

KARL MARX   FRIEDRICH ENGELS

OPERE, VOLUMUL 10

Proletari din toate țările, uniți-vă!

KARL MARX
FRIEDRICH ENGELS

OPERE

EDITURA POLITICĂ
1961

**KARL MARX
FRIEDRICH ENGELS**

VOLUMUL 10

EDITURA POLITICĂ
București — 1961

Prezenta traducere a fost întocmită în colectivul de redacție al Editurii politice după fotocopiile textelor originale, completate cu unele note din ediția rusă apărută în Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1958

Prefață

Volumul al 10-lea al Operelor lui K. Marx și F. Engels cuprinde articolele scrise de ei din ianuarie 1854 pînă în ianuarie 1855 inclusiv. Cea mai mare parte din ele au apărut în „New York Daily Tribune”, ziar american de orientare progresistă. Unele din articolele trimise la „Tribune” au fost în același timp publicate de Marx și în ziarul cartist „People’s Paper”, uneori după ce erau refăcute de el în așa fel ca să poată fi înțelese și de cititorul muncitor englez. În ianuarie 1855, Marx a început să colaboreze și la „Neue Oder-Zeitung”, ziar burghezo-democratic german, folosind în acest scop materiale din articolele sale și ale lui Engels trimise la „Tribune”. Colaborarea la „Neue Oder-Zeitung” îi dădea lui Marx posibilitatea să lămurească cititorilor germani problemele cele mai importante ale politicii internaționale, ale dezvoltării economice și situației interne a diferitelor țări capitaliste, precum și problemele mișcării burghezo-democratice și ale mișcării muncitorești.

Lucrările publicistice ale lui Marx și Engels alcătuiesc o parte importantă din imensa activitate politică și științifică multilaterală pe care au desfășurat-o în vremea aceea întemeietorii marxismului. Acordînd o importanță primordială dezvoltării mai departe a teoriei socialismului științific, Marx și-a continuat cercetările sale în domeniul economiei politice. Principalele obiecte de cercetare științifică ale lui Engels au fost istoria și teoria artei militare, precum și lingvistica. Multe din concluziile și generalizările făcute de Marx și Engels în procesul muncii lor de cercetare științifică și-au găsit expresia în articolele scrise pentru „Tribune” și pentru alte ziare. Aceste articole ale întemeietorilor marxismului,

consacrate în mare parte evenimentelor curente, vieții politice și economice a celor mai însemnate țări din Europa și Asia, reprezintă un strălucit exemplu de aplicare a dialecticii materialiste la analiza problemelor fundamentale ale epocii contemporane.

Marx și Engels căutau să folosească articolele lor publicistice, ca și corespondența lor cu militanții mișcării muncitorești din diferite țări, ca mijloc de fundamentare a poziției proletariatului în problemele cele mai importante ale vieții internaționale și ale politicii interne a statelor europene. Stabilind programul de acțiune al proletariatului în condiții când, în majoritatea țărilor, mișcarea muncitorească nu se desprinsese încă din torentul democratic general, întemeietorii marxismului și-au concretizat teoria lor despre rolul de avangardă al proletariatului potrivit cu principalele sarcini ale epocii și cu condițiile specifice ale unei țări sau alteia. Neavînd posibilitatea să prezinte o fundamentare amplă și deschisă a tacticii proletariatului, așa cum au făcut la timpul potrivit într-o serie de documente ale Ligii comunistilor și în paginile „Noii gazete renane”, Marx și Engels erau acum nevoiți să-și formuleze principiile lor tactice în articole răzlețe, scrise cu diferite ocazii, cînd se cereau analizate unele evenimente concrete, și să recurgă uneori la o formă alegorică.

În anii 1854—1855, în perioada războiului din Crimeea, Marx și Engels au dat o atenție deosebită relațiilor internaționale și mersului operațiilor pe diferitele teatre de război. Acestor două teme principale le sînt consacrate o mare parte din articolele cuprinse în volumul al 10-lea. Un loc deosebit ocupă în acest volum articolele care conțin o caracterizare a dezvoltării economice și a vieții politice din țările capitaliste, din Anglia în primul rînd, precum și a mișcării muncitorești engleze. Un important grup de articole se ocupă de evenimentele revoluționare care au avut loc în Spania în 1854. Lor li se alătură și seria de articole ale lui Marx intitulate „Spania revoluționară”, care aruncă o puternică lumină asupra istoriei revoluțiilor burgheze spaniole de la începutul secolului al XIX-lea.

Examinînd politica externă a diferitelor state europene în timpul războiului din Crimeea, precum și etapele tratativelor diplomatice și mersul operațiilor militare, Marx și Engels

au analizat fiecare din aceste probleme din punctul de vedere al perspectivelor de continuă dezvoltare a mișcării muncitorești, a mișcării democrat-revoluționare și de eliberare națională, din punctul de vedere al intereselor revoluției.

Ca și în anii 1848—1849, Marx și Engels considerau că țarismul reprezintă principalul bastion al reacțiunii absolutiste feudale în Europa. Ei socoteau că prăbușirea țarismului, înlăturarea influenței lui reacționare asupra Europei constituie o condiție necesară pentru victoria revoluției proletare în Anglia și Franța, pentru rezolvarea democratică a problemelor fundamentale ale dezvoltării istorice a Germaniei, a Italiei, a Poloniei, a Ungariei și a altor țări din Europa — probleme care nu fuseseră rezolvate în cursul revoluției din 1848—1849.

În același timp, Marx și Engels au văzut limpede că clasele guvernante din Anglia și Franța, profund interesate în menținerea țarismului ca forță contrarevoluționară, nu doreau să se ajungă la nimicirea lui totală, întrucît se temeau de urmările revoluționare pe care le-ar fi avut această nimicire pentru Europa și vedeau în ea o primejdie pentru propria lor dominație. Planurile oligarhiei engleze și ale guvernului bonapartist francez — au arătat Marx și Engels în articolele lor — nu urmăreau altceva decît să înlătore Rusia din poziția ei de concurent în lupta pentru hegemonie în Orientul apropiat, să instaureze dominația lor în Balcani și în regiunea Mării Negre, să slăbească puterea militară a Rusiei țariste. Potrivit acestor planuri, principalele eforturi ale guvernelor Angliei și Franței erau îndreptate spre localizarea, pe cît era cu putință, a războiului, spre limitarea ostilităților la regiunile care constituiau obiectivul tendințelor lor acaparatoare. Acestui plan de localizare a unui război prin care se urmărea satisfacerea intereselor nesățioase ale claselor stăpînitoare din Anglia și din Franța, Marx și Engels îi opuneau lozihca războiului revoluționar al popoarelor europene împotriva autocrației țariste.

Trasînd tactica proletariatului în timpul războiului din Crimeea, Marx și Engels porneau de la considerentul că războiul împotriva țarismului, dacă ar căpăta un caracter european, ar putea să provoace un nou avînt revoluționar în țările Europei, să ducă la prăbușirea regimurilor despotice,

antipopulare din aceste țări și la eliberarea naționalităților din Europa; în aceste condiții, războiul care a început s-ar transforma într-un război revoluționar al popoarelor împotriva țarismului. Acest război ar putea să grăbească și în Rusia maturizarea situației revoluționare și să apropie revoluția care era îndreptată împotriva absolutismului și iobăgiei.

Așadar, lozinca, lansată de Marx și Engels, a războiului revoluționar împotriva țarismului trebuia să declanșeze o mișcare revoluționară în Europa, să ridice masele populare din toate țările europene la luptă împotriva propriilor lor guverne. Tocmai în aceasta consta deosebirea principială dintre poziția lui Marx și Engels și poziția naționalistă a acelor reprezentanți ai democrației burgheze europene care pledau pentru sprijinirea guvernelor contrarevoluționare ale Angliei și Franței și apreciau războiul acestor puteri împotriva Rusiei ca „un război între libertate și despotism” (vezi volumul de față, pag. 282).

Tactica lui Marx și Engels în perioada războiului din Crimeea a fost o continuare a tacticii lor din anii 1848—1849, când, în coloanele „Noii gazete renane”, chemau la război revoluționar împotriva țarismului. Această tactică, după cum a arătat V. I. Lenin, a fost dictată de condițiile istorice ale epocii dintre anii 1789 și 1871, când se puneau pe primul plan sarcina de a nimici complet absolutismul și feudalismul. „Înainte de răsturnarea feudalismului, absolutismului și jugului străin, nici vorbă nu putea fi de dezvoltarea luptei proletare pentru socialism” (V. I. Lenin, Opere, vol. 21, Editura politică, 1959, pag. 294).

Chemarea la război revoluționar împotriva țarismului și la transformarea revoluționară a Europei a fost limpede formulată de Engels în articolul său „Războiul european”, cu care începe volumul de față. Acest articol a fost scris cu prilejul apariției flotei anglo-franceze în Marea Neagră, în ianuarie 1854. În articolul său, Engels subliniază deosebirea radicală dintre războiul pe care intenționau să-l ducă împotriva Rusiei clasele guvernante din Anglia și Franța și un război cu adevărat revoluționar împotriva țarismului, care trebuia să aibă drept scop prefacerea democratică a Europei. Engels își exprimă convingerea că o schimbare în situația, condițiile și caracterul războiului nu se va produce decât

atunci cînd va apărea pe scenă o a șasea putere, revoluția, care își va afirma supremația ei față de toate cele cinci așa-zise „mari” puteri și le va face să tremure de frică. În acest articol se exprimă ideea că operațiile militare, odată începute, independent de dorința guvernelor Angliei și Franței, pot constitui un impuls pentru revoluția europeană, al cărei teren a fost pregătit de dezvoltarea economică și politică a Europei, de adîncirea contradicțiilor de clasă, de întărirea frămîntărilor în rîndurile oamenilor muncii de la orașe și sate. Aceeași idee o găsim formulată de F. Engels în articolul „Războiul”, de K. Marx și F. Engels în articolul „Desfășurarea operațiilor militare”, și ea stă la baza altor articole ale lor consacrate războiului.

Trasînd tactica proletariatului în perioada războiului din Crimeea, întemeietorii marxismului au dezvoltat-o și concretizat-o potrivit condițiilor specifice ale diferitelor țări. Ei au acordat o deosebită atenție Angliei, principala țară capitalistă din acea vreme, ale cărei perspective de dezvoltare revoluționară prezentau, după părerea lui Marx și Engels, o importanță primordială. Analizînd situația economică și politică a Angliei, atitudinea diferitelor clase ale societății engleze și a partidelor lor politice în războiul din Crimeea, întemeietorii marxismului, în articolele lor, au demascat fără preget politica internă și externă a claselor stăpînitoare din Anglia și a partidelor lor — whig și tory. Marx și Engels au arătat că, prin politica lor internă, aceste clase împiedică dezvoltarea poporului englez pe drumul progresului, iar în politica externă, lăsîndu-se conduse de interesele lor egoiste de clasă, ele urmăresc să ajungă doar la o slăbire a țarismului și să mențină acest bastion al reacțiunii în Europa. Demascarea întregului sistem al politicii engleze și a pozițiilor adoptate de partidele burgheze, critica acerbă îndreptată împotriva diplomației engleze și a metodelor ei de ducere a războiului — iată principalul conținut al articolelor consacrate de Marx și Engels analizei politicii claselor guvernante din Anglia.

Marx arată, în articolele sale, că politica dusă de oligarhia burghezo-aristocratică în problema orientală se distingea prin aceeași perfidie care caracteriza, în general, diplomația engleză și constituia trăsătura ei tradițională. În articolele

sale : „Documentele în legătură cu împărțirea Turciei” și „Corespondența diplomatică secretă”, Marx, pe baza unei minuțioase analize a numeroase documente diplomatice, demască încercările întreprinse de o serie de bărbați de stat englezi, în perioada de dinainte de război, de a ajunge la o înțelegere cu guvernul țarist în problema împărțirii Turciei și a-și asigura astfel poziții de importanță decisivă în Orientul apropiat. Marx ajunge la concluzia că, dacă împărțirea Turciei între Rusia țaristă și Anglia n-ar duce în mod inevitabil la un război cu Franța, iar războiul cu Franța n-ar conține în sine pericolul izbucnirii unei revoluții europene, atunci guvernul Angliei ar fi tot atît de dispus să înghită Turcia ca și pe Rusia (vezi volumul de față, pag. 174).

În numeroasele cronicile militare scrise de Engels la rugămintea lui Marx și apărute ca articole de fond în „New York Daily Tribune” sînt criticate metodele folosite în război de către guvernul englez. Marx și Engels au considerat această critică drept o importantă parte constitutivă a acțiunii lor de demascare a oligarhiei engleze. Publicînd și în „The People’s Paper” — organul cartiștilor — o parte din cronicile lor, Marx și Engels vedeau în aceasta un mijloc de agitație, printre muncitorii englezi, împotriva politicii practice de clasele stăpînitoare.

În cronicile sale militare, Engels se prezintă ca un mare specialist în problemele războiului și ca un profund cunoscător al artei militare. Într-un șir de articole — „Războiul”, „Starea actuală a armatei engleze, tactica ei, echipamentul, intendența etc.”, „Catastrofa britanică din Crimeea” și altele —, el dezvăluie conservatismul sistemului militar englez, caracterul lui rutinar și starea de înapoiere a artei militare în Anglia în raport cu întreaga ei dezvoltare capitalistă. În articolele „Problema războiului în Europa”, „Retragerea rușilor de la Calafat”, „Situția armatelor în Turcia” și multe altele, Engels examinează mersul campaniei militare, caracterizează starea forțelor statelor beligerante și analizează cu minuțiozitate diferite operații militare. Un interes deosebit prezintă manuscrisul său „Fortăreața Kronstadt”, care se publică pentru prima oară. În articolele „Bătălia de la Inkerman”, „Războiul”, „Campania din Crimeea”, Engels dă o înaltă prețuire eroismului soldaților ruși, dar critică în

același timp cu asprime starea de înapoiere a artei militare în Rusia moșierească, incapacitatea dovedită de un mare număr de generali și „insurecția de paradă” a soldaților practică în armata țaristă.

Engels a consacrat un mare grup de articole asediului Sevastopolului, pe care îl privea ca pe o nouă etapă a campaniei militare (articolele: „Atacul împotriva Sevastopolului”, „Asediul Sevastopolului”, „Cu privire la critica asediului Sevastopolului” etc.). În articolele sale din octombrie-noiembrie 1854, Engels, pornind de la superioritatea numerică a aliaților și arătând cât de slabe erau fortificațiile Sevastopolului, considera că e posibilă căderea orașului în timpul cel mai scurt. Totuși, eroismul apărătorilor Sevastopolului, vitejia și abnegația de care au dat ei dovadă au făcut posibilă pregătirea lui pentru o apărare îndelungată, cu toate că pînă atunci nu fusese întărit dinspre uscat. Acest fapt l-a determinat pe Engels, încă de la sfîrșitul lunii decembrie 1854 — începutul lunii ianuarie 1855, să arate că „orașul deschis se și transformase într-o tabără întărită de prim rang” (vezi volumul de față, pag. 625), că, datorită rîvnei dovedite de ruși, Sevastopolul este mai bine fortificat ca oricînd și că posibilitatea de a-l cucerii printr-un asalt este cu desăvîrșire exclusă (vezi volumul de față, pag. 662—663).

Articolele lui Engels despre războiul din Crimeea, publicate în acest volum și în volumele al 9-lea și al 11-lea ale ediției de față, cuprind materiale și concluzii teoretice prețioase în domeniul istoriei artei militare, al teoriei, strategiei și tacticii militare. Aceste articole oglindesc o etapă importantă în formarea gîndirii militare marxiste, în sintetizarea experienței războaielor contemporane făcută de Engels pe baza materialismului istoric. Citind însă articolele militare ale lui Engels, trebuie să constatăm că, dispunînd adeseori doar de informațiile tendențioase ale presei burgheze din vestul Europei și neavînd nici timp și nici posibilitatea să controleze știrile în legătură cu mersul operațiilor militare, întrucît cronicile militare erau scrise sub impresia proaspătă a evenimentelor, el făcea cîteodată aprecieri unilaterale asupra unor operații militare, ca, bunăoară, în cazul bătăliei de la Sinope sau al cuceririi Bomarsundului.

Demascarea politicii externe a oligarhiei engleze se îmbina la Marx și Engels cu dezvoltarea esenței antipopulare a întregului regim politic al Angliei burghezo-aristocratice. Într-o serie de articole despre dezbaterile parlamentare, Marx ne oferă o strălucită critică a sistemului bipartid existent în Anglia. El subliniază că lupta dintre whigi și tory în problemele de politică externă are un caracter de paradă, deoarece fiecare partid „consideră că e mai bine ... să menajeze capacitatea de succesiune a adversarului său decât să-i submineze «reputația» politică și să compromită, în felul acesta, însăși cîrmuirea claselor dominante” (vezi volumul de față, pag. 61). O serie de scrieri ale lui Marx erau îndreptate împotriva unor anumite personalități, și anume împotriva unor bărbați de stat englezi contemporani cu el. El continuă demascarea, începută încă de mai înainte, a politicii unor reprezentanți de vază ai oligarhiei engleze ca Palmerston, Russell, Aberdeen, Gladstone și alții.

Referindu-se la poziția adoptată în anii războiului de diferite partide și grupări politice din parlamentul englez, Marx arată jalnicul rol pe care-l juca în viața politică a țării fracțiunea deputaților liberali irlandezi din parlament (așa-zisa brigadă irlandeză). Reprezentanții acestei fracțiuni — subliniază Marx — au trădat în fond mișcarea națională a poporului irlandez. Sprijinind cînd un partid englez, cînd pe celălalt, brigada irlandeză obținea de la ele unele concesi, reușea să-și satisfacă interesele sale hrăpărețe, dar n-a împiedicat niciodată pe colonizatorii englezi să subjuge Irlanda ; ea „nu a împiedicat niciodată săvîrșirea unei mîrșăvii împotriva Irlandei sau a unei nedreptăți față de poporul englez” (vezi volumul de față, pag. 66).

Un mare număr de articole — „Dezbaterile parlamentare”, „Războiul. — Dezbaterile parlamentare”, „Dezbaterile parlamentare asupra războiului” și altele — sînt consacrate analizei discursurilor rostite în parlament de diferiții deputați în legătură cu războiul, cu bugetul, cu unele proiecte de reformă etc. Marx a asistat personal la unele din aceste ședințe ale Camerei comunelor. Sprijinindu-se pe exemple concrete, el critică fără cruțare societatea capitalistă, dezvoltă viciile și plăgile ei, dă în vileag rînduiriile politice dominante, demască esența de clasă a parlamentarismului englez, ipocrizia

și falsitatea care caracterizează pe parlamentarii burghezi. Analizînd bugetul de război prezentat de ministrul de finanțe Gladstone, Marx, în articolul său „Finanțele britanice”, subliniază că, în ultimă instanță, masele populare sînt acelea care trebuie să plătească cheltuielile cerute de război. În numeroase articole ale sale, Marx face o critică acerbă presei burgheze engleze.

Într-o serie de articole, el critică cu asprime discursurile rostite de reprezentanții cercurilor liber-schimbiste ale burgheziei industriale din Anglia, grupați în jurul așa-zisei școli manchesteriene, care declarase că e „adeptă a păcii” și luase atitudine împotriva războiului cu Rusia. Marx arată că această poziție a liber-schimbistilor nu era dictată de dorința lor sinceră de pace, ci de convingerea că Anglia va fi în stare să-și instituie monopolul ei pe piețele mondiale prin mijloace pașnice, fără cheltuielile pe care le impune un război. Pornind de la constatarea că exportul mărfurilor engleze pe piețele rusești e în creștere, liber-schimbisții încercau să demonstreze că există o unitate de interese între Anglia capitalistă și Rusia moșierească. Marx subliniază că liderii liber-schimbisți Cobden și Bright, care se erijau în rolul de „apărători ai păcii”, nu făceau în fond altceva decît să apere regimul instaurat în 1815 în Europa, în interesul cercurilor conducătoare reacționare ale marilor puteri și împotriva intereselor vitale ale popoarelor. În felul acesta burghezia industrială a Angliei, ascunzîndu-se după paravanul lozincilor pacifiste, se comporta în fond la fel ca și oligarhia aristocratică engleză, ca un dușman al democrației și al mișcării de eliberare națională. Falsul pacifism al celor de teapa lui Cobden și Bright, care-și ascundeau ura împotriva revoluției și năzuința lor de a menține o astfel de forță reacționară ca țarismul, dezvăluia, după cum observă Marx, „sufletul josnic și mîrșav al burgheziei europene” (vezi volumul de față, pag. 43).

Critica pozițiilor pe care se situau liber-schimbisții englezi în problemele de politică externă se îmbină la Marx cu o critică ascuțită, virulentă a politicii lor interne, a falsei lor atitudini de „apărători” ai maselor populare. În articolele sale „Criza comercială și industrială” și „Criza comercială-industrială din Anglia”, Marx demască pe liber-schimbisți ca pe dușmanii cei mai înrăiți ai clasei muncitoare. Toți acești Cob-

den și Bright, scrie Marx, deplîng în mod fățarnic „nimicirea reciprocă a creștinilor” în război, dar în același timp se manifestă ca adepți ai exploatării neîngrădite a muncitorilor, încercînd prin toate mijloacele să obțină abrogarea legislației care limitează ziua de muncă pentru femeii și copii. Marx dezvăluie caracterul vicios al încercărilor liber-schimbiștilor de a explica creșterea crizei economice în Anglia prin cauze întîmplătoare, în cazul de față prin influența războiului. Liber-schimbiștii încercau să-și salveze dogma lor potrivit căreia abrogarea legilor cerealelor și adoptarea principiilor comerțului liber ar fi un panaceu împotriva crizelor comerciale-industriale.

Într-o serie de articole ale sale consacrate dezvoltării economice a țărilor capitaliste, și în primul rînd a Angliei, Marx combate concepțiile liber-schimbiștilor și ale altor economiști burghezi. El se sprijină în expunerea sa pe un bogat material statistic, pe cercetarea și sintetizarea continuă a datelor economice curente, și această cercetare și sintetizare a însemnat o parte din gigantica muncă de pregătire pentru „Capitalul”, principala sa lucrare economică de mai tîrziu. Sprijinindu-se pe legea generală, descoperită de el, a dezvoltării capitalismului, Marx dovedește totala netemeinicie a economiei politice burgheze. El subliniază că fenomenele de criză care se manifestă în Anglia sînt în mod organic inerente modului de producție capitalist, cu contradicțiile lui antagoniste. Aceste fenomene de criză s-au manifestat în ciuda faptului că războiul a contribuit într-o oarecare măsură la dezvoltarea unor ramuri de producție, permițînd întrebuințarea unei părți din capitalul disponibil în scopuri militare. Marx semnalează ivirea, în acea vreme, a unei trăsături caracteristice a economiei engleze, cum e legătura ei strînsă cu piața mondială; ca urmare a exportului sporit de mărfuri engleze în alte țări, a crescut și influența pe care o exercită asupra întregii economii mondiale industria engleză și zguduirile la care este ea supusă.

Analizînd dezvoltarea ciclică a economiei capitaliste, Marx ajunge la concluzia că perioada de prosperitate economică din Anglia, care a început în 1849, nu poate continua fără întrerupere și că fenomenele de criză care s-au observat în economia engleză în cursul anilor 1853—1854 se vor accen-

tua tot mai mult, ducînd la o criză economică profundă, așa cum s-a și întîmplat în 1857. El consideră că izbucnirea acestei crize poate duce la un nou avînt al mișcării muncitorești și revoluționare în Europa.

Un loc deosebit ocupă în acest volum articolele consacrate mișcării muncitorești din Anglia: „Deschiderea Parlamentului muncitorilor. — Bugetul de război al Angliei”, „Scrisoare către Parlamentul muncitorilor”, „Parlamentul muncitorilor” și altele. Marx și Engels au fost, ani de-a rîndul, foarte strîns legați de mișcarea cartistă și au participat în mod nemijlocit la activitatea ei. În prima jumătate a deceniului al 6-lea, ei au ajutat pe cartiștii revoluționari în lupta lor pentru renașterea cartismului pe o bază nouă, socialistă. În articolele sale, Marx populariza materialul apărut în presa cartistă, făcea propagandă în jurul cuvîntărilor rostite de E. Jones, liderul cartiștilor revoluționari, și ajuta pe cartiști să demaște în fața maselor muncitoare caracterul de clasă al parlamentului englez. În articolul său „Fortificarea Constantinopolului. — Neutralitatea Danemaricii. — Compoziția parlamentului englez. — Recolta proastă din Europa”, Marx analizează compoziția socială a parlamentului și sistemul electoral în vigoare și arată că cea mai numeroasă clasă a societății engleze — proletariatul — este, în fond, lipsită de dreptul și posibilitatea de a participa la viața politică a țării. Intemeietorii marxismului au arătat în mod stăruitor proletariatului englez că sarcina lui este să-și făurească partidul său politic de masă, cu adevărat revoluționar. În scrisoarea sa de salut către Parlamentul muncitorilor, Marx pune în fața lui mărețul și gloriosul țel — „organizarea clasei muncitoare pe scară națională” (vezi volumul de față, pag. 133). În alt articol Marx subliniază că numai organizat într-un partid pe scară națională capătă proletariatul englez o forță socială și politică și devine capabil să lupte împotriva „privilegiilor actualelor clase guvernante și a sclaviei clasei muncitoare” (vezi volumul de față, pag. 125).

În articolele din volumul de față, un loc important este rezervat Franței, politicii ei interne și externe, poziției adoptate de ea în războiul din Crimeea. În aprecierea acestei poziții, Marx și Engels porneau de la teza că însăși natura regimului bonapartist — regim de dictatură burgheză care se

sprijinea pe armată — îl împingea în mod inevitabil pe Napoleon al III-lea la aventuri războinice. „Lui nu-i rămâne decît să aleagă între o revoluție internă sau un război în afara granițelor” — scrie Marx (vezi volumul de față, pag. 106). El subliniază în repetate rînduri că Franța bonapartistă a jucat rolul de principal instigator al războiului din Crimeea. „Adevăratul izvor al actualei crize orientale — arată Marx — este uzurparea bonapartistă” (vezi volumul de față, pag. 69).

Marx și Engels au arătat că Napoleon al III-lea și clica lui, la fel ca și oligarhia engleză, se tem de o revoluție europeană și că, din această cauză, sînt și ei pentru un război localizat. Ca și guvernul de coaliție britanic, guvernul bonapartist din Franța a fost călăuzit în acest război de scopuri hrăpărețe, acaparatoare, care și-au găsit expresia în planurile și acțiunile militare ale comandamentului francez. În articolele sale, Marx a dezvăluit în mod sistematic intențiile ascunse ale guvernului francez, a luptat împotriva mincinoaselor lozinci bonapartiste care căutau să provoace ură șovină în rîndul maselor. El s-a ridicat cu hotărîre împotriva încercărilor unor democrați burghezi de a-l prezenta pe Ludovic Bonaparte drept un apărător al democrației, de a face să se creadă că „libertatea ar fi reprezentată prin Bonaparte (vezi volumul de față, pag. 283). Marx a demascât politica antidemocratică și anti-populară a lui Napoleon al III-lea și a înfierat metodele sîngeroase ale „civilizației loviturii de stat din decembrie” (vezi volumul de față, pag. 556). În articolul „Reorganizarea Departamentului de război al Angliei. — Cererile Austriei. — Situația economică a Angliei. — Saint-Arnaud” este schițat, sub forma unui strălucit pamflet, chipul unuia din aceia căroră „li se încredințează azi misiunea de a salva civilizația” : mareșalul Saint-Arnaud, reprezentantul tipic al cercurilor guvernante din Franța bonapartistă, carieristul venal, acolitul cinic al lui Ludovic Bonaparte.

Într-o vreme cînd în Franța mișcarea muncitorească fusese zdrobită, Marx și Engels urmăreau cu o deosebită atenție și simpatie soarta revoluționarilor proletari francezi, și în primul rînd pe aceea a lui Auguste Blanqui, care era considerat drept conducătorul cel mai de seamă al clasei muncitoare franceze. Un interes deosebit prezintă, în această privință, pasajul din articolul „Mistificarea de la Sevastopol. — Privire

generală", publicat pentru prima oară în limba rusă, în care A. Blanqui este opus lui A. Barbès, care în timpul războiului din Crimeea s-a lăsat cuprins de o stare de spirit burghezo-naționalistă.

O serie de articole ale lui Marx cuprinse în acest volum conțin o pătrunzătoare analiză critică a politicii interne și externe a Prusiei, a poziției adoptate de ea în timpul războiului din Crimeea. Acestor probleme le sînt consacrate articolele : „Declarația guvernului prusian. — Planurile lui Bonaparte. — Politica Prusiei”, „Rusia și puterile germane. — Prețurile cerealelor”, „Bombardarea Odesei. — Grecia. — Proclamația cneazului Danilo al Muntenegrului. — Discursul lui Manteuffel”, „Tratatul dintre Austria și Prusia. — Dezbaterile parlamentare de la 29 mai” și altele. Chestiunea poziției pe care trebuia s-o adopte Prusia în acest război era privită de Marx din punctul de vedere al rezolvării sarcinii istorice fundamentale a Germaniei, care nu fusese rezolvată de revoluția din 1848—1849 : aceea de a crea o republică germană democrată unică. Marx considera că participarea Prusiei la un război împotriva Rusiei țariste poate servi drept imbold direct pentru un nou avînt al mișcării democratice în Germania, în care rolul hotărîtor l-ar avea clasa muncitoare. Acțiunea maselor populare ar duce la răsturnarea monarhiilor existente în Prusia și în celelalte state germane și la făurirea unui stat german democratic unic. Marx demasca politica cercurilor guvernante reacționare prusiene, care era pătrunsă de frica de masele populare, și îndeosebi intenția lor de a aresta pe toți democrații mai notorii și de a-i transporta în fortărețele din Prusia orientală, pentru a-i lipsi astfel de posibilitatea de a organiza mișcarea populară (vezi volumul de față, pag. 80—82).

O atenție deosebită acordă Marx, în articolele sale, analizei poziției adoptate de Austria în războiul din Crimeea. Marx și Engels dădeau o mare importanță intrării Austriei în război, considerînd că mutarea teatrului de operații în centrul Europei ar provoca aici un nou avînt al mișcării de eliberare națională, care ar putea să ducă la o victorie a revoluției burghezo-democratice. În acest caz s-ar schimba în mod inevitabil și caracterul războiului. „Dar atîta timp cît în acest război sînt angajate numai puterile occidentale și Turcia, de

o parte, și Rusia, de altă parte — scria Engels —, nu vom avea de-a face cu un război european de felul celor din perioada de după 1792" (vezi volumul de față, pag. 7).

Intrarea în război a Austriei ar putea duce la prăbușirea Imperiului austriac — această închisoare a popoarelor —, la constituirea în state naționale independente a popoarelor înrobite de Austria și la transformări democratice într-o serie de țări europene. „În afară de germani — sublinia Marx —, cei mai direct interesați în rezolvarea complicațiilor orientale sînt ungurii și italienii" (vezi volumul de față, pag. 212).

Pe baza unei minuțioase analize a situației Imperiului austriac făcute în articolele: „Diplomația rusă. — Cartea albastră în legătură cu problema orientală. — Muntenegrul", „Amănunte în legătură cu insurecția de la Madrid. — Cererile Austriei și ale Prusiei. — Un nou împrumut în Austria. — Valahia", „Retragerea trupelor ruse", „Războiul din Orient", Marx și Engels ajung la concluzia că politica de neutralitate pe care se menținea guvernul austriac în timpul crizei orientale era determinată de șubrezenia regimului reacționar din imperiul Habsburgilor, de greutatea politică externe și interne ale acestui imperiu. Guvernul austriac părea că se află între două focuri. El nu putea permite zdrobirea Rusiei țariste, deoarece Habsburgii „și-ar pierde singurul prieten care îi poate ajuta să iasă din apropiatul vârtej revoluționar" (vezi volumul de față, pag. 313). Pe de altă parte, guvernul austriac nu voia ca Rusia să se întărească și se temea că înaintarea trupelor rusești în Balcani ar provoca tulburări printre popoarele slave subjugate de Imperiul austriac și le va trezi „conștiința propriei lor forțe și a umilințelor pe care le îndură sub dominația germană" (vezi volumul de față, pag. 35). De aceea Austria a cerut ca Rusia să-și retragă forțele militare din Principatele dunărene. Totodată, guvernul austriac spera că, ajutat fiind de puterile apusene, va putea să iasă din greutățile financiare, care, după cum a arătat Marx în articolele „Războiul din Orient", „Falimentul Austriei" și altele, atinseseră un înalt grad de acuitate. Tocmai aceste cauze, scrie Marx, au determinat guvernul austriac să adopte o poziție șovăielnică și imprecisă.

Analizînd situația internă a Imperiului austriac, Marx arată că politica guvernului austriac, care făcea totul pentru

invrăjbirea națională a popoarelor subjugate de Austria, și-a găsit un teren favorabil în poziția naționalistă a reprezentanților burghezo-liberali ai acestor popoare, și îndeosebi în poziția liberalilor italieni. „Secretul longevității Imperiului austriac — scrie Marx — constă tocmai în acest egoism provincial, care face ca fiecare popor să se lase orbit de iluzia că poate să-și cucerească libertatea jertfind independența unui alt popor” (vezi volumul de față, pag. 213).

Soarta popoarelor slave și a altor popoare care făceau parte din Imperiul otoman (osmanliu) feudal, ca și aceea a popoarelor subjugate de Austria, era — după părerea lui Marx și Engels — strâns legată de prefacerile democrat-revoluționare din Europa, de războiul revoluționar care trebuia să ducă la prăbușirea acestui imperiu și la formarea de state democratice independente în Balcani. Spre deosebire de mulți oameni politici din apusul Europei, printre care și publicistul englez D. Urquhart, care erau pentru menținerea inviolabilității statului turcesc reacționar, Marx și Engels socoteau că Imperiul turcesc feudal reprezintă cea mai mare piedică pentru progresul istoric și sprijineau revendicările de independență națională ale popoarelor slave și ale celorlalte popoare aflate sub stăpânirea cotropitorilor turci.

În afară de articolele consacrate războiului din Crimeea, în care se analizează mersul operațiilor militare și perspectivele mișcării revoluționare din Europa, legate de acest război, un loc important ocupă în acest volum articolele lui Marx consacrate revoluției burgheze din Spania, care a început în 1854: „Insurecția de la Madrid. — Tratatul austro-turc. — Moldova și Valahia”, „Conferința de la Viena. — Împrumutul austriac. — Proclamațiile lui Dulce și O'Donnell. — Criza de guvern din Anglia”, „Revoluția spaniolă. — Turcia și Grecia”, „Reacțiunea din Spania” și altele. Marx și Engels, care urmăreau cu atenție toate manifestările mișcării revoluționare de pe continentul european, acordau o mare însemnătate evenimentelor revoluționare din Spania. Ei au salutat cu entuziasm mișcarea pornită de poporul spaniol împotriva absolutismului, apreciind-o ca pe un eventual prolog al unei revoluții în Europa.

Pentru a-și lămuri mai bine particularitățile revoluției burgheze, în continuă creștere, și raportul forțelor de clasă

din această țară, Marx studiază în mod temeinic istoria revoluțiilor spaniole anterioare și consultă cu atenție lucrările unor autori spanioli, francezi, englezi și germani. Rezultatul cercetărilor sale istorice a fost seria de articole intitulată „Spania revoluționară”, care a fost publicată în „New York Daily Tribune” în septembrie-decembrie 1854; în aceste articole el a făcut o analiză profundă a luptei desfășurate de poporul spaniol începând din timpul invaziei napoleoniene și pînă la revoluția din 1820—1823. O completare importantă a acestei lucrări este fragmentul — publicat acum pentru prima oară — dintr-un articol al lui Marx, care face parte din seria amintită mai sus și care a fost trimis de el la „New York Daily Tribune”, dar nu a apărut în acest ziar.

Articolele lui Marx consacrate Spaniei prezintă un mare interes științific. Generalizările cuprinse în aceste lucrări nu numai că aruncă lumină asupra celor mai importante evenimente din istoria Spaniei — lupta spaniolilor cu maurii, insurecția împotriva absolutismului lui Carol al V-lea pentru apărarea drepturilor cîștigate în evul mediu, războiul de eliberare națională împotriva lui Napoleon, revoluțiile burgheze din prima jumătate a secolului al XIX-lea, războiul carlist și altele —, dar și înlesnește înțelegerea a o serie de probleme generale ale istoriei universale.

În toate articolele consacrate istoriei revoluțiilor spaniole, Marx scoate mai întîi în evidență rolul maselor populare, a căror energie revoluționară n-a putut fi înăbușită nici de regimul despotic al absolutismului, nici de „sfînta inchiziție” și nici de armatele napoleoniene. Oricît de lipsit de viață părea la prima vedere statul spaniol, sub învelișul lui dormitau forțele vii ale poporului spaniol, și Napoleon I, care considera Spania drept un corp neînsuflețit, a fost „foarte neplăcut surprins cînd și-a dat seama că, dacă statul spaniol este mort, în schimb societatea spaniolă este plină de viață și că în fiecare parte componentă a ei pulsează din plin forțele rezistenței” (vezi volumul de față, pag. 461).

Dînd o înaltă apreciere luptei desfășurate în Spania împotriva intervenționiștilor francezi, Marx a dezvăluit în chip dialectic și trăsăturile contradictorii ale acestei lupte: contradicția dintre țelurile poporului, care luptă pentru eliberarea sa, și tendințele cercurilor guvernante reacționare din Spania

de a restaura absolutismul și de a-și menține privilegiile. Marx relevă că acest fenomen este caracteristic, într-o măsură sau alta, pentru toate războaiele de independență care au fost duse împotriva invaziei napoleoniene. Cu acest prilej el exprimă ideea deosebit de importantă că e necesar ca lupta de eliberare națională să se îmbine cu profunde transformări politice și sociale interne.

Pornind de la exemplul revoluțiilor spaniole din secolul al XIX-lea, Marx a descoperit o serie de legi proprii tuturor revoluțiilor burgheze anterioare. El a scos în evidență rolul maselor populare ca forță motrice a acestor revoluții și în același timp a dezvăluit caracterul șovăielnic și mărginirea de clasă a conducătorilor burghezo-liberali ai acestor revoluții, care erau străini de interesele poporului, fapt care și-a pus pecetea pe întreaga dezvoltare a luptei revoluționare. Lipsa de maturitate politică și prejudecățile maselor — arăta Marx — au fost, în fond, întotdeauna folosite de elementele liberale vrăjmașe revoluției, care au căutat să mențină mișcarea în cadrul permis de constituție. O trăsătură distinctivă a revoluțiilor burgheze, scria Marx în articolul său „Espanero”, este aceea că „tocmai atunci când poporul pare să se afle în ajunul unor mărețe inițiative, când este pe cale să deschidă o nouă eră, el se lasă furat de iluziile trecutului și cedează de bunăvoie întreaga lui putere și influență, câștigate cu atîta trudă, reprezentanților — autentici sau imaginari — ai mișcării populare dintr-o epocă apusă” (vezi volumul de față, pag. 399). Profunda critică făcută de Marx militanților liberali spanioli completează caracterizarea făcută de el în lucrările sale anterioare, în care liberalismul este prezentat drept curentul politic și ideologic dominant în sînul burgheziei din secolul al XIX-lea. Cu totul tipică pentru burghezii liberali era, între altele, poziția șovinistă, semnalată de Marx, a conducătorilor revoluției spaniole în problema colonială, tendința lor de a menține cu orice preț sub stăpînirea Spaniei posesiunile ei din America latină.

Analizînd istoria Spaniei, Marx dezvăluie, o dată cu legile generale ale dezvoltării sociale, și particularitățile specifice ale acestei istorii, printre care și înrîurirea pe care au exercitat-o asupra mersului dezvoltării istorice trăsăturile naționale și tradițiile seculare ale poporului spaniol. Astfel,

pornind de la exemplul Spaniei, Marx arată că monarhia absolută n-a jucat pretutindeni un rol progresist în perioada de destrămare a feudalismului și de apariție a statelor naționale. Dacă în statele mari din Europa monarhia absolută din acea vreme „apare ca un centru civilizator, ca un element de unificare a societății” (vezi volumul de față, pag. 460), în Spania, datorită unei serii de cauze istorice, ea nu numai că n-a îndeplinit funcții centralizatoare, dar a frânat pur și simplu progresul istoric. Marx ajunge la concluzia că „monarhia absolută din Spania, care nu are decît o asemănare aparentă cu monarhiile absolute din Europa în general, trebuie să fie trecută mai curînd printre formele asiatiche de guvernămînt. Ca și Turcia, Spania a rămas un conglomerat de republici prost guvernate, avînd în frunte un suveran doar cu numele” (vezi volumul de față, pag. 461). Analizînd particularitățile dezvoltării istorice a Spaniei de la începutul secolului al XIX-lea, Marx notează că, datorită tradițiilor spaniole, lupta dintre capitalism și feudalism, „lupta dintre cele două sisteme sociale trebuia să ia forma unei lupte între interese dinastice opuse” (vezi volumul de față, pag. 672).

Într-un fragment din manuscrisul articolului nepublicat al lui Marx din seria „Spania revoluționară” găsim importante concluzii teoretice, care alcătuiesc un fel de bilanț al conținutului tuturor articolelor din această serie și ne oferă, ca să zicem așa, cheia înțelegerii evenimentelor expuse. Marx exprimă aici o idee profundă despre principala cauză a înfrîngerii revoluției burgheze spaniole din anii 1820—1823, care a constatat în faptul că revoluționarii burghezi, care reprezentau interesele păturilor orășenești, erau ruși de masele țărănești. Partidul revoluționar, subliniază Marx, n-a știut să lege interesele țărănimii de acelea ale populației orășenești, îndepărînd astfel masele țărănești de revoluție și făcînd posibilă folosirea lor de către forțele contrarevoluționare. Această îngustare a bazei sociale a mișcării și dependența — determinată de ea — a orășenilor revoluționari de armată, care reprezenta „un instrument primejdios pentru cei care îl mînuiau” (vezi volumul de față, pag. 671), a și fost cauza principală a înfrîngerii revoluției.

Articolele lui Marx despre Spania reprezintă un minunat model de aplicare a materialismului istoric la cercetarea istoriei unui popor.

În volumul de față au fost incluse două manuscrise nepublicate — un fragment din seria de articole „Spania revoluționară”, ale lui K. Marx, și articolul „Fortăreața Kronstadt”, al lui F. Engels. În afară de aceasta, în volumul de față sînt tipărite 25 de articole ale lui Marx și Engels care n-au apărut în prima ediție a Operelor și sînt publicate pentru prima oară în limba rusă. Pentru descoperirea noilor articole s-a folosit un carnet de însemnări al lui Marx din anii 1850—1854, care se păstrează în arhiva Institutului de marxism-leninism și care, alături de alte materiale, conține și însemnările lui Marx și ale soției sale în legătură cu articolele trimise la „New York Daily Tribune”. Acest carnet de însemnări și alte izvoare au permis să se stabilească cine este autorul lucrărilor cuprinse în volumul de față și data la care au fost ele scrise.

După cum au semnalat în repetate rînduri Marx și Engels în scrisorile lor, redacția ziarului „New York Daily Tribune” proceda în mod arbitrar cu textul articolelor lor, și îndeosebi cu acelea pe care le publica fără semnătură, ca editoriale. Unora dintre articole, și îndeosebi celor cu caracter militar, scrise de Engels, redacția căuta să le imprime caracterul unor articole scrise la New York, și în acest scop făcea adăugiri; la unele dintre articolele lui Marx și Engels au fost intercalate pasaje întregi; în ediția de față adăugirile evidente, făcute de redacție, sînt menționate în adnotările la pasajele respective ale articolelor.

La cercetarea materialelor istorice concrete citate în articolele publicate în volumul de față trebuie avut în vedere că pentru un mare număr de articole închinat evenimentelor curente Marx și Engels puteau să folosească drept izvoare în primul rînd informațiile apărute în presa burgheză — în ziarele „Times”, „Moniteur universel”, „Indépendance belge”, în revista „Economist” etc. Din aceste publicații luau ei datele despre mersul operațiilor militare, despre efectivul armatelor țărilor beligerante, despre situația financiară a diferitelor state etc. În unele cazuri, aceste date nu se potrivesc cu cele stabilite de cercetările ulterioare.

Greșelile de tipar la nume proprii, numiri geografice, cifre, date etc., descoperite în textul ziarului „New York Daily Tribune” și al altor publicații, au fost îndreptate pe baza controlului efectuat după sursele folosite de Marx și Engels.

Spre deosebire de prima ediție a Operelor, în care multe din articolele lui Marx și Engels au fost subîmpărțite și grupate în concordanță cu tematica lor, omițindu-se câteodată pasaje întregi, în ediția de față toate articolele sînt tipărite în forma în care au apărut, la timpul lor, în ziarele respective. În cazurile cînd articolele au apărut inițial fără titlu, el i-a fost dat de Institutul de marxism-leninism. La începutul fiecărui titlu s-a pus un asterisc.

*Institutul de marxism-leninism
de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.*

KARL MARX
și
FRIEDRICH ENGELS
ianuarie 1854—ianuarie 1855

Friedrich Engels

Războiul european ¹

Problema turcă, care își așteaptă rezolvarea de atîta timp, pare să fi atins, în sfîrșit, acel grad de acuitate cînd ea scapă de sub autoritatea diplomației, care nu mai poate s-o folosească pentru manevrele ei atît de capricioase și în general lipsite de orice rezultate. Flota franceză și cea engleză au intrat în Marea Neagră pentru a împiedica flota de război rusă să atace flota turcă sau coastele Turciei. Țarul Nicolaie a declarat cîndva că un asemenea pas va fi considerat de el drept un semnal pentru declararea războiului. Va accepta el actuala situație fără să ia nici o atitudine ?

Nu ne putem aștepta la un atac imediat al flotelor aliate și la distrugerea escadrei rusești sau a fortificațiilor și șantierelor navale de la Sevastopol. Dimpotrivă, avem toate motivele să credem că instrucțiunile transmise de diplomați celor doi amirali * sînt astfel întocmite, încît să se evite, prin toate mijloacele, orice posibilitate de ciocnire. Dar, după ce s-au dat ordinele respective, operațiile militare atît pe apă cît și pe uscat nu mai sînt supuse dorințelor și planurilor diplomaților, ci unor legi proprii care nu pot fi încălcate fără a pune în primejdie întreaga expediție. Niciodată diplomații n-au avut intenția ca rușii să fie zdrobiți la Oltenița, dar, după ce Omer-pașa a căpătat o oarecare libertate de mișcare și au început operațiile militare, acțiunile comandanților celor două armate inamice au fost strămutate într-o sferă care, într-o mare măsură, scăpa de sub controlul ambasadorilor de la Constantinopol.

Așadar, din moment ce flota a ridicat ancora și a părăsit rada portului Beykoz, nimeni nu poate spune cît de curînd se va găsi ea într-o situație din care nu o vor putea scoate nici rugăciunile de pace ale lordului Aberdeen și nici înțelege-

* — Dundas și Hamelin — *Nota red.*

rea secretă dintre lordul Palmerston și Rusia, o situație în care ea va trebui să aleagă între o retragere rușinoasă și o luptă decisivă. O mare atît de îngustă și de închisă cum e Marea Neagră, unde vasele dușmane cu greu se pot ascunde unele de altele, este tocmai locul în care, în asemenea condiții, conflictele pot deveni aproape în fiecare zi inevitabile. Și nu ne putem aștepta ca țarul să lase, fără a opune rezistență, ca flota lui să fie blocată la Sevastopol.

Dar, dacă după acest pas va trebui să se producă un război european, acesta va fi, după toate probabilitățile, un război între Rusia, de o parte, și Anglia, Franța și Turcia, de altă parte. Această eventualitate este destul de probabilă pentru a ne îndemna să cîntărim, în măsura posibilităților noastre, șansele de succes și să evaluăm forțele militare active ale celor doi adversari.

Dar va continua oare Rusia să rămînă tot singură? De partea cui se vor situa Austria și Prusia, precum și statele germane și italiene dependente de ele, în cazul unui război general? Se vorbește că Ludovic Bonaparte a dat de înțeles guvernului Austriei că, dacă Austria, în cazul unui conflict cu Rusia, se va alătura acestei țări, guvernul francez va căuta să profite de frămîntările revoluționare din Ungaria și din Italia, care nu au nevoie decît de o scînteie pentru a se transforma din nou într-un incendiu pustiitor, și că în acest caz Franța va încerca să restaureze națiunile italiană și ungară. O asemenea amenințare n-ar putea să nu-și exercite influența asupra poziției pe care urmează s-o adopte Austria; ea ar contribui la menținerea Austriei în stare de neutralitate pe o perioadă cît mai îndelungată, dar este îndoielnic că această țară ar putea rămîne mult timp în afara războiului dacă el ar izbucni. O asemenea amenințare poate să constituie prin ea însăși o cauză de răscoale parțiale în Italia, menite să facă din Austria un vasal și mai dependent, și mai docil al Rusiei. Și, la urma urmei, nu s-a mai jucat o dată această partidă napoleoniană?² Poate oare cineva să creadă că omul care a restabilit puterea lumescă a papii și care și-a pregătit de pe acum un candidat la tronul regal al Neapolului³ va da italienilor ceea ce constituie pentru ei o năzuință tot atît de importantă ca eliberarea de sub dominația austriacă, și anume unitatea Italiei? Ne putem noi aștepta ca poporul italian să se arunce orbește într-o asemenea capcană? Pentru italieni, firește, apăsarea jugului austriac înseamnă suferințe cumplite, dar ei nu se vor arăta prea dor-

nici să contribuie la gloria unui imperiu căruia, chiar în Franța, îi fuge de pe acum pământul de sub picioare, nici să sporească prestigiul unui om care a pornit primul lupta împotriva revoluției din Italia. Guvernului austriac îi sînt cunoscute toate acestea, și de aceea este de presupus că Austria se va lăsa în mai mare măsură influențată de propriile ei dificultăți financiare decît de amenințările lui Bonaparte; putem deci să fim siguri că, în momentul decisiv, la Viena va precumpăni influența țarului și că Austria se va lăsa atrasă de partea Rusiei.

Prusia încearcă să facă același joc ca în anii 1780, 1800 și 1805⁴. Planul ei este să formeze o ligă a statelor neutre din regiunea baltică sau din nordul Germaniei, în fruntea căreia ea ar putea să joace un rol destul de important, și să treacă apoi de partea celui care-i va oferi cele mai mari avantaje. Istoria ne arată cum, printr-o coincidență aproape comică, ori de cîte ori nesățiosul, șovăitorul și lașul guvern prusian a întreprins asemenea încercări, el a căzut în brațele Rusiei. Și e probabil că nici de data aceasta Prusia nu va scăpa de soarta ei obișnuită. Ea va tatona terenul în toate direcțiile, se va vinde singură cui dă mai mult, va urzi intrigi în ambele tabere, va înghiți cămile și va strecura țintari⁵, pierzîndu-și astfel și bruma de prestigiu care i-a mai rămas, va încasa ghionturi și, în cele din urmă, va fi adjudecată celui ce va oferi mai puțin, adică în cazul de față, ca și în toate celelalte, Rusiei. Pentru Rusia ea nu va fi o aliată, ci o povară, deoarece va considera că, în propriul ei interes și pentru propria ei satisfacție, e mai bine să facă în așa fel ca propria ei armată să fie înfrîntă.

Atîta timp cît nici una dintre puterile germane nu va fi atrasă într-un război european, luptele se vor da numai în Turcia, pe Marea Neagră și pe Marea Baltică. În această perioadă, cea mai mare importanță o va avea lupta pe mare. Nu încapе îndoială că flota aliată e în stare să distrugă Sevastopolul și să nimicească flota rusă din Marea Neagră; aliații pot, de asemenea, să cucerească Crimeea și s-o mențină sub stăpînirea lor, să ocupe Odesa, să blocheze Marea de Azov și să dezlege mîinile muntenilor din Caucaz. Toate acestea le vor putea face cu cea mai mare ușurință, dacă vor acționa cu rapiditate și energie. Presupunînd că pentru această acțiune va fi necesar să fie folosită prima lună de operații active, în luna următoare vapoarele flotei aliate, urmate, la mare distanță, de vasele cu pînze, care merg mult

mai încet, vor putea să-și facă apariția în Canalul Mîneicii ; căci la această dată flota turcă ar putea foarte bine să ducă la bun sfîrșit ceea ce ar mai rămîne de făcut în Marea Neagră. Pentru aprovizionarea cu cărbuni în Canalul Mîneicii și pentru alte pregătiri ar fi nevoie de încă două săptămîni. Și, după ce aceste vapoare se vor alătura escadrei franceze și celei engleze din Atlantic și din Canalul Mîneicii, flota aliată va putea, înainte de sfîrșitul lunii mai, să-și facă apariția în rada portului Kronstadt cu forțe îndeajuns de mari pentru a asigura succesul unui atac.

Măsurile care ar urma să fie luate la Marea Baltică nu diferă, bineînțeles, de cele dovedite a fi necesare la Marea Neagră. Trebuie încheiată, cu orice preț, o alianță cu Suedia și, la nevoie, exercitate presiuni de intimidare asupra Danemarcului. În Finlanda ar putea fi provocată o răscoală prin debarcarea unui număr suficient de trupe și dînd garanții că nu se va încheia pace decît cu condiția ca această regiune să fie realipită la Suedia. Trupele debarcate în Finlanda ar amenința Petersburgul, în timp ce flotele ar bombarda Kronstadtul. Este adevărat că această fortăreață are o poziție foarte puternică. Prin canalul navigabil care duce spre radă pot trece, înaintînd paralel, cel mult două vase de război, și ele sînt expuse să fie atacate din flanc de tirul bateriilor instalate nu numai pe insula principală, dar și pe stîncile mici, pe bancurile de nisip și pe insulițele vecine. Vor fi, în mod inevitabil, unele pierderi, nu numai de oameni, dar și de vase. Dar dacă la întocmirea planului de atac se va ține seamă și de acest neajuns, dacă se va lua hotărîrea de a sacrifica cutare sau cutare vas și dacă planul va fi pus în aplicare cu fermitate și perseverență, Kronstadtul va trebui să cadă. Zidăria fortificațiilor lui nu va putea rezista mult timp focului concentrat al tunurilor grele Paixhans ⁶, care sînt mai de temut decît oricare altele cînd sînt folosite împotriva zidurilor de piatră. Niște vapoare mari cu elice, complet echipate cu tunuri de acest fel, ar avea foarte curînd o eficacitate incontestabilă, deși, bineînțeles, ele și-ar pune în joc propria lor existență. Dar ce înseamnă trei sau patru vase de linie cu elice în comparație cu Kronstadtul, această cheie a Imperiului rus, a cărei luare în stăpînire ar lăsa Petersburgul fără apărare ?

Și ce s-ar face Rusia fără Odesa, Kronstadt, Riga și Sevastopol, dacă Finlanda ar fi eliberată și o armată inamică ar ocupa poziții la porțile capitalei, iar toate apele și porturile rusești ar fi blocate ? Ea ar fi ca un uriaș fără mîini, fără ochi,

căruia nu-i rămîne altă cale decît să încerce să-și strivească dușmanul sub greutatea trunchiului său inform, aruncîndu-l la nimereală cînd într-o parte, cînd în alta, după cum aude strigătul de luptă al inamicului. Dacă puterile maritime ale Europei ar acționa cu o asemenea hotărîre și energie, Prusia și Austria ar putea să se elibereze pînă într-atîta de sub controlul rus, încît să se alătore aliaților. Căci cele două puteri germane, dacă s-ar simți în siguranță pe propriul lor teritoriu, s-ar folosi bucuros de situația grea a Rusiei. Dar e puțin probabil ca lordul Aberdeen și d-l Drouyn de Lhuys să recurgă la măsuri atît de energice. Organele puterii nu urmăresc să dea lovituri decisive, și, dacă va izbucni un război general, inițiativa comandanților de oști va fi atît de limitată, că ei se vor simți cu desăvîrșire paralizați. Și dacă, cu toate acestea, se vor obține victorii decisive, ele vor fi atribuite hazardului și se va avea grijă ca urmările lor să fie făcute cît mai inofensive pentru inamic.

Războiului de pe coasta asiatică a Mării Negre i s-ar putea pune capăt imediat printr-o acțiune a flotelor; dar pe coasta europeană el ar putea continua aproape fără întrerupere. Alungați din Marea Neagră, rămași fără Odesa și Sevastopol, rușii n-ar putea trece Dunărea decît cu mari riscuri (afară doar de cazul că se vor îndrepta spre Serbia, pentru a provoca o răscoală), dar ei ar putea foarte bine să mențină sub ocupație Principatele dunărene, pînă ce forțe superioare ale adversarului și teama de debarcarea unui mare număr de trupe în spatele lor și în flanc i-ar sili să plece din Valahia. Cît despre Moldova, ei nu ar evacua-o decît în urma unor operații militare generale, căci demonstrațiile de forță în flancul și în spatele trupelor lor ar avea puțină importanță, întrucît Hotinul și Chișinăul le-ar asigura comunicații sigure cu Rusia.

Dar atîta timp cît în acest război sînt angajate numai puterile occidentale și Turcia, de o parte, și Rusia, de altă parte, nu vom avea de-a face cu un război european de felul celor din perioada de după 1792. Totuși, odată războiul început, inerția puterilor occidentale și activitatea Rusiei vor sili curînd Austria și Prusia să se declare în mod fățiș de partea țarului. Se poate ca Prusia să nu fie luată prea mult în considerație, deoarece este aproape sigur că armata ei, oricare ar fi capacitatea ei de luptă, va suferi, datorită înfumurării ei, o a doua Ienă⁷. Austria, dimpotrivă, în ciuda situației ei falimentare și a răscoalelor care ar putea să izbucnească în

Italia și în Ungaria, nu va fi un adversar de disprețuit. Rusia, la rîndul ei, fiind nevoită să-și mențină trupele în Principatele dunărene și la granița caucasiană, să țină sub ocupație Polonia, să-și rezerve o armată pentru apărarea coastei baltice, și mai ales a Petersburgului și a Finlandei, va dispune de prea puține trupe pentru operații ofensive. Dacă Austria, Rusia și Prusia (în ipoteza că aceasta din urmă nu va fi încă definitiv înfrîntă) ar putea concentra de-a lungul Rinului sau în Alpi 500.000—600.000 de oameni, — ar fi ceva peste așteptări. Și francezii sînt în măsură să țină singuri piept acestor forțe, cu condiția însă ca generalii lor să nu fie cu nimic mai prejos de aceia ai adversarilor ; iar dintre aceștia numai austriecii au comandanți demni de acest nume. Generalii ruși nu sînt prea grozavi, iar în ce privește prusienii, la drept vorbind ei nici n-au generali ; ofițerii lor sînt niște sublocotenenți înnașcuți.

Dar nu trebuie să uităm că există în Europa o a șasea putere, care, în anumite momente, își afirmă supremația față de toate cele cinci așa-zise „mari” puteri și le face să tremure de frică. Această putere este Revoluția. Ea a stat mult timp calmă și rezervată, dar acum criza comercială și foametea o cheamă din nou pe cîmpul de luptă. De la Manchester și pînă la Roma, de la Paris și pînă la Varșovia și Pesta, pretutindeni se simte prezența ei, pretutindeni ea își ridică capul și se trezește din somnolență. Simptome de tot felul dovedesc că ea se trezește la viață, și ele se manifestă, pretutindeni, în starea de agitație și de neliniște care a cuprins clasa proletară. Va fi de ajuns să se dea un singur semnal, pentru ca această a șasea putere, cea mai importantă din Europa, să-și facă apariția în armura ei strălucitoare, cu sabia în mînă, așa cum a ieșit Minerva din capul lui Jupiter. Acest semnal va fi dat de războiul european, care e gata să izbucnească, și atunci toate calculele în legătură cu echilibrul de forțe vor fi răsturnate prin ivirea unui nou factor, care, cu avîntul său veșnic tineresc și robust, ca în anii 1792—1800, va răsturna planurile bătrînelor puteri europene și ale generalilor lor.

Scris de F. Engels la 8 ianuarie 1854

Publicat, ca articol de fond, în ziarul „New York Daily Tribune” nr. 3.992 din 2 februarie 1854.

Se tipărește după textul apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

* Puterile occidentale și Turcia

Londra, marți 10 ianuarie 1854

Învinuirea care apasă asupra d-lui Szemere, că ar fi dat în vileag locul unde se află ascunsă coroana ungară⁸, i-a fost adusă pentru prima oară de „Soldatenfreund” din Viena, o publicație notorie a poliției austriece, și acest simplu fapt e suficient pentru a dovedi falsitatea unei asemenea acuzații.

Nu stă în obiceiul poliției să-și compromită fără motive suficiente propriii ei complici; în schimb, unul dintre procedeele ei preferate este acela de a crea o atmosferă de suspiciune în jurul unui nevinovat pentru a-l acoperi astfel pe vinovat. E greu de crezut că poliția austriacă ar fi sacrificat cu atîta ușurință un om cu poziția și influența d-lui Szemere dacă ar fi putut să-și asigure colaborarea lui. Dacă secretul n-a fost dezvăluit prin indiscreția vreunui dintre agenții lui Kossuth (ceea ce nu e de loc improbabil), nu-mi rămîne decît să-l bănuiesc de o asemenea trădare pe contele K. Batthyány, care locuiește în prezent la Paris. El era unul dintre puținii care știau unde au fost ascunse emblemele puterii regale și este singurul dintre ei care s-a adresat Curții de la Viena cu rugămintea de a-l *amnistia*. Am toate motivele să cred că el nu va contesta acest fapt.

Lordul Hardinge, comandantul suprem al armatei britanice, a fost convins să-și retragă demisia. Cît despre ducele de Norfolk, după cum ne informează corespondentul lui „Dublin Evening Mail”,

„s-a aflat cîte ceva din birfelile care circulă pe la palat. Un duce nobil care deține în mod temporar o funcție la curte și care poartă cel mai înalt titlu feudal ereditar în stat, bînd șampanie la masa reginei, a cam întrecut măsura, pierzîndu-și, drept urmare, prea nobilul său echilibru pe cînd se afla în sufragerie și atrăgînd-o pe însăși maiesta-

tea-sa în vârtejul catastrofei. Consecința acestei regretabile întâmplări a fost demisia nobilului duce și numirea contelui Spencer în postul de lord-steward al curții maiestății-sale”.

D-l Sadleir, curtierul brigăzii irlandeze, și-a înaintat din nou demisia din postul său ministerial, și de data asta lordul Aberdeen i-a acceptat-o. Situația d-lui Sadleir devenise extrem de dificilă după dezvăluirile, făcute în fața unui tribunal irlandez, în legătură cu scandaloasele mașinații cu ajutorul cărora a reușit să ajungă în parlament. E greu de crezut că o asemenea întâmplare neplăcută e menită să întărească influența „guvernului tuturor talentelor”⁹ asupra brigăzii irlandeze.

Răscoalele pentru piine, care au avut loc vineri și sâmbătă la Creditton, în Devonshire¹⁰, au fost în felul lor un răspuns dat de popor strălucitelor tablouri ale prosperității cu care ziarele guvernamentale și acelea ale liber-schimbistilor au găsit de cuviință să-și delecteze cititorii cu prilejul încheierii anului 1853.

Ziarul „La Patrie”¹¹ anunță din Trebizonda că, atunci când însărcinatul cu afaceri al Rusiei la Teheran a cerut demiterea a doi dintre cei mai populari miniștri ai șahului Persiei, poporul a început să se agite și comandantul gărzii a declarat că nu va putea răspunde de ordinea publică dacă cererea va fi satisfăcută. Potrivit acestei informații, teama de o explozie de nemulțumire populară împotriva Rusiei a fost aceea care l-a determinat pe șah să reia relațiile cu însărcinatul cu afaceri al Angliei.

La marele număr de documente diplomatice care au fost date pînă acum publicității s-au mai adăugat *nota celor patru puteri* din 12 decembrie¹², adresată în comun Porții de către respectivii ambasadori de la Constantinopol, precum și noua circulară a d-lui Drouyn de Lhuys, semnată la Paris la 30 decembrie, către agenții diplomatici francezi. Citind cu atenție nota celor patru puteri, ne putem da seama de ce la Constantinopol s-au produs tulburări atât de serioase cînd s-a aflat că nota a fost acceptată de Poartă, de ce la 21 decembrie s-a stîrnit o mișcare de insurecție și de ce guvernul turc a fost nevoit să declare solemn că reluarea tratativelor de pace nu va atrage după sine sistarea sau întreruperea operațiilor militare. Și, într-adevăr, la exact nouă zile după ce vestea despre măcelul perfid și laș de la Sinope a ajuns la Constantinopol și a stîrnit în întregul Imperiu otoman un imens strigăt de răzbuflare, cele patru puteri cer cu sînge rece Porții —

iar ambasadorii Marii Britanii și Franței o silesc chiar — să înceapă negocieri cu țarul pe următoarele baze: *toate tratatele anterioare vor fi reînnoite*; firmele în care sînt prevăzute privilegiile religioase acordate de sultan supușilor săi creștini vor fi completate cu noi garanții date fiecăreia dintre aceste puteri, deci și țarului; Poarta va numi un împuternicit pentru încheierea unui armistițiu; ea va permite Rusiei să construiască o biserică și un spital la Ierusalim și se obligă față de puteri (deci și față de țar) să-și îmbunătățească sistemul ei administrativ intern. Poarta nu numai că nu va primi nici o despăgubire pentru grelele pierderi ce i-au fost pricinuite de actele pirateresti ale moscoviților, dar, mai mult decît atît, toate lanțurile cu care Rusia a ținut încătușată Turcia timp de un sfert de veac vor fi reînnoite, iar întemnițatul va fi și mai strașnic încătușat decît înainte. Poarta trebuie să se lase în voia țarului autocrat, dîndu-i cu umilință garanții în legătură cu firmele în care sînt înscrise privilegiile religioase ale supușilor ei creștini și luîndu-și obligații solemne în ce privește sistemul ei administrativ intern. În felul acesta ea trebuie să se supună, în același timp, protectoratului țarului în problemele religioase, ca și dictatului său în problemele administrației civile. Drept compensație pentru o asemenea capitulare i se promite Porții „evacuarea cît mai grabnică cu putință a Principatelor dunărene”, a căror invadare lordul Clanricarde a calificat-o drept „un act pirateresc”, și totodată i se dau asigurări că preambulul acordului de la 13 iulie 1841¹³, care s-a dovedit a fi „o garanție atît de sigură” împotriva Rusiei, va fi confirmat în mod formal.

Cu toate că, în nemaipomenita lor mîrșăvie, aceste odioase „puteri” au întrecut orice măsură, silind Poarta, la cîteva zile după cele petrecute la Sinope, să ducă tratative pe o asemenea bază, ele nu vor reuși totuși, recurgînd la asemenea procedee ticăloase, să scape de dificultățile în care se zbat. Țarul a mers prea departe pentru a mai tolera o încălcare, oricît de neînsemnată, de către vreuna dintre puterile europene a dreptului, pe care și-l arogă el, de protector al creștinilor de supușenie turcească.

„Austria — relatează corespondentul din Viena al ziarului „Times”¹⁴ — s-a și informat dacă curtea rusă ar avea ceva de obiectat împotriva protectoratului vreuneia dintre puterile europene asupra creștinilor din Turcia. Răspunsul, formulat în termenii cei mai categorici, a fost că Rusia nu va permite nici unei alte puteri să se amestece

în treburile bisericii ortodoxe. Rusia — așa s-a răspuns — a încheiat un tratat cu Poarta și va rezolva numai cu ea această chestiune“.

Ziarul „Standard“¹⁵ scrie și el că

„Nicolaie nu are de gând să accepte nici un fel de propuneri care nu ar veni direct de la însuși monarhul turc; el contestă astfel puterilor europene orice drept de mediație sau amestec, ceea ce constituie o insultă la adresa acestor puteri, pe care nimeni nu o poate considera nemeritată“.

Singurul pasaj important din circulara d-lui Drouyn de Lhuys este acela în care se face cunoscut că escadrele unite au intrat în Marea Neagră, urmărind „să combine în așa fel acțiunile lor, încît să preîntîmpine orice nou atac al forțelor navale ale Rusiei împotriva teritoriului Turciei sau împotriva flotei turcești“. Non bis in idem*. La moutarde après la viande**. Ziarul „Morning Chronicle“¹⁶ a publicat ieri o telegramă, cu data de 30 decembrie, a corespondentului său din Constantinopol, în care se arată că o escadră aliată a intrat în Marea Neagră.

„Flotele — scrie „Daily News“¹⁷ — intră, probabil, în Marea Neagră doar pentru a face ceea ce au făcut în Bosfor, adică nimic“.

După cum relatează „The Press“¹⁸,

„s-a dat deja ordin unei nave din flota engleză și uneia din flota franceză să intre în Marea Neagră și să se îndrepte spre Sevastopol, după ce vor fi arborat steagul alb. La sosirea lor acolo, ele trebuie să comunice amiralului rus că, dacă va ieși din portul Sevastopol, se va deschide imediat focul împotriva lui“.

Cu toate că în acest anotimp, nu prea prielnic, și după victoria ei glorioasă de la Sinope, flota rusă n-are motive speciale să iasă în largul Mării Negre, țarul nu va îngădui Angliei și Franței, fie și temporar, să-l îndepărteze din niște ape din care el le-a înlăturat cu succes încă din 1833¹⁹. El își va pierde prestigiul dacă nu va răspunde la această comunicare printr-o declarație de război.

„O declarație de război a Rusiei împotriva Franței și Angliei — scrie „Neue Preussische Zeitung“²⁰ — este mai probabilă decît o pace grabnică între Rusia și Turcia“.

* — Nimeni nu e judecat de două ori pentru aceeași faptă. — *Nota trad.*

** — După masă, muștarul. — *Nota trad.*

La Newry (Ulster) a avut loc un mare miting în legătură cu atacul neprovocat al Rusiei împotriva Turciei. Sint bucuros că, mulțumită amabilității d-lui Urquhart, care mi-a trimis o dare de seamă asupra acestui miting, pot să prezint cititorilor dv. pasajele cele mai interesante din cuvîntarea rostită de acest gentleman. Întrucît mi-am mai expus în repetate rînduri părerile mele în problema orientală, socot că nu este necesar să mai subliniez punctele în care nu pot fi de acord cu d-l Urquhart²¹. Îmi permit numai să semnalez că punctul lui de vedere este confirmat de știrea că

„țărani din Valahia Mică, cu sprijinul soldaților valahi, s-au răsculat împotriva rușilor. Toată regiunea din jurul Calafatului și de-a lungul malului stîng al Dunării s-a pus în mișcare. Funcționarii ruși au părăsit localitatea Turmal**“.

După ce a făcut cîteva observații introductive, d-l Urquhart a spus :

„În problemele care afectează interesele noastre cele mai importante și relațiile cu celelalte state nu există nici constrîngere legală, nici conducere sistematică, nici răspundere față de națiune, nici pedeapsă pentru nerespectarea unei îndatoriri sau pentru săvîrșirea unei crime. Aici sînteți cu totul lipsiți de orice mijloace constituționale de acțiune, fiindcă sînteți ținuți în neștiință sau sînteți greșit informați. Acest sistem nu urmărește decî altceva decît să pervertească poporul, să corupă guvernul și să pună în pericol statul. Dar voi sînteți împotriva guvernului rus, atît de abil și de tenace, atît de agresiv și de lipsit de scrupule, care și-a croit drum spre o atotputernicie ce constituie o amenințare pentru întreaga lume, folosindu-se în acest scop chiar de guvernele pe care încearcă să le răstoarne. Și particularitatea situației noastre constă în aceea că, așa cum s-a întîmplat altădată la Atena, Rusia a găsit sau și-a creat principalele instrumente ale puterii sale în sînul unui stat ale cărui organe reprezentative se opun cel mai mult politicii practicate de ea. Principala cauză a acestei situații constă în faptul că Anglia este extrem de ignorantă în asemenea probleme. Statele Unite au un președinte care exercită prerogative proprii puterii regale. Acolo există un senat care controlează puterea executivă și este dinainte informat asupra măsurilor pe care urmează să le adopte ea. (Ascultați ! Ascultați ! Aplauze). În Franța nu o dată au fost constituite comisii parlamentare pentru anchetarea unor treburi de stat. Aceste comisii cer să li se prezinte diferite documente și cheamă în fața lor pe ministrul afacerilor externe, ca să le dea explicațiile necesare. Totodată, acolo poporul este cu ochii în patru și, în orice caz, ascultă cu circumspecția cuvenită informațiile primite ; la fel se comportă și guvernul, căci de respectarea unei asemenea practici depinde soarta guvernelor și a dinastiilor. În Austria există, cel puțin, un monarh care știe ce fac supușii săi. În ce privește Turcia și Rusia, se observă că în una dintre ele starea de spirit a poporului își exercită presiunea

* Vechea denumire a comunei Tunarii Vechi. — *Nota trad.*

asupra guvernului, iar în cealaltă guvernul exprimă voința națiunii. Numai în Anglia coroana nu are nici o putere, guvernul e lipsit de sistem, parlamentul nu exercită nici un control, iar națiunea nu știe nimic din ce se petrece. (Ascultați ! Ascultați !). Revenind acum la situația actuală, la faptele ai căror martori sintem, trebuie să vă spun în primul rînd — și acest lucru e foarte important — că Rusia nu dispune de forțele necesare pentru a-și pune în aplicare amenințările ei, că ea s-a bizuit doar pe posibilitatea de a vă inspira o frică neîntemeiată, că nu avea cîtuși de puțin intenția să pornească război împotriva Turciei, că nu dispune de mijloacele necesare pentru un asemenea război, că nici n-a făcut pregătirile necesare, întrucît socotea că voi veți ține în frîu Turcia, și în felul acesta ea, Rusia, va putea să-i acapareze posesiunile ; iar acum ea continuă să creadă că voi veți exercita presiuni asupra Turciei ca să-i satisfacă pretențiile ei nerușinate, care au ca scop năruirea Imperiului otoman. (Ascultați ! Ascultați !). Cu ajutorul ambasadorului vostru la Constantinopol și al escadre voastre din Bosfor, Rusia este pe cale să-și atingă acest scop. Și aici trebuie să vă atrag atenția asupra unei declarații a nobilului meu prieten colonelul Chesney și să repar totodată o omisiune făcută de el. El a declarat că, așa cum stăteau lucrurile înainte de trecerea Prutului, Turcia era mai puternică decît Rusia, dar a uitat să vă vorbească despre înalta prețuire pe care o are și a avut-o întotdeauna pentru calitățile militare ale turcilor. El a declarat că pînă și în momentul de față, cu toate marile avantaje pe care le-au obținut rușii mulțumită vouă, se îndoiește că Turcia ar fi mai slabă decît Rusia. N-am nici cea mai mică îndoială că ea nu va fi mai slabă, însă cu două condiții, pe care, cu permisiunea dv., le voi arăta aici : prima, să fie rechemat ambasadorul vostru și să fie retrasă escadra voastră ; a doua, Turcia să nu-și mai sleiască puterile punîndu-și nădejdea în străini. Dar după aceea a urmat o nouă declarație, făcută, ce-i drept, cu unele ezitări, dar care, pornind de la un om cu atîta autoritate — căci nimeni nu se bucură de mai mare autoritate decît dînsul în aceste probleme —, poate să capete o importanță exagerată sau să fie greșit interpretată. Colonelul Chesney a declarat că s-ar putea ca momentul de față să fie favorabil Rusiei, căci Dunărea a înghețat, și asta îi dă posibilitatea să-și treacă trupele în Bulgaria. Dar de ce forțe dispune ea ca să le poată trece în Bulgaria ? Luni de-a rîndul, Europei i-a fost dat să asculte relatări pline de exagerări ; ni s-a vorbit într-una despre mari concentrări de trupe rusești gata să intre în acțiune. Efectivul acestor trupe era evaluat la 150.000 și lumea era gata să creadă că acest număr de oameni este suficient pentru a cucerii Turcia. Am primit, nu de mult, o informație oficială în care se arăta că efectivul total al trupelor care au trecut Prutul nu depășea cifra de 80.000 de oameni, dintre care 20.000—30.000 au și murit de diferite boli sau se află în spitale. Am trimis această informare unuia dintre ziare, dar ea n-a fost dată publicității, întrucît părea neverosimilă. Acum Rusia a publicat ea însăși un comunicat în care totalul trupelor a și fost redus la 70.000. (Aplauze). Dacă facem abstracție de raportul de forțe dintre cele două imperii în cazul cînd ele și-ar mobiliza toate trupele, trebuie să ne fie clar că Rusia n-a avut intenția să ducă războiul cu un asemenea efectiv de oameni. Dar ce forță putea să-i opună Turcia ? În momentul acela, ea dispunea între Balcani și Dunăre de cel puțin 180.000 de oameni, iar între timp această cifră s-a ridicat la 200.000 de oameni, care ocupă poziții puternice, fortificate, în timp ce efectivul trupelor rusești

s-a redus, în cazul cel mai bun, la 50.000 de oameni, care pe deasupra sînt demoralizați în urma înfrîngerii și epidemiei de dezertări. Cît despre calitatea trupelor turcești și superioritatea lor asupra celor rusești, ați auzit cele spuse de generalul Bem și aveți totodată o mărturie vie în persoana colonelului Chesney, ale cărui cuvinte au fost confirmate de evenimentele care au stîrnit uimirea și admirația întregii Europe. Dar trebuie să fie clar că pe noi nu ne interesează în momentul de față raportul de forțe dintre cele două imperii, ci intențiile de care e animată și modul cum acționează una dintre ele, Rusia. Păreră mea este că ea nu avea intenția să poarte război; aceasta pentru că, pe de o parte, nu avea pregătite forțele necesare, iar pe de altă parte putea să se bizuie pe cabinetul englez. Rusia nu intenționa să se angajeze într-un război și nu are nici acum o asemenea intenție. Încă înainte de începerea operațiilor militare, am declarat că ea va invada Principatele dunărene și le va ocupa cu ajutorul Angliei. Cum am putut să prevăd acest lucru? Firește, nu pentru că știam care sînt intențiile Rusiei, pe care mii de oameni le cunosc tot atît de bine sau și mai bine decît mine, ci pentru că știam de ce este în stare Anglia. Dar să examinăm încă o dată această problemă, fiindcă ea este prea importantă ca s-o trecem cu vederea. Colonelul Chesney a declarat că ceea ce interesează aici este rezerva pe care o avea Rusia dincolo de Prut. În legătură cu această rezervă, lui i-a fost dat să audă multe lucruri în ultima vreme. S-a spus, bunăoară, că Osten-Saken, cu cei 50.000 de soldați ai lui, este în plin marș spre Dunăre ca să răzbune înfrîngerea de la Oltenița. După aceea s-a văzut că cei 50.000 de oameni s-au redus la 18.000, și lucrul cel mai curios este că nici acești 18.000 de oameni n-au ajuns la destinație. (Rîsete și aplauze). Dacă luăm cifra dată de colonelul Chesney — 75.000 — și ținem seama că ea s-a redus, pe seama celor căzuți și a celor bolnavi, la 50.000, iar după aceea adăugăm pe cei 18.000 de soldați din rezerva înzestrată cu însușiri de omniprezență, vom obține un total de numai 70.000 de oameni, care trebuie să lupte împotriva unei armate de 200.000 de oameni protejați de tranșee solide, și încă într-un ținut muntos și într-un anotimp în care, pînă în prezent, rușii s-au eschivat întotdeauna de la luptă.

Permiteți-mi acum să vă reamintesc evenimentele războiului trecut, din anii 1828—1829. Turcia trecea atunci prin serioase zguduiri interne. Musulmanii ridicaseră sabia unii împotriva altora, provinciile erau bîntuite de răzmeriță, în Grecia izbucnise răscoala, vechile forțe armate fuseseră nimicite, iar noii recruți, puțin disciplinați, erau în număr de abia 33.000. Stăpînirea asupra Mării Negre i-a fost smulsă Turciei prin salvele tunurilor britanice din rada portului Navarino; și atunci Rusia, sprijinită de Anglia și Franța, s-a aruncat asupra Turciei și, dintr-un salt, a ajuns în centrul posesiunilor ei europene înainte ca ea să fi aflat că fusese declarat războiul. Și cîți oameni credeți că a socotit atunci necesar să folosească? 216.000. (Aplauze). Și totuși, numai prin înșelăciune și sub influența ambasadorului englez, care, din nefericire, se întorsese, Turcia a fost silită să semneze tratatul de la Adrianopole, care i-a fost smuls printr-un atac neașteptat. (Ascultați! Ascultați!). Uitați-vă la Turcia de astăzi, cu unitatea ei de aspirații, cu eroismul pe care i-l însuflă dragostea de țară și ura față de orice împilare, cu puterea ei centralizată și resursele ei bogate; ea poate pune pe picioare 300.000 de voluntari, cei mai războinici din cîți cunoaște lumea; ea are 250.000 de soldați disciplinați, care au repurtat victorii în Asia; ea deține stăpînirea pe Marea Neagră, pe care e departe de

a o fi pierdut la Sinope, după cum voi arăta de îndată ; ea dispune de o flotă de vapoare care pot transporta, fără pierderi de oameni sau de timp, pînă la teatrul de operații militare trupe din cele mai îndepărtate provincii ale imperiului ; de la culmile înzăpezite ale Caucazului și pînă în deserturile sterpe ale Arabiei, de la vastele întinderi ale Africii și pînă în golful Persic, pretutindeni domnește același spirit de revoltă, se manifestă aceeași neînfricată bărbăție. (Ascultați ! Ascultați ! Aplauze). Da, dar așa cum în războiul trecut bătălia de la Navarino i-a adus pe cazaci în Balcani, la fel și acum elicele Angliei pot aduce, chiar și fără război, vechile nave rusești pînă la Dardanele. Dar eu vorbesc de intențiile Rusiei. Aici este cheia problemei. Acum victoria trebuie cîștigată în Downing street, iar nu în răsărit. Oare vouă nu vi s-au adus prejudicii ? Există vreunul, dintre cei de față, care să nu fi suferit pagube serioase ? Puteți găsi măcar un singur om care să nu fie nevoit să plătească mai mult pentru piinea sa și căruia să nu i se fi redus posibilitățile de a găsi de lucru sau de a-și plasa capitalul ? (Ascultați ! Ascultați !). Cui nu i-au fost mărite impozitele ? Și nu se știe că Change-alley * este scuturată de friguri ? N-am fost noi martorii perturbării pieței financiare, provocată de această ofensivă a trupelor rusești și a cărei intensitate este egală cu două treimi din aceea a perturbării din 1847 ? Și, totuși, Rusia nu avea intenții războinice. N-am văzut noi cum deced guvernele Europei și cum se creează condițiile favorabile pentru războaie și zguduiri ? Și, totuși, Rusia n-a avut cîtuși de puțin intenția să se angajeze într-un război. N-am văzut noi cum se ruina Imperiul otoman, nevoit să întrețină o uriașă armată, de o jumătate de milion de oameni, din cauză că Rusia a trimis într-acolo o oaste de 70.000 de oameni, care trebuia să se hrănească pe socoteala Turciei, ca și pe socoteala muncitorilor din Marea Britanie ? Și toate acestea pentru că ați dat crezare unor oameni naivi care cred că Rusia este atît de puternică încît nu i se poate opune nimeni, iar Turcia este atît de slabă încît nu i-ar mai putea fi de folos nici un fel de sprijin. Ho-tărît lucru, trăim într-o epocă de visuri și de basme ; sîntem în stare să credem nu numai atît, sîntem în stare să credem că Rusia este mai puternică decît toate puterile din lume coalizate împotriva ei. Ziarul «Times» își manifestă disprețul față de armata musulmană ; el nu are o părere prea bună nici despre armata franceză și flota de război engleză și susține cu toată seriozitatea că întreaga Europă împreună cu Turcia ar putea tot atît de puțin să-i împiedice pe ruși să ajungă la Constantinopol pe cît ar putea să împiedice vînturile din nord să sufle în cîmpiile sarmate... Cele spuse despre Europa sînt tot atît de adevărate ca și cele spuse despre Turcia, dar Turcia se va prăbuși dacă veți continua să procedați ca pînă acum. Rusia a pus în mișcare 70.000 de oameni, și urmarea este că Turcia e cuprinsă de teamă și indignare, Anglia se cutremură de groază și panică, iar Rusia se cutremură și ea de.. hohote de ris. (Risete și aplauze prelungite). Am promis că voi reveni la bătălia de la Sinope sau, cum i se mai spune pe drept cuvînt, micul Navarino. Nu vă amintesc de acest neplăcut eveniment pentru a mă referi la comportarea noastră, fiindcă nu ne-am comportat de data asta mai rușinos decît în alte cazuri, ci numai pentru că el ne arată raportul de forțe dintre cele două părți. Din acest punct de vedere el n-a adăugat nimic la puterea Rusiei și n-a slăbit cu nimic Turcia, ci, dimpotrivă, a arătat cît se poate de limpede că rușii au toate motivele

* — stradă din Londra pe care se află bursa. — Nota red.

să se teamă de vitejia turcilor. Avem de-a face aici cu un fapt fără precedent pînă și în analele propriei noastre flote de război : fregate care se așază în rînd cu vasele de linie, comandanți care aruncă torțe în magazia de pulbere și se jertfesc pe altarul patriei. Dar ce nu ești în stare să faci împotriva unui guvern care, în orice împrejurare și mai ales în cazul de față, este obiectul urii și aversiunii oricărei ființe omenesti ! Observați că forțele navale ale Turciei au rămas intacte : nici un vas de linie, nici un vapor n-a fost pierdut. În momentul de față, Turcia ar fi de două ori mai sigură de poziția ei dominantă în Marea Neagră dacă diplomații ar fi rechemati ; căci ei, și numai ei, sînt vino-vați de așa-zisa catastrofă de la Sinope. Dar catastrofa a fost pregătită cu alt scop : ea trebuia să fie bîta și biciul menite să zorească animalele de povară de la Paris și Londra, care au rămas în urmă, și să le determine să impună părților beligerante condițiile unei înțelegeri. Înainte de a veni la această adunare am auzit pe unul dintre membrii comisiei spunînd că Anglia și Franța au procedat cît se poate de just, intervenind ca mediatoare, dacă au sperat că în felul acesta vor putea asigura pacea. Știu că cele spuse de el reflectă impresia generală care s-a creat în Anglia, dar m-am îngrozit totuși cînd l-am auzit. Cine v-a dat dreptul vouă să porniți prin lume și să impuneți pacea prin forța armelor ? Una este să te opui agresiunii, și alta este să comiți o agresiune. (Ascultați ! Ascultați !). Doar nu poți interveni, fie și pentru salvarea Turciei, decît declarînd război Rusiei. Mediația voastră ar fi însă favorabilă Rusiei, s-ar produce sub dictatul ei și rezultatul ar fi că Turciei i s-ar impune condiții de-a dreptul fatale... În cursul negocierilor i-ați propune Turciei să renunțe la vechile ei tratate cu Rusia în vederea unei convenții generale europene. De fapt, o asemenea propunere a și fost făcută, și ea a fost primită cu multă bucurie de o națiune care e totdeauna gata să aprobe orice denaturare. Doamne, dumnezeule ! Un acord european ! Iată deci pe ce trebuie să se bazeze Turcia ! Dar, la urma urmei, și tratatul vostru de la Viena a fost tot un acord european, și care sînt rezultatele lui ? Importanța acestui acord constă în aceea că a creat Polonia. Și ce s-a întîmplat cu Polonia ? După ce Polonia a căzut, ce v-a spus ministrul vostru despre acest tratat ? Iată ce v-a spus : «El a dat Angliei dreptul să-și spună părerea în legătură cu evenimentele din Polonia». După ce a spus, în continuare, că a protestat în această chestiune înainte ca evenimentul să se fi produs, el a declarat : «Dar Rusia a adoptat, în cazul de față, un alt punct de vedere». La fel se va întîmpla și cu actualul vostru acord : ea va adopta și de data aceasta un alt punct de vedere. (Aplauze furtunoase). Aceste cuvinte au fost auzite în Camera comunelor ; le-a rostit chiar ministrul“ (lordul Palmerston), „care ține acum în mîinile sale soarta Turciei, așa cum a ținut-o și pe aceea a Poloniei. Dar de data asta ați fost preveniți, pe cînd atunci erați în totală necunoștință de cauză... Permiteți-mi să mă refer la o știre apărută de curînd în ziarul «Times». În ea se relatează că trimisul nostru în Persia a avut o divergență cu guvernul șahului ; acesta era pe punctul de a ceda, cînd, pe neașteptate, s-a amestecat trimisul Rusiei, căutînd să agraveze disputa. Vedeți, prin urmare, că în unul și același moment Rusia caută să înlăture Anglia din Persia, iar Anglia încearcă să-i impună Turciei dominația Rusiei. În aceeași știre se vorbește și despre sosirea unei solii la Teheran ; se arată să afganii sînt într-o stare de extremă agitație și că Dost-Mahomed, dușmanul neînduplecat al Rusiei, ține foarte mult la succesul soliei sale, care urmărește să convingă Persia de necesitatea de a acorda sprijin Turciei. Vă

amintiți, desigur, că acum 16 ani Anglia a declarat război afganilor cu scopul de a-l detrona pe Dost-Mahomed pentru că era dușmanul Angliei și aliatul credincios al Rusiei. Sau poate că guvernul vostru a crezut așa ceva? Dar dacă așa stăteau lucrurile, e cît se poate de ciudat că el n-a pornit la război împotriva Rusiei, ci împotriva afganilor, adică a făcut tocmai ce trebuia pentru a-i arunca în brațele Rusiei. Dar guvernul vostru nu avea o asemenea certitudine; el știa pe atunci perfect de bine că Dost-Mahomed, după cum se vede acum destul de limpede, este un dușman înverșunat al Rusiei, și tocmai de aceea l-a și atacat. Este fapt cert, așa cum s-a dovedit în Camera comunelor, că documentele în care Dost-Mahomed era prezentat, pe nedrept, ca aliat al Rusiei fuseseră pe de-a-ntregul ticluite. Chiar trimisul Angliei a fost acela care a expediat originalul în patrie spre a fi publicat. (Rușine!). Toate acestea sînt, după cum v-am mai spus, o consecință firească a faptului că măsurile luate de guvern sînt ținute secret și că națiunea este lăsată în necunoștință de cauză. Nu văd, printre cei prezenți la această adunare, pe nici unul care să nu fie părtaș tacit la această crimă și care, prin indiferența sa față de acțiunile și onoarea patriei sale, să nu se fi înjosit pînă la situația de sclav, cu toate că se crede om liber. (Ascultați!). Permiteți-mi să vă povestesc cîte ceva din ceea ce cred despre voi străinii. Ați auzit, în ultima vreme, spunîndu-se multe despre influența germană la curte. Poate că ați vrea să știți care sînt părerile verilor din Germania ai reginei? Atunci dați-mi voie să vă spun că, dacă Germania a ajuns să cadă sub influența Rusiei, aceasta se datorește Angliei. Ascultați numai aceste cuvinte:

«Dacă Anglia și Franța nu se vor amesteca în treburile ei, Turcia va învinge. Dacă, dimpotrivă, puterile occidentale, orbite de slugărnicie, nu se vor putea abține de la orice „mediație“, adică de la orice amestec în treburile Orientului, atunci Turcia este condamnată, și cazacii moscoviți vor deveni curînd stăpîni pe destinele oamenilor din lumea întregă! Și, totuși, cît de nobilă a fost pînă acum atitudinea și comportarea nefericitei Turcii, cu toate fărădelegile comise de diplomați și cu toate că a făcut greșeala de a lua o bandă de ucigași drept prietenii ei. O situație tristă de tot, ce să mai vorbim! Mă așteptam din oră în oră ca escadrelle aliate să înceapă să bombardeze capitala Turciei, pentru a înfrînge eroismul acestei țări și a o sili să accepte o capitulare rușinoasă. Turcii pot spune, pe bună dreptate: „Longa est injuria, longae ambages, sed summa sequor fastigia rerum!“ * Și cît de mare e contrastul dintre actuala lor comportare și comportarea Angliei în situații asemănătoare! Ei luptă, iar Anglia face piraterie. Amintiți-vă numai de „declarația de la Lima“ și de cîtopirea Afganistanului, de bombardarea orașului Copenhaga și de bătălia de la Navarino și după aceea gîndiți-vă la Turcia și la situația ei în momentul de față. Ea e umilită și amenințată, invadată chiar și provocată de „lumea civilizată“, și, în mijlocul tuturor acestor încercări, ea rămîne calmă și prudentă, fermă, hotărîtă și imperturbabilă».

Din toate acestea vă puteți da seama că unii oameni, aflați în posturile cele mai înalte, pot să ofteze în zadar după privilegiul pe care mi-l acordă mie îngăduința voastră de a mă descărca sufletește, exprimîndu-mi indignarea, și de a vă preveni asupra evenimentelor ce vă așteaptă. Permiteți-mi deci să vă înfățișez situația în care vă aflați.

* — „Dăinuie mult nedreptatea, dăinuie mult incertitudinea, dar eu năzuiesc spre culmile cele mai înalte ale lucrurilor!“ — *Nota trad.*

Britania se caracterizează prin două trăsături: ea se comportă ca un idiot în propria ei țară și ca un maniac în afara granițelor, ca un maniac înarmat care pune în primejdie propria-i viață și pe aceea a altora. Fiecare dintre voi luat în parte nu este așa cum spun eu, dar toți laolaltă sînteți așa. Să sperăm că se va trezi în fiecare din voi perspicacitatea lui individuală și va pune friu maniacului colectiv, cît timp mai poate fi tratat creierul bolnav — acest organ de la care se trag toate relele". (Aplauze furtunoase și prelungite).

La cele spuse de d-l Urquhart pot să adaug doar că ultimul coup d'éclat* al lordului Palmerston și favoarea poporului pe care a știut să și-o cîștige au făcut din dînsul, dacă nu un prim-ministru oficial, apoi cel puțin unul real²².

Scris de K. Marx la 10 ianuarie 1854

Publicat în ziarul „New York Daily Tribune“ nr. 3.988 din 28 ianuarie 1854

Semnat: *K a r l M a r x*

Se tipărește după textul apărut în ziar

Tradus din limba engleză

---

* — ispravă. — Nota trad.

Karl Marx

* Războiul din Orient ²⁸

Londra, 14 ianuarie 1854

Problema orientală, care își așteaptă de atîta timp rezolvarea, pare să fi atins, în sfîrșit, acel grad de acuitate cînd ea scapă de sub autoritatea diplomației, care nu mai poate s-o folosească pentru manevrele ei atît de capricioase și, în general, lipsite de rezultate. La 3 ianuarie, flota franceză și cea engleză au intrat în Marea Neagră, pentru a împiedica flota de război rusă să atace flota turcească sau coastele Turciei. Țarul Nicolaie a declarat cîndva că un asemenea pas va fi considerat de el drept un semnal pentru declararea războiului. Va accepta el actuala situație fără să ia nici o atitudine? Astăzi s-a primit aici știrea că flotele unite franceză și engleză, împreună cu diviziunea întîi a flotei turcești, transportă 17.000 de turci la Batum. Dacă așa stau lucrurile, atunci e vorba de un act de război care echivalează cu un atac direct împotriva Sevastopolului, și țarului nu-i mai rămîne altceva de făcut decît să declare imediat război.

Dar va rămîne oare Rusia singură? De partea cui se vor situa Austria și Prusia în cazul unui război general?

Se vorbește că Ludovic Bonaparte a dat de înțeles guvernului austriac că, dacă Austria, în cazul unui conflict cu Rusia, se va alătura acestei țări, guvernul francez va căuta să profite de frămîntările revoluționare din Italia și din Polonia, care nu au nevoie decît de o scînteie pentru a se transforma din nou într-un incendiu pustiitor, și că Franța va încerca să restaureze națiunile italiană și polonă. Există totuși destule temeiuri pentru a crede că guvernul austriac se va lăsa influențat mai mult de propriile sale dificultăți financiare decît de amenințările lui Bonaparte.

Situația vistieriei austriece poate fi judecată după cantitatea, mereu sporită în ultima vreme, a banilor de hîrtie depreciati aflați în circulație și după măsura extremă, recent adoptată de guvern, prin care se legiferează reducerea cu 15% a valorii banilor de hîrtie emiși tot de el. Acest plan, care are ca urmare deprecierea propriei monede, reprezintă, poate, culmea inventivității în materie de fiscalitate, deoarece stabilește un impozit pe plata impozitelor. După cum relatează ziarele germane, bugetul Austriei pe 1854 se va încheia cu un deficit de 45.000.000 de florini la capitolul veniturilor și cheltuielilor ordinare și de 50.000.000 de florini la capitolul celor extraordinare. Pentru a suta oară Austria se pregătește să lanseze un împrumut care nu promite totuși să fie încununat de succes. De data aceasta urmează să se contracteze un împrumut de 50.000.000 de florini, cu scopul vădit de a achita dobînzile datorate și, totodată, de a face față unor nevoi urgente.

Cînd știrea despre iminenta intrare a flotei aliate în Marea Neagră a ajuns la Viena, bancherii au avut mult de lucru cu preschimbarea banilor de hîrtie în monede de argint. Posesorii de bancnote de 100 și 200 de florini au dat buzna la ghișeele băncilor, pentru a-și salva avutul amenințat. Cu toate acestea, în momentul hotărîtor influența Petersburgului asupra Vienei va fi aceea care va precumpăni, și în conflictul care se apropie Austria va fi atrasă de partea Rusiei. Cît despre Prusia, ea intenționează să facă același joc ca în 1780, în 1800 și în 1805, adică să creeze o ligă a statelor neutre din regiunea baltică sau din nordul Germaniei, în fruntea căreia ar putea să joace un rol de oarecare importanță, și să se alătore părții care îi va promite cele mai mari avantaje.

Nu încapе îndoială că flota turco-europeană poate să distrugă Sevastopolul și să nimicească flota rusă din Marea Neagră, că aliații sînt în măsură să cucerească Crimeea și s-o mențină în stăpînirea lor, să ocupe Odesa, să blocheze Marea de Azov și să dezlege mîinile muntenilor din Caucaz. Acțiunile care trebuie întreprinse în Marea Baltică sînt la fel de evidente ca și cele care trebuie întreprinse în Marea Neagră : trebuie obținută, cu orice preț, o alianță cu Suedia ; la nevoie, se va trece la măsuri de intimidare a Danemaricii, iar în Finlanda va fi dezlănțuită o răscoală, debarcîndu-se în acest scop un efectiv suficient de trupe și făcîndu-se promisiuni în sensul că pacea nu va fi încheiată decît cu condiția alipirii acestei regiuni la Suedia. Trupele debarcate în Fin-

landa ar amenința Petersburgul, în timp ce flota ar bombardă Kronstadtul.

Totul va depinde de hotărîrea și energia cu care vor acționa puterile maritime europene.

„Neue Preussische Zeitung” din 29 decembrie confirmă știrea că împăratul Rusiei a semnat un decret care prevede că toate trupele imperiului său vor fi puse pe picior de război. El nu numai că și-a retras sumele depuse la băncile engleze și franceze, dar a dat dispoziție să se organizeze subscrierea benevolă de fonduri în rîndurile nobilimii și să se întrerupă construcția de căi ferate, pentru a folosi banii și brațele de muncă, devenite astfel disponibile, pentru nevoile războiului.

Pe de altă parte, Franța se înarmează într-un ritm mai intens ca oricînd; a fost chemată sub arme a doua jumătate a contingentului 1852, al cărui efectiv se ridică la 800.000 de oameni. Totodată, în această țară se preconizează de multă vreme lansarea unui împrumut de 200.000.000 de franci (vreo 8.000.000 de lire sterline), dar prețurile extrem de ridicate la produsele alimentare, slaba recoltă de struguri și producția deficitară de mătase brută, stagnarea generală în care se află comerțul și industria, temerile serioase care există în privința plăților ce urmează să fie efectuate la sfîrșitul lunii februarie, tendința de scădere a cursului titlurilor de stat și a acțiunilor feroviare — toate aceste împrejurări n-au fost cîtuși de puțin de natură să înlănească o asemenea operație.

Guvernul britanic, după cum relatează „Times”, intenționează să mărească în acest an efectivul echipajelor flotei de război și al infanteriei marine pînă la 53.000 de oameni, ceea ce înseamnă un spor de vreo 8.000 de oameni față de cifra aprobată de parlament anul trecut și de încă 5.000 în comparație cu numărul celor mobilizați în timpul guvernării lordului Derby. Se poate deci considera că efectivul flotei de război se mărește față de cel din 1852 cu aproximativ 13.000 de oameni. Forțele maritime militare se vor ridica acum la 38.000 de marinari și elevi de marină, plus 15.000 de soldați din infanteria marină.

În sfîrșit, s-a risipit misterul în care era învăluită bătălia de la Sinope. Din relatările date publicității cu privire la raportul de forțe dintre Rusia și Turcia la Sinope reiese că rușii au avut în plus față de forțele turcilor 3 nave cu aburi cu două punți, o navă cu trei punți și 680 de tunuri. În lumina acestor date, cele petrecute la Sinope n-au sporit cu nimic

puterea Rusiei și n-au slăbit-o cu nimic pe aceea a Turciei, ci, dimpotrivă. Vedem aici un fapt care nu-și are precedent nici în analele flotei engleze: fregate care luptă în șirul navelor de linie și comandanți care aruncă torțe în magazia de pulbere și se jertfesc pe altarul patriei lor. Principalele forțe maritime ale Turciei au rămas nevătămate; ea n-a pierdut nici o navă de linie, nici o navă cu aburi. Mai mult decât atât, potrivit ultimelor știri, una dintre cele mai bune nave cu trei punți ale flotei ruse, „Rostislav”, armată cu 120 de tunuri, a fost scufundată de turci. Această pierdere, trecută pînă acum sub tăcere sub pretextul plauzibil că „Rostislav” nu s-a scufundat în timpul luptei, ci imediat după aceea, și recunoscută acum în mod deschis de ruși, restabilește într-o măsură considerabilă echilibrul față de pierderile flotei turcești²⁴. Dacă a fost într-adevăr scufundată o navă cu trei punți, atunci se poate presupune că și celelalte nave rusești au suferit în cursul acestei lupte avarii destul de serioase și că, în ultimă analiză, victoria de la Sinope a slăbit în mai mare măsură flota rusă decât pe cea turcească. De îndată ce a aflat despre catastrofa de la Sinope, pașa din Egipt a dat imediat ordin să se armeze 6 fregate, 5 corvete și 3 bricuri, pentru a compensa pierderile materiale ale flotei turcești.

Fregata egipteană cu aburi „Pervaz Bahri”, avariata și capturată, după o luptă de cinci ore, de fregata rusă cu aburi „Vladimir”, superioară ca putere de foc, a fost pînă într-atît de ciuruită de ghiulele, că numai cu greu a putut ajunge la Sevastopol, unde s-a scufundat numaidecît. Ea a putut fi adusă în acest port numai datorită ajutorului dat de șeful-mecanic englezul Bell, căruia amiralul Kornilov i-a promis că-l va pune imediat în libertate dacă se va achita cu succes de această misiune. Ajuns la Sevastopol, Bell nu numai că n-a fost pus în libertate, dar a fost supus împreună cu subalternii săi — mecanicii și fochiștii — la un regim sever de arest, cu o alocație de hrană mizeră de 3 pence pe zi; totodată li s-a adus la cunoștință că vor trebui să facă un marș de 80 de mile în interiorul țării într-un anotimp ca acesta, cînd vremea este atît de aspră. Atitudinea prințului Menșikov, care deține comanda la Sevastopol, a fost aprobată de țar și de miniștrii săi, care au rămas nepăsători la protestele adresate de consulul englez la Odesa și de ambasadorul englez la Petersburg. Se știe deja că în cursul măcelului general de la Sinope au fost distruse, fără rost și fără nici un fel de scrupule, două cargouri engleze care-și vedeau de aface-

rile lor particulare. În cele ce urmează reproducem, în forma ei simplă, așa cum a fost publicată într-un ziar francez, o informație în legătură cu distrugerea acestor două vase.

„La 30 noiembrie, brigantina «Howard» din Bideford, un port maritim din sudul Angliei, terminase descărcarea unui transport de cărbune pentru d-l Pirentz, consulul austriac la Sinope, și se afla la ancoră în timp ce se încărca balastul ; vasul se pregătea să plece la Fatsa, unde urma să încarce cereale pentru a le transporta în Anglia. Deodată și-a făcut apariția flota rusă și, fără nici un fel de avertisment, fără să dea vaselor străine posibilitatea să se îndepărteze de zona periculoasă, a deschis un foc năprasnic asupra flotei turcești care era ancorată în radă. În câteva minute «Howard» și alte vase comerciale aflate în port au fost complet distruse“.

Această încălcare atât de grosolană a dreptului internațional a fost anunțată în comunicatul de la Odesa. Totodată, ziarele rusești relatau, în termeni jignitori, că, în timp ce flota engleză nu se încumetă să pătrundă în Marea Neagră, guvernul englez nu îndrăznește să refuze unei nave de război rusești permisiunea de a intra în șantierul său naval pentru reparații.

Cu ultima cursă poștală ne-au sosit noi știri în legătură cu evenimentele militare petrecute în vremea din urmă în Asia. Turcii, pe cât se pare, au fost nevoiți să evacueze complet teritoriul Armeniei rusești, dar nu se cunosc încă rezultatele precise ale luptelor care i-au silit să se retragă. Un corp de armată turcesc ajunsese la drumul care duce direct de la Ardahan la Ahalțih, în timp ce un detașament pătrunsese mai spre sud, pe drumul care duce de la Kars prin Aleksandropol (în limba gruzină : Ghiumri) spre Tiflis. Pe cât se pare, și unui corp și celuilalt i-au ieșit în cale rușii. Potrivit știrilor din surse rusești, turcii au fost complet zdrobiți în ambele cazuri și au pierdut vreo 40 de tunuri ; nu dispunem de știri oficiale din surse turcești, dar din relatările particulare reiese că această retragere a fost determinată de necesitatea de a intra în cantonamentul de iarnă. Cert este doar că turcii au evacuat teritoriul rusesc, cu excepția fortului Sf. Nicolaie, că rușii i-au urmărit și că avangarda lor s-a încumetat chiar să înainteze pînă la o milă de Kars, unde a fost însă respinsă. Știm, totodată, că armata turcă din Anatolia, care e recrutată din provinciile asiatice — acest bastion al barbariei vechi, musulmane — și în rîndurile căreia se află un mare număr de trupe neregulate, nesigure, deși curajoase, formate din soldați de ocazie, din amatori de aventuri și tîlhari din Kurdistan, — nu are nimic comun cu armata echili-

brată, disciplinată și muștruluită din Rumelia, al cărei comandant știe în fiecare zi cîți și ce fel de oameni are sub comanda lui și unde dorul de aventură și pornirile prădalnice ale unora sînt ținute în frîu de regulamentele militare și de curțile marțiale. Noi știm că rușii, care la începutul campaniei din Asia duceau mare lipsă de trupe, au primit după aceea întăriri, alcătuite din Divizia 13 infanterie (16.000 de soldați), de sub comanda generalului-locotenent Obrucev II, și un detașament de cazaci de la Don; știm că ei au reușit să țină în frîu pe munteni și să-și mențină comunicațiile atît prin Munții Caucaz spre Vladikavkaz * cît și pe mare — spre Odesa și Sevastopol. În aceste împrejurări și ținînd seama că Abdi-pașa, comandantul turc, a fost sau un trădător, sau un imbecil (între timp el a fost rechemat, în locul lui fiind trimis Ahmed-pașa), n-ar fi de loc de mirare ca turcii să fi suferit o înfrîngere, deși nu încapă îndoială că și de data asta comunicatele rusești exagerează.

Pe Dunăre rușii au atacat de curînd fortul Măcin, situat pe unul din brațele acestui fluviu. Aici și-au făcut apariția un vapor și două canoniere, care au fost întîmpinate cu un foc susținut; canonierele, după cît se spune, au fost scufundate, iar vaporul a fost atît de grav avariat, încît a preferat să se retragă în mare grabă. Au avut loc trei sau patru ciocniri, în parte între avanposturile de la Calafat, iar în parte între posturile rusești de la Dunăre și micile detașamente turcești care au trecut fluviul pentru a le lua prin surprindere. Turcii susțin că au ieșit învingători în toate aceste ciocniri. Este regretabil totuși că trupele neregulate turcești, care sînt mai potrivite pentru astfel de acțiuni decît pentru oricare altele, n-au fost mai de mult folosite pentru o mai activă desfășurare a acestui război de hărțuială. Ele ar fi putut foarte bine să dea o ripostă cazacilor, să dezorganizeze sistemul inevitabil defectuos al avanposturilor inamice — care se află răsfirate pe o distanță de 300 de mile —, să zădărnicească planurile rușilor, să obțină informațiile cele mai detaliate în legătură cu deplasările lor și, cu curajul și prudența cuvenită, ar fi ieșit învingătoare în orice ciocnire.

Din știrile telegrafice primite în ultimul moment rezultă că

„la 6 ianuarie o divizie turcească formată din 15.000 de oameni, cu 15 tunuri, a atacat pozițiile întărite, prevăzute cu tranșee, de la Cetate, nu departe de Calafat, și le-au luat cu asalt; rușii au pierdut 2.500 de oameni; întăririle rusești, cu un efectiv de 18.000 de oameni, care au

* Vechea denumire a orașului Ordjonikidze. — *Nota trad.*

fost trimise de la Karaul au fost silite să se retragă după ce au pierdut 250 de oameni”.

Potrivit unei alte știri, cea mai mare parte din populația Valahiei Mici s-a răsculat împotriva rușilor, iar aceștia au impresurat orașul Craiova.

Între timp Rusia nu-și precupețește eforturile, recurgînd la mijloace de corupție și intimidare în toate colțurile lumii, la granițele Indiei britanice, în Persia, Serbia, Suedia, Danemarca etc. În Persia s-a ivit o divergență între trimisul Angliei și guvernul șahului; acesta era pe punctul de a ceda, cînd a intervenit ambasadorul rus, care a căutat nu numai să aștze minia șahului împotriva Angliei, dar să-l și facă să adopte o atitudine de ostilitate activă față de Poartă și să-l determine să declare război Turciei. Pe cît se spune, aceste uneltiri au fost totuși zădărnice datorită amenințării d-lui Thompson, însărcinatul cu afaceri al Angliei, că va părăsi Teheranul, datorită temerii de o imediată izbucnire a miniei poporului persan împotriva Rusiei și datorită sosirii unei solii din Afganistan, care a amenințat cu invadarea teritoriului persan de către afgani dacă Persia va încheia o alianță cu Rusia.

În acest timp, Serbia a fost inundată de o mulțime de agenți ruși, care vizitează diferite localități în căutare de persoane în trecut cunoscute prin atașamentul lor față de dinastia exilată a Obrenovicilor. Acești agenți intră în vorbă cu unii despre tînărul prinț Mihail, iar cu alții despre bătrînul său tată Miloș; ei încearcă să trezească speranța că, prin protecția acordată de Rusia, Serbia își va putea extinde granițele, că se va forma un nou regat al Iliriei, care va uni laolaltă pe toți cei ce vorbesc limba sîrbă și care în prezent se află sub stăpînire turcească sau austriacă, iar pe de altă parte amenință că, în caz de împotrivire, nenumărate armate vor cotropi țara, care va fi complet subjugată.

În ciuda acestor intrigi interminabile, Rusia n-a reușit să rupă legăturile dintre sîrbi și sultan. Dimpotrivă, la Belgrad se așteaptă sosirea a două firmane de la Constantinopol, dintre care unul va lichida toate legăturile existente între Serbia și Rusia, iar celălalt va confirma toate privilegiile care au fost acordate, în diferite epoci, poporului sîrb. Totodată, guvernul rus duce cu perseverență, la Stockholm și la Copenhaga, o serie de tratative menite să determine guvernele Suediei și Danemarccii să se alătore Rusiei în apropiatul conflict european; principalul obiectiv pe care-l urmărește Ru-

sia prin încheierea unei alianțe cu aceste țări este de a obține închiderea strîmtorilor Sund și Belt pentru puterile occidentale. Tot ce a reușit Rusia să obțină pînă în prezent se reduce la un tratat de neutralitate armată încheiat între Suedia, Danemarca și Prusia și la pregătirile în domeniul înarmărilor, care sînt în mod vădit îndreptate împotriva ei însăși. Scrisorile particulare primite din Suedia sînt străbătute de nemărginita bucurie stîrnită de posibilitatea ca ducatul Finlandei, care a fost cotropit cu atîta nerușinare, fără declarație de război, de către Rusia, să fie redat regatului scandinav. Cît despre Danemarca, aici atitudinea — nu a poporului, ci a curții — este mai puțin precisă. Se zvonește chiar că actualul ministru danez al afacerilor externe își va da demisia și va fi înlocuit cu contele Reventlow-Criminil, care e cunoscut prin strînsele sale legături cu curtea de la Petersburg. În Franța, „fuziunea” orléaniștilor cu legitimiștii²⁵ a avut un oarecare succes, datorită influenței Rusiei; totodată, aceasta pune totul în mișcare pentru a face să dispară l'entente cordiale²⁶ care există între guvernele Angliei și Franței și a semăna neîncredere între ele. O serie de ziare pariziene aflate în solda d-lui Kiselev încearcă să trezească suspiciuni în ce privește sinceritatea guvernului englez, iar pe de altă parte vedem cum în Anglia un ziar aflat în solda d-lui Brunnov pune la îndoială sinceritatea guvernului francez. O altă lovitură, îndreptată mai ales împotriva puterilor occidentale, este interzicerea de către Rusia a exportului de cereale poloneze.

Și, totuși, activitatea diplomației occidentale nu s-a dovedit a fi cîtuși de puțin ostilă Rusiei; dimpotrivă, ea a manifestat chiar tendințe de tergiversare destul de pronunțate atunci cînd era vorba de restaurarea dreptății și o înclinație spre compromis atunci cînd era vorba de crime. Acum însă pentru oricine este absolut limpede că un asemenea mod de a proceda a fost greșit și dăunător. Învierea din morți a conferinței de la Viena și protocolul întocmit la 5 decembrie anul trecut de participanții la această conferință, scrisoarea adresată lui Reșid-pașa de către ambasadorii Franței și Angliei la Constantinopol²⁷, nota comună a celor patru mari puteri prezentată Porții la 15 decembrie și acceptată de sultan la 31 decembrie, circulara din 30 decembrie a d-lui Drouyn de Lhuys către agenții diplomatici francezi prin care se anunța intrarea flotelor aliate în Marea Neagră, — iată principalele evenimente ale istoriei diplomatice din ultimele șase

săptămîni. Cît priveşte protocolul conferinţei de la Viena, cititorii acestui ziar vor fi aflat deja conţinutul lui atunci cînd vor citi aceste rînduri. Ce poate fi mai absurd decît afirmaţia, cuprinsă în acest protocol, potrivit căreia

„asigurările date, în diferite rînduri, de împăratul rus exclud cu desăvîrşire ideea că augustul suveran ar avea vreo intenţie de încălcare a integrităţii Imperiului otoman“ ?

Ce poate fi mai primejdios decît recomandarea, cuprinsă în acest protocol, că pentru Turcia ar fi indicat să accepte încheierea unui armistiţiu pe timp de trei luni ? La 5 decembrie, adică la două zile după ce vestea despre ruşinosul măcel de la Sinope a ajuns la Constantinopol, Reşid-paşa a adresat o scrisoare lordului Stratford de Redcliffe şi generalului Baraguay d'Hilliers, cărora le comunica ştirile primite de la Sinope şi cerea ca flotele să intre în Marea Neagră. În ziua de 12 decembrie, adică după o săptămîină de la expedierea notei sale, Reşid-paşa a primit din partea celor doi ambasadori un răspuns plin de indiferenţă prin care i se aducea la cunoştinţă că

„prezenţa escadrei aliate avea doar o «semnificaţie politică» şi, ca atare, era lipsită de orice semnificaţie *militară* ; ea constituia doar un «sprijin *moral*», şi nicidecum unul *militar*”.

În felul acesta, Poarta a fost silită să accepte nota comună a celor patru puteri care i-a fost prezentată la 15 decembrie. Această notă nu numai că nu prevede nici un fel de compensaţie în favoarea Porţii pentru pierderile ce i-au fost pricinuite de actele pirateresti ale ţarului autocrat ; ea nu numai că insistă să fie reînnoite toate vechile tratate de la Kuciuk-Kainargi, Adrianopole, Unkiar-Skelessi²⁸ etc., care timp de un secol şi jumătate i-au servit Rusiei drept arsenal de arme de înşelare, amestec, expansiune şi cotropire, dar permite ţarului să exercite un protectorat asupra Turciei în problemele religioase şi s-o supună unui dictat în problemele administraţiei civile, întrucît ea stipulează că tuturor puterilor

„Înalta Poartă trebuie să le comunice conţinutul firmanelor referitoare la privilegiile religioase acordate de ea tuturor supuşilor ei nemusulmani, dînd totodată fiecăreia dintre puteri asigurări corespunzătoare”,

şi că Poarta trebuie să se declare ferm hotărîtă să procedeze cu mai multă energie la dezvoltarea sistemului ei administrativ şi la înfăptuirea de reforme interne.

Deși, în litera lor, aceste propuneri noi prevăd instaurarea unui protectorat comun al celor cinci puteri europene asupra supușilor creștini ai Turciei, în realitate nu acordă drept de protectorat decât Rusiei. Totul este astfel orînduit ca Franța și Austria, țări de religie romano-catolică, să exercite în Turcia protectoratul asupra populației romano-catolice, iar Angliei și Prusiei, țări protestante, să le revină protectoratul asupra supușilor protestanți ai sultanului, în timp ce Rusia urmează să exercite protectoratul asupra creștinilor de confesiune ortodoxă. Dar cum numărul catolicilor este mai mic de 800.000, iar al protestanților mai mic de 200.000, în timp ce numărul celor de confesiune ortodoxă se ridică la aproape 10.000.000, este limpede că dreptul de protectorat asupra supușilor creștini din Turcia va reveni, de fapt, țarului. Aceste propuneri ale celor patru puteri au fost acceptate de Poartă abia la 19 decembrie, cînd, prin numirea în guvern a lui Riza-pașa și Halil-pașa, a fost asigurat succesul partidului „păcii”, al partidului „rusesc”.

La 21 decembrie, cînd s-a aflat că consiliul de miniștri a comunicat celor patru ambasadori că propunerile făcute de ei au fost acceptate, softa (studentii) s-au adunat ca să prezinte o moțiune de protest împotriva hotărîrii adoptate de guvern, și numai arestarea instigatorilor a putut să preîntîmpine izbucnirea unor tulburări. Încordarea care s-a produs atunci la Constantinopol a fost atît de puternică, încît a doua zi sultanul * nu s-a mai încumetat să meargă la Divan și nici să străbată ca de obicei, însoțit de salvele de tun și de uralele echipajului navelor de război străine, drumul pînă la moscheea Tophane, iar Reșid-pașa a fugit din propriul său palat de la Istanbul, căutînd refugiu într-un palat învecinat cu reședința sultanului. În ziua următoare, opinia publică a fost întrucîtva liniștită prin publicarea unei proclamații a sultanului care glăsuia că operațiile militare nu vor fi întreprinse.

Aceste acțiuni confuze, lașe și inexplicabile ale diplomației occidentale din ultimele două luni, care au fost atît de sumbre, au făcut ca publicul să ajungă aproape la capătul răbdării și au trezit îndoieli asupra sincerității guvernului britanic. Neputînd să înțeleagă motivele toleranței manifestate, vreme atît de îndelungată, de către puterile occidentale, oamenii încep să vorbească despre influențe secrete și se răspîndește tot mai mult zvonul că prințul Albert, so-

* — Abdul-Medjid. — *Nota red.*

țul reginei, se amestecă în treburile puterii executive, că el nu se mulțumește să-și acompanieze suverana lui soție la ședințele Consiliului secret, dar face uz de influența sa pentru a controla acțiunile membrilor de răspundere ai acestui consiliu; că, profitând de posibilitatea pe care o are de a asista la consultările reginei cu miniștrii ei, el menține în același timp o legătură permanentă și directă cu toate curțile străine, inclusiv cea rusă, dar cu excepția celei franceze. După alte zvonuri, „contopirea” familiei Orléans cu vechea ramură a Bourbonilor, fosta dinastie regală a Franței, se bucură aproape de același sprijin din partea curții engleze ca și din partea curții ruse; o dovadă în acest sens este vizita ducelui de Nemours la curtea reginei Victoria imediat după întvederea sa cu „Henric al V-lea” *.

Un al patrulea zvon — că tratativele în problema orientală, cu asentimentul Rusiei, au fost încredințate în exclusivitate contelui von Buol Schauenstein, cumnatul contelui Meiendorf — este dat ca dovadă că guvernul englez n-a dorit niciodată să ducă tratative independente și efective, și, prefăcându-se că se opune planurilor Rusiei și ale aliaților ei, a încercat, de la bun început, să le sprijine. Se afirmă că d-l Roebuck intenționează să ridice în Camera comunelor întreagă această problemă a influenței familiei Coburg, pe care lordul Brougham vrea și dînsul s-o ridice în Camera lorzilor. Nu încapă îndoială că în momentul de față chestiunea aceasta, a influenței familiei Coburg, constituie aproape singurul subiect de discuții în capitală. Parlamentul se va întruni din nou la 31 ianuarie.

O iarnă atît de aspră cum e cea de acum nu s-a mai pomenit aici din 1809. Dar nu gerul năprasnic e pacostea cea mai mare, ci necontenitele schimbări ale temperaturii și ale vremii. Trenurile circulă cu foarte mare greutate; pe alocuri, comunicațiile, pe cît se pare, au fost complet întrerupte și, în ce privește starea mijloacelor de comunicație, Anglia a fost aruncată înapoi, în vremuri de mult uitate. Pentru a atenua inconvenientele legate de faptul că expedierea actelor comerciale a fost sistată din cauza înzăpezirilor, cît și pentru a preîntîmpina protestarea, fără înștiințare prealabilă, a polițelor rămase neachitate, a început să fie folosit telegraful electric. Cu toate acestea, faptul că la Londra au fost protestate peste 500 de polițe denotă starea de anarhie în care a ajuns societatea ca urmare a acestei ierni aspre.

* — contele Chambord. — *Nota red.*

Ziarele sînt pline de știri în legătură cu groaznicele naufragii provocate de viscole și furtuni, mai ales pe coasta răsăriteană. Deși tabelele, recent publicate, cu privire la comerț, navigație și venituri arată o continuare a prosperității sub semnul căreia a început anul 1853, totuși asprimea iernii, însoțită de creșterea prețurilor la articolele de primă necesitate — și mai cu seamă la cereale, cărbune și slănină —, are urmări grele asupra situației claselor de jos. S-au înregistrat numeroase cazuri de moarte prin inanție. Răscoalele izbucnite din cauza foamei în partea apuseană a țării formează acum un acompaniament al lock-outurilor din nord.

Din lipsă de timp nu putem prezenta azi cititorilor o expunere amănunțită asupra situației industriei și comerțului; vom face acest lucru în articolul următor.

Scris de K. Marx la 14 ianuarie 1854

Publicat în ziarul „Zuid Afrikaan“
din 6 martie 1854 în limbile engleză
și olandeză

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

* Operațiile militare din Orient. —
Situția financiară a Austriei și a Franței. —
Fortificarea Constantinopolului

Londra, vineri 20 ianuarie 1854

Cu ultima cursă poștală ne-au sosit noi știri în legătură cu evenimentele militare care au avut loc de curînd în Asia. Turcii, pe cît se pare, au fost siliți să evacueze complet teritoriul Armeniei rusești, dar rezultatul precis al luptelor care i-au determinat să se retragă nu este cunoscut. Ei au pătruns pînă la șoseaua care duce direct de la Ardahan la Ahalțih, în timp ce un alt corp de armată a luat-o mai spre sud, pe drumul care duce de la Kars, trecînd prin Aleksandropol * (în limba gruzină Ghiumri) pînă la Tiflis. Ambele aceste corpuri de armată, pe cît se pare, s-au întîlnit cu rușii; potrivit informațiilor din sursă rusească, turcii au fost înfrînți și într-un loc și în altul și au pierdut vreo 40 de tunuri; nu dispunem de informații oficiale turcești, dar dintr-o serie de scrisori particulare reiese că retragerea a fost determinată de necesitatea de a trece la cantonamentul de iarnă.

Singurul lucru sigur este că turcii au evacuat teritoriul Rusiei, cu excepția fortului Sf. Nicolaie, că rușii i-au urmărit și că avangarda lor s-a încumetat chiar să înainteze pînă la o milă de Kars, unde a fost respinsă. Știm totodată că armata turcească din Anatolia, care e recrutată din provinciile asiatice — acest bastion al barbariei vechi musulmane — și în rîndurile căreia se află un mare număr de trupe neregulate, nesigure, deși curajoase, formate din soldați de ocazie, amatori de aventuri, hoți de drumul mare, nu are nimic comun cu armata bine strunită, sever disciplinată din Rumelia, al cărei comandant știe în fiecare zi cîți și ce fel de oameni are sub comanda lui și în care dorul de aventuri și pornirile prădalnice sînt ținute în frîu de codul militar și de curțile mar-

* Vechea denumire a orașului Leninakan. — *Nota trad.*

țiale. Știm de asemenea că rușii, care la începutul campaniei din Asia au dus mare lipsă de trupe, au primit noi întăriri, și anume 16.000 de oameni sub comanda generalului-locotenent Obrucev II și un detașament de cazaci de la Don; știm că au reușit să țină în frâu pe munteni și să-și păstreze comunicațiile atît spre Vladikavkaz, prin Munții Caucaz, cît și pe mare spre Odesa și Sevastopol.

În aceste împrejurări și ținînd seama că comandantul turc Abdi-pașa a fost sau un trădător, sau un imbecil (între timp el a fost rechemat și pus sub stare de arest la Kars, iar în locul lui a fost trimis Ahmed-pașa), n-ar fi de loc de mirare ca turcii să fi suferit o înfrîngere, deși nu încapе îndoială că în comunicatele rusești sînt multe exagerări. Din „Augsburger Zeitung”²⁹ aflăm că

„pe la sfîrșitul lunii noiembrie Șamil a făcut o încercare desperată de a-și croi drum spre sud pentru a stabili legături directe cu turcii. Efectivul armatei sale a fost evaluat la 10.000—16.000 de oameni și se spune că mîrzișii, floarea acestei armate, au fost nimiciți”.

Această știre așteaptă însă să fie confirmată.

În sfîrșit, s-a risipit misterul în care era învăluită bătălia de la Sinope. Unul dintre cele mai bune vase cu trei punți ale flotei rusești, „Rostislav”, un vapor cu 120 de tunuri, a fost scufundat de turci. Această pierdere, care a fost pînă acum trecută sub tăcere sub pretextul plauzibil că „Rostislav” nu s-a scufundat în timpul operațiilor militare, ci imediat după aceea, și care este acum recunoscută în mod deschis de către ruși, restabilește într-o mare măsură echilibrul față de pierderile flotei turcești. Dacă a fost într-adevăr scufundată o navă cu trei punți, este de presupus că și celelalte nave rusești au avut de suferit în această bătălie avarii destul de serioase, și că în ultimă analiză victoria de la Sinope a slăbit în mai mare măsură flota rusă decît pe cea turcă. În orice caz se vede că și pe apă turcii se bat într-adevăr „ca turcii”. Fregata cu aburi egipteană „Pervaz Bahri”, care a fost scoasă din luptă și capturată, după o luptă de aproape cinci ore, de fregata rusească „Vladimir”, mult mai mare, a fost în așa hal ciuruită de obuze, că abia a putut fi adusă pînă la Sevastopol, unde s-a scufundat numaidecît. Așadar, trofee de război luate pînă acum de către ruși se reduc la zero. Și faptul că n-au putut aduce de la Sinope nici un vas capturat dovedește că turcii s-au apărat cu dîrzenie și că această bătălie s-a soldat cu pierderi considerabile pentru flota rusă.

Potrivit unei informații, flota aliată franco-engleză, împreună cu primul divizion al flotei turcești, transportă 17.000 de turci la Batum. Dacă așa stau lucrurile, avem de-a face cu un act de război care echivalează cu un atac direct împotriva Sevastopolului, și țarului nu-i mai rămâne altceva de făcut decât să declare imediat război. După cât se spune, cu puțin înainte de intrarea flotei aliate în Marea Neagră, țarul a dat ordin tuturor vaselor sale de război de acolo să se retragă la Sevastopol. Dintr-o scrisoare de la Odesa cu data de 24 decembrie aflăm că

„comandantul flotei rusești din Marea de Azov a trimis pe unul dintre aghiotanții săi la Sevastopol pentru a raporta că se află într-o situație extrem de critică. Două corpuri de armată de câte 12.000 de oameni fiecare erau gata de plecare spre Sevastopol, când această operație militară a fost brusc întreruptă de știrea despre o iminentă apariție a flotei aliate în Marea Neagră“.

Din ultimele știri telegrafice reiese că în ziua de 13 ianuarie, anul nou rusesc, rușii intenționau să dezlănțuie un atac general împotriva pozițiilor turcești de la Calafat. Ei au și pus în mișcare vreo 10.000 de soldați, care s-au postat în tranșeele de la Cetate (un sat situat la 9 mile engleze spre nord de Calafat) dar n-au reușit să-și concentreze toate forțele de care dispuneau, fiindcă generalul turc le-a luat-o înainte. Acesta a atacat cu 15.000—18.000 de soldați tranșeele inamice și a ieșit învingător într-o serie de ciocniri extrem de sîngeroase care au avut loc la 6, 7, 8, 9 și 10 ianuarie, sîndu-i în cele din urmă pe ruși să se retragă în direcția Craiova. Rușii înșiși recunosc că au lăsat pe cîmpul de luptă 1.000 de morți și 4.000 de răniți. Potrivit ultimelor știri telegrafice primite, generalul Anrep, „care comanda trupele rusești, a fost grav rănit; la fel și generalul Tuinant“. De asemenea se anunță că, la 10 ianuarie, turcii, sub comanda lui Selim-pașa (polonezul Zedlinski), s-au retras din nou spre Calafat. Acestea sînt știrile telegrafice primite, și ele au fost pînă acum singura sursă de informații în legătură cu aceste evenimente extrem de importante. O informație prin care ni se face cunoscut, pe de o parte, că rușii s-au retras la Craiova și, pe de altă parte, că turcii s-au retras la Calafat ne face să bănuim că și de data asta ambii adversari au comis mari greșeli strategice. O știre ne informează că, la ordinul lui Omer-pașa, un întreg corp de armată a trecut Dunărea între Olt și Jiu, amenințînd astfel liniile de comunicație ale corpului de armată rusesc de la Craiova. Dar cum ar fi putut

turcii să treacă Dunărea, care e în întregime acoperită de sloiuri de gheață plutitoare, altundeva decât la Calafat, singurul loc unde ei au făcut pregătirile necesare pentru o asemenea eventualitate ?

Înfrângerea suferită de ruși la Calafat prezintă, poate, o mai mare importanță politică decât una militară. Această înfrângere, îmbinată cu intrarea flotei aliate în Marea Neagră, exclude și ultima șansă ca țarul să dea ascultare prea umilei cereri de pace ce i-a fost trimisă, printr-un curier, la Petersburg de către Conferința de la Viena. Pe de altă parte, această înfrângere e menită să producă un efect imediat asupra Serbiei, țară învecinată, și anume să întărească partidul național și să bage spaima în prietenii Rusiei, care în ultima vreme au avut la Belgrad manifestări de o insolentă uluitoare. E drept că prințul Alexandru și masele populare din Serbia nu vor să se lase convinși de necesitatea de a rupe legăturile dintre țara lor și sultan, cu toate că Serbia este invadată de un mare număr de agenți ruși, care încearcă să urzească intrigi în cercurile cele mai diferite, cercetînd locuri și vizitînd persoane care în trecut s-au făcut cunoscute prin atașamentul lor față de dinastia — acum surghiunită — a Obrenovicilor, intrînd în vorbă cu unii despre tînărul prinț Mihail, iar cu alții despre Miloș, bătrînul său tată; ei încearcă, pe de o parte, să trezească speranța că, prin protecția acordată de Rusia, Serbia își va putea extinde granițele, că se va forma un nou regat al Iliriei, care va uni laolaltă pe toți cei ce vorbesc limba sîrbă și care în prezent se află sub stăpînire turcească sau austriacă, iar pe de altă parte amenință că, în caz de împotrivire, nenumărate armate vor copleși țara, care va fi complet subjucată. După cum știți, prințul Miloș, care trăiește acum la Viena, este un vechi protejat al lui Metternich, în timp ce fiul său Mihail, care în 1842 a fugit din țară, lăsîndu-și tronul vacant, este pur și simplu o unealtă a Rusiei. În același timp înfrîngerea suferită de Rusia la Calafat va izbăvi Austria de teama că o armată rusă ar putea să-și facă apariția în fața Belgradului și să trezească în rîndurile supușilor austrieci de aceeași origine și credință cu ea conștiința propriei lor forțe și a umilîntelor pe care le îndură sub dominația germană.

În ce privește Austria, pot spune en passant * că ea a renunțat, în sfîrșit, la speranța pe care o nutrea de atîta vreme de a obține un nou împrumut. Despre situația în care se află

* — în trecut. — *Nota trad.*

vistieria acestei țări ne putem da seama după procedeul la care a recurs de curînd guvernul, scăzînd cu 15% cursul propriilor săi bani de hîrtie; această manevră financiară poate fi comparată doar cu escrocheriile rafinate ale ingenioșilor rois faux monnayeurs * ai Franței, care ridicau cursul banilor cînd aveau de făcut plăți și-l coborau cînd aveau de încasat bani. Judecînd după cele spuse de ziarele germane, bugetul Austriei pe 1854 se va încheia cu un deficit de 45.000.000 de florini la venituri ordinare și 50.000.000 de florini la venituri extraordinare. La Viena, ori de cîte ori sosește vre o știre ce miroase a praf de pușcă, oamenii asaltează băncile pentru a-și preschimba banii de hîrtie în bani de argint.

Precum se știe, Franța se pregătea și ea de multă vreme să încheie un împrumut de 200.000.000 de franci (8.000.000 de lire sterline). Dar lipsa de alimente, slaba recoltă de struguri, cantitatea insuficientă de mătase brută, stagnarea generală care domnește în comerț și industrie, temerile serioase în legătură cu plățile ce urmează să fie făcute la sfîrșitul lunii februarie, tendința de scădere a cursului titlurilor de stat și a acțiunilor căilor ferate, toate acestea n-au ușurat în nici un fel efectuarea unei asemenea operații. Bonaparte n-a reușit să găsească la bursă cumpărători pentru un nou împrumut. N-a mai rămas decît un singur mijloc, la care s-a recurs în ajun de coup d'état ** — acela de a trimite pe Persigny la Banca Franței ca să scoată de acolo 50.000.000 de franci (10.000.000 de dolari), lăsînd în locul lor drept „garanție“ o sumă egală în bonuri de tezaur. Asta s-a întîmplat chiar în ziua Anului nou. Răspunsul la această lovitură de stat financiară a fost scăderea cursului hîrtilor de valoare pînă la 69%. După cum se comunică acum în mod oficial, guvernul va obține de la Banca Franței un împrumut de 2.000.000 sau 3.000.000 de franci, garantat prin bonuri de tezaur. Cei ce nu știu ce s-a petrecut în holul Băncii Franței în ziua de Anul nou nu vor putea să înțeleagă cum de s-a lăsat convinsă această bancă să acorde un împrumut care-i fusese refuzat de bursă.

În ce privește Persia, știrile continuă să fie contradictorii. Potrivit unor informații, armata persană se îndreaptă spre Erzerum și Bagdad; potrivit altora, intrigile Rusiei au eșuat, datorită faptului că d-l Thompson, însărcinatul cu afaceri al Marii Britanii, a amenințat că va părăsi Teheranul, apoi da-

* — regi falsificatori de monedă. — *Nota trad.*

** — lovitură de stat. — *Nota trad.*

torită temerilor de o explozie de ură a poporului persan împotriva Rusiei și, în sfârșit, datorită avertismentului dat de o misiune afgană, recent sosită în Persia, că teritoriul acestei țări va fi invadat de afgani dacă va încheia o alianță cu Rusia.

Așa cum reiese din scrisorile particulare primite de la Constantinopol și publicate în ziarul „La Patrie”, Divanul a hotărît să fortifice Constantinopolul dinspre uscat. După cât se vorbește, o comisie mixtă, compusă din ofițeri europeni și turci, a și început lucrările preliminare de cercetare a terenului. Fortificarea acestui oraș ar schimba cu desăvârșire caracterul operațiilor de pe frontul războiului ruso-turc și ar însemna cea mai grea lovitură care a fost dată vreodată străvechilor visuri ale falsului moștenitor al împăraților bizantini.

Zvonul că Austria concentrează un corp de armată în Banat, care ar urma să fie pus sub comanda generalului-conte Schlick, este dezmințit de presa germană.

Ziarul „Correspondenz” din Berlin anunță că toate autoritățile au primit ordin să fie gata pregătite pentru o eventuală mobilizare a Landwehrului³⁰.

Guvernul de la Petersburg a propus cabinetului de la Copenhaga să cedeze Rusiei insula Bornholm.

„Insula Bornholm — observă, pe bună dreptate, „Daily News” — ar putea deveni o Malta sau un Gibraltar al Balticii. Ea se găsește la distanța de o zi de drum cu vaporul de Sund și Copenhaga și este situată chiar la intrarea în Marea Baltică”.

În mesajul trimis de lordul Redcliffe guvernatorului Sevastopolului, pe care îl înștiințează de intrarea escadrei aliate în Marea Neagră, se arată că această operație nu are alt scop decât acela „de a apăra *teritoriul otoman* împotriva oricăror agresiuni sau acțiuni ostile”, dar *nu pomeneste nimic* despre apărarea *flotei otomane*.

Datorită faptului că toate știrile primite de la Paris, Viena, Berlin, Constantinopol și Petersburg arată că e probabilă izbucnirea războiului, pe toate piețele de mărfuri de ambele părți ale Canalului se observă o tendință generală de scădere a prețurilor.

Scris de K. Marx la 20 ianuarie 1854
Publicat în ziarul „New York Daily
Tribune” nr. 3.997 din 8 februarie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba engleză

Semnat: *K a r l M a r x*

Friedrich Engels

Ultima bătălie pe teatrul de operații din Europa

Articolele corespondenților noștri din Londra și relațiile ziarelor europene ne permit, în sfârșit, să ne formăm o imagine completă despre bătălia, atât de îndelungată, dintre turci și ruși a cărei arenă a fost Cetate, un mic sat așezat la nouă mile spre nord de Calafat. În afară de faptul că în șirul de ciocniri sîngeroase de care ne ocupăm aici s-a dat dovadă de o mare vitejie și că turcii au ieșit învingători, faptul cel mai demn de relevat este că luptele n-au dus la nici un fel de rezultate practice în ce privește izgonirea rușilor din Valahia. Aceasta se datorește unei greșeli a turcilor, asupra căreia nu o dată am atras atenția cititorilor noștri. Ne referim la faptul că ei au trimis la Calafat o armată separată, cu misiunea de a bara drumul spre Serbia, cînd cea mai bună garanție împotriva pătrunderii rușilor în această regiune ar fi fost prezența unei armate puternice, concentrate lîngă Ruscuc și Hîrșova. O asemenea armată ar fi constituit o amenințare pentru comunicațiile oricărei armate rusești care ar fi înaintat spre apus, în timp ce un pod și un cap de pod lîngă Oltenița sau undeva prin apropiere, cu întărituri ca acelea de la Calafat, le-ar fi servit turcilor ca puncte de sprijin pe malul stîng al Dunării. Dar, chiar și fără asta, rușii n-ar putea să treacă Dunărea într-un punct din cursul ei superior și să pătrundă în Serbia fără a da turcilor posibilitatea de a trece într-un punct din cursul ei inferior și de a înainta spre București. Se înțelege că, făcînd această afirmație, noi pornim de la adevăratul raport de forțe și considerăm că armata turcă din Rumelia deține o superioritate numerică categorică asupra armatei rusești din Valahia.

Trebuie să observăm însă că turcii s-au folosit de superioritatea lor într-un mod parcă anume destinat să ducă la anihilarea ei și să pregătească înfrîngerea lor finală. În loc

să-și concentreze forțele pe cursul inferior al Dunării, ei le-au despărțit unele de altele. În timp ce 30.000—35.000 de oameni au ocupat Vidinul și Calafatul, restul armatei a rămas pe cursul mijlociu și inferior al Dunării. Acest fluviu are forma unui arc, pe a cărui coardă se află rușii, care, în felul acesta au de parcurs o distanță mai mică pentru a-și concentra trupele într-un punct dat. Mai mult decît atît : drumul, mai scurt, al rușilor trece printr-o regiune de cîmpie, în timp ce drumul, mai lung, al turcilor trece prin ținuturi muntoase și e tăiat de numeroase torente de munte. De aceea poziția turcilor este cît se poate de dezavantajoasă, și totuși ei au ocupat-o de dragul unei vechi prejudecăți care spune că cel mai bun mijloc de a bara drumul dușmanului este să te așezi de-a curmezișul lui.

La 20 decembrie, Omer-pașa, care se găsea la Șumla, a aflat că rușii se pregătesc să dea la 13 ianuarie un atac general împotriva Calafatului. El avea la dispoziție 22 de zile ; dar poziția Calafatului față de celelalte puncte ocupate de trupele turcești este de așa natură că, după cît se pare, Omer-pașa nu putea să aducă acolo alte întăriri afară de niște rezerve slabe de la Sofia. Pe de altă parte, faptul că rușii, fără să fi primit completări cît de cît însemnate din Rusia — la 3 ianuarie corpul de armată omniprezent al lui Osten-Sacken încă nu sosise la București —, s-au încumetat să-și concentreze trupele atît de departe spre apus arată ori că mersul vremii și apele umflate ale Dunării nu permiteau turcilor să treacă fluviul într-un punct situat în josul apei, ori că Gorceakov avea alte motive să creadă că ei vor rămîne inactivi în acel sector. Trupele turcești de la Calafat au primit ordin să-i atace pe ruși înainte ca ei să-și poată concentra forțele. Mijlocul cel mai potrivit, în acest sens, ar fi fost să se repete experimentul de la Oltenița³¹. De ce nu s-a făcut totuși acest lucru ? Podul de la Calafat se ține, în ciuda iernii și a ghețurilor plutitoare, iar în josul apei nu există nici un loc unde s-ar putea construi un astfel de pod și crea capul de pod corespunzător. Sau, poate, Omer-pașa a primit ordin să rămînă pe malul drept al fluviului ? Modul de a acționa al turcilor este atît de contradictoriu, măsurile îndrăznețe și ingenioase sînt urmate cu atîta regularitate de scăpări și boboaze dintre cele mai evidente, încît aici trebuie să fie neapărat vorba de intrigi diplomatice. În orice caz, Gorceakov n-ar fi înaintat nici cu un pas spre Calafat, dacă n-ar fi avut certitudinea că turcii nu vor repeta manevra de la Oltenița.

Împotriva Calafatului, după cît se pare, au fost trimiși în total vreo 30.000 de ruși, căci este greu de crezut că ei s-ar fi încumetat să atace cu forțe mai slabe o poziție fortificată, apărată de o garnizoană de 10.000 de oameni și dispunînd de încă cel puțin 10.000 de oameni ca rezervă sau pentru diverse incursiuni. Așadar, în acest punct a fost concentrată cel puțin jumătate din armata rusă care își desfășoară operațiile în Valahia. Unde și cum ar fi putut cealaltă jumătate a ei, dispersată pe o mare întindere, să împiedice trecerea armatei turcești la Oltenița, Silistra sau Hirșova? Și dacă s-a putut menține fără greutate comunicația între Vidin și Calafat, atunci exista posibilitatea de a trece fluviul și în alte locuri. În felul acesta rușii, fiind așezați pe coarda arcului format de pozițiile turcilor, au avut posibilitatea să aducă pe cîmpul de bătălie de la Cetate forțe superioare, în timp ce turcii nu și-au putut întări corpul de armată de la Calafat, cu toate că aflaseră cu mult înainte de atacul ce se pregătea. Lipsiți de posibilitatea de a efectua o manevră de diversiune care să preîntîmpine toată bătălia, lipsiți de orice șansă de a primi ajutor, turcii n-au mai avut altceva de făcut decît să se bizuie pe vitejia lor și să spere că vor reuși să înfrîngă una după alta forțele inamicului înainte ca el să poată proceda la concentrarea lor. Dar chiar și această speranță era destul de slabă, deoarece ei nu se puteau îndepărta prea mult de Calafat, și orice unitate a inamicului, inferioară ca forță, se putea retrage din raza lor de operații. În felul acesta, după o luptă de 5 zile, în cea mai mare parte încununată de succes pentru ei, turcii au fost totuși nevoiți să se retragă din nou spre întăriturile lor din satele așezate în jurul Calafatului, deoarece, pînă la urmă, rușii, primind noi întăriri, au dobîndit o superioritate numerică hotărîtoare. Ca urmare, atacul rușilor împotriva Calafatului, după toate probabilitățile, a fost preîntîmpinat sau amînat, iar turcii au arătat că știu să lupte bine nu numai în spatele parapetelor și al tranșeelor, ci și în cîmp deschis. Cît de sîngeroasă a fost bătălia se poate vedea dintr-o scrisoare primită din București, în care se arată că în cursul luptelor a fost complet nimicit un regiment rus de pușcași, iar dintr-un regiment de ulani n-au rămas în viață decît 465 de oameni.

La Oltenița, rușii au atacat pozițiile fortificate ale turcilor; la Cetate, turcii au atacat pe acelea ale rușilor. În ambele cazuri turcii au ieșit învingători, dar n-au cules roadele victoriei lor. Bătălia de la Oltenița a avut loc tocmai în mo-

mentul cînd vestea încheierii armistițiului era în drum de la Constantinopol spre Dunăre. Iar bătălia de la Cetate se află într-o ciudată coincidență cu vestea că Divanul a acceptat ultimele propuneri de pace impuse turcilor de către aliații lor occidentali ³². În primul caz, mașinațiile diplomatice au fost zădărnicate de ciocnirea forțelor armate, iar în cazul al doilea opera sîngeroasă a războiului a rămas fără nici un rezultat ca urmare a unor tainice manevre diplomatice.

Scris de F. Engels la 19 ianuarie 1854

Publicat, ca articol de fond,
în ziarul „New York Daily Tribune“
nr. 3.997 din 8 februarie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

* Ideile țarului. — Prințul Albert

Londra, marți 24 ianuarie 1854

Încercările armatei ruse de a trece Dunărea în mod simultan pe toată linia de operații — la Măcin, la Giurgiu și la Calafat — trebuie considerate mai degrabă drept niște manevre de recunoaștere decît atacuri serioase, căci e îndoielnic că generalul Gorceakov s-ar putea hotărî să se lanseze în asemenea atacuri cu forțele de care dispune.

„The Press”, ziarul lui Disraeli, a publicat, în numărul său de sîmbătă, o notă în legătură cu o convorbire care a avut loc de curînd, la Gatsina, între țar și o personalitate „marcantă” engleză. Aproape toate ziarele londoneze reproduc această notă, care, pe lîngă banalitățile arhicunoscute și răsuflate ale diplomației ruse, conține și unele fapte interesante.

Țarul „a afirmat în mod categoric că ultimatumul lui Menșikov n-a întîmpinat dezaprobare la Londra și că guvernul englez, cînd a fost informat că Poarta, probabil, îl va accepta, a socotit că aceasta e o soluționare satisfăcătoare a problemei”.

Toate acestea ar dovedi, pur și simplu, că bietul John Russell a fost greșit informat de baronul Brunnov în legătură cu intențiile „probabile” ale Înaltei Porți și că vina pentru refuzul acesteia de a accepta imediat ultimatumul lui Menșikov³³ nu o poartă în nici un caz cabinetul de coaliție. Apoi — i-a spus țarul „marcantei” personalități engleze

„cînd s-a aflat despre victoria de la Sinope, generalul Castelbajac (ambasadorul Franței) i-a adresat o scrisoare care începea cam așa: «Ca creștin și ca soldat, îmi permit să prezint maiestății-voastre imperiale felicitările mele cu prilejul strălucitei victorii obținute de flota maiestății-voastre»”.

Aș avea de făcut aici o observație: Castelbajac, vechi legitimist și rudă cu Larochejacquelein, și-a cîștigat tresele

de general nu prin merite dovedite pe cîmpul de luptă, ci slujind, cu mai puține riscuri, în anticamerele curții și profesind cu toată ardoarea înalte principii regaliste. Bonaparte, din considerație pentru dorințele personale ale țarului, l-a numit pe Castelbajac ambasador la curtea de la Petersburg, deși își dădea perfect de bine seama că el e gata mai degrabă să urzească un complot cu țarul pentru restaurarea Bourbonilor decît să apere interesele suveranului său nominal. Acest Castelbajac era deci omul cel mai indicat să-l felicite pe țar, „ca creștin și ca soldat”, pentru măcelul inutil de la Sinope. „Nu cred — ar fi spus țarul — că Anglia, cu parlamentul ei *burghez*, ar putea să ducă un război glorios”. Nu încapă îndoială că țarul îi cunoaște pe toți acești Cobden și Bright și apreciază la justa lui valoare sufletul josnic și mîrșav al burgheziei europene. În sfîrșit, el are perfectă dreptate cînd afirmă, pe de o parte, că nu era pregătit de război, căci era perfect convins că va obține prin simple amenințări tot ce dorește, iar pe de altă parte, că, dacă va izbucni totuși războiul, vom avea de-a face cu un „război al incapacităților”, adică al unor oameni care, prin lașele lor eforturi de a-l preîntîmpina, fac ca el să devină inevitabil, și care în cele din urmă, pentru a-și acoperi propriile greșeli și a nu-și pierde posturile, se vor arunca orbește în vîltoarea lui.

„Opinia publică e oarecum înclinată să-l sacrifice pe principele Albert pe altarul zvonurilor. Șoaptele aproape imperceptibile, care la început au fost puse în circulație pentru a satisface interesele unui anumit partid, s-au transformat în murmure, iar aluziile pline de înțeles au căpătat proporțiile unei vădite și monstruoase născociri. Faptul că toți cei care cereau să fie primiți în audiență de regină găseau întotdeauna alături de maiestatea sa pe principele Albert trezea mai degrabă simpatia și stima publicului englez, dar după aceea s-a aflat că principele asistă la consfăturile reginei cu miniștrii; s-a aflat totodată că miniștrii s-au sesizat de prezența lui și că, vrînd-nevrînd, au fost nevoiți să discute diferite probleme în prezența unei terțe persoane, că au fost puși chiar în situația de a-și susține părerile în fața principelui și că acesta se amestecă de fapt în consfăturile lor cu regina; că el nu numai că-și exercită influența sa asupra părerii reginei, dar, avînd posibilitatea să comunice în mod liber cu curțile străine, stabilește un schimb necontrolabil de informații între Consiliul secret al reginei și cabinetele unor suverani străini care sînt, poate, dușmani ai Angliei, într-un cuvînt se spune că principele Albert își trădează regina, că este acuzat de înaltă trădare și, în sfîrșit, că, pe baza unei asemenea acuzații, a fost arestat și dus la turnul Londrei. Aceasta este povestea care, în ultimele zile, a fost comentată în toate colțurile Angliei și căreia nu puțin i-au dat crezare”.

Am citat acest pasaj din „Spectator”³⁴ pentru a arăta cititorilor cum a fost prelucrată opinia publică de presa lui

Palmerston, care a căutat să facă dintr-un biet june imbecil țapul ispășitor al miniștrilor responsabili. Principele Albert este un principe german care are legături de rudenie cu cei mai mulți dintre oamenii de stat absolutiști și despotici de pe continent³⁵. De când a fost ridicat la rangul de principe-consort în Marea Britanie, el și-a petrecut vremea îngrășind porci, inventând chipiuri caraghioase pentru militari, întocmind proiecte de azile de noapte model, extrem de neconfortabile, și și-a consacrat o bună parte de timp expoziției din Hyde Park și jocului de-a milităria. E cunoscut ca un om amabil și inofensiv, care ca intelect se situează întrucîtva sub media generală și e un tată prolific și un soț docil. În ultima vreme însă el ne este prezentat, în mod intenționat, ca omul cel mai influent și ca unul dintre personajele cele mai periculoase din Regatul Unit, care ar manevra întregul aparat de stat conform unor ordine secrete primite din Rusia. Nu încapе îndoială că principele exercită o anumită influență asupra treburilor curții și că această influență e pusă în serviciul despotismului. Principele nu poate să se comporte altfel decît ca un principe, și cine e atît de prost să-și închipuie că el s-ar putea comporta altfel? Nici nu mai e nevoie să reamintesc cititorilor pînă la ce grad de nepuțință a fost redusă puterea regală de către oligarhia britanică. Se știe, bunăoară, că regele William al IV-lea, dușman declarat al Rusiei, a fost silit de ministrul său de externe *, care făcea parte din oligarhia whigilor, să se comporte ca un dușman al Turciei. Cît de absurd este în acest caz să se creadă că principele Albert ar putea întreprinde ceva fără să țină seama de voința guvernului — dacă bineînțeles, nu este vorba de niscăi fleacuri ale curții, de vreo amărită de panglică sau de vreo stea poleită! Se profită de faptul că el manifestă penchants** absolutiste, pentru a abate atenția poporului de la comploturile puse la cale de miniștri responsabili și de la trădările comise de ei. Dacă toată această zarvă și toate aceste atacuri au, în genere, vreun sens, el nu poate fi altul decît acela de ofensivă împotriva instituțiilor monarhice. Căci, dacă n-ar fi regina, n-ar fi nici principele; dacă n-ar exista tronul, nu s-ar putea vorbi de o influență a curții. Principii și-ar pierde puterea dacă n-ar mai fi tronurile care să-i susțină și pe care să se sprijine. Dar ceea ce reține atenția este faptul că tocmai ziarele care merg

* — Palmerston. — *Nota red.*

** — înclinații. — *Nota trad.*

cel mai departe cu „îndrăzneala” lor „teribilă”, care fac cea mai mare zarvă în toată povestea asta cu principele Albert și caută să-și facă din ea un fel de capital politic sînt acelea care își proclamă cu cea mai mare ardoare loialitatea față de tron și profesează o respingătoare adorație față de regină. Cînd este vorba de ziarele torylor, lucrul acesta se înțelege de la sine. În ce privește radicalul „Morning Advertiser”³⁶, vedem că este vorba de același ziar care a avut cuvinte de laudă pentru coup d'état * a lui Bonaparte și care nu demult și-a îndreptat atacurile împotriva unei publicații irlandeze care îndrăznise s-o critice pe regină cu ocazia vizitei sale la Dublin; este vorba de același ziar care face reproșuri revoluționarilor francezi pentru concepțiile lor republicane și care-l prezintă întotdeauna pe lordul Palmerston drept salvatorul Angliei. Toată această poveste nu este altceva decît un truc palmerstonian. Palmerston a devenit impopular datorită demascării rusofiliei lui și ca urmare a opunerii lui față de noul bill cu privire la reformă. Atitudinea lui în această problemă a făcut să cadă poleiala liberală de pe turtele sale dulci, atît de mucegăite. El are, totuși, nevoie de popularitate pentru a deveni prim-ministru sau, cel puțin, ministru al afacerilor externe. Ce ocazie minunată de a apărea din nou în postura de liberal și de a juca rolul unui Brutus urmărit de intrigile secrete ale curții! Să ataci un principe-consort, ce momeală ispititoare pentru popor! El va deveni astfel cel mai popular om de stat al epocii sale. Și ce prilej minunat de a-și face de rușine colegii, de a-i stigmatiza ca unelte ale principelui Albert și de a da de înțeles curții că trebuie să-l accepte pe Palmerston, pe baza condițiilor puse chiar de el! Toryi, bineînțeles, s-au alăturat acestui cor, căci puțin le pasă lor de biserică și de coroană cînd este vorba de lire sterline și de moșiile care trec cu atîta repeziciune din mîinile lor în acelea ale lorzilor bumbacului! Și cînd toryi, în numele „constituției” și al „libertății”, rostesc cuvinte pline de minie la adresa unui principe, care dintre liberalii luminați nu se va prosterna în fața lor în semn de adorație?

La adunarea anuală a Asociației comerciale din Manchester, președintele ei, d-l Aspinall Turner, referindu-se la greve și lock-outuri și, în genere, la agitația generală care domnește în rîndurile muncitorilor — pe care le-a caracterizat, pe bună dreptate, ca „pe un război civil între patronii și

* — Iovitură de stat. — *Nota trad.*

muncitorii din Lancashire" —, a declarat că „Manchesterul va doborî tirania democrației, așa cum a doborît altădată tirania regală și pe aceea a aristocrației”.

„Iată — exclamă ziarul „Press” — o recunoaștere involuntară a politicii școlii manchesteriene. În Anglia puterea supremă aparține coroanei? — Atunci îngrădiți puterea regală! Vă stă în cale aristocrația? — Măturați-o din calea voastră! Se agită muncitorii? — Nimițiți-i fără cruțare!”

Scris de K. Marx la 24 ianuarie 1854
Publicat în ziarul „New York Daily
Tribune” nr. 4.000 din 11 februarie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba engleză

Semnat: *K a r l M a r x*

Karl Marx și Friedrich Engels

- * Fortificarea Constantinopolului. —
- Neutralitatea Danemaricii. —
- Compoziția parlamentului englez. —
- Recolta proastă din Europa

Londra. vineri 27 ianuarie 1854

Așa cum am mai arătat într-unul din ultimele mele articole *, fortificarea Constantinopolului ar fi cea mai importantă măsură care ar putea fi îndeplinită de turci. Din momentul în care Constantinopolul ar fi fortificat, iar forturile de la Bosfor și Dardanele ar fi întărite cum trebuie, Turcia, ca oricare altă putere stăpînă pe această capitală, n-ar avea nevoie de nici un fel de garanții străine pentru independența ei. Nu există alt oraș care să poată fi fortificat atît de ușor ca acesta. Numai una din laturile triunghiului, și anume cea dinspre uscat, ar cere ridicarea unui val neîntrerupt ; a doua latură, cea dinspre Marea de Marmara, și a treia, cea dinspre Cornul de Aur, nu au nevoie de fortificații. O linie de forturi izolate, așezate la o depărtare potrivită de zidul fortăreței și continuate spre răsărit astfel ca să apere Pera, Galata și țărmul de nord-est al Cornului de Aur, ar servi la întărirea zidului și în același timp ar împiedica pe dușman să-l ocolească și să construiască fortificații de asediu pe colinele de dincolo de Pera și Galata, care domină orașul.

O asemenea fortăreață ar fi aproape inexpugnabilă. Liniile ei de comunicație ar putea fi tăiate numai în cazul forțării Dardanelor sau Bosforului, și atunci orașul ar fi imediat pierdut. Dar două strîmtori atît de înguste pot fi fortificate cu ușurință și atît de puternic, încît să nu poată trece prin ele nici o flotă inamică. O armată rusă care ar veni dinspre uscat ar trebui să folosească pentru comunicațiile ei cu Sevastopolul și Odesa o cale maritimă destul de periculoasă, și este puțin probabil ca ea să se poată menține vreme destul de îndelungată pentru a cuceri orașul ; reducerea con-

* Vezi volumul de față, pag. 37. — *Nota red.*

tinuă a forței sale numerice ar face ca ea să nu fie în stare să suporte loviturile garnizoanei orașului și ale întăririlor aduse din Asia.

Răspunsul Rusiei la declarația de neutralitate a Danemaricii³⁷ a sosit la Copenhaga la 20 ianuarie. Rusia, pe cât se spune, refuză să recunoască neutralitatea și cere Danemaricii să se alăture fie uneia din părți, fie celeilalte. Îndată după primirea acestei comunicări, ambasadorii Franței, Angliei și Rusiei * ar fi avut o convorbire cu ministrii danezi. Din sursă demnă de toată încrederea — deși nu pot, firește, să garantez autenticitatea informației — am aflat însă că protestul cabinetului de la Petersburg nu este altceva decât o manevră menită să determine celelalte puteri să ajungă la o cât mai grabnică recunoaștere formală a condițiilor în care este oferită neutralitatea daneză. Am fost informat că, recent de tot, între Danemarca, de o parte, și Franța și Anglia, de altă parte, au avut loc tratative care au stabilit că în caz de război Anglia trebuie să blocheze cu vasele ei de război strîmtoarea Sund, iar Franța să ocupe cu un corp de armată ducatul Schleswig-Holstein. Se vorbește că tocmai pentru a împiedica realizarea acestei combinații, despre care ministrul Ørsted l-a informat pe contele Nesselrode, Rusia a cerut cabinetului de la Copenhaga să facă declarația de neutralitate împotriva căreia se preface acum că protestează; dacă Franța și Anglia vor recunoaște neutralitatea Danemaricii, prin aceasta nu numai că vor fi zădărnicate planurile lor inițiale, dar vor fi scoase de sub restricțiile legilor războiului încărcăturile transportate de vasele neutre, ceea ce va asigura exportul mărfurilor rusești prin Marea Baltică.

Protestul țarului împotriva achiziționării de către Prusia a portului Oldenburg de la Marea Nordului este un protest bona fide**, oricît de mirat s-ar arăta publicul berlinez față de această nouă manifestare de amestec omniprezent a urmașului lui Timur-Tamerlan.

Marea „întrunire a adepților reformei de la Manchester” s-a dovedit a fi o farsă extraordinară, cum pe bună dreptate remarcă ziarul „Englishman”. Ridicarea în slăvi a politicij lui Aberdeen, proferarea de insulte la adresa Turciei, glorificarea Rusiei și tăgăduirea oricărui amestec în treburile altor state — iată cele cîteva teme care, în materie de politică externă, formează capitalul de bază al școlii manchesteriene³⁸; ele

* — Dotézac, Buchanan și baronul Ungern-Sternberg. — *Nota red.*

** — de bună-credință, sincer. — *Nota trad.*

au fost din nou rumegate de d-nii Cobden, Bright și ceilalți „oameni simpli și modești”, care vor să aibă în statul-major al armatei engleze „un adept al păcii” și să declare lock-out Camerei lorzilor pentru a scoate la mezat poporul englez și a vinde pe un preț de nimic toate celelalte popoare.

Discursul d-lui Cobden n-a fost altceva decît o repetare, și încă o repetare fără jenă, a discursului rostit de dînsul la închiderea parlamentului. Singurul lux, în sens de inovație, pe care și l-a permis dînsul au fost două atacuri: unul împotriva Franței și celălalt împotriva Americii. Pare cît se poate de suspect că acest om, care a avut un rol atît de important în încheierea alianței cu Franța într-o vreme cînd isprăvile „celor din decembrie” stîrniseră un strigăt de indignare în Anglia, își distruge acum propria sa operă, luînd în deridere această alianță și calificînd-o drept „necugetată” și „inoportună”.

Referindu-se la America, Cobden a declarat că tocmai dezvoltarea industriei și a comerțului ei, iar nu politica de război a Rusiei, este aceea care ar putea să amenințe măreția prosperității economice și naționale a Angliei. Cum se împacă o asemenea declarație cu ipocritele sale raționamente profesionale pe tema liberului-schimb, potrivit cărora prosperitatea comercială a unui popor depinde de dezvoltarea comerțului și a industriei tuturor celorlalte popoare, iar ideea rivalității periculoase între două popoare industriale este prezentată ca o eroare a „vrăjitoarelor” protecționismului? Cum se împacă toate acestea cu afirmația că

„Anglia, prin influența miraculoasă exercitată de producția ei mecanizată, a unit pentru totdeauna, prin legături de pace, cele două emisfere separate, punînd Europa și America într-o *totală și indisolubilă dependență una de alta*”?

Nu e pentru prima oară cînd Cobden, căutînd să ferească Rusia de suspiciunile și ura poporului englez, încearcă să-l ațîțe împotriva Statelor Unite ale Americii. În 1836, cînd capturarea unui vas englez de către un vas de război rusesc în apropiere de coasta cerkeză, măsurile financiare ale cabinetului de la Petersburg în legătură cu navigația pe Dunăre³⁹, precum și dezvăluirile publicate în „Portfolio”⁴⁰, au provocat mînia poporului englez, și mai ales a comercianților, împotriva Rusiei, d-l Cobden, care pe atunci continua încă să fie „un copil în viața literară și era prea puțin obișnuit să vorbească în public”⁴¹, a publicat un mic pamflet anonim, intitulat: „Rusia: un leac împotriva rusofobiei. De un fabri-

cant din Manchester" ⁴². În acest pamflet se arată că, „în mai puțin de 20 de ani, aceste convingeri (și anume teama de creșterea prosperității americane și nu de expansiunea rusă) vor fi împărtășite de întregul popor englez și guvernul țării va fi nevoit să țină seama de ele". În același pamflet Cobden scrie :

„Examinînd diferitele motive pentru care cei ce discută această problemă se situează pe o poziție ostilă față de națiunea rusă, noi am descoperit, spre marea noastră surpriză și cu profunda convingere a dreptății noastre, că un secol de guvernare aristocratică în Anglia a făcut ca toate clasele societății să se molipsească de trufia și aroganța guvernanților lor" (față de blinda Rusie). „Dacă guvernul de la Petersburg ar fi, cumva, strămutat pe malurile Bosforului, atunci în locul colibelor care formează astăzi capitala Turciei ar răsări, în mai puțin de 20 de ani, un splendid și bogat oraș european ; s-ar înălța clădiri mărețe, ar lua ființă societăți științifice și artele ar cunoaște o mare înflorire. Dacă guvernul rus ar căpăta într-adevăr o asemenea forță, el ar înceta războiul dus cu sabia în mînă și ar porni lupta împotriva barbariei, construind căi ferate, înălțînd poduri, stimulînd acumularea de capitaluri, dezvoltarea orașelor și progresul civilizației și al libertății... Sclavia, care constituie o rușine pentru Constantinopol, ar dispărea de îndată și locul ei l-ar lua comerțul și legile care apără viața și proprietatea" (așa cum vedem, bunăoară, că se întîmplă azi în Moldova și în Valahia).

Ca o dovadă a gradului de civilizație al Rusiei și, prin urmare, a dreptului ei de a cîștiga Turcia, d-l Cobden povestea cititorilor săi uimiți cum un comerciant rus care posedă 10.000—15.000 de ruble nu numai că face comerț cu străinătatea, dar „este scutit de pedepse corporale și are dreptul să călătorească într-o trăsură cu doi cai". Mai este oare de mirare, după toate acestea, că împăratul Rusiei și-a exprimat de curînd convingerea că „Anglia, cu parlamentul ei burghez, n-ar putea să ducă un război glorios" ? În 1836 d-l Cobden era atît de convins de „reaua-credință a publiciștilor și oratorilor" care se încumetau să-l dezaprobe pe autocratul întregii Rusii, încît a pus drept concluzie la pamfletul său și următoarea întrebare :

„Dar cine sînt și ce reprezintă acești publiciști și oratori ? Și cît timp li se va mai permite unor șarlatani politici să întărească patimile și să tulbure mințile unei națiuni întregi fără nici o teamă că vor fi pedepsiți ?"

Bănuim că este vorba de acei „publiciști și oratori oficiali" care posedă 10.000—15.000 de ruble, se pot plimba într-o trăsură cu doi cai și sînt scutiți, cel puțin, de „pedep-

sele corporale". Pînă în momentul de față au fost oameni care au văzut în mania filo-rusă a d-lui Cobden una din numeroasele ciudățenii care îl caracterizează, după cum alții au privit-o ca pe o consecință necesară a doctrinei sale despre pace. Iată însă că de curînd publicul a fost informat de către cineva * care se prezintă el însuși drept „mîrtoaga literară sau, dacă vrei, drept măgarul literar” al răposatei Ligi împotriva legilor cerealelor⁴³ că, înainte de a scrie prima sa broșură, d-l Cobden „a făcut în anii 1834 și 1835 niște călătorii de afaceri în Rusia, care au fost încununate de succes”, că „în 1836 atît inima cît și stamba lui erau în Rusia” și că mînia lui împotriva „publiciștilor, oratorilor, autorilor și ziariștilor englezi” a fost provocată de criticile lor la adresa noului său client, Nicolaie al Rusiei.

Dat fiind că peste cîteva zile Camera comunelor își reia lucrările, ni se pare indicat să dăm aici, fie și într-o formă concisă, o statistică a sistemului reprezentativ britanic.

	Numărul locurilor	In %
Rude ale pairilor	103	} 17,0
Pairi irlandezi	6	
Nobili proprietari funciari	266	41,3
Oameni de știință și litere	20	3,0
Armata și flota	30	4,6
Reprezentanți ai cercurilor co- merciale și financiare	109	17,1
Juriști	107	17,0
Muncitori	niciunul	—
Totalul locurilor în parlament	641	

Pairii irlandezi din Camera comunelor⁴⁴ sînt: viconte Palmerston (circumscripția Tiverton); viconte Barrington (Berkshire); contele Annesley (Grimsby); viconte Monck (Portsmouth); viconte Galway (Retford); în sfîrșit, lordul Hotham (Yorkshire de est). *Oameni de știință și litere*: Benjamin Disraeli (Buckinghamshire), istoricul Thomas Macaulay (Edinburg); statisticianul comercial MacGregor (Glasgow); William Stirling (Perthshire), autorul „Analelor artiștilor Spaniei” etc.; William Gladstone (Universitatea din Oxford), autorul lucrării „Statul și biserica” etc.; dr. Austen H. Layard (Aylesbury), autorul lucrării „Ruinele Ninivei” etc.; James Wilson (Westbury), redactor al revistei „Economist”⁴⁵; sir William Molesworth (Southwark), redac-

* — A. Somerville. — *Nota red.*

torul operelor lui Hobbes etc. ; sir E. L. Bulwer-Lytton (Hartfordshire), poet, dramaturg și romancier ; William Johnson Fox (Oldham), publicist, membru al Ligii împotriva legilor cerealelor ; W. A. Mackinnon (Rye), autorul unei (cît se poate de lamentabile) „Istorie a civilizației” etc. ; R. Monckton Milnes, autorul „Impresiilor de călătorie” etc. și Benjamin Oliveira, autorul „Călătoriei prin Orient” (amîndoi din partea circumscripției Pontefract) ; Edward Miall (Rochdale), autorul mai multor scrieri teologice și politice ; William Mure (Renfrewshire, Scoția), autorul unei „Istorie a literaturii grecești” ; W. P. Urquhart (comitatul Westmeath, Irlanda), autorul cărții „Viața lui Francesco Sforza” ; Robert Stephenson (Whitby), celebru inginer de cale ferată ; William Michell (Bodmin), medic ; John Brady (Leitrim), chirurg. Dacă lordul John Russell poate fi și el trecut în rubrica literaților, e o chestiune asupra căreia nu mă pronunț.

Cel puțin 100 de locuri sînt ocupate de oameni care în mod formal au fost aleși în circumscripțiile lor electorale, dar în realitate au fost numiți de duci, conți, marchizi, nobile doamne și alte persoane care se folosesc de influența lor locală pentru a-și asigura diferite avantaje politice. Marchizul de Westminster, bunăoară, dispune de două locuri la Chester, un oraș cu 2.524 de alegători ; ducele de Norfolk dispune de un loc la Arundel ; ducele de Sutherland — de două la Newcastle-under-Lyme, marchizul de Lansdowne — de unul la Calne ; contele Fitzwilliam — de două la Malton ; ducele de Richmond — de două la Chichester ; d-ra Pierse — de unul la Northallerton etc.

Disproporția dintre numărul alegătorilor, de o parte, numărul deputaților aleși, de altă parte, și populația totală reiese din următoarele cîteva exemple :

La Berkshire, întreaga populație se ridică la 170.065 de locuitori, iar numărul alegătorilor este de 7.980. Această circumscripție alege în Camera comunelor 9 deputați, în timp ce Leicestershire, cu 230.308 locuitori și 13.081 de alegători, nu dispune decît de 6 locuri ; Lincolnshire, cu 407.222 de locuitori și 24.782 de alegători, dispune de 13 locuri în Camera comunelor, în timp ce Middlesex, cu 1.886.576 de locuitori și 113.490 de alegători, alege doar 14 deputați. Lancashire, cu 2.031.236 de locuitori, are numai 81.786 de alegători și nu dispune decît de 26 de locuri în Camera comunelor, în timp ce Buckinghamshire, cu 163.723 de locuitori și 8.125 de alegători, este reprezentat de 11 deputați. Sussex,

cu 336.844 de locuitori și 18.054 de alegători, are 18 deputați, în timp ce Staffordshire, cu 608.716 locuitori și 29.607 alegători, are numai 17.

Raportul dintre numărul alegătorilor și cifra populației este următorul :

În Anglia, fiecare alegător din regiunile rurale reprezintă 20,7 locuitori ai comitatului.

În Wales, fiecare alegător din regiunile rurale reprezintă 20 de locuitori.

În Scoția, fiecare alegător din regiunile rurale reprezintă 34,4 locuitori.

În Anglia, fiecare alegător de la oraș reprezintă 18 locuitori ai orașului.

În Wales, fiecare alegător de la oraș reprezintă 24,4 locuitori.

În Scoția, fiecare alegător de la oraș reprezintă 23,3 locuitori.

Datele referitoare la Irlanda nu sînt atît de complete ca cele privind Anglia și Scoția. Cu toate acestea, cifrele de mai jos ne dau o imagine destul de apropiată de realitate pentru aceeași perioadă 1851—1852 :

În regiunile rurale irlandeze revin pentru fiecare alegător 36 de locuitori.

În orașele irlandeze revin pentru fiecare alegător cîte 23 de locuitori.

Dificultățile generale pe piețele de cereale din Europa ne prezintă următorul tablou. În Franța, deficitul de cereale nu este de 10.000.000 de hectolitri, cum afirmă „Moniteur”⁴⁶ pentru a potoli panica, ci depășește cu mult cifra de 20.000.000 hl, adică trece de 8.000.000 de cuarteri englezi ; cantitatea de cartofi este cu cel puțin un sfert mai mică decît recolta medie a ultimilor cinci ani, iar la vin, ulei și castane diferența este și mai mare. În Belgia și Olanda, deficitul producției de grîne este de aproximativ 4.000.000 hl ; în Provinciile renane, Prusia și Elveția el se ridică, după evaluările cele mai moderate, la peste 10.000.000 hl. În ce privește Italia, se știe doar că acolo deficitul este foarte însemnat, deși el e foarte greu de stabilit, fie și cu aproximație ; cu toate acestea, chiar la o evaluare minimă el se ridică la 10.000.000 hl de grîne. Prin urmare, în principalele regiuni producătoare de cereale din Europa apuseană există un deficit de cel puțin 44.000.000 hl (17.000.000 de cuarteri). Despre

recolta de cereale din Anglia se știe că ea este deficitară cu peste 5.000.000 de cuarteri, iar după unele calcule demne de toată atenția această cifră se referă numai la grâu. Prin urmare, numai în Europa occidentală recolta proastă de anul trecut, cu urmările ei fatale, a dus la un deficit de cel puțin 22.000.000 de cuarteri; dacă se ține seama și de calitatea foarte proastă și de slabele recolte obținute la alte cereale, precum și de răspîndirea generală a bolii cartofului, atunci deficitul total — exprimat în grâu — este de cel puțin 5.000.000 de cuarteri, ajungîndu-se astfel la un deficit total de 27.000.000 de cuarteri de cereale.

Cît despre perspectivele importului de cereale de pe piețele străine, potrivit informațiilor căpătate dintr-o sursă foarte autorizată în problemele comerțului, situația se prezintă în felul următor :

„În Polonia, recolta de grîne a fost foarte slabă; în Rusia, ea este cu totul insuficientă, după cum arată și prețurile, destul de ridicate, care s-au cerut în porturile baltice, unde prețurile au crescut încă înainte de a se afla că noi ducem lipsă de grâu. În Principatele dunărene, ce-i drept, nu s-a înregistrat o recoltă proastă, dar rezervele s-au redus considerabil, la fel ca și la Odesa, din cauza marilor cantități de cereale exportate în țările din bazinul Mării Mediterane și în Franța. Cît despre America, ea nu poate livra nici măcar 2.000.000 de cuarteri. În afară de aceasta, toate vasele din lume ar fi insuficiente pentru a transporta măcar jumătate sau aproape jumătate din cantitatea de cereale care ne lipsește, după cum știe astăzi toată Anglia“.

Scris de K. Marx și F. Engels
la 26—27 ianuarie 1854

Publicat în ziarul „New York Daily
Tribune“ nr. 4.004 din 16 februarie 1854

Semnat: *Karl Marx*

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

* Misiunea contelui Orlov. — Finanțele de război ale Rusiei

Londra, vineri 3 februarie 1854

Am avut posibilitatea să privesc, de lângă clădirea statului-major al armatei, cortegiul solemn al reginei, care se ducea la deschiderea parlamentului. Ambasadorul Turciei a fost salutat cu vii aclamații și urale. Prințul Albert, a cărui față era de o paloare cadaverică, a fost fluierat de mulțimea care se adunase pe ambele părți ale străzilor, în timp ce regina se arăta zgîrcită cu obișnuitele ei saluturi și privea cu un zîmbet crispat la aceste manifestări neobișnuite ale nemulțumirii poporului. Într-unul din articolele mele precedente am arătat care e amploarea reală a acestei campanii împotriva lui Albert și am spus că ea nu reprezintă altceva decît o manevră în lupta dintre partide *. Această manifestare publică trebuie totuși privită cu toată seriozitatea, fiindcă ea dovedește că aparenta loialitate a poporului englez nu este decît o formalitate convențională, o afectare ceremonioasă care nu rezistă nici la cea mai ușoară lovitură. S-ar putea ca această manifestare să determine coroana să demită acest guvern, a cărui politică antinațională poate pune în primejdie propria ei securitate.

Cînd s-a aflat despre recenta misiune a contelui Orlov pe lângă cabinetul de la Viena ⁴⁷, ziarul „Times” și-a informat cititorii săi creduli că tocmai acesta este omul pe care-l folosește țarul de obicei pentru misiunile sale de pace. Nu e nevoie, firește, să vă amintesc că același Orlov și-a făcut apariția la Constantinopol în primăvara anului 1833 pentru a smulge Porții tratatul de la Unkiar-Skelessi ⁴⁸. Acum el caută să obțină de la cabinetul de la Viena permisiunea de a trece prin Ungaria un corp de armată rusesc, care urmează

* Vezi volumul de față, pag. 42-46. — *Nota red.*

să fie expedit de la Varşovia pentru teatrul de operații de la Dunăre. Ca un prim rezultat al prezenței sale la Viena poate fi considerat faptul că Austria cere în mod insistent Porții să destituie pe actualii comandanți turci de la Dunăre — Selim-pașa, Ismail-pașa și Omer-pașa — sub pretext că sînt niște renegați și niște revoluționari. Cine cunoaște trecutul istoric al Turciei știe că, din cele mai vechi timpuri ale puterii otomane, toți marii ei generali, amirali, diplomați și miniștri au fost totdeauna creștini care s-au lepădat de credința lor : sirbi, greci, albanezi etc. De ce nu s-ar cere Rusiei să se dispenseze de cei 40 sau 50 de oameni pe care i-a cumpărat din toate colțurile Europei și care reprezintă capitalul ei de bază în materie de artă diplomatică, gîndire politică și talent militar? Între timp Austria a concentrat 80.000 de oameni la granițele turcești, în Transilvania și Ungaria și a dat ordin să li se alăture și un corp de armată ceh de vreo 30.000 de oameni. Guvernul prusian, dimpotrivă, a refuzat, după cît se spune, să se supună voinței țarului, care i-a ordonat lui Frederic Wilhelm al IV-lea să trimită o armată de 100.000 de oameni ca să ocupe Polonia în numele și în interesul Rusiei, pentru a permite astfel garnizoanelor aflate acolo să se îndrepte spre sud, în vederea operațiilor militare din Principatele dunărene.

Într-unul din articolele mele precedente * am atras atenția cititorilor asupra recente manevre financiare la care a recurs guvernul austriac, cerînd ca la plata impozitelor proprii săi bani de hîrtie să fie socotiți la o valoare cu 15% mai mică decît cea nominală. Acest ingenios „impozit asupra plății impozitelor” se extinde acum și în Italia. „Gazzetta di Milano” din 22 ianuarie publică un decret al ministrului de finanțe austriac prin care se anunță că, „în urma deprecierei lor, banii de hîrtie vor fi primiți la oficiile vamale la o valoare cu 17% mai redusă decît cea nominală”.

În ceea ce privește vistieria rusă, am avut deja prilejul, la începutul așa-ziselor complicații orientale, să-i avertizez pe cititorii noștri împotriva zvonurilor, răspîndite cu atîta asiduitate, în legătură cu niște „comori” secrete care s-ar păstra în subsolurile Băncii din Petersburg și împotriva exagerării ridicole a enormelor sume bănești de care ar putea dispune în orice moment Rusia⁴⁹. Părerea mea a fost pe deplin confirmată de evenimente. Țarul nu numai că a fost

* Vezi volumul de față, pag. 36. — *Nota red.*

nevoit să-și retragă rezervele metalice de la banca Angliei și banca Franței, dar a fost nevoit totodată să procedeze la o confiscare frauduloasă. Prințul Paskevici a comunicat Băncii de credit și de scont din Varșovia că i se va lua capitalul sub forma de împrumut forțat, cu toate că statutul îi interzice să acorde împrumuturi bănești pe alte garanții în afară de proprietatea funciară. Sintem de asemenea informați că guvernul rus intenționează să emită bani de hîrtie neconvertibili pentru suma de 60.000.000 de ruble, în vederea acoperirii cheltuielilor de război. Acest expedient nu constituie ceva nou în practicile cabinetului de la Petersburg. La sfîrșitul anului 1768, Ecaterina a II-a, pentru a acoperi cheltuielile legate de războiul cu Turcia, a întemeiat o bancă de emisiune, bazată pe principiul emiterii de bani de hîrtie convertibili la purtător. Dar, dintr-un înalt spirit de precauție, s-a omis să se spună publicului în ce fel de bani urmau să fie preschimbate aceste hîrtii, și la cîteva luni după aceea plățile au început să fie efectuate numai în monede de aramă. Datorită unui alt „incident” nefericit, valoarea acestor monede de aramă a fost cu 50% mai mare decît aceea a metalului din care erau bătute, și ele circulau la valoarea lor nominală numai pentru că erau foarte rare și pentru că nu exista destulă monedă divizionară pentru comerțul cu amănuntul. Convertibilitatea acestor bani de hîrtie s-a dovedit a fi astfel un simplu șiretlic. La început Ecaterina a limitat întreaga emisiune la 40.000.000 de ruble în bilete de 25 de ruble; rubla reprezenta o monedă de argint în valoare de 38—40 de pence în bani englezești la cursul schimbului și valora ceva mai mult de 100 de copeici de aramă. La moartea Ecaterinei, în 1796, cantitatea acestor bani de hîrtie se ridica la 157.000.000 de ruble, adică crescuse de aproape 4 ori față de cea inițială. La Londra cursul schimbului a scăzut de la 41 de pence în 1787 la 31 de pence în 1796. Sub următoarele două guverne s-a produs o creștere rapidă a emisiunilor, și în 1810 circulația fiduciară s-a ridicat la 577.000.000 de ruble, rubla de hîrtie ne mai valorînd decît 25 ²/₅ copeici, adică un sfert din valoarea pe care o avusese în 1788, iar cursul schimbului la Londra a scăzut, în toamna anului 1810, la 11 ¹/₂ pence pentru o rublă, de la 38—40 de pence cît era în trecut. În 1817, potrivit unei declarații a contelui Guriev, cantitatea de bancnote aflată în circulație s-a ridicat la 836.000.000 de ruble. Taxele vamale și celelalte impozite fiind calculate în ruble de argint, guvernul a anunțat că asignațiile se primesc

în proporție de 4 la 1, ceea ce înseamnă că s-a produs o depreciere de 75⁰/₀. În timp ce această depreciere devenea tot mai pronunțată, prețurile mărfurilor creșteau în aceeași proporție și înregistrau fluctuații atât de mari, încît guvernul a început și el să se neliniștească și pînă la urmă s-a văzut nevoit să recurgă la împrumuturi în străinătate pentru a retrage din circulație o parte din bancnote. La 1 ianuarie 1821, după cum s-a anunțat, cantitatea lor se redusese la 640.000.000 de ruble. În cursul războaielor următoare — cu Turcia, Persia, Polonia, Hiva etc. — cantitatea de bancnote a crescut din nou, cursul schimbului s-a redus iarăși, și la toate mărfurile s-au înregistrat din nou oscilații puternice și neregulate ale prețurilor. Abia la 1 iulie 1839, cînd cursul schimbului s-a îmbunătățit în urma unui mare export de cereale în Anglia, țarul a publicat un manifest în care se arăta că, începînd de la 1 iulie 1840, întreaga masă de asigurații bancare va putea fi preschimbată, la cerere, în bancnote convertibile, în ruble de argint la valoarea deplină de 38 de pence. Țarul Alexandru, la timpul său, a declarat că asigurațiile vor fi primite de percepții de impozite în proporție de 4 la 1; țarul Nicolaie le-ar fi redat prin conversiune deplina lor valoare. Totuși a fost introdusă o mică și ciudată clauză, care prevedea că pentru fiecare bancnotă nouă trebuie predate trei bancnote și jumătate vechi. Prin urmare nu s-a declarat că bancnota veche nu valora decît 28⁰/₀ din valoarea ei inițială, ci s-a spus că trei bancnote și jumătate vechi sînt echivalente cu o singură bancnotă nouă. Aceasta ne arată, pe de o parte, că în problemele financiare guvernul rus este tot atît de corect și de scrupulos ca și în diplomație, iar pe de altă parte că este suficientă simpla amenințare a unui război apropiat pentru a-l pune din nou în fața tuturor dificultăților financiare din care Nicolaie a încercat să iasă timp de douăzeci de ani.

Unul după altul guvernele europene fac apel la buzunarul iubitorilor lor supuși. Pînă și regele ponderațiilor olandezi * cere Statelor generale 600.000 de rijksdaalderi pentru lucrări de fortificații și apărare, adăugînd că „împrejurările l-ar putea determina să mobilizeze o parte din armată și să pună în acțiune flota”.

Dacă printr-un ingenios procedeu de contabilitate s-ar putea remedia lipsa reală de bani și umple casele goale, autorul proiectului de buget francez publicat recent în „Mo-

* — Wilhelm al III-lea. — *Nota red.*

niteur" ar fi reușit, fără îndoială, să obțină unele rezultate. Dar și cel mai mărunț negustoraș din Paris își dă seama că, chiar recurgînd la cea mai dibace grupare de cifre, nimeni nu poate face să-i dispară numele din registrele creditorilor săi și că eroul de la 2 decembrie *, socotind că buzunarul poporului este inepuizabil, a mărit în mod nechipzuit datoria națională.

Nu poate fi nimic mai naiv decît declarația făcută de guvernul danez în ședința de la 17 ianuarie a folketingului că intenționează să amîne pentru un moment mai *potrivit* înfăptuirea planului său de modificare a instituțiilor fundamentale ale Danemaricii și de introducere a mult așteptatei Constituții a întregului stat (Gesamtstaatsverfassung) ⁵⁰.

Scris de K. Marx la 3 februarie 1854

Publicat în ziarul „New York Daily Tribune“ nr. 4.007
din 20 februarie 1854

Semnat: *Karl Marx*

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

---

* — Napoleon al III-lea. — *Nota red.*

Karl Marx

* Cărțile albastre.—

Dezbaterile parlamentare de la 6 februarie. —
Misiunea contelui Orlov. — Operațiile flotei aliate.—
Brigada irlandeză. — În legătură cu convocarea Par-
lamentului muncitorilor

Londra, marți 7 februarie 1854

Am citit cu cea mai mare atenție „Drepturile și privile-
giile bisericii ortodoxe și ale bisericii catolice”, cum a fost
ingenios botezată Cartea albastră a guvernului în legătură cu
problema orientală⁵¹, și am de gînd să prezint în cel mai
scurt timp cititorilor noștri o succintă analiză a acestui
labirint diplomatic. Pentru moment însă mă mărginesc să
afirm că istoria n-a cunoscut, poate, niciodată un monument
mai monstruos de infamie și de imbecilitate guvernamentală
decît acesta. Să ne amintim și de aprecierea făcută de
d-l Baillie asupra acestor Cărți albastre în Camera co-
munelor.

„Cît despre informații, găsiți în ele cîte vreți, dar, vă rog să re-
țineți, nu este vorba de informații oficiale, ci numai de ceea ce se poate
afla dintr-o Carte albastră *pregătită cu multă grijă și care trece sub
tăcere tot ce dorește guvernul să ascundă*. Vorbesc din proprie expe-
riență (exclamații: „Ascultați! Ascultați!” — și risete pe băncile gu-
vernamentale). Știu cum au fost pregătite pentru această Cameră Căr-
țile albastre în legătură cu problemele de politică externă“.

Știu foarte bine că lordul Palmerston, fiind acuzat o dată
că a denaturat documentele referitoare la războiul din Afga-
nistan, că a suprimat unele pasaje extrem de importante din
relatările oficiale și chiar că a falsificat cu bună știință alte
pasaje⁵², a dat următoarea replică ingenioasă:

„Sir, dacă într-adevăr s-a întimplat așa ceva, atunci ce putea să
împiedice cele două guverne ale adversarilor noștri, care ne-au urmat
la putere — și dintre care unul s-a menținut timp de cinci ani — să
dezvăluie aceste fapte și să publice documente autentice?“

Dar știu tot atît de bine că secretul acestor tertipuri cu
Cărțile albastre se află în însuși sistemul prin care whiggii și

toryi se succed unii pe alții la putere, fiecare din aceste partide considerînd că e mai bine, în propriul său interes, să menajeze capacitatea de succesiune a adversarului său decît să-i submineze „reputația” politică și să compromită, în felul acesta, însăși cîrmuirea claselor dominante. Iată ce binevoiesc să numească englezii funcționarea glorioasei lor constituții.

Lordul Clanricarde a avertizat pe cei de față că dînsul va propune să se ia în discuție problema orientală în ședința fixată pentru ieri a Camerei lorzilor. Aceasta a dat naștere la mari așteptări, și Camera a fost aproape suprapopulată. În numărul de ieri al ziarului „Morning Advertiser”, d-l Urquhart n-a ezitat chiar să vorbească despre lordul Clanricarde ca despre viitorul lider al partidului național, amintindu-și că el a fost singurul care în 1829 s-a opus trecerii Balcanilor de către ruși. D-l Urquhart însă a uitat, fără îndoială, că în anii 1839—1840 — care reprezintă o perioadă de covîrșitoare importanță — acest nobil marchiz a fost ambasadorul lordului Palmerston la curtea de la Petersburg și principala lui unealtă pentru încheierea tratatului separat din 1840 și pentru ruptura cu Franța⁵³.

Publicul a rămas vădit dezamăgit de aceste dezbateri, deoarece marchizul de Clanricarde, referindu-se la știrile apărute în ziare potrivit cărora, „pe cît se pare, la Viena continuă să aibă loc un simulacru de tratative”, a declarat că „ar regreta nespuse de mult dacă ar provoca niște dezbateri care ar putea să împiedice încheierea pașnică a acestor tratative”. În consecință, el a declarat că intenționează să prezinte peste o săptămînă o propunere în această problemă. Nobilul marchiz s-a mulțumit să-l întrebă pe lordul Clarendon „dacă nu s-a primit încă răspuns, din partea împăratului Rusiei, la propunerile de la Viena” și „ce instrucțiuni au fost date ambasadorului englez de la Petersburg”. Lordul Clarendon a răspuns că „abia azi după-amiază a primit o informație oficială de la Viena în legătură cu actuala stare de lucruri”. Împăratul Rusiei a respins nota de la Viena și a propus în locul ei un contraproiect propriu. La 2 februarie s-a întrunit conferința, care, la rîndul ei, a respins acest contraproiect.

„Noile propuneri făcute de Rusia — a continuat lordul Clarendon — sînt absolut inacceptabile : ele nu pot fi transmise la Constantinopol, și de aceea nu este cazul să mai vorbim despre ele. N-am nici un motiv să cred că vor începe noi tratative în legătură cu această problemă. Cît despre menținerea păcii, nu am nici o speranță în această privință”.

Răspunzînd la cealaltă întrebare a lordului Clanricarde, el a declarat :

„Sîmbătă seara am primit, la ministerul afacerilor externe, vizita baronului Brunnov. Dînsul mi-a înmînat o notă în care arată că răspunsul ce l-a primit din partea mea la întrebările puse conform instrucțiunilor date de guvernul său nu este de natură să-i permită continuarea relațiilor diplomatice și că, în consecință, relațiile diplomatice dintre Rusia și Anglia pot fi considerate ca fiind rupte. Baronul Brunnov și-a luat rămas bun de la mine sîmbătă seara, dar era prea tîrziu pentru a părăsi Londra și, după cîte știu, urma să plece astăzi dis-de-dimineață“.

D-l Kiselev, după cum se comunică într-o telegramă, a părăsit ieri Parisul, plecînd la Bruxelles. Ziarele oficiale sau guvernamentale anunță că ambasada de la Londra va fi închisă și că toți rușii vor părăsi Anglia. Eu însă sînt informat din sursă excelentă că, dimpotrivă, numărul rușilor din Anglia se va micșora doar cu persoana ambasadorului și că întregul personnel* rămîne la Londra, sub conducerea d-lui Berg, prim-secretar de ambasadă. În ceea ce privește situația ambasadorului englez la curtea din Petersburg, lordul Clarendon a declarat :

„Dat fiind că baronul Brunnov m-a vizitat sîmbătă la orele 6,30 și a fost nevoie ca în prealabil să luăm legătură cu guvernul francez, nu am putut în acel moment să dăm instrucțiuni ambasadorului englez de la Petersburg, dar am luat legătură, în această problemă, cu ambasadorul francez, și miine se vor trimite instrucțiuni lui sir G. Seymour și generalului de Castelbajac, cărora li se va crea o situație absolut identică cu aceea a ambasadorului rus de aici, iar relațiile diplomatice dintre cele două state și Rusia vor fi rupte“.

Lordul John Russell a repetat în Camera comunelor declarația făcută de lordul Clarendon în Camera lorzilor, iar lordul Palmerston a anunțat că

„intenționează să depună un proiect de lege pentru contopirea legilor referitoare la miliție, în care va propune să se organizeze unități de miliție pentru Scoția și Irlanda, durata serviciului urmînd să fie stabilită prin votul Camerei“.

Efectivul armatei engleze va fi sporit numaidecît cu 11.000 de oameni ; în afară de aceasta, urmează să fie imbarcați imediat 1.500 de oameni de la paza de coastă, care să formeze o rezervă pentru echipajele noi ale vaselor recent date în folosință. A fost emis un decret regal care interzice exportul oricăror nave de război, echipament militar și mu-

* —personal. — Nota trad.

niții în Rusia. Autoritățile navale care au inspectat șantierele particulare de pe Tamisa au pus sechestru pe două vase în curs de construire pentru Rusia. La Copenhaga a fost încheiat, în numele guvernului englez, un contract pentru livrarea unei cantități de cărbune suficientă pentru vapoare cu o putere totală de 11.000 C.P. Amiralul sir Charles Napier urmează să preia comanda flotei baltice, care este în curs de organizare.

După cum anunță „Wiener Zeitung”, organ oficial,

„guvernul a primit o notificare potrivit căreia Rusia a declarat categoric celor patru puteri că se consideră dezlegată de promisiunea făcută la Olmütz că se va menține în defensivă în Principatele dunărene”.

În legătură cu obiectul misiunii contelui Orlov la Viena circulă o mulțime de zvonuri contradictorii; cel mai verosimil dintre ele pare a fi cel relatat în corespondența din Berlin apărută în numărul de azi al ziarului „Times”.

„Rusia — scrie corespondentul — invită Austria și Prusia să încheie cu ea un tratat de neutralitate, care să fie valabil în orice împrejurări; ea le propune să dea declarației lor de neutralitate caracterul unei proclamații de neutralitate a întregii Confederații germane, se declară de acord să vină în ajutorul Confederației dacă va fi săvârșită vreo agresiune împotriva vreunuia dintre membrii ei și își ia obligația ca, în caz că la sfârșitul războiului se vor face unele schimbări teritoriale de un fel sau altul, să nu încheie pacea fără să țină seama cum se cuvine de interesele puterilor germane în legătură cu asemenea schimbări teritoriale. În această propunere cu privire la un tratat de neutralitate se fac referiri destul de clare la principiile și clauzele enunțate în 1815 de Sfânta Alianță”.

În ce privește hotărîrea probabilă a Austriei și Prusiei, nu pot decît să repet cele spuse și altădată în legătură cu această problemă*. Austria va încerca în fel și chip să-și păstreze poziția neutră, atîta timp cît i se va permite, și va trece de partea Rusiei cînd va considera că a sosit momentul oportun. Pe de altă parte, Prusia va lăsa, probabil, să-i scape iarăși momentul favorabil pentru renunțarea la neutralitate și pînă la urmă va suferi rușinea unei noi Iene.

De la Constantinopol ne vine vestea că flota aliată s-a întors la locul ei de ancorare de la Beykoz, fără să țină seama de următorul ordin, care i-a fost transmis de vasul „Samson” în numele ambasadorilor:

* Vezi volumul de față, pag. 4-8. — *Nota red.*

„Ambasadorii sînt surprinși de hotărîrea luată pe neașteptate de către amirali, mai cu seamă în momentul de față, cînd este gata de plecare o flotilă turcă de nave cu aburi care transportă muniții și alte materiale pentru armata din Anatolia. Guvernele francez și englez au dat instrucțiuni formale și precise“ (aceasta este realitatea, însă aici nu e vorba de ordinul dat la început amiralilor, ci de cel primit de ei acum) „ca escadrele aliate să-și asume protecția flotei și teritoriului otoman. În legătură cu aceasta se atrage din nou atenția ambilor amirali asupra caracterului categoric al acestor instrucțiuni care le-au fost transmise în modul convenit. Amiralii par a fi de părere că măsurile a căror executare le-a fost încredințată pot fi îndeplinite la fel de bine dacă forțele de sub comanda lor se află la Beykoz sau se află la Sinope“. (În acest caz, unii ar putea să creadă că aceleași instrucțiuni pot fi executate chiar dacă escadrele ar sta liniștite la Malta și Toulon). „Dar în această problemă rămîne să hotărască ei așa cum vor crede de cuviință și pe răspunderea lor“.

Flota rusă, după cum se știe, se află la Kaffa, în apropiere de strîmtoarea Kerçi, care este de trei ori mai aproape de Batum decît de Beykoz. Întrebarea care se pune este dacă amiralii vor putea să evite un nou „Sinope“ la Batum, „îndiferent dacă ei se află la Beykoz sau în alt loc“.

Vă amintiți, desigur, că în prima proclamație a țarului sultanul era acuzat că adună sub drapelul său „drojdia“ revoluționară a întregii Europe. Și iată că, în timp ce lordul Stratford de Redcliffe declară lordului Dudley Stuart că nu-l va putea ajuta să organizeze o legiune de voluntari recrutați din această „drojdie“, însuși țarul este primul care înființează un detașament „revoluționar“, așa-zisa legiune greco-slavă, care are drept scop imediat provocarea unei răscoale a supușilor sultanului. Acest detașament e în curs de formare în Valahia și, potrivit unor declarații din sursă rusească, el numără de pe acum peste 3.000 de oameni, care nu vor fi plătiți cu *bons à perpétuité* *, cum sînt plătiți valahii înșiși: coloneilor li se promet cîte 5 ducați pe zi, maiorilor 3 ducați, căpitanilor 2 ducați, subofițerilor 1 ducat și soldaților 2 zwanzigeri, iar armele urmează să fie furnizate de Rusia.

Între timp Franța pare a avea intenția să nu se mai înarmeză doar pe hîrtie. După cum știți, au fost chemați sub arme rezerviștii contingentului 1851, iar în ultimele cîteva zile imense cantități de echipament militar au fost expediate de la Arras la Metz și Strasburg. Generalul Pelisier a plecat la Alger, unde, potrivit ordinelor primite, va alege diferitele unități din care urmează să fie alcătuită expediția la Constantinopol; sir J. Burgoyne și colonelul Ardant au și plecat

* — obligații pe vecie. — *Nota trad.*

spre acest oraș pentru a face pregătirile de încartiruire necesare.

Zvonul despre deplasarea unei mari armate, în frunte cu Omer-pașa, n-a fost încă confirmat, deși pentru efectuarea unei asemenea operații nu se putea alege un moment mai favorabil, știut fiind că trupele rusești sînt concentrate la Craiova, între București și Calafat.

Să revenim acum la activitatea parlamentului englez, deși, în fond, aici nu s-au produs prea multe evenimente demne de a fi menționate, cu excepția prezentării unui bill cu privire la accesul liber al vaselor străine la comerțul de cabotaj, împotriva căruia nu s-a ridicat nici un singur glas de protest. Pe cît se vede, protestele au încetat cu desăvîrșire, deoarece s-au dovedit a nu fi în stare să țină piept ofensivei generale a principiului modern al comerțului: cum-părați tot ce vă trebuie de pe piața cea mai ieftină. În ce măsură echipajul cel mai ieftin este capabil să apere viața și averea oamenilor ne-o arată recenta catastrofă a vasului „*Taylor*”⁵⁴.

În ședința de ieri a Camerei comunelor, dl Butt a declarat că are intenția

„să facă mîine propunerea ca secretarul Camerei să dea citire, de la tribună, unui articol apărut în numărul de astăzi al ziarului «*Times*», precum și unor relatări anterioare din «*Dublin Freeman's Journal*», în care unor membri” (*irlandezi*) „ai Camerei comunelor li se aduce învinuirea că primesc mită pentru plasarea în diferite posturi. El vrea de asemenea să propună alegerea unei comisii care să verifice temeinicia acuzațiilor de trafic de influență aduse de aceste publicații”.

De ce îl indignează pe d-l Butt numai vînzarea posturilor pe bani, e lesne de înțeles pentru oricine ține minte că toate celelalte feluri de tranzacții au fost recunoscute ca legale de către sesiunea precedentă. Începînd din 1830, Downing street se află la cheremul brigăzii irlandeze⁵⁵. Deputații irlandezi erau aceia care numeau și mențineau pe miniștri după bunul lor plac. În 1834 ei au înlăturat din guvern pe sir J. Graham și pe lordul Stanley. În 1835 ei l-au silit pe William al IV-lea să demită guvernul Peel și să readucă la cîrma țării guvernul Melbourne. De la alegerile generale din 1837 și pînă la alegerile din 1841, cu toate că în Camera comunelor exista pe atunci o majoritate engleză ostilă acestui guvern, voturile brigăzii irlandeze s-au dovedit a fi destul de numeroase pentru a avea un rol hotărîtor și a-l menține la putere. Aceeași brigadă irlandeză a adus la putere și ca-

binetul de coaliție. În ciuda aptitudinii ei de a crea cabinete, brigada nu a împiedicat niciodată săvârșirea unei mișcări împotriva Irlandei sau a unei nedreptăți față de poporul englez. O putere deosebit de mare a avut brigada pe vremea lui O'Connell, în anii 1834—1841. În interesul cui a fost folosită această putere? Agitația irlandeză n-a fost niciodată altceva decât un sprijin zgomotos dat whigilor împotriva torylor, cu scopul de a căpăta prin șantaj diferite posturi de la whigi. Oricine cunoaște cit de cit așa-zisa convenție de la Litchfieldhouse⁵⁶ va fi de acord cu cele afirmate de noi. Prin această convenție, O'Connell se obliga să voteze *pentru* whigi, deși avea voie să peroreze *împotriva* lor, cu condiția să i se dea dreptul să numească el pe demnitari în Irlanda. Ar fi timpul ca brigada irlandeză să lepede masca patriotică. Ar fi timpul ca poporul irlandez să pună capăt urii surde ce o poartă poporul englez și să ceară socoteală propriilor săi reprezentanți pentru păcatele comise de ei.

„Societatea artelor și înșelătoriilor”⁵⁷ a încercat nu de mult să facă uz de arta sa pentru a submina Parlamentul muncitorilor* printr-o manevră menită, chipurile, „să pună capăt” luptei, care nu mai conținește, dintre capitaliștii și muncitorii din Anglia. A fost convocată o adunare sub președinția unui prea nobil lord și s-a cerut reprezentanților celor două părți să-și spună părul în spiritul ședințelor care se țin la palatul Luxembourg sub conducerea d-lui Louis Blanc⁵⁸. În numele clasei muncitoare a protestat împotriva acestei mistificări d-l Ernest Jones, iar bătrînul Robert Owen a declarat, în fața luminaților gentlemen, că nici un fel de arbitraj, nici un fel de șiretlicuri sau tertipuri nu vor putea vreodată să umple prăpastia care desparte cele două mari clase fundamentale din Anglia, ca și din oricare altă țară. Este de prisos să mai spunem că adunarea s-a împrăștiat după ce s-a făcut de risul lumii. A doua zi cartiștii din Londra și delegații organizațiilor cartiste din provincie au ținut o întrunire publică, la care a fost adoptată, în unanimitate, propunerea de a se convoca Parlamentul muncitorilor, stabilindu-se ca el să fie deschis la Manchester la 11 martie.

Scris de K. Marx la 7 februarie 1854

Publicat în ziarul „New York Daily Tribune” nr. 4.008 din 21 februarie 1854

Semnat: **Karl Marx**

Se tipărește după textul apărut în ziar

Tradus din limba engleză

* Vezi volumul de față, pag. 124 și urm. — *Nota red.*

Karl Marx

* **Diplomația rusă. — Cartea albastră în legătură cu problema orientală. — Muntenegrul**

Londra, vineri 10 februarie 1854

Cînd s-a încheiat tratatul de neutralitate dintre Danemarca și Suedia, mi-am exprimat convingerea * că, contrar părerii atît de răspîndite în Anglia și Franța, el nu poate fi privit în nici un caz ca un triumf al puterilor occidentale și că pretinsul protest al Rusiei împotriva acestui tratat nu e decît o manevră. Ziarele scandinave, ca și corespondentul ziarului „Times”, care reproduce din ele o serie de pasaje, sînt acum de aceeași părere și consideră că tot acest tratat este opera Rusiei.

Propunerile prezentate de contele Orlov conferinței de la Viena, și respinse de ea, au fost următoarele :

- 1) reînnoirea vechilor tratate ;
- 2) protectoratul Rusiei asupra supușilor ortodocși din Turcia ;
- 3) expulzarea tuturor emigranților politici din Imperiul otoman ;
- 4) refuzul Rusiei de a accepta mediația vreunei alte puteri și de a duce tratative altfel decît printr-un împuternicit turc care să fie trimis la Petersburg.

Cu privire la acest din urmă punct, contele Orlov a declarat că e dispus să accepte un compromis, dar conferința a refuzat. De ce a refuzat ? Și de ce a respins împăratul Rusiei ultimele condiții puse de conferință ? Propunerile făcute de cele două părți sînt doar aceleași. Reînnoirea vechilor tratate fusese stipulată, protectoratul rusesc fusese acceptat cu unele modificări de formă, iar ultimul punct fusese abandonat chiar de Rusia ; cererea Austriei în legătură cu expulzarea emigranților politici ⁵⁹ nu putea să constituie nici ea un

* Vezi volumul de față, pag. 48. — *Nota red.*

motiv de ruptură între Rusia și Occident. Este deci evident că în momentul de față împăratul Rusiei se află într-o asemenea situație, că nu poate accepta *nici un fel* de condiții puse de Anglia și Franța și că el *trebuie* să-și subordoneze Turcia, indiferent dacă aceasta ar atrage sau nu după sine un război european.

În cercurile militare se consideră de pe acum că războiul este inevitabil, și pretutindeni se fac pregătirile necesare. Amiralul Bruat a și părăsit orașul Brest, plecând la Alger, unde urmează să se imbarce cu 10.000 de oameni, iar 16 regimente engleze încartiruite în Irlanda au primit ordin să fie gata de plecare la Constantinopol. Expediția nu poate avea alt scop decât să-i silească pe turci să se supună Rusiei, cum afirmă d-l Urquhart, sau să ducă războiul cu toată seriozitatea împotriva Rusiei. În ambele cazuri, turcii vor avea în mod inevitabil aceeași soartă. Dacă vor fi lăsați din nou — fie și indirect — pe mîna Rusiei și vor fi supuși acțiunii forțelor ei distructive, Imperiul otoman va fi redus curînd, ca pe vremuri Bizanțul, la teritoriul din împrejurimile capitalei. Iar dacă vor încăpea sub tutela absolută a Franței și Angliei, ei își vor pierde tot atît de sigur suveranitatea lor asupra posesiunilor lor europene.

„Dacă trebuie să luăm în mîinile noastre războiul — remarcă „Times” —, atunci e neapărat necesar să avem și conducerea tuturor operațiilor”.

În acest caz, guvernul turc va fi pus sub controlul direct al ambasadurilor puterilor occidentale, ministerul de război al Turciei — sub ordinele ministerelor de război ale Angliei și Franței, iar armatele turcești vor fi comandate de generali francezi și englezi. Imperiul turcesc sub vechea sa formă va înceta să mai existe.

După „eșecul” total al misiunii sale la Viena, contele Orlov s-a întors acum la Petersburg, „ducînd cu sine asigurarea că, orice s-ar întîmpla, Austria și Prusia vor rămîne neutre”.

Pe de altă parte, telegramele primite de la Viena anunță că în guvernul turc s-a produs o schimbare, deoarece seraschierul și capudan-pașa și-au dat demisia. Ziarul „Times” nu poate să înțeleagă cum a putut partidul războiului să sufere o înfrîngere tocmai în momentul cînd Anglia și Franța se pregătesc să înceapă războiul. În ceea ce mă privește, dacă știrea este adevărată, nu pot să văd în acest eveniment „pro-

vidențial" decît opera reprezentantului de la Constantinopol al cabinetului de coaliție englez, a aceluia reprezentant care, în depeșele sale publicate în Cartea albastră, își exprimă atît de des regretul că, „deocamdată, nu poate să meargă cu presiunile sale asupra cabinetului turc atît de departe pe cît ar fi de dorit“.

Cartea albastră începe cu o expunere a cererilor formulate de Franța în problema locurilor sfinte, cereri care nu au fost îndeajuns susținute de vechile capitulații⁶⁰ și care au fost prezentate cu vădita intenție de a afirma preponderența bisericii romano-catolice asupra celei ortodoxe. Nu împărtășesc cituși de puțin părerea d-lui Urquhart, care crede că țarul, recurgînd la nu știu ce influențe secrete la Paris, l-ar fi împins chiar el pe Bonaparte să provoace acest conflict, pentru a oferi Rusiei un pretext să intervină în favoarea creștinilor ortodocși. Se știe doar că Bonaparte caută să-și asigure coûte que coûte * sprijinul partidului catolic, pe care l-a considerat, de la bun început, drept condiția principală a succesului uzurpării sale. Bonaparte și-a dat perfect de bine seama de influența bisericii catolice asupra populației țărănești din Franța, și tocmai țaranii aveau să-l facă împărat, împotriva voinței burgheziei și a proletariatului. D-l Falloux, iezuitul, era membrul cel mai influent al primului guvern numit de Bonaparte și al cărui șef nominal era Odilon Barrot, acest soi-disant ** voltairian. Prima hotărîre adoptată de acest guvern, chiar a doua zi după instalarea lui Bonaparte ca președinte, a fost aceea cu privire la faimoasa expediție împotriva Republicii romane. D-l Montalembert, șeful partidului iezuit, a fost instrumentul cel mai activ al lui Bonaparte în pregătirea răsturnării regimului parlamentar și a loviturii de stat de la 2 decembrie. În 1850, „l'Univers“, organul oficial al partidului iezuit, cerea în fiecare zi guvernului francez să ia măsuri hotărîte pentru apărarea intereselor bisericii catolice în Orient. Bonaparte, dornic să-l flateze pe papă, să-l cîștige de partea lui și să fie încoronat de el, avea tot interesul să dea ascultare acestor cereri și să facă pe împăratul „cel mai catolic“⁶¹ al Franței. *De aceea adevăratul izvor al actualei crize orientale este uzurparea bonapartistă.* Este adevărat că Bonaparte, prudent, și-a retras pretențiile de îndată ce și-a dat seama că împăratul Nicolaie vrea să le folosească drept pretext pentru excluderea lui din conclavul european,

* — cu orice preț. — *Nota trad.*

** — așa-zis. — *Nota trad.*

iar Rusia, ca de obicei, caută cu orice preț să profite de evenimente pe care ea nu e în stare să le provoace, orice și-ar închipui d-l Urquhart. În tot cazul, pentru un istoric e cît se poate de interesant faptul că actuala criză a Imperiului otoman are drept cauză același conflict dintre biserica catolică și cea ortodoxă care a dat cîndva impulsul pentru întemeierea acestui imperiu în Europa.

N-am intenția să cercetez întregul conținut al „Drepturilor și privilegiilor bisericii catolice și bisericii ortodoxe” înainte de a aminti de un incident, extrem de important, care în Cartea albastră a fost complet trecut cu vederea. Este vorba de litigiul austro-turc în legătură cu Muntenegru. Este cu atît mai necesar să ne ocupăm în prealabil de această chestiune, cu cît ea ne va permite să stabilim în același timp că între Rusia și Austria există un plan secret de lichidare și împărțire a Imperiului turcesc. Și este necesar și pentru că însuși faptul că negocierile, în curs de desfășurare, dintre curtea de la Petersburg și Poartă au fost date de Anglia pe mîna Austriei aruncă o lumină cît se poate de ciudată asupra atitudinii adoptate de cabinetul englez în tot cursul acestei crize orientale. În lipsa oricăror documente oficiale cu privire la chestiunea Muntenegrului, mă voi referi la cartea, de curînd apărută, a lui L. F. Simpson: „Îndreptar în problema orientală”⁶².

În decembrie 1852, fortăreața turcească Zabliak (situată la granița dintre Albania și Muntenegru) a fost atacată de un grup de muntenegreni. Cititorii noștri își amintesc, poate, că Omer-pașa a fost trimis de Poartă să respingă pe agresori. Înalta Poartă a declarat blocada întregii coaste albaneze. Această măsură putea fi îndreptată, evident, numai împotriva Austriei și a flotei sale de război, și ea dovedea că guvernul era convins că revolta din Muntenegru a fost provocată de Austria.

După aceea, în ziarul „Allgemeine Zeitung” din Augsburg a apărut următoarea notă din Viena, cu data de 29 decembrie 1852:

„Dacă Austria ar vrea într-adevăr să-i sprijine pe muntenegreni, blocada n-ar fi o piedică pentru ea. Ar fi de ajuns ca muntenegrenii să coboare din munții lor, pentru ca Austria să-i poată aproviziona cu arme și muniții la Cattaro, în ciuda prezenței flotei turcești în Marea Adriatică. Austria nu este încîntată nici de actuala invazie a muntenegrenilor, nici de răscoala care este pe punctul de a izbucni în rîndurile populației creștine din Herțegovina și Bosnia. Din considerente umanitare, ea a protestat întotdeauna împotriva asupririi creștinilor.

Austria este nevoită să-și mențină neutralitatea față de biserica orientală. Ultimele știri primite de la Ierusalim au arătat ce proporții a căpătat acolo ura religioasă. Oamenii de stat ai Austriei trebuie, de aceea, să depună toate eforturile pentru a menține pacea între populația ortodoxă și cea catolică din propria lor țară”.

Din această notiță aflăm, în primul rînd, că răscoalele care aveau să izbucnească în rîndurile populației creștine din Turcia erau așteptate ca *sigure*; în al doilea rînd, că drumul pentru plîngerile Rusiei împotriva oprîmării bisericii ortodoxe a fost netezit de Austria; în al treilea rînd, că era de așteptat ca încurcatele dispute religioase în legătură cu locurile sfinte să determine „neutralitatea” Austriei.

În aceeași lună, Rusia a adresat Porții o notă prin care se oferea să îndeplinească oficiul de mediatoare în problema Muntenegrului. Propunerea i-a fost respinsă pe motiv că sultanul este în stare să-și apere singur drepturile. Vedem că Rusia a acționat, în acest caz, întocmai ca pe timpul revoluției grecești⁶³: întîi propune sultanului să-l apere împotriva supușilor lui, pentru ca apoi, în caz că ajutorul ei nu este acceptat, să ia apărarea supușilor sultanului împotriva suveranului lor.

Faptul că între Rusia și Austria a existat încă de pe atunci o înțelegere cu privire la ocuparea Principatelor dunărene rezultă dintr-un alt pasaj, pe care-l cităm din „Allgemeine Zeitung” din Augsburg cu data de 30 decembrie 1852.

„E greu de crezut că Rusia, care a recunoscut nu de mult independența Muntenegrului, ar putea să rămînă pasivă în fața evenimentelor. Mai mult decît atît: din scrisorile de afaceri primite de la niște negustori din Moldova și Valahia, cit și din relatările unor călători veniți de acolo reiese că toată regiunea care se întinde din Volinia pînă la gura Prutului e plină de trupe rusești și că sosesc mereu noi întăriri”.

În același timp, ziarele din Viena anunță că la granița austro-turcă este concentrată o armată austriacă de observație.

La 6 decembrie 1852, lordul Stanley a adresat o interpellare lordului Malmesbury în legătură cu chestiunea Muntenegrului, și nobilul prieten al lui Bonaparte a făcut următoarea declarație:

„Nobilul lord și-a exprimat dorința de a întreba dacă în situația politică a acelei țări sălbatice, învecinate cu Albania, care poartă numele de Muntenegru s-a produs vreo schimbare. Cred că în situația ei politică nu s-a produs nici un fel de schimbare. Conducătorul acestei țări poartă un dublu titlu: el este capul bisericii ortodoxe din această țară și, totodată, suveranul ei lumesc. În calitatea sa de cap al bisericii, el se află sub jurisdicția împăratului Rusiei, care este considerat drept

conducătorul întregii biserici ortodoxe. Conducătorul Muntenegrului (ca și toți predecesorii săi, cred) este obișnuit să primească sancțiunea și recunoașterea drepturilor și titlurilor sale episcopale de la împăratul Rusiei. În ceea ce privește independența acestei țări, trebuie spus că, oricare ar fi părerile unor persoane în legătură cu avantajele unei asemenea situații, realitatea arată că *Muntenegrul și-a păstrat independența timp de vreo 150 de ani*. Și toate încercările întreprinse, în repetate rânduri, de către Poartă de a-i impune jugul ei au eșuat una după alta, așa că în momentul de față țara se află în aceeași situație ca și acum 200 de ani“.

În acest discurs, lordul Malmesbury, pe atunci ministru de externe într-un guvern tory, dezmembrează foarte liniștit Imperiul otoman, separînd de el o țară care i-a aparținut dintotdeauna și recunoscînd, în același timp, pretențiile împăratului Rusiei de a fi conducătorul spiritual al unor supuși ai Porții. Tot ce se poate spune despre aceste două clici oligarhice este că ele își fac concurență în materie de prostie.

Poarta, cum era și firesc, a fost serios alarmată de acest discurs al unui ministru britanic, și nu mult după aceea într-un ziar englez a apărut următoarea scrisoare din Constantinopol, cu data de 5 ianuarie 1853 :

„Poarta este extrem de iritată de declarația făcută de lordul Malmesbury, în Camera lorzilor, că Muntenegrul este o țară independentă. El a făcut astfel jocul Rusiei și al Austriei ; ca urmare a acestui fapt, Anglia își va pierde influența și încrederea de care s-a bucurat pînă acum. În primul articol al tratatului de la Șiștov, care a fost încheiat (prin mediația Angliei, Rusiei și Olandei) între Poartă și Austria în 1791, se spune clar că se acordă amnistie acelor supuși ai ambelor puteri care s-au răscolat împotriva *suveranilor lor legitimi* și se menționează că supuși rebeli ai Porții sînt sîrbii, *muntenegrenii*, moldovenii și valahii. Cei 2.000—3.000 de muntenegreni care locuiesc în Constantinopol plătesc haraciul, sau capitația, și, cînd sînt implicați în vreun proces cu supuși ai altor puteri la Constantinopol, ei sînt considerați și tratați întotdeauna și fără excepție ca niște supuși turci“.

La începutul anului 1853, guvernul austriac l-a trimis la Cattaro pe baronul Kellner von Köllenstein, aghiotant al împăratului, ca să urmărească mersul evenimentelor, în timp ce d-l Ozerov, însărcinatul cu afaceri al Rusiei la Constantinopol, a prezentat Divanului un protest împotriva concesiilor făcute bisericii catolice în chestiunea locurilor sfinte. La sfîrșitul lunii ianuarie a sosit la Constantinopol contele Leiningen, și la 3 februarie a fost primit în audiență particulară de către sultan, căruia i-a predat o scrisoare din partea împăratului Austriei. Poarta a refuzat să accepte cererile cuprinse în această scrisoare, și atunci contele Leiningen a pre-

zentat un ultimatum care acorda Porții un termen de patru zile pentru răspuns. Poarta s-a pus imediat sub protecția Angliei și Franței, care nu i-au acordat însă nici un fel de protecție, în timp ce contele Leiningen, la rîndul său, a refuzat să accepte mediația lor. La 15 februarie el a obținut tot ce ceruse (cu excepția articolului al III-lea), și ultimatumul său a fost acceptat. El cuprindea următoarele articole :

I. Va fi imediat evacuat Muntenegrul și se va restabili status quo ante bellum*.

II. Poarta va da o declarație prin care își asumă obligația să mențină statu-quo în teritoriile Klek și Sutorina și să recunoască mare clausum** în favoarea Austriei.

III. Se va institui o anchetă severă în legătură cu actele de fanaticism comise de musulmani împotriva populației creștine din Bosnia și Herțegovina.

IV. Vor fi îndepărtați toți emigranții politici și renegații care se află azi în provinciile de la granițele Austriei.

V. Se va aloca o compensație de 200.000 de florini comercianților austrieci cărora li s-au anulat în mod arbitrar contractele și se va menține valabilitatea acestor contracte pe toată durata pentru care au fost încheiate.

VI. Va fi plătită o compensație de 50.000 de florini unui comerciant căruia i-au fost confiscate în mod ilegal vasul și încărcătura.

VII. Vor fi înființate o serie de consulate în Bosnia, Serbia, Herțegovina și în toată Rumelia.

VIII. Se dezaprobă atitudinea autorităților turcești față de emigranți în 1850“.

Înainte de a accepta acest ultimatum, Poarta otomană, după cum relatează d-l Simpson, a adresat o notă ambasadorilor Angliei și Franței, cerîndu-le promisiunea că-i vor acorda un ajutor real în caz de război cu Austria. „Ceî doi ambasadori nefiind în situația de a-și asuma obligații precise“, guvernul turc a cedat insistențelor energice ale contelui Leiningen.

La 28 februarie contele Leiningen a sosit la Viena, iar prințul Menșikov la Constantinopol. La 3 martie, lordul John Russell, răspunzînd unei interpelări a lordului Dudley Stuart, a avut nerușinarea să declare că

„drept răspuns la demersurile făcute pe lîngă guvernul austriac s-au primit asigurări că, în această problemă, el este de aceeași părere cu guvernul englez și, cu toate că n-ar putea reda în termeni exacti actualul acord, poate, totuși, să spună că intervenția Franței și a Angliei a fost încununată de succes, și este încredințat că divergențele din trecut au fost lichidate. Orientarea adoptată de Anglia a fost aceea de

* — situația existentă înainte de război. — *Nota trad.*

** — mare închisă. — *Nota trad.*

a-i da Turciei sfaturi menite să-i salveze onoarea și independența... În ceea ce-l privește, crede că, din punctul de vedere al echității, al dreptului internațional, al credinței față de aliatul nostru, precum și din punctul de vedere al politicii generale și al oportunității, *menținerea integrității și independenței Turciei constituie un factor important și determinant al politicii externe a Angliei*".

Scris de K. Marx la 10 februarie 1854

Publicat în ziarul

„New York Daily Tribune“ nr. 4.013
din 27 februarie 1854

Semnat: *Karl Marx*

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

Problema războiului în Europa

Deși „Nashville” nu ne-a adus nici un fel de informații deosebite de pe teatrul de operații, totuși, o dată cu venirea lui, am aflat un fapt de cea mai mare importanță în actuala stare de lucruri. Și anume că acum, în ceasul al unsprezecelea, cînd ambasadorii Rusiei au părăsit Parisul și Londra, cînd ambasadorii Angliei și Franței la Petersburg au fost rechemati, cînd forțele navale și de uscat ale Franței și Angliei au și început să fie concentrate în vederea unei acțiuni imediate, — că tocmai în acest ultim moment cele două guverne occidentale prezintă o nouă propunere de negocieri în care fac concesii Rusiei față de aproape toate pretențiile ei. E cazul să amintim aici că principala pretenție formulată de Rusia era aceea de a i se recunoaște dreptul de a trata direct cu Poarta, fără amestecul celorlalte puteri, în vederea soluționării unui litigiu care, după cum pretinde ea, nu o privește decît pe ea și pe Turcia. Această pretenție va fi satisfăcută. Propunerile sînt cuprinse într-o scrisoare a lui Napoleon ⁶⁴, pe care o reproducem în altă parte, și ele se reduc în fond la recunoașterea dreptului pentru Rusia de a trata direct cu Turcia, însă sub rezerva ca tratatul care urmează să fie încheiat între cele două părți să fie garantat de cele patru puteri. Această garanție constituie o atenuare simțitoare a acestei concesii, întrucît oferă puterilor occidentale un pretext dinainte pregătit pentru a interveni, pe viitor, în orice conflict de acest fel. Totuși ea nu înrăutățește cu nimic situația în care se află Rusia acum, cînd țarul Nicolaie nu poate să nu-și dea seama că orice încercare a sa de a dezmembra Turcia riscă să provoace un război cu Anglia și Franța. Și apoi avantajele reale pe care le-ar putea obține Rusia depînd de natura tratatului care n-a fost încă încheiat; pentru Rusia, care a văzut cu cîtă lașitate încearcă puterile

occidentale să evite necesitatea unui război, va fi de ajuns să-și mențină concentrate trupele sale și să-și continue vechiul ei sistem de intimidare, pentru a obține câștig de cauză la toate punctele în timpul negocierilor. De altfel, diplomația rusă nu are nici un motiv să se teamă de un duel cu faimoșii ambasadori care au zămislit prima notă de la Viena, cu gafele ei notorii⁶⁵.

Rămîne totuși de văzut dacă țarul va accepta aceste propuneri sau, dimpotrivă, va prefera să se sprijine pe armata sa. El nu-și poate permite ca la fiecare cinci ani să recurgă la asemenea înarmări și să procedeze la dislocarea trupelor pe tot cuprinsul întinsului său imperiu. Pregătirile făcute de el au căpătat o amploare atît de mare, că numai un mare câștig material ar duce la compensarea cheltuielilor făcute cu acest prilej. În rîndurile populației rusești este întreținut cu multă grijă entuziasmul războiului. Am văzut o copie după o scrisoare a unui negustor rus — care nu e unul dintre numeroșii comercianți germani, englezi sau francezi care s-au stabilit la Moscova, ci un bătrîn moscovit autentic, un adevărat fiu al sfintei Rusii, care ține în depozitul său anumite mărfuri engleze pe care le vinde în consignație. El a fost întrebat dacă, în caz de război, aceste mărfuri n-ar fi în pericol de a fi confiscate. Bătrînul rus, indignat de bănuiala care cădea astfel asupra guvernului său și destul de familiarizat cu frazeologia oficială potrivit căreia Rusia, spre deosebire de țările „revoluționare și socialiste” din Occident, este marele campion al „ordinii, proprietății, familiei și religiei”, răspunde :

„La noi, în Rusia, slavă domnului, deosebirea dintre «*al meu*» și «*al tău*» este încă pe deplin în vigoare, așa că proprietatea dv. se află aici în mai mare siguranță decît oriunde. V-aș sfătui chiar să trimiteți încoace o cantitate cît mai mare din bunurile dv., căci aici ele vor fi, cred, în mai mare siguranță decît acolo unde se află în momentul de față. *Temerile în ce privește compatrioții dv. sînt, poate, îndreptățite*, însă în ce privește proprietatea dv., sînt lipsite de orice temeii”.

În acest timp, în Anglia și în Franța se fac pe scară largă pregătiri de război. Escadra oceanică franceză a fost chemată de la Brest la Toulon pentru a transporta trupe în Orientul apropiat. Potrivit informațiilor primite din diferite surse, urmează să fie trimise trupe cu un efectiv total de patruzeci sau șazeci de mii de oameni, dintre care o mare parte vor fi luate din armata din Africa; corpul expediționar va fi înțărît cu un mare număr de pușcași și va fi comandat fie de

Baraguay d'Hilliers, fie de Saint-Arnaud. Guvernul britanic se pregătește să trimită vreo 18.000 de soldați (22 de regimente cu un efectiv de 850 de oameni fiecare) ; în ziua cînd au fost trimise ultimele știri primite de noi, o parte din ele porniseră deja spre Malta, unde s-a fixat locul de adunare a trupelor. Infanteria este transportată pe vapoare, iar navele cu pînze sînt folosite pentru transportul cavaleriei. Flota din Marea Baltică, care la 6 martie urmează să fie concentrată pe Tamisa, nu departe de Sheerness, va fi compusă din 15 vase de linie, 8 fregate și 17 vase mai mici. Aceasta este cea mai mare flotă britanică de la ultimul război încoace⁶⁶ ; și, cum jumătate din ea va trebui să fie formată din vapoare cu roți sau cu elice, iar tonajul și puterea lor de foc sînt, în momentul de față, cu aproximativ 50% mai mari decît acum jumătate de veac, s-ar putea ca flota din Marea Baltică să posede cel mai puternic armament pe care l-a avut cîndva vreo țară. Comanda ei urmează s-o aibă sir Charles Napier ; și, dacă va fi război, el va ști, fără îndoială mai bine decît oricine, să îndrepte țevile tunurilor spre punctul decisiv.

Pe Dunăre, bătălia de la Cetate a dus, pe cît se vede, la o amînare a atacului rusesc asupra Calafatului. Aceste cinci zile de luptă i-au convins pe ruși că nu e lucru ușor să cucerești o tabără întărită care e în stare să dea asemenea lovituri. Poate că după o experiență ca asta nici ordinul direct al țarului autocrat n-ar fi în măsură să silească trupele să pornească imediat la atac. Prezența generalului Șilder, comandantul trupelor de geniu, care a fost trimis în mod special de la Varșovia, pare să fi avut chiar un efect contrar celui urmărit prin ordinul imperial ; o inspecție, de la oarecare distanță, a fortificațiilor s-a dovedit a fi absolut suficientă pentru ca generalul Șilder, în loc să grăbească atacul, să-și formeze convingerea că e nevoie de un număr mai mare de trupe și de mai multe tunuri grele decît pot fi aduse în scurt timp la fața locului. De aceea rușii își concentrează de cîtva timp în jurul Calafatului toate forțele de care pot dispune și amplasează aici tunurile lor de asediu, din care, după cît se spune, au fost aduse în Valahia un număr de șaptezeci și două. Ziarul londonez „Times” evaluează forțele rușilor la 65.000 de oameni, ceea ce ni se pare cam exagerat, dacă ținem seama de întregul efectiv al armatei rusești din Principatele dunărene. În momentul de față această armată e alcătuită din șase divizii de infanterie, trei divizii de cavalerie și aproximativ trei sute de tunuri de cîmp, în afară de cazaci,

pușcași și alte unități speciale; înainte de începerea operațiilor militare, efectivul ei total se ridica, după calculele oficiale, la 120.000 de oameni. Evaluând pierderile rușilor — morți, răniți și bolnavi — la 30.000 de oameni, se poate presupune că le-au mai rămas 90.000 de ostași apti de luptă. Dintre aceștia, cel puțin 35.000 sînt necesari pentru paza liniei Dunării, pentru serviciul de garnizoană în principalele orașe și pentru asigurarea comunicațiilor. Ar rămîne deci, în cel mai bun caz, 55.000 de oameni pentru atacul împotriva Calafatului.

Și acum să vedem care sînt pozițiile celor două armate. Rușii, neglijînd întreaga linie a Dunării și neținînd seama de poziția pe care o ocupă Omer-pașa la Șumla, își îndreaptă grosul forțelor lor, și chiar artileria lor grea, spre extremitatea flancului lor drept, într-un punct unde sînt mai departe decît turcii de București, care e baza lor de operații cea mai apropiată. Din această cauză, spatele frontului lor este cît se poate de descoperit. Și mai grav este faptul că, pentru a-și asigura întrucîtva spatele frontului, ei sînt obligați să-și fărîmițeze forțele și să se prezinte în fața Calafatului fără acea superioritate numerică vădită care, asigurîndu-le succesul, ar justifica întreagă această manevră. Ei lasă 30 pînă la 40% din trupele lor să stea împrăștiate în urma grosului forțelor lor, și aceste trupe, bineînțeles, nu sînt în stare să respingă un atac mai hotărît. Ca urmare, cucerirea Calafatului nu este asigurată, iar comunicațiile armatei asediatoare sînt în permanență primejduite. Greșeala este atît de evidentă, atît de colosală, încît numai autenticitatea absolută a faptului îl poate face pe un militar să creadă că ea a fost într-adevăr comisă.

Dacă Omer-pașa, care dispune încă de forțe mai numeroase, va trece Dunărea într-un punct oarecare între Rusciuc și Hirșova, să zicem, cu 70.000 de oameni, armata rusă va fi în întregime nimicită sau va fi nevoită să se refugieze în Austria. El a avut la dispoziție o lună întreagă pentru concentrarea unui asemenea efectiv de trupe. De ce nu trece totuși fluviul, care nu mai e blocat de sloiuri plutitoare de gheață? De ce nu caută măcar să-și reocupe vechiul tete-de-pont* de la Oltenița, pentru a putea începe înaintarea în orice clipă? Nu putem crede că Omer-pașa nu știe ce șanse l-au oferit rușii prin greșeala lor atît de grosolană. Trebuie să presupunem, în acest caz, că el e stînjinit de unele manevre

* — cap de pod. — Nota trad.

diplomatice. Pe cât se pare, inactivitatea lui trebuie să atenuze impresia produsă de manevrele navale ale flotei aliate în Marea Neagră. Armata rusă nu trebuie să fie distrusă sau silită să se retragă în Austria, pentru că, în cazul acesta, la încheierea păcii s-ar ivi noi complicații. Așa că, de dragul intrigilor și manevrelor necinstite ale unor diplomați afacești, Omer-pașa e nevoit să permită rușilor să bombardeze Calafatul, să le îngăduie să-și plaseze astfel întreaga lor armată și întreaga lor artilerie de asediu, încît să fie expuse loviturilor lui, iar el să nu aibă dreptul să profite de această ocazie. Și, într-adevăr, este limpede că, dacă nu s-ar fi dat comandantului rus o garanție deplină și precisă că flancurile și spatele trupelor sale nu vor fi atacate, el nu s-ar fi încumetat niciodată să se îndrepte spre Calafat. În caz contrar, indiferent de instrucțiunile pe care le-ar fi primit, el ar merita să fie tradus în fața curții marțiale și condamnat la moarte prin împușcare. Și dacă cu vaporul care urmează să sosească aici astăzi sau, cel mai târziu, în câteva zile nu ne va sosi știrea că Omer-pașa a trecut Dunărea și se îndreaptă spre București, ne va fi greu să nu tragem concluzia că puterile occidentale au încheiat între ele un acord formal potrivit căruia Calafatul trebuie sacrificat pentru a satisface ambiția militară a Rusiei, iar turcilor nu li se permite să-l apere pe singura cale sigură, adică printr-o mișcare ofensivă în josul Dunării ⁶⁷.

Scris de F. Engels la 13 februarie 1854

Publicat, ca articol de fond, în ziarul „New York Daily Tribune” nr. 4.019 din 6 martie 1854

Se tipărește după textul apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

* Declarația guvernului prusian. — Planurile lui Bonaparte. — Politica Prusiei

Dintr-o sursă din Londra, demnă de toată încrederea, am primit informațiile de mai jos, care, dacă se confirmă, sînt de cea mai mare importanță ; ele au apărut numai în parte în ziarele engleze și, totodată, într-o formă denaturată ⁶⁸.

I. La 3 februarie a fost trimisă la Paris și la Londra următoarea declarație a guvernului prusian :

„1) Intrucît, după explicațiile date de contele Orlov, nu mai rămîne nici o îndoielă că orice noi încercări de mediație pe lingă guvernul de la Petersburg sînt inutile prin prezenta, Prusia renunță la oficiul de mediatoare, intrucît nu mai există nici un fel de condiții pentru o asemenea misiune.

2) Propunerile făcute de contele Orlov cu privire la încheierea unui tratat de neutralitate cu caracter *formal* și obligatoriu s-au lovit de un refuz categoric, care i-a fost comunicat printr-o notă specială, Prusia fiind ferm decisă să păstreze, chiar fără asentimentul Austriei, cea mai strictă neutralitate, pe care e hotărîtă s-o asigure la momentul oportun prin *înarmările corespunzătoare*.

3) Dacă Prusia va propune sau nu, împreună cu Austria, o înarmare generală a Confederației germane, asta va depinde de atitudinea puterilor maritime față de Germania“.

II. Ludovic-Napoleon a trimis la Torino pe un împutericit al său (d-l Brenier) cu următorul mesaj către regele Piemontului și către d-l Cavour : La momentul oportun urmează să izbucnească mișcări revoluționare la Parma, Piacenza, Guastalla și Modena. Sardinia va trebui să ocupe atunci aceste regiuni și să izgonească pe actualii principii domnitori. Napoleon garantează regelui încorporarea la Sardinia a primelor trei principate și, poate, a Modenei, iar în schimbul lor urmează să fie cedat Franței comitatul Savoia. Anglia, pe cît se pare, s-a declarat de acord cu această combinație, deși cu multă neplăcere și după îndelungă împotrivire. După aceea, d-l Brenier, continuîndu-și călătoria prin Italia, a ajuns

la Neapole, unde apariția lui a produs „o impresie foarte penibilă”. Misiunea lui este să pregătească o răscoală în Italia, fiindcă Napoleon este absolut convins că el este în stare nu numai să provoace izbucnirea incendiului în Italia, dar și să stabilească în mod exact pînă la ce limită trebuie permisă întinderea pîrjolului. El propune să se procedeze la concentrarea de trupe în următoarele puncte :

- 1) 100.000 de soldați la granița dinspre Savoia ;
- 2) 60.000 de soldați la Metz ;
- 3) 80.000 de soldați la Strasburg.

III. Prusia nu ridică obiecții împotriva dislocării unei armate franceze de 100.000 de oameni la granița dinspre Savoia, dar ea consideră concentrarea unei armate la Metz și a altei armate la Strasburg drept o amenințare directă împotriva ei. Ei i se năzare de pe acum că în Baden, Hessen, Württemberg etc. a și izbucnit răscoala și că vreo 100.000 de țărani, pornind din sudul Germaniei, se îndreaptă spre granițele Prusiei. De aceea a și protestat Prusia împotriva acestor două măsuri la care face aluzie punctul trei din declarația ei. În orice caz, Prusia își va pune armata pe picior de război spre sfîrșitul lunii martie, sau poate chiar *mai devreme*. Ea intenționează să cheme sub arme 200.000 pînă la 300.000 de oameni, în funcție de împrejurări. Dar, dacă Napoleon va stăruii asupra hotărîrii sale de a concentra cele două armate la Metz și Strasburg, guvernul prusian a și *hotărît* să-și sporească efectivul trupelor sale la 500.000 de oameni. După cît se vorbește, în guvernul de la Berlin, în care regele și o mare parte din miniștrii săi înclinau să sprijine Rusia, și numai Manteuffel, susținut de principele de Prusia, a reușit să impună adoptarea unei declarații de neutralitate (la început el a propus o alianță formală cu Anglia), domnește teama și confuzia. Există deja o hotărîre formală a guvernului (Kabinet-Beschluss) care prevede că, în anumite împrejurări, toți democrații mai de vază de pe cuprinsul regatului, și în primul rînd cei din Prusia renană, trebuie să fie arestați într-o singură noapte și transportați în fortărețele din răsăritul țării, unde vor fi lipsiți de posibilitatea de a sprijini planurile subversive ale lui Napoleon (die Umsturzpläne Napoleon's !!) și, în general, de a organiza o mișcare populară. Această măsură urmează să fie pusă imediat în aplicare, dacă vor izbucni dezordini în Italia sau dacă Napoleon va concentra cele două

armate la Metz și Strasburg. După cum am fost informați, această hotărîre a fost adoptată în unanimitate, deși n-au fost prevăzute toate împrejurările în care guvernul va crede de cuviință s-o pună în aplicare.

Scris de K. Marx la 17 februarie 1854
Publicat, ca articol de fond, în
ziarul „New York Daily Tribune” nr.
4.022 din 9 martie 1854.

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba engleză

Karl Marx

Dezbaterile parlamentare ⁶⁹

Londra, marți 21 februarie 1854

Bugetul armatei și acela al flotei maritime de război au fost prezentate parlamentului. Întregul efectiv al armatei prevăzut pentru anul viitor se ridică la 112.927 de oameni, ceea ce înseamnă o creștere de 10.694 față de anul trecut. Totalul cheltuielilor pentru forțele de uscat care prestează serviciu în interiorul și în afara țării, cu excepția cheltuielilor de întreținere pentru coloniile australiene și a acelor pe care și le-a luat asupra ei compania Indiilor orientale, se ridică, în anul bugetar care se încheie la 31 martie 1855, la suma de 3.923.288 l. st. Suma totală, care se ridică la 4.877.925 l. st., va fi suficientă pentru întreținerea a 5.719 ofițeri, 9.956 de subofițeri și 126.925 de soldați. Bugetul flotei maritime de război pe anul care se încheie la 31 martie 1855 arată pentru serviciul activ un total de 5.979.866 l. st., cifră care indică o creștere de 1.172.446 l. st. față de anul trecut. Cheltuielile pentru transportul trupelor și al artileriei se ridică la 225.050 l. st., creșterea respectivă fiind de 72.100 l. st. Suma totală alocată pe anul în curs este de 7.447.948 l. st. Efectivul flotei va fi alcătuit din 41.000 de marinari, 2.000 de elevi marinari și 15.500 de soldați de infanterie marină, care împreună cu cei 116 oameni de la serviciile auxiliare dau o cifră totală de 58.616 oameni.

D-l Layard a anunțat în ședința de vineri seara că va propune să fie discutată problema orientală, și chiar în momentul în care spicherul părăsea scaunul prezidențial el a cerut cuvântul și a propus Camerei să ia în discuție bugetul militar ⁷⁰. Scurt timp după orele 4, toate galeriile erau tixite, iar la orele 5 Camera era plină. Două ore interminabile, spre exasperarea vizibilă a deputaților și a publicului, au fost

pierdute cu discuții inutile asupra unor chestiuni lipsite de orice importanță. Curiozitatea onorabililor deputați era atât de exacerbată, că și-au amînat masa pînă la orele 8 pentru a asista la deschiderea marilor dezbateri, ceea ce constituie un eveniment destul de rar în viața parlamentară a membrilor Camerei comunelor.

D-l Layard, al cărui discurs a fost mereu întrerupt de aplauze, a început prin a spune că guvernul i-a pus pe deputați într-o situație atât de ciudată, că le vine greu să-și precizeze poziția. Înainte de a se trece la votarea creditelor cerute, era de datoria guvernului să-și precizeze intențiile. Dar, înainte de a cere guvernului să precizeze ce are de gînd să facă de acum înainte, vorbitorul ar vrea să știe ce a făcut pînă acum. El a spus încă de anul trecut că, dacă guvernul ar fi adoptat o atitudine mai demnă de țara sa, ea n-ar fi fost nevoită să intre în război; și nici acum, după o consultare atentă a Cărții albastre, de curînd apărută, nu are nici un motiv să-și schimbe părerea. Comparînd conținutul mai multor telegrame primite din diferite părți, oratorul ajunge la concluzia că guvernul a scăpat din vedere faptele cele mai evidente, n-a înțeles tendințele cele mai neîndoielnice și a dat crezămînt unor asigurări vădit false. Declarînd că tragedia de la Sinope a însemnat o rușine pentru Anglia și cerînd explicații amănunțite, oratorul a dovedit, pe baza documentelor care au fost date publicității, că amiralii escadrei aliate ar fi putut evita catastrofa sau că înșiși turcii ar fi putut s-o prevină dacă n-ar fi existat instrucțiunile imprecise și lipsite de curaj ale guvernului britanic. Din unele declarații recente ale guvernului, el deduce că acesta intenționează, ca și pînă acum, să ducă tratative pe bază de status quo ante bellum *, fapt pe care oratorul îl condamnă. El cere guvernului să-și facă datoria, convins fiind că și poporul englez și-o va face pe a lui.

Sir James Graham, cu obișnuita lui impertinență, i-a răspuns că deputații trebuie să aibă încredere în miniștri sau, dacă nu, să-i trimită la plimbare. Dar „pînă una alta să nu ne pierdem vremea cu Cărțile albastre”.

Guvernul — spune el — a fost tras pe sfoară de către Rusia, acest vechi și credincios aliat al Marii Britanii, dar „suspiciunile sumbre și răutăcioase nu-și au locul în sufletele nobile”. Acest vulpoi bătrîn, „trepădușul” lui sir Robert Peel și

* — situație existentă înainte de război. — Nota trad.

ucigașul fraților Bandiera⁷¹, era într-adevăr delicios cind vorbea de „sufletele nobile” și de „inapținutudinea de a suspecta”.

Au urmat după aceea lordul Jocelyn și lordul Dudley Stuart, ale căror discursuri au umplut coloanele ziarelor a doua zi, dar au golit parlamentul în seara respectivă. Următorul orator, d-l Roebuck, a început prin a lua apărarea miniștrilor care se aflau într-o situație atât de delicată, dar a terminat prin a declara că e timpul ca guvernul să spună *limpede ce are de gînd să facă*. Sub pretext că vrea să dea un răspuns în această chestiune, a luat cuvîntul lordul John Russell. Încercînd să găsească scuze pentru guvern, el a făcut un istoric al divergențelor ivite în ultima vreme, iar după ce s-a convins că această manevră n-are nici un fel de șanse de succes, s-a arătat dispus să precizeze „ce are de gînd să facă guvernul”, lucru pe care, probabil, nici el nu-l știa prea bine. După spusele lui, guvernul a încheiat un fel de vagă alianță cu Franța, nu pe cale de tratat, ci printr-un schimb de note. În momentul de față, Anglia și Franța propun și Turciei să încheie un fel de tratat în virtutea căruia Poarta să nu poată cere pace fără consimțămîntul lor. Guvernul, spune oratorul, a fost crunt dezamăgit de nemaipomenita perfidie a țarului. El (Russell) și-a pierdut orice speranță că pacea va putea fi salvată. Nu e exclus ca țara să intre în război, și de aceea guvernul este nevoit să ceară o sporire a alocațiilor bugetare cu 3.000.000 l. st. față de anul trecut. Secretul este o condiție a succesului în război, și de aceea în momentul de față dînsul nu poate spune deputaților ce va face guvernul în caz de război. Ultima parte — sau, mai bine zis, partea teatrală — a discursului său a fost rostită cu mult patos și a exprimat nemărginita indignare pricinuită de atitudinea țarului-„asasin”, așa că ea a fost răsplătită cu aplauze furtunoase; iar parlamentul, entuziasmat, era pe punctul de a vota suma cerută, cînd a intervenit, pe neașteptate, d-l Disraeli, care a reușit să obțină o amîinare a dezbaterilor pentru ședința de luni seara.

Dezbaterile au fost reluate ieri-seară și s-au încheiat abia la orele 2 noaptea.

Primul a luat cuvîntul d-l Cobden, care a promis că se va limita cu toată strictețea la problema concretă aflată în discuție. El s-a străduit din răsputeri să demonstreze, pe baza Cărților albastre, un lucru pe care nu-l contesta nimeni, și anume că guvernul francez este acela care a început această „regretabilă dispută” prin misiunea d-lui Lavalette în legă-

tură cu locurile sfinte și prin concesiile smulse de el Porții ⁷². Președintele Franței, care avea pe atunci unele perspective să ajungă împărat, a crezut, poate, că, prezentînd aceste revendicări Turciei în numele creștinilor catolici, își va agoni un cît de mic capital politic. Primii pași ai Rusiei se explică deci prin demersurile Franței în această problemă. Faptul că nota de la Viena n-a fost semnată nu constituie o vină a guvernului turc, ci a aliaților; căci Poarta, dacă ar fi fost amenințată cu retragerea imediată a flotei din golful Besik, ar fi semnat imediat nota. Va trebui să intrăm în război, spune Cobden, deoarece am cerut Turciei să comunice, printr-o notă, Rusiei refuzul său de a-i acorda ceea ce am vrut să obținem pentru noi, și anume garanția unui tratament mai bun pentru creștini. Marea majoritate a populației Imperiului otoman urmărește cu viu interes succesele politicii pe care o promovează acum Rusia (de pildă în Moldova și Valahia). Oratorul încearcă să demonstreze, pe baza acelorași Cărți albastre, că suferințele și împilările pe care le îndură populația creștină nu mai pot fi tolerate; în această privință el se referă mai ales la rapoartele lordului Clarendon, care în mod vădit au fost scrise pentru ca să servească intereselor țarului. Într-unul din aceste rapoarte, lordul Clarendon scrie:

„Poarta trebuie să hotărască dacă e cazul să persevereze în a respecta un principiu religios greșit cu riscul de a-și pierde simpatiile și sprijinul aliaților ei“.

De aceea d-l Cobden se simte îndreptățit să întrebe:

„Crede oare parlamentul că este posibil ca o populație atît de fanatică cum e populația mahomedană din Turcia să renunțe la religia ei? Or, fără o renunțare totală la preceptele Coranului este absolut imposibil ca creștinii din Turcia să se bucure de drepturi egale cu turcii“.

Tot atît de bine am putea să-l întrebăm și noi pe d-l Cobden dacă, sub actualul regim al bisericii de stat anglicane și al legilor existente în Anglia, este cu putință ca muncitorilor să li se acorde drepturi egale cu acelea ale unor Cobden și Bright.

După aceea d-l Cobden a încercat să demonstreze, pe baza unor scrisori ale lordului Stratford de Redcliffe și ale agenților consulari britanici, că în rîndurile populației creștine din Turcia domnește o nemulțumire generală, care amenință să se transforme într-o răscoală generală.

Ne permitem din nou, cu acest prilej, să-l întrebăm pe d-l Cobden dacă în sînul popoarelor din Europa nu domnește o nemulțumire generală față de guvernele lor și față de clasele dominante respective și dacă această nemulțumire nu amenință să se transforme curînd într-o revoluție generală? Dacă Germaniei, Italiei, Franței sau chiar Marii Britanii le-ar fi fost dat, așa cum i-a fost dat Turciei, să fie invadate de o armată străină, ostilă guvernelor lor, de o armată care incurajează tendințele de răzvrătire, ar fi rămas vreuna din ele atîta timp liniștită cît a rămas populația creștină din Turcia?

Intrînd în război pentru apărarea Turciei, a spus în incheiere d-l Cobden, Anglia ar lupta pentru preponderența populației turcești din Imperiul otoman și împotriva intereselor mării majorității a populației din această țară. Aici este vorba pur și simplu de o dispută religioasă între armata rusă, de o parte, și cea turcă, de altă parte. Interesele îi dictează Angliei să fie de partea Rusiei. Volumul comerțului ei cu Rusia a căpătat proporții imense. Ce-i drept, valoarea mărfurilor exportate de ea în această țară nu trece de 2.000.000 l. st., dar acesta este doar un rezultat temporar al faptului că Rusia este încă stăpînită de iluzii protecționiste. În schimb, Anglia importă din Rusia mărfuri în valoare de 13.000.000 l. st. Cu excepția Statelor Unite, nici o altă țară din lume nu are cu Anglia legături comerciale atît de ample ca Rusia. Dacă Anglia se pregătește să intre în război, de ce trimite în Turcia trupe de uscat în loc să facă uz numai de flota ei de război? Dacă a venit vremea pentru lupta între spiritul căzăcesc și cel republican, atunci de ce Prusia, Austria, restul statelor germane, Belgia, Olanda, Suedia și Danemarca rămîn neutre, în timp ce Franța și Anglia sînt nevoite să lupte singure? Dacă aceasta ar fi o chestiune de importanță europeană, n-ar fi mai firesc să presupunem că cei care sînt mai aproape de focarul primejdiei ar trebui să fie cei dintîi care să intre în luptă? D-l Cobden încheie spunînd că „el este împotriva războiului cu Rusia”. După părerea lui, „cel mai bun lucru ar fi să se revină la nota de la Viena”.

Lordul John Manners consideră că guvernul merită un vot de blam pentru indolența sa și pentru neîndreptățita sa încredere în sine. Încă în primele comunicări făcute de el guvernelor Rusiei, Franței și Turciei, lordul Clarendon, în loc să acționeze de comun acord cu Franța, a persistat în a refuza o asemenea colaborare și a făcut cunoscut guvernul-

lui rus că Anglia nu va colabora cu Franța, ceea ce a determinat pe împăratul Rusiei să dea prințului Menșikov ordinul care a provocat întreaga catastrofă. Nu e de mirare că, atunci când Anglia a anunțat, în cele din urmă, că intenționează să întreprindă demersuri eficiente la Constantinopol, guvernul francez a avut unele îndoieli în ce privește sinceritatea guvernului maiestății-sale. Nu Anglia a sfătuit Poarta să respingă *ultimatumul* prințului Menșikov, ci, dimpotrivă, miniștrii sultanului au acționat pe propria lor răspundere și fără nici o speranță că vor primi ajutor din partea Angliei. Lungile negocieri diplomatice întreprinse de guvernul britanic după ocuparea Principatelor dunărene de către ruși au adus un mare prejudiciu intereselor Turciei și s-au dovedit a fi cît se poate de avantajoase pentru Rusia. Rusia a pus stăpînire pe Principatele dunărene fără o declarație de război, pentru a preîntîmpina astfel anularea tratatelor care constituiau pentru ea un instrument real de presiune asupra Turciei. De aceea acum, după ce Turcia a declarat război, n-ar fi înțelept să se insiste asupra reînnoirii acestor tratate ca bază de negocieri. Principala problemă, și într-adevăr actuală, se reduce la următoarele : ce obiective își propune să atingă guvernul angajîndu-se în această luptă teribilă ? Ni se spune, într-o formă destul de generală, că trebuie să ajutăm Turcia să-și apere onoarea și independența ; dar era absolut necesar să se explice mult mai concret sensul acestei declarații.

D-l Horsfall încearcă să respingă concluziile eronate ale d-lui Cobden. Ceea ce interesează în fond aici nu este ce reprezintă în sine Turcia, ci ce ar deveni Rusia dacă Turcia ar fi inclusă în posesiunile ei ; împăratul Rusiei ar deveni, în acest caz, și împărat al Turciei ? Rusia, spune Horsfall, nu recunoaște alt scop decît acela de a-și spori puterea ei politică cu ajutorul războiului. Ceea ce urmărește ea este extinderea teritoriului ei ; începînd de la monstruoasa înșelătorie care a marcat primul pas al autocratului rus în această direcție și pînă la cumplitul masacru de la Sinope, activitatea lui s-a caracterizat prin ferocitate și falsitate, prin crime neobișnuite pînă și în analele Rusiei, țară a cărei întreagă istorie este un lung șir de crime, care devin și mai revoltătoare prin blasfemia pe care o comite țarul, îndrăznind să invoce în sprijinul său învățătura creștină, ale cărei legi le nesocotește în chip atît de grosolan. În ce privește comportarea victimei prezumtive, ea, dimpotrivă, a fost admirabilă. După aceea d-l Horsfall încearcă în fel și chip să ia apăra-

rea guvernului, a cărei politică șovăielnică se explică, după dînsul, prin situația dificilă căreia a trebuit să-i facă față. Tot aici, spune el, trebuie căutată și cauza ezitărilor sale diplomatice. Dacă toate guvernele din Europa, dacă cei mai experimentați diplomați s-ar fi unit într-o acțiune comună împotriva țarului autocrat, n-ar fi putut să-l pună într-o situație mai dificilă, mai neplăcută, și mai fără de ieșire, și care să fie legată de mai mari primejdii și pierderi decît aceea în care a ajuns acum datorită greșelilor miniștrilor noștri sau abilității propriilor săi miniștri. Cu șase luni în urmă, împăratul Nicolaie era principalul pilon al ordinii și legalității în Europa ; acum, dîndu-și jos masca, el se manifestă ca cel mai mare revoluționar. Dînd greș în intrigile sale politice, neobținînd nici un succes în războiul din Asia și fiind înfrînt de turci la Dunăre, țarul a început să-și piardă terenul de sub picioare cu o repeziciune într-adevăr îmbucurătoare. În momentul de față este de datoria guvernului englez ca, în caz de reîncepere a ostilităților, să aibă grijă ca pacea să se încheie numai pe baza unor condiții care să prezinte o garanție suficientă și sigură împotriva oricărei repetări pe viitor a unei agresiuni similare. După părerea oratorului, una din condițiile restabilirii păcii ar fi ca Rusia să despăgubească Turcia pentru cheltuielile pe care ea a fost silită să le facă, iar Turcia să primească înapoi drept garanție materială teritoriile care i-au fost răpite.

D-l Drummond spune că, după părerea lui, Anglia este pe cale de a se angaja într-un război religios și de a întreprinde o nouă cruciadă pentru apărarea mormîntului lui Godfrey de Bouillon, care este atît de năruit că nici nu ai unde să te așezi pe el. Pe cît se pare, vinovat de această nelegiuire este, din capul locului, papa de la Roma. Anglia nu este cîtuși de puțin interesată în problema turcă, iar un război între Anglia și Rusia nu se poate termina printr-o victorie pentru una din părți, căci ele se vor lupta pînă la nesfîrșit fără să-și facă vreun rău una alteia.

„În acest război ne vom alege doar cu niște lovituri zdravene”.

Drummond își amintește că nu de mult d-l Cobden s-a oferit să țină în frîu Rusia ; dacă ar face acest lucru acum, ar scuti Anglia de multe neplăceri. De fapt, toată această dispută se învîrte în jurul chestiunii : cine trebuie să îmbrace idolii de la sfîntul mormînt — patronii caselor de modă de la Paris sau negustorii de la Petersburg ? Guvernul englez a

făcut descoperirea neașteptată că Turcia este un vechi aliat, fără de care nu poate fi menținut echilibrul de forțe în Europa. Dar cum se face că Anglia nu și-a dat seama de acest lucru înainte ca Turciei să i se răpească întreg regatul grec sau înainte de înfrîngerea ei în bătălia de la Navarino⁷³, pe care, după cum ne amintim, lordul St.-Helens a caracterizat-o ca pe o bătălie remarcabilă, cu singura rezervă că lovitura nimicitoare n-a fost îndreptată împotriva cui se cuvenea. Cum de nu s-a gîndit Anglia la toate acestea cînd rușii au trecut Balcanii și cînd flota ei ar fi putut da Turciei un ajutor efectiv? Tocmai acum, cînd au făcut ca Imperiul otoman să ajungă în ultimul grad de decrepitudine, își închipuie unii că vor putea să sprijine această putere, care e gata să se prăbușească, pentru simplul motiv că trebuie menținut echilibrul de forțe european? După ce a făcut cîteva observații sarcastice pe seama simpatiei subite pentru Bonaparte, d-l Drummond a întreat cine urmează să fie numit ministru de război. Din tot ce s-a văzut pînă acum, fiecare și-a putut da seama că astăzi cîrma țării se află în mîini slabe. În ce-l privește, nu crede că buna reputație a vreunui general sau amiral ar putea rămîne nepătată sub actualul guvern, care e gata să sacrifice pe oricare din ei pentru a fi pe placul uneia sau alteia din fracțiunile parlamentare. Dacă aliații sînt ferm hotărîți să ducă război, atunci trebuie să-și îndrepte lovitura spre inima Rusiei, iar nu să-și irosească în zadar obuzele în Marea Neagră. Ei trebuie să înceapă prin a proclama restaurarea regatului Poloniei. Dar, mai presus de toate, oratorul vrea să fie informat asupra intențiilor guvernului.

„Șeful guvernului — a spus d-l Drummond — se mîndrește cu priceperea sa de a păstra secretul și, la un moment dat, a spus că ar vrea să vadă pe cineva care să fie în stare să-i smulgă o informație pe care nu e dispus s-o comunice. Această declarație îmi amintește de o anecdotă pe care am auzit-o cîndva în Scoția : cică un scoțian a plecat odată în India, iar la întoarcerea sa în Anglia a adus nevastei în dar un papagal care vorbea foarte bine. Un vecin, care nu voia să fie cu nimic mai prejos, s-a dus la Edinburg și i-a adus nevastei sale o bufniță mare. Cînd i s-a atras atenția că o bufniță nu va putea fi niciodată învățată să vorbească, el a răspuns : E foarte adevărat, dar observați cît e de cufundată în gîndurile ei”.

D-l Butt a spus că acesta e primul caz de la revoluție încoace cînd un guvern se prezintă în fața parlamentului și cere să i se acorde credite de război fără să-și motiveze în mod amănunțit și precis propunerea. În sensul juridic al cuvîntului, Anglia încă nu este în stare de război, iar Camera,

votînd aceste credite, are dreptul să știe pentru care motiv se tot amînă declarația de război împotriva Rusiei. Și cît de echivocă este poziția flotei engleze în Marea Neagră! Amiralului Dundas i s-a dat ordin să forțeze vapoarele rusești să se retragă într-unul din porturile Rusiei. Dar ce se va întîmpla dacă, executînd acest ordin, el va distruge vreun vas rusesc înainte de o rupere formală a relațiilor de pace cu Rusia? Vor fi dispuși miniștrii noștri să găsească o justificare pentru asemenea acțiune? Oratorul speră că parlamentului i se va explica dacă ajutorul pe care urmează să-l primească Turcia va fi acordat în condiții atît de umilitoare, încît, pentru a încheia pace cu Rusia, ea va trebui să se predea în mîinile Angliei și Franței. Dacă aceasta e politica Angliei, înseamnă că parlamentului i se cere să voteze acum înarmări suplimentare nu pentru a asigura independența Turciei, ci pentru a o subjuga. D-l Butt și-a exprimat oarecum bănuiala că toate aceste pregătiri de război, de care se face atîta paradă, nu sînt altceva decît o manevră pentru pregătirea unei păci rușinoase.

D-l S. Herbert, ministrul de război, a ținut un discurs atît de vulgar și de stupid, cum nu te-ai fi putut aștepta nici de la un ministru al unui guvern de coaliție într-un moment de criză atît de serioasă. Guvernul s-a pomenit între două focuri și nu-și poate da de loc seama care este, de fapt, părerea Camerei în această chestiune. Onorabili gentlemani din opoziție au avantajul de a invoca fapte; ei critică trecutul, în timp ce guvernul nu dispune de fapte cu care să poată opera, ci se bazează doar pe ipoteze asupra viitorului. El este inclinat să se lase antrenat în acest război nu atît pentru a apăra Turcia, cît pentru a se împotrivi Rusiei. Acestea au fost singurele informații „asupra viitorului” pe care le-a putut obține Camera de la bietul domn Herbert. Și totuși el le-a mai spus ceva nou de tot. După părerea d-lui Herbert, „d-l Cobden este exponentul sentimentelor celei mai numeroase clase a poporului englez”. Văzînd că această afirmație e contestată de deputați din toate colțurile Camerei, d-l Herbert a adăugat:

„Dacă onorabilul deputat nu este reprezentantul celei mai numeroase clase, el este, în orice caz, reprezentantul unei mari părți a clasei muncitoare din țara noastră”.

Bietul domn Herbert! A fost o adevărată plăcere cînd după el a luat cuvîntul d-l Disraeli, iar în locul flecarului a vorbit adevăratul polemist.

Făcînd aluzie la declamația teatrală cu care și-a încheiat lordul John Russell discursul său de vineri seara, d-l Disraeli a început prin a face următoarea declarație :

„Am fost întotdeauna de părere că orice națiune, și îndeosebi a noastră, ar fi pregătită într-o măsură mult mai mare și ar accepta cu mai multă bunăvoință să suporte povara pe care o aduce cu sine o stare de război dacă ar ști într-adevăr pentru ce luptă decît atunci cînd este antrenată într-un conflict prin apeluri înflăcărâte care ațîță pasiunile și stîrnesc un entuziasm fără margini ; asemenea procedeu poate prezenta avantaje pentru un ministru sau altul în primul moment, dar după cîteva luni el va aduce după sine consecințele inevitabile ale ignoranței, consecințe agravate, poate, de înfrîngerea militară“.

Așa s-a întîmplat în războiul din 1828—1829, cînd Anglia a fost de partea Rusiei și nu a Turciei. Condițiile atît de complexe care s-au creat pentru Turcia, ca și situația disperată în care a ajuns ea în ultima vreme, se datorează în întregime acestui război, în care Anglia și Franța s-au aliat ca să lupte împotriva Turciei. Pe atunci nici un deputat din Camera comunelor nu-și dădea bine seama pentru ce a intrat Anglia în război sau ce scop a urmărit ea cînd și-a îndreptat lovitura împotriva Turciei. Iată de ce este absolut necesar să fie bine înțelese cauzele și scopurile actualului război. Și ele pot fi înțelese numai consultînd Cărțile albastre. Care a fost originea actualei stări de lucruri se poate vedea din rapoartele de pe această masă. Politica expusă în paginile lor a pregătit acel viitor care, după spusele miniștrilor, le absoarbe întreaga atenție. De aceea d-l Disraeli se ridică împotriva doctrinei lui sir James Graham. D-l Herbert a protestat adineauri împotriva citirii unor pagini izolate din aceste rapoarte. D-l Disraeli nu poate totuși promite că va citi în fața Camerei întregul conținut al acestor Cărți albastre ; dar dacă obiecția onorabilului gentleman va fi considerată întemeiată, nu-i va rămîne altceva de făcut. După părerea generală a celor ce cunosc problema orientală și după părerea d-lui Disraeli, Rusia nu a avut cîtuși de puțin intenția să cucerească prin forță Imperiul otoman ; ea a vrut doar ca, printr-o politică abilă și prin metode din ce în ce mai perfecționate, să obțină și să exercite asupra populației creștine din Imperiul turcesc o influență care să-i asigure, poate, o autoritate nu mai mică decît aceea pe care ar fi avut-o dacă ar fi fost stăpîină pe capitala statului condus de sultan. La începutul acestor negocieri, contele Nesselrode, în rapoartele sale din ianuarie și iunie 1853, a definit el în-

suși limpede și precis politica Rusiei. Ea voia să obțină preponderența în Imperiul turcesc prin exercitarea unei influențe deosebite asupra unui număr de 12.000.000 de oameni, care formează marea majoritate a supușilor sultanului. În depeșele trimise de guvernul rus guvernului britanic nu numai că este clar definită această politică, dar guvernul britanic este informat cu toată franchețea și asupra modului în care urmează să fie ea aplicată, și anume nu prin cuceriri, ci prin menținerea tratatelor existente și printr-o interpretare a lor mai largă. Așadar, încă de la începutul acestei serioase controverse, la baza campaniei diplomatice a stat un tratat, și anume tratatul semnat la Kuciuk-Kainargi. Prin acest tratat, supușii creștini ai Porții au fost puși sub protecția specială a sultanului. Rusia însă interpretează altfel acest tratat, declarând că supușii creștini ai sultanului se află sub protecția specială a țarului. În virtutea aceluiași tratat, Rusia poate interveni pentru apărarea noii ei biserici (o clădire situată în strada Beioglu); rușii însă interpretează acest articol al tratatului în sensul că Rusia este în drept să intervină în favoarea oricărei biserici ortodoxe și, bineînțeles, în favoarea tuturor comunităților religioase care țin de acest cult și care se află pe teritoriile de sub stăpînirea sultanului; or, aceste comunități alcătuiesc imensa majoritate a supușilor săi. Aceasta este interpretarea fățișă dată de către ruși tratatului de la Kuciuk-Kainargi. Pe de altă parte, dintr-un raport cu data de 8 ianuarie 1853 al lui sir Hamilton Seymour reiese că contele Nesselrode l-a informat pe sir Hamilton, iar acesta pe lordul Clarendon, că „este necesar ca diplomația Rusiei să fie susținută printr-o demonstrație de forță”. Potrivit aceluiași raport, certitudinea contelui Nesselrode că această problemă își va găsi o rezolvare satisfăcătoare se baza „pe presiunile pe care trebuie să le fi exercitat ambasadorii maiestății-sale la Paris și Constantinopol”. Rusia, prin urmare, a declarat cu bună-știință că demonstrația de forță nu e altceva decât demonstrație, dar că obiectivul trebuie să fie atins pe cale pașnică, prin eforturile ambasadorilor englezi la Paris și la Constantinopol.

„Și acum — continuă d-l Disraeli — aș vrea să știu ce atitudine au avut acești ambasadori — după o asemenea precizare a scopului, după o asemenea prezentare a metodelor și, în sfârșit, avînd de-a face cu o asemenea diplomație — față de această combinație”.

Nu era necesar, spune Disraeli, să se ia în discuție problema locurilor sfinte. Ea a fost, într-adevăr, curînd rezol-

vată la Constantinopol. Chiar și contele Nesselrode, încă de la începutul acestor tratative, și-a exprimat surpriza și satisfacția sa și a recunoscut că Franța a dat dovadă de spirit conciliant. Dar în tot acest răstimp a avut loc o concentrare a forțelor rusești de-a lungul granițelor turcești, iar contele Nesselrode îi spunea mereu lordului Clarendon că guvernul său va cere o compensație echivalentă pentru privilegiile pierdute de biserica ortodoxă la Ierusalim, problemă care a fost rezolvată fără ca guvernul său să fi fost consultat. Până și misiunea prințului Menșikov a fost menționată atunci, după cum reiese din diferitele rapoarte ale lui sir Hamilton Seymour. Lordul John Russell a declarat, cu o seară înainte, că contele Nesselrode s-a comportat ca un șarlatan. Pe de altă parte, același lord John Russell recunoaște că contele Nesselrode a declarat în repetate rânduri că augustul său suveran va cere o compensație echivalentă pentru biserica ortodoxă; el se plînge totodată că contele Nesselrode n-a spus niciodată ce vrea.

„Mare ticălos mai e și contele Nesselrode ăsta! (Rîsete). Și ce duplicitate coțcărească la oamenii de stat ruși! (Rîsete). De ce n-a putut afla nobilul lord ceea ce-l interesa? Pentru ce se află sir Hamilton Seymour la Petersburg dacă nu pentru a cere informațiile necesare?”

Dacă contele Nesselrode nu i-a spus niciodată ce vrea, lucrul se explică prin aceea că nobilul lord n-a îndrăznit niciodată să-l întrebe. În acest stadiu al negocierilor era de datoria ambasadorilor să pună întrebări categorice guvernului de la Petersburg. Dacă guvernul rus nu putea să spună precis ce vrea, era cît se poate de indicat să se declare că guvernul britanic va renunța la intervențiile sale amicale la Paris și la Constantinopol. Cînd lordul John Russell și-a părăsit postul și în locul său a venit lordul Clarendon, caracterul acțiunilor diplomatice s-a schimbat în favoarea Rusiei. Cînd a preluat postul de ministru al afacerilor externe, lordul Clarendon a trebuit să întocmească instrucțiuni pentru lordul Stratford de Redcliffe, ambasadorul reginei, care urma să plece la postul său. În ce constau aceste instrucțiuni? Într-un moment în care Turcia se află în situația cea mai nenorocită și mai critică cu putință, i se dau sfaturi în legătură cu reformele pe care trebuie să le introducă în domeniul administrației interne și al comerțului. I se dă să înțeleagă că atitudinea

Porții trebuie să se distingă prin cea mai mare moderație și prudență, cu alte cuvinte că trebuie să accepte cererile Rusiei. În același timp însă guvernul continuă să nu ceară explicații precise cu privire la intențiile Rusiei. Prințul Menșikov a sosit la Constantinopol. Primind misive extrem de alarmante din partea colonelului Rose și rapoarte pline de avertismente din partea lui sir Hamilton Seymour, lordul Clarendon, într-o scrisoare adresată lordului Cowley, ambasadorul britanic la Paris, dezaprobă ordinul de trimitere a flotei britanice dat de colonelul Rose, își exprimă regretul că s-a dat ordin amiralului francez să pornească spre apele grecești, îi face Franței favoarea de a-i comunica principiul, demn de dispreț, că „o politică de suspiciune nu e nici înțeleaptă și nici sigură” și, în sfârșit, declară că are deplină încredere în asigurările solemne date de țarul Rusiei că va menține Imperiul turcesc. După aceea lordul Clarendon trimite ambasadorului său la Constantinopol o scrisoare în care, referindu-se la obiectivele misiunii prințului Menșikov, își exprimă convingerea că, „oricare ar fi ele, nu pun în pericol autoritatea sultanului și nici integritatea posesiunilor lui”. Ba mai mult, lordul Clarendon merge pînă acolo că aruncă singurului aliat care i-a mai rămas Angliei în Europa învinuirea că, dacă în momentul de față Anglia are motive să se teamă de complicații în Orient, aceasta se datorește poziției adoptate într-o vreme de Franța în problema locurilor sfinte. Ca urmare, contele Nesselrode l-a felicitat pe lordul Aberdeen pentru „le beau rôle” * (expresie care în Cartea albastră a fost tradusă prin „importantul rol”) pe care l-a jucat, lăsînd Franța „isolée” **. La 1 aprilie, Anglia a fost informată, prin colonelul Rose, că Rusia vrea să impună Turciei o convenție *secretă*. Abia după zece zile a sosit la Constantinopol lordul Stratford, care a confirmat întru totul informația dată de colonelul Rose. După toate acestea, la 16 mai lordul Clarendon scrie lui sir Hamilton Seymour că

„explicațiile date de țarul Rusiei”, care nu sînt cuprinse în Cărțile albastre, „nu ne dau motive să împărtășim, ci, dimpotrivă, ne îndeamnă să nu fim seama de temerile pe care le-au provocat, în mod firesc, în întreaga Europă procedeele folosite de prințul Menșikov, care se îmbină cu pregătirile militare din sudul Rusiei”.

* — „frumosul rol”. — Nota trad.

** — „izolată”. — Nota trad.

După aceea contele Nesselrode a putut comunica fără nici o jenă, la 20 iunie, lordului Clarendon că Rusia a ocupat Principatele dunărene. În acest document contele Nesselrode declară că

„Împăratul intenționează să mențină sub ocupație aceste provincii ca o garanție pînă ce va primi satisfacție ; procedînd în felul acesta, el a rămas credincios declarațiilor pe care le-a făcut guvernului englez; în schimbul său de păreri cu guvernul de la Londra în legătură cu pregătirile militare, care coincid cu începerea negocierilor, el n-a ascuns că ar putea să vină o vreme cînd va fi nevoit să recurgă la ajutorul Angliei și a mulțumit guvernului englez pentru intențiile amicale manifestate de el, comparînd această atitudine a lui cu aceea a Franței și aruncînd asupra lordului Stratford întreașa răspundere pentru eșecurile suferite ulterior de prințul Menșikov“.

După toate acestea, la 4 iulie, lordul Clarendon scrie o circulară în care își exprimă și de astă dată speranța în spiritul de dreptate și moderație al împăratului, referindu-se la declarația făcută de el în repetate rînduri că va respecta integritatea Imperiului turcesc. La 18 iulie el scrie lordului Stratford că

„Franța și Anglia, dacă ar lua lucrurile în serios, ar putea în mod sigur să zdrobească forțele Rusiei, dar nu este exclus ca între timp Turcia să se prăbușească definitiv ; de aceea singura cale justă este aceea a negocierilor pașnice“.

Dar dacă acest argument, spune Disraeli, era valabil atunci, el este valabil și azi. Guvernul a dat dovadă de o încredere care capătă un caracter de credulitate maladivă sau s-a făcut vinovat de o toleranță exagerată. Războiul este un rezultat al modului cum guvernul maiestății-sale a dus negocierile în cursul ultimelor șapte luni. Dacă guvernul englez a dat dovadă de prea multă credulitate înseamnă că Rusia, prin comportarea ei perfidă, a grăbit izbucnirea unui conflict care se va dovedi, poate, inevitabil și care va asigura independența Europei, securitatea Angliei și a civilizației. Dar dacă el a avut o atitudine prea tolerantă, vom avea de-a face cu un război laș, cu un război șovăielnic, care nu va duce la nici un rezultat sau, mai bine zis, va duce la rezultatul urmărit de la bun început. La 25 aprilie lordul Clarendon a făcut în Camera lorzilor declarația inexactă că prințul Menșikov avea misiunea să aplaneze conflictul în legătură cu locurile sfinte, deși știa foarte bine că acest lucru nu e adevărat. După aceea d-l Disraeli a făcut un scurt istoric al notei de la Viena pentru a demonstra crasa imbecilitate a

guvernului sau excesiva lui toleranță față de curtea de la Petersburg și a trecut apoi la perioada a treia, aceea a intervalului dintre eșecul notei de la Viena și bătălia de la Sinope. Pe vremea aceea d-l Gladstone, ministrul finanțelor, într-un discurs rostit de el la o întrunire publică a vorbit despre Turcia pe un ton extrem de disprețuitor. Același lucru l-au făcut și ziarele semioficiale. Numai datorită energiei de care au dat dovadă turcii înșiși, în situația și soarta Turciei s-a produs o schimbare care a silit guvernul să folosească un alt limbaj. Dar, îndată după bătălia de la Oltenița, adepții politicii de credulitate sau ai politicii de toleranță au revenit la îndeletnicirile lor murdare. În orice caz, măcelul de la Sinope a trezit iarăși simpatii pentru turci. Escadrele au primit ordin să intre în Marea Neagră. Și ce au făcut ele? S-au întors la Bosfor! În ce privește viitorul, lordul John Russell a dat indicații foarte vagi în legătură cu condițiile alianței dintre Anglia și Franța. D-l Disraeli atrage atenția celor de față că menținerea echilibrului de forțe nu trebuie confundată cu menținerea actualei împărțiri teritoriale din Europa. Viitorul Italiei depinde, în primul rînd, de recunoașterea acestui adevăr.

După ce d-l Disraeli și-a încheiat strălucitul său discurs, al cărui cuprins l-am redat, firește, doar în linii mari, a luat cuvîntul lordul Palmerston, care a suferit un fiasco total. El a repetat în parte discursul rostit la închiderea sesiunii precedente, a apărat cu prea puțină forță de convingere politica guvernului și a căutat prin toate mijloacele să nu-i scape un cuvînt care să conțină o nouă informație.

După aceea, la propunerea lui sir J. Graham, au fost adoptate fără discuții cîteva amendamente la proiectul de buget naval.

În fine, faptul cel mai curios este că, după aceste dezbateri atît de agitate, parlamentul n-a reușit să obțină de la miniștri nici o declarație formală de război împotriva Rusiei, nici o precizare în legătură cu scopurile pentru care Anglia este pe punctul de a fi tirată în război. De aceea parlamentul și publicul știu tot atît de puțin cît știau și pînă acum. Nu li s-a dat nici o informație nouă.

Scris de K. Marx la 21 februarie 1854

Publicat în ziarul „New York Daily Tribune” nr. 4022 din 9 martie 1854.

Semnat: *Karl Marx*

Se tipărește după textul apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

* Dezbaterile parlamentare de la 22 februarie.—
Telegrama lui Pozzo-di-Borgo.—
Politica puterilor occidentale

Londra, vineri 24 februarie 1854

Coloanele presei au fost inundate de un val de flecăreală stupidă pe tema „pregătirilor războinice” și a presupuselor „deplasări” ale lui Kossuth. Intimplarea a făcut să aflu, de la un ofițer polonez care se pregătește să plece la Constantinopol și care i-a cerut fostului cîrmuitor unele sfaturi în această privință, că acesta l-a sfătuit să nu părăsească Londra. Kossuth nu s-a pronunțat cîtuși de puțin în favoarea participării unor ofițeri unguri și polonezi la actualul război turc, deoarece în acest caz ei ar fi nevoiți sau să lupte sub steagul lui Czartoryski, sau să se lepede de credința lor creștinească; prima hotărîre ar fi contrară politicii duse de el, iar cea de-a doua ar fi în dezacord cu principiile lui.

Impresia produsă de magistratul rechizitoriu al d-lui Disraeli împotriva politicii guvernului a fost atît de profundă, încît „guvernul tuturor talentelor” a socotit necesar să facă o încercare tardivă de a mușamaliza toată chestiunea asta, recurgînd la o mică comedie aranjată între miniștri și d-l Hume în ședința de miercuri dimineața a Camerei comunelor. În încheierea nereușitei sale replici la alternativa epigramatică enunțată de d-l Disraeli: „credulitate” maladivă sau „toleranță” trădătoare, lordul Palmerston a făcut apel, împotriva opoziției, la judecata nepărtinitoare a țării; și atunci a fost ales d-l Hume să răspundă în numele țării, aidoma tîmplarului Snug care joacă rolul leului în „cumplita moarte a lui Piram și a Tisbei” *. De-a lungul întregii sale activități parlamentare, d-l Hume s-a străduit să facă totul pentru ca opoziția să fie cît mai plăcută, a prezentat amendamente

* Shakespeare. „Visul unei nopți de vară”, actul I, scena 2. —
Nota red.

pentru ca apoi să și le retragă și a reprezentat de fapt așa-zisa opoziție independentă, care formează întotdeauna ariergarda pe care se poate bizui cu toată încrederea orice guvern whig atunci cînd, în momente de primejdie, propriii săi partizani oficiali manifestă semne de șovăială. El este marele „pompiere” parlamentar par excellence. El este nu numai cel mai vechi membru al parlamentului, dar și un membru independent, și nu numai independent, dar și radical, și nu numai radical, dar și un pedant și binecunoscut cerber al tezaurului statului; misiunea lui este de a permite lirelor sterline să dispară pe neobservate, în timp ce alții se ceartă pentru o jumătate de farthing.

Pentru prima oară în întreaga sa activitate parlamentară, după cum a declarat el însuși în mod solemn, d-l Hume ia cuvîntul nu pentru a condamna proiectul de buget prezentat de guvern, ci pentru a-l aproba. Acest eveniment neobișnuit, cum a ținut și dînsul să observe, constituie o dovadă incontestabilă că nu în zadar guvernul a făcut apel la judecata sănătoasă a țării, după calomniile nemeritate cu care a fost gratificat de către opoziție, și că trebuie să i se retragă în mod solemn acuzația de credulitate și toleranță ce i-a fost adusă. Argumentele d-lui Hume sînt cît se poate de caracteristice. Pentru a-i scăpa pe miniștri de acuzația alternativă de credulitate sau toleranță, el n-a făcut altceva decît să dovedească credulitatea de care s-au făcut vinovați miniștrii în tratativele lor cu Rusia. El a înțeles, prin urmare, adevăratul sens al apelului lansat de lordul Palmerston. Tot ce voia să obțină guvernul era retragerea acuzației de trădare premeditată. Cît despre credulitate, n-a declarat însuși superbul sir James Graham că „în sufletele nobile ce greu își fac loc suspiciunile”? Dat fiind că războiul care e gata să izbucnească are drept cauză gafele diplomatice comise chiar de către miniștri, el este, în mod firesc, un război al lor, și de aceea, după părerea d-lui Hume, ei sînt mai indicați decît oricine să-l ducă la bun sfîrșit. După părerea d-sale, volumul relativ redus al bugetului de război prezentat de guvern constituie dovada cea mai convingătoare că războiul nu va căpăta o mare amploare. Lordul Palmerston, bineînțeles, i-a mulțumit d-lui Hume pentru sentința pronunțată de el în numele țării și, drept recompensă, i-a fericit pe ascultătorii săi cu o expunere a ideilor sale despre documentele de stat. După părerea lui, asemenea documente nu trebuie prezentate Camerei și țării decît atunci cînd treaba s-a încurcat atît

de mult, încît publicarea lor nu mai are nici un rost. La aceasta se reduce toată înțelepciunea tîrzie la care a ajuns, după o matură chibzuință, guvernul de coaliție. Șeful său, lordul Palmerston, a trebuit să facă totul nu numai pentru a atenua impresia produsă de discursul unuia dintre adversarii săi, dar și pentru a anihila efectul produs de apelul său teatral, adresat țării în numele parlamentului.

Marți seara, d-l Horsfall, deputat de Liverpool, a făcut următoarea interpelare :

„Convențiile cu celelalte state sau demersurile pe care intenționează să le întreprindă, în caz de război, guvernul maiestății-sale vor fi ele de așa natură încît să constituie o piedică efectivă pentru vasele de corsari care ar vrea să se aprovizioneze cu armament în porturile neutre în vederea unui atac împotriva flotei britanice ?“

La care lordul Palmerston a răspuns :

„Onorabilul gentleman și Camera trebuie să-și dea seama că într-o situație cum e cea actuală nu se poate da un răspuns satisfăcător la o asemenea întrebare“.

Ziarul „Morning Post“⁷⁴, propriul moniteur * al lui Palmerston, face următoarea observație pe marginea acestui răspuns dat de patronul său :

„Nobilul lord (oricît de bine ar fi fost informat guvernul în această problemă) n-ar fi putut da un alt răspuns fără să intre în discutarea uneia dintre problemele cele mai delicate și mai dificile, care și formează, poate, în momentul de față obiectul unor negocieri. Dar pentru ca ea să fie rezolvată în mod favorabil, trebuie să avem încredere în sentimentul firesc de dreptate care animă puterile, care nu doresc să reînvie, în epoca noastră de civilizație, un sistem de piraterie legalizată“.

Organul de presă al lordului Palmerston, pe de o parte, declară că „problema dificilă“ despre care e vorba formează obiectul unor negocieri în curs de desfășurare, iar pe de altă parte susține că rezolvarea ei trebuie lăsată pe seama „sentimentului firesc de dreptate“ care animă puterile interesate. Dacă mult lăudatul tratat de neutralitate dintre Danemarca și Suedia n-a fost dictat de cabinetul de la Petersburg, atunci se înțelege de la sine că el trebuie să conțină o clauză care să interzică acestor state să aprovizioneze cu muniții vasele de corsari acostate în porturile lor. În realitate însă toată această chestiune nu poate interesa decît Statele Unite ale

* — buletin oficial. — *Nota trad.*

Americii, întrucît Marea Baltică urmează să fie ocupată de vasele de linie englezești, iar Olanda, Belgia, Spania, Portugalia și porturile italiene de la Marea Mediterană se află în întregime în mîinile englezilor și francezilor. Ce rol ar urma să aibă — după părerea cabinetului de la Petersburg — Statele Unite dacă războiul din Turcia va duce la un război între Anglia și Rusia? La această întrebare putem da un răspuns precis pe baza unei depeșe adresate în toamna anului 1825 de către Pozzo-di-Borgo contelui Nesselrode⁷⁵. Rusia luase atunci hotărîrea să invadeze Turcia. Ca și acum, ea intenționa să înceapă cu ocuparea pașnică a Principatelor dunărene.

„Presupunînd că acest plan va fi adoptat — spune Pozzo-di-Borgo —, ar fi indicat să se înceapă tratative cu Poarta în termenii cei mai moderați, dîndu-i-se asigurări că, dacă ea nu dorește să se lanseze într-un război, împăratul este de acord să lichideze acest diferend pe cale pașnică“.

După ce enumeră toate măsurile care ar trebui luate, Pozzo-di-Borgo continuă :

„Ar fi de dorit ca toate aceste tratative să fie aduse la cunoștința Statelor Unite ale Americii, în semn de considerație din partea guvernului imperial și ca o dovadă de importanța pe care o acordă el informării exacte a opiniei publice americane și chiar obținerii sprijinului ei“.

În caz că Anglia ar lua partea Turciei și ar declara război Rusiei, spune Pozzo-di-Borgo,

„ea“ (Anglia), „sprijinindu-se pe pretenziunile ei drepturi pe mare împotriva neutrilor, ar bloca porturile noastre. Statele Unite n-ar tolera așa ceva. Și aceasta ar duce la divergențe grave și la situații primejdioase“.

Întrucît, după cum observă, pe bună dreptate, istoricul rus Karamzin, „în politica noastră externă“ (a Rusiei) „nu se schimbă nimic“⁷⁶, sîntem îndreptățiți să presupunem că în momentul de față, sau poate încă din februarie 1853, Rusia „aduce la cunoștință Statelor Unite toate tratativele ei“ și ia toate măsurile pentru a determina, prin lingușirile ei, cabinetul de la Washington să adopte cel puțin o atitudine neutră. Totodată, în caz de război cu Anglia, ea își pune nădejdea în eventuale dispute pe tema „dreptului maritim al neutrilor“, care ar duce la „divergențe grave și situații pri-

mejdioase" și ar atrage Statele Unite într-o alianță mai mult sau mai puțin deschisă cu Petersburgul.

Și fiindcă tot m-am apucat să citez cea mai celebră dintre depeșele lui Pozzo-di-Borgo, aș vrea să redau aici și un pasaj în legătură cu Austria. Acest pasaj, nici după evenimentele care s-au petrecut de la 1825 încoace în Galiția, Italia și Ungaria, nu și-a pierdut nimic din actualitatea lui.

„Politica noastră — spune Pozzo — ne cere să adoptăm față de acest stat o atitudine amenințătoare; trebuie să-l convingem, prin pregătirile noastre, că, dacă întreprinde ceva contra noastră, *împotriva lui va fi dezlănțuită cea mai teribilă furtună pe care a avut-o de înfruntat vreodată*. Prințul Metternich ar putea fie să declare turcilor că intrarea noastră în Principatele dunărene a fost provocată chiar de ei, fie să invadeze el însuși, la alegerea lui, *alte provincii ale Imperiului otoman*. În primul caz înseamnă că ne-am și înțeles, iar *în al doilea caz că vom ajunge la o înțelegere*. Singurul lucru de care trebuie să ne temem este o luare de poziție fățișă împotriva noastră. Dacă prințul Metternich va fi destul de înțelept, va căuta să evite războiul, iar dacă înclină spre violență, își va *primi pedeapsa cuvenită*. Față de un guvern care a ajuns într-o situație ca a lui, un guvern ca al nostru va găsi, la nevoie, o mie de căi pentru a pune capăt disensiunilor“.

Discursurile incendiare ale lordului John *, toată această zarvă în legătură cu onoarea Angliei, manifestările de nobilă indignare față de perfidia rușilor, viziunea bateriilor plutoare engleze care defilează sub zidurile Sevastopolului și Kronstadtului, zăngănitul armelor și îmbarcarea ostentativă de trupe — toate aceste episoade dramatice derutează cu desăvârșire opinia publică și-i acoperă ochii cu o ceață care nu-i permite să vadă nimic în afară de propriile ei iluzii. După toate aceste dezvăluiri făcute de Cărțile albastre poate să existe oare o amăgire de sine mai mare decât aceea de a crede că actualul guvern a devenit dintr-o dată capabil nu numai să poarte, în general, război, dar chiar să poarte împotriva Rusiei alt război decât unul simulat, adică decât un război menit să servească tocmai interesele dușmanului împotriva căruia se pretinde că e îndreptat? Să aruncăm o scurtă privire asupra împrejurărilor în care au loc aceste pregătiri de război.

N-a existat nici o declarație formală de război împotriva Rusiei. Guvernul nu este în stare nici măcar să declare deschis care sînt adevăratele scopuri ale războiului. Se îmbarcă trupe fără să se precizeze care este destinația lor. Alocațiile cerute sînt prea mici pentru un război mare și prea mari

* — Russell. — Nota red.

pentru unul mic. Guvernul de coaliție, devenit faimos prin ingeniozitatea de care a dat dovadă în născocirea de pre-texte pentru călcarea celor mai solemne promisiuni și în invocarea de motive pentru amânarea celor mai urgente reforme, se simte deodată obligat, într-un acces de scrupulozitate, să-și împlinească făgăduieli făcute în mare pripă și complică grava criză prin care trece țara, oferindu-i drept surpriză un nou bill cu privire la reformă. Depunerea acestui bill, care este considerat drept inoportun de cei mai înfocați adepți ai reformei parlamentare, n-a fost determinată de nici un fel de presiune din afară și a fost întâmpinată din toate părțile cu cea mai mare indiferență și suspiciune. Nu este oare limpede că guvernul nu urmărește altceva decît să abată atenția opiniei publice de la politica lui externă, ridicînd în acest scop o problemă internă care prezintă un interes co-vîșitor ?

Eforturile pe care le face guvernul pentru a induce în eroare publicul în ce privește relațiile Angliei cu alte state sînt destul de străvezii. Cu Franța nu s-a încheiat nici pînă acum un tratat în toată regula, ci s-a recurs la un surogat de tratat sub forma unui „schimb de note”. Dar Anglia a schimbat și în 1839, cu cabinetul lui Ludovic-Filip, astfel de note, în care se prevedea că flota aliată trebuie să intre în Dardanele și să împiedice Rusia să intervină, singură sau împreună cu alte puteri, în treburile Orientului. Știm cu toții care a fost rezultatul acestui schimb de note : o sfîntă alianță împotriva Franței și tratatul cu privire la Dardanele⁷⁷. Cît de sinceră și serioasă este alianța anglo-franceză se poate vedea dintr-un incident care s-a petrecut în ședința de ieri a Camerei comunelor. Bonaparte, după cum ați putut vedea din „Moniteur”, îi amenință pe răsculații greci și a trimis o notă reprobatoare guvernului regelui Othon. Cînd guvernul a fost interpelat, în această chestiune, de sir John Walsh, lordul John Russell a declarat că

„el nu are cunoștință de nici o înțelegere între guvernele francez și englez în această chestiune și n-a reușit să discute această temă cu ministrul afacerilor externe. Impresia lui este însă că guvernul Franței n-a trimis nici o notă reprobatoare de acest fel, și în nici un caz o asemenea notă n-a fost trimisă cu știința guvernului englez sau de comun acord cu el”.

Dacă guvernul englez este într-adevăr hotărît să ducă război împotriva Rusiei, atunci de ce evită el cu atîta încă-pășinare să recurgă la formele internaționale uzuale de de-

clarare a războiului ? Dacă intenționează să încheie o alianță serioasă cu Franța, de ce ocolește cu atita grijă formele în-deobște acceptate de încheiere a alianțelor internaționale ? În ce privește statele germane, sir James Graham declară că ele au încheiat o alianță cu Anglia, iar lordul John Russell, în contradicere cu cele spuse de dînsul, afirmă, chiar în aceeași seară, că în momentul de față relațiile cu aceste state sînt aceleași ca la începutul complicațiilor din Orient. Miniștrii susțin că ei intenționează să reglementeze încă de pe acum relațiile cu Turcia și să propună încheierea unui tratat cu această țară. Ei trimit trupe să ocupe Constantinopolul fără să fi încheiat în prealabil un tratat cu Turcia. De aceea n-am fost de loc surprinși cînd am aflat, dintr-o scrisoare primită de la Constantinopol, că un agent secret al Porții a fost trimis de la Viena la Petersburg pentru a prezenta țarului o propunere de înțelegere separată. Corespondentul scrie :

„Ar fi cît se poate de rațional ca Turcia, după ce s-a convins de trădarea și stupiditatea pretențiilor ei prieteni, să caute să se răzbunc împotriva lor încheind o alianță cu un dușman înțelept. Condițiile înțelegerii pe care ei au încercat s-o impună Turciei sînt de zece ori mai dezastruoase decît pretențiile lui Menșikov“.

În ce privește operațiile pe care, după părerea guvernului englez, urmează să le efectueze trupele debarcate, ne putem face o idee exactă despre ele urmărind ceea ce au făcut și fac în momentul de față escadrele aliate. La douăzeci de zile după intrarea lor în Marea Neagră, ele s-au întors în Bosfor. Cu cîteva zile mai înainte, după cum am fost informați,

„miniștrii Porții, în semn de considerație față de recomandările ambasadorului britanic, au fost nevoiți să arunce la închisoare pe redactorul ziarului grecesc «Télégraphe du Bosphore», care a scris în ziarul său că în curînd flota engleză și cea franceză vor trebui să plece din Marea Neagră pentru a se întoarce în Bosfor. Redactorul lui «Journal de Constantinople» a fost autorizat să declare că ambele flote continuă să rămînă în Marea Neagră“.

În semn de considerație pentru indicația ce i-a fost dată de amiralii englezi și francezi, amiralul rus a trimis, la 19 februarie, două nave cu aburi cu misiunea de a-i bombarda pe turci la Șefkatil ; nave cu aburi rusești navighează în fața Trebizondei, în timp ce escadrele aliate nu au alte vase în Marea Neagră decît o navă cu aburi engleză și una franceză în apropiere de Sevastopol. Dezastrul de la Sinope și bombardarea Șefkatilului de către navele cu aburi rusești sînt

deci singurele fapte de arme cu care se pot lăuda escadrele aliate. Cearta dintre ambasadori și amirali, care a dus la ruperea totală a relațiilor dintre ei — lordul Stratford de Redcliffe a refuzat să-l primească pe amiralul Dundas, iar Baraguay d'Hilliers n-a permis unui amiral francez și ofițerilor lui să vină la un bal oficial dat de el —, are o importanță cu totul secundară, deoarece palavragiile diplomatice, care se văd compromiși prin publicarea depeșelor lor la Londra și la Paris, caută, după cât se pare, să-și refacă cu orice preț prestigiul pierdut, oricâte vase și oricâți marinari i-ar costa treaba asta.

Dar latura serioasă a problemei o constituie faptul că instrucțiunile date ambasadorilor, care au fost aduse la cunoștința publică, au fost anulate printr-o serie de instrucțiuni secrete date amiralilor și că aceștia se află de fapt în imposibilitate de a executa niște instrucțiuni contradictorii. Și cum ar putea ele să fie altfel din moment ce n-au fost precedate de o declarație de război? Pe de o parte, li se ordonă amiralilor să atace vasele rusești din Marea Neagră pentru a le sili să se retragă la Sevastopol, iar pe de altă parte ei nu trebuie să iasă din poziția de simplă defensivă. În fine, dacă era într-adevăr vorba de pornit un război serios, cum ar fi putut ambasadorul britanic la Constantinopol să prezinte drept un mare succes faptul că a reușit să înlăture din postul de ministru de război pe Mehmed-Ali-pașa, conducătorul partidului militarist din guvernul turc, și să pună în locul lui pe „pacifistul” Riza-pașa, încredințând în același timp postul de comandant suprem lui Mehmed-pașa, o creatură a lui Reșid-pașa?

Există și un alt aspect, de cea mai mare importanță. Îmbarcările de trupe britanice și franceze au început abia după ce la Londra și la Paris s-a primit știrea că în Albania a izbucnit o răscoală a populației grecești și că ea s-a întins în Tessalia și în Macedonia⁷⁸. După cum ne arată depeșele lui Russell, Clarendon și Stratford de Redcliffe, de la bun început cabinetul englez a așteptat cu nerăbdare această răscoală, care îi oferă cel mai bun pretext să intervină în diferendul dintre sultan și propriii săi supuși creștini, sub pretextul de a servi drept mediator între turci și ruși. Din momentul în care catolicii se amestecă în treburile grecilor (cuvîntul acesta îl folosesc aici numai în sens religios*), se poate

* În original „greeks” — „greci”, care înseamnă și „ortodocși”. — *Nota red.*

conta cu certitudine pe o înțelegere între cei 11.000.000 de locuitori ai Turciei europene și țar, care în acest caz va apărea într-adevăr ca protectorul lor religios. Între musulmani și supușii lor ortodocși nu există nici un fel de învrăj-bire religioasă, în timp ce ura religioasă împotriva catolicilor formează, am putea spune, singura legătură comună dintre diferitele popoare de confesiune ortodoxă de pe cuprinsul Imperiului otoman. În această privință nu s-a schimbat nimic din vremea cînd Mahomed al II-lea asedia Constantinopolul, cînd amiralul grec Lucas Notaras, cea mai influentă personalitate din Imperiul bizantin, a declarat în auzul tuturor că preferă să vadă triumfînd în capitală turbanul turcesc decît pălăria romană și cînd, pe de altă parte, o prorocire ungurească glăsuia că creștinii vor fi cu adevărat fericiți numai după ce blestemații de eretici ortodocși vor fi stirpiți și după ce turcii vor distruge Constantinopolul. De aceea orice amestec al puterilor occidentale în raporturile dintre sultan și supușii săi ortodocși va favoriza planurile țarului. La același rezultat s-ar ajunge dacă Austria s-ar gîndi, așa cum a făcut în 1791 ⁷⁹, să ocupe Serbia sub pretextul de a contracara uneltirile trădătoare ale partidului rus din acest principat. Voi adăuga că la Londra circulă zvonul că locuitorii răsculați ai Epirului au fost sprijiniți de grecii din Insulele ionice, care li s-au alăturat fără să întîmpine vreo opunere din partea autorităților engleze, și că în numărul de sîmbătă al lui „Times”, organul de presă al guvernului de coaliție, vestea izbucnirii răscoalei grecești este privită ca un eveniment cît se poate de favorabil.

În ce mă privește, sînt absolut convins că în dosul acestor zgomotoase pregătiri de război ale guvernului de coaliție se ascunde trădarea. Bonaparte, bineînțeles, pornește la război cu toată seriozitatea. Lui nu-i rămîne decît să aleagă între o revoluție internă sau un război în afara granițelor. El nu mai poate continua multă vreme să îmbine cruntul despotism al lui Napoleon I cu politica pacifistă și coruptă a lui Ludovic-Filip. El va fi nevoit să pună capăt expedierii de noi convoaie de deținuți la Cayenne dacă nu va putea să trimită în același timp armate franceze peste hotare. Dar contradicția dintre intențiile vădite ale lui Bonaparte și planurile secrete ale guvernului de coaliție nu poate decît să complice și mai mult situația. Eu nu deduc cîtuși de puțin, din toate acestea, că nu va fi război, ci, dimpotrivă, consider că războiul va lua proporții atît de înspăimîntătoare și va căpăta un carac-

ter atît de revoluționar, cum nici nu-și închipuie omuleții din cabinetul de coaliție. Și însăși perfidia lor nu este altceva decît un mijloc de a transforma un conflict local într-o conflagrație europeană generală.

Dar chiar dacă guvernul britanic ar fi atît de sincer pe cît este de fals în momentul de față, intervenția lui n-ar putea face altceva decît să grăbească prăbușirea Imperiului otoman. Englezii nu pot interveni fără să ceară Porții garanții pentru supușii ei creștini, și aceste garanții nu le pot obține decît condamînd-o la pieire. Chiar și corespondentul din Constantinopol citat de noi mai sus și care este un turcofil declarat este nevoit să recunoască că

„propunerea puterilor occidentale de a pune pe picior de egalitate politică și religioasă pe toți supușii Porții ar duce numaidecît la anarhie, la războaie intestinale și la prăbușirea rapidă și definitivă a imperiului“.

Scris de K. Marx la 24 februarie 1854

Publicat în ziarul „New York Daily Tribune“ nr. 4.025 din 13 martie 1854

Semnat : *K a r l M a r x*

Se tipărește după textul apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Falimentul Austriei

Războiul bate la ușă și nevoile sînt extrem de presante, dar nici guvernul francez și nici cel austriac n-au reușit pînă în prezent să-și întărească nervus belli⁸⁰, adică să-și consolideze situația financiară. În ciuda splendorii lucullice a dineurilor oferite de ministrul de finanțe al Franței în onoarea înalților funcționari ai departamentului finanțelor, a directorilor de la Crédit Mobilier⁸¹ și a celor mai mari bancheri din Paris, acești capitaliști se arată a fi totuși prea puțin maleabili și înclină spre acel soi de patriotism prudent care, căutînd să obțină cele mai mari avantaje din partea statului, a căpătat deprinderea de a-și satisface interesele personale pe seama acelora ale statului. De aceea condițiile în care urmează să fie contractat împrumutul de 200.000.000 de franci, proiectat de guvernul francez, nu au fost stabilite nici pînă azi.

Cît despre Austria, nu încapе îndoială că unul din motivele principale care o determină să adopte o atitudine amicală față de puterile occidentale este speranța că va restabili astfel încrederea lumii financiare și va ieși din dificultățile ei bănești. Și, într-adevăr, ziarul guvernamental de la Viena, care abia plasase cîteva cuvinte în legătură cu neutralitatea Austriei și buna ei înțelegere cu Franța, a provocat îndată după aceea o mare surpriză în rîndurile publicului, anunțînd că urmează să fie puse în vînzare o parte considerabilă din domeniile statului, care se întind pe o suprafață de 6.000.000 de acri, și publicînd un rescript financiar, cu data de 23 februarie 1854, potrivit căruia toți banii de hîrtie emiși de stat — în sumă de 150.000.000 de florini — aflați în circulație și avînd curs forțat trebuie predați la Banca Națională și preschimbați treptat în bancnote. După ce va fi efectuată această preschimbare, toate semnele bănești de hîrtie emise

de trezorerie vor fi scoase din circulație, iar pe viitor emisiunea de către stat a banilor de hîrtie cu curs forțat va fi sistată. Procedînd la o asemenea preschimbare, guvernul imperial dă garanție băncii pentru toți banii de hîrtie emiși de stat care i-au fost predați și își ia obligația să ramburseze băncii toate cheltuielile legate de această conversiune; el se obligă să verse anual cel puțin 10.000.000 de florini pentru achitarea datoriei astfel contractate; el va acorda băncii, ca garanție a achitării regulate a acestor sume, dreptul de a încasa veniturile vamale ale statului; vărsămintele parțiale vor fi efectuate în monedă metalică în măsura în care taxele vamale vor fi încasate în bani de metal. În același timp, guvernul se obligă să depună toate eforturile pentru ca banca să-și poată îndeplini obligațiile ei și să poată relua plățile în monedă metalică. La rîndul ei, banca, pentru a da posibilitate deținătorilor de bancnote să și le preschimbe, după dorință, în titluri purtătoare de dobînzii care se achită în monedă metalică, se însărcinează să emită titluri de creanțe purtătoare de dobîndă, care se bucură în toate privințele de același regim ca și creanțele sau obligațiile de stat. Guvernul intenționează, de asemenea, să retragă așa-zisele bilete de răscumpărare și de anticipație, pentru a le scoate definitiv din circulație.

Conversiunea banilor de hîrtie cu curs forțat emiși de stat în bancnote neconvertibile nu va reduce cantitatea lor și nu le va ameliora cursul, ea nefăcînd decît să simplifice denumirile banilor de hîrtie emiși. Și, cum pentru retragerea banilor de hîrtie statul dispune de mijloace egale cu cele pe care le acordă banca, s-ar folosi singur de ele dacă n-ar ști că neîncrederea față de el este atît de mare, încît creditul său nu poate fi restabilit decît cu ajutorul băncii, care nu este proprietate a statului. Prin urmare, pe măsură ce se accentuează caracterul militar al regimului său, crește tot mai mult dependența împăratului față de bancherii evrei de la Viena. În ianuarie 1852, el le-a dat zălog salinile de la Gmunden, Aussee și Stallein. În februarie 1854, ei au primit drepturi de ipotecă asupra veniturilor vamale ale întregii monarhii. Pas cu pas banca devine suveranul real al imperiului, în timp ce guvernul nu mai exercită decît o putere nominală. Austria, cu cît se opune mai mult revendicărilor burgheziei, care vrea să participe la puterea politică, cu atît se vede silită să se încline mai adînc în fața despotismului

neîngrădit al unei fracțiuni din această clasă, în fața financiarilor-creditori.

Decretul, al cărui conținut l-am expus în esență în cele de mai sus, maschează o nouă încercare de a efectua un împrumut sub forma unui ajutor pentru deținătorii de bancnote prin preschimbarea bancnotelor în creanțe purtătoare de dobânzi; dobânzile acestora urmează să fie achitate în monedă metalică. În 1852 guvernul își asumase, de asemenea, obligația să achite în monedă metalică diferite plăți și obligații mărunte, dar, cum impozitele erau încasate numai în bani de hîrtie emiși de stat sau în bancnote, el a fost nevoit să contracteze un împrumut de 35.000.000 de florini la Londra și la Frankfurt. Noile împrumuturi măresc, firește, vechiul deficit, ceea ce duce la o nouă emisiune de bani de hîrtie, a căror supraabundență și depreciere corespunzătoare erau menite să le preîntîmpine. Marea deosebire pe care o face guvernul între plățile în monedă metalică și plățile în bancnote este tot atît de puțin în măsură să anihileze proasta reputație a acestora din urmă, pe cît de puțin îi va permite băncii o sporire a mijloacelor ei de plată cu 150.000.000 să-și respecte obligațiile și să reia plățile în numerar. Guvernul trebuie să efectueze plățile către bancă în monedă metalică în aceeași proporție în care și taxele vamale sînt încasate sub această formă; dar se știe că în Austria nu numai țăranilor, dar și locuitorilor din orașele mai mici le place să teaurizeze, așa cum fac chinezii și indienii; în 1850 se strîngeau pînă și monede de aramă, iar în 1854 toate impozitele se plătesc în bani de hîrtie, cu toate că în felul acesta se pierd 17%.

Cine cunoaște istoria politicii financiare a Austriei nu va găsi nimic nou nici în făgăduielile noului decret, nici în măsurile financiare la care se recurge acum. Prima emisiune de bani de hîrtie în Austria a avut loc pe vremea împărătesei Maria-Tereza, spre sfîrșitul războiului de șapte ani. Au fost emise la început bilete de bancă, pe care instituțiile de stat le preschimbau oricînd în argint. În 1797, ca urmare a dificultăților financiare provocate de războiul cu Franța, convertibilitatea în argint a bancnotelor a fost desființată. În timp ce prima emisiune, sub împărăteasa Maria-Tereza, era doar de 12.000.000 de florini, în 1809 suma totală a biletelor de bancă se ridica la 1.060.793.653 de florini, deprecierea lor atingînd, în același timp, punctul ei maxim. La 20 februarie 1811, guvernul a publicat un decret prin care biletele de bancă erau complet scoase din circulație și răscumpărate

la cursul de 20%, cu noi bani de hîrtie, care purtau numele de Wiener Währung* (de aici și denumirea: bilete de rîscumpărare). Guvernul a declarat că aceste bilete de rîscumpărare sînt adevărații bani ai țării și a promis că ele nu vor fi niciodată emise într-o cantitate mai mare decît cea necesară pentru preschimbarea biletelor de bancă. În mai 1811 valoarea lui Wiener Währung suferise deja o scădere de 8% și au început să fie emise bilete de anticipație, care erau astfel denumite pentru că prin ele se anticipa plata unei părți din impozitele pe următorii doisprezece ani. Într-adevăr, prima emisiune de bilete de acest fel se limita la suma de 45.000.000 de florini, și pentru rîscumpărarea lor în decurs de doisprezece ani a fost prevăzută o sumă anuală de 3.750.000 de florini, care urma să fie prelevată din impozitul funciar.

Dar, ca urmare a războiului, noile emisiuni de bilete de anticipație s-au succedat destul de repede, fiecare dintre ele fiind însoțită de o nouă depreciere. În 1815, agioul pentru argint în raport cu Wiener Währung a ajuns la 400%. La 1 iunie 1816 a apărut un decret imperial care declara că pe viitor statul nu va mai recurge niciodată la bani de hîrtie neconvertibili, că banii de hîrtie aflați în circulație vor fi retrași treptat și că moneda metalică urmează să devină din nou mijlocul de circulație standard. Pentru respectarea acestor promisiuni, la 18 ianuarie 1818 a fost înființată Banca Națională privilegiată, cu care statul a încheiat în prealabil o convenție prin care ea își asuma obligația să schimbe banii de hîrtie neconvertibili. Și, totuși, în iunie 1852 găsim din nou în ziarul guvernamental o declarație a ministrului finanțelor în care se arată că pe viitor nu se va mai recurge la nici un fel de împrumuturi forțate și impozite extraordinare, sau la reducerea valorii banilor, că, dacă nu chiar acum, imediat, în orice caz pe viitor banii de hîrtie austrieci vor fi preschimbați, fără pierderi, în monedă metalică și că, prin lansarea împrumutului aflat în discuție se urmărește scoaterea din circulație a banilor de hîrtie emiși de stat și crearea posibilității pentru stat de a-și achita datoriile către bancă. Cît de inconsistente sînt aceste promisiuni ne-o dovedește, mai bine decît orice, faptul că ele sînt în mod periodic repetate.

Pe vremea Mariei-Tereza, guvernul austriac era destul de puternic pentru a emite bilete de bancă proprii, convertibile

* — valută vieneză. — *Nota trad.*

în bani metalici și beneficiind chiar de un agio în raport cu argintul. În 1818, statul, pentru a-și răscumpăra banii săi de hîrtie, a fost nevoit să înființeze o bancă privilegiată, proprietatea unor capitaliști privați. Acestei bănci i s-au acordat privilegii foarte împovărătoare pentru stat, dar ea a fost obligată să emită bilete convertibile. În 1854 guvernul recurge la ajutorul unei bănci ale cărei bilete s-au depreciat tot atît de mult și au devenit tot atît de neconvertibile ca și semnele bănești emise de stat.

Cu toate că din 1815 pînă în 1846 Austria s-a bucurat, aproape fără întrerupere, de pace și de liniște internă, prima lovitură pe care a primit-o după această perioadă îndelungată a surprins-o complet nepregătită. Răscoala de la Cracovia și tulburările din Galiția de la sfîrșitul lunii februarie 1846⁸² au făcut ca cheltuielile statului să crească cu peste 10.000.000 de florini față de 1845. Principala cauză a acestui spor de cheltuieli au fost alocațiile pentru armată: în 1845 ele au însumat 50.624.120 de florini, iar în 1846 au crescut cu 7.000.000, în timp ce cheltuielile legate de administrația civilă a provinciilor imperiului au crescut cu 2.000.000 de florini. În 1847 criza comercială și recolta proastă au avut ca urmare o scădere considerabilă a încasărilor din impozite, în timp ce bugetul militar, datorită mai ales tulburărilor din Italia, s-a urcat la 64.000.000 de florini. Deficitul din acel an a fost de 7.000.000 de florini. În anii 1848 și 1849 provincii întregi n-au adus statului nici un fel de venituri și la toate acestea s-au adăugat cheltuielile cerute de războaiele din Italia și Ungaria. În 1848 deficitul a fost de 45.000.000 de florini, iar în anul următor el s-a ridicat la 121.000.000. În 1849 s-au emis bonuri de tezaur de 3⁰/₀ cu curs forțat pentru suma de 76.000.000 de florini. Banca își încetase de mult timp plățile în monedă metalică, iar guvernul a declarat că emisiunile ei sînt neconvertibile. În 1850 deficitul a fost de 54.000.000 de florini, iar pericolul unui război cu Prusia a dus la o scădere a cursului banilor de hîrtie cu 60⁰/₀. Suma totală a banilor de hîrtie emiși de către stat în anii 1849—1851 a fost de 219.000.000 de florini. În 1852 deficitul a fost cu 8.000.000 de florini mai mare decît în 1849 și cu 46.000.000 mai mare decît în 1847. În 1851 bugetul de război s-a ridicat la 126.000.000 de florini, adică era de două ori mai mare decît în 1847. În 1852 cheltuielile pentru poliție au fost de 9.000.000 de florini, adică de patru ori mai mari decît cele din 1848,

iar în 1853 cheltuielile pentru poliție și pentru armată au crescut și mai mult.

Adevărata problemă care se pune aici nu este însă de a stabili cum a ajuns Austria în acest impas financiar, ci de a explica în ce fel a izbutit ea, care era înglodată în datorii și copleșită de dificultăți provocate de deprecierea banilor de hîrtie, să evite totuși un faliment public. În 1850 veniturile statului au fost de 196.000.000, adică cu 74.000.000 mai mari decît în 1848 și cu 42.000.000 mai mari decît în 1849. În 1851 ele au fost de 219.000.000, depășind cu 23.000.000 pe cele din 1850. În 1852 ele au atins suma de 226.000.000, adică au fost cu 7.000.000 mai mari decît în 1851. Prin urmare, veniturile statului au crescut fără întrerupere, deși proporțiile acestei creșteri n-au fost aceleași în 1852 ca în 1851, și nici în 1851 aceleași ca în 1850.

De unde provine această creștere a veniturilor? Dacă facem abstracție de veniturile extraordinare obținute sub forma contribuțiilor de război plătite de Sardinia și a confiscărilor operate în Lombardia și Veneția⁸³, ajungem la concluzia că transformarea țaranului austriac în liber posesor de pămînt a mărit capacitatea fiscală a satelor și a făcut să sporească veniturile obținute din impozitul funciar. În același timp, desființarea tribunalelor patrimoniale a făcut să intre în vistieria statului veniturile pe care și le însușea în trecut aristocrația în virtutea puterii sale judecătorești, și începînd din 1849 această sursă de venituri devine din ce în ce mai bogată. S-a obținut, apoi, o creștere considerabilă a veniturilor datorită impozitului pe venit, care a fost introdus prin decretul din 29 octombrie 1849. Deosebit de mari sînt veniturile provenite din acest impozit în provinciile italiene ale Austriei. În 1852, de pildă, suma totală a impozitului pe venit în provinciile germane și slave a crescut cu 601.000.000 de florini, în timp ce numai în provinciile italiene el a crescut cu 639.000.000. Dar cauza principală care a salvat Imperiul austriac de la un faliment formal a fost, fără îndoială, subjugarea Ungariei și asimilarea ei sub raport fiscal cu celelalte provincii.

Baza întregului sistem fiscal austriac o constituie, de fapt, impozitul funciar. La 23 decembrie 1817 a apărut un decret imperial prin care împăratul Franț își făcea cunoscută hotărîrea de a proceda la o uniformizare a impozitului funciar în toate provinciile sale germane, slave și italiene. Într-unul din paragrafele acestui decret se prevedea că pe

viitor nu se vor mai acorda nici un fel de scutiri de impozit funciar „pe bază de privilegii personale ale proprietarilor funciari sau ale proprietarilor de imobile“, și de regulă, acest principiu a fost aplicat pe de-a-ntregul. În 1834 noul cadastru a fost introdus în arhiducatul Austriei, și acesta a fost primul dintre domeniile ereditare ale monarhiei austriece în care a intrat în vigoare noul sistem. Lombardia austriacă dispunea de un cadastru excelent, care data încă din vremea lui Carol al VI-lea, așa-numitul Censimento Milanese. Cît despre Ungaria și Transilvania, ele nu erau nici pe departe atît de împovărate de impozitul funciar și de alte impozite cum erau celelalte provincii ale imperiului. Potrivit constituției ungare, proprietarii funciari unguri, în mîinile cărora era concentrată cea mai mare parte din pămînt, nu plăteau nici un fel de impozite directe; Ungaria și Transilvania erau scutite pînă și de cîteva din impozitele indirecte care apăsau asupra celorlalte provincii. Populația Ungariei, a Transilvaniei și a Graniței militare⁸⁴ era în 1846 de 14.549.958 de locuitori, iar populația celorlalte regiuni ale monarhiei — de 24.901.675, astfel că primele trei ar fi trebuit să dea $\frac{7}{18}$ din totalul veniturilor. În realitate însă ele au contribuit în 1846 doar cu 23.000.000 de florini, adică cu ceva mai puțin de $\frac{1}{7}$ din suma totală a veniturilor din acel an, care a fost de 164.000.000 de florini. Din cele 12.123 de mile pătrate germane cît însumează întreaga suprafață a monarhiei austriece, provinciile ungare ocupă 5.855, adică jumătate din teritoriul ei.

Împăratul Iosif al II-lea, al cărui obiectiv principal era centralizarea și completa germanizare a monarhiei austriece, introdusese, în mod arbitrar, în Ungaria unele inovații menite s-o pună într-o situație de egalitate cu celelalte provincii. Dar opinia publică ungară s-a arătat atît de indignată de măsurile lui, încît la sfîrșitul vieții sale Iosif al II-lea se temea chiar că în Ungaria va izbucni o răscoală, așa cum s-a întîmplat în Țările de jos⁸⁵.

Împărații Leopold al II-lea, Franț I și Ferdinand I nu s-au încumetat să repete primejdioasa experiență. Această împrejurare, adică piedicile pe care constituția ungară le punea în calea egalizării fiscale, a încetat să mai existe după ce revoluția ungară a fost înăbușită cu ajutorul Rusiei. Împăratul Franț-Iosif, care nu jurase niciodată că va respecta constituția ungară și care tocmai de aceea a fost făcut împărat în locul lui Ferdinand, a introdus numaidecît în Ungaria impozitul funciar în forma în care exista și în celelalte posesiuni

ale monarhiei austriece. În afară de aceasta, prin desființarea, la 1 octombrie 1850, a barierelor vamale interne ale Ungariei, monarhia austriacă a devenit un teritoriu unitar atît din punctul de vedere al taxelor vamale cît și din punctul de vedere al impozitelor. Accizele și monopolul tutunului au fost și ele introduse aici de la 1 martie 1851. Numai impozitele directe au crescut, în provinciile ungare, cu 11.500.000 de florini în 1851, iar în 1852 cu aproximativ 8.000.000.

Concluzia incontestabilă care se desprinde de aici este că nu numai existența politică a Imperiului austriac, dar și existența lui economică depinde de menținerea stăpînirii lui asupra Ungariei și Lombardiei; o dată cu pierderea lor, falimentul acestui stat, care se tărăgănează de atîta vreme, devine inevitabil.

Scris de K. Marx la 3 martie 1854

Publicat, ca articol de fond,
în ziarul „New York Daily Tribune“
nr. 4.033 din 22 martie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

* Planurile militare ale Franței și Angliei. — Răscoala grecilor. — Spania. — China

Londra, vineri 3 martie 1854

Așa cum am amintit în ultimul meu articol, sir Charles Napier își datorește numirea sa în postul de comandant al flotei baltice faptului că și-a exprimat în mod public neîncrederea în alianța cu Franța și a acuzat această țară că a trădat Anglia în 1840, când știut este că guvernul englez încheiase pe atunci o înțelegere secretă cu Nicolaie împotriva lui Ludovic-Filip. Ar fi trebuit să mai adaug că sir Edmund Lyons, al doilea amiral al flotei din Marea Neagră, în timpul cît s-a aflat ca ministru plenipotențiar al Angliei în Grecia, s-a dovedit a fi un dușman declarat al Franței și a fost înălțurat din acest post la insistențele lordului Stratford de Redcliffe. În felul acesta, prin diverse asemenea numiri, guvernul a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a provoca zizanie nu numai între comandamentul francez și cel englez, dar și între amirali și ambasadorul englez la Constantinopol.

Aceste fapte nu sînt contrazise și, cu atît mai mult, nu sînt dezmințite de cele spuse de Bonaparte, care, în mesajul adresat de el deputaților, se felicită pentru alianța strînsă cu Anglia. Entente cordiale⁸⁶ este, desigur, ceva mai veche decît restaurarea etichetei imperiale. Și pasajul cel mai remarcabil din mesajul lui Bonaparte nu-l constituie aceste reminiscențe din discursurile lui Ludovic-Filip și nici demascarea planurilor pline de ambiție ale țarului, ci mai degrabă faptul că el se proclamă protector al Germaniei și mai ales al Austriei împotriva adversarilor din afară și a dușmanilor dinăuntru.

N-a trecut decît foarte puțin timp de la data de 5 februarie, cînd, la Constantinopol, a avut loc schimbul textelor ratificate ale tratatului dintre Poartă și puterile occidentale, care cuprinde o clauză prin care ea se obligă să nu încheie pace cu Rusia fără consimțămîntul celor patru puteri, și re-

prezentanții acestora au și început să ducă negocieri cu Poarta în legătură cu situația viitoare a creștinilor din Turcia. Ziarul „Times”, în numărul său de miercuri, dă în vileag adevăratul scop al acestor negocieri :

„Situația unor provincii ale Imperiului turcesc care, prin diferite firmane și tratate, au obținut deja o autonomie internă deplină cu condiția de a recunoaște suveranitatea Porții constituie un precedent care poate fi extins fără prejudicii pentru vreuna dintre părți și care indică, poate, cea mai bună cale de ajutorare a posesiunilor europene ale Turciei în situația lor actuală”.

Cu alte cuvinte, guvernul de coaliție intenționează să asigure integritatea Imperiului turcesc în Europa prin transformarea Bosniei, Croației, Herțegovinei, Bulgariei, Albaniei, Rumeliei și Tessaliei într-un fel de Principate dunărene. Dacă Poarta va accepta aceste condiții, atunci este cert că, în caz de victorie a armelor turcești, se va ajunge în mod inevitabil la un război civil între turci.

În momentul de față se știe că descoperirea conspirației de la Vidin n-a făcut decît să grăbească izbucnirea răscoalei grecilor, care la București era considerată ca un fapt împlinit încă înainte ca ea să fi început. Pașa de la Skutari își concentrează toate trupele sale pentru a împiedica pe muntegreni să se unească cu grecii răsculați.

Expediția anglo-franceză poate fi considerată, în măsura în care este vorba de intențiile *actuale* ale guvernului britanic, ca o nouă înșelătorie. Ca punct de debarcare s-a fixat pentru francezi Rodosto, iar pentru englezi Enoș. Acest din urmă oraș este așezat pe o mică peninsulă, la intrarea într-un liman îndărătul căruia se află întinsele mlaștini din valea Mariștei, care fără îndoială se vor dovedi cît se poate de prielnice pentru starea sanitară a taberei. Aceasta este așezată nu numai în afara Bosforului, dar și în afara Dardanelor, și, pentru a ajunge la Marea Neagră, trupele vor trebui să se îmbarce din nou pe vapoare și să guste toate plăcerile unei călătorii lungi de 250 de mile împotriva curentului strimtorilor, sau să facă un marș de 160 de mile printr-un ținut fără drumuri, a cărui parcurgere le va lua, fără îndoială, două săptămîni. Francezii debarcați la Rodosto se află cel puțin la Marea de Marmara, cale de numai șapte zile de marș de Constantinopol.

Ce trebuie să facă trupele în această situație neclară ? Ei bine, ele urmează să se îndrepte spre Adrianopole, pentru a acoperi acolo capitala, sau, în cazul cel mai rău, să facă jonc-

ține pe istmul Chersonesului Tracic, pentru a apăra Dardanelele. Așa scrie „Times”, sprijinindu-se pe informații din „surse autorizate”, și citează chiar observațiile strategice ale mareșalului Marmont, menite să dovedească înțelepciunea acestui plan.

O sută de mii de soldați francezi și englezi pentru apărarea unei capitale care nu este amenințată și care poate nici nu va fi amenințată în cursul următoarelor douăsprezece luni! Ei ar fi putut tot atât de bine să stea acasă.

Acest plan, dacă va fi pus în aplicare, este, pe drept cuvânt, tot ce se poate închipui mai defectuos. El se bazează pe cea mai proastă metodă ce poate fi aplicată într-un război de apărare, și anume pe aceea care consideră că inactivitatea absolută este un izvor de putere. Dar chiar dacă se presupune că expediția trebuie să aibă mai ales un caracter defensiv, este clar că pentru aceasta cel mai ușor era să li se dea turcilor posibilitatea ca, sprijiniți pe o asemenea rezervă, să treacă la ofensivă sau, cel puțin, să ocupe poziții de pe care să poată întreprinde o ofensivă parțială în măsura în care împrejurările vor permite. Dar la Enos și la Rodosto trupele franceze și engleze sînt absolut inutile.

Mai rău ca toate este că o armată de 100.000 de oameni, pe deplin asigurată cu mijloace de transport cu aburi și sprijinită de o flotă alcătuită din 20 de vase de linie cu pînze, reprezintă ea însăși o forță capabilă de cele mai hotărîte acțiuni ofensive în orice parte a Mării Negre. O asemenea forță ori trebuie să ia Crimeea și Sevastopolul, Odesa și Hersonul, să blocheze Marea de Azov, să nimicească fortărețele rusești de pe coasta caucaziană, să captureze flota rusă și s-o aducă nevătămată pînă la Bosfor, ori nu-și dă seama de propria ei putere și nu-și cunoaște îndatoririle ei de armată activă. Adepții guvernului pretind că se vor putea întreprinde asemenea operații cînd cei 100.000 de oameni vor fi concentrați în Turcia și că debarcarea primelor divizii la Enos și la Rodosto are ca scop doar inducerea în eroare a inamicului. Dar, chiar și în acest caz, a nu debarca trupele de-a dreptul într-un punct oarecare de pe coasta Mării Negre înseamnă a-ți pricinui o pierdere inutilă de timp și de forțe. Dușmanul nu poate fi înșelat. De îndată ce împăratul Nicolaie va afla de această expediție a 100.000 de oameni, care a fost anunțată cu atîta tărahoi, nu va întîrzia să trimită la Sevastopol, Kaffa, Perekop și Enikale * toți soldații de care dispune. Nu poți

* Vechea denumire a orașului Kerçi. — *Nota trad.*

să-ți sperii mai întâi dușmanul cu înarmările tale uriașe și după aceea să-l faci să creadă că nu vrei să-i pricinuiiești prin aceasta nici un rău. Manevra ar fi prea străvezie, și, dacă cineva a putut să creadă că rușii se vor lăsa induși în eroare de asemenea pretexte jalnice, înseamnă că diplomația britanică a comis și de data, asta o greșeală grosolană.

De aceea cred că cei ce au pus la cale această expediție încearcă pur și simplu să-l înșele pe sultan și, prefăcându-se că vor să înfricoșeze cât mai mult Rusia, vor căuta în orice caz să-i provoace cât mai puține pagube.

Dacă Franța și Anglia vor ocupa Constantinopolul și o parte din Rumelia, dacă Austria va ocupa Serbia și, poate, Bosnia și Muntenegru, iar Rusia va căpăta posibilitatea să-și întărească pozițiile în Moldova și Valahia, ce altceva va fi aceasta dacă nu o împărțire a Turciei europene? Turcia se află astăzi într-o situație mai proastă decât în 1772. Pe vremea aceea, regele Prusiei, pentru a sili pe împărăteasa Ecaterina să evacueze Principatele dunărene, a căror ocupație amenința să provoace un conflict european, a propus să se procedeze la o împărțire a Poloniei, menită să acopere cheltuielile războiului ruso-turc. Să ne amintim că atunci Poarta a pornit la început război împotriva Ecaterinei, pentru a apăra Polonia de pretențiile Rusiei, și că, pînă la urmă, Polonia a fost jertfită pe altarul „independenței și integrității” Imperiului otoman.

Politica trădătoare, de tergiversare, dusă de guvernul de coaliție a permis emisarilor moscoviți să pună la cale și să pregătească răscoala din Grecia, care era așteptată cu atîta nerăbdare de lordul Clarendon. Răscoala a început la 28 ianuarie și, potrivit ultimelor știri primite de la Viena, la 13 februarie a căpătat proporții de-a dreptul amenințătoare. Pe cât se pare, ea a cuprins regiunile Acarnania și Etolia și districtele Ilussa și Delonia. Se afirmă că la Egripo, capitala Eubeii, a izbucnit o răscoală nu mai puțin serioasă decât cea din Albania. Faptul că orașele Arta și Ianina au fost părăsite de turci și ocupate de greci este de mai mică importanță, deoarece fortărețele care domină aceste orașe rămîn în mîinile trupelor turcești, și, după cum știm din numeroasele războaie dintre creștini și turci, în Albania stăpînirea definitivă a acestor orașe a fost întotdeauna legată de posesiunea fortărețelor. În regiunea golfurilor Kontessa* și Salonic și în aceea a coastei albaneze va fi declarată starea de

* Vechea denumire a golfului Orphani. — *Nota trad.*

asediu. Am arătat într-un alt articol* că, pentru Poartă, unul dintre rezultatele cele mai nedorite ale răscoalei din Grecia va fi acela că va oferi un pretext puterilor occidentale să se amestece în relațiile dintre sultan și supușii lui; în loc să lupte împotriva rușilor, ele vor împinge pe creștinii greci la o alianță cu țarul. Cît de grăbite sînt puterile occidentale să recurgă la acest pretext se poate vedea dintr-o știre sosită cu aceeași cursă poștală și în care se spune că Poarta a acceptat tratatul propus de Anglia și Franța și că ambasadorii acestor două țări au trimis în ajutorul turcilor două nave cu aburi, în timp ce ministrul plenipotențiar al Angliei la Atena a informat guvernul regelui Othon că Anglia nutrește intenția să intervină în regiunile răscolate. Rezultatele imediate ale răscoalei din punct de vedere militar sînt descrise cu claritate de corespondentul din Viena în numărul de astăzi al ziarului „Times” :

„În ultimele cîteva zile, la cartierul general de la Vidin s-a putut observa o oarecare descurajare provocată de faptul că întăririle așteptate au primit ordin să se îndrepte într-o direcție opusă și acum se află în drum spre regiunile din sud-vest ale Turciei. Știrea despre răscoala creștinilor din Epir a stîrnit agitație printre arnăuții și albanezii de la Dunăre, care au cerut în gura mare să li se dea voie să se întoarcă acasă. Generalii de brigadă Husein-bei și Soliman-pașa au pierdut orice înfrurire asupra trupelor lor dezlănțuite și există temerea că, dacă se va face încercarea de a-i reține pe soldați cu forța, se va ajunge la o rebeliune deschisă; pe de altă parte, dacă li se va permite să plece, în drum spre casă ei vor pustii ținuturile locuite de creștini. Dar dacă mișcarea ostilă a populației creștine din Apus va lua proporții mai amenințătoare, aripa apuseană a armatei turcești va fi nevoită să execute o mișcare înapoi, care va însemna mai mult decît o contrabalansare a loviturii primite de Rusia prin intrarea flotelor aliate în Marea Neagră”.

Acestea sînt cîteva dintre primele rezultate ale tacticii de tergiversare care e ridicată în slăvi cu atîta patos de către Graham, Russell, Clarendon și Palmerston ca o justificare a politicii guvernului în problema orientală. Cînd au fost informați, vineri seara tîrziu, că țarul, fără să mai aștepte ca sir Hamilton Seymour să primească din Anglia ordinul său de rechemare, i-a poruncit pe un ton vehement și fără nici un fel de menajamente să plece, ministrii englezi au ținut două ședințe de cabinet : una sîmbătă și alta duminică după-amiază. Rezultatul deliberărilor lor este de așa natură că țarul capătă o nouă aminare, de trei sau patru săptămîni, sub forma unui demers prin care

* Vezi volumul de față, pag. 106. — *Nota red.*

„Țarul este insistent rugat ca, în termen de șase zile de la primirea prezentei comunicări, să dea asigurarea și promisiunea solemnă că va ordona trupelor sale să evacueze Principatele duniărene cel mai tirziu la 30 aprilie“.

După cum ați remarcat, acest demers *nu* este urmat de amenințarea cu *declarație de război* în caz de refuz din partea țarului. Se poate obiecta, firește — după cum arată și „Times“ —, că, în ciuda acestei noi amănări, continuă să se facă intense pregătiri de război. Trebuie însă remarcat, pe de o parte, că orice acțiuni hotărâte ale Porții la Dunăre au devenit imposibile din pricina promisiunii făcute de puterile occidentale că vor participa nemijlocit la război, și fiecare zi de amânare în această privință duce la înrăutățirea situației turcilor, întrucât permite rușilor să-și întărească pozițiile lor înaintate și face ca răsculații greci să prezinte un pericol tot mai real în spatele frontului armatei de la Dunăre; pe de altă parte, debarcarea de trupe la Enos și la Rodosto poate să creeze dificultăți sultanului, fără ca, bineînțeles, să-i poată opri pe ruși.

S-a stabilit ca corpul expediționar britanic să fie format din circa 30.000 de oameni, iar cel francez din circa 80.000. Dacă desfășurarea evenimentelor va arăta că Austria, alăturându-se doar de formă puterilor occidentale, nu urmărește altceva decât să mascheze înțelegerea ei cu Rusia, Bonaparte va avea mult de regretat de pe urma acestei împrăștieri cât se poate de nesocotite a trupelor sale.

O altă răscoală care poate fi privită ca o diversiune în folosul Rusiei este aceea din *Spania*. Orice mișcare în Spania provoacă în mod inevitabil fricțiuni între Franța și Anglia. În 1823, după cum știm din lectura cărții „Congresul de la Verona“⁸⁷ de Chateaubriand, intervenția franceză în Spania a fost inspirată de Rusia. Că intervenția anglo-franceză din 1834⁸⁸, care pînă la urmă a dus la ruperea antantei cordiale dintre cele două state, a avut același izvor de inspirație se poate deduce din faptul că inițiatorul ei a fost Palmerston. „Căsătoriile spaniole“⁸⁹ au netezit calea pentru răsturnarea dinastiei de Orléans. În momentul de față, detronarea „nevinovatei“ Isabella ar permite unuia dintre fiii lui Ludovic-Filip, ducele de Montpensier, să-și revendice drepturile sale la tronul Spaniei și în același timp i-ar aminti lui Bonaparte că într-o vreme unul din unchii săi * își avea reședința la

* — Joseph Bonaparte. — *Nota red.*

Madrid. Casa de Orléans ar fi sprijinită de membrii familiei Coburg, însă ar întâmpina rezistență din partea familiei Bonaparte. În felul acesta, răscoala spaniolă, care este de parte de a fi o revoluție populară, se poate dovedi un puternic mijloc de dărîmarea a unui edificiu atît de șubred cum e alianța anglo-franceză.

Se anunță că a fost încheiat un tratat de alianță între Rusia, Hiva, Buhara și Kabul.

În ce-l privește pe Dost-Muhammed, emirul de la Kabul, ar fi cît se poate de firesc ca el să încerce acum să se răzbune pe Anglia, aliatul său perfid. Se știe că în 1838 acest emir a propus Angliei ca el să declare *dușmănie de moarte*, pe veci, Rusiei, dacă guvernul englez dorește acest lucru, punînd să fie ucis agentul trimis la el de țară și că Anglia i-a stîrnit din nou mînia prin rolul pe care a fost silit să-l joace în 1839, pe vremea campaniei afgane, cînd el a fost alungat de pe tron, iar țara i-a fost pustiită în modul cel mai cumplit și mai lipsit de scrupule⁹⁰. Cît despre locuitorii Hivei, Buharei și Kabulului, care sînt musulmani-sunniți drept-credincioși, în timp ce persanii sînt adepți ai dogmelor eretice ale șiiților, e greu de presupus că ei se vor alia cu Rusia, aliata persanilor, pe care îi urăsc și îi detestă, împotriva Angliei, aliata vădită a padișahului, pe care ei îl consideră drept capul suprem al tuturor drept-credincioșilor.

Este posibil ca Rusia să aibă drept aliați Tibetul și pe împăratul tătar * al Chinei, dacă acesta va fi nevoit să se retragă în Manciuria și să abdice de la tronul Chinei propriu-zise. După cum se știe, răsculații chinezi au pornit o adevărată cruciadă împotriva budismului, distrugînd templele și ucigînd pe bonzi⁹¹. Dar religia tătarilor este budismul, iar Tibetul, care recunoaște suzeranitatea Chinei, este reședința marelui-lama și este considerat ca sanctuar al budiștilor credincioși. De aceea, dacă Tian-van va reuși să izgonească din China dinastia manciuriană, va trebui să ducă apoi un război religios împotriva autorităților budiste ale tătarilor. Și cum de o parte și de alta a munților Himalaia domnește religia budistă, iar Anglia nu poate să nu sprijine noua dinastie chineză, țarul, fără îndoială, va lua partea tri-

* Marx folosește aici termenul „tătar“, prin care în literatura vest-europeană a secolului al XIX-lea erau desemnați mongolii, manciurienii și alte triburi tierce din Asia răsăriteană. — *Nota red.*

burilor tătare, le va instiga împotriva Angliei și va căuta să provoace răscoale religioase chiar în Nepal. Din ultimele știri sosite din Orient aflăm că

„împăratul Chinei, prevăzînd pierderea Pekinului, a dat ordin guvernatorilor diferitelor provincii să trimită veniturile imperiale la Getol, vechea reședință a familiei sale și actuala lui reședință de vară din Manciuria, situată la vreo 80 de mile spre nord-est de Marele zid”.

Ne putem deci aștepta, într-un viitor foarte apropiat, la izbucnirea unui mare război religios între chinezi și tătari, care se va întinde și pe teritoriul Indiei.

Scris de K. Marx la 3 martie 1854

Publicat în ziarul „New York Daily Tribune” nr. 4.030 din 18 martie 1854

Semnat : *K a r l M a r x*

Se tipărește după textul apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

* Deschiderea Parlamentului muncitorilor. — Bugetul de război al Angliei

Londra, marți 7 martie 1854

Delegații Parlamentului muncitorilor⁹² s-au întrunit ieri, la orele 10 dimineața, la Casa poporului din Manchester. Prima ședință a fost, bineînțeles, consacrată lucrărilor preliminare. James Williams din Stockport și James Bligh din Londra au făcut propunerea, care a fost sprijinită de Ernest Jones, ca doctorul Marx să fie invitat a lua parte la ședințele Parlamentului muncitorilor ca delegat de onoare; propunerea a fost acceptată în unanimitate. Hotărâri similare au fost adoptate și în privința d-lor Louis Blanc și Nadaud. Oricare vor fi rezultatele imediate ale Parlamentului muncitorilor, simpla lui convocare marchează o nouă epocă în istoria clasei muncitoare. El și-ar avea, poate, un precursor, în această privință, în adunarea de la palatul Luxembourg, din Paris, de după revoluția din februarie⁹³. Dar încă de la prima privire se observă o mare deosebire: în timp ce comisia de la palatul Luxembourg a fost creată din inițiativa guvernului, Parlamentul muncitorilor este creat din inițiativa muncitorilor înșiși; comisia de la palatul Luxembourg a fost înființată pentru a îndepărta pe membrii socialiști ai guvernului provizoriu din centrul de acțiune și a-i înlătura de la orice participare cât de cât serioasă la adevăratele treburi ale statului; în sfârșit, în timp ce comisia de la palatul Luxembourg era alcătuită doar din delegați care făceau parte din diferitele așa-zise corps d'états — corporații care corespundeau, într-o măsură mai mare sau mai mică, breslelor medievale sau actualelor trade-unionuri —, Parlamentul muncitorilor e o adevărată reprezentanță pe scară națională a tuturor detașamentelor și categoriilor de muncitori. Succesul Parlamentului muncitorilor va depinde mai ales, dacă nu și exclusiv, de

hotărîrea sa de a porni de la principiul că în momentul de față nu este vorba de o așa-zisă organizare a muncii, ci de o adevărată organizare a clasei muncitoare.

Privilegiile actualelor clase guvernante și sclavia clasei muncitoare se întemeiază, în egală măsură, pe organizarea *existentă* a muncii, pe care cele dintîi vor căuta, bineînțeles, s-o apere și s-o mențină prin toate mijloacele de care dispun, unul dintre ele fiind actuala mașină de stat. Pentru a schimba deci actuala organizare a muncii și a o înlocui cu una nouă, este nevoie de putere — de putere socială și politică — nu numai pentru a opune rezistență, dar și pentru a ataca; iar pentru a căpăta o asemenea putere, clasa muncitoare trebuie să se organizeze ca o armată care posedă destulă energie morală și fizică pentru a se angaja în luptă cu hoardele dușmane. Dacă Parlamentul muncitorilor își va permite să-și piardă vremea cu dezbaterile unor probleme pur teoretice în loc de a pregăti calea spre organizarea efectivă a unui partid pe scară națională, el va suferi un eșec la fel ca și comisia de la palatul Luxembourg.

Recent au avut loc noi alegeri în Comitetul executiv al cartiștilor potrivit prevederilor statutului Asociației naționale cartiste⁹⁴. S-a anunțat că Ernest Jones, James Finlen (Londra) și John Shaw (Leeds) au fost aleși, cu formele convenite, în Comitetul executiv al Asociației naționale cartiste pe o perioadă de șase luni.

După ce încercarea lui Bonaparte de a contracta un împrumut la bursă a fost zădărnicită de rezistența pasivă a capitaliștilor parizieni, ministrul său de finanțe a prezentat senatului un proiect de buget care cuprinde următorul articol:

„Ministrul de finanțe este autorizat să emită, pentru nevoile trezoreriei și pentru efectuarea operațiilor Băncii Franței, bonuri de tezaur pe termen lung purtătoare de dobîndă, rambursabile la termene stabilite. Bonurile de tezaur puse în circulație nu trebuie să depășească suma de 250.000.000 de franci (10 milioane de lire sterline), dar, potrivit legii din 10 iunie 1833, bonurile care se varsă în fondul de amortizare a datoriei nu intră în această sumă și nu pot fi depuse ca gaj la Banca Franței sau la alte instituții de scont”.

O clauză suplimentară prevede că „împăratul își rezervă dreptul de a proceda la emisiuni suplimentare printr-un simplu decret”, care urmează să fie sancționat ulterior de către senat.

Dintr-o scrisoare primită de la Paris am aflat că această propunere a îngrozit întreaga burghezie, deoarece, pe de o parte, bonurile de tezaur nu trebuie să depășească suma de 250.000.000 de franci, iar pe de altă parte ele vor putea depăși această sumă cu cât va crede de cuviință împăratul, și bonurile astfel emise nici nu vor fi măcar primite în gaj de Banca Franței sau de alte instituții de scont. După cum se știe, pentru suma de 60.000.000 de franci luată de la *Caisses des dépôts et consignations* *, banca a și emis bonuri de tezaur.

Până și spectrul războiului este folosit în fel și chip, de către eroii loviturii de stat din decembrie, pentru înlăturarea ultimelor bariere șubrede care mai feresc vistieria statului de aviditatea lor. În timp ce burghezia este înspăimântată de această perspectivă a dezorganizării iminente a creditului public, care și așa este destul de zdruncinat, proiectata majorare a impozitului pe sare, precum și alte asemenea impozite extrem de nepopulare, vor stârni revolta maselor populare. În felul acesta, războiul, care fără îndoială îi va asigura lui Bonaparte o oarecare popularitate în țările străine, poate să grăbească totuși căderea lui în Franța.

Presupunerea mea că actualele dificultăți din Spania vor putea da loc la serioase neînțelegeri între Anglia și Franța își găsește o confirmare în următoarea informație apărută într-un ziar londonez :

„Împăratul Franței l-a întrebat pe lordul Clarendon, prin d-l Walewski, dacă guvernul britanic, în cazul detronării reginei Isabella, ar fi dispus să-l ajute să așeze pe tronul Spaniei pe pretendentul carlist la coroană. Lordul Clarendon, după cât se spune, i-a răspuns că, din fericire, regina Isabella poate fi sigură de tronul ei și că într-o țară atît de devotată instituțiilor monarhice revoluția nu reprezintă decît o posibilitate depărtată ; dar, chiar dacă în Spania va izbucni o revoluție și regina va fi detronată, cabinetul britanic se vede nevoit să refuze a-și asuma vreun fel de obligații.

Propunerea împăratului de a-l urca pe tron pe contele de Montemolin este inspirată de dorința sa, cît se poate de firească, de a înlătura pe ducesa de Montpensier de la succesiunea la coroana surorii ei ; căci împăratul consideră că n-ar fi de dorit să aibă ca vecin, în calitate de soț al reginei Spaniei, pe fiul lui Ludovic-Filip“.

La ședința de vineri a Camerei comunelor, lordul John Russell a declarat că este nevoit să-și retragă temporar bill-ul cu privire la reformă, care va fi, totuși, dezbătut la 24 aprilie dacă în acest interval de timp, ca urmare a accep-

* — Casele de depuneri și consemnațiuni. — *Nota trad.*

tării noilor propuneri făcute împăratului Rusiei, va fi reglementată problema orientală. Este adevărat că, după publicarea manifestului țarului către supușii săi și după scrisoarea adresată de el lui Bonaparte⁹⁵, o asemenea reglementare a devenit mai puțin probabilă ca oricând. Cu toate acestea, declarația guvernului dovedește că bill-ul cu privire la reformă a fost lansat cu un singur scop, și anume ca să abată atenția opiniei publice și s-o liniștească în caz că diplomația coaliției va reuși să restabilească, pentru Rusia, status quo ante bellum*. Rolul cu totul deosebit pe care l-a jucat Palmerston în aceste intrigi ministeriale a fost descris de „Morning Advertiser”, unul dintre ziarele care îl susțin cu cea mai mare ardoare, în felul următor :

„Lordul Aberdeen este prim-ministru cu numele, iar nu și în realitate. Prim-ministru al coroanei sale este, de fapt, lordul Palmerston. El este figura centrală a cabinetului. De când Palmerston a revenit la putere, colegii săi sînt în permanență stăpîniți de teama ca nu cumva să-i părăsească din nou pe neașteptate, și de aceea se feresc să împiedice realizarea acelor idei ale lui cărora știu că el le acordă o importanță deosebită. Urmarea este că el obține tot ce vrea. Un exemplu elocvent de influența de care se bucură excelența sa în Consiliul maiestății-sale ne-a fost dat săptămîna trecută. Noul bill cu privire la reformă a fost atunci prezentat în mod formal spre examinare cabinetului și s-a pus problema dacă e cazul ca el să fie dezbătut în actuala sesiune a parlamentului sau să fie retras. Lordul Aberdeen, lordul John Russell, sir James Graham și sir William Molesworth s-au pronunțat pentru punerea lui în discuție. Lordul Palmerston a propus ca bill-ul să fie retras și a declarat în mod răspicat, așa cum am arătat acum cîteva zile, că, dacă va suferi o înfrîngere în cadrul cabinetului, va vota în Camera comunelor pentru scoaterea acestui punct de pe ordinea de zi. Rezultatul acestei discuții sau conversații a fost triumful lui Palmerston. Oponenții lui, printre care și liderul partidului guvernamental în Camera lorzilor și liderul acestui partid în Camera comunelor, au suferit o înfrîngere. Un alt triumf al lordului Palmerston în cursul săptămîinii trecute a fost numirea lui sir Charles Napier în postul de comandant al flotei din Marea Baltică. Nu este nici un secret că atît lordul John Russell cît și sir James Graham erau împotriva acestei numiri, dar lordul Palmerston era pentru, și de aceea ea a fost făcută. În acest caz este foarte firesc ca nobilul lord să prezideze astăzi banchetul care va fi dat la Reform Club în onoarea viteazului amiral”.

Aseară d-l Gladstone a prezentat în Camera comunelor ceva cu totul necunoscut actualei generații : un buget de război. Din discursul lui a reieșit cît se poate de clar că guvernul a hotărît să supună atît de timpuriu Camerei măsurile sale financiare pentru ca, înfățișîndu-i din vreme consecințele

* — situația existentă înainte de război. — *Nota trad.*

extrem de neplăcute pe care le va avea războiul pentru punga persoanelor particulare, să tempereze zelul războinic al țării. O altă caracteristică importantă a discursului său a fost aceea că el a cerut doar suma care ar fi necesară pentru *aducerea înapoi* a celor 25.000 de oameni care intenționează să părăsească țărmurile Angliei în caz că războiul se termină numaidecît.

El a început prin a face o expunere asupra situației reale a veniturilor și cheltuielilor pe ultimul an financiar. Întrucît acesta nu este încă încheiat, d-l Gladstone a subliniat că, în ce privește veniturile pe ultima lună, ele pot fi doar evaluate. Pentru anul încheiat la 18 aprilie 1853 se prevăzuse un venit global de 52.900.000 de lire sterline, în timp ce încasările totale s-au ridicat într-un an la nu mai puțin de 54.025.000 l.st.; în felul acesta, excedentul veniturilor reale asupra cheltuielilor prevăzute a fost de 1.035.000 l.st. Pe de altă parte, s-au obținut, la capitolul cheltuieli, economii în sumă de 1.012.000 l.st. față de prevederile inițiale. De aceea Gladstone a făcut socoteala că, dacă n-ar fi fost împrejurările speciale în care se află astăzi țara, s-ar fi obținut în acest an un excedent bugetar de aproape 2.854.000 l.st.

Gladstone a arătat apoi care sînt rezultatele *reducerii de taxe vamale*, operată de el. În ciuda acestei reduceri, încasările din taxe vamale s-au ridicat în anul bugetar 1853—1854 la 20.600.000 l.st., în timp ce în 1852—1853 s-au încasat doar 20.396.000 l.st. S-a obținut astfel un spor de 204.000 l.st. Reducerea taxelor vamale la ceai a dus la o pierdere de numai 375.000 l.st. Înlocuirea taxelor de timbru, a căror cifră varia între 3 pence și 10 șilingi, cu o taxă uniformă de un penny n-a dus la pierderi, așa cum se prevăzuse, ci la o sporire a încasărilor cu 36.000 l.st.

Mai departe, Gladstone s-a ocupat de rezultatele legilor de *majorare a impozitelor*, care au fost adoptate la ultima sesiune. În Irlanda încasarea impozitului pe venit a fost întîrziată de diferite împrejurări, dar se crede că ea va aduce o sumă cu 20.000 l.st. mai mare decît cea prevăzută în buget. Extinderea sferei veniturilor impozabile (de la 150 la 100 l.st.) va da, pe cît se pare, în Marea Britanie o sumă cu 100.000 l.st. mai mare decît cea prevăzută în buget, adică 250.000 l.st. Venitul obținut din impozitul suplimentar de un șiling pe galonul de spirt în Scoția a adus un spor de numai 209.000 l.st., în timp ce în prevederile bugetare fusese evaluat la 278.000 l.st.

Pe de altă parte, impozitul pe spirt în Irlanda a adus un spor de 213.000 l.st., față de 198.000 l.st. cât fusese prevăzut. Taxa de succesiune urmează să aducă pe întregul an financiar doar 500.000 l.st. Aceasta este darea de seamă a d-lui Gladstone cu privire la finanțele Marii Britanii pe ultimul an bugetar, care se încheie la 5 aprilie.

*Prevederile bugetare la capitolul venituri
pe anul 1854—1855
(în lire sterline)*

Taxe vamale	20.175.000
Accize	14.595.000
Taxe de timbru	7.090.000
Impozite	3.015.000
Impozit pe venit	6.275.000
Taxe poștale	1.200.000
Domeniile statului	259.000
Rezerve vechi	420.000
Alte venituri	320.000
Total venituri	53.349.000

*Prevederile bugetare la capitolul cheltuieli
(în lire sterline)*

Datoria consolidată	27.000.000
Datoria neconsolidată	546.000
Fondul consolidat	2.460.000
Armata	6.857.000
Flota	7.488.000
Artileria	3.846.000
Intendența	645.000
Alte cheltuieli	4.775.000
Miliția	530.000
Serviciul de informații	792.000
Serviciul oriental	1.250.000
Total cheltuieli	56.189.000
Deficit	2.840.000

Înainte de a trece la mijloacele de acoperire a deficitului, d-l Gladstone a enumerat măsurile a căror adoptare guvernul n-ar recomanda-o Camerei comunelor. El n-ar vrea să recurgă la restabilirea, fie și parțială, a taxelor vamale, a căror reducere, propusă de el anul trecut, a căpătat putere de lege. El n-ar vrea să recurgă la restabilirea în mod inutil a unor impozite la care au renunțat și guvernele precedente. Totuși, dacă lupta în care s-a angajat acum țara o să țină încă un an, atunci este îndoielnic ca guvernul să fie în stare

să mențină încă multă vreme aceste impozite micșorate. În general, Gladstone nu are intenția să propună sporirea impozitelor indirecte. Totodată el n-ar vrea nici să recurgă la împrumuturi de stat, deoarece nu există o altă țară a cărei avuție să fie atît de grevată de datorii ca aceea a Angliei. În sfîrșit, după toate aceste explicații preliminare, d-l Gladstone a trecut la o expunere a propunerilor guvernului. Este vorba de dublarea impozitului pe venit pe o durată de șase luni și de desființarea completă a actualei împărțiri a cambiilor în două categorii : interne și externe. Cota medie a taxei pe trate, deși repartizată în mod inegal, a fost pînă acum de 1 șiling și 6 pence la 100 de șilingi. Gladstone a propus să se egalizeze cota prin reducerea ei la 1 șiling. Această schimbare va duce, după calculele sale, la o sporire a venitului cu 60.000 l. st. Cît privește cota impozitului pe venit, ea urmează să fie mărită de la 7 la $10\frac{1}{2}$ pence de fiecare liră la veniturile de 150 l. st. sau mai mari și de la 5 la $7\frac{1}{2}$ pence de fiecare liră la veniturile cuprinse între 100 și 150 l. st. Totodată Gladstone a propus ca, printr-o moțiune a Camerei comunelor, să fie îputernicit ca, pînă ce va fi încasat impozitul, să emită bonuri de tezaur pentru suma de 1.750.000 l. st., care să fie rambursate din sporul de încasări la impozitul pe venit. În încheiere, d-l Gladstone a încercat, fără prea mult succes, să-și apere ultimele sale măsuri cu privire la reducerea datoriei publice, măsuri care, după cum știți, au suferit un eșec lamentabil.

La dezbaterile care au urmat după această expunere au participat numeroși membri ai Camerei, dar singurul discurs demn de relevat a fost acela al d-lui Disraeli, care a declarat că nu se va opune nici unei propuneri pe care guvernul va socoti necesar s-o prezinte pe propria sa răspundere Camerei comunelor pentru a asigura posibilitatea de a duce războiul cu toată energia și, după cum speră dînsul, cu deplin succes. Dar, în caz că războiul se prelungește, dînsul protestează împotriva transformării impozitelor directe în singura sursă de mijloace pentru susținerea lui. Cît despre cea de-a doua parte a dării de seamă a d-lui Gladstone, cea referitoare la actuala situație financiară a țării și la numerarul disponibil, i se pare că ea se caracterizează printr-o lipsă de claritate care, în general, nu-i stă bine unei dări de seamă financiare, și mai ales unei dări de seamă prezentate în împrejurările actuale. Cît despre situația actuală a balanței trezoreriei, el consideră că ea e incompletă și nesatisfăcătoare. La 3 ianuarie 1853,

după ce a venit la putere actualul guvern, balanța trezoreriei era de 9.000.000 l.st., iar un an mai târziu, în ianuarie 1854, se redusese la jumătate. După calculul făcut de Disraeli, la 5 aprilie balanța trezoreriei va coborî la 3.000.000 l.st., în timp ce plata dividendelor către creditorii statului și cheltuielile pentru efectuarea conversiunii proiectate vor necesita în total 9.000.000—10.000.000 l.st. Onorabilul gentleman a declarat că nu are rost să se efectueze aceste operații prin balanța trezoreriei și că suma care mai lipsește trebuie trecută la deficit. Disraeli afirmă că ar fi extrem de important ca în momentul de față balanța să se încheie favorabil, dar în locul problemei care se punea în trecut, dacă vor fi echilibrate veniturile și cheltuielile sau se va obține un excedent, în prezent se pune problema dacă, în general, se va putea obține o balanță echilibrată sau se va înregistra un deficit însemnat; și, într-adevăr, în loc de o echilibrare, fie și aproximativă, a veniturilor cu cheltuielile, a rezultat un deficit enorm, care a fost provocat de ministrul de finanțe pe două căi: în primul rînd, prin reducerea dobînzii la bonurile de tezaur la $1\frac{1}{2}\%$, într-un moment cînd valoarea banilor era în creștere, și, în al doilea rînd, prin funesta sa conversiune a obligațiilor Companiei Mărilor Sudului⁹⁶, adică printr-o măsură care nu numai că i-a înghițit balanța, dar i-a lăsat și un deficit de 2.000.000 l.st.

După cîteva observații lipsite de importanță făcute de alți membri ai Camerei, dezbaterile pe marginea expunerii proiectului de buget au luat sfîrșit și a fost adoptată cuvenita hotărîre.

Scris de K. Marx la 7 martie 1854

Publicat în ziarul „New York Daily Tribune” nr. 4.035 din 24 martie 1854

Semnat: *Karl Marx*

Se tipărește după textul apărut în ziar

Tradus din limba engleză

The People's Paper

THE CHAMPION OF
POLITICAL JUSTICE AND UNIVERSAL RIGHT.

LONDON, SATURDAY MARCH 10, 1854.

Price Fourpence

Karl Marx

Scrisoare către Parlamentul muncitorilor

Londra, 9 martie 1854
28, Dean street, Soho

Regret din tot sufletul că, cel puțin în momentul de față, nu pot părăsi Londra, așa că nu am posibilitatea să-mi exprim prin viu grai sentimentul de mândrie și recunoștință pe care l-am încercat primind invitația de a participa ca delegat de onoare la lucrările Parlamentului muncitorilor. Insuși faptul că a fost convocat un asemenea parlament marchează începutul unei noi epoci în istoria lumii. Vestea acestui eveniment remarcabil va trezi pretutindeni nădejdi în inimile muncitorilor din Europa și din America.

Dintre toate țările, Marea Britanie este aceea în care despotismul capitalului și sclavia muncii au căpătat cea mai mare dezvoltare. În nici o altă țară păturile intermediare între milionarul care comandă întregi armate industriale și sclavul salariat, care trăiește de azi pe mâine, n-au fost măturate atât de radical de pe suprafața pământului ca în Marea Britanie. Aici nu mai există, ca în țările de pe continentul european, o numeroasă clasă de țărani și de meseriași, care depind într-o măsură aproape egală de proprietatea și de munca lor. În Marea Britanie s-a ajuns la o separație completă a proprietății de muncă. De aceea în nici o altă țară războiul dintre cele două clase care alcătuiesc societatea modernă n-a luat proporții atât de colosale și n-a căpătat contururi atât de distincte și de palpabile.

Tocmai din această cauză clasa muncitoare din Marea Britanie s-a dovedit, înaintea tuturor celorlalte, pregătită și chemată să se situeze în fruntea marii mișcări menite să ducă în cele din urmă la eliberarea completă a muncii. Acest

The Mass Movement.

THE LABOUR PARLIAMENT.

FRIDAY'S SITTING.

The house re-assembled at nine o'clock.
Mr. Clark Cropper in the chair.
The minutes having been read and confirmed, it was ordered that records of 300 copies, 1,500 copies of the balance sheet should be printed.
Mr. E. Jones then read the following letter from Dr. Marx, of London:—

"28, Dean Street, Soho, London.

"9th March, 1884.

"I regret deeply to be unable, for the moment at least, to leave London, and thus to be prevented from expressing verbally my feelings of pride and gratitude on receiving the invitation to sit as Honorary Delegate at the Labour Parliament. The mere assembling of such a Parliament marks a new epoch in the history of the world. The news of this great fact will arouse the hopes of the working classes throughout Europe and America. Great Britain, of all other countries, has seen developed on the greatest scale, the despotism of Capital and the slavery of Labour. In no other country have the intermediate stations between the millionaire commanding whole industrial armies and the wagen-slave living only from hand-to-mouth so gradually been swept away from the soil. There exist here no longer, as in continental countries, large classes of peasants and artisans almost equally dependent on their own property and their own labour. A complete divorce of property from labour has been effected in Great Britain. In no other country, therefore, the war between the two classes that constitute modern society has assumed so colossal dimensions and features so distinct and palpable.

But it is precisely from these facts that the working classes of Great Britain, before all others, are competent and called for to act as leaders in the great movement that must finally result in the absolute emancipation of Labour. Such they are from the conscious clearness of their position, the vast superiority of their numbers, the disastrous struggles of their past, and the moral strength of their present.

It is the working millions of Great Britain who first have laid down the real basis of a new society—modern industry, which transformed the destructive agencies of nature into the productive power of man. The English working classes, with invincible energies, by the sweat of their brows and brains, have called into life the material means of enabling labour itself, and of multiplying its fruits to such a degree as to make general abundance possible.

By creating the inexhaustible productive powers of modern industry they have fulfilled the first condition of the emancipation of labour. They have now to realise the other condition. They have to free those wealth-producing powers from the infamous shackles of necessity, and subject them to the joint control of the producers, who, till now, allowed the very products of their hands to turn against them and be transformed into so many instruments of their own subjugation.

The labouring classes have conquered nature; they have now to conquer men. To succeed in this attempt they do not want strength, but the organisation of their common strength, organisation of the labouring classes on a national scale—such, I suppose, is the great and glorious end aimed at by the Labour Parliament.

If the Labour Parliament proves true to the idea that called it into life, some future historian will have to record that there existed in the year 1884 two Parliaments in England, a Parliament at London, and a Parliament at Manchester—a Parliament of the rich, and a Parliament of the poor—but that met not only in the Parliament of the men and not in the Parliament of the masters.

Yours truly,

Karl Marx.

Mr. E. Jones announced that he expected Dr. Marx in Manchester—if not that week, early in the week following.

Un fragment dintr-o pagină a ziarului „People's Paper“ în care a apărut scrisoarea adresată de K. Marx Parlamentului muncitorilor

rol i-l conferă conștiința clară a situației sale, imensa ei superioritate numerică, experiența luptelor grele din trecut și forța morală de care dă ea dovadă azi.

Milioanele de muncitori din Marea Britanie au pus, pri-mii, baza reală a noii societăți — industria modernă —, care a transformat forțele destructive ale naturii în forțe de producție ale omului. Cu o energie neobosită, în sudoarea frunții sale, printr-o extremă încordare a capacităților sale intelectuale, clasa muncitoare engleză a creat premisele materiale pentru înnobilarea muncii însăși și pentru ridicarea productivității ei la un nivel care să creeze posibilitatea unui belșug general.

Creînd inepuizabilele forțe de producție ale industriei moderne, clasa muncitoare engleză a îndeplinit prima condiție pentru eliberarea muncii. Acum ea trebuie să îndeplinească a doua condiție necesară. Ea trebuie să elibereze aceste forțe producătoare de avuție de rușinoasele cătușe ale monopolului și să le subordoneze controlului colectiv al producătorilor, care au îngăduit pînă acum ca produsul propriilor lor mîini să se întoarcă împotriva lor și să fie transformat într-un instrument al propriei lor asupriri.

Clasa muncitoare a cucerit natura ; ea trebuie să cuce-rească acum omul. Ea este destul de puternică pentru a duce la bun sfîrșit această operă, dar este nevoie de organizarea tuturor acestor forțe, de organizarea clasei muncitoare pe scară națională ; iată care este, cred eu, mărețul și gloriosul țel pe care și l-a propus să-l realizeze Parlamentul muncitorilor.

Dacă Parlamentul muncitorilor va rămîne credincios ideii care i-a dat viață, un istoric al viitorului va consemna că în 1854 au existat în Anglia două parlamente : unul la Londra și altul la Manchester, unul al bogaților, și altul al săracilor, dar că adevărații oameni se aflau numai în Parlamentul muncitorilor, iar nu și în acela al patronilor.

Al dv. devotat,

Karl Marx

Scris la 9 martie 1854

Publicat în „The People's Paper“ nr. 98
din 18 martie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Parlamentul muncitorilor

Londra, vineri 10 martie 1854

Dintre toate țările, Marea Britanie este aceea în care despotismul capitalului și sclavia muncii au căpătat cea mai mare dezvoltare. În nici o altă țară păturile intermediare între milionarul care comandă întregi armate industriale și sclavul salariat, care trăiește de azi pe mâine, n-au fost măturate atât de radical de pe suprafața pământului ca în Marea Britanie. Aici nu mai există, ca în țările de pe continentul european, o numeroasă clasă de țărani și de meseriași, care depind într-o măsură aproape egală de proprietatea și de munca lor. În Marea Britanie s-a ajuns la o separație completă între proprietate și muncă. De aceea în nici o altă țară războiul dintre cele două clase care alcătuiesc societatea modernă n-a luat proporții atât de colosale și n-a căpătat contururi atât de distincte și de palpabile.

Tocmai din această cauză clasa muncitoare din Marea Britanie s-a dovedit, înaintea tuturor celorlalte, pregătită și chemată să se situeze în fruntea mării mișcări menite să ducă în cele din urmă la eliberarea completă a muncii. Acest rol i-l conferă conștiința clară a situației sale, imensa ei superioritate numerică, experiența luptelor grele din trecut și forța morală de care dă ea dovadă azi.

Presa zilnică din Londra duce „o politică de trecere sub tăcere” a activității Parlamentului muncitorilor. Ea speră să-l răpună printr-o vastă „conspirație de tăcere” *. După ce a plictisit publicul prin publicarea, luni de-a rândul, a unor interminabile articole în legătură cu șansele convocării unui asemenea Parlament, acum ea evită în mod intenționat să menționeze, sub orice formă, că Parlamentul muncitorilor a

* — „conspirație a tăcerii”. — *Nota trad.*

și luat ființă și și-a început activitatea. Această înțelepciune a strălucitului, care își închipuie că evită primejdia dacă se preface că n-o vede, nu duce în vremea noastră la nici un rezultat. Presa va fi nevoită să vorbească despre Parlamentul muncitorilor și, în ciuda indiferenței ei afectate, un istoric al viitorului va consemna că în 1854 au existat în Anglia două parlamente: unul la Londra și altul la Manchester, unul al bogaților și altul al săracilor, dar că adevărații oameni se aflau numai în Parlamentul muncitorilor, și nu în acela al patronilor.

Comitetul însărcinat cu elaborarea programului de acțiune al Parlamentului muncitorilor a prezentat următorul raport:

„Comitetul consideră că sarcina Parlamentului muncitorilor este: — să contribuie la încheierea cu succes pentru muncitori a grevelor și lock-outurilor care au loc în momentul de față și să adopte măsuri prin care ele să poată fi evitate pe viitor; — să asigure o comportare echitabilă față de muncitori în timpul lucrului; — să ocrotească femeile și copiii împotriva urmărilor nefaste ale sistemului de fabrică; — să găsească mijloace pentru instruirea muncitorilor și să facă totul pentru sistarea reținerilor din salariu și a reducerii lui camuflate.

Considerînd, apoi, că acest Parlament are datoria să lupte pentru a asigura oamenilor muncii o participare echitabilă la beneficiile create prin munca lor, și înainte de toate pentru a crea condițiile în care ei să poată deveni stăpîni pe propria lor muncă în vederea *eliberării lor totale din robia salariată*, comitetul, convins fiind că un pas decisiv în această direcție este procurarea de mijloace bănești necesare pentru acțiune, vă prezintă spre examinare următoarele puncte:

- 1) organizarea colectării de mijloace pentru crearea unui fond național al muncitorilor;
- 2) un plan de măsuri pentru asigurarea integrității fondului astfel creat;
- 3) folosirea fondului și asigurarea drepturilor muncitorilor;
- 4) organizarea Mișcării de masă.

I. CREAREA UNUI FOND NAȚIONAL AL MUNCITORILOR

a) Vărsarea unei cote-părți săptămînale din salariu, în funcție de mărirea lui, după cum urmează:

pînă la	4	șilingi	pe	săptămînă	—	$\frac{1}{2}$	penny
„	8	„	„	„	—	$\frac{3}{4}$	„
„	12	„	„	„	—	1	„
„	15	„	„	„	—	$1\frac{1}{2}$	„
„	20	„	„	„	—	2	pence
„	30	„	„	„	—	3	„
„	40	„	„	„	—	4	„

b) **Împuterniciții diferitelor organizații muncitorești care s-au alăturat Mișcării de masă depun la conducerea Mișcării sumele de bani colectate.**

II. ASIGURAREA INTEGRITĂȚII FONDULUI

a) O dată pe săptămână, **împuterniciții organizațiilor locale depun la conducerea Mișcării de masă toți banii primiți pentru Mișcare, așa cum se arată amănunțit în cele ce urmează. Persoanele oficiale însărcinate cu primirea fondurilor trebuie să elibereze imediat delegaților chitanțe pentru banii primiți.**

b) **Toți banii primiți pentru Mișcarea de masă, membrii conducerii trebuie să-i depună la o bancă (putînd păstra o sumă nu mai mare de 50 de l. st.), pe numele lor colectiv; nici întreaga sumă sau toate sumele, nici o parte dintre ele nu pot fi retrase de la bancă decît cu condiția de a prezenta registrul de procese-verbale al conducerii menționate, care să conțină o hotărîre corespunzătoare, semnată de o majoritate dinainte stabilită a membrilor ei.**

c) **Sumele care se retrag astfel din contul curent (dacă depășesc cifra de 5 l. st.) trebuie să fie eliberate sub formă de bancnote ale căror serii sînt înscrise într-un registru, care poate fi oricînd pus la dispoziție pentru control, și sînt publicate în ziare; bancnotele primite trebuie tăiate în bucăți, fiecare bucată fiind încredințată unui alt membru al conducerii; în cazurile cînd se retrag sume mari, ele trebuie păstrate în părți egale de către membrii conducerii.**

d) **Fiecare dintre membrii conducerii căruia i s-au încredințat bani spre păstrare trebuie să elibereze o obligație pentru partea din banii retrași de la bancă pe care o primește, presupunînd că banii au fost împărțiți în părți egale, potrivit cu numărul membrilor conducerii; în caz că va refuza să prezinte — în vederea folosirii banilor potrivit hotărîrii adoptate — părțile de bancnote pe care le deține, se va face imediat uz de documentul care există împotriva lui și va fi anulat numai după ce el va restitui părțile respective ale bancnotelor; obligațiile astfel emise vor fi păstrate într-un seif sau într-o casă de bani, dată în păstrare, pe propria răspundere, unei persoane neinteresate (care nu face parte din conducere), care nu va putea permite să se ia de acolo nici un document decît în prezența tuturor membrilor conducerii.**

e) **Banii retrași de la bancă pentru plăți sau pentru cumpărături se achită de către conducere numai în prezența tuturor membrilor ei.**

III. FOLOSIREA FONDULUI

a) **Fondurile colectate vor fi folosite după cum urmează: pentru ajutarea tuturor orașelor și localităților unde au loc greve și pentru lichidarea tuturor datoriilor contractate în timpul grevelor și lock-outurilor precedente și a celor actuale. Orașele vor primi ajutor în mod egal, proporțional cu numărul șomerilor. Prin analogia cu principiul că toți cei ce se află pe bordul unui vas primesc porții egale atunci cînd proviziile sînt pe terminate, și aici ajutorul trebuie acordat în mod egal,**

fără a se ține seama de nivelul ridicat sau scăzut al salariului. Se va da ajutor tuturor celor ce participă la grevele și lock-outurile care au loc în momentul de față, dar pe viitor vor fi ajutate numai organizațiile care recunosc și sprijină Mișcarea de masă.

b) Trebuie creată o secție pentru reglementarea prețului muncii. În acest scop vor fi publicate rapoarte lunare în care vor fi arătate prețurile materiilor prime folosite în toate ramurile de producție în care muncitorii s-au alăturat Mișcării de masă, prețul muncii în aceste ramuri, prețul de vânzare al articolelor produse și alte cheltuieli de producție. Pe baza acestor date, conducerea va publica o informare despre profiturile întreprinzătorilor, cu care prilej va trebui să țină seama de toate datele pe care le-ar putea comunica aceștia cu privire la unele cheltuieli speciale sau suplimentare efectuate de ei în legătură cu producția. Pe această bază va trebui să se reglementeze prețul muncii și să se stabilească în mod corespunzător tariful de salarii. În mod analog se va proceda și în domeniul agriculturii.

c) Avind dreptul incontestabil de a fi părtași la profiturile întreprinzătorilor, muncitorii mai au și un alt drept, și mai incontestabil: acela de a deveni stăpîni pe propria lor muncă. În acest scop, precum și pentru o reglementare mai eficace a salariilor prin lipsirea întreprinzătorilor de puterea pe care le-o dă existența unui surplus de brațe de muncă, fondurile Mișcării de masă trebuie totodată să fie folosite și pentru achiziționarea de pămînt. Terenurile vor fi achiziționate pe numele unor persoane care nu fac parte din conducere și vor fi împărțite în ferme de diferite mărimi, în funcție de calitatea solului și de destinația pe care urmează s-o capete, adică dacă vor fi date în arendă la diferite persoane sau vor fi folosite pentru întemeierea de mari întreprinderi cooperatiste. Terenurile sus-menționate vor fi atribuite Mișcării de masă și nu pot fi înstrăinate. Pămîntul va fi dat în arendă pe termen scurt și la un preț echitabil și moderat. Contractul de arendare va cuprinde o clauză specială în sensul că răii platnici pierd numaidecît drepturile care decurg din contractul de arendare. Potrivit prevederilor unui alt articol din contract, cel ce ia pămînt în arendă se obligă să achite arenda unei persoane împuternicite în acest sens prin actul de predare despre care este vorba mai jos. Persoanele pe al căror nume sînt cumpărate terenurile trebuie să semneze un act de predare în care se prevede că cel ce ia pămînt în arendă nu le plătește lor renta, ci persoanelor care fac parte, în momentul respectiv, din conducerea Mișcării de masă. Persoanele care fac parte din conducere la data respectivă se obligă, sub iscălitură, să plătească fiecare o amendă de 5.000 l. st. către două persoane desemnate în acest scop, altele decît acelea care au cumpărat terenuri, în cazul cînd, părăsind funcția ce o dețin, nu vor întocmi un act de predare, către succesorii lor în funcția de membri ai conducerii, a sumelor primite ca arendă; aceștia din urmă trebuie să fie și ei legați printr-o asemenea obligație.

d) Pentru a asigura și mai bine dreptul muncitorilor de a deveni stăpîni pe propria lor muncă și pentru a elibera piața muncii de surplusul de brațe de muncă, comitetul vă recomandă de asemenea să folosiți fondurile existente pentru a organiza fabrici, ateliere și depozite cooperatiste care să devină proprietatea Mișcării de masă. În afară de salariul prevăzut în tabelul tarifar despre care s-a vorbit mai sus, cei ce lucrează în aceste întreprinderi vor primi jumătate din beneficiul net obținut din vânzarea produselor întreprinderii; cealaltă jumă-

tate din beneficiu va fi repartizată la veniturile Mișcării de masă. Administratorii de întreprinderi cooperatiste, aleși de către muncitori, urmează să fie confirmați de către conducere. Administratorul fiecărei întreprinderi în parte reglementează achizițiile și desfacerea și prezintă conducerii dări de seamă lunare cu privire la achizițiile, vânzările și plățile efectuate, arătând care sînt pierderile sau beneficiile înregistrate. În caz că se prezintă plîngeri întemeiate în legătură cu neînțelegerile ivite între muncitori și administrator, muncitorii au dreptul să destituie pe administrator și să aleagă altul în locul lui, pentru aceasta fiind nevoie de o majoritate de cel puțin trei pătrimi din numărul total al voturilor. Fiecare administrator este obligat să verse la conducerea Mișcării de masă jumătate din beneficiul net al întreprinderii cooperatiste respective. Bunurile care vor fi achiziționate de Mișcarea de masă pentru întreprinderile cooperatiste urmează să fie apărute prin aceleași măsuri de asigurare a integrității lor ca și bunurile funciare“.

După discuții îndelungate, raportul comitetului, pînă la sfîrșitul capitolului II, a fost adoptat în ședința de miercuri a Parlamentului muncitorilor. Din comitetul însărcinat cu elaborarea acestui program de acțiune al Mișcării de masă au făcut parte Ernest Jones, James Finlen, James Williams, Abraham Robinson și James Bligh.

Scris de K. Marx la 10 martie 1854

Publicat în ziarul „New York Daily Tribune“ nr. 4.039 din 29 martie 1854

Semnat : *Karl Marx*

Se tipărește după textul apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Răscoala din Grecia

Răscoala din rîndurile supușilor greci ai sultanului, care a provocat atîta îngrijorare la Paris și la Londra, a fost înăbușită, dar, după cît se crede, nu este exclus ca ea să izbucnească din nou. În legătură cu aceasta putem spune că, după o examinare atentă a documentelor privitoare la această chestiune, am ajuns la următoarea convingere: răsculații s-au recrutat numai din rîndurile muntenilor care locuiesc pe versantul de sud al Pindului; ei nu s-au bucurat de simpatia celorlalți supuși creștini ai Turciei, cu excepția fanaticilor haiduci din Muntenegru; locuitorii din cîmpiile Tessaliei — singura comunitate greacă compactă care se mai află sub dominație turcească — se tem mai mult de compatrioții lor decît de turci. Nu trebuie uitat că, din teamă și lașitate, această parte a populației n-a îndrăznit să se răzvrătească nici în timpul războiului grecilor pentru independență⁹⁷. Restul populației grecești, care numără vreo 300.000 de suflete și este răspîndită prin diferite orașe ale Imperiului turcesc, e privită cu atîta antipatie de către creștinii de alte naționalități, încît pretutindeni unde au avut loc mișcări populare încununată de succes, ca în Serbia și Valahia de pildă, toți preoții de origine greacă au fost alungați și înlocuiți cu alții, proveniți din rîndurile populației autohtone.

Dar, cu toate că actuala răscoală a grecilor, privită în sine, este cu totul neînsemnată, ea capătă totuși importanță prin faptul că oferă un pretext puterilor occidentale să se amestece în relațiile dintre Poartă și majoritatea supușilor ei europeni, printre care grecii reprezintă doar 1.000.000, față de cei 10.000.000 de reprezentanți ai celorlalte naționalități de religie ortodoxă. Grecii care locuiesc în Regatul grec și cei care locuiesc pe Insulele ionice de sub dominația britanică consideră, firește, că este de datoria lor națională să-i alunge

pe turci de pretutindeni unde se vorbește limba greacă și să anexeze Tessalia și Epirul la statul grec. Poate că grecii visează chiar să restaureze Bizanțul, deși, luați în ansamblu, ei sînt un popor prea inteligent ca să creadă într-o asemenea fantezie. Dar toate aceste planuri ale grecilor de mărire a statului lor național și de cîștigare a independenței, care sînt sprijinite în momentul de față prin intrigile Rusiei, după cum dovedește conspirația recent descoperită a preotului Atanasie, și care au fost proclamate pînă și de tîlharii munteni, fără a avea vreun ecou în rîndurile populației agricole de la șes, nu au nici o legătură cu problema drepturilor religioase ale supușilor turci, cu care încearcă cei de aici să le amestece.

După cum am aflat din ziarele engleze și dintr-o comunicare făcută de lordul Shaftesbury în Camera lorzilor și de d-l Monckton Milnes în Camera comunelor, guvernul britanic urmează să ia, în parte ca urmare a acestei mișcări a populației grecești, unele măsuri pentru îmbunătățirea situației supușilor creștini ai Porții. În această comunicare se arată limpede că mărșul țel urmărit de puterile occidentale în Turcia este de a pune pe picior de egalitate în drepturi religia creștină și pe cea mahomedană. Dar asta nu înseamnă absolut nimic, sau înseamnă acordarea de drepturi politice și civile atît musulmanilor cît și creștinilor, fără deosebire de religie și, în general, fără a ține seama de vreo religie. Cu alte cuvinte, asta înseamnă o separare totală a statului de biserică, a religiei de politică. Dar statul turcesc, ca toate statele orientale, este întemeiat pe o împletire foarte strînsă, dacă nu chiar pe o identificare a statului cu biserica, a politicii cu religia. Coranul este pentru Imperiul turcesc și pentru cîrmuitorii lui izvorul credinței și al legilor. Dar este oare cu putință să fie făcuți egali în drepturi în fața Coranului drept-credinciosul și ghiaurul, musulmanul și raiaua? O asemenea măsură ar însemna de fapt înlocuirea Coranului cu un nou cod civil, cu alte cuvinte distrugerea structurii societății turcești și crearea, pe ruinele ei, a unei noi ordini de lucruri.

Pe de altă parte, principala trăsătură care deosebește religia ortodoxă de toate celelalte forme ale creștinismului este aceeași identificare a statului cu biserica, a vieții civile cu cea bisericească. În Imperiul bizantin statul și biserica au fost atît de strîns împletite, că este imposibil să scrii istoria celui dintîi fără s-o scrii și pe a celei de-a doua. Aceeași identificare se observă și în Rusia, deși aici, spre deosebire

de ceea ce s-a întâmplat în Imperiul bizantin, biserica a fost transformată într-o simplă unealtă a statului, într-un instrument de asigurare înăuntrul țării și de cotropire în afara ei. În Imperiul otoman, în concordanță cu ideile orientale ale turcilor, teocrația bizantină a căpătat posibilitatea să ia asemenea proporții, încît preotul, în parohia sa, este în același timp judecător, primar, învățător, executor testamentar, percepător de impozite, factotum omniprezent al vieții civile, nu un slujitor, ci un stăpîn care cumulează o sumedenie de funcții. Principala imputare care li se poate face turcilor în această privință nu este că au îngădit privilegiile preoțimii creștine, ci, dimpotrivă, că sub stăpînirea lor această tutelă despotică atotcuprinzătoare, acest control și acest amestec al bisericii au putut să pătrundă în toate sferele vieții sociale. În ale sale „Scrisori orientale”, d-l Fallmerayer povesteste în chip cît se poate de amuzant cît de uimit a rămas un preot ortodox cînd i-a spus că clerul catolic nu exercită nici un fel de autoritate civilă și nu deține funcții civile. „Dar cum izbutesc atunci frații noștri catolici să-și umple timpul?”, l-a întrebat plin de mirare preotul.

Este limpede deci că introducerea unui nou cod civil în Turcia, a unui cod absolut independent de religie și întemeiat pe separația completă a statului de biserică, ar însemna nu numai desființarea mahomedanismului, dar și lichidarea bisericii ortodoxe în forma în care ființează ea în Imperiul turcesc. Poate fi oare cineva atît de naiv încît să creadă în mod serios că sfioșilor și anemicilor reacționari din actualul guvern britanic le-a putut trece cîndva prin minte să-și asume o sarcină de-a dreptul gigantică, care într-o țară ca Turcia implică înfăptuirea unei revoluții sociale integrale? Asta-i curată absurditate. Ei nu pot urmări alt scop decît acela de a arunca praf în ochii poporului englez și ai popoarelor Europei.

Scris de K. Marx la 10 martie 1854
Publicat, ca articol de fond,
în ziarul „New York Daily Tribune”
nr. 4.039 din 29 martie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

Retragerea rușilor de la Calafat ⁹⁸

Rușii s-au retras de la Calafat și, după cât se spune, și-au reorganizat întregul lor plan de operații. Acesta este sfârșitul glorios al eforturilor și primejdiilor unei campanii de trei luni, în cursul căreia au fost complet epuizate ultimele resurse ale Valahiei. Acesta este rodul inexplicabilei înaintări în Valahia Mică, care, probabil, a fost întreprinsă printr-o totală ignorare a celor mai elementare reguli de strategie. În vederea cuceririi Calafatului, singurul cap de pod de pe malul stîng al Dunării care se afla în mâinile turcilor, grosul armatei rusești a fost concentrat în flancul ei de extremă dreaptă, astfel că centrul și flancul stîng, slăbite în felul acesta, au rămas complet descoperite în fața unui eventual atac al inamicului; totodată comandamentul a manifestat, în ce privește comunicațiile și căile de retragere, o nepăsare nemaipomenită în istoria războaielor. Faptul că Omer-pașa n-a căutat să profite de această greșală se poate explica doar prin intervenția ambasadorului englez la Constantinopol. Dar cum s-a întîmplat totuși că, pînă la urmă, rușii au fost nevoiți să se retragă în mod rușinos fără să-și fi atins obiectivul lor, lucrul acesta vrem să-l arătăm în cele ce urmează.

Noi numim asta o retragere rușinoasă, pentru că ofensiva, care a început cu atîta zarvă, a dus doar la ocuparea unei poziții amenințătoare și s-a terminat printr-o retragere liniștită și modestă, fără să se fi întreprins vreo încercare de angajare a unei lupte serioase; pentru că această campanie, care a constat într-o serie neînteruptă de greșeli și absurdități, n-a avut alt rezultat decît acela că a dat posibilitate

unui general să se convingă că a fost tras pe sfoară ; toate acestea sînt cît se poate de rușinoase.

Dar să trecem la fondul problemei.

Spre sfîrșitul anului 1853, rușii aveau în Valahia, Moldova și Basarabia următoarele trupe :

1) Corpul 4 armată (Dannenberg) : trei divizii de infanterie, o divizie de cavalerie, patru brigăzi de artilerie ; în total, după scăderea pierderilor, vreo 45.000 de oameni ;

2) din Corpul 5 armată (Liders) : o divizie de infanterie, o divizie de cavalerie și două brigăzi de artilerie ; în total vreo 15.000 de oameni ;

3) Corpul 3 armată (Osten-Saken) : trei divizii de infanterie, o divizie de cavalerie, patru brigăzi de artilerie, în total 55.000 de oameni.

Însumînd aceste cifre aproximative, obținem 115.000 de oameni, din care nu fac parte cei din serviciile auxiliare și o divizie din corpul lui Liders aflată în împrejurimile Odesei, care este necesară pentru serviciul de garnizoană și care, de aceea, nu poate fi luată în considerare.

Pînă la începutul lunii decembrie, singurele trupe ruse din Principatele dunărene erau cele de sub comanda lui Dannenberg și a lui Liders. Apropierea Corpului de armată al lui Osten-Saken trebuia să servească drept semnal pentru o mare concentrare de trupe în vederea atacului împotriva Calafatului. La Bug și Prut, locul lui urma să fie ocupat de Corpul 6 (Ceodaev), care era așteptat să sosească de la Moscova. După joncțiunea cu acest corp, armata de la Dunăre ar fi avut un efectiv de 170.000 de oameni, dar ar fi putut fi și mai mult întărită dacă recruții din guberniile din sud-vest ar fi fost trimiși imediat pe teatrul de operații.

Dar comandantului suprem rus i s-a părut că e de ajuns să aibă 115.000—120.000 de oameni pentru a putea apăra întreaga linie de la Dunăre, de la Brăila și pînă la Nikopole, și chiar pentru a disloca destule forțe pe care să le concentreze în flancul de extremă dreaptă în vederea unui atac împotriva Calafatului.

Cînd, spre sfîrșitul lunii decembrie, a început să fie pus în aplicare acest plan, Calafatul era apărat de cel mult 10.000—12.000 de oameni ; mai erau, ce-i drept, 8.000 la Vi-

din, dar nu se putea conta în nici un caz pe ajutorul lor, întrucît ei ar fi trebuit să traverseze apa năvalnică a Dunării într-o perioadă de vreme rea. Tărăgăneala cu care se deplasa trupele ruse, lipsa de hotărîre a prințului Gorceakov, dar, mai ales, curajul și energia lui Ismail-pașa, comandantul trupelor de la Calafat, au permis turcilor să concentreze în punctul amenințat pînă la 40.000 de oameni și să transforme Calafatul dintr-un simplu cap de pod, care n-ar fi putut rezista presiunii unui adversar de două ori mai numeros, într-o fortăreață care poate să adăpostească cel puțin 30.000 de oameni și să reziste oricărui atac, în afara unui asediu în toată regula. S-a spus, pe bună dreptate, că cel mai mare triumf în construirea unei fortificații de campanie este acela de a constrînge pe inamic să-și sape tranșee în fața ei. Și rușii nu și-au săpat tranșee tocmai pentru că și-au dat seama că, chiar recurgînd la asemenea mijloace extreme, n-ar fi putut cuceri Calafatul în termenul fixat pentru această operație. De acum înainte Calafatul poate fi pus pe același plan cu lagărul de la Bunzelwitz al lui Frederic al II-lea, cu fortificațiile de la Torres Vedras și cu tranșeele de dincolo de Verona ale arhiducelui Carol, și el va intra în istoria militară ca exemplu clasic de artă militară a fortificațiilor⁹⁹.

Să vedem acum de ce mijloace dispuneau rușii pentru un atac. Parcul de artilerie de asediu adus de ei pînă la Craiova ne dovedește că voiau într-adevăr să cucerească Calafatul. Nu putem să nu menționăm, ca pe un lucru de neconceput din punct de vedere militar și care nu poate fi explicat decît prin influențe diplomatice, că Omer-pașa a permis deplasarea nestînjinită, înainte și înapoi, a acestor tunuri. Singurul lucru de care aveau nevoie rușii în acel moment era un număr suficient de trupe pentru a-i împinge pe turci înapoi, pentru a-și apăra tranșeele și bateriile și a porni la asalt ori de cîte ori vor provoca o breșă. Și de data asta Ismail-pașa a acționat ca un comandant de oști energic și iscusit. Atacul dat de el la 6 ianuarie la Cetate, ofensiva lui impetuoasă care s-a terminat cu înfrîngerea forțelor, numericește superioare, ale rușilor, atacurile repetate, de aceeași natură, întreprinse de el tot timpul cît a durat concentrarea rușilor și continuate pînă ce a fost complet blocat, de forțe covîrșitoare, în mica peninsulă a Dunării, — într-un cuvînt, sistemul său de apă-

rare prin lovituri ofensive, concentrate, date în diferite puncte ale frontului rus, pentru a nimici treptat-treptat, pe cît îi stătea în putință, forțele dușmanului, a coincis întru totul cu ceea ce trebuia să facă un comandant în situația sa și prezintă un contrast îmbucurător cu atitudinea pasivă a lui Omer-pașa, care la Oltenița n-a opus decît o rezistență momentană și care, în toată perioada staționării pe cursul inferior al Dunării, a dat dovadă de o totală inactivitate. Omer-pașa, ce-i drept, a întreprins pe alocuri unele mici ofensive, care, pe cît se pare, n-au fost niciodată întrerupte la timp, ci au fost continuate, cu o dîrzenie oarbă, timp de cîteva zile în același punct, chiar și atunci cînd ele nu lăsau să se întrevadă nici un rezultat, dar aceste mici operații nu prezintă nici o importanță atunci cînd se pune problema trecerii peste Dunăre a unei armate de 40.000—60.000 de oameni.

Pe la sfîrșitul lunii ianuarie, rușii au terminat, în fine, operațiile lor de concentrare în jurul Calafatului. În cîmp deschis ei dispuneau de o superioritate evidentă și trebuie să presupunem că aveau acolo 30.000—40.000 de oameni. Dacă din efectivul forțelor lor totale de 115.000 de oameni scădem pe acești 30.000—40.000 de oameni și încă — să zicem — 20.000—30.000, cîți sînt necesari pentru apărarea unei linii care se întinde de la Brăila pînă la mare, nu mai rămîn pentru întreaga Valahie, inclusiv garnizoanele, decît vreo 50.000—65.000 de oameni, o armată cu totul insuficientă pentru a apăra o linie de front atît de lungă și o linie de comunicații care mergeau paralel cu linia frontului, la o mică distanță în spatele ei. O presiune puternică într-un punct oarecare, chiar și cu un efectiv mai mic decît acești 65.000 de oameni, nu s-ar fi putut termina decît prin înfrîngerea totală a tuturor acestor trupe rusești, atît de împrăștiate, și prin capturarea tuturor depozitelor de muniții ale rușilor. Mai devreme sau mai tîrziu, Omer-pașa va fi obligat să explice care au fost motivele care l-au împiedicat să profite de o asemenea ocazie.

Așadar, cu toate eforturile lor, rușii au putut concentra în fața Calafatului trupe suficiente doar pentru împingerea înapoi a avanposturilor turcești, și nicidecum pentru atacarea cetății însăși. Ei au avut nevoie de aproape cinci săptămîni pentru a obține acest succes momentan și înșelător.

Generalul Șilder, din trupele de geniu, a fost trimis acolo cu ordinul precis de a cucerii Calafatul. El a venit, a văzut care e situația și a luat hotărîrea să nu facă nimic pînă la sosirea lui Ceodaev, cînd va putea să disloce trupe proaspete din centru și din aripa stîngă.

Cinci săptămîni de-a rîndul au stat rușii în această situație periculoasă, cu flancurile și spatele frontului descoperite, provocînd parcă înadins un atac căruia nu i-ar fi putut ține piept nici o clipă. Și tot cinci săptămîni a stat și Omer-pașa, amenințînd flancurile și spatele frontului lor, într-o poziție din care putea, fără ochelari și fără lunetă, să-și dea seama de slăbiciunea lor, și n-a făcut nimic. Acest sistem de ducere a războiului sub auspiciile puterilor aliate este mai presus de orice înțelegere !

Pe neașteptate, la Londra s-a primit știrea că rușii s-au retras complet de la Calafat. O ! — exclamă „Times” — dar acesta este un succes al aliaților noștri, austriei, care și-au concentrat armata lor în Transilvania, în spatele frontului rusesc. Prin urmare, acesta este un succes al glorioasei alianțe cu Austria, care, la rîndul ei, este un succes al glorioasei politici duse de lordul Aberdeen. Trăiască Aberdeen ! Dar a doua zi apare un manifest austriac autentic, în care se precizează că nu există nici un fel de alianță cu Austria și că austriei n-au spus pînă acum și se pare că nici ei nu știu pînă azi de ce au trimis această armată acolo unde se află în momentul de față. Prin urmare, în ceea ce privește cauza retragerii rușilor domnește o totală incertitudine.

Acum ni se spune că rușii vor încerca să treacă pe malul opus al Dunării în regiunea dintre Brăila și Galați și să pornească direct spre Adrianopole, așa cum s-a întîmplat în anii 1828—1829. Dacă nu s-a ajuns la un deplin acord între ruși, de o parte, și escadra anglo-franceză, de altă parte, o asemenea campanie este imposibilă din punct de vedere strategic. Noi am aflat că există o altă cauză prin care se explică retragerea rușilor. Se spune că marșul lui Ceodaev a fost întrerupt pentru a se crea un lagăr de 30.000 sau 40.000 de oameni la nord de Odesa. Dacă așa stau lucrurile, atunci el nu va putea să înlocuiască nici un fel de unități pe Prut și Siret și nici să-i trimită întăriri lui Gorceakov la Calafat. Iată de

ce prințul Gorceakov este nevoit să se retragă în aceeași ordine exemplară în care a venit. Așa se termină marea tragicomedie a campaniei rusești de la Calafat*.

Scris de F. Engels la 13 martie 1854

Publicat, ca articol de fond, în „The People's Paper“ nr. 98 din 18 martie 1854 și în „New York Daily Tribune“ nr. 4.040 din 30 martie 1854

Se tipărește după textul apărut în ziarul „The People's Paper“ confruntat cu acela al ziarului „New York Daily Tribune“
Tradus din limba engleză

---

* În „New York Daily Tribune“, ultimul pasaj al acestui articol este redactat în forma următoare: „Și, în felul acesta, confrății noștri britanici nu cunosc de loc cauza care a determinat retragerea rușilor. Dar care este totuși cauza? Ea nu este decât aceasta: trupele franceze și britanice se îndreaptă spre Constantinopol. Și va fi cit se poate de ușor ca ele să fie trimise de acolo la Odesa sau în Basarabia și să taie astfel comunicațiile rușilor.

Dar, oricât de inofensive ar fi adevăratele intenții ale coaliției, o presiune din afară o poate sili să recurgă la operații serioase. Gorceakov, pe cât se vede, nu crede că armatele occidentale ar avea o misiune pur diplomatică. Și chiar dacă ar avea deplină încredere în Anglia, nu poate spune același lucru când este vorba de Franța. Și chiar dacă ar avea încredere în toate guvernele, nu se poate încrede în generali. El poate întreprinde marșuri riscante din flanc atâta timp cât n-are în fața lui decât pe turci; dar în momentul în care flancurile lui ar fi amenințate de trupele franceze și britanice, situația ar deveni pentru el mult mai serioasă. Iată de ce Ceodaev a primit ordin să-și întrerupă marșul și să creeze, la nord de Odesa, un lagăr de 30.000 — 40.000 de oameni. De aceea nu va putea trimite nici un fel de trupe la Prut sau la Siret, și de aceea nu se vor trimite nici un fel de întăriri lui Gorceakov la Calafat. Iată de ce atacul împotriva acestei fortărețe devine imposibil; și iată de ce prințul Gorceakov este nevoit să se retragă în aceeași ordine exemplară în care a venit. Așa se termină marea tragicomedie a campaniei rusești de la Calafat“.

— *Nota red.*

Karl Marx

Documentele în legătură cu împărțirea Turciei

Londra, marți 21 martie 1854

Un eveniment de cea mai mare importanță este publicarea silită, de către miniștri, a corespondenței secrete¹⁰⁰ purtate de ei cu împăratul Rusiei în primele trei luni de la venirea lor la putere, precum și a memorandumului în legătură cu întvederea din 1844 dintre țar și lordul Aberdeen, pe care acesta îl publică pentru a răspunde astfel la provocarea ce i-a fost aruncată de „Journal de St.-Pétersbourg”¹⁰¹.

Voi începe printr-o analiză a „memorandumului” care a fost adresat de contele Nesselrode guvernului englez și care se bazează pe comunicările făcute de împăratul Rusiei după vizita sa din iunie 1844 în Anglia. Actualul statu-quo al Imperiului otoman, se spune în acest document, „corespunde în cel mai înalt grad interesului general de a menține pacea”; Anglia și Rusia au căzut de acord asupra acestui principiu și de aceea își unesc eforturile pentru a menține acest statu-quo. „Esențialul în această privință este să lăsăm în pace Poarta, să nu o hărțuim fără rost cu diverse litigii diplomatice și să nu intervenim în treburile ei interne decât în caz de extremă necesitate”. Dar cum poate fi aplicat cu succes acest „sistem de neamestec”? În primul rînd, Marea Britanie nu trebuie să se opună interpretării pe care Rusia va găsi de cuviință s-o dea tratatelor ei cu Turcia, ci, dimpotrivă, trebuie să-i impună acesteia să acționeze în conformitate cu interpretarea pe care Rusia o va da acestor tratate; în al doilea rînd, Rusiei trebuie să i se dea posibilitatea de a se amesteca „în permanență” în relațiile dintre sultan și supușii săi creștini. Într-un cuvînt, acest „sistem de neamestec” față de Poartă nu este altceva decât un sistem de complicitate cu Rusia. Această propunere stranie nu este însă nici pe departe exprimată atît de fățiș.

Memorandumul pretinde că vorbește despre „toate marile puteri”, dar în același timp dă de înțeles, fără nici un echivoc, că nu există nici un fel de alte mari puteri în afară de Rusia și de Anglia. Franța, se spune în memorandum, „se vede pusă în fața *necesității* de a acționa în conformitate cu linia de conduită adoptată, de comun acord, de Petersburg și de Londra”. Austria este prezentată ca un simplu apendice al Rusiei, întrucît ea nu are o existență de sine stătătoare și nici o politică aparte, ci una „strîns legată de principiul *perfectei solidarizări* cu politica Rusiei. Prusia este tratată ca o cantitate neglijabilă, care nu merită să fie menționată și, ca atare, nici nu este menționată. Expresia „toate marile puteri” nu este deci altceva decît o simplă figură de stil prin care trebuie subînțelese cabinetele de la Petersburg și Londra, iar linia de conduită asupra căreia trebuie să cadă de acord toate marile puteri nu este alta decît cea stabilită la Petersburg și pe care trebuie s-o urmeze Londra. În memorandum se spune :

„Poarta manifestă în permanență tendința de a se degaja de obligațiile impuse de tratatele încheiate de ea cu alte puteri. Ea speră să nu riște nimic făcînd acest lucru, deoarece contează pe rivalitatea dintre cabinete. Ea crede că, dacă nu-și va îndeplini obligațiile față de unul dintre ele, celelalte îi vor lua apărarea și o vor scuti de orice răspundere.

Important este ca Poarta să nu fie încurajată să persiste în această eroare. De fiecare dată cînd ea nu-și va îndeplini obligațiile față de una dintre marile puteri, va fi în interesul comun al celorlalte puteri să-i dea de înțeles că a greșit și s-o îndemne cu toată seriozitatea să dea satisfacție cabinetului care prezintă cereri îndreptățite. *De îndată ce va vedea că nu este sprijinită de celelalte cabinete, Poarta va ceda, iar litigiile ivite vor fi rezolvate prin bună înțelegere, fără a da naștere la nici un fel de conflicte”.*

Aceasta este formula prin care i se cere Angliei să ajute Rusiei să smulgă Turciei noi concesii pe baza vechilor tratate.

„Față de actuala stare de spirit din Europa, cabinetele nu pot privi cu indiferență cum populația creștină din Turcia este supusă unei asupririi revoltătoare și cum îndură persecuții religioase. Este necesar ca, în mod stăruitor, miniștrii otomani să fie făcuți să înțeleagă acest adevăr și să fie convinși că pot conta pe prietenia și sprijinul marilor puteri numai cu condiția de a trata cu toleranță și cu blîndețe pe sușii creștini ai Porții.

Călăuziți de aceste principii, reprezentanții străini trebuie să acționeze în spiritul unei solidarități desăvîrșite. Este necesar ca, atunci cînd fac demersuri pe lângă Poartă, să le imprime caracterul unei adevărate unanimități, fără a le da totuși forma unui dictat”.

I se sugerează, prin urmare, Angliei, în mod delicat, cum să sprijine pretențiile Rusiei de a exercita un *protectorat religios* asupra creștinilor din Turcia.

Expunînd în felul acesta premisele „politicii de neamestec” dusă de ea, Rusia nu poate ascunde confidentei sale că tocmai acest neamestec poate să fie mai primejdios decît orice politică de agresiune și să contribuie în mod amenințător la accentuarea tuturor „elementelor de descompunere” existente în Imperiul otoman, astfel că într-o bună zi „împrejurări neprevăzute pot grăbi prăbușirea lui, pe care cabinetele prietene nu vor fi în măsură s-o împiedice”. Se pune apoi întrebarea : ce ar rămîne totuși de făcut dacă asemenea împrejurări neprevăzute ar provoca o catastrofă definitivă în Turcia ?

Singurul lucru necesar în cazul cînd prăbușirea Turciei ar deveni iminentă, se spune în memorandum, este ca *Anglia și Rusia* „să cadă în prealabil de acord înainte de a trece la acțiune”. În această privință, ne asigură memorandumul, „s-a ajuns, în principiu, la o înțelegere în timpul ultimei vizite a împăratului la Londra” (în cursul lungilor întrevederi ale autocratului cu ducele de Wellington, sir Robert Peel și contele Aberdeen). Ea a avut ca rezultat „obligăția condițională pe care și-au asumat-o Rusia și Anglia de a se înțelege în prealabil asupra acțiunilor pe care urmează să le întreprindă în comun în caz că în Turcia se va produce ceva neprevăzut”.

Dar ce înseamnă această *obligăție condițională* ? Ea înseamnă, în primul rînd, că Rusia și Anglia trebuie să ajungă, în prealabil, la o înțelegere comună cu privire la *împărțirea Turciei* ; în al doilea rînd, că Anglia trebuie să se oblige, în acest caz, să încheie o sfîntă alianță cu Rusia și cu Austria, care e prezentată ca un alter ego * al Rusiei, împotriva Franței, care va fi „nevoită”, adică constrinsă, să acționeze în conformitate cu scopurile urmărite de ele. Rezultatul firesc al unei asemenea înțelegeri comune ar fi atragerea Angliei într-un război pe viață și pe moarte cu Franța, ceea ce ar da mîna absolut liberă Rusiei să-și înfăptuiască propria ei politică față de Turcia.

Cu multă insistență se revine, de repetate ori, asupra „împrejurărilor neprevăzute” care ar putea să grăbească prăbușirea Turciei. În încheierea memorandumului însă, această frază misterioasă dispăre și este înlocuită cu o formulă mai limpede : „Dacă vom vedea că Imperiul otoman este pe cale

* — un al doilea „eu”. — *Nota trad.*

de a se destrăma", Anglia și Rusia vor trebui să ajungă în prealabil la înțelegere etc... Prin urmare, singura împrejurare neprevăzută se dovedește a fi declarația neprevăzută a Rusiei că acum Imperiul otoman este pe cale de a se destrăma. Principalul rezultat al obligației condiționale constă în aceea că Rusia capătă dreptul de a vedea, la un moment dat, apropiata prăbușire a Turciei și de a sili Anglia să înceapă tratative pe baza înțelegerii comune în legătură cu inevitabilitatea acestei catastrofe.

În consecință, după vreo zece ani de la întocmirea memorandumului, Anglia este înștiințată, în forma convenită, că Imperiul otoman și-a pierdut viabilitatea și că a venit vremea să se încheie înțelegerea dinainte stabilită cu privire la excluderea Franței, adică să se organizeze un complot în spatele Turciei și Franței. Cu această propunere începe seria de documente secrete și confidentiale care au fost schimbate între Petersburg și cabinetul de coaliție.

Sir G. H. Seymour, ambasadorul Marii Britanii la Petersburg, trimite la 11 ianuarie 1853 primul său raport secret și confidențial către ministrul de externe de atunci, lordul J. Russell. În seara zilei de 9 ianuarie, el a avut „onoarea” să-l vadă pe împărat la palatul mării ducese Elena, care binevoise să invite pe lady și lordul Seymour pentru a se întâlni cu familia imperială. Împăratul s-a apropiat de el cu multă amabilitate și și-a exprimat deosebita satisfacție prilejuită de știrea despre formarea cabinetului de coaliție, căruia îi urează o viață lungă; el l-a rugat pe ambasador să transmită felicitări bătrînului Aberdeen și să-l facă pe lordul John Russell să înțeleagă că

„este extrem de important ca cele două guverne — guvernul englez și cu mine, eu și guvernul englez — să fim în cele mai bune relații și că lucrul acesta n-a fost niciodată mai necesar ca în momentul de față”.

Trebuie avut în vedere că aceste cuvinte au fost rostite în ianuarie 1853, adică într-o vreme cînd Austria, care, potrivit memorandumului, „se află în deplin acord de principiu cu Rusia în ce privește problemele Turciei”, încerca în văzul tuturor să tulbure apele în Muntenegru.

„Din momentul în care noi vom ajunge la o înțelegere — a spus țarul — nu va avea nici o importanță ce vor gândi și vor face ceilalți. Turcia — a continuat el pe un ton de prefăcută compătimire — se află într-o situație extrem de critică și poate să ne pricinuiască nouă, tuturor, foarte multe neazuri”.

Spunînd acestea, țarul, foarte binevoitor, i-a întins mîna lui sir H. Seymour în semn de rămas bun, dar sir Hamilton, „care și-a dat imediat seama că convorbirea nu fusese dusă pînă la capăt”, și-a permis „nemărginita cutezanță” de a-l ruga cu smerenie pe autocrat „să se pronunțe ceva mai explicit în legătură cu chestiunea Turciei”.

„Cuvintele și atitudinea împăratului — observă sir Hamilton, — deși continuau să fie cît se poate de binevoitoare, dovedeau că maiestatea-sa nu are intenția să-mi vorbească *despre demonstrația pe care intenționează s-o facă în sud*”.

De remarcat că, încă în raportul său de la 7 ianuarie 1853, sir Hamilton informase guvernul britanic că

„s-a dat ordin Corpului 5 armată să înainteze spre granițele Provinciilor dunărene, iar Corpului 4 i se va ordona să fie gata de marș în caz de nevoie”.

Într-un raport cu data de 8 ianuarie 1853, el relatează că Nesselrode și-a exprimat față de el părerea că „e necesar ca diplomația Rusiei să fie sprijinită printr-o demonstrație de forță”.

„Împăratul — arată mai departe sir Hamilton în raportul său — a manifestat la început unele rețicențe, dar apoi a declarat deschis și fără ezitare: «Treburile Turciei se află într-o stare de dezorganizare totală. Țara însăși pare să se afle în pragul ruinei (menace ruine). Prăbușirea ei va însemna o mare nenorocire și este foarte important ca Anglia și Rusia să ajungă la o înțelegere deplină în această problemă și ca nici una dintre aceste două puteri să nu facă un pas decisiv fără știrea celeilalte.

Da, a exclamat împăratul, avem de-a face cu un om bolnav, grav bolnav. Sincer vă spun, ar fi o mare nenorocire dacă el și-ar da sufletul într-una din zilele acestea și mai ales dacă asta s-ar întîmpla înainte de a se face toate pregătirile necesare. Dar acum nu este momentul să vă vorbesc despre asta”.

Ursul socoate că pacientul este atît de slăbit, încît *trebuie* să-l mănînce. Sir Hamilton, oarecum speriat de acest diagnostic „neprevăzut” al doctorului moscovit, îi răspunde în spiritul adevăratei politețe :

„Maiestatea-voastră va binevoi să-mi permită să fac încă o observație. Maiestatea-voastră spune că omul este bolnav, ceea ce e foarte adevărat; dar maiestatea-voastră îmi va ierta dacă îndrăznesc să-i atrag atenția că datoria celui generos și puternic este să trateze cu blîndețe pe cel bolnav și slab”.

Ambasadorul Marii Britanii se consolează cu gîndul că, împărtășind părerile țarului despre Turcia și despre boli și

cerînd îngăduință pentru omul bolnav, „cel puțin, nu l-a jignit pe împărat”. Astfel își încheie sir H. Seymour raportul despre prima sa convorbire confidențială cu țarul; dar, cu toate că s-a dovedit a fi, în acest vizavi, un curtean desăvîrșit, el are destul bun-simț ca să-și avertizeze cabinetul și să-i spună cele ce urmează :

„Orice propunere de acest fel nu urmărește altceva decît să creeze o dilemă. Această dilemă, pe cît mi se pare, constă în următoarele : dacă guvernul maiestății-sale nu va ajunge la o înțelegere cu Rusia în legătură cu ceea ce trebuie să se întîmple în cazul unei prăbușiri subite a Turciei, el va avea cu atît mai puține motive să se plîngă dacă va constata că s-au produs unele consecințe neplăcute pentru Anglia. Iar dacă, dimpotrivă, guvernul maiestății-sale se va angaja în examinarea acestor posibilități, el va deveni, într-un anumit sens, un factor care contribuie la dezlănțuirea unei catastrofe pe care are tot interesul s-o amîne cît mai mult cu putință”.

Sir Hamilton își încheie raportul său cu această sentință în stil epigramatic :

„Concluzia celor spuse pînă aici este, mi se pare, următoarea : pentru Anglia este de dorit ca ea să ajungă la o strînsă înțelegere cu Rusia, spre a preîntîmpina prăbușirea Turciei, în timp ce pentru Rusia ar fi mai plăcut dacă această înțelegere s-ar referi la evenimente pe care le-ar atrage după sine această prăbușire”.

La 14 ianuarie, sir G. H. Seymour, după cum îl informează pe lordul J. Russell în raportul său din 22 ianuarie 1853, a avut o nouă convorbire confidențială cu țarul, pe care „l-a găsit singur”. Autocratul a binevoit să-i țină ambasadorului Angliei o prelegere despre problema orientală. Visurile și planurile împărătesei Ecaterina a II-a sînt bine cunoscute, dar el nu le împărtășește. Dimpotrivă, după părerea lui, nu există, poate, decît o singură primejdie pentru Rusia : extinderea continuă a posesiunilor ei, care și așa sînt prea mari. (Cititorii acestui ziar își amintesc, cred, că m-am mai referit la această chestiune, cînd am citat un pasaj din depeșele conțelului Pozzo-di-Borgo). Actualul statu-quo al Turciei corespunde cel mai bine intereselor Rusiei. Pe de o parte, turcii și-au pierdut întrepiditatea lor militară; pe de altă parte, „această țară mai este încă destul de puternică sau a fost pînă acum destul de puternică pentru a-și păstra independența și a-și asigura respectul celorlalte țări”. Dar în acest imperiu se află cîteva milioane de creștini de care el trebuie să aibă grijă, oricît de grea și de „neplăcută” ar fi uneori această sarcină. Această obligație îi este impusă de dreptul său, cît și de datoria și religia sa. Apoi țarul a revenit pe

neasteptate la parabola sa despre omul bolnav, foarte bolnav, care nu trebuie lăsat în nici un caz „să moară subit în brațele lor” (de leur échapper *). „Această catastrofă va fi însoțită de haos, de derută și de un război european inevitabil, dacă ea se va produce pe neașteptate și înainte de a se fi întocmit vreun plan de viitor”.

După această nouă aluzie la inevitabila sucombare a Imperiului otoman a urmat un nou îndemn adresat Angliei, în conformitate cu „obligația condițională”, de a prelua moștenirea împreună cu Rusia. Țarul însă se ferește să dezvăluie propriile sale „planuri” de viitor și se mulțumește să formuleze în termeni parlamentari principalul obiectiv care trebuie avut în vedere în cazul împărțirii Imperiului otoman.

„Vreau să vă vorbesc ca unui prieten și unui gentleman. Dacă Anglia și cu mine ajungem la o înțelegere în această problemă, prea puțin îmi pasă de ceilalți. Îmi este indiferent ce o să facă sau o să gândească alții. De aceea vreau să vă spun cu toată sinceritatea că, dacă Anglia intenționează ca într-un viitor apropiat să se instaleze ea însăși la Constantinopol, nu voi îngădui acest lucru. Eu nu vă atribui această intenție, dar în asemenea ocazii este mai bine să vorbim fără înconjur. În ce mă privește, sînt și eu dispus să-mi asum obligația de a nu mă instala acolo, bineînțeles ca stăpîn permanent, în ce privește însă rolul de ocrotitor temporar, la așa ceva nu renunț. Dacă nu vor fi luate măsuri din vreme, dacă totul va fi lăsat la voia întâmplării, s-ar putea prea bine ca împrejurările să mă silească să ocup Constantinopolul”.

Angliei, prin urmare, i se interzice să se instaleze la Constantinopol. Țarul însă va face acest lucru, dacă nu în calitate de stăpîn permanent, cel puțin în calitate de ocrotitor temporar. Ambasadorul Marii Britanii i-a mulțumit maiestății-sale pentru sinceritatea acestei declarații. Nicolaie a făcut apoi aluzie la o convorbire a sa anterioară cu ducele de Wellington, a cărei expunere sau, cum s-ar spune, rezumat formează conținutul memorandumului din 1844. Trecînd la problema cea mai actuală, adică la pretențiile țarului asupra locurilor sfinte, ambasadorul Marii Britanii și-a exprimat următoarele temeri :

„În caz de apariție a trupelor rusești e de așteptat să se producă două consecințe : sau o contrademonstrație, la care s-ar vedea silită să recurgă Franța, sau — ceea ce ar fi un lucru și mai serios — o răscoală a populației creștine împotriva puterii sultanului, care și așa e destul de șubrezită de dezordini și de o gravă criză financiară. Împăratul mi-a dat asigurări că pînă în prezent n-au avut loc nici un fel de mișcări ale trupelor sale (n'ont pas bougé) și și-a exprimat

* — să le scape. — Nota trad.

speranța că nici nu va fi nevoie de înaintarea lor. *Referindu-se la o eventuală expediție franceză în posesiunile sultanului*, majestatea sa a dat de înțeles că o asemenea întreprindere ar provoca imediat o criză; sentimentul onoarei l-ar sili să-și trimită neîntârziat și fără nici o ezitare trupele în Turcia; dacă o asemenea acțiune ar duce la răsturnarea sultanului turc (le Grand Turc), el ar regreta acest rezultat, dar ar considera că a procedat așa cum a fost silit să procedeze“.

Așadar, țarul a indicat acum tema pe care urmează s-o elaboreze Anglia: ea trebuie să întocmească un „plan de viitor“ pentru lichidarea Imperiului otoman și „să încheie o înțelegere prealabilă cu privire la o nouă ordine de lucruri care să ia locul celei existente“. El își încurajează elevul, arătându-i ce premiu poate obține dacă rezolvă cu succes această problemă, și la despărțire îi dă un sfat părintesc:

„Ar fi un mare triumf pentru civilizația secolului al XIX-lea dacă golul care se creează prin dispariția stăpînirii mahomedane în Europa ar putea fi umplut fără o tulburare a păcii generale, și anume prin măsuri de precauție luate de cele două guverne principale, ale căror interese sînt cel mai strîns legate de destinele Turciei“.

După acest apel adresat Angliei apare pe scenă lordul John Russell, care trimite răspunsul său într-o depeșă secretă și confidențială cu data de 9 februarie 1853. Dacă lordul John ar fi înțeles pe deplin planul perfid al țarului — de a pune Anglia într-o situație falsă prin simplul fapt că a început cu el tratative secrete în vederea viitoarei împărțiri a unui stat aliat —, el ar fi procedat la fel ca țarul și s-ar fi mulțumit să dea un răspuns verbal baronului Brunnov, în loc să trimită la Petersburg un document oficial de stat. Înainte ca documentele secrete să fi fost prezentate Camerei, „Times“ a calificat depeșa lordului John ca o „respingere vehementă“ și categorică a propunerilor țarului. În numărul său de ieri, ziarul își retrace elogiul făcut lordului Russell și declară că „documentul nu merită laudele, care i-au fost aduse pe baza unor informații inexacte“. Lordul John și-a atras asupra sa mînia ziarului „Times“ prin declarația făcută de el, în ședința de vineri a Camerei comunelor, că nu obișnuiește să facă comunicări *acestui* ziar și că articolul care face aluzie la răspunsul dat de el lui sir G. H. Seymour l-a citit abia la trei zile după apariție.

Oricine cunoaște tonul umil și servil adoptat, cu începere din 1814, de toți miniștrii englezi, printre care și Canning, în raporturile lor cu Rusia, trebuie să fie de acord că depeșa lordului John poate fi considerată drept un act de eroism din partea acestui omuleț.

Și fiindcă acest document constituie o importantă contribuție la desfășurarea istoriei și poate ilustra mersul tratativelor, cititorii nu vor avea nimic împotriva dacă-l prezentăm aici în extenso.

LORDUL JOHN RUSSELL CATRE SIR G. H. SEYMOUR
(Secret și confidențial)

Ministerul afacerilor externe, 9 februarie 1853

Stimate domn,

Am primit și am prezentat reginei raportul dv. secret și confidențial din 22 ianuarie. Maiestatea-sa, în cazul de față ca și în cele anterioare, ia act cu satisfacție de moderația, sinceritatea și atitudinea prietenească a maiestății-sale imperiale. Maiestatea-sa mi-a poruncit să răspund în același spirit moderat, sincer și prietenos în care s-a discutat această problemă. Problema ridicată de maiestatea-sa imperială este foarte serioasă. Ținând seama de faptul că prăbușirea Imperiului turcesc este probabilă sau chiar iminentă, se pune întrebarea dacă n-ar fi mai bine să se ia din vreme măsuri pentru o asemenea eventualitate decât să se îngăduie haosul, deruta și inevitabilul război european care ar însoți catastrofa, dacă ea s-ar produce pe neașteptate și înainte de a se fi elaborat un plan de viitor. „Iată — a spus maiestatea-sa imperială — care e punctul asupra căruia aș vrea să atrageți atenția guvernului dv.“. Examinând această problemă importantă, guvernul maiestății-sale s-a oprit în primul rînd asupra următoarelor considerente: nu s-a produs nici o criză reală care să facă necesară rezolvarea acestei ample probleme europene. S-au ivit unele litigii în legătură cu locurile sfinte, dar ele se află în afara sferei de administrație internă a Turciei și privesc mai mult Rusia și Franța decât înalta Poartă. Unele perturbări în relațiile dintre Austria și Poartă au fost provocate de atacul turcilor împotriva Muntenegrului; dar și aceasta privește mai degrabă primejdiile care amenință granițele Austriei decât pe acelea care amenință autoritatea și siguranța sultanului; prin urmare, nu există motive suficiente pentru a declara sultanului că nu este în stare să mențină ordinea în țară sau să păstreze relații prietenești cu vecinii săi. Mai departe, guvernul maiestății-sale trebuie să observe că nu se poate spune cu precizie cînd va avea loc evenimentul de care este vorba. Atunci cînd Wilhelm al III-lea și Ludovic al XIV-lea stabileau, printr-un tratat, succesiunea lui Carol al II-lea al Spaniei, ei luau măsuri în vederea unui eveniment care nu putea să întârzie prea mult. Starea subredă a sănătății suveranului Spaniei și sfîrșitul inevitabil al vieții oricărui om făceau ca evenimentul prevăzut să fie neîndoielnic și apropiat. Moartea regelui Spaniei n-a fost grăbită în nici un fel prin tratatul de împărțire. Același lucru se poate spune și despre înțelegerea, încheiată în secolul trecut, prin care se hotăra soarta Toscanei în cazul încetării din viață a ultimului principe din casa de Medici. Dar posibilitatea prăbușirii Imperiului otoman este cu totul altceva. Această prăbușire poate să se producă peste 20, 50 sau 100 de ani. *În asemenea împrejurări ne îndoiim că ar fi compatibil cu sentimentele prietenești pe care împăratul Rusiei, în nu mai mică măsură decât regina Marii Britanii, le nutrește pentru sultan să se procedeze la o împărțire anticipată a teritoriilor aflate sub stăpînirea lui. În afară de acest considerent, trebuie observat că încheierea unei înțelegeri,*

Într-un asemenea caz, ar duce, cu cea mai mare certitudine, la grăbirea evenimentului pe care l-a avut în vedere. Ar fi nejust ca Austria și Franța să nu fie încunoștințate de existența acestei înțelegeri și, în afară de asta, tănuirea ei ar fi incompatibilă cu țelul urmărit: acela de a preîntâmpina izbucnirea unui război european. Și, într-adevăr, o asemenea tănuire nu poate fi în intenția maiestății-sale imperiale. Este de presupus că, îndată ce Marea Britanie și Rusia ar cădea de acord cu privire la linia ce trebuie urmată și ar hotărî s-o traducă în fapt, ele ar aduce la cunoștința marilor puteri europene care sînt intențiile lor. O înțelegere care ar fi încheiată și anunțată în acest fel n-ar rămîne mult timp secretă; știrea despre existența ei nu numai că ar alarma și ar indispuce pe sultan, dar ar întărita pe toți dușmanii lui și i-ar face să-și înteească actele de violență și să lupte cu și mai multă înverșunare. Ei ar lupta cu convingerea că pînă la urmă triumful va trebui să fie al lor, în timp ce generalii și trupele sultanului și-ar da seama că nici un fel de succese de moment nu pot salva cauza lor de la o prăbușire definitivă. În felul acesta ar fi provocată și înteețită tocmai anarhia care inspiră acum atîtea temeri, și circumspecția prietenilor pacientului s-ar transforma într-o cauză a morții lui. Guvernul maiestății-sale nici n-ar trebui, poate, să mai insiste asupra primejdiilor legate de punerea în aplicare a oricărui acord de acest fel. Exemplul „războiului de succesiune” este suficient pentru a arăta cît de puțin sînt respectate astfel de înțelegeri atunci cînd tentații puternice împing la încălcarea lor. Situația împăratului Rusiei ca ocrotitor temporar și nu ca stăpîn permanent al Constantinopolului ar fi expusă la pericole de tot felul, atît din cauza năzuințelor pe care le nutrește de multă vreme propriul său popor, cît și din cauza rivalității dintre țările europene. Stăpînul definitiv, oricare ar fi el, nu s-ar mulțumi, desigur, cu inerția și indolența succesorilor lui Mahomed al II-lea. Cine stăpînește Constantinopolul, deținînd porțile Mediteranei și ale Mării Negre, exercită în mod firesc o mare influență asupra treburilor europene. Această influență ar putea fi folosită în interesul Rusiei, dar ea ar putea fi folosită și pentru a controla și limita puterea ei. Maiestatea-sa imperială a avut perfectă dreptate și a dat dovadă de multă înțelepciune cînd a spus: „Țara mea este atît de mare și se află, din toate punctele de vedere, într-o situație atît de favorabilă, încît ar fi nerezonabil din partea mea să rîvnesc la teritorii mai mari sau la mai multă putere decît posed. Dimpotrivă — a remarcat el mai departe —, marea și, poate, singura primejdie pentru noi o prezintă extinderea în continuare a imperiului, care și așa este prea mare. Dar un stat puternic și ambițios care ar lua locul Inaltei Porți ar putea face ca un război din partea Rusiei să devină o necesitate pentru împărat sau pentru urmașii lui”. În felul acesta, un conflict european ar fi provocat chiar prin mijloacele preconizate pentru preîntîmpinarea lui, pentru că nici Anglia, nici Franța și, probabil, nici Austria nu s-ar împăca cu ideea că Constantinopolul ar putea rămîne pentru totdeauna în mîinile Rusiei. În ce privește Marea Britanie, guvernul maiestății-sale declară, o dată pentru totdeauna, că nu nutrește nici un fel de intenție sau de dorință să pună stăpînire pe Constantinopol. Maiestatea-sa imperială poate fi pe deplin convinsă de acest lucru. Guvernul este totodată gata să dea asigurări că nu va recurge la nici un fel de înțelegere cu privire la măsurile care ar urma să fie adoptate în cazul prăbușirii Turciei, fără a lua, în prealabil, contact cu împăratul Rusiei. În ansamblu deci, guvernul maiestății-

sale este pe deplin incredințat că nu poate exista o politică mai înțeleaptă, mai dezinteresată și mai salutară pentru Europa decât aceea pe care o duce de atîta timp maiestatea-sa imperială și care va face ca numele său să fie mai slăvit decît al celor mai vestiți suverani care au căutat nemurirea în cotropiri prin nimic justificate și într-o glorie efemeră. Pentru a asigura succesul acestei politici este de dorit ca în relațiile cu Turcia să se păstreze cea mai mare rezervă; este de dorit ca orice cereri pe care i le-ar putea prezenta marile puteri europene să formeze mai degrabă obiectul unor tratative amicale decît al unor revendicări categorice; ca demonstrațiile militare și navale menite să exercite presiuni asupra sultanului să fie evitate cît mai mult cu putință; ca divergențele în problemele referitoare la Turcia și aflate în competența Inaltei Porți să fie soluționate pe bază de înțelegere între marile puteri și să nu fie impuse, cu forța, guvernului turc, care e atît de slab. La aceste preveniri guvernul maiestății-sale ar vrea să adauge că, după părerea sa, este extrem de important să i se recomande sultanului să-și trateze supușii creștini în conformitate cu principiile echității și ale libertății religioase, care sînt pretutindeni adoptate de națiunile luminate ale Europei. Cu cît guvernul turc va adopta într-o mai mare măsură legi echitabile și un sistem de guvernare imparțial, cu atît mai puțin împăratul Rusiei va socoti necesar să-și exercite dreptul de protecție excepțională, pe care maiestatea-sa imperială l-a găsit atît de împovărător și de stîinjenitor, deși nu încapă nici o îndoială că el îi este dictat de datorie și este consfințit printr-un tratat. Puteți să citiți această depeșă contelui Nesselrode și, dacă socotiți că e de dorit, să înmînați o copie împăratului. În acest caz, o dată cu înmînarea ei, veți transmite asigurările de prietenie și de încredere din partea maiestății-sale regina, care sînt inspirate cu atîta îndreptățire de modul de a acționa al maiestății-sale imperiale.

Rămîn etc.,

J. Russell

Sînt nevoit să amîn pentru articolul următor * concluziile expunerii făcute de mine aici. Dar, înainte de a încheia, vreau să vă comunic — ca o completare la cele spuse mai înainte cu privire la atitudinea și planurile Prusiei — ultimele știri, pe care le-am obținut dintr-o sursă inaccesibilă publicului larg.

Cînd conflictul dintre Rusia, de o parte, și alianța anglo-franceză, de altă parte, a ajuns la un anumit punct culminant, împăratul Nicolaie a trimis o scrisoare autografă cumnatului său ** de la Berlin. În această scrisoare el declara că, deși Anglia și Franța îi pot aduce unele prejudicii pe mare, nu se teme de ele pe uscat, deoarece pînă la sfîrșitul lunii aprilie poate să aibă 600.000 de soldați gata de luptă, dintre care 200.000 i-ar pune la dispoziție lui Frederic Wilhelm, dacă acesta se obligă să întreprindă un marș asupra

* Vezi volumul de față, pag. 160-176. — *Nota red.*

** Frederic-Wilhelm al IV-lea. — *Nota red.*

Parisului și să-l detroneze pe Ludovic-Napoleon. Și imbecilul rege a fost atât de încântat de acest proiect, încît lui *Manteuffel* i-au trebuit trei zile pentru a-l convinge să nu accepte această propunere. Deocamdată atât despre rege.

Cît despre d-l *von Manteuffel*, această „mare personalitate” cu care se mîndrește atât de mult burghezia prusiană, trebuie să spunem că acest om ni se înfățișează limpede ca-n palmă cînd examinăm instrucțiunile secrete trimise de el d-lui Bunsen, ambasadorul Prusiei la Londra, chiar în perioada cînd s-a primit sus-pomenita scrisoare din Rusia, și care au ajuns în posesia mea, deși pe o cale cu totul alta decît aceea pe care au ajuns scrisorile mele particulare în posesia d-lui Bunsen¹⁰². Conținutul acestor instrucțiuni, care prin ambiguitatea arogantă a stilului lor trădează în egală măsură pe dascălul pedant și pe majur, este aproximativ următorul :

„Observați cu toată atenția de unde bate vîntul. Dacă veți vedea că Anglia este legată de Franța printr-o alianță serioasă și e ferm hotărîtă să pornească război, insistați asupra «integrității și independenței» Turciei ; iar dacă veți vedea că duce o politică șovăielnică și nu înclină spre război, scoateți lancea și rupeți-o cu curaj, pentru onoarea și demnitatea regelui, suveranul meu și al dv.”.

Nu are dreptate autocratul rus cînd tratează Prusia ca pe o cantitate neglijabilă ?

Scris de K. Marx la 21 martie 1854

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune” nr. 4.045
din 5 aprilie 1854

Semnat : *K a r l M a r x*

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Corespondența diplomatică secretă

Londra, vineri 24 martie 1854

Dacă, privită în ansamblu, depeșa lordului John Russell * poate fi considerată ca o respingere în termeni politicoși a propunerii făcute de țară de a încheia o înțelegere prealabilă în vederea unei eventuale împărțiri a Turciei, ea conține totuși și câteva pasaje extrem de ciudate, asupra cărora aş vrea să atrag atenția cititorilor. Lordul John scrie :

„Nu există motive suficiente pentru a declara sultanului că nu este în stare să mențină ordinea în țară sau să păstreze relații prietenești cu vecinii săi“.

Dar nicăieri în rapoartele confidentiale ale lui sir H. Seymour nu găsim vreo indicație în sensul că țarul a propus să i se declare așa ceva sultanului. De aceea trebuie să presupunem fie că lordul Russell, prefăcându-se că se opune efectuării unui asemenea pas, voia de fapt să sugereze efectuarea lui, fie că unele dintre rapoartele confidentiale ale lui sir Hamilton au fost sustrate din documentele prezentate parlamentului. Asemenea bănuielei par cu atât mai îndreptățite, cu cât, la numai 16 zile după aceea, la 25 februarie 1853, lordul Clarendon, după instalarea sa în postul de ministru al afacerilor externe, a dat următoarele instrucțiuni lordului Stratford de Redcliffe :

„Excelența-voastră veți explica sultanului, cu toată sinceritatea și franchețea pe care o îngăduie prudența, și care e compatibilă cu demnitatea sultanului, motivele care fac ca guvernul maiestății-sale să nătrească temeri că, în momentul de față, Imperiul otoman se află într-o situație deosebit de periculoasă. *Nemulțumirile mereu crescînde ale unor state străine*, cărora Poarta nu poate sau nu este dispusă să le

* Vezi volumul de față, pag. 156-158. — Nota red.

dea satisfacție, *proasta administrare a propriilor ei treburi și slăbiciunea crescîndă a puterii executive în Turcia* au permis aliaților ei să adopte în ultima vreme un ton pe cît de nou, pe atît de alarmant. Dacă această situație va dăinui și mai departe, ea va putea să ducă la o răscoală generală a supușilor creștini ai Porții și să fie fatală pentru independența și integritatea imperiului — o catastrofă care ar fi profund deplînsă de guvernul maiestății-sale, dar care, cum e de datoria guvernului maiestății-sale să aducă la cunoștință Porții, este considerată de unele dintre marile puteri europene ca probabilă și apropiată". (Vezi Cartea albastră despre drepturile și privilegiile bisericii catolice și ale bisericii ortodoxe, vol I, pag. 31, 32).

Nu înseamnă oare aceasta că Anglia „*declară*” fără echivoc sultanului „că el nu este în stare să mențină ordinea în țară sau să păstreze relații prietenești cu vecinii săi”? Țarul i-a spus, fără nici o jenă, lui sir Hamilton că el *nu va permite* Angliei să se instaleze la Constantinopol, dar că, în ceea ce-l privește, el intenționează să se instaleze acolo, dacă nu ca *stăpîn permanent*, cel puțin ca ocrotitor temporar. Și ce răspunde lordul John la această declarație insolentă? În numele Marii Britanii, el declară că nu are „nici un fel de intenție sau de dorință să pună stăpînire pe Constantinopol”. El nu cere din partea țarului o asigurare analogă.

„Situația împăratului Rusiei — spune Russell — ca ocrotitor temporar, iar nu ca stăpîn permanent al Constantinopolului ar fi expusă la pericole de tot felul, atît din cauza năzuințelor pe care le nutrește de multă vreme propriul său popor cît și din cauza rivalității dintre țările europene”.

Rivalitatea dintre țările europene, și nu opunerea din partea Angliei! În ceea ce privește Anglia, ea nu ar permite așa ceva — de altfel, lordul John Russell nu îndrăznește să se adreseze Rusiei pe tonul pe care ea îl folosește față de Anglia —, ea „*nu s-ar împăca cu ideea* că Constantinopolul ar putea rămîne *pentru totdeauna* în mîinile Rusiei”. Ea va accepta, prin urmare, ca el să rămînă doar *temporar* în mîinile Rusiei. Cu alte cuvinte, ea e întru totul de acord cu propunerea făcută de țar. Ea nu va permite acțiuni la care el însuși renunță, dar este dispusă să tolereze ceea ce el are de gînd să facă.

Lordul John Russell nu se „împacă cu ideea” de a-l instala pe țar la Constantinopol în calitate de ocrotitor prezumtiv, dar, în numele guvernului englez, declară că „nu va recurge la nici un fel de înțelegere cu privire la măsurile ce ar urma să fie adoptate în cazul prăbușirii Turciei fără a lua, *în prealabil*, contact” cu Rusia. Cu alte cuvinte, deși țarul i-a declarat

lui sir H. Seymour că a și încheiat o înțelegere cu Austria fără să informeze în prealabil Anglia, aceasta, în ceea ce o privește, își asumă obligația de a lua contact cu Rusia înainte de a încheia o înțelegere cu Franța.

„În ansamblu — spune lordul John — nu poate exista o politică mai înțeleaptă, mai dezinteresată și mai salutară pentru Europa decât aceea pe care o ducе, de atîta timp, maiestatea-sa imperială“.

Maiestatea-sa căzăcească a dus fără nici o abatere politica pe care a proclamat-o încă de la urcarea sa pe tron și despre care liberalul lord John spune acum că a fost atît de dezinteresată și de salutară pentru Europa.

Principalul obiect de discuție în actualele complicații din Orient îl constituie, evident, pretențiile Rusiei de a exercita un protectorat religios asupra creștinilor ortodocși din Imperiul otoman. Țarul, fără a-și ascunde cît de cît pretențiile, i-a spus fără înconjur lui sir Hamilton că „el are dreptul, consfințit printr-un tratat, de a purta de grijă acestor cîtorva milioane de creștini“, că „s-a folosit cu moderație și prudență de dreptul său“ și că acest drept „este uneori legat de obligații foarte stîinjenitoare“. Îl face oare lordul John Russell să înțeleagă că un asemenea tratat nu există și că țarul nu are un asemenea drept, că el are tot atît de puțin dreptul să se amestece în treburile supușilor ortodocși ai Turciei, pe cît de puțin are Anglia dreptul să se amestece în treburile supușilor protestanți ai Rusiei sau Franța în treburile irlandezilor din Marea Britanie ? Să-l lăsăm pe Russell să răspundă singur :

„Guvernul maiestății-sale ar vrea să adauge că, după părerea sa, este extrem de important să i se recomande sultanului să-și trateze supușii creștini în conformitate cu principiile echității și ale libertății religioase... Cu cît guvernul turc va adopta într-o mai mare măsură legi echitabile și un sistem de guvernare imparțial, cu atît mai puțin împăratul Rusiei va socoti că e necesar să-și exercite dreptul de protecție excepțională pe care maiestatea-sa imperială l-a găsit atît de împovărător și de stîinjenitor, deși nu încapе nici o îndoială că el îi este dictat de datorie și este consfințit printr-un tratat“.

„Dreptul de protecție excepțională“ a Rusiei asupra supușilor Turciei consfințit printr-un tratat ! Nu încapе nici o îndoială în această privință, spune lordul John ; or, lordul John este un om cinstit, și lordul John vorbește în numele guvernului maiestății-sale, și lordul John se adresează auto-cratului însuși. Care este atunci obiectul disputei dintre

Anglia și Rusia? Și de ce este nevoie să fie dublat impozitul pe venit și să fie alarmată o lume întreagă cu pregătirile de război? Cum a putut lordul John acum câteva săptămîni, luînd cuvîntul în parlament, să vorbească pe tonul unei Casandre, schimonosindu-se și gesticulînd și proferînd blesteme tunătoare la adresa țarului trădător și perfid? Nu a declarat chiar el cezarului că pretențiile cezarului de a exercita *dreptul de protecție excepțională* „îi sînt dictate de datorie și sînt consfințite printr-un tratat”?

Cabinetul de coaliție nu va putea în nici un caz să se plîngă de disimulare sau de rezervă excesivă din partea țarului, ci, dimpotrivă, de sinceritatea nerușinată cu care și-a permis să-și deschidă inima față de miniștri și să facă din ei confidenții celor mai ascunse planuri ale sale, transformînd astfel cabinetul din Downing street într-o cancelarie proprie de pe prospectul Nevski. Cineva vă împărtășește, cu titlul de confidență, intenția sa de a vă ucide prietenul. El vă propune să încheiați amîndoi o înțelegere prealabilă cu privire la pradă. Dacă acest cineva este împăratul Rusiei, iar dv. sînteți un ministru englez, atunci nu-l veți aduce pe banca acuzaților, ci îi veți mulțumi cu umilință pentru marea încredere pe care v-a arătat-o și, după exemplul oferit de lordul John Russell, vă veți socoti fericit să luați act de „moderația, sinceritatea și atitudinea lui prietenească”.

Dar să revenim la Petersburg.

În seara zilei de 20 februarie, adică doar cu o săptămîină înainte de sosirea prințului Menșikov la Constantinopol, la o soirée * dată de marea ducesă, soția moștenitorului tronului, autocratul s-a apropiat de sir Hamilton Seymour, și între cei doi „gentlemenii” a avut loc următoarea convorbire:

Țarul: „Va să zică ați primit răspunsul și urmează să mi-l aduceți mîine”.

Sir Hamilton: „Voi avea această cinste, sire, dar maiestatea-voastră știe dinainte că răspunsul este întocmai așa cum am prevenit pe maiestatea-voastră”.

Țarul: „Cu tot regretul, am auzit asta, dar mi se pare că guvernul dv. a înțeles greșit intențiile mele. Pe mine nu mă interesează atît de mult *ce trebuie făcut după ce va muri omul bolnav*, cît aș vrea să mă înțeleg cu Anglia *ce nu trebuie făcut în acest caz*”.

Sir Hamilton: „Dar permiteți-mi să vă atrag atenția, sire, că nu avem nici un motiv să credem că omul bolnav este pe moarte... Țările nu mor așa de repede. Turcia va continua să existe încă mulți ani de acum înainte, dacă nu va interveni vreo criză neprevăzută. Și tocmai

* — serată. — *Nota trad.*

pentru a preîntîmpina orice împrejurări care ar putea provoca o astfel de criză, guvernul maiestății-sale contează pe nobilul sprijin al maiestății-voastre“.

Țarul : „Trebuie să vă spun că, dacă guvernul dv. a fost făcut să creadă că *Turcia mai posedă încă unele elemente viabile*, înseamnă că el a primit informații greșite. *«Omul bolnav», vă repet, e pe moarte.* Și noi în nici un caz nu trebuie să permitem ca un asemenea eveniment să ne ia prin surprindere. Trebuie să ajungem într-un fel sau altul la o înțelegere... Și, vă rog să rețineți, eu nu cer un tratat sau un protocol. *O înțelegere în linii mari* — iată tot ce cer ; *între gentlemeni* nici nu e nevoie de ceva mai mult. Dar pentru azi am vorbit de ajuns. Veniți mâine la mine“.

Sir Hamilton „mulțumește maiestății-sale din toată inima“, dar, abia a plecat din salonul imperial și s-a întors acasă, că îl și rapădesc bănuielile. El se așază la masa de lucru, scrie un raport către lordul John în legătură cu convorbirea avută și își încheie scrisoarea cu următoarele note marginale vrednice de toată atenția :

„Este greu de pus la îndoială că suveranul, *care vorbește cu atîta insistență despre prăbușirea iminentă a unui stat vecin, a și hotărît în sinea lui că ceasul, dacă nu al destrămării acestui stat, atunci în orice caz pentru destrămarea lui, trebuie să fie aproape...* Dar e greu de crezut că el s-ar fi hotărît să facă o asemenea afirmație *dacă n-ar fi existat o înțelegere, poate numai schițată în linii mari, dar în orice caz strînsă, între Rusia și Austria.*

Dacă bănuiala mea este întemeiată, *scopul urmărit de împărat este de a determina guvernul maiestății-sale să elaboreze, împreună cu cabinetul lui și cu cabinetul de la Viena, un plan pentru împărțirea definitivă a Turciei, Franța fiind exclusă de la această tranzacție“.*

Acest raport a sosit la Londra în ziua de 6 martie, cînd lordul Russell fusese deja înlocuit la ministerul afacerilor externe prin lordul Clarendon. Impresia produsă de avertismentele alarmante ale ambasadorului asupra acestui sfios admirator al Turciei a fost de-a dreptul uluitoare. Pe deplin informat asupra planului perfid al țarului de a împărți Turcia fără participarea Franței, el îi spune contelui Walewski, ambasadorul Franței la Londra, că, „spre deosebire de Franța, el înclină să acorde încredere împăratului Rusiei“, că „a duce o politică de suspiciune nu este nici înțelept și nici util“ și că, „deși el speră că guvernele Angliei și Franței vor acționa întotdeauna în comun, *din moment ce politica și interesele lor coincid, el trebuie totuși să spună în mod sincer că atitudinea din ultima vreme a guvernului francez nu este cea mai indicată pentru a obține acest rezultat atît de dorit“.* (Vezi Cartea albastră, vol. I, pag. 93, 98).

En passant * fie spus, tocmai în timpul cînd țarul îl dăscălea pe ambasadorul Marii Britanii la Petersburg, ziarul „Times”, la Londra, repeta în fiecare dintre numerele sale că situația Turciei este desperată, că Imperiul otoman se destramă și că n-a mai rămas din el altceva decît fantoma unui „cap de turc înfășurat în turban”.

În dimineața care a urmat după convorbirea de la serata imperială, sir G. H. Seymour, răspunzînd invitației primite, se duce în vizită la țar. Între ei se angajează un „dialog care durează o oră și douăsprezece minute” și despre care ambasadorul raportează din nou lordului John Russell în raportul său din 22 februarie 1853.

Împăratul a început prin a-l ruga pe sir Hamilton să-i citească cu voce tare depeșa secretă și confidențială a lordului John din 9 februarie. Declarațiile cuprinse în această depeșă, el le-a caracterizat, bineînțeles, ca foarte satisfăcătoare și „n-ar putea dori decît ca ele să fie ceva mai ample”. El a repetat că în orice moment poate să se producă o catastrofă a turcilor și

„că ea poate fi provocată în orice moment, fie de un război extern, fie de o dezbinare între partidul vechi-turc și partidul «noilor reforme superficiale după model francez», fie de o răscoală a creștinilor, care, după cum se știe, sînt foarte nerăbdători să scuture jugul musulman”.

El nu scapă prilejul de a relua răsuflata sa afirmație plină de vanitate că, „dacă în 1829 n-ar fi oprit înaintea victorioasă a generalului Dibici, s-ar fi terminat cu puterea sultanului”. Or, este un fapt notoriu că, din cei 200.000 de oameni pe care i-a trimis el atunci în Turcia, numai 50.000 s-au întors acasă, iar resturile armatei lui Dibici ar fi fost nimicite pe cîmpia Adrianopolului, dacă n-ar fi fost trădarea pașalelor turcești și a ambasadorilor străini.

El subliniază că ceea ce cere nu e un plan perfect coordonat între Anglia și Rusia, care să hotărască cu anticipație soarta teritoriilor guvernate de sultan, și cu atît mai puțin un acord formal între cele două cabinete, ci numai o înțelegere oarecare, schițată în linii generale, sau un schimb de păreri în cadrul căruia fiecare dintre părți să declare în mod confidențial ce nu dorește,

„ce ar fi contrar intereselor engleze și ce ar contraveni intereselor rusești, pentru ca la nevoie fiecare parte să poată evita acțiuni potrivnice intențiilor celeilalte”.

* — în trecut. — Nota trad.

Printr-o asemenea înțelegere *negativă*, țarul ar obține tot ce dorește. În primul rînd, prăbușirea Imperiului otoman ar fi considerată de Anglia și de Rusia ca un fapt accompli *, deși într-o formă negativă și condițională : acum n-ar depinde decît de țar ca lucrurile să fie încurcate în așa fel ca el să poată declara Angliei, cu unele șanse de verosimilitate, că evenimentul prevăzut s-a și produs. În al doilea rînd, un plan secret de acțiuni comune ale Angliei și Rusiei, oricît de imprecis și de negativ ar fi el, ar asmuți inevitabil una împotriva alteia Anglia și Franța, deoarece ar fi întocmit fără Franța și fără știrea ei. În al treilea rînd, cum Anglia ar fi legată prin angajamente negative în care se specifică ce nu va face ea, țarul ar avea posibilitatea să-și elaboreze în toată liniștea propriul său plan pozitiv de acțiune. În afară de asta, este evident că două părți care se înțeleg asupra celor ce nu-și îngăduie una alteia să facă în anumite împrejurări se înțeleg implicit, într-o formă camuflată, asupra celor ce-și îngăduie să facă. O asemenea înțelegere negativă nu face decît să creeze condiții mai favorabile aceluia dintre parteneri care este mai abil.

„Poate că maiestatea-voastră — a îngăimat fisticit sir Hamilton — ar avea bunăvoința să-mi explice propriile ei idei în legătură cu această *politică negativă*“. La început, țarul, cu un aer de falsă modestie, a refuzat, dar apoi, ca și cum ar fi cedat unei ușoare presiuni, a făcut următoarea declarație cît se poate de semnificativă :

„Eu nu voi îngădui o ocupare *permanentă* a Constantinopolului de către ruși ; spunînd aceasta, voi spune de asemenea că Constantinopolul nu va încăpea niciodată în mîinile englezilor, francezilor sau ale unei alte mari națiuni. De asemenea, nu voi îngădui niciodată să se întreprindă vreo încercare de restaurare a Imperiului bizantin și nici o extindere a teritoriului Greciei menită să facă din ea un stat puternic ; cu atît mai mult nu voi îngădui fărîmițarea Turciei în mici republici — în locuri de refugiu pentru alde Kossuth, Mazzini și alți revoluționari din Europa. Decît să mă impac cu vreuna din aceste eventualități, prefer să încep un război și să-l continui atîta timp cît voi avea măcar un singur soldat, o singură pușcă“.

Nici un imperiu bizantin, nici o extindere mai mare a teritoriului Greciei, nici o confederație de mici republici — nimic din toate acestea ! Atunci ce vrea el ? Ambasadorului britanic nu i-a trebuit mult ca să ghicească. În cursul con-vorbirii, împăratul a făcut pe neașteptate următoarea propunere :

* — fapt împlinit. — *Nota trad.*

„Principatele dunărene sînt în realitate un stat independent sub protectoratul meu. Ele ar putea să rămînă în această situație. Serbia ar putea să capete și ea o asemenea formă de guvernare. La fel și Bulgaria; nu pare să existe nici un motiv ca această regiune să nu constituie un stat independent. Cît despre Egipt, îmi dau prea bine seama de importanța pe care o prezintă acest teritoriu pentru Anglia. De aceea nu pot să spun decît că, dacă, în cazul unei împărțiri a succesiunii otomane, provocată de prăbușirea acestui imperiu, dv. ați pune stăpînire pe Egipt, eu n-aș avea nimic împotriva. Același lucru îl pot spune și despre Creta; această insulă vă convine, poate, și nu văd de ce ea n-ar deveni o posesiune engleză”.

El vrea, astfel, să arate că, „în cazul destrămării Imperiului turcesc, rezolvarea satisfăcătoare a problemelor teritoriale ar fi, după părerea lui, mai puțin dificilă decît se crede în general”. El declară deschis ce vrea — *împărțirea Turciei* — și schițează destul de clar conturul acestei împărțiri, atît prin ceea ce spune cît și prin ceea ce trece sub tăcere. Egiptul și Creta să fie ale Angliei; Principatele dunărene, Serbia și Bulgaria să ființeze ca state vasale Rusiei; Croația turcească, Bosnia și Herțegovina, de care în mod intenționat nu pomenește nimic, să fie încorporate Austriei; Grecia să fie mărită, însă „nu prea mult”, de pildă prin încorporarea Tessaliei inferioare și a unei părți din Albania. Constantinopolul să fie ocupat în mod temporar de către țar, iar apoi să devină capitala unui stat format din Macedonia, Tracia și rămășițele Turciei europene. Dar cine să fie stăpînul definitiv al acestui stat mic, care va mai fi poate mărit cu unele porțiuni din teritoriul Anatoliei? El nu pomenește nimic despre asta, dar nu este un secret că are în vedere pe cineva pentru acest post, și anume pe fiul său mai mic *, care arde de dorința de a avea un imperiu propriu. Dar Franța? Ea n-o să primească absolut nimic? Poate că nu! Dar iată că nu e așa: o să i se arunce și ei ceva, și anume — cine ar crede? — *Tunis*. „Unul dintre țelurile ei — îi spune țarul lui sir Hamilton — este, fără îndoială, să pună stăpînire pe *Tunis*”, și în cazul împărțirii Imperiului otoman el ar fi, poate, într-adevăr destul de mărinimos pentru a satisface poftele Franței în ce privește Tunis.

Despre Franța țarul vorbește tot timpul pe un ton afectat, plin de trufie și dispreț. „După cît se pare — spune el —, guvernul francez caută să facă totul pentru a ne învrăjbi pe toți în Orient”. În ce-l privește, nu ține cîtuși de puțin seama de Franța.

* — Mihail. — *Nota red.*

„La rîndul său, prea puțin îi pasă de linia de conduită pe care găsește cu cale s-o adopte Franța în treburile orientale ; acum o lună și ceva el i-a comunicat sultanului că, dacă are nevoie de sprijinul lui pentru a opune rezistență amenințărilor din partea francezilor, el îi stă cu totul la dispoziție !

Intr-un cuvînt, a continuat împăratul, «după cum v-am spus și mai înainte, tot ce doresc este să ajung la o bună înțelegere cu Anglia, și nu în legătură cu ceea ce trebuie făcut, ci cu ceea ce nu trebuie făcut. Cînd se va ajunge la acest rezultat și cînd guvernul englez și cu mine, cînd eu și guvernul englez vom avea deplină încredere unul în celălalt, toate celelalte chestiuni devin fără importanță pentru mine».

„Dar maiestatea-voastră a uitat Austria !”, exclamă sir Hamilton.

„O — i-a răspuns, spre marea lui surpriză, împăratul —, dv. trebuie să înțelegeți că, *atunci cînd vorbesc de Rusia, vorbesc în același timp și de Austria ; căci ce e bine pentru una e bine și pentru cealaltă ; în ce privește Turcia, interesele noastre sînt perfect identice*”.

Prin urmare, atunci cînd spune Rusia, el spune și Austria. Referindu-se la Muntenegru, el declară fără echivoc că „aprobă atitudinea adoptată de cabinetul austriac”.

Dacă în convorbirile precedente el spunea despre sultan că este un Grand Turc * de operetă, acum îl numește, în maniera lui Paul de Kock, „ce monsieur” **. Și cît de prevenitor se poartă el cu acest domn ! El l-a trimis la Constantinopol numai pe Menșikov. „Or, dacă aș fi vrut, aș fi putut să trimit acolo o armată pe care nimic n-ar fi fost în stare s-o oprească” ; lucrul acesta l-a dovedit el ulterior, la Oltenița și la Cetate, precum și prin glorioasa retragere a armatei sale de la Calafat.

Maiestatea-sa căzăcească și-a încheiat convorbirea sa cu sir Hamilton prin cuvintele : „Așadar, îndemnați guvernul dv. să scrie din nou despre aceste probleme, să scrie mai amănunțit și fără nici o ezitare”.

La 7 martie, curînd după acest ciudat dialog — sau, mai bine zis, monolog —, ambasadorul Marii Britanii a fost invitat la contele Nesselrode, care i-a înmînat „un memorandum strict confidențial, întocmit din ordinul maiestății-sale imperiale și menit să servească drept răspuns sau comentariu la comunicarea făcută de lordul John Russell”. Conte Nesselrode îl poftescă să citească acest document, „care, în fond, i se adresează lui”. Sir Hamilton parcurge în consecință documentul, și el, care mai înainte nu a găsit nici un cuvînt de

* — sultan. — *Nota trad.*

** — acest domn. — *Nota trad.*

protest împotriva insultelor vădit deliberate ale moscovitului la adresa Franței, se cutremură deodată, descoperind că „memorandumul a fost întocmit sub o falsă impresie, și anume sub impresia că în divergențele dintre Rusia și Franța guvernul maiestății-sale ar înclina spre această din urmă putere”. Chiar a doua zi dimineața el trimite în grabă un billet doux * contelui Nesselrode, pe care-l asigură că

„în cursul ultimelor negocieri, care au fost extrem de serioase, consilierii reginei *nu numai că n-au înclinat spre Franța, așa cum s-a afirmat, dar — în măsura în care acest lucru este, în genere, permis (!) unui guvern nevoit (!) să păstreze o poziție neutră — au fost animați de dorința ca cererile justificate ale maiestății-sale imperiale să fie pe deplin satisfăcute*”.

În urma acestei scrisori slugarnice, sir Hamilton a avut, firește, o nouă „convorbire foarte amicală și satisfăcătoare cu cancelarul”, care l-a consolat pe ambasadorul Marii Britanii, asigurându-l că a înțeles greșit un pasaj din memorandumul împăratului, care n-a avut cîtuși de puțin intenția să reproșeze Angliei că dă dovadă de părtinire față de Franța. „Tot ce s-a urmărit în cazul de față — a spus contele Nesselrode — a fost ca guvernul maiestății-sale să depună eforturi menite să deschidă ochii miniștrilor francezi, *atrăgîndu-le atenția asupra mărinimiei și simțului de dreptate al împăratului*”. „În cazul de față” nu se urmărește deci altceva decît ca Anglia să se lingusească și să se prosterneze în fața „calmucului” și să adopte un ton de severitate dictatorială față de francezi. Pentru a-l convinge pe cancelar cît de conștiincios își îndeplinește Anglia cea de-a doua parte a sarcinii, sir Hamilton îi citește un fragment dintr-o depeșă a lordului John Russell, ca „o mostră de *limbajul* folosit de un ministru englez în raporturile sale cu guvernul francez”. Contele Nesselrode constată că cele mai îndrăznețe așteptări ale sale au fost depășite. El „regretă doar că n-a fost mai de mult în posesia unei *dovezi atît de concludente*”.

Memorandumul rus prin care se dă un răspuns la depeșă lordului John Russell este prezentat de sir Hamilton ca „unul dintre cele mai remarcabile documente care au ieșit nu din cancelaria de stat a Rusiei, ci din cabinetul secret al împăratului”. Și, într-adevăr, așa este. Dar este inutil să stăruim asupra lui, deoarece nu face decît să rezume părerile expuse de țar în „dialogul” său. Memorandumul urmărește să convingă guvernul englez că, „oricare ar fi rezultatul acestor

* — scrisoare de dragoste. — *Nota trad.*

tratative, el trebuie să rămână un *secret* al celor doi suverani". Sistemul țarului, se arată în memorandum, „a constat întotdeauna, după cum recunoaște și cabinetul englez, într-o atitudine îngăduitoare" față de Poartă. Franța a adoptat o altă linie de conduită, și astfel a silit Rusia și Austria să recurgă și ele la intimidări. De-a lungul întregului memorandum, Rusia și Austria sînt considerate ca identice. În el se arată în mod explicit că una din cauzele care pot duce la prăbușirea imediată a Turciei o constituie *chestiunea locurilor sfinte* și „sentimentele religioase ale ortodocșilor, care au fost jignite prin concesiile făcute catolicilor". În încheiere, memorandumul declară că „nu mai puțin prețioase" decît asigurările cuprinse în depeșa lui Russell au fost „mărturiile de prietenie și încredere personală din partea maiestății-sale regina, pe care sir Hamilton Seymour a fost însărcinat să le transmită împăratului". Aceste „mărturii" de fidelitate vasală ale reginei Victoria față de țar au fost ascunse cu grijă publicului englez, dar s-ar putea ca ele să apară curînd în „Journal de St.-Petersbourg".

Comentînd dialogul său cu împăratul, precum și memorandumul moscovitului, sir Hamilton atrage încă o dată atenția cabinetului său asupra poziției Austriei.

„Acceptînd ca un fapt bine stabilit și în prezent recunoscut că între cei doi împărați există o înțelegere sau un tratat cu privire la problema turcă, ar fi cît se poate de important să știm cît de departe merg obligațiile lor reciproce. Cît despre modul în care a fost încheiată această tranzacție, cred că el nu poate provoca nici un fel de îndoieli.

Bazele ei au fost puse, fără îndoială, în cadrul uneia dintre întrevederile care au avut loc, toamna trecută, între cei doi împărați, iar după aceea planul, după cît se pare, a fost elaborat în continuare de baronul Meiendorf, trimisul Rusiei la curtea austriacă, care și-a petrecut iarna la Petersburg și continuă să se afle aici".

Și acum, după ce au fost făcute aceste dezvăluiri, are de gînd guvernul englez să ceară socoteală Austriei? Nici vorbă de așa ceva; el aduce învinuiri numai Franței. După invadarea Principatelor dunărene de către Rusia, el cere Austriei să facă oficiul de mediator, alege, dintre toate orașele, tocmai Viena ca sediu al conferinței, încredințează contelui Buol conducerea tratativelor și continuă și astăzi să tragă pe sfoară Franța, făcînd-o să creadă că Austria poate fi un aliat sincer într-un război împotriva moscovitului, pentru integritatea și independența Imperiului otoman, cu toate că de un an și mai bine știe în mod precis că Austria s-a declarat de acord cu dezmembrarea acestui imperiu.

La 19 martie, raportul lui sir Hamilton despre dialogul său cu țarul a sosit la Londra. Acum locul lordului John îl deține lordul Clarendon, care se străduiește să-și întrecă predecesorul. După patru zile de la primirea uluitoarei comunicări în care țarul nu mai consideră necesar să tăinuiască complotul său împotriva Turciei și Franței, ci îl recunoaște fățiș, nobilul conte îi trimite lui sir Hamilton următoarea depeșă :

„Guvernul maiestății-sale regretă că alarma și iritarea care domnesc la Paris au determinat guvernul francez să ordone flotei sale să se îndrepte spre apele grecești, dar situația în care se găsește guvernul francez se deosebește în multe privințe de aceea a guvernului maiestății-sale. După câte știe guvernul maiestății-sale, guvernul francez n-a primit asigurări din partea împăratului în legătură cu politica pe care intenționează s-o urmeze față de Turcia". (Vezi Cartea albastră, vol. I, pag. 102).

Dacă țarul i-ar fi adus și Franței la cunoștință că „omul bolnav este pe moarte” și că a fost întocmit un plan amănunțit de împărțire a moștenirii, Franța n-ar fi fost, firește, alarmată, și nici cuprinsă de îndoieli în ce privește soarta Turciei, adevăratele scopuri ale misiunii prințului Menșikov și hotărârea neclintită a împăratului Rusiei de a menține integritatea și independența imperiului, care, după expresia sa, nu mai posedă „elemente viabile”.

În aceeași zi de 23 martie, contele Clarendon îi trimite lui sir Hamilton Seymour o a doua depeșă, nu din cele „preparate” pentru Cărțile albastre, ci un răspuns secret la comunicarea secretă de la Petersburg. În încheierea raportului său despre dialog, sir Hamilton făcuse următoarea propunere, extrem de judicioasă :

„Îmi iau permisiunea să recomand ca în depeșa care îmi va fi adresată să fie folosite câteva expresii menite să pună capăt examinării sau, cel puțin, discutării în continuare a unor chestiuni care ar fi foarte de dorit să nu fie privite ca unele care oferă subiect de discuții”.

Contele Clarendon, care se simte omul cel mai potrivit pentru a ține în palmă cărbuni aprinși, procedează în deplin acord cu indicațiile date de țar și în directă opoziție cu avertismentele propriului său ambasador. El își începe depeșa sa prin declarația că guvernul maiestății-sale „merge cu plăcere în întâmpinarea dorinței împăratului ca chestiunea să fie discutată mai departe cu toată sinceritatea”. Împăratul „și-a cîștigat dreptul”, la „cea mai sinceră expunere de păreri” din partea guvernului englez, datorită „încrederii” sale „generoase”

că acest guvern îl va ajuta să dezmembreze Turcia, să trădeze Franța și, în cazul când stăpînirea otomană va fi răsturnată, să reprime orice încercări ale populației creștine de a forma state libere și independente.

„Guvernul maiestății-sale — spune în continuare acest englez născut liber — este absolut convins că, în cazul cînd se va dovedi utilă sau într-adevăr posibilă vreo înțelegere în legătură cu împrejurările nou ivite, *cuvîntului maiestății-sale imperiale* i se va acorda mai multă preferință decît oricărui tratat care ar putea fi încheiat”.

În orice caz, cuvîntul său cîntărește tot atît de mult cît cîntărește orice tratat care ar putea fi încheiat cu el ; se știe doar că *consilierii coroanei britanice au declarat de multă vreme că toate tratatele cu Rusia și-au încetat existența ca urmare a încălcării lor de către această putere.*

„Guvernul maiestății-sale continuă să fie încredințat că Turcia mai posedă încă elemente viabile”. Și, pentru a dovedi sinceritatea acestei credințe, contele adaugă cu blîndețe :

„Dacă părerea împăratului că zilele Imperiului turcesc sînt numărate ar căpăta și notorietate publică, prăbușirea lui s-ar produce și mai devreme decît pare să se aștepte în momentul de față maiestatea-sa imperială”.

„Calmucul”, prin urmare, n-are decît să-și exprime părerea că omul bolnav este pe moarte, pentru ca acesta să moară cu adevărat. Ce vitalitate de invidiat ! Aici nu e nevoie nici măcar de trîmbițele Ierihonului. E de ajuns o singură suflare din augusta gură a împăratului, pentru ca Imperiul otoman să se prefacă în țândări.

„Guvernul maiestății-sale împărtășește *între totul* părerea împăratului că ocuparea Constantinopolului de vreuna din marile puteri ar fi incompatibilă cu păstrarea actualului echilibru de forțe și cu menținerea păcii în Europa și că ea trebuie socotită, din capul locului, drept imposibilă ; că nu există elemente pentru restaurarea Imperiului bizantin ; că permanenta neorînduială care domnește în Grecia nu constituie o încurajare pentru lărgirea teritoriului ei și că, *atîta timp cît nu există o bază pentru crearea unei autoadministrări regionale sau comunale*, a lăsa provinciile turcești în voia lor sau a le permite să formeze republici separate înseamnă a le împinge la anarhie”.

Observați că acestui ministru britanic, care se prosternează cu umilință la picioarele stăpînului său tătar și se face ecoul servil al cuvîntelor lui, nu îi este rușine să repete pînă și o minciună atît de grosolană ca aceea că în Turcia „nu există o bază pentru crearea unei autoadministrări regionale sau

comunale", cînd știut este că tocmai puternica dezvoltare a vieții comunale și regionale i-a dat Turciei posibilitatea să reziste pînă în zilele noastre la cele mai cumplite lovituri dinăuntru și din afară. Declarîndu-se de acord cu toate postulatele enunțate de țar, ministrul britanic caută în același timp să justifice toate concluziile pe care are de gînd să le tragă din aceste postulate.

În caz de destrămarea a Imperiului turcesc, spune viteazul conte, „singurul mijloc prin care s-ar putea ajunge la o soluție pașnică ar fi un congres european”. Dar el se teme de consecințele unui asemenea congres nu din cauza perfidiei Rusiei — care la Congresul de la Viena a păcălit atît de bine Anglia încît Napoleon, care se afla pe insula Sf. Elena, a exclamat : „Dacă aș fi învins la Waterloo, n-aș fi putut să dictez Angliei condiții mai umiltoare” —, ci fiindcă îi e frică de Franța.

„Tratatele din 1815 trebuie revizuite, în acest caz, și Franța ar fi, poate, dispusă să accepte riscul unui război european pentru a scăpa de niște obligații pe care ea le consideră jignitoare pentru demnitatea ei națională și care, fiindu-i impuse de niște dușmani învingători, sînt pentru ea o permanentă sursă de iritare”.

Guvernul maiestății-sale „dorește să mențină Imperiul turcesc” nu ca pe un bastion împotriva Rusiei și nu pentru că prăbușirea Turciei ar sili Anglia să-și apere împotriva Rusiei interesele ei, *diametral opuse*, în Orient. O, nu!, spune contele, „*interesele Rusiei și ale Angliei în Orient sînt perfect identice*”.

Dorința Angliei de a menține Imperiul turcesc nu izvoarăște din cine știe ce considerente legate de problema orientală, ci „din convingerea că nu se poate ridica nici o problemă mare în Răsărit *fără ca ea să devină o sursă de neînțelegeri în Apus*”. Prin urmare, o problemă orientală nu va duce la un război al puterilor occidentale împotriva Rusiei, ci la un război între puterile occidentale, la un război al Angliei împotriva Franței. Și același ministru care a scris aceste rînduri, și colegii lui care le-au sancționat vor să ne tragă pe sfoară, făcîndu-ne să credem că se pregătesc serios pentru un război împotriva Rusiei, în alianță cu Franța, și încă „din cauza unei probleme care s-a ridicat în Răsărit” și în ciuda faptului că „interesele Rusiei și ale Angliei în Răsărit sînt perfect identice”!

Bravul conte merge și mai departe.

De ce se teme el de un război cu Franța, care, după spusele lui, trebuie să fie un „rezultat necesar” al destrămării și dez-

membrării Imperiului turcesc ? Un război cu Franța ar fi, în fond, ceva cît se poate de plăcut. Dar de el ar fi legată împrejurarea delicată

„că orice problemă mare în Apus va căpăta un caracter revoluționar și va cuprinde în sine o revizuire a întregului sistem social, lucru pentru care, bineînțeles, guvernele de pe continent nu sînt pregătite.

Împăratul își dă perfect de bine seama de forțele care se află într-o stare de permanentă fierbere sub stratul de la suprafața societății și de posibilitatea ca ele să provoace o explozie chiar și în timp de pace ; de aceea maiestatea-sa imperială va fi, probabil, de acord cu părerea că prima lovitură de tun poate să fie semnalul unei situații mai fatale chiar decît dezastrele pe care, în mod inevitabil, le aduce cu sine războiul“.

„Prin aceasta — exclamă sincerul împăciuitor — se explică apriga dorință a guvernului maiestății-sale de a *preîntîmpina catastrofa*“. Dacă în dosul împărțirii Turciei nu s-ar ascunde un război cu Franța și dacă în dosul unui război cu Franța nu s-ar profila spectrul unei revoluții, guvernul englez ar fi tot atît de dispus să-l înghită pe Grand Turc ca și pe maiestatea-sa „căzăcească“.

Conformîndu-se cu fidelitate instrucțiunilor primite, prin intermediul lui sir H. Seymour, de la cancelaria imperială rusească, viteazul Clarendon își încheie depeșa sa printr-un apel la „mărinimia și simțul de dreptate al împăratului“.

Intr-o a doua depeșă a contelui nostru, cu data de 5 aprilie 1853, sir Hamilton este însărcinat să aducă la cunoștința cancelarului rus că

„viconteles Stratford de Redcliffe a primit ordin să se întoarcă la postul său, iar misiunii lui i s-a dat un *caracter special* printr-o scrisoare autografă a maiestății-sale, deoarece se crede că Poarta va fi mai lesne dispusă să dea ascultare unor sfaturi *moderate* atunci cînd ele vin de la o persoană cu o poziție atît de înaltă și de la un cunoscător atît de profund al problemelor turcești cum e viconteles Stratford de Redcliffe — sfaturi prin care se recomandă stăruitor Porții să-și trateze cu cea mai mare blîndețe supușii ei creștini“.

Același Clarendon care a dat aceste instrucțiuni *speciale* a scris în depeșa sa secretă din 23 martie 1853 :

„Creștinii nu sînt tratați cu asprime și toleranța de care dă dovadă Poarta față de această parte a supușilor ei poate să servească drept exemplu pentru unele guverne care privesc cu dispreț Turcia ca pe o țară barbară“.

În această depeșă secretă se recunoaște că lordul Stratford a fost trimis la Constantinopol ca executantul cel mai

abil și cel mai docil pentru a exercita presiuni asupra sultanului. În ziarele guvernamentale din acea vreme, trimiterea lui a fost prezentată ca un act vădit demonstrativ împotriva țarului, întrucît nobilul lord juca de multă vreme rolul de adversar personal al Rusiei.

Seria de documente secrete prezentate parlamentului se încheie cu memorandumul rus în care Nicolaie se felicită pentru constatarea că vederile sale în problema combinațiilor politice care trebuie îndeosebi evitate, în eventualitatea extremă că în Orient se vor produce evenimente extraordinare, coincid întrul totul cu acelea ale cabinetului englez.

Memorandumul poartă data de 15 aprilie 1853. În el se afirmă că „cel mai bun mijloc pentru a asigura existența guvernului turc este acela de a nu-l sîcîi cu pretenții exagerate și care sînt prezentate într-o formă umilitoare pentru demnitatea și independența lui”. Asta s-a petrecut tocmai pe vremea cînd Menșikov își juca comedia lui, remițînd, la 19 aprilie, insolenta sa notă verbală, formulată într-un „limbaj care, din fericire, este foarte rareori întilnit în diplomație”, cum s-a exprimat contele Clarendon vorbind în Camera lorzilor. Cu atît mai ferm convinsă era însă excelența-sa că țarul este hotărît să-l menajeze pe omul bolnav. Această convingere i s-a întărit și mai mult după ce cazacii au invadat Principatele dunărene.

Cabinetul de coaliție n-a găsit decît o singură gaură în care să se ascundă de aceste documente demascatoare. El afirmă că scopul vădit al misiunii prințului Menșikov era problema locurilor sfinte, în timp ce schimbul de păreri cu privire la împărțirea Turciei se referea doar la o perioadă nedeterminată și îndepărtată. Dar țarul arătase destul de clar și de precis, în primul său memorandum, că pentru el problema prăbușirii Turciei nu este „cîtuși de puțin o fantezie sau o posibilitate îndepărtată”, că guvernul englez greșește „dacă consideră că cele două probleme — aceea a Muntenegrului și aceea a locurilor sfinte — sînt simple diferende care nu se deosebesc, prin implicațiile lor, de dificultățile de care se lovește în mod obișnuit diplomația” și că chestiunea locurilor sfinte „poate să ia o întorsătură dintre cele mai serioase” și „să ducă la catastrofă”. Insuși cabinetul fusese de acord nu numai că țarul i se făcuse o nedreptate în chestiunea locurilor sfinte, dar și că el are „dreptul, consfințit prin tratat, de a exercita o protecție excepțională” asupra unui număr de unsprezece milioane de supuși ai sultanului. Și dacă cabinetul de coaliție,

prin presiunile sale, n-a reușit să determine Poarta să accepte cererile lui Menșikov, atunci țarul, pregătindu-se să omoare pe „ce monsieur”, nu face decît să acționeze în spiritul memorandumului din 1844, al înțelegerii încheiate cu acest cabinet și al declarației verbale făcute lui sir G. Hamilton Seymour că „nu va permite să se glumească cu el”. Miniștrii cabinetului de coaliție nici nu-și pun măcar întrebarea dacă el are sau nu dreptate; singura chestiune care-i preocupă este aceea dacă ei se poartă cu el, chiar și în acest moment, așa „cum trebuie”. Pentru oricine citește cu atenție aceste documente trebuie să fie clar că, dacă acest guvern de ocară continuă să rămînă la putere, complicațiile externe se vor dovedi suficiente pentru a împinge poporul englez la o revoluție teribilă, care să măture deopotrivă tronul, parlamentul și clasele dominante, care și-au pierdut voința și capacitatea de a menține poziția Angliei în lume.

Provocînd guvernul de coaliție, prin intermediul ziarului „Journal de St.-Pétersbourg”, să publice dovezile secrete ale propriei sale infamii, Nicolaie a rămas și de data asta credincios cunoscutului său aforism :

„Je hais ceux qui me résistent ; je méprise ceux qui me servent” *.

Scris de K. Marx la 24 martie 1854

Publicat în ziarul

„New York Daily Tribune” nr. 4.050
din 11 aprilie 1854

Semnat: *Karl Marx*

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

---

* — „Îi urăsc pe cei ce mi se împotrivesc ; îi disprețuiesc pe cei ce-mi slujesc”. — *Nota trad.*

Karl Marx

* Declaraarea războiului. — În legătură cu istoricul apariției problemei orientale ¹⁰⁵

Londra, marți 28 martie 1854

În sfârșit, războiul a fost declarat. Ieri s-a dat citire, în ambele Camere, mesajului regal : el a fost citit de lordul Aberdeen în Camera lorzilor și de lordul J. Russell în Camera comunelor. În mesaj se vorbește despre măsurile care urmează să fie luate „pentru a contracara în mod activ tentativele Rusiei împotriva Turciei“. Mîine va apărea în „London Gazette“ textul oficial al declarației de război, iar vineri vor avea loc în parlament discuțiile pe marginea răspunsului la mesaj.

Concomitent cu declarația engleză a apărut un mesaj similar al lui Ludovic-Napoleon către senat și Corps Législatif *.

Declaraarea războiului împotriva Rusiei nu mai putea fi amînată după ce căpitanul Blackwood, purtătorul unui ultimatisim ** anglo-francez adresat țarului, s-a întors sîmbăta trecută cu răspunsul că Rusia nu are de gînd să dea nici un răspuns la acest document. Dar misiunea căpitanului Blackwood n-a rămas totuși fără nici un rezultat. Datorită ei, Rusia a cîștigat luna martie, care e perioada cea mai periculoasă a anului pentru armele rusești.

Publicarea corespondenței secrete dintre țar și guvernul englez, în loc să provoace o explozie de indignare publică, a constituit —incredibile dictu *** — un motiv pentru întreaga presă zilnică și săptămînală să felicite Anglia pentru guvernul ei atît de autentic național. După cît știu însă, va fi convocată o întrunire care va avea menirea să deschidă ochii publicului englez asupra adevăratei comportări a guvernului

* — Corpul legislativ. — *Nota trad.*

** — ultimatum riguros. — *Nota trad.*

*** — lucru de necrezut. — *Nota trad.*

lui. Această întrunire va avea loc joia viitoare, în sala de concerte din Store street ; se crede că vor lua parte și lordul Ponsonby, d-l Layard, d-l Urquhart etc.

În „Hamburger Correspondent“ a apărut următoarea notă :

„Potrivit unei știri din Petersburg, care a fost primită aici la 16 martie, guvernul rus intenționează să publice diferite alte documente în legătură cu problema orientală. Printre ele figurează și câteva scrisori ale prințului Albert“.

Este un fapt curios că, chiar în seara când în Camera comunelor s-a dat citire mesajului regal, guvernul a suferit prima sa *înfrângere* din actuala sesiune : în ciuda eforturilor lui, cea de-a doua citire a bill-ului cu privire la întoarcerea forțată a săracilor la domiciliu ¹⁰⁴ a fost amînată, cu o majoritate de 209 voturi contra 183, pentru ziua de 28 aprilie. Persoana căreia guvernul îi datorează această înfrângere nu este alta decît mylord Palmerston.

„Excelența sa — scrie „Times“ — a reușit să se pună pe sine și pe colegii săi între două focuri“ (între partidul tory și partidul irlandez), „fără prea mari speranțe că lucrurile vor fi aplanate fără un amestec din afară“.

Sîntem informați că la 12 martie a fost semnat un tratat de triplă alianță între Franța, Anglia și Turcia ¹⁰⁵, dar că, în ciuda apelului adresat personal de către sultan, marele muftiu, care e sprijinit de *corporația* ulemalelor, a refuzat să dea o fetva ¹⁰⁶ prin care să sancționeze deciziile cu privire la schimbarea situației creștinilor din Turcia, declarînd că ele sînt în contradicție cu preceptele coranului. Această știre trebuie considerată ca fiind cu atît mai importantă cu cît l-a determinat pe lordul Derby să facă următoarea observație :

„Aș vrea numai să-mi exprim speranța sinceră că guvernul va preciza dacă este ceva adevărat în știrea, care s-a răspîndit în ultimele câteva zile, că acordul încheiat între Anglia, Franța și Turcia cuprinde articole pe baza cărora noi vom stabili un protectorat cel puțin tot atît de condamnat ca acela al Rusiei, împotriva căruia noi nu o dată am protestat“.

Ziarul „Times“, în numărul său de astăzi, după ce declară că politica guvernului este cu totul opusă politicii lordului Derby, adaugă :

„Ne-ar părea nespun de rău dacă fanatismul religios al muftiului sau al ulemalelor ar duce la o rezistență serioasă împotriva acestei politici“.

Pentru a ne da seama de natura relațiilor dintre guvernul turc și autoritățile spirituale din Turcia, ca și de dificultățile pe care le întâmpină astăzi guvernul turc în problema protectoratului asupra supușilor creștini ai Porții, adică în problema care la prima vedere constituie principala cauză a actualelor complicații din Orient, trebuie să aruncăm o privire retrospectivă asupra istoricului apariției și evoluției acestei probleme.

Coranul și legislația musulmană, care e bazată pe el, reduc geografia și etnografia diferitelor popoare la formula, pe cât de simplă pe atât de comodă, a împărțirii lor în două țări și două națiuni: a drept-credincioșilor și a necredincioșilor. Necredinciosul este „harbi”, dușmanul. Islamismul îi pune pe necredincioși în afara legii și creează o stare de permanentă învrăjbire între musulmani și necredincioși. În acest sens corăbiile de corsari ale statelor berbere¹⁰⁷ au fost flota sfântă a islamului. Cum se împacă atunci cu coranul existența unor supuși creștini ai Porții ?

„Cînd un oraș capitulează, iar locuitorii lui consimt să devină *raiale*, adică supuși ai unui suveran musulman fără să-și lepede credința, atunci — spune legislația musulmană — ei sînt obligați să plătească *haraciul* (capitația); ei încheie astfel un armistițiu cu drept-credincioșii, și nimănui nu-i mai este permis să se atingă de casele sau de averea lor... În acest caz vechile lor biserici sînt considerate ca făcînd parte din proprietatea lor și ei au voie să officieze în ele serviciul divin. Dar nu li se permite să zidească noi biserici. Ei au dreptul numai să le repare sau să reconstruiască acele părți care sînt gata să se prăbușească. La anumite intervale de timp, guvernatorii provinciilor trimit comisari să inspecteze bisericile și locașurile sfinte ale creștinilor pentru a vedea dacă, sub pretextul reparațiilor, n-au fost adăugate construcții noi. Atunci însă cînd un oraș este cucerit prin luptă, locuitorilor li se lasă bisericile, dar numai ca locuințe sau ca locuri de refugiu, fără permisiunea de a oficia în ele serviciul divin”¹⁰⁸.

Întrucît Constantinopolul, ca și cea mai mare parte din Turcia europeană, a capitulat și s-a predat, creștinii de acolo se bucură de privilegiul de a trăi ca *raiale* sub protecția guvernului turc. Ei se bucură de acest privilegiu numai pentru că au acceptat să se pună sub protecția musulmanilor. Prin urmare, numai datorită faptului că creștinii acceptă să fie cîrmuiți de către musulmani potrivit legilor musulmane, conducătorul lor spiritual, patriarhul de la Constantinopol, este în același timp și reprezentantul lor politic și judecătorul lor suprem. Pretutindeni unde în Imperiul otoman se află o aglomerație de *raiale* ortodoxe, arhiepiscopii și episcopii sînt prin

lege membri ai consiliilor municipale și repartizează, sub conducerea patriarhului, impozitele pe care trebuie să le plătească ortodocșii. Patriarhul răspunde în fața Porții de comportarea coreligionarilor săi. Dispunînd de dreptul de judecată asupra credincioșilor bisericii sale, el transmite acest drept — în limitele eparhiilor respective — mitropoliților și episcopilor, și sentințele acestora sînt obligatorii pentru funcționarii turci, pentru cadii etc., care trebuie să le aducă la îndeplinire. Ei au dreptul să aplice pedepse sub forma amenziilor, a detențiunilor, a bătăii cu bastonul și a exilării. În afară de asta, propria lor biserică le conferă dreptul de excomunicare. Pe lîngă amenzi, ei percep diferite taxe de pe urma proceselor civile și comerciale. Fiecare treaptă a ierarhiei clericale își are fixat prețul ei în bani. Patriarhul, pentru a primi investitura, trebuie să plătească un tribut greu Divanului, dar, la rîndul său, vinde clerului respectiv arhiepiscopiile și episcopiile, iar acesta se despăgubește vînzînd demnitățile subalterne și încasînd tribut de la popi. Aceștia, la rîndul lor, vînd cu amănuntul puterea pe care au cumpărat-o de la superiorii lor și fac negoț cu toate actele legate de slujba lor : botezuri, cununii, divorțuri și testamente.

Din acest exposé * reiese limpede că cheia de boltă a sistemului de stăpînire a clerului asupra creștinilor ortodocși din Turcia și a întregii structuri a societății lor este supunerea raialelor față de coran, care, la rîndul său, tratîndu-i ca pe niște necredincioși, deci ca pe o națiune aparte în sens religios, sancționează împletirea puterii spirituale cu a celei lumesti în mîinile preoțimii lor. De aceea a desființa printr-o emancipare civilă supunerea lor față de coran înseamnă în același timp a desființa supunerea lor față de cler și a provoca o revoluție în relațiile lor sociale, politice și religioase, care din capul locului i-ar arunca în mod inevitabil în brațele Rusiei. Cine vrea să înlocuiască coranul cu un code civil ** trebuie să schimbe întreaga structură a societății bizantine după modelul occidental.

Acestea sînt raporturile dintre musulmani și supușii lor creștini. Se pune însă întrebarea : care sînt raporturile dintre musulmani și străinii necredincioși ?

Dat fiind că în coran se spune că orice străin este un dușman, nimeni nu se va încumeta să-și facă apariția într-o țară musulmană fără să ia în prealabil unele măsuri de precauție.

* — expunere. — *Nota trad.*

** — cod civil. — *Nota trad.*

De aceea primii negustori europeni care și-au asumat riscul de a face comerț cu un asemenea popor au căutat din capul locului să obțină pentru ei personal condiții și privilegii excepționale, care ulterior au fost însă extinse asupra întregii lor națiuni. Așa au luat naștere capitulațiile. Acestea sînt niște diplome imperiale, niște acte de privilegii, care sînt acordate de Poartă unor state europene și care permit supușilor acestora să intre nestînjenți în țările mahomedane, să-și vadă în liniște de afacerile lor și să officieze serviciul divin potrivit cultului lor. Ele se deosebesc de tratate printr-o caracteristică esențială, și anume prin aceea că nu sînt niște acte bazate pe reciprocitate, nu sînt discutate împreună de părțile interesate și nu sînt acceptate pe bază de avantaje și concesiuni reciproce. Dimpotrivă, capitulațiile sînt niște concesiuni unilaterale din partea guvernului care le acordă și, în consecință, pot fi anulate de el oricînd găsește de cuviință. Și, într-adevăr, Poarta a anulat în repetate rînduri privilegiile acordate de ea unor state extinzîndu-le asupra altora sau le-a anulat cu desăvîrșire, refuzînd să le mai respecte. Acest caracter nesigur al capitulațiilor le-a transformat într-o veșnică sursă de dispute, de plîngeri din partea ambasadorilor și a dus la nesfîrșite schimburi de note contradictorii și de firmanne reînnoite la începutul fiecărei domnii.

Tocmai în aceste capitulații își are originea dreptul puterilor străine de a exercita un *protectorat* nu asupra supușilor creștini ai Porții, asupra raialelor, ci asupra coreligionarilor lor care vizitează Turcia sau care s-au stabilit în această țară ca străini. Prima putere care a obținut un asemenea protectorat a fost Franța. Capitulațiile încheiate între Franța și Poarta otomană în 1535 sub Soliman cel Mare și Francisc I, în 1604 sub Ahmed I și Henric al IV-lea și în 1673 sub Mahomed al IV-lea și Ludovic al XIV-lea au fost reînnoite, confirmate, repetate și completate în 1740 în culegera intitulată: „Capitulații, sau tratate vechi și noi între curtea Franței și Poarta otomană, reînnoite și adăugite în anul 1740 al erei noastre și 1153 al hegirei, traduse” (prima traducere oficială sancționată de Poartă) „la Constantinopol de d-l Deval, secretar-tălmaci al regelui și primul său dragoman la Poarta otomană”¹⁰⁹. Articolul 32 al acestui acord consfințește dreptul Franței de a-și exercita protectoratul asupra tuturor mănăstirilor în care se profesază religia „francă”, indiferent de statul căreia îi aparțin, și asupra tuturor pelerinilor franci la locurile sfinte.

Rusia a fost prima putere care, în 1774, a inclus capitulația, întocmită după modelul Franței, într-un *tratat*, și anume în tratatul de la Kuciuk-Kainargi. Tot așa și Napoleon a considerat util în 1802 să facă din existența și menținerea capitulației obiectul unui articol de tratat și să dea capitulației caracterul unui contract sinalagmatic.

Dar care este totuși legătura dintre problema protectoratului și aceea a locurilor sfinte ?

Problema locurilor sfinte este problema protectoratului asupra comunităților religioase ale creștinilor ortodocși care au fost înființate la Ierusalim și asupra clădirilor pe care le posedă ele pe pământul sfânt, în special asupra bisericii sfântului mormînt. Se înțelege că posesiunea, în acest caz, nu înseamnă drept de proprietate, pe care coranul nu-l permite creștinilor, ci numai drept de *folosință*. Acest drept de *folosință* nu exclude cîtuși de puțin posibilitatea ca celelalte comunități să officieze și ele serviciul divin în același loc ; posesorii nu au nici un fel de alte privilegii în afară de dreptul de a păstra *cheile*, de a intra în aceste clădiri și de a le repara, de a aprinde candela sfintă, de a mătura în încăperi și a întinde covoare, ceea ce în Orient se socotește a fi un simbol al posesiunii. Și cum locurile sfinte sînt un fel de întruchipare a creștinismului, problema protectoratului a devenit și ea din ce în ce mai acută.

La posesiunea asupra locurilor sfinte și a bisericii sfântului mormînt sînt părtași catolicii, ortodocșii, armenii, abisiniienii, sirienii și coptii. Între toți acești diverși pretendenți a izbucnit un conflict. Monarhii europeni, care vedeau în aceste certuri religioase o problemă a influenței pe care căuta s-o exercite fiecare din ei în Orient, s-au adresat în primul rînd stăpînilor acestui pămînt, pașalelor fanatice și lacome, care abuzau de situația lor. Poarta otomană și slujbașii ei au adoptat extrem de supărătorul *systeme de bascule* *, dînd dreptate, pe rînd, catolicilor, ortodocșilor și armenilor, cerînd și primind aur din miinile unora și ale altora și făcînd haz pe seama tuturor. Abia apucau turcii să acorde un firman prin care recunoșteau catolicilor dreptul de posesiune asupra unui loc disputat, că se prezentau și armenii cu o pungă mai grea și obțineau numaidecît un firman contrar celui dintîi. Aceași tactică era aplicată și față de ortodocși, care, în afară de aceasta, după cum se certifică în mod oficial în diferite firmele ale Porții și „hadjets” (hotă-

* — sistem de pendulare. — *Nota trad.*

riri) ale slujbașilor ei, știa cum să-și procure titluri de posesiune false și apocrife. În alte cazuri, hotărârile luate de guvernul sultanului erau zădărnice de lăcomia și reauavoință a pașalelor și a slujbașilor inferiori din Siria. Atunci trebuia să se înceapă din nou tratative, să se numească noi comisari și să se facă noi sacrificii bănești. Ceea ce Poarta făcea altădată pentru bani a început să facă acum de frică, pentru a fi protejată și ocrotită. După ce a cedat în fața pretențiilor Franței și a revendicărilor catolicilor, ea se grăbește să facă aceleași concesii Rusiei și ortodocșilor, încercînd astfel să scape de o furtună căreia nu se simte în stare să-i țină piept. Căci nu există sanctuar, paraclis sau piatră din biserica sfîntului mormînt care să nu fi fost folosită pentru a provoca zizanii între diferitele comunități creștine.

În jurul sfîntului mormînt găsim o îngrămădire de tot felul de secte creștine, ale căror pretenții religioase ascund tot atîtea rivalități politice și naționale.

În Ierusalim și la locurile sfinte trăiesc oameni de diferite naționalități, care după apartenența lor religioasă se împart în catolici, greco-ortodocși, armeni, copti, abisinieni și sirieni. Greco-ortodocșii sînt în număr de 2.000, catolicii — 1.000, armenii — 350, coptii — 100, sirienii — 20, iar abisiniinii — 20 ; în total 3.490. În Imperiul otoman trăiesc 13.730.000 de greco-ortodocși, 2.400.000 de armeni și 900.000 de catolici. Fiecare dintre aceste grupuri, la rîndul său, se subîmparte în altele mai mici. Biserica greco-ortodoxă, despre care am vorbit mai înainte și care recunoaște pe patriarhul de la Constantinopol, se deosebește în mod radical de biserica ortodoxă rusă, a cărei autoritate spirituală supremă este țarul, și de cea elenă, ai cărei șefi supremi sînt regele și sinodul de la Atena. La fel și catolicii se subîmpart în romano-catolici, greco-uniți și maroniți ; armenii — în gregorienii și armenic-catolici ; o subîmpărțire asemănătoare există la copti și la abisinieni. Cele trei biserici care predomină în locurile sfinte sînt biserica greco-ortodoxă, cea catolică și cea armeană. Se poate spune că biserica catolică reprezintă mai ales popoare latine, cea greco-ortodoxă — popoare slave, slavi din Turcia și eleni, iar celelalte biserici — popoare asiatice și africane.

Ne putem lesne închipui cum toate aceste elemente învrăjbite asaltează sfîntul mormînt, cum se războiesc între ei niște călugări, a căror rivalitate are drept motiv aparent o stea de la Betleem, o draperie oarecare, cheia unui sanctuar,

un altar, un mormînt, un pristol, o pernă, într-un cuvînt dorința de a obține un privilegiu de-a dreptul ridicol.

Pentru a înțelege ce reprezintă această cruciadă a călugărilor, trebuie să avem în vedere, în primul rînd, modul lor de viață și, în al doilea rînd, felul locuințelor lor.

„Toate lepădăturile astea religioase ale diferitelor națiuni — povestea nu de mult un călător — trăiesc la Ierusalim în izolare unele față de altele, dușmănindu-se între ele și făcîndu-și concurență; ele alcătuiesc o populație nomadă, care se completează neconținut cu elemente din rîndul pelerinilor și care, pe de altă parte, este decimată de ciumă și de mizerie. Europeanul moare sau se întoarce după cîțiva ani în Europa, pașalele și garda lor pleacă la Damasc sau la Constantinopol, iar arabii fug în deșert. Ierusalimul este un loc în care toți vin pentru un timp oarecare și nimeni nu rămîne definitiv. În orașul sfînt, fiecare trăiește de pe urma religiei sale: greco-ortodoxii și armenii — din pomenile celor 12.000 sau 13.000 de pelerini care vizitează în fiecare an Ierusalimul, iar catolicii — din subsidiile și ajutoarele trimise de coreligionarii lor din Franța, Italia etc.“

În afară de mănăstirile și sanctuarele lor, creștinii posedă la Ierusalim mici locuințe sau chilii, construite alături de biserica sfîntului mormînt și ocupate de călugării care trebuie să păzească, zi și noapte, acest loc sfînt. La anumite intervale de timp, călugării care fac de pază sînt schimbați de alții. Chiliile au o singură ușă, care duce în interiorul bisericii; călugării păzitori primesc hrană din afară printr-o ferestruică. Ușile bisericii stau încuiate și sînt păzite de turci, care le deschid numai pentru bani și le închid după cum le dictează capriciile sau lăcomia lor.

Certurile dintre fețele bisericesti sînt întotdeauna cele mai veninoase, spunea Mazarin. Ce să mai spunem atunci de aceste fețe bisericesti, care nu numai că trăiesc, toate, pe seama locurilor sfinte, dar își duc existența chiar în aceste locuri, și încă toate laolaltă! Pentru întregirea tabloului trebuie să amintim că părinții bisericii catolice, care, aproape fără nici o excepție, sînt originari din Roma, Sardinia, Neapole, Spania și Austria, privesc toți cu aceeași invidie la protectoratul francez, pe care ar vrea să-l înlocuiască cu un protectorat al Austriei, al Sardiniei sau al Neapolelui, cu atît mai mult cu cît regele Sardiniei și cel al Neapolelui și-au conferit amîndoi titlul de rege al Ierusalimului. La acestea se adaugă și faptul că populația sedentară a Ierusalimului numără vreo 15.500 de suflete, dintre care 4.000 de musulmani și 8.000 de evrei. Musulmanii — turci, arabi și mauri —, care reprezintă cam un sfert din întreaga populație, sînt, fi-

rește, stăpîni din toate punctele de vedere, deoarece slăbiciunea guvernului turc de la Constantinopol nu se răsfrînge în nici un fel asupra situației lor. Mizeria și suferințele pe care le îndură evreii din Ierusalim sînt de nedescris. Ei locuiesc în cartierul cel mai murdar al orașului, care poartă numele de Haret-el-Iahud și e situat între Sion și Moria, unde se află sinagogile lor, și formează în permanență un obiect de asuprire și intoleranță din partea musulmanilor ; insultați de ortodocși, persecutați de catolici, ei trăiesc doar din daturile sărăcăcioase pe care le primesc de la frații lor din Europa. Dar evreii de aici nu sînt locuitori de baștină, ci au venit din țări diferite și îndepărtate, fiind atrași la Ierusalim doar de dorința de a trăi în valea Iosafat și de a muri chiar în locurile unde se așteaptă să apară mesia.

„În așteptarea morții — scrie un autor francez —, ei suferă și se roagă. Cu ochii ațintiți spre muntele Moria, unde se înalță odinioară templul lui Solomon și de care nu le este îngăduit să se apropie, ei varsă lacrimi pentru nenorocirile Sionului și pentru soarta lor de oameni dispersați în întreaga lume“.

Pentru a pune vîrf acestor suferințe, Anglia și Prusia au trimis la Ierusalim, în 1840, un episcop anglican, a cărui misiune declarată era să-i convertească pe acești evrei. În 1845 el a fost crunt bătut și batjocorit atît de evrei cît și de creștini și de turci. Despre el se poate spune, pe drept cuvînt, că a fost primul și unicul motiv de unire între toate religiile de la Ierusalim.

Este limpede acum de ce oficierea în comun a serviciului divin de către creștini la locurile sfinte se reduce la neșfîrșite și desperate „răfuieli irlandeze“ între diferitele grupuri de credincioși ; dar, pe de altă parte, aceste sfinte răfuieli nu sînt altceva decît un paravan menit să ascundă un război cît se poate de profan nu numai între state, dar și între popoare, iar problema protectoratului asupra locurilor sfinte, care pare atît de ridicolă occidentalilor, însă este din cale-afară de importantă pentru cei din Orient, reprezentă doar una din fazele problemei orientale, care re apare mereu, este veșnic escamotată, dar nu este rezolvată niciodată.

Scris de K. Marx la 28 martie 1854

Publicat în ziarul

„New York Daily Tribune“ nr. 4.054
din 15 aprilie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Semnat : *Karl Marx*

Karl Marx

Dezbaterile parlamentare asupra războiului

Londra, marți 4 aprilie 1854

O particularitate a tragediei engleze, care este atât de jignitoare pentru sentimentele francezilor încît Voltaire spunea despre Shakespeare că este un sălbatic beat ¹¹⁰, constă în amestecul bizar de sublim și josnic, de teribil și grotesc, de eroic și burlesc. Dar nicăieri Shakespeare nu-i încredințează bufonului sarcina de a rosti prologul unei drame eroice. Onoarea acestei inovații i-a fost rezervată cabinetului de coaliție. Mylord Aberdeen a jucat, dacă nu rolul unui bufon englez, cel puțin pe acela al unui Pantalone ¹¹¹ italian. Unui observator superficial i se pare că toate marile mișcări istorice se transformă, pînă la urmă, într-o farsă sau, cel puțin, într-o banalitate. Dar a începe cu asta este o trăsătură caracteristică numai tragediei intitulată *Războiul cu Rusia*, al cărei prolog a fost recitat în mod simultan vineri seara în ambele Camere ale parlamentului; acolo s-a discutat și s-a adoptat în unanimitate răspunsul guvernului la mesajul tronului, astfel ca el să poată fi înmînat, încă de ieri după-amiază, reginei, care se instalase pe tronul ei de la palatul Buckingham. Cele petrecute la ședința din Camera lorzilor pot fi descrise în foarte puține cuvinte. Lordul Clarendon a expus punctul de vedere al guvernului, iar lordul Derby pe acela al opoziției. Unul a vorbit ca un om care se află la putere, iar celălalt ca unul care a fost îndepărtat de la putere.

Lordul Aberdeen, nobilul conte din fruntea guvernului, acest confident „spiritual” al țarului, „scumpul, bunul, excelentul” Aberdeen al lui Ludovic-Filip, „gentlemanul vrednic de toată stima” al lui Pius al IX-lea, cu toate că și-a încheiat predica prin obișnuitele scîncete pentru pace, a provocat, aproape tot timpul cît a vorbit, hohotele de rîs ale lorzilor, pentru că a declarat război nu Rusiei, ci săptămînalului lon-

donez „The Press”. Lordul Malmesbury i-a ripostat nobilului conte. Lordul Brougham, această „mujerie bătrână și proastă”, cum l-a botezat William Cobbett, a făcut descoperirea că lupta în care s-au angajat „nu va fi de loc ușoară”. Contele Grey, care, animat de spirit creștinesc, a reușit să transforme coloniile britanice într-o adevărată vale a plingerii, a amintit poporului englez că tonul și spiritul în care s-au desfășurat dezbaterile în legătură cu războiul, ca și manifestările de ostilitate față de țar și de cazaci lui, nu corespund spiritului în care o națiune creștină trebuie să înceapă războiul. Contele de Hardwicke și-a exprimat părerea că Anglia nu dispune de mijloace suficiente pentru a face față flotei ruse. Forțele militare ale Angliei în Marea Baltică trebuie să cuprindă cel puțin 20 de vase de linie bine înarmate și cu echipe disciplinate, și să nu se pornească la luptă, așa cum s-a făcut, cu un grup de oameni proaspăt recrutați, deoarece o asemenea gloată pe un vas de linie, în timpul unei operații, este un lucru mai rău decât orice altă gloată. Marchizul de Lansdowne a luat apărarea guvernului și și-a exprimat speranța că războiul va fi de scurtă durată și se va termina printr-o victorie, deoarece (și această explicație este caracteristică pentru puterea de înțelegere a nobilului lord) „nu este un război dinastic, care are de obicei urmări dintre cele mai importante și căruia cu mare greutate i se poate pune capăt”.

După această plăcută conversație*, în care fiecare a spus ce avea pe suflet, răspunsul la mesaj a fost adoptat nemine contradictorie**.

Și toate noutățile pe care le-am aflat din această conversație se reduc la cele câteva declarații oficiale ale lordului Clarendon și la o serie de date din istoria memorandumului secret din 1844. Lordul Clarendon a declarat că „în momentul de față înțelegerea cu Franța constă doar într-un schimb de note în care nu este vorba decât de indicații cu privire la operațiile militare”. Prin urmare, în momentul de față nu există nici un fel de tratat între Anglia și Franța. Referindu-se la Austria și Prusia, el a declarat că prima va păstra o neutralitate armată, iar a doua se va menține în simplă neutralitate, dar că „într-un război ca acesta, care se va desfășura acum la granițele ambelor state, nici unul dintre ele nu-și va putea păstra neutralitatea”. În încheiere, el a declarat că pacea prin care se va încheia viitorul război nu

* — convorbire. — *Nota trad.*

** — fără obiecții. — *Nota trad.*

va fi o pace glorioasă decît „dacă va putea să asigure egalitatea de drepturi și libertatea pentru supușii creștini ai Turciei”.

Dar noi știm că șeic-ul-islam a și fost destituit, pentru că a refuzat să sancționeze printr-o fetvă convenția care garanta această egalitate de drepturi; că populația vechi-turcească din Constantinopol este extrem de agitată; iar dintr-o telegramă primită azi aflăm că țarul a făcut cunoscut Prusiei că este gata să-și retragă trupele din Principatele dunărene dacă puterile occidentale vor reuși să impună Porții un asemenea tratat. Țarul nu urmărește altceva decît dobândirea dominației osmanliilor. Și, dacă puterile occidentale se obligă să facă ele treaba asta în locul lui, atunci se înțelege că el nu va fi atît de nesocotit să se angajeze într-un război împotriva lor.

Să trecem acum la istoria memorandumului secret, pe care o reconstituim din discursurile rostite de Derby, Aberdeen, Malmesbury și Granville. Memorandumul „trebuia să fie o înțelegere provizorie, condițională și secretă între Rusia, Austria și Anglia în vederea unor pregătiri referitoare la Turcia, Franța urmînd să fie constrînsă să li se alătore fără nici un fel de consimțămînt din partea ei”. Acest memorandum, pe care l-a descris în termenii sus-pomeniți lordul Malmesbury, a fost rezultatul unor convorbiri secrete între țar, contele Aberdeen, ducele de Wellington și sir Robert Peel. Țarul a urmat sfatul lui Aberdeen atunci cînd s-a adresat ducelui și lui sir Robert Peel. În controversa dintre lordul Aberdeen și adversarii săi rămîne nelămurită chestiunea dacă documentul a fost elaborat de contele Nesselrode, după întoarcerea țarului la Petersburg în urma vizitei făcute în Anglia în 1844, sau dacă el a fost elaborat chiar de miniștrii englezi înșiși pentru a-și fixa, în scris, comunicările făcute de țar.

Legătura pe care o avea contele Aberdeen cu acest document se deosebea de simpla legătură pe care o are un ministru cu un document oficial oarecare, ceea ce — potrivit afirmațiilor făcute de lordul Malmesbury — e dovedit de *un alt document, care n-a fost prezentat Camerei*. Memorandumul este considerat ca fiind extrem de important și de natură să nu fie comunicat celorlalte puteri, cu toate asigurațiile date de Aberdeen că el a făcut cunoscut Franței „esențialul”. În orice caz, țarul nu știa că fusese făcută o asemenea comunicare. Memorandumul a fost aprobat și sancționat

de ducele de Wellington și de sir Robert Peel. Dar el n-a fost adus la cunoștință și pus în discuția cabinetului Peel, din care făcea parte pe vremea aceea și lordul Derby. El nu era ținut la un loc cu hîrțile obișnuite ale ministerului afacerilor externe, ci se afla în păstrarea personală a ministrului, care în caz de schimbare de guvern îl preda direct succesivului său; la acest minister nu se afla nici un fel de copie. Cînd și-a luat postul în primire, lordul Derby nu știa nimic de existența memorandumului, deși fusese el însuși membru al cabinetului Peel în 1844. Cînd contele Aberdeen a părăsit postul de ministru al afacerilor externe, a predat memorandumul, într-o casetă, lordului Palmerston, care a transmis această cutie a Pandorei¹¹² succesivului său, lordul Granville, care, la rîndul său, cum singur ne-o spune, a înmînat-o — la cererea baronului Brunnov, ambasadorul Rusiei — contelei Malmesbury atunci cînd acesta a preluat ministerul afacerilor externe. Dar între timp pare să se fi produs o schimbare sau, mai precis, o falsificare a adevăratei semnături a documentului, deoarece contele de Granville l-a trimis contelei de Malmesbury cu o notă în care se specifica că este vorba de un memorandum elaborat de *baronul Brunnov*, în urma convorbirilor dintre împăratul Rusiei, sir Robert Peel și lordul Aberdeen, numele ducelui de Wellington nefiind de loc menționat. Nu se poate găsi un alt motiv pentru o asemenea falsă indicație decît dorința de a minimaliza importanța memorandumului, prezentîndu-l ca pe niște simple însemnări ale ambasadorului, și nu ca pe un document oficial provenit din cancelaria imperială de la Petersburg.

Importanța acordată de Rusia acestui document era atît de mare, încît, la 48 de ore după instalarea sa, lordul Malmesbury a fost vizitat de baronul Brunnov, care l-a întrebat dacă l-a citit. Dar Malmesbury nu-l citise, deoarece i-a fost înmînat abia la cîteva zile după aceea. Baronul Brunnov a stăruit în mod deosebit asupra necesității ca el să citească acest document, care, după părerea lui, *este cheia tuturor tratativelor cu Rusia*. Din acel moment însă el n-a mai vorbit niciodată despre acest document cu membrii guvernului Derby, considerînd pesemne că guvernul tory este prea slab și prea lipsit de stabilitate pentru a pune în aplicare politica rusă. În decembrie 1852, guvernul Derby a demisionat, și curînd după aceea, la 11 ianuarie, după ce s-a primit la Petersburg știrea despre formarea guvernului de coaliție, țarul a ridicat din nou această problemă, ceea ce constituie o do-

vadă suficientă că, după părerea lui, „guvernul tuturor talentelor” este în stare să acționeze mai departe pe baza acestui memorandum.

Este vorba, prin urmare, de niște dezvăluiri extrem de compromițătoare făcute în Camera lorzilor de martorii cei mai irecuzabili, căci fiecare dintre ei a fost, la timpul său, prim-ministru sau ministru al afacerilor externe al Marii Britanii. Un ministru de externe englez încheie în secret cu Rusia o „înțelegere condițională” — potrivit expresiei folosite în memorandum —, și nu numai fără sancțiunea parlamentului, dar și fără știrea propriilor săi colegi, dintre care numai doi au fost inițiați în acest secret. Timp de zece ani documentul nu este predat ministerului afacerilor externe, ci este păstrat într-o arhivă secretă de miniștrii care se succed. Ori de câte ori un ministru părăsește scena, ambasadorul Rusiei își face apariția la Downing Street¹¹³ și atrage atenția noului titular că trebuie să ia în mod serios cunoștință de conținutul tratatului, al tratatului secret care a fost încheiat de țară nu cu reprezentanțele legale ale națiunii, ci cu unul dintre miniștrii cabinetului, și să acționeze în conformitate cu linia de conduită prescrisă într-un memorandum rus elaborat în cancelaria imperială de la Petersburg.

Dacă aceasta nu e o încălcare fățișă a constituției, dacă nu e complot și înaltă trădare, dacă nu este o înțelegere secretă cu Rusia, atunci nu mai știm ce se înțelege prin acești termeni.

Din aceste dezvăluiri aflăm, totodată, de ce criminalii, simțindu-se în deplină siguranță, pot să rămână nestinjeniți la cîrma statului, și încă într-o perioadă de război fățiș cu aceeași Rusie cu care ei, așa cum s-a dovedit, au complotat în permanență, și de ce opoziția parlamentară nu este decît o simplă șarlatanie, menită să necăjească guvernul, iar nu să-l împiedice să-și desfășoare activitatea. Toți miniștrii de externe și, deci, toate guvernele care s-au perindat unul după altul, cu începere din 1844, sînt complici la această crimă; fiecare a devenit complice din momentul în care a neglijat să-l acuze pe predecesorul său și a primit în tăcere cutia misterioasă. Simpla intenție a fiecăruia de a păstra secretul face din el un vinovat. Tăinuind parlamentului complotul, fiecare a devenit părtaș la complot. În fața legii, cel ce ascunde bunuri furate este un infractor ca și hoțul însuși. De aceea, orice acțiune judiciară ar duce la prăvălirea în prăpastie nu numai a guvernului de coaliție, dar și a rivalilor lui, nu nu-

mai a acestor miniștri, dar și a partidelor parlamentare reprezentate de ei, și nu numai a acestor partide, dar și a claselor dominante din Anglia.

Țin să remarc, en passant *, că singurul discurs demn de atenție care a fost rostit în Camera lorzilor a fost acela al contelui Derby. Dar critica făcută de el memorandumului și corespondenței secrete — și acest lucru îl pot spune și despre dezbaterile din Camera comunelor — nu conține nimic în plus față de cele arătate în ampla expunere în legătură cu acest memorandum fatal și cu această corespondență care iese din comun'**.

„Dreptul de a declara război este o prerogativă a coroanei, o prerogativă reală, și dacă regina se adresează parlamentului și-l informează că a socotit necesar să înceapă războiul, asta nu poate constitui un motiv pentru Camera comunelor să discute dacă războiul este sau nu oportun. Datoria ei, în asemenea împrejurări, este să se unească strâns în jurul tronului și abia mai târziu, cînd se va ivi un prilej potrivit și corespunzător constituției, să ia în discuție politica aceasta care a putut să ducă la război“.

Astea au fost spuse de d-l Disraeli în Camera comunelor, și în felul acesta au vorbit toți membrii Camerei comunelor; totuși ziarul „Times“ umple 17 coloane cu comentariile lor asupra acestei politici. De ce? Tocmai pentru că acesta a fost un „prilej nepotrivit“ și pentru că vorbăria lor nu putea să ducă la nici un rezultat. Trebuie totuși să facem o excepție pentru d-l Layard, care a declarat limpede:

„Dacă, după ce mă va fi ascultat, Camera va ajunge la convingerea că atitudinea miniștrilor trebuie să facă obiectul unei interpelări parlamentare, eu nu mă voi da în lături de la această obligație și aș fi gata să-i rog pe miniștri să fixeze o zi cît mai apropiată în care aș putea să fac această interpelare“.

Veți înțelege acum de ce „Times“ începe să se îndoiască de autenticitatea descoperirilor asiriene făcute de d-l Layard ¹¹⁴.

Lordul J. Russell, care a dat citire mesajului în Camera comunelor, s-a deosebit de lordul Clarendon doar prin intonația dată cuvintelor intangibilitate, libertate, independență și civilizație, datorită căreia s-a ales cu aplauzele publicului său mai de rînd.

* — în treacăt. — *Nota trad.*

** Vezi volumul de față, pag. 148-159 și 160-176. — *Nota red.*

D-l Layard, luînd cuvîntul în replică, a comis două gafe grosolane, care au stricat impresia lăsată de discursul său, în general, remarcabil. În primul rînd, el a încercat să dovedească existența a două elemente opuse în guvernul de coaliție: a elementului rusesc și a celui englezesc, a fracțiunii lui Aberdeen și a fracțiunii lui Palmerston, cînd în realitate aceste două fracțiuni nu se deosebesc între ele decît prin limbajul lor și prin modul în care își manifestă slugărnicia față de Rusia. Unul dintre lideri este adept al Rusiei pentru că nu o înțelege, iar celălalt cu toate că o înțelege. Primul este, de aceea, un partizan fățiș al Rusiei, în timp ce al doilea este un agent secret al ei. Primul slujește deci în mod dezinteresat, în timp ce al doilea e plătit pentru serviciile sale. Primul este mai puțin periculos, deoarece se află în contradicție fățișă cu sentimentele poporului englez; al doilea aduce prejudicii ireparabile, fiindcă se prezintă drept o întruchipare a ostilității naționale împotriva Rusiei. Cît despre d-l Layard, este de presupus că el nu-l cunoaște pe omul pe care-l contrapune lui Aberdeen. Pentru d-l Disraeli însă, care s-a folosit de aceeași contrapunere, nu există o asemenea scuză. Căci nimeni nu-l cunoaște mai bine pe lordul Palmerston decît acest șef al opoziției, care încă din 1844 a declarat că niciodată politica externă a unui ministru n-a fost atît de nefastă pentru interesele britanice ca politica dusă de nobilul lord. A doua gafă comisă de d-l Layard a fost afirmația lui că „Times” este organul de presă direct al partidului lui Aberdeen, — și asta pe temeiul că corespondența secretă și confidențială, la numai două-trei zile de la sosirea ei, îi furniza acestui ziar material pentru articolele lui de fond, care urmăreau să convingă țara să-și dea asentimentul pentru necinstita tranzacție pusă la cale la Petersburg; este vorba mai cu seamă de articolele apărute în lunile februarie și martie ale anului trecut. Layard ar fi făcut mai bine dacă, asemenea lordului Palmerston, ar fi conchis că acest material este furnizat ziarului de către ambasada rusă din Londra; aceasta i-ar fi dat posibilitatea să demonstreze că „Times” și ministerul afacerilor externe sînt, amîndouă, niște organe ale cabinetului de la Petersburg.

Intrucît socot că „Times” reprezintă într-adevăr o forță mai importantă decît guvernul de coaliție — și aceasta nu datorită părerilor lui, ci relațiilor făcute de el, din care iese la iveală caracterul trădător al acestei corespondențe

secrete — citez în întregime declarația făcută de d-l Layard împotriva acestui ziar.

„Prima dintre aceste depeșe secrete a sosit în Anglia la 23 ianuarie 1853, iar la 26 ale aceleiași luni a apărut în «Times» primul dintre articolele la care s-a referit vorbitorul. Depeșa următoare a fost primită la 6 februarie 1853, iar pe data de 11 ale lunii, adică după patru zile, a apărut în «Times» un articol special din care citez un pasaj. În acest articol se spunea : «Nu credem ca Rusia să ducă o politică menită să grăbească izbucnirea unei catastrofe în Orient ; totodată Anglia își va oferi din nou bunele oficii pentru a atenua primejdia unei situații care devine critică. Totuși nu trebuie să uităm că încercarea de a prelungi stăpînirea brutală și șubredă a turcilor în Europa nu poate fi înfăptuită decît subordonînd niște provincii roditoare și o numeroasă populație creștină unei guvernări barbare ; și noi vom fi bucuroși dacă civilizația și creștinismul vor repara prejudiciile pricinuite de cucerirea otomană».

Ziarul «Times», în numărul său din 23 februarie 1853, după ce făcea o serie de observații în legătură cu starea de epuizare a Turciei, scria din nou :

«Extrema decădere politică, lipsa totală de oameni capabili și incoruptibili în rîndurile cirmuitorilor ei, scăderea populației musulmane și secătuirea visteriei, Poarta le îmbină, printr-un contrast ciudat, cu stăpînirea asupra unora dintre cele mai fertile regiuni, a unora dintre cele mai bune porturi și a unora dintre popoarele cele mai întreprinzătoare și mai talentate din sudul Europei... Este greu de înțeles cum un rău atît de mare și de vădit poate să-și găsească, vreme atît de îndelungată, apărători în rîndurile unor oameni politici care-l privesc ca pe un bine relativ ; și, cu toate că ne dăm seama de dificultățile pe care le-ar provoca orice schimbări pe teritoriul unui imperiu atît de vast, sintem totuși inclinați să privim cu satisfacție, și nu cu neliniște apropierea momentului» — de unde știe «Times» că se apropie un asemenea moment ? — «cînd nu va mai putea fi prelungită dominația unui guvern cum este acela al Porții asupra unei țări ca aceea care se află sub stăpînirea ei. Poate că acest moment nu este așa departe pe cît se crede și poate că unii oameni de stat înțelepți pregătesc de pe acum măsuri pentru o asemenea eventualitate, pe care nu o vor putea amîna la nesfîrșit. Noi nu credem și nici nu vrem să presupunem că Austria și Rusia au în momentul de față — sau au elaborat dinainte, fără știrea celorlalte puteri europene — niscăi planuri ostile pretențiilor teritoriale ale Imperiului otoman. Avem temeinice motive să credem» — și noi știm ce înseamnă asta cînd o spune «Times» — «că prințul Menșikov a fost trimis de la Petersburg la Constantinopol în calitate de trimis extraordinar cu o misiune specială, și anume să declare, în numele împăratului Nicolaie, că țarul, ca șef al bisericii ortodoxe, nu se poate supune și nu poate îngădui ca biserica răsăriteană să se supună condițiilor prevăzute de firmanul în legătură cu locurile sfinte din țara sfîntă, pe care l-a obținut de curînd ambasadorul Franței».

Prima informație în legătură cu misiunea prințului Menșikov a fost cea cuprinsă în depeșele trimise de sir H. Seymour, care au sosit la 14 și 21 februarie. Este de relevant că la 6 martie 1853 a fost primită depeșa în care era expus tot planul împăratului Rusiei cu privire la împărțirea Turciei. Răspunsul la această depeșă, așa cum

am mai arătat, a fost trimis abia la 23 martie; pînă la 13 martie nu s-a ținut nici o ședință a cabinetului, cu toate că unii membri ai guvernului primiseră cu o săptămînă înainte textul propunerii împăratului. Această propunere a fost prezentată colegilor lor abia la 13 martie; în schimb ea a fost comunicată încă înainte de această dată ziarului «Times», căci la 7 martie, a doua zi după primirea depeșei, despre care nu puteau să știe deocamdată decît doi sau trei membri ai cabinetului și pe care nu putuse s-o vadă nici un funcționar al ministerului afacerilor externe, în «Times» a apărut un articol amănunțit (Ascultați! Ascultați!) în care se spunea între altele:

«Situția Imperiului turcesc și atitudinea puterilor europene față de Orient sînt chestiuni asupra cărora ar face bine să reflecteze oamenii politici și presa independentă, pentru a-și forma și exprima un punct de vedere, cu toate că înfăptuirea planurilor respective este încă o treabă inoportună și cu scadență depărtată. Oamenii de stat, care sînt nevoiți să se ocupe de chestiuni politice de fiecare zi și să se conformeze de fiecare dată regulilor unei așa-zise rațiuni de stat, sînt nevoiți să se miște într-un cadru mai îngust și, pe cît se vede, nu sînt în stare să formuleze o idee nouă sau originală dacă ea nu formează în prealabil obiectul atenției și reflecțiilor publicului».

Nobilul lord ar trebui să acorde o atenție deosebită cuvintelor imediat următoare, căci ele se referă la obiecția ridicată de el: «Iată de ce nu sîntem de loc surprinși că, făcînd aluzie la dificultățile recent ivite în Turcia și, mai ales, la granițele ei europene, lordul John Russell a declarat că nu e de acord cu părerile care au fost formulate în ultima vreme în această privință și, la rîndul său, a repetat — cu întreaga sa răspundere de persoană oficială — vechea poveste despre integritatea și independența Imperiului otoman. Pe noi însă nu ne impresionează asemenea argumente».

De unde știa autorul articolului despre dezacordul nobilului lord? (Ascultați!). Mai departe, în articol se spune:

«Noi nu sîntem de acord cu părerea lordului J. Russell că în momentul de față Europa n-ar putea fi lovită de o calamitate mai mare decît necesitatea de a discuta ce trebuie făcut dacă se va pune problema împărțirii Imperiului turcesc».

Camera ar trebui să acorde atenție următoarelor cuvinte, care sînt aproape identice cu cele rostite de împăratul Rusiei:

«Noi credem că ar fi o calamitate și mai mare dacă dezmembrarea Turciei ar începe înainte de a se fi discutat această problemă». (Ascultați! Ascultați!). Sînt aceleași cuvinte. Apoi autorul articolului continuă:

«Și aici fie-ne îngăduiți să ne exprimăm surprinderea că un om de stat poate să facă confuzie între politica pe care ar trebui s-o aplice în caz de destrămare a Imperiului turcesc și politica a cărei urmare a fost împărțirea Poloniei. Considerentele rațiunii de stat își păstrează, bineînțeles, întreaga lor valabilitate atunci cînd e vorba de menținerea integrității și independenței Imperiului turcesc. Dar aceste considerente, cărora li se pot opune nenumărate aspecte negative, nu înseamnă în fond altceva decît teama de a trece la rezolvarea unei probleme importante și complicate. Într-adevăr, în această privință există prejudecăți atît de puternic înrădăcinate și care au fost cu deosebire încurajate în ultimii ani, că pînă și încercarea de a discuta problema în lumina adevăratei ei semnificații este privită, în unele

cercuri, ca un act de destrăbălare politică și ca o încălcare a tuturor legilor care leagă diferitele state între ele».

Articolul următor a apărut la 10 martie. Camera consideră, poate, «că dovezile prezentate pînă acum și menite să arate că autorul articolului din «Times» folosea întocmai termenii din depeșe nu sînt destul de concludente. Articolul pe care-l voi citi acum nu va lăsa să subziste nici o îndoială în această privință. La 10 martie a apărut un articol care începea cu aceste cuvinte :

«Prințul Menșikov vine cu o misiune diplomatică mai precisă, și avem toate motivele să credem că instrucțiunile lui au un caracter mai împăciuitoare decît acelea ale contelui Leiningen».

O apreciere în termeni asemănători se poate găsi și în depeșa trimisă de sir H. Seymour la 21 februarie :

«Excelența-sa (contele Nesselrode) a ținut să mă asigure că instrucțiunile pe care le va primi prințul Menșikov vor fi de natură împăciuitoare».

Mai departe, în articol se spune :

«Ne încumetăm să spunem că oamenii de stat din zilele noastre dau dovadă de o oarecare lipsă de resurse atunci cînd au de-a face cu o problemă care privește soarta civilizației în unele provincii întinse, refacerea supremației pe care a avut-o cîndva creștinismul în toată Europa, asigurarea progresului și a bunăstării pentru milioane de oameni ; singura soluție asupra căreia ei pot cădea de acord este aceea de a înfășura un cap de turc într-un turban și de a-l considera mai departe drept simbol al forței și stăpînirii».

La 19 martie a avut loc o ședință a cabinetului, în cadrul căreia s-a discutat depeșa primită la 6 martie ; răspunsul la această depeșă, care a fost trimis la 23 martie, cuprindea următorul pasaj : «Deși guvernul maiestății-sale consideră necesar să respecte principiile politicii care au fost expuse în depeșa de la 9 februarie a lordului John Russell, el împărtășește bucuros dorința împăratului ca discutarea sinceră a problemei să fie continuată».

În aceeași zi a apărut în «Times» un articol în care puteau fi găsite unele din frazele folosite de lordul Clarendon în depeșa sa. Articolul începea astfel :

«Părerile noastre în legătură cu situația actuală și cu perspectivele de viitor ale Imperiului otoman nu coincid cu punctul de vedere al lordului J. Russell, așa cum a fost el expus în Camera comunelor. Aceste păreri se deosebesc de politica pe care a dus-o țara noastră în trecut în diferite ocazii și sînt complet diferite de sistemul pe care încearcă să-l apere, în chip nu tocmai strălucit și fără prea mult succes, cea mai mare parte din presa londoneză».

Presei britanice îi face cinste că nu împărtășește punctul de vedere al ziarului «Times», cu toate că nu posedă strălucitele pene epigramatice care au zdruncinat cîndva situația unui ministru al coloniilor și au fost cit pe-aci să răstoarne un cabinet. Către sfîrșitul acestui articol din «Times» se spune :

«El» (împăratul) «a declarat că e animat de dorința de a păstra bune relații cu țara noastră și de a-i cîștiga încrederea. Tratatивele duse de el în această problemă vor pune la încercare sinceritatea asigurărilor lui ; el nu ne poate oferi o mai bună dovadă de moderație și de bunăvoință față de Turcia și de restul Europei decît arătîndu-se gata să colaboreze și de acum înainte, în această direcție, cu guvernul britanic».

Chiar în ziua cînd ziarul «Times» scria că încercările sale de a împăca publicul britanic cu împărțirea Turciei au dat greș, răspunsul la depeșă, după o aminare de 16 zile, a fost trimis la Petersburg. (Ascultați ! Ascultați !). Cred că nu e nevoie să vă mai obosesc cu alte citate din «Times».

D-l Bright l-a sprijinit pe d-l Cobden pentru a-i oferi lordului Palmerston o nouă ocazie să-și cîștige popularitate prin atacuri vulgare la adresa Rusiei și printr-o apărare, cu prefăcută energie, a politicii de război. Palmerston a declarat între altele :

„Dar cei care au urmărit vreme mai îndelungată problemele europene știu, cred, că intențiile Rusiei în ce privește Turcia nu datează de ieri și, în general, nu sînt de dată recentă. (Ascultați !). Se știe că de multă vreme politica Rusiei a avut ca obiectiv permanent și notoriu să pună stăpînire cel puțin pe partea europeană a Turciei, iar după aceea și pe Turcia asiatică. Această politică a fost urmărită fără abateri și cu o perseverență sistematică. Ea n-a fost pierdută din vedere niciodată. Cînd s-au ivit ocazii favorabile, s-au făcut pași înainte, iar cînd au fost întimpinate obstacole, s-au făcut pași înapoi, însă numai pentru a folosi mai bine prilejul care se ivea după aceea. (Ascultați ! Ascultați !). Tergiversările n-au fost niciodată un mijloc potrivit pentru a potoli Rusia sau pentru a o determina să renunțe la planurile ei. Politica ei a fost să-și urmărească întotdeauna țelul — să nu se pripească, să nu-și piardă obiectivul propus, prin acapararea lui prematură, ci să vegheze asupra orientării politice a celorlalte guverne europene și să se folosească de orice ocazie care oferă o posibilitate, fie ea cît de mică, de apropiere de scopul final ce și l-a fixat“.

Dacă comparăm această declarație a lordului Palmerston cu declarațiile făcute de el în anii 1829, 1830, 1831, 1833, 1836, 1840, 1841, 1842, 1843, 1846, 1848, 1849, constatăm că este vorba de un răspuns dat nu atît d-lui Bright cît propriei sale politici din trecut ¹¹⁵. Dar, în timp ce încearcă să-și cîștige simpatia publicului prin atacuri vehemente împotriva Rusiei, acest dușman perfid își asigură, pe de altă parte, simpatia țarului prin următoarea observație :

„Dar, domnilor, condamna eu guvernul rus pentru că duce o asemenea politică ? O politică de expansiune dusă cu mijloace legale este o politică pe care o puteți considera periculoasă pentru dv. și pe care puteți s-o combateți sub motivul că ar amenința independența și libertatea altor state, dar nu poate să constituie un motiv pentru a condamna guvernul care o înfăptuiește, dacă el se folosește de mijloace deschise, sincere și îndeobște recunoscute, fără secrete, subterfugii sau înșelătorii. Cu regret trebuie să recunosc că, în cursul ultimelor evenimente, guvernul rus n-a urmat o cale deschisă și sinceră, care l-ar fi putut îndreptăți să-și mărturisească fățiș și să-și proclame cu curaj politica sa“.

Dar singurul lucru care i se poate reproșa guvernului rus este tocmai *sinceritatea sa fatală*, după cum s-a exprimat d-l Disraeli. Prin urmare, Palmerston, condamând ceea ce Rusia n-a făcut, aprobă întru totul ceea ce ea într-adevăr a făcut.

Critica făcută de d-l Disraeli documentelor secrete a fost, ca de obicei, inteligentă, dar nu și-a atins scopul, din cauza declarației lui că acum nu-și are rost critica și că el a luat cuvîntul în Cameră numai pentru a sprijini mesajul tronului. Este penibil să vezi cum, din considerente de mărunt carierism și de politică de partid, un om atît de înzestrat îl lingusește pe un Palmerston oarecare, și nu numai în parlament, dar și în ziarul său „The Press”, care e cunoscut prin seriozitatea lui.

În ședința de ieri a Camerei, sir J. Graham a adus știrea că flota a intrat în Marea Neagră și că în momentul de față se află în apropiere de Varna.

Lordul Aberdeen a anunțat în Camera lorzilor că marți 11 aprilie intenționează să propună întreruperea lucrărilor Camerei pînă joi 27 aprilie.

Scris de K. Marx la 4 aprilie 1854

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune” nr. 4.055
din 17 aprilie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

* Rusia și puterile germane. — Prețurile cerealelor

Londra, vineri 7 aprilie 1854

Lordul Clarendon a declarat aseară, în Camera lorzilor, că „are tot temeiul să creadă” că știrea despre o debarcare în Dobrogea a 4.000 de ruși aduși cu vase de transport de la Odesa este inexactă. El nu are cunoștință că flota rusă ar fi părăsit Sevastopolul, care se află aproape tot timpul sub observația vaselor de război engleze sau franceze. Referindu-se la aparenta inactivitate a flotelor, el ar vrea să spună că o blocadă împotriva Sevastopolului și Odesei ar putea fi întreprinsă numai cu participarea întregii flote aliate și că, datorită anotimpului nefavorabil, aceasta ar fi o operație periculoasă. De aceea consideră că s-a procedat cât se poate de just din punct de vedere politic când s-a reținut flota la Beykoz. Corespondentul din Viena al ziarului „Times” se alătură acestei păreri a lordului Clarendon și, mai mult decât atât, dezvăluie adevăratele rațiuni care stau la baza politicii lui. De când s-a aflat despre tratativele în legătură cu „eliberarea creștinilor”, temerile în ce privește izbucnirea unor războaie la Constantinopol au devenit mai întemeiate ca oricând. De aceea ar fi fost cât se poate de „nepolitic” să se îndepărteze flota din Bosfor înainte de sosirea unor forțe terestre îndeajuns de puternice, adică suficiente pentru a-i reduce la tăcere pe turci.

În Camera comunelor, lordul John Russell a declarat că răspunderea pentru tulburările din Grecia revine curții de la Atena, care le-a sprijinit — la început pe ascuns, iar acum în mod fățiș.

Dezbaterile parlamentare din această săptămână nu prezintă nimic interesant, în afară de discuțiile în jurul propunerii d-lui Moore cu privire la instituirea unui comitet special, care să examineze cazul numirii lui H. Stonor ca jude-

cător în colonia Victoria. În cadrul unei ședințe închise a Camerei s-a stabilit că numitul Stonor s-a făcut vinovat de corupție în timpul alegerilor care au avut loc în 1853 în orașelul Sligo. Camera a adoptat hotărîrea de a institui o comisie. În realitate însă urmărirea d-lui Stonor nu este decît un pretext pentru reluarea pe o bază nouă a luptei dintre cele două fracțiuni ale brigăzii irlandeze care s-a scindat¹¹⁶. Cît de mult este antrenată și implicată în aceste scandaluri irlandeze clica ipocrită a d-lui Gladstone și a adeptilor săi peelisti se poate vedea din următorul fragment dintr-un comentariu al lui „Morning Post” :

„În scrisorile care au fost date la iveală, în zvonurile cele mai răspîndite, ca și în documentele prezentate în cursul ultimelor săptămîni în fața comisiilor parlamentare sînt multe lucruri menite să întărească bănuiala că de cîtva timp fracțiunea peelistă din cadrul coaliției folosește în mod sistematic anumiți agenți pentru a influența alegerile din Irlanda și că ea le-a pus la dispoziție în acest scop mari sume de bani. Deosebit de compromis este ducele de Newcastle. După cum s-a aflat, a avut loc, pe cît se pare, în urma indicațiilor date de el, o consfătuire în legătură cu înaintarea în grad a persoanelor implicate în aceste mașinații electorale”.

Ziarul „Daily News” publică în numărul său de azi tratatul încheiat între Franța, Anglia și Turcia, în care găsim însă numai textul înțelegerii cu privire la operațiile militare. Puterile occidentale se feresc să formuleze sub forma unui tratat adevăratele condiții ale „ajutorului acordat sultanului”. Aceste condiții sînt impuse de lordul Stratford de Redcliffe cu ajutorul amenințărilor in loco * și sînt prezentate apoi ca un act liber consimțit al guvernului turc.

Misiunea de pace a prințului Mecklenburg la Berlin n-a avut alt scop decît să ofere regelui Prusiei un nou pretext pentru a se ține deoparte de alianța occidentală. Mi se scrie de la Berlin că Rusia e dispusă să recunoască declarația de neutralitate a Suediei numai dacă regele își asumă obligația să ordone din nou comandanților porturilor suedeze să respecte vechile reguli potrivit cărora în raza de bătaie a bateriilor de coastă au voie să ancoreze cel mult patru nave de război străine. Întrucît acest ordin se deosebește în mod radical de regulile de neutralitate adoptate de Suedia și Danemarca, e de așteptat să se înceapă noi tratative între puterile scandinave, de o parte, și puterile occidentale, de altă parte. La Stockholm este larg răspîndită părerea că rușii vor re-

* — la fața locului. — *Nota trad.*

nunța la ocupația lor asupra insulelor Aland, își vor dărîma fortificațiile lor de pe aceste insule și vor evacua tunurile și celelalte materiale de război. O telegramă primită în cursul zilei de azi anunță că această măsură a și fost pusă în aplicare ¹¹⁷.

Corps d'observation * austriac din părțile de sud-est ale Ungariei este acum, din toate punctele de vedere, pe picior de război și a ocupat diferitele poziții care i-au fost indicate. Pentru concentrare a fost nevoie de 10-12 zile. Ziarele germane, în general, consideră că această armată are menirea să atace armata turcească din flanc, în cazul cînd Austria se va alătura în mod activ Rusiei, și că aceasta nu prezintă nici o dificultate. Dar austriecii pot pătrunde în Turcia numai pe la Mehadia, unde vor avea în fața lor armata turcă, sau pe la Belgrad, unde se vor afla pe aceeași linie cu flancul stîng, destul de întins, al turcilor. De aceea pare mult mai probabil că austriecii, dacă vor intra în Turcia cu intenții dușmănoase, vor înainta dinspre Belgrad spre Sofia prin Krușevač și Niș. Dar și în acest caz turcii vor putea ajunge la Sofia pe un drum mai scurt dacă de la Vidin se vor îndrepta direct spre sud.

Raportul Comitetului prusian pentru împrumuturi, care a fost prezentat în camera inferioară, conține o expunere a politicii duse de Prusia în problema orientală și face cunoscut publicului cîteva documente diplomatice care încă nu și-au găsit loc în presa engleză. De aceea vreau să prezint aici cîteva extrase importante din acest raport.

La sfîrșitul lunii ianuarie, adică într-un timp cînd contele Orlov făcea propuneri corespunzătoare curții austriece, ambasadorul Rusiei la Berlin a înmînat guvernului prusian o propunere în care se prevedea că cele trei curți — a Prusiei, a Austriei și a Rusiei — se angajează să semneze un protocol comun. În preambulul proiectului acestui protocol se arată că motivul care stă la baza acestui angajament comun este dorința de a face ca, în fața primejdiilor care amenință pacea în Europa, alianța celor trei puteri să fie și mai strînsă și de a reglementa atît relațiile dintre ele cît și relațiile cu puterile occidentale în împrejurările date.

Acest proiect conține următoarele trei puncte :

1) Cele două puteri germane se obligă în mod formal ca, în cazul unei participări active a Franței și Angliei la război-

* — corpul de observație. — *Nota trad.*

iuł ruso-turc, să păstreze cea mai strictă neutralitate; totodată declară că, în cazul unor noi presiuni sau amenințări din partea puterilor apusene, sînt gata să-și apere neutralitatea lor, la nevoie, cu arma în mînă.

2) Orice încălcare a teritoriului Austriei, Prusiei sau a oricărui alt stat german de către Franța sau Anglia va fi privită de cele trei puteri ca o violare a propriului lor teritoriu, și ele își vor da una alteia ajutor pentru respingerea atacului, în funcție de împrejurări și în concordanță cu o înțelegere militară comună (care este elaborată, în momentul de față, la Berlin de către generalul Hess și ministrul de război al Prusiei).

3) Împăratul Rusiei își reînnoiește asigurările sale că intenționează să pună capăt războiului *de îndată ce lucrul acesta se va dovedi compatibil cu demnitatea sa și cu interesele, just înțelese, ale imperiului său*. Dar, luînd în considerare că desfășurarea ulterioară a evenimentelor poate să schimbe situația existentă în Turcia, maiestatea-sa se obligă ca, în caz că se ivește perspectiva unui acord în această privință cu puterile navale, să nu ia nici o hotărîre definitivă fără o înțelegere prealabilă cu *aliații săi germani*.

Acest proiect este însoțit de o depeșă a contelui Nesselrode, în care cancelarul reamintește Prusiei și Austriei ce rol important are Tripla Alianță, care a fost atîta timp scutul Europei. Dată fiind primejdia de război, suveranul său, împăratul, s-a simțit obligat să adreseze un serios apel prietenilor și aliaților săi. Interesele lor comune cer ca poziția lor față de niște evenimente atît de importante să fie bine precizată. Subliniind caracterul unilateral al acțiunilor întreprinse de puterile occidentale, el atrage atenția asupra atitudinii lor de desconsiderare față de interesele puterilor germane. Rusia procedează altfel. Ea este gata să suporte singură povara războiului și nu se gîndește să solicite vreun ajutor prietenilor și aliaților săi sau să le ceară să facă sacrificii. Prosperitatea ambelor state și a întregii Germanii depinde de alianța lor. În felul acesta ele vor reuși să preîntîmpine extinderea crizei și, poate, vor grăbi rezolvarea ei. Mai departe, depeșa rusească examinează cele trei căi posibile, dar incompatibile una cu alta, care se deschid în fața puterilor germane: o acțiune comună cu Rusia împotriva puterilor navale, o alianță cu acestea din urmă împotriva Rusiei sau, în sfîrșit, o strictă neutralitate. În ce pri-

vește alianța cu Rusia, se știe că țarul n-are nevoie de ea ; cît despre o acțiune împotriva lui, ea este exclusă, afară de cazul că puterile germane se vor lăsa intimidat de puterile apusene. O asemenea eventualitate ar echivala cu resemnarea în fața unei necesități rușinoase și cu perspectiva unui viitor vrednic de plîns. Rusia, inexpugnabilă pe propriul ei teritoriu, nu se teme nici de invazii militare, nici de invazia, și mai periculoasă, a spiritului revoluționar. Dacă aliații o vor părăsi, va ști să se mulțumească cu propriile ei resurse și va căuta ca pe viitor să se descurce și fără ajutorul lor. (D-l Nesselrode își scrie depeșele sale în limba germană, avînd grijă ca traducerea lor în altă limbă să fie exasperant de grea. Ca mostră de exercițiile lui de limba germană citez ultima frază în original : Wenn seine Alliierten es verliessen, so würde es sich gesagt sein lassen sich auf sich selbst zurückziehen und sich so einrichten, ihrer in Zukunft entbehren zu können). Dar țarul are deplină încredere în sentimentele prietenilor și aliaților săi, pe care le cunoaște, și în vitezele lor armate, care sînt de multă vreme legate de armata rusă prin sîngele vărsat împreună (Bluttaufe) și printr-o incontestabilă identitate de principii. De aceea cabinetul rus consideră că cea de-a treia cale este singura demnă de atenția curților germane, întrucît corespunde intereselor lor și, permițîndu-le să-și exercite în continuare rolul lor de mediatori, contribuie la realizarea dorințelor speciale ale Rusiei. Această neutralitate nu trebuie, bineînțeles, să fie nedefinită sau doar provizorie, sau temporizatoare, căci în felul acesta ar fi considerată drept ostilă de către părțile beligerante și în special de către Rusia. Această neutralitate trebuie să se sprijine mai degrabă pe principiile (Sfintei Alianțe) care au asigurat, în multe momente de grea cumpănă, ordinea generală și pacea lumii. Este de datoria puterilor germane să apere — la nevoie, cu arma în mînă — aceste principii de bază ale politicii lor. Dacă una din cele două puteri navale (Franța) va pune la cale sau va săvîrși o agresiune împotriva Germaniei, atunci cealaltă (Anglia) va trebui să-și schimbe imediat poziția. În orice caz, dacă s-ar produce un asemenea eveniment, Rusia ar fi gata să apere Germania cu toate forțele de care dispune.

Această propunere a fost respinsă, mai întîi la Berlin, iar după cîteva zile și la Viena. Manteuffel, care pe atunci mai juca încă rolul unui om de stat independent, a trimis o de-

peșă la Petersburg, în care spunea că Rusia, deși se preface că n-are nevoie de ajutorul Prusiei, caută totuși să obțină acest ajutor în mod indirect, manifestându-și dorința de a vedea reînnoită Tripla Alianță. „Cît despre spiritul revoluționar, de care Rusia pretinde că nu se teme, acest spirit — remarcă Manteuffel — Prusia l-a înăbușit și ea fără să apeleze la vreun ajutor din afară“. Ministrul independent, care, punîndu-se în fruntea contrarevoluției, „a salvat“ Prusia, nu-și poate ascunde enervarea văzînd că Prusia, care nu-și are Ungaria ei, este pusă pe același plan cu Austria.

În timp ce Prusia se laudă astfel cu securitatea ei, celelalte documente la care se face aluzie în raport dovedesc că în ultimele zile ale lunii februarie Austria a remis Prusiei proiectul unei convenții între cele patru puteri. Prusia a respins acest proiect printr-o depeșă cu data de 5 martie. Este caracteristică însă pentru această putere declarația concomitentă, făcută de ea, că guvernul lui Frederic Wilhelm al IV-lea consideră totuși că o înțelegere între cele patru puteri este cel mai bun mijloc pentru o rezolvare satisfăcătoare a crizei. Ca urmare, Austria a fost și ea nevoită să respingă această convenție, care ar fi pus capăt poziției echivoce a ambelor puteri germane.

O depeșă prusiană cu data de 16 martie cuprinde următorul pasaj important :

„Cabinetul prusian a luat cunoștință de măsurile întreprinse de Austria în vederea apărării intereselor sale la granița de sud-est. E de la sine înțeles că Prusia, ca și toate celelalte state germane, trebuie să-și apere propriile ei interese speciale, dar asta nu exclude o înțelegere cu Austria. Dimpotrivă, Prusia este gata să ajungă la o înțelegere, în măsura în care e vorba de apărarea unor interese germane. Pentru acest motiv ea așteaptă comunicări mai amănunțite în legătură cu următoarele puncte :

- 1) dacă Austria, pentru a-și asigura liniștea în propriile ei provincii de graniță, are de gînd să ocupe provinciile turcești limitrofe ;
- 2) dacă intenționează să țină sub ocupație aceste provincii, cu titlu de garanție, pînă la restabilirea păcii ;
- 3) dacă intenționează să participe în mod activ la război“.

De răspunsul pe care-l va primi la aceste cîteva întrebări va depinde posibilitatea, pentru Prusia, de a vedea ce trebuie făcut pentru apărarea intereselor germane și de a-și da seama dacă va putea face ceva pentru slăbirea presiunii pe care o exercită asupra Austriei *puterile occidentale* (și nicidecum Rusia !).

La 14 martie guvernul prusian și cel austriac au trimis curților germane două scrisori-circulare cu totul opuse prin conținutul lor. În circulara prusiană se afirmă că apropiatul război va avea caracter pur local. Austria, dimpotrivă, continuă să susțină că el poate să capete o întorsătură care ar afecta îndeaproape propria ei situație. Atîta timp cît împrejurările îi vor permite, ea nu va lua parte la război ; dar ea este totuși nevoită să ia în considerare și posibilitatea unei participări. Interesele de care e vorba în cazul de față prezintă importanță și pentru statele germane. De aceea cabinetul imperial speră că într-o asemenea împrejurare Prusia și celelalte curți germane își vor uni forțele lor cu acelea ale Austriei. Confederația germană va trebui atunci să arate că, deși în prezent se situează pe o poziție defensivă, va ști să-și asume și un rol activ în rezolvarea acestei probleme. Austria va face o nouă declarație de îndată ce războiul dintre puterile occidentale și Rusia va fi efectiv declarat. Dacă există, în genere, vreun mijloc de a preîntîmpina o creștere a primejdiilor care amenință astăzi Europa, el nu poate fi altul decît acțiunile comune ale Austriei și Prusiei, cu sprijinul statelor din Confederația germană.

În sfîrșit, ultima — dar nu și cea mai puțin interesantă — informație cuprinsă în acest raport o constituie răspunsul melancolic dat de d-l Manteuffel la o întrebare pusă de membrii comitetului : Rusia n-a comunicat absolut nimic guvernului prusian în legătură cu proiectele ei de împărțire.

În concluzie, aflăm din acest document că scamatoriile cu conferințele de la Viena ¹¹⁸ încă nu s-au terminat. Dimpotrivă, documentul, referindu-se la cele declarate de premierul prusian, constată că este în curs de elaborare un nou protocol, care va confirma că *între cele patru puteri domnește o permanentă înțelegeră.*

Prețurile pe piața cerealelor sînt iarăși în creștere. Recenta lor scădere în Franța și în Anglia se explică prin dificultățile întîmpinate de speculanți, care, neavînd capitaluri suficiente și lovindu-se de încordarea de pe piața de bani, au fost nevoiți să efectueze vînzări masive, care au suprasaturat piața. O altă cauză a fost faptul că negustorii, morarii și brutarii au hotărît să-și epuizeze stocurile, convinși fiind că imense încărcături de cereale se îndreaptă spre porturile europene. De aceea continui să cred că prețurile n-au atins nici

pe departe nivelul lor maxim. Cert este că în nici unul din anii trecuți nu s-au făcut atâtea speculații greșite și înșelătoare ca în acest an în legătură cu stocurile probabile și posibile de pe piața cerealelor și nu s-au creat atâtea iluzii, care sînt încurajate într-o anumită măsură de ipocrizia ziarelor liber-schimbiste.

Scris de K. Marx la 7 aprilie 1854

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 4.059
din 21 aprilie 1854

Semnat: *Karl Marx*

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

Situația armatelor în Turcia

Cînd au sosit primele știri în legătură cu ocuparea Dobrogei de către ruși, și cu mult timp înainte ca adevăratul sens al trecerii lor peste Dunăre să poată fi deslușit din operațiile lor ulterioare, ne-am exprimat părerea că principalul scop al acestei manevre nu poate fi altul decît îmbunătățirea poziției lor defensive. Toate operațiile întreprinse de ei pînă acum, ca și acelea ale inamicului lor, au confirmat că tocmai așa se prezentau lucrurile. Rușii au trimis în Dobrogea 40.000 pînă la 50.000 de soldați, care, judecînd după informațiile cele mai demne de încredere, n-au înaintat mai departe de linia Cernavodă-Constanța. Pe cît se pare, au trimis tot atîția oameni, dacă nu și mai mulți, la Călărași, localitate situată în fața Silistrei, cu intenția să țină sub amenințare această cetate și, dacă condițiile vor fi favorabile, să o atace. Ei și-au retras toate trupele care se aflau la vest de București, cu excepția unei ariergărzi, care, nemaifiind în stare să se mențină în fața Calafatului, a întreprins o mică incursiune pe malul opus, sîrbesc, al Dunării, probabil pentru a arăta astfel cît de mult disprețuiesc rușii neutralitatea Serbiei și a vedea ce impresie va produce asupra țărănimii sîrbe prezența cîtorva uniforme rusești sau, poate, chiar pentru a crea un pretext pentru ocuparea acestei țări de către Austria.

Nu încapе îndoială că într-un viitor destul de apropiat o să auzim că întreaga Valahie Mică a fost evacuată de ruși. Care vor fi atunci pozițiile lor? Frontul lor se va întinde de la Tîrgoviște, trecînd prin Oltenița și Călărași, pînă la Cernavodă și de acolo, peste Dunăre, pînă la Marea Neagră, la Constanța. Aceasta este o poziție care poate duce mai degrabă la pierdere decît la cîștig. Și chiar așa stau lucrurile cu rușii, deși, privită ca atare, această scurtare a frontului este avantajoasă pentru ei. În același timp ea înseamnă o deplasare

a trupelor lor spre stînga, datorită cărui fapt linia lor de retragere, care înainte constituia parcă o continuare a acestui front, se află acum în spatele lui și e perpendiculară pe el. Acum două luni, Omer-pașa le-ar fi putut tăia retragerea, trecînd pur și simplu Dunărea în orice punct situat între Silistra și Hirșova ; acum, pe cît se pare, el nu mai poate efectua o asemenea operație decît prin debarcarea de trupe în apropiere de gura Nistrului. Tocmai în această imposibilitate constă principalul avantaj al manevrei rușilor, care nu este micșorat nici de pericolul dislocării corpului lor de armată în Dobrogea în forma unui dreptunghi, ale cărui laturi se învecinează una cu o poziție puternică a inamicului, a doua cu marea, iar celelalte două cu două coturi ale Dunării, în timp ce pentru comunicații, transportul întăririlor sau retragere există doar trei poduri.

Dar cu aceasta se epuizează și avantajele rușilor. Ei au cucerit o poziție de pe care pot să se retragă, dar nu să înainteze. În fața frontului lor, de la Oltenița și pînă la Cernavodă, se întinde Dunărea, care poate fi trecută numai în cîteva puncte, care sînt apărate fie de baterii puternice de pe malul dominant, fie, ca de pildă la Silistra, de o fortăreață permanentă. Mai departe, de la Cernavodă și pînă la mare, se întind lacurile și bălțile Carasu, Valul lui Traian (în care toate locurile de trecere au fost din nou adaptate pentru apărare), cetatea Constanța, iar în flanc, pe Marea Neagră, se află flota aliată. Dincolo de Dunăre și în spatele Valului lui Traian, se întinde o regiune relativ stearpă, alcătuită mai cu seamă din coline și străbătută în toate direcțiile de văi abrupte, săpate de numeroase rîuri, fără nici un fel de poduri. Această regiune, bineînțeles, nu poate fi considerată ca impracticabilă pentru trupe, dar ea poate fi străbătută numai de o armată care are certitudinea fermă că va ocupa o poziție convenabilă, va întîlni un adversar slab și, de partea cealaltă, va găsi din belșug alimente pentru ea și furaje pentru cai. În cazul de față însă lucrurile se prezintă tocmai invers. Dacă rușii vor voi să înainteze de la Valul lui Traian și de la Oltenița și Turtucaia spre Bazargic și Razgrad, vor trebui să lase pe loc o parte din trupe pentru a efectua blocada Silistrei și a ține sub observație Rusciucul. Cu forțele astfel slăbite, ei vor traversa acest ținut cu drumuri impracticabile pînă la Razgrad și Bazargic. Și unde vor ajunge ? Ei bine, chiar în fața primului lanț al Balcanilor, care se află în calea liniei lor de operații și pe care trebuie să-l treacă în unități

separate și pe câteva drumuri diferite. Să presupunem că vor încerca să facă acest lucru; în cazul acesta, diferitele lor unități riscă să fie bătute una câte una de forțele concentrate ale inamicului venite de la Șumla, cărora ei nu le vor putea tăia în nici un caz retragerea. Dar chiar dacă am presupune că vor învinge toate aceste dificultăți și vor apărea, să zicem, cu 100.000 de soldați în împrejurimile Varnei și Șumlei, ce se va întâmpla? Șumla este astfel așezată, încît nu numai că poate fi apărată cu 40.000 de oameni împotriva a 100.000, dar, mai mult decît atît, aceste forțe numericește superioare nu vor putea ține piept armatei turcești, care are un efectiv mai redus. În același timp Șumla acoperă Varna, care este acoperită din celălalt flanc de flota aliată. Iar Varna și Șumla formează împreună o poziție mult mai puternică decît poziția Verona-Legnago de pe Adige, pe care a apărat-o în 1848 feldmareșalul Radetzky, presat din toate părțile de piemontezi și de răsculații italieni. Totodată, în afară de Șumla și Varna, mai sînt Rusciucul și Silistra, ambele situate în direcția flancurilor inamice și care, oricît de slabe ar părea, nu pot fi atacate cu succes atîta timp cît principalele forțe ale armatei turcești au posibilitatea să opereze o ieșire din Șumla în orice direcție. Ambele fortărețe sînt așezate la Dunăre: Silistra în fața centrului drept al actualei poziții rusești, iar Rusciucul în flancul ei drept. Ele pot fi blocate numai pe malul drept al fluviului, ceea ce înseamnă că asediatorii trebuie să ocupe poziții pe terenul dintre aceste fortărețe și Șumla, unde, după toate indiciile, Omer-pașa își concentrează cea mai mare parte din trupele sale. Orice armată care asediază Rusciucul și Silistra trebuie să fie, prin urmare, destul de numeroasă pentru a rezista nu numai garnizoanelor acestor fortărețe, dar și la cel puțin două treimi din armata turcă concentrată la Șumla. Pe de altă parte, dacă armata rusă înaintează prin Bazargic, ea trebuie de asemenea să fie destul de numeroasă pentru a ține piept, în cîmp deschis, la două treimi din armata de la Șumla. Afară de aceasta, trebuie detașate trupe care să blocheze Varna măcar dinspre nord, iar dacă este cu putință și dinspre sud, căci, dacă nu va fi blocată, ea nu va putea fi luată, și, dacă nu va fi luată, rușii nu vor putea trece Balcanii. Dacă, în afară de toate acestea, ținem seama și de trupele necesare pentru asigurarea comunicațiilor dintre diferitele unități pe întreaga distanță dintre Rusciuc și Varna și pentru asigurarea aprovizionării, devine cît se poate de limpede că, pentru a porni o ofensivă

cu șanse de succes asupra Șumlei și Varnei — cele două puncte decisive ale apărării turcești în Balcanii răsăriteni —, rușii trebuie să dispună de forțe cel puțin îndoite față de cele pe care le pot concentra turcii la Șumla.

Din toate acestea se vede că turcii au procedat cât se poate de inteligent. Retragerea lor din Dobrogea este prima dovadă concretă și incontestabilă a măiestriei militare a lui Omer-pașa. Această regiune și fortărețele ei nu meritau să fie apărate. În loc să sufere înfrîngerii și pierderi în oameni și materiale, generalul turc a ordonat din primul moment trupelor sale să părăsească fiecare punct, de îndată ce lucrul acesta devine posibil fără a periclita siguranța retragerii generale, și să se replieze spre Valul lui Traian. În felul acesta rușii au obținut cu ușurință o victorie aparentă, în timp ce turcii le-au provocat pagube serioase și și-au ocupat adevărata lor poziție de apărare înainte ca adversarul să le poată da replica convenită. Turcii țin garnizoane numai în punctele importante și acolo unde ele pot fi sprijinite de grosul armatei sau de flota din Marea Neagră. De aceea, la nevoie, ei vor putea să concentreze între Varna și Șumla cel puțin 80.000—90.000 de oameni și să mai întărească această armată, rechemînd în grabă pe primele poziții o parte din trupele care au fost trimise la Calafat fără nici un motiv real, numai din cauza unei panici politice. Cît despre ruși, este imposibil — cel puțin în cursul acestei campanii — ca ei să poată trece peste Dunăre trupe al căror efectiv să depășească de două ori, sau și mai mult, cifrele de mai sus. Făcînd o asemenea afirmație, noi presupunem că ei intenționează într-adevăr să pornească o ofensivă energică și facem abstracție de posibilitatea sosirii trupelor auxiliare anglo-franceze, a căror prezență ar face din orice încercare de trecere a Balcanilor un act de nebunie. Am examinat problema tocmai sub acest unghi, deoarece pentru noi este important să arătăm adevărata situație a actualilor beligeranți. Și se poate afirma cu toată certitudinea că, dacă războiul ar fi dus numai de ruși și de turci, chiar și după ce aceștia din urmă, datorită tergiversărilor diplomatice, au pierdut superioritatea necesară pentru operații ofensive, Constantinopolul, cel puțin în acest an, ar fi ferit de primejdia unei invazii rusești.

Scris de F. Engels la 13 aprilie 1854
Publicat, ca articol de fond, în ziarul
„New York Daily Tribune” nr. 4.065
din 28 aprilie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba engleză

Karl Marx

* Nota lui Reşid-paşa. — Un ziar italian despre problema orientală

Londra, marţi 18 aprilie 1854

Se anunţă că guvernele Angliei şi Franţei au procedat, în sfârşit, la schimbul instrumentelor de ratificare a unui tratat de alianţă ofensivă şi defensivă, alcătuit din cinci articole. Conţinutul lui nu e încă cunoscut.

Tratatul dintre Austria şi Prusia n-a fost încă încheiat : există încă divergenţe în legătură cu ocuparea graniţei cu Polonia rusească, o parte din curtea Prusiei nefiind de acord cu o asemenea operaţie.

La 6 aprilie s-a oficiat la Atena un tedeum cu prilejul aniversării independenţei Greciei. Ambasadorii puterilor occidentale n-au participat la această solemnitate. În aceeaşi zi ziarul atenian „Observatorul” a publicat 16 ordonnances * regale, prin care se acceptă demisia a 21 de ofiţeri : generali, colonei şi alte grade, care intenţionau să se alăture răsculaţilor. A doua zi, la Atena a sosit ştirea că răsculaţii au suferit o grea înfrîngere lângă Arta. Însuşi locul unde a avut loc bătălia arată că răscoala n-a căpătat o extindere cît de cît însemnată şi că singurele ei victime sînt, deocamdată, înşişi ţăranii greci care locuiesc în districtele de la graniţa regatului Greciei.

Cititorii noştri îşi amintesc, poate, că în 1827 ambasadorii Rusiei, Angliei şi Franţei au cerut ca Înalta Poartă să recheme pe toţi turcii din Grecia, indiferent dacă s-au stabilit acolo pentru totdeauna sau nu. Şi cum ei au refuzat să satisfacă această cerere, au fost siliţi prin bătălia de la Navarino să se supună. În ultimul timp Înalta Poartă a dat şi ea un ordin similar împotriva grecilor ; şi fiindcă nici nota adresată de Reşid-paşa d-lui Metaxas, ambasadorul grec, nici circulara

* — ordonanţe. — Nota trad.

lordului Stratford de Redcliffe către consulii britanici n-au apărut încă în ziarele londoneze, voi reproduce aici, în traducere, ambele documente, care au fost publicate în „Journal de Constantinople” cu data de 5 aprilie.

„Răspunsul lui Reşid-paşa, ministrul afacerilor externe,
la nota d-lui Metaxas

Constantinopol, 3 redjeb 1270 (1 aprilie 1854)

Am luat cunoştinţă de nota pe care mi-aţi adresat-o la 26 martie în legătură cu hotărîrea dv. de a părăsi această capitală. Dat fiind că guvernul Inaltei Porţi n-a primit din partea guvernului grec un răspuns satisfăcător la protestul său îndreptăţit în legătură cu evenimentele actuale şi că chargé d'affaires * al Inaltei Porţi este nevoit să părăsească Atena, potrivit instrucţiunilor primite, este cazul ca şi dv., stimate domn, să părăsiţi Constantinopolul. De aceea vă remit paşaportul dv., aşa cum aţi cerut. Şi fiind că, începînd de astăzi, relaţiile diplomatice şi comerciale dintre cele două ţări sînt rupte, am luat hotărîrea ca atît cancelariile greceşti, stabilite în diferite provincii ale imperiului nostru, cît şi consulii greci să se întoarcă imediat în ţara lor. Comercianţii şi ceilalţi supuşi greci care locuiesc în Turcia trebuie să plece şi ei din Constantinopol; însă, pentru a apăra interesele comerţului grec, le vom acorda un termen de 15 zile. Pentru aceia dintre ei care sînt stabiliţi în provincie acest termen va fi socotit din ziua primirii ordinului de plecare. Este un fapt dovedit că invadarea provinciilor noastre de graniţă a avut loc nu ca urmare a unei neglijenţe, ci mai degrabă din cauza excesivei toleranţe a guvernului grec. Deşi guvernul imperial are în mod indiscutabil dreptul de a reţine şi confisca — cu titlul de garanţie pentru pierderile materiale foarte însemnate suferite de noi — toate vasele aflate în porturile noastre, augustul meu suveran consideră că e mai potrivit cu simţul său de moderaţie să nu cauzeze nici un fel de pagube supuşilor greci într-o chestiune care priveşte exclusiv guvernul grec. Cînd acest guvern va reveni la sentimente mai conforme cu spiritul de dreptate şi va ţine seama de normele dreptului internaţional, de prevederile din jus gentium**, atunci vom putea socoti că a venit vremea să examinăm problema cheltuielilor provocate de actuala răscoală. În consecinţă, se permite tuturor vaselor greceşti să se întoarcă nestînjenite în ţară, în limitele termenului ce le-a fost stabilit. Autorităţile competente au primit ordin să faciliteze plecarea supuşilor greci celor mai nevoiaşi şi să dea dovadă de cea mai mare blîndeţe faţă de bolnavi şi neputincioşi“. (Preacreştinul şi civilizatul guvern al Austriei, cînd e vorba să ia asemenea măsuri, procedează întrucîtva altfel — de exemplu, în cazul izgonirii celor din Tessin¹⁹). „Consider necesar să repet încă o dată că numai guvernul grec ne-a silit să luăm această hotărîre şi că întreaga răspundere pentru consecinţele ei revine Greciei şi numai ei.

Reşid-paşa“

* — însărcinatul cu afaceri. — *Nota trad.*

** — textual: dreptul popoarelor (denumirea latină a dreptului internaţional). — *Nota trad.*

În conformitate cu acest ordin, 3.000 de greci s-au îmbarcat la Constantinopol în ziua de 5 aprilie, și sîntem informați că pașa din Smirna a și dat publicității ordinul în legătură cu grecii care locuiesc în acest oraș.

Circulara adresată de lordul Stratford de Redcliffe consilierilor britanici din Turcia și din Grecia sună precum urmează :

„Constantinopol, sîmbătă 1 aprilie 1854

Stimate domn ! Mi s-a adus la cunoștință că grecii care au invadat provinciile de la graniță ale Turciei îndeamnă la răscoală pe supușii greci ai sultanului, spunîndu-le că guvernele Franței și Angliei sînt gata să-i sprijine în eforturile lor de răsturnare a puterii sultanului. După cum am fost de asemenea informat, aceste procedee sînt folosite pentru a convinge pe oameni că ambasadorii Franței și Angliei vor lua sub protecția lor pe toți supușii greci din Turcia de îndată ce Poarta — ca urmare a ruperii relațiilor diplomatice și comerciale cu Grecia — va face cunoscută intenția ei de a-i expulza de pe teritoriile de sub stăpînirea sultanului. Întrucît asemenea presupuneri ar putea să trezească speranțe neîntemeiate, să inducă în eroare persoane animate de cele mai bune intenții și să agraveze în mod criminal calamitățile inerente stării de război, mă grăbesc să vă asigur că aceste afirmații sînt lipsite de orice temei. Cei ce dau crezare, fie și pentru o clipă, unor născociri atît de evidente și atît de incompatibile cu o judecată sănătoasă și cu faptele, trebuie să fie într-adevăr peste măsură de ignorați și de creduli. Dar, din păcate, tocmai așa stau lucrurile pretutindeni în țările în care publicitatea este atît de slab dezvoltată. Dv. știți tot atît de bine ca și mine că Anglia și Franța sînt întru totul de partea sultanului în nobila împotrivire pe care o opune unei agresiuni violente și nedrepte. De aici reiese cu necesitate că cele două guverne aliate nu pot avea decît un sentiment de indignare și minie față de o mișcare care e în măsură să aducă foaloase numai Rusiei și care nu are nici măcar justificarea de a fi spontană. Această mișcare va pune pînă la urmă într-o situație dificilă Poarta și pe aliații ei și nu oferă altă perspectivă decît pieirea acelor care își pun în pericol viața pentru o iluzie atît de himerică. Noi nu avem, firește, decît sentimente de compătimire față de familiile nevinovate care au de suferit consecințele unei politici brutale și lipsite de principii; dar nu putem să întreținem nici un fel de legături cu conducătorii și nici să ne ascundem sentimentele pe care ni le inspiră, cum e și firesc, comportarea unui partid lipsit de chibzuință. Vă recomand în mod insistent să nu pierdeți nici un prilej pentru a face cunoscut conținutul acestei circulare tuturor acelor care sînt înclinați să dea crezare falselor afirmații dezmințite de ea.

Stratford de Redcliffe”

În afară de germani, cei mai direct interesați în rezolvarea complicațiilor orientale sînt unгурii și italienii. De aceea merită să fie cunoscute intențiile diferitelor partide ale acestor națiuni, precum și relațiile dintre ele. Articolul de mai jos, luat din ziarul „Unione”, care apare la Torino, și tradus de mine în mod special, reflectă vederile partidului consti-

tuțional italian¹²⁰, care pare perfect dispus să sacrifice Ungaria de dragul restabilirii independenței Italiei. Secretul longevității Imperiului austriac constă tocmai în acest egoism provincial, care face ca fiecare popor să se lase orbit de iluzia că poate să-și cucerească libertatea jertfind independența unui alt popor.

„Ziarele engleze se străduiesc din răspuțeri să dea apropiatului război cu Rusia aparența unui război pentru libertatea și independența Europei, pe cînd în realitate ele nu au în vedere altceva decît interesele comerciale ale Angliei; dovadă în această privință este recomandarea pe care lordul John Russell ne-o face nouă, italienilor, să stăm liniștiți, dîndu-ne totodată de înțeles că mai devreme sau mai tîrziu s-ar putea ca Austria să devină mai umană. În felul acesta el recunoaște cel puțin că în momentul de față ea nu se caracterizează cîtusi de puțin prin omenie. Cu toate acestea, filantropica Anglie caută să încheie o alianță cu Austria pentru a asigura «triumful libertății și independenței Europei». În ce privește presa franceză, ea nu este liberă, și ziarele, temîndu-se de primul avertisment, după care urmează, la a doua contravenție, suspendarea lor, se fac, vrînd-nevrînd, ecoul dorințelor guvernului. În afară de asta, presa franceză nu obișnuiește să se ocupe pe larg de problemele politicii curente și este excesiv de supusă curențelor la modă. Ziarele liberale germane scriu sub impresia fricii de moarte pe care le-o inspiră Rusia, și această frică este cît se poate de explicabilă dacă se ține seama de influența pe care a dobîndit-o de pe acum Rusia asupra principalelor două state germane. Dar ce vrem noi, în fond? Independența Italiei. Dar atîta timp cît se vorbește despre integritatea teritorială a Turciei și despre echilibrul european bazat pe tratatul de la Viena, este foarte firesc ca noi să ne bucurăm și de acum încolo de existența acestui statu-quo, care e atît de contrar năzuințelor noastre. Ce urmărește Rusia? Să termine cu Imperiul otoman, și, prin urmare, și cu echilibrul actualului statu-quo, și să revizuiască harta Europei. Tocmai asta vrem și noi. Ni se va obiecta, poate, că Rusia vrea să revizuiască harta Europei așa cum îi convine ei. Dar tocmai asta poate să fie spre folosul nostru, pentru că nici Franța, nici Anglia, nici Germania nu vor tolera o nouă extindere a teritoriului și prestigiului unui imperiu care și așa posedă prea mult din amîndouă. Și, ca urmare, ele vor fi nevoite să caute un bastion împotriva Rusiei. Un asemenea bastion nu poate fi decît Austria, față de care statele occidentale vor trebui să dea dovadă de generozitate, cedîndu-i întreaga vale a Dunării de la Orșova pînă la Marea Neagră, iar la cursul inferior al Dunării, Dobrogea și cheile Balcanilor. Atunci se vor afla în posesiunea Austriei:

- 1) un vast teritoriu cu o populație înrudită cu propriile ei popoare;
- 2) tot cursul unui mare fluviu, care e atît de necesar pentru comerțul Germaniei.

În acest caz, Austria nu va mai avea nevoie de Italia, cel puțin pentru nevoile apărării sale; sub stăpînirea ei vor fi, pe lîngă actualele 3.000.000 de slavi din sud și cam tot atîția daco-romîni, încă vreo 6.000.000 din cei dintii și 4.000.000 din ceilalți.

Integritatea și independența Turciei! Astea nu-s altceva decît două paradoxe solemne. Dacă prin independență înțelegeți libertatea unui popor de a se guverna în conformitate cu propriile sale principii și

fără ca vreun străin să aibă dreptul de a se amesteca în treburile lui, apoi această independență a și fost serios subminată prin tratatul de la Kuciuk-Kainargi și a primit lovitura de grație (colpo di grazia) prin tratatul încheiat recent cu puterile occidentale. Potrivit prevederilor acestui tratat, Turcia nu mai este guvernată de sultan, ci de puterile europene, și, dacă musulmanii și creștinii, învingătorii și învinșii sînt egali în fața legii, dacă raialele — care alcătuiesc patru cincimi din populație — pot purta arme, înseamnă că Turcia nu mai există, înseamnă că a început o prefacere care nu poate fi înfăptuită fără violență, fără tulburări din cele mai grave și fără ciocniri fizice între reprezentanții celor două religii, care au fost obișnuiți, timp de patru secole, să se urască unii pe alții. Să nu mai dăm deci nici o atenție vorbelor despre independența Turciei, care nu este altceva decît un basm.

Același lucru se poate spune și despre integritatea teritorială. N-au fost Franța și Anglia acelea care, în înțelegere cu Rusia, au răpit Turciei regatul Greciei, care cuprinde Peloponezul, Atica, Beoția, Phokis, Acarnania, Etolia, insula Negropont* etc., cu o populație de 1.000.000 de oameni? Cine, dacă nu ele? N-a fost Franța aceea care a smuls Turciei Algeria? Și n-au fost Franța, Anglia și Rusia acelea care au acordat Egiptului o independență parțială? N-au fost englezii aceia care, acum 15 ani, au pus mîna pe Aden, la Marea Roșie, și nu sînt tot ei aceia care au pus ochii acum pe Egipt? Nu rîvnește Austria la Bosnia și Serbia? Ce rost are atunci să se vorbească de menținerea unei stări de lucruri împotriva căreia conspiră toți și care nu se poate prelungi în virtutea inerției?

De aceea considerăm că, punînd la cale pieirea Turciei, Rusia vrea să facă un lucru bun; de asemenea, că puterile occidentale au perfectă dreptate cînd vor să se opună încercărilor de cucerire ale Rusiei. Dar dacă aceste puteri vor într-adevăr să-și atingă țelul, atunci trebuie să renunțe la ipocrizia diplomatică cu care-și maschează intențiile și să ia hotărîrea fermă de a lichida Turcia și de a revizui harta Europei. Ele trebuie să ajungă la o asemenea hotărîre“.

Scris de K. Marx la 18 aprilie 1854

Publicat în ziarul

„New York Daily Tribune“ nr. 4.068
din 2 mai 1854

Semnat: *Karl Marx*

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

* — Eubeea. — *Nota red.*

Karl Marx

* Grecia și Turcia. — Turcia și puterile occidentale. —
Restringerea comerțului de cereale în Anglia

Londra, vineri 21 aprilie 1854

„Preussische Correspondenz“ ne informează că faimosul baron Bunsen n-a fost rechemat, ci a obținut, la propria-i cerere, o prelungire de concediu. Conte Bernstorff a fost numit *locum tenens* * temporar.

Comisia constituțională a dietei suedeze a hotărît, cu o majoritate de 12 voturi contra 11, ca miniștrii să compară în fața Curții supreme a regatului în legătură cu atitudinea lor în problema simplificării sistemului fiscal, care a fost dezbătută de curînd.

Potrivit unei relatări a d-lui Meroni, consulul Austriei la Belgrad, austriecii trebuie să se aștepte la o rezistență armată din partea sîrbilor, dacă își vor trimite armatele lor în Serbia.

La 3 aprilie, d-l Metaxas a părăsit Constantinopolul; el va fi urmat, în mai puțin de două săptămîni, de 40.000—50.000 de compatrioți ai săi. Nici o ambasadă n-a acceptat să preia temporar funcțiile ambasadei grecești pentru rezolvarea afacerilor curente. Ambasadorul Austriei a refuzat pe motiv că, din moment ce Anglia și Franța sînt puterile protectoare ale Greciei, ar fi cazul ca tocmai reprezentanții lor să-și asume sarcina temporară a apărării intereselor Greciei. Prusia n-a vrut să accepte, pentru că și Austria a refuzat. Ambasadorii Angliei și Franței au declarat că nu este momentul potrivit ca ei să acționeze ca reprezentanți ai d-lui Metaxas. Însărcinații cu afaceri ai statelor mai mici au considerat că este mai bine pentru ele să evite cu grijă orice manifestare de simpatie sau de antipatie. De aceea d-l Metaxas a fost nevoit să lase la Constantinopol pe un atașat al său. Dar în curînd a ieșit la iveală că acest locțiitor, abuzînd

* — locțiitor. — *Nota trad.*

de împuternicirile acordate de Poartă, a început să distribuie cu mult zel pașapoarte raialelor grecești, dându-le astfel posibilitatea să se alătore răsculaților din Albania. Drept urmare, activitatea reprezentanței grecești a fost sistată cu desăvârșire, iar eliberarea pașapoartelor a fost încredințată unei comisii formate din doi turci și două raiale.

În același timp a fost afișat un anunț în care se spune că orice supus al regatului grec care dorește să devină supus al sultanului poate să capete aprobare în acest sens numai dacă va găsi două persoane demne de încredere care să garanteze de loialitatea lui. Dat fiind că locuitorii greci ai Constantinopolului au amenințat în auzul tuturor că vor da foc orașului și-l vor jefui înainte de a-l părăsi, guvernul a luat măsuri extraordinare. Pe străzi circulă zi și noapte patrulă turcești, iar pe promenada din Pera au fost amplasate cincizeci de tunuri. De la apusul soarelui și pînă la miezul nopții, oricine circulă — pe jos, călare sau cu un vehicul — pe stradă sau pe cîmp trebuie să aibă cu sine un felinar; după miezul nopții circulația este complet interzisă. Printr-o dispoziție specială a fost interzis exportul de cereale. Grecilor de religie catolică li s-a permis să rămînă în oraș pe răspunderea episcopilor catolici din Pera. Acești greci, originari din insulele Tinos, Andros și Syros, fac parte, cei mai mulți, din categoria slugilor angajate la stăpîn. Locuitorii insulei Hydra au adresat Porții o petiție în care condamnă cu asprime răscoala grecilor și imploră guvernul să nu le aplice și lor măsurile generale îndreptate împotriva acestora. La Constantinopol a venit de asemenea o delegație a supușilor greci ai Porții din Trikkala — un oraș situat în Tessalia — și a cerut să se ia de urgență măsuri de apărare împotriva tilharilor greci care au incendiat sate întregi, iar pe locuitori, fără deosebire de sex sau de vîrstă, i-au gonit spre graniță, unde i-au supus la cele mai groaznice torturi.

În rîndul turcilor își fac tot mai mult loc îndoiala, neîncrederea și ostilitatea față de aliații lor occidentali. Ei încep să vadă în Franța și în Anglia niște dușmani mai periculoși chiar decît țarul, și părerea generală este exprimată în aceste cuvinte: „Ei vor să răstoarne pe sultan și să împartă imperiul, vor să facă din noi niște sclavi ai populației creștine”. Debarcînd la sud de Constantinopol, iar nu la nord de Varna, aliații fortifică Gallipoli, în vederea unei lupte împotriva turcilor înșiși. Fâșia de pămînt pe care este așezat acest sat formează o peninsulă lungă, legată de continent printr-un

istm îngust și foarte bine adaptată pentru a deveni un punct de sprijin pentru o invazie. De aici au sfidat genovezii odinioară pe împărații greci ai Constantinopolului. În afară de aceasta, drept-credincioșii musulmani sînt indignați de numirea noului șeik-ul-islam, pe care îl socotesc aproape o unealtă a clerului grec ; și în rîndurile turcilor începe să se răspîndească tot mai mult convingerea fermă că ar fi fost mai bine să satisfacă singura cerere formulată de Nicolaie, decît să devină o jucărie în mîinile unei haite de puteri neșțioase.

Opoziția față de guvernul de coaliție și indignarea provocată în rîndul maselor populare de felul cum poartă el război au devenit atît de puternice, că pînă și ziarul „Times”, care se vede nevoit să aleagă între riscul unei reduceri de tiraj și subordonarea față de „guvernul tuturor talentelor”, a găsit de cuviință să atace cu înverșunare acest cabinet în numărul său de miercuri ¹²¹.

Correspondentul din Quebec al ziarului „Morning Post” scrie :

„Flota engleză din Oceanul Pacific este destul de puternică pentru a cucerii toate forturile și întăriturile rusești situate de-a lungul coastei Americii rusești (altele, în interiorul țării, nu există), precum și unele puncte fortificate ale rușilor aflate în insulele Vulpilor, Aleutine și Kurile, care toate laolaltă formează un lanț ce se întinde de la coasta Americii pînă în Japonia. Prin cucerirea acestor insule — care sînt foarte bogate în blănuri și cupru și au o climă dulce, iar unele dintre ele dispun de porturi excelente în apropierea continentului asiatic, unde nu există porturi bune —, ca și prin cucerirea Americii rusești influența noastră în Oceanul Pacific ar crește considerabil, și asta tocmai într-o perioadă cînd țările situate în bazinul acestui ocean încep să capete o însemnătate care de drept li se cuvine de mult. Cea mai puternică rezistență ar putea s-o întîmpine flota noastră la Novo-Arhanghelsk, localitate situată pe insula Sitka, care constituie o poziție naturală puternică și, în afară de asta, este temeinic fortificată și prevăzută cu 60 sau 70 de tunuri. Pe insulă locuiesc aproape 1.500 de oameni, dintre care vreo 500 alcătuiesc garnizoana, și se află un șantier naval, unde au fost construite pînă acum numeroase vase de război. În majoritatea celorlalte puncte se află doar cîte 50 pînă la 300 de persoane și puține din aceste puncte dispun de întărituri ceva mai serioase. Dacă noi am cucerii aceste poziții și Franța ar vrea să capete drept compensație alte teritorii, i s-ar putea permite să pună stăpînire pe Kamciatka și pe coastele învecinate“.

Cifrele publicate în „Gazette” cu privire la grîul vîndut în centrele comerciale din Anglia și Wales arată o reducere considerabilă în comparație cu cantitățile vîndute în perioada corespunzătoare a anului 1853, și această constatare poate

servi drept criteriu pentru stabilirea cantității de cereale recoltate în fiecare din anii precedenți.

S-au vîndut :

	Ianuarie	Februarie	Martie
1853.....	582.282 de cuarteri	345.329 de cuarteri	358.886 de cuarteri
1854.....	266.477 „ „	256.061 „ „	227.556 „ „

În ultima săptămînă s-au vîndut 36.628 de cuarteri, față de 88.343 în aceeași săptămînă a anului 1853. Așadar, aceste cifre, care arată că în ultimele trei luni s-a vîndut aproape cu o jumătate de milion de cuarteri mai puțin grîu decît în aceleași luni ale anului 1853, constituie dovada cea mai evidentă că ultima recoltă a fost cît se poate de slabă.

Ziarul „Mark Lane Express” scrie :

„Pînă în prezent, importurile masive din străinătate au făcut ca insuficiența livrărilor interne să nu fie prea puternic resimțită, și chiar în momentul de față cantități însemnate de grîu și făină din diferite țări sînt în drum spre Anglia; dar se poate oare conta că în intervalul de timp care trebuie să treacă pînă la recolta următoare importul va continua să se mențină pe o scară tot atît de întinsă? America ne-a și trimis toate cantitățile care se aflau în porturile sale maritime; și, cu toate că nu ne îndoim că ea dispune încă de importante rezerve în Vestul îndepărtat, va fi, desigur, nevoie să se fixeze prețuri ridicate pentru a acoperi cheltuielile făcute cu transportul acestor rezerve pînă la coasta răsăriteană, iar de acolo pînă în Anglia. Porturile din nordul Europei și-au epuizat aproape complet stocurile vechi, iar războiul cu Rusia exclude posibilitatea unor noi livrări de pe țărmurile Mării Negre și ale Mării de Azov”.

Toate aceste considerații le prezentăm cititorilor noștri fără alte comentarii.

Scris de K. Marx la 21 aprilie 1854

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune” nr.
4.072 din 6 mai 1854

Semnat : *Karl Marx*

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

* Răscoala din Grecia. — Emigrația poloneză. —
Tratatul dintre Austria și Prusia. —
Documente referitoare la înarmarea Rusiei

Londra, vineri 28 aprilie 1854

Ultimele știri din sursă sigură primite din Turcia confirmă întru totul cele spuse de „Tribune” în legătură cu retragerea rușilor de la Calafat, ocuparea Dobrogei de către ei și caracterul răscoalei din Grecia.

Ziarul „Lloyd”¹²² confirmă zvonurile că rușii au ridicat asediul Calafatului și că Valahia Mică a fost complet evacuată. Din ultimele știri primite de la Constantinopol reiese că rușii nu înaintează, ci, dimpotrivă, își întăresc pozițiile lor în Dobrogea.

În ceea ce privește răscoala din Grecia, ziarul „Moniteur” a publicat în numărul său de ieri următoarea scrisoare de la Viena cu data de 25 aprilie :

„Răscoala grecilor nu se întinde și în Epir, dar ea începe să-și arate adevăratul ei caracter. Dacă mai era cineva care să creadă că interesele naționale și religioase sînt altceva decît un simplu pretext, acțiunile întreprinse de căpeteniile bandelor eline din regatul grec sînt de natură să risipească orice îndoieli în această privință. Se știe că, de la bun început, Grivas și Xavellas au început să se certe între ei pentru comanda supremă asupra răsculaților. Aceste două căpetenii continuă să acționeze separat și nu ezită să folosească orice ocazie pentru a-și face rău una alteia. În special Grivas, care se erijează în eliberator al raialelor creștine, nu le-a adus acestora decît jafuri și incendii. Sulioții, care au hotărît să interzică accesul pe teritoriul lor mai multor căpetenii grecești, îl acuză îndeosebi pe Grivas. La începutul lunii trecute, acesta a cerut ospitalitate primatului grec De-vendzista, dar a doua zi, la plecare, l-a jefuit și i-a răpit soția. Primatul s-a adresat lui Abdi-pașa, cerîndu-i permisiunea de a lupta sub ordinele lui spre a se răzbuna pentru această faptă sălbatică. Dar cît de priceput este Grivas în materie de jafuri s-a văzut mai cu seamă la Métsovon. Orașul acesta, indus în eroare de propaganda rusă, și-a deschis porțile, din proprie inițiativă, în fața «generalisimului» Grivas. Primul lucru pe care l-a făcut acesta a fost să impună populației creștine o contribuție «patriotică» de 200.000 de piaștri. Suma, nefiind prea mare, a fost plătită. Dar Grivas nu s-a oprit aici. A vizitat el însuși, unul după altul, pe toți locuitorii mai de vază și

mai înstăriți ai orașului, cărora le-a cerut să depună la bancă, tot cu titlu de donație, toate obiectele de valoare din aur și argint pe care le posedă. Acest mod de extorcere a provocat nemulțumiri și totodată s-a dovedit a nu fi prea potrivit și nici prea avantajos. Atunci lui Grivas i-a venit o idee care ni se pare a fi o capodoperă în arta de a jefui. Sub pretext că trupele otomane se apropie de Métsovon, el a declarat că nevoile apărării cer să fie incendiat aproape tot orașul și de aceea a propus locuitorilor să se adune cu familiile lor în biserica principală a orașului, unde s-au și strîns după puțin timp vreo 4.000 de oameni. Așa cum scontase și Grivas, toți își luaseră cu ei banii, precum și bijuteriile și lucrurile cele mai de preț, astfel că toată avuția orașului se afla acum în mâinile lui. El a început atunci să dea drumul oamenilor din biserică în grupuri mici, lăsându-i în seama acoliților săi, care i-au jefuit fără prea multă vorbă. Acestea sînt faptele vitejești ale căpeteniei grecești care pînă acum a jucat rolul cel mai de seamă în răscoala din Epir. Grivas n-a oșus atunci turcilor decît o slabă rezistență. După ce a dat foc orașului, el s-a retras spre Arhelus, în direcția Radovițe. Métsovon, care fusese, după Ianina și Buat, orașul cel mai înfloritor al Epirului, este azi un morman de ruine, iar locuitorii lui au ajuns la sapă de lemn. N-au rămas nevătămate decît vreo 100 de case“.

Referindu-se la zvonurile — încă neconfirmate — că Kossuth și Mazzini ar avea intenția să vină la Constantinopol, Reșid-pașa a declarat că nu le va permite să intre pe teritoriul turcesc.

Se vorbește că formarea unei legiuni poloneze n-a întîmpinat nici o obiecție din partea ambasadurilor Franței și Angliei, dar s-a lovit, în schimb, de piedici de altă natură. Generalul Wysocki a prezentat Porții și lordului Redcliffe un document cu cîteva mij de semnături, prin care este împuternicit să acționeze în numele unei părți considerabile din emigrația poloneză. Pe de altă parte, colonelul conte Zamojski, nepot al prințului Czartoryski, a prezentat un document similar, purtînd și el numeroase semnături, prin care o altă parte din emigrația poloneză îl împuternicește să acționeze în numele ei. Ținînd seama de divergențele dintre cei doi rivali și dorind să împace pretențiile amîndurora și, totodată, să se folosească atît de serviciile lui Wysocki cît și de cele ale lui Zamojski, ambasadorul Angliei a fost de părere să se formeze două legiuni poloneze în loc de una.

Mareșalul Paskevici a sosit la 17 aprilie la Iași și în aceeași zi și-a continuat călătoria spre București.

După cum relatează „Hannoversche Zeitung“, tratatul de alianță ofensivă și defensivă încheiat între Austria și Prusia¹²³ conține următoarele prevederi principale:

„1. Austria și Prusia își garantează reciproc posesiunile din țările germane și din afara lor (in und ausserdeutschen Besitzungen), astfel

că un atac împotriva uneia din aceste puteri va fi considerat de cealaltă drept un atac împotriva ei.

2. Austria și Prusia își iau obligația să se sprijine între ele și, în caz de nevoie, să întreprindă un atac comun dacă una din părțile contractante va considera că interesele Germaniei sînt periclitate și dacă cealaltă parte va fi de acord cu acest punct de vedere. Cazurile particulare în care urmează să fie acordat sprijinul sînt stipulate într-un document separat, care constituie o parte integrantă din prezentul tratat. Pentru a asigura eficacitatea lui, forțe armate corespunzătoare vor fi gata să intre în acțiune la anumite termene, dinainte stabilite. Termenele, precum și efectivul numeric și modul de folosire a acestor forțe vor fi stabilite separat.

3. Toți membrii Confederației germane sînt invitați să se alăture acestei alianțe ofensive și defensive și s-o sprijine în conformitate cu obligațiile ce le revin pe baza legii federale“.

Comparînd acest tratat cu înțelegerea referitoare la neutralitate, care a fost propusă curții prusiene de către contele Nesselrode, veți vedea că ele se aseamănă în multe privințe. Trebuie, de asemenea, remarcat că, practic vorbind, tratatul corespunde numai cerințelor unei politici defensive, în timp ce toate hotărîrile în cazul unei politici ofensive sînt rezervate curților respective.

La 25 aprilie, prima Cameră a Prusiei a aprobat, în conformitate cu recomandările comitetului ei, un împrumut de treizeci de milioane de taleri. Explicațiile ministeriale date cu acest prilej de d-l von Manteuffel sînt cit se poate de tipice pentru diplomația prusiană, care încearcă să-și mascheze neputința ei organică prin gesturi patriotice și printr-o emfază prostească, așa că vom cita acest document în extenso *. D-l von Manteuffel a spus :

„Complicațiile care s-au ivit între Rusia și Turcia și care s-au extins apoi și la puterile occidentale sînt îndeobște cunoscute. Guvernul prusian, ținînd seama de situația sa și de interesele sale, a considerat că este de dorit să aplaneze aceste complicații și să înlăture neînțelegerile. Însă toate eforturile și strădaniile lui au rămas fără nici un rezultat. O anumită fatalitate pare să planeze asupra acestei probleme. Numeroase încercări care păreau menite să contribuie la restabilirea păcii n-au dus la nici un rezultat — poate din cauză că n-au fost făcute la momentul potrivit și în modul convenit. În felul acesta divergențele s-au ascuțit, ducînd la izbucnirea războiului. Eforturile Prusiei și ale Austriei de a asigura menținerea păcii creează, ca să spunem așa, o bază pentru reluarea tratativilor. Acesta a fost scopul principal al conferinței de la Viena. La această conferință guvernul prusian a depus, fără preget, cele mai mari eforturi pentru menținerea păcii. El a acționat în spirit de conciliere“ (ca „îngerul păcii“ al împăratului Nicolae), „însă întotdeauna cu fermitate și hotărîre și cu conștiința poziției sale de mare putere“ (la fel s-a exprimat și împăra-

* — în întregime. — *Nota trad.*

tul Rusiei în corespondența sa secretă). „Tocmai pentru că nu era interesat” (să devină o provincie rusă și să schimbe decorul) „și pentru că atitudinea sa dezinteresată (uninteressiert) a fost recunoscută de celelalte puteri, el a putuț să se pronunțe în mod deschis și cu toată hotărârea. Propunerile și eforturile lui au fost primite de cele două părți cînd cu recunoștință, cînd cu regret. Dar guvernul nu s-a lăsat abătut din drumul său. Prima condiție de existență a unei mari puteri este independența ei. Această independență, guvernul prusian a știut să și-o păstreze, acționînd în interesul păcii și fără a-și pune întrebarea dacă acțiunile lui vor fi pe placul cutărei sau cutărei puteri” (o definiție extrem de subtilă a ceea ce trebuie înțeles prin independența unei mari puteri!). „Atunci cînd situația a devenit mai amenințătoare, guvernul a considerat că, pe lângă eforturile sale generoase îndreptate spre menținerea păcii, este de datoria sa să țină seama în primul rînd de interesele Prusiei și ale Germaniei. În acest scop, el a încheiat un tratat cu Austria. Celelalte state din Confederația germană vor adera și ele la acest tratat. Prin urmare, putem conta pe o colaborare cu Austria și cu întreaga Germanie. După părerea guvernului, această colaborare este cea mai bună și mai sigură garanție pentru statele germane. Alături de această alianță strînsă, continuă să rămînă în vigoare înțelegerea anterioară încheiată de Prusia și Austria cu puterile occidentale pe baza conferinței de la Viena. Prusia, în ciuda afirmațiilor contrare apărute în presa engleză, nu s-a înstrăinat de puterile occidentale. Această înțelegere cu puterile occidentale continuă să existe și astăzi. Protocolul care o consemnează a fost deja semnat de ambasadorul Prusiei, dar nu poate fi prezentat Camerei. Poziția de pînă acum a celor patru puteri a rămas neschimbată, și ele își vor continua și de acum înainte eforturile lor îndreptate spre restabilirea păcii, cu toate că două dintre aceste puteri au și început operațiile militare” (iată o dovadă că acest război se duce de ochii lumii și că, în realitate, cabinetele occidentale sînt serios ocupate cu tratativele de pace). „În ceea ce privește Rusia, se știe că în ultimul timp cabinetul de la Petersburg a făcut unele demersuri mai amicale și mai conciliatoare și, cu toate că pentru moment nutrește doar slabe speranțe să vadă restabilită pacea, el a oferit totuși un punct de plecare pentru noi tratative de pace. Guvernul prusian s-a arătat gata să spere pînă în ultimul moment că pacea este posibilă. Atîta timp cît există măcar o rază de speranță pentru pace, Prusia își va continua eforturile și strădaniile (Mühen) de pînă acum. Cînd va fi sosit momentul hotărîtor pentru Prusia” (Trema Byzantium! *), „guvernul va acționa fără întîrziere, fără ezitare și cu toată energia. Prusia trebuie să se pregătească pentru acest moment. Cuvintele ei vor căpăta o greutate cu atît mai mare, cu cît ea va fi gata în orice clipă să tragă spada. Cînd a izbucnit conflictul dintre Rusia și Turcia, puterile occidentale au dat dovadă de fermitate și au sprijinit Poarta otomană. Pe vremea aceea Prusia nu era împuternicită să joace rolul de intermediar. În afară de faptul că fuseseră încălcate drepturile unei terțe puteri, pe ea o preocupa mai presus de orice binele propriilor ei supuși. Problema orientală o privește pe Prusia mai puțin decît pe Austria, care este direct interesată în rezolvarea ei, și Austria a cerut în mod insistent Prusiei să nu refuze să colaboreze cu ea. Prusia și Austria și-au propus să modereze pretențiile exagerate ale celor două

* — Cutremură-te, Bizanțul ! — Nota trad.

părți, care îngreuiiau restabilirea păcii. Și tocmai eforturile lor au dus la convocarea conferinței de la Viena, care e socotită, pe bună dreptate, drept un eveniment fericit. Guvernul nostru nu se poate eschiva de la rezolvarea unei probleme în care mai are posibilitatea de a exercita o influență salutară" (pentru Rusia) „asupra puterilor occidentale. El este o verigă de legătură pentru aceste puteri și ar putea, eventual, să servească la consolidarea speranțelor de pace. În ce privește proiectul de notă despre care cele patru puteri au informat guvernul rus, nu trebuie să uităm că Rusia n-a recunoscut niciodată conferința și că, datorită unor noi împrejurări, intervenite între timp, acest proiect a încetat de a mai fi acceptabil pentru Turcia. Noul protocol de la Viena" (aici d-l von Manteuffel ne dezvăluie un secret foarte important) „oferă noi posibilități pentru realizarea unei păci generale și, în orice caz, pentru a ține Prusia și Germania departe de război. În ce privește cererea mai veche a Austriei de a se propune dietei germane o poziție de strictă neutralitate, care să fie obligatorie și pentru Prusia, trebuie spus că guvernul, acționînd din proprie inițiativă, n-a putut fi de acord cu ea. El a considerat că e imposibil să renunțe la poziția sa de mare putere independentă și la libertatea de a lua hotărîri. În afară de aceasta, o asemenea neutralitate ar fi oferit celorlalte puteri un pretext să adopte o atitudine ostilă față de noi, dacă ar fi ajuns la concluzia că o asemenea atitudine corespunde intereselor lor. În prezent, situația puterilor occidentale este radical schimbată ca urmare a noilor obligații asumate de ele" (prin protocolul de la Viena ¹²⁴). „În cazul cel mai nefavorabil nu va fi pace; în schimb însă, în cazul cel mai favorabil, patria noastră va fi ferită de marile calamități pe care le aduce cu sine războiul, și acesta este un avantaj imens, de neprețuit". (Dacă e cineva în stare să înțeleagă această alternativă, sînt gata să-l felicit pentru agerimea sa de minte). „Posibilitatea unor ciocniri militare între Rusia și puterile occidentale, care ar putea să se producă în Marea Baltică și în Marea Neagră, au silit Prusia, datorită poziției sale geografice de mare putere" (mai degrabă lungă decît mare), „să facă toate pregătirile necesare pentru a-și apăra interesele, la nevoie cu arma în mînă. În orice caz, guvernul n-a cedat în fața trecutului" (asta înseamnă — dacă, în general, poate să însemne ceva — că nu-i e rușine de trecutul lui) „și este bucuros că a avut ocazia să-și expună în mod public părerile".

Comitetul, bineînțeles, a găsit că aceste explicații sînt mai mult decît satisfăcătoare.

În „Journal de St.-Petersbourg" au fost publicate următoarele documente noi :

„ORDIN PE DEPARTAMENTUL POLIȚIEI

15 aprilie 1854

Maiestatea-sa împăratul a binevoit să ordone ca gradele inferioare care se eliberează din efectivele marinei și ale gărzii și care, simțîndu-se sănătoși, voinici, sîrguincioși și capabili, sînt dornici să rămînă în cadrele armatei pentru o nouă perioadă, propriu-zis pe durata actualului război, să beneficieze de avantajele acordate celor de aceleași grade care s-au eliberat din gardă și din armată.

General-adjutant, *Galatsov*

UCAZ CĂTRE SENATUL OCIRMIUITOR

În vederea întăririi măsurilor de apărare a regiunilor de coastă ale Golfului Finic și întrucât socotim necesar să fie creată o flotilă de rezervă alcătuită din vase cu visle, ordonăm :

1. Pentru a asigura această flotilă cu numărul trebuincios de vîslași, să se formeze patru detașamente de miliție marină.

2. Detașamentele să fie alcătuite prin recrutarea de voluntari din guberniile Petersburg, Novgorod, Oloneț și Tver.

3. Pentru luarea măsurilor de organizare a acestor unități se insti-tuie un comitet compus din alțița-sa imperială marele duce Konstantin Nikolaevici, conducătorul departamentului marinei, și ministrul bunu-rilor statului, ministrul domeniilor imperiale și ministrul afacerilor interne.

Nicolaie

Petersburg, 14 aprilie 1854

REGULAMENT CU PRIVIRE LA UNITĂȚILE DE MILIȚIE MARINĂ

I. Scopul instituirii și componența unităților de miliție marină :

1. Unitățile de miliție marină se creează cu scopul de a completa flotila de rezervă alcătuită din vase cu visle, menită să apere re-giunile de coastă ale Golfului Finic.

2. Aceste unități de miliție se compun din patru detașamente, a căror formare și organizare interioară intră în competența departa-mentului marinei.

3. Din unitățile de miliție pot face parte ca voluntari persoane de orice rang, de constituție fizică robustă, în condițiile ce urmează.

II. Modul de recrutare :

4. Cei doritori să intre în unitățile de rezervă ale marinei trebuie să posede acte legale, iar țăraniii iobași autorizații scrise speciale, eli-berate de moșierul respectiv sau de administratorul moșiei.

5. La Petersburg, doritorii se vor prezenta la inspectoratul minis-terului marinei, în capitalele de gubernie la șeful guberniei, iar în județe la autoritățile polițienești locale.

6. Celor ce se prezintă li se ridică actul de identitate și li se eli-berează în schimb o adeverință pe hirtie simplă, care poartă înscrisă pe ea data prezentării. Actul de identitate se expediază fără întârziere la inspectoratul ministerului marinei, unde trebuie să plece și volun-tarul, căruia, totodată, i se plătește, dacă dorește, solda pe o lună pentru cheltuielile de drum, consemnîndu-se acest lucru în adeverință.

7. Autoritățile polițienești locale vor trebui să urmărească cu aten-ție plecarea neîntârziată a voluntarilor la Petersburg, dîndu-le în acest scop tot sprijinul necesar ; în caz de îmbolnăvire a unui voluntar, i se va da ajutorul cuvenit.

(Punctele 8 și 9 nu prezintă interes)

III. Condițiile serviciului :

10. Cei care intră în unitățile de miliție marină primesc din ziua prezentării lor la inspectorat :

a) O soldă lunară de 8 ruble de argint.

b) Hrană și provizii la fel ca și gradele inferioare din departa-mentul marinei.

c) Un rînd de haine țărănești. Se permite portul bărbii și tunsoarea à la paysanne*.

11. Serviciul urmează să dureze pînă la 1 noiembrie 1854.

12. După expirarea acestui termen, nici unul dintre voluntari nu va fi reținut în serviciu.

13. Cei care se vor distinge vor fi recompensați la fel ca și gradele inferioare din unitățile regulate.

14. În caz de capturare sau de scufundare a unui vas inamic cu sprijinul canonierelor, voluntarii care fac serviciul pe canoniere vor participa la împărțirea premiilor, potrivit prevederilor legale.

15. În caz de rănire sau de mutilare, voluntarii din unitățile de miliție se bucură de aceeași îngrijire și de aceeași avantaje ca și cei care sersesc în trupele regulate.

16. Atîta timp cît voluntarii își fac serviciul, familiile lor se bucură de grija specială a autorităților și obștilor locale.

*Constantin
Contele Kiselev
Contele Perovski
Dmitrii Bibikov*

Ne-ar fi fost imposibil să facem o descriere mai bună și mai concisă a Rusiei decît cea pe care ne-o oferă documentele citate: împăratul, funcționăria, iobagii, bărbile à la paysanne, poliția, flotila de vase cu visle a infanteriei marine, obștile sătești, pămînturile și mările — un tablou complet al „întregii Rusii”.

Scris de K. Marx la 28 aprilie 1854

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune” nr. 4.079
din 15 mai 1854

Semnat: *Karl Marx*

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

* — țărănească. — *Nota trad.*

Karl Marx

* Bombardarea Odesei. — Grecia. —
Proclamația cneazului Danilo al Muntenegrului. —
Discursul lui Manteuffel ¹²⁵

Londra, marți 2 mai 1854

În sfârșit a fost bombardată Odesa, după ce această operație fusese efectuată de atâtea ori în vanitoasa închipuire a aliaților. Dar relatările telegrafice primite pînă acum sînt prea puține și prea sărace în amănunte pentru a merita să fie comentate. După știrile cele mai veridice, bombardamentul a început la 22 aprilie, a fost întrerupt la 23 aprilie (cînd s-a cerut comandantului orașului să capituleze) și reluat la 24 aprilie. Pe de o parte se anunță că pe o mare întindere orașul a fost cu desăvîrșire distrus, iar pe de altă parte că numai forturile au avut de suferit de pe urma rachetelor incendiare și a obuzelor. În unele cercuri se afirmă chiar că bombardamentul n-a dat nici un fel de rezultate. Cîteva telegrame anunță că au fost distruse opt vase rusești, bineînțeles vase comerciale, fiindcă la Odesa nu se aflau nave de război rusești. Potrivit ultimei știri, care a fost trimisă din Odesa la 26 aprilie, întreaga flotă aliată s-a retras în dimineața aceleiași zile.

Pentru a pregăti opinia publică în vederea acestui eveniment, guvernul francez a publicat de curînd în „Moniteur” un extras din ultimul raport al amiralului Hamelin către ministrul marinei, în care se spune :

„La 6 aprilie fregata cu aburi engleză «Furious» s-a apropiat de Odesa, pentru a cere și a lua la bord pe consuli și pe acei supuși francezi și englezi care doresc să părăsească orașul din cauza apropiatelor ostilități... Cu toate că pe fregată și pe șalupă fusese arborat steagul alb, bateriile ruse au deschis mișelește focul, trăgînd de șapte ori asupra șalupei la cîteva minute după ce ea se îndepărtase de debarcader... Studiez împreună cu amiralul Dundas mijlocul de a proceda la represaliile pe care le impune acest procedeu barbar”.

Rușii dau o altă versiune celor întîmplate. Ei afirmă că trimiterea unei nave care avea arborat la bord steagul alb nu era decît un pretext pentru a cerceta instalațiile lor de apărare. Faptul că nava „Retribution” a intrat nu de mult în portul Sevastopol sub pretext că vrea să transmită niște depeșe, însă în realitate pentru a întocmi schița bateriei instalate în interiorul portului, a înfuriat de-a binelea pe țar, mai cu seamă că zarva stîrnită de această ispravă în presa engleză i-a confirmat bănuielile. Drept urmare s-a dat ordin ca pe viitor să se deschidă foc de artilerie asupra oricărei nave care și-ar face apariția în raza unui port rusesc. „L'Indépendance belge”¹²⁶ publică o scrisoare în legătură cu aceste evenimente, care e atribuită unui ofițer rus de la Odesa, dar al cărei autor este, probabil, chiar d-l Kiselev.

„În ziua de 27 martie (8 aprilie), la ora 6 dimineața, vaporul «Furious» din flota regală engleză s-a apropiat de debarcaderul portului de carantină Odesa fără a arboriza steagul alb. Comandantul portului militar, deși avea ordin să deschidă focul asupra oricărei nave de război engleze, s-a hotărît totuși să nu execute imediat acest ordin, întrucît presupunea că s-ar putea ca vaporul să nu fi aflat încă de declarația de război a Angliei. «Furious» a aruncat ancora și a lansat o șalupă care, fluturînd un steag alb, s-a îndreptat spre țarm. Comandantul portului militar și-a trimis imediat adjutantul în întîmpinarea ofițerului de pe șalupă. Acesta a declarat că are misiunea să ia la bord pe consulul francez și pe cel englez. I s-a răspuns că acești domni au părăsit de mult Odesa, și, ca atare, el trebuie să plece imediat; atunci șalupa a fost ridicată pe bordul vaporului, iar steagul alb a fost coborît. Dar, în loc să ridice ancora, ofițerii de pe vapor s-au apucat să facă schițele bateriilor. Atunci, pentru a-i împiedica să facă acest lucru, s-a tras asupra lui «Furious» cu obuze oarbe. Și fiindcă el nu le-a dat nici o atenție, s-a tras cu o ghiulea într-una din roțile lui. «Furious» s-a îndepărtat imediat“.

Este, firește, ridicol că flota anglo-franceză a trebuit să aștepte ca rușii să-i ofere „motive” pentru a desfășura operații militare împotriva unui port rusesc, dar nici atunci ea n-a putut să ia acest port, ci s-a mulțumit doar să tragă asupra lui cîteva salve de bord.

Cam în același timp cînd „Furious” pleca în misiune la Odesa, în scrisorile trimise de la Odesa la Constantinopol se arăta că guvernul rus a confiscat toată cantitatea de cereale aflate în depozite, fără a ține cîtuși de puțin seama de proprietatea particulară a comercianților străini. Cantitatea totală confiscată se ridică la 800.000 de cetverti*. În afară

* Veche măsură pentru grîne în Rusia, egală cu 2,0991 hl. — *Nota trad.*

de aceasta, guvernul rus a poruncit comercianților străini să-i pună la dispoziție 150.000 de saci și 15.000 de căruțe pentru a transporta în interiorul țării cerealele confiscate. Drept răspuns la toate protestele care i s-au adresat, guvernatorul a declarat că tocmai politica puterilor occidentale a silit guvernul rus să recurgă la asemenea măsuri extreme și că, procedînd la confiscarea averii lor, guvernul nu face altceva decît să împiedice ca ea să fie jefuită de populația revoltată. După protestul adresat de consuliile statelor neutre rămași la Odesa, guvernatorul a consimțit, în cele din urmă, nu să plătească costul mărfurilor confiscate, ci doar să elibereze proprietarilor lor niște simple chitanțe.

În cele ce urmează dăm un extras dintr-un ziar care apare la Stockholm :

„În tot orașul mișună refugiații din Finlanda, și mulți dintre ei au venit din insulele Aland“ (care, pe cît se pare, sînt încă ocupate de ruși) „pentru a scăpa de agenții de recrutare ruși. În flota rusă se simte mare lipsă de marinari, iar autoritățile înhață acum pe tineri și pe bătrîni. Tații de familie sînt ridicați de la casele lor în puterea nopții, fără să li se dea măcar timp pentru a se pregăti de drum. Ca urmare, familii întregi își strîng tot calabalicul și fug în Suedia pentru a scăpa de asemenea samavolnicii“.

În „Journal de St.-Petersbourg“ cu data de 23 aprilie a fost publicată o proclamație a țarului către supușii săi, în care războiul împotriva puterilor occidentale este prezentat ca un război al bisericii ortodoxe împotriva ereticilor, pentru eliberarea coreligionarilor asupriți din Imperiul otoman.

În numărul de azi al ziarului „La Presse“, care apare la Paris, citim următoarele :

„Unul dintre corespondenții noștri de la Constantinopol ne-a comunicat o serie de amănunte importante în legătură cu complotul rus care a fost descoperit cu cîțva timp în urmă și a cărui anchetare a fost încheiată acum de curînd. Rezultatele anchetei arată în mod clar că Rusia pregătea de multă vreme criza care trebuia să bage în mormînt pe «omul bolnav» chiar sub ochii medicilor săi. Ancheta a dovedit că baronul Oelsner a intrat în serviciul poliției turcești numai pentru a-i putea înșela astfel mai bine pe cei ce exercitau rolul de surveillants * ai lui. El figura pe statul de plată cu 1.000 de piaștri lunar. În ciuda vicleniei sale, jocul său dublu a fost demascat. El se împrietenește cu d-l Aspa, un medic aflat în serviciul turcilor, și, socotînd că se poate încrede în el, i-a mărturisit că, deși se afla în solda poliției turcești, n-a încetat niciodată să slujească Rusiei. Potrivit celor spuse de d-l Oelsner, Rusia își propunea să recruteze dintre grecii și slavii din Turcia o armată de 60.000 de conspiratori, gata, la un

* — supraveghetori. — *Nota trad.*

semnal dinainte stabilit, să pornească răscoala. Lovitura decisivă urma să fie dată la Constantinopol. În acest oraș, complotul era condus de un englez, un oarecare Plantagenet Harrison. D-l Aspa s-a prefăcut că împărtășește părerile lui Oelsner, însă a dat de veste poliției turcești. Poliția, care îl bănuia de mult pe Oelsner, a început să-l supravegheze mai îndeaproape și a descoperit că el trimitea cu regularitate rapoarte prințului Gorceakov. În cele din urmă, ea a reușit să intercepteze unul din aceste rapoarte. Oelsner, care în general acționa cu multă prudență, a avut ideea nefericită de a arăta acest raport d-lui Aspa, care l-a informat numaidecît pe d-l Palamari, agent secret al poliției turcești, și a reușit să-l înmîneze, în prezența acestuia, lui Radșič, un slav din Austria care avea legături cu Oelsner și cu complicitii lui. Scrisoarea a fost confiscată cu prilejul percheziționării lui Radșič și formează unul din corpurile delictelor. S-a stabilit de asemenea că Oelsner era în înțelegere cu Constantinos, căpitanul unui vas comercial grecesc, și că ei se înțeleseseră să mai atragă în acest complot alți 40 de căpitani de vase grecești care urmau să sosească într-o anumită zi la Constantinopol cu muniții de război și să furnizeze tot ce trebuie pentru declanșarea răscoalei în rîndurile populației grecești din capitală. Constantinos întreținea relații permanente nu numai cu Oelsner, dar și cu d-l Metaxas, ambasadorul Greciei pe lângă Poartă. Bodinarov, un colonel rus, servea ca om de legătură între Oelsner și prințul Gorceakov“.

În „Augsburger Zeitung“ au apărut o serie de articole extrem de ostile Rusiei, care au provocat mare senzație în Germania, dat fiind că pînă acum acest ziar apăra cu multă căldură interesele rusești; totodată se știe că inspiratorul lui este cabinetul austriac. Austria, se spune în aceste articole, trebuie să se considere dezlegată de obligațiile ei față de Rusia după dezvăluirile cuprinse în corespondența secretă a lui sir H. Seymour. Într-unul din aceste articole citim următoarele :

„Atunci cînd procedeele Rusiei au silit Austria să protesteze la Petersburg, protestul ei a fost primit cu atîta aroganță, iar cabinetul de la Viena a fost tratat cu atîta desconsiderare, că orice depeșă nouă de la Constantinopol a început să trezească grele presentimente. Această lipsă de respect și de atenție l-a determinat pe contele Mensdorff să ceară să fie numit comandant de brigadă, pentru a fi astfel eliberat din postul său de la Petersburg, cu toate că personal n-avea nici un motiv să se plîngă“.

Ca urmare, a fost înlocuit cu contele Esterházy. Într-un alt articol dăm de următorul pasaj :

„Cînd împăratul Rusiei a venit la Olmütz *, comportarea sa față de contele Buol-Schauenstein a fost atît de necuviincioasă, ca să nu spun jignitoare, că a fost remarcată de toți, iar Nesselrode și Meyendorff

* Denumirea germană a orașului ceh Olomouc. — *Nota trad.*

s-au simțit foarte jenați". (Îmi permit să amintesc cititorilor că pentru Nesselrode a devenit un obicei să provoace asemenea comportări arogante ale augustului său stăpîn, pentru a avea apoi motiv să se plîngă). „Ținărul împărat a fost martorul acestei atitudini față de ministrul său și n-a uitat-o. Scrisorile lui sir H. Seymour n-au făcut decît să grăbească o hotărîre deja luată de maiestatea-sa" (de a se opune oricăror tentative ale Rusiei îndreptate împotriva Austriei)... „În timpul șederii sale la Viena, contele Orlov a refuzat să-și asume, în numele suveranului său, obligația de a respecta în orice condiții integritatea Imperiului otoman“.

Correspondentul din Constantinopol al ziarului „Times" stăruie îndeosebi asupra punctului de vedere că răscoala grecilor va duce în mod inevitabil la o revoluție în Grecia, adică la o luptă între partidul național și adepții Rusiei. Pe de altă parte, se pare că cruntele represiuni operate de trupele pașei în Bulgaria fac ca sentimentele populației să încline spre Rusia. Îmi permit să citez cîteva fapte care caracterizează atitudinea Greciei față de puterile occidentale. În „Nouvelliste de Marseille" se poate citi următoarea știre, transmisă din Constantinopol cu data de 17 aprilie :

„Europenii care locuiesc la Atena sînt supuși la tot felul de jigniri. Lucrurile merg pînă acolo, că ei sînt atacați cu bastoanele, fără ca jandarmeria greacă să împiedice în vreun fel asemenea acte de violență. La 15 martie, d-l Gaspari, funcționar al ambasadei franceze și fiul unui fost consul francez la Atena, a fost lovit și trîntit la pămînt în prezența a trei jandarmi, care s-au comportat ca niște spectatori indiferenți. În aceeași zi, alți francezi au fost avertizați că a fost întocmită o listă cu numele a 96 de «franci» care urmează să fie «pedepsiți». Ca urmare a acestor excese, reprezentanții Franței și Angliei au adresat guvernului regelui Othon o notă comună, prin care îl informau că fiecare act de violență împotriva supușilor francezi sau englezi va atrage imediat după sine pretenția de a li se plăti o despăgubire de 25.000 de drahme. La 12 aprilie, guvernului grec i-a fost prezentat un nou ultimatum, la care s-au acordat doar cinci zile pentru răspuns — pînă la 17 aprilie. În acest ultimatum i se cere regelui Othon să despăgubească pe francezi pentru prejudiciile suferite de ei, să condamne în termeni categorici răscoala și să îndrepte tot răul pricinuit cu îngăduința lui. Nimeni nu se aștepta ca regele să dea un răspuns satisfăcător. Ambasadorii hotărîseră ca, în caz că primesc un răspuns negativ, să rupă orice relații cu guvernul și totodată, în numele colectiv al Franței și Angliei, să se constituie în «administratori ai Greciei», potrivit prevederilor protocolului care a stat la baza creării regatului grec.“

Guvernul grec a adresat reprezentanților săi din străinătate o circulară în care încearcă să-și justifice propria sa comportare în timpul recente dispute cu Poarta, ale cărei măsuri din ultima vreme, îndreptate împotriva supușilor

greci — după spusele d-lui Paikos — își au explicația în părerea de rău a turcilor că nu mai pot considera Grecia drept o provincie a lor. Aceasta este principala cauză a intrigilor pe care le țese Turcia de 20 de ani încoace împotriva Greciei și pentru care răscoalele din Tessalia și Epir nu sînt altceva decît un pretext.

În numărul din 28 aprilie al ziarului „Die Presse” ¹²⁷, care apare la Viena, a fost publicată următoarea proclamație adresată de cneazul Danilo căpeteniilor triburilor sale munte-negrene :

„Doresc ca și voi, muntenegrenii, urmînd exemplul strămoșilor noștri victorioși, care ne-au lăsat moștenire libertatea cu care ne mîndrim atît de mult în fața lumii întregi, să vă dovediți și de acum înainte la fel de viteji ca și grecii și alte popoare. De aceea mă adresez soldaților care se află în rîndurile armatei, ca să știu dacă mă pot bizui pe ei, și ordon tuturor căpeteniilor să-și adune triburile. Fiecare soldat să spună de bunăvoie dacă este gata să mă urmeze împotriva turcilor, acești dușmani ai credinței noastre și ai țării noastre. Voi, căpeteniile, trebuie să primiți pe toți voluntarii și să-mi trimiteți rapoarte la Cetinje. Dar pe toți aceia care nu sînt gata să înfrunte moartea vitejește, îi rog stăruitor să rămînă acasă. Oricine dorește să meargă cu mine trebuie să-și uite de nevastă și de copii, și de tot ce-i e drag pe lumea aceasta. Îți spun ție, poporul meu viteaz, și vouă, fraților, vă spun : cine nu vrea să moară împreună cu mine să nu se miște din locul său ; căci știu că fiecare dintre cei ce merg cu mine la război face mai mult decît 50 de fricoși. Chem, așadar, pe toți vitejii în pieptul cărora bate o inimă fierbinte, pe toți aceia care nu stau pe gînduri atunci cînd e vorba să-și verse singele pentru țară, pentru biserica ortodoxă și pentru sfînta cruce, să împartă cu mine gloria și cinstea. Sîntem cu adevărat fiii vechilor muntenegreni, care au învins trei viziri turci, au înfrînt trupele franceze și au pornit la asalt împotriva fortărețelor sultanului. Să nu ne trădăm deci patria, să nu ne arătăm nedemni de gloria strămoșilor noștri, să mergem la luptă în numele domnului.

Danilo

Cetinje, 15 martie 1854”.

Din „Agramer Zeitung” ¹²⁸ aflăm că, drept răspuns la această chemare adresată fanaticilor haiduci din Muntenegru, căpeteniile fiecărui trib din această țară au adunat pe tinerii războinici și le-au adus la cunoștință cuprinsul proclamației ; 4.000 de oameni au jurat în fața altarului să învingă sau să moară „pentru credință și pentru țară”. Nu poți să nu observi ciudata asemănare dintre această mișcare și devizele și speranțele care au însuflețit războiul prusian pentru inde-

pendență¹²⁹, a cărui memorie este păstrată cu atîta pietate de generalul Dohna din Königsberg* și de întregul Treubund¹³⁰ prusian. Unitățile muntenegrene care vor ataca Herțegovina pe la Nikšici vor fi comandate de cneazul Danilo în persoană. Cele care vor ataca în sud (spre Albania), pe la Zabliak, vor fi conduse de voevodul Gheorghii Petrovici.

„Muntenii — scrie „Agramer Zeitung“ — sînt bine aprovizionați cu muniții, și ambele corpuri vor dispune de cîte 12 tunuri de trei livre și jumătate“.

Seamnalul pentru începerea ostilităților îl va da colonelul Kovalevski, care primește instrucțiuni direct de la Petersburg.

D-l von Manteuffel, obținînd cei 30.000.000 de taleri de care avea nevoie, a dat drumul deputaților celor două Camere să se ducă la casele lor, după ce a rostit în fața lor un discurs din care citez următorul pasaj, deosebit de caracteristic :

„Domnilor, votînd pentru acest împrumut, ați dat guvernului posibilitatea de a merge mai departe pe calea pe care a urmat-o pînă acum în deplină unitate (in voller Einigkeit) cu Austria și cu întreaga Germanie, și în înțelegere cu celelalte mari puteri, și de a păstra pentru Prusia rolul care i se cuvine în rezolvarea mării probleme care frămîntă azi Europa“.

Fie-mi îngăduit să fac observația că în comunicarea telegrafică în legătură cu acest discurs, publicată în ziarele engleze, în loc de „în înțelegere cu celelalte mari puteri“, s-a tradus în mod greșit : „în înțelegere cu puterile occidentale“. Prusia țintește mai departe. Ea vrea să obțină, în înțelegere cu ambele părți așa-zise beligerante, pacea — cu cine ?

Chiar în ziua cînd i-a expediat acasă pe deputați, d-l von Manteuffel a avut norocul să rostească un al doilea discurs, la o réunion** a partidului său, discurs mult mai precis și mai elocvent decît jargonul oficial din pasajul citat de mine mai sus. Acest discurs este producția cea mai tipic prusacă a zilelor noastre. Ea cuprinde, parcă în nuce***, toată înțelegerea prusiană în materie de stat :

„Domnilor — a spus el —, există un cuvînt de care s-a abuzat mult de tot : este vorba de cuvîntul libertate. Eu nu mă lepăd de acest cuvînt, dar deviza mea este alta. Deviza mea este cuvîntul *slujire* (Dienst). Domnilor, noi toți cei ce ne-am adunat aici avem datoria să slujim lui Dumnezeu și regelui, și eu mă mîndresc că pot sluji unui

* Vechea denumire a orașului Kaliningrad. — *Nota trad.*

** — întrunire. — *Nota trad.*

*** — într-o formă extrem de concentrată. — *Nota trad.*

asemenea rege. Cuvîntul *slujire* unește întregul stat prusian, deși el e risipit pe tot întinsul Germaniei (in deutschen Gauen). Acest cuvînt trebuie să ne unească pe toți, indiferent de locul pe care îl ocupăm. Cuvintele *slujire regelui* sînt stindardul meu, sînt stindardul tuturor acelor care s-au adunat aici, și în vremea noastră în ele este salvarea. Domnilor, trăiască slujirea regelui !”

Manteuffel are dreptate : nu există altă Prusie decît aceea care trăiește din slujirea regelui.

Scris de K. Marx la 2—5 mai 1854

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 4.080
din 16 mai 1854

Semnat : *Karl Marx*

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Finanțele britanice

Londra, marți 9 mai 1854

Cu toate că bombardarea Odesei, care pînă la urmă s-a dovedit a fi o operație cu totul neînsemnată, a stîrnit o vie agitație în opinia publică, există o altă bombardare care preocupă și mai mult mințile oamenilor în momentul de față, și anume bombardarea pungii lor. Înainte de a face o analiză a raportului cu privire la situația financiară care a fost prezentat de d-l Gladstone în ședința de ieri a Camerei comunelor, este necesar să aruncăm o privire retrospectivă asupra măsurilor financiare luate de el pînă acum.

Pe cînd era ministru, d-l Disraeli a redus dobînda la biletele de tezaur la $1\frac{1}{4}$ penny pe zi, adică la o cifră mai mică decît oricînd pînă atunci. Dar d-l Gladstone, vrînd să-și întrecă predecesorul, a mers și mai departe și a redus dobînda la 1 pence, fără să țină seama că atunci cînd d-l Disraeli a redus dobînda la biletele de tezaur se găseau bani din belșug și la un preț scăzut, în timp ce atunci cînd d-l Gladstone și-a pus în gînd să-și întrecă rivalul erau bani puțini și la un preț destul de ridicat. Drept consecință, marele bărbat de stat a fost nevoit să plătească 3.000.000 în bani peșin pentru bilete de tezaur care, dacă nu s-ar fi atins de ele, ar fi circulat cu aceeași dobîndă ca și pînă atunci. Dar lucrurile nu s-au oprit aici. Abia reușise guvernul să răscumpere, cu mari pagube pentru finanțele țării, biletele de tezaur, că a fost nevoit să emită noi bilete, cu o dobîndă mai ridicată. Asta a fost prima dovadă a talentului excepțional al cazuistului de la Oxford, care, după cum se crede, întrunește în persoana sa toate talentele, căci coaliția tuturor talentelor a răsturnat guvernul torylor, respingînd proiectul financiar prezentat de el și proclamînd, pe acest temei, finanțele drept partea tare a propriei sale politici.

D-l Gladstone nu s-a mulțumit cu aceste operații legate de datoria publică pe termen scurt ; el a făcut un experiment și mai ciudat cu datoria pe termen lung. În aprilie 1853 el a prezentat în Camera comunelor un proiect extrem de complicat de conversiune a acțiunilor Companiei Mărilor Sudului și a altor hîrtii de valoare ale statului, cu unele clauze care l-ar obliga să plătească peste o jumătate de an sau peste un an suma de 9.500.000 de lire sterline. Pe bună dreptate s-a remarcat că, atunci cînd a făcut toate acestea, el a avut în fața ochilor depeșele secrete ale lui sir Hamilton Seymour, precum și avertismentele colonelului Rose și ale consulului Cunningham, care nu lăsau nici un fel de îndoieli în ce privește intențiile ostile ale guvernului rus și apropierea unui război european. Dar cititorii își amintesc, desigur, că, chiar în perioada cînd d-l Gladstone a prezentat proiectul său, am prevăzut ¹³¹ că acest proiect va înregistra un fiasco și că, din cauza lui, guvernul va fi nevoit să contracteze la sfîrșitul anului financiar un împrumut de cinci sau șase milioane. Făcînd această afirmație, eu n-am avut cîtuși de puțin în vedere complicațiile din Orient. Și, în afară de asta, era greu de crezut că forma scolastică a proiectului d-lui Gladstone ar putea să ispitească banda speculanților de bursă ; nu era nevoie de prea multă perspicacitate pentru a prezice că recolta va fi slabă, cînd se știa că din cauza timpului foarte ploios a fost însămîntată o suprafață mult mai redusă ca de obicei ; că o recoltă slabă va provoca o scurgere a aurului și argintului din țară ; că această scurgere a aurului și argintului nu va putea, desigur, să contracareze tendința, deja existentă, de urcare a dobînzii pe piața de bani și că, în fața unei creșteri generale a dobînzii pe piața de bani, era absurd să te aștepți ca publicul creditor să accepte reducerea dobînzilor la hîrțile sale de valoare sau să nu profite din plin de posibilitatea, pe care i-o oferea experimentul d-lui Gladstone, de a cere rambursarea hîrțiilor sale de valoare la prețul nominal pentru a reinvesti a doua zi, cu un profit net, sumele astfel obținute. Într-adevăr, la sfîrșitul anului financiar d-l Gladstone a fost nevoit să achite la valoarea lor nominală, pentru o sumă de 6.000.000, anuități ale Companiei Mărilor sudului care fără amestecul lui ar fi cotate în prezent la bursa de valori numai la 85 l. st. pentru fiecare 100 l. st. În felul acesta el a risipit fără rost 6.000.000 l. st. din banii statului și, pe deasupra, însuși publicul a avut de suferit de pe urma acestei strălucite operații o pierdere efectivă de cel

puțin 1.000.000, în timp ce soldul trezoreriei, care în aprilie 1853 se cifra la 7.800.000 l. st., s-a micșorat pînă în aprilie 1854 — în timp de război — la 2.778.000 l. st., ceea ce înseamnă că s-a produs o scădere de peste 5.000.000 l. st. Proiectul de conversiune născut mort al d-lui Gladstone constituie cauza tuturor dificultăților financiare cărora trebuie să le facă față acum guvernul. La 6 martie, adică cu numai 24 de zile înainte de declararea războiului, d-l Gladstone a arătat că toate operațiile sale se întemeiază pe premisa că fondurile necesare pentru cheltuielile curente vor fi încasate în același an. Totodată a declarat că, datorită măsurilor luate de el, povara războiului va fi resimțită numai în momentul de față și că nu poate fi vorba de contractarea unui împrumut pe piața de bani. El a repetat această declarație la 22 martie și chiar la 12 aprilie. Cu toate acestea, la 21 aprilie, în timp ce parlamentul era în vacanță, a apărut o comunicare oficială în care se arăta că va fi nevoie de un împrumut și că, în consecință, vor fi emise bonuri de tezaur pentru suma de 6.000.000 l. st. Bonurile de tezaur, după cum, poate, vă amintiți, sînt o invenție a d-lui Gladstone, care a fost pusă în aplicare o dată cu proiectul său de conversiune.

Biletul de tezaur obișnuit este o obligație pe 12 luni, care de obicei se preschimbă sau se achită la expirarea acestui termen; dobînda lui variază împreună cu rata dobînzii pe piața de bani. Bonurile de tezaur, dimpotrivă, aduc o dobîndă fixă, stabilită pe un șir de ani, și reprezintă o rentă pe termen, care poate trece din mîină în mîină pe baza unei simple andosări, fără nici un fel de cheltuieli suplimentare pentru cumpărător sau pentru vînzător. În general, ele pot fi caracterizate ca o imitație a obligațiilor feroviare. În 1853, cînd le-a inventat pentru prima oară, d-l Gladstone a căpătat dreptul de emiteră a lor pentru suma de 30.000.000 l. st.; și el era atît de încîntat de invenția sa, încît socotea că cele 30.000.000 l. st. nu vor putea satisface cererea și că vor fi cotate cu mult peste valoarea lor nominală. Dar „publicul s-a săturat după ce a înghițit doar ceva mai mult de 400.000 l. st., adică aproape o șeptime din suma pe care se aștepta s-o plaseze”. Pentru a obține cele 6.000.000 l. st. de care avea nevoie, d-l Gladstone a emis bonuri de tezaur de trei categorii: cu termen de circulație de patru ani, de cinci ani și de șase ani. Pentru a le face mai acceptabile la bursă, el a hotărît să se plătească dobîndă pentru cotele încă neachitate. El a declarat că emite aceste bonuri la valoarea

nominală cu o dobîndă de $3\frac{1}{2}\%$, ținînd seama de avantajele excepționale ale noii forme de hîrtii de valoare, avantaje echivalente cu 10—16% din totalul dividendului. Cînd au început subscrierile s-a văzut că pentru bonurile de primul fel, care urmează să fie achitate în 1858, sînt cereri numai pentru suma de 800.000 l. st., în timp ce celelalte două categorii de bonuri, cu termen în 1859 și 1860, nu sînt cerute de loc. Dar asta încă nu e totul. D-l Gladstone a fost nevoit să facă un rabat, vînzîndu-și marfa la prețul minim de $98\frac{3}{4}\%$, la care se adaugă și dobînda pentru cîteva luni ; în felul acesta el face pur și simplu un împrumut cu o dobîndă de 4%, în loc să păstreze acțiunile Companiei Mărilor sudului, a căror dobîndă este de 3%, și pierde astfel 15% la capital și 25% la dobîndă. Cu toate aceste concesii, el a suferit un eșec total, căci s-a văzut nevoit să prelungească termenul de subscripție pînă la 8 aprilie și să se mulțumească cu „suma ridicol de mică” de 2.000.000 l. st., în loc de 6.000.000 cît ceruse la început. Acest eșec era inevitabil, pentru că hîrțiile de valoare ale d-lui Gladstone nu erau potrivite pentru investițiile de durată și nici pentru cele pe termen scurt, pentru că achitarea lor în 1859 și 1860 pare cît se poate de problematică în conjunctura actuală și, în sfîrșit, pentru că, atunci cînd pe piață se manifestă o tendință de urcare, obligațiile cu dobîndă fixă, stabilită pe un anumit număr de ani, nu pot avea aceeași căutare ca biletele de tezaur, a căror dobîndă crește în mod sigur cînd banii se scumpesc.

D-l Gladstone nu s-a mulțumit să arunce pe piață trei categorii diferite de hîrtii de valoare ale trezoreriei ; el s-a simțit obligat să prezinte în Camera comunelor nu un buget, ci două, și poate chiar trei sau patru. Spre deosebire de miniștrii de finanțe de pînă acum, el și-a prezentat raportul său asupra bugetului în ziua de 6 martie, înainte de sfîrșitul exercițiului financiar, pentru ca țara — după cum a spus el — să-și cunoască bine situația. Camera comunelor a fost informată că există un excedent bugetar de 3.000.000 l. st., dar că, ținînd seama de situația extrem de gravă, guvernul se vede nevoit să sporească cheltuielile cu 6.000.000 l. st., astfel că în acest an este de așteptat să rezulte un deficit de 3.000.000 l. st. N-au trecut nici două luni, și iată-l că vine și cere Camerei comunelor alte vreo 7.000.000 l. st., cu toate că ar fi putut, fără îndoială, să calculeze cu mai multă precizie, încă din martie, ce sumă trebuie să ceară populației.

Alocațiile bugetare suplimentare pe care le cere el sînt repartizate precum urmează :

Flota de război	4.550.000 l. st.
Armata	300.000 „ „
Artileria	650.000 „ „
Contingente de miliție suplimentare	500.000 „ „
Cheltuieli neprevăzute	2.100.000 „ „
	8.100.000 l. st.

Cheltuielile pentru flotă, armată și artilerie au fost aprobate, în unanimitate, încă de vineri seara. Voi arăta pe scurt pentru ce scopuri au fost cerute : 300.000 l. st. au fost cerute pentru completarea rîndurilor armatei cu 14.799 de soldați și ofițeri, astfel ca efectivul forțelor terestre să fie mărit cu 40.493 de oameni față de cel de anul trecut, adică să fie ridicat la 142.000 de oameni. Totalul cheltuielilor suplimentare pentru artilerie se cifrează la 742.132 l. st. Cheltuielile suplimentare pentru flota de război, care însumează 4.553.731 l. st. și cuprind o parte din cheltuielile suplimentare destinate artileriei, pot fi repartizate pe următoarele rubrici :

I

1. a) Pentru solda marinarilor și a infanteriei marine, întrucît efectivul flotei de război se completează cu 11.000 de oameni, și anume cu 2.500 de soldați din unitățile de pază a coastelor și 8.500 de voluntari	461.700 l. st.
b) Pentru plata soldei a 5.000 de marinari care rămîn în serviciul suplimentar timp de 6 luni ; plata trebuie efectuată în cursul exercițiului bugetar care se încheie la 31 martie 1855	110.000 „ „
c) Pentru remunerarea suplimentară, peste solda de marinari, a celor 2.500 de oameni din unitățile de pază a coastelor și marangozi care în prezent fac serviciu pe vase	51.700 „ „
d) Pentru recrutarea a 5.000 de marinari de rezervă	220.000 „ „
e) Pentru hrana a 5.000 de oameni menținuți în serviciu suplimentar timp de 6 luni, pînă la 31 martie 1855	50.000 „ „
f) Pentru rezerve suplimentare de alimente, pentru plata transportului alimentelor și pentru acoperirea diferenței de prețuri la unele alimente care s-au scumplit	50.000 „ „

g) Pentru hrana etc. necesare unui număr suplimentar de 5.000 de oameni care intră în rîndurile flotei pe un an	100.000 l. st.
h) Pentru remunerarea unui număr suplimentar de funcționari inferiori necesari în perioada de război pentru cancelariile din Whitehall și Somerset House *	5.000 „ „
i) Pentru salariile unui număr suplimentar de lucrători ce urmează să fie angajați la diferitele instituții ale flotei militare, instituții de aprovizionare și medicale din Anglia	2.000 „ „
j) Pentru salariile suplimentare ale muncitorilor de la depozitele de artilerie și de la celelalte instituții ale flotei de război, de aprovizionare și medicale din Anglia	47.000 „ „
k) Pentru salariile suplimentare ale muncitorilor de la depozitele de artilerie și de la alte instituții ale flotei de război din străinătate	1.000 „ „
2. Pentru aprovizionarea flotei de război	697.331 „ „
a) Pentru cumpărarea de cărbune și de alți combustibili necesari pentru navele cu aburi	160.000 l. st.
b) Pentru cumpărarea de rezerve în locul celor remise flotei	40.000 „ „
c) Pentru cumpărarea și repararea de mașini cu aburi, întrucît s-a hotărît ca în flota de rezervă să precumpănească navele cu aburi	252.674 „ „
d) Pentru cumpărarea de nave cu aburi, canoniere etc.	244.657 „ „
3. Pentru construcții, perfecționări și reparații la șantierele navale	7.000 „ „
4. Pentru medicamente și instrumentare medicale	30.000 „ „
5. Pentru diferite servicii	6.000 „ „
Total . . .	1.457.031 l. st. **

II

La capitolele care figurează în buget la flota de război, dar care se referă mai degrabă la armată, și nu la flotă, se cere suma de . . . . . 3.096.700 l. st.

* — Corp de clădiri unde își au sediul o serie de instituții de stat.
— *Nota trad.*

** Acest total nu cuprinde sumele care figurează la punctele b,c,d, ele fiind incluse în totalul din rubrica II. — *Nota red.*

Din care :

1. Pentru navlul navelor plătite cu luna, inclusiv nave cu aburi, pentru cumpărarea de nave, precum și pentru închirierea a 8 noi nave cu aburi și 86 de vase de transport cu pînze, dintre care 75 de fregate pentru transportul cavaleriei . . . 2.610.200 l. st.

2. Pentru navlul navelor închiriate în vederea transportului trupelor, împreună cu proviziile, deoarece guvernul a închiriat pentru tot anul 18 nave cu aburi și 86 de nave de transport cu pînze . . . 108.000 „ „

Total general . . . 4.553.731 l. st.

D-l Gladstone intenționează să sporească încasările de impozite prin prelungirea valabilității dublului impozit pe venit pînă la sfîrșitul războiului, majorarea accizului pe malț de la 2 șilingi și 9 pence la 4 șilingi și a accizului pe băuturi spirtoase cu 1 șiling pe galon în Scoția și cu 8 pence pe galon în Irlanda, precum și prin amînarea reducerii accizului pe zahăr, care trebuia să intre în vigoare la 5 iulie crt. Hotărîrile cu privire la băuturile spirtoase, malț și zahăr au fost adoptate imediat.

Majorarea accizului pe băuturi spirtoase nu va duce la o sporire a veniturilor, întrucît va atrage după sine o reducere considerabilă a consumului de băuturi. Noul acciz pe malț va fi o pedeapsă pentru circiumari și pentru clientela lor, pentru că organul lor oficial, „Morning Advertiser“, s-a dovedit a fi un adept înverșunat al războiului. Accizul pe zahăr e merit să dea în acest an un gust amar marinatei și gemurilor. În ceea ce privește impozitul pe venit, este bine știut că la 6 martie, adică la trei zile după primirea unor informații din partea colonelului Rose și a consulului Cunningham în legătură cu pregătirile de război ale Rusiei, d-l Gladstone a declarat că peste 7 ani acest impozit va fi desființat. Nu mai puțin cunoscută este declarația făcută de d-l Gladstone la 18 aprilie, cînd a spus că este suficientă dublarea impozitului pe venit numai pe o jumătate de an. Asta înseamnă că d-l Gladstone sau este cel mai neprevăzător și mai miop ministru de finanțe care a existat vreodată, sau se preface dinadins că bijbiie în întuneric, pentru a dezorienta, deruta și induce publicul în eroare.

Contribuabilul englez nu numai că e nevoit să plătească pentru războiul cu Rusia și pentru bigotismul și meschinăria ipocrită a d-lui Gladstone, dar trebuie să-i furnizeze și țaru-

lui mijloacele necesare pentru războiul lui împotriva Angliei. Aceasta reiese cât se poate de limpede din explicațiile date vineri seara de lordul John Russell, care a spus că guvernul britanic va continua să efectueze rambursări și să plătească dobânzile pentru datoria cunoscută sub denumirea de împrumutul ruso-olandez¹³²; acest împrumut este inclus în tratatul de la Viena, care numără printre principalele lui clauze și pe aceea că Polonia trebuie să rămână un regat constituțional independent, că Cracoviei urmează să i se acorde protecție ca unui oraș liber și că navigația pe toate fluviile europene, deci și pe Dunăre, nu trebuie să fie prin nimic stînjinită.

Neîncrederea în loialitatea irlandezilor pare să fie nemăsurat de mare, din moment ce lordul Palmerston a declarat că în acest an guvernul maiestății-sale nu are intenția să recruteze irlandezi în miliție. La timpul său, același Palmerston a răsturnat cabinetul Russell sub pretext că lordul John a provocat nemulțumiri în Irlanda neincluzînd-o în prevederile legii de organizare a miliției. Cabinetul a suferit o adevărată înfrîngere cu prilejul prezentării billului cu privire la căile ferate, care conținea doar cîteva din articolele recomandate de comisia parlamentară convocată în acest scop. Fiindcă proprietarii de căi ferate acționează în cea mai strînsă unitate, viteazul domn Cardwell, care a luat cuvîntul în numele guvernului, a preferat să retragă billul inițial și să-l înlocuiască cu un altul, care a fost elaborat chiar de directorii căilor ferate și care nu-i obligă pe aceștia la nimic și nu conține prevederi mai severe decît cele în vigoare. Cu prilejul dezbaterii acestui bill n-a fost prezent nimeni în Camera comunelor, afară de directorii de companii feroviare care sînt și membri ai parlamentului.

„După cît se pare — scrie un săptămînal —, miniștrii și parlamentul nu au destulă putere nici ca să apere proprietatea acționarilor și buzunarele călătorilor, nici ca să pună la adăpost publicul față de pretențiile societăților feroviare, care revendică dreptul de a dispune de toate acestea după bunul lor plac“.

Scris de K. Marx la 9 mai 1854

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 4.086
din 23 mai 1854

Semnat: *Karl Marx*

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

O faimoasă victorie

Ziarele engleze se întrec în comentarii ironice pe seama decorării generalului Osten-Sacken de către țar pentru că a participat la recenta bătălie dintre flota aliată și fortificațiile de coastă care apără portul Odesa. Ele consideră că această bătălie s-a încheiat cu victoria deplină a aliaților și socot că entuziasmul pe care-l manifestă dușmanul lor nu este altceva decît o nouă mostră de fanfaronadă moscovită și de minciună imperială. În ceea ce ne privește, cu toate că nu nutrim o simpatie deosebită pentru țar sau pentru Osten-Sacken — deși acesta este, fără îndoială, un om inteligent și energic (el este fratele generalului cu același nume¹³³, care comandă un corp de armată în Principatele dunărene) —, considerăm totuși că această „victorie” de la Odesa merită să fie examinată ceva mai îndeaproape și că ar fi util să se stabilească, pe cît e posibil, care din părți se îndeletnicește cu născocirile și dă dovadă de fanfaronadă; aceasta cu atît mai mult, cu cît este vorba de prima și unica luptă dintre aliați și ruși despre care am putut căpăta unele informații.

Din documentele oficiale publicate de ambele părți reiese că scopul urmărit de flota aliată cînd și-a făcut apariția în fața Odesei era de a cere guvernatorului, ca reparație pentru focul tras împotriva steagului alb britanic, să predea toate vasele engleze, franceze și rusești aflate în port. Aliații trebuie să-și fi dat seama că nu vor primi nici un răspuns la această cerere și, în consecință, erau probabil pregătiți să ia cu forța ceea ce ar fi cerut în zadar; și din moment ce nu și-au atins scopul, înseamnă că au suferit o înfringere în toată regula, indiferent de pagubele pe care le-au pricinuit adversarului.

Care era deci raportul de forțe? Insuși decretul guvernului rus, prin care Osten-Sacken este numit comandantul

unui teritoriu întins situat în imediata vecinătate a spatelui frontului armatei de la Dunăre, cât și faptul că acest comandant și-a ales ca reședință Odesa arată importanța pe care o atribuie rușii — în mod firesc și pe bună dreptate — acestui punct. Căci tocmai Odesa este locul în care o debarcare a inamicului le-ar putea aduce cele mai mari prejudicii. Aici inamicul ar găsi nu numai toate resursele unui mare oraș, dar, în plus, și pe acelea ale grănarului întregii Europe; aici el s-ar afla în punctul cel mai apropiat de liniile de comunicație și, eventual, de retragere ale armatei ruse care se află acum în Turcia. În aceste împrejurări, amiralii aliați nu puteau să nu știe că orașul este apărat de o garnizoană numeroasă și că orice încercare de a efectua o debarcare cu efectivul de marinari și de soldați ai infanteriei marine de care ar putea dispune pentru această operație va fi imediat respinsă. Dar fără a debarca trupe și fără a pune stăpînire, fie și pentru scurt timp, măcar pe port, dacă nu și pe oraș, ei nu puteau spera să elibereze vasele engleze și franceze imobilizate acolo. Singura lor șansă de a-și atinge acest scop era să supună orașul unui bombardament cât mai violent, astfel ca rămînerea oricăror trupe în oraș să devină riscantă, și să încerce apoi să elibereze vasele. Totuși nu este încă sigur că s-ar fi putut ajunge la acest rezultat prin bombardarea unui oraș mare cu străzi foarte largi și cu piețe mari, unde clădirile care ar putea fi incendiate ocupă un loc destul de redus. Amiralii trebuie să fi știut, prin urmare, că, dacă Osten-Sacken va respinge ultimatumul lor, ei nu vor putea să-și impună punctul lor de vedere. Dar ei au considerat că după focul tras împotriva steagului alb trebuie să întreprindă ceva împotriva Odesei, și de aceea au trecut la acțiune.

Căile de acces spre Odesa dinspre mare erau apărate de șase baterii, prevăzute, după cât se pare, cu vreo 40 sau 50 de tunuri de 24 și de 48 de livre. Dintre aceste baterii au participat la luptă numai 2 sau 3, deoarece atacanții se mențineau în afara cîmpului de bătaie al celorlalte. Împotriva acestor baterii au intrat în acțiune 8 fregate cu aburi care aveau la bord cam 100 de tunuri; dar, fiindcă natura operației făcea posibilă folosirea tunurilor numai de pe un singur bord al navelor, superioritatea aliaților în ceea ce privește numărul tunurilor a fost considerabil diminuată. În ceea ce privește calibrul, forțele celor două părți par să fi fost aproximativ egale, căci dacă un tun de 24 de livre este inferior unuia de 32 de livre cu țeavă lungă, în schimb un

tun greu de 48 de livre este, fără îndoială, egal cu tunurile de bombardament de 56 sau 68 de livre, care nu suportă o încărcătură completă de pulbere. În sfârșit, vulnerabilitatea mai mare a vaselor, în comparație cu parapetele, și lipsa de precizie a tirului, datorită mișcării vasului, fac ca tunurile bateriilor de coastă să aibă o situație mai favorabilă decât artileria navală, chiar dacă aceasta din urmă deține o superioritate numerică mai pronunțată. Drept exemplu poate servi bătălia de la Eckernförde¹³⁴, din Schleswig (1849), unde două baterii care dispuneau în total de 20 de tunuri au distrus un vas cu 84 de tunuri, au scos din luptă o fregată cu 44 de tunuri, care a fost capturată, și au respins atacul a două vapoare puternic înarmate.

Se poate deci considera că, atita timp cât s-a limitat la artileria de coastă și la cele 8 vase cu aburi, lupta a fost mai mult sau mai puțin egală, chiar dacă se ține seama de superioritatea pe care o au tunurile anglo-franceze în ce privește raza și precizia tirului, așa cum s-a văzut în timpul luptei. Datorită acestei situații, opera de distrugere avansa foarte încet. Singurul rezultat la care s-a ajuns după mai multe ore de tir a fost scoaterea din luptă a două tunuri rusești. În cele din urmă, aliații s-au apropiat mai mult și și-au schimbat tactica. Ei au încetat să mai tragă asupra pereților de piatră ai bateriilor și au început să bombardeze cu obuze și cu rachete incendiare vasele rusești și clădirile militare din port și din împrejurimi. Rezultatele nu s-au lăsat așteptate. Obiectivul supus atacului era acum destul de mare pentru ca fiecare obuz să nimerească într-un loc vulnerabil, așa că, nu mult după aceea, totul a fost cuprins de flăcări. Depozitul de pulbere din spatele bateriei de la capătul digului, care opusese cea mai înverșunată rezistență și împotriva căruia fusese îndreptată încă de la început lovitura principală, a sărit în aer; această explozie și întinderea incendiului au silit în cele din urmă garnizoana bateriei să se retragă. Ca de obicei, artileriștii ruși au dat dovadă și de data aceasta de foarte puțină îndemnare, însă de o foarte mare bravură. Tunurile și mitraliile lor, pe cât se vede, au fost de calitate cu totul inferioară, iar pulberea — extrem de slabă.

Acesta a fost singurul rezultat al întregii operații. Patru tunuri rusești din bateria de la capătul digului au fost reduse la tăcere; toate celelalte baterii n-au suferit aproape nici un fel de pierderi. Explozia depozitului de pulbere pare să nu fi fost prea puternică; faptul că el se afla în imediata apro-

piere a bateriei denotă că deservea numai această baterie, cantitatea depozitată aici reprezentînd doar muniția pentru o singură zi, să zicem 60 pînă la 100 de obuze pentru fiecare din cele patru tunuri; dacă scădem numărul probabil de obuze trase în cursul zilei, rezultă că nu rămăseseră mai mult de 300 de încărcături de pulbere. Nu avem nici un fel de date care să ne permită o evaluare a pagubelor provocate altor instalații; aliații, bineînțeles, n-au putut să stabilească proporțiile lor, iar rușii le prezintă ca fiind cu totul neînsemnate. De altfel, din comunicatele rusești reiese că navele care au ars *nu erau* vase de război, cum se spune în comunicatele anglo-franceze; pe cît se pare este vorba — afară de cîteva vase comerciale — de vase de transport și de vapoare pentru pasageri, proprietate a statului. Trebuie să spunem că nici înainte n-am fost informați că la Odesa s-ar afla vase de război rusești.

În timpul luptei, două vase comerciale franceze și unul sau două vase engleze au reușit să scape din port; *sapte vase comerciale britanice* continuă să se afle sechestrare acolo pînă în ziua de astăzi. „Vitejii” amirali, prin urmare, n-au reușit să obțină satisfacerea cererilor lor, și din moment ce au fost nevoiți să se retragă fără să fi obținut vreun rezultat pozitiv și după ce au scos din funcție doar o singură baterie din șase, ei trebuie să admită că atacul lor a fost respins. Pierderile lor în oameni sînt foarte mici, dar corpul cîtorva nave a fost avariat, iar vaporul francez „Vauban” s-a aprins de la o ghiulea încinsă și a fost nevoit să se retragă pentru cîtva timp din luptă.

Iată la ce se reduce ceea ce presa britanică denumește „glorioasele știri de la Odesa” și ceea ce a răscumpărat în ochii englezilor toate gafele comise pînă acum de amiralul Dundas. Mai mult chiar: această bătălie a ridicat atît de mult moralul publicului în Anglia, încît ni s-a spus, cu toată seriozitatea, că amiralii, convinși acum de superioritatea zdrobitoare a artileriei lor față de cea rusească în ce privește raza tirului, au hotărît cu tot dinadinsul să încerce să bombardeze Sevastopolul și că au mers chiar acolo și au tras cîteva salve. Dar astea-s curate născociri, căci cine și-a aruncat măcar o dată privirea pe planul Sevastopolului știe că un atac — cu sau fără bombardament — împotriva acestui oraș și a acestui port, dacă nu se reduce la un simplu simulacru de luptă în afara golfului, trebuie să se desfășoare în apele din apro-

pierea țărmlului și în raza de bătaie chiar și a unor tunuri de câmp.

La acest simplu exposé * ne-am permite să adăugăm că fanfaronada colegilor noștri englezi în legătură cu această bătălie — în care atacul lor a fost complet respins, iar obiectivul urmărit n-a fost atins — nu se deosebește prea mult de tonul general al comentariilor și afirmațiilor lor anterioare cu privire la mersul războiului. Oricare va fi rezultatul acestui război, un istoric imparțial va trebui, după părerea noastră, să menționeze că născocirile, tertipurile, înșelăciunile, subterfugiile diplomaților, fanfaronada și minciunile militarilor, care, toate, au marcat primele etape ale luptei, au fost folosite într-o măsură egală atât de Anglia cât și de Rusia.

Scris de F. Engels la 15 mai 1854

Publicat ca articol de fond
în ziarul „New York Daily Tribune“
nr. 4.098 din 6 iunie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

---

* — expunere. — *Nota trad.*

Karl Marx

* Atacul împotriva Sevastopolului. —
Curățirea moșiilor în Scoția

Londra, vineri 19 mai 1854

„Primul atac împotriva Sevastopolului”, despre care aflăm dintr-o telegramă publicată în ziarele de astăzi, pare să fie o faptă tot atât de glorioasă ca și bombardarea Odesei, în care fiecare din părți susținea că victoria este de partea ei. Judecând după cele aflate din ziare, atacul a fost efectuat prin bombardarea cu obuze de tunuri „cu bătaie lungă”, al căror tir a fost îndreptat împotriva fortificațiilor exterioare. Că portul Sevastopol sau orașul însuși nu poate fi atacat cu tunurile, oricare ar fi bătaia lor, fără a pătrunde în golf și a ajunge în apropierea bateriilor care apără orașul și că, în general, orașul nu poate fi luat fără debarcarea unor forțe considerabile, se poate vedea dintr-o simplă privire aruncată pe hartă, și acest lucru este confirmat de orice autoritate în probleme militare. De aceea sus-zisa operație, dacă într-adevăr a avut loc, trebuie apreciată ca o faptă pseudoeroică, menită să edifice pe aceiași gobe-mouches * al căror patriotism a fost stimulat de laurii de la Odesa.

Guvernul francez l-a trimis pe d-l Bourrée în Grecia cu o misiune specială. El este însoțit de o brigadă aflată sub comanda generalului Forey și are dispoziție să ceară regelui Othon plata imediată a tuturor dobânzilor la împrumutul de 100.000.000 de franci acordat de Franța guvernului grec în 1828. În caz de refuz, francezii urmează să ocupe Atena și o serie de alte puncte de pe teritoriul regatului.

Cititorii își amintesc, poate, de articolele mele în legătură cu procesul de curățire a moșiilor din Irlanda și Scoția, în urma căruia, în prima jumătate a secolului nostru, mii și mii

* — nătăfleți. — *Nota trad.*

de oameni au fost alungați de pe pământul strămoșilor lor¹³⁵. Acest proces continuă și astăzi, și se desfășoară cu o forță întru totul demnă de aristocrația virtuoasă, rafinată, religioasă și filantropică a acestei țări model. Casele sînt incendiate sau dărîmate peste locatarii lipsiți de apărare. Pe moșia Neagaat din Knoydart a fost atacată toamna trecută, din ordinul landlordului, casa lui Donald MacDonald, un om respectabil, cinstit și harnic. Soția lui zăcea în pat și nu putea fi transportată; cu toate acestea, administratorul și banda sa de slugi au dat afară pe cei șase copii ai lui MacDonald, dintre care cel mai mare nu împlinise încă 15 ani, și au dărîmat toată casa, cu excepția unui mic colț de acoperiș deasupra patului bolnavei.

MacDonald a fost atît de puternic zguduit de această întîmplare, că și-a pierdut mințile. Medicii l-au declarat nebun, și acum el umblă de colo pînă colo căutîndu-și copiii printre ruinele colibelor arse și dărîmate. Copiii săi flămînzi umblă după el plîngînd, dar el nu-i recunoaște, și este lăsat în libertate fără ajutor și fără îngrijire, pentru că nebunia lui este inofensivă.

Două femei măritate, care nu mai aveau mult pînă să nască, au văzut cum sînt dărîmate, sub ochii lor, casele în care locuiau. Ele au fost nevoite să doarmă noapți de-a rîndul sub cerul liber, și urmarea a fost că amîndouă au născut înainte de vreme, în dureri atroce, și că li s-au întunecat mințile; acum ele bat drumurile cu droaia de copii după ele, lipsite de orice sprijin și fără nici o nădejde de a se înzdrăveni, ca o înfricoșătoare mărturie împotriva clasei care poartă denumirea de aristocrația britanică.

Pînă și copiii își ies din minți din cauza terorii și persecuțiilor. La Doon, în Knoydart, niște arendași săraci care fuseseră izgoniți din casele lor s-au adăpostit într-o magazie părăsită. În toiul nopții, agenții landlordului au înconjurat magazia și i-au dat foc, pentru că acești oameni săraci și nenorociți își găsiseră adăpost sub acoperișul ei. Cuprinși de groază, aceștia au fugit din magazia cuprinsă de flăcări, iar unii dintre ei au înnebunit de-a binelea. Ziarul „Northern Ensign” scrie:

„Un băiețaș și-a pierdut mințile și va trebui să fie izolat; el sare noaptea din pat strigînd «Foc! Foc!» și-i asigură pe cei din jurul său că în magazia cuprinsă de flăcări au mai rămas încă bărbați și copii. De cum se înserează, simpla vedere a unui foc îl înspăimîntă. Priveliștea îngrozitoare de la Doune, cînd magazia cuprinsă de flăcări

lumina totul în jurul ei și când bărbați, femei și copii, înnebuniți de frică, alergau de colo pînă colo — iată ce i-a tulburat mintea”.

Așa se poartă aristocrația cu niște oameni săraci, perfect apti de muncă, de pe urma cărora se îmbogățește. Să vedem acum care sînt operele ei de binefacere parohiale. Citez aici o serie de date, extrase de mine din materialele prezentate de d-l Donald Ross din Glasgow și de ziarul „Northern Ensign” :

1. Văduva Matherson, în vîrstă de 96 de ani, primește în total 2 șilingi și 6 pence de la parohia Strath, din insula Skye.

2. Murdo Mackintosh, în vîrstă de 36 de ani, și-a pierduț complet capacitatea de muncă acum 14 luni, cînd s-a prăvălit peste el o căruță. Este insurat și are șapte copii între 1 și 11 ani. Primește de la parohia Strath numai 5 șilingi pe lună.

3. Văduva lui Samuel Campbell, în vîrstă de 77 de ani, care locuiește în Broadford, pe insula Skye, într-o casă dărăpănată, primea de la parohia Strath 1 șiling și 6 pence pe lună. Ea s-a plîns că nu-i ajung, și după multe tărăgăneli autoritățile parohiale i-au mărit ajutorul la 2 șilingi lunar.

4. Văduva McKinnon, în vîrstă de 72 de ani, primește de la parohia Strath, din insula Skye, 2 șilingi și 6 pence lunar.

5. Donald McDugald, în vîrstă de 102 ani, locuiește în Kraydatt. Soția sa este în vîrstă de 77 de ani și amîndoi sînt extrem de slăbiți. Ei primesc de la parohia Glenelg doar cîte 3 șilingi și 4 pence lunar.

6. Mary McDonald, o văduvă în vîrstă de 93 de ani, nu se mai poate ridica din pat. Soțul ei era militar și și-a pierdut atunci un braț. A murit acum 20 de ani. Ea primește de la parohia Glenelg 4 șilingi și 4 pence pe lună.

7. Alexander McIsaac, în vîrstă de 53 de ani și complet inapt de muncă, are o soție de 40 de ani, un fiu orb în vîrstă de 18 ani și patru copii sub 14 ani. Parohia Glenelg acordă acestei familii nenorocite doar 6 șilingi și 6 pence pe lună, adică mai puțin de 1 șiling de persoană.

8. Angus McKinnon, în vîrstă de 72 de ani, și soția sa bolnavă, în vîrstă de 66 de ani, primesc cîte 2 șilingi și 1 pence pe lună.

9. Mary McIsaac, în vîrstă de 80 de ani, bolnăvicioasă și complet oarbă, primește de la parohia Glenelg 3 șilingi și 3 pence pe lună. La rugămintea ei de a i se mări ajutorul, inspectorul i-a răspuns : „Cum nu vă este rușine să cereți mai mult cînd știți că alții primesc și mai puțin decît atît ?” — și n-a mai stat s-o asculte.

10. Janet McDonald, zisă McGillioray, în vîrstă de 77 de ani, complet inaptă de muncă, primește numai 3 șilingi și 3 pence lunar.

11. Catherine Gillies, în vîrstă de 78 de ani, complet inaptă de muncă, primește lunar de la parohia Glenelg numai 3 șilingi și 3 pence.

12. Mary Gillies, zisă Grant, în vîrstă de 82 de ani, zace la pat de 8 ani ; primește de la parohia Ardnamurchan 28 de livre de făină și 8 pence lunar. Inspectorul epitropiei săracilor n-a mai vizitat-o de 2 ani ; ea nu primește nici un fel de ajutor medical și nici îmbrăcăminte sau hrană.

13. John McEachan, în vîrstă de 86 de ani, țintuit la pat, locuiește în Ardnamurchan; parohia respectivă îi dă o livră de făină pe zi și 8 pence pe lună. N-are îmbrăcăminte și nici altă avere.

14. Ewan McCallum, în vîrstă de 93 de ani, e bolnav de ochi. L-am găsit cerșind pe malurile canalului Crinan, în parohia Knapdale din Argyllshire. Primește 4 șilingi și 8 pence pe lună; nu are îmbrăcăminte, nu i se dă ajutor medical și nici combustibil, și nu are nici locuință. Este o adevărată grămadă de zdrențe ambulante, un pauper cu un aspect dintre cele mai jalnice.

15. Kate McArthur, în vîrstă de 74 de ani, țintuită la pat, trăiește singură la Dunardy, în parohia Knapdale. În afară de cei 4 șilingi și 8 pence pe lună pe care îi primește de la parohie, nu mai are nimic. Nu o vizitează nici un doctor.

16. Janet Kerr, zisă McCallum, o văduvă în vîrstă de 78 de ani, cu sănătatea șubrezită, primește 6 șilingi pe lună de la parohia Glas-sary. În afară de acești bani nu primește nici un alt ajutor și nu are nici locuință.

17. Archibald McLaurin, în vîrstă de 73 de ani, din parohia Appin, e complet inapt de muncă; la fel și soția lui. Primesc cîte 3 șilingi și 4 pence ajutor parohial pe lună; nu au combustibil, îmbrăcăminte sau locuință. Locuiesc într-o cocioabă mizerabilă, improprie pentru oameni.

18. Văduva Margaret McLeod, în vîrstă de 81 de ani, locuiește în Lasgach, în parohia Lochbroom; primește 3 șilingi pe lună.

19. Văduva lui John Mackenzie, de 81 de ani, locuiește în Ullapool, parohia Lochbroom. Este complet oarbă și grav bolnavă; primește numai 2 șilingi pe lună.

20. Văduva Catherine McDonald, în vîrstă de 87 de ani, locuiește pe insula Luing, în parohia Kilbrandon; este complet oarbă și zace la pat. Primește 7 șilingi lunar, pentru hrană, din care trebuie să plă-tească o îngrijitoare. Casa ei s-a prăbușit, dar parohia a refuzat să-i dea locuință, și acum ea zace sub un șopron, pe podeaua de lut. In-spectorul refuză să-i acorde vreun ajutor.

Dar lipsa de omenie nu se mărginește la atît. La Strathcar-ron a avut loc nu de mult o bătaie în toată regula. O mulțime de femei, înnebunite de brutalitatea evacuărilor efectuate și de așteptarea celor ce aveau să urmeze, se adunaseră în stradă fiindcă auziseră că în regiunea lor vine un detașament de polițiști ca să alunge pe arendași. Dar cei sosiți nu erau poli-țiști, ci încasatori de accize; aflînd că au fost confundați cu alții, acești oameni, în loc să risipească neînțelegerea, s-au gîndit să profite de ea, dîndu-se drept polițiști și spunînd că au venit să evacueze pe oameni. Cînd femeile au început să se agite, acești slujbași le-au amenințat cu un pistol încărcat. Cele ce s-au întîmplat după aceea au fost arătate într-o scri-soare a d-lui Donald Ross, care a venit de la Glasgow la Strathcarron și a stat în această localitate două zile, culegînd informații și examinînd pe răniți. Din scrisoarea lui, scrisă la

„Royal Hotel“ din Owen la 15 aprilie 1854, aflăm următoarele :

„Informațiile culese de mine arată că șeriful s-a comportat cât se poate de rușinos. El n-a avertizat pe oameni că are de gînd să pună în mișcare poliția împotriva lor. El n-a dat citire legii cu privire la răzvrătiri. El nu le-a dat nici măcar timp să se împrăstie, ci, dimpotrivă, apropiindu-se cu detașamentul său și ținînd în mină un baston, a strigat : «La o parte !», iar apoi, nelăsînd să treacă nici o clipă, a ordonat : «Dați în ele !», după care a început numaidecît o scenă de nedescris. Polițiștii au început să lovească în cap pe nefericitele femei cu bastoanele lor grele, doborîndu-le la pămînt, călcîndu-le în picioare și izbîndu-le cu brutalitate sălbatică, unde nimereau. Curînd de tot întreaga pajiște a fost scaldată în sînge. Țipetele femeilor, ale băieților și fetelor, care zăceau în băltoace de sînge, sfîșiau văzduhul. O parte dintre femei, căutînd să scape de urmărirea polițiștilor, s-au aruncat în apele adînci și repezi ale Carronului, punîndu-și mai degrabă nădejdea în îndurarea lui decît în indulgența polițiștilor sau a șerifului. Unora dintre femei bastoanele polițiștilor le-au smuls smocuri de păr ; unei fete, o violentă lovitură de baston i-a rupt de la umăr o fâșie de carne lungă de șapte țoli, lată de peste un țol și groasă de peste un sfert de țol. O fată tină, care stătea deoparte și privea, a fost atacată de trei polițiști. Aceștia au lovit-o în frunte, i-au spart capul și, după ce a căzut jos, au început s-o lovească cu picioarele. Doctorul a extras din rană o bucată din boneta ei, ajunsă acolo prin lovitura bestială a unui polițist. Urmele țințelor de la bocanc se văd și acum pe spatulele fetei. În momentul de față, treisprezece femei din Strathcarron se află încă în stare gravă în urma loviturilor brutale date de polițiști. Trei dintre ele sînt atît de grav bolnave, că medicul care le îngrijește nu are nici o speranță ca ele să se însănătoșească. Judecînd după înfățișarea acestor femei și după gravitatea rănilor lor, precum și după aprecierile medicilor pe care le-am aflat pînă acum, reiese că nici jumătate din ele nu vor scăpa cu viață ; și chiar acelea care vor mai apuca să trăiască un timp oarecare, vor păstra pe corpul lor tristește mărturia ale groaznicei brutalități căreia i-au căzut victime. Printre cele grav rănite se află și o femeie însărcinată. Ea nu făcea parte din mulțimea care l-a întîmpinat pe șerif, ci stătea la o distanță destul de mare și privea ; totuși ea a fost crunt bătută de polițiști, cu bastoanele și cu picioarele, și starea ei este foarte gravă“.

La cele de mai sus putem adăuga că numărul total al femeilor care au fost atacate de polițiști este de 18 și că pe șerif îl cheamă Taylor.

Acesta este chipul aristocrației britanice în anul 1854.

Autoritățile locale și guvernul au ajuns la o înțelegere în sensul că urmărirea judiciară a lui Cowell, Grimshaw și a celorlalți conducători ai grevei de la Preston¹³⁶ va fi sistată, cu condiția ca să fie sistată și anchetarea activității judecătorilor de pace și a lorzilor industriei bumbacului din Preston. Ceea ce s-a și făcut.

Faptul că d-l Duncombe a amînat cu două săptămîni prezentarea în Camera comunelor a propunerii sale de creare a unei comisii care să ancheteze acțiunile întreprinse de judecătorii de pace din Preston se explică, după unii, tocmai prin existența unei asemenea înțelegeri.

Scris de K. Marx la 19 mai 1854

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 4.095
din 2 iunie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Semnat: *K a r l M a r x*

Friedrich Engels

Războiul ¹³⁷

În sfârșit, sîntem în măsură să aducem la cunoștința cititorilor o faptă vitejească săvîrșită de marinarii britanici. După un bombardament de 8 ore, flota amiralului Napier a distrus fortăreața Gustavswärn (ceea ce în traducere din limba suedeză înseamnă : citadela sau fortăreața lui Gustav) și a capturat garnizoana ei cu un efectiv de 1.500 de oameni. Acesta este primul atac serios împotriva unei posesiuni imperiale rusești și, în comparație cu operațiile somnolente și inofensive de la Odesa, el arată cel puțin că, pe cît îi va sta în putință, Charles Napier nu va accepta să-și sacrifice gloria sa și pe aceea a strămoșilor săi. Fortul Gustavswärn este situat la extremitatea peninsulei care formează colțul de sud-vest al Finlandei, în apropiere de farul Hangö-Udd, cunoscut tuturor căpitanilor de vase comerciale care navighează în Golful Finic. Importanța militară a acestui fort nu este prea mare, căci el apără doar o întindere foarte mică de uscat și de apă, și flota atacatoare l-ar fi putut lăsa în urmă fără nici un risc. Însuși fortul, după cum reiese din efectivul garnizoanei sale, trebuie să fi fost de proporții destul de reduse. Dar față de binecuvîntata ignoranță, care domnește pînă și în amiralitatea britanică și la ministerul de război, în ce privește adevărata forță și importanță a apărării de coastă a Rusiei în regiunea Mării Baltice, ni se va ierta dacă, pînă la primirea unor informații mai amănunțite, ne vom abține de la orice comentarii în legătură cu importanța tactică a acestei operații.

Pentru moment putem spune doar atît : faptul că bombardamentul a durat opt ore dovedește că rușii, chiar dacă nu au dat dovadă de prea multă îndemînare, s-au apărat cu neînfricare, și face să se prevadă că pentru apărarea fortărețelor de prim rang din același golf ei vor depune o rezis-

tență mult mai îndârjită decît era de așteptat. Pe de altă parte, cei 1.500 de prizonieri de război nu reprezintă pentru Rusia o pierdere cît de cît însemnată (ea este echivalentă cu pierderile medii pe care le provoacă bolile, timp de două zile, la Dunăre), în timp ce pentru Napier ei trebuie să fie o povară destul de serioasă. Și, într-adevăr, ce să facă cu ei? El nu-i poate elibera nici pe cuvînt de onoare, nici altfel, și locul cel mai apropiat în care-i poate trimite este Anglia. Pentru a asigura transportarea în deplină securitate a acestor 1.500 de oameni, el va avea nevoie de cel puțin trei nave de linie sau de un număr îndoit de fregate cu aburi. Insuși rezultatul victoriei sale îi va stînjeni mișcările timp de două sau trei săptămîni. Și, în sfîrșit, cum va putea el să-și păstreze teritoriul cucerit, dacă nu are trupe de debarcare? Nu văd cum ar putea să facă lucrul acesta fără să-și slăbească din nou flota, care și așa dispune de efective insuficiente, și fără să reducă și mai mult numărul marinarilor și al soldaților de infanterie marină de pe fiecare navă. În legătură cu aceasta vom aminti o problemă care în prezent este aprig discutată în presa britanică, deși, ca de obicei, cu prea multă întîrziere.

Presa britanică a descoperit pe neașteptate că o flotă, fie ea oricît de puternică, nu este de prea mare folos dacă nu are la bord trupe destul de numeroase care să debarce pe uscat și să consolideze victoria, și că pentru aceasta salvele artileriei navale în luptă cu fortificațiile de coastă se dovedesc a fi, chiar în cel mai bun caz, cu totul insuficiente. Se pare că pînă la sfîrșitul lunii trecute această idee nu le-a trecut niciodată prin minte celor din cercurile oficiale britanice — atît celor care conduc războiul cît și celor care dirijează opinia publică engleză. Deocamdată toate trupele și toate mijloacele de transport aflate la dispoziție au fost îndreptate spre Marea Neagră, iar trupele terestre destinate a fi trimise în Marea Baltică, al căror stat-major nu a fost încă complet organizat, constau doar dintr-o brigadă cu un efectiv de 2.500 de oameni, din care pînă acum n-a fost expedit nici unul!

Francezii, la rîndul lor, întîrzie și ei în modul cel mai lamentabil. În ceea ce privește flota lor, care are misiunea să opereze în Marea Baltică — vă amintiți emfaticele cuvinte din raportul ministrului Ducos: „Maiestatea-voastră a ordonat să fie echipată o a treia flotă; ordinul maiestății-voastre a fost executat” —, această splendidă forță armată, care tre-

buia să fie gata de plecare la mijlocul lunii martie și să fie alcătuită din zece nave de linie, în realitate nu numără nici acum mai mult de cinci nave de linie, care împreună cu fregatele și celelalte nave mai mici se tirăsc, în acest moment, de-a lungul Marelui Belt. Ca să ajungă aici, venind de la Brest, această flotă a avut nevoie de nu mai puțin de trei săptămîni, deși vîntul a bătut tot timpul dinspre apus. Marea tabără de la Saint-Omer, care trebuia să cuprindă 150.000, iar la nevoie chiar 200.000 de oameni, destinați, chipurile, unei expediții baltice, există pe hîrtie încă de acum trei sau patru săptămîni, dar în realitate n-a fost concentrată aici nici măcar o brigadă. Și totuși francezii ar fi putut găsi destul de ușor, pentru trupele lor de infanterie și de artilerie ușoară de cîmp, 10.000—15.000 de oameni din garnizoanele lor de pe coastă, fără prea multă zarvă și fără obișnuita pompă teatrală demonstrativă a marilor tabere. Dar de unde să ia mijloacele de transport necesare? Ar fi trebuit să închirieze în acest scop vase comerciale engleze; dacă ținem seamă de viteza medie a flotei franceze, reiese că ele ar avea nevoie de patru pînă la șase săptămîni pentru a sosi, unul cîte unul, pe teatrul de operații. Dar unde să debarce trupele, unde să-și concentreze brigada și divizia, unde să-și organizeze statele-majore și intendența? Aliații se învîrtesc într-un cerc vicios: pentru a avea o armată terestră în regiunea Mării Baltice, ei trebuie să cucerească, în prealabil, o insulă sau o peninsulă, unde să-și concentreze și să-și organizeze trupele pentru atac; dar pentru aceasta trebuie să dispună mai întîi de forțe terestre la fața locului. Și nu le-ar fi greu să învingă aceste dificultăți, dacă ar avea un amiral bun, destul de priceput în arta războiului pe uscat pentru a putea comanda niște forțe terestre; și nu încapă îndoială că Charles Napier este în măsură să facă față unei asemenea sarcini, ca unul care a luptat destul de mult pe uscat. Dar numai cu greu ne putem aștepta la o unitate de acțiune cînd puterea supremă se află în mîinile unor oameni ca Aberdeen*, cînd patru ministere diferite se amestecă în treburile armatei, cînd armata și flota se află într-un permanent antagonism și cînd trupele aliate engleze și franceze se invidiază unele pe altele pentru glorie, pentru succesele obținute de fiecare.

* În textul articolului de față, publicat în „New York Daily Tribune”, au fost inserate aici cuvintele: „și Palmerston”. — Nota red.

Prin urmare, mai devreme de sfârșitul lunii iunie nu poate fi creată o armată terestră cît de cît importantă, pentru operațiile în regiunea Mării Baltice ; și dacă în răstimp de patru luni războiul nu va fi terminat și pacea nu va fi încheiată, va trebui să se renunțe la toate cuceririle — să fie retrase sau abandonate pe loc trupele, tunurile, navele, proviziile —, și timp de șapte luni, cît durează iarna, rușii vor rămîne din nou stăpîni pe toate teritoriile lor baltice. De aici reiese destul de clar că în acest an nici vorbă nu poate fi de atacuri serioase și decisive împotriva regiunilor baltice ale Rusiei. E prea tîrziu ! Numai în cazul cînd Suedia se va alătura puterilor occidentale, acestea vor dispune în regiunea Mării Baltice de o bază de operații care să le permită să întreprindă o campanie de iarnă în Finlanda. Dar și aici avem de-a face cu un cerc vicios — ce-i drept, ca și primul, vicios numai pentru cei fricoși. Cum s-ar putea ca suedezii să se alătore acestor puteri, atîta timp cît ele n-au dat dovezi concrete de seriozitate în intențiile lor, trimițînd forțe terestre și ocupînd o parte din Finlanda ? Dar, pe de altă parte, cum ar putea ele să trimită acolo astfel de forțe fără să-și asigure în prealabil Suedia ca bază de operații ?

Pe drept cuvînt se poate spune că Napoleon cel Mare, „călăul” atîtor milioane de oameni, cu felul lui curajos, hotărît și nimicitor de a duce războiul, era un model de omenie în comparație cu șovăielnicii „bărbați de stat” de la conducerea acestui război cu Rusia, care pînă la urmă vor jertfi tot mai mulți oameni și mai mulți bani, dacă vor continua să meargă pe drumul pe care au apucat.

Dacă ne îndreptăm acum privirile spre Marea Neagră, vedem cum în fața Sevastopolului flotele aliate se distrează cu inofensive exerciții de tir la mare distanță, al căror obiectiv îl constituie cîteva jalnice întărituri exterioare ale acestei fortărețe. Cu acest joc nevinovat, după cum sîntem informați, s-au îndeletnicit, timp de patru zile, majoritatea navelor, și cum rușii nu aveau gata de pornire decît douăsprezece vase de linie, nu s-au arătat, în tot acest răstimp, nici măcar o dată în afara radei portului, spre marea mirare a amiralului Hamelin (vezi rapoartele sale din 1 și 5 mai)¹⁸⁸. Acest marinar viteaz este totuși destul de bătrîn pentru a-și aminti de vremurile cînd escadrele franceze erau nu numai blocate, dar și atacate în porturi de escadre engleze mult mai slabe. Și, într-adevăr, ar fi ciudat să ne așteptăm ca escadra

rusă, inferioară ca forță, să iasă din portul Sevastopol pentru a fi zdrobită și scufundată de nave de două ori mai numeroase, ca un fel de ispășire pentru „odioasa crimă” de la Sinope!

În acest timp, două vase de linie (vapoare cu elice) și șapte fregate cu aburi se află în drum spre Cerkasia. Ele au primit misiunea de a face o recunoaștere de-a lungul coastelor Crimeii și de a distruge apoi forturile de pe coastele cercheze. Dar la acest atac urmau să participe numai trei fregate cu aburi, celelalte patru avînd ordin să se întoarcă de îndată ce vor fi terminat operațiile de recunoaștere temeinică a Crimeii. După cît știm, cele trei forturi pe care rușii continuă să le dețină pe coasta cercheză — Anapa, Suhum-Kale* și Redut-Kale** — sînt destul de bine întărite și situate pe înălțimi care domină largul mării (excepție face Redut-Kale); de aceea este îndoielnic ca forțele trimise să fie suficiente pentru îndeplinirea misiunii primite, cu atît mai mult cu cît nu dispun nici de trupe de debarcare. Escadra, care se află sub comanda contraamiralului Lyons, trebuie totodată să stabilească legătura cu cerchezii, și îndeosebi cu căpetenia lor, Șamil. Ce anume trebuie să comunice contraamiralul Lyons lui Șamil nu se știe cu precizie; un lucru este însă cert: el nu poate să-i aducă ceea ce îi trebuie mai mult, și anume arme și muniții, căci navele de război aflate în misiune nu dispun de spațiu liber pentru transportul mărfurilor. Două biete vase comerciale sau goelete încărcate cu asemenea articole prețioase ar fi fost cu mult mai de folos decît tot sprijinul moral, ca desăvîrșire inutil, acordat de cinci vase de război. Aflăm totodată că în aceeași direcție a pornit și flota turcească, care aduce cerchezilor cele trebuincioase pentru înarmarea lor. În felul acesta flotele celor doi aliați îndeplinesc una și aceeași misiune fără să știe una de alta. Este și asta o unitate de plan și de acțiune! Poate că fiecare din ele o va lua pe cealaltă drept o flotă rusească, și atunci — ce privește minunată vor oferi cerchezilor cele două escadre trăgînd una în alta!

Între timp, la Gallipoli și Skutari trupele terestre ale aliaților fraternizează între ele în chip cu totul original, nimicînd enorme cantități de vin tare și dulce din partea locului. Aceia dintre ei care întîmplător rămîn treji sînt folosiți la

* Vechea denumire a orașului Suhumi. — *Nota trad.*

** Vechea denumire a orașului Kulevi. — *Nota trad.*

construirea de fortificații de campanie, care sînt astfel situate și construite că nu vor fi atacate niciodată sau nu vor fi apărate niciodată. Dacă mai era nevoie de vreo dovadă că nici guvernul englez și nici cel francez nu au avut cîtuși de puțin intenția să aducă vreun prejudiciu serios prietenului lor Nicolaie, apoi lucrul acesta pînă și un orb poate să-l vadă din felul cum își petrec timpul trupele lor. Pentru a avea un pretext să-și țină trupele departe de teatrul de operații, comandamentul aliat le pune să sape o linie neîntreruptă de fortificații de campanie de-a curmezișul întregului istm al Chersonesului Tracic. Oricine, și mai ales orice pionier francez, știe că liniile de apărare neîntrerupte trebuie evitate aproape în toate cazurile cînd e vorba de fortificații de campanie. Și totuși armatele anglo-franceze de la Gallipoli i s-a impus să folosească asemenea fortificații într-un ținut care, în proporție de două treimi, poate fi controlat de pe înălțimile situate în partea de unde se așteaptă apariția inamicului. Dar pentru că, în ciuda tuturor strădaniilor de a se mișca cît mai încet cu putință, chiar și cu viteza melcului, nu se poate totuși evita o oarecare înaintare, urmează, după cît se aude, ca 15.000 de francezi să plece la Varna. Dar pentru ce? Pentru a servi drept garnizoană fortăreței? Și ce să facă acolo? Să inoară de febră și malarie.

Dacă tot războiul acesta are vreun sens, atunci comandamentul ar trebui să știe că turcilor le lipsește tocmai arta de a manevra în cîmp deschis, în care sînt atît de versate trupele anglo-franceze, în timp ce, pe de altă parte, ei se dovedesc atît de pricepuți cînd e vorba de a apăra ziduri, metezeze și chiar breșe de fortificații împotriva unor trupe pornite la asalt, încît nici englezii și nici francezii nu pot rivaliza cu ei în această privință. Din această cauză, precum și datorită faptului că Varna, cu garnizoana ei turcească, a fost în stare să facă ceea ce n-a reușit pînă acum să facă nici o altă fortăreață — și anume să reziste timp de 29 de zile după ce în meterezul cetății au fost făcute trei breșe potrivite pentru asalt —, turcii, care nu sînt îndeajuns de disciplinați, sînt luați de la Varna și trimiși să lupte împotriva rușilor în cîmp deschis, în timp ce pentru apărarea meterezelor Varnei sînt trimiși bine instruiții francezi, care sînt excelenți cînd e vorba de atac, dar puțin rezistenți în cazul unei apărări de lungă durată.

După alte informații, toate aceste mișcări nu sînt altceva decît o simplă amăgire și se pun la cale evenimente mari. Trupele aliate, după cît se spune, nu intenționează să întreprindă nici un fel de operații în Balcani; ele au menirea de a săvîrși, cu ajutorul flotelor, mari fapte de vitejie în spatele frontului rușilor. Ele ar urma să debarce la Odesa, să taie retragerea inamicului și să se unească în spatele lui cu austrieii din Transilvania; în afară de aceasta, ele ar urma să trimită detașamente în Cerkasia. În sfîrșit, ele vor trebui să pună la dispoziție 15.000 pînă la 20.000 de oameni pentru asaltul împotriva Sevastopolului dinspre uscat, în timp ce flotele vor forța intrarea în rada portului. Este suficient să ne aruncăm o privire asupra întregii istorii de pînă acum a războiului și asupra tratatelor diplomatice care l-au precedat, ca să ne dăm seama de unde provin aceste zvonuri: ele au pornit de la Constantinopol, curînd după sosirea mareșalului Leroy, care e cunoscut mai ales sub numele de Saint-Arnaud. Oricine cunoaște biografia acestui personaj ilustru* va recunoaște numai decît în tiradele lui pline de fanfaronadă pe omul care tocmai datorită acestei însușiri a ajuns la înaltul său rang de astăzi, cu toate că, ofițer fiind, a fost scos de trei ori din cadrele armatei.

În cîteva cuvinte, situația actualului război se prezintă în felul următor: Anglia și, mai ales, Franța sînt nevoite, „în mod obligatoriu, deși împotriva voinței lor”, să-și mențină cea mai mare parte din forțele lor armate în Orient și în Marea Baltică, adică pe cele două flancuri înaintate ale unei poziții militare al cărei centru cel mai apropiat este Franța. Rusia își sacrifică coastele ei maritime, flota și o parte din trupele sale pentru a atrage definitiv puterile occidentale în această mișcare ce contravine oricărei strategii. De îndată ce se va întîmpla acest lucru, de îndată ce efectivul necesar de trupe franceze va părăsi țara și va pleca în țări îndepărtate, Austria și Prusia vor declara că merg alături de Rusia și se vor năpusti cu forțe superioare asupra Parisului. Dacă acest plan reușește, Ludovic-Napoleon nu va avea la dispoziție nici un fel de trupe cu care să pareze o asemenea lovitură. Există însă o forță care poate „să se mobilizeze” în orice împrejurări neprevăzute și care poate „să-l mobilizeze” și pe

* În textul din „New York Daily Tribune” se află intercalate aici următoarele cuvinte: „pe care am să v-o trimit într-un viitor apropiat”. — *Nota red.*

Ludovic-Napoleon împreună cu creaturile lui, așa cum a mobilizat și în trecut pe mulți cirmuitori. Ea poate să opună rezistență tuturor acestor invazii, așa cum a mai demonstrat o dată Europei unite. Și fiți siguri că această forță — care e Revoluția — nu se va lăsa așteptată atunci când va fi nevoie de acțiunea ei.

Scris de F. Engels la 22 mai 1854

Publicat, sub semnătura K. M., în „The People's Paper“ nr. 108 din 27 mai și, ca articol de fond, în „New York Daily Tribune“ nr. 4.101 din 9 iunie 1854

Se tipărește după textul apărut în „The People's Paper“

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

Starea actuală a armatei engleze, tactica ei,
echipamentul, intendența etc.

Londra, vineri 26 mai 1854

Războiul din Orient, chiar dacă nu va duce la alte rezultate, va avea cel puțin darul să risipească o parte din gloria militară a defunctului duce de Wellington. Cine a cunoscut Anglia pe vremea cînd trăia acest general mai mult decît supraapreciat își amintește că o simplă comparație între Napoleon și un soldat de talia invincibilului „duce de fier” era privită pe atunci ca o ofensă adusă națiunii britanice. Acum acest duce glorios este mort și zace în mormînt, după ce, în decursul ultimelor patru decenii, a fost adevăratul comandant al armatei britanice. Nici un alt comandant de oști nu s-a bucurat vreodată de atîta independență ca el, și nici unul n-a dat atît de puțin socoteală de faptele sale. Ducele era o autoritate care se situa mai presus de orice autorități, și nici regele, nici regina nu îndrăzneau să-l contrazică atunci cînd era vorba de domeniul lui de activitate. După ce a gustat timp de ani îndelungați din toate onorurile și bucuriile care sînt de obicei hărăzite fericitei mediocrități și care contrastează atît de puternic cu tragicele zguduirii îndeobște rezervate geniilor — lui Napoleon, de pildă —, „ducele de fier” a încetat din viață, și comanda armatei britanice a trecut în alte mîini. A trecut un an și jumătate de la moartea lui, armata britanică e pe punctul de a porni o campanie împotriva rușilor, și iată că, încă înainte ca primul regiment să se pregătească de imbarcare, se constată că „ducele de fier” a lăsat armata într-o stare care o face cu totul improprie pentru a fi folosită în luptă.

Deși dotat cu obișnuitul bun simț englezesc, ducele s-a dovedit a fi în multe privințe un om cu minte îngustă, mărginită. Se știe cît de nedrept a apreciat el rolul aliaților săi

germani în deznodămîntul bătăliei de la Waterloo, atribuindu-și lui toate meritele unei victorii care, dacă Blücher nu și-ar fi făcut apariția la timp, s-ar fi transformat într-o înfrîngere. Îndărătnicia cu care a lăsat să dăinuie toate abuzurile și absurditățile în armata britanică, ripostînd tuturor criticilor săi prin afirmația că „tocmai mulțumită acestor abuzuri și absurdități am ieșit noi învingători în Spania și Portugalia”, se îmbina perfect de bine cu convingerea sa conservatoare că un anumit grad de absurditate tradițională și de corupție este absolut necesar pentru buna funcționare a unei constituții care este „incontestabil cea mai bună” dintre toate. Dar, în timp ce în politică el știa, în momentele critice, să facă concesii în problemele importante, în domeniul militar s-a cramponat cu multă dîrzenie de concepțiile învechite și de absurditățile tradiționale. În decursul întregii sale activități, nici o îmbunătățire cît de cît importantă n-a fost introdusă în armata britanică, cu excepția unor perfecționări pur tehnice în domeniul artileriei. Căci aici era pur și simplu imposibil să se ignoreze cu desăvîrșire progresele rapide obținute în industria de fabrică și în științele tehnice. Urmarea a fost că, deși armata britanică posedă artileria cu cel mai bun material din lume, organizarea acestei artilerii este tot atît de greoaie ca și aceea a celorlalte arme și că în privința echipamentului, a armamentului și a organizării generale nu există nici un punct în care armata britanică să nu fi rămas în urma armatei oricăreia din țările civilizate ale Europei.

Trebuie să atrag din nou atenția cititorilor asupra faptului că în Anglia conducerea treburilor militare nu este, ca în alte țări, concentrată într-un singur departament. Aici există patru departamente, care sînt independente unul de altul și care se ciocnesc între ele. Există un secretar al departamentului războiului, care nu este altceva decît trezorier și contabil. Există un comandant-șef, cu sediul la statul-major al armatei engleze, care are în subordine infanteria și cavaleria. Există un comandant al serviciului tehnic al artileriei, care are sub conducerea lui pe ofițerii din serviciul tehnic al artileriei și care, bineînțeles, are în atribuția sa materialul armatei. Mai există apoi un secretar al departamentului coloniilor, care trimite trupe în diferitele posesiuni de peste mări și reeqlamentează înzestrarea lor cu material de război. Afară de aceasta există o intendență și, în sfîrșit, pentru trupele din India — comandantul-șef al armatei de pe acest

teritoriu. Absurditatea unor asemenea rînduieli a putut fi discutată în mod public abia după moartea lui Wellington, deoarece în 1837 raportul în legătură cu această problemă întocmit de comisia parlamentară a fost pus la dosar din ordinul ducelui. Acum, cînd a început războiul, lipsa de eficacitate a acestui sistem este pretutindeni resimțită, dar se ridică obiecții împotriva înfăptuirii unor schimbări sub cuvînt că ele ar putea să înlătore orice posibilitate de ordine și de continuitate în conducerea treburilor.

Pentru a arăta la ce încurcături poate duce acest sistem, am dat, cu alt prilej, următorul exemplu: nu există două obiecte pe care un regiment să nu fie nevoit să le ceară de la departamente diferite, independente unul de altul. Efectele le distribuie un colonel însărcinat în mod special cu această problemă, dar mantalele se obțin de la serviciul tehnic al artileriei; centiroanele și ranițele le eliberează statul-major al comandantului-șef, iar armele de foc se obțin tot de la serviciul tehnic al artileriei. La orice bază navală din străinătate, ofițerii superiori, ofițerii de artilerie, șefii de depozite și ofițerii de intendență sînt cu toții mai mult sau mai puțin independenți unii de alții și răspund în fața unor departamente diferite din metropolă, care sînt și ele independente unele de altele. În afară de asta continuă să se mențină funcția afit de scandaloasă a „coloneilor cu efectele”. În fiecare regiment există un ofițer cu gradul de colonel, a cărui atribuție este să obțină de la vistierie pentru efectele necesare regimentului o anumită sumă de bani, pe care numai în parte o cheltuiește potrivit destinației. Restul și-l însușește ca recompensă pentru eforturile depuse.

Comerțul cu brevetele de ofițer face ca aproape toate posturile superioare din armată să se afle la dispoziția exclusivă a aristocrației. După cîțiva ani de serviciu ca locotenent, căpitan și maior, un ofițer are dreptul ca, la ivirea primului loc vacant, să cumpere rangul militar următor devenit vacant, dacă nu este revendicat de un alt ofițer egal cu el în grad, dar cu vechime mai mare. Prin urmare, un ofițer care dispune de bani peșin poate să avanseze foarte repede, deoarece mulți dintre camarazii săi cu un stagiul mai îndelungat nu dispun de mijloace pentru a-și cumpăra gradul următor atunci cînd locul devine vacant. Este limpede că un asemenea sistem îngustează considerabil cercul oamenilor capabili din care se recrutează corpul ofițeresc. Și cum avansarea ofițerilor superiori sau numirea lor în posturi de

comandă depinde aproape exclusiv de vechimea lor în serviciu sau de legăturile lor aristocratice, rezultă că din cercul restrîns al celor recrutați pentru posturile superioare din armată sînt excluși în mod inevitabil numeroși oameni talentați și bine pregătiți. Nu încape îndoială că tocmai acestui sistem i se datorește, în primul rînd, regretabila sărăcie de cunoștințe a majorității ofițerilor britanici în domeniile generale ale științei militare și în cele cu caracter teoretic mai pronunțat.

Numărul ofițerilor este disproporționat de mare față de acela al soldaților. Nicăieri nu se pot vedea atîtea trese și epoleți aurii ca într-un regiment britanic. De aceea ofițerii nu au ce face și, fiindcă orice preocupare mai serioasă de a studia ar veni în conflict cu acel esprit de corps * care îi caracterizează, ei își petrec timpul cu tot felul de distracții extravagante, convinși fiind că, atunci cînd vor trebui să lupte, vitejia lor înnăscută și „regulamentele maiestății-sale” vor fi arhisuficiente pentru a-i scoate din orice încurcătură. Dar cînd a fost creată tabăra de la Chobham ¹³⁹, incapacitatea unui mare număr de ofițeri a devenit destul de evidentă pentru toți aceia care pot aprecia manevrele cu ceva mai multă competență decît jalnicii scribi plătiți, care, cu entuziasmul lor de cockney **, s-au lăsat fermecați de toate amănuntele neobișnuitului spectacol ce li se oferea pentru prima oară în viața lor.

Regulamentele și sistemul de instrucție sînt cît se poate de învechite. Capacitatea de manevră a trupelor este extrem de redusă din cauză că mișcările sînt încete, complicate și executate cu multă pedanterie. Vechiul sistem de mișcare în linie, care ca formă principală a tuturor manevrelor tactice s-a menținut vreme mai îndelungată în armata britanică decît în cea austriacă, oferă cîteva avantaje bine cunoscute atunci cînd terenul îngăduie aplicarea lui; dar aceste avantaje sînt anihilate de o mulțime de circumstanțe, și, ceea ce e mai important, întreg acest sistem poate fi aplicat numai în condiții excepționale. Sistemul de desfășurare în coloane, și mai ales în coloane mici de cîte o companie, care a fost adoptat în cele mai bune armate de pe continent, asigură o mobilitate mult mai mare și o desfășurare tot atît de rapidă în formația în linie atunci cînd e nevoie.

* — spirit de castă. — *Nota trad.*

** — poporul londonez; în cazul de față burtăverde londonez. — *Nota trad.*

Armamentul soldatului englez este făcut din material de bună calitate și excelent lucrat, dar în multe cazuri el este deformat de regulamente perimate. Vechile muschete de calibru mare, cu țeava lisă, sînt bine făcute, dar ceva mai grele decît trebuie. Vechea pușcă de Braunschweig era bună în felul ei, dar a fost depășită de arme mai bune. Carabina, decurînd introdusă, a lui Pritchett, care e considerată ca o perfecționare a carabinei franceze a lui Minié, pare să fie o armă excelentă, dar a putut fi impusă forurilor conducătoare numai după o luptă înverșunată. Dar și așa ea este introdusă într-un mod atît de neregulat și de nesistematic, că uneori jumătate dintr-un regiment are muschete, iar cealaltă jumătate puști, ceea ce duce la o totală harababură în materie de armament. Săbiile cavaleriștilor sînt bune, mai potrivite pentru împuns și tăiat decît cele de care dispun armatele țărilor continentale. Caii sînt și ei cît se poate de buni, dar călăreții și armamentul atîrnă prea greu. Artileria de cîmp dispune de cel mai bun material din lume, admirabil simplificat în unele privințe, dar de o prea mare varietate de calibre și tipuri, care impun folosirea unei mari varietăți de pulbere pentru încărcătură.

Uniforma și echipamentul individual al soldatului englez, dimpotrivă, sînt lucrul cel mai incomod din lume. Un guler tare, înalt, strîns în jurul gîtului; un veston strîmt cu pulpane, lamentabil ca aspect; pantaloni strîmți, incomozi și rău croiți; o manta diformă; o căciulă sau o chivără urîță; un sistem de curele și centuri pentru căratul muniției și al raniței cu care nu se pot lăuda nici prusienii. Despre toate astea au scris atît de mult ziarele în ultima vreme, încît nu e cazul să mai insistăm asupra lor. De asemenea nu trebuie uitat că, pe lîngă această uniformă, care parcă dinadins este atît de incomodă, soldatul britanic e nevoit să poarte o greutate mult mai mare decît oricare altul. Și parcă pentru a ridica „mobilitatea” la rangul de principiu suprem al armatei, ea mai este împovărată și de un convoi de proporții mai mari decît în oricare altă armată. Vina acestei situații o poartă în mare măsură caracterul greoi al serviciilor de intendență; dar asemenea convoaie și mai ales atîtea bagaje ofițerești nu pot fi întîlnite nicăieri, afară doar de Turcia și India.

Să vedem acum cum s-a comportat această armată cînd trupele au ajuns în Turcia. Soldații francezi, în al căror regim militar au fost continuu introduse toate perfecționările care și-au dovedit utilitatea lor practică în timpul campaniilor din

Algeria, s-au aranjat cât se poate de bine îndată după ce au debarcat. Ei nu aveau asupra lor mare lucru, dar aveau tot ce le trebuia, iar ceea ce nu era de ajuns se completa destul de repede datorită ingeniozității înnăscute a soldatului francez. Chiar și sub putreda administrație a clicii lui Ludovic-Napoleon și Saint-Arnaud, acest sistem a funcționat destul de bine. Dar englezii ! Ei au sosit la Gallipoli înaintea depozitelor lor de intendență și într-un număr de patru ori mai mare decât permitea capacitatea taberei ; nu se făcuseră nici un fel de pregătiri pentru debarcarea lor, nu existau brutării de campanie, nu exista o administrație efectiv responsabilă. Veneau cu nemiluita ordine și contraordine, care se loveau cap în cap în modul cel mai înspăimântător sau, mai bine zis, în modul cel mai ridicol. Nu puțini erau sergenții și caporalii bătrâni, care altădată știuseră să se aranjeze cât se poate de bine în desigurile cafrilor sau în șesurile pîrjolite de arșiță ale Indului, dar care aici se simțeau neputincioși. Perfecționările, pe care le-ar fi introdus în timpul campaniei comandantul oricărei alte armate, au fost adoptate aici numai pe durata campaniei ; de îndată ce diferitele regimente se despărțeau unele de altele, intra iarăși în vigoare regulamentul învechit al maiestății-sale și toată experiența câștigată în timpul campaniei era definitiv pierdută.

Acesta este mult lăudatul sistem pe care „ducele de fier” l-a menținut cu o tenacitate de fier și care, după părerea lui, nu putea să nu fie cel mai bun din lume din moment ce bătuse cu ajutorul lui pe generalii lui Napoleon în Peninsula iberică. Soldatul britanic, strîns în cuirasa sa de piele, străbătînd stepele Bulgariei cu o povară de 60 sau 70 de livre, adeseori abia tîrîndu-și picioarele din cauza unui acces de friguri, prost aprovizionat de ofițerii de intendență neglijenți și nepricepuți, poate fi într-adevăr mîndru de slăvitul său „duce de fier”, care l-a blagoslovit cu toate aceste binefaceri.

Jalnicele rezultate la care duce în mod inevitabil sistemul învechit al ducelui sînt și mai mult agravate de caracterul oligarhic al administrației engleze, în cadrul căreia cele mai importante posturi sînt încredințate unor oameni de al căror sprijin parlamentar are, poate, nevoie clica de carieriști aflată la putere în momentul respectiv, dar cărorora le lipsesc cele mai elementare cunoștințe și aptitudini profesionale. Să luăm, de exemplu, pe d-l Bernal Osborne, secretarul serviciului tehnic al artileriei sub guvernul de coaliție. Nu-

mirea d-lui Bernal Osborne a fost o concesie făcută radicalilor din Mayfair¹⁴⁰, reprezentați în guvern prin sir W. Molesworth, „umilul” editor al operelor lui Hobbes. D-l Bernal Osborne

...e un ins ce prinde-n plisc un bob de duh,
Ca un hulub, și drumu-i dă-n văzduh.
Telal de spirit, mămular de treabă,
Îl vinde-n bilci și-n piețe la tarabă*.

Oricît de bine s-ar pricepe d-l Bernal Osborne în plasa-rea de glume ieftine, este îndoielnic ca el să poată distinge o muschetă obișnuită de o carabină Minié. Și totuși el este secretarul parlamentar al maiestății-sale la serviciul tehnic al artileriei.

Cititorii acestui ziar își amintesc, poate, că acum cîțva timp Osborne a cerut în mod stăruitor parlamentului să aloce serviciului tehnic al artileriei fonduri pentru producția armelor de foc necesare armatei și flotei. El a afirmat că în Statele Unite ale Americii armele fabricate în întreprinderile statului revin mai ieftin decît cele furnizate de întreprinderile particulare și că în Anglia s-au ivit în cîteva rînduri d.ficultăți serioase din cauză că furnizorii nu livrau armele la termenele stabilite.

Punerea la vot, care trebuia să aibă loc în Camera comunelor, a fost totuși amînată în urma propunerii făcute de d-l Muntz de a se numi o comisie specială care „să găsească mijlocul cel mai ieftin, mai expeditiv și mai convenabil de a asigura armatei maiestății-sale armele de foc necesare”. Raportul acestei comisii a fost dat acum publicității. Și care sînt concluziile la care a ajuns? Că întreprinderile particulare n-au putut executa la timp comenzile „din cauza șicanelor pe care le face serviciul tehnic al artileriei la verificarea armelor fabricate și a obiceiului ei de a comanda la furnizori diferiți numeroasele piese din care se compune o armă”. În raport se arată, mai departe, că „serviciul tehnic al artileriei nu are nici măcar idee de prețul la care revin armele în America și nu știe în ce măsură este mecanizată producția lor în această țară”, că „serviciul tehnic al artileriei n-a văzut niciodată arme de foc fabricate în întreprinderile de stat din America”.

* Shakespeare. „Zadarnicele chinuri ale dragostei”, actul V, scena a 2-a. — *Nota red.*

În sfârșit, din acest raport aflăm că „întreprinderile pe care intenționează să le construiască guvernul nu vor putea livra primele arme decît după un an și jumătate”.

Aceste pasaje, extrase de noi din raportul parlamentar, sînt suficiente pentru caracterizarea aptitudinilor profesionale ale d-lui Osborne, secretar al serviciului tehnic al artileriei sub guvernul de coaliție. *Ex ungue leonem* *.

Scris de F. Engels la 24 mai 1854

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 4.102
din 10 iunie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Semnat: *Karl Marx*

---

* — După gheare îl cunoști pe leu. — *Nota trad*

Karl Marx

* Tratatul dintre Austria și Prusia. —
Dezbaterile parlamentare de la 29 mai

Londra, marți 30 mai 1854

Ziarul „Times” este profund indignat că din ordinul generalului britanic s-a interzis „corespondenților săi particulari” să însoțească armata britanică. Dacă acest război ar fi un război bona fide *, atunci ar fi o absurditate să ridicî obiecții împotriva unei asemenea măsuri. Se știe că și ducele de Wellington s-a plîns de repetate ori, în depeșele sale, că Napoleon, folosindu-se de știrile apărute în coloanele ziarelor engleze, a putut să transmită generalilor săi din Spania unele informații în legătură cu deplasările și dislocările probabile ale trupelor conduse de el (adică de Wellington). În situația actuală, însă, un asemenea ordin nu poate avea decît un singur scop: acela de a ascunde publicului englez planurile trădătoare ale trupelor expediționare. El își găsește o completare demnă în ordinul dat de sultan — sub presiunea eroilor de la 2 decembrie — și citit în toate moscheile, prin care turcilor le sînt interzise orice discuții politice. Și, într-adevăr, de ce ar duce-o turcii mai bine în această privință decît englezii înșiși ?

În ședința de ieri a Camerei comunelor, d-l Blackett l-a întreat pe lordul John Russell dacă în ultimul protocol de la Viena ¹⁴¹ Marea Britanie a recunoscut sau a sancționat în vreun fel primul articol al tratatului dintre Austria și Prusia încheiat la 20 aprilie 1854. În acest articol se prevede că puterile semnatare ale tratatului

„își garantează una alteia posesiunea teritoriilor lor germane și negermane, astfel că orice încălcare a teritoriului uneia din aceste puteri, din orice parte ar veni ea, va fi considerată drept o încălcare a teritoriului celeilalte”.

* — dus cu toată seriozitatea. — *Nota trad.*

Lordul John Russell a răspuns că „protocolul nu conține nici un fel de recunoaștere sau sancționare *specială* a acestui prim articol al tratatului dintre Austria și Prusia”. *Specială* sau *nespecială*, fapt este că din numărul de ieri al publicației franceze „Moniteur” aflăm că

„ultimul protocol de la Viena leagă acordul dintre Anglia și Franța, în vederea actualului război, cu tratatul încheiat de Austria și Prusia pentru caz de război”,

adică leagă actualul război dus de Anglia și Franța împotriva Rusiei cu un eventual război dus de Austria și Prusia alături de Rusia și constituie, în orice caz, pentru Austria și Prusia o garanție dată de puterile occidentale pentru posesiunea nestinjenită asupra Poznanului, Galiției, Ungariei și Italiei. Lordul John Russell recunoaște, mai departe, că în acest protocol

„există tendința de a confirma și menține principiile stabilite prin evacuările de la Viena, și anume integritatea Imperiului turcesc și evacuarea Principatelor dunărene de către trupele rusești”.

De fapt, această clauză înseamnă un nou angajament de a menține status quo ante bellum. Puterile occidentale nu se pot lăuda că prin acest protocol au obținut vreun avantaj asupra Rusiei; căci în tratatul dintre Austria și Prusia se spune cât se poate de clar :

„O acțiune ofensivă sau defensivă a celor două puteri contractante poate fi determinată, în primul rând, de anexarea Principatelor dunărene de către Rusia și, în al doilea rând, de un atac al rușilor în Balcani sau de trecerea lor prin acești munți”.

Ambele aceste condiții au fost, evident, dictate chiar de către Rusia. De la bun început ea a declarat că nu urmărește să anexeze Principatele dunărene, ci doar să le păstreze ca o „garanție materială” a satisfacerii cererilor ei. Să treacă Balcanii, când aveau în fața lor o armată franceză de 80.000 de oameni, — o asemenea intenție n-a figurat niciodată în planul de campanie al rușilor; singurul obiectiv urmărit de ei prin acest plan a fost să asigure pentru armata lor câteva din cetățile de pe malul drept al Dunării ca têtes-de-pont *, pentru a avea astfel în permanență posibilitatea de a pătrunde în Bulgaria. Remarcăm, en passant **, că, pomenind

* — capete de pod. — *Nota trad.*

** — în treacăt. — *Nota trad.*

despre acest nou protocol, „Times” se mulțumește cu nădejdea că puterile occidentale au reușit, poate, să atragă Austria de partea lor, căci în prezent Prusia este „în mod vădit” guvernată de „agenți ruși”, iar „Morning Chronicle” a pierdut chiar orice speranță că Austria ar putea fi în mod sincer de acord. Napoleon cel mare — spune acest ziar — ar sili Austria și Prusia să încheie o alianță fățișă cu Rusia; Napoleon cel mic permite Rusiei să-i impună să încheie cu puterile germane o alianță menită să țină armata lui cât mai departe de zona operațiilor militare.

Răspunzînd la o interpelare a d-lui Milnes, lordul John Russell a declarat :

„Franța a trimis o armată cu un efectiv de aproximativ 6.000 de oameni, care are ordin să ocupe Pireul; totodată, un regiment englez de infanterie care a părăsit Anglia săptămîna trecută are și el ca obiectiv tot ocuparea Pireului”.

Această măsură a fost luată din cauză că guvernul grec se află în cîrdășie cu Rusia. Trupele urmează să ocupe Atena numai în anumite împrejurări. În ziarele franceze de astăzi citim următoarele :

„Regele Othon a acceptat ultimatumul și a promis că va readuce guvernul Mavrocordato dacă se renunță la ocupație. În caz contrar, el este hotărît să mute reședința guvernului său în interiorul țării și să-și concentreze acolo trupele sale”.

Că această alternativă nu va rămîne o vorbă goală reiese din următoarea declarație a lordului John Russell :

„Dacă regele Greciei nu aprobă încercările poporului său de a încălca obligațiile ce le are ca țară neutră, atunci trupele care i-au fost trimise îi vor putea servi drept scut și drept mijloc pentru a constrînge poporul să respecte aceste obligații. Dacă însă, pe de altă parte, asigurările solemne pe care le-am primit din partea guvernului grec se vor dovedi nesincere, aceste trupe vor putea fi în alt fel utile”.

Prin urmare, orice ar face guvernul grec, țara sa tot va fi ocupată.

Ziarul „Times” anunță, nu fără enervare, că,

„În momentul de față, trupele franceze alcătuiesc cea mai mare parte din garnizoanele Romei, Atenei și Constantinopolului, aceste trei mari capitale ale lumii antice”.

Bătrînul Napoleon avea obiceiul să ocupe capitalele lumii contemporane. Napoleon cel mic, mulțumindu-se cu aparen-

tele teatrale ale măreției, își dispersează armatele în țări lipsite de importanță și imobilizează cea mai mare parte din trupele sale în culs de sac *.

În ședința de aseară a Camerei, retragerea bill-ului cu privire la combaterea corupției în alegeri a prilejuit un foarte amuzant schimb de replici între micul Johnny, Disraeli și Bright. D-l Disraeli a remarcat că,

„în cursul acestei sesiuni, guvernul a prezentat șapte bill-uri importante. Dezbaterile în legătură cu trei din aceste bill-uri s-au soldat cu înfrângerea lui; trei alte bill-uri au fost retrase, iar la dezbaterile în legătură cu cel de-al șaptelea guvernul a suferit o înfrângere, dacă nu totală, în orice caz considerabilă. El a suferit înfrângeri cu prilejul dezbaterii bill-ului pentru modificarea radicală a legii cu privire la întoarcerea forțată a săracilor la domiciliu, a bill-ului cu privire la instrucțiunea publică în Scoția și a bill-ului pentru revizuirea completă a jurământului parlamentar. Guvernul a retras actualul bill cu privire la combaterea corupției în alegeri; el a retras un proiect de lege foarte important cu privire la reorganizarea totală a instituțiilor de stat; el a retras un proiect de reformă parlamentară. Bill-ul cu privire la reforma Universității din Oxford va ieși din Cameră complet mutilat“.

Dacă guvernul n-avea nici o speranță că vor fi votate aceste proiecte de lege, n-ar fi trebuit să le depună... S-a spus că actualul guvern e lipsit de principii, dar întrunește în el „toate talentele“, și ar fi fost de așteptat ca, din moment ce fiecare ministru și-a sacrificat convingerile personale, acest eroism să aducă vreun folos țării.

Indignarea lordului John nu imprimă mai multă forță răspunsului său. El ridică în slavă meritele bill-urilor, atât ale celor respinse cât și ale celor retrase. În orice caz, adaugă el, Camera nu s-a situat de partea d-lui Disraeli și a prietenilor lui. D-l Disraeli a acuzat guvernul de credulitate sau îngăduință excesivă în politica sa externă, dar n-a îndrăznit măcar o dată să ceară Camerei să-și spună părerea în această problemă. El s-a prefăcut că nu vrea să pună piedici în calea pregătirilor de război ale guvernului; și totuși el a făcut o propunere care urmărea să lipsească guvernul de mijloacele necesare pentru ducerea războiului. Această propunere a fost respinsă cu o majoritate de peste 100 de voturi. În ceea ce privește bill-ul cu privire la drepturile evreilor, în al căror apărător se erijează d-l Disraeli, trebuie să spunem că poziția sa a fost destul de șovăielnică, schimbându-se în funcție de împrejurări.

* — fundături, locuri retrase. — *Nota trad.*

Acest răspuns a atras asupra sărmanului lider al Camerei comunelor un nou atac, și mai violent, din partea adversarului său.

„Nobilul lord — a spus d-l Disraeli — pare a crede că eu sînt surprins că n-a demisionat din postul său. Dimpotrivă, aș fi fost extrem de surprins dacă ar fi făcut acest lucru. (Rîsete zgomotoase). Va fi nevoie de multe alte înfringeri, și mai umilitoare, și mai categorice, de va fi cu puțință, pentru ca nobilul lord să simtă nevoia de a face un asemenea pas. (Aplauze). Îl cunosc prea bine pe nobilul lord. M-am aflat prea mult timp în rîndurile opoziției atunci cînd el era la putere. L-am văzut de prea multe ori în asemenea situații. Mi-a fost dat să-l văd de multe ori suferind înfringeri din cele mai grave și rămînînd totuși la postul său cu un patriotism și cu o tenacitate care nu pot fi îndeajuns admirate. (Aplauze și rîsete). În ceea ce privește războiul, guvernul a declarat în fața parlamentului că va așterne pe masă toate documentele referitoare la această problemă; în realitate, însă, el a ascuns pe cele mai importante dintre ele, și țara ar fi rămas într-o totală ignoranță în privința celor ce se întîmplă dacă nu s-ar fi produs dezvoltările din «Journal de St.-Petersbourg». După aceste dezvoltări, el, Disraeli, a trebuit să-și schimbe părerea în sensul că nu mai putea fi vorba de nici un fel de ipoteze, ci trebuia declarat categoric că guvernul poate fi vinovat numai de credulitate sau de îngăduință excesivă. El este convins că nu va trece mult pînă ce întreaga țară va fi de aceeași părere“.

D-l Disraeli a încercat apoi să apere guvernul lordului Derby și să demonstreze că lordul John a făcut pe atunci o opoziție „rebelă“ acestui guvern. Lordul John a făcut mari sacrificii :

„El s-a despărțit de colegii săi de o viață întreagă, care îi fuseseră credincioși, pentru a strînge la pieptul său pe vechii săi dușmani, care i-au contestat întotdeauna calitățile și au avut cuvinte de dezaprobare fățișă pentru activitatea lui. El a înșelat speranțele — ba aș putea spune chiar că el a pus în pericol existența aceluia partid istoric a cărui încredere n-ar fi trebuit să fie, pentru un om ca nobilul lord, mai puțin prețioasă decît favoarea suveranei sale. (Aplauze). Și de ce a făcut el acest lucru? Pentru că era devotat unor principii înalte și era hotărît să înfăptuiască măsuri importante. Dar acum, cînd măsurile lui au eșuat una după alta, el tot mai rămîne la putere. Cît privește atitudinea sa în problema evreiască, Disraeli dezmente categoric și fără nici un echivoc cele afirmate de nobilul lord“.

De fapt, după cuvîntarea lui Disraeli, lordului John Russell nu i-a rămas altceva de făcut decît să dea unele explicații în legătură cu „insuccesele“ sale și să prezinte continuarea coaliției ca pe un rău necesar.

D-l Bright și-a exprimat părerea că

„discuția s-a soldat cu unele prejucții destul de serioase pentru nobilul lord. Dată fiind compoziția guvernului, încă din ziua formării lui era destul de clar că el nu va putea să acționeze spre binele țării. El, Bright, își aduce aminte de un gentleman foarte spiritual din Camera comunelor, mare prieten al nobilului lord și al întregului guvern, care a spus că acest cabinet ar obține rezultate remarcabile dacă ar putea să nu se ocupe de politică. Cam aceasta a și fost linia urmată de guvern. În nici o problemă, cu excepția liber-schimbismului, guvernul nu s-a dovedit capabil să dea sfaturi Camerei, să o conducă sau să o controleze. Este absolut evident că nobilul lord, căruia din politețe i s-a dat titlul de lider al Camerei comunelor, în realitate nu conduce Camera, că ea nu-l urmează pe nobilul lord și că proiectele de legi prezentate de guvern sînt respinse fără prea multă ceremonie. Voi ne-ați atras în război și tot voi trebuie să ne scoateți din el. Nu vrem să ne asumăm răspunderea. Iată în ce situație ne-a pus guvernul. Subminînd și distrugînd orînduirea de stat a Turciei, guvernul subminează și distruge, într-o anumită măsură, și sistemul parlamentar al țării noastre“.

Se poate pune atunci întrebarea : care este rostul acestui sistem ? Probleme de politică internă nu pot fi ridicate, fiindcă țara se află în stare de război. Dar cum țara este în stare de război, nu pot fi discutate nici problemele războiului. Dar pentru ce se mai menține atunci parlamentul ? Bătrînul Cobbett a dezvăluit secretul : el este menținut ca o supapă de siguranță pentru pasiunile care clocotesc în această țară.

Scris de K. Marx la 30 mai 1854

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 4.103
dîm 12 iunie 1854

Semnat : *K a r l M a r x*

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

* Înființarea unui minister special al războiului
în Anglia. —
Operațiile militare de la Dunăre. —
Situația economică

Londra, vineri 2 iunie 1854

Înființarea unui minister special al războiului este un lucru hotărît, și acum toată problema care se pune este aceea a desemnării unui titular pentru acest post. Ducele de Newcastle, care pînă în prezent a întrunit în persoana sa funcția de ministru al coloniilor și pe aceea de secretar de stat la departamentul războiului, și-a manifestat de multă vreme dorința de a nu părăsi nici unul din aceste două posturi și, dacă judecăm după tonul adoptat de „Morning Chronicle”, el vrea în orice caz să rămînă în fruntea ministerului de război. Ziarul „Times”, în numărul său de azi, recomandă pentru a treia oară să fie numit lordul Palmerston.

„Lordul Palmerston ar fi, desigur, mult mai indicat pentru postul de ministru de război, în care calitate ar conduce forțele armate ale țării *împotriva a ceea ce am putea numi vechiul lui dușman, împotriva Rusiei*, decît să se angajeze în interminabile dispute cu diferite adunări parohiale sau cu comisiile pentru administrarea canalelor de scurgere”.

„Daily News”, la rîndul său, îl recomandă tot pe lordul Palmerston. În numărul de ieri al lui „Morning Herald”¹⁴² a apărut un articol al d-lui Urquhart, care demască toată această intrigă. În orice caz, aceste evenimente din Downing Street prezintă mai mare importanță pentru „război” decît toate demonstrațiile militare de la Gallipoli sau de la Skutari.

După cum vă amintiți, poate, s-au dat speranțe publicului că vor fi întreprinse acțiuni urgente și energice de îndată ce comandanții forțelor expediționare vor fi sosit la Constantinopol. La 18 mai, mareșalul Saint-Arnaud, lordul Raglan și seraschierul turc au plecat la Varna, unde la 20 mai urma să aibă loc un consiliu de război cu Omer-pașa și cu

amiralii. Într-o telegramă sosită ieri la Londra se arată că „la consiliul de război de la Varna s-a luat hotărîrea ca trupele aliate să fie deplasate de la Gallipoli la Adrianopole”. Totodată, în ziarul „Times” a apărut un articol de fond în care este expus întregul plan de campanie și se dau o serie de informații în legătură cu consfătuirea de la Varna.

„Această consfătuire — scrie „Times” — a avut loc, pe cît se vede, chiar în momentul cînd rușii, sub comanda lui Paskevici, atacau cu înverșunare cetatea Silistra, și de aceea ofițerii superiori ai armatei aliate au avut toată posibilitatea să stabilească ce măsuri trebuie luate pentru a veni în ajutorul acestei fortărețe”.

Tocmai de aceea au dat ei ordin trupelor lor să pornească de la Gallipoli spre Adrianopole, ca să vină în ajutorul celor de la Silistra ; *tocmai de aceea* au ajuns ei la următoarea hotărîre eroică :

„N-ar fi de loc indicat ca armata turcă să fie expusă riscului unei bătălii generale numai pentru a respinge un atac al rușilor împotriva fortărețelor care apără malul drept al Dunării..., după cum n-ar fi, de asemenea, indicat să fie debarcate pe țarm o parte considerabilă din trupele aliate pentru a se angaja într-o ciocnire imediată cu avansurile rusești”.

Cu alte cuvinte, generalii aliați au hotărît să nu se opună în nici un fel energicelor încercări ale rușilor de a pune stăpînire pe cetățile de pe malul drept al Dunării. „Times” recunoaște că un asemenea plan de operații „poate să producă decepție în rîndurile publicului, care manifestă o firească nerăbdare” ; pe de altă parte însă, ziarul face descoperirea că „aceste puncte întărite nu sînt în realitate decît niște fortificații exterioare ale Turciei și nu constituie în nici un caz forța ei principală”. Înainte ni se spunea că Moldova și Valahia nu sînt altceva decît niște *fortificații exterioare* ale Turciei și că această țară nu pierde prea mult dacă le cedează rușilor. Acum aflăm că Turcia poate să cedeze rușilor, cu tot atîta ușurință, și Bulgaria.

„Adevăratul bastion al Imperiului otoman îl formează Balcanii, și rușii nu vor cîștiga nimic prin cucerirea, cu prețul unor jertfe grele, a unei linii exterioare de fortificații, dacă, pe măsură ce vor înainta, în calea lor se vor ivi obstacole noi, incomparabil mai de temut. Cu cît vor înainta mai mult în această regiune de la nord de Balcani, cu tît situația lor se va înrăutăți... Armata invadatoare își epuizează forțele luptînd împotriva punctelor fortificate de la Dunăre și a unităților răzlele ale dușmanului, în timp ce forțele care apără principala poziție a inamicului rămîn relativ proaspete și intacte”.

Nu încapе îndoială că, dacă aliații care se hrănesc cu carne de vacă* vor putea evita să dea ochi cu dușmanul, forțele lor își vor menține toată proștețimea. Dar ce se va întâmpla dacă rușii nu vor vrea să înainteze în ținutul de la nord de Balcani, mulțumindu-se cu ocuparea fortărețelor — aceste chei ale Bulgariei — și cu Principatele dunărene? Cum se va putea ajunge atunci la evacuarea lor?

„Dincolo de linia Balcanilor, armata europeană se pregătește să treacă la ofensivă, cu o forță irezistibilă, la momentul oportun, și ultimele luni ale campaniei vor trebui să aducă cu ele nimicirea inamicului“.

Această ofensivă irezistibilă va fi, desigur, considerabil ușurată prin trecerea cetăților de la Dunăre în mâinile rușilor, și ceea ce nu vor izbuti să facă armatele aliate vor desăvârși, fără nici o dificultate, *intemperiiile anotimpului*.

„Moniteur“ anunță, ce-i drept, că Omer-pașa se pregătește să vină în ajutorul Silistrei. Iar „Morning Chronicle“, nemulțumit de articolul din „Times“ citat de noi mai sus, remarcă :

„Autorul acestui plan speră, pe cât se pare, că între timp diplomația austriacă îl va determina pe țar să-și retragă trupele, mulțumindu-se cu neîntreruptele succese obținute de ele fără să întâmpine vreo rezistență; pe de altă parte, unii cred, poate, că, în cazul când rușii vor continua să înainteze în Balcani, posibilitatea îndepărtată prevăzută în tratatul dintre Austria și Prusia va deveni realitate“.

Despre „Moniteur“ se știe însă că prezintă știrile în așa fel ca să mențină nealterată buna dispoziție a parizienilor, iar felul cum comentează „Chronicle“ planul ziarului „Times“ nu face decît să întărească presupunerea că aici este vorba tocmai de un plan al coaliției. Această presupunere este întărită și de alte surse de informație. Corespondentul din Constantinopol al lui „Chronicle“, într-o corespondență a sa din 18 mai, face următoarea observație :

„Este îndoielnic să se întreprindă vreo campanie la Dunăre în toiu verii, pentru că în acest caz ar muri mai mulți oameni de friguri și de boli decît din alte cauze“.

Totodată ziarul „Globe“¹⁴³, oficiosul guvernului, a publicat ieri seară un articol care e conceput, de la un capăt la altul, în același spirit ca și cel apărut în „Times“. „Globe“

* În original „beef-eating“ — poreclă ironică dată soldaților din garda regală engleză. — Nota red.

ne informează, în primul rînd, că în momentul de față trupele aliate din Turcia nu numără „decît” 45.000 de oameni : 29.000 de francezi și 16.000 de englezi ; în al doilea rînd, într-o coloană alăturată din același ziar ni se spune că rușii au la Silistra doar 90.000 de oameni, în timp ce efectivul armatei operative turcești se ridică la 104.000. Și, totuși, „Globe” consideră că această mulțime de trupe turcești, franceze și engleze, cu un efectiv de aproape 150.000 de soldați, nu este suficientă pentru a împiedica pe cei 90.000 de ruși să cucerească fortărețele din Bulgaria, fără să mai vorbim de ajutorul pe care l-ar putea da aliaților cele trei flote puternice. „Globe” consideră că n-are nici un rost ca turcii sau aliații să lupte împotriva rușilor, dat fiind că „împotriva lor luptă timpul”. Expunînd planul de campanie alcătuit în mare grabă de comandantii aliați, „Globe” merge și mai departe decît „Times”, spunînd :

„Oricare ar fi soarta cetăților de la Dunăre, trebuie adunate forțele necesare pentru a-l pune pe cotropitor în imposibilitate de a înainta *mai departe* și pentru a-l pedepsi pentru ofensiva lui îndrăzneată”.

Avem aici o dovadă clară că, prin ultimul protocol de la Viena, Anglia și Franța s-au alăturat tratatului dintre Austria și Prusia. Cetățile dunărene și Bulgaria urmează să fie cedate Rusiei și numai înaintarea ei *mai departe* poate constitui un motiv de război.

Cînd primii 15.000 de ruși, trecînd Prutul, au năvălit în Moldova, Turcia a fost sfătuită să nu facă nici o mișcare, pentru că, oricum, tot nu va putea împiedica această formidabilă forță de 15.000 de oameni să ocupe și Valahia. Și, într-adevăr, rușii au ocupat Valahia. Cînd Poarta a declarat război, nu s-au putut întreprinde nici un fel de operații împotriva rușilor, pentru că era iarnă. O dată cu venirea primăverii, Omer-pașa a primit ordin să se abțină de la orice acțiuni ofensive, atîta timp cît n-au sosit încă trupele aliate. După sosirea lor nu s-a mai putut face nimic, pentru că venise vara, care este un anotimp nesănătos. Să așteptăm să vină toamna, și atunci o să vedem că „este prea tîrziu pentru a începe o campanie”. Această metodă este, după „Times”, o combinație de strategie și tactică, esența tacticii constînd pesemne, după părerea ziarului, în a sacrifica armata pentru a menține „proaspete” rezervele. Observați, de asemenea, că tot timpul de cînd, chiar sub nasul și sub ochii ziarelor de opoziție și ai publicului larg din Anglia, se practică această

înșelătorie, „Morning Advertiser” și „Times” se întrec în atacuri acerbe împotriva Prusiei, Danemaricii și Suediei, pe care le acuză că nu vor „să se alătore” puterilor occidentale ! Că motivele care determină toate statele mai mici să încline de partea Rusiei nu sînt lipsite de temeieri extrem de serioase reiese, bunăoară, din tonul adoptat de ziarele guvernamentale daneze. Astfel, corespondentul din Copenhaga al ziarului „Morning Chronicle” scrie :

„Amenințarea cu ajutorul căreia partidul guvernamental reușește să țină în frîu partidul național se sprijină pe argumentul că Anglia a dat totdeauna dovadă de perfidie față de Danemarca și că, dacă aceasta s-ar alătura acum puterilor occidentale, 100.000 de prusieni, poate împreună cu un corp austriac, ar pustii Iutlanda pînă la Eider și ar ocupa întregul teritoriu continental al Danemaricii”.

Guvernul de coaliție putea să se aștepte, și s-a așteptat fără îndoială, ca pentru delicatele servicii — diplomatice, militare și de altă natură — aduse de el „cauzei drepte” a Rusiei să se aleagă cel puțin cu o anumită dovadă de delicată grațitudine din partea țarului autocrat. Dar nici vorbă de așa ceva : dimpotrivă, el primește din partea acestuia mai multe ghionturi decît ar cere împrejurările. Pentru a vă arăta în ce formă se exprimă acest dispreț suveran al curții ruse pentru adversarii ei fictivi, vă voi traduce aici o fabulă a unui Tirteu anonim rus, apărută nu de mult în „Nordische Biene”. Simplitatea pucrilă a compoziției și limbajului ei trebuie explicate prin gradul de evoluție semibarbar al aceloră căroră li se adresează poetul, după cum ironica politețe cu care „Journal de St.-Petersbourg” a criticat ultimul raport al amiralului Hamelin referitor la Odesa trebuie atribuită faptului că în cazul de față ziarul se adresa unor diplomați europeni. Fabula e intitulată „Vulturul, buldogul, cocoșul și iepurele” și are următorul cuprins :

Un vultur imperial, mare și puternic, ședea pe vîrfurile unei stînci și de pe acest loc înalt își rotea privirile peste întreaga lume, pînă dincolo de Baltica (Weit hinter dem Belt die ganze Welt) ; și ședea el așa liniștit și molcom, mulțumindu-se cu hrana sa modestă, și nu se gîdea să-și facă rost de provizii din valea care se întindea la poalele stîncii, căci putea să-și procure în orice clipă tot ce voia. Un buldog, care se uita la el plin de invidie, se adresă unui cocoș de-alături : „Fii aliatul meu și să ne unim — tu din răzbunare, iar eu din invidie — ca să-l dăm jos pe vulturul acela”. Zis și făcut. Porniră amîndoi la drum și, sfătuindu-se din mers cum să-l doboare mai bine pe vultur, cocoșul spuse : „Stai ! Uită-te la ghearele și la aripile lui ; vai de acela care se va încumeta să le pună la încercare ! Nu o dată

am auzit eu blăstemele străbunilor mei, care își aduceau aminte ce lovituri le dăduse cu aripile lui". „E adevărat — spuse bulldogul —, dar noi îl vom prinde pe vultur printr-un șiretlic. Vom trimite un iepure în apropierea lui. El își va înfige ghearele în iepure, iar în acest timp tu îi vei abate atenția prin strigăte și sărituri, la care te pricepi atât de bine, prefăcându-te că vrei să te iei la harță cu el. După ce-i vom abate astfel atenția și-l vom face să-și îndrepte ghearele în altă parte, eu îl voi ataca pe la spate, astfel ca să nu se poată apăra, și în câteva minute îl voi sfișia cu colții mei ascuțiți". — Cocoșului i-a plăcut planul și s-a așezat la pîndă, undeva în apropiere. Bulldogul intră în pădure, începe să latre și sperie un iepure, care o ia la fugă spre vulturul care așteaptă liniștit. Iepurele, înnebunit de frică, începe repede în ghearele vulturului. Cocoșul, conformându-se înțelegerii încheiate, scoate un strigăt și sare pe urmele iepurelui. Dar vai, ce grozăvie ! Vulturul, fără să se miște de la locul lui, își desface doar aripile și, fără să-i dea atenție iepurelui, îl alungă departe de el, iar după aceea îl înhață pe cocoș, care nu mai e în stare nici să se miște și nici să strige. E bine cunoscută înclinarea iepurelui spre fugă ; iată-l că fuge în neștire, drept în mare, și acolo își dă suflitul. Vulturul l-a zărit de departe pe bulldogul cel gras, care-și urzea intrigile lui, căci nimic nu-i poate scăpa ochiului său de vultur. El a observat că eroul stătea ascuns într-un tufiș. Vulturul își desface larg aripile-i puternice și se înalță maiestuos. Bulldogul începe să latre și o rupe la fugă. În zadar însă, e prea târziu. Vulturul pică din văzduh și-și înfige ghearele în spatele trădătorului, care, îndată, e sfișiat în bucăți.

Perspectivile favorabile ale recoltei și lipsa de cumpărători în scop de speculă au făcut ca în ultima săptămîină prețurile la cereale să scadă într-o oarecare măsură. Este totuși inevitabil să se producă și o mișcare contrară, căci, „juducînd după toate datele existente, este de presupus că țăraniilor dețin stocuri mult mai reduse decît cele de care dispuneau, de obicei, în această perioadă a anului" („Mark Lane Express"). Știrile primite din Danzig, Stettin *, Rostock etc. sînt unanime în aprecierea că stocurile existente sînt extrem de mici, că țăraniilor din împrejurimi nu mai au nimic — sau aproape nimic — de vînzare și că din acele regiuni nu se vor putea obține cereale pentru import decît la prețuri foarte ridicate. Importul de cereale din Franța pare să nu fi sporit nici el ; cît despre oferta de grîu pe piețele din interiorul țării, e îndoielnic ca ea să ajungă pentru acoperirea nevoilor consumului.

Am aflat de asemenea, dintr-o sursă particulară, că relațiile publicate de ziarul „Times" în legătură cu situația industriei din centrele industriale din jurul Manchesterului nu

* Denumirea germană a orașelor poloneze Gdańsk și Szczecin. — *Nota trad.*

corespund, în general, realității și că pretutindeni, în afară de Birmingham, se observă o stagnare a afacerilor. „Manchester Guardian”¹⁴⁴ ne aduce o confirmare în acest sens, adăugînd totodată că reluarea lucrului de către marele număr de muncitori care au fost în grevă nu va putea să nu ducă la o scădere a prețurilor.

În ce privește declarația, făcută de sir J. Graham în ședința de luni a Camerei comunelor, că portul Arhanghelsk nu va fi blocat, „Morning Herald” o comentează prin următoarea frază laconică: „În Arhanghelsk se află o casă care aparține ministrului de finanțe”.

Scris de K. Marx la 2 iunie 1854

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune” nr. 4.105
din 14 iunie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Semnat: *K a r l M a r x*

Karl Marx

* Reorganizarea Departamentului de război al Angliei.
Cererile Austriei. — Situația economică a Angliei. —
Saint-Arnaud

Londra, vineri 9 iunie 1854

Cel mai substanțial dintre discursurile rostite de Kossuth în timpul șederii sale în Anglia este, fără îndoială, cel de la Sheffield. Și totuși nu pot fi trecute cu vederea o serie de lipsuri. Incursiunile istorice pe care le întîlnim în cuprinsul lui sînt în parte inexacte. Așa, de pildă, nu există nici un temei pentru a afirma că decăderea Turciei a început din momentul în care Sobieski a venit să dea ajutor capitalei Austriei¹⁴⁵. Cercetările întreprinse de Hammer¹⁴⁶ dovedesc, fără putință de tăgadă, că organizarea Imperiului turcesc intrase încă de pe atunci în stare de descompunere și că de cîtva timp se observa că epoca de forță și măreție a otomanilor se apropie repede de sfîrșitul ei. Tot atît de eronată este și afirmația că Napoleon a renunțat la ideea de a ataca Rusia dinspre mare nu pentru că nu avea flotă și pentru că englezii l-au făcut să-și piardă dominația pe ocean, ci din alte motive. Amenințarea rostită de Kossuth că, dacă Anglia va încheia o alianță cu Austria, Ungaria se va alia cu Rusia constituie o mare imprudență. În primul rînd, el pune astfel la îndemîna ziarelor guvernamentale o armă pe care „Times” n-a ezitat s-o folosească pe scară largă pentru „a stigmatiza” pe toți revoluționarii ca pe niște agenți ai Rusiei. În al doilea rînd, o asemenea afirmație sună destul de straniu în gura unui om al cărui guvern, încă din 1849, a oferit coroana ungară țareviciului rus. Și, în sfîrșit, el nu poate să nege că, dacă amenințarea rostită de el — din proprie inițiativă sau din îndemnul altora — ar fi pusă cîndva în aplicare, maghiarii ar fi sortiți să piară ca națiune, întrucît populația Ungariei este formată în cea mai mare parte din slavi. Kossuth a comis de asemenea o greșeală cînd a caracterizat războiul împotriva Rusiei ca un război între libertate și despotism.

Fără să mai vorbim de faptul că în acest caz libertatea ar fi reprezentată prin Bonaparte, afirmația lui Kossuth nu ia în considerare că scopul mărturisit al războiului este menținerea echilibrului de forțe între puteri și a tratatelor de la Viena, adică tocmai a acelor tratate care anihilează libertatea și independența națiunilor.

Mai viguros ca de obicei a fost și discursul rostit de d-l Urquhart la Birmingham, în care a acuzat din nou de trădare guvernul de coaliție. Dar fiindcă d-l Urquhart este în profundă divergență de păreri cu singurul partid în stare să răstoarne baza parlamentară, complet putredă, pe care se sprijină acest guvern de coaliție al oligarhiei, toate discursurile lui își ating tot atît de puțin scopul ca și cînd s-ar adresa pereților.

Aseară, în Camera comunelor, lordul John Russell a anunțat că va fi înființat un minister special al războiului, care nu va absorbi însă diferitele direcții din care se compune în momentul de față departamentul războiului, ci se va mărgini să exercite o supraveghere nominală asupra activității tuturor. Singurul avantaj al acestei schimbări constă în crearea unui nou post de ministru. În ceea ce privește numirea titularului acestui post, ziarul „Morning Post” scria în numărul său de ieri că în cadrul cabinetului a ieșit învingătoare fracțiunea peeliștilor¹⁴⁷ și că noul secretar de stat la departamentul războiului va fi ducele de Newcastle, în timp ce portofoliul departamentului coloniilor va fi oferit lordului John Russell. Ziarul „Globe”, în numărul său de aseară, confirmă această știre, adăugînd că, întrucît lordul John va declina, probabil, această ofertă, în postul de secretar al departamentului coloniilor va fi numit sir George Grey. În timp ce ziarele peeliștilor continuă să se prefacă a nu ști că s-a luat o hotărîre definitivă, ziarul lui Palmerston, în numărul său de azi, dă drept sigură știrea că ducele de Newcastle și sir George Grey au și fost numiți.

În legătură cu „cererile categorice” ale Austriei, „Morning Post” scrie următoarele :

„Avem toate motivele să credem că Rusia nu va trece sub tăcere nota diplomatică a Austriei și nici nu-i va răspunde printr-un refuz, și nu vom fi surprinși dacă în curînd vom afla că Rusia este dispusă să accepte propunerea austriacă cu privire la evacuarea completă a teritoriului turcesc, cu condiția ca Austria să facă demersuri pentru încheierea unui armistițiu în vederea tratativilor”.

„Morning Chronicle”, în numărul său de azi, recunoaște și el că „această notă poate să fie de cea mai mare importanță”. Ziarul adaugă totuși că această notă nu trebuie privită ca un ultimatum, că ea este concepută în obişnuitul limbaj curtenitor și că s-a prevăzut posibilitatea unei rupturi numai în cazul cînd Rusia ar ignora cu desăvîrşire conţinutul ei. Dar, dacă Rusia va da un răspuns evaziv sau va face concesiile parţiale, vor putea să urmeze noi propuneri și să fie începute noi tratative.

Să admitem pentru moment că presupunerea făcută de „Morning Post” este justă și pe cale de a fi realizată : în acest caz e evident că serviciul pe care l-ar face Austria ar fi să asigure un nou armistițiu în favoarea Rusiei. Este foarte probabil că tocmai așa ceva s-a și urmărit, pornindu-se de la premisa că între timp va cădea Silistra și că în felul acesta vor fi salvate „onoarea și demnitatea țarului”. Dar tot acest plan va trebui să se năruie dacă Silistra va rezista și vitejia turcilor va sili, în sfîrșit, trupele aliate să înceapă operații militare, oricît de puțin le-ar fi pe plac acest lucru comandanților și guvernelor lor.

Dacă există ceva care să poată înviora plicticosul spectacol pe care-l oferă repetatele scăpări și gafe înregistrate în actualul război de mari proporții, acest ceva este amuzanța sovăială de care dau dovadă presa și publicul englez atunci cînd este vorba de aprecierea valorii și realității alianței dintre puterile occidentale și cele germane. Abia a apucat Austria să-și formuleze, spre satisfacția tuturor, „cererile” ei „categorice”, și toată lumea se arată alarmată de știrea că între monarhii Austriei și Prusiei va avea loc o întîlnire care, după cum scrie „Times”, „nu prevestește nimic bun pentru puterile occidentale”.

Au fost date publicității datele statistice ale ministerului comerțului pe luna trecută. Aceste date sînt mai puțin favorabile decît cele pe lunile precedente. Valoarea declarată a exportului a scăzut cu 747.527 l. st. față de luna respectivă a anului 1853. Cel mai mult au fost afectate articolele de export legate de piața Manchesterului ; dar și în industria pînzeturilor, a lînij și a mătăsii se observă o scădere.

Din ultimul buletin lunar al firmei „Sturge” din Birmingham aflăm că starea semănăturilor de grîu nu este prea bună ; această situație este prezentată în felul următor :

„Din cauza prețului ridicat al semințelor s-a semănat pe fiecare acru o cantitate mai mică decît în alți ani, și calitatea inferioară a

grîului din recolta de anul trecut care a fost folosit la însămînțări face, poate, ca perspectivele recoltei să nu fie atît de favorabile ca în cazul cînd recolta de anul trecut ar fi fost mai bună“.

În legătură cu această știre, „Mark Lane Express“ face următoarea observație :

„Această concluzie ni se pare foarte plauzibilă și merită toată atenția, fiindcă nu ne putem aștepta ca din semințe de calitate inferioară să iasă culturi la fel de sănătoase ca cele obținute în condiții mai favorabile. Starea semănăturilor va fi urmărită cu un interes deosebit, întrucît, după cum se știe, nu numai în Anglia, dar aproape în toate părțile lumii stocurile de cereale s-au redus foarte mult ca urmare a recoltei extrem de slabe din 1853. De acum încolo nivelul prețurilor va depinde în mare măsură de starea timpului ; în momentul de față prețul grîului este prea ridicat pentru a încuraja specula, și, cu toate că este mai mult decît probabil că în următoarele trei luni livrările din străinătate vor fi mult mai puțin abundente decît pînă acum, totuși, dacă nu se va întîmpla nimic care să agraveze perspectivele nefavorabile ale recoltei, cei ce posedă stocuri disponibile vor căuta să le lichideze cît mai repede, în timp ce morarii și alții se vor menține, probabil, în expectativă... Totodată trebuie avut în vedere că, în general, în țară se simte lipsă de cereale“.

Nu poți să treci în zilele acestea pe stăzile Londrei fără să vezi oameni îmbulzindu-se în fața unor tablouri patriotice care înfățișează interesantul grup al „celor trei salvatori ai civilizației“ : sultanul, Bonaparte și Victoria. Pentru a vă da posibilitatea să apreciați la adevărata lor valoare personajele cărora li se încredințează azi misiunea de a salva civilizația, după ce „au salvat societatea“, voi schița aici, în continuare, portretul generalisimului lor, mareșalul Saint-Arnaud ¹⁴⁸.

Vestitele zile din iulie ¹⁴⁹ l-au salvat pe Jacques Leroy (cum se numea el pe atunci) sau Jacques-Achille Leroy de Saint-Arnaud (cum se numește azi) din ghearele creditorilor săi. Atunci el s-a văzut pus în fața greii probleme cum să profite de faptul că societatea franceză căzuse într-o stare de dezordine totală, ca urmare a prăbușirii subite a vechiului regim. Achille nu luase parte la lupte, care ținuseră trei zile ; și nici nu putea măcar pretinde că a participat la aceste lupte, fiindcă se știa perfect de bine că în acele zile memorabile el se afla închis sub lacăt în celula sa de la Sainte-Pélagie. De aceea el n-a putut să ceară nici o răsplată, după exemplul multor alți aventurieri din vremea aceea, sub falsul pretext că ar fi unul dintre *luptătorii* din iulie. Pe de altă parte, succesul *regimului burghez* nu părea nici el cît de cît favorabil pentru acest reprezentant notoriu al drojdiei boemei pariziene, care manifestase întotdeauna o credință oarbă

în legitimism și nu făcuse parte niciodată din societatea „Ajută-te singur” (o lipsă de prevedere pe care a reparat-o devenind unul dintre primii membri ai Societății lui 10 decembrie)¹⁵⁰ și nu avusese nici un rol în marea „comedie a celor 15 ani”. Și totuși Achille învățase câte ceva din arta improvizației de la vechiul său dascăl, d-l E. de P. El s-a prezentat cu semeție la ministerul de război, unde s-a dat drept un ofițer inferior care demisionase din armată în timpul Restaurației din motive politice. Alungarea sa din Gardes du corps*, excluderea sa din legiunea corsicană, dispariția sa din Regimentul 51, care se pregătea să plece în colonii, — toate acestea el le-a mistificat cu multă ușurință, făcând din ele tot atâtea dovezi ale patriotismului său nestăvilit și ale persecutării sale de către Bourboni. Foaia matricolă dovedea, ce-i drept, falsitatea afirmațiilor lui, dar ministerul de război s-a prefăcut că se încrede în ele. Demisia a numeroși ofițeri care nu voiseră să presteze jurământ lui Ludovic-Filip crease numeroase goluri ce trebuiau umplute, și oricine se dezicea în mod public de legitimism, indiferent de motivele convertirii sale, era primit cu brațele deschise de către guvernul uzurpatorului. Și în felul acesta Achille a fost încadrat în Regimentul 64 de linie, de altfel nu fără a fi umilit: el a fost reintegrat doar ca ofițer inferior, în loc să fie înaintat în grad ca ceilalți ofițeri care își dăduseră demisia în timpul Restaurației.

Trecerea anilor și vechea lui calitate de ofițer i-au adus în cele din urmă înaintea la gradul de locotenent. În același timp i s-a prezentat un prilej să-și manifeste deosebitul său talent de renegat servil. În 1832 regimentul său era încartiruit la Parthenay, în plin centru al răscoalei legitimize din Vandeea. Vechile sale legături cu unii dintre foștii Gardes du corps, care se grupaseră în jurul ducese de Berry, i-au dat posibilitatea să îmbine slujba de soldat cu aceea de spion de poliție, o îmbinare cu totul corespunzătoare geniului său, care se maturizase în tripourile Londrei și în diferitele cafés borgnes** ale Parisului. Ducesa de Berry, vîndută d-lui Thiers de evreul Deutz, a fost arestată la Nantes, și Achille a primit misiunea s-o însoțească pînă la Blaye, unde el avea să facă parte din temnicierii ei de sub comanda generalului Buçeaud. Stăpînit de dorința de a nu lăsa să-i scape nici un prilej de a-și dovedi nemărginita-i rîvnă atunci cînd este

* — garda regală. — *Nota trad.*

** — spelunci. — *Nota trad.*

vorba de apărarea intereselor dinastiei, el s-a întrecut cu măsura, ajungînd să-l scandalizeze pînă și pe Bugeaud prin josnicele servicii pe care le aducea poliției și prin atitudinea sa grosolană față de ducesă. Dar Bugeaud nu avea destulă putere pentru a concedia pe un aghiotant care fusese numit în mod special de poliție pentru paza ducesei, căci acesta se afla în subordinea directă a d-lui Joly, comisar de poliție, și, la urma urmelor, depindea mai mult de ministerul de interne decît de cel de război. Viitorul generalisim al trupelor anglo-franceze a avut pe atunci un rol de moașă, deoarece misiunea sa specială era de a constata și a dovedi, pe baza depozițiilor făcute de martori, că ducesa este însărcinată, fapt a cărui dezvăluire a însemnat o lovitură de grație pentru susținătorii vechiului regim. Tocmai în această calitate figurează numele d-lui de Saint-Arnaud pentru prima dată în „Moniteur”. Într-un număr din mai 1833 al acestui ziar citim :

„D-l Achille de Saint-Arnaud, în vîrstă de 34 de ani, domiciliat în mod obișnuit la Paris, aghiotant al generalului Bugeaud, a primit dispoziție să semneze, în calitatea sa oficială, actul de naștere al copilului pe care ducesa l-a născut în închisoare la 10 mai 1833”.

Galantul Saint-Arnaud, continuînd să-și joace rolul său de temnicer, a însoțit-o pe ducesă pe corveta care a dus-o la Palermo.

Reîntors în Franța, Achille a devenit obiect de batjocură și țap ispășitor pentru întregul regiment. Disprețuit de ceilalți ofițeri, exclus de la orice réunions * ale lor, hărțuit de manifestările lor fățișe de nemărginit dispreț, pus parcă la carantină de tot regimentul, el a fost nevoit, în cele din urmă, să-și caute un refugiu în legiunea străină algeriană, care tocmai se forma pe atunci la Paris, sub conducerea colonelului Bedeau. Această legiune străină poate fi foarte bine caracterizată ca o Societate a lui 10 decembrie a armatelor europene. Derbedei notorii, aventurieri înglodăți în datorii, desertori din toate țările, în general pleava armatelor europene — iată din cine era alcătuit nucleul acestui Corps d'élite **, despre care se spunea, pe bună dreptate, că e un refugium peccatorum ***. Nicăieri geniul lui Achille nu s-ar fi putut manifesta mai în voie ca în ambianța colegială a unei asemenea armate, a cărei misiune oficială o ferea de ghearele po-

* — reuniuni. — *Nota trad.*

** — corp de elită. — *Nota trad.*

*** — refugiu al păcătoșilor. — *Nota trad.*

liției, în timp ce fizionomia morală a membrilor ei înlătura toate barierele care rețin de obicei pe ofițerii din armata regulată. Risipitor în toate, Achille s-a dovedit însă atît de zgîrcit în manifestarea vitejiei și aptitudinilor sale militare, încît a continuat să vegeteze timp de alți patru ani în modestul grad de locotenent din primul batalion al legiunii străine, pînă ce, în cele din urmă, la 15 august 1837, i-a fost conferit, printr-un nou brevet, gradul de căpitan. Nenorocirea cea mare e că în armata franceză casa de campanie se află sub controlul căpitanului, care răspunde de plata soldei și de aprovizionarea soldaților. Casele de bani reprezentau însă tocmai punctul cel mai vulnerabil al modernului nostru Ahile. Și așa s-a întîmplat că, la numai cîteva luni după înaintarea sa în grad, în casa de bani ce-i fusese încredințată a fost descoperit un deficit îngrozitor. D-l de Rulhières, generalul inspector, care a descoperit această delapidare, a cerut cu insistență pedepsirea căpitanului. A fost întocmit raportul către minister, și el ar fi fost imediat trimis la poștă, iar d-l de Saint-Arnaud ar fi fost pierdut pentru totdeauna, dacă șeful său, locotenent-colonelul Bedeau, mișcat de disperarea subalternului său, n-ar fi intervenit numaidecît, reușind să potolească mînia generalului Rulhières.

Saint-Arnaud are o manieră cu totul personală de a-și manifesta recunoștința pentru binele ce i s-a făcut. Fiind numit ministru de război în ajun de coup d'état¹⁵¹, el a dat ordin să fie arestat generalul Bedeau și să se șteargă numele generalului Rulhières din listele corpului ofițeresc. Rulhières i-a trimis următoarea scrisoare, pe care a arătat-o prietenilor săi la Paris și a publicat-o în ziarele belgiene:

„În 1837 generalul Rulhières a renunțat la hotărîrea de a rupe spada căpitanului Leroy de Saint-Arnaud, pentru că n-a vrut să-l dezonoreze. În 1851 ministrul de război Leroy de Saint-Arnaud, neputînd să-l dezonoreze pe generalul Rulhières, i-a rupt spada“.

Scris de K. Marx la 9 iunie 1854

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 4.114
din 24 iunie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Semnăt: *Karl Marx*

Friedrich Engels

Aseidiul Silistrei

După un interval de timp în care s-au desfășurat operații militare ce nu rezistă criticii, întrucît au fost dictate nu atît de considerente strategice și tactice cît de considerente diplomatice și parlamentare, asediul și asaltul Silistrei constituie, în sfîrșit, un eveniment care prezintă o importanță militară.

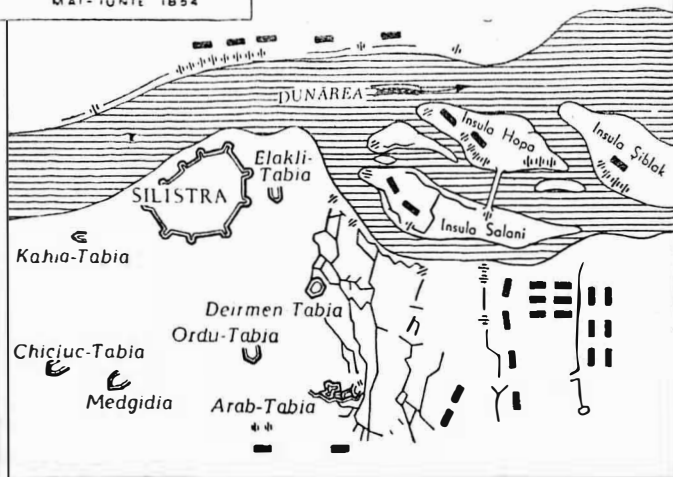
Acest asalt ne arată că rușii continuă să păstreze inițiativa și că, pînă în momentul de față, operațiile turcilor și ale armatelor și flotelor aliate sînt determinate de acelea ale inamicului. Flotele aliate sînt instinctiv și implacabil atrase spre flota rusă, în adăpostul ei sigur de la Sevastopol; neîfiind în stare să atace această fortăreață fără ajutorul unor trupe terestre, ele sînt stînjenite în operațiile lor și paralizate de o flotă cu mult inferioară lor în ce privește calitatea și numărul navelor. Pînă și evacuarea forturilor de pe țărmul Caucazului, efectuată la timp și sub nasul navelor cu aburi britanice și franceze, ne arată cît de hotărîți sînt rușii să păstreze cît mai mult inițiativa în mîinile lor. Or, în război, inițiativa înseamnă foarte mult. Ea constituie o dovadă de superioritate în ce privește efectivul, calitatea trupelor sau arta conducerii armatelor și menține ridicat moralul soldaților în cazurile de insucces și retragere în afară de pierderea unei bătălii decisive. Tocmai această inițiativă a cimentat rîndurile micii armate a lui Wellington, care era înconjurată, în Spania, de trupe franceze cu un efectiv de sute de mii de soldați, și a situat-o în centrul tuturor evenimentelor acestui război de cinci ani. Puteți fi nevoiți să vă retrageți, puteți fi respinși, dar atîta timp cît veți fi în stare să exercitați o influență asupra acțiunilor inamicului, în loc să vă supuneți lui, veți continua să-i fiți superiori într-o anumită măsură. Și, ceea ce este mai important, soldații dv., fiecare în parte și

toți laolaltă, se vor simți mai presus de aceia ai inamicului. În afară de aceasta, asaltul Silistrei este prima operație cu adevărat ofensivă a rușilor de când ei au terminat ocuparea gurilor Dunării. Intrarea lor în Dobrogea a urmărit scopuri vădit defensive; ea a însemnat totodată o micșorare a liniei frontului lor și un pas spre cucerirea gurilor Dunării. Iar asaltul Silistrei este o operație nu numai îndrăzneată, dar și, în cel mai înalt grad, bine calculată.

În anii 1828—1829 rușii, care dețineau pe atunci o poziție dominantă în Marea Neagră, au procedat foarte bine neglijând Silistra pentru a pune stăpînire în primul rînd pe Varna, care le deschidea o nouă linie de comunicații maritime cu propria lor țară. Totuși Silistra era un punct destul de important pentru a-i ispiti s-o cucerească înainte de a trece Balcanii. Dar acum, cînd în Marea Neagră domină flotele aliate, Varna își pierde în mare măsură importanța ei pentru ruși, iar Silistra și Șumla devin pentru ei obiectivele principale ale ofensivei. Pentru ruși, în momentul de față, Varna poate prezenta valoare numai în mod indirect: cucerind-o, ei nu capătă o bază largă de operații, ci privează doar pe inamic de ceea ce s-ar putea numi un cap de pod pe țarm, la adăpostul căruia el ar putea să-și concentreze pe neașteptate, cu ajutorul navelor sale, un număr oarecare de trupe pentru o anumită operație. Astfel, în 1849, danezii, atrăgînd o armată prusiană în Iutlanda, au trimis pe mare un puternic detașament de trupe în capul lor de pod pe țarm de la Fredericia și, dînd un atac prin surprindere, au nimicit un detașament minunat, dar cu mult mai slab, al armatei din Schleswig-Holstein, care fusese lăsat în fața cetății în vederea asediului. Prin urmare, dacă rușii, după ce au fost îndepărtați de Marea Neagră, nu vor putea trece în nici un caz Balcanii fără să ocupe în prealabil Varna, ei nu vor putea să pornească împotriva Varnei fără să pună stăpînire cel puțin pe Silistra.

Dar în momentul de față aceste considerente trec pe planul al doilea. Fără ajutorul Austriei, Rusia nici nu se poate gîndi la trecerea Balcanilor în văzul actualilor săi inamici. În momentul de față Silistra prezintă pentru ruși o importanță defensivă primordială; și această importanță este atît de mare, încît, dacă ei nu vor cuceri această cetate, vor putea să considere ca și pierdută campania lor din acest an. Silistra este situată tocmai în dreptul centrului pozițiilor rusești, care se întind de la Giurgiu, prin Călărași și Cernavodă, pînă la Constanța. Atîta timp cît în fața acestei poziții există

ASEDIUL SILISTREI MAY-IUNIE 1854

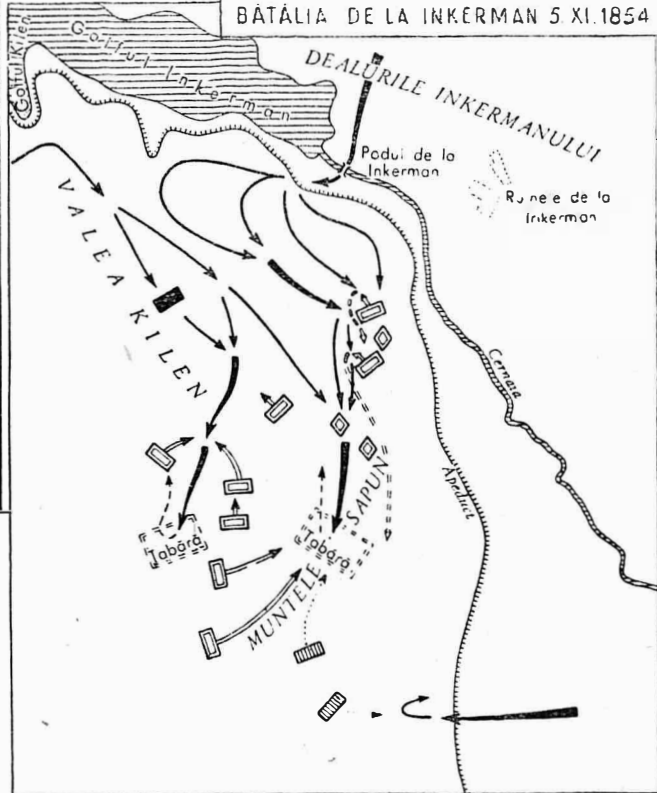
Rușii

- Dispunerea trupelor
- Mișcarea trupelor
- Tranșee
- Baterii

Aliații

- Dispunerea trupelor
- Mișcarea trupelor
- Englezii
- Francezii
- Fortificații și redute

BĂTĂLIA DE LA INKERMAN 5 XI.1854

un puternic sistem de cetăți, atîta timp cît la Șumla se află Omer-pașa, asemenea unui păianjen care urmărește din pînza sa fiecare mișcare a prăzii așteptate de el, atîta timp cît la Kamcik și Dievnenska se așteaptă sosirea trupelor aliate, există prea puține șanse ca armata de care poate dispune Rusia pentru un război la Dunăre să fie în stare să pătrundă, fără un ajutor străin, în văile Traciei, a căror verdeață a atras pe soldații oboșiți ai lui Dibici din Munții Balcani. Rusia trebuie să conteze, cel puțin în acest an, doar pe o simplă apărare a actualelor ei cuceriri, atîta timp cît Austria nu i se va alătura sau atîta timp cît o altă împrejurare nu va slăbi pe inamicul ei cel mai serios, care e armata anglo-franceză, sau nu-l va sili să se îndepărteze. Războiul defensiv presupune un sistem de fortificații de campanie sau, dacă se poate, permanente. Dar atîta timp cît Silistra se află în mîinile inamicului, rușii nu au la dispoziție fortificații permanente, cu excepția micilor forturi din Dobrogea, care, în caz de pierdere a Valahiei, vor deveni absolut inutile. Rușii ar putea să refacă unele fortificații de la Brăila și Rusciuc și să creeze o tabără întărită lângă București, dar atîta timp cît ei n-au pus încă stăpînire pe Silistra, prima lor linie serioasă de apărare se află mai departe în spatele frontului, pe linia Siret—Focșani—Galați—Izmail.

Dar să presupunem că Silistra se află în mîinile rușilor, și situația militară ne apare dintr-o dată schimbată. Silistra reprezintă pentru ruși un punct minunat pentru un cap de pod pe Dunăre. Ea e situată în unghiul interior format de un cot al Dunării și care reprezintă o poziție cum nu se poate mai potrivită pentru o asemenea destinație. La nord-vest se află o mare insulă, străbătută de un dîmb în direcția Călărași și care domină șesurile situate la vest de Cetate, la o distanță de 1.000 de iarzi, îndeajuns de apropiată pentru deschiderea unui foc de anfiladă asupra tranșeelor și pentru bombardarea coloanelor. La est se află două mici insule, de pe care se poate deschide focul asupra căilor de acces dinspre est, iar bateriile temporare, amenajate acolo în caz de scădere a nivelului apei, ar hărțui fără încetare pe asediatorii. În felul acesta o parte din teritoriu, pe care turcii, atacați de la nord, nu o pot folosi pentru apărare și, de aceea, trebuie s-o cedeze inamicului, ar reprezenta poziții excelente pentru bateriile ruse care execută foc de flanc asupra inamicului care atacă dinspre sud. În acest caz sectorul de front descoperit pentru atac ar fi mărginit de baza triumghiului în vîrfului că-

ruia se află Silistra sau, cu alte cuvinte, de latura lui sudică, îndreptată spre uscat ; și armata turcă sau aliată nu s-ar putea gândi la un atac serios împotriva Silistrei cel puțin atîta timp cît Valahia se află în mîinile rușilor.

Dar principalele avantaje n-ar fi atît de ordin tactic, cît de ordin strategic. Luarea în stăpînire a Dobrogei și Silistrei îi dă Rusiei posibilitatea să domine Dunărea și, în funcție de împrejurări, să întreprindă acțiuni ofensive de scurtă durată fie dinspre Valul lui Traian, fie dinspre Silistra. Un inamic al cărui efectiv n-ar depăși de două ori pe acela al rușilor n-ar putea trece prin nici un punct situat mai sus pe cursul fluviului, fără a lăsa astfel descoperită Șumla. Iar despre o trecere a fluviului mai jos de Silistra nici nu poate fi vorba : pînă la Hîrșova nu există loc de trecere, iar pentru a ajunge acolo el ar trebui mai întîi să pună stăpînire pe pozițiile de la Carasu, iar apoi și pe Hîrșova însăși, care este tot atît de bine apărată împotriva unui atac de pe uscat pe cît este de vulnerabilă pentru un atac dinspre Dunăre.

Așadar, ca urmare a ocupării Silistrei de către ruși, forțurile din Dobrogea capătă pentru ei o mare importanță. Armata lor dispune astfel de un ax dublu, în jurul căruia poate să manevreze nestingherit, fără a-și pune în pericol comunicațiile, și, chiar dacă forțe de două ori mai mari ar permite inamicului să treacă Dunărea pe la Oltenița sau pe la Giurgiu, să cucerească Bucureștiul și să respingă pe ruși dincolo de Ialomița, asediul Silistrei ar fi absolut necesar pentru a face ca o înaintare decisivă spre Basarabia să nu prezinte nici un pericol. De aceea, pînă la căderea de fapt a Silistrei, rușii s-ar putea considera stăpînitori ai Valahiei, chiar dacă n-ar avea nici un soldat în această provincie. Într-un cuvînt, stăpînirea Silistrei ar însemna pentru ei șase luni de stăpînire în Valahia, iar cele șase luni care ne apropie de iarnă, cînd în această țară nu pot fi în general desfășurate nici un fel de acțiuni de asediu, ar însemna prelungirea stăpînirii rusești cu încă patru luni. Cucerirea Silistrei ar însemna cîștigarea campaniei, iar retragerea de la Silistra ar fi aproape echivalentă cu pierderea ei.

Așadar, în mod cu totul excepțional, în ciuda diplomației, venalității, lașității și șovăielii ei, ne-am apropiat, în virtutea legilor interne ale războiului, de punctul de cotitură hotărîtor. Sau Silistra va fi lăsată în voia soartei, și atunci căderea ei este un fapt cert, a cărui veracitate poate fi calculată matematic, sau îi vor veni în ajutor aliații, și atunci se

va da o bătălie hotărîtoare, căci rușii nu vor putea să se retragă fără luptă, întrucît și-ar demoraliza astfel armata și și-ar pierde orice prestigiu ; de altfel se pare că ei nici nu au o asemenea intenție.

Nici o cetate n-a cunoscut atîtea vicisitudini ale soartei ca Silistra. În 1810 ea a fost cucerită de ruși după nouă zile de asediu și cinci zile de asalt decisiv. În 1828, deși cetatea se afla exact în aceeași stare ca înainte, ei au împresurat-o, la 21 iulie, cu forțele lor terestre, iar la 10 august, și cu 36 de canoniere. Dar artileria lor de asediu a sosit abia în septembrie și n-avea nici un fel de muniție, așa că nu s-a putut executa un atac în toată regula. La 10 noiembrie, o dată cu venirea iernii și apariția sloiurilor de gheață pe Dunăre, ei au fost nevoiți să ridice asediul. În timpul retragerii, rușii, dezorganizați și demoralizați, au fost urmăriți cu înverșunare de garnizoana cetății ; o parte din artileria lor de asediu a fost părăsită pe poziții, iar cealaltă a fost cucerită de către turci, care se îndreptau spre Rasova. În anul următor, Dibici a reluat asediul, împresurînd cetatea la 7 mai, alungîndu-i pe turci din tranșeele și redutele construite de ruși în anul precedent, și a deschis focul cu 31 de tunuri grele, pe care le-a amplasat, probabil fără nici un fel de pregătire preliminară, pe o colină situată la aproape 900 de iarzi de oraș. La 26 mai, la vreo 600 de iarzi de zidurile cetății, au fost plasate baterii demontabile. În același timp a fost săpată a doua paralelă ; a treia a fost săpată la 4 iunie, iar la 12 iunie a început înaintarea pentru acoperirea glacisului. La 17 iunie el a fost acoperit într-un punct, dar această operație a fost terminată abia la 26 iunie, după ce cinci baterii au fost plasate chiar la marginea șanțului, la 30 de iarzi de zidul principal. Concomitent cu aceasta, generalul Șilder, cel care conduce latura genistică a asediului, a efectuat pe scară largă operațiile de minare preferate. Mine mari, introduse sub contraescarpă și sub zidul principal, au explodat la 21 iunie (formînd dintr-o dată o breșă practicabilă), la 25, 27, 28 și 29 iunie, cînd, în sfîrșit, cetatea s-a predat. Dar se pare că nici atunci n-a existat necesitatea extremă de a se preda, dacă n-ar fi fost panica pe care exploziile subterane au provocat-o în rîndurile soldaților superstițioși din trupele neregulate. În spatele întregului front atacat și al celui de-al doilea val a fost făcută o coupure, adică o nouă tranșee, pentru cucerirea căreia ar fi fost, desigur, nevoie de noi operații cu ajutorul minelor sau al artileriei. Astfel, această minunată cetate, care

n-a fost prin nimic perfecționată în comparație cu anul 1810, a știut totuși să reziste 35 de zile după săparea tranșelor și 9 zile după ce a fost făcută o breșă practicabilă în zidul principal; ea a silit pe ruși să consume 30.000 de proiectile și obuze în atacul de artilerie și 336 de chintale engleze de pulbere la minări.

Datorită dificultăților financiare și războaielor din Egipt, după pacea de la Adrianopole, turcii au neglijat în așa măsură acest punct important, încît chiar în 1836 nu numai că nu fuseseră complet astupate breșele din 1829 și nu fuseseră curățate șanțurile, dar se mai vedeau și urmele asediului din 1810. Sultanul și-a pus atunci în gînd să construiască niște forturi detașate, dar această intenție a rămas cîțva timp ne-realizată. În momentul de față Silistra se află într-o situație cu totul diferită, în special datorită eforturilor depuse de colonelul Grach, un ofițer prusian în slujba turcilor. E greu de presupus că construcția, inițial defectuoasă, a cetății ar permite îmbunătățiri apreciabile, dar unele forturi, construite pe coline, și-au dovedit deja utilitatea. Cetatea formează un semicerc, al cărui diametru, lung de vreo 1.800 de iarzi, trece pe malul Dunării. Ea are 10 fronturi bastionate, cu o lungime mijlocie de 500 de iarzi. Ca și în celelalte cetăți turcești din secolele XVI—XVII, construcția suferă de toate neajunsurile caracteristice vechilor fortificații italiene: cortine lungi, bastioane mici și înguste, flancuri scurte care aproape că nu acoperă șanțul, șanțul însuși destul de mic (cu o adîncime nu mai mare de 8 picioare), lipsa unor căi acoperite, doar un simplu glacis a cărui creastă sau parte superioară se ridică cu cel mult 4 picioare mai sus de culmea contraescarpei. Valul însuși, cu o înălțime de 8 picioare și o lățime de 20 de picioare, este construit din pămînt; escarpa și contraescarpa sînt calculate după adîncimea șanțului, adică au 8 picioare. Șanțul însuși, datorită nivelului său înalt, în mod necesar rămîne uscat. În fața cortinelor nu există nici măcar lunete. Așa a fost Silistra pînă în 1836. Iar aceste lipsuri ale întăriturilor ei sînt agravate de faptul că la 600 de iarzi de zid cetatea e dominată de un lanț de ridicături, care se întind spre sud. Aceste ridicături sînt ramificații muntoase ale podișului bulgar, care, avînd suprafața superioară absolut netedă, se întinde la 1.500 de iarzi de oraș, iar apoi coboară lent în direcția fluviului, oferind bateriilor minunate poziții în terasă pentru foc frontal sau de anfiladă, cu brațul îngust al fluviului de o parte și cu o colină de cealaltă. Maiorul

Moltke, care a vizitat această cetate în 1836 și din a cărui lucrare despre campania din 1828—1829 am luat amănuntele de mai sus, își exprimă părerea că

„Silistra nu va dispune de o apărare serioasă dacă nu va fi înzestrată cu patru forturi detașate, așezate pe coline, și cu un cap de pod pe marea insulă din fața ei“¹⁵².

Nu se putea construi un cap de pod pe o insulă care aparținea Valahiei, întrucît turcii fuseseră îndepărtați din această țară, potrivit prevederilor tratatului; dar forturile au fost deja construite și, dacă sintem bine informați, ele se află cam în locurile care au fost indicate de maiorul Moltke.

Este greu de spus ce anume a putut întreprinde colonelul Grach pentru a înlătura lipsurile pe care le prezenta zidul principal al cetății. Dar cu greu ne-am putea îndoi că el a construit măcar un drum ascuns și a făcut creneluri în centrul curții, pentru a se putea trage de-a lungul șanțului pe toate fronturile cele mai amenințate și mai puțin protejate. În ce privește cele patru forturi detașate, deocamdată nu știm nimic despre caracterul construcției lor, dar, ținînd seama de faptul că colonelul Grach este prusac și că ieftinătatea are o mare importanță pentru Poartă, am putea spune că, după toate probabilitățile, ele au fost construite după un sistem care acum e adoptat aproape pretutindeni pe continent și mai cu seamă în Prusia, și anume: redute plate, pătrate sau octogonale, cu creneluri la fiecare al doilea colț. Dispunerea lor este determinată de cele patru promontorii, care formează ieșindurile platoului în direcția orașului și sînt separate între ele prin trei văi. Distanța dintre ele și zidul principal trebuie să fie în medie de 1.500 de iarzi, astfel că focul din cetate nu constituie pentru ele o protecție cît de cît sigură. Dar nu există o necesitate absolută în această privință; iar mai aproape de oraș, pe pantă, se pare că nu există nici o cută de teren unde să se poată amenaja bine un fort defilat față de marginea platoului care domină asupra lui.

În afară de aceste fortificații permanente, colonelul Grach a ridicat pe platou o întăritură de pămînt care nu are caracter de lucrare permanentă, denumită Arab-Tabia (fortul Arabia), dispusă în fața celor două forturi centrale și la o distanță de circa 1.000 de iarzi. Unele informații ne permit să ajungem la concluzia că au fost înălțate și alte redute de campanie, care formează un fel de linie exterioară a forturilor; în felul acesta rezultă trei linii succesive de apărare.

Dar cheia acestor poziții rămîne tot Arab-Tabia, pe care trebuie s-o cucerești ca să te poți apropia de linia interioară a forturilor. O asemenea dispunere a fortificațiilor asigură Silistrei o mai mare forță defensivă și ofensivă. Și cum un asalt în toată regula poate duce la rezultate decisive numai dacă pornește din partea sudică a cetății, o garnizoană de 15.000—18.000 de oameni poate destina mari forțe pentru ieșiri. Trupele care execută ieșirea dispun de minunate poziții acoperite, situate pe panta din spatele forturilor detașate, de unde ele se pot strecura pe neobservate, prin văi, pînă la o mică distanță de inamic. De aceea, în cazul unui asalt împotriva fortului Arab-Tabia, situația va fi decisă nu atît de garnizoana acestui fort, cît de detașamentele care ies din Silistra. Să trecem acum la asediul însuși.

De la sfîrșitul lunii aprilie rușii au deschis din cînd în cînd focul asupra Silistrei de pe malul celălalt al Dunării. În mai ei au început să construiască o tranșee în toată regula pe o mare insulă situată în dreptul orașului, în apropiere de digul dinspre Călărași, și pînă la 10 mai au terminat operația de amplasare a bateriilor lor de-a lungul malului fluviului. La 11 mai a fost puternic bombardat orașul, iar frontul de nord a fost supus unui foc razant de artilerie. Aceste atacuri s-au repetat și la 12 mai, cînd au fost observate de locotenentul artificier Nasmyth, care tocmai sosise acolo și care a publicat o informație în acest sens în ziarul londonez „Times”. Principalul obiectiv al atacului de artilerie l-a constituit bastionul de nord-est, de la Cisengel, de unde turcii ripostau cu o deosebită înverșunare și cu un tir de mare precizie. Dimpotrivă, tirul de artilerie al rușilor este prezentat ca fiind extrem de neprecis. La majoritatea obuzelor descoperite în oraș, înainte de tragere n-au fost scoase căpăcelele de la focoaie, astfel că ele n-au putut să ia foc și nici să explodeze. Această neglijență, care e un fenomen obișnuit la tirul rapid în luptele din cîmp deschis de la începutul campaniei, constituie ceva nemaipomenit pentru o tragere de artilerie pe timpul asediului, cînd focul se execută întotdeauna cu oarecare încetineală; ea ne arată cît de mult s-au grăbit rușii să-și consume muniția. În afară de aceasta, în timpul nopții rușii au amenajat o baterie pe insula Șiblak, la est de Silistra (în 1829 ei aveau acolo două baterii). Cele patru tunuri ale acestei baterii erau, probabil, destinate să bată cu foc de anfiladă întregul front de nord.

Pe cit se pare, între 13 și 16 mai nu s-au produs nici un fel de schimbări esențiale; cel puțin comunicatele nu ne aduc nimic nou. E foarte probabil că generalii ruși, dîndu-și seama că bombardamentul, așa cum era și de așteptat, nu-și atinge țelul atunci cînd e vorba de cetatea turcească, s-au pregătit să dea un atac pe malul drept al Dunării. Ca urmare, la 16 mai s-a construit un pod mai jos de Silistra; pe acest pod au trecut 20.000 de soldați, cărora, după cit se spune, li se vor alătura curînd alți 20.000 din Dobrogea. Rușii au procedat la o întregă regrupare a trupelor în vederea concentrării lor spre Silistra și Turtucaia; și întrucît atacul urma să se desfășoare pe malul drept al fluviului, era nevoie de forțe de acoperire împotriva unui atac al lui Omer-pașa, care se afla la Șumla, și împotriva trupelor anglo-franceze care ar fi putut fi debarcate la Varna.

La 19 mai s-au desfășurat primele acțiuni de cercetare în fața fortului Arab-Tabia; mari mase de trupe au fost concentrate imediat dincolo de linia bătăii maxime a tunurilor, iar lanțul de pușcași și-a început înaintarea. După o scurtă canonadă, Musa-pașa a trimis pe platou un detașament de bașibuzuci¹⁵³, care a respins pe pușcași. La 20 mai a avut loc un nou atac al rușilor, care părea prea impresionant pentru o simplă acțiune de cercetare și nu îndeajuns de impresionant pentru un adevărat atac. La 21 mai a fost efectuat primul atac împotriva fortului Arab-Tabia; amănuntele nu ne sînt cunoscute, dar știm că rușii au fost respinși cu mari pierderi. Doi ofițeri ruși care au trecut la turci au comunicat că forțele inamicului se ridică la 90.000 de oameni, că ele sînt formate din trei corpuri de armată (ceea ce corespunde realității: corpurile 3, 4 și 5) și se află sub comanda marelui prinț Constantin. Ultima declarație este, evident, greșită, pentru că, după cum se știe, Constantin comandă flota, armata și apărarea de coastă în Finlanda. Știrea despre atacul proiectat pentru a doua zi n-a fost de fapt confirmată. Rușii erau gata de luptă, dar nu s-au apropiat de fort. Apoi noi iarăși nu dispunem de date în legătură cu mersul evenimentelor pînă la 26 mai; în zorii zilei de 27 mai, însă, rușii au atacat din nou Arab-Tabia cu forțe de-a dreptul considerabile. De trei ori a fost reluat asaltul și de trei ori atacanții au fost respinși cu mari pierderi. În rapoartele turcești se vorbește de 1.500 de morți și 3.000 de răniți ruși, ceea ce este, poate, cam exagerat, dar nu și neverosimil. Hotărîndu-se să cucerească fortul à la Suvorov, a doua zi de dimineață

Paskevici și-a pregătit din nou coloanele în vederea atacului. Măcelul, pe cât se pare, a fost îngrozitor : generalul Selvan a fost omorât ; colonelul-conte Orlov-junior a căzut lovit de un glonte în ochi. Un alt colonel a fost grav rănit. Rușii înșiși și-au evaluat pierderile lor la 186 de morți și 379 de răniți. Dar, după toate probabilitățile, aceste cifre nu reprezintă nici o treime din pierderile reale ; față de efectivul trupelor cu care au executat ei atacul, 2.000 de oameni reprezintă cea mai mică pierdere pe care o puteau înregistra.

În noaptea următoare turcii au executat o ieșire în masă, au dat năvală pe neașteptate în liniile rușilor, pe care i-au respins cu mari pierderi (1.500—1.800, după cum aflăm din rapoartele primite). Această ieșire încununată de succes, ca și faptul că la ultimul salt nu s-a reușit să se ajungă la o ciocnire cu trupele, cu toate că s-a făcut uz de cavalerie pentru a le ajunge din urmă și a le tăia retragerea, l-au silit pe prințul Paskevici să renunțe la încercarea de a cucerii fortul printr-un atac la baionetă. Nu începe îndoială că apărarea acestei redute reprezintă una din cele mai glorioase fapte de arme nu numai din această campanie, dar din toate campaniile ruso-turce. Terenul de aici permitea să se execute un atac cu forțe foarte mari, și rușii nu sînt dintre aceia care să piardă ocazia de a trimite la asalt atîtea mii de oameni cît pot. Prin urmare ei trebuie să fi dispus de o superioritate numerică de-a dreptul considerabilă, care a cerut din partea turcilor, pentru a le opune rezistență, nu numai un mare curaj, ci și ieșiri bine planificate și executate în mod coordonat. Nu ne putem îndoii că, dacă ar fi avut în față pe turcii din 1829, rușii ar fi cucerit cetatea. Această a doua înfrîngere a lor ne arată că turcii, sau cel puțin o parte din ei, au înregistrat succese în domeniul tacticii și științei militare, dar nu și-au pierdut vitejia. Sub acest raport, apărarea fortului Arab-Tabia și bătălia de la Cetate reprezintă cele mai remarcabile evenimente din întreaga campanie.

În ce privește atacul rușilor, despre el nu putem spune nimic bun. Paskevici, pe cât se pare, se grăbește atît de mult să cucerească Silistra, încît nu-i rămîne timp nici măcar pentru măsurile absolut necesare pentru realizarea acestui scop. Șovăiala lui e cît se poate de izbitoare. El a recurs mai întîi la un bombardament, deși ar fi trebuit să știe cît de inutil este un asemenea mijloc cînd e vorba de un oraș turcesc. Un bombardament poate duce doar la o mare risipă de muniție pentru ruși și cel mult la o spărtură în zid dinspre

fluviu, unde apropierea Dunării, acest șanț natural cu o lățime de 1.000 de iarzi, exclude orice gând de a executa un asalt. Apoi a fost atacat frontul terestru, dar artileria de la Arab-Tabia, pe cât se pare, pînă în cele din urmă tot nu a fost redusă la tăcere și nu s-a făcut nici o încercare serioasă de a distruge fortificațiile acestui fort. Toate acestea prezintă prea puțină importanță pentru succesorul lui Suvorov. După cum a spus acest general arhirus, „glonțul e prost, baioneta e isteată”, și dacă acest lucru este adevărat cînd e vorba de baioneta rusească, care, după cum s-a exprimat aceeași strălucită personalitate, este capabilă să străpungă Alpii, acest lucru este, fără îndoială, și mai adevărat cînd e vorba de gloanțele rusești, care au o tendință invariabilă și implacabilă de a greși ținta. Astfel s-a dat ordin de asalt, și el a fost executat; s-a repetat de cîteva ori, dar degeaba. Înseamnă că parapetele de pămînt ale fortului turcesc, care e de proporții reduse, dar temeinic construit, sînt mai rezistente decît granitul Alpilor, împotriva căruia a luptat Suvorov, și că ghiulelele și gloanțele turcești nu sînt atît de proaste ca ghiulelele și gloanțele rușilor. Ca urmare, Paskevici va fi nevoit să revină la vechea regulă: să nu ataci niciodată niște fortificații înainte de a reduce la tăcere artileria lor și de a distruge lucrările lor de apărare. Așadar, pe la 30 sau 31 mai începe un asediu în toată regula, și pînă la urmă Paskevici se adresează „glonțului, care e prost”.

Dar nu ! Asta-i doar simplă aparență. Căci vine generalul Șilder, celebru încă din 1829, care promite să dărîme cetatea cu nelipsitele sale mine, și asta doar în cîteva zile. Folosirea minelor împotriva unei fortificații de campanie este expresia unei desperări militare fără margini; a furiei ignorante a inamicului ajuns într-o situație fără ieșire. Dacă e neapărată nevoie să se recurgă la mine, prima condiție pentru folosirea lor cu succes este acoperirea *glacisului*. Dar înainte de asta trebuie redusă la tăcere artileria inamică, ceea ce înseamnă că trebuie construite una, două sau trei paralele, cu bateriile respective. Într-adevăr, minele reprezintă etapa finală a asediului, iar nu începutul lui. Dacă Șilder nu are de gând să sape galerii subterane pe o suprafață de aproximativ 20 de mile pătrate sau să construiască un tunel pe sub Dunăre, el nu va putea să scape de necesitatea unui asediu în toată regula. Contrar celor spuse de Suvorov, gloanțele sînt necesare.

Un asediu în toată regula al fortului Arab-Tabia ar putea, fără îndoială, să se termine în câteva zile, întrucât această fortificație aproape că și-a îndeplinit misiunea, și o apărare îndelungată i-ar slăbi prea mult garnizoana. Dar asta ar însemna un asediu în toată regula împotriva a cel puțin două forturi, iar apoi și împotriva orașului însuși. Cinci săptămâni sînt, desigur, termenul *cel mai scurt*, în cursul căruia rușii, cu neglijența lor caracteristică în acțiunile de asediu, pot înlăptui acest lucru. Dar dacă turcilor le vor ajunge proviziile și muniția și nu se vor ivi nici un fel de împrejurări neprevăzute, cetatea se poate considera ca fiind în siguranță pînă la începutul lunii iulie. Presupunem, firește, că forturile au o rezistență mijlocie și că zidurile nu sînt prea părăginate. Dar dacă în 1829 Silistra a rezistat timp de 35 de zile după săparea tranșelor, este limpede că în 1854, cu noile perfecționări, cu un comandant curajos și priceput, cu un conducător al artileriei cu multă experiență și cu o garnizoană de prim rang, ea va fi în stare să reziste cel puțin tot atît. Dacă s-ar putea conta pe aliați, am putea afirma liniștiți că această campanie e sortită să se termine cu un eșec total pentru ruși, dacă nu cu ceva și mai rău.

Scris de F. Engels la 10 iunie 1854

Publicat, ca articol de fond,
în ziarul „New York Daily Tribune“
nr. 4.115 din 26 iunie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx și Friedrich Engels

Situația pe teatrul de operații militare ruso-turc¹⁵⁴

Nu numai coincidența, destul de curioasă, dintre evacuarea Valahiei de către ruși și ocuparea ei de către austrieci, dar și felul cum a fost întreprins, executat și, în sfârșit, ridicat asediul Silistrei ne arată că aici au acționat factori cu totul străini de considerentele de ordin militar. Dintr-un raport oficial rus, care merge pînă în seara zilei de 28 mai și care se deosebește de buletinele turcești doar prin cifrele privind numărul morților și răniților, se vede că operațiile s-au desfășurat cu o grabă de-a dreptul uluitoare, că energicele eforturi menite să ducă la distrugerea fortificațiilor exterioare n-au fost întreprinse decît după ce s-a dovedit în mod practic că nu se poate cuceri Silistra printr-un asalt și că acest atac a avut un caracter mai neorganizat și mai în contradicere cu știința militară decît oricare alt atac din istoria asediilor efectuate de ruși. Informațiile obținute pînă acum în legătură cu operațiile din perioada 28 mai—15 iunie sînt prea fragmentare ca să putem prezenta un tablou amănunțit al evenimentelor; dar faptul că în timpul acestor atacuri repetate și desperate aproape toți ofițerii superiori au fost răniți și scoși din luptă — Paskevici, Șilder, căruia i s-a amputat apoi un picior, Gorceakov, Liders și Orlov, căruia un glonț i-a scos un ochi — constituie o dovadă grăitoare că rușii primiseră ordin nu numai să cucerească cu orice preț cetatea, dar să facă acest lucru într-un termen stabilit cu precizie. Felul cum au procedat ei aici amintește mai degrabă de metodele barbare de cucerire a orașelor folosite de către Timur-Tamerlan în Kurdistan decît de un război dus după toate regulile artei militare moderne. Pe de altă parte, este evident că eroica și iscusita apărare a Silistrei a provocat o uimire tot atît de mare și în rîndurile puterilor aliate, și în Divanul otoman. Cititorii noștri își

amintesc, poate, că acum vreo șase săptămîni comandanții trupelor aliate *, întîlnindu-se la Varna, au descoperit că linia Balcanilor formează pentru Turcia o apărare naturală; iar acum numeroase ziare britanice nu numai că recunosc, dar se și laudă că nici un soldat francez sau englez n-a venit în ajutorul Silistrei. În sfîrșit, nu se poate contesta că Silistra era un punct de mare importanță militară, că de soarta acestei cetăți depinde soarta întregii campanii și că rușii, renunțînd la asediu și retrăgîndu-se brusc pe Siret, au pierdut întregul teritoriu cucerit de ei în acest an și anul trecut.

Este cazul să spunem, totuși, că multe dintre ziarile engleze exagerează peste măsură proporțiile actualelor insuccese ale moscoviților. Trebuie să fie cineva prea naiv ca să creadă că ieșirea întreprinsă la 13 iunie de garnizoana Silistrei și o întărire de 2.000 de oameni, primită, după cît se spune, de la Omer-pașa, au dus la înfrîngerea totală a rușilor și au silit o armată de 90.000—100.000 de oameni să fugă din fața a 15.000 de oameni. Retragerea bruscă a rușilor, pe cît putem noi judeca, este tot atît de enigmatică ca și ofensiva lor neașteptată. Ea nu poate fi explicată decît printr-o înțelegere prealabilă cu Austria, în care a fost prevăzută ocuparea Valahiei de către trupele austriece. În aceste condiții, prezintă un interes deosebit următorul fragment dintr-o scrisoare a corespondentului din Constantinopol al ziarului „Morning Chronicle”, care dezvăluie această intrigă la 10 iunie, adică cu patru zile înainte de încheierea acordului austro-turc :

„Turcii cred că diplomația se joacă cu ei și că ea are intenția să predea Silistra în mîinile Rusiei. Această bănuială este întărită de știrea, primită aici, că la Viena se pregătește un nou protocol, în care se vorbește despre căderea Silistrei ca despre un fapt împlinit; acum, cînd ambiția militară a Rusiei a fost satisfăcută, Austria crede că a sosit momentul potrivit pentru intervenția ei militară, menită să ducă la o reglementare a problemei cu participarea ei, și anume la ocuparea Principatelor dunărene, care urmează să fie evacuate de trupele rusești”.

Așadar, dacă rușii ar fi cucerit la timp Silistra, totul ar fi fost în ordine. Dar ei, deși n-au reușit să satisfacă ambiția militară a țarului, au trebuit să se conformeze acordului cu Austria și să se retragă într-un mod destul de puțin onorabil. În timp ce rușii se retrag dincolo de Siret, austriecii înain-

* — Saint-Arnaud și Raglan. Vezi volumul de față, pag. 275-276. — Nota red.

tează spre Siret și Dunăre și ocupă astfel o poziție care desparte pe moscoviți de turci și de aliații lor. În această poziție ei sînt un arbitru al controversei și-i împiedică să înainteze atît pe unii cît și pe alții. Rușii rămîn în Moldova, în timp ce conferința de la Viena va fi ocupată, mai mult ca oricînd, cu întocmirea de protocoale, și în felul acesta va fi cîștigată o iarnă. Dacă conferința nu va duce la nici un rezultat — ceea ce este neîndoielnic din moment ce împăratul Rusiei a și primit banii în cadrul noului său împrumut de 37.000.000 de dolari, de la Hope & Co. din Amsterdam * — poziția armatei ruse de dincolo de Dunăre și Siret va fi de două ori mai solidă decît linia dintre București și Constanța. Comparînd forța pe care o aveau rușii în fața Silistrei, în Bulgaria, și aceea pe care o au acum, după retragerea lor dincolo de Siret, cu forța armatelor aliate în măsura în care ingenioasa dislocare a acestor armate permite în general ca ele să fie aruncate în talerul balanței, vedem limpede că, chiar cu cele mai bune intenții, aceste armate n-ar fi în stare să dejoace combinația austro-rusă.

Forțele rusești care acționează pe țărmul european al Mării Negre împotriva Turciei și a aliaților ei sînt alcătuite din 13 divizii de infanterie, și anume trei divizii din Corpul 3 de armată, trei din Corpul 4, una din Corpul 5, trei din Corpul 6 și trei divizii de rezervă. În afară de acestea, aici se află Diviziile 3, 4, 5 și 6 de cavalerie ușoară și Diviziile 3, 4 și 5 de artilerie. Aceste trupe, care reprezintă aproape jumătate din principala armată operativă, potrivit calculelor oficiale trebuie să fie formate din 16.000 de oameni de fiecare divizie de infanterie, din 5.000 de fiecare divizie de cavalerie și din 160 de tunuri de fiecare divizie de artilerie; în total 250.000—260.000 de oameni, inclusiv cei de la coloanele de transport și cei care deservesc tabăra. Dar dacă vom încerca să apreciem efectivul armatei ruse după felul cum se prezenta ea pe vremea războiului din Ungaria¹⁵⁵, va trebui să evaluăm efectivul unei divizii de infanterie la cel mult 13.000—14.000 de oameni și să micșorăm, în mod corespunzător, cifrele pentru cavalerie și artilerie. Efectivul real al trupelor introduse de ei treptat-treptat în Principatele dunărene va trebui deci să fie evaluat la cifra, mai redusă, de 210.000, și chiar din această cifră ar trebui să se scadă cel puțin 20.000—25.000 de oameni, care reprezintă pierderile suferite pe cîmpul de luptă și cele provocate de diferite boli. Dacă ne amintim de

* Vezi volumul de față, pag. 324. — *Nota red.*

ravagiile provocate în rîndurile armatei ruse de frigurile palustre în anii 1828—1829 și vom lua ca termen de comparație datele pe care ni le oferă un chirurg rus într-o scrisoare publicată de „Wiener medizinische Wochenschrift”¹⁵⁶, putem considera fără exagerare că pierderile armatei ruse se ridică la 8—10% din efectivul ei total. Rușii pot dispune, așadar, de o armată de aproximativ 180.000 de oameni.

Este interesant să aflăm ce fracțiune din această armată a putut fi folosită în operațiile de la Silistra. Un mare număr de trupe au fost repartizate pentru asigurarea comunicațiilor și apărarea depozitelor din spatele frontului. A trebuit totodată să fie ocupat Bucureștiul și linia Dobrogei. Diferite detașamente au fost necesare pentru acoperirea flancurilor și, în parte, a frontului armatei; dacă scădem 60.000 de oameni, care sînt necesari pentru aceste diverse sarcini, vedem că pentru asediul Silistrei și pentru acoperirea acestei operații rămîn 130.000 de oameni. Și această evaluare este mai curînd prea mare decît prea mică. Dar poziția Silistrei, care e situată lîngă un fluviu mare, a obligat în mod forțat armata asedia-toare să se subdividă în mai multe părți pentru a împresura cetatea din toate părțile. Totodată a fost necesar să se posteze pe malul nordic rezerve puternice, ca să poată veni în ajutorul trupelor care ar fi respinse de pe malul sudic în caz de înfrîngere. În sfîrșit, trupele care ocupau malul sudic, adică malul drept, au fost nevoite, la rîndul lor, să se subdividă în două armate, dintre care una avea misiunea să continue asediul și să respingă ieșirile asediaților, iar cealaltă să acopere pe asediați și să zdrobească trupele care ar fi fost trimise în ajutorul cetății. A fost nevoie de vreo 35.000—40.000 de oameni pentru a ocupa malul drept și a desfășura asediul pe malul stîng. Așadar, pentru operații active în cîmp deschis împotriva unei armate care ar fi venit în ajutorul celor din cetate, rușii ar fi putut dispune de o armată de 80.000 de oameni, și acesta era efectivul maxim pe care-l puteau pune în acțiune rușii pe teritoriul bulgar pe o rază de 10—20 mile în jurul Silistrei.

Să vedem acum de ce forțe dispuneau aliații pentru a le opune rușilor, care numărau în acel moment 180.000 de oameni. Despre armata turcească de la Șumla s-a spus de curînd că numără vreo 80.000 de oameni, dar că îi lipsește tot ce este necesar pentru operațiile în cîmp deschis; după cum reiese din ultimele rapoarte ale lordului Raglan și ale ofițerilor de stat-major francez, ea dispune de proaste cadre ofițerești și,

în general, este într-o stare care o pune într-o vădită imposibilitate de a desfășura operații ofensive. Nu avem intenția și, în momentul de față, nici nu sîntem în măsură să verificăm exactitatea acestor informații. Este de ajuns să spunem că aceasta este părerea oficială a aliaților despre starea principalei armate turcești. De atunci au fost trimise trupe de la Calafat la Rusciuc, unde, după cît se spune, se organizează o tabără pentru 40.000 de oameni. Este greu de înțeles o politică al cărei rezultat este imobilizarea unui întreg corp de armată, care dacă, în loc să se concentreze la Rusciuc, s-ar îndrepta spre București, ar putea să-i silească pe ruși să ridice imediat asediul Silistrei. Dar conducerea războiului se află, în întregime, în mîinile diplomației. Dacă facem abstracție de actuala garnizoană de la Rusciuc și de garnizoana și rezerva de la Șumla, este foarte îndoielnic că turcii ar putea trimite în cîmp deschis 50.000 de oameni destul de bine înarmați pentru a fi în măsură să-și îndeplinească misiunea ce le stă în față. Dacă, potrivit aprecierii făcute de autoritățile militare occidentale, un soldat anglo-francez valorează cel puțin cît doi soldați ruși, aliații ar trebui, totuși, să dispună de o armată de 65.000 de oameni care să contrabalanseze armata rusă de ocupație. De aceea, atîta timp cît aliații nu vor concentra la Varna o asemenea forță militară, este îndoielnic ca ei să treacă la operații active, în afară de cazul unei extreme necesități.

Și ei au fost destul de prudenți pentru a nu pune numai decît la bătaie asemenea forțe, încît să nu mai aibă un pretext de a se eschiva de la noi operații active. Trupele anglo-franceze aflate acum în Turcia nu numără mai mult de 80.000 de oameni, în afară de cei 15.000—20.000 care se îndreaptă acum într-acolo și în al căror efectiv intră aproape întreaga artilerie și cavalerie. Numărul navelor de transport disponibile în Bosfor este — în mod intenționat sau neintenționat — extrem de limitat, astfel că ar fi nevoie de multe curse, dus și întors, dacă toate trupele ar trebui să fie transportate la Varna numai pe mare. Dar, potrivit ultimelor și celor mai precise informații, spune corespondentul citat de noi mai sus, pînă acum doar 12.000 de soldați englezi și francezi au fost trimiși pe mare, în timp ce grosul armatei franceze înaintează încet de la Gallipoli spre Constantinopol și Adrianopole. Și cum drumurile se află într-o stare foarte proastă și dificultățile de aprovizionare a armatei cu alimente sînt extrem de mari, toate acestea constituie o întreprindere care permite

faimosului lor general Saint-Arnaud „să facă tot timpul naveta” între Varna și Constantinopol. Putem fi siguri că el nu va pierde ocazia să profite de orice intrigă din Divan pentru a se alege cu un profit serios pentru buzunarul său fără fund. Despre cele două divizii britanice care se mai află încă la Skutari, același corespondent ne informează că, „pe cât se pare, nu sînt încă gata de plecare, deși o întregă flotilă de vapoare și nave de transport stau ancorate și așteaptă îmbarcarea lor”.

Din toate acestea reiese destul de clar pentru oricine că puterile aliate sînt foarte preocupate ca nu cumva să se pomenească în situația de a face inoperant actualul acord dintre Rusia și Austria. Dacă ele ar urmări un asemenea scop, pentru înfăptuirea lui ar avea în fața lor o alternativă extrem de simplă: sau o alianță anglo-suedeză în Marea Baltică care ar crea o bază de operații pentru trupele auxiliare, facilitîndu-le debarcarea în Finlanda și ocolirea, pe uscat, a fortărețelor Sveaborg și Kronstadt, sau un atac combinat pe uscat și pe mare asupra Crimeii și Sevastopolului. Cît privește prima posibilitate, este interesant să vezi cum ziarul „Times”, care cu mai puțin de trei săptămîni în urmă pleda cu insistență pentru necesitatea de a trimite în Marea Baltică escadra din Marea Neagră, recomandă acum simpla blocadă a porturilor baltice și imediata întoarcere a celei mai mari părți din flota baltică în Marea Neagră, devenind pe neașteptate un adept înflăcărat al ocupării Crimeii. Același ziar își manifestă plin de ipocrizie regretul că Napier nu poate întreprinde nimic înainte de a face joncțiunea cu flota franceză. Acum, cînd această joncțiune a fost făcută, se înțelege că pînă la urmă *nu se va face* nimic și că cel mai bine ar fi ca flota engleză și cea franceză, trecînd prin strîmtoarea Kattegat, Canalul Mîneicii și strîmtoarea Gibraltar, să facă încă o excursie în Marea Neagră. Dacă ne gîndim de cît timp a fost nevoie ca să se ajungă la joncțiunea acestor flote, iar pe de altă parte de cît timp va mai trebui pentru ca ele să se unească sub comanda amiralului Dundas, devine cît se poate de limpede că scopul principal al acestor propuneri este ca nici în Marea Neagră și nici în Marea Baltică să nu se facă nimic.

Dacă facem abstracție de înfrîngerea lor neprevăzută și neașteptată de la Silistra, singurul punct în care rușii au suferit pierderi importante și sînt amenințați de pericole este Caucazul, deși în această privință nu există încă informații

absolut veridice. Ei au evacuat aproape toate fortărețele lor de pe țărmul de răsărit al Mării Negre nu din teamă de flota aliată, ci pentru a-și întări armata din Gruzia. După cum se comunică, în timpul retragerii lor prin trecătoarea Darial, avangarda și ariergarda lor au fost atacate pe neașteptate de însemnate forțe de munteni; avangarda a fost nimicită, iar centrul și ariergarda au fost nevoite să se retragă cu mari pierderi. În același timp, armata lui Selim-pașa a înaintat de la fortul Sf. Nicolaie spre Osurgeti și a silit pe ruși să părăsească această cetate, de unde ei, la timpul lor, au hărțuit adeseori și au amenințat pe turci; acest succes a asigurat comunicațiile dintre Selim-pașa și principala armată turcă din Kars. Dacă ne amintim că în iarnă și în primăvară această armată s-a menținut și ea într-o jalnică inactivitate, manevra rușilor dovedește cel puțin că ei și-au dat seama de șubrezenia poziției lor din Gruzia și au simțit absolută nevoie să se întărească pe țărm. Dacă știrea în legătură cu înfrângerea de la Darial se confirmă, pe de-a-ntregul sau măcar în parte, reiese că armata lui Voronțov a fost izolată și că ea se găsește în alternativa: să încerce să-și creeze la Tiflis o bază trainică pentru a rezista pînă la iarna viitoare, ceea ce nu este o treabă prea ușoară, sau să-și deschidă cu orice preț drum prin trecătoare. Această operație ar fi, în orice caz, preferabilă unei retrageri spre Marea Caspică, întrucît strîmtora care duce într-acolo este incomparabil mai periculoasă decît cea de la Darial. Dar în legătură cu această chestiune ne vom putea da o părere mai precisă abia după ce vom fi primit știri mai complete și mai sigure din această regiune. Ceea ce putem însă stabili în momentul de față este că, datorită ultimelor operații, Rusia a repercutat incontestabil două victorii: una — împrumutul acordat de Hope & Co., iar cealaltă — acordul austriac cu Poarta, și a suferit o înfrîngere — la Silistra. Viitorul va arăta dacă aceste victorii îi vor crea o superioritate permanentă, merită să compenseze rușinea înfrîngerii.

Scris de K. Marx și F. Engels
la 14—16 iunie 1854

Publicat, ca articol de fond,
în ziarul „New York Daily Tribune”
nr. 4.125 din 8 iulie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx și Friedrich Engels

Retragerea trupelor ruse

Retragerea trupelor ruse din Turcia s-a dovedit a fi cu mult mai completă decît ne așteptam și decît pare a fi acum necesară — din punct de vedere militar — chiar și în cazul cel mai rău. Pe cît se vede, obligația pe care și-a asumat-o țarul față de împăratul austriac și ordinele date de el generalilor ruși au în vedere evacuarea totală a Moldovei și Valahiei, astfel ca pe pămîntul turcesc să nu mai rămînă de loc soldați ruși, în timp ce o puternică armată austriacă trebuie să-i înlocuiască imediat și să despartă unul de altul pe inamicii de pînă mai deunăzi. Dar ar fi o greșeală să credem că retragerea rușilor a fost provocată de înfrîngerea lor la Silistra sau să luăm drept bune fanfaronadele ziarelor engleze, care prezintă această înfrîngere drept o zdrobire totală și vor să facă lumea să creadă că cei 15.000 sau cel mult 17.000 de oameni care au pornit la atac din cetate au putut să pună pe fugă 100.000 sau cel puțin 90.000 de soldați. Nu încapе îndoială că rușii au fost respinși în repetate rînduri cu hotărîre, pricinuindu-le mari pierderi, așa cum meritau ei pentru atacurile lor pripite, nechibzuite, dezordonate, în contradicție cu știința militară, indiferent de bravura cu care au fost întreprinse; turcii au luptat cu un eroism și o bărbăție fără seamăn și au dovedit că posedă atît de bine arta militară, încît acest asediu va rămîne ca un eveniment memorabil în istorie; totuși noi n-avem motive să credem că tocmai ei l-au silit pe inamic să ridice asediul. Într-adevăr, judecînd după informațiile cele mai veridice, rușii au continuat să-și mențină bateriile lor pe malul stîng și să le folosească împotriva cetății după acel ultim atac sîngeros în timpul căruia, după cum au anunțat în mare pripă unele telegrame, aceste baterii ar fi fost capturate de garnizoană. Adevărul, pe cît se vede, este că rușii s-au retras, în cele din urmă, de la Si-

listra pur și simplu pentru că țarul s-a înțeles cu Austria ca pînă la o anumită dată el să-și evacueze trupele din Principatele dunărene. El a dat ordin ca în prealabil să se pună stăpînire pe Silistra, pentru ca, părăsind Turcia, să-și sporească prestigiul măcar printr-o singură victorie; trupele însă n-au reușit să execute acest ordin și au fost nevoite să se retragă, ducînd cu ele rușinea eșecului. Dar această retragere n-a fost o fugă din acelea în care dușmanul te urmărește pas cu pas. Rușii n-au cucerit și poate că nici n-ar fi putut să cucerească Silistra chiar și printr-un asediu în toată regula; această campanie n-ar fi dus, probabil, la nici un rezultat, și în acest caz ei ar fi trebuit să se retragă spre Siret; totuși ei erau mai puternici decît aliații — turcii și ceilalți —, cel puțin pentru defensivă erau cu mult mai puternici. În afară de aceasta, ei încă nu s-au întîlnit cu aliații și n-a avut loc nici o bătălie decisivă. De aceea nu încapă discuție că această retragere spre Prut este dictată de considerente diplomatice, iar nu de o necesitate militară, care ar decurge dintr-o superioritate numerică sau dintr-o strategie mai iscusită a lui Omer-pașa și a aliaților săi în Turcia.

Dar dacă am face o greșeală să presupunem că rușii au fost siliți cu forța să se retragă de la Silistra, ar fi să facem o greșeală cel puțin tot atît de mare dacă n-am vedea că în acest război toate împrejurările lucrează împotriva lor și că amestecul Austriei prezintă pentru ei cel mai bun mijloc de a-și îmbunătăți situația. Nu avem aici în vedere eșecurile succesive suferite de ei la Oltenița, Cetate, Caracal sau Silistra, căci toate acestea au fost lupte relativ mici, în care turcii i-au bătut și în care ei n-au putut să le opună succese similare. Toate aceste ciocniri, luate laolaltă, n-au dus la rezultate decisive; în schimb, în Asia rușii sînt mereu bătuți și acum sînt pe cale să sufere acolo o înfrîngere definitivă. Din numeroasele cetăți de la Marea Neagră nu le-au mai rămas decît două, iar în interiorul țării, Șamil și muntenii lui nu numai că au eliberat munții și văile din împrejurimi de odiosul moscovit, dar l-au izolat totodată pe contele Voronțov de Rusia și, acționînd în sud împreună cu turcii, se îndreaptă spre Tiflis cu o armată care îl va sili, poate, pe conte să se predea și să dea înapoi toate posesiunile transcaucaziene ale Rusiei, care au fost cucerite cu atîta greutate și sînt menținute atît de anevoie. Pierderea acestor provincii, care au costat atîta sînge și atîția bani, ar constitui, poate, pentru țar o rușine și mai mare decît o înfrîngere într-o bătălie de-

cisivă în Turcia, și nu încapă îndoială că, de îndată ce armata lui va trece înapoi Prutul, el va da imediat ordin tuturor trupelor care nu sînt folosite pentru apărarea Crimeii și a Sevastopolului să meargă să recucerească trecătorile din Caucaz și să dea ajutor lui Voronțov. După toate probabilitățile, succeselor lui Șamil li se datorește, în mare măsură, faptul că Rusia a acceptat pretențiile formulate de Austria în legătură cu evacuarea Principatelor dunărene.

În această tranzacție importantă, care schimbă și complică atît de mult perspectivele războiului, Austria ocupă o poziție din cele mai importante și mai avantajoase. Aceasta reprezintă o mare victorie a diplomației ei și o dovadă a respectului pe care-l inspiră resursele ei militare părților beligerante. Ea intervine ca un prieten al ambelor părți; rușii se retrag liniștit, cedîndu-i locul; iar Poarta, semnînd tratatul prin care se permite Austriei să ocupe Principatele dunărene, nu face decît să urmeze sfatul ce i-a fost dat de Franța și Anglia. Așadar, avem de-a face cu un mediator înarmat, care intervine cu consimțămîntul comun al părților beligerante pentru că fiecare din ele presupune că această intervenție e în avantajul ei. Puterile occidentale declară deschis că Austria acționează în favoarea lor; și, judecînd după acordul care, după cum arată faptele, a existat între Petersburg și Viena încă înainte ca lumea să fi aflat de intervenția Austriei și înainte ca armata lui Paskevici să fi primit riposta de la Silistra, nu încapă îndoială că Rusia consideră și ea că Austria acționează în favoarea ei. Dar care din aceste părți este înșelată? Pe care din ele intenționează s-o trădeze Austria?

Se înțelege că Austria, ca oricare altă putere, se îngrijește numai de interesele ei. Aceste interese cer, pe de o parte, ca Rusia să nu ocupe Principatele dunărene și să nu țină în mîinile ei gurile Dunării și Marea Neagră, întrucît în această direcție se îndreaptă o parte considerabilă, și în continuă creștere, din comerțul Austriei. În afară de aceasta, anexarea de către Rusia a Turciei sau a oricărei părți din ea poate provoca tulburări în rîndurile populației slave din Imperiul austriac, printre care panslavisml sau alianța cu Rusia numără de pe acum numeroși adepți. De aceea este clar că Austria nu ar fi de acord ca Rusia să înghită Turcia decît dacă ar putea, în același timp, să-și extindă dominația ei și să-și lărgească teritoriul într-o altă direcție, oricare ar fi ea, ceea ce este imposibil. Dar, pe de altă parte, politica austriacă,

prin simpatiile de care e animată, este în întregime de partea țarului și împotriva Franței și Angliei; adevărata orientare a Austriei va fi întotdeauna ostilă puterilor occidentale. Cei de la Viena nu vor fi cuprinși de mîhnire aflînd că Rusia a pătît o rușine drept pedeapsă pentru războiul inutil început de ea; dar Austria nu va admite niciodată o slăbire serioasă a Rusiei, pentru că atunci Habsburgii și-ar pierde singurul prieten care îi poate ajuta să iasă din apropiatul vîrtej revoluționar. Credem că la aceasta se limitează motivele de care trebuie să se lase călăuzit, în acțiunile sale, cabinetul de la Viena în toate etapele viitoare ale războiului. Austria va trăda pe oricare din părțile beligerante, sau pe ambele deodată, în măsura în care acest lucru îi va fi cerut de interesele ei și ale dinastiei imperiale, și nimic mai mult.

Faptul că Rusia se retrage și renunță la cîmpiri și că provinciile evacuate de ea sînt predate Austriei o obligă pe aceasta să aperse pe viitor Rusia de orice neplăceri. Austria poate să mențină cu aliații o prietenie nominală, dar este în interesul ei ca de acum înainte orice acțiuni ale lor împotriva țarului să se soldeze printr-un eșec, și putem fi siguri că ea va recurge în acest scop la toate mijloacele, în afară de declararea efectivă a războiului, la care nu va îndrăzni niciodată să recurgă. Prin urmare, politica ei va fi inevitabil trădătoare față de puterile occidentale; ele sînt partea înșelată în tratatul care permite armatei austriece să ocupe provincii turcești; și va veni o vreme cînd, în cadrul desfășurării ulterioare a războiului, ele se vor convinge de acest lucru.

Desfășurarea în continuare a războiului nu intra, pe cît se pare, în planurile primului-ministru englez, lordul Aberdeen, care a căutat să rezolve conflictul, conform dorinței exprimate de Austria, pe bază de statu-quo și, poate, prin trecerea protectoratului asupra Principatelor dunărene de la Rusia la casa de Habsburg. Dar acum se poate considera că aceste planuri au eșuat ca urmare a autodemascărilor lordului Aberdeen în faimosul său discurs și a dezbatărilor parlamentare care au urmat și a căror desfășurare poate fi urmărită în ampla dare de seamă publicată în acest număr al ziarului *. Poporul britanic, iritat de aceste demascări, nu va consimți, cel puțin în momentul de față, să încheie pacea fără să primească drept despăgubire pentru imensele cheltuieli suportate de el din cauza războiului o compensație mai

* Vezi volumul de față, pag. 315—323. — *Nota red.*

substanțială decît simpla restabilire a vechii situații. El consideră necesar ca Rusia să fie înfrîntă, pentru ca ea să nu poată atît de curînd să tulbure din nou liniștea în întreaga lume; și el așteaptă cu nerăbdare să se producă vreo faptă de arme răsunătoare, ceva în genul cuceririi Kronstadtului sau Sevastopolului. Fără o asemenea recompensă palpabilă pentru participarea sa la război, el nu se va declara de acord cu încheierea păcii. Această stare de spirit a poporului englez va duce, probabil, la o imediată schimbare de guvern și la continuarea războiului. Dar de aici nu rezultă cîtuși de puțin că, dacă războiul va continua, Rusia va suferi lovituri mai grele decît acelea pe care le-a suferit pînă acum — afară de cazul că turcii și cerkezii ar cuceri, fără nici un ajutor din Apus, provinciile ei din Transcaucazia. Și, judecînd după oamenii de la Londra care vor veni, probabil, la putere după demisia lordului Aberdeen, după atitudinea lor de la începutul războiului și pînă acum, ne putem foarte bine aștepta ca într-o bună zi ei să încheie tratatul de pace pe aceeași bază pentru care pleda lordul Aberdeen și din pricina căreia el își pierde acum postul său. Pînă acum diplomația austriacă a acționat cu succes, și e foarte probabil că ea va reperțta și victoria definitivă.

Scris de K. Marx și F. Engels
la 19—23 iunie 1854

Publicat, ca articol de fond,
în ziarul „New York Daily Tribune“
nr. 4.126 din 10 iulie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Războiul. — Dezbaterile parlamentare

Londra, marți 27 iunie 1854

Buletinul rus din București anunță în mod oficial că, în urma unui ordin primit de la Petersburg, asediul Silistrei a fost ridicat, Giurgiul a fost evacuat și întreaga armată rusă se pregătește să treacă înapoi Prutul. Ziarul „Times” a publicat aseară, în cea de-a treia ediție a sa, o telegramă cu cuprins analog a corespondentului său de la Viena :

„Împăratul Rusiei satisface cererea Austriei, din înaltă considerație pentru vechiul său aliat, și a ordonat trupelor sale să se întoarcă înapoi pe linia Prutului.”

În ședința de aseară a Camerei comunelor, lordul John Russell a confirmat știrea despre ridicarea asediului Silistrei, dar a declarat că n-a fost încă informat în mod oficial despre răspunsul Rusiei la cererile Austriei.

Urmarea intervenției întreprinse de Austria va fi că între turci și ruși va fi înălțată o barieră menită să asigure retragerea acestora din urmă și să le dea posibilitatea să-și întărească garnizoana din Sevastopol și Crimeea și, poate, să restabilească legătura cu armata lui Voronțov. În afară de aceasta, restabilirea Sfintei Alianțe dintre Rusia, Austria și Prusia va putea fi considerată drept fapt împlinit în momentul când puterile aliate vor refuza să accepte o simplă revenire la status quo ante bellum *, care implică, în cazul cel mai bun, unele mici concesiuni ale țarului în favoarea Austriei.

Toată urzeala acestei „soluții” subtile, despre care se spune că este opera lui Metternich, s-a destrămat însă din cauza indiscreției bătrînului Aberdeen și a intrigilor lui Palmerston.

* — situația de dinainte de război. — *Nota trad.*

Aici e cazul să amintim că, cu prilejul ultimei remanieri a guvernului, toate încercările de a obține numirea lordului Palmerston la ministerul de război, a cărui creare o ceruse mai ales presa palmerstoniană, au dat greș și că postul rîvnit de nobilul lord a fost ocupat, chiar sub nasul lui, de un peelist, ducele de Newcastle. Acest insucces pare să-i fi amintit lordului Palmerston că a venit de mult timpul să fie dizolvat întregul cabinet, și de aceea el a dezlănțuit o adevărată furtună împotriva șefului cabinetului, folosind ca pretext nechibzuitul discurs al lordului Aberdeen îndreptat împotriva lordului Lyndhurst¹⁵⁷. Toată presa engleză s-a agățat imediat de acest discurs. Este important însă să menționăm că ziarul „Morning Herald” a vorbit deschis despre existența unui complot împotriva lordului Aberdeen încă înainte ca el să-și fi rostit discursul său. Vinerea trecută, d-l Layard a luat cuvîntul în Camera comunelor și a anunțat că joia viitoare va propune adoptarea următoarei moțiuni :

„Limbajul folosit de primul-ministru al coroanei urmărește să trezească în sinul opiniei publice îndoieli serioase cu privire la obiectivul și țelurile războiului și să reducă șansele încheierii unei păci onorabile și trainice”.

Această moțiune are două puncte slabe : în primul rînd, ea este în contradicție cu prevederile constituției și, de aceea, poate fi lesne respinsă pentru că încalcă regulamentul parlamentar, care interzice unui membru al Camerei comunelor să critice un discurs rostit în Camera lorzilor, și, în al doilea rînd, ea pare a căuta să facă distincție între cuvintele spuse de premier într-o anumită ocazie și întreaga activitate a cabinetului de coaliție. Cu toate acestea, moțiunea a neliștit pînă într-atîta pe lordul Aberdeen, încît după două ore de la anunțarea ei a luat cuvîntul și a declarat, pe un ton neobișnuit de emoționat, că

„lunea viitoare” (deci cu trei zile înaintea d-lui Layard) „voi prezenta Camerei comunelor o copie a depeșei pe care am adresat-o Rusiei după încheierea tratatului de la Adrianopole și mă voi folosi de acest prilej pentru a spune cîteva cuvinte despre denaturarea sensului recentului meu discurs din Camera lorzilor în legătură cu războiul”.

Convingerea că moțiunea anunțată de d-l Layard va duce la înlăturarea din cabinet a lordului Aberdeen a fost atît de puternică, încît ziarul „Morning Advertiser”, bunăoară, a și publicat lista guvernului care urmează să-i ia locul, cu lor-

dul John Russell ca premier și lordul Palmerston ca ministru de război. Ne putem lesne închipui că ședința de aseară a Camerei lorzilor a atras un număr neobișnuit de mare de *intriganți* turbulenți și ahtiați de senzații din rîndul aristocrației, dornici să vadă cum o să iasă lordul Aberdeen din această situație, destul de grea și de complicată.

Înainte de a reda, pe scurt, cuprinsul discursului rostit de lordul Aberdeen și al învinuirilor aduse lui de către marchizul de Clanricarde, trebuie să mă întorc la epoca și la împrejurările la care s-au referit în principal ambiți vorbitori, și anume la anul 1829, cînd în fruntea ministerului afacerilor externe al Angliei se afla lordul Aberdeen. Pe vremea aceea, o flotă rusă sub comanda amiralului Gheiden blocase Dardanelele, golfulurile Saros și Enos, precum și Adramiti și Smirna, în ciuda acordului încheiat în 1815 între cabinetul de la Petersburg și cel de la Londra, care prevedea că Rusia nu trebuie să întreprindă nici un fel de operații militare în Marea Mediterană. Această blocadă, care amenința comerțul britanic cu țările Levantului, a alarmat opinia publică engleză din vremea aceea, care era, de altfel, destul de somnolentă, și a stîrnit proteste vehemente împotriva Rusiei și a guvernului. Drept urmare au avut loc o serie de întrevederi, la care au participat prințul Liven, ambasadorul Rusiei, și contele Matușevici, de o parte, și Wellington și Aberdeen, de altă parte. Într-o depeșă expediată din Londra la 1 (13) iunie 1829, prințul Liven raportează în termenii următori despre caracterul tratativelor care s-au purtat atunci.

„Convorbirea cu lordul Aberdeen, care a avut loc cam cu o oră mai tîrziu“ (după convorbirea cu ducele de Wellington, convorbire care nu prea a satisfăcut pe diplomatul rus), „a fost nu mai puțin remarcabilă. Nefiind prea bine informat asupra modului cum se desfășurase convorbirea noastră cu premierul, el s-a străduit, după ce a aflat amănuntele ei, să *atenueze* impresia neplăcută pe care ar fi putut să ne-o lase cele spuse de el la început. El ne-a asigurat de cîteva ori că *Anglia n-a avut niciodată intenția să caute prilej de ceartă cu Rusia*; că, dacă guvernul englez s-a străduit să ne determine să nu mai menținem blocada golfului Enos, el a făcut-o numai din dorința de a preîntîmpina cereri inoportune și de a cimentea bunele relații dintre cele două cabinete; că *noi avem, poate, mai multe motive decît credem să ne feliicităm pentru avantajele pe care le obținem de pe urma acestui sprijin excelent și permanent din partea Angliei*. El consideră drept un merit al său că a pus menținerea acestei bune înțelegeri mai presus de avantajele vremelnice pe care le putea prezenta pentru noi blocada golfului Enos; el se teme însă că poziția guvernului englez nu este îndeajuns de bine înțeleasă la Petersburg. Obiecțiile pe care le-a făcut uneori Aberdeen — de pildă în timpul

recentului incident — sînt atribuite faptului că ar avea intenții răuvoitoare și un punct de vedere ostil, pe cînd în realitate asemenea intenții și *arrière-pensées* * sînt foarte departe de mentalitatea și de politica sa. Pe de altă parte însă, el se află într-o situație cît se poate de delicată. Opinia publică din Anglia este oricînd gata de atacuri dușmănoase împotriva Rusiei. *Guvernul britanic nu poate să desconsidere în permanență opinia publică*, și ar fi periculos s-o întărite cînd e vorba de probleme" (se referă la dreptul maritim) „atît de strîns legate de *prejudecățile naționale*. Cu toate acestea, Rusia se poate bizui pe bunăvoința și pe sentimentele prietenești ale guvernului englez, *care luptă împotriva lor*" (a prejudecăților naționale).

„La toate acestea i-am răspuns: «Știu ce însemnătate are opinia publică în Anglia și am putut vedea cum se schimbă ea în decurs de numai cîteva zile. Opinia publică este împotriva noastră în acest război pentru că ne consideră agresori, pe cînd în realitate noi sîntem cei atacați; ea ne atribuie intenția de a răsturna Imperiul otoman, în timp ce noi *declaram* că nu urmărim așa ceva; în sfîrșit, ea socoate că noi ducem o politică plină de ambiții, împotriva căreia noi *înșine protestăm*. *Lămurirea opiniei publice în această privință* ar fi mijlocul cel mai sigur de a o îndrepta».

Lordul Aberdeen mi-a răspuns că lucrurile nu stau chiar așa cum îmi închipui eu; opinia publică se pronunță împotriva Rusiei pentru că în Anglia ea îi susține, în general, cu ardoare pe whigi, dar, *au reste*** , *cabinetul britanic este departe de a nu ne dori succes; dimpotrivă, el ne dorește un succes grabnic și decisiv*, deoarece știe că acesta este singurul mijloc de a se pune capăt războiului, care nu poate fi privit altfel decît ca o mare calamitate, întrucît este imposibil să-i prevezi consecințele! În concluzie, ministrul englez s-a lansat în ample considerații menite să demonstreze că îi atribuim intenții pe care nu le poate avea și a încheiat prin declarația că cabinetul de la Londra dorește ca războiul să se termine *în mod onorabil și avantajos pentru Rusia*"¹⁵⁸.

E ciudat însă că nici unul dintre adversarii lordului Aberdeen n-a socotit că e cazul să facă uz de această depeșă, care constituie o mărturie atît de convingătoare împotriva comportării lui în perioada premergătoare încheierii tratatului de la Adrianopole, încît ar fi imposibil să se acorde vreo importanță conținutului unei depeșे secrete a excelenței-sale scrise *după* încheierea acestui tratat. Publicarea depeșei citate de noi mai sus ar fi răsturnat dintr-o dată singurul argument pe care lordul Aberdeen l-a invocat în apărarea sa în discursul său de ieri. Adevărata lui apărare ar fi putut s-o constituie numai o acuzare fățișă a lordului Palmerston, deoarece toată această „încăierare" a avut loc exclusiv între acești doi vechi concurenți la titlul de cel mai bun slujitor al Rusiei.

* — gînduri ascunse. — *Nota trad.*

** — de altfel. — *Nota trad.*

Lordul Aberdeen a început prin a declara că n-are nimic de retractat sau de dezmințit, ci ar vrea doar „să explice” unele lucruri. I s-a adus falsă acuzație că revendică pentru sine onoarea de a fi întocmit tratatul de la Adrianopole. Or, el nu numai că n-a întocmit acest tratat, dar a protestat împotriva lui, lucru de care cei de față se pot convinge luînd cunoștință de conținutul depeșei, a cărei citire el propune să fie făcută chiar acum. El și colegii săi au fost atît de neliniștiți de acest tratat, că simpla lui existență a dus la schimbarea întregii politici a guvernului într-o problemă de cea mai mare însemnătate. În ce a constatat această schimbare de politică? Înainte de semnarea tratatului de la Adrianopole, nici el, lordul Aberdeen, nici ducele de Wellington, care urmau în acest caz politica lui Canning, nu s-au gîndit vreodată la crearea unui regat independent al Greciei, ci au vrut doar să creeze un stat vasal sub suzeranitatea Porții, ceva în genul Valahiei și Moldovei. După semnarea tratatului de la Adrianopole, situația Imperiului turcesc li s-a părut atît de precară și existența lui atît de primejduită, încît au propus ca Grecia să fie transformată, dintr-un stat vasal, cum era pînă atunci, într-un regat independent. Cu alte cuvinte, pornind de la considerentul că tratatul de la Adrianopole a contribuit atît de mult la slăbirea Turciei, s-a hotărît să se contracareze consecințele lui periculoase prin *smulgerea* unor întregi provincii turcești. Iată în ce a constatat „schimbarea”.

Cu toate că temerile lor în ce privește eventualele consecințe ale acestui tratat s-au dovedit exagerate, lordul Aberdeen este totuși foarte departe de a nu-l considera dăunător și chiar nefast. El a spus atunci că „Rusia n-a dobîndit, prin acest tratat, teritorii considerabile” și este și acum convins că în ultimii cincizeci de ani Imperiul rus nu și-a mărit prea mult teritoriul său în Europa, cum a susținut lordul Lyndhurst (Basarabia, Finlanda și regatul Poloniei nu sînt, după părerea nobilului lord, niște achiziții prea importante). Dar, așa cum a arătat el în depeșa sa din decembrie 1829, deși achizițiile teritoriale ale Rusiei nu sînt prea mari, ele au totuși o însemnătate deosebită; una dintre ele a adus Rusiei „dominația exclusivă asupra navigației pe Dunăre, iar alta o serie de porturi din Asia, care, deși mici, au o mare importanță politică”. (Vastul teritoriu obținut de ruși în Caucaz a scăpat și el memoriei lordului Aberdeen.) Pornind de la acest punct de vedere, el susține că tratatul de la Adria-

nopole a marcat începutul unei schimbări în politica Rusiei, care de atunci a căutat mai mult să-și extindă influența ei politică decît să facă noi achiziții teritoriale. Această schimbare a politicii nu a însemnat și o schimbare a intențiilor. „Satana a devenit doar mai înțelept ca înainte”. Faptul că Rusia a întocmit, în înțelegere cu Carol al X-lea, un plan de acaparare a Turciei — nu prin cuceriri alarmante, ci cu ajutorul a o serie de tratate — este trecut sub tăcere. Totodată, lordul Aberdeen n-a găsit cu cale să menționeze că chiar și înainte de tratatul de la Adrianopole și de cel de la Unkiar-Skelessi, pe care el îl citează ca pe o dovadă de schimbare a politicii rusești, Rusia și-a asumat, încă din 1827, obligația, față de Franța și Anglia, de a nu încerca să se folosească de războiul împotriva Turciei pentru a-și asigura noi achiziții teritoriale și că, fără învoirea Angliei, Rusia n-ar fi putut, în 1833, să pună în mișcare o armată împotriva Constantinopolului.

Mai departe, lordul Aberdeen a atras atenția că fraza sa : „dacă am putea obține pace măcar pe douăzeci și cinci de ani, așa cum s-a întîmplat după tratatul de la Adrianopole, n-ar fi de loc rău” a fost greșit interpretată în sensul că el ar fi dispus să revină la un tratat asemănător celui de la Adrianopole. El a vrut să spună doar că,

„dacă printr-un tratat încheiat la terminarea războiului s-ar asigura pacea pe douăzeci și cinci de ani, lucrul acesta, ținînd seama de vremelnicia a tot ce face omul, n-ar fi de loc rău. *El n-a recomandat niciodată o revenire la statu-quo*, dar nici n-a obiectat împotriva lui. Pînă la declararea războiului, statu-quo a însemnat maximum din ceea ce au sperat și au dorit ei ; și nici n-au dorit să obțină mai mult, iar guvernul turc a fost de acord cu această soluție ; ea însemna mult mai mult decît se puteau ei aștepta. Dar, din momentul în care războiul a fost declarat, modul de a pune problema se schimbă radical, și totul depinde acum de război... Nimeni nu poate spune cît de mult se vor abate de la statu-quo, deoarece aceasta depinde de evenimente pe care nimeni nu este în măsură să le domine. El poate să spună numai că trebuie asigurate — și în mod efectiv asigurate — independența și integritatea Imperiului otoman”.

Cum trebuie să fie ele asigurate, lordul Aberdeen nu ne-o poate spune, deoarece lucrul acesta depinde și el tot de mersul războiului. Spusele lui au fost interpretate în sensul că el nu crede în existența unui pericol de agresiune din partea rușilor sau că se îndoiește de caracterul ei real ; în realitate însă el este extrem de îngrijorat de posibilitatea unui atac al rușilor împotriva Turciei, deși nu are prea mari temeri în ce privește posibilitatea unei agresiuni rusești împotriva

Europei, și „pe zi ce trece el are tot mai puține temeri în această privință”. El consideră că Franța este mai puternică decît Rusia și Austria luate laolaltă. Nobilul lord s-a plîns apoi de „înviniurile personale, extrem de absurde și de dușmănoase, care i s-au adus”. În realitate nu există în această țară un om mai iubitor de pace decît el, dar tocmai dragostea sa de pace face ca el să fie deosebit de indicat pentru a duce războiul cu cea mai mare energie.

„Colegii mei vor confirma, desigur, că personal am cerut, mai insistent poate decît oricare altul, înaintarea rapidă și concentrarea forțelor aliate în Balcani pentru a sprijini viteaza armată a lui Omerpașa și a întinde o mină Austriei, spre a-i da astfel posibilitatea să participe mai activ la operațiile militare”.

Aceasta este linia de conduită asupra căreia a insistat Aberdeen în permanență. La interpelarea lordului Beaumont, el a declarat că, „deși a fost altădată prieten intim al prințului Metternich, de cînd se află la putere — adică de un an și jumătate — n-a avut nici un fel de legături cu el, nici directe, nici indirecte, pînă acum cîteva zile, cînd o prietenă i-a comunicat că are de gînd să-i scrie lui Metternich și l-a întrebat dacă nu dorește să-i transmită ceva prințului, la care Aberdeen i-a răspuns: «Vă rog să-i transmiteți salutări cordiale»”.

Discursul lui Aberdeen s-a bucurat, în general, de o primire favorabilă din partea Camerei. Este ciudat însă că usturătorul răspuns pe care i l-a dat marchizul de Clanricarde — pretendent dezamăgit la un post ministerial și fost ambasador al lordului Palmerston la Petersburg — n-a primit replica nici unuia dintre membrii cabinetului și că nici unul dintre ei n-a luat cuvîntul pentru a confirma că Aberdeen a fost primul care a cerut ca războiul să fie dus cu toată energia.

Marchizul de Clanricarde a insistat mai cu seamă asupra participării lui Aberdeen la întocmirea tratatului de la Adrianopole, asupra aprecierii generale a trecutului lui politic și asupra gafelor comise de el în perioada actualei guvernări. El a spus că lordul Aberdeen, de dragul intereselor sale personale și pentru motive de ordin pur personal, dă acum publicității o depeșă al cărei conținut, cu cîteva luni în urmă, a refuzat să-l comunice și altor membri ai celor două Camere. Dar acest conținut este cu totul diferit de ceea ce nobilul lord a scris la Petersburg în decembrie 1829, după ce în septembrie fusese semnat tratatul de la Adrianopole. Esența problemei constă în caracterul instrucțiunilor date de el pe

vremea aceea ambasadorului Angliei și în măsurile luate de el pentru a împiedica semnarea acestui tratat. Generalul care comanda trupele rusești la Adrianopole nu avea mai mult de 15.000 de oameni, din care trebuie scăzuți cei 5.000—6.000 care, din cauza bolilor sau a rănilor, erau literalmente hors de combat *. Pe de altă parte, generalul turc se afla în apropiere cu 25.000 de albanezi. Generalul rus a acordat Turciei un termen foarte scurt pentru a se hotărî dacă acceptă sau nu condițiile propuse, deoarece știa că situația sa reală ar putea să iasă la iveală dacă ar da turcilor un termen lung. De aceea nu le-a dat mai mult de cinci — opt zile. La Constantinopol, ministrul turc a invitat pe ambasadorii Austriei și Angliei și pe ministrul Prusiei pentru a se consulta cu ei și a le cere părerea. Ambasadorul Angliei, conformându-se instrucțiunilor primite de la lordul Aberdeen, și-a exprimat părerea că acest tratat, despre care nobilul lord a spus acum că este atît de dezastruos, trebuie semnat cît de curînd.

Nobilul marchiz n-a vrut să menționeze că tocmai atacurile vehemente pe care prietenul său, lordul Palmerston, care se afla pe atunci în opoziție, le-a îndreptat împotriva lordului Aberdeen, acuzîndu-l de exces de rusofobie, l-au determinat pe acesta să dea dispoziție ca tratatul să fie semnat.

Marchizul i-a reproșat apoi premierului că a fost totdeauna cel mai zelos, mai statornic și mai puternic sprijinitor al absolutismului în Europa; ca dovadă în această privință el a invocat istoria Portugaliei, a Belgiei și a Spaniei și a făcut aluzie la împotrivirea manifestată de Aberdeen față de faimoasa cvadruplă alianță din 1834 ¹⁵⁹. Trebuie, într-adevăr, să ai nerușinarea și sîngele rece al unui bătrîn lord whig pentru a fi în stare să preamărești în acest moment „gloria” Belgiei, „constituționalismul” Portugaliei sau al Spaniei și toate binefacerile de care se bucură Europa datorită cvadruplei alianțe, despre care Palmerston, denaturînd faptele, a spus în pledoaria sa că n-a fost pusă la cale de el, ci de Talleyrand.

Referindu-se la operațiile din actualul război, Clanricarde a spus că planul campaniei a fost elaborat de cele mai înalte autorități militare din Rusia în luna decembrie a anului trecut și că guvernul britanic a fost informat despre acest plan, care prevedea nu numai ocuparea Principatelor dunărene, dar și trecerea Dunării, cucerirea Silistrei, atacarea din spate a Șumlei și o campanie în Balcani. Nobilul lord, care era în posesia unei asemenea informații, s-a prezentat în fața Came-

* — scoși din luptă. — Nota trad.

rei pentru a vorbi despre pace și nu a socotit necesar să comunice dispozițiile pe care cabinetul le-a dat pe atunci, pînă pe la sfîrșitul lunii februarie sau începutul lunii martie, ministerului de război.

Dacă lordul Clanricarde și-ar fi adus aminte de răspunsul dat de lordul Palmerston d-lui Disraeli în Camera comunelor, ca și de răspunsul pe care i l-a dat lordul Clarendon în Camera lorzilor, nu s-ar fi pus în situația ridicolă de a acuza de această nesocotire a îndatoririlor numai pe lordul Aberdeen și de a nu aduce același reproș prietenilor săi whigi, cu toate că îl merita întregul cabinet.

„Dacă cu 15 luni în urmă — a declarat ritos marchizul — guvernul ar fi pășit pe calea cuvenită — aș fi chiar ispitit să spun : pe calea cinstită —, nici nu s-ar fi ajuns la război“.

Dar astea sînt tocmai cuvintele pe care d-l Disraeli le-a adresat lordului John Russell.

În sfîrșit, marchizul a mers pînă acolo cu absurditatea lui că a pus exclusiv în seama lordului Aberdeen toate greșelile coaliției și nesfîrșitele înfrîngeri suferite de ea în parlament în toate problemele importante. Memoria nu-l ajută să-și amintească că, încă de la formarea acestui cabinet, oameni cu judecata sănătoasă au spus că el nu se va putea menține nici șase săptămîni dacă nu va lăsa deschise toate problemele de legislație și nu se va abține de la orice fel de politică.

După un discurs stupid rostit de lordul Brougham, care s-a declarat pe deplin satisfăcut de prima parte a discursului lordului Aberdeen și încă și mai satisfăcut de cea de-a doua, problema a fost epuizată.

Principalul rezultat al acestui întreg incident este că protocolul secret de la Viena și-a pierdut orice importanță, ceea ce atrage după sine continuarea operațiilor militare și a războiului, a cărui grabnică încheiere fusese așteptată cu atîta încredere, încît renta consolidată înregistrase o urcare de 3%, în ciuda existenței unor mari împrumuturi pe piață, iar la cluburile militare se făceau pariuri că războiul nu va mai dura decît cel mult patru săptămîni.

Scris de K. Marx la 27 iunie 1854

Publicat în ziarul

„New York Daily Tribune“ nr. 4.126
din 10 iulie 1854

Semnat : *Karl Marx*

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

* Insurecția de la Madrid. — Tratatul austro-turc. —
Moldova și Valahia

Londra, marți 4 iulie 1854

Insurecția militară de sub conducerea generalilor O'Donnell și Dulce, care era de mult așteptată să se producă la Madrid, a izbucnit, în sfârșit¹⁶⁰. Ziarele guvernamentale franceze se grăbesc să ne comunice că, potrivit știrilor primite de ele, guvernul spaniol a știut să facă față pericolului și că insurecția a fost înăbușită. Dar corespondentul din Madrid al ziarului „Morning Chronicle”, care ne prezintă o descriere amănunțită a insurecției și reproduce textul proclamației date de insurgenți, arată că aceștia au părăsit capitala doar pentru a se uni cu garnizoana Alcalá și că, dacă Madridul va rămîne pasiv, ei vor putea ajunge cu ușurință la Saragosa. Dacă mișcarea va avea mai mult succes decît ultima insurecție din acest oraș¹⁶¹, această împrejurare va sili Franța să procedeze la unele modificări în actualele ei operații militare, va crea un motiv de divergență între Franța și Anglia și se va răsfrînge, poate, și asupra complicațiilor existente între Spania și Statele Unite.

Acum s-a lămurit că noul împrumut rus n-a fost definitiv încheiat de către d-nii Hope din Amsterdam, așa cum am presupus mai înainte*, pe baza anunțurilor apărute la bursele din Londra și Manchester, și că acești bancheri n-au avansat trezoreriei ruse nici un fel de sume bănești. Ei s-au declarat doar de acord să propună acest împrumut la diferite burse din Europa, fără să-și asume însă nici un fel de angajamente. Se vorbește că succesul acestui împrumut este foarte îndoielnic și, potrivit informațiilor de care dispunem, la Berlin și la Frankfurt nimeni nu manifestă vreun interes față de el. Senatul din Hamburg a interzis cotarea lui oficială, iar agenții

* Vezi volumul de față, pag. 305. — *Nota red.*

diplomatici și consulii englezi, dacă e să dăm crezare celor scrise de „Morning Chronicle”, au lansat un apel către cetățenii britanici, avertizându-i să nu subscrie la un împrumut „care are drept scop un război împotriva reginei”.

Informațiile în legătură cu mișcările de trupe ruse după ridicarea asediului Silistrei sînt destul de contradictorii. În timp ce în „Moniteur” se vorbește de retragerea rușilor dincolo de Prut, ziarul vienez „Die Presse” afirmă că nu există nici un temei să se dea crezare unei asemenea informații. Mai probabil e că, dimpotrivă, rușii nu intenționează să evacueze nici măcar Valahia, întrucît generalul Liprandi a ocupat poziții lângă Ploiești și Cîmpina, plasîndu-și avanposturile la trecătoarea Turnu-Roșu, în timp ce grosul armatei, retrăgîndu-se prin Slobozia și pe malul stîng al Dunării, după cum se comunică, s-a oprit la Brăila. Pe de altă parte, corpul lui Lidereș, care ocupă Dobrogea, n-a părăsit încă linia Valul lui Traian și e prea puțin probabil ca, chiar în cazul unei noi retrageri, el să predea Măcinul și Isaccea. Se vorbește că numeroase trupe noi se îndreaptă spre Moldova, unde, pe cît se pare, rușii intenționează să concentreze forțe masive : aici a venit corpul de armată al generalului Paniutin din Podolia și sînt aduse forțe suplimentare din Basarabia. Pe cît se spune, toate forțele rusești aflate în partea de nord a Moldovei, între Iași, Roman și Botoșani, se ridică la 60.000 de oameni, și o divizie cu un efectiv de 20.000 de oameni este cantonată la Kamenet. „Paskevici — relatează „Ost-Deutsche Post” — a declarat că el nu va părăsi în nici un caz gurile Dunării”. Rușii explică retragerea lor numai prin epidemia care a izbucnit în localitățile de pe cursul superior al Dunării.

În momentul de față, planurile austrieșilor nu sînt încă de loc clare. După cît se zvonește, corpul de armată al lui Coronini a primit ordin să se imbarce pe vapoare la Orșova, pentru a coborî pe Dunăre la vale pînă la Giurgiu, iar de acolo să se îndrepte spre București. „Corriere Italiano”, oficiosul guvernamental austriac, scrie că singurul scop al acestei operații este ocuparea unei poziții neutre în Valahia ; în același timp aflăm că Rusia a respins „ultimatumul” austriac. „Morning Chronicle” publică următoarea telegramă :

„În răspunsul său la cererile formulate de Austria, împăratul Rusiei declară că e gata să ducă tratative cu cele patru puteri în toate problemele, afară de aceea a privilegiilor pentru supușii creștini ai sultanului. În această problemă, el vrea să trateze numai direct cu

Poarta și nu admite amestecul celor patru puteri. El refuză totodată să dea vreun fel de garanții în privința evacuării Principatelor dunărene“.

De aceea se prea poate ca, în urma acestui refuz, să se producă un simulacru de război între Austria și Rusia. Un asemenea război s-ar reduce la un „rencontre” * tot atât de glorios ca și faimoasa luptă de la Bronnzell, cu care s-a terminat, în 1850, simulacrul de război dintre Prusia și Austria ¹⁶², într-un moment cînd zierele încercau încă să întrevadă care vor fi groaznicele urmări ale acestei „crize din Europa centrală”. În loc să ne îndeletnicim cu asemenea speculații în legătură cu semnificația posibilă a actualei politici a Austriei, mai bine să procedăm la o analiză a acordului austro-turc din 14 iunie, care are o existență reală și al cărui text complet a și fost dat publicității.

Aici trebuie să ținem seama de doi factori: de relațiile dintre Austria și Turcia și de atitudinea pe care o are poporul moldo-valah față de Turcia și Austria sau față de alte puteri străine; oricît ar părea de ciudat, acest din urmă factor a fost complet ignorat de opinia publică europeană, care se află în întregime sub influența diplomaților.

Primul articol din acest acord conține următoarea prevedere:

„Împăratul Austriei se obligă să facă uz de toate mijloacele, atât diplomatice cît și de altă natură, pentru a obține evacuarea Principatelor dunărene de armata străină care le ocupă și, în caz de nevoie, să trimită trupele necesare pentru realizarea acestui scop“.

Prin acest articol împăratul Austriei este împuternicit să introducă în Valahia oricîte trupe va crede de cuviință și fără să declare în prealabil război Rusiei. În felul acesta, un stat vasal Turciei este supus unei operații care face din el o posesiune neutră aflată sub autoritatea Austriei și îndreptată împotriva Turciei. Articolul al II-lea stabilește că,

„conducerea operațiilor armatei revine în mod exclusiv comandantului suprem imperial. Acesta însă trebuie să aibă grijă să informeze din timp pe comandantul suprem al armatelor otomane asupra operațiilor pe care urmează să le întreprindă“.

Datorită acestui acord, austriecii nu numai că sînt scutiți de orice control din partea Turciei asupra oricărei operații pe care o socot utilă, dar ei își asigură și un control absolut asu-

* — duel. — *Nota trad.*

pra tuturor operațiilor pe care le-ar întreprinde comandamentul turcesc pe teritoriul Valahiei, întrucît va fi de ajuns să facă cunoscută comandamentului turcesc intenția lor de a ocupa cutare sau cutare punct, pentru a-i împiedica pe turci să înainteze în direcția respectivă. Iar dacă ținem seama că, în afară de micul teritoriu al Dobrogei, Principatele dunărene sînt singura arenă posibilă de bătălie între Turcia și Rusia, devine limpede că amestecul Austriei pune pur și simplu Turcia în imposibilitate de a exploata succesul și de a pedepsi pe inamicul care i-a încălcat teritoriul.

Potrivit articolului al III-lea,

„împăratul Austriei se obligă să restabilească de comun acord cu guvernul otoman, și cît mai curînd cu puțință, ordinea legală în Principatele dunărene, așa cum decurge din privilegiile acordate de Înalta Poartă în ce privește administrarea acestor regiuni. Dar autoritățile locale restabilite în felul acesta nu-și vor putea extinde competența lor în așa măsură, încît să exercite vreun control asupra armatei imperiale“.

În felul acesta, împăratul austriac își rezervă deplina libertate de a restabili ordinea legală atunci cînd i se va părea că e cu puțință; și chiar atunci i se dă posibilitatea să restabilească autoritățile locale numai pentru a le subordona legilor militare austriece, așa cum procedează și generalul rus Budberg.

Potrivit articolului al IV-lea,

„curtea imperială austriacă se obligă să nu încheie cu curtea imperială rusă nici un fel de acord care n-ar porni de la recunoașterea drepturilor suverane ale sultanului și a integrității imperiului său“.

Articolul al V-lea adaugă :

„De îndată ce scopul prezentei convenții va fi fost atins prin încheierea unui tratat de pace între Înalta Poartă și curtea rusă, împăratul Austriei va lua imediat măsuri pentru retragerea în termenul cel mai scurt a forțelor sale militare de pe teritoriul Principatelor. Condițiile amănunțite ale acestei retrageri vor forma obiectul unui acord special între Austria și Înalta Poartă“.

În primul din aceste două articole, Austria își rezervă dreptul de a încheia cu Rusia un acord bazat numai pe statu-quo, așa cum este el stabilit în nota de la Viena¹⁰³. În cel de-al doilea, Austria promite să-și retragă trupele nu după încheierea unui acord între ea și Rusia, ci abia după ce se va încheia un tratat între Rusia și Turcia. „Garanția materială“, care nu se mai află în siguranță în mâinile Rusiei, este trans-

misă Austriei, care este îputernicită s-o păstreze — cu consimțământul Porții — pînă cînd Turcia va adera la „acordul dintre cele două curți imperiale“.

Articolul al VI-lea permite austrieilor să-și însușească, chiar fără nici un simulacru de plată, toate proviziile de hrană care vor mai rămîne în Principatele dunărene după plecarea rușilor. Avantajele acestui acord pot fi înțelese numai în Germania, unde populația s-a obișnuit să primească garnizoane austriece drept pedeapsă pentru păcatele sale revoluționare și unde în anii 1849—1850 austriecii au pustiit regiuni întregi.

În fond, convenția aceasta înseamnă trecerea Principatelor dunărene în mîinile Austriei și încetarea suzeranității turcești asupra lor. Turcii au săvîrșit astfel, ca și rușii odinioară, o încălcare flagrantă a drepturilor poporului moldo-valah. Ei n-aveau dreptul să treacă Principatele dunărene sub ocupație austriacă, după cum n-aveau dreptul nici să le declare provincii rusești.

Pretențiile Porții la suzeranitatea asupra Moldovei și Valahiei se bazează pe tratatele din 1393, 1460 și 1511. Tratatul încheiat în 1393 între Valahia și Turcia conține următoarele articole :

„*Art. I.* Noi, Baiazid etc., în nemărginita noastră îndurare față de Valahia, care s-a supus imperiului nostru invincibil împreună cu domnitorul ei, hotărîm ca această țară să continue să se conducă după propriile ei legi și ca domnitorul valah să aibă libertatea deplină de a declara război și de a încheia pace cu vecinii săi atunci cînd îi va conveni și în felul cum va crede de cuviință.

Art. III. Domnitorii (creștini) sînt aleși de mitropoliți și de boieri.

Art. IV. Domnitorul Valahiei este dator să plătească un tribut anual de 500 de piaștri pentru vistieria imperială“.

Tratatul încheiat în anul 1460 între Vlad al V-lea, domnitorul Valahiei, și Mahomed al II-lea hotărăște :

„*Art. I.* Sultanul se declară de acord și se obligă, atît în numele său cît și în acela al succesorilor săi, să acorde protecție Valahiei și s-o apere împotriva oricărui dușman, fără a-i cere altceva în afară de recunoașterea suzeranității sale asupra Valahiei ca principat suveran, pentru care voievozii trebuie să plătească Înaltei Porți un tribut de 10.000 de piaștri.

Art. II. Înalta Poartă nu se amestecă sub nici o formă în conducerea locală a sus-numitului principat și nici un turc nu are dreptul de a păși pe teritoriul Valahiei fără un motiv serios.

Art. III. Voievozii continuă să fie aleși, ca și în trecut, de mitropoliți, episcopi și boieri, și aceste alegeri sînt recunoscute de Poartă ca fiind legale.

Art. IV. Poporul valah își păstrează libertatea de conducere în conformitate cu propriile sale legi, și voievozii lui au drept de viață și de moarte asupra supușilor lor, precum și dreptul de a declara război și de a încheia pace fără a putea fi trași la răspundere de către sultan pentru faptele lor“.

Al treilea tratat este cel din anul 1511, prin care Moldova recunoaște suzeranitatea Porții și obține condiții mai favorabile decât Valahia.

Se înțelege că tratatele încheiate între Rusia și Turcia n-au putut face să-și piardă valabilitatea tratatele pe care moldovenii și valahii le-au încheiat ei înșiși cu Poarta, întrucât aceste popoare n-au dus niciodată tratative cu rușii și nu i-au dat Porții dreptul să trateze în locul lor. Trebuie să menționăm că în Tratatul de la Adrianopole Rusia a recunoscut ea însăși capitulațiile sus-menționate. În articolul al V-lea din acest tratat se spune :

„Intrucât principatele Valahia și Moldova s-au supus, prin actul de capitulație, suzeranității Înaltei Porți și Rusia a garantat propășirea (!) lor, e de la sine înțeles că ele continuă să se bucure de aceleași privilegii și imunități care le-au fost conferite prin actul de capitulație“.

Din aceste capitulații, care continuă să fie și azi în vigoare, întrucât n-au fost anulate prin nici un fel de tratat ulterior, reiese că Principatele dunărene sînt două state suverane, sub suzeranitatea Porții, căreia îi plătesc tribut, însă cu condiția ca Poarta să le apere de toți dușmanii din afară, oricare ar fi ei, și totodată să nu se amestece sub nici o formă în treburile lor interne. Turcii nu numai că n-au dreptul să pună Valahia sub o ocupație străină, dar le este interzis și lor să treacă pe teritoriul Valahiei fără un motiv serios. Mai mult decât atât : din moment ce turcii au încălcat în felul acesta prevederile capitulațiilor încheiate cu valahii și și-au pierdut dreptul la suzeranitate, rușii ar putea, dacă valahii li s-ar adresa lor, să invoce această încălcare a tratatelor pentru a-și legitima pretenția de a alunga pe austrieci din Principate. Și acest lucru n-ar fi cîtuși de puțin surprinzător, dat fiind că Rusia, în politica ei, a încurajat întotdeauna pe turci și chiar i-a împins să încalce drepturile valahilor pentru a provoca discordie între cele două țări și a crea în felul acesta un pretext pentru intervenție. Ce s-a întîmplat, de pildă, în 1848 ? În primăvara acestui an, cîțiva boieri au înmînat domnitorului Moldovei o petiție prin care cereau anumite reforme ; sub influența consulului rus, aceste revendicări nu numai că n-au fost satis-

făcute, dar autorii petiției au fost aruncați în închisoare. Tulburările provocate de această măsură au dat apoi pretext rușilor să treacă granița la 25 iunie și să se îndrepte spre Iași. Tot pe atunci, domnul Valahiei, urmînd exemplul altor guverne europene, a promis o serie de reforme, pe care le cerea partidul liberal al boierilor valahi. Aceasta s-a întîmplat la 23 iunie. Nici nu face să mai spunem că aceste reforme nu afectau cu nimic suzeranitatea Porții. Dar ele anihilau toată influența pe care și-o cîștigase Rusia prin legea fundamentală promulgată de ea în timpul ocupației din 1829¹⁶⁴ și care era anulată prin reformele menționate. Constituția introdusă în locul acestei legi fundamentale desființa iobăgia și dădea în proprietate țăranilor o parte din pămîntul ocupat de ei, în timp ce moșierii urmau să primească de la stat o compensație pentru pămîntul ce le fusese luat și pentru pierderea dreptului asupra muncii țăranilor lor. Ca urmare, domnitorul, la îndemnul rușilor, a abdicat, și pentru conducerea treburilor statului a fost alcătuit un guvern provizoriu. Poarta, care, după cum am mai spus, nu avea dreptul să se amestece în treburile interne ale Principatelor și care pierduse prilejul de a protesta împotriva intrării rușilor în Moldova, l-a trimis pe Soliman-pașa cu o armată turcească în Valahia și a publicat un apel amenințător al sultanului către populație; se înțelege că toate aceste măsuri au fost adoptate de Divan sub presiunea Rusiei. Valahii au ieșit în întîmpinarea pașei și a turcilor și au fraternizat cu ei. A fost încheiat un acord în care se prevedea că guvernul provizoriu va fi înlocuit printr-o Lieutenantance Princièere *, care trebuia să fie formată mai întîi din șase membri, iar apoi din trei. Acest guvern a fost recunoscut de pașă, iar la insistențele lui, și de consulii străini. Noii constituții i s-au adus unele modificări, după care a fost recunoscută și de sultan.

În acest timp, guvernul rus, în manifeste adresate întregii Europe, tuna și fulgera împotriva poporului valah, pe care-l acuza că a instaurat republica și a proclamat comunismul. La 1 august 1848, o mare oaste rusească a trecut Prutul, îndreptîndu-se spre București. Soliman-pașa a fost rechemat pe neașteptate de către Poartă; sultanul a refuzat să primească pe delegații valahi, sosiți la Constantinopol la propria lui invitație, iar la 25 septembrie Fuad-efendi și-a făcut apariția la marginea Bucureștilor, în fruntea unei armate turcești, și a declarat că a venit numai cu scopul de a lipsi Rusia de orice

* — locotenență domnească. — *Nota trad.*

pretext pentru invadarea Principatelor dunărene. Încrezându-se în vorbele turcilor, peste 100.000 de locuitori ai orașului București și ai satelor din apropiere, fără arme, îmbrăcați în haine de sărbătoare, au ieșit, în frunte cu clerul, să întâmpine pe turci. Fuad-efendi a propus să se trimită la el, în lagăr, o delegație căreia să-i comunice instrucțiunile lui. În raportul său, d-l Brătianu povestește următoarele despre aceste evenimente :

„Nici n-a ajuns bine delegația să i se prezinte lui Fuad-efendi, când a și fost arestată ; în același timp, trupele turcești, înaintind în marș vertiginos, au năvălit în București, au călcat sub copitele cailor lor pe pașnicii locuitorii ieșiți să întâmpine pe turci ca pe niște prieteni, le-au smuls steagurile, le-au sfărâmat crucile, au pus sub focul armelor lor o cazarmă militară care le-a apărut în cale, precum și un întreg cartier al orașului, au tras cu mitraliile în soldații valahi aflați în cazărmi, îndemnându-i să se predea și să depună armele, și au măcelărit pe cei bolnavi ; intrând în oraș, oastea s-a dedat la jafuri, la asasinat și la alte cumplite acte de violență“.

Aici, armatei turce i s-a alăturat împuternicitul rus, generalul Duhamel, și de fapt el i-a servit de comandant. După el venea armata rusă, și rezultatul a fost convenția de la Balta Liman¹⁶⁵, care, printre altele, a restabilit legea fundamentală rusească, așa-zisul Statut, cu alte cuvinte același statu-quo la care Austria se obligă acum să readucă Valahia.

Este limpede că, dacă Omer-pașa ar păși acum cu armata sa victorioasă în Valahia, turcii, care au tras unele învățăminte din recenta lor experiență și care se află în stare de război cu Rusia, ar restabili constituția din 1848, care ar duce la o reapariție „a republicii, a comunismului și a tuturor inovațiilor anului 1848“. Nimeni nu va crede că Austria ar fi mai încântată decât Rusia de o asemenea perspectivă. Pe de altă parte, este tot atât de limpede că Poarta trebuie să fi fost supusă unei presiuni extrem de puternice, dacă s-a lăsat antrenată într-o nouă încălcare a tratatelor sale cu valahii, deși știa din proprie experiență care pot fi consecințele unui asemenea act. Această presiune n-a putut fi exercitată decât de ambasadorul englez. De aceea este interesant să amintim de atitudinea adoptată în anii 1848—1849 de lordul Redcliffe și de șefii săi din Downing Street față de încălcarea drepturilor Moldovei și Valahiei de către ruși și turci.

Când, în iunie 1848, armata rusă a trecut pentru prima oară granița Moldovei, lordul Palmerston, răspunzând la o întrebare a inevitabilului Dudley Stuart, a declarat în Camera comunelor că

„armata rusă a intrat în Moldova fără să fi primit ordin în acest sens din partea cabinetului de la Petersburg; ea nu urmărește altceva decât să mențină sau să restabilească ordinea, după care se va retrage imediat; trecerea ei s-a făcut cu consimțământul domnitorului, și Rusia nu are intenția să anexeze acest teritoriu“.

În august 1848, când armata rusă, în drum spre București, a trecut din nou Prutul și moldovenii și valahii au trimis o delegație la Constantinopol, Divanul a cerut sfatul ambasadurilor Angliei și Franței, și lordul Redcliffe i-a recomandat să urmeze linia politică prescrisă de către Rusia.

În octombrie, când turcii și rușii au ocupat împreună Valahia, un ofițer valah a fost urmărit de ruși pînă la locuința lui Omer-pașa, comandantul trupelor turcești din București. Omer-pașa și Fuad-efendi au protestat amîndoi împotriva acestui act. Aflînd de o asemenea ofensă, Poarta a declarat că nu mai dorește să aibă de-a face cu rușii și că va ordona trupelor sale să se retragă peste Dunăre, pentru a nu mai fi părtașe la politica rușilor în Principatele dunărene. Totodată ea a amenințat că va adresa marilor puteri un protest solemn, la care va anexa și un memorandum amănunțit în legătură cu toate cele întimplale în Principatele dunărene. Același ambasador a intervenit din nou și a dejucat aceste intenții ale Porții.

În sfîrșit, cînd, în 1849, ocupația comună ruso-turcă a căpătat caracterul unui regim de teroare, și Magheru, conducătorul trupelor neregulate valahe, a fost singurul care a opus rezistență, el a fost nevoit să se retragă dincolo de Carpați, „supunîndu-se argumentelor consulului general britanic, care i-a arătat că prezența armatei lui paralizează activitatea diplomației și că în curînd țara lui va fi pusă din nou în drepturile sale“.

Scris de K. Marx la 4 iulie 1854

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 4.134
din 19 iulie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Semnat: *Karl Marx*

Friedrich Engels

Războiul de la Dunăre ¹⁶⁶

Cu vreo 80 de ani în urmă, când armatele victorioase ale Ecaterinei a II-a smulgeau Turciei o provincie după alta și când aceste provincii nu deveniseră încă ceea ce se cheamă astăzi sudul Rusiei, poetul Derjavin, într-unul din momentele sale de inspirație lirică în care obișnuia să cînte gloria, dacă nu virtuțile, împărătesei însăși și mărețul viitor al imperiului ei, a scris următorul memorabil distih, care exprimă și astăzi, într-o formă concisă, trufia și aroganța politicii țariste:

„Ce-ți trebuie alianță ție, rusule?
Pășește înainte, și universul e al tău !“ *

Așa ceva s-ar potrivi destul de bine rusului și în zilele noastre, însă numai dacă ar putea să pășească înainte; dar această mișcare întîmpină piedici destul de serioase. Iată de ce el se vede nevoit, cel puțin în momentul de față, să amîne pentru cîtva timp cucerirea universului. Dar cel mai amarnic îi rănește mîndria faptul că, bătînd în retragere, el nu numai că nu poate să-și asigure dominația mondială, dar este chiar nevoit să lase neatînse cheile unei fortărețe obișnuite cum e cea de la Silistra, de pe Dunăre, pe care jurase să pună mîna. Și, ceea ce este mai dureros, el lasă în urma sa vreo 50.000 de frați de-ai lui, căzuți în lupte și secerăți de boli în cursul acestei campanii, care este unică în felul ei.

Din punct de vedere militar, asediul Silistrei este, fără îndoială, evenimentul cel mai important de la începutul războiului. Datorită faptului că rușii n-au reușit să ia această fortăreață, campania lor poate fi considerată ca definitiv pierdută, iar la actuala lor retragere dincolo de Siret se adaugă rușinea pățită și dizgrația țarului. Noi am prezentat deja

* *Derjavin*. „La cucerirea Varșoviei“. — *Nota red.*

cititorilor noștri o analiză minuțioasă și, nădăjduim, completă a etapelor inițiale ale asediului Silistrei; acum, după ce am primit rapoartele oficiale rusești, venite cu vaporul „Pacific”, putem, în sfârșit, să urmărim întreaga operație pînă la lichidarea ei, fără să nedreptățim o parte sau alta. În afară de rapoartele rusești, care excelează prin claritate, precizie și sobrietate, dar păcătuiesc prin numeroase omisiuni, dispunem în momentul de față de o relatare a locotenentului Nasmyth (din artileria de artificii), scrisă pentru ziarul londonez „Times”¹⁶⁷. Este vorba de un jurnal complet al asediului, care cuprinde numeroase amănunte interesante, dar e scris destul de neglijent și conține, pe alocuri, unele date inexacte. Este cazul să spunem că părerile și concluziile exprimate de noi mai înainte, în legătură cu asediul, sînt pe de-a-ntregul confirmate de aceste relatări ulterioare, și mai amănunțite, cu excepția unui singur amănunt: turcii n-au renunțat la apărarea fortului Arab-Tabia, în timp ce noi am crezut că vor fi nevoiți să facă acest lucru, în ultima etapă a asediului. Reiese, de asemenea, că rușii au acționat cu și mai multă nesăbuiță decît am bănuit noi. La început ei au procedat la un adevărat asediu al fortăreței dinspre răsărit, din depresiunea Dunării, sperînd să poată ocoli în întregime forturile izolate de fortăreață și să provoace imediat o breșă în zidul principal al Silistrei. Dacă această încercare a avut vreun merit, apoi l-a avut pe acela al originalității. Este, poate, primul caz cînd în lupta împotriva unei fortărețe sînt folosite tranșee și șanțuri situate într-un teren care nu numai că este amenințat din flanc de înălțimile fortificate de inamic, dar este totodată dominat de înălțimile din spate. Dar după aceea a început un al doilea asediu — contrar oricăror reguli — al acestor înălțimi, care s-a desfășurat cu atîta măiestrie, încît, după ce s-au pierdut două săptămîni cu recunoașteri și asalturi în cursul cărora au fost omorîți sau mutilați mii de ruși, a trebuit să se treacă la o asediere în toată regula a acestor înălțimi. Asta e tot ce se poate spune despre abilitatea de care au dat dovadă rușii. Să trecem acum la amănunțele asediului.

La 1 iunie rușii au primit noi tunuri de asediu, aduse de pe malul stîng al Dunării, și au format din ele o baterie pe care au îndreptat-o împotriva fortului Arab-Tabia. Turcii au săpat șanțuri și au așezat mine sub contraescarpele și glacisurile acestui fort. La 2 iunie a fost omorît de o bombă Musa-pașa, comandantul trupelor din Silistra. Spre seară rușii au făcut

să explodeze o mină sub unul din bastioanele fortului Arab-Tabia. Întrucît în momentul acela ei nu reușiseră încă să ajungă pînă în creasta glacisului, mina, probabil, a fost așezată nu tocmai cum trebuia. După cît se pare, distanțele și linia minimei rezistențe au fost greșit calculate, și, ca urmare, mina nu numai că n-a provocat nici o pagubă sistemului de apărare turcesc, dar a făcut explozie în direcția opusă și a acoperit cu o grindină de pietre și pămînt tranșeele rușilor. Aici erau însă concentrate, gata de a porni la atac, detașamentele de asalt, așa că ne putem lesne închipui ce efect a avut asupra lor această grindină de pietre. Cît de puțin au reușit rușii să blocheze în mod efectiv fortăreața se poate vedea din faptul că în aceeași zi 5.000 de oameni din trupele neregulate turcești de la Razgrad, localitate situată la apus de Silistra, au pătruns în orașul asediat.

De la 4 la 8 iunie s-a lucrat încontinuu la săparea de tranșee în fața fortului Arab-Tabia. Rușii au ajuns pînă la glacis și, îndrăzneți, au început să sape o galerie subterană spre creasta lui, dar operația asta a fost foarte slab susținută de focul lor de artilerie. Ei au început să introducă o mină în această galerie și au împins-o pînă sub escarpa bastionului. La 9 iunie, în timp ce aceste lucrări continuau încă, mareșalul Paskevici a făcut din nou una din inexplicabilele sale demonstrații de forță, întreprinzînd o vastă operație de recunoaștere împotriva fortăreței, cu participarea a 31 de batalioane, 40 de escadroane și 144 de tunuri de cîmp. Ce sconta el să obțină prin această manevră n-ar putea nimeni să spună. Este vorba, pe cît se pare, de una din acele demonstrații care sînt întreprinse numai și numai în speranța că se va ivi vreo ocazie de a întreprinde acțiuni serioase sau, cel puțin, a-l impresiona astfel pe inamic și a-l face să creadă că rezistența lui este lipsită de orice perspectivă. Dar turcii nu s-au lăsat impresionați. Dimpotrivă, ei au trimis în întîmpinarea rușilor 4.000 de cavaleriști, care, după cum se afirmă în buletinul rus, au fost crunt bătuți. Nasmyth însă susține că ei s-au întors din această bătălie cu vreo 60 de cai capturați de la ruși. În același timp Paskevici, în loc să facă o recunoaștere în interesul său, a fost el însuși recunoscut de o ghiulea de tun turcească, care l-a scos hors de combat*, astfel că a fost nevoie să fie transportat la Iași.

La 10 iunie, asediul a atins punctul său culminant. A fost provocată explozia unei mine, ultima speranță a lui Șilder.

* — din luptă. — *Nota trad.*

Ea a creat într-adevăr o breșă practicabilă în bastionul din față al fortului Arab-Tabia. Detașamentele rusești au pornit la asalt, dar, după cum ar fi trebuit să se aștepte, turcii construiseră de mult o coupure, adică un al doilea rînd de întărituri, cu un șanț săpat la o mică distanță în spatele zidului principal, și cînd rușii s-au apropiat de șanț, înaintarea lor a fost oprită și ei au fost supuși unui foc ucigător. Dar o dată ce coloana care a pornit la asalt a fost oprită, ea este înfrîntă, căci focul inamicului, adăpostit după metereze și susținut de artilerie, și care trage de la o distanță la care fiecare salvă își atinge ținta, o silește să se retragă pur și simplu în cîteva minute. De aceea rușii au fost nevoiți să se retragă în grabă prin breșa făcută de ei, urmați fiind de turci, care i-au urmărit pînă la tranșeele lor și au distrus o parte din lucrările de asediu. Acest atac a fost ultima operație serioasă a rușilor împotriva Silistrei. Dacă în aparență și formal asediul a continuat pînă ce a sosit ordinul de ridicare a lui, lucrul acesta s-a făcut numai pentru a scăpa cu obrazul curat. La 12 iunie blocada era atît de slabă, că niște ofițeri europeni din Șumla au putut să ajungă în fortăreață fără nici o dificultate.

Rușii și-au săpat tranșeele lor în depresiunea Dunării la 19 mai, iar la 22 mai bateriile lor, în număr de șapte, au deschis focul împotriva fortului Arab-Tabia. În ziua următoare, încă 15 tunuri au fost aliniate cu țevicele spre acest fort. Și totuși, după cum reiese din raportul publicat de ruși, un asediu în toată regula împotriva fortului Arab-Tabia a început abia la 31 mai. Aceasta pare să ne arate că bateriile instalate la 21 și 22 mai îndeplineau doar rolul de primă linie și erau prevăzute cu tunuri grele numai pentru a supune fortul unui tir de anfiladă. De la 31 mai pînă la 10 iunie bateriile rusești s-au apropiat de fort pînă la o distanță de 100 de iarzi, adică s-au deplasat de la prima la cea de-a treia paralelă la baza glacisului. Glacisul nu avea coroană și nici nu era prevăzut cu baterii de tranșee; dar, așa cum am arătat mai sus, s-a făcut o săpătură spre povîrnișul glacisului pentru a pune o mină la vîrfurile lui.

Intrucît din toate relatările reiese că fortul Arab-Tabia nu era altceva decît o fortificație de campanie, ce-i drept de proporții mult mai ample, dar incapabilă de o rezistență îndelungată, comportarea apărătorilor lui — patru batalioane și 500 de oameni din trupele neregulate, sub comanda lui Hussein-pașa — merită, fără îndoială, o înaltă apreciere. Nouă zile sub focul tunurilor cu bătaie lungă, unsprezece zile pe-

treceute în tranșee deschise, două galerii subterane minate și patru sau cinci asalturi, toate acestea încheindu-se cu înfrîngerea inamicului — cu greu se va găsi în istoria militară un caz cînd un simplu fort exterior ca Arab-Tabia să fi rezistat atît de mult. Exemplul acesta amintește cel mai mult de apărarea Kolbergului de către prusieni în 1807 și a Danzigului de către francezi în 1813.

Părea extrem de curios că, tot timpul cît a durat asediul, Omer-pașa n-a întreprins nimic pentru sprijinirea acestui punct atît de important și pentru despresurarea lui. Din scrisoarea lui către Sami-pașa, guvernatorul Vidinului, reiese însă că el se pregătea într-adevăr să vină în ajutorul celor de la Silistra, cînd rușii s-au retras pe malul stîng al Dunării.

„Știți — spune el în această scrisoare — că strînsesem toate trupele noastre în regiunea Șumlei și că mă pregăteam să vin în ajutorul fortăreței. Șase regimente de cavalerie și trei baterii plecaseră deja din Șumla, îndreptîndu-se în această direcție. Rușii, aflînd despre această mișcare, s-au retras în grabă pe malul stîng cu întreaga lor artilerie. În cursul celor 40 de zile cît au asediat fortăreața, ei au avut 25.000 de morți“.

Ce au de gînd să facă acum rușii, este imposibil de precizat. După afirmațiile unor ziare din Viena, ei intenționează să ocupe poziții dincolo de rîul Buzău, dar tot ele ne asigură că ceea ce îi împinge înapoi pe ruși este teama de austrieci; or, poziția de la Buzău a fost deja învăluită de aceștia din flanc. Dacă rușii ar încerca să se mențină în Moldova, ar fi învăluiți de austrieci dinspre Galiția și Bucovina. Dar unirea la timp, în Podolia și Volînia, a trupelor rusești din Polonia cu fosta armată de la Dunăre ar duce, la rîndul ei, la învăluirea Austriei și ar expune loviturii partea de nord-est a Galiției pînă la San și Nistru.

Dacă facem, pentru moment, abstracție de considerațiile de ordin politic și presupunem că Austria ar fi dispusă să se alăture forțelor aliate pentru a ataca Rusia, găsim că situația se prezintă în felul următor: Austria ar putea să pună la dispoziție 200.000—250.000 de oameni pentru operații comune cu aliații, care dispun, la rîndul lor, de vreo 100.000—120.000 de turci și de 60.000 de oameni din trupele anglo-franceze. Acestor forțe Rusia le-ar putea opune cele patru corpuri ale armatei de la Dunăre cu rezervele lor, ceea ce reprezintă, după ce se scad respectivele pierderi, vreo 200.000 de oameni. Al doilea corp de armată, de sub comanda lui Paniutin, cele trei corpuri de cavalerie din rezervă împreună cu unele

rezerve de infanterie și cu întăririle obținute prin noi recrutări ar putea să însumeze laolaltă vreo 180.000 de oameni. În felul acesta, efectivul total al trupelor rusești s-ar ridica la 350.000 de oameni, din care mai trebuie scăzute garnizoanele necesare pentru apărarea Crimeii și a unor ținuturi din sudul Rusiei. În afară de aceasta, ar mai rămâne pentru apărarea Poloniei și a provinciilor baltice garda, grenadierii și primul corp de armată, fără să mai socotim corpul finlandez, care numără vreo 15.000 de oameni. Ținând seama de toate acestea, diferența dintre efectivul trupelor celor două părți beligerante n-ar fi atât de mare încât să-i răpească Rusiei șansele de a obține unele succese, dacă ea s-ar limita la apărare în sensul propriu al cuvântului.

Dar dacă Austria, așa cum pare a reieși din ultimele știri diplomatice și din totala ei inactivitate la granița cu Moldova, nu are alte intenții decât aceea de a servi drept mediatore între beligeranți, putem spune cu certitudine că în Moldova și în Basarabia nu se va întâmpla nimic serios în cursul acestui an.

Scris de F. Engels la 6 iulie 1854

Publicat, ca articol de fond,
în ziarul „New York Daily Tribune“
nr. 4.139 din 25 iulie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

* Amănunte în legătură cu insurecția de la Madrid. —
Cererile Austriei și ale Prusiei. —
Un nou împrumut în Austria. — Valahia

Londra, vineri 7 iulie 1854

Știrile pe care le primim în legătură cu insurecția militară de la Madrid continuă să fie cit se poate de contradictorii și de fragmentare. Toate telegramele sosite de la Madrid sînt, bineînțeles, informații din sursă guvernamentală și sînt tot atît de îndoielnice ca și buletinele pe care le publică „Gaceta”¹⁶⁸. De aceea tot ce vă pot oferi este o trecere în revistă a puținului material de care dispun.

Cititorii își aduc, probabil, aminte că O'Donnell a fost unul dintre generalii exilați de regină în luna februarie a acestui an; refuzînd să se supună, el s-a ascuns la Madrid și, din ascunzătoarea lui, întreține o corespondență secretă cu garnizoana din Madrid, îndeosebi cu generalul Dulce, inspectorul general al cavaleriei. Guvernul știa că el se află la Madrid și, în noaptea de 27 iunie, ministrul de război, generalul Blaser, și generalul Lara, guvernatorul militar al Noii Castilii, au fost preveniți că se pune la cale o insurecție sub conducerea generalului Dulce. Nu s-a întreprins însă nimic pentru a preîntîmpina insurecția sau pentru a o înăbuși în fașă. De aceea, la 28 iunie, generalul Dulce a putut să adune fără nici o greutate vreo 2.000 de cavaleriști, sub pretextul unei treceri în revistă, și să iasă cu ei din oraș însoțit de O'Donnell, cu intenția de a răpi regina, care pe atunci se afla la Escorial. Planul însă nu a reușit; regina a sosit la 29 iunie la Madrid însoțită de contele San Luis, președintele consiliului, și a trecut în revistă trupele, în timp ce răsculații au ocupat poziții în împrejurimile capitalei. Răsculaților li s-a alăturat colonelul Echagüe cu 400 de soldați din regimentul prințului, care au luat cu ei casa regimentului, conținînd 1.000.000 de franci. În seara zilei de 29 iunie, sub comanda generalului Lara, a pornit din Madrid o coloană

formată din 7 batalioane de infanterie, un regiment de cavalerie, un detașament de jandarmerie călare și două baterii de artilerie, pentru a ieși în întâmpinarea rebelilor care se aflau la Ventas-del-Espiritu-Santo și în satul Vicalvaro. La 30 iunie, între cele două armate a avut loc o bătălie despre care există trei relatări: raportul oficial adresat de generalul Lara ministrului de război și publicat în „Gaceta”, un al doilea raport publicat în „Messenger de Bayonne” și, al treilea, o relatare a corespondentului din Madrid al ziarului „Indépendance belge”, martor ocular al luptei. Despre primul raport, care este reprodus în toate ziarele londoneze, nu se poate spune mare lucru: generalul Lara declară la început că el i-a atacat pe insurgenți, apoi că insurgenții l-au atacat pe el, mai întâi că el a luat prizonieri, apoi că inamicul i-a luat prizonieri oamenii lui, că a obținut victoria și s-a înapoiat la Madrid, enfin* că i-a lăsat pe răsculați stăpîni pe situație, după ce a semănat cu cadavrele „dușmanilor” întregul cîmp de bătaie, în timp ce propriile sale pierderi nu s-ar ridica decît la vreo 30 de răniți.

Ziarul „Messenger de Bayonne” relatează cum s-a desfășurat lupta în felul următor:

„La 30 iunie, orele 4 dimineața, generalul Quesada a pornit din Madrid în fruntea a două brigăzi pentru a ataca trupele rebele. Lupta nu a durat mult, generalul Quesada primind o ripostă puternică. La orele 7 seara, ministrul de război, generalul Blaser, adunînd întreaga garnizoană a Madridului (care, în trecut fie spus, constă din întreaga armată a Madridului (care, în trecut fie spus, constă din aproximativ 7.000—8.000 de oameni), a pornit la rîndul său un atac. Imediat a început lupta, care a continuat aproape fără întrerupere pînă seara tîrziu. Infanteria, amenințată de cavaleria numeroasă a insurgenților, a format careuri. Colonelul Garrigó, punîndu-se în fruntea cîtorva escadroane, a atacat cu atîta impetuoșitate unul dintre aceste careuri, încît l-a dispersat, dar a fost întîmpinat de tirul unei baterii camuflate formată din cinci tunuri, ale cărei șrapnele au dispersat la rîndul lor escadroanele sale. Colonelul Garrigó a căzut în mîinile trupelor reginei, dar generalul O'Donnell, fără să piardă nici un minut, și-a adunat escadronul și s-a năpustit cu atîta furie asupra infanteriei, încît i-a rupt rîndurile, l-a eliberat pe colonelul Garrigó și a capturat cele cinci piese de artilerie. După această lovitură trupele reginei s-au retras îndreptîndu-se spre Madrid unde au ajuns seara la orele 8. Unul dintre generalii lor, Mensina, a fost rănit ușor. Această bătălie înverșunată s-a soldat pentru amîndouă părțile cu un număr mare de morți și de răniți“.

Trecem acum la relatarea ziarului „Indépendance”, datată: Madrid, 1 iulie, care ni se pare a fi cea mai demnă de încredere:

* — în sfîrșit. — Nota trad.

„Ventas-del-Espiritu-Santo și Vicalvaro au fost teatrul unei lupte înverșunate în cursul căreia trupele reginei au fost respinse spre Fonda de la Alegria. Trei careuri, formate succesiv în locuri diferite, s-au împrăștiat de bunăvoie din ordinul ministrului de război. Un al patrulea careu a fost format dincolo de Retiro. Zece escadroane ale răsculaților, comandate de generalii O'Donnell și Dulce, l-au atacat la centru (?), în timp ce luptători de guerilă l-au luat din flanc (?)” (Este greu de imaginat ce înțelege corespondentul prin centru (!) și flanc (!) atunci când este vorba de un atac împotriva unui careu.) „Răsculații au atacat de două ori artileria, dar au fost respinși de șrapnelele cu care îi împroșca aceasta. Este evident că ei intenționau să captureze piesele de artilerie așezate în fiecare dintre colțurile careului. Intre timp se lăsase noaptea și trupele guvernamentale s-au retras în eșaloane spre poarta Alcaraz, unde un escadron de cavalerie, rămas credincios, a fost atacat prin surprindere de un detașament de ulani răsculați care erau ascunși dincolo de Plaza del Toro. Folosindu-se de deruta provocată de acest atac neașteptat, răsculații au pus mina pe cele patru piese de artilerie rămase. Pierderile celor două părți au fost aproximativ egale. Cavaleria răsculaților a avut mult de suferit de pe urma șrapnelelor, dar ulanii lor au nimicit aproape complet regimentul reginei domnitoare și jandarmeria călare. Ultimele știri arată că răsculații au primit întăriri din Toledo și Valladolid. Cerculă chiar zvonul că generalul Narvaez este așteptat să sosească astăzi la Vallécas, unde va fi primit de generalii Dulce, O'Donnell, Ros de Olano și Armero. La poarta Atocha au fost săpate tranșee. Mulțimea de curioși a inundat stația de cale ferată, de unde se pot zări posturile înaintate ale generalului O'Donnell. Toate porțile Madridului se află însă sub pază severă..

Orele 3 după-amiază, aceeași zi. Forțe considerabile ale răsculaților ocupă localitatea Vallécas, care se află la trei mile engleze depărtare de Madrid. Guvernul așteaptă pentru astăzi sosirea trupelor din provincii, îndeosebi a batalionului regelui. Dacă e să dăm crezare ultimelor știri, această unitate s-a și alăturat răsculaților.

Orele 4 după-amiază. În momentul de față aproape întreaga garnizoană pleacă din Madrid în direcția Vallécas, pornind în întâmpinarea răsculaților, care dau dovadă de o extrem de mare siguranță. Magazinele sînt închise. Garda de la Retiro și în general de la toate instituțiile guvernamentale a fost înarmată în grabă. Chiar acum am aflat că ieri mai multe companii ale garnizoanei s-au alăturat răsculaților. Garnizoana din Madrid este comandată de generalul Campuzano, despre care s-a spus în mod eronat că a trecut de partea răsculaților, de generalul Vista Hermosa și de ministrul de război Blaser. Pînă acum nu au sosit încă întăririle așteptate de guvern; dar se spune că Regimentul 4 de linie și Regimentul 1 de cavalerie au pornit din Valladolid și se îndreaptă în mare grabă spre Madrid. Aceiași lucru se afirmă și despre garnizoana din Burgos, comandată de generalul Turon. Și, în sfîrșit, generalul Rivero a părăsit Saragosa în fruntea unor forțe considerabile. De aceea e de așteptat să aibă loc noi ciocniri și mai sîngeroase“.

Pînă la 6 iulie de la Madrid nu au sosit nici ziare și nici scrisori. Numai ziarul „Moniteur“ a publicat următoarea telegramă laconică din Madrid, purtînd data de 4 iulie :

„La Madrid și în provincii liniștea continuă să domnească“.

Potrivit unei informații din sursă neoficială, răsculații se află la Aranjuez. Dacă bătălia pe care corespondentul ziarului „Indépendance“ o anunța la 1 iulie s-ar fi încheiat cu victoria guvernului, n-am fi dus lipsă nici de scrisori, nici de ziare și nici de buletine. Cu toate că la Madrid a fost declarată starea de asediu, ziarele „Clamor Público“, „Nación“, „Diario“, „España“ și „Época“ au reapărut fără a informa în prealabil guvernul, care a aflat acest lucru regretabil de la funcționarii săi. Se spune că printre persoanele arestate la Madrid ar fi și bancherii Antonio Gillermo Moreno și José Manuel Collado. A fost emis de asemenea un mandat de arestare împotriva lui Seahor Sevillano, marchiz de Fuentes de Duero, prieten intim al mareșalului Narvaez. D-nii Mon și Pidal au fost puși sub supraveghere.

Ar fi prematur să se facă aprecieri în legătură cu caracterul general al acestei insurecții. Se poate spune însă că ea nu pare să fie opera partidului progresist¹⁶⁹, deoarece generalul San Miguel, reprezentantul acestui partid în mediul militarilor, stă liniștit la Madrid. Judecînd după toate informațiile de care dispunem, sufletul complotului pare să fie mai curînd Narvaez, iar regina Cristina, a cărei influență a scăzut mult în ultimul timp datorită contelui San Luis, favoritul reginei domnitoare, nu ar fi nici ea străină de această mișcare.

Nu cred să mai existe vreo țară în afară de Turcia, despre care să se știe atît de puțin și care să fie apreciată atît de greșit în Europa, cum este Spania. Nenumăratele pronunțamente-uri și rebeliuni militare locale au deprins Europa să pună Spania pe același plan cu Roma imperială din epoca pretorienilor. Aceasta este tot atît de greșit ca și aprecierile superficiale cu privire la Turcia ale unor oameni care își închipuie că viața acestei națiuni s-a stins pentru că istoria ei oficială din ultimul secol se reduce numai la revoluții de palat și émeutes * ale ienicerilor. Cauza acestei erori constă pur și simplu în aceea că istoricii, în loc să caute izvorul forței vitale a acestor popoare în organizarea lor provincială și locală, o caută în almanahurile curții. Schimbările care au loc în sfera pe care în mod obișnuit o numim stat au afectat atît de puțin poporul spaniol, încît el a cedat acest domeniu limitat patimilor schimbătoare și intrigilor meschine ale fa-

* — rebeliuni. — *Nota trad.*

voriiților de la curte, ale generalilor, ale aventurierilor și ale puținilor așa-ziși oameni de stat, și pînă acum el nu prea a avut prilejul să se căiască de această indiferență a sa. Prin caracterul ei, istoria modernă a Spaniei merită cu totul altă apreciere decît aceea care i s-a făcut pînă acum și eu voi profita de o ocazie pentru a mă opri în mod amănunțit asupra acestei probleme într-unul dintre articolele mele următoare. Aici pot spune numai următoarele : nu va fi de loc de mirare dacă dintr-o simplă rebeliune militară va lua naștere în Peninsula iberică o insurecție generală, deoarece ultimele decrete financiare ale guvernului¹⁷⁰ au transformat cu mult succes pe perceptorul fiscal într-un propagandist al revoluției.

În momentul de față, Austria este aceea care decide soarta războiului. Dacă trupele ei n-au intrat încă în Valahia, aceasta se explică doar prin faptul că ea așteaptă răspunsul împăratului Rusiei. După cum se anunța într-o telegramă, Gorceakov a și sosit la Viena, aducînd un răspuns nefavorabil. Cererile Austriei și Prusiei trimise la 3 iunie au fost publicate pentru prima oară în „Kölnische Zeitung”¹⁷¹. Principalele puncte din cererile Austriei sînt următoarele :

„Împăratul Rusiei, cîntărind cu înțelepciune toate considerentele ce i-au fost prezentate, va ține seama de importanța pe care împăratul Austriei o atribuie opririi înaintării armatelor ruse dincolo de Dunăre și obținerii de la împăratul Rusiei a unor indicații precise în legătură cu termenul — sperăm, nu prea îndepărtat — cînd va înceta ocupația Principatelor dunărene. Împăratul Nicolaie, nu ne îndoim de acest lucru, dorește pacea ; el va găsi deci mijloacele necesare pentru a pune capăt unei situații care, pe zi ce trece, devine tot mai mult o sursă de tulburări interne pentru Austria și Germania. Sîntem convinși că el nu va dori ca, prin menținerea ocupației pe un termen nelimitat sau subordonînd evacuarea Principatelor dunărene unor condiții inacceptabile pentru noi, să silească pe împăratul Franței-Iosif să ia el însuși măsuri pentru apărarea intereselor sale, care în actuala stare de lucruri sînt amenințate de un pericol atît de mare”.

Nota prusiană, menită să sprijine „cererile” austriece¹⁷², se încheie astfel :

„Regele nădăjduiește că împăratul va consimți să discute problema în litigiu în condiții care să permită găsirea unei soluții practice, pentru a înlesni rezolvarea ei satisfăcătoare prin determinarea și stabilirea unor limite precise în cadrul cărora să se desfășoare acțiunile ambelor părți. De aceea augustul nostru suveran speră că acest demers va fi primit corespunzător năzuințelor care au stat la baza lui și că în urma răspunsului împăratului Rusiei, pe care noi și cabinetul de la Viena îl așteptăm cu un mare interes, explicabil prin impor-

tanța lui, regele va fi scutit de necesitatea dureroasă ce-i este impusă de datoria și de obligațiile sale“.

Hess, comandantul suprem al Armatei de est, intenționează să-și stabilească cartierul general la Cernoviți. Ziarul vienez „Soldatenfreund“ publică următoarea biografie a generalului Hess :

„Feldmareșalul von Hess s-a născut la Viena în 1788 ; în 1805 a intrat ca sublocotenent în Regimentul Giulay, la sfârșitul anului 1815 era locotenent de stat-major, iar în 1822, fiind avansat locotenent-colonel, a fost numit intendent militar la Turin. În 1829 ajunge colonel, iar în 1831 ofițer de intendență al corpului de armată mobil din Italia de nord. În 1842 obține gradul de general-locotenent și în 1848 este numit șeful statului-major al armatei lui Radetzky. El este autorul planului campaniei asupra Mantuei, Curtatonei și Vicenței în 1848, precum și al planului scurtei campanii din 1849 care s-a terminat cu lupta de la Novara“.

În legătură cu intențiile fățiș recunoscute ale Austriei de a ocupa Valahia, voi reproduce cele spuse chiar de ziarele austriece.

„Frankfurter Postzeitung“, organ al ambasadei austriece pe lângă Dieta federală, remarcă :

„Datorită poziției sale geografice, Austria este obligată să sprijine cu toată hotărârea restabilirea păcii, despărțind în mod efectiv, prin ocuparea Principatelor dunărene, părțile beligerante și ocupând punctele cele mai importante situate între ele. Dacă rușii se vor retrage peste Prut, turcii și aliații lor nu vor mai putea trece peste Dunăre. Totodată, dacă luăm în considerație faptul că fiecare dintre părți a căpătat o oarecare experiență și s-a lepădat de unele iluzii“ (rușii de iluzia superiorității lor militare, iar puterile maritime de iluzia atotputerniciei flotelor lor), „este limpede că situația actuală face ca reluarea tratativelor de pace să fie aproape inevitabilă“.

La rîndul său, ziarul „Lloyd“ relevă :

„Teritoriul disputat, și anume Principatele dunărene, ar fi pus sub protecția unui stat neutru. Armata turcă n-ar putea, în acest caz, să ocupe poziții pe malurile Prutului. Un mediator înarmat ar ocupa o poziție între trupele puterilor apusene și acelea ale Rusiei și ar preveni ciocnirea lor în Principatele dunărene. În felul acesta s-ar ajunge efectiv la un armistițiu pe cel mai important teatru de operații militare. Dacă mai există într-adevăr vreo posibilitate de pace, această măsură va duce la apropierea ei. Nici la Petersburg și nici în altă parte nu mai poate exista vreo indoială că, luînd hotărîrea de a ocupa Principatele dunărene, Austria a urmărit asigurarea păcii și că această hotărîre reprezintă totodată ultimul pas posibil în vederea prevenirii unui război general“.

Și, în sfârșit, un articol foarte interesant în acest gen găsim în ziarul „Spencersche Zeitung”¹⁷³, care apare la Berlin :

„Se confirmă că ambasadorii celor patru mari puteri vor ține încă o conferință la Viena, în primul rînd pentru a lua cunoștință de convenția încheiată între Austria și Poartă și a declara că această convenție este în concordanță cu protocoalele anterioare ale conferinței și, în al doilea rînd, pentru a se ajunge la o înțelegere cu privire la modificarea principiilor stabilite prin protocolul de la Viena din 9 aprilie, în așa fel încît să servească drept bază pozitivă viitoarelor acțiuni preliminare menite să ducă nu la război, ci la pace”.

Între timp, Austria, profitînd de aceste împrejurări, a întocmit proiectul unui nou împrumut, ale cărui condiții publicate în mod oficial sînt următoarele :

„1. Suma împrumutului se stabilește aproximativ între 350.000.000 și 500.000.000 de florini. Dacă subscrierile vor atinge această sumă, plățile se vor efectua în decurs de 3, 4 sau 5 ani, în funcție de suma subscrierii.

2. Prețul de emisiune este fixat la 95 în bilete de bancă.

3. Dobînda trebuie să fie de 5% și se plătește în monedă metalică.

4. Subscrierea nu are un caracter forțat ; guvernul imperial, prin intermediul autorităților existente în toate provinciile, va face apel la *patriotismul* cetățenilor statului.

5. Împrumutul va fi folosit pentru achitarea către bancă a datoriei publice în sumă de circa 80.000.000, în scopul de a se restabili cursul biletelor de bancă. Restul” (este o idee ingenioasă să numești rest patru cincimi din întreaga sumă) „va servi drept sursă de completare a bugetelor pe anii viitori”.

Ziarul „Lloyd” ne asigură, firește, că această grandioasă operație financiară, în felul cum a fost proiectată acum (și se poate spune, nu pentru prima oară!), va pune capăt o dată pentru totdeauna deprecierei actuale a valutei austriece. Cititorii își vor aminti că acest pretext a fost invocat la contractarea aproape a fiecărui împrumut austriac din acest secol. În această grandioasă operație există totuși cîteva puncte care, poate, nu le-au sărit în ochi, întrucît au fost omise cu grijă în comunicatul reprodus mai sus. În legătură cu aceasta, ziarul „Globe” de ieri seară scria următoarele :

„Acest împrumut va fi un împrumut național, căci fiecare contribuabil va trebui să subscrie la împrumut proporțional cu totalul impozitelor pe care le plătește. La început se va recurge la constrîngerea morală, iar apoi și la constrîngerea directă. De aceea, în fapt, această măsură echivalează cu introducerea unui impozit suplimentar, făgăduindu-se că suma respectivă va fi restituită”.

Este interesant ce mare asemănare există între această operație, atît în ceea ce privește expunerea de motive cît și

în ceea ce privește modul de înfăptuire a ei și ultimele decrete spaniole care au fost preludiul revoluției.

În ultimul meu articol * am atras atenția cititorilor noștri asupra drepturilor și situației poporului valah, dezmințind afirmația că diferendele diplomatice s-au produs ca urmare a încălcării acestor drepturi. În ziarul parizian „Le Siècle”¹⁷⁴ a apărut de curînd un raport al d-lui Barbu Bibescu, prefect de Mehedinți, în Valahia Mică, adresat ministrului afacerilor externe al Porții. Auzim, în sfîrșit, o voce care se ridică în apărarea poporului Principatelor dunărene, față de soarta căruia „apărătorii civilizației” manifestă o indiferență atît de rușinoasă. Raportul începe cu comunicarea că,

„pentru a se răzbuna împotriva rezistenței pasive opuse de poporul complet dezarmat, rușii, în timpul retragerii lor din Valahia Mică, s-au dedat la cele mai dezgustătoare atrocități și distrugerii. Au luat cu ei întreaga vistierie, pecetele și arhivele administrației, precum și obiectele bisericești. Înainte de plecare au înjunghiat vitele care au scăpat de la nenumeratele rechiziții anterioare, dar nu le-au dus cu ei, ci le-au lăsat să putrezească, și au făcut acest lucru numai pentru ca poporul să simtă toată cruzimea și ura lor”.

În legătură cu zvonurile care circulau pe atunci despre o apropiată intrare a austriecilor în Valahia, d-l Bibescu observă că „o armată străină, chiar și cea mai binevoitoare, constituie întotdeauna o povară pentru țara pe care o ocupă”. El spune că Valahia nu are nevoie de austrieci, că ea este în stare și singură să furnizeze 50.000 de ostași instruiți și disciplinați. În fiecare dintre cele 17 județe ale Valahiei există în momentul de față cite 3.000 de jandarmi, paznici de pădure, vînători și foști soldați, care nu au nevoie decît să li se dea arme pentru ca, la primul semnal, să pornească atacul împotriva rușilor. El își încheie raportul cu următoarele cuvinte :

„Nu ne lipsesc decît armele ; dacă în arsenalele dv. nu aveți arme suficiente, la numeroasele fabrici din Franța, Anglia și Belgia ele se găsesc în cantități mari și noi sîntem gata să plătim pentru ele. Dați-ne arme și încă o dată arme, excelență, și în mai puțin de trei luni nu va mai rămîne nici un rus în Principatele dunărene, iar înalta Poartă va avea la dispoziție 100.000 de romîni, care tind cu tot atîta ardoare ca și osmanliii să alunge și să pedepsească pe dușmanul lor comun, pe dușmanul lor de neîmpăcat”.

Bietul prefect de Mehedinți nu-și dă seama că Austria îi ține pe valahi sub ocupația ei tocmai pentru a-i împiedica

* Vezi volumul de față, pag. 328—332. — *Nota red.*

să se înarmeze și a nu le permite ca, unindu-se cu osmanliii, să-i alunge și să-i pedepsească pe ruși.

După cum comunică ziarele cocknei *-lor, sir Charles Napier încearcă să-i ademenească pe amiralii țarului din Kronstadt și să-i facă să părăsească adăpostul, unde, îndărătul zidurilor de granit, ei „tremură” în fața flotei anglo-franceze. Dar de ce nu-și părăsesc marinarii englezi adăposturile lor de lemn pentru a lupta cu rușii în elementul acestora, pe uscat ? Trebuie să remarcăm că, în pofida lăudăroșeniilor engleze, rușii au ieșit din Sevastopol și „au avariat” vasul „Furious”.

Baraguay d'Hilliers a fost numit comandant al unei divizii trimise în Marea Baltică și care urmează să se imbarce la 14 iulie. Anglia trebuie să asigure transportul a 6.000 de oameni. Același număr de trupe și o baterie de cîmp se vor imbarca pe vase franceze. Dacă la acestea adăugăm infanteria marină, aflată sub comanda colonelului Fiéron, efectivul întregii divizii baltice se va ridica la 13.000—14.000 de oameni. Totodată la Marsilia imbarcările de trupe pentru Marea Neagră n-au încetat încă ; după cum se vede, procesul de dezarmare a Franței n-a atins încă gradul de „securitate” dorit.

Scris de K. Marx la 7 iulie 1854
Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune” nr. 4.136
din 21 iulie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba engleză

Semnat : *Karl Marx*

---

* — poporului londonez. — *Nota trad.*

Karl Marx

* Agitație în Italia. — Evenimentele din Spania. —
Poziția statelor germane. — Judecătorii englezi

Londra, vineri 14 iulie 1854

Sir Charley * s-a întors foarte liniștit de la Kronstadt fără să fi suferit pierderi — morți sau răniți —, în afară de câțiva dintre neînfricații săi marinari care au pierit de holeră. Pentru a menține buna dispoziție a publicului urmează să se repete acum aceeași farsă în fața Sevastopolului : în apropiere de Odesa au și fost văzute 50 de vase ale flotei aliate, „luînd direcția” spre acest punct.

Îmbarcarea trupelor franceze la Calais, care fusese fixată pentru astăzi, a fost amînată pentru 20 iulie, pentru a se aștepta, după cîte se spune, să se lămurească situația în legătură cu evenimentele din Spania.

Generalul Budberg a silit populația Principatelor dunărene să adopte o moțiune în care își exprimă recunoștința față de împăratul Nicolaie pentru ocuparea țării și apărarea ei de „turcii cruzi și barbari”. Vasul „Euftrat”, care a părăsit Constantinopolul la 5 iulie și a sosit la 13 iulie la Marsilia, ne aduce știrea importantă că Dobrogea n-a fost nicidecum evacuată de ruși și că „ilustrul” ghinionist ** Reșid-pașa a fost numit din nou în postul de ministru al afacerilor externe.

Din Cracovia s-a anunțat la 8 iulie că prințul Paskevici a sosit la castelul de la Gomel, situat pe domeniile sale din Lituania, și că nu va mai lua parte la campania actuală. După cum am mai aflat, s-a renunțat nu numai la serviciile lui, dar și la planul lui de campanie ; această știre este cu atît mai verosimilă, cu cît trupele rusești, care au început să se retragă spre Moldova, s-au pus din nou în mișcare sub comanda prințu-

* — amiralul Charles Napier. — *Nota red.*

** Joc de cuvinte, bazat pe consonanța dintre „wretched” — ghinionist — și Reșid. — *Nota red.*

lui Gorceakov, despre care se spune că ar strînge forțe importante în fața Bucureștiului. În momentul de față trupele rusești sînt dispuse astfel : aripa lor dreaptă, așezată pe cursul superior al Ialomiței, se întinde pînă la Alpii Transilvaniei, unde, cu 24 de piese de artilerie grea, ține în stăpînire trecătoarea Timiș ; centrul lor ocupă intervalul dintre Focșani și București ; aripa lor stîngă, de sub comanda lui Lidars, staționează în apropiere de Brăila, iar extrema stîngă, de sub comanda lui Ușakov, se află în Dobrogea.

După ultimele știri primite de pe teatrul de operații, importante forțe turcești (40.000 de oameni, dintre care 12.000 aliați) au trecut Dunărea și au ocupat Giurgiu. Ziarele franceze anunță că o mică localitate rusească de la gurile Sulinei a fost bombardată de nave ale flotei aliate și distrusă ; e drept că această știre trebuie mai curînd primită cu aceeași rezervă ca și povestea despre a doua bombardare și distrugerea fortăreței Bomarsund de la Marea Baltică. Operațiile marelui Saint-Arnaud în Orient au provocat, se pare, unele temeri la palatul Tuilerii, în sensul că ele ar putea să capete o prea mare amploare. În orice caz, se spune că guvernul francez a trimis un inspector-șef, desigur un specialist în probleme financiare, care să tempereze acest exces de zel (son excès de zèle).

În Italia, și guvernul, și poporul au fost cuprinși de o agitație ciudată. Generalul La Marmora, ministrul de război al Piemontului, a ordonat să se creeze tabere militare în Savoia, la St.-Maurice, Alessandria și chiar pe insula Sardinia. Un mare număr de soldați aflați în concediu nelimitat au fost chemați sub arme. Totodată se completează proviziile fortărețelor Alessandria și Casale. Pe de altă parte, mareșalul Radetzky a dat și el ordin să fie creată o tabără militară între Verona și Volta, unde un număr de peste 20.000 de soldați sînt instruiți zilnic în vederea unui război de hărțuială (petite guerre). La Codogno, Casale, Pusterlarzo și în alte cîteva orașe din Lombardia au avut loc dezordini provocate de scumpetea produselor alimentare. Vreo 200 de persoane au fost arestate și trimise la Mantua. După cum reiese din unele scrisori primite de la Neapole, în acest oraș s-au operat numeroase arestări ; același lucru s-a petrecut și în Sicilia, unde a fost băgat la închisoare fiul contelui Caraffa. Regele-bombă * ia măsuri excepționale de înarmare pe uscat și pe apă. El a dat ordin ca, pentru orice eventualitate, fortăreața

* — Ferdinand al II-lea. — *Nota red.*

Gaeta să fie pusă pe picior de război. El a declarat că în întreaga Europă bîntuie ciuma, și de aceea pentru toate vasele care sosesc a fost introdusă o carantină severă. Toate vasele venite din Portugalia, Glasgow și Regatul Sardiniei sînt supuse unei carantine de 10 zile, iar cele din Toscana și Statul roman unei carantine de 7 zile. Întrucît anterior au fost introduse restricții similare pentru aproape toate celelalte state, sosirea nestînjinită a unui vas constituie o rară excepție. Corespondența străină sosită pe calea uscatului este supusă tuturor măsurilor de precauție care se iau față de țările unde bîntuie ciuma. Comunicațiile cu Statul papal continuă să se desfășoare prin Montecassino și Sora, precum și prin munții Abruzzi, dar probabil că în curînd un cordon sanitar va fi stabilit de-a lungul întregii frontiere.

Ultima poștă care era așteptată de la Madrid, prin Bordeaux, nu ajunsese încă pînă ieri seară la Paris. Se anunță că trupele regale continuă să-i urmărească pe răsculați, că i-ar fi ajuns din urmă și că sînt pe punctul de a-i nimici. La început ni s-a spus că răsculații fug în Estremadura, intenționînd să ajungă la granița portugheză. Acum aflăm că ei se află în drum spre Andaluzia, ceea ce denotă că răsculații nu sînt prea grăbiți să-și părăsească patria. Din unele scrisori particulare s-a aflat că generalul Serrano, în fruntea unui număr de 300 de cavaleriști, s-a alăturat răsculaților; „Gaceta” însă pretinde că s-ar fi alăturat numai el. La Madrid circulă zvonul că regimentul regelui (del Rey) a trecut de partea răsculaților. Corespondentul ziarului „Morning Chronicle” adaugă că în afară de aceasta li s-au mai alăturat 200 de ofițeri din toate armele, mai multe companii din regimentele staționate la Toledo și două batalioane de voluntari din Madrid. „Gaceta” anunță că divizia care a primit ordin să-i urmărească pe răsculați a părăsit Madridul în seara zilei de 5 iulie, fiind formată din trei brigăzi de infanterie, una de cavalerie, două baterii de artilerie, o companie de geniști și un detașament de muncitori ai departamentului de război. Divizia a pornit sub comanda generalului Vista Hermosa, care însă a fost înlocuit a doua zi cu generalul Blaser, ministrul de război. Printr-un decret regal din 7 iulie, generalul San Román a fost numit temporar în postul de ministru de război pentru durata absenței generalului Blaser. „Gaceta” anunță că divizia menționată mai sus a ajuns la Tembleque și că înaintează spre Ciudad-Real prin valea rîului Guadiana. În aceeași zi, Blaser a adresat o proclamație către soldații și

subofițerii armatei răsculaților, chemându-i să se întoarcă sub drapel și făgăduindu-le, în numele reginei, iertare deplină. În „Messenger de Bayonne” citim următoarele :

„Potrivit ultimelor știri pe care le-am primit, generalul O'Donnell a înaintat spre Valdepeñas. Avangarda armatei regale a fost concentrată în regiunea Tembleque. Generalul O'Donnell folosește timpul liber pentru instruirea micii sale armate care se compune din 2.000 de cavaleriști, 6 tunuri și 800 de infanteriști”.

Proclamația lui O'Donnell se deosebește de cea a lui Dulce : prima invocă constituția din 1837¹⁷⁶, iar a doua vechiul drept castilian de răscoală împotriva monarhilor care s-au făcut vinovați de călcarea jurământului prestat la încoronare. Un element nou îl constituie formarea unor detașamente de luptători de guerilă republicani la Valencia. Dintr-o știre care poartă data de 6 iulie reiese că mai multe orașe și sate, printre care Alura, Játiva și Carlet, s-au răscolat împotriva guvernului. Orozco, colonel în retragere, a pătruns în această din urmă localitate în fruntea unui detașament înarmat, a confiscat toate armele de foc și a lansat o proclamație către locuitori prin care îi cheamă să se alăture mișcării. Guvernul a trimis detașamente de cavalerie, infanterie și gardă civilă pentru înăbușirea răscoalei din Valencia.

„L'Indépendance belge” prezintă o versiune cu totul nouă cu privire la nota pe care Rusia a adresat-o Austriei și Prusiei¹⁷⁶. După cum relatează acest ziar, care poate fi considerat ca un moniteur particular al foștilor diplomați ruși din Bruxelles, nota rusă n-a fost adresată direct guvernului austriac, ci prințului Gorceakov, care a remis o copie d-lui de Buol și și-a exprimat cu acest prilej speranța că Austria, cerînd rușilor să evacueze Principatele dunărene, n-a urmărit în realitate altceva decît să propună un armistițiu, căci ea, bineînțeles, nu putea dori ca trupele ruse aflate în retragere să fie expuse unui atac al forțelor aliate. Prin urmare, Austria nu putea să aibă în vedere altceva decît declararea armistițiului. Turcii, englezii și francezii ar trebui, în consecință, să se abțină de la orice acțiune ofensivă și de la orice noi manifestări ostile împotriva Rusiei. În ce privește evacuarea Principatelor dunărene de către trupele rusești, în notă se subliniază că Rusia, în orice caz, trebuie să-și mențină în aceste provincii anumite puncte strategice pînă ce va fi încheiată pacea, căci altfel ar fi pusă într-o situație prea dezavantajoasă față de armatele aliaților. Pe de altă parte, nota neagă că Rusia ar avea intenția să creeze, printr-o asemenea

ocupare strategică, o amenințare pentru Austria. Pornind de la aceste premise, în notă se arată că Rusia este gata să înceapă noi tratative de pace pe următoarele baze: integritatea Imperiului otoman, la care guvernul rus n-a intenționat niciodată să atenteze; egalitate între supușii creștini și musulmani ai Porții, așa cum se prevede în protocolul de la 9 aprilie, în sfârșit revizuirea convențiilor cu privire la strîmtori. Nota admite un protectorat comun al puterilor asupra creștinilor din Turcia; dar în ceea ce privește protectoratul rus asupra creștinilor ortodocși, „Indépendance” recunoaște că în notă sînt adăugate cîteva fraze vagi care oferă suficiente posibilități de interpretări diferite. Prințul Gorceakov, relatează ziarul, a adoptat un ton și mai conciliant chiar decît nota. Depeșa sa nu este *ultimul cuvînt* al Rusiei; el este împuternicit să meargă mai departe dacă există speranța de a convinge Austria să înceapă noi tratative. La 9 iulie însă, cabinetul de la Viena nu ajunsese încă la nici o hotărîre.

„În prezent — scrie „Indépendance”, sau mai exact, baronul Brunov — nu trebuie să închidem ochii asupra faptului că, oricare ar fi intențiile Petersburgului, va fi suficient să se producă un singur incident, o acțiune militară oarecare, de pildă un atac împotriva Kronstadtului sau, ceea ce este mai probabil, împotriva Sevastopolului, ori chiar ocuparea insulelor Aland de către trupele anglo-franceze, pentru ca aceste intenții să se schimbe și pentru ca precumpănirea s-o aibă partidul care se opune oricăror concesiilor”.

În orice caz, Prusia este mulțumită de această notă rusă, pe care o consideră ca un mijloc de a relua tratativele și de a împiedica pe austrieci să intre în Valahia. Chiar și „Le Moniteur” recunoaște că noile ezitări ale curții de la Viena au fost provocate de obiecțiile Prusiei împotriva acestei acțiuni a austriecilor. Pe de altă parte, după cum relatează ipocritul „Morning Chronicle”,

„la Berlin se afirmă că obligația condițională, pe care și-a asumat-o curtea prusiană, de a apăra teritoriul austriac de orice invazie inamică îi dă dreptul să protesteze împotriva oricărei noi provocări din partea Rusiei”.

În afară de aceasta, se știe că acordul dintre Austria și Prusia¹⁷⁷ a fost redactat în așa fel încît să permită fiecăreia dintre cele două puteri să-și întrerupă operațiile militare pînă ce se va convinge de necesitatea măsurilor militare preconizate de cealaltă. De aceea, Austria, chiar dacă se declară gata de o acțiune comună cu puterile occidentale, totuși, în

urma obiecțiilor ridicate de Prusia, poate să fie nevoită să renunțe. În ce mă privește, sint convins că toate aceste eventualități au fost din timp examinate în comun de cele trei puteri nordice și că noile dificultăți pe care le întâmpină Austria nu au nici ele alt scop decît acela de a da ocupației Valahiei de către Austria aparența unei lupte eroice împotriva Rusiei. Nu este exclus ca un mic simulacru de război, în genul războiului austro-prusian din 1850, să fie prevăzut de acest acord, deoarece el ar face ca Austria să aibă un cuvînt mai greu de spus la încheierea păcii. Trebuie să relevăm că „Oesterreichische Correspondenz”¹⁷⁸ declară categoric că Austria este de acord cu politica puterilor occidentale în toate punctele, cu excepția punctului privitor la o eventuală încălcare a actualelor hotare ale Rusiei.

Pentru a aprecia poziția Austriei este important să ne îndreptăm atenția asupra protestului guvernului Serbiei împotriva ocupației austriece¹⁷⁹, prezentat acum Camerei comunelor în urma unei interpelări din 22 iunie. Acest protest a fost adresat de guvernul sîrb Înaltei Porți. El începe prin constatarea că, „după cum Austria considera guvernul Serbiei a fi în relații mai bune sau mai proaste cu Rusia sau cu Turcia, ea își schimba și atitudinea față de Serbia, făgăduindu-i în permanență să-i dea tot sprijinul pentru apărarea hotarelor principatului împotriva oricărui atac dușmănos”. Apoi la granițele Serbiei au fost concentrate forțe importante. Guvernul sîrb a cerut lămuriri „cabinetului de la Viena, în mod direct, și Înaltei Porți, în mod indirect, cu privire la scopul și semnificația acestor mișcări de trupe ale Austriei”. Austria a dat un răspuns evaziv, în timp ce Poarta și reprezentanții puterilor occidentale la Constantinopol au declarat că nu știu nimic despre scopul urmărit de demonstrația austriacă și chiar păreau să împărtășească neliniștea și îndoielile guvernului Serbiei. „Pașa de la Belgrad a rămas fără instrucțiuni sau, mai exact, avea aceleași vechi instrucțiuni potrivit cărora trebuia să considere orice intervenție militară a Austriei în Serbia ca pe un act dușmănos îndreptat împotriva Imperiului otoman însuși și pe care trebuia să-l respingă cu cea mai mare hotărîre”. Întrucît Austria părea să încline tot mai mult de partea puterilor occidentale, reprezentanții ei de la Belgrad au început să facă declarații liniștitoare în ceea ce privește intențiile ei. Totodată, cabinetul de la Viena a dat asigurări guvernului sîrb că respectivele măsuri militare nu au nicidecum un caracter dușmănos față de Serbia ; că Austria

nu dorește decît să-și apere propriile ei hotare ; că ea va interveni în Serbia numai în cazul cînd trupe rusești vor intra pe teritoriul acesteia sau dacă va izbucni acolo o rebeliune împotriva puterii legale ; că, așadar, chiar și în acest caz din urmă, intervenția ei ar avea un caracter prietenesc și scopul ar fi să vină în ajutor guvernului și puterii legale. Asigurările date de Austria nu au reușit să liniștească guvernul sîrb. Acesta vedea că Austria, pe de o parte, are pretenția de a juca rolul de arbitru și, pe de altă parte, acționează în mod izolat sub pretextul că dorește să vină împreună cu puterile occidentale în ajutorul Imperiului otoman. În sfîrșit, guvernul Serbiei bănuia Austria de intenția de a provoca ea însăși tulburările pe care pretindea că este atît de dornică să le preîntîmpine. Întrucît pregătirile militare ale Austriei luau cu fiecare zi un caracter tot mai amenințător, guvernul sîrb, de acord cu Izet-pașa, a făcut demersuri energice la Viena și la Constantinopol pentru a zădărnici orice combinații în urma cărora Austria ar putea să devină arbitrul destinelor actuale ale Serbiei. Iată de ce Azis-pașa a fost trimis mai întîi la Viena, iar acum se află la Constantinopol. Totodată au fost luate, în înțelegere cu reprezentanții turci, toate măsurile necesare pentru apărarea țării. Austria invocă două motive care ar putea determina intervenția ei în Serbia : 1) intrarea rușilor și 2) izbucnirea unei răscoale în Serbia. Primul este absurd, deoarece teatrul operațiilor militare se află prea departe de Serbia, iar dacă rușii ar încerca să pătrundă în Serbia, trupele sîrbe și turcești ar fi întru totul suficiente pentru a le da o ripostă. Dacă ar fi nevoie de trupe ajutătoare, Serbia ar prefera alte trupe celor austriece.

„Poporul sîrb nutrește față de Austria o asemenea neîncredere, ca să nu spunem ură, încît orice sîrb ar privi pe dată intrarea austrieșilor în Serbia ca pe o mare primejdie și ca pe o mare nenorocire, și toate eforturile sîrbilor ar fi îndreptate spre lupta împotriva trupelor austriece ; întreaga energie a națiunii ar fi canalizată împotriva acestui inamic, care a întruchipat întotdeauna politica hrăpăreață și egoistă promovată de Austria față de Serbia sub pretextul că-i oferă protecție“.

Cît privește izbucnirea unor răscoale în țară, ele nu sînt de temut decît ca urmare a unei intervenții austriece. Serbia va rămîne totdeauna loială față de Poartă.

„Tot ce cere guvernul sîrb este ca Inalta Poartă să-l onoreze și de acum înainte cu aceeași încredere ca și pînă acum și ca Serbia să nu fie lăsată să ajungă sub ocupație austriacă, ceea ce ar constitui

inceputul unor nenorociri incalculabile. Cu această condiție, guvernul sîrb își asumă deplina răspundere pentru menținerea ordinii și a liniștei publice în Serbia“.

Din acest protest al Serbiei se vede totodată cît se poate de clar entuziasmul cu care așteaptă poporul valah intrarea austrieicilor în Valahia.

Atitudinea neutră sau, mai exact, ostilă a statelor mici față de Anglia nu are nimic surprinzător pentru cei care au urmărit actualele ei operații militare împotriva Rusiei, expedițiile de jaf ale flotei engleze în Marea Baltică și măsurile luate pentru a face ca trupele de la Varna să fie incapabile de a participa la operații militare ; căci pînă și detașamentele sanitare mobile ale trupelor britanice din Turcia au fost expediate abia acum din Southampton pe vasul „Himalaya“. De aceea Suedia și-a anunțat hotărîrea definitivă de a rămîne neutră și de a se abține de la orice măsuri comune cu puterile occidentale ; Danemarca și Olanda, ca membre ale Confederației germane¹⁸⁰, nu s-au declarat de acord cu comunicatul austriac din 24 mai decît cu rezerva categorică că singurul lui scop este menținerea neutralității absolute și restabilirea păcii.

D-l Jardine, judecător de pace în Bow Street, a judecat un caz¹⁸¹ care a stîrnit la Londra infinit mai multă senzație decît discursul ținut de Bonaparte la Boulogne sau glorioasa retragere a lui Charley de la Kronstadt. Un german, pe nume dr. Peitman, după ce a stat închis 4 zile, a fost adus sub escortă în fața judecătorului ca fiind alienat mintal și neputînd, din această cauză, să fie lăsat în libertate. D-l Reynolds, inspector judecătoresc, a cerut ca publicul și reprezentanții presei să părăsească sala, și deci procesul s-a desfășurat în cel mai strict secret, în cabinetul personal al judecătorului. D-l Otway, membru al Camerei comunelor și prieten al acuzatului, a protestat cu indignare că nu i se dă posibilitatea să asiste la proces și, în cele din urmă, a primit încuviințarea de a asista ; de asemenea, un avocat, d-l Lewis, a cerut și a obținut să fie admis ca apărător al acuzatului. D-l Lewis a întrebat de ce a fost dr. Peitman închis timp de 4 zile într-o celulă pentru delincvenți fără a fi fost interogată de vreun judecător. D-l Jardine a răspuns că i-au fost prezentate certificate, semnate de doi medici, care atestă că acuzatul este alienat mintal și, în consecință, el este nevoit să-l trimită la un sanatoriu pentru alienați. D-l Lewis s-a oferit să prezinte certificate care să dovedească contrarul, dar d-l Jardine a respins

examinarea oricăror propuneri menite să ducă la amânarea procesului, întrucît el trebuie să acţioneze pe baza documentelor ce i-au fost prezentate. D-l Lewis a declarat atunci că va face apel la o instanţă superioară, unde cazul va fi examinat fără idei preconcepute şi unde vor fi ascultate ambele părţi. Pînă atunci el şi-ar sfătui clientul să nu răspundă la întrebări, deşi judecătorul i-o va cere. D-l Otway a protestat împotriva caracterului ex parte * al întregii proceduri şi a declarat că va pune cazul în discuţia Camerei comune, ţinînd seama de împrejurările întemniţării preventive a d-rului Peitman şi ale trimerii sale la un sanatoriu pentru alienaţi. Acuzatul a fost trimis din nou la Colney Hatch **.

Citez acum declaraţia d-lui Percival, medicul care l-a eliberat de curînd pe d-rul Peitman de la Bedlam **, declaraţie publicată azi în „Morning Advertiser“ :

„D-rul Peitman, un profesor german, şi-a făcut studiile la Bonn, Berlin şi Halle. El este fiul unui ofiţer din Hanovra, care a luptat pentru George al III-lea şi a murit în serviciul militar, şi fiul vitreg al baronului Rippert, un landrat prusian. A venit în Anglia cu aproape 30 de ani în urmă şi, făcînd cunoştinţă în scurt timp cu sistemul de învăţămînt nepermis de defectuos practicat în şcolile şi colegiile noastre cu caracter de castă, el a plecat la Oxford şi la Cambridge pentru a ţine acolo prelegeri pe această temă. În 1835 el a fost recomandat marchizului de Normanby, sub protecţia căruia a plecat în Irlanda. Întrucît lady Normanby găsise între timp un educator pentru lordul Mulgrave, ea l-a recomandat pe d-rul Peitman unui nobil irlandez care l-a angajat ca educator al celor doi fii ai săi. Şapte luni mai tîrziu a ieşit la iveală că fiul cel mai mare nutrea o profundă afecţiune faţă de o fată în casă, de fel din Saxonia, care a rămas însărcinată. Mama băiatului s-a adresat d-rului Peitman, rugîndu-l s-o ajute să trimită fata înapoi în Germania, dar doctorul a refuzat să se amestece în această poveste. El şi-a părăsit slujba şi a început să ţină prelegeri publice la Dublin; în martie 1836 s-a trezit cu fata saxonă, care între timp născuse copilul pe moşia nobilului şi se afla într-o stare de mizerie neagră; ea i-a spus d-rului Peitman că are de gînd să angajeze un avocat ca să-l dea în judecată pe fiul nobilului care a sedus-o şi că el, Peitman, urmează să fie chemat ca martor. Atunci d-rul Peitman a hotărît să se adreseze colonelului Phipps, administratorul moşiei marchizului de Normanby, care era în relaţii foarte intime cu familia în serviciul căreia fusese el. D-rul Peitman s-a dus de cîteva ori la acest Phipps, fratele lui Normanby şi actualul secretar al prinţului Albert, dar nu a căpătat nici un răspuns şi nici nu a fost primit. În cele din urmă el a fost chemat în faţa judecătorului de pace din Dublin, d-l Studdert, care, pe baza mărturiei aceleiaşi Phipps şi fără să aibă nici o altă dovadă că d-rul Peitman ar fi tulburat ordinea publică, în mai 1836 l-a trimis pe acesta din urmă la un ospiciu. În timpul cînd lordul Normanby era viceregele Irlandei,

* — unilateral. — *Nota trad.*

** — denumirea unui sanatoriu pentru alienaţi. — *Nota red.*

Peitman a fost transferat la spitalul Dean Swift pe baza certificatului unui oarecare doctor Lytton, după părerea căruia nu exista vreun temei pentru a-l considera alienat mintal. Nouă luni mai târziu, d-rul Peitman a fost eliberat din spital datorită intervenției doctorului Dawson, decan al catedralei Saint Patrick, pe baza recomandății căruia el a ținut ulterior un curs de prelegeri în fața societății regale din Dublin și a fost invitat în familia lordului Fortescue. Când prințul Albert a sosit în Anglia, d-rul Peitman i s-a adresat rugându-l să-l numească bibliotecarul său și să-i permită să-și pună în aplicare reforma școlară preconizată de el. După o convorbire îndelungată pe care d-rul Peitman a avut-o cu ducele de Sussex, acesta a dat dispoziție bibliotecarului său să-i permită lui Peitman accesul liber la biblioteca sa. După aceea d-rul Peitman a trimis cererea sa prințului Albert, alăturând diplomele sale și 11 volume de scrieri publicate de el. Prințul nu i-a dat nici un răspuns la cererea sa, și d-rul Peitman a rugat, în cele din urmă, ori să i se acorde o audiență ori să i se restituie documentele. Cam pe atunci tânărul Oxford a tras asupra reginei, iar din Germania a sosit o femeie cu care prințul fusese în relații intime în timpul șederii sale la Bonn, unde învățase la același profesor cu care a învățat și Peitman. La curte domnea o stare de nervozitate, iar insistențele doctorului Peitman au trezit bănuieli. Toate acestea i-au fost raportate ministrului afacerilor interne, marchizul de Normanby, împotriva căruia Peitman depusese o plîngere că a fost închis fără nici un temei într-un ospiciu din Dublin; și într-o bună dimineață, în iunie 1840, un polițist în haine civile a fost trimis la locuința d-rului Peitman pentru a-l aduce la Whitehall. Lordul Normanby l-a convocat pe fratele său, colonelul Phipps, pe baza mărturiei căruia magistratul de serviciu a dat dispoziție ca d-rul Peitman să fie internat la Bedlam, unde a stat 14 ani. Cît timp a stat acolo, comportarea lui a fost exemplară; nici măcar o singură dată nu a trebuit să fie izolat și nu i s-au dat nici un fel de medicamente. El s-a preocupat de îmbunătățirea tratării bolnavilor și a organizat lecții pentru bolnavii care își puteau însuși cunoștințele predate de el. După ce a fost eliberat, urmînd sfatul prietenilor săi, el a adresat o petiție reginei și, simbăta trecută, întrucît socotea că acum îi este permis să meargă oriunde fără teama de a fi arestat, s-a dus la capela regală din palatul Buckingham, unde a asistat la serviciul divin, pentru a atrage asupra sa atenția reginei. Și acolo a fost din nou arestat".

Cititorii își pot da seama din acest exemplu cît de primejdios este în libera Anglie să provoci nervozitate la curte și să fii inițiat în scandalurile familiale ale virtuosei aristocrații engleze.

Scris de K. Marx la 14 iulie 1854

Publicat în ziarul

„New York Daily Tribune“ nr. 4.142
din 28 iulie 1854

Semnat: *Karl Marx*

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

• Conferința de la Viena. — Împrumutul austriac. —
Proclamațiile lui Dulce și O'Donnell. —
Criza de guvern din Anglia

Londra, marți 18 iulie 1854

La 13 iulie a avut loc la Viena o conferință a cărei componență era oarecum diferită de aceea a ultimelor conferințe celebre. Conte de Buol, premierul Austriei, a oferit în ziua aceea un dineu în onoarea prințului Gorceakov, ambasadorul Rusiei, care are misiunea să acopere pozițiile prințului Gorceakov, comandantul suprem din Principatele dunărene. În afară de personalul legației ruse au luat parte la acest dineu : contele Flemming, reprezentantul Prusiei în lipsa contelui Arnim ; generalul Mansbach, ministrul plenipotențiar al Suediei ; contele Bille-Brahe, ministrul plenipotențiar al Danemarccii ; d-l de Heeckeren, ministrul plenipotențiar al Olandei ; d-l de Wendtland, secretarul — expulzat — al regelui Greciei ; în sfârșit, contele O'Sullivan de Grass, reprezentantul plenipotențiar al Belgiei și decanul corpului diplomatic. Aceasta este, prin urmare, lista completă a persoanelor care acționează în mod deschis sub pavilion rusesc. Bambergul¹⁸² a fost și el, firește, reprezentat cum se cuvine, dar numele marilor lui bărbați de stat n-au fost date publicității.

Presa oficială engleză nu-și poate ascunde indispoziția provocată de ordinul austriac prin care se oprește înaintarea corpului de armată de sub comanda contelui Coronini în Valahia și de depeșele trimise la Paris și la Londra, în care se arată că Rusia propune să se ia drept bază pentru tratativele de pace protocolul de la 9 aprilie, însă cu anumite condiții. Semioficiosul „Oesterreichische Correspondenz” consideră că, deși propunerile rusești nu sînt întru totul satisfăcătoare, ele conțin, în fond, ceva care merită să fie luat în considerare de puterile occidentale. Ziarele „Times”, „Morning Chronicle” și „Observer”¹⁸³ încearcă, spre consolare, să sugereze

ideea că vinovată de toate acestea este Prusia. Dacă mai era nevoie de ceva pentru a întări impresia produsă de dîneu, apoi regruparea trupelor rusești ne oferă o dovadă suficientă de încrederea pe care o are Rusia în intențiile Austriei. Căci iată ce scrie „Neue Preussische Zeitung”, acest moniteur rusesc care apare la Berlin, în legătură cu ultimele mișcări ale trupelor rusești în Principatele dunărene :

„În urma unui ordin al prințului Gorceakov, toate dispozițiile date acum cîteva zile au fost contramandate. Se dăduse ordin să fie retrasă garnizoana (din București) și să fie evacuat Bucureștiul; generalul Dannenberg urma să părăsească acest oraș în cîteva zile, împreună cu jandarmeria, și să stabilească cartierul general al ariergărzii la Focșani. Acum, potrivit noilor dispoziții, trebuie menținută linia Oltenița-București-Buzău-Focșani“.

Din alte surse aflăm că acum cavaleria rusă înaintează din nou spre Statira *, localitate situată pe malul stîng al Olului. Cît de serioasă a fost intenția de a părăsi Bucureștiul se vede din măsurile severe luate pentru evacuarea arhivelor acestui oraș, care, după cît se spune, conțin unele documente extrem de compromițătoare pentru curtea de la Peterhof.

Toate aceste acțiuni ale rușilor, în aparență stranii și contradictorii, se explică prin intervenția inoportună a armatei turcești în tratativele diplomatice. Așa cum hotărîrile care au fost adoptate, una după alta, de diplomații de la Viena au fost anulate de faptele de arme ale turcilor la Oltenița, Cetate și Silistra, la fel și recente intrigi diplomatice au fost zădărnicate de înaintarea generală a armatei lui Omer-pașa.

„Toate vicleșugurile acestor pungași inveterați — ale lui Nestor, această brînză veche, mucegăită și roasă de șoareci, și ale lui Ulise, această corcitură de cîine și de vulpe — nu fac nici cît o ceapă degerată!... Urmarea e că grecii încep să ridice în slăvi barbaria, iar politica se bucură de un prost renume” **.

Dacă ați fi trecut sîmbătă pe străzile Londrei, ați fi auzit pe toți vînzătorii de ziare strigînd :

„Marea victorie anglo-turco-franceză împotriva rușilor la Giurgiu și ocuparea Bucureștiului de către trupele aliate“.

Cauzele acestor informații solemne le veți înțelege, încetul cu încetul, cînd vă voi vorbi despre noua criză de guvern.

* E vorba, probabil, de orașul Slatina. — *Nota trad.*

** Shakespeare. „Troilus și Cressida”, actul V, scena 4. — *Nota red.*

În ce privește operațiile comune întreprinse de forțele anglo-franceze în bătălia de la Giurgiu, din știrile sosite, cu ultima cursă poștală, de la Varna și purtînd data de 4 iulie, aflăm că în taberele de acolo nu s-a produs „nici o mișcare”. Potrivit ultimelor informații — cu data de 13 iulie — primite de la Viena, trupele auxiliare se aflau în plin marș spre Rusciuc, pe drumul care trece prin Șumla ; la 8 iulie a sosit la Rusciuc o divizie franceză și abia la 9 iulie și-a făcut apariția și o divizie engleză. Or, bătălia de la Giurgiu, care s-a terminat în ziua de 8 iulie, la orele 4 dimineața, începuse în zorii zilei de 7 iulie și, cu o întrerupere de cîteva ore la amiază, a ținut pînă a doua zi dimineața. Este limpede deci că nici trupele franceze, nici cele engleze n-au putut lua parte la bătălie. Turcii au descoperit că 8 tunuri rusești sînt scoase din funcțiune și au săpat imediat tranșee în jurul Giurgiului. Orașul propriu-zis n-a avut de suferit, în ciuda ghiulelelor trimise de turci de la Rusciuc și de pe insule. După retragerea rușilor, Omer-pașa a dat o proclamație prin care îndemna pe locuitori să rămînă liniștiți, întrucît orașele lor nu mai sînt amenințate de nici o primejdie. Giurgiu a fost ocupat de un mic detașament din trupele regulate, în timp ce forțele principale ale turcilor au fost dispuse în tabără în jurul orașului și pe cele trei insule de pe Dunăre. Omer-pașa rămîne la Giurgiu, iar Said-pașa la Rusciuc. Turcii sînt stăpîni pe drumul care duce de la Giurgiu la Oltenița, pe malul stîng al Dunării.

Cît despre o a doua bătălie, care ar fi fost urmată de luarea Bucureștiului, însuși ziarul francez „Moniteur” spune că este vorba doar de o mică înfrîngere pricinuită de turci ariergărzii rusești la Frătești, pe drumul care duce de la Giurgiu la București. „Moniteur” adaugă că turcilor li s-a alăturat un corp de armată anglo-francez cu un efectiv de 25.000 de oameni, că forțele aliaților se ridică la vreo 60.000 de oameni, că prințul Gorceakov se află în fruntea unor forțe aproximativ egale ca număr și că este de așteptat să se dea o bătălie mare, care va hotărî soarta Bucureștiului. Frătești este o localitate slab fortificată, situată la vreo 12 mile de Giurgiu și la 30 de mile de București. După „Moniteur”, s-a dat aici o bătălie la 11 iulie, iar după „Journal des Débats”¹⁸⁴ la 14 iulie. Se spune că rușii au avut în această bătălie 700 de răniți, printre care doi generali.

Ultimul vapor sosit la Marsilia, venind de la Constantinopol, a adus vestea ocupării unui braț al Dunării — Sulina —

de către nava engleză „Terrible”, care a intrat în rada acestui port, a distrus fortificațiile rusești, a împrăștiat garnizoana lor și a luat prizonier pe comandant. Mi se pare că această știre are nevoie de o confirmare din sursă mai autorizată.

Ziarele engleze înregistrează un zvon, pe care nu-l repetă însă nici un ziar francez, și anume că amiralul Lyons face curse în fața Anapei pentru a sprijini o expediție a amiralului Bruat, despre care se spune că are pe bord 7.000 de oameni gata să debarce.

Din niște scrisori primite de la Constantinopol am aflat că Poarta, în urma insistențelor depuse de ambasadorii Angliei și Franței, pare a fi dispusă să reia imediat relațiile comerciale cu Grecia cu următoarele condiții: 1) Grecia se obligă să plătească, la termenele stabilite, cheltuielile de război și o indemnizație pentru pagubele pricinuite în ultima vreme de răsculați, și 2) ea va semna, în termen de două luni, tratatul comercial pe care a refuzat să-l încheie pînă acum. În acest tratat se recunosc actualele granițe dintre Turcia și Grecia.

Din regiunea Mării Baltice n-am primit nici un fel de vești. Ziarul „Hamburger Correspondent” descrie rezultatul pe care l-a avut prădalnica expediție întreprinsă de englezi pe coasta Finlandei și arată care a fost impresia produsă de ea asupra finlandezilor :

„Se confirmă că, după incendierea localităților Brahestad și Uleåborg, guvernul rus, convingindu-se de sentimentele populației finlandeze de pe țărmurile celor două golfuri, a dat ordin să se distribuie arme celor apti de luptă spre a le oferi astfel posibilitatea să se opună oricăror noi încercări de debarcare ale detașamentelor engleze. A fost aprobată înființarea imediată a două batalioane de pușcași finlandezi de cîte 1.000 de oameni fiecare și acum se va proceda la recrutarea lor în districtele Åbo, Vasa și Uleåborg. Asemenea batalioane urmează să fie formate, treptat, și în celelalte provincii”.

Împrumutul austriac, așa cum am și prevăzut *, se vedește a fi o contribuție forțată. Acum el urmează să fie repartizat în întregime pe diferite regiuni ale imperiului. Austria de sus, de exemplu, trebuie să subscrie 115.000.000 de florini, Austria de jos 15.000.000, Viena 2.500.000, Ungaria 70.000.000 etc. Dacă împăratul Rusiei n-a obținut nimic pentru sine, el a contribuit, cel puțin, la angajarea tuturor celorlalte guverne într-un conflict serios cu supușii lor în problemele financiare. Prusienii vor trebui să plătească, la 1 august, im-

* Vezi volumul de față, pag. 345. — *Nota red.*

pozite mărite pe venituri. Bonaparte, după cît se pare, plănuiește și el să lanseze un nou împrumut de 500.000.000 de franci, care va produce o impresie deosebit de puternică în Franța, ca urmare a actualelor perspective ale recoltei de struguri și de grîu și a stagnării comerțului, mai ales la Lyon — în urma răscoalei din Spania. Guvernul de coaliție are și el de gînd să facă apel la buzunarele englezilor și e de așteptat ca acest lucru să se producă chiar în cursul săptămîinii viitoare.

Răscoala din Spania pare să fi intrat într-o nouă fază, după cum rezultă din proclamațiile lui Dulce și O'Donnell. Primul este un partizan al lui Espartero, iar al doilea a fost un adept hotărît al lui Narvaez și în secret, poate, al reginei Cristina. Convingîndu-se că în vremea noastră este imposibil să pui în mișcare orașele spaniole printr-o simplă revoluție de palat, O'Donnell se prezintă pe neașteptate ca un adept al principiilor liberale. Proclamația lui a fost dată la Manzanares, un orașel din La Mancha, situat nu departe de Ciudad-Real. În proclamație se spune că scopul mișcării este menținerea tronului — dar cu condiția înlăturării camarilei —, respectarea cu strictețe a legilor fundamentale, îmbunătățirea legii electorale și a legilor presei, reducerea impozitelor, promovarea după merit în posturile din administrația civilă, descentralizarea, precum și crearea unei miliții naționale pe o bază largă. În proclamație se propune ca juntele provinciale și o adunare generală a cortesurilor, cu sediul la Madrid, să fie însărcinate cu revizuirea legilor. Proclamația generalului Dulce este redactată în termeni și mai energici. În ea se spune :

„Nu mai există progresiști și moderados. Sîntem cu toții spanioli, însuflețiți de exemplul celor de la 7 iulie 1822. Revenirea la constituția din 1837, sprijinirea Isabellei a II-a, exilarea pe viață a reginei-mamă, demisia actualului guvern, restabilirea păcii în țara noastră — iată țelurile pe care le urmărim cu orice preț, și vom dovedi pe cîmpul de onoare acest lucru trădătorilor, pe care îi vom pedepsi pentru nebunia lor criminală“.

După cum relatează „Journal des Débats“, la Madrid au fost confiscate hîrtii și scrisori din care reiese, fără putință de tăgadă, că scopul secret al răsculaților este să declare tronul vacant, să unească Peninsula iberică într-un singur stat și să propună coroana lui don Pedro al V-lea, prinț de Saxa-Coburg-Gotha. Înduioșătorul interes pe care-l manifestă „Times“ față de răscoala din Spania, ca și prezența sus-numitului don Pedro

în Anglia, par să indice că într-adevăr se țese o nouă intrigă a casei Coburg. Curtea spaniolă este, evident, foarte alarmată, deoarece au fost încercate pînă acum toate combinațiile ministeriale posibile; s-a făcut apel la Isturiz și la Martinez de la Rosa, dar în zadar. După cum anunță „Messenger de Bayonne”, contele de Montemolin a părăsit orașul Neapole de îndată ce a primit vestea izbucnirii răscoalei.

O'Donnell a intrat în Andaluzia și trupele lui au străbătut Sierra-Morena în trei coloane: prima prin La Carolina, a doua prin Pozo-Blanco și a treia prin Despeñaperros. „Gaceta” recunoaște că colonelul Buceta a reușit să ia prin surprindere Cuenca și că, în felul acesta, răsculații și-au asigurat comunicațiile cu Valencia. În această provincie răscoala a cuprins pînă în momentul de față patru sau cinci orașe, afară de Alura, unde trupele guvernamentale au primit o lovitură cumplită.

Se afirmă de asemenea că a izbucnit o răscoală la Reus, în Catalonia, iar „Messenger de Bayonne” adaugă că s-au produs tulburări și în Aragon.

Aimes-tu le front sévère
 Du sa(i)ge Napoléon ?
 Aimes-tu que l'Angleterre
 T'oppose lord Palmerston ? *

În acest cuplet se glorifică îmbarcarea trupelor franceze la Calais.

Puternica agitație de care a fost cuprinsă Londra de simbătă pînă luni a avut ca obiectiv înlocuirea ducelui de Newcastle cu Palmerston, pentru a-l opune într-adevăr pe lordul Palmerston țarului. Atît în tabăra guvernamentală cît și în aceea a opoziției s-a produs din nou o mare agitație. Se știa că bugetul noului minister al războiului va fi prezentat în Camera comunelor luni seara, și această împrejurare urma să fie folosită pentru un atac necruțător împotriva cabinetului de coaliție și pentru instalarea invincibilului Palmerston la ministerul de război.

„Simbătă, pe la orele două după-amiază, a fost convocată o ședință de cabinet. Miniștrii s-au adunat abia pe la trei. Au fost de față cu toții, afară de ministrul afacerilor externe, care a întirziat într-o audiență la regină. Lordul Clarendon a venit și el la patru. Ședința a durat pînă la 6 și jumătate și imediat după aceea lordul Aberdeen s-a îndreptat spre palatul maiestății-sale“.

* — Îți place chipul sever al înțeleptului Napoleon? Ți-ar plăcea ca Anglia să-ți opună pe lordul Palmerston? — *Nota trad.*

Din această relatare febrilă a lui „Morning Herald” se vede cît de mari speranțe au trezit în rîndurile torylor aceste „importante” evenimente. Lordul John Russell și-a convocat adepții, pentru luni, la Whitehall¹⁸⁵, iar d-l Disraeli, la rîndul său, i-a adunat pe membrii opoziției. O sută șaptezeci și nouă de gentlemeni s-au prezentat la Whitehall, savurînd în mod anticipat, cu o bucurie aproape isterică, marile destăinuiri pe care avea să le facă Russell. Dar ei au fost cumplit dezamăgiți de acest Squeers¹⁸⁶ parlamentar, care le-a declarat pe un ton sec că, întrucît urmează să se voteze proiectul bugetului de război, speră că vor păstra tot calmul necesar :

„Cabinetul va avea curînd nevoie de alți bani pentru continuarea războiului, și în felul acesta chestiunea încrederii sau neîncrederii în guvernul de coaliție va fi rezolvată săptămîna viitoare, cînd această problemă financiară va fi pusă la vot în Camera comunelor”.

Nefiind inițiat în secretele lordului Clarendon, nu le-a putut da nici un fel de informații în legătură cu treburile externe. Rezultatul a fost că Russell a salvat întregul guvern de coaliție pe toată durata actualei sesiuni ; căci dacă s-ar fi pus problema votului de încredere în legătură cu proiectul de buget al ministerului de război, o înfrîngere înregistrată cu acest prilej ar fi echivalat cu o victorie a lui Palmerston asupra lui Newcastle, pe cînd un vot de neîncredere în legătură cu proiectul bugetului de război luat în ansamblu ar fi însemnat o victorie a torylor asupra forțelor unite ale whigilor și peeliștilor, ceea ce constituie, firește, o eventualitate cu totul inadmisibilă.

În consecință, votarea bugetului ministerului de război s-a desfășurat aseară în cea mai mare liniște și fără nici un fel de incidente, dacă facem abstracție de faptul că Russell și Pakington au pus în funcție un întreg arsenal de banalități răsuflete în legătură cu actuala conducere militară.

Păcat că, din pricina împotrivirii îndărătnice a reginei, nu i se poate încredința lui Palmerston ministerul războiului, căci instalarea lui în acest post ar face să cadă și ultimul pretext la adăpostul căruia radicalii continuă și azi să apere politica externă a Angliei.

Atunci cînd, în ședința de vinerea trecută a Camerei comunelor, d-l Otway a anunțat că vrea să pună în discuție cazul d-rului Peitman, lordul Palmerston s-a ridicat și a spus că dînsul este gata să dea orice explicație și că totul se va dovedi a fi „în ordine”. Între timp, d-rul Peitman a publicat, în

ziarul „Morning Advertiser”, o scrisoare în care caută să dovedească că, deși în alte privințe n-a dat niciodată dovadă de sminteală, el continuă totuși să creadă în generozitatea reginei Victoria și a prințului Albert, pe care îi imploră să-i îngăduie să se întoarcă în Germania, adică tocmai ce vor și ei.

Josnicul servilism al așa-zisei prese radicale își găsește expresia în tăcerea absolută pe care o păstrează față de acest caz, fără precedent, al unui om care, pe baza unei lettre de cachet *, a fost îngropat de viu timp de 18 ani numai pentru că a avut nenorocul să știe câte ceva despre raporturile existente între niște membri ai familiei regale și ai aristocrației și cameristele lor germane.

Scris de K. Marx la 18 iulie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune” nr. 4147
din 3 august 1854

Tradus din limba engleză

Semnat: *Karl Marx*

---

* — ordin de întemnițare fără cercetări și fără judecată. — *Nota trad.*

Karl Marx

Revoluția spaniolă. — Turcia și Grecia

Londra, vineri 21 iulie 1854

„Ne touchez pas à la Reine” (nu vă atingeți de regină) sună o veche maximă castiliană ; dar aventuriera d-nă Muñoz și fiica ei Isabella au depășit de prea multă vreme chiar și drepturile acordate reginelor Castiliei, pentru ca poporul spaniol să nu-și fi pierdut prejudecățile dinastice.

Pronunciamento-ul din 1843¹⁸⁷ a durat trei luni, cel din 1854 abia trei săptămîni. Guvernul a fost dizolvat, contele San Luis a fugit, regina Cristina încearcă să ajungă la granița franceză, iar la Madrid atît armata cît și populația civilă s-au pronunțat împotriva guvernului.

De la începutul secolului, toate revoluțiile din Spania — cu excepția mișcărilor pentru apărarea unor privilegii provinciale și locale, care izbucnesc periodic în provinciile din nord — se caracterizează printr-o surprinzătoare uniformitate : fiecare complot de palat este urmat de insurecții militare, iar acestea aduc în mod invariabil după ele pronunciamento-uri municipale. Acest fenomen este provocat de două cauze. În primul rînd, vedem că, întrucît viața poporului se mărginește la cadrul diferitelor provincii, în sfera pe care noi o numim statul, în sensul modern al cuvîntului, armata este singura forță capabilă să se opună curții pe plan național. În al doilea rînd, poziția specială a Spaniei și războiul din Peninsula iberică¹⁸⁸ au creat condiții în care toate forțele vitale ale națiunii spaniole s-au putut concentra numai în armată. Iată de ce singurele manifestări ale sentimentului național (în 1812 și 1822¹⁸⁹) au pornit de la armată ; și iată de ce partea cea mai activă a națiunii s-a obișnuit să considere armata ca instrumentul firesc al oricărei răscoale naționale. Dar în perioada zbuciumată dintre 1830 și 1854, populația orașelor Spaniei s-a convins în-

cetul cu încetul că armata nu mai slujește cauza națiunii, ci s-a transformat într-o unealtă pusă în slujba rivalităților dintre niște generali ambițioși care tindeau să pună curtea sub tutela lor. În consecință, vedem că mișcarea din 1854 se deosebește foarte mult chiar și de cea din 1843. Orice vedea poporul în émeute * a generalului O'Donnell în afară de un complot împotriva influenței dominante de la curte, cu atât mai mult cu cât această rebeliune se bucura de sprijinul favoritului în dizgrație Serrano. De aceea orașele și satele au ezitat de a răspunde la chemarea lansată de cavaleria din Madrid. Iată de ce generalul O'Donnell a fost nevoit să schimbe complet caracterul acțiunilor sale, pentru a nu rămîne izolat și a nu se expune la un eșec. El a fost nevoit să introducă în proclamația sa trei puncte, îndreptate toate împotriva supremației armatei: convocarea cortesurilor, un guvern necostisitor și formarea unei miliții naționale — această din urmă revendicare fiind determinată de dorința orașelor de a deveni din nou independente față de armată. Așadar, este neîndoios că insurecția militară a fost sprijinită de insurecția populară numai cu prețul supunerii față de condițiile acesteia. Rămîne de văzut dacă ea va fi nevoită să respecte aceste condiții și să-și țină făgăduielile.

Cu excepția carliștilor ¹⁹⁰, toate partidele și-au lansat lozincile — progresiștii, partizanii constituției din 1837, partizanii constituției din 1812 ¹⁹¹, unioniștii (care cer anexarea Portugaliei) și republicanii. Știrile referitoare la acest din urmă partid trebuie primite cu rezerve, deoarece ele trec prin cenzura poliției din Paris. Paralel cu lupta dintre partide, crește și rivalitatea dintre conducătorii militari. Espartero, auzind de succesul lui O'Donnell, și-a părăsit imediat refugiul de la Leganes și s-a proclamat capul mișcării. Dar, de îndată ce Cezar-Narvaez a aflat de fapta lui Pompei-Espartero, el și-a făcut din nou apariția, oferind imediat reginei serviciile sale, care au fost acceptate, și Narvaez urmează să formeze noul guvern. Din amănuntele pe care le voi relata ulterior se va vedea că militarii sînt departe de a deține pretutindenți inițiativa și că pe alocuri, dimpotrivă, ei au trebuit să cedeze în fața presiunii irezistibile a populației.

În afară de pronunțiamento-ul din Valencia, despre care am scris în articolul precedent **, a mai avut loc un pronunțiamento la Alicante. În Andaluzia au avut loc pronunțiamen-

* — rebeliune. — *Nota trad.*

** Vezi volumul de față, pag. 363. — *Nota red.*

mento-uri la Granada, Sevilla și Jaén. În Castilia Veche, un pronunțamento a avut loc la Burgos ; în León — la Valladolid ; în Biscaya — la San Sebastian și Vitoria ; în Navarra — la Tolosa și Pamplona ; în Aragon — la Saragosa ; în Catalonia — la Barcelona, Tarragona, Lérida și Gerona ; se spune de asemenea că un pronunțamento ar fi avut loc în insulele Baleare. Într-o scrisoare din 12 iulie primită de la Cartagena, din care reiese că se așteaptă un pronunțamento la Murcia, citim următoarele :

„În virtutea unui bando * publicat de guvernatorul militar local, toți locuitorii din Cartagena care posedă puști și alte arme sînt obligați să le predea autorităților civile în termen de 24 de ore. La cererea consulului francez, francezilor care locuiesc în acest oraș li s-a permis să predea armele lor la consulat, ca în 1848“.

Din toate aceste pronunțamento-uri, numai patru merită să ne oprim asupra lor — cel de la San Sebastian, în Biscaya ; cel de la Barcelona, capitala Cataloniei ; de la Saragosa, capitala Aragonului, și de la Madrid.

În Biscaya inițiatorii pronunțamento-ului au fost municipalitățile, în Aragon — militarii. În San Sebastian, cînd poporul a cerut să fie înarmat, municipalitatea era deja hotărîtă să se pronunțe în favoarea insurecției. Orașul a fost înarmat pe dată. Pînă la 17 iulie, cele două batalioane care alcătuiau garnizoana orașului nu au putut fi convinse să se alătore poporului. Dar, după ce populația orașului și militarii s-au unit, 1.000 de cetățeni înarmați, însoțiți de un oarecare număr de soldați, au pornit spre Pamplona și au organizat insurecția în Navarra. Apariția cetățenilor înarmați din San Sebastian a înlesnit insurecția din capitala Navarrei. Generalul Zabala a aderat mai tîrziu la mișcare și a plecat la Bayonne, chemînd pe soldații și ofițerii Regimentului din Córdoba, fugiți aici după înfrîngerea suferită la Saragosa, să se înapoieze imediat în patrie și să i se alătore la San Sebastian. Potrivit unor știri, el s-ar fi îndreptat apoi spre Madrid, pentru a se pune la dispoziția lui Espartero, pe cînd, după știri din alte izvoare, el s-ar fi îndreptat spre Saragosa, cu intenția de a se uni cu răsculații din Aragon. Generalul Mazarredo, comandantul provinciilor basce, a refuzat să ia parte la pronunțamento-ul din Vitoria și a fost nevoit să treacă în Franța. Trupele generalului Zabala se compun din

* — ordin. — *Nota trad.*

două batalioane ale Regimentului Bourbon, un batalion de carabinieri și un detașament de cavalerie. În încheierea relațiilor mele despre provinciile basce pot adăuga, ca un amănunt caracteristic, că generalul de brigadă Barastequi, care a fost numit guvernator al provinciei Guipúzcoa, este unul din foștii adjutanți ai lui Espartero.

La Barcelona inițiativa au avut-o, se pare, militarii, dar, judecând după informațiile suplimentare primite de noi, e foarte îndoielnic ca această inițiativă să fi fost întru totul spontană. În ziua de 13 iulie, la orele 7 după-amiază, soldații din cazărmile San Pueblo și Buen Suceso s-au supus revendicărilor demonstrației populare și au proclamat un pronunciamiento, strigînd : Vive la Reine ! Vive la Constitution ! * Moarte miniștrilor ! Jos Cristina ! După ce au fraternizat cu mulțimea și au mers împreună cu ea de-a lungul cheiului, soldații s-au oprit în Piața Constituției. Cavaleria, căreia de șase zile nu i se permitea să iasă din Barceloneta, deoarece comandantul militar nu avea încredere în ea, a proclamat la rîndul său un pronunciamiento. Din această clipă întreaga garnizoană a trecut de partea poporului și orice opunere din partea autorităților a devenit imposibilă. La orele 10 generalul Marchesi, guvernatorul militar, a cedat în fața presiunii generale, iar la miezul nopții comandantul districtului militar al Cataloniei a declarat că este hotărît să se alăture mișcării. El a venit în Piața Ayuntamiento și a ținut un discurs în fața poporului adunat acolo. La 18 iulie a fost formată o juntă, compusă din comandantul districtului militar și alte personalități, a cărei lozincă era : „Constituția, regina și moralitatea”. Din știrile sosite ulterior din Barcelona aflăm că, din ordinul noilor autorități, cîțiva muncitori au fost împușcați pentru că au distrus mașini și au încălcat dreptul de proprietate, precum și că un comitet republican care s-a întrunit într-un oraș vecin a fost arestat ; nu trebuie însă să uităm că aceste știri au trecut prin mîinile „guvernului de la 2 decembrie” ¹⁹², a cărui vocație specială este calomnierea muncitorilor și a republicanilor.

Se spune că la Saragosa inițiativa au avut-o militarii, dar această afirmație este dezmințită de completarea că imediat s-a hotărît formarea unui corp de miliție. În orice caz, este cert, și chiar „Gaceta” din Madrid confirmă acest lucru, că, încă înainte de pronunciamiento-ul din Saragosa, 150 de soldați din Regimentul de cavalerie din Montos, care se îndrep-

* — Trăiască regina ! Trăiască constituția ! — *Nota trad.*

tau spre Madrid și fuseseră încartiruiți peste noapte la Torrejon (la cinci ligi * de Madrid), s-au răscolat și și-au părăsit ofițerii, care au sosit la Madrid în seara zilei de 13 iulie, aducînd cu ei casa regimentului. Soldații, sub comanda căpitanului Baraiban, au încălecat și au pornit pe drumul spre Huete, intenționînd, după cum se presupune, să se unească cu detașamentul colonelului Buceta la Cuenca. În ceea ce privește Madridul, spre care, după cum se spune, se îndreaptă Espartero cu „armata centrului” și generalul Zabala cu armata din nord, este cît se poate de limpede că un oraș care trăiește pe seama curții va fi ultimul care se va alătura insurecției. „Gaceta” a publicat încă la 15 iulie un comunicat al ministrului de război în care se afirmă că răscolății o iau la fugă, iar devotamentul și entuziasmul trupelor cresc. Conte de San Luis, care se pare că aprecia foarte just situația din Madrid, a declarat muncitorilor că generalul O'Donnell și anarhiștii îi vor lipsi de orice posibilitate de a munci, pe cînd guvernul, dacă va învinge, va angaja pe toți muncitorii la lucrările publice, plătindu-le 6 reali (75 de cenți) pe zi. Prin această manevră San Luis spera să recruteze sub drapelul său partea populației din Madrid care putea fi pusă cel mai ușor în mișcare. Dar acțiunea sa a avut același succes ca și aceea a partidului „National” în 1848 la Paris¹⁹³. Aliații pe care și i-a dobîndit în felul acesta în scurt timp s-au transformat în cei mai primejdioși dușmani ai săi, deoarece fondurile destinate retribuirii lor s-au epuizat în șase zile. Cît de mult se temea guvernul de un pronunțament în capitală se poate vedea din proclamația generalului Lara (guvernatorul), prin care se interzice răspîndirea oricăror știri cu privire la succesele insurecției. Mai departe se pare că tactica generalului Blaser se limita la strădania de a preîntîmpina orice contact între răscolăți și trupe, pentru ca nu cumva să se contamineze și acestea. Se spune că planul inițial al generalului O'Donnell prevedea o întîlnire cu trupele guvernamentale în cîmpiile țînutului La Mancha, atît de potrivite pentru operațiile de cavalerie. Dar sosirea ex-favoritului Serrano, care ținea legătura cu cîteva dintre principalele orașe ale Andaluziei, l-au determinat să abandoneze acest plan. Atunci armata constituționalistilor a hotărît să nu rămînă în țînutul La Mancha, ci să se îndrepte spre Jaén și Sevilla.

* Liga = 4,83 km. — *Nota red.*

Relevăm, en passant *, că boletinos ** ale generalului Blaser seamănă neobișnuit de mult cu ordinele de serviciu ale generalilor spanioli din secolul al XVI-lea, de care făcea atîta haz Francisc I, și cu ordinele din secolul al XVIII-lea, de care și-a bătut joc Frederic cel Mare.

Este limpede că această insurecție spaniolă în mod inevitabil va deveni o sursă de divergențe între guvernele Franței și Angliei ; iar știrea că generalul O'Donnell înainte de izbucnirea insurecției ar fi stat ascuns în palatul ambasadorului Marii Britanii, știre publicată de un ziar francez, nu este de natură să atenueze neîncrederea lui Bonaparte față de Anglia. În relațiile dintre Bonaparte și Victoria există încă de pe acum un început de încordare. Bonaparte se aștepta să se întâlnească cu regina cu prilejul îmbarcării trupelor sale la Calais, dar maiestatea-sa a răspuns la această dorință a lui vizitînd chiar în ziua aceea pe fosta regină Amelia. În plus, atunci cînd miniștrii englezi au fost interpelați în parlament de ce Marea Albă, Marea Neagră și Marea de Azov nu sînt supuse blocadei, ei au invocat drept justificare alianța cu Franța. La aceasta Bonaparte a răspuns anunțînd în „Moniteur” blocada împotriva mărilor menționate, fără a mai aștepta consimțămîntul formal al Angliei. În sfîrșit, întrucît îmbarcarea trupelor franceze exclusiv pe vase engleze a produs o impresie neplăcută în Franța, Bonaparte a publicat o listă de vase franceze destinate aceluiași scop pe care le-a și folosit.

Poarta a remis reprezentanților celor patru puteri aliate o notă cu privire la autorizația acordată vaselor comerciale grecești de a intra din nou în porturi turcești. Această autorizație rămîne valabilă timp de două luni, cu condiția ca guvernul grec să nu se facă vinovat de nici un act care ar putea duce la revocarea ei. Dacă la expirarea acestui termen guvernul grec nu va fi dat Porții satisfacția cuvenită, aceasta își rezervă dreptul de a restabili actualul statu-quo. În porturile turcești vasele grecești se vor supune autorităților locale și nu vor putea cere protecția altor puteri. În cursul celor două luni trebuie să se elaboreze principiile în vederea unui acord și a unui tratat comercial. Compensația pe care Poarta o cere pentru uriașele pagube pricinuite de răscoala grecilor urmează să fie fixată de un tribunal de arbitraj, pe baza raportului unei comisii de anchetă care va face cercetări la fața locului și va fi alcătuită din francezi, englezi, turci și greci.

* — printre altele. — *Nota trad.*

** — buletine. — *Nota trad.*

Samil a primit în mod oficial din partea Porții titlul de generalisim al armatei cercheze și gruzine.

Trei dragomani aflați în serviciul armatei franceze au fost împușcați la Varna, fiind demascați că întrețin legături cu rușii. Doi dintre ei erau greci, iar unul armean. Unul dintre ei, înainte de a fi executat, a înghițit un document compromițător.

Din Hermannstadt * ni se comunică la 16 iulie că în apropiere de Frățești pînă în prezent nu a avut loc nici o luptă.

Știrea despre sosirea trupelor aliate la Rusciuc ** s-a dovedit a fi, desigur, falsă, și, în condițiile actuale, sarcina lor va fi doar de a frîna, cum se exprimă „Times”, îndîrjirea barbară a turcilor victorioși.

Scris de K. Marx la 21 iulie 1854

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune” nr. 4.148
din 4 august 1854

Semnat: *Karl Marx*

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

* — denumirea germană a orașului Sibiu. — *Nota trad.*

** — orașul bulgar Russe. — *Nota trad.*

Karl Marx

Dezbaterile parlamentare în legătură cu războiul

Londra, marți 25 iulie 1854

Vinerea trecută, în ședința de seară a Camerei comunelor, lordul J. Russell, răspunzând la o interpelare a d-lui Disraeli, a declarat că maiestatea-sa a binevoit să ordone prorogarea Camerei și că, în legătură cu aceasta, el intenționează să propună luni votarea unor credite în sumă de 3.000.000 de lire sterline; nu va fi nevoie de crearea unui comitet pentru căutare de fonduri. La întrebarea d-lui Disraeli dacă anul acesta va avea loc o sesiune de toamnă a parlamentului, lordul John n-a dat nici un răspuns. În consecință, creditele cerute au fost votate cu unanimitate în ședințele ambelor Camere, care au avut loc ieri.

În Camera lorzilor, votul în favoarea creditelor a fost cerut de lordul Aberdeen, care a rostit cu acest prilej cel mai scurt, mai arid și mai banal dintre toate discursurile cu care ne-a fericit de când a devenit prim-ministru. El a spus că trebuie să ceară trei milioane și și-a exprimat convingerea că lorzi nu vor ridica nici o obiecție. Între ei pot exista divergențe de păreri, dar trebuie să fie cu toții de acord că „este necesar să se aprobe toate măsurile cele mai potrivite pentru terminarea grabnică și cu succes a războiului”. Or, pentru atingerea acestui scop este nevoie, în primul rând, de „eforturi active și energice din partea Angliei și a Franței, cu concursul celorlalte puteri”. Lordul Aberdeen n-a spus dacă se referă la eforturi militare sau diplomatice; el nici măcar n-a exclus Rusia din rîndul „celorlalte puteri” cu care Anglia și Franța trebuie să acționeze în comun. Dată fiind însă apropiata prorogare a parlamentului, este cu atît mai important ca guvernul să-și asigure banii necesari. Poate că unii dintre nobilii lorzi ar prefera ca acești bani să nu-i fie încredințați lui, ci altcuiva, dar asemenea dorințe capricioase nu-și au locul cînd e vorba de bu-

nul mers al treburilor. Iar aceste treburi, care mai sînt și urgente, cer votarea celor trei milioane de lire sterline.

Contele de Ellenborough, care are un deosebit talent de a vorbi întotdeauna anapoda, „crede că acesta este prilejul cel mai potrivit pentru a recomanda guvernului să facă cele mai severe economii la toate departamentele civile care nu sînt legate de război“.

Contele de Hardwicke consideră că în Marea Baltică se află o escadră extrem de puternică, care poate să facă față oricărei situații neprevăzute, că în Marea Neagră se află o escadră similară, care este cea mai numeroasă dintre armatele expediționare care au fost trimise vreodată din Anglia. El nu știe cum are de gînd guvernul să folosească aceste forțe și de aceea face apel la toți nobilii lorzi să probeze creditele cerute.

Contele Fitzwilliam, un whig care nu deține nici o funcție în administrație, a protestat împotriva „afirmației că, dintre toate țările europene, țara noastră este cea mai împovărată de impozite ; ar trebui, dimpotrivă, să se spună că la noi poporul este mult mai puțin împovărat decît în oricare altă parte a comunității europene“. Dacă nobilul lord ar fi spus așa ceva nu despre popor, ci despre lorzi, ar fi avut dreptate. „Cît despre discursul nobilului meu coleg din fruntea guvernului“, trebuie spus că niciodată n-a mai fost rostit, cu un asemenea prilej, un discurs „despre care să se poată spune cu mai mult temeii că n-a transmis Camerei aproape nici o idee nouă“, și nobilul lord ar trebui să știe mai bine care sînt cerințele Camerei în materie de idei. Contele Fitzwilliam ar vrea să afle de la lordul Aberdeen care sînt „celelalte puteri“ cu care el dorește atît de mult să întreprindă acțiuni comune. Poate că Austria ? El se teme ca nu cumva, sub influența acestei puteri, guvernul englez să incline spre punctul de vedere că unele probleme minore, ca evacuarea Principatelor dunărene sau libertatea navigației pe Dunăre, ar putea constitui un motiv suficient pentru încheierea păcii. (O temere ridicolă, fiindcă e de la sine înțeles că nimeni nu-l va putea determina pe lordul Aberdeen să formuleze niște pretenții atît de exagerate). Contele ar vrea, de asemenea, să știe ce trebuie înțeles prin integritatea Turciei — ceea ce a fost definit ca atare prin tratatul de la Adrianopole sau altceva ? În încheiere, el ține să remarce că parlamentul se află într-o situație foarte ciudată, deoarece n-a fost cîtuși de puțin informat asupra intențiilor guvernului. Ținînd seama de toate aceste considerații, el va vota pentru acordarea creditelor cerute.

Marchizul de Clanricarde, a cărui dispoziție devine tot mai sumbră pe măsură ce, cu fiecare zi ce trece, el se depărtează tot mai mult de postul ministerial rîvnit, a cerut, drept răsplată pentru neasemuita toleranță față de guvern de care a dat dovadă pînă acum, să i se dea măcar unele explicații în legătură cu succesele obținute și cu orientarea adoptată în răstimpul de cînd au fost cerute ultimele credite; el ar vrea să știe cîte ceva despre condițiile în care se desfășoară războiul și despre perspectivele lui, ca și despre relațiile țării cu aliații ei. Au fost obținute unele succese de către turci, iar nu de guvernul britanic și de armeele britanice, ceea ce nu-l împiedică, totuși, să aducă elogiile vitejilor marinari englezi din Marea Baltică și din Marea Neagră. În ceea ce privește raporturile cu aliații, el spune că vrea să propună publicarea tratatului recent încheiat între Turcia și Austria, ca și a altor documente care ar putea să arunce lumină asupra situației actuale.

„Din zvonuri care au căpătat o largă răspîndire reiese că, în urma presiunilor și insistențelor guvernului britanic, Divanul, care pînă acum era categoric împotriva, și ministrul plenipotențiar turc au încheiat de curînd cu Austria o convenție potrivit căreia trupele austriece urmează să intre în Principatele dunărene și să ocupe o parte din Imperiul turcesc“.

Cum se explică atunci că, în ceasul primejdiei, Austria, în loc să-și trimită în grabă trupele, s-a abținut de la această măsură și a început noi tratative? Oratorul ar vrea de asemenea să știe dacă conferințele de la Viena își continuă lucrările și ce probleme se discută în cadrul lor. În general, el consideră că Anglia se află într-o stare de dependență prea mare față de puterile germane.

Pentru a dovedi că Austria „trebuie“ să fie cel mai bun aliat cu putință, lordul Clarendon a arătat cum este ea intimidată de Rusia, care încercuiește diferitele ei teritorii. Tratatul austro-turc n-a putut fi prezentat în fața Camerei, deoarece nu s-a primit încă exemplarul său ratificat. Lordul Clarendon consideră că poate să asigure Camera că nu e departe ziua cînd Austria va acționa de comun acord cu Anglia, dar el „nu poate totuși să dea nici o garanție în această privință“. Cu toate acestea, pornind de la caracteristicile generale ale Austriei și de la faptul că ministerul afacerilor externe se află sub conducerea lui, nobilii lorzi pot trage cele mai încurajatoare concluzii. Lordul Clarendon, care a fost prins de două ori cu minciuna cea mai nerușinată, se

așteaptă acum, firește, să se dea deplină crezare declarației sale că

„guvernul nu intenționează să revină la statu-quo și nici n-are de gînd să se mulțumească cu o pace înjghebată în grabă, care n-ar fi altceva decît un armistițiu șubred și ar face inevitabilă izbucnirea unui nou război“.

După ce au dat o dovadă atît de strălucită de educația lor aleasă, lorzii au trecut în chip firesc la problemele educației naționale — și aici ne despărțim de ei.

În timp ce Camera lorzilor era angajată în aceste dezbatere, Camera comunelor era ocupată cu niște chestiuni lipsite de orice importanță, pînă ce a fost informată despre discursul lordului Aberdeen, care a produs „o impresie neplăcută“. Lordul John Russell a simțit numaidecît că trebuie creată o impresie contrară.

Cînd guvernul a vrut să ceară prima subvenție extraordinară, a făcut uz de „minunata“ flotă din Baltică ; pentru cea de-a doua subvenție a servit drept pretext faimoasa bombardare a Odesei ; acum a fost ales drept cuvînt de ordine Sevastopolul.

Lordul John a început prin a scoate în evidență spiritul „patriotic“ al Camerei, care s-a manifestat prin generozitatea cu care ea a acordat primele subvenții cerute de guvern, și a mulțumit deputaților pentru că, dînd dovadă de multă înțelegere, s-au abținut pînă în prezent să pună guvernului întrebări care l-ar fi pus într-o situație dificilă. Asta ne-a dat posibilitatea să obținem rezultate însemnate, foarte însemnate — să ne asigurăm un mare număr de vase și de oameni. Anglia are în momentul de față 17 vapoare de rangul unu, doi și trei, față de unul singur cît avea la 1 ianuarie 1853, 17 nave de linie cu pînze, față de 11, și forțe militare maritime cu un efectiv de 57.200 de oameni, față de 33.910 cîți avea atunci. În afară de aceasta, pe țarmurile turcești a fost debarcat un corp de armată care numără peste 30.000 de soldați, „dintre care o mare parte se aflau pînă nu de mult la Varna“. Asta în ce privește resursele militare. Cît despre operațiile de război, ele

„de-abia au început, și tot ce se poate spune deocamdată este că armata turcă a făcut minuni de vitejie. Acum nimeni n-o să mai spună că împăratul Rusiei poate să răstoarne cu un bobîrnac întregul Imperiu otoman. Pe lîngă strălucitele fapte de arme ale turcilor, gloria acestui război constă în deplina unitate și armonie dintre armata franceză și cea engleză“.

Trecînd apoi la problema creditelor cerute, lordul John a declarat că nu poate să dea deputaților explicații precise cu privire la destinația ce va fi dată banilor. S-ar putea ca vreo două milioane să fie necesare pentru intendență, artilerie și transporturi; în afară de aceasta, s-ar putea ca armatei britanice să i se alăture o importantă unitate de trupe turcești, a cărei soldă ar urma s-o plătească guvernul britanic. În ansamblu însă, banii nu sînt ceruți Camerei pe baza unui buget detaliat, ci pentru a fi folosiți de către guvern „pe măsură ce va fi nevoie”.

Austria, a spus nobilul lord, este și mai interesată în apărarea Turciei decît Franța sau Anglia. Căci de îndată ce și-ar asigura dominația în Principatele dunărene și ar dobîndi o influență precumpănitoare în Turcia, țarul și-ar subordona pe de-a-ntregul guvernul austriac. Dar pentru a aprecia în mod just atitudinea Austriei, trebuie să avem în vedere situația ei grea. În cîteva puncte, trupele rusești se pot apropia pînă la o mică distanță de capitala Austriei, iar pe de altă parte, în unele regiuni supuse acestei țări situația este atît de alarmantă, că ar fi periculos pentru ea să intre în război. De aceea a și căutat ea, pe cît i-a fost cu putință, să obțină reglementarea acestor probleme pe calea tratativelor. Dar nu de mult ea a trimis un mesaj împăratului Rusiei, al cărui răspuns nu poate fi numit evaziv.

„În primul rînd, Rusia nu se declară dispusă să fixeze vreun termen pentru evacuarea Principatelor dunărene. Ea consideră că, din moment ce războiul a fost declarat, din moment ce Anglia și Franța se află angajate în acest război și dispun de forțe superioare celor rusești în Marea Neagră și în Marea Baltică, în timp ce flota ei de război nu iese din porturile sale, îi rămîn ca teatre de operații numai Principatele dunărene și navigația pe Dunăre, unde poate spera să restabilească echilibrul și să obțină victoria prin succesul armelor sale. De aceea ea refuză să evacueze, în asemenea condiții, Principatele dunărene”.

Rusia era dispusă să adopte principiile expuse în protocolul de la 9 aprilie, cu excepția paragrafului privitor la admiterea Turciei în comunitatea statelor europene. În ce privește viitoarea comportare a Austriei, lordul John consideră că actuala ei politică este greșită, dar în același timp nu poate să creadă că ea își va călca obligațiile asumate. Potrivit acestor obligații față de puterile occidentale și față de Turcia, Austria trebuie să participe la încercarea de a opune rezistență Rusiei. Se prea poate însă ca ea să încerce din nou să obțină un răspuns mai favorabil din partea Petersbur-

gului. Alianții, bineînțeles, nu pot exercita nici un control asupra organelor guvernamentale ale Austriei, după cum Austria nu are nici un drept de control asupra regelui Prusiei. Este limpede, deci, că toate puterile dispun de condițiile cele mai favorabile pentru o acțiune comună împotriva Rusiei.

Lordul John a trecut apoi la o amplă și inflăcărată expunere în legătură cu intențiile Angliei și Franței. Integritatea Turciei nu e compatibilă cu o revenire la statu-quo în Principatele dunărene. El a spus :

„Dar, stimate domn, mai există și un alt mod în care poziția Rusiei amenință independența și integritatea Turciei. Mă refer la crearea unei puternice fortărețe, înzestrată după toate regulile artei, inexpugnabilă, pe cît stă în putința artei militare, și avînd în portul ei o flotă foarte mare, alcătuită din vase de linie, care e gata în orice moment, dacă vîntul e favorabil, să pornească spre Bosfor. Consider că această situație este atît de amenințătoare pentru Turcia, încît nici un tratat de pace care ar lăsa în mîna împăratului Rusiei această poziție amenințătoare n-ar putea fi considerat ca satisfăcător. (Aplauze furtivoase). Vom fi gata și de acum înainte, cum am fost și pînă acum, să discutăm această problemă cu guvernul francez, și am toate motivele să cred că în această privință părerea guvernului împăratului Franței coincide cu a noastră“. (Aplauze).

Referindu-se la propunerea făcută de d-l Disraeli în legătură cu fixarea unei sesiuni de toamnă, lordul John a spus că „refuză să accepte din partea membrilor acestei Camere niște condiții care ar îngîrădi libertatea de acțiune a miniștrilor“.

Ar fi obositor și de prisos să redăm aici toate raționamentele, pe această temă, expuse de alde Hume, Bankes, Knight, Alcock și tutti quanti*.

D-l Cobden, dînd crezare celor spuse de lordul John și închipuindu-și că a transformat Camera comunelor într-un consiliu de război, s-a străduit din răsputeri să dovedească de ce Sevastopolul și Crimeea nu trebuie în nici un caz să fie luate. El a atins o chestiune mai interesantă atunci cînd a pus întrebarea dacă nu cumva Anglia este aliată cu guvernele împotriva popoarelor. Se înșeală amarnic cei ce-și închipuie că prin declanșarea acestui război s-a urmărit apărarea vreunei naționalități asuprite. Dimpotrivă, acest război are drept scop să strîngă și mai mult lanțurile care țin Ungaria și Italia sub stăpînirea Austriei. În Camera comunelor există deputați onorabili, dar induși în eroare, care

* — cei de-o seamă cu ei. — *Nota trad.*

„susțin că guvernul nu poartă război așa cum trebuie și că ar fi cazul să fie pus alt om în fruntea departamentului războiului, ba chiar — cum au spus ei uneori — în fruntea guvernului. Un asemenea om ar fi, după părerea lor, lordul Palmerston. Și ni se spune că toate acestea se fac în interesul Ungariei și al italienilor. Dar oratorul a auzit din gura a doi dintre cei mai de seamă conducători ai popoarelor ungar și italian că ei nu numai că nu-și leagă speranțele și aspirațiile lor de numele acestui nobil lord, dar știu, dimpotrivă, că, atunci când ar fi putut să le acorde sprijin moral, el n-a mișcat nici un deget ca să le vină în ajutor. Dacă există în actualul guvern englez un om în care acești conducători să aibă mai puțină încredere decât în oricare altul, apoi acest om este nobilul lord. Cobden nu crede ca nobilul lord să-și fi dat seama de marea înșelătorie comisă în numele său, dar acum, din fericire, această iluzie s-a risipit“.

D-l Layard și lordul Dudley Stuart n-au făcut altceva decât să repete vechile lor discursuri ; singura schimbare a fost doar declarația lordului Dudley că credința sa în forța magică a numelui „Palmerston“ este azi „mai puternică decât oricând“.

I-a fost dat d-lui Disraeli ca, dintr-o singură suflare, să spargă întregul balon de săpun al discursului rostit de lordul John. După ce și-a motivat, pe scurt, propunerea de a se ține o sesiune de toamnă, făcând în acest sens aluzie la Sinope și la alte fapte de vitejie din timpul ultimei vacanțe de toamnă, el a declarat că este uimit, consternat și alarmat la culme de vestea despre iminenta distrugere a Sevastopolului și cucerire a Crimeii. Lordul John a făcut atunci o obiecție, fără să se ridice de la locul său ; dar d-l Disraeli, așezându-se la rîndul său, l-a silit să dea explicații. Atunci lordul John, cu glas umil și sfielnic, a declarat :

„Pot spune doar atât : am afirmat numai că, după părerea mea, nu trebuie să i se îngăduie Rusiei să-și mențină și de acum înainte poziția amenințătoare pe care a adoptat-o, întreținînd o flotă atât de mare la Sevastopol“.

După ce a smuls lordului John această mărturisire, d-l Disraeli a rostit unul din cele mai vehemente și mai sarcastice discursuri ale sale, care merită, fără îndoială, să fie citit în extenso * și pe care l-a încheiat cu următoarele cuvinte :

„Intr-adevăr, după cele auzite aici, mi se pare că ar fi cu totul nedrept să se facă, așa cum se obișnuiește uneori, o subtilă distincție între politica lordului Aberdeen și aceea a unor colegi ai săi. Nu sînt

* — în întregime. — *Nota trad.*

un admirator sau un adept al lordului Aberdeen, dar nu sînt un admirator nici al politicii parlamentare care constă în a dezvinovăți pe unii membri ai cabinetului pe seama altora. Din explicația dată de nobilul lord cu privire la ceea ce susține el că a spus reiese că politica sa în problema rusă nu se deosebește, în fond, cu nimic de politica lordului Aberdeen, și lucrul acesta trebuie să constituie, în ultimă instanță, un motiv de satisfacție pentru poporul englez. Înseamnă că noi nu avem un cabinet dezbinat; actuala sesiune se încheie, cel puțin, sub semnul deplinei unități de vederi a miniștrilor în această problemă. Și atîta timp cît acest război urmărește realizarea unor scopuri mărunte, iar marile planuri politice sînt sortite să ducă la rezultate jalnice și neînsemnate — în guvernul de coaliție va domni unanimitatea”.

Glumele lordului Palmerston n-au avut nici un efect. După discursul d-lui Disraeli și după intervenția a numeroși membri ai Camerei, care au declarat că au fost induși în eroare de primul discurs al lordului John, propunerea de aprobare a fondurilor a fost adoptată, însă cu condiția ca dezbaterile să fie reluate în aceeași zi, seara. Totodată, lordul Dudley Stuart a anunțat că intenționează să propună să se trimită reginei o adresă „cu rugămintea de a binevoi să amîne încheierea sesiunii parlamentare pînă cînd va avea posibilitatea să pună la dispoziția Camerei informații mai complete cu privire la relațiile cu puterile străine și cu privire la părerile și planurile sale în legătură cu lupta în care este angajată maiestatea-sa”.

Scris de K. Marx la 25 iulie 1854

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 4.150
din 7 august 1854

Semnat: *Karl Marx*

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

* Politica Austriei. — Dezbaterile din Camera
comunelor în legătură cu războiul

Londra, vineri 28 iulie 1854

Intr-unul din articolele mele * precedente am analizat tratatul turco-austriac din 14 iunie și am arătat că scopul acestei ciudate tranzacții diplomatice este, în primul rînd, de a da un pretext armatei aliate să nu treacă Dunărea și să nu vină în contact cu rușii; în al doilea rînd, de a-i împiedica pe turci să ocupe din nou toată Valahia și de a-i scoate din partea deja cucerită de ei; în al treilea rînd, de a restaura în Principatele dunărene vechiul regim reacționar care a fost impus romînilor de către Rusia în 1848. Acum sîntem precis informați din Constantinopol că Austria a protestat împotriva intenției lui Omer-pașa de a trece Dunărea și că revendică pentru sine dreptul exclusiv de a ocupa Principatele dunărene, precum și dreptul de a interzice accesul în aceste principate nu numai trupelor anglo-franceze, dar și turcilor. Drept răspuns la acest protest, Poarta, după cît se spune, a ordonat lui Omer-pașa să nu treacă acum Dunărea, însă a refuzat, în principiu, să-i recunoască Austriei dreptul exclusiv de a ocupa Principatele dunărene. Se înțelege că ghi-nionistul Reșid-pașa, care a reușit să învețe cîte ceva de la dascălul și protectorul său lordul Palmerston, nu are de ridicat nici o obiecție serioasă împotriva admiterii în fapt a ceea ce el refuză să admită în principiu. S-ar putea crede că Austria a violat deja și a anulat în fond tratatul de la 14 iunie prin faptul că n-a intrat în Valahia în momentul cînd armata rusă se retrăgea în dezordine, în trei direcții diferite, și era expusă din flanc și din spate unui atac austriac întrucît nu se retrăsesese imediat dincolo de Siret. Nu trebuie să uităm însă că, potrivit prevederilor acestui faimos tratat, Austria nu este obligată să intre imediat în Principatele dunărene, să

* Vezi volumul de față, pag. 326—327. — *Nota red.*

le părăsească pînă la o anumită dată sau să-i forțeze pe ruși să le evacueze într-un termen stabilit. Acum se anunță că austriecii într-adevăr intră în Valahia Mică și că rușii își recheamă trupele din trecătorile Carpaților și le concentrează la Focșani. Asta nu înseamnă însă altceva decît că austriecii, în loc să-i scoată pe ruși din Valahia, au hotărît să alunge pe turci din Valahia Mică și să împiedice astfel operațiile lor pe malurile Oltului. Nici nu se putea născoci un plan mai bun pentru provocarea unei răscoale în armata turcească decît îndepărtarea ei dintr-un ținut pe care l-a cucerit, și ocuparea Bulgariei de către trupele franco-engleze, care, evitînd cu grijă orice ciocnire cu rușii, aproape că pun Turcia sub stare de asediu. Această tendință reiese limpede dintr-un apel comun adresat de către comandamentul englez și francez către populația Bulgariei și care a fost copiat, aproape cuvînt cu cuvînt, după Budberg, Gorceakov și tutti quanti *. Vă amintiți că am făcut de mult precizarea că puterile occidentale vor face un singur serviciu cauzei progresului: ele vor revoluționa Turcia, această cheie de boltă a învechitului sistem european.

Austria nu numai că protestează împotriva tendinței manifestate de turci de a ocupa teritoriul turcesc, dar cere totodată și repunerea în drepturi a celor doi domnitori care se află în prezent la Viena și care urmează să se întoarcă în Moldova și Valahia o dată cu primele trupe austriece, lucru pe care d-l von Bruck l-a adus la cunoștința Porții. Reșid-pașa răspunde că Poarta va aprecia în ce măsură este indicată repunerea lor în drepturi, dar d-l von Bruck insistă, la rîndul său, să fie respectat articolul 3 al tratatului, care prevede reinstaurarea vechiului guvern. Cititorii își amintesc, poate, că la timpul convenit am atras atenția asupra formulării echi-voce a acestui articol **. La această observație Reșid-pașa răspunde prin precizarea că repunerea în drepturi a domnitorilor nu poate avea loc pînă ce Poarta nu se va fi convins că ei nu și-au călcat datoria lor de supuși loiali. Poarta n-are motive serioase să se plîngă de prințul Ghica, domnitorul Moldovei, în schimb comportarea lui Știrbei, domnitorul Valahiei, e cum nu se poate mai provocatoare; el s-a manifestat în modul cel mai scandalos ca un prieten al Rusiei, astfel că înlăturarea lui a devenit obligatorie pentru Poartă. Atunci d-l von Bruck a făcut apel la sultan. Acesta a con-

* — toți cei de-o seamă cu ei. — *Nota trad.*

** Vezi volumul de față, pag. 327. — *Nota red.*

vocat un consiliu extraordinar, în cadrul căruia s-a ajuns la un compromis în sensul că ambii domnitori își vor lua *temporar* în primire posturile lor, iar Poarta va numi un înalt comisar pentru cercetarea comportării lor, după care se va adopta o hotărîre definitivă. Este de la sine înțeles că prințul Ghica, împotriva căruia, după cît se spune, Reșid nu are obiecții serioase, revine la putere numai cu numele, din moment ce Moldova continuă să rămînă în mîinile rușilor. În schimb, întoarcerea prințului Știrbei, pe care însăși Poarta l-a alungat și l-a stigmatizat ca agent al rușilor, este un fapt real, deoarece o parte din Valahia a și fost evacuată de ruși, iar restul va fi, probabil, evacuat într-un viitor apropiat.

Dar activitatea diplomației austriece nu se oprește aici. În numărul de ieri al lui „Morning Post” citim următoarea telegramă din Belgrad, datată 19 iulie :

„Ieri a venit ordin de la Constantinopol să se suspende imediat pregătirile de război și orice exerciții militare. Confidențial se anunță că va urma un alt ordin — cu privire la dezarmare. Aceste știri au fost transmise de îndată prințului Alexandru”.

Iată deci care este răspunsul Porții la protestul Serbiei împotriva ocupației austriece. În felul acesta, jalnicul guvern turc își pierde posibilitatea de a opune rezistență dușmanului său fățiș și totodată este împins la acte ostile și uzurpatoare împotriva propriilor săi vasali loiali. Prin tratatul de la 14 iunie, guvernul turc a rupt acordul său cu Principatele dunărene, iar prin ordinul de dezarmare el a călcat legile fundamentale ale Serbiei. În felul acesta, una și aceeași acțiune politică creează primejdia unei răscoale în rîndurile armatei turcești și aruncă Serbia și Principatele dunărene în brațele Rusiei. Cererea formulată de Austria de a evacua Principatele dunărene se transformă în interzicerea, pentru turci, a accesului în aceste principate, iar faimoasele pregătiri militare ale Austriei se transformă în dezarmarea Serbiei.

Stupida Austrie, care este o simplă unealtă în mîinile țarului și ale complicilor săi englezi, nu face altceva decît să pregătească elementele revoluției generale, a cărei primă victimă va fi chiar ea și a cărei apropiere o pot deplînge numai niște utopiști reacționari de felul lui David Urquhart.

Cititorii noștri au aflat despre mișcarea care a început în Italia. Ziarele anunță că s-au produs dezordini la Genua, Modena, Parma etc. Dar, după părerea mea, cel mai mult amintesc de insurecția generală din 1848 evenimentele care au avut loc la Ferrara.

Cît de just a fost caracterizat de mine de la bun început împrumutul „patriotic benevol” al arogantului guvern austriac, care este pe cale de a da faliment, se poate vedea din recentul apel adresat de baronul Burger către supușii săi loiali din Lombardia. În acest apel se anunță că partea din împrumutul benevol pe care trebuie s-o subscrie Lombardia este de 40.000.000 de florini, ceea ce înseamnă 104.400.000 de franci ; dacă împărțim această sumă la numărul locuitorilor, vedem că revin cîte 40 de franci de persoană.

„Acest împrumut benevol — scrie „Unione” — se transformă într-o contribuție gigantică : fiecare provincie, fiecare municipalitate, fiecare persoană în parte trebuie să subscrie *benevol* o anumită cotă”.

Și pentru ca să nu mai existe nici o îndoială asupra adevăratului caracter al acestui împrumut „benevol”, apelul baronului Burger se încheie cu următoarele cuvinte :

„Trebuie să fie limpede pentru oricine că, în caz de nereușită a acestui împrumut benevol, va fi impusă o contribuție extraordinară și forțată, care va greva în mod corespunzător diferitele venituri obținute de pe urma pămîntului, a capitalului, a comerțului și a industriei”.

În ședința de luni a Camerei comunelor, președintele Consiliului secret și liderul Camerei * a luat cuvîntul, pasămite, pentru a arăta în mod amănunțit care sînt intențiile guvernului, iar 6 ore după aceea — fapt fără precedent în analele parlamentului — a retractat, din același loc, tot ce spusese. La ora 7 seara el a declarat că, după un bombardament intens, Sevastopolul a fost distrus și izolat de restul Rusiei ; la ora 1 și 15 minute după miezul nopții el a declarat că flota rusă de la Sevastopol a pierdut unul sau două vase de linie, dar că pînă în prezent „Rusia își păstrează neștirbite întreg prestigiul ei și întreaga ei situație”. Timp de 6 ore micul Johnny * a ocărit, s-a infoiat, s-a lăudat, a făcut multă zarvă și tărăboi, a adresat felicitări și a îndrugat la minciuni în fața membrilor Camerei comunelor. Timp de 6 ore el i-a silit să plutească în empireu, dar a fost de ajuns ca d-l Disraeli să spună o vorbă de duh pentru ca acest balon să se spargă, și falsul leu a fost nevoit să-și pună din nou pe umeri obișnuita piele de vițel. Pentru guvern a fost o „zi a umilinței”, dar el a obținut totuși aprobarea proiectului său în legătură cu cele 3.000.000 l. st.

* — John Russell. — *Nota red.*

În ședința de marți au avut loc dezbateri pe marginea propunerii prezentate de lordul Stuart cu privire la prelungirea sesiunii parlamentare. Alocațiile fuseseră deja votate; ce mai rămânea de făcut decît să se voteze încredere în guvern? Și fiindcă onorabilii membri ai Camerei își dădeau seama de toate acestea, puțini dintre ei au fost prezenți la această ședință, dezbaterile au lincezit, guvernul a avut o atitudine mai sfidătoare ca oricînd și propunerea lui Dudley Stuart a fost respinsă în unanimitate. Guvernul a reușit să transforme propria sa rușine într-o victorie asupra membrilor Camerei comunelor. A fost o „zi a umilinței” pentru parlament. Și, totuși, ședința s-a dovedit a fi destul de interesantă, datorită pledoariei în favoarea departamentului de război al Angliei, reprezentat prin d-l Herbert, secretar de stat al acestui departament și cumnat al lui Voronțov, datorită lipsei de modestie a d-lui Berkeley, lordul amiralității, și datorită emfaticelor tirade debitate de micul Johnny cînd s-a ocupat de situația din sînul guvernului englez.

D-l Herbert, un om cu căpșor distins și fost „tînăr tory”, a răspuns la plîngerile în legătură cu organizarea nesatisfăcătoare a intendenței, aducînd elogii lui Filder, intendentul general, care este fără îndoială omul cel mai potrivit pentru acest post, deoarece cu 50 de ani în urmă s-a bucurat de încrederea „ducelui de fier” * și a deținut pe vremea aceea funcții înalte. Supărătoarelor scrisori ale corespondenților de ziare el le-a opus dichisitele dări de seamă ale „celor mai buni trezorieri ai armatei” și complimentele silite ale cîtorva ofițeri francezi. El n-a spus nici un cuvînt despre totala lipsă de mijloace de transport a armatei, care nu dispunea de catîri și de cai pentru transportul bagajelor și al rezervelor de apă, absolut necesare unei armate care trebuie să străbată distanța de la Varna și Dievnia pînă la Dunăre, și de multe alte lucruri trebuincioase în timpul unui marș. El n-a spus nici un cuvînt despre lipsa de mijloace pentru aprovizionarea armatei cu alimente. El n-a tăgăduit că intendența a luat ființă abia după ce fuseseră trimise mai multe divizii și după ce flota sosise la Constantinopol. El n-a îndrăznit să conteste că, după cum a spus lordul Raglan, trupele lui au staționat timp de două luni în același loc, neputînd să înainteze din cauza funcționării defectuoase a intendenței, deși se aflau aproape la o bătaie de tun de un dușman sleit de puteri din cauza foametei.

* — Wellington. — *Nota red.*

La fel a răspuns și ingeniosul cumnat al prințului Voronțov la plingerile în legătură cu materialul de artilerie. El a dat un răspuns amănunțit la reproșul, formulat chiar de el, că armata a luat cu sine în Turcia numai tunuri de șase livre. În schimb el n-a spus nici un cuvânt despre faptul că armata nu are artilerie de asediu, că infanteria nu dispune aproape de loc de cavalerie care s-o sprijine, când știut este că aceasta este arma cea mai eficace pentru operații în cîmpiile Valahiei, și că o armată de 40.000 de oameni, cum era cea de la Varna, nu avea nici măcar 40 de piese de artilerie pentru a le opune rușilor, în timp ce la aceștia fiecare corp de 40.000 de oameni dispune de 120 de tunuri.

La acuzațiile ce au fost aduse guvernului pentru neglijența sa în ce privește aprovizionarea armatei cu echipamentul de război necesar a răspuns, indignat, cumnatul lui Voronțov, care a luat apărarea comandamentului militar, spunînd că nu i se poate reproșa nimic.

Referindu-se la accidente și la monopolul englez în materie de asemenea întîmplări, care nu s-au produs niciodată în corpurile expediționale franceze, onorabilul domn Herbert a declarat, în primul rînd, că într-adevăr o navă la bordul căreia se afla o parte din Regimentul 6 de dragoni a căzut pradă flăcărilor, dar căpitanul, „un nobil marinăr bătrîn, pus în fața celei mai îngrozitoare morți ce poate exista, a refuzat să părăsească nava, cu toate insistențele echipajului, pînă cînd a fost, vai! prea tîrziu, și el a pierit la postul său”. Lășindu-se lesne prostiți, membrii Camerei comunelor au primit cu exclamații de aprobare acest răspuns stupid. În ceea ce privește pierderea „Tigrului”¹⁹⁴, ea trebuie atribuită unei simple întîmplări. „Cît despre trista întîmplare din Marea Baltică, ea nu este altceva decît o dovadă de vitejie nesăbuită a marinarilor noștri”.

Domnul cu căpșor distins a trecut apoi la întrebarea ce i-a fost pusă: „Au obținut oare flota și armata noastră vreun rezultat practic?” — și a început să se laude cu „blocada completă, eficientă și irezistibilă a porturilor rusești”. Această blocadă este atît de eficientă că, de exemplu, 8 nave de război rusești acționate cu aburi au reușit să vină de la Sevastopol la Odesa, în ciuda bombardamentelor, a luptelor și a piedicilor de tot felul. Ea este atît de eficientă, încît comerțul Rusiei la Marea Baltică continuă să se desfășoare pe scară destul de largă, mărfurile rusești se vînd pe piața Londrei la prețuri doar cu puțin mai ridicate față de cele de

dinainte de război, la Odesa se face comerț la fel ca și anul trecut, iar blocada, doar cu numele, a Mării Negre și a Mării Albe a fost impusă englezilor abia acum câteva zile de către Bonaparte.

Dar, afirmă nobilul tânăr cu numele de Herbert, guvernul englez a făcut și mai mult. N-a pus el Rusia în imposibilitate să aducă întăriri pe Marea Neagră și nu i-a tăiat el toate căile de acces la mare? Spunînd acestea, el uită cu desăvîrșire că, timp de patru luni, guvernul englez i-a lăsat pe ruși să fie complet stăpîni pe Dunăre; că le-a permis să ocupe, cu numai 15.000 de oameni, Moldova și Valahia, aceste grînare ale Europei; că i-a lăsat să acapareze, aproape sub nasul lui, bogatele turme ale Dobrogei și că a împiedicat flota turcească să nimicească escadra rusă de la Sinope. Englezii, spune el, au contribuit într-o măsură însemnată la succesele militare ale turcilor, deoarece, formînd o rezervă a armatei lor, le-au dat posibilitatea să folosească fiecare soldat și fiecare tun împotriva armatei invadatoare.

Dar mai e oare nevoie să amintim cititorilor noștri că, atîta timp cît rușii n-au fost în stare să concentreze în principate forțe superioare, guvernul englez i-a interzis lui Omer-pașa să profite de superioritatea numerică a armatei sale și să exploateze roadele primelor sale victorii? Și ce au mai făcut trupele engleze?

„Cîte lire sterline a cheltuit Rusia pentru construirea unei linii de forturi de-a lungul coastei cercheze? Și în cursul unei singure campanii de scurtă durată, toate aceste fortărețe puternice care în-cătușau Cerkasia ca niște lanțuri, cu excepția unui singur fort, au căzut în mîinile englezilor sau ale aliaților lor“.

Voronțov! Voronțov! Ai uitat că la începutul acestei sesiuni, cînd ai fost sfătuit să iei aceste forturi, ai refuzat, dînd astfel rușilor posibilitatea să transfere garnizoanele acestor forturi la Sevastopol? Tu ai luat numai forturile pe care rușii s-au hotărît chiar ei să le părăsească, și acea singură „excepție“, fortul care n-a fost nici distrus, nici luat și nici măcar atacat, singurul care merita să fie luat și pe care rușii l-au socotit vrednic să fie păstrat, singurul care deschide comunicațiile cu cerchezii, este Anapa.

Insipida diatribă a d-lui Herbert și-a atins punctul culminant cînd el a afirmat că Anglia a participat la glorioasa apărare a Silistrei — căreia nu numai că nu i-a venit în ajutor, dar nu l-a lăsat nici pe Omer-pașa să facă acest lucru —, afirmație bazată pe faptul că printre cei uciși se afla și un

tînăr cu numele de căpitanul Butler. Despre locotenentul Nasmyth, care a rămas în viață, el n-a spus, bineînțeles, nici un cuvînt. Căpitanul Butler, trebuie să vă spun, s-a dus la Silistra numai după ce guvernul a refuzat să-l trimită acolo, și mareșalul Herbert are temeuri cu atît mai serioase să aprobe comportarea lui. Cît despre locotenentul Nasmyth, se știe că el face parte din categoria acelor care urmau să fie izgoniți nu peste mult timp din tabăra engleză și că a plecat la Silistra în calitate de corespondent de război.

Fiindcă lordul Dudley Stuart a atacat guvernul pentru că n-a achiziționat nave cu aburi cu un pescaj de cel mult trei picioare și înarmate cu unul sau două tunuri grele, amiralul Berkeley, care a vorbit după generalul Herbert, l-a rugat pe nobilul lord „să-l învețe pe inspectorul șantierelor navale cum să construiască asemenea nave”. Acesta a fost răspunsul pe care l-a dat neînfricatul amiral whig la întrebarea dacă amiralitatea va putea să echipeze o flotă pentru operațiile din Marea Baltică fără să-și asigure în prealabil un mare număr de canoniere. Viteazul Berkeley și savantul său inspector de șantiere navale ar face mai bine să se adreseze pentru asemenea instrucțiuni amiralității suedeze și ruse, decît să solicite sfaturi sărmanului lord Dudley Stuart, care a devenit un obiect de ironie pentru toți.

Nu vom stărui asupra felului cum este apărat comamentul britanic de elegantul Herbert și de viteazul Berkeley și vom trece la destăinuirile făcute de indiscretul Berkeley. Dacă cu o seară mai înainte micul Johnny a făcut să se destrame basmul cu Sevastopolul, astăzi, în urma discursului rostit de Berkeley, s-a destrămat basmul cu Kronstadtul. Și fiindcă în Principatele dunărene întreaga luptă va fi dusă numai de austrieci, înseamnă că pentru „cele mai formidabile armate și flote care au fost echipate și trimise vreodată de o țară”, cu vapoarele lor cu elice, cu tunurile lor Paixhans și cu celelalte mijloace monstruoase de distrugere nu rămîne nici un cîmp de activitate. Dintr-o scrisoare a viteazului comandant al flotei din Marea Baltică*, viteazul Berkeley citează următoarele cuvinte:

„N-am putut face nimic cu această puternică flotă, deoarece orice atac împotriva Kronstadtului sau a Sveaborgului ar fi însemnat o pieire sigură”.

* — amiralul Charles Napier. — *Nota red.*

Dar nu numai atât. Viteazul Berkeley, încântat de ceea ce nu putea să facă cea mai puternică flotă, continuă să gîngăvească :

„Amiralul Chads, care posedă cunoștințe științifice mai vaste ca oricine, a scris și el următoarele : după două zile de observație din far și după o cercetare amănunțită a forturilor și a navelor, m-am convins că forturile sînt prea masive pentru artileria noastră de bord. Ele reprezintă niște imense blocuri de granit. Despre posibilitatea de a ataca navele inamice chiar acolo unde se află nici nu poate fi vorba“.

Referitor la Napier, viteazul Berkeley trage următoarea concluzie :

„Niciodată pînă acum unui ofițer britanic nu i s-a dat o asemenea carte blanche* în privința operațiilor militare. Guvernul nu numai că nu i-a legat mîinile, dar, dimpotrivă, l-a încurajat pe toate căile să înainteze“ — de la Bomarsund la Kronstadt și de la Kronstadt la Bomarsund.

La observația făcută de d-l Hildyard, din partidul tory, că „niciodată în viața lui n-a mai pomenit atîta indiscreție“, că Berkeley a vorbit ca un agent fățiș al Rusiei și că toate aceste tirade emfaticе despre Kronstadt s-au bucurat totuși de aprobarea lui tacită, viteazul Berkeley și-a retractat, în parte, spusele sale indiscrete, declarînd că Napier s-a referit numai la situația sa actuală, cînd dispune numai de nave și nu este sprijinit de forțe terestre. Că la Marea Baltică nu se poate face nimic fără trupe de uscat și fără o alianță cu Suedia este un lucru pe care îl repet mereu de cînd Napier a părăsit țărmurile Angliei, și această părere o împărtășesc toți militarii care gîndesc în mod științific.

Trec acum la ultimul punct al acestor dezbateri memorabile, și anume la declarațiile atît de arogante ale lordului John Russell. După ce a obținut cecul de 3.000.000 de care avea nevoie, el a devenit tot atît de nerușinat, pe cît arăta de rușinat cu 20 de ore înainte, cînd se zvîrcolea strivit de sarcasmele lui Disraeli.

„El n-a considerat cîtuși de puțin necesar să dea alte explicații în legătură cu declarațiile pe care le-a făcut aseară“. Cît despre „regretabilele divergențe“ între Aberdeen și colegii săi, pe care încearcă unii să le provoace, el spune :

* — mină liberă ; libertate de acțiune. — *Nota trad.*

„În ceea ce privește măsurile generale legate de război, ele au fost discutate zi de zi de acei consilieri ai maiestății-sale care alcătuiesc așa-zisul cabinet, iar răspunderea în fața parlamentului și a țării pentru hotărârile luate o poartă, în egală măsură, atât lordul Aberdeen cât și colegii săi de cabinet“.

El a îndrăznit chiar — de altfel, fără să riște nimic — să spună în fața Camerei :

„Dacă sîntem socotiți vrednici de demnitatea de miniștri ai reginei, trebuie să avem și latitudinea de a convoca sau de a nu convoca parlamentul ; iar dacă sîntem socotiți nevrednici de această latitudine, înseamnă că nu sîntem vrednici nici să fim miniștri“.

După ce am asistat, luni și marți, la ședințele parlamentului englez, am înțeles cît de mult m-am înșelat în 1848, cînd în „Noua gazetă renană“ am stigmatizat Adunările naționale de la Berlin și Frankfurt ca cea mai jalnică expresie a vieții parlamentare ¹⁹⁵.

Pentru cititorii acestui ziar va fi destul de amuzantă o comparație între declarațiile cumnatului britanic al lui Voronțov, searbăda fanfaronadă a lui Russell și răcnetele din articolele de fond ale ziarului „Times“ — și următoarele extrase din ultima informație trimisă, la 13 iulie, de corespondentul lui „Times“ din tabăra britanică de la Varna :

„Aseară toată lumea credea că în curînd o să se încheie pace, deoarece se anunțase că un trimis austriac urmează să ia masa cu generalul Brown și că el vine de la Șumla, unde a avut lungi întrevederi cu Omer-pașa, și merge la Varna, unde urmează să se consulte cu lordul Raglan și cu mareșalul Saint-Arnaud. După cum s-a anunțat, ducele de Cambridge a declarat că unitățile de cavalerie se vor întoarce în Anglia pînă în noiembrie, iar cele de infanterie pînă în mai. Într-un cuvînt, nu se poate preciza dacă sîntem în stare de război și armatele aliate sînt într-adevăr parte beligerantă, sau dacă ele, de cînd au debarcat în Turcia, s-au mărginit la un simulacru de operații de război. Parăzile, trecerile în revistă, exercițiile și inspecțiile noastre sînt la fel de inofensive și inocente ca și cînd s-ar desfășura la Satory sau la Chobham, și toate operațiile noastre pe uscat s-au mărginit, în primul rînd, la o excursie de recunoaștere a lordului Cardigan ; în al doilea rînd, la trimiterea cîtorva ofițeri și soldați din trupele de pionieri la Silistra și Rusciuc ; în al treilea rînd, la trimiterea în aceste localități a cîtorva pontonieri francezi ; și, în al patrulea rînd, la trimiterea a încă unui grup de pionieri și a 150 de marinari la Rusciuc, pentru a construi un pod de la unul din maluri pînă la insule și de acolo pînă la malul celălalt“.

În Anglia nu există o Bastilie, dar există în schimb ospicii de alienați, unde pe baza unei lettre de cachet poate fi lesne închisă orice persoană indezirabilă curții regale sau care îm-

pedică aranjarea anumitor chestiuni familiare. În cursul dezbaterilor de miercuri în legătură cu cazul doctorului Peitman *, lucrul acesta a fost pe deplin dovedit de d-l Otway, care a fost sprijinit de d-l Henley. Au fost suficiente câteva cuvinte ale lordului Palmerston, acest civis romanus¹⁹⁶ și apărător notoriu al „drepturilor și privilegiilor unui supus britanic”, pentru a se trece la altă problemă. Palmerston nici n-a afirmat că Peitman este într-adevăr nebun, ci a spus doar că „el pare a-și închipui că e îndreptățit să formuleze unele pretenții față de guvern” și că are de gând să prezinte aceste pretenții într-un chip foarte importun reginei, sau, mai bine zis, personajului anonim cu numele de prințul Albert. Coburgii au pătruns pretutindeni, iar în momentul de față ei urmăresc să pună mâna pe Spania.

„Aceasta — scrie „Globe”, oficiosul guvernului — este o chestiune care privește drepturile doctorului și ale reginei, și noi sîntem convinși că nici un om, fie el în parlament sau în afara parlamentului, nu poate să stea pe gânduri atunci cînd este vorba de aprecierea acestor drepturi”.

Nu este de mirare că în această țară liberă și binecuvîntată, o carte ca „Drepturile omului” de Thomas Paine a fost arsă în public.

În aceeași seară, a zilei de miercuri, s-a mai jucat încă o mică comedie parlamentară. La ședința de vinerea trecută, d-l Butt propusese să se interzică supușilor britanici, sub anumite sancțiuni, să negocieze hîrtii de valoare ale guvernului rus, însă cu rezerva ca acest bill să se refere numai la împrumuturile rusești lansate în cursul actualului război. Guvernul britanic n-a propus adoptarea unui astfel de bill, dar nici n-a putut să i se opună, deoarece Bonaparte publicase deja în „Moniteur” o știre falsă în sensul că guvernul englez împărțăște punctul lui de vedere, considerînd ilegală orice subscriere la împrumutul rus. De aceea Palmerston a sprijinit propunerea lui Butt, dar a primit o replică nu tocmai amabilă din partea d-lui Wilson, înțeleptul editor al revistei „Economist” și secretar al trezoreriei. Și iată că același Palmerston, care luni a luat apărarea cabinetului de coaliție, iar marți s-a abținut de la cuvînt și a asigurat astfel succesul coaliției, n-a putut totuși să nu profite miercuri de acest prilej pentru a-și relua rolul de „femeie lipsită de apărare” în acest cabinet. El a vorbit cu aerul și pe tonul

* Vezi volumul de față, pag. 355—357. — *Nota red.*

unei sibile masculine, covârșit parcă de explozia spontană a sentimentelor sale patriotice, pe care el, sărmanul, încătușat cum era de disciplina de fier a poziției sale oficiale, fusese nevoit să și le înăbușe în decursul celor două seri precedente. El a stîrnit inevitabilele aplauze furtunoase ale onorabililor gentlemeni, lesne amăgiți, cînd a spus :

„Acest bill nu face altceva decît să confirme principiul că supușii britanici nu trebuie să furnizeze rușilor mijloace pentru războiul lor. Argumentele aduse de secretarul trezoreriei urmăresc să ne determine să abrogăm legile cu privire la crima de înaltă trădare. Asemenea argumente sînt pur și simplu absurde“.

Trebuie observat că toate acestea le spune tocmai omul care, timp de 24 de ani, a impus Angliei împrumutul ruso-olandez, iar în momentul de față este membrul cel mai influent al unui cabinet care continuă să plătească dobînzii la acest împrumut și să-l ramburseze, furnizîndu-i astfel lui — lui Palmerston — „mijloace pentru războiul lui“.

Scris de K. Marx la 28 iulie 1854

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 4.152
din 9 august 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Semnat : *K a r l M a r x*

Karl Marx și Friedrich Engels

Un război plictisitor

A trecut aproape un an de cînd o mică unitate turcească, formată din două batalioane, a reușit să treacă Dunărea pe la Turtucaia — o localitate situată în fața Olteniței —, să ridice acolo întărituri și, atacată fiind de ruși, să-i respingă după o încăierare scurtă, dar foarte crîncenă, care, fiind prima ciocnire din acest război, a primit pretențioasa denumire de bătălia de la Oltenița. Aici turcii i-au înfruntat singuri pe ruși; ei n-aveau în spatele lor rezerve de trupe engleze sau franceze și nici nu se puteau bizui pe vreun sprijin din partea flotei aliate. Și, cu toate acestea, ei și-au menținut pozițiile pe malul valah al Dunării timp de două săptămîni la Oltenița, iar la Calafat toată iarna.

După aceea Anglia și Franța au declarat război Rusiei; în repetate rînduri s-au înregistrat fapte de vitejie, ce-i drept cu rezultate îndoielnice. O escadră din Marea Neagră și una din Marea Baltică, precum și o armată franco-engleză de aproape 100.000 de soldați, sînt gata să sară în ajutorul turcilor și încearcă să abată spre ele forțele inamicului. Și toate acestea n-au alt rezultat decît repetarea a ceea ce s-a petrecut la Oltenița, pe o scară mai mare, dar poate cu și mai puțin succes decît anul trecut.

Rușii au supus unui asediu cetatea Silistra. Ei au procedat fără nici o judecată, dar au dat dovadă de mult curaj. Au fost bătuți zi de zi și noapte de noapte; și nu din pricina măiestriei adversarului sau datorită prezenței căpitanului Butler și a locotenentului Nasmyth, cei doi ofițeri englezi care, dacă am da crezare celor spuse de „Times”, au salvat Silistra. Nu, ei au fost bătuți din cauza totalei ignoranțe a turcilor, care nu știau nici măcar că la un moment dat un fort sau un meterez nu mai poate fi menținut și continuau să se cramponeze de fiecare palmă de pămînt, de fiecare mușuroi pe

care încerca să-l ocupe inamicul. Totodată, rușii au fost bătutăți și din cauza incapacității propriilor lor generali, din cauza frigurilor și a holerei, în sfârșit din cauza efectului moral produs de amenințarea flancului lor stîng de către o armată aliată și a flancului drept de către o armată austriacă. Cînd a izbucnit războiul, noi am arătat că armata rusă n-a fost niciodată în stare să execute un asediu după toate regulile artei, și proasta conducere a operațiilor de la Silistra dovedește că ea n-a învățat nimic de atunci. Așadar, rușii au fost înfrinți; ei au fost nevoiți să se retragă în modul cel mai rușinos și să întreprună asediul unei cetăți extrem de defectuos construite; și au făcut lucrul acesta în anotimpul cel mai favorabil și într-un moment cînd garnizoana asediată nu putea conta pe nici un sprijin din afară. Așa ceva nu se întîmplă decît o dată la o sută de ani. Și orice ar încerca să facă rușii la toamnă, ei au pierdut această campanie, și au pierdut-o în chip rușinos.

Să vedem acum și reversul medaliei. Silistra a fost deblocată. Rușii se retrag pe malul stîng al Dunării. Ei se pregătesc chiar să evacueze Dobrogea, și o evacuează treptat. Hîrșova și Măcinul au fost distruse. Siretul pare să fie linia aleasă de ei pentru a-și apăra nu cuceririle, ci propriul lor teritoriu. Croatul Omer-pașa, acest vulpoj bătrîn care știe tot atît de bine ca oricare altul să-și țină gura sau să mintă „în exercițiul funcțiunii”, trimite în același timp un corp de armată în Dobrogea și altul la Rusciuc pentru a cuprinde astfel în clește ambele flancuri ale rușilor. În momentul acela se puteau întreprinde și alte manevre, mult mai reușite, dar, după cît se pare, bătrînul Omer cunoaște pe turci și pe aliații săi mai bine decît noi. Din punct de vedere militar ar fi fost mai just să trimită trupele prin Dobrogea sau pe la Călărași pentru a tăia comunicațiile inamicului, dar, după toate cele văzute pînă acum, Omer nici nu poate fi acuzat că a lăsat să-i scape un prilej favorabil. Se știe că armata lui este foarte defectuos aprovizionată cu alimente, că nu primește aproape nimic din ceea ce-i trebuie și de aceea nu poate să execute mișcări rapide care ar îndepărta-o de baza ei sau ar deschide noi linii de operații. Asemenea mișcări duc la rezultate hotărîtoare cînd sînt întreprinse cu forțe suficiente; dar ele nu sînt pe măsura puterilor unei armate care rabdă de foame și care trebuie să străbată ținuturi neroditoare. Se știe că Omer-pașa s-a dus la Varna să ceară ajutor generalilor aliați, care se aflau pe atunci acolo cu 75.000 de soldați

excelenți, la o depărtare de patru zile de marș de Dunăre ; dar nici Saint-Arnaud și nici Raglan n-au găsit cu cale să se deplaseze într-acolo unde puteau să dea ochii cu inamicul. De aceea Omer nici nu putea să facă mai mult decît a făcut. El a trimis 25.000 de oameni în Dobrogea și s-a îndreptat cu restul armatei spre Rusciuc. Aici trupele sale au trecut din insulă în insulă, pînă ce au ajuns pe malul celălalt al Dunării, apoi, printr-un marș brusc spre stînga, au luat Giurgiul din spate și au silit pe ruși să se retragă. A doua zi rușii au ocupat poziții pe niște înălțimi situate la nord de Giurgiu, unde au fost atacați de turci. A urmat o bătălie sîngeroasă, remarcabilă prin numărul ofițerilor englezi care și-au disputat cu un rar succes onoarea de a fi omorîți printre primii. Ei au primit fiecare cîte un glonț, dar fără vreun folos pentru cineva, căci ar fi și absurd să se creadă că, la simpla vedere a unui ofițer englez căzut în luptă, soldatul turc ar putea deveni invincibil. În orice caz, rușii, care nu aveau aici decît o avangardă — o brigadă compusă din două regimente : Kolîvan și Tomsk —, au fost bătuți, și turcii și-au consolidat poziția pe malul valah al Dunării. Ei au trecut numaidecît la consolidarea terenului și, cum aveau geniști englezi și se pricepeau ei înșiși foarte bine la asemenea treabă — după cum au dovedit la Calafat —, fără îndoială că ar fi transformat acest loc într-o poziție de temut. Dar li s-a permis să meargă numai pînă aici și nici un pas mai departe. Același împărat al Austriei, care timp de 8 luni a jucat cu atîta rîvnă rolul omului dezinteresat, intervine pe neașteptate în această chestiune. Se știe, doar, că i-au fost promise Principatele dunărene pentru întreținerea trupelor sale și el are de gînd să pună mîna pe ele. Ce caută turcii acolo ? Să facă bine și să se întoarcă în Bulgaria. Și iată că vine ordin de la Constantinopol ca trupele turcești să fie retrase de pe malul stîng al Dunării și ca „întreg acest colț de pămînt” să fie lăsat la cheremul soldaților austrieci. Diplomația este mai presus de orice strategie. Austria vrea, cu orice preț, să-și apere granițele ocupînd cîtiva iarzi de pămînt dincolo de ele ; și pentru a-și atinge acest obiectiv important, ea e gata să lase pe planul al doilea pînă și măsurile cele mai necesare cerute de război. În afară de asta, nu este Omer-pașa un dezertor austriac ? Și Austria nu uită niciodată. În Muntenegru ea a curmat cariera victorioasă a acestui general, iar acum repetă aceeași manevră, pentru ca renegatul să simtă că n-a scăpat încă de oricî dependentă față de suveranul său legitim.

Ar fi cu totul inutil să examinăm în amănunțime operațiile militare în actuala etapă a campaniei. Ele nu prezintă prea mult interes din punct de vedere tactic; e vorba doar de atacuri frontale simple, directe; în ambele părți, mișcările de trupe sînt determinate mai mult de considerente diplomatice decît de motive de ordin strategic. Este foarte posibil ca această campanie să se termine fără nici un fel de operații de amploare deosebită, întrucît pe Dunăre nu s-au făcut nici un fel de pregătiri în vederea unei mari ofensive, iar în ce privește luarea Sevastopolului, despre care auzim vorbindu-se atîta, operațiile vor fi, probabil, amîinate, pînă cînd, din cauza apropierii iernii, vor trebui lăsate pentru anul viitor.

Toți europenii cu idei conservatoare ar trebui, pe cît se pare, să se simtă îndemnați să renunțe la ele cînd văd că nu se rezolvă odată această problemă orientală. De 60 de ani întreaga Europă ne oferă tabloul văditei sale incapacități de a reglementa acest litigiu atît de neînsemnat. Și iată că, pînă la urmă, Franța, Anglia și Rusia au pornit războiul. Ele se războiesc de șase luni, dar nu au ajuns încă decît la încăierări iscate din greșeală sau care se limitează la proporții extrem de reduse. Optzeci pînă la nouăzeci de mii de soldați englezi și francezi s-au postat acolo, la Varna, sub comanda fostului secretar militar al bătrînului Wellington * și a unui mareșal francez ** (care, ce-i drept, s-a distins mai cu seamă prin succesele repurtate la casele de amanet din Londra); francezii nu fac nimic, iar englezii îi ajută cum pot mai bine; și fiindcă acest mod de a purta război s-ar putea să li se pară nu tocmai onorabil, vin escadrede în rada Balcicului ca să arunce o privire și să constate care dintre cele două armate se pricepe mai bine să guste din plăcerile acestui dulce far niente ***. Și cu toate că, pînă acum, armatele aliate n-au făcut altceva decît să consume proviziile pe care conta armata turcă și să trîndăvească zi de zi, timp de două luni, acolo lîngă Varna, ele nu sînt încă gata să-și îndeplinească misiunea. Dacă li s-ar fi cerut, ele ar fi fost în stare să elibereze Silistra pînă în luna mai a anului viitor. Trupele care au cucerit Algeria și au învățat teoria și practica războiului pe unul dintre cele mai dificile teatre de operații militare ¹⁹⁷, soldații care au luptat împotriva sikhilor pe malurile nisipoase ale Indului și împotriva cafrilor în desișurile ghimpoase ale Africii de sud ¹⁹⁸, adică

* — Raglan. — *Nota red.*

** — Saint-Arnaud. — *Nota red.*

*** — dulce trîndăvie. — *Nota trad.*

în țări mult mai sălbatice decât Bulgaria, stau acum neputincioși și inutili, incapabili să facă ceva chiar într-o țară care exportă și acum cereale !

Dar dacă aliații nu se pot lăuda cu faptele lor de arme, rușii nu sînt nici ei într-o situație mai bună. Ei au avut destul timp să se pregătească. Și au făcut tot ce le-a stat în putință, fiindcă știau de la început ce rezistență aveau să întîmpine. Și, totuși, ce au dovedit ei că pot face ? Nimic. N-au fost în stare să le ia turcilor nici o palmă din teritoriul disputat, n-au putut să ia Calafatul și n-au izbutit să-i bată pe turci în nici o luptă. Și este vorba de aceiași ruși care, sub comanda lui Minih și a lui Suvorov, au cucerit coasta Mării Negre de la Don pînă la Nistru. Dar Șilder nu e Minih, iar Paskevici nu e Suvorov, și cu toate că soldatul rus suportă mai bine ca oricare altul bătaia cu vergile, își pierde și el dîrzenia, ca oricare altul, cînd trebuie să se retragă mereu.

Fapt este că Europa conservatoare — Europa „ordinii, a proprietății, a familiei și a religiei“, Europa monarhilor, a feudalilor și a capitaliștilor, oricît de diferite ar fi relațiile între aceștia în diferite țări — dă încă o dată dovadă de totala ei neputință. O fi ea putredă, Europa, dar un război ar fi trebuit să trezească în ea elementele sănătoase, să scoată din nou la iveală energiile latente. Și, printre cei 250.000.000 de oameni, s-ar găsi, desigur, careva în stare să ducă o luptă adevărată, în care ambele părți să se aleagă cu gloria pe care forța și inteligența pot s-o dobîndească pe cîmpul de luptă. Dar iată că nu numai Anglia burgheză și Franța bonapartistă sînt incapabile să ducă un război adevărat, energic, îndîrjit, dar și Rusia, țara europeană care este cea mai puțin molipsită de „civilizația ateistă și moleșitoare“, este incapabilă de așa ceva. Turcii sînt potriviți pentru operații ofensive prin surprindere și pentru împotrivire dîră în caz de defensivă, dar nu par a fi făcuți pentru ample operații combinate, la care participă mari armate. De aceea totul se reduce la un grad de neputință și la o recunoaștere reciprocă a propriei slăbiciuni, care par a nu mai surprinde pe nici una dintre părți. Cu niște guverne cum sînt cele de azi, acest război oriental poate să mai dureze încă 30 de ani și să nu ducă la nici un rezultat.

Dar, în timp ce în întreaga Europă cercurile oficiale dau dovadă de incapacitate, în partea de sud-vest a acestui continent se trezește o mișcare care arată deodată că există totuși alte forțe, mai active. Oricare ar fi adevăratul caracter și rezultatul insurecției din Spania, se poate afirma cu toată certi-

tudinea că față de o viitoare revoluție ea se află în același raport ca mișcarea elvețiană și cea italiană din 1847 față de revoluția din 1848¹⁹⁹. În cadrul acestei insurecții se pot distinge două aspecte importante. În primul rînd, armata, care, începînd din 1849, este adevăratul cîrmuitor pe continent, s-a scindat și a renunțat la misiunea ei de a menține ordinea, pentru a-și afirma propria ei părere în opoziție cu guvernul. Disciplina a învățat-o să-și cunoască puterea, dar această putere a dus la slăbirea disciplinei. În al doilea rînd, noi am fost martorii unor lupte de baricade încununată de succes. Pretutindeni unde, începînd din iunie 1848²⁰⁰, s-au ridicat baricade, ele s-au dovedit pînă acum inutile. Baricadele, ca formă de rezistență a populației unui oraș mare împotriva armatei, păreau că nu-și mai ating de loc scopul. Acum această prejudecată a dispărut. Am văzut din nou baricade victorioase, inexpugnabile. Vraja s-a risipit. Devine posibilă o nouă eră revoluționară, și este caracteristic că trupele Europei oficiale, care se dovedesc a nu fi de nici un folos într-un război adevărat, sînt, în același timp, înfrînte de populația răsculată a unui oraș.

Scris de K. Marx și F. Engels
la 29 iulie — 1 august 1854

Publicat, ca articol de fond, în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 4.159
din 17 august 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Espartero

O trăsătură distinctivă comună tuturor revoluțiilor este aceea că, tocmai atunci cînd poporul pare să se afle în ajunul unor mărețe inițiative, cînd este pe cale să deschidă o nouă eră, el se lasă furat de iluziile trecutului și cedează de bună-voie întreaga lui putere și influență, cîștigate cu atîta trudă, reprezentanților — autentici sau imaginari — ai mișcării populare dintr-o epocă apusă. Espartero este unul dintre acești oameni ai trecutului pe care poporul obișnuiește să-i ia în cîrcă în momentele de criză socială și de care apoi îi vine tot atît de greu să scape ca și lui Sindbad-corăbierul de bătrînul răutăcios care îl strînge de gît cu picioarele sale. Întrebați pe un spaniol din așa-numita școală progresistă care este însemnătatea politică a lui Espartero și el fără să stea pe gînduri vă va răspunde că

„Espartero întruchipează unitatea marelui partid liberal ; Espartero este popular pentru că se trage din popor ; popularitatea sa slujește exclusiv cauzei progresiștilor“.

Într-adevăr, el este fiul unui meșteșugar și s-a ridicat pînă la funcția de regent al Spaniei ; a intrat în armată ca simplu soldat și a părăsit-o ca feldmareșal. Dar, dacă se poate spune că el simbolizează unitatea marelui partid liberal, această, poate, numai ca o mediocritate în care toate extremele sînt neutralizate. În ceea ce privește popularitatea progresiștilor, se poate spune fără a exagera că momentul în care ea a trecut de la întreaga masă a partidului asupra acestei persoane izolate coincide cu sfîrșitul ei.

Faptul că pînă în prezent nimeni nu a reușit să descopere secretul succesului lui Espartero este cea mai bună dovadă a caracterului echivoc și excepțional al acestui succes. În timp ce prietenii săi se eschivează prin alegorii vagi, dușmanii săi,

făcînd aluzie la un anumit fapt din viața sa particulară, spun despre el că este pur și simplu un jucător norocos. După cum se vede, nici prietenii, nici dușmanii nu izbutesc să stabilească vreo legătură logică între om, pe de o parte, și gloria și numele său, pe de altă parte.

Meritele militare ale lui Espartero sînt tot atît de discutabile pe cît sînt de indiscutabile greșelile lui politice. Într-o voluminoasă biografie a lui Espartero, întocmită de d-l de Florez²⁰¹, se face mult caz de vitejia și de arta militară de care a dat dovadă în provinciile Charcas, La Paz, Arequipa, Potosi și Cochabamba, unde a luptat sub comanda generalului Morillo, care fusese însărcinat să readucă statele sud-americane sub stăpînirea coroanei spaniole. Dar ce impresie generală au lăsat faptele eroice săvîrșite de el în America de Sud în mintea ușor excitabilă a compatrioților săi o dovedește în suficientă măsură porecla de „șef al ayacuchismului” ce i-a fost dată, precum și cea de „ayacuchos” dată partizanilor săi — aluzie la nefericita bătălie de la Ayacucho, în urma căreia Spania a pierdut definitiv Peru și America de Sud²⁰². Fără îndoială că este un erou foarte original acela a cărui poreclă intrată în istorie i se trage nu de la o victorie, ci de la o înfrîngere. În cei 7 ani cît a durat războiul împotriva carliștilor, el nu s-a distins nici o singură dată printr-o lovitură îndrăzneată, de felul aceluia care au adus repede rivalului său Narvaez reputația de ostaș cu nervi de oțel. Fără îndoială, Espartero avea darul de a exploata cît mai bine micile succese, dar faptul că Maroto i-a dat lui pe mîna ultimele forțe ale pretendentului a fost o pură întîmplare, iar insurecția din 1840 a lui Cabrera nu constituie decît o încercare întîrziată de a galvaniza cadavrul carlismului²⁰³. Însuși d-l de Marliani, istoricul Spaniei moderne și admiratorul lui Espartero, e nevoit să admită că acest război de 7 ani nu poate fi comparat decît cu războaiele feudale dintre micii stăpînitori ai Galiei din secolul al X-lea, cînd succesul nu era un rezultat al victoriei²⁰⁴. În afară de aceasta, din nefericire, dintre toate faptele de arme ale lui Espartero în Spania, aceea care s-a întîpărit cel mai viu în memoria oamenilor este, dacă nu chiar o înfrîngere în adevăratul înțeles al cuvîntului, în cel mai bun caz, o faptă cît se poate de stranie pentru un erou al libertății: el a devenit celebru prin bombardarea orașelor Barcelona și Sevilla. Dacă spaniolii, spune un scriitor²⁰⁵, ar vrea vreodată să-l picteze sub înfățișarea lui Marte, ei vor da acestui zeu chipul unui „dărîmător de ziduri”.

Cînd Cristina a fost silită, în 1840, să renunțe la regență și să fugă din Spania, Espartero, împotriva dorinței unei părți considerabile a progresiștilor, a preluat puterea supremă în cadrul regimului parlamentar. El s-a înconjurat de un fel de camarilă și își dădea aere de dictator militar, fără a încerca în fond să se ridice deasupra unui monarh constituțional obișnuit. De favorurile sale se bucura mai curînd partidul moderados²⁰⁶ decît vechii progresiști, care, cu puține excepții, au fost înlăturați din funcții. Fără a-și fi împăcat dușmanii, el și-a înstrăinat încetul cu încetul prietenii. Neavînd curajul să sfărîme cătușele regimului parlamentar, el nu a știut nici să-l accepte, nici să-l folosească, nici să-l transforme într-un instrument de acțiune. În cei 3 ani cît a durat dictatura sa, spiritul revoluționar a fost încetul cu încetul înfrînt ca urmare a unui șir nesfîrșit de compromisuri, iar disensiunile din cadrul partidului progresist, cărora nimeni nu le punea stavilă, au ajuns atît de acute, încît, printr-un coup de main *, moderados au putut să-și recîștige puterea deplină. Astfel, Espartero și-a pierdut în așa măsură autoritatea, încît chiar ambasadorul de la Paris, numit de el, a început să comploteze împotriva lui cu Cristina și cu Narvaez ; el devenise atît de neputincios, încît n-a putut să pareze aceste intrigi jalnice și nici tertipurile meschine ale lui Ludovic-Filip. Era atît de puțin conștient de propria-i situație, încît a luat atitudine în mod nechibzuit împotriva opiniei publice, care nu aștepta decît un pretext pentru a-l zdrobi.

În mai 1843, cînd își pierduse orice popularitate, el menținea în posturile lor pe Linage, Zurbano și pe ceilalți membri ai camarilei sale militare, deși i se cerea cu insistență să-i demită ; el a destituit guvernul Lopez, care dispunea de o majoritate considerabilă în Camera deputaților, și a refuzat cu încăpăținare să acorde membrilor exilați ai partidului moderados amnistia, pe care pe atunci o cerea toată lumea ; parlamentul, poporul și chiar armata. Cererea de a se acorda amnistia însemna pur și simplu că guvernarea sa devenise odioasă tuturor. Și deodată un adevărat uragan de pronunțamente-uri împotriva „tiranului Espartero“, a zguduit peninsula de la un capăt la celălalt ; în ceea ce privește rapiditatea cu care s-a extins, această mișcare nu poate fi asemuită decît numai cu mișcarea actuală. Moderados și progresiștii s-au unit în vederea realizării scopului lor comun : să se descotorosească de

* — lovitură neașteptată. — *Nota trad.*

regent. Criza l-a luat prin surprindere, ceasul fatal l-a găsit nepregătit.

Narvaez, însoțit de O'Donnell, Concha și Pezuela, a debarcat cu o mină de oameni la Valencia. Chiar de la început, toate acțiunile lor au fost rapide, de o îndrăzneală prudentă, energice și hotărâte. Acțiunile lui Espartero se caracterizau, dimpotrivă, prin ezitări neputincioase, târăgănări fatale, nehotărîre molatică și slăbiciune ușuratică. În timp ce Narvaez a ridicat asediul Teruelului și a intrat în Aragon, Espartero a părăsit Madridul și și-a pierdut citeva săptămîni la Albacete într-o inactivitate inexplicabilă. Cînd Narvaez a atras de partea sa, la Torrejón, corpurile lui Seoane și Zurbano și a pornit spre Madrid, Espartero s-a unit, în sfîrșit, cu Van-Halen și a supus Sevilla unui bombardament inutil și revoltător. Apoi Espartero a început să abandoneze în grabă o poziție după alta, fiind părăsit în fiecare etapă de alte unități ale trupelor sale, pînă ce a ajuns în cele din urmă la coastă. Cînd s-a îmbarcat la Cádiz, acest oraș — ultimul în care mai aveă aderenți — a trimis eroului său ultimul salut pronunțîndu-se și el împotriva lui. Un englez care se afla în Spania în timpul acestei catastrofe descrie foarte plastic „scara mobilă” a succeselor lui Espartero :

„Nu a fost o prăbușire înspăimîntătoare, produsă fulgerător după o bătălie cinstită, ci o lunecare lentă, pas cu pas, fără nici un fel de luptă, de la Madrid la Ciudad Real, de la Ciudad Real la Albacete, de la Albacete la Cordoba, de la Cordoba la Sevilla, de la Sevilla la Puerto de Santa Maria, iar de aici în largul oceanului. El a decăzut de la idolatrizarea de care se bucura la un devotament plin de entuziasm, de la un devotament plin de entuziasm la atașament, de la atașament la stimă, de la stimă la indiferență, de la indiferență la dispreț, de la dispreț la ură, iar ura l-a aruncat în mare”.

Atunci cum a fost cu puțință ca Espartero să devină din nou salvatorul țării și „paloșul revoluției”, cum este numit ? Acest eveniment ar fi cu totul de neînțeles dacă nu ar fi existat cei 10 ani de reacțiune, în timpul cărora Spania a gemut sub dictatura nemiloasă a lui Narvaez și sub jugul greu al favoriților reginei care i-au luat locul lui Espartero. Perioadele îndelungate de reacțiune cruntă au însușirea uluitoare de a restabili prestigiul conducătorilor căzuți, care au suferit un eșec în revoluție. Cu cît poporul este înzestrat cu o imaginație mai vie — și ce popoare au mai multă imaginație decît cele din sudul Europei ? —, cu atît mai puternică este năzuința lui de a opune unei persoane care întruchipează des-

potismul o persoană care să întruchipeze revoluția. Deoarece poporul nu poate crea din nimic o asemenea persoană, el reînvie eroii dispăruți ai mișcărilor sale din trecut. Oare însuși Narvaez nu a fost la un pas de a deveni popular pe seama lui Sartorius? Espartero, care și-a făcut la 29 iulie intrarea triumfală la Madrid, nu era un om real, ci un spectru, un nume, o amintire.

Ca să fim drepți, trebuie să reamintim că Espartero nu s-a dat niciodată drept altceva decât un monarhist constituțional; dacă a existat vreodată vreo îndoială în această privință, ea s-a risipit, desigur, în fața primirii entuziaste care i s-a făcut în timpul exilului său la castelul Windsor și de către clasele guvernante din Anglia. Când a sosit la Londra, întreaga aristocrație, în frunte cu Wellington și Palmerston, s-a grăbit să-l întâmpine. Aberdeen, în calitatea sa de ministru al afacerilor externe, i-a trimis o invitație pentru a fi prezentat reginei; lordul-primar și aldermenii Londrei i-au adus un omagiu gastro-nomic la Mansion House²⁰⁷; iar când s-a aflat că acest Cincinat spaniol își petrece timpul liber ocupându-se cu grădinăritul, nu a existat societate botanică, horticolă sau agricolă care să nu se fi grăbit să-i ofere titlul de membru de onoare. Era un adevărat leu al capitalei. La sfârșitul anului 1847, în urma unei amnistii, exilații spanioli s-au întors în patrie și Espartero, printr-un decret al reginei Isabella, a fost numit senator. Dar el nu a părăsit Anglia înainte ca regina Victoria să-l fi invitat pe el și pe ducesa lui la masă, acordându-le cu acest prilej cinstea ieșită din comun de a le propune să înnopteze sub acoperișul castelului Windsor. E de presupus, ce-i drept, că toată strălucirea de care era înconjurată persoana lui se datora, în parte, părerii că Espartero fusese și continua să fie reprezentantul intereselor britanice în Spania. De asemenea, nu este mai puțin adevărat că demonstrațiile în cinstea lui Espartero erau, într-un anumit fel, demonstrații împotriva lui Ludovic-Filip.

Când s-a înapoiat în Spania, a fost asaltat de tot felul de deputații, a primit felicitări peste felicitări, iar orașul Barcelona a delegat un trimis special însărcinat să-i obțină iertarea pentru comportarea urâtă a orașului în 1843. Dar a auzit oare cineva ca numele său să fie pomenit vreodată în perioada funestă care a durat din ianuarie 1846 și pînă la ultimele evenimente? A ridicat el măcar o singură dată glasul în timpul acestei tăceri mormintale a Spaniei umilite? Se cunoaște măcar un singur act de împotrivire patriotică din partea lui? Se

retrage foarte liniștit la moșia sa din Logroño, cultivă varză și flori și așteaptă să-i vină momentul. Nici măcar nu s-a dus spre revoluție, pînă nu a venit ea la el. A făcut mai mult decît Maḥomed. A așteptat să vină muntele la el și muntele a venit. Totuși, trebuie să menționăm o excepție. Cînd a izbucnit revoluția din februarie *, în urma căreia întreaga Europă a fost zguduită, el l-a împins pe d-l de Principe și pe alți cîțiva prieteni să publice o broșură, intitulată „Espantero, trecutul, prezentul și viitorul lui” ²⁰⁸, pentru a reaminti Spaniei că ea continuă să adăpostească pe omul trecutului, prezentului și viitorului. Dar, întrucît mișcarea revoluționară din Franța a început curînd să slăbească, omul trecutului, prezentului și viitorului a fost din nou dat uitării.

Espantero s-a născut la Granatula, în ținutul La Mancha, și, asemenea vestitului său compatriot **, avea și el ideea lui fixă — constituția — și Dulcinea lui din Toboso — regina Isabella. La 8 ianuarie 1848, cînd s-a înapoiat la Madrid după exilul petrecut în Anglia, el a fost primit de regină, căreia la despărțire i-a spus :

„Rog pe maiestatea-voastră să mă cheme oricînd va avea nevoie de un braț care să o apere sau de o inimă care să o iubească”.

Și iată că acum maiestatea-sa l-a chemat și cavalerul ei rătăcitor apare, domolește valurile revoluției, paralizează energia maselor prin calmul său înșelător, oferă Cristinei, lui San Luis și celorlalți refugiu la palat și predică în auzul tuturor încrederea lui nestrămutată în cuvintele inocentei Isabella.

După cum se știe, această regină vrednică de respect, despre ale cărei trăsături se spune că vădesc cu fiecare an o asemănare tot mai izbitoare cu acelea ale lui Ferdinand al VII-lea de tristă amintire, a fost declarată majoră la 15 noiembrie 1843. În ziua de 21 noiembrie a aceluiași an, ea a împlinit abia 13 ani. Olozaga, numit de Lopez pe trei luni tutorele ei, a format un guvern, pe care camarila și cortesurile, alese cu puțin înainte, sub impresia primului succes al lui Narvaez, nu-l vedeau cu ochi buni. El voia să dizolve cortesurile și a obținut un decret regal, nedatat, semnat de regină, prin care i se dădea împuterniciri în acest sens. În seara zilei de 28 noiembrie, regina i-a înmînat personal lui Olozaga decretul. În seara zilei de 29 noiembrie, el a avut o nouă convorbire cu ea ; dar nici n-a apucat bine să plece de

* — 1848. — *Nota red.*

** — Don Quijote de la Mancha. — *Nota red.*

la palat, și un subsecretar de stat s-a prezentat la el acasă, i-a adus la cunoștință că a fost demis și i-a cerut să restituie decretul pe care regina l-ar fi semnat fiind silită de el. Olozaga, avocat de profesie, era un om prea versat pentru a se lăsa atât de ușor prins în cursă. El n-a restituit documentul decât a doua zi, după ce l-a arătat cel puțin la 100 de deputați, pentru a demonstra că regina îl semnase cu scrisul ei obișnuit, normal. La 13 decembrie, Gonzalez Bravo, numit prim-ministru, a convocat pe președinții camerelor, principalele notabilități ale Madridului, pe Narvaez, pe marchizul de la Santa Cruz și pe alții la regină, pentru ca maiestatea-sa să poată face o declarație în legătură cu cele petrecute între ea și Olozaga în seara de 28 noiembrie. Micuța și inocenta regină i-a condus în încăperea în care îl primise pe Olozaga și a jucat în fața lor, cu multă vioiciune, dar puțin cam șarjat, o mică scenă dramatică. Uite așa a pus Olozaga zăvorul la ușă, uite așa a apucat-o de rochie și a silit-o să stea jos, așa i-a condus mîna și a forțat-o să semneze decretul, într-un cuvînt așa i-a călcat el în picioare demnitatea regală. Cît a durat această scenă, Gonzalez Bravo a notat declarațiile reginei, iar cei prezenți au examinat decretul cu pricina, a cărui semnătură părea să fi fost făcută cu ștersături de către o mîna nesigură. Așadar, pe baza declarației solemne a reginei, Olozaga urma să fie condamnat pentru crima de laesa majestas *, adică ori să fie rupt în bucăți de patru cai, ori, în cazul cel mai bun, să fie exilat pe viață în Filipine. Dar, după cum am văzut, Olozaga își luase măsuri de precauție. Au urmat debateri în cortesuri, care au durat 17 zile și care au provocat o senzație mai mare decît faimosul proces al reginei Carolina în Anglia ²⁰⁹. Pledoaria rostită de Olozaga în cortesuri cuprinde, printre altele, următorul pasaj :

„Dacă ni se spune că fără nici o discuție trebuie să se dea crezare cuvîntului reginei, eu voi răspunde : nu ! Acuzația ori există, ori nu există. Dacă există, cuvîntul reginei este o mărturie ca oricare alta și acestei mărturii eu îi opun mărturia mea”.

Cînd această problemă a fost discutată în cortesuri, cuvîntul lui Olozaga a avut mai multă greutate decît cuvîntul reginei. Ulterior el a fugit în Portugalia, pentru a nu cădea victimă criminalilor trimiși să-l asasineze. Acesta a fost primul entrechat ** al Isabellei pe scena politică a Spaniei și

* — lezmajestate. — *Nota trad.*

** — pas de balet. — *Nota trad.*

prima dovadă a cinstei sale. Și este aceeași micuță regină în ale cărei cuvinte Espartero cheamă acum poporul să se încreadă și căreia el, „paloșul revoluției”, îi oferă, după 11 ani de „Școala calomniei” *, „brațul care s-o apere” și „inima care s-o iubească” ²¹⁰.

Scris de K. Marx la 4 august 1854
Publicat, ca articol de fond, în ziarul
„New York Daily Tribune” nr. 4.161
din 19 august 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba engleză

---

* — titlul unei celebre comedii de Sheridan. — *Nota red.*

Friedrich Engels

Atacul împotriva fortărețelor rusești ²¹¹

Se pare că, în cele din urmă, aliații — francezii și englezii — s-au hotărît să pornească un atac adevărat împotriva Rusiei. Urmează să fie luate cu asalt unul după altul, dacă nu simultan, punctele fortificate cele mai avansate ale imperiului : acelea de pe insulele Aland și de la Sevastopol, la Marea Neagră. În Europa occidentală circulă chiar zvonul că primul dintre aceste puncte a și fost luat, după un scurt bombardament, dar știrea are nevoie de confirmare și este, probabil, prematură. În ceea ce privește atacul care urmează să fie lansat împotriva Sevastopolului, n-au fost date informații oficiale, dar ziarul „Times” din Londra susține cu tărie că acest atac va fi totuși întreprins, și în capitală se dă îndeobște crezare acestei știri. Până în prezent au fost imbarcate la Varna numai două sau trei divizii din trupele franceze și engleze, și, cu toate că se crede că ele vor face parte din corpul expediționar pentru Crimeea, se prea poate totuși să fie destinate asediului împotriva fortăreței rusești de la Anapa din Asia. Toate îndoielile în această privință se vor risipi, probabil, abia o dată cu sosirea vaporului următor.

Atacul împotriva Bomarsundului va prezenta un mare interes din punct de vedere militar. Pentru prima dată vor fi puse la încercare niște fortificații de oraș cu cazemate sistem Montalembert. Judecînd după schițele și planurile fortăreței, aceste forturi, deși într-o măsură mult mai mică decît cele de la Helsingfors, Kronstadt sau Sevastopol, sînt deopotrivă de bine apărate împotriva unui atac pe uscat, ca și împotriva unui bombardament de pe nave, și sînt construite în strictă concordanță cu principiile lui Montalembert. Principala construcție defensivă împotriva navelor este un fort lung, rezistent la bombe, care are aproximativ 100 de tunuri și este apărat din flancuri de întărituri temporare de pămînt ; fortul

este dominat și acoperit din spate de două turnuri mari, prevăzute unul cu 30, iar celălalt cu 10 tunuri. Împotriva fortului principal acționează de obicei navele, în timp ce forțele terestre își îndreaptă atacul împotriva turnurilor. Judecând după ultimele informații, garnizoana Bomarsund este mult mai slabă decît credeam : ea numără doar ceva mai mult de 3.000 de oameni. Din informațiile de care dispunem nu reiese destul de clar în ce măsură operațiile de pe mare și cele de pe uscat pot nu numai să coincidă în timp, dar și să fie coordonate în mod efectiv și să se sprijine între ele, căci în mod necesar un atac de pe mare se efectuează de vive force * și soarta lui trebuie să se hotărască într-un interval de timp extrem de scurt, pe cînd un atac pe uscat împotriva unor fortificații de piatră presupune efectuarea unor lucrări pregătitoare, săparea a cel puțin unei tranșee paralele și instalarea de baterii, și, în consecință, cere timp. În orice caz, problemele de acest fel pot fi rezolvate numai la fața locului. Oricum ar fi însă, cucerirea Bomarsundului ar prezenta un interes mult mai mare, din punct de vedere militar, chiar decît cucerirea Sevastopolului, deoarece ar contribui la rezolvarea unei probleme mult discutate, în timp ce cucerirea Sevastopolului n-ar fi altceva decît aplicarea cu succes a unor reguli militare de mult elaborate.

Așteptatul atac împotriva Sevastopolului urmează să fie executat mai ales cu forțe terestre, iar operațiile flotei se vor reduce aproape exclusiv la o blocadă riguroasă a portului. Prin urmare, toată această operație se va reduce la blocada, pe uscat și pe mare, a unui port maritim nu îndeajuns de bine fortificat dinspre uscat. Noi, bineînțeles, nu putem ști ce fortificații au putut să ridice rușii în partea de sud a orașului și a golfului ; dar este aproape sigur că ei au construit redute și linii de apărare, care vor necesita un asediu în toată regula, dacă, bineînțeles, aliații nu vor vrea să facă sacrificii prea mari. Noi știm, în orice caz, că în vîrfurile dealului de la nord de Golful Mare, drept în fața orașului, se înalță o fortăreață permanentă și, pe cît se pare, bine construită : un mare patruleter, cu șanțuri largi și adînci de-a lungul fiecăreia din laturile sale și cu baterii de mortiere la toate ieșindurile. Acest deal este singurul punct din apropierea orașului care nu se află în raza de bătaie a artileriei amplasate pe alte înălțimi și care domină el însuși golful și versantul opus. Aici se va opune deci cea mai mare rezistență ; dar este greu

* — prin asalt. — *Nota trad.*

de crezut că orașul și portul vor putea fi ținute, chiar dacă vor fi cucerite toate fortificațiile de coastă dinspre sud, în caz că acest fort nu va fi luat. Cel puțin aici va fi nevoie de lucrări de asediu în toată regula. Lungimea Golfului Mare, de la capul Constantin și pînă la capătul său răsăritean, este de circa 8 mile; și chiar dacă se consideră că orașul și fortificațiile ocupă un spațiu nu prea mare, tot se ajunge la concluzia că trupele aliate vor trebui să formeze în jurul lor un semicerc de 22-24 de mile pentru a asigura blocada dinspre uscat. În acest caz aliații trebuie să fie destul de puternici, în toate punctele, pentru a împiedica încercările de ieșire ale garnizoanei și atacurile trupelor care ar putea fi concentrate în spatele lor. Cu toate că nu știm ce forțe va putea Rusia să folosească, direct sau indirect, pentru apărarea fortăreței sale de la Marea Neagră, toate aceste amănunte ne arată că pentru cucerirea ei va fi nevoie de multe trupe. În afară de aceasta, aliații vor avea de înfruntat un dușman primejdios sub forma ucigătoarei clime a stepelor Crimeii. Faptul că, în operațiile ce vor urma, bateriile de coastă par să nu le fie de prea mare folos rușilor face să scadă considerabil interesul militar al întregii acțiuni, care se va reduce la un asediu de proporții foarte mari, dar în nici un caz nemaiîntîlnite. Pînă acum efectivul corpului expediționar n-a fost evaluat de nimeni la mai mult de 100.000 de oameni, din care face parte și un detașament de turci. În lumina celor arătate pînă aici, o asemenea armată nu ni se pare suficientă pentru atingerea scopului urmărit.

Scris de F. Engels la 7 august 1854
Publicat, ca articol de fond, în ziarul
„New York Daily Tribune” nr. 4.162
din 21 august 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba engleză

Karl Marx

* Evacuarea Principatelor dunărene. —
Evenimentele din Spania. —
Noua constituție daneză. — Cartiștii

Londra, marți, 8 august 1854

La 28 iulie, prințul Gorceakov a trecut cu grosul armatei sale prin Jilava, un sat situat la vreo 6 mile depărtare de Călugăreni, iar a doua zi a pornit mai departe spre Focșani. Avangarda, care se află sub comanda generalului Soimonov, este formată din 8 batalioane ale Diviziei 10 infanterie, din două regimente de pușcași — Tomsk și Kolivan — și din regimentul de husari al marelui duce, țareviciul. Ea trebuia să treacă la 1 august Ialomița pe la Urești și Urziceni, unde au fost construite poduri. Se așteaptă sosirea ei la Focșani pe la mijlocul lunii.

Armata turcească înaintează în trei coloane. La 29 iulie centrul ei se afla la Călugăreni; la 30 iulie cercetașii avangărzii ei au fost zăriți la Glina, la două mile depărtare de București, unde, după unele presupuneri, la 1 august urma să se stabilească cartierul general al lui Omer-pașa. Aripa dreaptă, venind dinspre Oltenița, a înaintat de-a lungul Argeșului, îndreptându-se spre București. Aripa stângă, care la 28 iulie se afla la Mocina, urmează să vină pe drumul de la Slatina la București.

„Retragerea armatei ruse — scrie „Moniteur de l'Armée“ — pare să aibă mai degrabă un caracter strategic decât unul politic. Generalul moscovit se află într-o situație avantajoasă, întrucât capătă posibilitatea să-și concentreze trupele pe o poziție bună, unde vor putea să se odihnească după suferințele pe care le-au îndurat în Dobrogea și cele care le-au fost pricinuite de turci pe malul stîng al Dunării. El se va afla mai aproape de baza de aprovizionare, continuînd totodată să-și mențină o parte însemnată din teritoriul ocupat anul trecut. În sfîrșit, el capătă o poziție care este de temut chiar și pentru niște forțe superioare“.

La 26 iulie baronul Budberg a adresat locuitorilor Valahiei următoarea proclamație :

„Maiestatea-sa împăratul întregii Rusii, rege al Poloniei, protector al principatelor Moldovei și Valahiei și al tuturor celor de credință ortodoxă, a hotărît să-și retragă pentru o perioadă foarte scurtă trupele sale imperiale din ținuturile nesănătoase de lângă Dunăre, spre a le încartirui într-o regiune deluroasă, mai sănătoasă. În miopia lui, dușmanul și-a închipuit că ne retragem de frică și a încercat de aceea, să atace trupele noastre care se retrăgeau. Dar de îndată ce comandantul suprem, prințul Gorceakov, a dat ordin ca atacanții să fie respinși, ei au și luat-o la fugă în chip rușinos, lepădându-și armele și munițiile, care au încăput astfel în mâinile vitejilor noștri soldați. O dată cu venirea anotimpului mai potrivit, ne vom întoarce la voi cu arma în mână pentru a vă elibera pentru totdeauna de barbarii turci. Retragerea noastră se va face cu multă prudență și fără grabă, pentru ca dușmanul să nu-și închipuie că fugim de frica lui”.

Este interesant că în 1853, în aceeași lună, iulie, rușii n-au considerat de loc anotimpul nefavorabil pentru a ocupa Valahia.

„Emigrația familiilor de bulgari din Dobrogea — se relatează într-o scrisoare din Galați publicată într-un ziar german — continuă fără întrerupere. Circa 1.000 de familii, cu 150.000 de vite, au trecut dincolo de Dunăre la Reni”.

Această „emigrare de bunăvoie”, la care sînt îndemnați locuitorii de către ruși, chipurile, pentru a fi salvați de răzbunarea turcilor, are un caracter foarte asemănător cu acela al împrumutului „benevol” austriac. Corespondentul din Viena al lui „Morning Chronicle” relatează că aceste familii,

„aflînd că urmează să fie folosite la lucrări de fortificații în Moldova, au vrut să se întoarcă la casele lor ; dar cazacii le-au silit să se îndrepte spre Focșani, unde lucrează acum la săpatul tranșelor”.

La Madrid nici n-au fost bine ridicate baricadele la cerea lui Espartero, și contrarevoluția a și început să acționeze. Primul pas al contrarevoluției a fost de a asigura impunitatea reginei Cristina, a lui Sartorius și a complicilor lor. A urmat apoi formarea unui guvern cu participarea membrului partidului moderados, O'Donnell, în calitate de ministru de război, toată armata fiind pusă la dispoziția acestui vechi prieten al lui Narvaez. Lista mai cuprinde numele Pacheco, Lujan, don Francisco Santa Cruz, toți partizani notorii ai lui Narvaez, iar Pacheco, pe deasupra, și membru al guvernului

de tristă amintire din 1847 ²¹². Un altul, Salazar, a fost numit numai pentru că este prietenul din copilărie al lui Espartero. Ca răsplată pentru masacrarea sîngeroasă a poporului pe baricade și în piețele publice, o ploaie de decorații s-a revărsat, pe de o parte, asupra generalilor partizani ai lui Espartero și, pe de altă parte, asupra prietenilor lui O'Donnell din partidul moderados. Ca să pregătească terenul pentru a reduce definitiv la tăcere presa, a fost reintrodusă legea presei din 1837. În loc să convoace cortesurile constituante, se spune că Espartero ar avea de gînd să convoace numai camera pe baza constituției din 1837 și, după spusele unora, chiar în forma în care a fost modificată de Narvaez. Pentru asigurarea cît mai deplină a succesului tuturor acestor măsuri și al altora ce vor urma, mase mari de trupe sînt concentrate în împrejurimile Madridului. Ceea ce atrage îndeosebi atenția în toate acestea este înscăunarea atît de subită a reacțiunii.

În primul moment, conducătorii baricadelor s-au prezentat la Espartero pentru a-și expune observațiile lor în legătură cu alegerea guvernului. Espartero s-a lansat în lungi explicații în legătură cu dificultățile pe care le întîmpină din toate părțile și a încercat să susțină numirile făcute de el. Dar se pare că reprezentanții poporului n-au fost prea satisfăcuți de explicațiile lui. În același timp au sosit știri „foarte alarmante” despre tulburările republicane care au avut loc în Valencia, Catalonia și Andaluzia. Deruta lui Espartero reiese și din decretul prin care sancționează continuarea funcționării juntelor provinciale. De asemenea, el nu a îndrăznit încă să dizolve junta din Madrid, cu toate că guvernul a fost format și a pornit la îndeplinirea îndatoririlor sale.

La cererea lui Napoleon cel Mic, colonelul Charras a fost expulzat din Belgia. Corespondentul din Paris al ziarului „Indépendance belge” informează despre apariția unui pamflet scris și publicat de prințul Murat, în care acesta formulează pretenții la tronul regelui-bombă * ca fiind moștenirea legitimă a familiei Murat. Pamfletul a fost tradus în limba italiană.

Guvernul danez persistă cu încăpăținare în refuzul său de a pune la dispoziție puterilor occidentale porturile și locurile de debarcare, ceea ce le-ar fi oferit acestora posibilitatea de a-și menține trupele în Marea Baltică în timpul iernii. Dar acesta nu este singurul mijloc prin care guvernul danez își manifestă desconsiderarea față de puterile ce s-au ridicat îm-

* — Ferdinand al II-lea. — *Nota red.*

potriiva protectorului său, împăratul Rusiei. El nu a ezitat să săvârșească, chiar sub nasul flotelor și armatelor puterilor occidentale, un coup d'état pe care-l proiecta de mult și care este exclusiv în interesul Rusiei. La 26 iulie a fost dat publicității la Copenhaga un document de stat intitulat „Constituția monarhiei daneze privind treburile ei generale”. E ciudat că presa engleză nu a dat aproape nici o atenție acestei măsuri. De aceea voi prezenta punctele cele mai importante ale acestei noi constituții daneze :

Capitolul 1. Normele de succesiune ale monarhiei daneze sînt stabilite prin legea din 31 iulie 1853.

Capitolul 5. Treburile generale ale monarhiei sînt toate treburile despre care nu se spune precis că țin de un domeniu anumit.

Capitolul 6. Cheltuielile generale ale monarhiei care depășesc veniturile ei sînt acoperite în următoarele proporții : Danemarca — 60%, Schleswig — 17%, Holstein — 23%.

Capitolul 7. Treburile generale ale monarhiei sînt conduse de un rigsrad*.

Capitolul 8. Actualul rigsrad este format exclusiv din membri numiți de rege. Pe viitor rigsradurile vor fi în parte alese.

Capitolul 10. Rigsradul va fi format atunci din 50 de membri, din care 20 numiți de rege, iar 30 aleși în următoarele proporții : dieta daneză — 18, statele provinciale ale Schleswigului — 5, statele provinciale ale Holsteinului — 6 și nobilimea Lauenburgului — 1.

Capitolul 11. Legea fundamentală a regatului Danemarccii din 5 iunie 1849 privește numai treburile interne ale acestui regat.

Capitolul 15. Membrii rigsradului primesc o indemnizație anuală de 500 de taleri.

Capitolul 16. Rigsradul este convocat nu mai rar decît o dată la doi ani, pe un termen ce va fi stabilit printr-un decret regal.

Capitolul 17. Ședințele rigsradului au loc la Copenhaga, dar regele le poate muta în orice alt loc.

Capitolul 18. Lucrările rigsradului sînt conduse de un președinte numit de rege. Dezbaterile se pot desfășura în limbile germană sau daneză, hotărîrile însă trebuie formulate în limba daneză.

Capitolul 19. Ședințele rigsradului sînt închise.

Capitolul 21. Nici un impozit general pe întreaga monarhie nu poate fi introdus, schimbat sau desființat și nici un împrumut de stat nu poate fi contractat fără consimțămîntul rigsradului.

Capitolul 22. În toate domeniile, cu excepția finanțelor monarhiei unite, rigsradul are numai rol consultativ.

Printr-un decret cu aceeași dată se fixează convocarea rigsradului pentru 1 septembrie 1854, iar un alt decret cuprinde numele celor numiți de rege, toți cei numiți fiind curteni, înalți funcționari și cavaleri ai ordinului Danebrog.

Principalele obiective atinse cu ajutorul acestui nou coup

* — consiliu de stat. — *Nota trad.*

d'état sint : abrogarea legii fundamentale, desființarea instituțiilor reprezentative ale Danemarci și crearea unui mecanism ușor de mînuit în vederea obținerii oricărei sume de bani necesare curții și guvernului.

Ernest Jones a pornit din nou într-o călătorie în scopuri de agitație prin districtele industriale, ca să le atragă în mișcarea pentru cartă. La Halifax, Bacup și în alte localități pe care le-a vizitat pînă acum a fost adoptată următoarea petiție către parlament :

„Către onorabilele comune ale Marii Britanii și Irlandei întrunite în parlament — petiția respectuoasă a locuitorilor din Bacup, adunați într-un miting public în ziua de duminică 30 iulie 1854, arată că :

Subsemnații, în decursul unei lungi perioade de timp, am urmărit cu atenție acțiunile actualilor miniștri ai coroanei în problemele de politică internă și externă și, pe baza observațiilor lor imparțiale, am ajuns la convingerea că nici într-un domeniu nici în celălalt, fără doar și poate, miniștrii nu au meritat încrederea țării.

Subsemnații sîntem convinși că situația internă nu va putea fi îmbunătățită și în relațiile externe Anglia nu va putea da dovadă de forță atîta timp cît astfel de oameni se află la cirna țării.

De aceea subsemnații rugăm onorata dv. cameră să prezinte reginei o adresă în care să ceară maiestății-sale să binevoiască a demite pe actualii ei sfetnici și a chema ca ajutoare oameni care să corespundă în mai mare măsură spiritului progresist al secolului și care să poată face față cerințelor vremii noastre.

Și subsemnații vom stărui în susținerea petiției noastre”.

Duminică a avut loc la Dirpley Moor din Bacup un mare miting, la care agitatorul * a ținut una dintre cele mai vi-guroase cuvîntări pe care le-a rostit vreodată ; unele extrase din această cuvîntare merită să fie reproduse în ziarul dv. :

„A sosit, în sfîrșit, timpul să acționăm și, în prezent, pășim în Anglia într-o perioadă de renaștere a cartismului cum n-a mai cunoscut această mișcare de la decăderea ei. Se apropie, în sfîrșit, ceasul cînd vom dobîndi cartă...”

Ați luptat împotriva reducerii salariilor și lupta voastră a fost zadarnică ; foamea v-a împins la răscoală. Dar, dacă foamea v-a învățat să luptați, sărăcia v-a luminat și, după fiecare nouă înfringere, ați devenit mai conștienți și mai experimentați. Primul mijloc la care ați recurs au fost asociațiile și grevele. Ați crezut că ele vă vor aduce salvarea și ați uitat că, întrucît mijloacele de muncă nu vă aparțin, nu aveți posibilitatea să țineți piept concurenței capitalistului, care cu punga lui plină poate foarte bine să stea în timp ce voi flămînziiți și să aștepte să vadă cine rezistă mai mult. V-ați pus apoi nădejdea în ziua de muncă incompletă și vi s-a spus că, dacă fiecare muncitor va lucra cu două ore mai puțin, cei fără lucru vor găsi o muncă pentru două ore. Dar ați uitat că, în timp ce voi obțineți reducerea zilei

* — Ernest Jones. — Nota red.

de muncă cu 1%, folosirea mașinilor de către monopolști creștea cu 100%.

V-ați îndreptat apoi privirile spre cooperatie. Ați înțeles un mare adevăr: eliberarea muncii trebuie să depindă de cooperatie, dar ați scăpat din vedere mijloacele prin care poate fi obținută această eliberare. Cine produce are nevoie de piață; cine are ceva de vândut are nevoie de cineva care să vrea să cumpere, și ați uitat că vă lipsește acel «cineva». Producția cooperatistă începe, dar unde e piața? Unde puteți găsi o piață? Cum puteți să-i transformați pe săraci în bogați ca să poată cumpăra produsele cooperatiei? Cu ajutorul minelor californiene care se află chiar în Anglia, al căror aur îl vedeți la suprafață în lanurile care-și unduiesc spicele de griu copt. Priviți pământul de sub picioarele voastre! Aici, pe coastele acoperite de iarbă pe care ședeți, aici, pe cîmpurile largi pe care pășiți, aici se ascunde libertatea, aici se ascunde cooperatia, aici se ascund salariile ridicate, aici se ascunde propășirea și pacea! În cele 15.000.000 de terenuri publice, în cele 27.000.000 de lunci necultivate care există la noi în Anglia. Într-o legendă grecească se povestește că Hercule, luptînd cu gigantul Anteu, a cărui mamă era pământul, l-a doborât de cîteva ori, dar Anteu, de fiecare dată cînd cădea la pieptul mamei sale, sorbea forțe noi și, cînd se ridica, era și mai puternic. Observînd acest lucru, Hercule l-a ridicat și l-a ținut în aer pînă l-a biruit.

Tot astfel și monopolul-Hercule a rupt gigantul-muncă de pământul care i-a dat naștere și îl strînge în ghearele concurenței, iar acesta, slab și neputincios cum este, atîrnă, ca mormîntul lui Mahomed, între rai și iad, dar mult mai aproape de acesta din urmă!

Dar cum putem ajunge să avem pământ? Unii vă vor spune că pentru acest lucru nu avem nevoie de putere politică. Dar cine spune asta? Nu cumva conducătorii mișcării pentru reducerea zilei de muncă cu 10%, sau ai mișcării pentru ziua de muncă de 10 ore, sau ai mișcării pentru ziua de muncă incompletă, sau ai mișcării pentru reducerea timpului de lucru al mașinilor, sau ai mișcării pentru înființarea de societăți de înmormîntare, sau ai mișcării pentru crearea de societăți mutuale, sau ai mișcării pentru separarea bisericii de stat, sau ai mișcării pentru instrucțiunea publică, sau ai mișcării pentru autoadministrarea municipală, sau ai vreunei alte mișcări? Ce multe «mișcări» și totuși nu ne-am mișcat încă din loc. Nu avem nevoie de putere politică? Dar atunci de ce dansează aceiași oameni în jurul unui Tidd Pratt politic, de ce trimit ei delegații cu lacrimi în ochi la politicianul Palmerston și petiții către parlamentul politic, de ce sint atît de slugarnici în fața tronului politic? Asta înseamnă că, urmînd exemplul lor, trebuie să luptăm tocmai pentru a obține puterea politică! Acești oameni vă sfătuiesc să luptați ca să obțineți puterea politică pentru *dușmanii* voștri. Eu însă vă spun: luptați pentru *propria* voastră putere politică. Vă spun un mare adevăr:

Carta este leacul tuturor relelor de care suferiți.

Cine ne stă în cale? În primul rînd, guvernul de coaliție. Ce este el? Conducătorii unor grupări diferite din care nici una nu se poate menține în mod independent. Vreo duzină de oameni care, fiind prea slabi ca să se țină pe picioarele lor, se sprijină unul de celălalt și toți laolaltă nu fac cît un singur om adevărat. Iată ce este coaliția. Și cine ne mai stă în cale? Opoziția torylor, care ar răsturna guvernul, dar nu îndrăznește pentru că știe că va fi și ea răsturnată la rîndul ei și după aceea va urma un potop din care nici chiar Noe n-ar putea salva

clasele dominante. Și cine încă? Aristocrația funciară, ale cărei moșii în proporție de trei pătrimi sînt ipotecate pentru aproximativ două treimi din prețul lor — strașnică forță capabilă să strivească un popor! 38.000 de landlorzi falimentari și 300.000 de fermieri care gem sub povara arenzilor ridicate, a legilor cu privire la vinătoare și a tiraniei landlorzilor. Și încă cine? Fabricanții, aflați în pragul falimentului din pricina josnicei lor patimi de a se concura între ei, în curînd nu vor mai fi în stare să-și păstreze fabricile. Grozavă forță menită să vă smulgă de sub picioare pedestalul libertății! Cine mai rămîne? Muncitorul și prăvăliașul. Nu o dată s-au făcut încercări de a-i uni pe baza unui compromis. Personal m-am opus totdeauna unei asemenea alianțe, deoarece un compromis în problema drepturilor electorale n-ar face decît să întărească pe reprezentanții intereselor bănești și ar avea drept rezultat perfecționarea legislației de clasă. Acum însă a venit, în sfîrșit, momentul pentru o asemenea alianță, și momentul este de așa natură încît nu este nevoie nici de un compromis, nici de o trădare. Micii prăvăliași devin foarte repede democrați. Se spune că drumul spre creierul muncitorului trece prin stomacul său. Fie! În schimb, drumul spre inima prăvăliașului trece prin buzunarul său. Fiecare șiling mai puțin pe care îl primește îi dă o idee nouă. Falimentul îl face pe prăvăliaș să vadă adevărul... Astfel este nimicită forța morală a dușmanilor noștri, și nouă ni se alătură noi aliați. Forța lor fizică este și ea pe cale de a dispărea. De asta a avut grijă țarul! În Irlanda nu au mai rămas decît 1.000 de soldați englezi! În Anglia propriu-zisă nu mai există unități ale armatei regulate, în schimb există miliția! Și ce mai miliție! Potrivit relatărilor ziarului «Times» din Londra, în ea numărul dezertorilor a ajuns la asemenea proporții încît «vociferările și țipetele» nu mai sînt suficiente, ci se trimit circulare speciale la fiecare parohie, în fiecare localitate unde dezertorul a stat vreodată fie și numai o săptămînă, pentru a încerca cu forța sau prin intimidare să-l readucă în rîndurile armatei. Putem felicita guvernul pentru aceste trupe noi. Așadar, cîmpul este liber; a sosit momentul favorabil pentru popor. Să nu trageți de aici concluzia că mă gîndesc la folosirea violenței. Nu! Cîtuși de puțin! Noi avem în vedere o amplă mișcare morală pașnică. Dar din faptul că noi avem în vedere forța morală nu rezultă că dușmanii noștri au și ei în vedere același lucru.

Anglia a început să gîndească și să asculte. Pînă acum ea a ascultat bătaia tobelor din Polonia și tropotul cavaleriei din Ungaria. Pînă acum ea a ascultat strigătele din Milano și aclamațiile de triumf din Paris. Dar în liniștea care s-a așternut ea începe să-și asculte bătăile propriiei ei inimi mîndre și exclamă: «Și eu am ceva de făcut, și eu trebuie să zdrobesc dușmanul și să pun stăpînire pe cîmpul de bătaie»²¹³.

Președintele mitingului a atras atenția că comisarul și alți reprezentanți ai poliției sînt de față și și-a exprimat speranța că cele ce s-au spus la miting nu vor fi denaturate în rapoartele acestor slugi ale guvernului. În legătură cu acest avertisment, Ernest Jones a spus:

„În ceea ce mă privește, puțin îmi pasă de cele ce vor spune ei — pot spune ce poftesc. În munca de agitație sînt ca un soldat în luptă : pășesc în întîmpinarea sorții printre gloanțele care zboară din toate părțile : ori cad și mor, ori rămîn în viață și înving ; căci eu sînt un soldat al democrației“.

Scris de K. Marx la 8 august 1854
Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 4.162
din 21 august 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba engleză

Semnat : *Karl Marx*

Karl Marx

* Evacuarea Moldovei și a Valahiei. —
Polonia. — Cererile poporului spaniol

Londra, vineri 11 august 1854

După o știre apărută în numărul de ieri al ziarului „Moniteur”,

„ambasadorul Rusiei la Viena a făcut cunoscut guvernului austriac că împăratul Nicolaie a dat ordin ca Valahia și Moldova să fie complet evacuate. În pofida acestei declarații, contele Buol a avut, la 8 august, un schimb de note cu baronul de Bourqueney și cu lordul Westmoreland, din care reiese că Austria împărtășește părerea Franței și Angliei în ce privește necesitatea de a cere Rusiei *garanții* menite să preîntîmpine o nouă izbucnire a conflictelor care tulbură liniștea Europei, și se obligă ca, pînă la restabilirea păcii generale, să nu încheie nici un fel de acorduri cu cabinetul de la Petersburg atîta timp cît nu vor fi obținute asemenea *garanții*“.

De ce natură trebuie să fie aceste garanții — se poate vedea din ziarul „Times” de astăzi. Se cere, în primul rînd, să fie evacuate Principatele; în al doilea rînd, să se procedeze la înlocuirea protectoratului rus cu un protectorat european comun; în al treilea rînd,

„să fie revizuită convenția cu privire la strîmtori și să se adopte măsurile necesare pentru ca preponderența Rusiei pe mare să fie redusă la proporții mai puțin periculoase pentru existența Turciei și pentru libertatea navigației pe Marea Neagră și la gurile Dunării“.

Știrea apărută în „Moniteur” este confirmată, în linii mari, de declarațiile făcute de lordul Clarendon la ședința de ieri a Camerei lorzilor. Din alte surse am fost de asemenea informați că cartierul general al armatei ruse a fost mutat la Buzău, că patru regimente rusești au trecut Prutul și că guvernul austriac, la rîndul său, a contramandat ordinul potrivit căruia mai multe unități militare urmau să întărească armatele care sînt concentrate în eșaloane la granițele Galiției și Transilvaniei.

Este greu de crezut că în istoria războaielor a existat cîndva vreo operație mai ciudată decît această evacuare a Principatelor dunărene de către armata rusă. Și, într-adevăr, ea nu poate fi explicată în nici un caz prin motive de ordin strategic, ci numai prin considerente diplomatice. Așa cum s-a mai arătat în „Tribune”, Austria și Rusia au întocmit un plan potrivit căruia austrieicii urmau să ocupe Principatele dunărene de îndată ce vanitatea țarului avea să fie satisfăcută prin cucerirea Silistrei ; pentru eventualitatea unei înfrîngerii a Rusiei a fost întocmită o clauză specială, care prevedea că și în acest caz ocupația austriacă trebuia să aibă loc. În consecință, cu o zi înainte ca rușii să ridice asediul Silistrei, Turcia și Austria au încheiat un acord prin care aceasta din urmă căpăta dreptul de a intra în Valahia²¹⁴. Acest acord avea un triplu scop : în primul rînd, să nu permită Turciei să intre în Principatele dunărene ; în al doilea rînd, „să creeze un cordon împotriva molimei revoluționare de-a lungul întregii granițe austriece” și, în sfîrșit, să dea posibilitatea armatei ruse să se retragă în deplină siguranță. Acest acord, după cum reiese cit se poate de clar din mărturisirile făcute de lordul Clarendon, a fost impus Porții de lordul Stratford de Redcliffe, ambasadorul Angliei la Constantinopol ; în același timp, Divanul a dat ordin să se permită rușilor să-și retragă nestînjeniți unitățile lor. Retragerea lor precipitată de la Dunăre rămîne așadar inexplicabilă, dacă n-a fost o urmare a înțelegerii intervenite între Rusia și Austria. Austrieicii stabiliseră la început ziua de 3 iulie ca dată a intrării trupelor lor în Valahia. Prin ce se explică tărăgăneala lor ? Ei au căutat să obțină din partea Porții o concesie după alta : în primul rînd, cu privire la forma de guvernămint care urma să fie stabilită în Valahia ; în al doilea rînd, cu privire la scoaterea turcilor din propriile lor provincii. Apoi au declarat că ocuparea Valahiei de către ei nu înseamnă o declarație de război. Lordul Clarendon spune :

„La sfîrșitul lunii iunie, cînd rușii se pregăteau să evacueze Valahia, guvernul austriac a trimis un ofițer din statul-major al generalului Hess la comandanții supremi aliați ca să-i informeze că el intenționează să ocupe o parte din Valahia în numele sultanului, pentru a restabili puterea lui, dar că austrieicii nu vor veni acolo ca parte beligerantă, deoarece Austria nu se află în stare de război cu Rusia și n-a primit deocamdată răspuns la cererile pe care i le-a adresat”.

Această sinceritate neghioabă a Austriei a provocat o oarecare zăpăceală, astfel că a fost nevoie de o nouă ami-

nare. A urmat apoi protestul Prusiei, care devenise geloasă văzînd cum Austria își lărgește sfera ei de influență la Dunăre. Faptul că aceste două puteri sînt niște unelte ale Rusiei nu le împiedică să se invidieze totdeauna una pe alta, după cum s-a văzut destul de limpede pe vremea „războiului cartofilor” din 1850 ²¹⁵. Dacă d-l Urquhart ar fi citit cu atenție protocolul semnat în același an la Varșovia, nu i-ar fi venit niciodată ideea extravagantă de a prezenta, așa deodată, Prusia ca un bastion al Europei împotriva Rusiei.

Cînd rușii, care începuseră deja să se retragă, au văzut că Austria lasă să-i scape o ocazie atît de favorabilă, au făcut stînga-mprejur și au început din nou să înainteze spre Dunăre; căci, dacă evacuarea Valahiei s-ar fi terminat înainte ca Austria să intre în acțiune, n-ar mai fi existat nici un pretext pentru ocuparea ulterioară a acestui principat. Între timp însă generalul turc de la Rusciuc *, „închipuindu-și” — după cum se exprimă „Times” — că rușii sînt în plină retragere, s-a îndreptat spre Giurgiu și i-a bătut zdravăn, făcînd imposibilă orice încercare a lor de a pune din nou stăpînire pe linia Dunării. În urma acestei înfrîngerii, rușii au fost nevoiți să se gîndească în mod serios la retragere; această hotărîre le-a încolțit în minte după ce și-au dat seama că pretenșii aliați ai Turciei nu vor mai putea să rămînă multă vreme inactivi și că guvernul englez, nevoit să țină seama de armata sa și de opinia publică, va trebui să întreprindă vreo acțiune împotriva Rusiei. Retragerea din Principatele dunărene le-a adus rușilor o sporire a forței lor de apărare în Basarabia și în Crimeea. Astfel, dintr-o telegramă primită aici aflăm că regimentele rusești din Basarabia și Herson urmează să plece în cea mai mare grabă în Crimeea, locul lor urmînd să fie ocupat de regimentele din Moldova.

Era de prevăzut că turcii vor căuta numaidecît să profite de situația lor favorabilă. La 6 august, avangarda lor, sub comanda lui Iskander-bey, a intrat în București, și generalul turc a primit un grup de delegați din partea capitalei valahe chiar în ziua în care se împlinea un an de la ocuparea acestui oraș, în 1853, de către dușmanii Turciei.

Prin urmare, austriecii au lăsat încă o dată să le scape momentul favorabil și se văd astfel lipsiți de orice fals pretext pentru intrarea lor în Valahia. În momentul de față, ocuparea ei i-ar duce în mod inevitabil la o ciocnire cu turcii. De aceea, în timp ce ziarele austriece îi acuză pe turci că au

---

* — Omer-pașa. — Nota red.

călcat tratatul intrînd în București, presa guvernamentală engleză stigmatizează încetineala și prostia austriecilor, care au dus la eșuarea planului lor întocmit cu atîta iscusință. Iată, de pildă, ce scrie ziarul „Times” în numărul său de joi :

„Din cauza încetineii lor, austriecii au pierdut toate avantajele poziției pe care ar fi putut s-o ocupe în Principatele dunărene. Omerpașa s-a folosit de această împrejurare și acum îl urmărește de aproape pe inamic, care se retrage. În prezent Valahia este ocupată, în cea mai mare parte, de trupele sultanului. De la Orșova și pînă la Galați, Dunărea se află în mîinile lor și nu există nici un motiv să se creadă că vreo putere străină ar putea să ceară comandantului turc să se retragă dintr-o provincie pe care o deține cu drept de stăpîn și datorită vitejiei armatei sale”.

Tot ce le mai rămîne acum austriecilor este să ocupe Moldova.

Știrile primite de la Constantinopol, care poartă data de 30 iulie, se referă, aproape exclusiv, la proiectata expediție în Crimeea. Escadra de 20 de nave, comandată de amiralul Bruat și avînd ca însoțitori pe generalii Brown și Canrobert, care a plecat la 21 iulie de la Balcic pentru a face o recunoaștere de-a lungul coastei de la Anapa la Sevastopol, s-a întors la 27 iulie. Îndată după aceea, Canrobert și Brown au plecat la Varna pentru a raporta lui Saint-Arnaud și lordului Raglan despre rezultatele misiunii lor. Trupele anglo-franceze au fost eșalonate în diferite porturi, de la Varna și pînă la Constanța, pentru a ușura îmbarcarea lor. Această îmbarcare trebuie să fi avut loc la 29 sau 30 iulie. Flota turcească intrase deja în Marea Neagră și toate forțele navale anglo-franceze trebuie să fi fost concentrate în regiunea Varnei în jurul datei de 1 august, întrucît la acea dată se strînseseră acolo un mare număr de nave militare de transport. În legătură cu destinația acestor forțe, „Gazette du Midi” scrie următoarele :

„Unii vorbesc de Anapa și de fortăreața situată în apropiere, în care se află vreo 20.000 de oameni și a cărei cucerire ar asigura imediat comunicațiile între Abhazia, Cerkasia și Crimeea ; în felul acesta cerkezi ar putea, fără nici o greutate, să ia parte la orice atac împotriva Crimeii. După spusele altora, atacul urmează să fie îndreptat împotriva Odesei, a cărei garnizoană numără în momentul de față vreo 40.000 de oameni ; trupele aliate ar putea să-și amenajeze întărituri pentru a-și petrece acolo iarna și a ține sub amenințare Basarabia, de o parte, și Crimeea, de altă parte. O a treia versiune indică drept obiectiv de atac orașul Nikolaev, unde se află arsenalele armatei ruse ; acest oraș ocupă o suprafață triunghiulară mărginită la răsărit de Nipru, iar la apus de Bug”.

Dobrogea a fost complet evacuată de ruși și este în prezent ocupată de 36.000 de turci și francezi. Turcii se află la Babadag și, după cât se spune, au ordin să atace Tulcea, în timp ce francezii urmează să atace Galații.

Se vorbește că la 16 iulie micul orașel construit de ruși la brațul Sulinei, care în parte era deja năruit, a fost complet distrus de vapoarele engleze „Spitfire” și „Vesuvius” și că, în afară de biserică și de far, n-a fost cruțată nici o clădire.

La Marea Albă, englezii au debarcat într-un punct de pe malul lacului Onega și au distrus un sat.

Chestiunea navei „Vladimir” din Marea Neagră ²¹⁶ a provocat violente atacuri din partea ziarului „Times” împotriva amiralului Dundas, la care „Herald” a răspuns astfel :

„La Marea Baltică, sir Charles Napier a putut permite flotei de la Sveaborg să treacă nestinjenită spre locul ei de ancorare, a putut permite să se fortifice temeinic orașul Hangö-Udd și după aceea să fie supus unui bombardament lipsit de orice eficacitate, a putut permite să fie îndepărtate geamandurile, ceea ce a dus la avarierea unor vase, și despre toate acestea «Times» n-a suflat un cuvânt de reproș. Cu amiralul Dundas însă lucrurile stau cu totul altfel”.

Din niște scrisori primite de la Paris, cu data de 9 august, aflăm că efectivul armatei orientale va fi sporit cu 50.000 de soldați francezi. Dacă războiul nu va aduce nici un alt folos, el va face, cel puțin, ca Franța să scape de armata loviturii de stat din decembrie.

Ați observat, poate, că, după eșecul planurilor sale în Turcia, împăratul Rusiei a început să folosească din nou titlul său de rege al Poloniei, la care renunțase ca la ceva inutil după victoria sa din Ungaria, întrucât se considera că anexarea Poloniei este un fapt împlinit. Într-o scrisoare din Varșovia cu data de 1 august și publicată în ziarul „Die Presse” din Viena, citim următoarele :

„Apropiata sosire a țarului la Varșovia va fi urmată, după cât se spune, de unele concesiile făcute polonezilor în ce privește drepturile naționale. Se așteaptă să fie convocată adunarea notabililor, de care se vorbea și în statutul organic din 1832 al Regatului Poloniei. Se crede că vor fi redeschise instituțiile de învățămînt public, că se va da ordin să fie folosită limba polonă în documentele oficiale, să fie publicate în fiecare an cheltuielile și veniturile și să se acorde polonezilor dreptul de a aproba impozitele directe. Circulă de asemenea zvonul că va fi refăcută armata polonă, dar că ea se va afla sub comanda unor ofițeri ruși. Operațiile celei de-a patra recrutări au fost încheiate. Niciodată pînă acum populația n-a avut de suportat o asemenea povară”.

În „Düsseldorfer Zeitung“ din 7 august citim de asemenea:

„După unele știri primite din Varșovia, generalul Rüdiger, rezi-dentul Regatului Poloniei, a convocat pe mareșalii nobilimii poloneze și le-a propus să adreseze coroanei o petiție prin care să ceară restau-rarea regatului polonez independent“.

Multe au fost soluțiile propuse de diferite partide pentru rezolvarea problemei poloneze, dar o soluție ca aceea pro-pusă și prescrisă de generalul rus nu i-a trecut niciodată ni-mănuși prin minte.

Din Copenhaga aflăm că nătăflețul rege al Danemar-cii, însoțit de d-l de Tillisch, ministrul afacerilor interne, s-a îm-barcat pe un vas cu destinația Karlskrona, unde urmează să se întâlnească cu regele Suediei. Tillisch este unul dintre par-tizanii cei mai fanatici ai Rusiei, și se crede că întâlnirea celor doi regi are drept scop reînnoirea acelei legături prie-tenești cu Rusia care e cunoscută sub numele de Neutralita-tea armată nordică²¹⁷. Dacă Danemarca și Suedia intențio-nează să rămână neutre față de Rusia, nu înseamnă că ele au aceeași intenție și față de Anglia și Franța, după cum reiese din următoarea împrejurare. Acum câteva zile generalul Meza, comandantul artileriei daneze, trecând în revistă artileria gărzii naționale, a rostit o cuvântare neobișnuit de înflăc-ărată, în care a dat de înțeles că se apropie, poate, ziua cînd artileria gărzii naționale, alături de aceea a armatei, va fi chemată de rege să ia parte la apărarea comună a patriei scandinave.

Mîine va fi anunțată prorogarea parlamentului.

„Actuala sesiune este la fel de remarcabilă prin hotărîrile ei date uitării, ca și campania din Crimeea prin operațiile ei militare amînate“.

Acum câteva zile, revista „Charivari“²¹⁸ a publicat o ca-ricatură care înfățișa poporul spaniol încleștat în luptă și pe cei doi cavaleriști — Espartero și O'Donnell — îmbrățișîndu-se peste capetele oamenilor. „Charivari“ a luat în mod greșit drept sfîrșitul revoluției ceea ce nu este decît începu-tul ei. Lupta dintre O'Donnell și Espartero a început deja, și nu numai între ei, ci și între conducătorii militari și popor. Guvernului nu i-a folosit prea mult că l-a numit pe toreadorul Puceta administrator general al abatoarelor, că a instituit un comitet pentru decorarea celor ce au luptat pe baricade și, în sfîrșit, că a numit doi francezi, Pujol și Delmas, în funcția

de istoriografi ai actualei revoluții. O'Donnell vrea ca cortesurile să fie alese pe baza legii din 1845, Espartero — pe baza constituției din 1837²¹⁹, iar poporul — pe bază de vot universal. Poporul refuză să depună armele pînă ce nu va fi publicat programul guvernului, deoarece programul prezentat la Manzaneres* nu mai corespunde revendicărilor lui. Poporul cere să se anuleze concordatul din 1851²²⁰, să se confişte averile contrarevoluționarilor, să se prezinte o dare de seamă asupra situației finanțelor, să se anuleze toate contractele pentru construcția de căi ferate și alte contracte frauduloase pentru executarea de lucrări publice și, în sfîrșit, să se numească un tribunal special pentru judecarea Cristinei. Două încercări ale ei de a scăpa cu fuga au fost zădărnicate de împotrivirea armată a poporului. „El Tribuno” prezintă următoarea listă de sume pe care Cristina trebuie să le restituie vistieriei statului: 24.000.000 primite de ea nelegal ca regentă din 1834 pînă în 1840, 12.000.000 primite la întoarcerea ei din Franța, după o absență de trei ani, și 35.000.000 primite din vistieria Cubei. Această listă este extrem de modestă. Se știe că în 1847, cînd a părăsit Spania, Cristina a luat cu sine mari sume de bani și aproape toate bijuteriile coroanei spaniole.

Scris de K. Marx la 11 august 1854

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune” nr. 4.166
din 25 august 1854

Semnat: **Karl Marx**

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

---

* Vezi volumul de față, pag. 362. — *Nota red.*

Karl Marx

* Problema orientală. — Revoluția din Spania. —
Presa din Madrid

Londra, marți 15 august 1854

Ziarul „Kölnische Zeitung” anunță că,

„după tratative care au durat ani îndelungați, guvernul american a declarat că refuză să renunțeze la tratatul cu Danemarca dacă articolul al V-lea nu va fi înlocuit cu un articol prin care să se acorde tuturor vaselor americane dreptul de liberă trecere prin Sund. Totodată, guvernul Statelor Unite a refuzat să ofere vreo compensație. Danemarca, alarmată de atitudinea americanilor, s-a adresat celorlalte puteri și guvernul prusian ar fi declarat că e gata să trimită 20.000 de soldați pentru apărarea Sundului”.

Intrucît taxele vamale care se percep în Sund nu apasă asupra nici unei țări atît de mult ca asupra Prusiei însăși, măsura care i se atribuie va fi cum nu se poate mai adecvată spiritului politicii prusiene. În orice caz, se non è vero, è ben trovato*.

După dezbateri îndelungate, dieta de la Frankfurt a publicat noile legi cu privire la presă și cu privire la asociații. Legea cu privire la asociații interzice pur și simplu orice fel de adunări sau ședințe politice, iar legea cu privire la presă fixează sume mari drept cauțiune, pune apariția oricărei publicații în funcție de aprobarea guvernului și scoate procesele de încălcare a legilor presei din competența curților cu juri.

Guvernul prusian a abandonat procesul conspirației revoluționarilor de la Berlin²²¹, care a durat atîta timp, întrucît procurorul a declarat că martorul principal al acuzării, d-l Hentze, este „suspect”. Acest Hentze este aceeași persoană pe baza mărturiei căreia, în procesul de la Colonia²²², o

* — chiar dacă nu e adevărat, născocirea se potrivește. — Nota trad.

seamă de prieteni de-ai mei au fost condamnați la închisoare în 1852. Dar nu mai sîntem în 1852 și poate că guvernul prusian nu a vrut să se expună riscului de a vedea stigmatizați pentru a doua oară pe toți agenții săi de poliție și amintirea celor petrecute la Colonia să reinvie chiar în capitală, și încă într-o vreme cînd teroarea contrarevoluționară nu mai este suficientă pentru a inspira teamă poporului.

La 1 august guvernul sîrb a trimis un curier la Brestovac, unde prințul Alexandru se află la o cură de ape, cu proiectul de răspuns la poruncile Înaltei Porți. Răspunsul a fost semnat de prinț și trimis imediat la Constantinopol. În el se invocă imposibilitatea de a înfăptui dezarmarea, dat fiind numeroasele primejdii care amenință Serbia, dar se arată că, luîndu-se în considerație dorințele Austriei și ordinul Porții, exercițiile militare au fost sistate. Izet-pașa, guvernatorul Belgradului, a fost rechemat la propria-i cerere. Deocamdată nu se știe cine este succesorul lui.

Se anunță că Bucureștiul este ocupat de 10.000 de turci ; în același timp însă, în numărul de astăzi al ziarului „Moniteur” citim că Austria nu așteaptă decît răspunsul lui Omerpașa la ultima comunicare a colonelului Kalik pentru a ordona intrarea unui corp de armată austriac în Principatele dunărene. Cînd contele Buol a primit din partea prințului Gorceakov înștiințarea cu privire la retragerea rușilor din Principatele dunărene, el a răspuns că „Principatele dunărene vor fi ocupate de trupele austriece, dar aceasta nu are nici o semnificație ostilă față de Rusia”.

Prorogarea parlamentului în 1854 a readus problema orientală la stadiul în care se afla în momentul vacanței parlamentare din 1853. Conferința de la Viena urmează să se aștearnă din nou pe lucru pentru a paraliza operațiile active, a deruta opinia publică și a-i oferi lui sir James Graham o nouă ocazie să spună la redeschiderea parlamentului că spiritele nobile nu înclină spre suspiciune. E demn de relevat faptul că de data aceasta înșelătoția nu pornește de la Austria, ci de la Anglia însăși, după cum reiese din următoarea relatare a corespondentului de la Viena al ziarului „Times” :

„Miniștrii plenipotențieri ai Angliei și Franței l-au informat pe contele Buol că au primit instrucțiuni din partea guvernelor lor să propună convocarea unei conferințe la Viena. După cît se spune, li s-a răspuns că nimic n-ar putea fi mai plăcut pentru curtea imperială”.

La baza noilor deliberări ale conferinței va sta un fel de nouă variantă a notei de la Viena²²³, și anume răspunsul d-lui Drouyn de Lhuys la ultima notificare a d-lui Nesselrode; principalele puncte ale acestei notificări diferă foarte puțin de ceea ce era de așteptat pe baza condițiilor publicate în „Times”, pe care le-am analizat într-unul dintre ultimele mele articole. Acolo nu se pomenește nici un cuvânt despre o contribuție, nici în favoarea turcilor și nici măcar în favoarea aliaților. Protectoratul asupra Moldovei, Valahiei și Serbiei, care a fost uzurpat de Rusia, urmează să facă loc unei uzurpări europene; același lucru urmează să se întâmple cu „protectoratul” asupra creștinilor din Turcia; roadele victoriilor turcești urmează să fie limitate la libertatea navigației pe Dunăre pentru Austria și la o schimbare a tratatului din 1841²²⁴ nu în favoarea Porții, ci în favoarea puterilor.

Cuvîntarea de joi a lordului Clarendon, ale cărei principale puncte le-am relatat, cuprindea o recunoaștere extrem de importantă în legătură cu politica guvernului englez în problema orientală. Clarendon a declarat fățiș :

„Țin să vă reamintesc că războiul a fost declarat la 29 martie, cu mai bine de patru luni în urmă, și toată lumea — cînd spun toată lumea nu mă refer la guvernul maiestății-sale, ci la ofițerii cei mai capabili și mai experimentați, atît din Anglia cît și din Franța — socotea că pe atunci Rusia punea la cale un război de agresiune. Nimeni nu credea că, după ce a concentrat forțe importante la nord de Dunăre, după ce a făcut atîtea eforturi și a adunat toate cele necesare în asemenea cantități, Rusia ar avea altă intenție decît aceea de a porni un marș spre sud; dimpotrivă, toată lumea considera că tocmai aceasta este intenția ei. Deși nu ne îndoiam de vitejia binecunoscută a turcilor, nu puteam totuși să credem că vor fi în stare să reziste trupelor rusești bine disciplinate și superioare din punct de vedere numeric, aflate sub comanda celor mai experimentați generali, în timp ce singurului general turc pe care îl cunoșteam, deși numai după nume — Omer-pașa —, pînă atunci nu i se prezentase ocazia, pe care ulterior a folosit-o cu atîta vitejie, de a-și cîștiga un renume și o glorie trainică. Guvernul francez, ca și noi, avea o părere atît de bine conturată în această privință, încît sir J. Burgoyne și un ofițer francez experimentat din trupele de geniu au fost trimiși la Constantinopol pentru a găsi mijloacele de apărare ale acestui oraș și a strîmtonii Dardanelelor; se acorda o atît de mare importanță misiunii lor și întregul plan al campaniei era considerat atît de indisolubil legat de rezultatele ei, încît lordul Raglan și mareșalul Saint-Arnaud și-au amînat plecarea pentru a avea posibilitatea de a sta personal de vorbă cu ofițerii însărcinați cu această misiune. Apoi armatele unite ale aliaților au plecat la Gallipoli, unde se construiau fortificații puternice. Ele s-au îndreptat spre Constantinopol, avînd tot timpul în vedere necesitatea de a apăra Dardanelele”.

Așadar, tot planul aliaților consta în presupunerea că Rusia va înainta și va ocupa provinciile turcești din Europa, iar trupele aliate vor ocupa capitala Imperiului otoman și Dardanelele. Aceasta este cauza amănărilor și a tuturor deplasărilor, greșit interpretate, ale forțelor anglo-franceze. Vițeja trupelor turcești, care a făcut să se năruie acest ingenios plan ruso-anglo-francez, a fost desigur „neșteptată”.

Cu câteva luni înainte de izbucnirea actualei revoluții spaniole, am relatat cititorilor dv. că au fost puse în mișcare diverse influențe rusești în scopul de a provoca tulburări în peninsulă. Pentru aceasta Rusia nu avea nevoie de agenți direcți. În slujba ei se afla ziarul „Times” — apărător și prieten al regelui-bombă, al „tinerei speranțe” a Austriei*, al lui Nicolaie, al lui George al IV-lea —, care dintr-o dată începe să-și strige indignarea stîrnită de groaznica imoralitate a reginei Isabella și a curții spaniole. Afară de aceasta mai erau agenții diplomați ai guvernului englez, pe care ministrul rusofil Palmerston reușea foarte lesne să-i ducă de nas, zugrăvindu-le perspectiva unui regat al Coburgilor în peninsulă²²⁵. În prezent s-a stabilit în mod cert că nimeni altul decît ambasadorul britanic a fost acela care l-a ascuns pe O'Donnell în palatul său și l-a convins pe bancherul Collado, actualul ministru de finanțe, să avanseze banii de care aveau nevoie O'Donnell și Dulce pentru pronunțiamento-ul lor. Acelora care nu cred că Rusia a avut într-adevăr un amestec în treburile Spaniei îmi voi permite să le reamintesc evenimentele de pe insula León. În 1820 au fost concentrate la Cádiz importante forțe militare pentru a fi trimise în coloniile sud-americane. Pe neașteptate, armata staționată acolo s-a declarat pentru constituția din 1812 și trupe situate în alte localități i-au urmat exemplul. De la Chateaubriand, reprezentantul francez la congresul de la Verona, știm acum²²⁶ că Rusia a încurajat Spania să pornească expediția în America de Sud și a împins Franța să pornească campania din Spania. Pe de altă parte, din mesajul președintelui Statelor Unite** aflăm că Rusia îi promisese să preîntîmpine expediția împotriva Americii de Sud²²⁷. Așadar, nu este nevoie de prea multă perspicacitate pentru a deduce cine a instigat răscoala de pe insula León. Dar vom mai da un exemplu din care se vede atenția plină de delicatețe a Rusiei față de tulburările din peninsula spaniolă. În a sa „Istorie politică a Spaniei

* — Franț-Iosif. — *Nota red.*

** — Monroe. — *Nota red.*

moderne" (Barcelona, 1840), d-l de Marliani, pentru a demonstra că Rusia nu avea nici un motiv să se opună mișcării constituționaliste din Spania, relatează următoarele :

„Pe Neva puteau fi văzuți soldați spanioli care depuneau jurământul pe constituție (din 1812) și-și primeau drapelele chiar din mâna împăratului. În neobișnuita sa expediție împotriva Rusiei, Napoleon a format o legiune specială din prizonierii spanioli internați în Franța care, după înfrângerea armatei franceze, au trecut de partea rușilor. Alexandru i-a primit cu cea mai mare bunăvoință pe spanioli și i-a încartiruit la Peterhof, unde împărăteasa îi vizita deseori. Într-o bună zi, Alexandru le-a ordonat să se adune pe Neva înghețată și i-a pus să jure pe constituția spaniolă, dându-le totodată drapele brodate de împărăteasă cu mâna ei. Acest corp de armată, care de atunci s-a numit corpul de armată «Impăratul Alexandru», a fost imbarcat la Kronstadt și transportat la Cádiz. În 1821, la Ocaña, el și-a dovedit credința față de jurământul prestat pe Neva, răscolindu-se pentru restabilirea constituției”²²⁸.

Rusia, în timp ce țese intrigi prin intermediul Angliei în Peninsula iberică, ponegrește totodată Anglia în ochii Franței. Astfel, în „Neue Preussische Zeitung” citim că Anglia a pus la cale revoluția spaniolă fără știrea Franței.

Ce interes are Rusia să provoace tulburări în Spania? Scopul ei este să creeze o diversiune în Apus, să stârnească divergențe între Franța și Anglia și, în cele din urmă, să împingă Franța la o intervenție. Presa rusofilă din Anglia a și comunicat că baricadele de la Madrid au fost construite de răsculații francezi din iunie. Ceva asemănător i s-a spus, la timpul său, și lui Carol al X-lea la congresul de la Verona :

„Precedentul creat de armata spaniolă a fost imitat în Portugalia, s-a extins asupra Neapolului și Piemontului și constituie pretutindeni un exemplu primejdios de armate care se amestecă în înfăptuirea unor reforme și care sub amenințarea armelor dictează legi țării lor. Imediat după răscoala din Piemont, la Lyon și în alte localități din Franța au avut loc mișcări urmărind același scop. La complotul lui Berton din La Rochelle, au luat parte 25 de soldați din Regimentul 45. Spania revoluționară a transmis înapoi Franței elementele hidoase ale dezbinării și fracțiunile democratice din ambele țări s-au unit împotriva sistemului monarhic”.

Nu vrem cîtuși de puțin să spunem că revoluția spaniolă este opera englezilor și a rușilor. Nici vorbă de așa ceva. Rusia nu sprijină dezordinele decît atunci cînd știe că există o criză revoluționară. Dar adevărata mișcare populară care izbucnește după aceea se dovedește totdeauna deopotrivă de ostilă intrigilor Rusiei ca și asupra exercitate de guvernul

propriu. Așa a fost în Valahia în 1848, așa stau lucrurile în Spania anului 1854.

Perfidia Angliei iese pe deplin la iveală din comportarea lordului Howden, ambasadorul ei la Madrid. Când a plecat să-și ia postul în primire, înainte de a părăsi Anglia, el a convocat pe deținătorii de titluri spaniole și i-a îndemnat să ceară guvernului achitarea sumelor ce li se cuvin și să declare că în caz de refuz nu vor acorda nici un fel de credite comercianților spanioli. În felul acesta, el a creat dificultăți noului guvern, dar de îndată ce a sosit la Madrid a donat o sumă de bani în folosul celor căzuți pe baricade, cucerindu-și aprobarea poporului spaniol.

„Times” îl acuză pe d-l Soulé că a provocat insurecția de la Madrid în interesul actualului guvern american. Dar nu d-l Soulé a scris articolele din „Times” îndreptate împotriva Isabellei a II-a, iar partidul interesat în anexarea Cubei nu a câștigat nimic de pe urma revoluției. În această privință este caracteristică numirea, în postul de guvernator militar al insulei Cuba, a generalului de la Concha, unul dintre secundanții ducelui de Alba în duelul cu fiul d-lui Soulé. Ar fi o greșeală să se creadă că liberalii spanioli împărtășesc cît de puțin vederile liberalului englez d-l Cobden în ceea ce privește renunțarea la colonii²²⁹. Una dintre principalele sarcini ale constituției din 1812 a fost de a menține stăpînirea asupra coloniilor prin introducerea unui sistem unic de reprezentare în noul cod²³⁰. În 1811 spaniolii au efectuat chiar o înarmare pe scară largă, recrutînd cîteva regimente în Galicia — singura provincie spaniolă care nu se afla pe atunci sub ocupația francezilor — pentru a îmbina politica lor în America de Sud cu violența. Păstrarea tuturor coloniilor aparținînd Spaniei era, poate, cel mai de seamă principiu al acestei constituții și actualii revoluționari se situează și ei pe această poziție.

În nici o revoluție comportarea militanților vieții publice nu a oferit un spectacol atît de scandalos ca în această revoluție spaniolă pornită din considerente de „moralitate”. Principala preocupare a coaliției vechilor partide care a format actualul guvern spaniol (adeptii lui Espartero și adeptii lui Narvaez) a constituit-o împărțirea prăzii : funcțiile, posturile, lefurile, titlurile și ordinele. Dulce și Echagüe au și sosit la Madrid, iar Serrano a cerut și el permisiunea să vină pentru a-și asigura partea lui de pradă. Între moderados și progresiști a izbucnit o ceartă violentă : primii sînt acuzați

că i-au numit în posturi pe toți generalii, iar ceilalți că i-au numit pe toți liderii politici. Pentru a potoli patimile „gloa-tei”, toreadorul Puceta a fost avansat din postul de șef al abatoarelor în postul de șef al poliției. Nici chiar ziarul foarte moderat „Clamor Público” nu-și ascunde dezamăgirea :

„Generalii și liderii ar fi dat dovadă de mai multă demnitate dacă ar fi renunțat la avansări, dînd un exemplu nobil de dezinteresare și de credință față de principiile de moralitate proclamate de revoluție”.

Nerușinarea cu care a fost împărțită prada se reflectă și în numirile de ambasadori. Nu vom mai vorbi de numirea la Paris a lui señor Olozaga, care, fiind în 1843 ambasadorul lui Espartero la aceeași curte, a complotat cu Ludovic-Filip, cu Cristina și cu Narvaez, nici de numirea la Viena a lui Alexandro Mon, fost în 1844 ministru de finanțe al lui Narvaez, nici de numirea la Lisabona a lui Ryos y Rosas și la Torino a lui Pastor Diaz, doi membri ai partidului moderados, destul de puțin dotați; e suficient să dăm ca exemplu pe Gonzalez Bravo, o întrupare a corupției spaniole, numit ambasador la Constantinopol. În 1840 Bravo scotea revista „El Guirigay” („Flecăreala”), un fel de „Punch”²³¹ madrilen, în care o ataca cu vehemență pe Cristina. Trei ani mai tîrziu, goana după o funcție l-a transformat într-un aderent zgomotos al partidului moderados. Narvaez, care avea nevoie de o unealtă docilă, l-a folosit pe Bravo ca prim-ministru al Spaniei și apoi l-a azvîrlit cît colo de îndată ce s-a putut dispensa de el. În timpul cît a fost prim-ministru, Bravo a numit în postul de ministru al finanțelor pe un anume Carrasco, care a jefuit pur și simplu vistieria spaniolă. Postul de subsecretar la ministerul finanțelor, Bravo l-a dat tatălui său, care fusese dat afară din acest minister, unde ocupa un post subaltern, pentru că lua mită; pe cumnatul său, un client obișnuit al teatrului Principe, l-a făcut camerier al reginei. Cînd i se reproșau trădările și corupția, Bravo răspundea : „Nu este oare ridicol să rămii întotdeauna același ?” Și acest om a fost ales pentru funcția de ambasador al „revoluției moralității”.

În contrast cu ticăloșiile cercurilor oficiale, care dezono-rează mișcarea spaniolă, este îmbucurător cînd auzi că poporul a silit în cele din urmă aceste cercuri s-o traducă pe Cristina în fața judecării cortesurilor și să consimtă la convocarea unei adunări naționale constituante fără senat, deci care să nu fie bazată pe legea electorală din 1837 sau pe

aceea din 1845. Guvernul n-a îndrăznit încă să impună o lege electorală făcută de el; poporul însă se pronunță în unanimitate pentru votul universal. La Madrid, în alegerile pentru garda națională, au fost aleși exclusiv progresiști.

În provincii domnește o totală anarhie. Pretutindenii au fost instituite și acționează junte și fiecare dintre acestea publică decrete în interesul ținutului respectiv: una desființează monopolul tutunului, alta impozitul pe sare. Contrabandiștii desfășoară o amplă activitate și succesul lor este cu atât mai mare cu cât în Spania ei sînt singura forță care nu e supusă dezorganizării. La Barcelona, soldații se bat cînd între ei, cînd cu muncitorii. Această stare de anarhie din provincii este cît se poate de favorabilă, întrucît nu permite capitalei să ia în mîinile ei cauza revoluției.

În momentul de față presa din Madrid este reprezentată de următoarele ziare: „España“, „Novedades“, „Nación“, „Época“, „Clamor Público“, „Diario español“, „Tribuno“, „Esperanza“, „Iberia“, „Catolico“, „Miliciano“, „Independencia“, „Guardia Nacional“, „Esparterista“, „Union“, „Europa“, „Espectator“, „Liberal“, „Eco de la revolución“. Ziarele „Heraldo“, „Boletin del pueblo“ și „Mensajero“ și-au încetat apariția.

Scris de K. Marx la 15 august 1854

Publicat în ziarul

„New York Daily Tribune“ nr. 4.172
din 1 septembrie 1854

Semnat: *Karl Marx*

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

* Revoluția din Spania. — Bomarsund

Londra, vineri 18 august 1854

Din articolele de fond apărute în ziarele „Assemblée nationale“, „Times“ și „Journal des Débats“ se vede că nici partidul rus pur, nici partidul ruso-coburgic, nici partidul constituțional nu sînt mulțumite de mersul revoluției spaniole. De aici s-ar putea trage concluzia că Spania mai are oarecare șanse, deși aparențele par să dovedească contrarul.

În ziua de 8 august, o delegație a Clubului unional²³² l-a vizitat pe Espartero pentru a-i remite o adresă prin care se cere introducerea votului universal. Una după alta sosesc numeroase petiții cu același conținut. În legătură cu aceasta, în consiliul de miniștri au avut loc dezbateri prelungite și animate. Dar adepții votului universal, ca și adepții legii electorale din 1845, au suferit o înfrîngere. „Gaceta“ din Madrid publică un decret cu privire la convocarea cortesurilor la 8 noiembrie; decretul este precedat de un exposé* adresat reginei. Alegerile se vor ține pe baza legii din 1837, cu mici modificări. Cortesurile urmează să constituie o adunare constituantă unică, funcțiile legislative ale senatului fiind suprimate. Două puncte ale legii din 1845 au rămas în vigoare, și anume punctul referitor la modul de constituire a organelor electorale în competența cărora intră organizarea operației de votare și publicarea rezultatelor alegerilor (mesas) și acela referitor la numărul deputaților: este ales un deputat la 5.000 de alegători. Așadar, adunarea va număra între 420 și 430 de membri. Potrivit unei circulare date de Santa Cruz, ministrul afacerilor interne, înregistrarea alegătorilor trebuie să fie terminată pînă la 6 septembrie. După verificarea listelor de către autoritățile provinciale, înregistrarea se va

* — expunere. — *Nota trad.*

încheia la 12 septembrie. Alegerile vor avea loc la 3 octombrie în principalele centre ale circumscripțiilor electorale. Numărarea voturilor va începe la 16 octombrie în capitala fiecărei provincii. În cazurile în care rezultatul alegerilor va fi controversat și va fi nevoie de o nouă alegere, ea va trebui să se termine pînă la 30 octombrie. În instrucțiuni se spune fără echivoc că

„cortesurile din 1854 trebuie să salveze monarhia, așa cum au făcut cele din 1837; ele trebuie să stabilească o nouă legătură între tron și națiune; aceste scopuri nu pot constitui un obiect de discuție și nici de interpelări”.

Cu alte cuvinte, guvernul interzice să se discute problema dinastiei; de aici „Times” trage o concluzie contrară, presupunînd că problema se va pune astfel: ori dinastia actuală, ori nici un fel de dinastie; mai e oare nevoie să subliniem că această din urmă perspectivă mîhnește nespus de mult ziarul „Times” și-i răstoarnă toate socotelile?

Legea electorală din 1837 acordă dreptul de vot numai cetățenilor care dețin în proprietate sau în arendă o casă sau un teren, care plătesc mayores cuotas (impozit pe corăbii perceput de stat) și care au împlinit vîrsta de 25 de ani. În afară de aceasta, se bucură de dreptul de vot: membrii academiilor spaniole de istorie și de arte frumoase, doctorii și licențiații facultăților de teologie, drept și medicină, membrii colegiilor ecleziastice, vicarii parohiilor împreună cu clerul aflat în subordinea lor, judecătorii și avocații cu stagiul de doi ani, ofițerii cu un anumit stagiul în armată, aflați fie în serviciul activ, fie în rezervă, medicii, chirurgii, farmaciștii cu un stagiul de doi ani, arhitecții, pictorii și sculptorii care sînt membri ai vreunei academii, profesorii și membrii corpului didactic din orice instituție de învățămînt public. Prin aceeași lege sînt privați de dreptul de vot cei care nu plătesc impozitele față de stat și de comună, falșii, persoanele aflate sub interdicție morală sau civilă și, în sfîrșit, toți cei în curs de a fi judecați sau anchetați.

Așadar, decretul nu acordă votul universal și scoate problema dinastiei din competența cortesurilor. Cu toate acestea, pare puțin probabil ca chiar și o asemenea adunare să fie realizabilă. În 1812 cortesurile spaniole nu s-au ocupat de problema monarhiei numai pentru că ea nu exista decît cu numele, întrucît de ani de zile regele se afla în afara granițelor Spaniei. În 1837 ele nu s-au ocupat de această problemă pentru că mai întîi trebuia să se pună capăt monarhiei

absolute și abia după aceea cortesurile se puteau gândi la atitudinea lor față de monarhia constituțională. În ceea ce privește situația generală din țară, „Times” deplînge pe bună dreptate faptul că în Spania nu există centralizarea din Franța și că din această cauză, chiar dacă în capitală se obține o victorie asupra revoluției, acest lucru nu este hotărîtor în ceea ce privește provincia atîta timp cît acolo dăinuie starea de „anarhie” fără de care nici o revoluție nu poate fi încununată de succes.

Se înțelege de la sine că în revoluțiile spaniole există unele momente caracteristice numai lor. De pildă, îmbinarea jafului cu acțiunile revoluționare este o particularitate care s-a manifestat pentru prima oară în războiul de guerillă împotriva invaziei franceze, apoi a fost preluată de „regaliști” în 1823 și de carliști începînd din 1835. De aceea știrea că la Tortosa, în Catalonia de jos, au avut loc dezordini grave nu are nimic surprinzător. În proclamația din 31 iulie, junta populară din acest oraș declară :

„O bandă de criminali odioși, acționînd sub pretextul revendicării de a se desființa impozitele indirecte, a pus stăpînire pe oraș și a călcat în picioare toate legile sociale. Acțiunea ei a fost marcată de jafuri, asasinat și incendieri”.

De altfel junta a restabilit repede ordinea : cetățenii s-au înarmat și s-au grăbit să vină în ajutorul slabei garnizoane a orașului. S-a întrunit o comisie militară împuternicită să urmărească și să pedepsească pe cei care poartă vina evenimentelor de la 30 iulie. Bineînțeles că aceste evenimente au oferit ziarelor reacționare un prilej de perorații pline de virtute. Cît de puțin îndreptățite sint ele se poate vedea din știrea publicată de „Messenger de Bayonne” potrivit căreia carliștii și-au arborat steagul în provinciile Catalonia, Aragon și Valencia, și anume chiar în munții din apropiere unde în timpul războaielor carliste își aveau principalele cuiburi. În rîndurile carliștilor a apărut pentru prima oară ladro faccioso, adică un tilhar care se dă drept aderentul unui partid urmărit de puterea guvernamentală. Încă din timpul lui Viriatus, luptătorul de guerillă spaniol a avut ceva de tilhar în el ; dar ca un tilhar sadea să-și atribuie titlul de luptător de guerillă, aceasta este o inovație carlistă. Participanții la evenimentele din Tortosa aparțin, fără îndoială, acestei categorii.

La Lérida, Saragosa și Barcelona situația este gravă. Priemele două orașe au refuzat să se unească cu Barcelona pen-

tru că acolo conducerea o au militarii. Dar, după cum se vede, nici acolo Concha nu este în stare să facă față furtunii, și locul său urmează să-l ia generalul Dulce, deoarece se crede că popularitatea pe care acest general și-a cîștigat-o în ultimul timp oferă mai multe garanții în ceea ce privește înlăturarea greutăților.

La Madrid, societățile secrete și-au reluat activitatea și, la fel ca în 1823, ele conduc partidul democrat²³³. Primul lucru pe care, la insistențele lor, îl cere poporul este ca toți cei care au fost miniștri începînd din 1843 să dea socoteală de activitatea lor.

Guvernul răscumpără armele acaparate de popor în zilele luptelor pe baricade. Pe această cale el a pus mîna pe 2.500 de puști care înainte se aflau în mîinile răsculaților. „Ayacucho” don Manuel Sagasti, fostul jef politic * al Madridului în 1843, a fost repus în funcția sa. El a lansat două proclamații — una către populație și alta către miliția națională — în care declară că intenționează să reprime cu hotărîre orice dezordini. Acțiunea de înlăturare a oamenilor lui Sartorius din diferitele funcții se desfășoară foarte rapid. Este, poate, singurul lucru care se face rapid în Spania. În această chestiune, toate partidele se arată deopotrivă de grăbite.

Contrar comunicărilor anterioare, Salamanca nu se află la închisoare. El a fost arestat la Aranjuez, dar a fost curînd eliberat și acum este la Malaga.

O dovadă că poporul, prin presiunea pe care o exercită, ține sub controlul său guvernul — fapt fără precedent în istoria Spaniei — o constituie importanțele schimbări de personal și simplificări ale aparatului departamentelor respective, efectuate de ministrul de război, ministrul afacerilor interne și ministrul lucrărilor publice.

Partidul unionist, sau partidul Coburg-Braganza²³⁴, este foarte slab. Altfel ce motiv ar fi avut să facă atîta zarvă în jurul singurei adrese trimisă din Portugalia gărzii naționale din Madrid? La o examinare mai atentă reiese că adresa (care pornește de la ziarul „Journal de Progrès” din Lisboa) nu se referă de loc la problema dinastică, ci este pur și simplu un salut frățesc de felul aceluia care ne sînt atît de cunoscute din timpul mișcării din 1848.

Principala cauză a revoluției spaniole a fost starea în

* — guvernator. — Nota trad.

care se găseau finanțele și, îndeosebi, decretul lui Sartorius, care prevedea plata impozitelor cu 6 luni înainte. Când a izbucnit revoluția, toate casele de bani ale statului erau goale, deși la nici un departament nu se făcuseră plăți; ba, mai mult, de luni de zile sumele destinate unor scopuri precise nu fuseseră folosite conform destinației lor. Astfel, de pildă, taxele pentru drumuri, percepute la bariere, nu au fost nicidecum folosite pentru întreținerea drumurilor. Aceeași soartă au avut-o și fondurile alocate special pentru lucrări publice. Când s-a făcut revizia caselor lucrărilor publice, în locul scriptelor de evidență a sumelor cheltuite pentru lucrări executate s-au descoperit chitanțe ale favoriților de la curte. Se știe că de multă vreme la Madrid ocupația cea mai bănoasă o constituiau operațiile financiare. Bugetul Spaniei pe anul 1853 se prezenta astfel:

Lista civilă și apanajele	47.350.000	de reali
Legislația	1.331.685	„
Dobinzile la datoria publică	213.271.423	„
Președintele consiliului de miniștri	1.687.860	„
Departamentul afacerilor externe	3.919.083	„
Departamentul justiției	39.001.233	„
Armata	278.646.284	„
Flota	85.165.000	„
Departamentul afacerilor interne	43.957.940	„
Poliția	72.000.000	„
Departamentul finanțelor	142.279.000	„
Pensiile	143.400.586	„
Biserica	119.050.508	„
Cheltuieli excepționale	18.387.788	„
Total		1.209.448.390 de reali

În pofida acestui buget, dintre toate țările europene Spania este țara în care se percep cele mai puține impozite și nicăieri problema economică nu este atât de simplă ca aici. Reducerea și simplificarea aparatului birocratic prezintă aici mai puține dificultăți, întrucât există tradiția ca municipalitățile să-și conducă singure treburile; același lucru este valabil și pentru reforma tarifului vamal, și pentru folosirea rațională a bienes nacionales * care nu au fost încă înstrăinate. Într-o țară ca Spania, cu resurse atât de puțin dezvoltate și cu o populație atât de puțin numeroasă — abia 15.000.000 de locuitori —, problema socială, în înțelesul modern al cuvîntului, nu are o bază.

* — terenuri ale statului. — *Nota trad.* —

Din ziarele engleze veți afla despre primele acte de vitejie ale armatei britanice la Bomarsund. Bietele ziare, care nu au avut niciodată prilejul să anunțe vreun eveniment cu adevărat de seamă, se entuziasmează în fața succeselor obținute de 10.000 de francezi împotriva unui număr de 2.000 de ruși. Nu vom insista asupra acestor acte de vitejie; mai bine să examinăm consecințele ce le va avea cucerirea unei insule care este un faubourg * al Stockholmului și nu al Petersburgului. Ziarul francez „Siècle” a comunicat — și numeroase ziare au reprodus această știre — că Suedia se va alătura neîntârziat măsurilor active ale puterilor occidentale împotriva Rusiei. Cît de verosimilă este această știre se poate aprecia după faptul că Suedia a încheiat un tratat de neutralitate armată tocmai în momentul cînd ar fi putut efectua cu succes operații militare în mlaștinile și pădurile Finlandei. Își va schimba ea oare politica acum, cînd timpul favorabil acestor operații a trecut? Anglia și Franța au refuzat să dea regelui Oscar garanțiile bănești și teritoriale cerute de acesta în schimbul aderării sale. Mai mult, cum se explică ordinul guvernului suedez cu privire la demobilizarea unei escadre întregi dacă Suedia intenționează într-adevăr să participe la operațiile militare? Această demobilizare privește vasele de linie „Carol al XII-lea”, „Prințul Oscar”, fregata „Désirée” și corvetele „Gefle” și „Thor”.

Luarea Bomarsundului acum, cînd la această latitudine marea va fi curînd acoperită cu ghețuri, nu poate avea importanță. La Hamburg predomină părerea că după aceasta va urma cucerirea orașului Riga. Ea se bazează pe o scrisoare pe care căpitanul Heathcote, comandantul vasului „Archer”, i-a trimis-o d-lui Hertoleț, consulul englez de la Memel, în care se face cunoscut că pînă la 10 august toate vasele străine trebuie să părăsească rada portului Riga.

Prusia, după cît se pare, încurajează intens contrabanda cu material de război la granița ei cu Rusia și, în același timp, se pregătește s-o rupă cu puterile occidentale. Comandanții porturilor Königsberg **, Danzig, Kolberg și Swinemünde *** au primit dispoziții să întărească fortificațiile respective.

Cele mai influente ziare din Norvegia și din Suedia declară că

* — suburbie. — *Nota trad.*

** Actualmente Kaliningrad. — *Nota trad.*

*** Denumirile germane ale orașelor poloneze: Gdansk, Kolobrzeg și Świnoujście. — *Nota trad.*

„ar fi mai mult decît o nebunie să ne alăturăm aliaților și să ne expunem la sacrificii uriașe fără a avea convingerea absolută și precisă că Rusia va fi definitiv zdrobită, iar Polonia restaurată. În caz contrar, chiar și alipirea Finlandei la Suedia nu va fi decît o înșelăciune și o cursă”.

Nu trebuie să uităm că toate aceste guverne nordice se află în conflict cu propriile lor popoare. La Copenhaga, de exemplu, situația este următoarea : alegătorii din Schleswig-Holstein au hotărît să se abțină cu desăvîrșire de la participarea în alegerile în rigsråd ; totodată, alegătorii din Copenhaga au trimis doctorului Madvig, deputat în landsting, o adresă în care îi recomandă să nu accepte un loc în rigsråd, deoarece decretul regelui a constituit o încălcare a constituției daneze și a drepturilor poporului danez.

Scris de K. Marx la 18 august 1854

Publicat în ziarul

„New York Daily Tribune“ nr. 4.174
din 4 septembrie 1854

Semnat : *Karl Marx*

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

Cucerirea Bomarsundului ²³⁵

(PRIMUL ARTICOL)

Armatele aliaților au trecut, în sfârșit, la acțiuni decisive. Ele au luat Bomarsundul. La 3 și 4 august trupele franceze și infanteria marină britanică au debarcat pe insulele Aland ; la 10 august fortăreața a fost împresurată ; în următoarele trei zile au fost construite baterii și au fost instalate tunuri ; la 14 august s-a deschis focul ; în ziua de 15 au fost luate cu asalt cele două turnuri rotunde, unul de către francezi, iar celălalt de către englezi ; în ziua de 16, după o luptă scurtă în care aliații n-au avut aproape nici un fel de pierderi, fortul cel mare cu cazemate a capitulat. Rapiditatea cu care au fost efectuate aceste acțiuni este, fără îndoială, o dovadă de curaj. După toate informațiile pe care le aveam, ar fi fost de așteptat ca pentru cucerirea acestei fortărețe să fie nevoie de un asediu în toată regula, de deschiderea a cel puțin unei tranșee paralele și de lucrări de apropiere, care ar fi durat vreo două săptămîni. Pînă și ziarul „Times” din Londra, care de multă vreme vorbea pe un ton de parcă ar fi fost de ajuns ca infanteria aliată să atace la baionetă zidurile de piatră pentru ca ele să se prăbușească, pînă și acest ziar a fost nevoit să recunoască în cele din urmă că fără un asediu nu se poate face nimic și că această operație obositoare va necesita, probabil, două săptămîni.

De aceea, dacă atacul s-a încheiat cu succes cam la o săptămîină după împresurarea fortăreței și în a șasea zi de la începerea lucrărilor de săpare a tranșeelor, rezultă în mod firesc că asediatorii s-au lovit de dificultăți mult mai mici decît se așteptau. E de la sine înțeles că, atîta timp cît nu s-au primit rapoarte amănunțite în legătură cu asediul, nu

putem decît să facem unele presupuneri în legătură cu cauzele care au ușurat atacul ; există însă o serie de împrejurări care ar fi putut să-i favorizeze pe asediatori. O parte considerabilă din efectivul garnizoanei era alcătuită din finlandezi și chiar din locuitori ai insulelor Aland. Este de la sine înțeles că ei nu prea erau însuflețiți de patriotism rusesc și, după cele spuse de dezertori, luaseră chiar hotărîrea să nu lupte de loc dacă le va fi cu putință. Se pare că locuitorii insulelor, cînd s-au convins că aliații sînt hotărîți să atace Bomarsundul cu toată seriozitatea, i-au primit ca pe niște eliberatori ai lor de sub jugul rusesc, le-au furnizat, cum era și firesc, tot felul de informații și le-au dat tot sprijinul. Dar principala cauză trebuie să fi fost un defect destul de serios în însăși construcția fortăreței. Cum nu ne putem procura un plan al fortăreței, iar informațiile noastre în această privință se bazează, toate, pe simple vederi și scheme, precum și pe descrieri făcute de neprofesioniști (în orice caz nu de ofițeri din trupele de geniu), care sînt de aceea extrem de vagi, și cum aceste vederi și descrieri se contrazic într-o serie întreagă de amănunte, nu putem stabili în ce constă acest defect.

Totuși, judecînd după ceea ce ne oferă aceste scheme, cele două turnuri rotunde se flanchează între ele, într-o anumită măsură, cu focul lor ; dar fiindcă în orice fortificație rotundă tunurile trebuie să fie amplasate radial, iar focul lor să fie extrem de dispersat, înseamnă că cu cît e mai mică fortificația, deci și numărul tunurilor, cu atît focul are o dispersare mai mare și deci o eficacitate mai mică. De aceea stăruie Montalembert atît de mult asupra inconvenientelor pe care le prezenta folosirea unor astfel de turnuri, afară de cazul cînd caracterul dispersat al focului este compensat de sprijinul puternic pe care fiecare turn îl primește de la vecinii săi din dreapta și din stînga și de la fortăreața principală, situată în spatele său. Dacă 5 sau 6 turnuri de acest fel își pot concentra focul asupra unui singur punct, atunci acest foc devine tot atît de concentrat și de eficace pe cît de dispersat și de slab era înainte. În afară de aceasta, Montalembert știa perfect de bine că în ultimele faze ale unui asediu, cînd trebuie să se pornească la asalt, focul infanteriei se dovedește a fi cel mai eficace împotriva atacanților. De aceea el nu numai că avea grijă ca turnurile sale

să fie prevăzute cu lucrări pentru infanteria apărătorului, dar lega, de obicei, între ele diferitele turnuri printr-un fel de comunicație sau tranșee acoperită, care servea nu numai ca o cale de comunicație ferită, dar și ca un adăpost din care infanteria putea să execute focul. Utilitatea unei asemenea tranșee a fost dovedită nu de mult la Arab-Tabia, unde întreaga apărare din flanc se reducea la o tranșee de acest fel și unde un mic grup de arnăuți a putut să respingă unul după altul toate atacurile rușilor. Și, în sfârșit, Montalembert a căutat să facă în așa fel ca turnurile sale să fie puse la adăpost de orice coup de main*. El le înconjura cu un șanț, cu o comunicație acoperită și uneori le considera doar ca un réduit, ca ultima poziție de rezervă a unei redute mari și puternice. Aceasta a fost cea mai matură construcție a sa și, după cât se pare, cea mai reușită. Ea a fost adoptată, cu unele modificări mai mari sau mai mici, aproape în toate lucrările de fortificație din ultima vreme în care sînt folosite micile turnuri ale lui Montalembert. Ca un adaos la aceste piedici pentru accesul la turn, el a amenajat în chip foarte ingenios, pentru infanteria care-l apăra, tot catul de jos sau subsolul lui.

După cât se pare, rușii au comis în toate aceste privințe greșeli destul de serioase. Durata tragerii de pregătire a asaltului — 20-30 de ore — a fost, evident, prea scurtă pentru a se produce o breșă îndeajuns de largă, chiar dacă se foloseau tunuri de 32 de livre, bineînțeles dacă zidăria n-a fost de altă calitate decît aceea care se folosește de obicei la fortificații. De aceea se poate presupune că turnurile au fost luate, cu ajutorul scărilor de asediu, de către soldați care au pătruns prin ambrazuri și au deschis porțile, aruncîndu-le în aer. Aceasta, de asemenea, presupune un foc de flanc foarte slab, și întrucît se pare că fortul principal nu avea în spatele său baterii pentru sprijinirea turnurilor, fiecare dintre acestea era flancat doar de focul celuilalt. Această greșeală este cu atît mai gravă, cu cît, după cum reiese din examinarea schemelor, terenul extrem de accidentat din regiunea fortului a permis trupelor de asalt să se apropie destul de mult, adăpostindu-se în dosul ridicăturilor de pămînt. Mai departe, judecînd după ceea ce arată schemele și după cele petrecute, n-au fost luate nici un fel de măsuri împotriva

---

* — atac prin surprindere. — *Nota trad.*

unui coup de main. În jurul turnurilor nu existau, pe cît se pare, nici un fel de redute, iar cele construite de ruși în fața turnurilor au fost abandonate aproape fără nici o rezistență. Se spune că fiecare turn era înconjurat de un șanț; dar șanțurile par să fi fost foarte puțin adînci și nu erau adaptate pentru luptele de apărare ale infanteriei. Era de ajuns ca aliații să pună stăpînire pe turnuri pentru ca fortul principal, dominat de ele, să cadă inevitabil în mîinile lor. De aceea el a și căzut, după ce a întîmpinat, probabil, doar un simulacru de rezistență.

Apreciînd aceste fortificații după durata atît de scurtă a asediului lor, s-ar putea crede că cei care le-au construit n-au luat de loc în considerație posibilitatea unui atac serios de pe uscat. Construind aceste turnuri, ei au avut, probabil, în vedere numai respingerea atacurilor unor detașamente de infanterie marină cu un efectiv de vreo 2.000 de oameni și nu îndeajuns de puternice pentru a porni la asalt sau pentru a începe, cu oarecare șanse de succes, un asediu în toată regula. De aceea frontul dinspre mare era cel mai puternic, în timp ce frontul dinspre uscat, pe care îl formau turnurile, era mai mult aparent decît real. Or, experiența ne arată că chiar 1.000 de soldați din infanteria marină ar fi putut, probabil, încă cu multe luni în urmă să ia cu asalt turnurile și să silească astfel fortul principal să capituleze!

În ceea ce privește asaltul ca atare, se pare că el a fost foarte bine executat atît de francezi cît și de englezi. Englezii sînt specialiști cunoscuți în materie de asalt; aceasta este metoda lor preferată, care nu dă greș aproape niciodată. Francezii preferă atacul în cîmp deschis; iar în caz de asediu, cu înclinația lor firească spre matematică, ei preferă să aplice procedeele metodice ale științei specifice franceze care a fost elaborată de Vauban. Dar se pare că și ei s-au lăsat antrenați de energia unui veteran englez. În armata de la Bomarsund se afla un colonel bătrîn cu numele de Jones, omul care l-a întrecut pe Vauban cînd, la Badajóz, Ciudad-Rodrigo și San Sebastian, luptînd împotriva unor garnizoane viteze și îndîrjite, a izbutit, cu mijloace vădit insuficiente, să reducă asediul aproape cu o treime din durata reglementară. Colonelul Jones nu este un inginer oarecare. Spre deosebire de confracții săi, el nu privește asediul ca pe un

simpliciu exercițiu în cadrul căruia inginerul principal dă un examen și trebuie să demonstreze în fața întregii armate în ce măsură a reținut și și-a rînduit în memorie toate regulile și prescripțiile unui asediu în toată regula și toate prevederile înscrise de Vauban în tratatul său „Asediul cetăților”²³⁶. El nu consideră că întreaga armată s-a adunat acolo de dragul inginerilor, pe care trebuie să-i apere în timp ce ei își văd de exhibițiile lor. Colonelul Jones este în primul rînd ostaș și apoi inginer. El cunoaște bine pe soldatul englez și știe ce i se poate cere. Și cucerirea rapidă, cu curaj și fără nici o zarvă a Bomarsundului, într-un termen de două ori mai scurt decît cel stabilit, aduce atît de mult cu străpungerea și luarea cu asalt a fortărețelor spaniole, încît ea nu putea să fie condusă de nimeni altul decît de bătrînul Jones. Francezii n-ar fi putut să inventeze niciodată un asemenea procedeu de cucerire a unei fortărețe. El este în contradicție cu întreaga lor mentalitate, este prea rectiliniu, prea lipsit de politețe și contrar bunelor maniere. Dar ei n-au putut să conteste autoritatea unui om care cu 50 de ani în urmă a încercat, chiar pe pielea lor, procedeuul său nereglementar de a lua o fortăreață și a putut verifica eficacitatea lui în toate cazurile. Iar cînd a început asaltul, se pare că dîrzenia lor n-a fost cu nimic mai prejos de aceea a englezilor.

Este ciudat că rușii, care se mîndreau atît de mult cu priceperea cu care au dat asalturile lor de la Perekop și Ocaikov pînă la Varșovia și Bistrița, au fost respinși ori de cîte ori au încercat să ia cu asalt fortificații de campanie, iar în luptele de la Șilistra n-au fost în stare să ia o fortificație de campanie nici măcar printr-un asediu în toată regula, și au fost nevoiți să se retragă, deși garnizoana turcească a fortăreței nu primise nici un sprijin din afară; pe de altă parte, chiar la începutul actualului război, turcii au luat cu asalt o fortificație permanentă a rușilor, fortul Sf. Nicolaie, iar faimoasa fortăreață Bomarsund a fost cucerită aproape fără să i se facă cinstea deschiderii unei tranșee paralele. Trebuie de asemenea să relevăm că, după cît se vede, flota n-a adus o contribuție cît de cît importantă la această victorie. Navele, pe cît se vede, au căutat, ca întotdeauna, să se mențină la distanță de bateriile din cazemate.

Dar, după cît se pare, acest succes este de natură să-i determine pe aliați să nu mai întreprindă nimic în cursul toamnei care vine. În orice caz, unitățile care urmau să plece într-o mare expediție la Sevastopol n-au ridicat încă ancora și, după cum s-a anunțat, o să mai întîrzie vreo cîteva săptămîni. Dar atunci o să fie prea tîrziu, și în felul acesta bravilor soldați ai armatei aliate le vor fi asigurate odihna de iarnă și repausul, care sînt atît de necesare după toate lipsurile îndurate de ei în tabăra de la Varna.

Scris de F. Engels la 21 august 1854

Publicat, ca articol de fond, în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 4.174
din 4 septembrie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

Cucerirea Bomarsundului

(AL DOILEA ARTICOL)

Amănuntele în legătură cu luarea Bomarsundului, așa cum sînt ele prezentate de diferite ziare, continuă să fie destul de confuze și lipsite de date concrete. De fapt, n-am aflat nici pînă acum la ce distanță de forturi au fost amplasate bateriile de asediu și unde au fost ancorate navele în timpul atacului dinspre mare. Contrar așteptărilor, nici după ce forturile au fost cucerite de trupele aliate n-am aflat nimic nou despre felul cum erau ele construite. Aproape toate chestiunile importante sînt trecute sub tăcere, iar publicului i se prezintă, spre a-l distra, mai mult aspecte pitorești decît amănunte de ordin tehnic. Pînă și comunicatele oficiale sînt atît de neglijent întocmite, că nu poți stabili cu precizie dacă fortul Izee (după ortografia locală), care a fost cucerit de francezi, a trebuit sau nu să fie luat cu asalt, căci, după cît se pare, în acest fort n-a opus rezistență aproape nimeni, afară de comandantul lui.

Din puținele date pe care le-am putut obține am aflat că, așa cum de altfel am bănuțit călăuzindu-ne după scheme, cele două turnuri au fost construite pe un teren atît de accidentat, încît rîpele, povirnișurile și stîncile ofereau posibilități naturale de apropiere pînă la o distanță destul de mică de șanțurile lor. Aliații au putut să ocupe poziții comode în aceste rîpe, la adăpost de șrapnelele rusești care treceau pe deasupra capetelor lor ; și, după ce au căpătat astfel posibilitatea de a-și construi baterii în imediata apropiere a obiectivului, ei au început încă din prima zi de asediu să tragă cu acele baterii care în asemenea cazuri se folosesc de obicei în ultima etapă, și anume cu bateriile de asediu. Faptul că rușii și-au construit fortificațiile pe un asemenea teren, fără să-l niveleze măcar pînă la o distanță de 600—800 de iarzi de aceste fortificații, dovedește că ei nu s-au așteptat niciodată la un atac serios pe uscat. După cît se pare, bateriile de asediu au fost

amplasate la o distanță de cel mult 500—600 de iarzi de forturi, deoarece francezii au efectuat bombardarea acestora cu tunuri de 16 livre, care în general sînt socotite ca insuficient de grele pentru a face o breșă într-un zid chiar și la o distanță de 100—150 de iarzi. Or, un bombardament de 36 de ore a provocat turnului asemenea stricăciuni, încît după alte 12 ore s-ar fi prăbușit o fațadă întreagă. Englezii au bombardat fortul Notici cu 60 de tunuri de 32 de livre, în greutate de 45 de chintale englezești fiecare.

Aceste tunuri, după cum se arată în cartea „Artileria navală” a lui sir Howard Douglas²³⁷, se folosesc cu o încărcătură reglementară de 7 livre de pulbere, și la o distanță de 400—500 de iarzi ghiuleaua pătrunde în stejar masiv pînă la 2—2,5 picioare. Ghiulelele tunurilor franceze de 16 livre, cu o încărcătură de 5 livre, pătrund, de la o distanță de 400—500 de iarzi, în construcțiile din lemn de stejar pînă la o adîncime de 1,5—2 picioare. Dacă englezii, cum e de presupus, au mărit încărcătura pînă la cel puțin 8 livre, nu este de mirare că, avînd de două ori mai multe tunuri și încă de calibru de două ori mai mare, au reușit să deschidă o latură a fortificației în mai puțin de 12 ore.

Cît despre atacul dinspre mare, trebuie spus că el n-a fost decît o simplă diversiune. Numai căpitanul Pelham s-a folosit de acest prilej pentru a face o experiență științifică. El a tras cu tunul său principal de 8 țoli, cu țeavă lungă, și a tras cu toată perseverența și regularitatea care caracterizează focul pentru străpungerea zidurilor, căutînd, pe cît i-a fost cu putință, să nimerească mereu în același punct. Aceste tunuri de 8 țoli, cu țeavă lungă, sînt cele mai bune din cîte posedă flota engleză de război. Marea lor greutate (95 de chintale englezești) permite folosirea unei încărcături de 16 livre de pulbere pentru o ghiulea masivă cu greutatea de 68 de livre. Efectul distrugător al unei asemenea ghiulele, chiar și la o distanță de 500—600 de iarzi, este incomparabil mai mare decît acela al ghiulelelor de 18 sau 24 de livre, care au fost folosite pînă acum, în mod obișnuit, la bateriile de asediu. Dirijat cu pricere, un asemenea tir nu poate să nu producă un efect enorm. Și, într-adevăr, tirul perseverent al căpitanului Pelham a dezvăluit foarte curînd secretul fortărețelor de granit ale rușilor. Au fost suficiente cîteva salve de tun pentru a desprinde din zid ceea ce înainte părea să fie un bloc de granit masiv, dar în realitate s-a dovedit a fi doar o placă de captușire, a cărei grosime era în vădită disproporție cu înălțimea și

lățimea ei. După alte câteva salve au căzut și plăcile vecine, și îndată după aceea din pereți s-a desprins, cu zgomot mare, o avalanșă de moloz, care a lăsat descoperită însăși inima fortăreței. A devenit evident că „granitul” nu era decît o aparență; s-a văzut că, de îndată ce cădeau plăcile, relativ subțiri, cu care era îmbrăcat escarpamentul, în dosul lor nu se afla nici un fel de zidărie solidă de piatră care să poată opri obuzele. În realitate, pereții nu erau decît niște simple căptușeli, avînd spațiul dintre ele umplut cu piatră spartă, nisip și alte materiale complet lipsite de coeziune și trăinicie. Dacă fortul principal a fost construit în felul acesta, nu încape îndoială că nici zidăria turnurilor nu era de calitate mai bună, și astfel devine perfect explicabilă rapiditatea cu care au putut fi ele străpunse. Și acești pereți, atît de puțin rezistenți, au fost în stare să țină la respect, timp de aproape patru luni de zile, prin înfățișarea lor impunătoare, întreaga flotă anglo-franceză! Dar dezamăgirea lui sir Charles Napier, cînd a văzut din ce erau construite în realitate aceste fortificații, nu putea să fie atît de mare ca aceea pe care a avut-o țarul cînd a aflat din ce era făcut „granitul” pentru care plătise atîția bani. În ce privește atacul de pe uscat, el prezintă interes și sub un alt aspect. Am vorbit mai înainte despre terenul accidentat care înconjura fortificațiile nu numai pînă la distanța tirului de artilerie, dar și pînă la aceea a focurilor de armă. De acest avantaj au știut să profite soldații regimentului de pușcași din Vincennes, care, adăpostindu-se după buturugi, bolovani, stînci etc., s-au furișat foarte aproape și au deschis un foc nimicitor asupra ambrazurilor cazematelor. Cum puștile lor nimereau fără greș de la distanța de 400—500 de iarzi și cum, ajungînd în ambrazură ca într-un tunel, fiecare glonț — dirijat de pereții înclinați — nimerea în deschizătura centrală din fund, ne putem lesne închipui ce inconvenient reprezenta acest lucru pentru servanții ocupați cu încărcarea tunurilor fortăreței.

După cît se pare, rușii nu au luat nici cele mai elementare măsuri de precauție împotriva acestui tir de armă. Aveau și ei pușcași. De ce nu i-au postat atunci pe turnuri, după parapetul acoperișului, de unde ar fi putut să țină în bătaia focului pe pușcașii inamici? Dar, pe cît se pare, pușcașii finlandezi de la Bomarsund nu erau dispuși să lupte pentru gloria sfintei Rusii. Și, în sfîrșit, francezii au folosit, în afară de tunurile de asediu, câteva mortiere și 3 obuziere. Mortierele au deschis un foc indirect asupra acoperișului rezistent la bombe al turnului, încer-

cînd să-l spargă prin îmbinarea forței căderii cu aceea a exploziei. Dar acest tir nu pare să fi dat cine știe ce rezultate. Pe de altă parte, obuzierele franceze au deschis un foc razant asupra ambrazurilor. De la o distanță atît de mică — de 400—500 de iarzi — o obuzieră lungă de bronz de 24 de livre, folosind obuze cu diametrul de 6 țoli, poate foarte bine să nimerească, o dată la trei lovituri, într-o țintă cum este ambrazura; și fiecare obuz care a lovit la țintă a scos din luptă servanții unui tun și însuși tunul. Așa că acest tir trebuie să fi fost foarte eficace.

Zidurile de granit ale Bomarsundului s-au dovedit, așadar, a nu fi altceva decît o înșelătorie a rușilor, niște grămezi de moloz ascunse sub un înveliș subțire de piatră, care nu putea să reziste prea mult timp unui tir precis și susținut. Dacă cei ce le-au construit l-au înșelat pe Nicolaie, nu e mai puțin adevărat că și el a reușit să-i înșele pe aliați cu aceste fortificații fictive și să-i silească să renunțe la o întreagă campanie. Apărarea rușilor a fost, în general, slabă; se prea poate ca această slăbiciune să-și aibă cauza în starea de spirit destul de manifestă a unităților finlandeze. Atacul aliaților s-a caracterizat printr-o dîrzenie nemaiîntîlnită pînă acum în acțiunile lor și care constituie, după toate probabilitățile, un merit al generalului Jones. Dificultățile cărora a trebuit să li se facă față la deplasarea și instalarea tunurilor, deși exagerate de sir Charles Napier, au fost, fără îndoială, mari. Francezii au folosit în timpul atacului tunuri de asediu de calibru prea mic și mortiere care, în condițiile date, nu puteau fi de prea mare folos, dar tirul lor razant cu tunuri și cu puști, îndreptat împotriva ambrazurilor, este vrednic de toată lauda. Englezii, ca de obicei, au pus în funcțiune tunurile cele mai grele pe care le-au putut aduce pe cîmpul de luptă, au executat un foc deschis, direct și eficace, au făcut față greutăților, și-au dovedit și în această luptă dîrzenia lor obișnuită și și-au impus voința fără multă zarvă, dar și fără o originalitate deosebită.

Dar, odată Bomarsundul luat, se pune întrebarea: ce trebuie făcut cu el? Potrivit ultimelor știri primite de la Hamburg, în cadrul unui consiliu de război convocat de amirali, comandanții forțelor expediționare și generalii au hotărît să distrugă toate fortificațiile și să părăsească insula, dacă Suedia nu va fi dispusă s-o ocupe cu prețul unei declarații de război împotriva Rusiei. Dacă aceste știri se confirmă înseamnă că expediția împotriva insulelor Aland, departe de a

fi o manevră strategică, cum a afirmat „Moniteur”, n-a fost decît o manevră diplomatică, avînd drept scop să atragă Suedia într-o alianță periculoasă cu aceleași puteri a căror prietenie, după cum a spus d-l Bright, „a adus Turciei, într-un singur an, atîtea nenorociri cîte nu și-ar fi putut închipui Rusia nici în cele mai nemăsurate și mai ambițioase visuri ale ei”. Curtea suedeză ezită, presa suedeză avertizează poporul să se ferească de „Danaos et dona ferentes” *, dar țaranii suedezi au și adoptat o moțiune prin care se cere Camerei să roage pe rege să facă totul pentru ca insulele Aland să nu mai fie niciodată ale Rusiei. E prea puțin probabil ca această petiție a țăranilor să fie luată în seamă, așa că în curînd vom primi, probabil, vestea că fortăreața a fost aruncată în aer.

Scriș de F. Engels la 28 august 1854
Publicat, ca articol de fond, în ziarul
„New York Daily Tribune” nr. 4.182
din 13 septembrie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba engleză

---

* — „de greci și cînd aduc daruri” (Vergiliu. „Eneida”). — Nota trad.

KARL MARX

Spania revoluționară²³⁸

Scriș de K. Marx
în august-noiembrie 1854

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune“ din 9
și 25 septembrie ; 20, 27 și 30 octombrie ;
24 noiembrie ; 1 și 2 decembrie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

I

În prezent, în Spania, după cum se vede, revoluția a căpătat într-o asemenea măsură un caracter de durată, încît, după cum ne informează corespondentul nostru de la Londra, reprezentanții claselor avute și conservatoare au început să părăsească țara și să caute adăpost în Franța. Și nu e de mirare : Spania nu a adoptat niciodată noua modă franceză, atît de larg răspîndită în 1848, de a începe și a termina o revoluție în trei zile. Eforturile ei în această direcție sînt mai complexe și mai îndelungate. Termenul de trei ani este, se pare, cel mai scurt termen la care se limitează Spania, iar uneori ciclul ei revoluționar se prelungește pînă la nouă ani. Astfel, prima revoluție spaniolă din secolul nostru a durat din 1808 pînă în 1814, a doua — din 1820 pînă în 1823 și a treia — din 1834 pînă în 1843. Cît va dura și cum se va sfîrși actuala revoluție nu ar putea să prezică nici cel mai perspicace om politic ; se poate spune însă fără exagerare că nici o altă țară din Europa, inclusiv Turcia și Rusia cu războiul ei, nu prezintă pentru un observator atent un interes atît de profund cum prezintă Spania zilelor noastre.

Răscoalele sînt în Spania un fenomen tot atît de vechi ca și puterea favoriților de la curte, împotriva cărora sînt îndreptate de obicei. Astfel, la mijlocul secolului al XV-lea, nobilimea s-a revoltat împotriva regelui Juan al II-lea și a favoritului său don Alvaro de Luna. Tulburări și mai serioase au avut loc în secolul al XV-lea împotriva regelui Henric al IV-lea și a șefului camarilei sale, don Juan de Pacheco, marchiz de Villena. În secolul al XVII-lea, la Lisabona, poporul l-a sfîșiat în bucăți pe Vasconcellos, acest Sartorius al viceregelui spaniol din Portugalia, și aceeași soartă a avut-o Santa-Coloma, favoritul lui Filip al IV-lea, la Saragosa. La sfîrșitul aceluiași secol, în timpul domniei lui Carlos al II-lea,

poporul din Madrid s-a răscolat împotriva camarilei reginei, din care făcea parte contesa de Berlepsch și conții Oropesa și Melgar; aceștia stabiliseră un impozit împovăraător pe toate alimentele care intrau în capitală și împărțeau venitul între ei. Poporul a venit la palatul regal, a silit regele să iasă pe balcon și să se dezică în mod public de camarila reginei. Apoi mulțimea s-a îndreptat spre palatele conților Oropesa și Melgar, le-a jefuit și le-a dat foc, încercând să pună mâna și pe proprietarii lor, care au avut norocul să scape cu prețul exilului pe viață. Cauza care a provocat răscoala din secolul al XV-lea a fost tratatul mișelesc încheiat de marchizul de Villena, favoritul regelui Henric al IV-lea, cu regele Franței, Ludovic al XI-lea, în virtutea căruia Catalonia urma să fie cedată Franței. Trei secole mai târziu, tratatul încheiat la Fontainebleau la 27 octombrie 1807, prin care don Manuel Godoy, „prințul păcii”, favoritul regelui Carlos al IV-lea și ibovnicul reginei, se înțelegea cu Bonaparte cu privire la împărțirea Portugaliei și la intrarea armatelor franceze în Spania, a dus la izbucnirea la Madrid a unei răscoale populare împotriva lui Godoy, răscoală care a atras după sine: abdicarea lui Carlos al IV-lea, urcarea pe tron a fiului său Ferdinand al VII-lea, invazia armatelor franceze în Spania și, în cele din urmă, războiul pentru independență. Astfel, războiul spaniol pentru independență a început printr-o răscoală populară împotriva camarilei întruchipate pe atunci în persoana lui don Manuel Godoy, așa cum în secolul al XV-lea războiul civil a început printr-o răscoală împotriva camarilei întruchipate în persoana marchizului de Villena. La fel și revoluția din 1854 a început printr-o răscoală împotriva camarilei întruchipate în persoana contelui de San Luiz.

Deși aceste răscoale se repetau într-una, pînă în secolul nostru în Spania n-au avut loc revoluții serioase, dacă facem abstracție de războiul Sfintei ligi ²³⁹ în timpul lui Carlos I, sau Carol al V-lea, cum îi spun germanii. Motivul nemijlocit al acestor evenimente din urmă l-a constituit, ca de obicei, comportarea cliiei de la curte. Aceasta, bucurîndu-se de protecția viceregelui Spaniei — cardinalul de origine flamandă Adrian —, i-a adus la desperare pe castilieni prin lăcomia ei nerușinată; ea vindea funcțiile publice celor care plăteau mai mult și făcea pe față negoț cu hotărîrile judecătorești. Rezistența opusă camarilei flamande nu era decît aspectul exterior al mișcării. La baza mișcării stătea apărarea libertăților Spaniei medievale împotriva abuzurilor absolutismului modern.

După ce unirea Aragonului, Castiliei și Granadei sub domnia lui Ferdinand Catolicul și a Isabellei I a creat baza materială a monarhiei spaniole, Carlos I a încercat să transforme această monarhie, care era încă feudală, într-o monarhie absolută. El a pornit simultan ofensiva împotriva celor doi stâlpi ai libertății spaniole — cortesurile și ayuntamientos²⁴¹; cortesurile erau o formă modificată a vechilor concilia * gotice, iar ayuntamientos se trăgeau aproape nemijlocit din epoca romană, avînd o trăsătură specifică municipiilor romane — îmbinarea principiului ereditar cu principiul electiv. În ceea ce privește autoadministrarea municipală, orașele Italiei, Provenței, Galiei de nord, Marii Britanii și, în parte, ale Germaniei se aseamănă mult cu orașele spaniole din vremea aceea; dar nici Statele generale din Franța, nici parlamentul englez din evul mediu nu pot fi comparate cu cortesurile spaniole. În perioada formării regatului spaniol au existat condiții extrem de favorabile pentru îngrădirea puterii regale. Pe de o parte, în decursul îndelungatei lupte împotriva arabilor, mici părți din teritoriul peninsulei au fost recucerite în diferite perioade, constituindu-se în regate separate. În decursul acestei lupte au apărut legi și obiceiuri populare. Cuceririle treptate, făcute îndeosebi de nobilime, au întărit extrem de mult puterea acesteia, reducînd totodată puterea regelui. Pe de altă parte, localitățile și orașele din interiorul țării au căpătat o mare importanță, deoarece locuitorii erau nevoiți să se adune laolaltă în locuri fortificate, căutînd adăpost împotriva incursiunilor necentenite ale maurilor; totodată, conformația peninsulară a Spaniei și legăturile permanente cu Provence și Italia au contribuit la crearea unor orașe comerciale și maritime de prim rang pe coastă. Încă din secolul al XIV-lea, reprezentanții orașelor constituiau elementul cel mai puternic în cadrul cortesurilor, din care făceau parte și reprezentanți ai clerului și ai nobilimii. Trebuie, de asemenea, să relevăm că eliberarea lentă de sub stăpînirea maurilor, printr-o luptă îndîrjită care a durat aproape opt sute de ani, a imprimat peninsulei în momentul eliberării sale complete trăsături cu totul deosebite de cele ale Europei din acea vreme; în epoca Renașterii europene, în nordul Spaniei domneau obiceiurile și felul de trai al goților și al vandalilor, iar în sud — al arabilor.

Cînd Carlos I s-a întors din Germania, unde fusese înălțat la rangul de împărat, cortesurile s-au întrunit la Valladolid pentru a primi jurămîntul lui de credință față de legile din

* — sfaturi. — *Nota trad.*

vechime și pentru a-l încorona²⁴². Carlos a refuzat să vină și în locul lui a trimis împuterniciți care să primească jurământul de credință față de rege al cortesurilor. Cortesurile au refuzat să primească împuterniciții în adunarea lor și au făcut cunoscut monarhului că, dacă nu va veni și nu va depune jurământul pe legile țării, el nu va fi niciodată recunoscut ca rege al Spaniei. Atunci Carlos a cedat ; el a apărut în fața cortesurilor și a depus jurământul cu o mină foarte acră, după cum relatează istoricii. Cu acest prilej, cortesurile i-au declarat : „Trebuie să știți, sire, că regele nu este decît un slujitor plătit al națiunii”. Așa a început vrajba dintre Carlos I și reprezentanții orașelor. Din pricina intrigilor sale, în Castilia au izbucnit numeroase răscoale, a fost creată Sfinta ligă de la Avila, și orașele unite au convocat cortesurile la Tordesillas. De aici, la 20 octombrie 1520 i s-a trimis regelui un „protest împotriva abuzurilor”, la care Carlos a răspuns prin privarea tuturor deputaților adunați la Tordesillas de drepturile lor personale. Războiul civil devenise inevitabil. Orașenii răsculați au chemat la arme ; soldații lor, sub comanda lui Padilla, au pus stăpînire pe cetatea Torrelobaton, dar pînă la urmă au fost învinși în bătălia de la Villalar, la 23 aprilie 1521, de forțe care-i depășeau numericeste. Capetele principalilor „complotiști” au căzut pe eșafod, iar străvechile libertăți ale Spaniei au încetat să existe.

Diferite împrejurări au favorizat consolidarea absolutismului care se naștea. Lipsa de unitate a provinciilor paraliza eforturile lor dispersate ; dar în primul rînd ascuțitul antagonism de clasă dintre nobili și orașeni i-a servit lui Carlos pentru a-i slăbi și pe unii și pe alții. Am mai arătat că, începînd din secolul al XIV-lea, orașele au avut o foarte mare influență în cortesuri, iar din vremea lui Ferdinand Catolicul Sfinta frăție (Santa Hermandad)²⁴³ a devenit în mîinile orașelor un puternic instrument împotriva nobililor castilieni, care le acuzau că încalcă vechile lor privilegii nobiliare și dreptul de jurisdicție. Acesta a fost motivul pentru care nobilimea l-a sprijinit pe Carlos I cu atîta zel în planurile lui de a nimici Sfinta ligă. După ce a zdrobit rezistența armată a Ligii, Carlos a început să reducă privilegiile municipale ale orașelor ; orașele, a căror populație se reducea rapid, au început să-și piardă din bogăție și importanță, și curînd și-au pierdut și in-

fluența în cortesuri. Atunci Carlos a întors armele împotriva nobilimii, care l-a ajutat să sugrume libertățile orașelor, dar și-a păstrat o mare importanță politică. O rebeliune în armată provocată de neplata soldei l-a silit pe Carlos, în 1539, să convoace cortesurile pentru a obține din partea lor aprobarea fondurilor necesare. Indignate de faptul că subsidiile acordate anterior fuseseră folosite în mod abuziv pentru scopuri străine de interesele Spaniei, cortesurile au refuzat să aprobe fondurile cerute. Carlos, infuriat, le dizolvă ; iar atunci când nobilii insistară să li se acorde privilegiul de a nu plăti impozite, Carlos declară că cei care cer un asemenea drept nu puteau pretinde să facă parte din cortesuri, și într-adevăr îi excluse din adunare. Pentru cortesuri, aceasta a constituit o lovitură mortală ; de acum încolo ședințele lor se reduceau pur și simplu la o ceremonie de curte. Cel de-al treilea element constitutiv al vechilor cortesuri — clerul —, încă din timpul lui Ferdinand Catolicul se grupase sub steagul inchiziției și încetase de mult să-și mai identifice interesele cu cele ale Spaniei feudale. Dimpotrivă, datorită inchiziției, biserica se transformă în cel mai puternic instrument al absolutismului.

Dacă după domnia lui Carlos I decăderea politică și socială a Spaniei a purtat toate indiciile unei descompuneri rușinoase și de durată, care amintește cele mai rele timpuri ale Imperiului turcesc, în schimb, în timpul acestui împărat, vechile libertăți erau cel puțin înmormintate într-un cavou fastuos. Aceasta era perioada când Vasco Nuñez Balboa împlînta steagul Castiliei pe țărmurile Darienului, Cortez — în Mexic, Pizarro — în Peru ; perioada când Spania se bucura de o influență absolută în Europa, când imaginația înflăcărată a locuitorilor Iberiei era orbită de viziunea strălucitoare a Eldorado-ului, a aventurilor cavaleresti și a monarhiei universale. Atunci au dispărut libertățile spaniole în zăngănit de arme, într-un torent de aur și la lumina înfricoșătoare a rugurilor inchiziției.

Dar cum se explică fenomenul ciudat că, după aproape trei secole de domnie a dinastiei Habsburgilor și apoi a dinastiei Bourbonilor — fiecare dintre aceste dinastii fiind suficientă pentru a zdrobi un popor —, într-o măsură sau alta libertățile municipale ale Spaniei s-au păstrat ? Cum se explică faptul că în această țară, în care monarhia absolută, în forma ei cea

mai pură, a apărut mai devreme decît în orice alt stat feudal, centralizarea nu a putut prinde rădăcini ? Răspunsul la această întrebare nu e greu de găsit. Secolul al XVI-lea a fost epoca formării marilor monarhii, care pretutindeni au apărut ca urmare a slăbirii claselor feudale învrăjbite : aristocrația și orașenii. Dar în celelalte state mari ale Europei, monarhia absolută apare ca un centru civilizator, ca un element de unificare a societății. Acolo ea era laboratorul în care diferitele elemente ale societății erau contopite și prelucrate în așa fel, încît autoadministrarea locală pe care orașele o exercitau în evul mediu ceda locul său dominației generale a burgheziei și autorității publice a societății civile. În Spania, dimpotrivă, nobilimea decădea fără a-și pierde privilegiile cele mai dăunătoare, în timp ce orașele își pierdeau puterea lor din evul mediu fără a dobîndi importanța proprie orașelor moderne.

De cînd a fost instaurată monarhia absolută, aceste orașe vegetau într-o stare de permanentă decădere. Nu e locul aici să stabilim care au fost condițiile politice sau economice care au distrus comerțul, industria, navigația și agricultura Spaniei. Pentru scopul pe care-l urmărim prin această lucrare e suficient să relevăm faptul ca atare. Pe măsură ce viața comercială și industrială a orașelor decădea, schimburile interne deveneau mai rare, legăturile dintre locuitorii diferitelor provincii slăbeau, mijloacele de comunicație erau neglijate și drumurile mari rămîneau pustii. Așadar, viața locală a Spaniei, caracterul independent al provinciilor și comunelor ei, inexistența unei uniformități în dezvoltarea socială — fenomen determinat inițial de configurația geografică a țării și care apoi s-a dezvoltat în decursul istoriei din cauză că diferitele provincii s-au eliberat în mod de sine stătător de sub stăpînirea maurilor, formînd mici state independente — toate acestea s-au consolidat și s-au statornicit acum definitiv ca urmare a revoluției care s-a produs în economie și care a secat izvoarele activității naționale. Monarhia absolută nu numai că a găsit în Spania un material care prin însăși natura sa se opunea centralizării, dar a făcut în plus tot ce depindea de ea pentru a împiedica apariția unor interese comune izvorîte din diviziunea muncii pe scară națională și din diversitatea schimburilor interne, care constituie singura bază posibilă a unui sistem administrativ uniform și a unei legislații generale.

Astfel, monarhia absolută din Spania, care nu are decît o asemănare aparentă cu monarhiile absolute din Europa în general, trebuie să fie trecută mai curînd printre formele asiatice de guvernămînt. Ca și Turcia, Spania a rămas un conglomerat de republici prost guvernate, avînd în frunte un suveran doar cu numele. Despotismul îmbrăca diferite forme în diferitele provincii, unde legile generale erau interpretate după bunul plac al viceregilor și guvernatorilor ; dar, cu tot despotismul său, guvernul nu împiedica provinciile să-și păstreze legile și obiceiurile proprii, sisteme monetare diferite, steaguri de război de culori diferite și sisteme fiscale proprii. Despotismul oriental atacă autoadministrarea municipală numai atunci cînd aceasta vine în conflict cu interesele sale nemijlocite, dar admite bucuros existența instituțiilor respective atîta timp cît ele îl scutesc de obligația de a face el un anumit lucru și de grijile pe care le aduce cu sine o administrație efectivă.

Și așa s-a întîmplat că Napoleon, care, ca toți contemporanii săi, considera Spania un corp neînsuflețit, a fost foarte neplăcut surprins cînd și-a dat seama că, dacă statul spaniol este mort, în schimb societatea spaniolă este plină de viață și că în fiecare parte componentă a ei pulsează din plin forțele rezistenței. Prin tratatul de la Fontainebleau, el a obținut ca trupele sale să ajungă la Madrid ; ademenind familia regală la Bayonne în vederea tratatelor, Napoleon l-a silit pe Carlos al IV-lea să-și retragă abdicarea și apoi să-i cedeze lui posesiunile sale ; intimidîndu-l pe Ferdinand al VII-lea, el l-a silit să dea și el o declarație analogă. Carlos al IV-lea împreună cu regina și cu „prințul păcii” au fost trimiși la Compiègne, Ferdinand al VII-lea și frații săi au fost închiși în castelul Valençay, iar Napoleon a dat tronul Spaniei fratelui său Joseph ; după aceea a convocat junta spaniolă la Bayonne și a înzestrat-o cu una dintre constituțiile sale gata confecționate²⁴⁴. Napoleon, care, în afară de jalnica dinastie pe care o știa sub pază sigură, nu vedea nimic viu în monarhia spaniolă, era ferm convins că a izbutit să pună mîna pe Spania. Dar numai la cîteva zile după acest coup de main *, el a primit știrea că la Madrid a izbucnit o răscoală. E drept că Murat a reprimat această izbucnire de revoltă, ucigînd vreo mie de oameni, dar cînd s-a aflat în țară de acest masacru, în Asturia a izbucnit

* — lovitură îndrăzneată. — *Nota trad.*

o răscoală care curînd a cuprins întreaga monarhie. Relevăm că această primă mișcare spontană a izbucnit în popor, în timp ce clasele „mai bune“ s-au supus jugului străin fără să cricnească.

Așa a fost pregătită Spania pentru noul ei tărîm de activitate revoluționară și așa a pășit ea la lupta care caracterizează dezvoltarea ei în acest secol. Faptele și influențele pe care le-am enumerat pe scurt mai sus continuă să-i hotărască soarta și să îndrumeze impulsurile poporului ei. Am arătat că ele sînt necesare nu numai pentru a înțelege criza actuală, dar și pentru a aprecia tot ce a săvîrșit și a suferit ea din momentul în care a fost ocupată de Napoleon — o perioadă de aproape cincizeci de ani de episoade tragice și strădanii eroice, într-adevăr unul dintre cele mai emoționante și mai instructive capitole ale istoriei moderne ²⁴⁵.

II

Am prezentat cititorilor noștri o scurtă schiță a începuturilor istoriei revoluționare a Spaniei pentru a-i ajuta să înțeleagă și să aprecieze mai just evenimentele din această țară, asupra cărora sînt ațintite acum privirile lumii întregi. Un și mai mare interes și o importanță poate egală pentru înțelegerea prezentului prezintă marea mișcare națională care a dus la izgonirea Bonapartilor și a redat coroana spaniolă dinastiei care o deține pînă în ziua de astăzi. Dar pentru a putea aprecia cum se cuvine această mișcare, cu episoadele ei eroice și cu neuitatele ei manifestări de vitalitate din partea unui popor care era considerat că și-a trăit traiul, trebuie să ne întoarcem la începuturile agresiunii napoleoniene împotriva poporului spaniol. Adevărata cauză a tuturor celor întîmplate a fost formulată, pare-se, pentru întîia oară în tratatul de la Tilsit, încheiat la 7 iulie 1807 și despre care se spune că ar fi fost completat cu o convenție secretă semnată de prințul Kurakin și de Talleyrand. Tratatul a fost publicat în „Gaceta” din Madrid la 25 august 1812 ; el cuprindea, printre altele, următoarele stipulații :

„*Articolul I.* Rusia urmează să ia în stăpînire Turcia europeană și să-și extindă posesiunile din Asia atît cît va socoti de cuviință.

„*Articolul II.* Dinastia Bourbonilor din Spania și casa de Braganza din Portugalia vor înceta să domnească. Ambele coroane vor fi cedate prinților din casa Bonaparte”.

Acest tratat, în cazul cînd textul este autentic — și autenticitatea lui nu o contestă aproape nimeni, așa cum se poate vedea chiar și din memoriile recent publicate ale regelui Joseph Bonaparte²⁴⁶ —, este adevărata cauză a invaziei franceze din 1808 în Spania, iar în cazul acesta evenimentele furtunoase care au zguduit Spania în vremea aceea sînt legate prin fire tainice de destinele Turciei.

Cînd, în urma masacrului de la Madrid și a acordului de la Bayonne, au izbucnit simultan răscoale în Asturia, în Galicia, în Andaluzia și în Valencia, iar armata franceză a ocupat Madridul, Bonaparte a ocupat sub pretexte născocite cele patru fortărețe din nord : Pamplona, San Sebastian, Figueras și Barcelona ; o parte din armata spaniolă fusese dinainte transferată pe insula Fünen pentru a participa la operațiile împotriva Suediei ; în sfîrșit, toate autoritățile existente — militare, bisericești, judiciare și administrative — precum și nobilimea au chemat poporul să se supună crotropitorului străin. Există însă un fapt care compensa toate greutățile situației. Grație lui Napoleon, țara scăpase de rege, de familia regală și de guvernul regelui. Așadar, au fost sfărîmate cătușele care, în caz contrar, ar fi putut împiedica poporul spaniol să-și manifeste energia înăscută. Cît de incapabil a fost el să se împotrivească francezilor sub conducerea regiilor săi și în condiții obișnuite au dovedit-o campaniile lipsite de glorie din 1794 și 1795²⁴⁷.

Napoleon a chemat la Bayonne, unde se afla el, oamenii cei mai de vază din Spania pentru a le înmîna cu propria lui mîină un rege nou și o constituție. Au venit toți, cu foarte puține excepții. La 7 iunie 1808, regele Joseph a primit la Bayonne o deputăție a granzilor Spaniei și, în numele lor, ducele de Infantado, prietenul cel mai apropiat al lui Ferdinand al VII-lea, i s-a adresat cu următoarele cuvinte :

„Sire, granzii Spaniei au fost întotdeauna vestiți pentru loialitatea față de regele lor ; maiestatea-voastră se va bucura acum din partea lor de aceeași credință și același devotament“.

Consiliul regal al Castiliei l-a asigurat pe bietul Joseph că „el este principalul vlăstar al unei familii pe care cerul însuși a sortit-o să domnească“. Nu mai puțin abject a fost salutul ducelui del Parque, venit în fruntea unei delegații care reprezenta armata. În ziua următoare, aceleași persoane au publicat o proclamație prin care cereau tuturor să se supună dinastiei Bonaparte. La 7 iulie 1808, noua constituție a fost semnată de 91 de spanioli de vița cea mai nobilă ; printre ei erau duci, conți și marchizi, precum și șefii diferitor ordine religioase. În discuțiile asupra acestei constituții, ei n-au făcut obiecții decît în legătură cu desființarea vechilor lor privilegii și avantaje. Din primul guvern și prima curte regală a lui Joseph făceau parte aceleași persoane care alcătuiseră guvernul și curtea

regală a lui Ferdinand al VII-lea. Unii reprezentanți ai claselor de sus vedeau în Napoleon un trimis al providenței pentru renașterea Spaniei, alții îl considerau singurul bastion împotriva revoluției; nimeni nu credea că rezistența națională poate fi încununată de succes.

Așadar, chiar de la începutul războiului spaniol pentru independență, marea nobilime și membrii fostei administrații și-au pierdut orice influență asupra burgheziei și poporului, deoarece i-au părăsit la începutul luptei. De o parte erau afrancesados (franțuziști), iar de cealaltă parte — națione. La Valladolid, Cartagena, Granada, Jaén, Sanlúcar, La Carolina, Ciudad Rodrigo, Cádiz și Valencia, cei mai de vază membri ai fostei administrații — guvernatori, generali și alte personalități marcante, considerate agenți ai francezilor și o piedică în calea mișcării naționale — au căzut jertfă furiei poporului. Pretutindeni autoritățile existente erau înlăturate. Încă înainte cu câteva luni de răscoală, la 19 martie 1808, la Madrid au avut loc tulburări în rândurile populației, care cerea ca El Chozizero (cîrnătarul — poreclă a lui Godoy), precum și acoliții lui detestați să fie înlăturați din posturile lor. Acest țel a fost atins acum pe scară națională; prin aceasta a fost înfăptuită revoluția internă pe planul pe care l-au dorit masele și în afara oricărei legături cu împotrivirea față de cotropitorul străin. În întregul ei, mișcarea părea să fie îndreptată mai curînd *împotriva* revoluției decît *pentru* ea. Națională prin faptul că proclamase independența Spaniei față de Franța, ea era în același timp dinastică, întrucît îl opunea pe „iubitul” Ferdinand al VII-lea lui Joseph Bonaparte; reacționară, întrucît opunea vechile instituții, obiceiuri și legi prefacerilor raționale ale lui Napoleon; superstițioasă și fanatică, întrucît opunea „sfînta religie” așa-zisului ateism francez, sau desființării privilegiilor speciale ale bisericii romane. Preoții, înspăimîntați de soarta confracților lor francezi, din instinct de conservare, ațîțau pasiunile poporului.

„Mirul sfînt al superstiției — spune Southey — turnat peste flacăra patriotismului a făcut-o să ardă cu și mai multă putere”²⁴⁸.

Toate războaiele pentru independență duse împotriva Franței se caracterizează prin îmbinarea spiritului de renaștere cu spiritul reacțiunii, dar nicăieri această dualitate nu s-a manifestat atît de pregnant ca în Spania. În imaginația poporului, regele era înconjurat de aureola poetică a prințului din basme, prins și asuprit de uriașul cel rău. Cele mai captivante și mai

îndrăgite epoci ale trecutului național erau legate de tradițiile sfinte și miraculoase ale războiului crucii împotriva semilunii ; în afară de aceasta, mulți oameni din clasele de jos erau deprinși să poarte rasa călugărilor cerșetori și să trăiască pe seama bisericii. Un autor spaniol, don José Clemente Carnicero, a publicat în 1814 și în 1816 următoarele lucrări : „Napoleon, adevăratul Don Quijote al Europei“, „Principalele evenimente ale glorioasei revoluții spaniole“, „Legitima restabilire a inchiziției“²⁴⁹. Chiar și numai din citirea titlurilor acestor cărți ne putem da seama de trăsătura specifică a revoluției spaniole, pe care o regăsim și în manifestele juntelor provinciale ; toate ridică în slăvi pe rege, sfintele religii și patria, iar în unele dintre ele poporului i se spune chiar că

„în joc se află speranțele lor în lumea de apoi, amenințate de o primejdie imediată“.

Dar dacă țărănimea, locuitorii orașelor din interiorul țării și marea armată de cerșetori cu și fără rasă, adânc pătrunși de prejudecăți religioase și politice, formau în partidul național marea majoritate, acest partid mai cuprindea, pe de altă parte, o minoritate activă și influentă, care vedea în răscoala populară împotriva invaziei franceze semnalul renașterii politice și sociale a Spaniei. Această minoritate era alcătuită din locuitorii porturilor maritime, ai orașelor comerciale și ai unora dintre centrele provinciale unde, sub domnia lui Carol al V-lea, se dezvoltaseră într-o anumită măsură condițiile materiale ale societății moderne. Aceștia erau sprijiniți de cele mai înaintate elemente ale nobilimii și burgheziei, de scriitori, medici, avocați și chiar preoți, pe care Pirineii nu i-au ferit de invazia filozofiei secolului al XVIII-lea. Vestitul memorandum al lui Jovellanos cu privire la îmbunătățirea agriculturii și la legea agrară, întocmit din ordinul Consiliului regal al Castiliei și publicat în 1795, poate fi considerat ca un adevărat manifest al acestui grup²⁵⁰. În sfârșit, mai era și tineretul burghez, ca, bunăoară, studenții de la universitate, care își însușiseră cu înflăcărare aspirațiile și principiile revoluției franceze și care un timp au nutrit chiar speranța că țara lor va renaște cu ajutorul Franței.

Atâta timp cât nu era vorba decît de apărarea în comun a patriei, între cele două mari tabere care alcătuiau partidul național a domnit o înțelegere perfectă. Antagonismul dintre ele nu a ieșit la iveală decît atunci cînd ele s-au întîlnit în cortesuri, pe arena luptei pentru noua constituție, care urma

să fie elaborată. Minoritatea revoluționară, în dorința de a întreține în popor spiritul patriotic, nu a ezitat să facă apel la prejudecățile naționale ale vechilor credințe populare. Dacă, pentru atingerea scopurilor imediate ale rezistenței naționale, o asemenea tactică putea să pară indicată, totuși ea s-ar fi dovedit a fi fatală pentru minoritate în momentul cînd partea conservatoare a vechii societăți ar fi început să folosească aceleași prejudecăți și pasiuni ale poporului pentru a-și apăra propriile ei interese împotriva adevăratelor planuri, a planurilor finale ale revoluționarilor.

Părăsind Madridul la cererea lui Napoleon, Ferdinand instituisese o junță guvernamentală supremă sub președinția infantelui don Antonio. Dar această junță și-a încheiat existența încă în mai. Pe atunci nu exista un guvern central și orașele răscolite își formau junte proprii, sub conducerea juntelor din capitalele provinciilor. Aceste junte provinciale, erau de fapt niște guverne de sine stătătoare, fiecare organizîndu-și armata sa proprie. Junta de la Oviedo a declarat că suveranitatea a trecut integral în mîinile sale, a proclamat război împotriva lui Bonaparte și a trimis delegați în Anglia pentru a încheia un armistițiu. Mai tîrziu același lucru l-a făcut și junta de la Sevilla. Este interesant că, siliți de împrejurări, acești catolici fanatici au acceptat o alianță cu Anglia, țara în care spaniolii erau deprinși să vadă întruchiparea celei mai condamnabile erezii, aproape cu nimic mai bună decît însuși sultanul turc. Căutînd să scape de agresiunea ateismului francez, ei s-au aruncat în brațele protestantismului britanic. De aceea nu este de mirare că, la întoarcerea sa în Spania, Ferdinand al VII-lea, în decretul prin care se reintroducea sfînta inchiziție, a declarat că una dintre cauzele

„care au întinat puritatea religiei în Spania a fost șederea în țară a unor trupe străine care aparțineau diferitor secte, toate deopotrivă de infectate de ura împotriva sfîntei biserici romane“.

Juntele provinciale, care au apărut atît de subit, cu totul independent una de alta, recunoșteau într-o anumită măsură — ce-i drept, foarte neînsemnată și neprecisă — autoritatea juntei supreme de la Sevilla, întrucît, de cînd Madridul încăpuse pe mîinile străinilor, acest oraș era considerat capitala Spaniei. În felul acesta a fost creat un simulacru foarte anarhic de guvern federal, care, dat fiind ciocnirile de interese contradictorii, suspiciunile locale și rivalitatea în exercitarea influenței, nu era un instrument prea adecvat pentru centra-

lizarea comandamentului militar și pentru operații de luptă comune.

Proclamațiile către popor ale acestor junte diferite oglindesc întreaga forță eroică a unui popor care s-a trezit deodată dintr-un lung somn letargic și, parcă sub acțiunea unui curent electric, este împins spre o activitate febrilă; totodată însă aceste proclamații n-au putut să evite stilul exagerat de pompos, bufoneria și flecăreala, grandilocvența prolixă, care l-au determinat pe Sismondi să folosească pentru caracterizarea literaturii spaniole epitetul de „orientală”²⁵¹. În aceeași măsură ele sînt pătrunse de acea vanitate copilăroasă proprie firii spaniole; așa, de pildă, membrii juntelor își arogau titlul de „alteță” și se împoțonau cu uniforme țipătoare.

În legătură cu aceste junte trebuie să relevăm două fapte — unul care arată nivelul scăzut al conștiinței poporului în perioada cînd a început răscoala și altul care a dăunat dezvoltării revoluției. Juntele erau alese prin vot universal; dar „adevăratul zel al claselor de jos se vădea în supunerea lor”. De obicei ele alegeau pe stăpînii lor firești — aristocrația provincială și mica nobilime funciară, în spatele cărora se afla clerul — și numai rareori notabilități din rîndurile burgheziei. Poporul era atît de pătruns de conștiința neputinței sale, încît își manifesta inițiativa numai silind clasele de sus să opună rezistență cotropitorului, fără a avea pretenția să ia parte la conducerea acestei rezistențe. La Sevilla, de pildă, „primul gînd al poporului a fost de a cere ca clerul parohial și egumenii mănăstirilor să se întrunească pentru a alege membrii juntei”. În felul acesta, juntele erau pline de oameni aleși pe baza situației lor sociale din trecut și foarte puțin indicați pentru a fi conducători revoluționari. Pe de altă parte, atunci cînd îi numea pe acești reprezentanți, poporul nu se gîndea nici să le îngrădească puterea, nici să stabilească pe ce durată au fost aleși. Cît despre junte, ele nu se gîndeau, desigur, decît să extindă prima și să amîne la infinit pe cea de-a doua. Iată de ce aceste prime creații ale avîntului poporului de la începutul revoluției au rămas de-a lungul întregii ei desfășurări ca niște diguri care stăteau în calea torentului revoluționar ori de cîte ori acesta amenința să se reverse.

La 20 iulie 1808, chiar în ziua în care Joseph Bonaparte intra în Madrid, la Bailén, Castaños a silit 14.000 de francezi de sub comanda generalilor Dupont și Vedel să depună armele, iar cîteva zile mai tîrziu Joseph a fost nevoit să se retragă din Madrid la Burgos. În afară de aceasta au mai avut

loc două evenimente care au ridicat mult moralul spaniolilor : generalul Palafox l-a alungat pe Lefebvre din Saragosa, iar la La Coruña a sosit armata marchizului de la Romana, cu un efectiv de 7.000 de oameni, care, fără a ține seama de francezi, a plecat din insula Fünen pentru a veni în ajutor patriei.

După bătălia de la Bailén, revoluția a atins punctul său culminant, și acea parte a înaltei aristocrații care fie că a recunoscut dinastia Bonaparte, fie că a avut prevederea de a se abține de la orice manifestare se alătură cauzei poporului, ceea ce pentru această cauză constituia un avantaj cât se poate de îndoielnic.

III

Împărțirea puterii între juntele provinciale a salvat Spania de primul val al invaziei napoleoniene nu numai pentru că a mărit de câteva ori capacitatea de rezistență a țării, dar și pentru că în felul acesta cotropitorul nu știa încotro să-și îndrepte loviturile; într-adevăr, francezii au fost de-a dreptul uluiți când au descoperit că centrul rezistenței spaniolilor se afla pretutindeni și nicăieri. Totuși, curînd după ce Bailénul a capitulat și Madridul a fost evacuat de către Joseph, peste tot s-a făcut simțită nevoia de a se crea un centru guvernamental. După primele succese, neînțelegerile între juntele provinciale se ascuțiră atît de mult, încît generalul Castaños, de pildă, a reușit numai cu multă greutate să împiedice Sevilla de a porni împotriva Granadei. Rezultatul a fost că armata franceză, care, cu excepția forțelor comandate de mareșalul Bessières, se retrăsese în cea mai mare neorînduială spre linia Ebrului, astfel încît, dacă ar fi fost urmărită energic, ar fi putut fi cu ușurință împrăștiată sau cel puțin constrînsă să se retragă dincolo de graniță, a căpătat posibilitatea de a se reface și de a ocupa poziții trainice. Dar ceea ce a provocat protestul întregii națiuni împotriva rivalității dintre junte și acelei atitudini ușuratic de *laissez faire* * a comandanților a fost mai ales reprimarea singeroasă a răscoalei din Bilbao de către generalul Merlin ²⁵². Necesitatea imperioasă de a coordona operațiile militare; convingerea că Napoleon nu va întîrzia să apară în fruntea unei armate victorioase, recrutată pe malurile Niemenului și ale Oderului și pe țărmurile Balticii; necesitatea unei autorități centrale care să încheie tratate de alianță cu Marea Britanie și cu alte state, să întrețină legăturile cu America spaniolă și să perceapă impozite de la

---

* — indolență. — *Nota trad.*

aceasta ; prezența la Burgos a unei autorități centrale franceze și necesitatea de a opune altarului străin un altar propriu — acestea au fost împrejurările sub presiunea cărora junta de la Sevilla a fost nevoită să renunțe, scrișnind din dinți, la supremația ei nedefinită și în fond nominală și să propună diferitelor junte provinciale să aleagă din mijlocul lor câte doi deputați, a căror adunare să constituie o *Juntă centrală*, juntele provinciale exercitind mai departe administrația internă a regiunilor respective,

„dar cu condiția cuvenitei supunerii față de guvernul central“.

Așadar, Junta centrală compusă din 35 de deputați ai junțelor provinciale (34 din Spania propriu-zisă și unul din insulele Canare) s-a întrunit la Aranjuez la 25 septembrie 1808, chiar în ajunul zilei când stăpînii Rusiei și ai Germaniei s-au prosternat în fața lui Napoleon la Erfurt ²⁵³.

În perioadele revoluționare, destinele armatelor oglindesc și mai pregnant adevărata natură a cîrmuirii civile decît în împrejurări obișnuite. Junta centrală, a cărei menire era să-i alunge pe cotropitori din Spania, a fost ea însăși alungată, prin forța armelor franceze, de la Madrid la Sevilla și de la Sevilla la Cádiz, unde o aștepta un sfîrșit lipsit de glorie. Stăpînirea ei a fost marcată printr-o succesiune de înfrîngerii rușinoase, prin nimicirea armatelor spaniole și, în sfîrșit, prin transformarea operațiilor militare regulate în operații răslețe de guerillă. Iată ce a declarat Urquijo, un nobil spaniol, comandantului districtului militar al Castiliei, Cuesta, la 3 aprilie 1808 :

„Spania noastră este un edificiu în stil gotic, alcătuit din elemente eterogene ; cite provincii, atîtea forțe, atîtea privilegii, legislații și obiceiuri. În Spania lipsește cu desăvîrșire ceea ce în Europa se numește spirit public. Aceste cauze vor împiedica întotdeauna statornicirea unei puteri centrale suficient de puternice pentru a putea unifica forțele noastre naționale“.

Prin urmare, dacă în epoca invaziei franceze, starea de fapt din Spania crea cele mai mari dificultăți în calea formării unui centru revoluționar, componența însăși a Juntei centrale o pune în imposibilitate de a face față teribilei crize prin care trecea țara. Prea numeroasă și alcătuită prea la întîmplare pentru un organ executiv, junta era totodată prea puțin numeroasă pentru a putea avea pretenții la autoritatea unei convenții naționale ²⁵⁴. Insuși faptul că a fost investită

cu putere de către juntele provinciale o făcea incapabilă de a învinge pornirile ambițioase, reaua-voință și egoismul capricios al acestor adunări. Juntele provinciale, ai căror membri, așa cum am arătat în articolul precedent, erau aleși în funcție de situația ocupată de ei în vechea societate, și nu în funcție de capacitatea lor de a crea o societate nouă, la rîndul lor, au trimis în Junta centrală granzi spanioli, prelați, demnitari ai Castiliei, foști miniștri, foști înalți funcționari civili și militari, în loc să trimită oameni care s-au distins în timpul revoluției. De la bun început revoluția spaniolă a fost sortită unui eșec din cauza străduinței ei de a nu depăși cadrul legitimității și al buneii creșteri.

Cei doi membri mai de seamă ai Juntei centrale, sub steagul cărora s-au grupat cele două partide mari din cadrul ei, au fost Floridablanca și Jovellanos; amîndoi au avut de suferit de pe urma persecuțiilor lui Godoy, amîndoi erau foști miniștri și acum erau invalizi, îmbătrîniți în rutina domoală și pedantă a regimului spaniol anchilozat, a cărui încetineală solemnă și cumpătată devenise proverbială încă pe timpul lui Bacon, care a exclamat cîndva: „Fie ca moartea cînd o veni să mă ia să vină din Spania, căci atunci va sosi la o oră tîrzie”²⁵⁵.

Floridablanca și Jovellanos erau opuși unul altuia; acest lucru își avea originea în acea perioadă a secolului al XVIII-lea care a premers epocii revoluției franceze. Unul era funcționar plebeu, celălalt un aristocrat filantrop. Floridablanca era un adept și un militant al absolutismului luminat, reprezentat de Pombal, Frederic al II-lea și Iosif al II-lea; Jovellanos era un „prieten al poporului”, pe care spera să-l ducă spre libertate pe calea unei succesiuni meticuloase chibzuite de legi economice și propagînd prin literatură doctrine generoase. Amîndoi erau adversari ai tradițiilor feudale, unul încercînd să elibereze de ele puterea monarhică, iar celălalt — să smulgă din cătușele lor societatea civilă. Rolul pe care l-a avut fiecare dintre ei în istoria țării lor a corespuns deosebirii dintre concepțiile lor. Floridablanca a deținut puterea supremă ca prim-ministru al lui Carlos al III-lea, și, în măsura în care întîmpina rezistență, guvernarea lui devenea despotică. Jovellanos, a cărui carieră ministerială în timpul lui Carlos al IV-lea a fost de scurtă durată, și-a cîștigat influența asupra poporului spaniol nu în calitate de ministru, ci de învățat, nu prin decrete, ci prin cărți. Floridablanca, atunci cînd furtuna politică l-a așezat în fruntea unui guvern

revoluționar, era un octogenar, care nu-și păstrase nezdruincinate decît credința în despotism și neîncrederea în forțele creatoare ale poporului. Cînd a plecat la Madrid, el a dat în păstrare municipalității din Murcia un protest secret, în care declara că n-a făcut decît să cedeze forței, de teama de a nu fi victima unor atentate din partea poporului, și că a semnat acest protocol anume pentru a se putea justifica în fața regelui Joseph de ce a acceptat mandatul ce i-a fost înmînat de popor. El nu s-a mulțumit cu reînvierea tradițiilor trecutului său, ci a corijat acele măsuri luate în timpul trecutei sale guvernări pe care acum le găsea prea pripite. Astfel, el, care la timpul lui i-a izgonit pe iezuiți din Spania²⁵⁶, acum, de îndată ce a devenit membru al Juntei centrale, le-a obținut permisiunea de a se întoarce în țară „ca persoane particulare”. Dacă recunoștea că de cînd a cîrmuit el țara a intervenit o schimbare, apoi aceasta era numai că Godoy, care l-a izgonit și a smuls puterea din mîinile marelui conte de Floridablanca, fusese acum el însuși înlocuit în postul pe care-l ocupa de același conte Floridablanca și izgonit la rîndul său. Acesta era omul pe care Junta centrală și l-a ales ca președinte și pe care majoritatea membrilor ei îl recunoșteau drept conducătorul lor infailibil.

Jovellanos, care stătea în fruntea influenței minorității din Junta centrală, îmbătrînise și el și-și pierduse în bună parte energia într-o lungă și grea detențiune la care-l condamnase odinioară Godoy. Dar chiar și în cei mai buni ani ai săi el n-a fost un om al acțiunilor revoluționare, ci mai curînd un reformator bine intenționat, care era prea exigent în alegerea mijloacelor și de aceea incapabil de a duce lucrurile pînă la capăt. În Franța, el s-ar fi alăturat lui Mounier sau lui Lally-Tollendal, dar n-ar fi mers nici cu un pas mai departe decît ei. În Anglia, el ar fi figurat ca membru popular al Camerei lorzilor. În Spania răsculată, el putea furniza idei tineretului înflăcărat, dar în problemele practice nu ajungea nici măcar pînă la tenacitatea smerită a unui Floridablanca. Ne-fiind cu totul liber de prejudecăți aristocratice și fiind, de aceea, foarte înclinat spre anglomanie în spiritul lui Montesquieu, acest suflet nobil constituia, se pare, o mărturie vie că în Spania nu putea apărea o minte capabilă să fie preocupată de idei generale decît în mod excepțional și în dauna energiei personale, de care spaniolii dau dovadă numai în treburile locale.

E adevărat că în Junta centrală exista un număr de oameni — în frunte cu don Lorenzo Calvo de Rozas, delegat al Saragosei — care, împărtășind concepțiile reformatoare ale lui Jovellanos, împingeau în același timp spre acțiuni revoluționare. Dar cum numărul lor era prea mic și în mijlocul lor nu erau nume cunoscute, ei nu puteau să scoată greua căruță de stat a Juntei de pe făgașul adînc al ceremonialului spaniol.

Și acest organ al puterii, alcătuit într-un mod atît de primitiv și atît de lipsit de energie internă, condus de întru-chipări vii ale trecutului, era chemat să săvîrșească o revoluție și să-l învingă pe Napoleon. Dacă limbajul manifestelor sale era pe atît de puternic pe cît de slabe erau faptele sale, aceasta se datora poetului spaniol don Manuel Quintana, pe care Junta, dînd dovadă de gust literar, l-a însărcinat, în calitate de secretar, să-i scrie manifestele.

Asemenea eroilor împăunați ai lui Calderon, care, confundînd titlurile convenționale cu măreția adevărată, se prezintă printr-o înșirare obositoare a tuturor titlurilor lor, prima grijă a Juntei a fost să-și acorde onorurile și distincțiile cuvenite înaltei sale poziții. Președintele ei primi titlul de „alteț”, ceilalți membri pe acela de „exelență”, iar Juntei în corpore * i s-a acordat titlul „maiestate”. Membrii ei adoptară un fel de uniformă de carnaval asemănătoare cu aceea de general, își prinseră de piept insigne înfățișînd lumea veche și lumea nouă și-și aprobară o indemnizație anuală de 120.000 de reali. Conducătorii Spaniei răsculate socoteau, fiind în deplin acord cu vechile tradiții spaniole, că, pentru a putea apărea în toată măreția și demnitatea pe scena istorică a Europei, trebuie să se înfășoare în mantii de teatru.

Relatarea istoriei interne a Juntei și a amănuntelor administrației sale nu intră în scopurile pe care ni le-am propus în această expunere. Aici ne vom mărgini să răspundem la două întrebări. Ce influență a avut Junta asupra dezvoltării mișcării revoluționare din Spania? Ce influență a avut ea asupra apărării țării? Răspunsul la aceste două întrebări va explica multe aspecte ale revoluțiilor spaniole din secolul al XIX-lea, care pînă acum păreau învăluite în mister și de neînțeles.

La început majoritatea membrilor Juntei centrale considerau că datoria lor este înainte de toate să înăbușe primele elanuri revoluționare. În consecință, Junta a intensificat ve-

* — în întregul ei. — *Nota trad.*

chile măsuri severe împotriva presei și a numit un nou mare inchiizitor, pe care, din fericire, francezii l-au împiedicat să-și îndeplinească funcția. Deși pe atunci cea mai mare parte a proprietăților imobiliare din Spania era scoasă din circulație în virtutea dreptului de „mână moartă” — sub forma majoratelor nobiliare și a pământurilor inalienabile ale bisericii —, Junta a dispus să fie oprită vânzarea, care începuse, a moșiilor de „mână moartă”, amenințând chiar cu anularea tranzacțiilor particulare de vânzare a pământurilor bisericesti. Ea a recunoscut datoria publică, dar nu a luat nici o măsură financiară pentru a elibera bugetul de nenumăratele obligații cu care era împovărat ca urmare a gospodăririi guvernelor corupte care s-au succedat de-a lungul secolelor, nici pentru a reforma sistemul fiscal, al cărui caracter inechitabil, absurd și apăsător era proverbial, și nici pentru a deschide națiunii noi surse de activitate productivă prin ruperea cătușelor feudalismului.

IV

Încă pe vremea lui Filip al V-lea, Francisco Benito Soledad a spus : „Toate nenorocirile Spaniei i se trag de la togados (juriști)”²⁵⁷. În fruntea nefastei ierarhii judecătorești din Spania se afla Consiliul regal [Consejo Real] al Castiliei. Apărut în epoca furtunoasă a don Juanilor și Enriques-ilor, întărit de Filip al II-lea, care vedea în el un demn adaos la Santo officio *, acest consiliu s-a folosit de calamitățile acelor timpuri și de slăbiciunea ultimilor regi pentru a acapara și a concentra în mâinile sale cele mai variate împuterniciri și pentru a-și completa funcțiile de tribunal suprem cu funcțiile de legislator și de organ administrativ suprem al tuturor regatelor din Spania de atunci. Așadar, puterea consiliului o întrecea chiar și pe aceea a parlamentului francez, cu care se aseamua în multe privințe, cu excepția faptului că Consiliul regal nu s-a situat niciodată de partea poporului. Întrucît în Spania veche fusese autoritatea investită cu cele mai mari puteri, el era, desigur, dușmanul cel mai neîmpăcat al noii Spanii și al tuturor organelor populare ale puterii apărute de curînd, care amenințau să-i slăbească influența supremă. Consiliul, care se afla în fruntea tagmei juriștilor și întruchipa garanția tuturor abuzurilor și privilegiilor lor, controla, firește, totalitatea numeroaselor și influențelor interese legate de justiția spaniolă. Prin urmare, el constituia o forță cu care revoluția nu putea încheia un compromis ; revoluția ar fi trebuit să nimicească această forță pentru a nu fi nimicită de ea. După cum am văzut într-unul din articolele precedente, consiliul s-a vîndut lui Napoleon și, ca urmare a acestei trădări, a pierdut orice autoritate în ochii poporului. Dar în ziua cînd și-a început activitatea, Junta centrală a făcut prostia să

* — tribunalul inchiziției. — Nota red.

anunțe consiliului constituirea sa și să-i ceară să depună în fața ei jurământ de credință; totodată Junta a declarat că, după ce consiliul va depune jurământul, ea va trimite textul acestui jurământ tuturor celorlalte autorități ale regatului. Acest pas nechibzuit, care a fost condamnat pe față de tot partidul revoluționar, i-a arătat consiliului că Junta centrală are nevoie de sprijinul său; el prinse din nou curaj și, după ce timp de câteva zile se prefăcu că ezită, declară, ascunzându-și reaua-voință, că se supune Juntei; jurământul consiliului era însoțit de expresia propriilor sale îndoieli reacționare, concretizate în recomandarea făcută Juntei de a se autodizolva, reducându-și componența la 3—5 membri, conform legii a 3-a, partea a 2-a, titlul 15²⁵⁸, și de a dispune dizolvarea juntelor provinciale. După ce francezii, când au revenit la Madrid, au dizolvat Consiliul regal, Junta centrală, nemulțumindu-se cu greșeala săvârșită, prima oară, comise nesocotința de a reînvia consiliul, creînd așa-zisul Consejo Reunido, în care Consiliul regal era contopit cu toate celelalte rămășițe ale vechilor consilii regale. Așadar, Junta însăși a creat contrarevoluției un organ central, care, concurîndu-i propria ei influență, prin fel de fel de intrigi și comploturi i-a făcut tot timpul greutăți și i-a pus în cale piedici, împingînd-o la acțiunile cele mai antipopulare, pentru ca apoi, afectînd o nobilă indignare, să îndrepte împotriva ei disprețul și revolta poporului! Nici nu mai e nevoie să spunem că, prin faptul că mai întîi a recunoscut și apoi a restabilit Consiliul regal, Junta centrală nu a mai fost în stare să înfăptuiască vreo reformă, nici în domeniul organizării tribunalelor spaniole, nici în domeniul legislației civile și penale, cu desăvîrșire defectuoase.

Cu toate că în răscoala spaniolă precumpăneau elementele naționale și religioase, în rîndurile ei au existat în primii doi ani tendințe foarte categorice spre reforme sociale și politice; aceasta reiese din toate manifestele din acea vreme ale juntelor provinciale, care, deși formate în majoritatea lor din reprezentanți ai claselor privilegiate, nu scăpau nici un prilej de a condamna vechiul regim și a promite reforme radicale. Acest lucru se vede și din manifestele Juntei centrale. În primul mesaj pe care Junta l-a adresat națiunii la 26 octombrie 1808 se spune:

„O tiranie exercitată timp de douăzeci de ani de oamenii cei mai incapabili a adus țara în pragul pieirii; ura și dezbinarea au înstrăinat națiunea de cîrmuirea ei. Nu e mult de cînd poporul, asuprit și înjosit, nefiind conștient de propria lui putere, negăsind apărare împotriva abuzurilor guvernului nici la instituții, nici la legi, a ajuns să

considera stăpînirea străină mai puțin odioasă decît această tiranie funestă. Stăpînirea unei voințe veșnic schimbătoare și aproape totdeauna nedreaptă a durat prea mult; s-a abuzat prea mult timp de răbdarea poporului, de dragostea lui pentru ordine și de loialitatea lui generoasă; a sosit momentul să-și înceapă domnia legea care să aibă la baza ei binele general. Prin urmare este nevoie de reforme în toate domeniile vieții. Junta va forma diferite comitete, pentru fiecare departament în parte, și acestora urmează să le fie adresate în scris orice propuneri în legătură cu guvernarea și cu administrația“.

În mesajul lansat de Juntă la Sevilla la 28 octombrie 1809 se spune :

„Un despotism slab și decrepit a netezit calea tiraniei franceze. Dacă am permite să se repete în țară abuzurile din trecut, ar fi o crimă la fel de monstruoasă ca și aceea de a vă da pe mîna lui Napoleon“.

După cum se vede, în Junta centrală a avut loc o diviziune a muncii cît se poate de originală : partidului lui Jovellanos i se îngăduia să proclame și să consemneze în procese-verbale năzuințele revoluționare ale națiunii, în timp ce partidul lui Floridablanca își rezerva dreptul de a le respinge direct și de a opune himerelor revoluționare acțiuni contrarevoluționare. Oricum ar fi fost pentru noi e important să dovedim, pe baza declarațiilor făcute de juntele provinciale către Junta centrală, faptul deseori contestat că în epoca primei răscoale spaniole au existat unele năzuințe revoluționare.

Cum a folosit Junta centrală situația prielnică reformelor, care s-a creat datorită bunei-credințe a poporului, presiunii împrejurărilor și existenței unei primejdii nemijlocite, se poate vedea din influența exercitată de comisarii ei în diferitele provincii unde erau trimiși. Un autor spaniol ²⁵⁹ relatează cu candoare că Junta centrală, în care nu abundau oamenii înzestrați, reținea cu grijă la centru pe membrii săi de vază, iar pe cei care nu erau buni de nimic îi trimitea la periferii. Acești comisari erau împuterniciți să prezideze juntele provinciale și să reprezinte Junta centrală în deplinătatea atribuțiilor ei. Vom da numai cîteva exemple din activitatea lor : generalul Romana, căruia soldații spanioli îi spuneau marchizul de las Romerías * din pricina veșnicelor sale marșuri și contramarșuri, luptele avînd loc numai atunci cînd lipsea el, — acest Romana, învins de Soult și izgonit din Galicia, apărut în Asturia în calitate de comisar al Juntei centrale. Primul lucru pe care îl făcu fu să caute ceartă juntei provinciale de

* — de la cuvîntul „romerías“ — „pelerin“. — Nota red.

la Oviedo, care prin măsuri revoluționare energice își atrăsese ura claselor privilegiate. Fără să stea mult pe gânduri, el o dizolvă și o înlocui cu oamenii săi. Mareșalul Ney, aflind despre aceste disensiuni într-o provincie unde pînă atunci francezii au întîmpinat o rezistență generală și unanimă, intră numaidecît cu trupele sale în Asturia, îl alungă pe marchizul de las Romerías, pătrunse în Oviedo și supuse orașul unui jaf de trei zile. La sfîrșitul anului 1809, după ce francezii evacuară Galicia, marchizul nostru, comisar al Juntei centrale, intră în La Coruña, își arogă întreaga putere de stat, desființă juntele districtuale, apărute în mare număr în timpul răscoalei, numi în locul lor guvernatori militari, amenințînd cu urmărirea pe membrii juntelor și chiar urmărind efectiv pe patrioți, dînd dovadă de o supremă bunăvoință față de persoanele care trecuseră de partea cotropitorului și dovedindu-se în general un nătărău periculos, neputincios și capricios. De ce crimă s-au făcut vinovate junta provincială și juntele districtuale din Galicia? Ele au ordonat recrutarea generală, fără a excepta vreo clasă sau persoană; au perceput impozite de la capitaliști și de la proprietarii funciari; au redus lefurile funcționarilor publici; au ordonat corporațiilor bisericești să pună la dispoziția juntelor numerarul existent în casele lor. Într-un cuvînt, ele au luat măsuri revoluționare. O dată cu apariția faimosului marchiz de las Romerías, Asturia și Galicia, cele două provincii care s-au distins cel mai mult prin împotrivirea lor generală față de francezi, au început, de îndată ce nu le amenința pericolul imediat al unei invazii, să se eschiveze de la participarea la războiul pentru independență.

La Valencia, unde atîta timp cît poporul era lăsat în voia lui și a conducătorilor aleși de el, se părea că s-au deschis noi perspective, spiritul revoluționar a fost înfrînt ca urmare a influenței guvernului central. Junta centrală nu s-a mulțumit să pună această provincie sub comanda unui oarecare general don José Caro, ci a trimis acolo, în calitate de comisar al ei „propriu”, pe baronul Labazora. Acest baron considerînd că junta provincială s-a făcut vinovată, întrucît s-a opus unor ordine de sus, a anulat decretul juntei în virtutea căruia numirile în posturile vacante de canonici, deținători de beneficii bisericești și comandori * fuseseră, pe bună dreptate, sistate, iar veniturile respective repartizate spitalelor militare. De aici

* Titlu înalt în cadrul ordinilor de călugări din evul mediu. —
Nota trad.

dispute înverșunate între Junta centrală și junta de la Valencia ; de aici inactivitatea de mai târziu a Valenciei, când se afla sub conducerea liberală a mareșalului Suchet ; de aici străduințele Valenciei, după întoarcerea lui Ferdinand al VII-lea, de a-l proclama rege, în opoziție cu guvernul revoluționar din acea vreme.

La Cádiz, punctul cel mai revoluționar al Spaniei din acea epocă, prezența comisarului Juntei centrale, imbecilul și trușul marchiz de Villel, a provocat la 22 și 23 februarie 1809 izbucnirea unei răscoale care ar fi avut urmările cele mai dezastruoase dacă nu ar fi fost îndreptată la timp pe făgașul războiului pentru independență.

Nu există o ilustrare mai vie a înțelepciunii dovedite de Junta centrală în numirea comisarilor ei decât trimiterea lui señor Lozano de Torres ca delegat pe lângă Wellington. Acesta, înjosindu-se în fața generalului englez pînă la o lingușire servilă, în taină informa Junta că plîngerile generalului cu privire la insuficiența proviziilor erau lipsite de orice temeii. Descoperind duplicitatea acestui ticălos, Wellington indignat, l-a alungat din tabăra sa.

Junta centrală se afla în cele mai avantajoase condiții pentru a traduce în viață ceea ce proclamase într-unul din mesajele ei către națiunea spaniolă :

„Providența a vrut ca în această criză teribilă să nu puteți înainta nici măcar cu un pas spre independență, fără a vă apropia totodată de libertate“ ²⁶⁰.

Cînd Junta a luat în mîinile ei frînele conducerii, francezii nu ocupaseră nici a treia parte din teritoriul Spaniei. Vechile organe ale puterii fie că nu existau, fie că s-au supus cotropitorului, fie că au fost dizolvate din ordinul lui. În numele apărării patriei comune, Junta ar fi putut înfăptui orice reformă socială care ar fi urmărit trecerea proprietății și a puterii din mîinile bisericii și ale aristocrației în mîinile burgheziei și ale țăranilor. Ca și la timpul său Comité de salut public din Franța ²⁶¹, Junta a avut parte de o împrejurare fericită : zguduirile din interior au coincis cu necesitatea de a se apăra împotriva unei invazii din afară ; mai mult, Junta centrală avea în fața ochilor exemplul inițiativei îndrăznețe de care au dat dovadă unele junte provinciale sub presiunea împrejurărilor. Junta centrală însă nu numai că atîrna ca o ghiulea care frîna desfășurarea revoluției spaniole, dar acționa efectiv în favoarea contrarevoluției, reinstaurînd vechile

organe ale puterii, făurind din nou lanțurile ce fuseseră rupte, stingînd flacăra revoluției pretutindeni unde izbucnea, rămî-nînd ea însăși inactivă și împiedicînd pe alții să acționeze. Pînă și guvernul englez al torylor a socotit necesar, în pe-rioda cînd Junta se afla la Sevilla, să-i adreseze la 20 iulie 1809 o notă prin care protesta cu energie împotriva orientării ei contrarevoluționare, „de teamă ca nu cumva Junta să înă-bușe entuziasmul obștesc”. Cineva a remarcat că Spania a avut de îndurat toate suferințele unei revoluții, fără a căpăta forță revoluționară. Dacă această remarcă conține un simbul de adevăr, ea sună ca o condamnare fără drept de apel a Juntei centrale.

Am considerat că este cu atît mai necesar să insistăm asu-pra acestei probleme, cu cît nici un istoric european n-a în-teles încă importanța ei hotărîtoare. Numai sub guvernarea Juntei centrale rezolvarea problemelor și sarcinilor urgente ale apărării naționale putea fi îmbinată cu transformarea so-cietății spaniole și cu descătușarea spiritului național, fără de care în mod inevitabil, la cea mai mică ciocnire cu viața reală, praful se alege de orice constituție politică. Cortesurile se aflau în condiții diametral opuse : împinse în colțul cel mai îndepărtat al Peninsulei iberice, izolate timp de doi ani de partea principală a monarhiei de către armata franceză de ocupație, ele reprezentau Spania ideală, în timp ce Spania reală era cucerită ori se afla în luptă. În timpul cît a fost con-dusă de cortesuri, Spania era împărțită în două : pe insula León — idei fără acțiuni ; în restul Spaniei — acțiuni fără idei. În timpul Juntei centrale, dimpotrivă, puterea supremă trebuia să dea dovadă de o deosebită slăbiciune, incapacitate și rea-voință pentru a rupe războiul spaniol de revoluția span-iolă. În pofida afirmațiilor unor autori francezi și englezi, cortesurile au dat greș nu pentru că au acționat în spirit revo-luționar, ci pentru că au avut predecesori reacționari, care au pierdut momentul potrivit pentru acțiuni revoluționare. Auto-rii spanioli moderni, deși se simt ofensați de criticii englezi și francezi, s-au dovedit totuși incapabili de a-i dezminți ; și acum ei strîmbă din nas cînd aud acest bon mot * al abatelui de Pradt : „Poporul spaniol seamănă cu nevasta lui Sganarelle, căreia îi place să fie bătută” ²⁸².

* — cuvînt de duh. — *Nota trad.*

V

Junta centrală nu a știut să-și apere patria pentru că nu a știut să-și îndeplinească misiunea revoluționară. Fiind conștientă de propria ei slăbiciune, de instabilitatea puterii ei și de extrema ei lipsă de popularitate, ar fi putut ea oare să recurgă la alte mijloace decât la tertipuri nedemne și la intrigi mărunte atunci când încerca să pună capăt rivalităților, geloziiilor și pretențiilor exagerate ale generalilor, fenomene care apar inevitabil în toate epocile revoluționare? Întrucât Junta se temea și își suspecta tot timpul propriii ei șefi militari, avem toate motivele să dăm crezare celor spuse de Wellington, care, la 1 septembrie 1809, scria fratelui lui, marchizul de Wellesley :

„Urmărind acțiunile Juntei centrale, încep să mă tem că în folosirea forțelor sale ea se călăuzește nu atât după nevoile apărării și ale operațiilor militare, cât mai ales după intrigi politice și scopuri politice mărunte“.

În perioadele revoluționare, când toate legăturile de subordonare slăbesc, disciplina militară poate fi restabilită numai impunând generalilor respectarea riguroasă a disciplinei civile. Așa cum Junta centrală, dată fiind componența ei absurdă, nu a reușit niciodată să-și supună generalii, tot astfel nici generalii n-au reușit niciodată să se facă ascultați de soldați, și pînă la sfîrșitul războiului armata spaniolă nu a atins nici măcar nivelul obișnuit de disciplină și supunere. Dezmățul din armată era întreținut de veșnica lipsă de provizii, de îmbrăcăminte și de toate celelalte obiecte de care are nevoie o armată, căci moralul unei armate, pentru a folosi expresia lui Napoleon, depinde întru totul de condițiile ei materiale. Junta centrală era incapabilă să aprovizioneze cu regularitate armata, căci în această privință manifestele poetice ale bietu-

lui Quintana nu puteau face nimic, iar dacă ar fi folosit constringerea pentru a obține executarea decretelor sale ar fi însemnat ca Junta centrală să recurgă la măsurile revoluționare pe care le condamna atunci când erau luate de juntele provinciale. Chiar și recrutarea generală fără privilegiu și excepții și accesul tuturor spaniolilor la orice grad în armată se datorau juntelor provinciale și nu Juntei centrale. Dar dacă înfrîngerile armatelor spaniole erau determinate de incapacitatea și de caracterul contrarevoluționar al Juntei centrale, aceste catastrofe au avut, la rîndul lor, un efect deprimant asupra guvernului, și, atrăgînd asupra lui disprețul și suspiciunea poporului, l-au făcut și mai dependent de încrezuții, dar incapabilii șefi militari.

Armata regulată spaniolă, deși suferea pretutindeni înfrîngerii, era prezentă totuși peste tot. Fiind împrăștiată de peste douăzeci de ori, ea era mereu gata să înfrunte din nou dușmanul, și nu arareori după înfrîngere reapărea cu forțe sporite. Înfrîngerile pe care le suferea nu aveau nici un efect asupra ei pentru că se retrăgea în fugă, pierderile în oameni erau în general neînsemnate, iar de pierderea cîmpului de bătaie nu se sinchisea. Retrăgîndu-se în dezordine în munți, unitățile știau bine că se vor regrupa și-și vor face din nou apariția în momentul cînd erau cel mai puțin așteptate, după ce vor fi primit noi întăriri, și astfel vor putea, dacă nu să se împotrivească armatelor franceze, cel puțin să le țină într-o stare de permanentă încordare și să le silească să-și cheltuiască forțele. Mai norocoși decît rușii, spaniolii nici nu trebuiau să moară ca să învie din morți.

Înfrîngerea suferită de spanioli la Ocaña la 19 noiembrie 1809 a fost ultima lor mare bătălie care s-a desfășurat după regulile artei militare; după aceasta ei s-au limitat exclusiv la lupte de guerillă. Însuși faptul că s-a renunțat la un război dus potrivit regulilor artei militare este o dovadă că importanța centrului guvernamental național era pusă în umbră de aceea a centrelor locale. Atunci cînd înfrîngerile armatei regulate au devenit un fenomen permanent, au apărut pretutindeni detașamente de luptători de guerillă, și masa poporului, care nu prea se preocupa de înfrîngerile pe plan național, era entuziasmată de succesele locale ale eroilor săi. În acest punct cel puțin Junta centrală împărtășea iluziile generale: „Gaceta” „publica relatări mai amănunțite despre o ciocnire oarecare cu inamicul a luptătorilor de guerillă decît despre bătălia de la Ocaña”.

Așa cum prin lancea sa Don Quijote își exprima protestul împotriva folosirii prafului de pușcă, așa protestau și luptătorii de guerillă împotriva lui Napoleon, dar nu cu același succes.

„Acești luptători de guerillă — se arată în „Oesterreichische militärische Zeitschrift“ (vol. 1, 1821) — își aveau baza de operații, ca să spunem așa, în ei înșiși, și orice operație militară împotriva lor se încheia cu însăși dispariția obiectului ei“.

În istoria luptelor de guerillă trebuie să distingem trei perioade. În prima perioadă, populația unor provincii întregi pune mîna pe arme și ducea un război de partizani, ca, de exemplu, în Galicia și Asturia. În a doua perioadă, detașamentele de luptători de guerillă, formate din rămășițele armatelor spaniole, din spanioli care au dezertat din armata franceză, din contrabandiști etc., duceau războiul pe cont propriu, independent de orice influențe străine și potrivit propriilor lor interese imediate. O întîmplare fericită și un anumit concurs de împrejurări făceau deseori ca districte întregi să se adune sub steagul lor. Atîta timp cît luptătorii de guerillă erau astfel organizați, ei, ca un tot, nu făceau o impresie înfricoșătoare, dar erau totuși extrem de periculoși pentru francezi. Ei formau baza pentru o înarmare efectivă a poporului. Ori de cîte ori se ivea prilejul de a pune mîna pe o captură sau se proiecta o operație complicată, elementele cele mai active și cele mai curajoase din rîndurile poporului se alăturau luptătorilor de guerillă. Detașamentele acestea se aruncau cu cea mai mare grabă asupra prăzii lor, sau se așezau în ordine de luptă, în funcție de operația pe care o aveau de executat. Nu arareori luptătorii de guerillă puteau fi văzuți pîndind o zi întregă un dușman prudent, pentru a intercepta un curier sau pentru a captura provizii. Așa l-a capturat Mina-junior pe viceregele Navarrei, numit de Joseph Bonaparte, așa l-a luat prizonier Julian pe comandantul orașului Ciudad-Rodrigo. De îndată ce operația era terminată, fiecare își vedea de drumul său, și oamenii înarmați se împrăștiu în toate direcțiile; cît despre țărani care luaseră parte la acțiune, aceștia se întorceau liniștiți la ocupațiile lor obișnuite, astfel încît „absența lor trecea chiar neobservată“. Ca urmare, pe toate drumurile comunicațiile erau întrerupte. Dușmani erau cu miile, deși era cu neputință să fie descoperiți. Nu putea fi trimis un curier fără ca el să nu cadă în mîna dușmanului; nu se puteau trimite provizii fără ca ele să nu fie capturate; într-un cuvînt, orice mișcare a francezilor era urmărită de sute de ochi. Totodată, unei

asemenea forme de organizare nu i se putea pune capăt dintr-o dată. Francezii trebuiau să fie în orice minut gata de luptă împotriva unui dușman care, ascunzându-se mereu, reapărea iar și, rămânând nevăzut, era pretutindeni, căci fiecare munte îi servea drept ascunzătoare.

„Forțele francezilor — scrie abatele de Pradt — au fost sleite nu de bătălii și de ciocniri, ci de necontenitele mici atacuri ale unui inamic nevăzut, care, dacă era urmărit, se topea pe dată în masa poporului, pentru ca imediat să apară din nou cu forțe reînnoite. Ca leul din fabulă, care a fost chinuit de un țințar pînă și-a dat sufletul, întocmai așa arată armata franceză“.

În a treia perioadă, luptătorii de guerillă au început să imite procedeele armatei regulate, efectivele detașamentelor lor au ajuns pînă la 3.000—6.000 de oameni, nu mai erau în legături strînse cu districte întregi și au încăput pe mîna cîtorva conducători care le foloseau pentru a-și atinge scopurile lor proprii. Aceste schimbări în modul de a duce războiul de guerillă au creat francezilor avantaje considerabile. Nemai-avînd posibilitatea, din cauza efectivelor lor mari, să se ascundă și să dispară subit, evitînd lupta, cum făceau înainte, detașamentele luptătorilor de guerillă erau acum deseori luate prin surprindere, bătute, împrăștiate și mult timp nu mai erau în stare să-i hărțuiască pe francezi.

Dacă facem o comparație între cele trei perioade ale războiului de guerillă și istoria politică a Spaniei, ne putem da seama că aceste perioade corespund etapelor succesive prin care a trecut entuziasmul poporului sub influența spiritului contrarevoluționar al guvernului, influență de natură să-l tempereze. Războiul de partizani a început prin răscoala unor mari mase ale populației, a fost continuat apoi de detașamente de luptători de guerillă care se sprijineau pe districte întregi și a dus în cele din urmă la formarea unor unități neregulate, care, la rîndul lor, erau mereu pe punctul de a se transforma fie în bande de tîlhari, fie în regimente ale trupelor regulate.

Era firesc ca pierderea legăturii cu puterea guvernamentală supremă, slăbirea disciplinei, permanențele înfrîngerii, necontenitele formări, desființări și reconstituiri ale cadrelor în decurs de șase ani să imprime armatei spaniole în ansamblul ei caracterul unei armate pretoriene, făcînd-o să fie deopotrivă capabilă să devină o unealtă izbăvitoare sau un flagel în mîinile șefilor ei. Prin forța împrejurărilor, generalii înșiși ori făceau parte din guvernul central, ori luptau și complotau împotriva lui, aruncîndu-și întotdeauna spada în balanța politică.

Astfel, Cuesta, care, pe măsură ce pierdea bătăliile hotărâtoare pentru soarta țării, părea să se bucure de o încredere tot mai mare din partea Juntei centrale, a început prin a complota cu Consiliul regal și a aresta pe reprezentanții Leónului în Junta centrală. Chiar și generalul Morla, membru al Juntei centrale, a trecut în tabăra bonapartiștilor, după ce în prealabil a predat Madridul francezilor. Impertinențul marchiz de las Romerias, membru și el al Juntei centrale, a complotat împotriva ei cu fanfaronul Francisco Palafox, cu nemernicul Montijo și cu turbulentă juntă de la Sevilla. Generalii Castaños, Blake, La Bisbal (un O'Donnell) au jucat cu schimbul un rol de seamă în calitate de regenți și au țesut intrigi în perioada cortesurilor, iar comandantul districtului militar al Valenciei, don Xavier Elio, a sfârșit prin a lăsa Spania la discreția lui Ferdinand al VII-lea. Elementul pretorian era, fără îndoială, mult mai dezvoltat în rîndurile generalilor decît ale trupelor lor.

Pe de altă parte, dacă în timpul războiului o parte dintre conducătorii luptătorilor de guerillă, cum erau Porlier, Lacy, Eroles și Villacampa, proveneau din rîndurile ofițerilor trupelor de linie care s-au distins în lupte, armata regulată, la rîndul ei, a primit comandanți din rîndurile foștilor conducători ai detașamentelor de guerillă, cum erau Mina, Empecinado și alții ; astfel armata și luptătorii de guerillă constituiau partea cea mai revoluționară a societății spaniole, deoarece se recrutau din toate păturile fără alegere, inclusiv dintre tinerii patrioți inflăcărați, care năzuiau să meargă înainte și asupra cărora influența moleșitoare a guvernului central nu avea efect și care se eliberaseră de cătușele vechiului regim ; unii dintre acești tineri, ca, de pildă, Riego, fuseseră timp de cîtiva ani prizonieri în Franța. De aceea nu trebuie să ne mire influența pe care armata spaniolă a exercitat-o în mișcările ulterioare — atît în cazurile cînd lua asupra ei inițiativa revoluționară, cît și în acelea cînd, prin caracterul ei pretorian, aducea prejudicii cauzei revoluției.

Cît privește pe luptătorii de guerillă, este lesne de înțeles ca, după ce au petrecut ani îndelungați în bătălii sîngeroase, deprinși fiind să ducă o viață de vagabonzi, porniți spre ură pătimașă, răz bunare și jaf, în timp de pace să fie sortiți să se transforme într-o adunătură dintre cele mai primejdioase, gata la primul semn să urmeze, în numele oricărui partid și al oricărui principiu, pe cel care îi poate plăti cu larghețe sau să le ofere noi privilejii de jaf.

VI

La 24 septembrie 1810 s-au întrunit pe insula León cortesurile extraordinare ; la 20 februarie 1811 ele și-au mutat reședința la Cádiz ; la 19 martie 1812 ele au promulgat noua constituție, iar la 20 septembrie 1813 și-au încheiat lucrările, trei ani după începerea lor.

Împrejurările în care s-a întrunit această adunare sînt fără egal în istorie. Nici o adunare legislativă nu a avut încă în rîndurile sale reprezentanți ai unor părți atît de diferite ale lumii și nici una nu a avut pretenții să exercite controlul asupra unor teritorii atît de vaste din Europa, America și Asia și asupra unei populații atît de variate, cu împletirea unor interese atît de complexe ; dar aproape întreaga Spanie era ocupată de francezi, și însăși adunarea, care de fapt era izolată de către armatele dușmane de restul țării și înghesuită pe un petic minuscul de pămînt, trebuia să emită legi sub ochii armatei asediatoare, care o înconjura din toate părțile. Din colțișorul îndepărtat de pe insula León, cortesurile trebuiau să pună temeliile Spaniei noi, așa cum au făcut odinioară strămoșii lor în ținuturile muntoase Cavadonga și Sobrarbe ²⁶³. Cum se explică fenomenul ciudat că constituția din 1812, care ulterior a fost stigmatizată de capetele încoronate ale Europei, întrunite la Verona, ca fiind cea mai incendiară născocire a iacobinismului, s-a născut în vechea Spanie monahală și absolutistă tocmai într-o vreme cînd părea cu desăvîrșire absorbită de un război sfînt împotriva revoluției ? Și cum se explică dispariția subită a acestei constituții, care s-a evaporat ca o apariție spectrală — „sueño de sombra”, cum spun istoricii spanioli — la prima ciocnire cu un reprezentant viu al Bourbonilor ? Dacă nașterea acestei constituții este o enigmă, sfîrșitul ei este la fel de enigmatic. Pentru a explica această enigmă, vom începe prin a examina pe scurt însăși

constituția din 1812, pe care spaniolii au mai încercat în două rînduri s-o reinvie : întii în perioada 1820—1823 și apoi în 1836.

Constituția din 1812 cuprinde 384 de articole și conține următoarele 10 capitole : 1) despre națiunea spaniolă și spanioli ; 2) despre teritoriul Spaniei, religia și cîrmuirea ei și cetățenii spanioli ; 3) despre cortesuri ; 4) despre rege ; 5) despre tribunale și jurisdicția civilă și penală ; 6) despre administrația internă a provinciilor și a comunelor ; 7) despre impozite ; 8) despre forțele armate naționale ; 9) despre instrucțiunea publică ; 10) despre respectarea constituției și căile de modificare a ei.

Pornind de la principiul că

„purtătorul puterii supreme este în esență națiunea și, de aceea, singură națiunea are dreptul exclusiv de a stabili legi fundamentale“,

constituția proclamă totuși principiul separației puterilor, în virtutea căruia „puterea legislativă aparține cortesurilor împreună cu regele“, „executarea prevederilor cuprinse în legi se încredințează regelui“, iar

„aplicarea legilor în procesele civile și penale este exclusiv de competența instanțelor judecătorești, nici cortesurile și nici regele ne fiind în nici o împrejurare împuterniciți să exercite funcții judecătorești, să se amestece în procese în curs de judecare sau să hotărască revizuirea unor sentințe date“.

Baza reprezentării naționale este numărul populației, socotindu-se un deputat la fiecare 70.000 de locuitori. Cortesurile sînt alcătuite dintr-o singură Cameră, și anume Camera deputaților, în care alegerile se fac prin vot universal. Drept de vot au toți spaniolii, cu excepția slugilor, a faliților și a delincvenților. După 1830 nu se bucură de drept de vot cetățenii care nu știu să scrie și să citească. Dar alegerile sînt indirecte, întrucît se fac în trei trepte : parohiale, districtuale și provinciale. Nu se cerea un anumit cens de avere pentru deputați. E drept că, potrivit art. 92, „pentru ca cineva să poată fi ales în cortesuri, trebuie să aibă un venit anual corespunzător de pe urma unei proprietăți imobiliare personale“, dar art. 93 amîină intrarea în vigoare a articolului precedent pînă cînd cortesurile vor anunța în ședințele lor viitoare că a sosit momentul pentru aplicarea lui. Regele nu are dreptul nici de a dizolva cortesurile, nici de a le proroga ; cortesurile se întru-

nesc în fiecare an la 1 martie în capitală, fără convocare prealabilă, și lucrările lor țin cel puțin trei luni consecutiv.

O dată la doi ani se aleg noi cortesuri, și nici un deputat nu poate participa la lucrările cortesurilor timp de două legislaturi consecutive, adică orice deputat poate fi reales numai după o întrerupere de doi ani. Deputații nu au dreptul să ceară sau să primească de la rege recompense, pensii sau distincții onorifice. Secretarii de stat, consilierii de stat și toți cei ce dețin funcții în cadrul casei regale nu pot fi aleși deputați în cortesuri. Funcționarii publici aflați în slujba guvernului nu pot fi aleși în cortesuri ca deputați din partea provinciei în care își exercită funcția. Drept despăgubire pentru cheltuielile deputaților, provinciile respective le vor plăti diurne; quantumul acestor diurne va fi stabilit de către cortesuri, în al doilea an al activității lor, pentru deputații cortesurilor legislaturii următoare. Dezbaterile cortesurilor nu pot avea loc în prezența regelui. Dacă miniștrii vor să facă cortesurilor vreo comunicare în numele regelui, ei pot asista la dezbateri atunci când și așa cum găsesc cortesurile de cuviință; miniștrii pot și să ia parte la dezbateri, dar nu pot să asiste la votare. Regele, prințul de Asturia și regenții sînt datori să depună jurămîntul pe constituție în prezența cortesurilor; acestea hotărăsc în toate problemele, de fapt și de drept, care se pot ivi în legătură cu succesiunea la tron și, în caz de nevoie, numesc regența. Sînt supuse aprobării cortesurilor, pînă la ratificare, toate tratatele cu privire la alianțe ofensive, subvenții și comerț; cortesurile permit sau interzic intrarea unor trupe străine pe teritoriul regatului, hotărăsc înființarea sau desființarea unor funcții în instanțele judecătorești stabilite prin constituție, precum și crearea sau desființarea unor funcții publice. La propunerea regelui, cortesurile stabilesc în fiecare an efectivul forțelor armate terestre și maritime pentru timp de pace și pentru timp de război, dau dispoziții tuturor departamentelor armatei, flotei și miliției naționale; ele stabilesc cheltuielile administrației de stat, fixează în fiecare an impozitele, în caz de nevoie contractează împrumuturi de stat și hotărăsc în toate problemele referitoare la monedă, măsuri și greutăți; ele întocmesc planul general al instrucțiunii publice, apără libertatea politică a presei, iau măsuri pentru ca responsabilitatea miniștrilor să fie reală și efectivă etc. Regele nu are decît dreptul de veto suspensiv, pe care îl poate exercita în cursul a două sesiuni consecutive, dar, dacă același proiect de lege este propus a treia oară și este aprobat

de cortesurile din anul următor, se presupune că consimțământul regelui a fost obținut, și el este obligat să-l dea. Înainte de încheierea fiecărei sesiuni, cortesurile numesc o comisie permanentă alcătuită din șapte deputați, care funcționează în capitală pînă la următoarea sesiune a cortesurilor și care este împuternicită să supravegheze stricta respectare a constituției și aplicarea riguroasă a legilor; această comisie trebuie să raporteze sesiunii următoare orice încălcare înregistrată și în momente critice este împuternicită să convoace o sesiune extraordinară a cortesurilor. Regele nu poate părăsi țara fără consimțământul cortesurilor. El trebuie să le ceară aprobarea și atunci cînd dorește să contracteze o căsătorie. Cortesurile fixează suma venitului anual al casei regale.

Singurul consiliu privat de pe lîngă rege este Consiliul de stat, din care miniștrii nu fac parte și care numără 40 de membri, dintre aceștia 4 reprezentanți ai clerului, 4 granzi ai Spaniei, iar ceilalți — reprezentanți de vază ai administrației; toți aceștia sînt aleși de rege dintr-o listă de 120 de persoane propuse de cortesuri; dar nici un deputat nu poate fi consilier și nici un consilier nu poate primi de la rege funcții, distincții sau numiri. Consilierii de stat nu pot fi destituiți fără motive considerate ca întemeiate de către Curtea supremă de justiție. Cortesurile fixează leafa acestor consilieri, de a căror părere în toate problemele importante regele este obligat să țină seama și care propun candidații pentru funcțiile bisericesti și judecătorești. La departamentul justiției se desființează toate vechile consejos * și se introduce o nouă organizare a instanțelor judecătorești, se creează o Curte supremă de justiție menită să judece miniștrii atunci cînd sînt puși sub acuzație, să cerceteze toate cazurile de concediere sau demitere a unor consilieri de stat și a unor membri ai Curților de justiție etc. Nici un proces nu poate fi început fără a se face în prealabil dovada că s-a încercat reconcilierea părților. Tortura, perceperea silită a impozitelor și confiscarea proprietății se desființează. De asemenea se desființează toate tribunalele extraordinare, cu excepția celor militare și bisericesti, iar împotriva sentințelor date de acestea se poate face apel la Curtea supremă de justiție.

Pentru administrația internă a orașelor și comunelor (acolo unde nu există comune, ele urmează să fie formate din districte care numără o populație de cel puțin 1.000 de suflete) se creează ayuntamientos, formate din unul sau mai mulți ma-

* — consilii. — *Nota trad.*

gistrați, funcționari municipali superiori și consilieri, prezidate de șeful poliției (corregidor), toți fiind aleși prin vot universal. Nici un funcționar public aflat în slujba regelui nu poate fi ales magistrat, funcționar municipal superior sau consilier. Funcțiile municipale sînt considerate ca funcții publice, și nimeni nu poate fi eliberat din aceste funcții fără motive temeinice. Instituțiile municipale își îndeplinesc îndatoririle sub supravegherea unor deputații din partea provinciei.

Cu cîrmuirea politică a provinciilor este însărcinat un guvernator (jefe politico) numit de rege. Guvernatorul colaborează cu o deputație al cărei președinte este și pe care o aleg districtele în alegerile generale pentru noi cortesuri. Aceste deputații provinciale sînt alcătuite din 7 membri, ajutați de un secretar plătit de cortesuri. Deputațiile se întrunesc în fiecare an într-o sesiune de cel mult 90 de zile. Judecînd după drepturile și îndatoririle lor, ele pot fi privite ca niște comisii permanente ale cortesurilor. Toți membrii ayuntamientos-urilor și deputațiilor provinciale, cînd își iau în primire funcțiile, depun un jurămint de credință față de constituție. În ceea ce privește impozitele, toți spaniolii, fără nici o excepție, sînt datori să participe proporțional cu mijloacele lor la acoperirea cheltuielilor statului. Se desființează toate vămile, cu excepția acelorora din porturi și de la graniță. Toți spaniolii, fără excepție, sînt obligați să presteze serviciul militar și, paralel cu armata regulată, în fiecare provincie se creează, dintre locuitorii ei, detașamente ale miliției naționale, în raport cu populația și în funcție de împrejurări. În sfîrșit, constituția din 1812 nu poate fi modificată, lărgită sau revizuită nici chiar în probleme de amănunt înainte de împlinirea unui termen de 8 ani de la intrarea ei în vigoare.

Întocmind acest nou plan al statului spaniol, cortesurile își dădeau, bineînțeles, seama că o constituție politică atît de modernă va fi cu desăvîrșire incompatibilă cu vechiul sistem social și, de aceea, ele au promulgat un șir de decrete în vederea transformării organice a societății civile. Astfel, ele au lichidat inchiziția. Au desființat justiția seniorială cu toate privilegiile, excepțiile, interdicțiile și îngrădirile ei, ca, de pildă: dreptul de vînătoare, de pescuit, de folosire a pădurilor, a morilor etc., cu excepția drepturilor cîștigate la timpul lor prin cumpărare și care urmau să fie răscumpărate. Ele au abolit zeciuiala pe cuprinsul întregului regat, în toate funcțiile bisericesti care nu erau legate de oficierea serviciu-

lui divin; au sistat numirile și au luat măsuri în vederea desființării mănăstirilor și secularizării pământurilor lor.

Ele intenționau să transforme în proprietate privată imensele întinderi de pământ necultivate, domeniile regale și pământurile obștești din Spania, vânzând jumătate din ele în scopul amortizării datoriei publice, distribuind o altă parte, sub formă de loturi mici, drept recompensă patriotică participanților la războiul pentru independență demobilizați și acordând o a treia parte, gratuit și tot în loturi mici, țăranilor săraci dornici să aibă pământ, dar care nu aveau mijloacele necesare pentru a-l cumpăra. Ele permiteau împremuirea pășunilor și a altor proprietăți funciare, interzisă în trecut. Ele au abrogat legea absurdă care interzicea transformarea pășunilor în pământ arabil și a terenurilor arabile în pășuni și, în general, au eliberat agricultura de vechile reguli arbitrare și absurde. Ele au anulat toate legile feudale cu privire la contractele de arendă, precum și legea potrivit căreia moștenitorul unui majorat putea să nu confirme contractele de arendă încheiate de predecesorul său, deoarece dacă murea cel care le-a încheiat se considera că contractele nu mai sînt în vigoare. Ele au desființat așa-numitul voto de Santiago, un bir străvechi pe care trebuiau să-l plătească plugarii din anumite provincii sub forma unei anumite cantități de cereale și de vin de cea mai bună calitate, îndeosebi pentru întreținerea arhiepiscopului și a capitolului din Santiago. Ele au emis un decret prin care se introducea un mare impozit progresiv etc.

Intrucît unul dintre principalele țeluri ale cortesurilor era menținerea stăpînirii asupra coloniilor din America, unde începuseră răscoalele, ele au recunoscut deplina egalitate politică a spaniolilor americani cu cei europeni, au proclamat o amnistie generală fără nici o excepție, au emis decrete împotriva asupririi locuitorilor băștinași din America și Asia, au desființat așa-numitele mitas, repartimientos²⁶⁴ etc., au desființat monopolul mercurului și au fost primii în Europa care au abolit comerțul cu sclavi.

Constituția din 1812 a fost atacată din toate părțile. Unii, de pildă chiar Ferdinand al VII-lea (vezi decretul său din 4 mai 1814), îi aduceau învinuirea că nu este decît o simplă imitație a constituției franceze din 1791²⁶⁵, transplantată pe solul Spaniei de niște vizionari care nu au ținut seama de tradițiile istorice ale Spaniei. Alții însă — ca, de pildă, abatele de Pradt, în cartea sa „Despre revoluția actuală din Spa-

nia" ²⁶⁶ — afirmau că cortesurile s-au cramponat fără rost de formule învechite, luate din străvechile fueros ²⁶⁷ și aparținând epocii feudale, când puterea regală era limitată de privilegiile extraordinare ale granzilor.

Adevărul este că constituția din 1812 constituie o reproducere a străvechilor fueros, interpretate însă în spiritul revoluției franceze și adaptate nevoilor societății moderne. Dreptul la răscoală, de exemplu, este considerat îndeobște ca una dintre cele mai îndrăznețe inovații ale constituției iacobine din 1793 ²⁶⁸, or, acest drept este prevăzut în străvechile fueros din Sobrarbe, unde apare sub denumirea Privilegio de la Union *. De asemenea el poate fi întâlnit și în vechea constituție a Castiliei. Potrivit celor prevăzute în fueros din Sobrarbe, regele nu are dreptul nici să declare război, nici să încheie pace sau tratate de alianță fără consimțământul prealabil al cortesurilor. Comisia permanentă, formată din șapte membri ai cortesurilor, a cărei menire este să supravegheze riguroasa respectare a constituției în intervalele dintre sesiunile adunării legislative, exista de multă vreme în Aragon și a fost introdusă în Castilia atunci când cortesurile principale ale regatului au fost unite într-o singură adunare. În perioada invaziei franceze, o asemenea comisie exista încă în regatul Navarrei. Cît privește formarea unui Consiliu de stat, ai cărui membri sînt aleși de rege pe baza unei liste de 120 de persoane, prezentată de cortesuri și pe care tot cortesurile îi plătesc, ideea acestei creații singulare a constituției din 1812 a fost sugerată autorilor ei de amintirea influenței funeste a camarilelor de la curte în toate epocile monarhiei spaniole. Consiliul de stat era astfel conceput încît să ia locul camarilei. De altfel, instituții similare au existat și în trecut. În timpul lui Ferdinand al IV-lea, de pildă, pe lângă rege se aflau întotdeauna 12 deputați care erau numiți de orașele Castiliei și aveau rolul de consilieri intimi ai regelui, iar în 1419 delegații orașelor se plîngeau că împuterniciții lor nu mai sînt admiși în Consiliul regal. Faptul că înalții demnitari și membrii casei regale nu pot face parte din cortesuri, precum și interdicția ca deputații să primească de la rege distincții onorifice sau funcții par la prima vedere că sînt împrumutate din constituția din 1791 și decurg în mod firesc din principiul modern al separației puterilor, principiul sancționat de constituția din 1812. În realitate, nu numai că găsim precedente în vechea constituție a Castiliei, dar mai

* — dreptul de asociere. — *Nota trad.*

știm și că au fost numeroase cazuri când poporul răsculat i-a ucis pe deputații care acceptaseră onoruri sau funcții de la coroană. Cît privește dreptul cortesurilor de a numi regența în cazul cînd regele este minor, acesta a fost în permanență exercitat de vechile cortesuri ale Castiliei în cursul îndelungatei perioade din secolul al XIV-lea cînd se aflau pe tron monarhi minori.

E adevărat, cortesurile din Cádiz luau regelui dreptul, exercitat de el dintotdeauna, de a convoca, dizolva și pro-roga cortesurile, dar întrucît acestea își pierduseră complet importanța, ca urmare tocmai a procedeele folosite de regi pentru a-și extinde privilegiile, necesitatea anulării acestui drept al regelui era evidentă. Faptele citate sînt suficiente pentru a arăta că tendința spre o îngrădire minuțioasă a puterii regale — trăsătura cea mai pregnantă a constituției din 1812 —, de altfel pe deplin justificată de amintirea proaspătă și odioasă a despotismului dezgustător al lui Godoy, își avea originea în străvechile fueros ale Spaniei. Cortesurile din Cádiz nu au făcut altceva decît să treacă acest control din mîinile stărilor privilegiate în mîinile reprezentării naționale. Cît de mult se temeau regii Spaniei de vechile fueros se vede din faptul că în 1805, cînd a trebuit să se alcătuiască o nouă culegere de legi spaniole, regele a emis ordinul de a se înlătura orice urmă a drepturilor feudale cuprinse în culegerea precedentă, care se refereau la o perioadă cînd monarhia fiind slabă, regii erau siliți să încheie cu vasalii lor tranzacții ce le știrbeau puterea suverană.

Dacă alegerea deputaților prin vot universal era un lucru nou, nu trebuie să uităm că cortesurile din 1812, la fel ca și toate juntele, fuseseră ele însele alese prin vot universal; că, deci, îngrădirea dreptului de vot ar fi constituit o încălcare a unui drept cucerit de popor; în sfîrșit, nu trebuie de asemenea să uităm că introducerea unui cens de avere într-o vreme cînd aproape întreaga proprietate imobiliară din Spania era legată de dreptul de „mînă moartă” ar fi exclus de fapt cea mai mare parte a populației de la drepturile electorale.

Reunirea reprezentanților poporului într-o singură Cameră nu constituie nicidecum o copie după constituția franceză din 1791, așa cum vor să dovedească torșii englezi, care găsesc mereu ceva de bombănit. Cititorii noștri știu că din timpul lui Carlos I (împăratul german Carol al V-lea) aristocrația și clerul și-au pierdut locurile în cortesurile Castiliei.

Dar chiar și atunci cînd cortesurile erau împărțite în brazas (ramuri), care reprezentau diferitele stări, ele se întruneau într-o singură sală, avînd numai locuri diferite, și votau împreună. Dintre puținele provincii în care cortesurile mai dețineau o putere reală în momentul invaziei franceze, în Navarra se păstrase, ce-i drept, vechiul obicei de convocare a cortesurilor pe *stări*, dar în provinciile basce, în adunările pe deplin democratice nici măcar nu existau reprezentanți ai clerului. De altfel, dacă clerul și aristocrația își mai păstrau odioasele lor privilegii, ei nu mai formau de multă vreme corporații politice independente, pe a căror existență se baza structura cortesurilor din vechime.

Separarea puterii judecătorești de puterea executivă, statornicită de cortesurile de la Cádiz, a constituit încă în secolul al XVIII-lea obiectul revendicărilor celor mai luminați oameni de stat ai Spaniei ; și ura generală pe care Consiliul regal și-a atras-o de la începutul revoluției a făcut ca pretutindeni să devină lîmpede necesitatea de a limita activitatea instanțelor judecătorești la sfera lor specifică.

Capitolul din constituție care se referă la autoadministrația municipală este, așa cum am arătat într-unul din articolele precedente, un produs pur spaniol. Cortesurile n-au făcut decît să restabilească vechiul sistem municipal, descotorosindu-l însă de caracterul feudal. În ceea ce privește deputățiile provinciale, investite cu aceleași puteri în domeniul administrației interne a provinciilor ca și ayuntamientos în domeniul administrației municipale, cortesurile le-au creat ca o imitație a instituțiilor similare care, în momentul invaziei franceze, existau încă în Navarra, Biscaya și Asturia. Desființînd excepțiile de la obligativitatea serviciului militar, cortesurile nu făceau decît să sancționeze ceea ce devenise o practică generală în timpul războiului pentru independență. Abolirea inchiziției a fost și ea tot numai sancționarea unui fapt împlinit, căci tribunalul inchiziției, deși fusese restabilit de Junta centrală, nu se încumeta să-și reia activitatea, iar membrii săi se mulțumeau să-și încaseze lefurile, așteptînd prudenți vremuri mai bune. Cît privește lichidarea abuzurilor feudale, cortesurile nu au ajuns nici măcar la proporțiile reformei cerute de Jovellanos în vestitul memoriu prezentat Consiliului regal în 1795, în numele societății economice din Madrid.

Chiar miniștrii despotismului luminat de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, Floridablanca și Campomanes, au făcut

unii pași în această direcție. În plus, nu trebuie să uităm că, în afară de cortesuri, exista și un guvern francez la Madrid, care, în toate provinciile ocupate de armatele lui Napoleon, a șters de pe fața pământului toate instituțiile mănăstirești și feudale și a introdus un sistem modern de administrație. Ziarele bonapartiste prezentau răscoala doar ca pe un rezultat al intrigilor și al corupției practice de Anglia, folosindu-se de sprijinul călugărilor și al inchiziției. În ce măsură rivalitatea cu guvernul cotropitorului străin a avut o influență binefăcătoare asupra hotărârilor cortesurilor se poate vedea din faptul că însăși Junta centrală, în decretul ei din septembrie 1809, prin care anunță convocarea cortesurilor, s-a adresat spaniolilor astfel :

„Calomniatorii noștri spun că noi apărăm vechile abuzuri și viciile incorrigibile ale guvernului corupt. Dovediți-le că voi luptați pentru fericirea și independența patriei, că de acum înainte nu mai vreți să vă supuneți bunului plac și gusturilor schimbăcioase ale unui singur om“ etc.

Pe de altă parte, putem urmări în constituția din 1812 incoerentele neîndoioase ale unui compromis între ideile liberale ale secolului al XVIII-lea și tradițiile sumbre ale epocii dominației clericale. E suficient să cităm art. 12, potrivit căruia

„religia națiunii spaniole este și în veci va fi catolică, apostolică și romană, singura credință adevărată. Națiunea o apără prin legi înțelepte și drepte și interzice profesarea oricărei alte religii“.

Art. 173 îl obligă pe rege ca la urcarea sa pe tron să depună în fața cortesurilor următorul jurământ :

„Eu, prin grația lui Dumnezeu și potrivit constituției monarhiei spaniole, rege al Spaniei, jur pe cel atotputernic și pe sfânta evanghelie că voi apăra și voi păstra religia catolică, apostolică și romană și că nu voi tolera nici o altă religie în regatul spaniol“.

Prin urmare, făcând o analiză mai minuțioasă a constituției din 1812, ajungem la concluzia că ea nu este nicidecum o imitație servilă a constituției franceze din 1791, ci o creație autentică și originală a vieții intelectuale a Spaniei, care a reînviat instituțiile străvechi și naționale, a introdus reformele cerute cu glas tare de cei mai de seamă scriitori și oameni de stat ai secolului al XVIII-lea și a făcut concesiile necesare prejudecăților populare.

VII

Datorită unei serii întregi de împrejurări favorabile, la Cádiz s-au adunat oamenii cei mai progresiști din Spania. În momentul cînd au avut loc alegerile, mișcarea încă nu se potolise și însăși lipsa de popularitate a Juntei centrale a făcut ca oamenii să-și îndrepte privirile spre adversarii ei, care, în mare parte, aparțineau minorității revoluționare a națiunii. La prima ședință a cortesurilor erau reprezentate aproape exclusiv provinciile cele mai democratice : Catalonia și Galicia, căci deputații din León, Valencia, Murcia și din insulele Baleare au sosit abia după trei luni. În provinciile cele mai reacționare, situate în interiorul țării, cu unele excepții izolate, ținerea alegerilor pentru cortesuri nu a fost autorizată. Pentru diferitele regate, orașe și orașele ale vechii Spanii, unde armatele franceze nu au permis alegerea deputaților, precum și pentru reprezentarea provinciilor de peste ocean din Noua Spanie, de unde deputații n-au putut sosi la timp, au mai fost aleși reprezentanți dintre numeroasele persoane care s-au refugiat la Cádiz de calamitățile războiului, precum și din rîndurile numeroșilor negustori sud-americani, oameni originari din coloniile spaniole și alte persoane, venite în acest oraș din curiozitate sau pentru diferite treburi personale. Așa s-a întîmplat că aceste provincii au fost reprezentate de oameni mai înclinați spre înnoiri și mai pătrunși de ideile secolului al XVIII-lea decît în cazul cînd s-ar fi ținut alegeri în provinciile respective. În sfîrșit, faptul că cortesurile s-au întrunit la Cádiz a avut o înfriurare hotărîtoare, acest oraș fiind în mod notoriu cel mai radical din tot regatul și semănînd mai mult cu un oraș american decît cu unul spaniol. Populația orașului umplea galeriile sălii în care aveau loc ședințele cortesurilor, și atunci cînd opoziția reac-

ționarilor devenea prea insistentă îi ținea în friu prin influența sa morală și prin presiuni din afară.

Ar fi totuși o mare greșeală dacă s-ar crede că în cortesuri majoritatea o constituiau adepții reformelor. Cortesurile erau împărțite în trei partide : serviles, liberalii (din Spania aceste denumiri de partide s-au răspândit în toată Europa) și „americani”²⁶⁹ ; aceștia din urmă votau când cu un partid, când cu celălalt, după cum erau îndemnați de interesele lor înguste. Serviles, cei mai puternici sub raport numeric, erau antrenați de spiritul activ, de zelul și entuziasmul minorității liberale. Deputații din partea clerului, care formau majoritatea partidului serviles, erau oricând gata să sacrifice prerogativele regale, în parte pentru că nu uitau antagonismul dintre biserică și stat, în parte pentru a-și câștiga popularitate și a salva în felul acesta privilegiile și drepturile castei lor. În dezbaterile cu privire la votul universal, la sistemul unicameral, la desființarea censului de avere și la dreptul de veto suspensiv, partidul clerical se alătura întotdeauna părții celei mai democratice a partidului liberal, împotriva partizanilor constituției engleze. Unul dintre membrii partidului clerical, canonicul Cañedo, ulterior arhiepiscop de Burgos și prigonitor necruțător al liberalilor, s-a adresat d-lui Muñoz Torrero, canonic și el, dar făcând parte din partidul liberal, cu următoarele cuvinte :

„Dv. admiteți să i se lase regelui o putere excesivă, dar, în calitate de față bisericească, aveți obligația să apărați interesele bisericii, și nu pe acelea ale regelui”.

Liberalii au fost nevoiți să accepte unele compromisuri cu partidul clerical, așa cum am văzut din unele articole ale constituției din 1812. Când s-a discutat libertatea presei, preoții au atacat-o susținând că este „ostilă religiei”. După dezbateri foarte furtunoase și după ce a fost proclamat principiul potrivit căruia oricine era liber, fără o autorizație specială, să-și exprime în mod public convingerile, cortesurile au adoptat în unanimitate un amendament cu privire la adăugarea cuvântului „politice”, și astfel această libertate a fost redusă la jumătate, toate scrierile pe teme religioase rămânând în competența cenzurii autorităților eclesiastice, potrivit hotărârilor conciliului de la Triente²⁷⁰. La 18 august 1813, după ce a fost adoptat un decret împotriva tuturor acelor care ar atenta la constituție, a fost votat un alt decret, prin care se declara că orice activitate complotistă în scopul de

a determina națiunea spaniolă să renunțe la religia romano-catolică va fi considerată ca o trădare și se va pedepsi cu moartea. Când a fost desființat voto de Santiago, s-a adoptat ca o compensație o rezoluție prin care sfânta Tereza de Jesu a fost proclamată patroana Spaniei. În afară de aceasta, liberalii au avut grijă să propună și să obțină aprobarea decretelor cu privire la desființarea inchiziției, a zeciuielii, a mănăstirilor etc. numai după ce constituția fusese proclamată. Dar tocmai din acel moment opoziția partidului serviles, în cadrul cortesurilor, și a clerului, în afara lor, deveni de neînving.

După ce am lămurit împrejurările cărora constituția din 1812 își datorește apariția și trăsăturile ei caracteristice, ne mai rămîne să dezlegăm enigma dispariției sale subite, care nu a întîmpinat nici o rezistență la întoarcerea lui Ferdinand al VII-lea. Rareori i-a fost dat lumii să asiste la un spectacol atît de umilitor. Când Ferdinand a intrat în Valencia, la 16 aprilie 1814,

„oamenii s-au înhămat, jubilînd, la trăsura sa, arătînd prin vorbe și prin gesturi că sînt gata să poarte iarăși vechiul jug. Se auzeau exclamații: «Trăiască puterea absolută a regelui! Jos constituția!».

În toate orașele mari, așa-numitei Plaza Mayor, Piața Mare, i se schimbaseră denumirea în Plaza de la Constitucion, aceste cuvinte fiind gravate pe o placă de piatră. La Valencia această placă de piatră a fost înlocuită cu o placă „provizorie” de lemn, purtînd inscripția: Plaza Real de Fernando VII. La Sevilla mulțimea a alungat pe toți reprezentanții autorităților, a ales în locul lor alte persoane pentru toate funcțiile existente sub vechiul regim și a cerut noilor autorități să reinstaureze inchiziția. De la Aranjuez pînă la Madrid, trăsura lui Ferdinand a fost trasă de popor. Când regele a coborît din trăsură, mulțimea l-a ridicat în brațe, l-a arătat triumfător mulțimii, de oameni adunate în fața palatului și apoi l-a purtat pe brațe pînă în apartamentele sale. Deasupra intrării clădirii cortesurilor din Madrid era înscris cu litere mari de bronz cuvîntul „Libertate” ; gloata s-a repezit spre clădire pentru a da jos inscripția ; oamenii au adus scări, au smuls literele una după alta și le-au aruncat în mijlocul străzii, în strigătele triumfătoare ale celor de față. Apoi au fost adunate o sumedenie de procese-verbale ale cortesurilor, de ziare și pamflete ale liberalilor și s-a format o procesiune în frunte cu congregațiile religioase, cu călugări

și cu preoți de mir ; toate aceste hîrtii au fost îngrămădite într-una din piețele publice și arse în chip de autodafé politic, după care a fost oficiat un serviciu divin solemn, la care s-a cîntat „Te Deum” * în semn de mulțumire pentru triumful bisericii. Dar, poate, mai important decît aceste demonstrații nerușinate ale gloatei de la orașe — care în parte fusesse cumpărată și care, ca și lazzaronii ²⁷¹ din Neapole, preferă regimului sobru al burgheziei domnia fastuoasă a regilor și a călugărilor — este faptul că, atunci cînd s-au ținut pentru a doua oară alegeri generale, partidul servile a obținut o victorie hotărîtoare ; încă la 20 septembrie 1813 cortesurile constituante au fost înlocuite cu cortesurile ordinare, care la 15 ianuarie 1814 s-au mutat de la Cádiz la Madrid.

În articolele precedente am arătat că însuși partidul revoluționar a contribuit la stimularea și consolidarea vechilor prejudecăți ale poporului, pentru a le folosi ca o armă împotriva lui Napoleon. Am văzut apoi că Junta centrală, în singura perioadă cînd prefacerile sociale puteau fi îmbinate cu măsurile de apărare națională, a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a împiedica acest lucru și pentru a înăbuși năzuințele revoluționare ale provinciilor. Cortesurile din Cádiz, dimpotrivă, fiind în cea mai mare parte a existenței lor lipsite de orice legătură cu Spania, pînă la retragerea armatelor franceze nu au avut nici măcar posibilitatea de a aduce la cunoștința poporului constituția și decretul lor organic. Cortesurile au apărut, ca să spunem așa, post factum **. Ele au găsit societatea într-o stare de oboseală, de istovire, de slăbiciune — rezultat firesc al unui război îndelungat dus exclusiv pe teritoriul Spaniei, al unui război în care armatele erau în permanență în mișcare, iar guvernul de azi numai arareori era și cel de mâine, în timp ce aproape șase ani de zile vărsarea de sînge nu a încetat nici o clipă pe tot întinsul Spaniei, de la Cádiz pînă la Pamplona și de la Granada pînă în Salamanca. Nu era de așteptat ca în această situație societatea să fie prea sensibilă la calitățile abstracte ale unei constituții politice, oricare ar fi ea. Și totuși, cînd constituția din 1812 a fost pentru prima oară adusă la cunoștința publicului la Madrid și în celelalte provincii evacuate de francezi, ea a fost primită cu „bucurie și entuziasm”, căci masele populare întotdeauna nutresc speranța că o simplă schimbare de guvern le-ar putea pe dată izbăvi de calamitățile sociale pe care

* — „Pre tine, doamne, te lăudăm”. — *Nota trad.*

** — cu întîrziere. — *Nota trad.*

le au de suferit. Când și-au dat însă seama că constituția nu are o astfel de putere miraculoasă, așteptarea încordată se transformă în dezamăgire, iar la acești meridionali pătimiși de la dezamăgire la ură nu este decît un pas.

Au mai fost și unele împrejurări particulare, care au contribuit în mod deosebit la slăbirea simpatiei poporului față de regimul constituțional. Cortesurile au emis decrete foarte severe împotriva așa-numiților *affrancesados*, sau *josephites* *. În parte ele au fost silite să recurgă la aceste măsuri sub presiunea maselor populare însetate de răzbunare și a reacționarilor, care, apoi, de îndată ce decretele smulse de ei au început să fie aplicate, s-au întors împotriva cortesurilor. Peste 10.000 de familii au fost astfel silite să plece în exil. O puzderie de tirani mărunți s-au năpustit asupra provinciilor evacuate de francezi, și-au instaurat acolo domnia lor samavolnică și au început anchete, persecuții, arestări, procese inchizitoriale împotriva acelor care s-au compromis prin legături cu francezii, au primit funcții din partea lor, au cumpărat de la ei bunuri naționale etc. În loc de a încerca să înlesnească prin toate mijloacele trecerea de la regimul francez la regimul național, regența a făcut tot ce depindea de ea pentru a mări dificultățile și a ațîța patimile inevitabile în asemenea schimbări ale puterii. Dar de ce a procedat regența în felul acesta? Pentru a putea cere cortesurilor suspendarea constituției din 1812, care, spunea ea, are o acțiune atît de dăunătoare. Relevăm en passant ** că toate regențele, aceste organe executive supreme numite de cortesuri, erau formate cu regularitate din dușmanii cei mai înverșunați ai cortesurilor și ai constituției lor. Acest fapt ciudat are o explicație cît se poate de simplă: deputații din partea coloniilor americane ale Spaniei se uneau întotdeauna cu servilele cînd era vorba de numirea puterii executive, deoarece ei considerau că slăbirea acesteia este o condiție necesară pentru ca coloniile americane să-și cucerească independența față de metropolă și presupuneau că în vederea acestui scop simplele divergențe între puterea executivă și cortesurile suverane nu erau suficiente. Introducerea de către cortesuri a unui impozit direct unic pe renta funciară, precum și pe veniturile din industrie și comerț a stîrnit de asemenea mari nemulțumiri în rîndurile poporului. O și mai mare nemulțu-

* — adepți ai influenței franceze sau josefiți (partizani ai lui Joseph Bonaparte). — *Nota red.*

** — în trecut. — *Nota trad.*

mire a stîrnit decretul absurd care interzicea circulația tuturor monedelor spaniole bătute sub Joseph Bonaparte și impunea posesorilor lor să le preschimbe pe bani naționali; în același timp circulația monedei franceze era interzisă, decretul prevăzînd cursul la care trebuia să fie preschimbată pe monedă națională. Întrucît acest curs se deosebea foarte mult de cursul vechi, stabilit de francezi în 1808 pentru evaluarea comparativă a monedelor franceze și spaniole, multe persoane particulare au avut de suferit daune considerabile. Această măsură absurdă a contribuit și la creșterea prețurilor mărfurilor de primă necesitate, care și așa se scumpiseră simțitor.

Categoriile populației care erau cele mai interesate în abolirea constituției din 1812 și în restaurarea vechiului regim — granzii, clerul, călugării și juriștii — nu lăsau să le scape nici un prilej pentru a ațîta la maximum iritarea popoului, provocată de împrejurările nefericite în care a avut loc introducerea regimului constituțional în Spania. În felul acesta se explică victoria partidului serviles în alegerile generale din 1813.

Regele ar fi putut aștepta o rezistență cît de cît serioasă numai din partea armatei, dar la Valencia, generalul Elio și ofițerii săi, călcîndu-și jurămîntul de credință față de constituție, l-au proclamat rege pe Ferdinand al VII-lea fără a aminti măcar constituția. Curînd și ceilalți șefi militari au urmat exemplul lui Elio.

În decretul din 4 mai 1814, prin care Ferdinand al VII-lea dizolva cortesurile de la Madrid și abroga constituția din 1812, el declara în același timp că despotismul îi este odios, făgăduia că va convoca cortesurile respectînd vechile forme legale, că va asigura o libertate rațională a presei etc. El și-a ținut promisiunea în singurul chip demn de primirea pe care i-a făcut-o poporul spaniol: a anulat toate actele cortesurilor, a restabilit toate instituțiile în vechea lor formă, a reînviat sînta inchiziție, a rechemat pe iezuiții alungați de bunicul său, pe cei mai de seamă membri ai juntelor, ai cortesurilor și pe aderenții lor i-a condamnat la galere, i-a aruncat în închisorile din Africa sau i-a exilat și a ordonat să fie împușcați cei mai vestiți conducători ai luptătorilor de guerrillă — Porlier și de Lacy.

VIII

În cursul anului 1819, în împrejurimile Cádizului a fost concentrată o armată expediționară, care trebuia să înapoieze Spaniei coloniile ei răsculate din America. Comanda a fost încredințată lui Enrique O'Donnell, conte de La Bisbal, unchiul actualului ministru spaniol, Leopoldo O'Donnell. Expedițiile precedente împotriva Americii spaniole, în care, începînd din 1814, au fost sacrificați 14.000 de oameni și în care s-au practicat metodele cele mai mirșave și mai necruțătoare, au inspirat armatei un dezgust profund și în mod obișnuit erau considerate ca un mijloc ingenios folosit pentru a se debarasa de regimentele nemulțumite. Cîțiva ofițeri, printre care Quiroga, Lopez Baños, San Miguel (actualul Lafayette al Spaniei), O'Daly și Arco Agüero, au hotărît să se folosească de nemulțumirea soldaților pentru a scutura jugul despotismului și a proclama constituția din 1812. La Bisbal, care a fost inițiat în secretul complotului, a făgăduit să ia conducerea mișcării. În înțelegere cu el, capii conspirației au fixat pentru 9 iulie 1819 o trecere în revistă generală a armatei expediționare, în timpul căreia urma să fie dată lovitura hotărîtoare. La Bisbal și-a făcut într-adevăr apariția la ora fixată pentru trecerea în revistă a trupelor, dar, în loc să-și țină cuvîntul, ordonă să fie dezarmate regimentele participante la complot, arestă pe Quiroga și pe ceilalți capi și trimise la Madrid un curier cu un raport în care se lăuda că a preîntîmpinat o catastrofă îngrozitoare. A fost avansat și decorat, dar mai tîrziu, cînd curtea primi o informație mai exactă în legătură cu cele petrecute, i se luă comanda și i se ordonă să se întoarcă în capitală. Este vorba de același La Bisbal care în 1814, cînd regele s-a reîntors în Spania, a trimis la Ferdinand un ofițer din statul său major cu două scrisori. Întrucît se afla prea departe pentru a putea urmări acțiunile

regelui și pentru a se comporta întocmai cum se comportă acesta, în prima scrisoare La Bisbal elogia în termeni pompoși constituția din 1812 pentru eventualitatea că regele va presta jurământul de credință pe constituție. În a doua scrisoare, el prezenta, dimpotrivă, sistemul constituțional ca un regim al anarhiei și al haosului, saluta intenția lui Ferdinand de a-l desființa și se oferi să lupte împreună cu armata sa împotriva rebelilor, demagogilor și dușmanilor tronului și ai altarului. Ofițerul a transmis cel de-al doilea mesaj, care a fost primit cu mare plăcere de Bourbon.

Cu toate simptomele de rebeliune manifestate în rîndurile armatei expediționare, guvernul de la Madrid, în fruntea căruia se afla ducele de San-Fernando, ministru al afacerilor externe și președinte al cabinetului din acea vreme, se încăpățîna să rămînă într-o stare de inexplicabilă apatie și inactivitate și nu făcea nimic pentru a grăbi plecarea expediției sau pentru a împrăștia armata în diferite porturi. Între timp, don Rafael del Riego, comandantul batalionului al doilea al trupelor din Asturia, staționat atunci la Las Cabezas de San Juan, pe de o parte, și Quiroga, San Miguel și alți conducători militari de pe insula León, care reușiseră să fugă din închisoare, pe de altă parte, s-au înțeles între ei să pornească simultan o acțiune revoluționară. Situația lui Riego era cea mai dificilă. Orașelul Las Cabezas era înconjurat din trei părți de cartierele generale ale armatei expediționare: la Utrera se afla cavaleria, la Lebrija divizia a doua de infanterie, iar la Arcos, unde se stabilise comandantul suprem cu statul-major, era staționat un batalion de cercetași. Cu toate acestea, Riego a reușit la 1 ianuarie 1820 să ia prin surprindere și să aresteze pe comandantul suprem împreună cu statul său major, deși batalionul staționat la Arcos avea un efectiv de două ori mai mare decît batalionul asturian. În aceeași zi Riego a proclamat chiar în orașelul acela constituția din 1812, a ales un alcalde provizoriu și nu s-a mulțumit numai să îndeplinească sarcina ce-i revenea, dar a atras cercetașii de partea sa, a luat prin surprindere batalionul de aragonezi staționat la Bornos, a pornit de la Bornos la Jerez și de aici la Puerto de Santa Maria, proclamînd pretutindeni constituția, pînă în ziua de 7 ianuarie, cînd a ajuns pe insula León, unde a dat în primire, la fortul Sf. Petru, pe militarii arestați de el. Quiroga și adepții lui nu au ocupat și ei — așa cum fusese stabilit dinainte — printr-un atac neașteptat podul de la Suaso și apoi insula León, ci au așteptat pînă la

2 ianuarie, cînd Oltra, trimisul lui Riego, le-a adus înștiințarea oficială despre luarea prin surprindere a Arcosului și despre arestarea statului-major.

Intregul efectiv al armatei revoluționare, a cărui comandă supremă i-a fost încredințată lui Quiroga, nu era mai mare de 5.000 de oameni, și, după ce atacurile ei împotriva porțiilor Cádizului au fost respinse, ea însăși a rămas închisă pe insula León.

„Situția noastră — spune San Miguel — era neobișnuită ; revoluția, care de 25 de zile bătea pasul pe loc, fără să piardă și fără să cîștige nici o palmă de pămînt, constituia unul dintre cele mai ciudate fenomene în politică”²⁷².

Provinciile păreau adîncite într-un somn letargic. Așa trecu luna ianuarie. La sfîrșitul lunii ianuarie, Riego, temîndu-se ca nu cumva flacăra revoluției să se stingă pe insula León, a format, fără să țină seama de sfaturile lui Quiroga și ale celorlalți conducători, o coloană mobilă de 1.500 de oameni și a pornit un marș prin Andaluzia, aflîndu-se tot timpul sub ochii unei armate care era de zece ori mai puternică decît a sa și care-l urmărea. El a proclamat constituția la Algeiras, Ronda, Malaga, Córdoba și în alte orașe ; locuitorii îi făceau pretutindeni o primire prietenoasă, dar el n-a reușit nicăieri să provoace o răscoală serioasă. Între timp, urmăritorii lui, care își pierduseră o lună întreagă cu marșuri și contramarșuri inutile, păreau că nu doresc decît un singur lucru — să evite pe cît e posibil o ciocnire cu mica lui armată. Comportarea trupelor guvernamentale era absolut inexplicabilă. Expediția lui Riego, începută la 27 ianuarie 1820, s-a terminat la 11 martie, cînd a fost nevoit să dea drumul numărului mic de oameni care îl mai urmau. Micul lui detașament nu a fost împrăștiat în urma unei lupte decisive, ci a dispărut treptat, ca rezultat al istovirii oamenilor, al neconținutelor ciocniri mărunte cu dușmanul, al bolilor și al dezertărilor. Între timp situația în care se găseau răsculații pe insula León nu era de loc promițătoare. Ei continuau să se afle sub blocadă atît dinspre mare cît și dinspre uscat, iar în orașul Cádiz orice manifestare în favoarea lor era înăbușită de garnizoană. Dar cum s-a întîmplat că Riego la 11 martie a dizolvat în Sierra Morena detașamentul său care lupta pentru constituție, iar la 9 martie, la Madrid, Ferdinand al VII-lea a fost nevoit să depună jurămîntul de credință pe constituție, așa că de fapt

Riego și-a ajuns scopul exact cu două zile înainte de a pierde definitiv speranța în succesul cauzei sale ?

Marșul coloanei lui Riego a trezit un nou interes, atenția generală fiind ațintită asupra lui ; provinciile se aflau într-o stare de expectativă și urmăreau cu nesaț orice mișcare a lui. Uluiți de îndrăzneala lui Riego, de rapiditatea acțiunilor sale, de riposta viguroasă pe care o dădea atacurilor dușmanilor săi, oamenii îi atribuiă triumfuri imaginare și vorbeau despre întăririle primite de el și despre aderarea masei poporului, ceea ce în realitate nu s-a întâmplat. Până ce ajungeau în provinciile mai îndepărtate, zvonurile despre marșul lui Riego luau proporții exagerate, și provinciile situate cel mai departe de locul acțiunii au fost primele care s-au pronunțat pentru constituția din 1812. Spania era atât de coaptă pentru revoluție, încât chiar și niște știri false erau suficiente pentru a o dezlănțui. Dar și uraganul din 1848 a fost doar dezlănțuit tot de zvonuri false.

În Galicia, Valencia, la Saragosa, Barcelona și Pamplona, răscările au izbucnit una după alta. Enrique O'Donnell, conte de La Bisbal, la care a apelat regele pentru a lupta împotriva lui Riego, s-a oferit nu numai să pornească împotriva lui cu arma în mână, ci și să-i nimicească mica armată, iar pe el să-l ia prizonier. Nu cerea decât să fie numit comandant al trupelor staționate în La Mancha și să i se dea bani pentru nevoile lui personale. Regele în persoană i-a înmănat o pungă cu aur și ordinele respective către unitățile din La Mancha. Când ajunse însă la Ocaña, La Bisbal s-a pus în fruntea trupelor și a proclamat constituția din 1812. Știrea despre trecerea sa de partea răsculaților a stîrnit fierbere în opinia publică din Madrid, unde, de îndată ce a sosit această veste, a izbucnit revoluția. Atunci guvernul a început să ducă tratative cu revoluția. Prin decretul din 6 martie, regele a propus să convoace *vechile* cortesuri, adunate în Estamentos (pe stări), dar decretul nu a mulțumit pe nimeni : nici partidul vechii monarhii, nici partidul revoluției. Căci și atunci când s-a înapoiat din Franța, el a promis același lucru, dar nu și-a ținut promisiunea. În cursul nopții de 7 martie la Madrid au avut loc demonstrații revoluționare. „Gaceta” publică în numărul ei din 8 martie un decret al lui Ferdinand al VII-lea, prin care acesta făgăduia să presteze jurămîntul pe constituția din 1812. În decret se spunea :

„Să pășim deci cu toții, și eu voi fi primul care s-o fac, cu intenții curate pe drumul constituției”.

La 9 martie poporul a pus stăpînire pe palat, și regele nu s-a putut salva decît restabilind ayuntamiento-ul din Madrid din 1814 și prestînd în fața acestuia jurămîntul pe constituție. Fără să stea pe gînduri, el a jurat fals, căci avea întotdeauna la îndemîină un duhovnic gata să-l absolve pe deplin de toate păcatele posibile. În același timp a fost convocată o juntă consultativă, care prin primul ei decret a eliberat pe deținuții politici și a rechemat în patrie pe emigranții politici. Din închisori, care și-au deschis acum porțile, s-a îndreptat spre palatul regal primul guvern constituțional. Castro, Herreros și A. Argüelles, care au format primul guvern, erau martirii anului 1814 și deputați în 1822²⁷³. Adevăratul izvor al entuziasmului, care s-a manifestat la urcarea pe tron a lui Ferdinand, a fost bucuria pricinuită de abdicarea tatălui lui, Carlos al IV-lea. Tot astfel izvorul jubilării generale cu prilejul proclamării constituției din 1812 a fost bucuria pricinuită de alungarea lui Ferdinand al VII-lea. Cît privește constituția însăși, după cum știm, în momentul cînd s-a terminat întocmirea ei nu existau teritorii unde ar fi putut fi proclamată. Pentru majoritatea poporului spaniol ea era întocmai ca zeul necunoscut căruia i se închinau vechii atenieni.

În zilele noastre autorii englezi, făcînd o aluzie directă la actuala revoluție spaniolă, afirmă, pe de o parte, că mișcarea din 1820 nu a fost decît un complot militar, iar pe de altă parte că ea a fost doar rezultatul unei intrigi a rușilor. Ambele afirmații sînt deopotrivă de absurde. În ceea ce privește răscoala militară, am văzut că, deși ea a suferit un eșec, revoluția a ieșit victorioasă; afară de aceasta, enigma care trebuie dezlegată nu o constituie complotul a 5.000 de soldați, ci faptul că acest complot a fost aprobat de o armată de 35.000 de oameni și de o națiune cît se poate de loială numărînd 12.000.000 de suflete. Faptul că revoluția a început în rîndurile armatei are o explicație cît se poate de simplă, căci dintre toate organele monarhiei spaniole numai armata a cunoscut o profundă transformare și revoluționarizare în timpul războiului pentru independență. Cît privește intriga uneltită de ruși, nu se poate nega că Rusia a avut un oarecare amestec în treburile revoluției spaniole; dintre toate puterile europene, Rusia a fost prima care a recunoscut constituția din 1812 prin tratatul încheiat la 20 iulie 1812 la Velikie Luki²⁷⁴, ea a fost prima care a sprijinit revoluția din 1820, prima care a trădat-o lui Ferdinand al VII-lea, prima care a aprins făclia contrarevoluției în diferite locuri ale

peninsulei, prima care a protestat în mod solemn împotriva revoluției în fața Europei și, în cele din urmă, a silit Franța să înceapă o intervenție armată împotriva ei. Ambasadorul Rusiei, d-l Tatișcev, a fost, fără îndoială, personalitatea cea mai marcantă de la curtea din Madrid, șeful neoficial al camarilei. El a reușit să introducă la curte pe Antonio Ugarte, un ticălos de cea mai josnică speță, și să-l facă șeful călugărilor și al lacheilor care, în consfăturile lor tainice, dispuneau de sceptru în numele lui Ferdinand al VII-lea. Datorită lui Tatișcev, Ugarte a fost făcut conducătorul principal al unei expediții împotriva Americii de Sud, iar datorită lui Ugarte ducele de San-Fernando a fost numit ministru al afacerilor externe și șef al cabinetului. Ugarte a pus la cale cumpărarea din Rusia a unor corăbii putrede pentru expediția în America de Sud, primind ca răsplată ordinul „Sf. Ana”. Ugarte l-a împiedicat pe Ferdinand și pe fratele său don Carlos să se prezinte în fața armatei în primul moment al crizei. El a fost personajul ocult căruia i se datorește apatia inexplicabilă a ducelui San-Fernando și măsurile care l-au determinat pe un liberal spaniol să facă în 1836 la Paris următoarea remarcă ²⁷⁵ :

„Cu greu te poți debarasa de impresia că guvernul însuși devenea cauza răsturnării stării de lucruri existente“.

Dacă la aceasta adăugăm faptul ciudat că în mesajul său ²⁷⁶ președintele Statelor Unite preamărea Rusia pentru că i-a făgăduit să nu permită amestecul Spaniei în treburile coloniilor sud-americe, nu mai rămâne nici umbră de îndoială în ceea ce privește rolul jucat de Rusia în revoluția spaniolă. Dar ce dovedesc toate aceste fapte? Dovedesc ele oare că Rusia a provocat revoluția din 1820? Nicidecum; ele dovedesc numai că ea a împiedicat guvernul spaniol să opună rezistență revoluției. Că mai devreme sau mai târziu revoluția trebuia să răstoarne monarhia absolută și clericală a lui Ferdinand al VII-lea reiese din: 1) șirul de conspirații care s-au succedat una după alta începând din 1814; 2) mărturia d-lui de Martignac, comisarul francez care l-a însoțit pe ducele de Angoulême în timpul invaziei legitimize în Spania; 3) o mărturie care nu poate să nu fie luată în considerație, mărturia lui Ferdinand însuși.

În 1814, Mina intenționa să dezlănțuie o răscoală în Navarra, el a dat primul semnal de rezistență, a chemat la arme,

a intrat în fortăreața Pamplona, dar, întrucît nu avea încredere în propriii lui aderenți, a fugit în Franța. În 1815, generalul Porlier, unul dintre cei mai vestiți luptători de guerrillă din timpul războiului pentru independență, a proclamat constituția în La Coruña. El a fost decapitat. În 1816, Richard intenționa să uzeze de forță pentru a-l lua prizonier pe rege la Madrid. A fost spînzurat. În 1817, avocatul Navarro, împreună cu patru complici ai săi, a murit pe eșafod la Valencia pentru că a proclamat constituția din 1812. Pentru aceeași crimă a fost împușcat în același an pe insula Mallorca neînfricatul general Lacy. În 1818, colonelul Vidal, căpitanul Sola și alții, care au proclamat constituția la Valencia, au fost zdrobiți și executați. Conspirația de pe insula León n-a fost decît ultimul episod al luptei necontenite în care din 1808 pînă în 1814 au pierit atîția bărbați viteji.

D-l de Martignac, care în 1832, cu puțin înainte de moartea sa, a publicat cartea „Spania și revoluția ei“, spune următoarele :

„Trecuseră doi ani de cînd Ferdinand al VII-lea își reinstaurase puterea absolută, și proscrierile încă mai continuau din vina unei camarile recrutate din drojdia omenirii. Întreaga mașină de stat era răsturnată cu capul în jos : peste tot domneau dezordinea, stagnarea și confuzia, impozitele erau repartizate în modul cel mai inegal, starea finanțelor era îngrozitoare, împrumuturile nu aveau acoperire, nici cele mai imperioase nevoi ale statului nu puteau fi satisfăcute, armatei nu i se plătea solda, judecătorii se retribuiau ei înșiși luînd mită, administrația era coruptă și nu făcea nimic, incapabilă să îndrepte ceva sau măcar să păstreze ceva. De aici nemulțumirea generală care domnea în rîndurile poporului. Noul sistem constituțional fu întîmpinat cu entuziasm de marile orașe, de către clasa comercianților și industriașilor, de liber-profesioniști, de armată și de proletariat. Nu i-au opus rezistență decît călugării ; țărănimea era nedumerită” 277.

Acestea sînt mărturisirile făcute înainte de moarte de un om care a fost unul din principalele instrumente ale distrugerii acestui nou sistem. În decretele sale din 1 martie, 11 aprilie, 1 iunie 1817, 24 noiembrie 1819 și altele, Ferdinand al VII-lea confirmă textual cuvintele d-lui de Martignac și-și încheie astfel lamentările sale :

„Plîngerile poporului, care încă ne mai răsună în urechi, sînt una mai jalnică decît cealaltă“.

Aceasta dovedește că n-a fost nevoie de nici un Tatișcev pentru a provoca o revoluție în Spania.

Karl Marx

Reacțiunea din Spania ²⁷⁸

Londra, vineri 1 septembrie 1854

Sosirea la Madrid a regimentelor Vicalvaro a încurajat guvernul să-și întetească activitatea contrarevoluționară. Reintroducerea legii cu privire la presă din 1837, înfrumusețată cu toate rigorile legii suplimentare din 1842, a dat lovitura de grație acelei părți a presei „incendiare” ai cărei editori nu au putut depune cautionnement * necesară. La 24 august a apărut ultimul număr al publicației „Clamor de las Barricades”, sub titlul „Ultimas Barricades”, întrucît ambii editori ai acestei publicații fuseseră arestați. În locul ei a apărut în aceeași zi „Las Cortes”, un nou ziar reacționar.

„Excelența-sa guvernatorul general, don San Miguel — se spune în programul acestui ziar —, care ne onorează cu prietenia sa, a făcut ziarului nostru favoarea de a-i oferi colaborarea sa. El își va semna articolele cu inițialele sale. Persoanele care se află la conducerea ziarului vor apăra cu energie revoluția, care a înfrînt abuzurile și excelesele unei puteri corupte, dar ei își vor înălța steagul numai în incinta adunării constituante. Numai acolo poate fi dată bătălia cea mare”.

Este vorba de bătălia cea mare pentru interesele Isabellei a II-a și ale lui Espartero. Amintim că, la banchetul reprezentanților presei, același San Miguel a declarat că presa nu are alte criterii decît pe sine însăși, bunul-simț și luminarea popoului, că ea este o instituție care nu poate fi nimicită nici de sabie, nici de ocnă, nici de exil și nici de vreo altă forță din lume. Și în aceeași zi în care propune presei colaborarea sa, el nu găsește nimic de obiectat împotriva decretului care suprimă libertatea presei atît de îndrăgită de el.

* — cauțiunea. — *Nota trad.*

După suprimarea libertății presei a urmat imediat suprimarea libertății întrunirilor, tot în virtutea unui decret regal. La Madrid au fost închise cluburile, iar în provincii au fost dizolvate juntele și comitetele securității publice, cu excepția acelor pe care guvernul le-a recunoscut ca „deputății”. Clubul uniunii a fost închis pe baza unui decret al guvernului, deși numai cu câteva zile înainte Espartero primise titlul de președinte de onoare al acestui club, fapt pe care ziarul „Times” din Londra încearcă zadarnic să-l conteste. Clubul a trimis o deputăție la ministrul afacerilor interne pentru a cere demiterea lui señor Sagasti, guvernatorul Madridului, acuzându-l de încălcarea libertății presei și a dreptului de întrunire. D-l Santa Cruz a răspuns că nu poate reprobă pe un funcționar de stat pentru măsuri luate cu aprobarea consiliului de miniștri. Urmarea a fost izbucnirea unor tulburări serioase ; dar Plaza de la Constitucion a fost ocupată de garda națională și lucrurile s-au sfârșit aici. Imediat după ce ziarele mici au fost interzise, și ziarele mari, care pînă atunci îl protejau pe Sagasti, au intrat în conflict cu el. Pentru a închide gura ziarului „Clamor Público”, d-l Corradi, redactorul-șef al ziarului, a fost numit ministru. Dar această măsură va fi insuficientă, întrucît nu va fi cu puțință ca toți redactorii să fie incluși în guvern.

Cea mai îndrăzneată măsură a contrarevoluției este însă permisiunea dată reginei Cristina de a pleca la Lisabona, după ce consiliul de miniștri și-a luat obligația să lase cortesurile constituante să hotărască asupra soartei ei ; este un act de trădare, pe care guvernul caută să-l acopere anunțînd, înainte ca tribunalul să-și fi dat sentința, confiscarea moșiilor din Spania ale Cristinei, moșii care, după cum se știe, reprezintă partea cea mai puțin însemnată a averii ei. Așadar, Cristina a scăpat ieftin, și acum aflăm că și San Luis a sosit cu bine la Bayonne. Partea cea mai interesantă în toată această poveste este modul în care s-a ajuns la decizia amintită. La 26 august cîțiva patrioți și membri ai gărzii naționale s-au întrunit pentru a discuta măsurile de asigurare a securității publice ; ei au condamnat guvernul pentru șovăiele și jumătățile lui de măsură și au hotărît să trimită o deputăție la consiliul de miniștri, cerîndu-i ca Cristina să fie

îndepărtată din palat, unde uneltește împotriva libertății poporului. Foarte suspect este că acestei propuneri i s-au alăturat doi aghiotanți ai lui Espartero și însuși Sagasti. Urmarea a fost că s-a întrunit consiliul de miniștri și după aceea Cristina a fugit în taină.

La 25 august regina a apărut pentru prima oară în public, pe promenada Prado *, însoțită de așa-zisul ei soț și de prințul de Asturia, dar se pare că primirea ce i s-a făcut a fost extrem de rece.

Comitetul numit pentru întocmirea raportului cu privire la starea finanțelor în momentul căderii guvernului Sartorius a publicat acest raport în „Gaceta”, unde a fost precedat de un expozeu al domnului Collado, ministrul finanțelor. Potrivit datelor din raport, datoria curentă a Spaniei se ridică în prezent la 33.000.000 de dolari, iar deficitul total la 50.000.000 de dolari. După cît se pare, pînă și fondurile extraordinare ale guvernului au fost luate pe ani de zile înainte și cheltuite. Veniturile din Havana și din Filipine au fost încasate pe doi ani și jumătate înainte. Sumele obținute prin împrumutul forțat au dispărut fără urmă. Minele de mercur de la Almadén au fost ipotecate pe ani și ani de zile. Rezervele în numerar care urmau să fie depuse la casa de depuneri nu există. De asemenea nu există nici fondul provenit din taxele plătite pentru substituie în armată. Urmează să fie plătiți 7.485.692 de reali pentru tutunul primit și neachitat. De asemenea trebuie să se plătească 5.505.000 de reali pentru devizele lucrărilor publice efectuate. Potrivit declarației d-lui Collado, obligațiile cele mai urgente totalizează 252.980.253 de reali. Măsurile propuse de el pentru acoperirea acestui deficit sînt caracteristice unui adevărat bancher ; el propune să se restabilească liniștea și ordinea, să se perceapă în continuare toate vechile impozite și să se încheie noi împrumuturi. În concordanță cu acest sfat, Espartero a obținut de la principalii bancheri din Madrid 2.500.000 de dolari pe baza promisiunii că va urma în totul politica partidului moderados. În ce măsură intenționează să-și țină promisiunea se poate vedea din ultimele măsuri luate de el.

Nu trebuie să se creadă că aceste măsuri reacționare nu au întîmpinat nici o rezistență din partea poporului. Cînd, la

* — bulevard din Madrid. — *Nota red.*

28 august, s-a aflat despre plecarea Cristinei, au apărut din nou baricade ; dar, dacă ar fi să dăm crezare unei știri telegrafice sosite de la Bayonne și publicate de ziarul francez „Moniteur”,

„trupele, împreună cu garda națională, au luat cu asalt baricadele și au înăbușit mișcarea”.

Acesta este cercle vicieux * în care sînt condamnate să se miște guvernele-avorton revoluționare. Ele recunosc datoriile contractate de predecesorii lor contrarevoluționari drept obligații naționale. Pentru a le putea plăti, ele sînt nevoite să perceapă în continuare vechile impozite și să facă noi împrumuturi. Pentru a putea încheia noi împrumuturi, ele trebuie să garanteze „ordinea”, adică să înfăptuiască ele însele măsuri contrarevoluționare. Așadar, noul guvern popular se transformă de la bun început într-o slugă a marilor capitaliști și într-un asupritor al poporului. Exact așa cum guvernul provizoriu al Franței din 1848 a fost nevoit să introducă faimosul impozit de 45 de centime și să confiște fondurile caselor de economii pentru a plăti capitaliștilor dobînzile ce li se cuveneau.

„Cel puțin guvernul revoluționar al Spaniei — scrie autorul englez al cărții „Adevărul despre Spania” — nu a decăzut pînă într-atît încît să adopte rușinoasa doctrină a refuzului de a plăti, practică în Statele Unite” 279.

Fapt este că, dacă vreuna dintre revoluțiile spaniole anterioare și-ar fi permis măcar o singură dată să refuze să plătească, rușinosul guvern al lui San Luis n-ar fi găsit nici un bancher care să consimtă să-i avanseze bani. Dar poate că autorul nostru este de părere că contractarea datoriilor este un privilegiu al contrarevoluției, pe cînd achitarea lor este un privilegiu al revoluției.

Se pare că Saragosa, Valencia și Algesiras nu împărtășesc acest punct de vedere, deoarece au desființat toate impozitele, a căror povară le apăsa.

Guvernul nu s-a mulțumit cu numirea lui Bravo Murillo în postul de ambasador la Constantinopol, dar l-a trimis și pe Gonzales Bravo la Viena în aceeași calitate.

* — cercul vicios. — *Nota trad.*

Duminică 27 august au avut loc adunările electorale ale circumscripției Madrid, convocate spre a alege prin vot universal pe împuterniciții care urmează să supravegheze alegerile din capitală. La Madrid există două comisii electorale: Uniunea liberală și Uniunea comerțului.

Cine cunoaște istoria revoluțiilor spaniole își va da seama că simptomele de reacțiune arătate mai sus nu sînt atît de amenințătoare cum ar putea ele să pară unui observator superficial, întrucît, în general, revoluțiile spaniole încep abia o dată cu întrunirea cortesurilor, care este de obicei semnalul dizolvării guvernului. Afară de aceasta, la Madrid nu sînt decît puține trupe și cel mult 20.000 de membri ai gărzii naționale, dar dintre ei nu sînt înarmați decît jumătate, în timp ce poporul, după cum se știe, nu a dat ascultare chemării de a preda armele.

Fără să țină seama de lacrimile reginei, O'Donnell a dizolvat garda ei personală, deoarece armata regulată privea cu invidie privilegiile de care se bucura acest corp, din rîndurile căruia Godoy, remarcîndu-se prin felul cum știa să cînte la ghitara și să interpreteze seguidillas graciosas y pycantes*, s-a ridicat la rangul de soț al nepoatei regelui, iar Muñoz, cunoscut numai prin farmecele sale personale, a devenit soțul unei regine-mame.

La Madrid, un grup de republicani a lansat următoarea *Constituție a Republicii Federale Iberice*:

CAPITOLUL I. ORGANIZAREA REPUBLICII FEDERALE IBERICE

Articolul 1. Spania, cu insulele ei și Portugalia, se unesc și formează Republica Federală Iberică. Steagul acesteia va fi o îmbinare a culorilor celor două steaguri actuale al Spaniei și al Portugaliei. Deviza ei va fi Libertate, Egalitate, Fraternitate.

Articolul 2. Puterea supremă aparține totalității cetățenilor. Ea este inalienabilă și imprescriptibilă. Nici o persoană, nici o anumită parte a poporului nu-și poate aroga exercitarea ei.

Articolul 3. Legea este expresia voinței naționale. Judecătorii sînt numiți de popor prin vot universal.

Articolul 4. Toți cetățenii care au împlinit vîrsta de 21 de ani au dreptul de a fi alegători.

Articolul 5. Pedepsa cu moartea atît pentru crimele politice cît și pentru cele de drept comun se desființează. Toate procesele vor fi judecate de curți cu juri.

* — seguidile grațioase și picante. — *Nota trad.*

Articolul 6. Proprietatea este inviolabilă. Moșiile emigranților politici care au fost confiscate li se restituie.

Articolul 7. Impozitele se plătesc proporțional cu veniturile. Există un singur impozit, direct și general. Toate impozitele indirecte, taxele de barieră și impozitele pe consum se desființează. De asemenea se desființează monopolurile guvernamentale asupra sării și tutunului, taxa de timbru, taxa pe brevete și inscripția.

Articolul 8. Libertatea presei, a întrunirilor, libertatea de asociere, inviolabilitatea domiciliului, libertatea învățămîntului, a comerțului și a conștiinței sînt garantate. *Credincioșii tuturor confesiunilor își plătesc singuri preoții.*

Articolul 13. Administrația republicii este federală, provincială și municipală.

CAPITOLUL AL II-LEA. ADMINISTRATIA FEDERALA

Articolul 14. Administrația federală este încredințată unui Consiliu executiv, care este numit și poate fi revocat de Congresul federal central.

Articolul 15. Relațiile internaționale și comerciale, asigurarea unității măsurilor, greutăților și monedei, poșta și forțele armate se află în competența administrației federale.

Articolul 16. Congresul federal central este alcătuit din nouă deputați din partea fiecărei provincii, aleși prin vot universal și datori să acționeze în conformitate cu instrucțiunile alegătorilor.

Articolul 17. Congresul federal central este un organ permanent.

Articolul 20. Ori de cîte ori trebuie emisă o lege, administrația care o consideră necesară supune proiectul ei confederației cu șase luni înainte dacă este vorba de congres și cu trei luni înainte dacă este vorba de corpurile legislative provinciale.

Articolul 21. Orice deputat al poporului care nu respectă instrucțiunile primite este deferit justiției.

Capitolul al III-lea se referă la administrația provincială și cea municipală; în acest capitol sînt confirmate aceleași principii. Ultimul articol sună astfel:

„De acum înainte nu trebuie să mai existe colonii; ele sînt transformate în provincii și se administrează după principiile respective. Sclavia se desființează“.

CAPITOLUL AL IV-LEA. ARMATA

Articolul 34. Întregul popor va fi înarmat și organizat într-o gardă națională, o parte în gardă mobilă, iar cealaltă parte în miliție locală.

Articolul 35. Garda mobilă este formată din bărbații necăsătoriți, în vîrstă de 21 pînă la 35 de ani; ofițerii ei sînt numiți pe bază de alegeri dintre elevii școlilor militare.

Articolul 36. Miliția locală este alcătuită din toți cetățenii în vîrstă de 35 pînă la 56 de ani; ofițerii sînt numiți pe bază de alegeri. Sarcina lor este de a apăra localitățile respective.

Articolul 38. Trupele de artilerie și de geniu se recrutează dintre voluntari; ele sînt corpuri permanente și formează garnizoanele fortărețelor așezate de-a lungul coastelor și granițelor. În interiorul țării nu sînt admise fortărețe.

Articolul 39, care se referă la flotă, conține prevederi similare.

Articolul 40. Statele-majore din provincii și districtele militare se desființează.

Articolul 42. Republica Iberică renunță la orice războaie de cucerire și conflictele le va supune arbitrajului unor guverne neinteresate în problema respectivă.

Articolul 43. Nu se admite existența unor armate permanente.

Scris de K. Marx la 1 septembrie 1854

Publicat în ziarul

„New York Daily Tribune“ nr. 4.185
din 16 septembrie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Semnat : *K a r l M a r x*

Karl Marx

* Zvonuri despre arestarea lui Mazzini. —
Împrumutul forțat din Austria. — Spania. —
Situția din Valahia

Londra, marți 12 septembrie 1854

Ziarele relatează diferite zvonuri despre arestarea lui Mazzini la Basel. De la un prieten am primit următoarea informație : într-adevăr, Mazzini a fost arestat de doi jandarmi la Zürich, dar numai pentru câteva ore, căci apoi a fugit. Fuga i-a fost înlesnită de un alt italian, care s-a lăsat în același timp arestat în alt loc, dându-se drept Mazzini. Prin această manevră autoritățile au fost derutate, și d-l Druey personal a telegrafiat de la Berna la Geneva să se oprească cercetările, deoarece Mazzini se află la închisoare. Se presupune că cei arestat în locul lui Mazzini ar fi Saffi, dar circulă și versiunea că ar fi un ofițer ungar, numit Türr.

„Gazzetta di Milano” din 31 august relevă cu satisfacție că, în ședința sa din 28 august, consiliul municipal din Pavia a hotărît să participe la împrumutul național, subscriind 200.000 de florini. În opoziție cu această știre, un ziar neoficial publică următorul text al hotărîrii acestui consiliu :

„Municipalitatea din Pavia a scris suma *ce i-a fost fixată în mod obligatoriu* orașului Pavia, dar a făcut aceasta nu în calitate de reprezentant al orașului și nici în calitate de simplu participant la subscripție, ci doar ca organ al cîrmuirii, dependent de puterea executivă, căreia, potrivit circularei din 1830, este obligat să i se supună necondiționat, precum și pentru a executa ordinul care i-a fost transmis la 7 august de către guvernatorul general“.

Și la Treviso subscripția la împrumutul benevol s-a făcut tot sub o amenințare directă. Din comunicatul consiliului din Triest reiese că chiar și în acest oraș, cunoscut prin sentimentele sale de loialitate față de Austria, subscripția la împrumut nu a fost nici benevolă, nici atît de generală cum pretind ziarele austriece :

„Orașul nostru a subscris încă 1.000.000 la împrumutul național. Consiliul municipal anunță prin prezenta că această sumă va fi reparatizată între persoanele care nu au participat pînă în prezent la subscripție sau care au subscris sume prea mici în raport cu averea lor. Totodată, se fixează ziua de 6 septembrie ca ultimul termen pentru subscripția benevolă. Consiliul speră că toată lumea se va grăbi să profite de avantajele pe care le oferă împrumutul, cu atît mai mult cu cît, după termenul menționat, consiliul va fi pus în situația neplăcută de a fi obligat să recurgă la constringere“.

Presă reacționară încă nu este mulțumită de ultimele măsuri ale guvernului spaniol ; ea bombăne pentru că se face un nou compromis cu revoluția. Astfel în „Journal des Débats“ citim :

„Încă la 7 august Espartero a declarat «că, potrivit voinței poporului din Madrid, ducesa de Rianzares nu va părăsi capitala nici ziua, nici noaptea și nici pe ascuns». Și abia la 28 august s-a permis reginei Cristina, după un arest de 21 de zile, să plece în plină zi și chiar cu oarecare pompă. Guvernul s-a vădit însă destul de slab, ordonînd în același timp confiscarea moșiilor ei“.

Acum ziarul „Débats“ speră că acest ordin va fi anulat. De data aceasta însă, ziarul are poate și mai puține șanse să-și vadă speranțele împlinite decît atunci cînd își exprima o slabă nădejde că confiscarea moșiilor familiei Orléans²⁸⁰ nu va fi pusă în aplicare de Bonaparte. Guvernatorul din Oviedo a și trecut la sechestrarea minelor de cărbune din provincia Asturia, care aparțineau Cristinei. Directorii minelor din Siero, Langreo și Piero Corril au și primit ordin să prezinte o dare de seamă și să pună administrațiile respective în subordinea guvernului.

În ceea ce privește afirmația din „Débats“ că plecarea Cristinei ar fi avut loc „în plină zi“, aici ziarul se dovedește a fi foarte greșit informat. Cînd a ieșit din apartamentele ei, regina Cristina a străbătut coridoarele într-o liniște mormîntală, căci s-au luat toate măsurile să nu se poată întîlni cu nimeni. Garda națională, care ocupă cazarma din curtea palatului regal, nici măcar n-a bănuțit plecarea ei. Întregul plan fusese atît de bine tăinuit, încît chiar și Garrigò, care urma să escorteze regina, a primit ordinul abia în momentul plecării. Iar escortei nu i s-a comunicat ce misiune i-a fost încredințată decît atunci cînd se afla la 12 mile de Madrid și numai cu mare greu a izbutit Garrigò să-și împiedice oamenii s-o insulte pe regină și să se întoarcă neîntîrziat la Madrid. Comandanții gării naționale au aflat despre cele întîmplate abia la două ore după plecarea d-nei Muñoz. După cum afirmă

ziarul „España”, Cristina a ajuns la granița portugheză în dimineața zilei de 3 septembrie. În timpul călătoriei, scrie ziarul, dispoziția ei a fost dintre cele mai bune, dar ducele ei era cam trist. Relațiile dintre Cristina și acest Muñoz pot fi înțelese numai dacă ne amintim răspunsul pe care l-a dat Don Quijote atunci când Sancho Panza l-a întrebat de ce o iubește pe Dulcinea, o fată de țară cât se poate de simplă, când ar putea să aibă la picioarele sale prințese :

O doamnă, răspunse nobilul cavaler, care era înconjurată de o droaie de adoratori nobili, bogați și spirituali, a fost întrebată de ce și-a luat ca iobovnic un simplu țăran. Trebuie să știți, răspunse doamna, că pentru ceea ce îl folosesc eu, este mai filozof decât însuși Aristotel*.

Cum privește presa reacționară situația din Spania în general, ne putem da seama după unele extrase din „Kölnische Zeitung” și „Indépendance belge”. Primul dintre aceste ziare scrie :

„După, spusele unui corespondent bine informat și demn de toată încrederea, care este și aderent al lui O'Donnell și al partidului moderados, situația este îngrijorătoare, deoarece între partide continuă să existe un conflict ascuțit. Clasele muncitoare, influențate de agitatori, se află într-o permanentă stare de agitație”.

„Indépendance” scrie :

„Viitorul monarhiei spaniole se află în mare primejdie. Toți adevărații patrioți spanioli sînt în unanimitate de acord că trebuie să se pună capăt orgiilor revoluționare. Furia autorilor de pamflete și a luptătorilor de pe baricade se îndreaptă împotriva lui Espartero și guvernului său nu mai puțin vehement decît împotriva lui San Luis și a bancherului Salamanca. Dar, ca să fim drepti, această națiune cavallerească nu poate fi făcută răspunzătoare pentru aceste excese. Poporul din Madrid nu trebuie confundat cu gloata care a urlat : «Moarte Cristinei !», el nu poate fi făcut răspunzător pentru pamfletele mirsăve răspîndite în rîndurile populației sub titlul «Tilhăriile lui San Luis, ale Cristinei și ale complicilor lor». Cele 1.800 de baricade din Madrid și manifestațiile ultracomuniste din Barcelona trădează rolul jucat de democrația străină în saturnalele spaniole. Astfel, nu încapе îndoială că un mare număr de emigranți francezi, germani și italieni au participat la evenimentele deplorabile care frămîntă în prezent peninsula. Nu încapе îndoială că Spania este în pragul unei conflagrații sociale, a cărei urmare imediată va fi pierderea perlei Antilelor, bogata insulă Cuba, deoarece Spania nu va fi în stare să lupte împotriva uneltirilor Americii sau împotriva patriotismului unui Soulé sau al unui Sanders. Este timpul ca Spania să deschidă ochii și toți oamenii cinstiți din Europa civilizată să-și unească glasurile pentru a da alarma”.

* — Cervantes. „Don Quijote”, vol. I, cap. 25. — *Nota red.*

Desigur că nu este nicidecum nevoie de o intervenție a democrației străine pentru a provoca revolta populației din Madrid, cînd ea vede că la 28 august guvernul își calcă cuvîntul dat la 7 august, că el suspendă libertatea întrunirilor și reintroduce legea cu privire la presă din 1837, potrivit căreia fiecare editor este obligat să depună o cauțiune de 40.000 de reali și să plătească un impozit direct de 300 de reali. Dacă în provincii continuă tulburări cu caracter nedefinit și nehotărît, cum ar putea fi altfel explicat acest fapt decît prin inexistența unui centru de acțiune revoluționară ? De cînd așa-zisul guvern revoluționar a ajuns pe mîna lui Espartero, nu a apărut nici măcar un singur decret în interesul provinciilor. Provinciile văd că acest guvern este înconjurat de aceeași atmosferă de lingușire, intrigi și carierism care a existat și în timpul lui San Luis. În jurul guvernului se agită aceeași haită de paraziți, flagel de care suferă Spania încă din epoca Filipilor²⁸¹.

Să aruncăm o privire asupra ultimului număr, din 6 septembrie, al ziarului „Gaceta” din Madrid. Ziarul publică un raport al lui O'Donnell în care se arată că există un număr atît de imens de grade și titluri militare, încît din fiecare trei generali numai unul poate fi folosit în serviciul activ. Această supraproducție de generali, o adevărată calamitate, este un blestem care urmărește Spania din 1823. Ar fi fost de așteptat că va urma un decret care să pună capăt acestei calamități. Nici gînd. Prin decretul emis în urma acestui raport se convoacă o juntă militară consultativă, numită de guvern și formată din generali care nu dețin în prezent nici o funcție în armată. În afară de solda lor obișnuită, acești domni urmează să primească : generalii-locotenenți cîte 5.000 de reali, iar generalii-maiori cîte 6.000 de reali. Generalul Manuel de la Concha a fost numit președinte al acestei junte militare de sinecuriști. În același număr, „Gaceta” anunță o nouă ploaie de decorații, pensii etc., ca și cum generozitatea cu care s-a făcut prima împărțire nu și-ar fi făcut efectul. San Miguel și Dulce au primit marea cruce a ordinului lui Carlos al III-lea ; toate decorațiile și distincțiile acordate de junta de la Saragosa sînt confirmate și completate. Dar lucrul cel mai interesant apărut în acest număr al ziarului „Gaceta” este comunicarea că plățile către creditorii statului vor fi reluate la 11 septembrie. Cît de nesocotit este poporul spaniol dacă nu se simte satisfăcut de aceste realizări ale guvernului său revoluționar !

Călători întorși de curînd din Valahia descriu situația extrem de grea în care se află acest principat. După cum se știe, Rusia a împovărat Principatele dunărene cu o datorie de 14.000.000 de franci, care reprezintă echivalentul cheltuielilor de ocupație din 1848—1849. Această sumă a fost încasată de generalii ruși în timpul ultimei ocupații. Rușii s-au retras numai după ce au golit toate casele de bani ale parohiilor, mănăstirilor și orașelor. Cu conținutul acestor case de bani ei au plătit produsele pentru care au încheiat contracte cu proprietarii funciari și cu țăranii valahi. Dar pentru mijloacele de transport, care într-o țară agricolă prezintă o foarte mare importanță, ca și pentru lemne, cărbuni, paie etc. în general, nu s-a plătit nimic, ele fiind pur și simplu rechiziționate. Ca urmare, vistieria Principatelor dunărene este pînă într-atît de secătuită, încît se așteaptă ca diferite parohii să dea faliment. În afară de toate astea, trebuie ținut seama și de uzura locuințelor transformate în spitale, precum și de numeroasele bunuri de tot felul pe care boierii, temîndu-se de jaful turcilor, le-au dat în păstrare rușilor.

Într-o scrisoare din Atena, datată 29 august, citim :

„Regele persistă în refuzul său de a plăti vreo compensație Turciei. Crește ura împotriva trupelor occidentale, și cîțiva soldați francezi au fost molestați de popor“.

Am putea relata cititorilor dv. o poveste interesantă despre felul cum au fost dizolvate comunitățile grecești datorită influenței engleze, cum le-a fost impus Capo d'Istria și cum întreg poporul a fost demoralizat prin mașinațiile lordului Palmerston. Intențiile cinstite ale guvernului britanic, chiar și în momentul de față, cînd el a început o intervenție în Grecia, ies la iveală destul de limpede din sprijinul acordat de Anglia generalului Kalergis, care, ca și Capo d'Istria, este născut și crescut în Rusia, unde își are domiciliul permanent.

Lordul Stratford de Redcliffe și guvernul britanic au obținut, în sfîrșit, ceea ce de mult încearcă să provoace : o răscoală în Turcia, dacă nu în partea ei europeană, cel puțin în Anatolia. Aflasem, din știrile primite din Rodos, că pe coasta așezată în fața acestei insule a avut loc o răscoală a zeibecilor, un trib războinic de munteni din Turcia. Acum, „Journal de Constantinople“ din 20 august comunică că anarhia din această regiune se agravează pe zi ce trece. Întrucît aici nu există trupe regulate, rebelii săvîrșesc mereu incursiuni, coborînd din munți și pătrunzînd în sate, unde percep ze-

ciuiala, jefuiesc pe locuitori și caravanele, siluiesc femeile șiucid pe oricine li se împotrivesc. Cele mai mari nelegiuiri au fost săvârșite în provincia Masteșak. Guvernatorul a fost nevoit să fugă de la Aidin la Tir. Denizli se află în mâinile lor, iar muftiul Sahib-efendi, care se ducea la guvernatorul general pentru a-i prezenta un raport, a fost prins și decapitat împreună cu toți însoțitorii lui. Răsculații se numără cu miile. Izbucnirea acestor tulburări este pusă pe seama bașbuzucilor reînforși de la Kars și Baiazid, care învinuiesc Poarta că-i oprimă pe turci și se supune Rusiei.

Dacă aruncăm o privire asupra Europei, vedem simptome de revoluție în Spania, Italia, Danemarca, în Principatele dunărene, Grecia și Turcia asiatică ; și chiar în rîndurile armatei franceze de la Varna a răsunit strigătul „A bas les singes !” *

Scris de K. Marx la 12 septembrie 1854

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune” nr. 4.197
din 30 septembrie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Semnat : *Karl Marx*

---

* — „Jos maimuțele !”. — *Nota trad.*

Karl Marx

* Acțiunile flotei aliate. — Situația din Principatele dunărene. — Spania. — Comerțul exterior al Angliei.

Londra, vineri 15 septembrie 1854.

În numărul de ieri al ziarului „Moniteur” a apărut următoarea telegramă :

„*Terapia*, 7 septembrie. Francezii și turcii au părăsit Varna la 5 septembrie. Flota engleză urmează să li se alăture în apropierea Insulei Șerpilor. Timpul este frumos”.

Amânarea plecării acestui prim grup al armatei expediționare se datorește furtunilor puternice care au bîntuit în Bosfor pînă la 27 august. În ziua de 27 august, cînd vîntul care sufla din nord-est și-a schimbat direcția, vasele de transport au putut ieși din Constantinopol, îndreptîndu-se spre Marea Neagră. Insula Șerpilor (Ilade Adessi) este o mică insulă stîncoasă, situată la oarecare distanță de coasta basarabeană, aproape în fața gurilor Dunării. Perimetrul ei nu depășește trei mii englezești. Trupele care au plecat abia la 5 septembrie n-au putut, probabil, debarca înainte de 9 septembrie.

Un pasaj interesant găsim într-un articol apărut în „Moniteur” în care se analizează perspectivele actualei expediții :

„Dacă — scrie „Moniteur” —, dacă efectivul trupelor rusești din Crimeea se va dovedi mai impunător decît presupunem noi pe baza știrilor primite pînă acum; dacă forțele concentrate la Sevastopol vor putea organiza o *apărare de durată*; dacă vor fi întîmpinate dificultăți datorate anotimpului; în sfîrșit, dacă armata rusă din Crimeea va putea primi întăriri importante din interiorul țării, atunci de data aceasta va trebui pur și simplu să ne imbarcăm din nou și în primăvară să reluăm atacul împotriva Sevastopolului”.

Într-un cuvînt, dacă „puternica armadă, care dispune de mii de mijloace de distrugere”, va întîmpina în calea sa piedici cît de cît serioase, ea se va întoarce neîntîrziat în Bosfor. În orice caz, dacă asemenea piedici nu vor fi întîmpinate,

vinovați nu vor fi aliații, deoarece țarul a fost încunoștințat cu luni în urmă despre pregătirea expediției, iar expediția însăși a tot fost amînată pînă în ultimele zile ale anotimpului favorabil. Cîtă încredere au marinarii francezi în comandantul lor se poate aprecia din următorul pasaj extras dintr-o scrisoare din Constantinopol, publicată în „Augsburger Zeitung” :

„În flotă, lui Saint-Arnaud i se spune în mod obișnuit Florival, pseudonim sub care și-a făcut debutul la teatrul *Ambigu comique* din Paris”.

Potrivit ultimelor știri sosite de la Hamburg și Copenhaga, o parte din vasele de război și din vasele de transport franceze încărcate cu soldați au trecut prin Belt, făcînd cale întoarsă spre Franța. Ziarul bonapartist „Constitutionnel” publică următoarele dezvăluiri în legătură cu lupta de la Bomarsund :

„Maiestatea-sa împăratul Napoleon al III-lea *nu a dorit* ca flota, care îi este devotată, să fie lipsită de *recompensa* pe care a meritat-o după o cursă atît de lungă și de grea în Marea Baltică”.

Prin urmare, Bomarsundul a fost bombardat exclusiv pentru a oferi un amuzament marinarilor și ca o concesie făcută nerăbdării și dorinței de distracții a ofițerilor. Aceste două aluzii laconice din „Moniteur” și „Constitutionnel” spun mai multe despre caracterul războiului decît toate laudăroasele articole de fond ale presei guvernamentale engleze.

Din ordinul țarului au fost arestați toți inginerii care au participat la construirea forturilor de la Bomarsund. Ei urmează să fie deferiți justiției. Una dintre acuzațiile care li se aduc este că fortificațiile ar fi trebuit construite în întregime din blocuri masive de granit ; or, după căderea forturilor a ieșit la iveală că zidurile fuseseră pur și simplu umplute cu nisip și cu pietriș. Comandanții tuturor fortărețelor situate de-a lungul Golfului Finic au primit ordin de la Petersburg să cerceteze în modul cel mai amănunțit felul cum au fost construite fortărețele și să raporteze de îndată rezultatele cercetării. În prezent s-a stabilit că fortul Gustavsvärn de pe capul Hango a fost aruncat în aer chiar de către ruși în momentul cînd au observat în preajma fortului pe Baraguay d'Hilliers și generalul Jones în cursul expediției lor de recunoaștere. Rușii se temeau de un atac împotriva orașului Abo, și fortul Gustavsvärn a fost distrus pentru ca garnizoana sa să poată fi folosită în vederea apărării orașului.

Înainte de a încheia cu evenimentele din Marea Baltică și a trece la altă temă, aș vrea să reproduc aici următoarea știre apărută în ziarul „Aftonbladet” :

„Un corespondent din Copenhaga anunță ca un fapt cert că la 16 august guvernul danez l-a autorizat pe d-l T. P. Shaffner să construiască o linie de telegraf electric din America de Nord pînă la Copenhaga, trecînd prin Groenlanda, Islanda, insulele Faroe și Norvegia. La 26 august a fost inaugurată o linie de la Stockholm la Malmö, avînd o lungime de 68.670 de iarzi”.

Unele ziare londoneze publică astăzi telegrame în care este vorba de victoria obținută de Șamil undeva prin apropiere de Tiflis. Ziarele franceze și germane nu pomenesc nimic despre acest fapt. La 4 septembrie turcii au trecut Dunărea la Măcin și au ocupat o insulă situată între această fortăreață și Brăila. O mare parte din flotila turcă de pe Dunăre a ancorat și ea în apropiere de Măcin. Ocuparea Brăilei de către turci urma să aibă loc la 5 septembrie. Trebuie, de asemenea, să menționăm proclamația generalului Krusenstern care a fost afișată la Odesa la 30 august ; prin aceasta locuitorii sînt avertizați, sub amenințarea unor pedepse grele, să nu se opună incendierii orașului dacă armata va socoti necesar să ia o asemenea măsură în interesul apărării țării. Autoritățile rusești din toate județele Basarabiei au dat de asemenea ordin ca la apropierea dușmanului să se dea foc satelor și orașelor. Acest ordin este cu atît mai ridicol, cu cît rușii știu prea bine că românii din Basarabia ar avea tot atît de puține motive să regrete retragerea lor ca și românii din Valahia și din Moldova.

Am mai arătat în ce condiții are loc înrolarea miliției valahe și moldovenești în armata rusă. Ziarele engleze de astăzi publică relatări amănunțite în legătură cu cele întîmplate la 28 august între d-l Budberg și ofițerii miliției românești ; la sfîrșitul discuției, căpitanul Filipescu i-a spus în față generalului rus că valahii îl consideră pe sultan singurul lor suzeran. Acest căpitan, se înțelege, a fost arestat și împreună cu el și alți doi ofițeri care au îndrăznit să protesteze în chip asemănător. Redăm mai jos un extras din numărul de astăzi al ziarului parizian „La Presse” în care este vorba despre evenimentele din ziua de 29 august, cînd campania rusă din Principatele dunărene s-a încheiat atît de glorios :

„Arestarea căpitanului Filipescu și a altor doi ofițeri care au îndrăznit să nu se supună ordinelor generalului Budberg a stîrnit o vie

indignare în rîndurile miliției moldovenești și a făcut să crească și mai mult hotărîrea ei de a nu servi în armata rusă. La 29 august, cu puțin înainte de ora stabilită pentru trecerea în revistă, hatmanul Mavrocordat s-a îndreptat spre cazărmile cavaleriei, aflate în fața palatului guvernamental. Nu mică i-a fost mirarea și groaza cînd n-a mai găsit acolo nici un om. Soldații, în loc să-și înșeeze caii pentru revistă, izbutiseră să fugă cu toții din grajduri, lăsîndu-și acolo armele și bagajele. Ghinionistul hatman pornește în grabă spre cazărmile artileriei, unde îl așteaptă o nouă surpriză. Tunurile se aflau la locurile lor pe platou, dar oamenii dispăruseră. În disperarea sa, Mavrocordat se și vede deportat în Siberia. El reușește totuși să adune vreo 30 de artileriști, cărora, tremurînd de furie și de frică, le ordonă să înhame caii și să scoată tunurile în piața unde urma să aibă loc trecerea în revistă. «N-au decît să ne ducă cu sila, strigă ei, noi nu primim ordine de la ruși». Cu aceste cuvinte ei închid porțile cazărmii. În această clipă din piață se aude răpăit de tobe. Își făcea apariția întreaga divizie a lui Osten-Sacken, compusă din 12 batalioane, un regiment de dragoni și 3 divizioane de artilerie. Barînd toate străzile, divizia se aliniază în piață și blochează cu desăvîrșire palatul guvernamental și cazărmile cavaleriei moldovenești. 60 de cavaleriști moldoveni care au putut fi aduși înapoi stau aliniați în fața cazărmii. În fața lor se află 12.000 de ruși din infanterie, cavalerie și artilerie. Sosește Osten-Sacken, însoțit de generalul Budberg și urmaț de o suită numeroasă. Trupele moscoviților se desfac în coloane și defilează, cu baioneta la armă, în strigăte de «ura», în fața generalilor lor. Apoi ele se așază în careu la o distanță de 150 de iarzi de cavaleriștii moldoveni. Li se dă ordin să-și încarce armele. Soldații ruși, făcîndu-și cruce, execută ordinul. Li se ordonă apoi să-i ochească pe cei 60 de cavaleriști. După ce acest ordin este executat, Osten-Sacken se apropie cu suita sa de grupul de soldați ai miliției moldovenești și li îndeamnă să-i urmeze armata, amenințîndu-i că, în caz contrar, vor fi împușcați. Indemnului lui e urmaț de o tăcere prelungită. O agitație extraordinară a cuprins mulțimea adunată în piață. Dar iată că unul dintre moldoveni iese din rînd și, cu glas liniștit, se adresează generalului rus : «Noi sîntem soldați moldoveni — spune el — și datoria noastră este să ne apărăm țara, iar nu să luptăm pentru străini. Faceți cu noi ce vreți. Nu vom merge cu voi». «Puteți să ne omoriți, dar nu vom merge cu voi», repetă cei 60 de soldați într-un glas. Auzînd acest răspuns curajos, Osten-Sacken le ordonă să descalece și să depună armele, ca și cum ar vrea să dea ordin să fie executați pe loc. Ei se supun, gata să primească moartea. Într-o clipită sînt înconjurați de mii de soldați, care se aruncă asupra lor și li iau prizonieri. După această faptă vitejească, moscoviții se îndreaptă spre cazărmile artilerieștilor moldoveni, unde în dosul porților închise se mai adăposteau 30 de oameni. Forțînd porțile, ei pătrund în clădire ; se produce o încăierare, și artileriștii, covîrșiți de forțele superioare ale dușmanului, sînt luați și ei prizonieri. Rușii îi scot în grabă de acolo, împroșcîndu-i cu vorbe de ocară și amenințîndu-i cu moartea, dar ei rămîn nepăsători. Numai unul dintre ei, un tînăr cornet de 22 de ani, cu ochii scînteind de mînie, se apropie de generalul Vranghel și, dezvelindu-și pieptul, exclamă : «Iată-mi pieptul, găuriți-l cu gloanțele voastre dacă îndrăzniți». Generalul nu îndrăznește. Cornetul și camarazii lui sînt dezarmați și duși, între două șiruri de baionete, în tabăra lui Osten-Sacken, dincolo de barierele Iașilor. Despre soarta lor nu știe nimeni nimic. În ceea ce-i privește pe cei trei ofițeri

arestați în seara zilei precedente, domnește teama că ei vor fi împușcați. În aceeași seară rușii au înconjurat cîmpul unde își avea tabăra regimentul moldovenesc de infanterie, dar n-au găsit decît 150 de oameni; ceilalți reușiseră să fugă. Populația Iașilor își injură protectorii în gura mare. 60 de cavaleriști, 30 de artileriști și 150 de infanteriști luați prizonieri și dezarmați de 12.000 de ruși cu 3 baterii, aceasta este singura victorie cu ai cărei lauri se întorc rușii acasă din campania lor în Principatele dunărene“.

Într-unul dintre articolele precedente am amintit de ordinul dat de Omer-pașa prin care se interzice răspîndirea manifestului austriac lansat de generalul Hess. Acum au devenit cunoscute motivele care au determinat această interdicție: în manifest se cerea autorităților valahe să se adreseze în toate problemele numai și numai comandamentului austriac. Omer-pașa i-a trimis vorbă generalului Hess că ar face bine să nu se mai amestece în problemele administrației civile a Valahiei, care sînt de competența lui (a lui Omer-pașa). Generalul Hess, care dăduse proclamația sa numai pentru a tona cît de departe poate să meargă, și-a cerut scuze pentru pasajul care trezise obiecții. Și, pentru a-l convinge pe Omer-pașa că totul n-a fost decît o greșeală, i-a prezentat textul german original în care autoritățile valahe erau invitate să se adreseze aghiotantului său numai în problemele care aveau vreo legătură cu trupele austriece. Omer-pașa l-a pus la locul lui și pe generalul austriac Popovič, care, la 3 septembrie, a intrat în București cu avangarda armatei austriece și a început din primul moment să se comporte acolo în maniera lui Haynau. În ce măsură este binevenită ocupația austriacă pentru populația Valahiei se poate vedea din rîndurile ce urmează, care au fost extrase din numărul de astăzi al ziarului „Daily News“:

„Multe dintre satele așezate în calea austrieților au fost părăsite de locuitorii lor, care și-au luat cu ei tot avutul, temîndu-se că vor fi siliți să le pună austrieților la dispoziție provizii sau mijloace de transport în schimbul banilor de hîrtie, a căror valoare reală reprezintă exact jumătate din cea nominală. Ca urmare, plinea pentru trupele austriece trebuie adusă tocmai de la București, adică de la o distanță de 20 sau chiar 30 de mile“.

Nu încapе îndoială că ticăloșiile comise în Principatele dunărene — și care nu sînt decît *roadele diplomației engleze* — au fost acelea care i-au inspirat unei publicații atît de lucide cum este „Economist“ un articol al cărui autor, pornind de la niște greșeli relativ neînsemnate ale diplomației americane în Europa, face următoarea distincție între diplomația engleză și cea americană:

„Noi nu ne îndoim că în America, întocmai ca și la noi, sînt destui oameni capabili de a nutri sentimente nobile, de a respecta cu rigurozitate normele de conduită și de a-și înțelege clar datoria lor față de ceilalți oameni. Diferența dintre noi și nenorocirea fraților noștri americani constă în aceea că de partea cealaltă a Oceanului Atlantic nu acești oameni aleg guvernul, nu ei dau tonul întregii națiuni și *nu ei determină limbajul presei*. La noi puterea se află în mîinile claselor culte, ale *claselor de sus*. În Statele Unite guvernează masele; acolo gloata a uzurpat dreptul de a vorbi în numele națiunii; gloata dictează ce trebuie să se spună și ce trebuie să se facă, ea alege guvernul, și acest guvern trebuie să-i slujească ei; ea sprijină presa, și presa trebuie să-i facă pe plac; într-un cuvînt, tot ce se face și ce se scrie trebuie să corespundă gusturilor și dorințelor gloatei”.

Așa scrie lacheul afaceriștilor de bursă englezi, ca și cum diplomația engleză și ticăloșia nu ar fi noțiuni identice, ca și cum „gentlemenii” numiți grație d-lui Wilson, redactorul revistei „Economist”, și d-lui Gladstone, patronul său, nu ar fi fost demascați în fața parlamentului ca escroci, trișori și hoți.

Din Spania nu sosesc decît foarte puține știri. La 8 septembrie, junta consultativă din Madrid s-a dizolvat definitiv. Junta din Sevilla, înainte de dizolvare, a protestat energic împotriva politicii reacționare a guvernului central. Democrații din Catalonia au publicat un manifest împotriva generalului Prim, care, pentru a nu-și pierde partea la împărțirea prăzii, a anunțat din Turcia că trece de partea actualului guvern. Prim și-a atras ura catalonilor în 1843, cu prilejul asedierii castelului Figueras, cînd au fost săvîrșite atrocități revoltătoare, dictate numai de furia nemaipomenită de care au fost cuprinși asediatorii în fața vitejiei de care a dat dovadă un detașament relativ mic, comandat de Ametller, la apărarea fortăreței. Despre Prim se spunea pe atunci că este „un om de o vanitate ridicolă, amețit de un succes întîmplător și de faptul că a primit titlul de conte și rangul de general-loco-tenant”.

„*Época*” anunță că la 7 septembrie a avut loc lîngă Aranjuez o ciocnire armată între garda națională și un detașament despre care încă nu se știe dacă erau carliști sau republicani. Oricît de rapide și de hotărîtoare par succesele reacțiunii la prima vedere, ziarele contrarevoluționare nu conțin să-și exprime temerile că s-ar putea ca aceste succese să nu fie încă consolidate.

Din darea de seamă asupra comerțului și navigației, publicată de curînd, prezintă interes următoarele date²⁸²:

*Valoarea totală declarată a exportului de produse alimentare
și articole industriale din Anglia și Irlanda
în 1831, 1842 și 1853*

(In lire sterline)

	1831	1842	1853
<i>Exportul în țări străine</i>			
Rusia, porturile din nord și de la Marca Neagră	1.195.565	1.885.953	1.228.400
Suedia și Norvegia	115.707	334.017	556.183
Danemarca	92.294	194.304	569.733
Prusia	192.816	376.651	579.588
Hanovra și Uniunea hanseatică..	3.642.952	6.202.700	7.565.493
Olanda } și } Belgia }	2.082.536	3.573.362	4.482.955
		1.099.490	1.371.817
Franța	602.688	3.193.939	2.636.330
Portugalia	975.991	947.855	1.210.411
Insulele Azore și Madeira	80.698	64.909	124.971
Spania și insulele Baleare	597.848	322.614	1.360.719
Insulele Canare	33.282	54.554	107.638
Italia :			
Sardinia			1.112.447
Ducatul Toscanei			639.794
Statul papal	2.490.376	2.494.197	207.491
Neapole și Sicilia			639.544
Posesiunile austriece			637.353
Grecia			135.315
Turcia	899.100	1.489.826	2.029.305
Valahia și Moldova			179.510
Siria și Palestina	—	375.551	306.580
Egiptul	122.832	221.003	787.111
Marocul	426	41.952	75.257
Posesiunile franceze din Sene- gambia.....	—	—	1.725
Coasta occidentală a Africii	234.768	459.685	617.764
Iava și Sumatra	285.296	306.132	558.212
Filipinele.....	39.513	47.019	386.552
China	519.443	969.381	1.373.689
Cuba	663.531	711.938	1.124.864
Haiti	376.103	141.896	133.804

	1831	1842	1853
Statele Unite și California	9.053.583	3.585.381	23.658.427
Mexicul	728.858	374.969	791.940
Noua Granadă }	248.250	231.711	450.804
Venezuela }			248.190
Brazilia	1.238.371	1.756.805	3.186.407
Uruguay }	339.870	969.791	529.883
Buenos Aires }			551.035
Chile	654.617	950.468	1.264.942
Peru	409.003	684.013	1.246.730
Alte țări	215	7.223	912.662
Totalul exportului în țări străine	26.909.432	34.119.587	65.551.579
<i>Exportul în posesiunile britanice</i>			
Insulele din Canalul Mînceii	324.634	364.350	470.107
Gibraltar	367.285	937.719	670.840
Malta	134.519	289.304	297.906
Insulele Ionice	50.883	83.600	116.567
Africa de sud	257.245	369.076	1.212.630
Insula Mauriciu	148.475	244.922	385.879
Indiile orientale	3.857.969	5.169.888	8.185.695
Hong-Kong	—	—	357.908
Australia	403.223	998.952	14.513.700
Coloniile din America de Nord..	2.089.327	2.333.585	4.898.544
Indiile occidentale	2.583.949	2.591.425	1.906.639
Alte posesiuni	39.431	18.675	347.787
Totalul exportului în posesiunile britanice	10.254.940	13.261.436	33.382.202
Totalul exportului în posesiunile britanice și în țări străine	37.164.372	47.381.023	98.933.781

„Economist“ a ales anul 1842 pentru a sublinia avantajele libertății comerțului, introduse începînd din acest an²⁸³, dar, cu naivitatea sa obișnuită, a uitat că 1842 a fost un an de

depresiune comercială, iar 1853 un an de foarte mare prosperitate. Dacă creșterea exportului englez se datorește influenței miraculoase a libertății comerțului, o dovadă mai grăitoare în acest sens ar fi fost o comparație între exportul în țările care mențin un sistem protecționist riguros, de pildă Rusia, și Franța; aceasta cu atât mai mult cu cât prima dintre ele și-a sporit mai mult decât alte țări exportul în Anglia și a suferit mai mult decât oricare altele influența libertății comerțului englez. Se constată însă că în amândouă aceste țări exportul s-a redus.

Exportul în Rusia a fost în 1853 de	1.106.776 l. st.
„ 1831 „	1.195.565 „ „
În Franța „ 1853 „	2.636.330 „ „
„ 1842 „	3.193.933 „ „

Valoarea totală a exportului britanic în perioada de șapte luni care s-a încheiat la 5 august 1854 a crescut în comparație cu lunile corespunzătoare din 1853, ca urmare a creșterii prețului metalelor; dar exportul altor produse dintre cele mai importante ale industriei britanice s-a redus considerabil, după cum rezultă din următorul tabel:

	1853 (în l. st.)	1854 (în l. st.)
Articole de in	2.650.150	2.456.953
Fire de in	646.578	581.752
Articole de mătase . .	965.345	834.275
Mătase răsucită . . .	132.689	120.890
Articole de lână . . .	3.741.261	3.731.453
Articole de bumbac . .	15.515.224	14.762.981
Fire de bumbac . . .	3.897.080	3.838.393

Cifrele referitoare la produsele de bumbac sînt cu atât mai grăitoare cu cât cantitatea mărfurilor exportate a crescut, în timp ce sumele realizate de pe urma lor s-au micșorat. În 1854 s-au exportat 981.994.130 de iarzi de articole de bumbac, fără a socoti dantelele și tutul, în timp ce în 1853 s-au exportat numai 969.293.663 de iarzi.

Scris de K. Marx
la 15 septembrie 1854

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 4.198
din 2 octombrie 1854

Semnat: *Karl Marx*

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

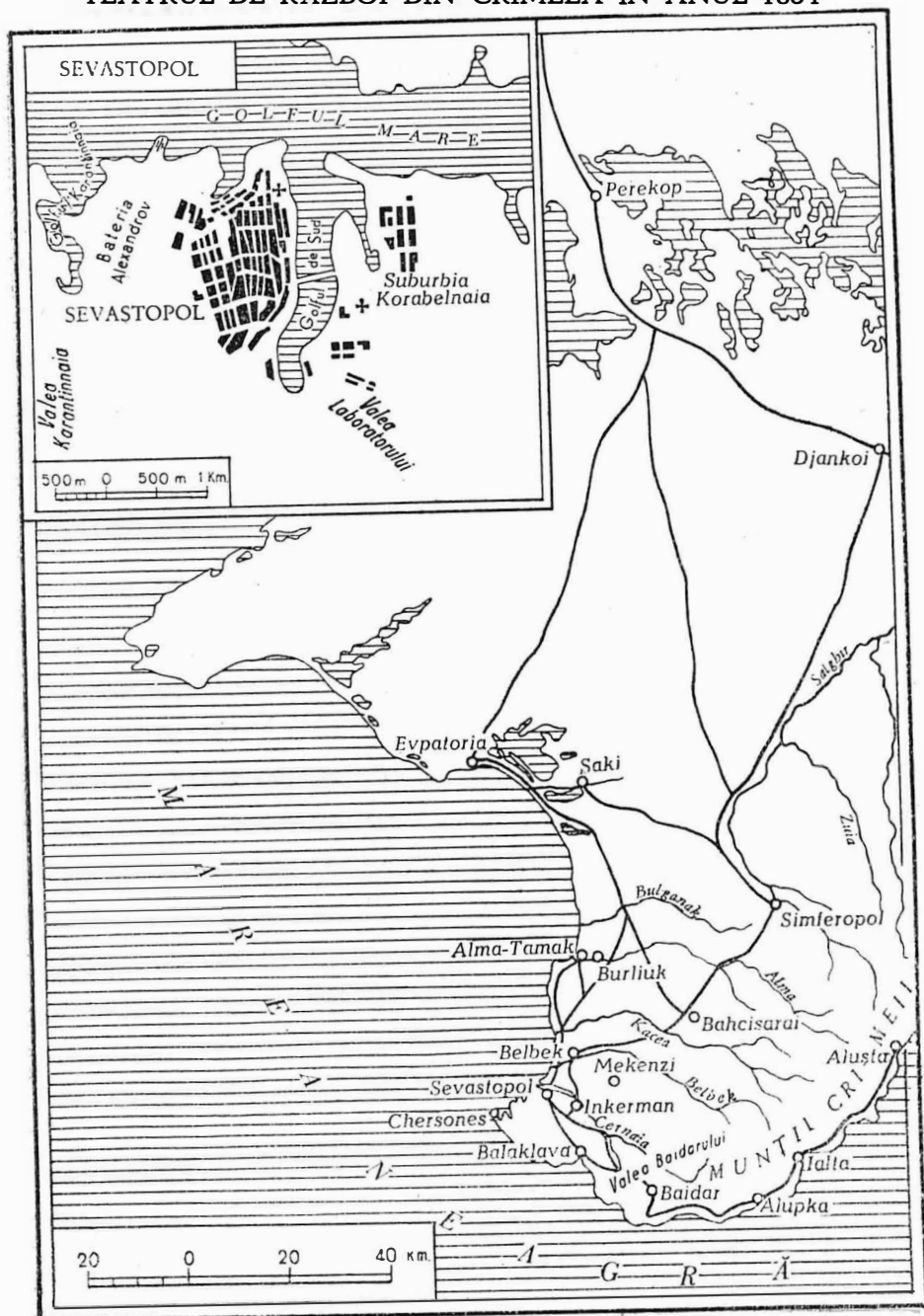
Friedrich Engels

Atacul împotriva Sevastopolului

Pe cît se pare, francezilor și englezilor li se prezintă, în sfîrșit, ocazia să dea o lovitură serioasă puterii și prestigiului Rusiei ; de aceea urmărim cu un sporit interes înaintarea spre Sevastopol, despre care vorbesc ultimele știri publicate în altă parte a ziarului. Presa engleză și cea franceză, bineînțeles, fac mare zarvă în jurul acestui eveniment, și dacă ar fi să dăm crezare celor spuse de ele, istoria artei militare n-a cunoscut încă vreodată ceva mai grandios ; dar cine cunoaște faptele, cine a urmărit inexplicabilele tergiversări și absurdele subterfugii de la începutul acestei expediții, precum și toate împrejurările care au precedat-o și au însoțit-o, nu se va lăsa înșelat. Oricît de glorios va fi sfîrșitul acestei expediții, despre începutul ei se poate spune mai degrabă că a fost de-a dreptul rușinos.

Să aruncăm o privire retrospectivă asupra acțiunilor armatelor aliate în Turcia. La început, acești războinici grozav de viteji, dar totodată extrem de prudenți, au vrut să debarce la Enos, dincoace de Dardanele, și să se apropie de peninsulă abia după ce se va fi stabilit că treaba asta nu este legată de nici o primejdie. Dar, înainte de a săvîrși această faptă eroică, vitejia lor a întrecut orice așteptări și ei și-au asumat riscul unei debarcări la Gallipoli, lîngă Chersonesul Tracic. Dar această operație a avut drept scop doar ridicarea în cel mai scurt timp a unor construcții defensive de-a curmezișul peninsulei și crearea, în felul acesta, a lucrului cel mai esențial pentru propriile lor nevoi, a unei baze de operații. În acest timp turcii au stat în permanență, la Dunăre, față în față cu teribilul adversar, a cărui prezență în Valahia servise de pretext pentru aceste manevre savante ale aliaților, și trebuie spus că i-au ținut piept cu destul succes. Dar pe măsură ce seoseau mai multe nave și mai multe trupe, devenea limpede

TEATRUL DE RĂZBOI DIN CRIMEEA ÎN ANUL 1854

că Dardanelele și peninsula nu le pot adăposti pe toate. În savantul proiect elaborat de Londra și Paris s-a ivit astfel o nouă lacună. O parte din trupe trebuiau să se expună acum primejdiei și riscului unei debarcări în locul cel mai periclitat: la Constantinopol! Pentru a remedia acest neajuns s-a început de îndată fortificarea acestui oraș. Din fericire, toate acestea au durat o bună bucată de vreme și astfel a fost atins principalul obiectiv, acela de a pierde și nu de a câștiga timp. S-a stabilit apoi că se poate trimite fără prea mari riscuri o divizie la Varna în calitate de garnizoană a acestui punct important, dat fiind că turcii, care îl apăraseră atât de vitejește în 1828, făcuseră, desigur, de atunci asemenea progrese în însușirea disciplinei europene, încît nu li se mai putea încredința apărarea lui. În consecință, divizia a fost trimisă la Varna, iar după ea au mai fost trimise încă una sau două. În cele din urmă, cînd nu mai exista nici un pretext pentru menținerea trupelor în Bosfor, întreaga mare armată aliată a fost concentrată, fără nici o grabă, la Varna. Această operație a fost efectuată tocmai în timpul cînd o armată austriacă și-a făcut apariția, ca un nor amenințător, în flancul și în spatele rușilor și cînd, în urma unor combinații politice, baza operațiilor aliate a fost astfel mutată, pe neașteptate, de la Constantinopol în Transilvania și în Galiția. Avem toate motivele să credem că, dacă nu s-ar fi întîmplat așa, Bulgaria n-ar fi văzut niciodată o armată aliată. O dovadă în această privință ne-o oferă comportarea aliaților în timpul asediului Silistrei. După cum știe toată lumea, acolo a fost punctul de cotitură al întregii campanii; într-un asemenea moment, cînd ambele părți și-au încordat la maximum toate forțele lor, în nouă cazuri din zece o cît de neînsemnată precumpănire de forțe la una dintre părți poate să hotărască rezultatul în favoarea ei. Or, în timpul acestui asediu decisiv, 20.000 de soldați englezi și 30.000 de soldați francezi — „floarea celor două armate” —, care se aflau la o depărtare de numai cîteva zile de marș de această fortăreață, se pregăteau de luptă împotriva holerei, fumîndu-și în tihnă pipele. Și de n-ar fi fost grozavele pustiiri provocate de această boală în rîndurile rușilor, de n-ar fi fost un grup de arnăuți care, îngropați și aciuiați într-un șanț sub ploaia de obuze care cădeau din toate părțile, au săvîrșit minuni de vitejie, Silistra ar fi încăput în mîinile inamicului. Nu există în istoria războaielor un alt exemplu de armată care să fi putut atît de lesne să vină în ajutorul aliaților ei și care să-i fi lăsat în voia soartei

într-un mod atît de laş. Nici un fel de expediție în Crimeea, nici un fel de victorii nu vor spăla această pată de pe onoarea comandanților francezi și englezi. Ce s-ar fi întîmplat cu englezii la Waterloo dacă bătrînul Blücher, după înfrîngerea pe care o suferise cu două zile mai înainte la Ligny, ar fi dat dovadă de aceeași lipsă de conștiinciozitate ca și Raglan și Saint-Arnaud ²⁸⁴ ?

Grupul de arnăuți care a luptat în tranșeele fortului Arab-Tabia s-a dovedit a nu fi cu nimic mai prejos decît rușii în privința abilității, perspicacității și vitejiei ostășești. Rușii n-au fost aruncați peste Dunăre de vreo armată venită în ajutorul fortăreței. Propria lor negliobie, bărbăția apărătorilor, frigurile de baltă, presiunea pasivă a austriecilor la Nistru și a aliaților la Dievnia (căci cine ar fi crezut că ei se vor comporta astfel ?) — iată ce i-a determinat pe ruși să ridice, în cele din urmă, asediul și să renunțe la întreaga campanie, la Principatele dunărene și la Dobrogea. După ce au obținut un succes atît de mare, generalii aliați au vrut, firește, să-l exploateze în folosul viitoarelor operații, dar în concordanță cu regulile sistemului strategic pe care-l aplicaseră pînă atunci cu atîta eficacitate. În consecință, lordul Cardigan a pornit cu cavaleria britanică spre Dunăre într-o operație de cercetare, în cursul căreia nu i-a văzut pe ruși, a pierdut mulți cai și nu s-a ales cu nimic altceva decît cu boli și batjocuri. La rîndul său, generalul Espinasse, cunoscut mai ales prin aceea că a trădat Adunarea națională la 2 decembrie 1851 ²⁸⁵, a intrat cu divizia sa în Dobrogea, unde n-a obținut alt rezultat decît că mai multe regimente excelente au fost pe jumătate nimicite de holeră și au adus această boală epidemică în tabăra aliaților. Marea epidemie de holeră care a bîntuit după aceea în tabăra aliaților la Varna a fost deci răsplata binemeritată pentru subtilele lor combinații strategice. Soldații se prăpădeau cu miile înainte de a da ochi cu dușmanul ; ei piereau ca muștele într-o tabără în care duceau, în liniște și pace, o existență destul de fastuoasă. Toate acestea au provocat descurajare, neîncredere în comandanți și dezorganizare, și nu atît printre englezi, care au avut mai puțin de suferit și posedă o mai mare putere de rezistență, cît printre francezi, al căror caracter național îi face mai receptivi față de asemenea influențe, mai ales cînd comandanții lor îi țîn în stare de inactivitate. Dar ceea ce s-a văzut cu prilejul tulburărilor care au izbucnit acum în rîndurile soldaților francezi a fost o consecință firească a condițiilor anormale

de existență ale armatei, începînd din 1849. Burghezia l-a învățat pe soldatul francez, care a scăpat-o de ororile revoluției, să se considere salvatorul națiunii și al societății în general. Soldatul era răsfățat de Ludovic-Bonaparte, fiindcă acesta vedea în el forța care a restaurat imperiul. El a fost tratat tot timpul în așa fel că a învățat să comande și a uitat că trebuie să se supună. I s-a vîrît în cap ideea că este superior civililor și curînd de tot el a început să-și închipuie că este cel puțin egalul comandanților săi. Au fost depuse toate eforturile pentru a face din el un pretorian ; or, istoria a arătat întotdeauna că pretorienii nu sînt decît niște soldați degenerați. Ei încep prin a comanda civililor, apoi încearcă să-și impună voința propriilor lor generali și sfîrșesc prin a căpăta o bătaie zdravănă.

Dar să vedem ce s-a întimplat la Varna. Atunci cînd întregi batalioane, cuprinse de convulsiile holerei, au început să se tăvălească pe nisipul încins, soldații bătrîni au început să facă comparație între aventurierii care-i comandă acum și vechii comandanți de oaste, care, la timpul lor, i-au condus cu atîta succes în campaniile din Africa, pe care eroii actualului imperiu al perioadei de decădere²⁸⁶ le privesc cu atîta dispreț. În Africa clima este mai caldă decît în Bulgaria, și Sahara este un loc mult mai puțin plăcut chiar decît Dobrogea. Dar în întreaga perioadă a cuceririlor din Africa mortalitatea n-a atins asemenea proporții ca în timpul tihnitului popas de la Dievnia sau al ușoarelor marșuri de recunoaștere din jurul Constanței. Cavaignac, Bedeau, Changarnier, Lamoricière i-au condus în situații mult mai primejdioase și cu pierderi mult mai mici ; ce-i drept, toate astea s-au întimplat într-o vreme cînd Espinasse și Leroy Saint-Arnaud erau încă învăluiți în negura anonimului, din care numai infamia politică a putut să-i scoată la iveală. De aceea, zuavii, principalii reprezentanți ai armatei africane, care luptaseră cel mai bine și cunoscuseră mai bine decît toți mirosul de pulbere, s-au sculat ca un singur om și au strigat : „A bas les singes ! Il nous faut Lamoricière !” — „Jos maimuțele ! Dați-ni-l pe Lamoricière !” Aflînd despre aceasta, maiestatea-sa imperială Napoleon al III-lea, care este principalul făuritor al acestei caricaturi oficiale a unui trecut măreț, trebuie să fi simțit că strigătul zuavilor înseamnă pentru el „începutul sfîrșitului”. La Varna acest strigăt a avut un efect miraculos. Se poate spune că el a fost cauza principală a expediției din Crimeea.

După experiența acestei campanii de vară, sau, mai bine zis, a excursiei de la Gallipoli la Skutari, de la Skutari la Varna, de la Varna la Dievnia, Aladin și înapoi, nimeni nu ne poate cere să privim cu seriozitate pretextele invocate de comandanții aliați pentru a explica de ce expediția, după o amânare atât de lungă, a fost întreprinsă în cele din urmă cu o atât de mare grabă. Un singur exemplu va fi suficient pentru a arăta cât valorează argumentele lor. După cum s-a afirmat, amânarea a fost provocată de faptul că nu sosise artileria de asediu franceză. Dar cînd au început tulburările provocate de holeră și cînd Leroy Saint-Arnaud a văzut că acum trebuie să joace, fără întirziere, cu principalul său atu, el a cerut să i se aducă de la Constantinopol artilerie de asediu turcească și muniții, și toate acestea au fost pregătite și încărcate pe vase într-un timp extrem de scurt; și dacă în acest timp n-ar fi sosit parcul de asediu francez, s-ar fi pornit în larg și fără el. Dar artileria de asediu turcească era gata de luni de zile, ceea ce dovedește că toate amînările de pînă atunci nu fuseseră necesare.

Vedem, așadar, că această pompoasă expediție în Crimeea, în care sînt angajate 600 de vapoare și 60.000 de soldați, 3 parcuri de asediu și cine știe cîte tunuri de cîmp, nu este în nici un caz rezultatul bine chibzuit al unor operații iscusite, pregătite din vreme și pe o bază științifică, ci doar un coup de tête * făcut în pripă, menit să evite masacrarea lui Leroy Saint-Arnaud de propriii lui soldați. Bătrînul lord Raglan, bun și blajin de felul lui, nu era omul care să se opună acestui plan, mai ales că orice nouă amînare putea să provoace și în armata lui aceeași atmosferă de indisciplină și descurajare care cuprinsese trupele franceze.

Ironia istoriei, despre care vorbește un scriitor german **, se manifestă în evenimentele din zilele noastre nu mai puțin ca în trecut, și în momentul de față victima ei este sărmanul lord Raglan. Cît despre Leroy Saint-Arnaud, nimeni n-a văzut vreodată în el un comandant suprem. El este cunoscut de prea multă vreme ca făcînd parte din cercurile demimondene, ca client obișnuit al tripourilor, unde se întilnea cu femei hoațe și afaceriști, un complice demn de omul pe care „datoriile, iar nu datoria” l-au împins la expediția de la Boulogne ²⁸⁷. În ciuda interdicțiilor impuse de cenzură, gurile-rele din Paris sînt destul de bine informate asupra ca-

* — pas imprudent. — *Nota trad.*

** Hegel. — *Nota red.*

racterului și antecedentelor lui. Locotenentul de două ori degradat, căpitanul care în Africa a jefuit casa regimentului său, al cărui casier era, este prea bine cunoscut și, orice ar face el în Crimeea, cea mai glorioasă dintre faptele sale va rămâne pentru totdeauna expediția încununată de succes la o casă de amanet din Londra cu plăpumiile gazdei sale, expediție urmată de o retragere abil executată la Paris. Dar bietul Raglan, general-adjutant al ducelui de Wellington, un om încărunțit în îndeletnicirile teoretice și în amănuntele conducerii unui stat-major, crede, fără îndoială, cu adevărat în motivele pe care le invocă pentru acțiunile sale. Și asupra lui apasă întreaga greutate a răspunderii pentru faptul ciudat că întreaga campanie a fost atât de savant pregătită și atât de abil executată, că 10.000 de oameni, adică aproape unu din șapte, au murit înainte de a da ochii cu dușmanul și că toate aceste operații temeinic chibzuite n-au dus la altceva decât la o expediție pripită în Crimeea, care a fost întreprinsă tocmai la începutul anotimpului neprielnic. Într-adevăr, nimic nu e mai usturător decât această „ironie a istoriei”.

Și, totuși, expediția poate să fie încununată de succes. Aliații aproape că merită acest lucru, căci nimic n-ar putea provoca un dispreț mai mare față de modul cum au purtat ei războiul pînă acum. Atîta zarvă, atîtea măsuri de precauție, atîta risipă de erudiție împotriva unui dușman care suferă o înfrîngere într-o campanie pe care o întreprinzi nu pentru a-l nimici, ci pentru a-ți păstra intactă propria armată ! Aceasta ar fi sentința cea mai aspră pe care aliații ar putea s-o pronunțe împotriva lor înșiși. Dar ei nu sînt încă la Sevastopol. Ei au debarcat la Evpatoria și la Fortul vechi. De acolo ei au de făcut 50 și, respectiv, 20 de mile pînă la Sevastopol. Artileria lor grea urmează să fie debarcată în apropiere de cea de-a doua localitate sus-menționată, pentru a evita dificultățile transportului pe uscat ; debarcarea este deci departe de a fi terminată. Nu se știe încă în mod precis de ce forțe dispun rușii, dar nu încapе îndoială că ele sînt de ajuns de mari pentru a deține superioritatea asupra forțelor aliate în multe puncte din imediata vecinătate a Sevastopolului. Tere-nul deluros și golful, care pătrunde în uscat pe o adîncime de aproape 10 mile, vor sili pe aliați să se întindă pe o linie foarte lungă de îndată ce vor încerca să împresoare fortă-

reața. Unui comandant hotărît nu-i va fi prea greu să rupă această linie. Nu știm, firește, cum se prezintă lucrările de apărare ale fortăreței pe uscat; dar ceea ce știm despre bătrînul Menșikov ne face să credem că el nu și-a pierdut vremea degeaba.

Relatările apărute în ziarele britanice și direcția de operații aleasă de aliați ne fac să presupunem că primul atac va fi îndreptat asupra fortului care domină orașul de pe un deal situat în partea de nord. Rușii îi zic Severnaia krepost, adică Fortul nordic.

Dacă are o construcție cît de cît solidă, el va putea să reziste vreme îndelungată. Este vorba de o mare redută în formă de patruleter, construită după sistemul poligonal al lui Montalembert sau după sistemul caponierelor: flancurile sînt apărate de cazemate joase, care se află așezate pe fundul șanțului, la mijlocul fiecărei laturi a patruleterului, și care țin șanțul sub focul lor atît în dreapta cît și în stînga. Asemenea fortificații prezintă avantajul că nu sînt expuse efectului direct al focului inamicului atîta timp cît acesta nu s-a apropiat cu tranșeele sale pînă la marginea șanțului. Faptul că o asemenea fortificație se află în imediata apropiere a fortăreței principale permite folosirea ei în scopuri ofensive ca punct de sprijin și ca bază pentru atacuri puternice, și în-săși existența unei asemenea fortificații îi va sili pe aliați să-și limiteze operațiile principale la țărîmul nordic al golfului.

Experiența Bomarsundului ne-a arătat că nu se poate spune nimic precis despre fortărețele rusești înainte ca ele să fie puse în mod practic la încercare. De aceea, în momentul de față, nu pot fi stabilite cu un grad oarecare de probabilitate șansele de succes ale expediției din Crimeea. Un lucru însă se poate spune cu destulă certitudine: dacă operațiile vor căpăta un caracter de durată, dacă venirea iernii va duce la o nouă izbucnire a epidemiei, dacă trupele își vor irosi puterile în ieșiri nechibzuite și nepregătite, ca acelea ale rușilor la Silistra, atunci armata franceză și foarte probabil armata turcă vor ajunge din nou într-o stare de descompunere ca aceea în care s-a aflat prima dintre ele la Varna și a doua, nu o dată, în Asia. Englezii vor rezista, probabil, mai mult, dar există o limită la care și cele mai disciplinate trupe încep să dea înapoi. În aceasta constă adevă-

rata primejdie pentru aliați, și dacă, datorită rezistenței opuse de ruși, situația va evolua tocmai în felul acesta, atunci reîmbarcarea în fața unui dușman victorios va fi o operație foarte riscantă. Se prea poate ca expediția să fie încununată de succes, dar, totodată, e posibil ca ea să se transforme într-un al doilea Walcheren²⁸⁸.

Scris de F. Engels
la 18 septembrie 1854

Publicat, ca articol de fond, în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 4.209
din 14 octombrie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

Știrile din Crimeea

În numărul de azi al ziarului nostru sînt publicate numeroase știri, dintre cele mai zguduitoare, despre luptele sîngeroase din Crimeea, despre cucerirea Sevastopolului, despre distrugerea forturilor sale principale și nimicirea unei mari părți din flota rusă, despre capitularea totală a prințului Menșikov și capturarea rămășițelor armatei sale înfrînte și aproape nimicite. Dacă aceste informații corespund adevărului, înseamnă că de aproape 40 de ani omenirea n-a mai văzut o asemenea vărsare de sînge și nici evenimente militare cu consecințe atît de importante. Cît despre exactitatea acestor știri, ea este o chestiune pe care vom încerca s-o lămurim măcar în parte, separînd cu grijă ceea ce știm din surse oficiale și demne de încredere de ceea ce am aflat din surse neoficiale și îndoielnice.

De aceea trebuie să grupăm aceste știri în două categorii : cele referitoare la bătălia de la Alma, din 20 septembrie, și cele care anunță cucerirea Sevastopolului însuși. Potrivit rapoartelor trimise de lordul Raglan și de mareșalul Saint-Arnaud, trupele aliate au atacat la 20 septembrie tabăra înțărîtă a rușilor de pe înălțimile situate la sud de riul Alma și i-au silit pe ruși să se retragă. Englezii au capturat două tunuri. Francezii nu pomenesc în raportul lor de nici o captură. Ei au pierdut vreo 1.400 de oameni, iar englezii tot atîția. Efectivul trupelor rusești este evaluat la 45.000—50.000 de oameni, iar pierderile la 4.000—6.000. Aceste rapoarte au fost scrise, evident, sub impresia imediată a victoriei proaspăt obținute. Știrea în care se spune că la bătălia de la Alma au luat parte 50.000 de ruși este în izbitor contrast cu informațiile anterioare, potrivit cărora în toată Crimeea nu se află decît cel mult 45.000 de oameni. Cele două tunuri capturate într-o tabără fortificată care era apărută de „o numeroasă ar-

tilerie grea" par niște capturi cu totul neînsemnate dacă ținem seama că este aproape imposibil să salvezi niște tunuri amplasate în fortificații de campanie atunci când acestea sînt pe cale de a fi luate. Dar și mai semnificativă este tăcerea mareșalului Saint-Arnaud în ce privește capturarea de tunuri de către francezi.

Să presupunem că Menșikov a concentrat într-adevăr 45.000—50.000 de oameni în tabăra întărită de la Alma. Ce dovedește asta? Dovedește că el a avut trupe mult mai numeroase decît se credea și că a putut, prin urmare, să amplaseze atît de mulți oameni în cîmp deschis, sau că fortificațiile dinspre uscat ale Sevastopolului erau atît de slabe încît nu-i rămînea altă posibilitate de apărare a fortăreței decît să-i înfrîngă pe aliați în cîmp deschis, sau, în fine, că el a făcut o enormă greșeală acceptînd să dea o bătălie în cîmp deschis și expunîndu-și trupele influenței demoralizatoare a unei înfrîngerii decisive.

Potrivit unor știri mai vechi, în tabăra rusă de la Alma nu se aflau mai mult de 10.000 de oameni. Aceste trupe puteau să primească întăriri, dar, pentru a mări efectivul lor pînă la 25.000 sau 30.000 de oameni, rușii ar fi trebuit să facă eforturi considerabile. Dacă ei au avut 50.000 de oameni nu departe de Alma, adică la 15 mile de locul de debarcare, atunci cum se explică faptul că nu i-au atacat pe aliați chiar în momentul debarcării?

Regiunea cuprinsă între Fortul vechi, unde au debarcat aliații, și Sevastopol este străbătută de trei cursuri de apă, care formează, datorită rîpelor lor adînci, tot atîtea poziții militare importante. Cel mai apropiat de Sevastopol este rîulețul Cernaia, care se varsă în partea de răsărit a golfului Sevastopol. În timp ce Fortul de nord apără malul de nord al golfului, acest rîuleț, sau, mai bine-zis, albia lui adîncă, formează un fel de șanț natural la răsărit de oraș. Acolo se află, bineînțeles, ultima poziție importantă de apărare. Rîulețul următor este Kacea, care curge de la răsărit la apus, la cîteva mile spre nord de Fortul de nord; în sfîrșit, la aproape 12 mile spre nord de aici curge Alma. Dintre aceste trei linii de apărare, indiferent de avantajele tactice pe care le pot oferi și care nu pot fi apreciate de la distanță, este greu de crezut că pentru o bătălie decisivă, de care putea să depindă soarta Sevastopolului, rușii au ales pe prima și cea mai îndepărtată. Totuși, absența principalelor unități ale cavaleriei aliate putea să-i încurajeze pe ruși să trimită un detașament puternic în

pozițiile întărite de pe Alma, dat fiind că, datorită superiorității lor momentane în ce privește această armă, ei puteau să nu se teamă de atacuri ale cavaleriei dușmane împotriva flancurilor lor. La o asemenea acțiune putea să-i îndemne și considerentul că, din momentul în care Sevastopolul va fi împresurat, le va fi imposibil să folosească cavaleria.

Privită mai îndeaproape, înfrîngerea rușilor la Alma își pierde și mai mult însemnătatea ei tactică. Rușilor nu le plac tranșeele deschise. Acolo unde au timpul necesar și unde au de gînd să opună o rezistență înversunată, ei preferă redutele pătrate închise. Din momentul în care a început atacul, salvarea artileriei din asemenea redute devine imposibilă. Dar chiar și în cazul categoriei de fortificații care poartă denumirea tehnică de lunete, care sînt deschise la gorjă *, nu există aproape nici o posibilitate de a salva artileria atunci cînd dușmanul a pornit la asalt. Căci, dacă tunurile sînt retrase chiar în momentul atacului, apărarea se lipsește de propriile ei arme, iar dacă șanțul a și fost străpuns, cine să mai tîrască tunurile peste rambleu și platformă, cine să înhame caii și să evacueze tunurile sub focul executat de inamic de la mică distanță ?

„Tunurile amplasate în fortificații trebuie considerate pierdute din momentul în care fortificațiile înseși nu mai pot fi apărate. Tot ce se poate face în asemenea cazuri este să-l silești pe inamic să plătească pentru ele cît mai scump cu putință“.

Așa scrie generalul Dufour în manualul său de fortificații de campanie. Faptul că rușii au pierdut numai două tunuri dovedește că tabăra n-a fost apărată pînă la ultima posibilitate și că, de fapt, n-au fost luate printr-un atac la baionetă decît una sau două întărituri. Celelalte poate că nici n-au fost apărate cu această armă și, pe cît se pare, au fost părăsite înainte ca coloana de asalt să fi ajuns pînă la șanț. Retragerea rușilor pare să se fi desfășurat în perfectă ordine, sub acoperirea cavaleriei lor, și ei au avut avantajul că unitățile de cavalerie ale aliaților n-au putut trece repede riul Alma și rîpele. Dar, în cazul acesta, faptul că ei și-au salvat aproape întreaga artilerie este o dovadă suficientă că s-au retras din luptă înainte ca rîndurile lor să fi fost dezorganizate printr-o lovitură puternică.

Asta este tot ce știm despre victoria obținută pe înălțimile de la sud de Alma, care a fost anunțată în Anglia, la

* — ieșirea din spate. — *Nota trad.*

1 octombrie, prin salve de tun și dangăt de clopote, vestită în sunet de fanfară la bursă simbătă 30 septembrie, la orele 10 seara, de către lordul-primar, aclamată în sălile de teatru și decretată de ziarul „Times” din Londra ca un rezultat anticipat al tedeumului oficiat de arhiepiscopul de Canterbury. Corespondenții relatează că Saint-Arnaud n-a izbutit să se suie pe cal. Același lucru s-a întâmplat, după cum povestesc istoricii, și lui Napoleon în timpul bătăliei de la Waterloo. Victoria de la Alma s-a datorat, poate, aceluiași împrejurări ca și înfrângerea de la Waterloo.

Să trecem acum la a doua categorie de știri, și mai zguitoare, în legătură cu cucerirea Sevastopolului. Prima informație despre acest eveniment care a fost primită la Londra a fost expediată din București, prin telegraf, la 28 septembrie. În telegramă se arăta că Sevastopolul a fost cucerit de aliați printr-un atac combinat de pe mare și de pe uscat. Sursa inițială a acestei știri a fost, după cât se spune, un vapor francez trimis să ducă această veste de la Sevastopol la Constantinopol și care a întâlnit în calea sa un alt vapor francez, aflat în drum spre Varna. Dacă, așa cum se susține, fortăreața a fost cucerită la 25 septembrie, vestea ar fi putut să ajungă la Varna în noaptea de 26 spre 27 și să fie primită la București în ziua de 28 la amiază, întrucât distanța dintre Varna și București — care e de vreo 100 de mile — este în general parcursă de curier în 24 de ore. Pe această știre s-a bazat Bonaparte când și-a întocmit mesajul său către tabăra de la Boulogne, pe care îl publicăm în altă parte a ziarului. S-a dovedit însă că pînă la 30 septembrie n-a sosit nici un curier la București. A doua știre despre căderea Sevastopolului, deși prezenta oarecare verosimilitate din punct de vedere geografic, a fost expediată din București abia în ziua când Bonaparte își citea mesajul său. Această știre telegrafică, primită de guvernul austriac la 1 octombrie, orele 6 seara, și comunicată ziarului „Times”, de către ambasadorul Austriei la Londra, în ziua de 3 octombrie, a fost publicată în aceeași zi în ziarul „Moniteur” cu următorul comentariu :

„Această știre a fost transmisă guvernului francez de către d-l von Buol, care a însărcinat pe d-l Hübner să felicite pe împăratul Franței, în numele împăratului Austriei, pentru glorioasa victorie reputată de armele franceze în Crimeea”.

Trebuie remarcat că această știre importantă se bazează doar pe declarația verbală făcută de un curier care a fost trimis de la Constantinopol la Omer-pașa și care, negăsindu-l

la București, a plecat să-l caute la Silistra, unde își avea pe atunci cartierul general. După spusele acestui curier, Sevastopolul a fost cucerit și 18.000 de ruși au fost uciși, iar 22.000 făcuți prizonieri; fortul Konstantin a fost distrus, iar celelalte forturi, cu 800 de tunuri, au fost cucerite; 6 nave de război rusești au fost scufundate, iar prințul Menșikov s-a retras cu restul navelor în fundul golfului, declarînd că mai degrabă le aruncă în aer decît să capituleze. Aliații, spune curierul, i-au dat șase ore timp de gîndire. La Constantinopol va fi iluminată timp de zece zile.

Judecînd după cele aflate despre fortificațiile rusești de pe insulele Aland și după succesele obținute de aliați la Alma, capitularea Sevastopolului după numai două săptămîni nu pare ceva de necrezut. Dar își poate oare închipui cineva că o armată de 50.000 de oameni, care a reușit să-și salveze cu succes, după o bătălie pierdută, aproape întreaga ei artilerie și care are în frunte pe unul dintre cei mai viteji comandanți ruși ce s-au văzut pînă acum în această campanie, — își poate oare închipui cineva că o asemenea armată va depune armele după primul ei atac împotriva orașului? Și, totuși, în acest război s-au produs evenimente atît de neverosimile și de extraordinare, încît trebuie să fim gata „să mergem din surpriză în surpriză”, cum a făcut Napoleon în 1807, cînd a primit raportul lui Sebastiani de la Constantinopol. Aliații au făcut, în cursul acestui război, tot ce le-a stat în putință pentru a-și pregăti o înfringere fără precedent. De ce nu le-ar oferi soarta un triumf fără seamăn? Istoria, care nu e niciodată lipsită de ironie, a vrut, poate, să rezerve lumii spectacolul neobișnuit al întemnițării într-un modest turn de pe Bosfor a bătrînului Rodomonte²⁸⁹ moscovit, care cu numai un an în urmă părăsea capitala „omului care este pe moarte”, plin de mîndra certitudine că va reuși să-i înghită tot imperiul. Ce pedeapsă cumplită pentru mîndrul și arogantul Menșikov, ațîțătorul și inițiatorul acestui război, să se întoarcă la Constantinopol ca prizonier!

Dacă curierul turc a spus adevărul, istoria campaniei din Crimeea poate fi rezumată în foarte puține cuvinte: la 14 și 16 septembrie, armata, neîntîmpinînd nici o rezistență, a debarcat la Fortul vechi; la 19 ea s-a pus în mișcare, la 20 a cîștigat bătălia de la Alma, iar la 25 a cucerit Sevastopolul.

„Africa”, vaporul următor care trebuia să vină de la Liverpool, pleacă direct la New York, fără să mai intre în portul Halifax. E îndoielnic ca el să sosească mai devreme de

vineri, și pînă atunci nu sînt speranțe să primim vreo informație sigură în legătură cu această chestiune extrem de interesantă. Deocamdată, cel mai nimerit lucru ar fi, poate, să luăm drept bună întreaga poveste cu curierul turc și nădăjdum că cei ce vor face așa nu vor ajunge în situația umilitoare în care s-a trezit, în această chestiune, amicul nostru Ludovic Bonaparte la Boulogne. Așa cum se poate vedea în altă parte a ziarului nostru²⁹⁰, cu prilejul unei treceri în revistă a trupelor care a avut loc zilele trecute împăratul a anunțat, pe un ton cît se poate de melodramatic și de categoric : Sébastopol est prise *. Poate că, rostind aceste cuvinte, el și-a închipuit că este un Napoleon adevărat, care vestește trupelor sale o mare victorie. Spre nenorocul nepotului, unchiul n-a avut niciodată nevoie să-și anunțe victoriile : el își conducea singur trupele la bătălie, și soldații săi, văzînd cum fuge dușmanul, n-aveau nevoie de nici un fel de confirmare. Nenorocul lui și mai mare a fost că vestea pe care Ludovic Bonaparte nu s-a putut abține s-o comunice a trebuit să fie corectată seara de către subprefectul de Boulogne, care a pus să se afișeze o declarație în sensul că a fost primită o știre despre luarea Sevastopolului, dar că exactitatea ei nu poate fi garantată. În felul acesta împăratul francezilor a fost corectat de propriul său subprefect de Boulogne ! Extrem de semnificativ este de asemenea faptul că, în ultimul număr, din 3 octombrie, al ziarului oficial al guvernului francez, știrile cu privire la marele eveniment nu sînt confirmate. Și, totuși, se prea poate ca ele să fie adevărate, iar noi așteptăm cu tot interesul informații precise.

Scris de F. Engels
la 2 octombrie 1854

Publicat, ca articol de fond, în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 4.211
din 17 octombrie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

* — Sevastopolul a fost luat. — *Nota trad.*

Karl Marx și Friedrich Engels

Mistificarea de la Sevastopol

Englezii au o vorbă : „Prinde un tătar !“ Iată însă că nu numai englezii, dar și francezii și austriecii s-au lăsat tot atât de bine prinși de un tătar *. Și să ne fie cu iertare dacă acum ne manifestăm oarecum satisfacția că „Tribune“ și aceia dintre cititorii ei care urmăresc cu atenție desfășurarea actualei campanii din Crimeea nu s-au lăsat prinși o dată cu ceilalți.

Cînd ni s-a comunicat pentru prima oară știrea, ce părea de necrezut, că Sevastopolul a fost cucerit, am încercat să arătăm **, pe baza unei cercetări prealabile a căilor prin care trecuse această informație și pe baza datelor oferite de știința militară, că este îndoielnic ca victoria de la Alma, oricît de decisivă ar fi fost ea, să poată fi urmată atât de repede de capitularea orașului fortificat, care constituia obiectivul principal al întregii campanii. În același timp noi credem că am stabilit ca un fapt cert că, în ansamblu, aliații n-au obținut în nici un caz o victorie decisivă, din moment ce rușii s-au retras în perfectă ordine și cu toate tunurile lor. Și, în sfîrșit, am subliniat mai ales că toate amănuntele acestei informații, în măsura în care ele aduceau ceva nou față de cele arătate în comunicatul oficial despre bătălia de la Alma, se bazau în mod exclusiv pe relatarea verbală făcută de un curier care fusese trimis cu niște depeșe secrete la Omer-pașa. De aceea n-am fost de loc surprinși cînd am aflat că zguduitoarea știre despre „căderea Sevastopolului“ nu este altceva decît o denaturare fantezistă a informației cu privire la victoria de la Alma, care a fost adusă la București de un curier glumeț, co-

* — Joc de cuvinte : „Catch a Tartar“ — „a deveni din vîntor vînat“ ; „tartar“ — „tătar“ : denumire dată de turci curierilor militari sau diplomați. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, pag. 542—547. — *Nota red.*

municată la Boulogne de melodramaticul Ludovic-Napoleon și crezută orbește de dughengiul englez, acest exemplar remarcabil al speciei umane. Presa engleză s-a dovedit a fi, în general, o reprezentantă demnă a acestei clase, și se pare că în Anglia este de ajuns să pronunți cuvântul „Sevastopol” pentru a stîrni un entuziasm general. Cititorii noștri își amintesc, poate, că, la încheierea ultimei sesiuni parlamentare, lordul John Russell a declarat că distrugerea Sevastopolului face parte din planurile guvernului englez ; deși această declarație a fost retractată chiar în aceeași ședință, totuși, mulțumită ei — pentru a ne exprima cu cuvintele rostite cu acest prilej de d-l Disraeli — timp de cinci ore onorabilii deputați s-au aflat în al nouălea cer. Ziarul londonez „Times” a publicat pînă acum nu mai puțin de nouă articole de fond, toate scrise, bona fide sau mala fide *, pe același ton exaltat ; și toate acestea, după cît se pare, doar cu scopul de a-l împinge pe sir Charles Napier la acțiuni pripite împotriva Kronstadtului sau Sveaborgului. Îmbătat, parcă, de glorie și de succesele obținute, acest ziar s-a apucat chiar să bombardeze — în închipuire, bineînțeles — țărmurile prusiene ale Mării Baltice, precum și pe regele-bombă de la Neapole și pe marele duce al Toscanei de la Livorno. Ziarul acesta era într-adevăr pornit să se războiască cu toată lumea, din care face parte, bineînțeles, și „restul omenirii”.

Despre starea reală a fortificațiilor de coastă de la Sevastopol nu știm mare lucru, așa că nu putem face previziuni cît de cît întemeiate cu privire la durata rezistenței probabile a acestei fortărețe. Succesul de la Alma ne oferă serioase temeuri să credem că Sevastopolul va fi cucerit ; căci acest succes trebuie să fi ridicat spiritul de luptă al trupelor aliate și să se fi dovedit a fi un bun mijloc profilactic împotriva molimei — acest dușman atît de primejdios al aliaților în Crimeea, care, după cum se anunță, a și început să opereze. Ar fi însă absurd să se creadă că aliații vor putea intra în Sevastopol cu aceeași ușurință ca într-o cafenea.

După grandioasa mistificare cu știrea că a fost cucerită această fortăreață, că sînt 30.000 de morți și răniți și că au fost luați 22.000 de prizonieri — o mistificare cum n-a mai cunoscut istoria —, era de așteptat ca documentele oficiale autentice, pe măsura apariției lor, să prezinte cel puțin informații clare și complete. Dar raportul publicat în ziua de 5 octombrie, la Londra, într-o ediție specială a ziarului „Ga-

* — cu bună-credință sau cu rea-credință. — *Nota trad.*

zette" și reprodus astăzi în coloanele ziarului nostru nu este lipsit, în ultimă analiză, de unele expresii echivoce. Și, într-adevăr, acest raport provoacă foarte multe obiecții, ceea ce se explică prin faptul că el provine de la lordul Stratford de Redcliffe, un învățăcel al școlii diplomatice a lui Palmerston. În raport se arată, în primul rînd, că el a fost expedit în Anglia, din București pe ziua de 30 septembrie, la orele 3 $\frac{1}{2}$ după-amiază, în timp ce lordul Redcliffe îl datează : Constantinopol, 30 septembrie, orele 9 $\frac{1}{2}$ seara ; reiese că raportul a fost primit la București cu șase ore înainte de a fi fost expedit din Constantinopol. În al doilea rînd, în acest raport nu se pomenește nici un cuvînt despre ceea ce s-a întîmplat în Crimeea între 20 și 28 septembrie, ci se arată doar că

„în dimineața zilei de 28 septembrie armatele aliate și-au stabilit baza lor de operații la Balaklava și s-au pregătit pentru un marș imediat împotriva Sevastopolului. Nava «Agamemnon» (pe bordul căreia se află amiralul Lyons) și alte nave de război se află în golful Balaklava. Acest loc prezintă însemnate avantaje pentru debarcarea parcului de asediu“.

Luînd drept bună această informație, presa engleză a tras în mod firesc concluzia că armatele aliate, după ce au trecut de Belbek și Severnii, au forțat înălțimile din spatele golfului Sevastopol și au ajuns în linie dreaptă la golful Balaklava. Aici e cazul să facem observația că, din punct de vedere militar, este inadmisibil ca o armată care a pus stăpînire pe înălțimile ce domină Sevastopolul să coboare frumos pe versantul opus și să se îndrepte spre un alt golf, situat la o distanță de 11 mile, cu unicul scop de „a stabili acolo o bază de operații“. Pe de altă parte, este perfect admisibil ceea ce a făcut amiralul Lyons, care a ocolit cu o parte din escadră capul Chersones, pentru a asigura aliaților un port de refugiu care să fie situat aproape de Sevastopol și, totodată, potrivit pentru debarcarea artileriei de asediu, care, așa cum am spus de fiecare dată, nu fusese încă debarcată. E de la sine înțeles că tunurile nu puteau fi debarcate fără forțe de acoperire, care ar fi putut să fie detașate din grosul forțelor armatei, după debarcarea de la Fortul vechi, sau ar fi putut să fie formate dintr-o parte a rezervelor sosite pe mare de la Constantinopol și de la Varna.

Mai departe, în raport se arată că

„prințul Menșikov se află în armata operativă, în fruntea a 22.000 de oameni, și așteaptă întăriri“.

De aici ziarele engleze trag concluzia că între 20 și 28 septembrie rușii au pierdut în lupte 25.000 pînă la 30.000 de oameni, presupunînd, ca și lordul Raglan, că în bătălia de la Alma ei aveau 45.000 pînă la 50.000 de oameni. Am spus și altădată * că prima facie ** n-am dat crezare acestor cifre și am considerat tot timpul că prințul Menșikov dispunea pentru operațiile de cîmp de cel mult 25.000 de oameni ; și acum reiese că evaluarea noastră coincide cu cifrele date de ruși în comunicatele lor.

În continuare, în raport se mai arată că „fortăreața Anapa a fost incendiată de ruși. Garnizoana ei se îndreaptă spre teatrul de operații”. Refuzăm să credem în exactitatea acestei informații. Dacă prințul Menșikov speră să-i vină întăriri la timp, e mult mai indicat să le ceară de la Perekop, iar nu de la Anapa, care se află la o distanță de aproape 200 de mile de Crimeea ; iar dacă nu poate spera să primească întăriri de la Perekop, înseamnă că ar comite o mare imprudență dacă ar chema garnizoana din Anapa, de pe celălalt țărm al Mării Negre, și ar sacrifica astfel, pe lîngă Sevastopol, și ultimul bastion al rușilor în Caucaz. Vedem deci că, în ciuda întregii „informații” cuprinse în acest raport oficial, trebuie să considerăm mai departe bătălia de la Alma ca principalul eveniment a cărui veracitate este stabilită. Dar nici cu privire la acest eveniment nu se cunosc încă amănunte, și ducele de Newcastle a și prevenit publicul britanic să nu se aștepte la asemenea amănunte mai devreme de luni 9 octombrie. Tot ce am aflat în plus față de raportul telegrafic oficial al lordului Raglan se rezumă la următoarele : eroul caselor de împrumut și amanet din Londra, mareșalul Saint-Arnaud, a fost „indispus” în ziua bătăliei (s-a mai întîmplat vreodată așa ceva altor eroi ?) — comanda supremă a avut-o lordul Raglan —, englezii n-au pierdut 1.400 de oameni, ci 2.000, dintre care 96 de ofițeri, iar la Constantinopol au și sosit 6 vapoare cu răniți.

Deplasările armatei lui Omer-pașa, care a pornit de la București și din Valahia și, trecînd prin Rusciuc, Silistra și Oltenița, se îndreaptă spre coasta Mării Negre, par să confirme zvonurile potrivit cărora comandamentul aliat din Crimeea a cerut întăriri. Dar această retragere a turcilor din Valahia poate fi explicată și prin dorința Austriei de a-i ține la distanță de toate drumurile care duc spre Basarabia, cu excepția aceuia — impracticabil — care trece prin Dobrogea.

* Vezi volumul de față, pag. 542—543. — *Nota red.*

** — din capul locului. — *Nota trad.*

Cu toată credulitatea nemaipomenită de care a dat dovadă în chip atât de convingător publicul englez, merită să fie reținut faptul că bursa londoneză s-a lăsat prea puțin influențată de entuziasmul general, creșterea cursului acțiunilor astfel n-a trecut niciodată de $\frac{5}{8}\%$. În acest timp, la Paris hîrtille de valoare ale statului s-au urcat imediat cu $1\frac{1}{2}\%$, dar și această urcare este cu totul neînsemnată față de creșterea de 10% de după înfrîngerea de la Waterloo. Așa că, dacă această mistificare a fost pusă la cale în vederea unor speculații, ceea ce este foarte posibil, ea n-a îndreptățit nici pe departe marile speranțe pe care, cu siguranță, și le-au pus în ea inițiatorii ei.

Scris de K. Marx și F. Engels
la 5—6 octombrie 1854

Publicat, ca articol de fond, în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 4.215
din 21 octombrie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx și Friedrich Engels

Mistificarea de la Sevastopol. — Privire generală

Londra, vineri 6 octombrie 1854

În cursul acestei săptămîni, englezii au trecut printr-o stare de agitație și de încordare de nedescris. Sîmbătă, în fața bursei, lordul-primar a dat citire, în sunet de fanfare, comunicării în legătură cu victoria de la Alma, și în toată țara s-a răspîndit știrea falsă că a căzut Sevastopolul. Întreaga lume s-a lăsat înșelată. Napoleon a anunțat acest fericit eveniment armatei sale la Boulogne, ziarele engleze și franceze i-au consacrat editoriale, împăratul Austriei a felicitat pe împăratul Franței și pe regina Angliei pentru victoria obținută, dar, din prudență, n-a pomenit de Sevastopol ; au fost aprinse focuri de artificii și s-au tras salve de tun. Curînd am aflat ce informație dăduse naștere acestei bucurii și acestei stări de exaltare ; și, într-adevăr, sursele ei s-au dovedit a fi foarte suspecte. Un tătar — așa se cheamă la turci curierii — a venit la București cu niște informații de la Constantinopol pentru Omer-pașa și, fiindcă generalul nu era acolo, pachetul i-a fost transmis fără să fie deschis, așa că nu-i cunoaștem conținutul. Curierul a spus însă celor de față că, în momentul plecării lui din Constantinopol, în oraș era mare iluzinație și că se dăduse ordin ca ea să țină zece zile. De aici el a tras concluzia că a fost luat Sevastopolul și a început să povestească despre asta cu multe amănunte, așa cum numai un curier turc sau londonez, cînd e la cîrciumă, e în stare să povestească. El a spus că au căzut în luptă 18.000 de ruși și au fost capturate 200 de tunuri, deși în forturi erau mai mult de 500 ; e de la sine înțeles că au fost luați prizonieri 22.000 de ruși, întrucît se știa că efectivul garnizoanei se ridică la vreo 40.000 de oameni. Mai întîi a fost capturată flota, apoi o parte din ea a fost distrusă, iar prințul Menșikov este pe punctul de a se arunca în aer cu rămășițele ei etc. etc.

Părea, totuși, destul de ciudat că un eveniment atât de important nu fusese anunțat de lordul Redcliffe consulului de la București și că guvernul francez nu primise nici o comunicare. Totuși, vestea era prea bună ca să nu i se dea crezare, și de aceea a și fost crezută. E drept că a doua zi s-a primit o știre de la Petersburg, în care era vorba de un raport trimis, la 26 septembrie, de prințul Menșikov, care făcea cunoscut că după bătălia de la Alma el se retrage spre Simferopol. Dar ziarele, în loc să renunțe numai-decît la plăcuta iluzie a căderii Sevastopolului, au crezut că este vorba de o greșală de tipar și că, în realitate, raportul purta data de 20 septembrie. Astăzi opinia publică engleză s-a trezit: neverosimila știre despre cucerirea unei mari fortărețe fără asediu s-a dovedit a fi o mistificare cumplită, care va face ca pe viitor ziarele să fie mai circumspecte.

În Spania au avut loc tulburări nu numai la Malaga, unde partidul republican, așa cum am arătat într-unul din ultimele mele articole, este foarte puternic, dar și la Logroño, unde a stat, mulți ani, Espartero; prin telegraf se anunță, de asemenea, că la Jaén a fost descoperit un complot republican și că infantele don Enrique, fratele imbecilului soț al reginei, a fost exilat în insulele Baleare. Dar agitația provocată de vestea căderii Sevastopolului este atât de mare, că nimeni nu mai dă nici o atenție evenimentelor din Spania.

În Danemarca a avut loc, la 2 octombrie, deschiderea dieței. Mesajul tronului, rostit de rege, a sunat ca o sfidare aruncată adunării. El a fost primit cu fluierături și cu aclamații în favoarea constituției. „Frankfurter Journal” anunță, pentru a doua oară, că puterile aliate au hotărît să revizuiască faimosul tratat de la 8 mai 1852²⁹¹, în care se prevede că succesiunea la tronul Danemaricii revine, în ultimă instanță, împăratului Rusiei. Urquhart a atras neîncetat atenția opiniei publice asupra acestui document, care discreditează diplomația europeană, și se pare că acum eforturile lui sînt, în sfîrșit, încununuate de succes. Prin această manevră a lor — dacă, în genere, un asemenea zvon are vreun temei real — puterile occidentale caută ca, reluînd negocierile, să determine Prusia, care la timpul său nu s-a declarat de acord cu sus-zisul tratat, să se alătore aliaților. Merită să fie relevat faptul că Palmerston a calificat acest tratat, ca și pe cel din 1840, drept o măsură îndreptată împotriva Rusiei, în timp ce revizuirea lui în momentul de față trebuie înțeleasă ca un act de ostilitate împotriva Rusiei.

Se anunță că Austria a trimis o notă la Petersburg, prin care propune încă o dată ca cele patru condiții să fie luate drept bază pentru tratativele de pace și declară că refuzul țarului de a le accepta va fi considerat de Franț-Iosif ca un casus belli *. Acesta este unul dintre rezultatele victoriilor obținute în Crimeea.

Dintr-o circulară comercială a d-lor Smith și Charles cităm următoarele observații în legătură cu un articol apărut recent în „Economist” :

„Dintre toate afirmațiile sau aluziile care au fost făcute pînă acum de cînd a început războiul, cea mai importantă din punctul de vedere al comerțului cu Rusia este cea făcută de «Economist» sîmbăta trecută. *Trebuie avut în vedere că acest săptămînal este proprietatea unuia dintre secretarii trezoreriei* (d-l Wilson), și de aceea observațiile asupra cărora vrem să atragem atenția trebuie privite ca semioficiale. După ce prezintă situația de la bursa din Petersburg și arată că, drept urmare a comerțului nostru cu Prusia, această țară va furniza, în mod inevitabil, Rusiei aur britanic pentru nevoile ei militare și după ce ne spune că guvernul nostru a prevăzut toate acestea, dar a socotit că din două rele această stare de lucruri reprezintă răul cel mai mic, «Economist» afirmă, în continuare, că după căderea Sevastopolului «noi vom instaura dominația noastră absolută pe Marea Neagră și pe țărmurile ei și vom deveni stăpîni pe Dunăre. Dar, între timp, Rusia ar putea să ocupe o poziție atît de inaccesibilă armelor noastre, încît ar pune la grea încercare răbdarea Angliei, deoarece în acest caz ea, Rusia, ar fi vulnerabilă numai în ceea ce privește comerțul. Se poate pune problema dacă interesele noastre naționale nu ne vor cere în curînd să ducem o altă politică decît cea de pînă acum. Ne vom da seama, poate, că blocăm zadarnic porturile atîta timp cît mărfurile noastre ajung pe piață prin țările vecine și Prusia se poate îmbogăți făcînd pe intermediarul mulțumită căruia blocada efectuată de noi la coastele Rusiei poate fi atît de ușor zădărnicită etc. etc. De aceea, dacă din înalte considerente de ordin politic — încheie «Economist» cu un avertisment cît se poate de solemn — se va ivi necesitatea de a reexamina problema intensificării blocadei și a îngrădirii comerțului atît pe uscat cît și pe mare etc..., ar fi bine ca cei ce sînt dispuși să se lanseze în asemenea acțiuni riscante» (ca acordarea de capital rușilor, pentru a-și cumpăra, în timpul iernii, mărfuri care ar urma să fie transportate acolo anul viitor) «să țină seama că s-ar putea ca în al doilea an al campaniei noastre în Rusia să fie necesară o politică cu totul diferită de aceea care a fost considerată în primul an drept cea mai înțeleaptă și mai indicată».

Aproape că nici nu mai este nevoie să subliniem concluzia care se degajă din toate acestea (și noi recomandăm în mod stăruitor prietenilor noștri să analizeze conținutul întregului articol), și anume că puterile aliate consideră că singurul mijloc de a duce la bun sfîrșit războiul este să interzică în anul viitor comerțul pe uscat, iar pentru a-i împiedica pe capitaliști să se lanseze în tranzacții comerciale care vor fi ulterior interzise, guvernul a avut grijă să permită unuia din-

* — motiv de război. — *Nota trad.*

tre secretarii trezoreriei să facă cunoscute din vreme comercianților noștri intențiile sale, pentru a preîntîmpina astfel gravele consecințe pe care le-ar avea ei de suferit. Sîmbătă, prețurile la grăsimi s-au stabilit la un nivel ceva mai scăzut decît vineri. Probabil că, dacă n-ar fi fost articolul din «Economist», asupra căruia am atras atenția, prețurile ar fi scăzut astăzi sub influența știrilor despre cucerirea Sevastopolului. Unii cred că, după căderea acestei importante fortărețe, împăratul va fi dispus să ajungă la o înțelegere, însă noi sîntem de altă părere; această catastrofă este menită să-l îndirjească și mai mult pe țar și să-l determine să-și caute un mijloc de revanșă în altă direcție. Nu începe îndoială că, atîta timp cît n-a fost constrins să se retragă din propriile sale orașe mari, el poate să considere că n-a fost definitiv înfrînt, și el pune prea multe în joc pentru a ceda atîta timp cît n-a ajuns la limita extremă. De aceea acest război poate, după părerea noastră, să mai dureze cîțiva ani, dacă nu va fi pusă în aplicare linia pe care, după cum crede «Economist», intenționează s-o aplice aliații”.

„Moniteur” cu data de 5 octombrie anunță că Barbès, care în ultimii trei ani a stat întemnițat la Belle-Île, a fost pus în libertate fără nici un fel de condiții, din ordinul lui Bonaparte, în urma unei scrisori în care el își exprimă speranța profundă în izbînda civilizației loviturii de stat din decembrie asupra civilizației moscovite²⁹²; în treacăt fie spus, prima izbîndă de acest fel a fost înregistrată recent la Atena, unde, reeditînd cele întîmplate în zilele lui iunie 1848, niște soldați francezi au pus mîna pe un editor de ziar, pe care-l considerau „suspect”, i-au ars cărțile și hîrțile, iar pe el l-au aruncat în închisoare. Din acest moment Barbès a încetat să mai fie unul dintre conducătorii revoluționari din Franța. Manifestîndu-și simpatia pentru trupele franceze, indiferent pentru ce cauză și sub a cui comandă luptă ele, Barbès s-a pus, în mod irevocabil, pe același plan cu moscoviții inșiși, dînd dovadă de aceeași lipsă de discernămint ca și ei în ce privește scopurile campaniilor lor. Barbès și Blanqui și-au disputat vreme îndelungată supremația în conducerea efectivă a Franței revoluționare. Barbès îl calomnia într-una pe Blanqui și căuta să arunce asupra lui bănuiala că ar fi în înțelegere cu guvernul. Scrisoarea lui Barbès și ordinul lui Bonaparte rezolvă problema care din ei doi este omul Revoluției și care nu²⁹³.

Scris de K. Marx și F. Engels
la 5—6 octombrie 1854

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune” nr. 4.215
din 21 octombrie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

Bătălia de la Alma

În sfârșit, am primit informații oficiale în legătură cu bătălia de la Alma și, în numărul de azi al ziarului nostru, publicăm rapoartele comandanților și corespondențele amănunțite ale unor ziariști englezi, martori oculari ai bătăliei, și ale câtorva ofițeri de marină. Toate aceste date confirmă, în linii mari, concluziile la care am ajuns pe baza primelor știri telegrafice despre această bătălie. După cât se pare, lucrurile s-au petrecut astfel :

La vreo trei mile de coastă, râul Alma face o cotitură de forma unei semilune cu vîrfurile îndreptate spre nord. Malul sudic al râului, format în cea mai mare parte din stînci înalte de vreo 300 de picioare, se prezintă aici ca un amfiteatru care coboară, mai mult sau mai puțin lin, pînă la apă. Acest povi-niș, apărat la dreapta și la stînga de stînci abrupte care formează marginile unui platou, a fost ales de ruși pentru pozițiile lor. La nevoie, cavaleria lor, care deținea superioritatea, putea să acopere oricînd retragerea pe întinderea neaccidentată a platoului, care în plus oferea, aproape pretutindeni, posibilități pentru evacuarea artileriei. La jumătatea drumului dintre platou și valea râului povi-nișul formează un fel de terasă ; aici și-au instalat rușii principalele forțe ale infanteriei lor, care erau apărate la stînga de stînci abrupte, considerate inaccesibile, iar la dreapta de niște stînci la fel de abrupte, de o redută construită pe terasă și de o baterie grea de anfiladă, amplasată pe înălțimile dominante. Amiralul Hamelin afirmă că această baterie era formată din 12 tunuri de 32 de livre ; dar cum au putut fi evacuate în momentul retragerii niște tunuri atît de grele — și lucrul acesta, fără îndoială, a fost făcut — rămîne o enigmă pentru acest ofițer.

Terenul din fața pozițiilor rusești, întretăiat de vii și de stînci, era favorabil pentru apărare, a cărei sarcină era ușu-

rată și de niște abattis * și de alte obstacole artificiale, care, în treacăt fie spus, nu puteau fi prea rezistente, întrucît în acest ținut e mare lipsă de lemn. Pe înaltul platou din spatele trupelor rusești și pe ambele lor flancuri erau dispuse rezervele lor și cavaleria. În față, pușcașii lor se instalaseră dincolo de riul Alma, unde ocupaseră satele Alma și Burliuk.

Aliații au pornit împotriva acestei poziții puternice la 20 septembrie : francezii pe aripa dreaptă, iar englezii pe cea stîngă. Dis-de-dimineață, divizia franceză a generalului Bosquet (Divizia 2), împreună cu 8 batalioane turcești, a fost trimisă de-a lungul țărmului mării, cu misiunea de a se cățăra din partea aceea pe stînci, sub protecția tunurilor de pe navele cu aburi, și de a învâli astfel flancul stîng al trupelor rusești. Englezii urmau să execute o mișcare similară împotriva flancului drept al inamicului. Ei însă nu puteau fi protejați de nave, iar pe platou li se opunea grosul cavaleriei dușmane, așa că această parte din planul de atac n-a fost executată. Între timp, francezii, sub comanda lui Bosquet, au reușit să escaladeze marginea stîncoasă a platoului, și, în timp ce trupele rusești de pe această înălțime erau bombardate de tunurile grele de pe navele cu aburi, Divizia 3 franceză, de sub comanda prințului Napoleon, a pornit împotriva aripii stîngi a rușilor. Ceva mai departe, centrul și aripa dreaptă a armatei rusești au fost atacate de englezi. Alături de divizia prințului Napoleon înainta Divizia 2 engleză, comandată de sir de Lacy Evans, fostul conducător al legiunii britanice din Spania în timpul războiului carlist²⁹⁴. El era sprijinit de generalul England (Divizia 3), iar la extremitatea flancului stîng al trupelor aliate se afla Divizia ușoară engleză, comandată de sir G. Brown, care era sprijinită de Divizia de gardă, de sub comanda ducelui de Cambridge. Rezerva (Divizia 4, comandată de sir G. Cathcart, și Divizia de cavalerie, de sub comanda contelui de Lucan) manevra la arîergarda aripii stîngi, pentru a zădărnici orice încercare de ocolire a flancului de către inamic.

O trăsătură distinctivă a acestei bătălii a fost, după cît se pare, aceea că faza ei inițială — a schimbului de focuri pe întreaga linie sub acoperirea căruia au avut loc manevrele cu adevărat decisive — a fost de foarte scurtă durată. Într-adevăr, pozițiile rușilor erau atît de clar conturate, iar puternica lor artilerie era în așa fel amplasată, încît orice prelungire a schimbului de focuri ar fi fost nu numai inutilă, dar chiar

---

* — baraje. — *Nota trad.*

dăunătoare pentru aliați. Francezii, după cît se pare, au fost nevoiți să se expună cîtva timp acestui foc de hărțuire, deoarece englezii se aflau în ultima linie ; după aceea însă coloanele francezilor și lanțul de trăgători al englezilor au început să înainteze încet, dar sigur, pe terenul dificil pe care-l aveau în față, au forțat pe ruși să părăsească satele Alma și Burliuk (acesta din urmă fusese incendiat de trupele în retragere, pentru a nu putea fi folosit de aliați ca adăpost), au trecut riul și, fără tărăgăneli inutile, au pornit la atac împotriva înălțimilor. Aici bătălia, desfășurîndu-se în multe locuri în vii, între stînci și baraje, amintea prin caracterul ei de luptele care au avut loc în 1848 între Verona și Castiglione ²⁹⁶. Era imposibilă o înaintare după regulile obișnuite ; o mulțime compactă, dezordonată de trăgători, care în cea mai mare parte acționau fiecare după capul lui, își croia drum spre prima terasă, unde se aflau trupele rusești. Între timp, generalul Bosquet a reușit să-și instaleze una dintre brigăzile sale pe platou, de unde amenința aripa stîngă a armatei ruse ; i s-a trimis în ajutor o brigadă din Divizia 4 (a lui Forey), în timp ce a doua brigadă a lui Forey sprijinea divizia lui Napoleon. În felul acesta francezii au pus stăpînire pe o poziție care reprezenta o amenințare serioasă pentru aripa stîngă a armatei ruse. Pe flancul drept al rușilor, sir George Brown a luat reduta rusă, care era cheia acestei părți a pozițiilor lor de pe terasă ; și, cu toate că înaintarea rezervelor rusești de pe înălțimi i-a silit pentru un moment pe englezi să se retragă, un atac al scoțienilor (divizia ducelui de Cambridge) le-a asigurat, în cele din urmă, stăpînirea asupra acestei întărituri. În felul acesta a fost învăluită aripa stîngă a rușilor și a fost străpunsă aripa lor dreaptă. Centrul lor, care a fost supus unui masiv atac frontal, nu avea altă cale decît să se retragă, urcînd povîrnișul spre platou ; ajunși aici, rușii puteau să nu se mai teamă de nici un atac serios, dată fiind prezența caveriei și a artileriei lor călare într-un ținut cum nu se poate mai potrivit pentru folosirea acestor două arme. Totuși, în flancul stîng al trupelor rusești trebuie să se fi produs o oarecare derută în momentul cînd el a fost învăluit de Bosquet ; relatările din sursă franceză sînt unanime în această privință, și faptul că trăsura lui Menșikov a căzut aici în mîinile francezilor le confirmă întru totul. Pe de altă parte, faptul că rușii au izbutit să evacueze întreaga lor artilerie, și chiar tunurile

grele de asediu ale bateriei de pe flancul drept (francezii n-au capturat nici un tun, iar englezii numai trei, și acelea, probabil, avariate), dovedește că retragerea, în ansamblu, a fost efectuată în perfectă ordine și arată că hotărîrea luată de Menșikov de a înceta lupta de îndată ce lucrurile au căpătat o întorsătură defavorabilă pentru el a fost bine inspirată.

Trupele aliate, după cît se pare, au dat dovadă de multă vitejie. Istoria cunoaște puține bătălii în care înaintarea să fi fost, ca în cazul de față, aproape neîntreruptă, înceată, dar sigură, fără nici unul din acele episoade neprevăzute și incidentale care conferă majorității marilor bătălii o notă atît de dramatică. Chiar și numai acest fapt confirmă, în orice caz, că aliații au avut o superioritate numerică considerabilă și dovedește că, în rapoartele lor, generalii aliați au făcut aprecieri cu totul exagerate în ce privește efectivul armatei ruse. Asupra acestei chestiuni vom reveni numaidecît.

Aliații au dat dovadă că posedă o bună artă militară, dar ei nu s-au bazat atît pe inventivitatea generalilor lor, cît pe vitejia trupelor și pe sprijinul flotei. A fost, ca să spunem așa, o bătălie simplă, obișnuită, cu caracter pur tactic, lipsită, cum rar s-a mai văzut, de orice trăsături strategice. Manevra din flanc a lui Bosquet a izvorit dintr-o idee foarte firească și a fost bine executată de soldații legiunii africane, care au învățat să efectueze acest gen de operații în defileurile munților Atlas. Englezii au străpuns aripa dreaptă a rușilor, luptînd cu îndîrjire și fără șiretlicuri, și sarcina lor, pe cît se pare, le-a fost ușurată de o bună capacitate de manevrare a regimentelor și brigăzilor; dar monotonia înaintării britanice în două lanțuri succesive de trăgători era întreruptă doar de obstacolele naturale, și nu de manevre complicate menite să-l inducă în eroare pe inamic sau să-l ia prin surprindere.

Prințul Menșikov și-a ales bine poziția. Totuși, se pare că el n-a folosit în măsura posibilității cavaleria de care dispunea. De ce n-a avut cavalerie pe flancul stîng ca să prăvălească de pe stînci brigada izolată a lui Bosquet îndată ce ea a început să se alinieze? Întreruperea bătăliei, scoaterea trupelor din zona focului, evacuarea artileriei și replierea, în general, au fost executate, după cît se pare, cu multă pricepere și fac mai multă cinste artei sale strategice decît face artei strategice a generalilor aliați victoria obținută de ei.

În ceea ce privește forțele angajate în luptă, se știe că aliații au avut pe cîmpul de bătălie trei divizii franceze și patru engleze, în afară de artilerie, și că o divizie franceză și una engleză, precum și toată cavaleria, au rămas în rezervă, fără să mai punem la socoteală și cele 8 batalioane turcești care au fost trimise în sprijinul lui Bosquet, dar care au sosit după ce lupta se terminase. Și fiindcă francezii au lăsat la Varna subunități mai puternice și au suferit acolo pierderi mai mari decît britanicii, înseamnă că în ziua bătăliei diviziile au fost aproape egale, adică fiecare divizie franceză a avut vreo 6.000 de oameni, iar fiecare divizie engleză vreo 5.500. În acest caz, înseamnă că au luptat efectiv vreo 40.000 de infanteriști, cu o rezervă de vreo 16.000 de oameni, în care trebuie cuprinși și turcii, ceea ce, după ce se scade numărul celor bolnavi și al celor din detașamentele care au avut alte misiuni, pare a corespunde informațiilor cu privire la efectivul forțelor expediționare. După o declarație a mareșalului Saint-Arnaud, armata rusă era formată din două divizii de linie — 16 și 17 —, cu două brigăzi de rezervă (soldați rechemați din permisie) — 14 și 15 —, plus Batalionul 6 pușcași. Aceasta ar echivala cu 49 de batalioane, dacă brigăzile au avut numărul complet de batalioane. Dacă socotim cîte 700 de oameni de fiecare batalion (în acest război n-au fost niciodată mai mulți, deși în campania din Ungaria fiecare batalion avea cu 50 de oameni mai mulți), obținem în total 34.300 de oameni. Dar această cifră reprezintă cam tot atîtea trupe regulate de uscat cîte există în general, după informațiile noastre, la Sevastopol și în împrejurimile sale, și este foarte probabil ca cel puțin 5 sau 6 batalioane să fi fost lăsate ca garnizoană în această fortăreață. Forțele rușilor s-ar reduce, așadar, la 30.000 de infanteriști, și această cifră poate fi considerată aproximativ exactă. După cît se vorbește, cavaleria lor număra 6.000 de oameni, dar nu încapă îndoială că o bună parte din ei erau pur și simplu cazaci. Această vădită superioritate numerică a forțelor aliate face ca victoria lor să fie lipsită de gloria exagerată pe care, după cum se poate constata din extrasele din presa engleză publicate de noi, încearcă unii să i-o atribuie. Ambele părți par să fi dat dovadă de aceeași bravură, și este cert că generalii aliați, oricît s-ar fâli ei cu victoria lor, nu s-au gîndit o clipă că după aceste succese vor putea să intre de-a dreptul în Sevastopol, fără nici o amîinare și fără să în-

tîmpine vreo rezistență, sub filfiit de steaguri și în sunet de fanfare.

E puțin probabil ca rezultatul acestei bătălii, deși el a avut o mare însemnătate pentru aliați din punct de vedere moral, să provoace o deprimare prea mare în rîndurile armatei ruse. Retragerea aceasta seamănă cu aceea de după Lützen sau Bautzen ; dacă Menșikov, de pe poziția sa de flanc de la Bah-cisarai, va ști să-i atragă după sine pe aliați cu aceeași îndemînare ca și Blücher înainte de bătălia de la Katzbach ²⁹⁶, atunci ei se vor putea convinge că astfel de victorii infructuoase nu sînt de prea mare folos pentru învingător. Menșikov continuă să amenințe cu forțe însemnate spatele frontului lor, și, atîta timp cît ei nu-l vor înfrînge pentru a doua oară și nu-l vor respinge definitiv, el va rămîne un adversar de temut. Acum, aproape totul depinde de sosirea de întăriri din rezerva aliaților, de o parte, și de trupe rusești de la Perekop, Kerci și Anapa, de altă parte. Acela care va reuși să obțină *primul* superioritatea numerică va putea să dea o lovitură serioasă. Dar Menșikov are avantajul că poate să evite în orice moment un atac, bătînd în retragere, în timp ce aliații sînt țintuiți de locul unde își au depozitele, taberele și trenurile regimentare.

În momentul de față, Sevastopolul, deși este împresurat dintr-o parte, pare să fie în afară de orice primejdie, căci superioritatea forțelor aliate nu este atît de mare încît să le permită să lupte pe două fronturi. Dar dacă — după cum reiese aproape cu certitudine din informațiile aduse de „Niagara“, pe care le-am primit aseară, prin telegraf, din Halifax * — rezerva de 20.000 de oameni a aliaților va sosi mai repede decît întăririle lui Menșikov, cîteva zile pot fi hotărîtoare în multe privințe. Nu este de așteptat ca o fortăreață cum e Sevastopolul, dacă va fi atacată în mod serios și cu toată energia, să reziste două săptămîni împotriva unor tranșee deschise. Întreaga rezervă a plecat de la Varna, pe mare, și trebuia să sosească la 4 sau la 5 octombrie, dar în telegrama din Halifax nu se vorbește de sosirea ei ; prin urmare, în nici un caz nu este de așteptat ca Sevastopolul să cadă mai de vreme de 16 sau 18 octombrie. S-ar putea ca, prin operații active în cîmp deschis, el să reziste ceva mai mult ; dar dacă Menșikov, cu armata lui mobilă din spatele frontului aliaților, nu va obține

* — în Canada; intercalarea aparține redacției ziarului. — *Nota red.*

împotriva lor o victorie cît de cît decisivă și dacă trupele aliaste nu vor fi secerate de epidemii, Sevastopolul va trebui neapărat să cadă. Judecînd după pregătirile făcute de ruși și după starea lor de spirit, se poate da drept sigur că Sevastopolul nu va fi luat decît după o rezistență înverșunată și după o cumplită vărsare de sînge ; scenele sîngeroase ale bătăliei de la Alma vor fi, fără îndoială, întrecute în genul lor de grozăviile asaltului și cuceririi Sevastopolului.

Scris de F. Engels
la 9 octombrie 1854

Publicat, ca articol de fond, în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 4.219
din 26 octombrie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

Forțele militare ale Rusiei

Putem, fără nici o grijă, să lăsăm pentru cîtva timp pe John Bull și pe Jacques Bonhomme²⁹⁷ să-și sărbătorească „glo-rioasa izbîndă” de la Alma și să se bucure cu anticipație de căderea Sevastopolului. Operațiunile militare de la Dunăre și din Crimeea, oricîtă importanță ar prezenta ele pentru aliați și pentru lagărul liberalismului burghez din Europa, nu înseamnă mare lucru pentru Rusia. Centrul de greutate al acestei țări nu poate fi cituși de puțin afectat de rezultatele lor, în timp ce pentru aliați o înfrîngere în Crimeea și retragerea lor forțată ar paraliza pentru mult timp operațiunile terestre și le-ar pricinui un prejudiciu moral de pe urma căruia n-ar putea să-și revină decît printr-o extremă încordare de forțe.

În ultima vreme am primit unele informații demne de încredere în legătură cu repartizarea și cu recentele deplasări ale trupelor rusești ; n-ar fi, poate, lipsit de interes să facem o totalizare a lor, pentru a arăta cît de mică este, în comparație cu efectivul lor total, acea parte care este deja angajată în operații militare și ce se poate aștepta de la restul armatei ruse.

După cum se știe, armata rusă este compusă din următoarele părți :

I. ARMATA DE OPERAȚII PRINCIPALĂ

2 corpuri de elită : cel de gardă și cel de grenadieri, compuse din 76 de batalioane și 92 de escadroane, cu 228 de tunuri.

6 corpuri de linie, compuse din 300 de batalioane și 192 de escadroane, cu 672 de tunuri.

3 corpuri de cavalerie, compuse din 176 de escadroane și avînd 96 de tunuri.

În total, 376 de batalioane, 460 de escadroane și 996 de tunuri.

II. CORPURI SPECIALE

Corpul finlandez, compus din 12 batalioane.

Corpul din Orenburg, compus din 10 batalioane.

Corpul siberian, compus din 15 batalioane.

Corpul caucazian, compus din 55 de batalioane și 10 escadroane și avînd 180 de tunuri.

Rezerva corpului caucazian, compusă din 36 de batalioane și 2 escadroane.

Corpul de linie caucazian, compus din 47 de batalioane.

În total, 175 de batalioane, 12 escadroane și 180 de tunuri.

III. CAZACI ȘI ALTE TRUPE NEREGULATE

Circa 700 de escadroane, 32 de batalioane și 224 de tunuri.

IV. REZERVE

1. Circa 50 de batalioane de pază internă, în afară de invalizi, și 77 de companii disciplinare.

2. Rezervele grosului armatei, adică Batalioanele 4, 5 și 6 de gardă și de grenadieri și Batalioanele 5 și 6 de linie, și anume cîte trei batalioane pentru 24 de regimente și cîte două batalioane pentru 72 de regimente, în total 216 batalioane.

Toate aceste rezerve au și fost chemate sub arme și complet organizate, astfel că după ultima recrutare, de 300.000 de oameni, a și început *formarea Batalioanelor 7 și 8* ale fiecărui regiment; prin urmare, cele 216 batalioane menționate mai sus pot fi incluse în totalul general, care se ridică astfel la 726 de batalioane, 472 de escadroane de cavalerie regulată și 700 de escadroane de cavalerie neregulată și la un număr de tunuri care trece cu mult de 1.000. Organizarea rezervelor pentru cavalerie și artilerie este prea puțin cunoscută în afara hotarelor Rusiei, așa că ele n-au fost incluse în acest total.

Din fericire, acest total pare să indice o forță mai de temut decît cea reală. Pentru a stabili efectivul trupelor de care poate dispune în mod efectiv Rusia în cazul unui război european, trebuie să scădem din totalul de mai sus corpul siberian, unitățile de pază internă și cel puțin jumătate din numărul cazacilor; rămîn atunci vreo 650 de batalioane, 472 de escadroane de cavalerie regulată, 350 de escadroane de cavalerie neregulată și vreo 1.200 de tunuri. Aceste trupe pot fi evaluate la cel puțin 520.000 de infanteriști, 62.000 de cavaleriști și 30.000 de cazaci, adică la ceva mai mult de 600.000 de oameni, care sînt repartizați pe întreaga graniță care se întinde de la Marea Caspică, de-a lungul Mării Negre și Mării Baltice pînă la Marea Albă.

De cînd a început războiul cu Turcia, la granița de sud a imperiului au intrat, rînd pe rînd, în luptă împotriva aliaților următoarele trupe:

1. Corpurile 3, 4 și 5 de linie, cu o parte din rezervele lor, care, în majoritatea cazurilor, sînt încă pe drum.
2. Cele trei corpuri caucaziene.
3. Două divizii (două treimi) ale Corpului 1 de linie, fără rezerve.
4. O parte din Corpul 3 de cavalerie (dragoni) din Crimeea.

Toate acestea fac, la un loc, vreo 240.000 de oameni *înainte de începerea campaniei*, dar acum acest număr s-a redus, în orice caz, la 184.000 de oameni, dintre care 84.000 pot fi socotiți ca alcătuiind armata din Basarabia, 54.000 se află în Crimeea sau se îndreaptă într-acolo, iar 46.000 se află în Caucaz.

În regiunea Mării Baltice se aflau, la sfîrșitul lunii august:

În Finlanda, rezerva Corpului 6	16.800	de oameni
Corpul finlandez	12.000	„ „
Garda și rezervele ei	66.800	„ „
O parte din Corpul de grenadieri de la Revel	10.000	„ „
In total	105.600	de oameni

În Polonia sau în drum spre Polonia se aflau :

Restul Corpului de grenadieri cu rezervele sale	55.000	de oameni
Corpurile 1 și 2 cu rezervele lor	120.000	„ „
Cazaci și cavalerie din diferite corpuri	30.000	„ „
Diferite rezerve	25.000	„ „
In total	230.000	de oameni

Însumînd toate aceste totaluri, obținem aproximativ 575.000 de oameni, care, împreună cu corpul din Orenburg (la Astrahan), cu corpul de rezervă al cavaleriei și cu detașamentele aflătoare în regiunea Mării Albe și în alte locuri, se ridică la totalul general arătat mai înainte. Dintre trupele din Polonia, vreo 30.000 de oameni se aflau în marș, aproximativ 20.000 alcătuiiau garnizoana Varșovia, vreo 100.000 ocupau malul drept al Vistulei în fostul regat al Poloniei, iar vreo 80.000 erau menținuți ca rezervă în Volînia și Podolia, pe Bug și pe Nistru. Prin urmare, grosul armatei ruse, inclusiv elegantele regimente de gardă și de grenadieri, erau concentrate pe linia Petersburg-Hotin, adică de-a lungul granițelor apusene ale imperiului. Dar și în aceste condiții s-a părut că trupele nu ocupă

pozițiile cele mai importante. Grenadierii au părăsit Revelul, fiind înlocuiți de o divizie de gardă, și împreună cu celelalte două divizii de gardă au plecat în Polonia ; aceste două divizii aveau câte patru batalioane de fiecare regiment, și numai Batalioanele 5 și 6 rămăseseră la Petersburg. În felul acesta armata din apus a ajuns să aibă peste 270.000 de oameni și urmează să i se alătore cele trei corpuri de rezervă ale caveriei care pînă acum n-au luat de loc parte la operațiile militare ; în felul acesta armata din apus va ajunge să aibă 300.000 de oameni.

În prezent, pozițiile ocupate de trupe s-au schimbat. Cei 100.000 de oameni care se aflau în partea de sud-est a regatului Poloniei au trecut Vistula și au ocupat poziții de-a lungul graniței cu Austria. Cei 80.000 de oameni staționați în Volinia au trecut în Polonia și acum formează o linie neîntreruptă de trupe de-a lungul acestei granițe. Garda, grenadierii — poate și corpurile de cavalerie pe măsură ce vin aici — ocupă o poziție centrală în spatele frontului. În timpul iernii pot fi aduse vremelnice trupe suplimentare de la Marea Baltică, devenite disponibile în perioada de îngheț. Pînă în mai, noul contingent, din care se formează Batalioanele 7 și 8 — sau batalioane noi — ale diferitelor regimente, în total 192 de batalioane (130.000—140.000 de oameni), va fi îndeajuns de instruit pentru a le lua locul.

E limpede, prin urmare, că lui Nicolaie îi pasă prea puțin de ceea ce se întîmplă în sudul imperiului său din moment ce el a putut să concentreze 300.000 de oameni pe splendida poziție strategică din Polonia. Căci aceasta este, într-adevăr, o poziție splendidă. Ea pătrunde ca o pană între Prusia și Austria, le cuprinde pe amîndouă din flanc și, în același timp, este apărată de cele mai bune mijloace de rezistență pe care le poate crea arta militară în colaborare cu natura. Napoleon își dădea bine seama de importanța militară a teritoriului cuprins între Vistula și afluenții ei. În campania din 1807, el a ales acest teritoriu ca bază de operații pînă ce a luat Danzigul *. Dar el n-a dat nici un moment atenție fortificării lui și a plătit scump pentru aceasta în timpul retragerii din 1812. Rușii, mai ales după 1831, au făcut ceea ce omiseseră să facă predecesorii lor. Modlin (Novo-Gheorghievsk), Varșovia, Ivangorod, Brest-Litovsk formează un întreg sistem de fortificații care, datorită posibilităților strategice pe care le îmbină, nu-și are

* Denumirea germană a orașului polonez Gdansk. — Nota trad.

egal în lume. Grație acestui sistem, o armată bătută poate să țină piept unui adversar de două ori mai puternic, atîta timp cît își are asigurată hrana, și tăierea liniilor de comunicație ale unei țări întregi este o operație pe care n-a încercat s-o săvîrșească nimeni pînă acum. Tot acest sistem complex de fortărețe, spune un autor german de lucrări militare care cunoaște această țară, denotă mai degrabă intenții agresive decît defensive. El n-a fost creat atît pentru apărarea teritoriului pe care e așezat, cît pentru a servi drept bază pentru operații ofensive îndreptate spre apus.

Și, totuși, sînt unii care cred că Nicolaie o să ceară pace dacă o să i se ia Sevastopolul ! Dar Rusia n-a încercat pînă acum nici o treime din șansele ei, și pierderea vremelnică a Sevastopolului și a flotei abia va fi resimțită de acest gigant, pentru care Sevastopolul și flota sînt simple jucării. Rusia știe prea bine că nu coastele maritime, regiunile în care pot fi debarcate trupe dușmane, reprezintă teatrul de operații hotărîtor pentru ea, ci, dimpotrivă, regiunile din interiorul continentului, unde se pot desfășura acțiuni concentrate, cu un mare număr de trupe, fără a risipi forțele armatei pentru apărarea fără rost a coastelor împotriva unui inamic care poate oricînd să se facă nevăzut. Rusia poate să piardă Crimeea, Caucazul, Finlanda, Petersburgul și celelalte teritorii periferice, dar, atîta timp cît trupul ei, a cărui inimă este Moscova, iar brațul drept Polonia fortificată, rămîne nevătămat, ea poate să nu dea nici cu un pas înapoi.

Se poate spune că principalele operații militare din 1854 nu sînt altceva decît un mic preludiv al bătăliilor popoarelor care vor fi consemnate în cronica anului 1855. Cînd vor intra în scenă, una împotriva celeilalte sau umăr la umăr, marea armată rusă din apus și armata austriacă, abia atunci vom fi martorii unui adevărat război de mari proporții, în genul marilor războaie ale lui Napoleon. Și poate că aceste bătălii nu vor fi și ele decît preludivul unor alte lupte, și mai înverșunate, și mai hotărîtoare, duse de masele populare din Europa împotriva despoșilor de pe acest continent care sînt astăzi victorioși și manifestă o nemărginită siguranță de sine.

Scris de F. Engels
la 16 octombrie 1854

Publicat ca articol de fond în ziarul
„New York Daily Tribune” nr. 4.223
din 31 octombrie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

Asediul Sevastopolului

După bătălia de la Alma, principala faptă de arme a aliaților în Crimeea a fost vestitul marș de flanc al lordului Raglan de la Alma la Balaklava, prin care obiectivul evident al campaniei — cucerirea și ocuparea Sevastopolului — s-a redus la efectuarea unui coup de main * împotriva unei părți, și încă a celei mai slabe, a fortificațiilor rusești; operația aceasta presupune, ce-i drept, distrugerea flotei, a șantierelor navale și a arsenalelor rusești, dar ea implică necesitatea, pentru trupele aliate, de a se retrage de îndată ce acest obiectiv a fost atins. Că tocmai așa stau lucrurile reiese din felul cum s-a desfășurat întreaga operație. A fost abandonat planul de atac al frontului de nord al fortăreței, care este frontul principal și singurul unde un atac poate avea o importanță decisivă; corpul expediționar și-a recunoscut astfel în mod deschis incapacitatea sa de a duce la bun sfârșit ceea ce era prevăzut în planul său: cucerirea și ocuparea definitivă a Sevastopolului. Or, așa cum am arătat, tocmai acest marș este proslăvit — în nenumărate coloane pline de o frazeologie bombastică și de un retorism confuz — ca o mostră, dintre cele mai strălucite, de artă militară; pînă și marile ziare londoneze, care își aveau corespondenții lor la fața locului, au descoperit adevărul abia după o lună de zile și, pe cît se pare, numai în urma unor sugestii din partea guvernului. Astfel, ziarul „Times” din Londra și-a dat seama de adevărata situație abia la 28 octombrie, cînd, cu multă prudență, a dat de înțeles că, după cît se pare, pînă în prezent a fost atinsă doar partea mai mică a obiectivului întregii campanii și că este problematic ca forturile din partea de nord a golfului să poată fi luate dacă nu vor capitula de bunăvoie. „Times” însă speră

* — atac prin surprindere. — *Nota trad.*

că ele vor da dovadă de bună-cuviință și vor capitula, deoarece toate fortificațiile dependente trebuie să capituleze atunci cînd partea principală a fortăreței a fost luată. Adevărul este însă că nu Fortul de nord depinde de orașul Sevastopol, ci, dimpotrivă, Sevastopolul depinde de Fortul de nord, și tare ne temem că argumentele confratelui nostru nu se vor dovedi suficiente pentru cucerirea unei fortărețe atît de puternice.

În orice caz, de cînd cu „gloriosul marș” de care este vorba, aliații n-au făcut nimic cu care să se poată cît de cît lăuda, și de aceea nu le putem reproșa confratilor noștri englezi că exagerează prea mult însemnătatea acestui marș. În ceea ce privește desfășurarea asediului ca atare, ea constituie și acum una dintre temele de care ei înșiși, pe cît se pare, preferă să se ocupe cît mai puțin cu puțință. Dar fiindcă este de datoria noastră să fim, în primul rînd, imparțiali, nu ne vom comporta cu atîta delicatețe. Adevărul este că în acest război, care și așa este destul de ciudat, actualul asediu constituie unul din momentele cele mai ciudate. Trăsătura caracteristică a acestui război pare a fi credința că fortificațiile de cîmp nu pot fi cucerite. Mai întîi la Oltenița a fost aplicată, timp de cîteva ore, vechea metodă de bombardare, iar după aceea s-a făcut încercarea de a lua cu asalt fortificațiile, însă fără succes. La Calafat, rușii nici n-au îndrăznit măcar să pornească la atac. La Silistra, o simplă întăritură de pămînt a rezistat loviturii principale a atacanților și, chiar după ce fusese făcută aproape una cu pămîntul, a continuat să se opună asaltului furibund al inamicului. Și, în sfîrșit, acum, la Sevastopol, unei simple linii de fortificații de cîmp i s-a făcut onoarea de a i se opune un mare număr de baterii de asediu și tunuri mult mai grele decît au fost folosite vreodată împotriva celor mai desăvîrșite fortărețe. Acest asediu constituie o dovadă elocventă că, în măsura în care în cursul unei lungi perioade de pace, datorită progresului industrial, s-au perfecționat *mijloacele materiale* de ducere a războiului, *arta* războiului a decăzut. Dacă Napoleon ar vedea bateriile din fața Sevastopolului, cu puzderia lor de tunuri de 8 și de 10 țoli, cu siguranță că ar izbucni în hohote de rîs. Dar asta nu-i încă nici pe departe totul.

Aliații și-au ocupat pozițiile lor pe la 1 octombrie, dar au început să-și sape tranșeele abia la 8 sau 9 ale lunii, și pînă în ziua de 17 n-au tras nici o salvă de tun. Această întârziere se explică prin faptul că tunurile n-au putut fi aduse

mai devreme la fața locului. Trebuia străbătută o distanță de numai 4 sau 5 mile, pe un teren bun și tare, ușor undulat și în parte chiar pe un drum destul de bun. Dar lipseau animalele de tracțiune. Nu s-au găsit asemenea animale în Crimeea, care e un ținut mai bogat în vite decât oricare altul! De pe înălțimile de lângă Cernaia, în valea Baidarului, se pot vedea mai mulți boi decât ar fi nevoie pentru a trage peste dealuri întreaga flotă aliată. Dar această vale este deschisă cazacilor, și cavaleria aliaților, făcând o incursiune, s-ar putea lovi de acești adversari de temut. În afară de aceasta, aliații trebuie să rămână în bune relații cu localnicii și să nu se atingă de proprietatea lor. Prin asemenea subterfugii, ziarele engleze încearcă să ascundă adevărul că Raglan și Canrobert, care au blocat Sevastopolul dinspre sud, s-au pomenit și ei blocați de posturile înaintate ale lui Menșikov de pe Cernaia. Așa stau lucrurile, și drept dovadă poate servi simplul fapt că trupele aliate, după cum reiese și din ultimele informații, sînt nevoite să se hrănească cu carne sărată, pentru că nu au posibilitatea să obțină carne proaspătă.

La 3 octombrie, cinci batalioane rusești au trecut Cernaia pe la Inkerman și au fost lăsate să intre în fortăreață pe la sud, „pentru că acest lucru le poate aduce numai avantaje aliaților”. Ce mod original de a duce războiul! Inamicul, despre care ni se spune că este înfrînt, demoralizat, nimic, trimite 3.000 de oameni la Sevastopol, și asta sub nasul aliaților. Se vede bine că a avut motive să-i trimită acolo. Dar dacă inamicul avea motivele lui să-i trimită în fortăreață, Raglan avea și el motivele lui să le facă temenele și să-i lase să intre. El socotea că orașul este supraaglomerat, deși nu prea se vede pe ce se baza o asemenea părere. În orice caz, afară de cele patru mile pătrate din interiorul liniilor rusești, mai există întreaga coastă nordică și tot ținutul ce se întinde dincolo de ea, unde poate fi trimis, în zece minute, orice surplus de trupe. Să spui că e supraaglomerat un oraș împresurat numai dintr-o parte este, în orice caz, culmea absurdității.

Cînd a fost anunțată pentru prima dată debarcarea, am prezis că epidemiile vor fi dușmanul cel mai de temut al aliaților în cazul cînd campania se va prelungi. Și iată că bîntuie epidemia în formele ei cele mai grave, la care se adaugă, cel puțin în ce-i privește pe britanici, cea mai proastă îngri-

jire ce se poate imagina. Într-adevăr, bolnavii sînt atît de neglijanți din această cauză, încît lordul Raglan a fost nevoit să facă o aspră muștrare personalului sanitar. Dar asta încă nu-i totul. Medicii se află la Constantinopol, depozitele de medicamente la Varna, iar bolnavii la Balaklava. Nu este oare aceasta o minunată ilustrare a noii doctrine militare recent expuse de Ludovic Bonaparte la Boulogne și potrivit căreia orice armată, pentru a avea o poziție bună, trebuie așezată în triunghi ? Pe măsură ce în această perioadă a anului vremea devine mai aspră, cazurile de boală se înmulțesc, regimentele se topesc vîzînd cu ochii — un regiment britanic care număra la plecarea 1.000 de oameni nu dispune acum de mai mult de 600 de soldați apți de luptă — și operațiile continuă în același ritm lent. Rutina comandamentului suprem — rod al celor 40 de ani de instrucție în timp de pace — nu poate fi zdruncinată de astfel de fleacuri. Poată să piară armata, dar Sevastopolul să fie luat conform regulamentului maiestății-sale !

La asediile obișnuite, asediatorii caută, de regulă, să-și instaleze bateriile avansate cît mai aproape de fortificațiile dușmanului, și se consideră că 600 sau 700 de iarzi sînt o distanță destul de mare. Dar la un asediu mare ca acesta, mai ales cînd este îndreptat împotriva unor simple fortificații de cîmp, trebuie să se procedeze, după Raglan, tocmai invers. Inamicul ne permite să ne apropiem pînă la o distanță de 700 de iarzi, dar noi nu trebuie să facem niciodată ceea ce vrea el. Așa spune Raglan și își instalează bateriile la o distanță de 2.500 — 3.000 de iarzi, lucru pe care l-am considera de necrezut dacă comunicatele ar lăsa cea mai mică îndoială în această privință. El se apropie apoi pînă la 1.500 — 1.200 de iarzi și, în cele din urmă, invocă drept motiv pentru a nu deschide focul că tirul bateriilor de asediu poate da rezultate numai dacă ele se află la 300 sau 400 de iarzi de fortificațiile pe care trebuie să le străpungă ! Bateriile îndepărtate trebuie să aibă neapărat tunuri Lancaster²⁹⁸ și tunuri de zece țoli cu bătaie lungă, căci artileriștii britanici par să fie de părere că aceste tunuri, la fel ca și telescoapele, sînt bune numai la distanțe mari. În realitate, chestiunea bătăii lungi, care e foarte potrivită cînd este vorba de artileria navală, a dus mai degrabă la neînțelegeri și confuzie decît la rezultate bune atunci cînd a fost vorba de artileria de uscat ; drept exemplu pot servi aceste baterii ridicole.

Fortificațiile dinspre uscat ale Sevastopolului, care au provocat toate aceste manevre atât de geniale și de ingenioase, sînt formate din următoarele construcții : în partea apuseană (pe care o atacă francezii) se află una sau două fațade ale Fortului Karantinnii. În spatele lui se înalță un zid cu metereze care se întinde pînă la capătul golfului Karantinaia și se încheie, pe un deal, cu un turn rotund, care slujește drept punct de sprijin interior pentru întăriturile de pămînt din jurul lui. De aici se întinde în continuare, pînă la capătul de sus al portului, un zid gros de vreo trei picioare, care împrejmuiește astfel Sevastopolul în partea de sud-vest. Despre acest zid se spune că e cu totul nepotrivit pentru apărare, deși ar fi putut destul de ușor să fie adus într-o stare corespunzătoare ; de aceea el este apărat de mici întărituri de pămînt amplasate în fața lui. De la capătul portului spre răsărit, pînă la golful Korabelnaia (frontul pe care atacă englezii), nu există nici un fel de mijloace de apărare propriuzise, cu excepția a două turnuri înconjurate și apărate de lunete, asemenea celui descris mai sus. Afară de aceasta, mai există aici cîteva întărituri de pămînt de formă neregulată, care toate la un loc formează o tabără întărită, fără prea mari pretenții dacă e să dăm crezare schițelor făcute la fața locului și publicate de căpitanul Biddulph. În orice caz, în schițe figurează o singură linie de apărare, care e alcătuită din întărituri deschise în partea din spate ; aici nu se văd redute închise, la care rușii țin în general extrem de mult. Dar e greu de crezut că lucrurile s-au petrecut chiar așa. Dacă ar fi trebuit, într-adevăr, să ia numai această linie, englezii ar fi luat-o de mult în luptă la baionetă. Trebuie să credem că în spatele ei se află o a doua linie de redute.

Toate fortificațiile rusești sînt înarmate cu tunuri navale grele ; aceasta este cea mai bună întrebuintare pe care ar fi putut să le-o dea rușii. Dar ei folosesc aceste tunuri cum nu se poate mai prost. Zile și nopți întregi trag cu ele în dușman și, dintr-o sută de obuze, numai unul nimereste la țintă. Poate că tocmai acest tir atât de nepriceput l-a determinat pe lordul Raglan să-și sape tranșeele la distanța sigură de 3.000 de iarzi. După un bombardament de trei zile executat de flota și armatele aliaților, se anunță că englezii au făcut în partea lor o breșă ; francezii n-au reușit încă să facă acest lucru în partea lor. Îndată ce vor face și ei o breșă, va trebui să se treacă la asalt. Faptul că 200 de tunuri de calibru atât de

mare au nevoie de trei sau patru zile pentru a zdrobi rezistența unor asemenea instalații defensive ar părea de necrezut dacă n-am ști din surse demne de toată încrederea la ce distanță respectabilă au fost amplasate bateriile aliaților.

Asta e tot ce putem spune despre rezultatele obținute pînă acum ; dar, indiferent cu ce se vor încheia operațiile, se poate spune cu toată certitudinea că asediul Sevastopolului va rămîne un eveniment unic în istoria militară.

Scris de F. Engels
la 30 octombrie 1854

Publicat, ca articol de fond, în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 4.236
din 15 noiembrie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

Campania din Crimeea ²⁹⁹

Cititorii noștri vor fi, desigur, foarte surprinși de noua stare de spirit care se desprinde din știrile de pe teatrul de operații din Crimeea aduse ieri de vaporul „Baltik” și pe care le publicăm azi în coloanele ziarului nostru. Până acum comentariile presei britanice și dările de seamă ale corespondenților britanici și francezi asupra desfășurării și perspectivelor războiului excelau printr-o încredere în sine plină de semeție și aroganță. Această încredere a făcut acum loc unei stări de neliniște și chiar de zăpăceală. Acum toată lumea recunoaște că superioritatea, atît de mult trîmbițată, a armatelor aliate este inexistentă. Sevastopolul se dovedește a fi mai puternic, Menșikov un general mai capabil, iar armata lui mult mai impunătoare decît s-a crezut pînă acum. În loc să obțină o victorie sigură și decisivă, francezii și englezii se pot aștepta acum la o înfrîngere rușinoasă. Aceasta este starea de spirit pe care o descrie corespondentul nostru din Liverpool, el însuși un englez pătruns de toate aspirațiile patriotice și prejudecățile celor din țara lui, și această stare de spirit se manifestă și în acțiunile, deosebit de energice, ale celor două guverne, francez și englez. Se fac eforturi desperate pentru a grăbi trimiterea de întăriri la Sevastopol. Din Regatul Unit au și fost trimiși toți soldații, pînă la unul; numeroase vapoare au fost rechiziționate pentru transport. O armată franceză cu un efectiv de 50.000 de soldați a și fost expedită, în speranța că va sosi la timp pe teatrul de operații, pentru a participa la ultima bătălie, la bătălia decisivă.

În numărul de sîmbătă al ziarului nostru am publicat un mare număr de documente, care se refereau mai ales la stadiile anterioare ale asediului și la cooperarea, parțial încununată de succes, dar în general lamentabilă, a flotelor; la toate acestea adăugăm astăzi rapoartele oficiale cu privire

la atacul sîngeros întreprins de Liprandi împotriva aliaților la Balaklava, precum și dările de seamă asupra desfășurării ulterioare a operațiilor, care, trebuie s-o recunoaștem, au fost, toate, cît se poate de nefavorabile pentru aliați. O analiză minuțioasă a acestor documente ne duce la concluzia că, deși — așa cum am mai arătat în repetate rînduri — situația creată este destul de complicată și chiar de natură să provoace temeri, ea nu este totuși chiar atît de precară cum i se pare corespondentului nostru din Liverpool. Nu credem ca ea să constituie pentru aliați un pericol mai mare decît acela al retragerii forțate și al reîmbarcării. Pe de altă parte, nu este exclusă posibilitatea ca ei să cucerească orașul printr-un asalt desperat și cu prețul unei mari vărsări de sînge. Dar, oricum ar fi, chestiunea asta trebuie să se rezolve, după părerea noastră, cu mult înainte ca întăririle trimise din Franța și din Anglia să poată sosi în Crimeea. Totul arată că această campanie se apropie de momentul decisiv ; în urma manevrelor executate și a scăpărilor și greșelilor comise, caracterul ei s-a precizat, și deznodămîntul e de pe acum hotărît. Dispunem în momentul de față de informații autentice, incontestabile în legătură cu principalele evenimente, așa că putem prezenta o expunere scurtă, concisă asupra întregului mers al luptei.

Acum este fapt stabilit că, în momentul debarcării aliaților la Fortul vechi, se aflau pe cîmpul de luptă, sub comanda lui Menșikov, în total 42 de batalioane și 2 regimente de cavalerie, în afară de un anumit număr de cazaci ; garnizoana propriu-zisă a Sevastopolului era alcătuită din infanterie marină și marinari. Cele 42 de batalioane făceau parte din Diviziile 12, 16 și 17 infanterie. Presupunînd că fiecare batalion avea efectivul complet, de 700 de oameni, obținem un total de 29.400 de infanteriști ; împreună cu 2.000 de husari, cu cazacii, artileriștii, pionierii și geniștii ei constituie o armată de 32.000 de oameni. Cu asemenea forțe, Menșikov nu putea să împiedice debarcarea aliaților, căci și-ar fi expus astfel trupele, lipsite de o rezervă suficientă, focului flotelor aliate. O armată numeroasă, care are posibilitatea să-și sacrifice o parte din forțele ei, poate trimite cîteva detașamente ca să înceapă un război de guerillă cu incursiuni și atacuri de noapte împotriva trupelor pe care le debarcă inamicul ; în cazul de față însă, rușii aveau nevoie de fiecare soldat pentru bătălia generală în curs de pregătire. În afară de aceasta, infanteristul rus nu este cîtuși de puțin potrivit pentru ac-

țiunile de guerillă ; forța lui constă în acțiuni pe coloane în formație strînsă. Cît despre cazaci, ei obișnuiesc să întreprindă operații de proporții mai mari sau mai mici, a căror reușită este în proporție directă cu posibilitatea de a face o captură mai mult sau mai puțin importantă. Pe lîngă aceasta, campania din Crimeea arată, pe cît se pare, că organizarea cazacilor în unități regulate, înfăptuită cu consecvență în decursul ultimilor 30 de ani, a paralizat inițiativa lor personală și i-a pus într-o situație de inferioritate, în care nu mai sînt apți pentru serviciul în trupele neregulate și nu sînt încă adaptați pentru serviciul în unitățile regulate. Pe cît se pare, ei sînt acum deopotrivă de inapți pentru serviciul în avansposturi sau în detașamente independente, ca și pentru a ataca pe inamic în formații. De aceea rușii au procedat cît se poate de just cînd au păstrat cu grijă fiecare sabie și fiecare baionetă pentru bătălia de la Alma.

Pe malurile acestui rîu, 32.000 de ruși au fost atacați de 55.000 de aliați. Raportul de forțe era de aproape 1 : 2. În momentul în care aproape 30.000 de aliați au intrat în acțiune, Menșikov a dat ordin de retragere. În acest moment, numărul rușilor angajați în luptă nu trecea de 20.000. Orice noi încercări ale rușilor de a-și menține pozițiile ar fi transformat retragerea într-o adevărată înfrîngere, deoarece ar fi făcut necesară punerea în acțiune a tuturor rezervelor de care dispuneau. Cînd a devenit clar că aliații, datorită imensei lor superiorități numerice, își au succesul asigurat, Menșikov a întrerupt bătălia, a acoperit cu rezervele sale retragerea și, lichidînd începutul de învîlmășeală care se produsese la flancul său stîng în urma manevrei de învăluire întreprinse de Bosquet, a părăsit cîmpul de bătălie „în cea mai perfectă ordine“, fără să fie urmărit și hărțuit. Aliații susțin că le-a lipsit cavaleria necesară pentru urmărire ; dar dacă ținem seama că rușii nu dispuneau decît de două regimente de husari — în orice caz, de mai puține decît aliații —, trebuie să recunoaștem că acest argument cade de la sine. Ca și la Zorn-dorf, Eylau și Borodino³⁰⁰, infanteria rusă, deși zdrobită, s-a dovedit demnă de caracterizarea făcută de generalul Cathcart, care a comandat împotriva ei o divizie și care a spus despre ea că „nu se lasă cuprinsă de panică“.

Dar dacă infanteria rusă și-a păstrat prezența de spirit și calmul, în schimb Menșikov s-a lăsat cuprins de panică. Marea superioritate numerică a aliaților, îmbinată cu surprinzătoarea hotărîre și impetuozitate de care au dat dovadă în

timpul atacului, a răsturnat, pentru un timp, planurile lui. El a renunțat la gândul de a se retrage în interiorul Crimeii și s-a îndreptat spre sud de Sevastopol, cu intenția de a se menține pe linia râulețului Cernaia. Aceasta a fost o greșală imensă, de neiertat. Urmărind cu privirea de pe înălțimile de la Alma toate pozițiile aliaților, el a avut toată posibilitatea să evalueze efectivul adversarilor săi, cu o aproximație de 5.000 de oameni. El trebuia să știe că, deși dispuneau de o oarecare superioritate numerică, aliații nu aveau forțe suficiente pentru ca, pornind în urmărirea lui în interiorul Crimeii, să poată lăsa în același timp trupe care să supravegheze Sevastopolul. El trebuia să știe că, dacă pe litoralul mării raportul dintre forțele lui și acelea ale aliaților era de 1 : 2, în schimb la Simferopol el ar fi putut să le opună o armată de două ori mai mare decât a lor. Și, totuși, după cum a mărturisit chiar el, s-a îndreptat spre partea de sud a Sevastopolului. Dar după ce a efectuat această retragere fără nici un obstacol din partea aliaților și a lăsat armata să se odihnească o zi sau două pe dealurile de dincolo de Cernaia, Menșikov s-a hotărît să-și repare greșeala. El a făcut acest lucru printr-un marș de flanc riscat de la Cernaia la Bahcisarai. Această mișcare era în contradicție cu una din regulile de bază ale strategiei, dar promitea rezultate importante. Când ai făcut o greșală strategică, rareori poți scăpa de consecințele ei. Problema care se pune în acest caz este următoarea : ce e mai puțin nefavorabil : să suportți aceste consecințe pînă la capăt, sau, dimpotrivă, să încerci să le eviți printr-o a doua mișcare greșită, de data aceasta săvîrșită în mod deliberat. Noi credem că, în cazul de față, Menșikov a avut perfectă dreptate încumetîndu-se să execute un marș de flanc în raza de acțiune a adversarului, cu scopul de a părăsi poziția sa în mod absurd „concentrată” în jurul Sevastopolului.

Dar în această luptă dintre mediocrități strategice și generali îmbîcșiți de rutină, mișcările armatelor inamice au căpătat forme fără precedent în practica militară. Pasiunea pentru marșuri de flanc a cuprins ambele tabere, ca o epidemie de holeră. În timp ce Menșikov a luat hotărîrea de a executa un marș de flanc de la Sevastopol la Bahcisarai, lui Saint-Arnaud și lui Raglan le-a venit ideea de a porni de la Kathi spre Balaklava. Ariergarda rusă și avangarda britanică s-au întîlnit lîngă ferma Mekenzi (denumită astfel după un scoțian ajuns mai tîrziu amiral în armata rusă) și,

aşa cum se întâmplă de obicei, avangarda a zdrobit ariergarda. Intrucît am făcut în „Tribune“ o analiză critică, din punct de vedere strategic, a marşului de flanc al aliaţilor, nu mai e nevoie să revenim asupra acestei chestiuni.

La 2 sau la 3 octombrie, Sevastopolul a fost împresurat şi aliaţii au ocupat poziţiile pe care cu puţin mai înainte le părăsise Menşikov. Din acest moment a început celebrul asediu al Sevastopolului şi, o dată cu el, o nouă etapă a campaniei. Pînă atunci, aliaţii, dispunînd de o superioritate indiscutabilă, puteau face ce voiau. Flotele lor, deţinînd supremaţia pe mare, le-au asigurat debarcarea. După debarcare, superioritatea lor numerică şi, fără îndoială, şi calităţile lor militare superioare le-au asigurat victoria de la Alma. Acum însă a început să se stabilească acel echilibru de forţe la care, mai devreme sau mai tîrziu, se ajunge în mod inevitabil atunci cînd o armată acţionează în mod izolat de baza ei într-o ţară inamică. Ce-i drept, armata lui Menşikov nu se arătase încă, dar existenţa ei a făcut necesară dispunerea unei rezerve pe Cernaia, cu frontul spre est. Datorită acestui fapt, armata asediatoare propriu-zisă s-a pomenit considerabil slăbită şi doar cu puţin superioară numericeste faţă de garnizoana Sevastopolului.

Insuficienta energie, lipsa de sistem, mai ales în ceea ce priveşte colaborarea între diferitele departamente de care depindeau forţele britanice maritime şi de uscat, greutăţile provocate de configuraţia terenului şi, în special, un iremediabil spirit de rutină, propriu, pe cît se pare, departamentului de război britanic în toate verigile lui, atît administrative cît şi operative, au făcut ca începerea adevăratelor acţiuni de asediu să întîrzie pînă la 9 octombrie. În această zi au fost, în sfîrşit, săpate tranşee la imensa distanţă de 1.500—2.500 de iarzi de fortificaţiile ruşilor. Acest fapt, nemaivăzut şi nemaiauzit în istoria operaţiilor de asediu, dovedeşte că ruşii tot mai puteau să apere terenul din jurul fortăreţei pe o rază de cel puţin o milă ; şi, într-adevăr, ei l-au menţinut pînă la 17 octombrie. În dimineaţa acestei zile, lucrările de asediu erau destul de avansate pentru ca aliaţii să poată deschide focul. Este foarte probabil că deschiderea focului ar fi fost amînată cu încă cîteva zile — dat fiind că în ziua aceea aliaţii nu erau cîtuşi de puţin pregătiţi să întreprindă cu succes asemenea operaţii — dacă nu i-ar fi zorit ştirea senzaţională că întreaga Anglie şi întreaga Franţă jubilează, aşteptînd căderea Sevastopolului la 25 octombrie. Această

știre a întăritat, firește, trupele, și, pentru a le calma, a trebuit să se deschidă focul. Rezultatul a fost că aliații au aliniat 126 de guri de foc împotriva a 200 sau 250. Dar celebra axiomă a lui Vauban, de care anglo-francezii fac uz ori de câte ori simt că e nevoie să liniștească opinia publică, spune că

„asediul este o operație în care succesul poate fi scontat cu o precizie matematică, și nu este decît o chestiune de timp, dacă nu este zădărnicit de vreo cauză exterioară“.

Această importantă axiomă are la bază o altă axiomă a aceluiași inginer, potrivit căreia :

„în caz de asediu, focul ofensivei poate fi intensificat pînă la realizarea unei superiorități față de acela al apărării“.

Aici însă, la Sevastopol, lucrurile au stat tocmai invers : focul ofensivei în momentul deschiderii lui era categoric inferior aceluia al apărării. Consecințele nu au întîrziat să se arate : în câteva ore rușii au redus la tăcere focul bateriilor franceze și în tot cursul zilei au dus lupta în condiții aproape egale cu bateriile engleze. Pentru a provoca o diversiune s-a întreprins un atac de pe mare. Dar el nu s-a desfășurat cu mai multă măiestrie și nu a avut un succes mai mare. Navele franceze, atacînd forturile Karantinnii și Aleksandr, au sprijinit atacul întreprins împotriva lor de pe uscat ; fără acest sprijin, francezii ar fi întîmpinat cu siguranță o ripostă cu mult mai drastică. Navele engleze au atacat partea de nord a portului, inclusiv fortul Konstantin și bateria Telegrafnaia, precum și o baterie provizorie, ridicată la nord-est de fortul Konstantin. Amiralul Dundas, om precaut, dăduse ordin navelor sale să ancoreze la o distanță de 1.200 de iarzi de forturi ; pe cît se vede, el este un adept al tragerii la distanță mare. Dar este un fapt de mult stabilit că, într-o bătălie între nave și baterii de coastă, navele sînt înfrînte dacă nu pot angaja lupta la o distanță de cel mult 200 de iarzi de baterii, astfel ca focul lor să lovească sigur la țintă și să producă efectul maxim. Așadar, Dundas și-a expus navele unui foc nimicitor și ar fi suferit o înfrîngere serioasă dacă nu i-ar fi venit în ajutor sir Edmund Lyons, care, nesocotind, pe cît se pare, ordinul primit, s-a apropiat, pe cît a putut, cu trei nave de linie, de fortul Konstantin și i-a provocat avarii, dar nu fără a suferi, la rîndul său, unele pierderi. Dar întrucît în rapoartele celor doi amirali — britanic și francez —

nu s-a spus pînă acum nici un cuvînt despre avariile reale pricinuite forturilor, este de presupus că și aici, ca și la Bomarsund, fortificațiile de coastă construite după sistemul lui Montalembert — forturi și baterii cu cazemate — au putut face față unei îndoite superiorități numerice a tunurilor de pe bordul navelor. Acest lucru este cu atît mai remarcabil, cu cît zidăria descoperită a acestor forturi, după cum se știe astăzi cu destulă certitudine și așa cum a arătat, în parte, și experiența de la Bomarsund, nu poate să reziste mai mult de 24 de ore atacului nimicitor al tunurilor navale grele, instalate pe țărni.

După acest episod, francezii au păstrat o tăcere aproape completă, timp de cîteva zile. Englezii, ale căror baterii erau amplasate la o distanță mai mare de tranșeele rusești și dispuneau de calibre mai mari decît aliații lor, au fost în stare să întrețină focul și să reducă la tăcere tunurile din rindul de sus al unei redute de piatră. Atacul de pe mare n-a mai fost reluat, și aceasta constituie cea mai bună dovadă a respectului pe care l-au inspirat forturile și cazematele. Apărarea rușilor i-a readus la realitate pe învingătorii de la Alma. În locul fiecărui tun scos din luptă intra în acțiune un altul. Fiecare ambrazură distrusă în cursul zilei de focul inamicului era refăcută în aceeași noapte. În ceea ce privește lucrările de săpă, ambele părți au fost într-o situație aproape identică pînă în momentul cînd aliații au luat măsuri pentru a-și asigura superioritatea. Ordinul categoric al lordului Raglan de „a cruța orașul” a fost contramandat și s-a dezlănțuit un bombardament care, prin acțiunea lui concentrată asupra unei mase de trupe grupate și prin caracterul lui de uzură, trebuie să fi pricinuit mari pierderi garnizoanei. Afară de aceasta, în fața bateriilor au fost trimiși pușcași pentru ca, folosind orice poziție acoperită, să țintească asupra tunurilor ruși. Ca și la Bomarsund, puștile Minié au făcut treabă bună. În cîteva zile tunurile grele și aceste puști au scos din luptă pe cea mai mare parte dintre artileriștii ruși. Aceeași soartă au avut-o și marinarii din flota de război, care, din toată garnizoana, erau cei mai obișnuïți cu mînuirea tunurilor grele. Atunci a trebuit să se recurgă la un mijloc care se folosește în mod obișnuit în garnizoanele asediate : tunurile au fost date pe mîna unor infanteriști, sub supravegherea artileriștilor care mai rămăseseră. Dar, cum lesne ne putem închipui, focul lor nu producea aproape nici un efect, și în felul acesta asediatorii au căpătat posibilitatea de a-și apro-

pie tot mai mult tranșeele de fortăreață. După cum s-a comunicat, ei au săpat o a treia paralelă la distanța de 300 de iarzi de întăriturile exterioare. Nu știm deocamdată ce baterii au instalat ei pe această a treia paralelă ; nu putem decît să constatăm că, în asediile normale, a treia paralelă se face întotdeauna la piciorul glacisului întăriturilor atacate, adică la o distanță de aproximativ 50 sau 60 de iarzi de șanț. Dacă în fața Sevastopolului această distanță a fost depășită, nu putem considera acest fapt decît ca o confirmare a părerii exprimate de unele ziare britanice, potrivit căreia caracterul neregulat al liniilor apărării, în loc să ofere inginerilor britanici un vast cîmp de valorificare a inventivității lor, n-a făcut decît să-i deruteze pe acești gentlemen, care sînt în stare să străpungă după toate regulile artei un front de bastioane regulate, dar care se pomenesc într-o mare încurcătură de îndată ce inamicul se abate de la principiile prescrise de anumite somități în acest domeniu.

Din moment ce s-a luat hotărîrea de a da atacul dinspre sud, paralela și bateriile respective trebuiau îndreptate împotriva unuia sau, cel mult, împotriva a două fronturi bine determinate ale apărării. Trebuiau atacate cu forțe concentrate două sau, în caz de extremă necesitate, trei forturi exterioare, situate la mică distanță unul de altul ; în cazul distrugerii lor, toate celelalte întărituri exterioare ar fi devenit inutile. În felul acesta aliații, concentrînd acțiunea întregii lor artilerii asupra unui singur punct, ar fi obținut imediat și cu destulă ușurință o puternică superioritate de foc și ar fi redus considerabil durata asediului. Pe cît putem să ne dăm seama din examinarea planurilor și hărților, frontul care se întinde de la fortul Karantinnîi și pînă la capătul golfului interior, adică frontul împotriva căruia își îndreaptă acum francezii eforturile, ar fi fost cel mai potrivit pentru o ofensivă, deoarece distrugerea lui ar fi descoperit complet orașul însuși. Cele 130 de tunuri de care dispun aliații le-ar fi putut asigura imediat superioritatea de foc în acest sector limitat. În loc de aceasta, dorința de a da fiecărei armate deplină posibilitate de a acționa independent de cealaltă a dus la o metodă de asediu fără precedent, potrivit căreia întregul val de apărare, lung de peste trei mile, a fost supus unui bombardament simultan pe întreaga lui întindere. Acest mod de a ataca este ceva nemaivăzut și nemaiauzit. Căci el permite apărării să pună concomitent în acțiune — în întărituri de bastioane și lunete obișnuite — întreaga forță a celor 250 de

tunuri de care dispune. Precum se știe, pe un front de bastioane cu greu încap mai mult de 20 de tunuri, iar în cazul unui asediu obișnuit pot participa la apărare cel mult trei sau patru fronturi. Poate că ulterior inginerii armatelor aliate vor putea să aducă argumente foarte temeinice în sprijinul modului lor ciudat de a acționa, dar deocamdată trebuie să tragem concluzia că ei n-au fost în stare să găsească punctele cele mai slabe ale apărării și, pentru ca ele să nu le scape, au deschis focul pe toată linia.

Între timp, ambele părți au primit întăriri. Atacurile impetuoase și, în parte, încununată de succes date de Liprandi asupra avanposturilor aliaților arată că rușii dispun de forțe mai mari decât acelea pe care le-a retras Menșikov spre Bah-cisarai. Deocamdată însă ele nu sînt destul de puternice pentru o bătălie victorioasă. Ținînd seama de succesele obținute de către asediatori, de faptul că pierderile pricinuite apărării cresc în proporție geometrică pe măsură ce asediatorii se apropie de val, precum și de faptul că întăriturile exterioare tot mai rezistă, în timp ce zidul interior pare destul de slab, ne putem aștepta la rezultate decisive între 9 și 15 noiembrie: atunci va cădea partea de sud a fortăreței, sau, dimpotrivă, aliații vor suferi o înfrîngere categorică și vor fi nevoiți să renunțe la asediu. Trebuie însă avut în vedere că toate pronosticurile de acest fel depind de împrejurări care nu pot fi prevăzute în întregime de la o depărtare atît de mare de teatrul de operații.

Scris de F. Engels
la 9 noiembrie 1854

Publicat, ca articol de fond, în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 4.246
din 27 noiembrie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

Bătălia de la Balaklava ³⁰¹

O dată cu sosirea vaporului „Africa”, am căpătat informații pe încă trei zile despre evenimentele din Europa, dar ele nu cuprind știri noi, de un interes deosebit de pe teatrul de război, afară de zguduitoarul episod cu un spital în care au ars de vii un mare număr de bolnavi și răniți și de relatarea altor suferințe de nedescris. În legătură cu bătălia sîngeroasă și cu rezultat imprecis de la 5 noiembrie, despre care am aflat dintr-o scurtă știre sosită cu vaporul „Baltik”, dispunem acum de un scurt raport al lordului Raglan, dar nu am primit încă obișnuitele relatări ample și interesante ale corespondenților participanți activi sau martori oculari ai evenimentelor. În Anglia, ca și în Franța, domnește o neliniște profundă — mult mai profundă decît ar putea să pară la prima vedere — provocată de dificultățile sporite și mereu crescînde ale războiului; dîrza apărare a Sevastopolului, care nu vrea de loc să cedeze sub presiunea aliaților, deși ei se întrec în bravură și abnegație, este privită ca un fapt plin de rele prevestiri. Extrasele din ziarul londonez „Times” pe care le publicăm în numărul de față al ziarului nostru dezvăluie o stare de spirit schimbată și existența unor îndoieli care ar putea fi luate de către unii chiar drept primele semne ale desperării. În lipsă de date amănunțite în legătură cu bătălia de la 5 noiembrie, care să ne permită să facem unele aprecieri, ne vom opri asupra cîtorva din episoadele asediului, premergătoare acestei bătălii.

La 25 octombrie monotonia lentă a asediului Sevastopolului a fost întreruptă, pentru prima oară, de un incident dramatic. În ziua aceea rușii au atacat pozițiile care acoperă armata aliată asediatoare, și, fiindcă de data asta avantajele erau distribuite mai uniform, rezultatul a fost și el cu totul diferit de acela al bătăliei de la Alma. Într-adevăr, această

acțiune a fost tocmai contrarul celei de la Alma : aici a luptat aproape numai cavaleria, în timp ce la Alma ea a fost complet absentă ; rușii nu s-au menținut în apărare, ci au atacat, și aliații au fost aceia care au avut avantajul unor poziții puternic întărite. Ce-i drept, și aici, aproape ca și la Alma, bătălia s-a terminat fără nici un rezultat, dar de data asta superioritatea a fost de partea rușilor.

Peninsula Chersonesul Heraclian, situată la sud de golful Sevastopol, este despărțită de stepa Crimeii printr-un lanț de înălțimi ce se întinde de la gura râulețului Cernaia, care se varsă în golful Sevastopolului, în direcția sud-vest. În partea de nord-vest, povârnișurile acestor înălțimi coboară lin spre Sevastopol, pe cînd cele din sud-est, care în general sînt abrupte și prăpăstioase, sînt cu fața spre Balaklava. După ce aliații au ocupat Chersonesul, acest lanț de înălțimi a fost pentru ei linia de apărare firească împotriva oricărei armate rușești care ar fi încercat să zădărnicească asediul. Din nefericire, însă, „baza de operații” a englezilor, principalul port al flotei lor, depozitul lor central de provizii se aflau la Balaklava, care este situată la vreo 3 mile sud-est de aceste înălțimi. De aceea a fost necesar ca Balaklava să fie inclusă în sistemul de apărare. Terenul din jurul acestei localități este alcătuit dintr-un șir de coline foarte inegale, care se întind de la capătul sudic al lanțului sus-amintit, aproape în linie dreaptă, spre răsărit și spre apus de-a lungul coastei și care, ca aproape toate colinele din Crimeea, coboară lin spre nord-vest, dar se termină la sud-est printr-un povârniș abrupt și răpos. În unghiul pe care îl formează aceste două grupuri de înălțimi se întinde un șes ondulat, care se înalță treptat spre răsărit și se termină cu o pantă abruptă în valea râulețului Cernaia.

Trăsătura cea mai remarcabilă a acestui șes o constituie un șir de coline neînsemnate și mici ridicături de teren, care se întind spre nord-vest și sud-est, unind ceea ce numim noi lanțul Heraclian cu munții de pe coasta de sud. Pe aceste înălțimi, la vreo 3 mile spre est și nord-est de Balaklava, și-au construit aliații prima lor linie de apărare, formată din patru redute, care apărau drumurile dinspre Bahcisarai și dinspre cursul superior al râulețului Cernaia. Aceste redute erau apărute de turci. O a doua linie de fortificații de campanie, construită drept în fața Balaklavei, ajungea pînă la vârful unghiului format de colinele de pe coastă și de lanțul Heraclian, acesta din urmă fiind apărat de divizia franceză a generalului

Bosquet, staționată în apropiere. Prin urmare, în timp ce linia a doua, apărată de soldați, de infanterie marină și de marinari englezi, continua cu linia redutelor franceze, care o acopereau din flanc, prima linie — cea turcească —, împinsă aproape la 2 mile mai în față, nu numai că era lăsată aproape fără nici un sprijin, dar, oricît ar părea de ciudat, nu era așezată perpendicular pe drumul pe care putea să-și facă apariția dușmanul, ci aproape în prelungirea acestui drum, așa că rușii puteau să ia, una cîte una, toate cele patru redute, consolidîndu-și de fiecare dată pozițiile pe terenul ocupat și neîntîmpinînd o rezistență prea puternică din partea redutelor încă necucerite.

Pozițiile dinspre Balaklava ale aliaților erau ocupate de turcii care se aflau în redute, sau în prima linie; înălțimile din imediata vecinătate a acestei localități erau ocupate de infanteria marină engleză, iar în valea de la nord se aflau Regimentul 93 din Scoția și cîteva detașamente de convalescenți. Mai departe, spre nord, se afla tabăra cavaleriei engleze, iar pe Piscurile Heracliene — avangarda diviziei generalului Bosquet.

În ziua de 25 octombrie, la orele 6 dimineața, generalul Liprandi i-a condus pe ruși la atac împotriva acestor poziții. El comanda o divizie combinată, formată din șase regimente de infanterie (Regimentele Nipru, Azov, Ucraina, Odesa, Vladimir, Suzdal, batalionul 6 de pușcași și un batalion de cazaci de la Marea Neagră — în total 26 de batalioane), trei regimente de cavalerie (Regimentele 11 și 12 de husari și un regiment combinat de ulani — în total 24 pînă la 26 de escadroane), vreo două regimente de cazaci și 70 de tunuri, dintre care 30 de 12 livre.

Generalul Liprandi l-a trimis pe generalul Gribbe, printr-un defileu situat în stînga sa, să ocupe cu trei batalioane ale Regimentului Nipru satul Komari, în fața căruia se află prima și cea mai puternică redută. Generalul Gribbe a ocupat satul, și cele trei batalioane ale sale par să-și fi petrecut acolo ziua în cea mai mare tihnă, căci în relatările despre bătălia care a urmat nu se vorbește niciodată despre ele.

Coloana principală, care a înaintat la început de-a lungul rîulețului Cernaia, iar după aceea pe un drum vicinal, a ieșit la drumul mare care duce de la Bahcisarai la Balaklava. Aici ea a dat de redutele ocupate de turci. Și fiindcă prima redută era destul de bine întărită, generalul Liprandi a ordonat mai întîi artileriei să deschidă focul asupra ei, iar apoi a

trimis înainte detașamentele de asalt. Un lanț de trăgători acoperea batalioanele 1, 2 și 3 ale Regimentului Azov, care înaintau în coloane pe companii, fiind sprijinite, la rîndul lor, de pe ambele flancuri de batalionul 4 al Regimentului Azov și de un batalion al Regimentului Nipru, care atacau în coloane compacte. După o energică rezistență, reduta a fost cucerită ; faptul că turcii *au pierdut* cu acest prilej 170 de oameni — morți și răniți — dovedește, contrar afirmațiilor răuvoitoare apărute în presa engleză, că această redută a fost apărată vitejește. Redutele a II-a, a III-a și a IV-a, însă, construite în grabă, au fost luate de ruși aproape fără să întîmpine nici o rezistență, și la orele 7 dimineața prima linie de apărare a aliaților se afla în întregime în mîinile lor.

Abandonarea acestor redute de către turci va avea efectul salutar de a face să dispară absurdele superstiții despre ne-maipomenita vitejie a turcilor, care s-au încetățenit încă din zilele Olteniței și Silistrei ; și totuși generalii englezi și presa engleză nu se poartă prea frumos în cazul de față, vărsîndu-și deodată mînia asupra turcilor. Ar trebui să fie învinovățiți nu atît turcii, cît mai degrabă ofițerii de pionieri, care s-au priceput să construiască într-un mod atît de defectuos linia lor de apărare și nu s-au îngrijit s-o termine la timp, precum și comandanții care au expus prima linie unei lovături nimicitoare a inamicului fără să-i asigure vreun sprijin.

Soldații Regimentului 93 din Scoția, dirji, dar domoli, cum le stă bine unor scoțieni, au intrat în acțiune încetul cu încetul și au înaintat peste coline în ajutorul redutelor abia după ce acestea fuseseră luate. Turcii, puși pe fugă și decimați de cavaleria rusă, au putut, în sfîrșit, să se regrupeze în flancurile scoțienilor. Aceștia, căutînd să se adăpostească de focul rușilor, se adăpostiseră după creasta unei mici ridicături de teren, într-un loc mai avansat decît toate pozițiile pe care le mai dețineau aliații, și erau sprijiniți numai din flancul stîng de către divizia de cavalerie. Între timp rușii se desfășuraseră în dispozitiv de luptă pe înălțimile unde erau situate redutele ; pe flancul stîng se afla Regimentul Azov, la dreapta lui Regimentul Ucraina, iar mai la dreapta Regimentul de infanterie Odesa. Aceste trei regimente au umplut spațiul dintre redute și au ocupat fosta linie întii a aliaților. Mai departe, la dreapta, șesul ondulat oferea Regimentului Odesa un teren prielnic pentru acțiunile cavaleriei. Într-acolo au fost trimise cele două regimente de husari, care s-au găsit față-n față cu cavaleria britanică, concentrată aici la o dis-

tanță de vreo două mii. Regimentele Suzdal și Vladimir, o parte din artilerie și ulanii, care tocmai sosiseră, au rămas în rezervă.

Cînd Regimentul 93 din Scoția, întărit cu batalionul de convalescenți și cu turcii, a început să opună rezistență rușilor, au fost aruncați în luptă împotriva lui husarii. Dar înainte ca ei să înceapă înaintarea au fost atacați de brigada de cavalerie grea a englezilor. Cei 700 sau 800 de dragoni englezi s-au năpustit asupra rușilor și i-au împrăștiat printr-o șarjă care este una din cele mai strălucite și mai izbutite din cîte se cunosc, dacă se ține seama de superioritatea numerică a rușilor. Husarii ruși, care erau de două ori mai numeroși, au fost împrăștiați într-o clipă. Cele cîteva escadroane rusești care au fost trimise împotriva Regimentului 93 din Scoția au fost întîmpinate cu o salvă scoțiană calmă de la o distanță de 15 iarzi și au luat-o înapoi care cum a putut.

Dacă turcii au luat-o din loc, în schimb englezii, pînă una-alta, s-au acoperit de glorie. Curajul scoțienilor, care au întîmpinat cavaleria fără ca măcar să se grupeze în careu, precum și atacul impetuos al cavaleriei grele sînt fapte care pot într-adevăr să constituie un obiect de mîndrie, cu atît mai mult cu cît au fost săvîrșite înainte de sosirea oricărui întăriri. Dar iată că au sosit Divizia 1 (a ducelui de Cambridge) și Divizia a 4-a (a lui Cathcart), precum și Divizia franceză a lui Bosquet și brigada de vînători africani (cavalerie). Trupele au intrat în dispozitiv de luptă, și abia acum se putea spune că stau față-n față două armate. După ce francezii lui Bosquet s-au grupat pe Piscurile Heracliene, Liprandi a dat ordin Regimentelor Vladimir și Suzdal să se desfășoare la extremitatea flancului drept pe înălțimi, în spatele cavaleriei.

Cele două armate se aflau fiecare în afara bății focului celeilalte, și de aceea focul încetase aproape complet, cînd deodată, în urma unei neînțelegeri încă nelămurite, cavaleria ușoară engleză a pornit la un atac fără rost, care s-a terminat cu înfrîngerea ei. S-a primit ordin de înaintare, și în cîteva secunde contele de Cardigan și-a condus brigada sa ușoară în susul unei văi așezate în fața pozițiilor sale și protejate de ambele părți de înălțimi pe care erau instalate baterii, al căror foc era concentrat asupra terenului de la picioarele lor. Întreaga brigadă era formată doar din 700 de oameni; ajunși în raza de bătaie a armelor, ei fură întîmpinați de focul artileriei și al pușcașilor instalați pe povîrnișuri. Atunci brigada atacă bateria instalată la capătul de sus al văii, înfruntă focul

tras de la 20 de iarzi, dădu peste cap pe artileriști, împrăstie pe husarii ruși care întreprinseseră o a doua șarjă — cei drept, nehotărîți — și era pe punctul de a face calea întoarsă, cînd deodată fu atacată din flanc de ulanii ruși. Aceștia erau proaspăt sosiți și se năpustiră de îndată asupra cavaleriei engleze, care era deja obosită. De data asta, în ciuda unor succese parțiale obținute de ei, englezii fură nevoiți să se retragă, și rușii îi zdrobiră cu desăvîrșire — ce-i drept, datorită superiorității lor numerice și greșelii comise de englezi, care se avîntaseră fără nici un rost drept sub focul încrucișat al unei numeroase artilerii. Din cei 700 de cavaleriști englezi, cel mult 200 s-au întors ațți de luptă. Pînă la venirea unor întăriri proaspete, brigada de cavalerie ușoară poate fi considerată ca nimicită.

Infrîngerea englezilor ar fi fost cu mult mai grea, și poate că nu s-ar mai fi întors nici unul dintre ei, dacă n-ar fi fost întreprinse două manevre tactice, care au sprijinit din ambele flancuri șarja cavaleriei ușoare. În dreapta, lordul Lucan a ordonat brigăzii de dragoni să pornească la un atac de diversiune împotriva bateriilor rusești din fața ei. Brigada înaintă voinicește cîteva minute, pierdu vreo zece oameni, care căzură sub focul inamicului, și se întoarse în galop. Dar, pe flancul stîng, două regimente franceze de vînători africani, care se numără printre cele mai bune regimente de cavalerie din lume, văzînd că aliații lor sînt bătûți, se grăbiră să le vină în ajutor. Ele atacă bateria, care, instalată sus pe deal în fața Regimentului de infanterie Vladimir, trăgea asupra cavaleriei ușoare engleze din flanc, ajunseră într-o clipită pe linia tunurilor, trecură pe artileriști prin ascuțitul săbiilor și apoi, misiunea lor fiind încheiată, se retraseră — lucru pe care l-ar fi făcut și dacă Regimentul de infanterie Vladimir n-ar fi pornit imediat împotriva lor.

Avem de-a face aici cu o nouă mostră a modului englez de a duce războiul, așa cum s-a manifestat în actuala campanie și cum nu o dată a fost relevat de noi. Englezii comit mai întii o greșeală, iar după aceea nu se pot hotărî să încalce regulile tacticii, deși numai în felul acesta ar putea evita consecințele greșelii. Pușcașii francezi, însă, și-au dat imediat seama ce au de făcut. Pe flancul în care se aflau ei, cavaleria rusă n-a atacat, pentru că ei i-au luat-o înainte cu atacul lor impetuos ; cît despre prudenții cavaleriști din brigada de dragoni a lui Scarlett, ei s-au mulțumit să facă o simplă demonstrație de forță, ceea ce, bineînțeles, nu era suficient pentru

a-i împiedica pe ulanii ruși să atace pe husari din flanc. Dacă ei ar fi pornit la atac, așa cum au făcut francezii, ulanii ruși ar fi făcut foarte repede calea întoarsă. Dar în timp ce cavaleria ușoară engleză primise ordin să dea dovadă de vitejie, cavaleria grea primise ordin să fie cât mai prudentă, ceea ce a dus la pieire brigada ușoară.

Cu aceasta, acțiunea a luat sfârșit. Rușii au distrus cele două redute mai apropiate de pozițiile aliaților și s-au instalat temeinic în celelalte două. Ei au pus stăpânire pe terenul cucerit, și lordul Raglan, neîncumetându-se să-i atace, a ordonat să fie întărită a doua linie de redute și s-a mulțumit să le apere pe acestea. Prima linie a fost abandonată.

Comportarea Regimentului 93 din Scoția în cursul acestei acțiuni merită cele mai mari laude. A întâmpina cavaleria desfășurându-și regimentul în linie, așa cum au făcut scoțienii, mulțumindu-se să replieze, pe flancul drept, o companie en potence *, a nu trage pînă în momentul decisiv și a deschide apoi focul cu un calm necruțător — iată fapte de arme pe care le pot săvîrși doar foarte puține unități, înzestrate cu cele mai înalte calități care se cer unui infanterist. Trupele austriece și cele engleze sînt, probabil, singurele cu care se poate face un asemenea experiment ; această apreciere e valabilă, poate, și pentru *unele* trupe rusești, care capătă antrenamentul necesar datorită îndelungatului lor stagiul militar, deși nu ținem minte ca ele să fi fost puse vreodată la o asemenea încercare și să-i fi făcut față.

Superioritatea cavaleriei engleze și a celei franceze asupra celei rusești a fost incontestabil dovedită în cursul acestei bătălii. Cele trei brigăzi ale aliaților aveau cam același efectiv ca și cele trei regimente ale rușilor ; și dacă ele ar fi fost trimise la atac toate odată, iar nu una după alta, și dacă, pe lângă aceasta, ar fi fost sprijinite prin aducerea mai în față a artileriei și prin înaintarea întregii infanterii, Liprandi și trupele lui s-ar fi aflat în mare primejdie de a fi prăvăliți pe panta abruptă dinspre rîulețul Cernaia și de a avea soarta pe care le-a pregătit-o Blücher francezilor la rîul Katzbach.

Efectivele celor două armate au fost aproximativ următoarele : rușii au avut 25 de batalioane, dintre care cele mai multe participaseră la bătălia de la Alma și care numărau cel mult 14.000 de oameni. Cavaleria, formată din 24 de escadroane, dintre care majoritatea străbătuseră tot drumul de la Moscova și Kaluga, nu număra în nici un caz mai mult de

* — în forma laturilor unui unghi drept. — *Nota trad.*

2.400 de oameni. În afară de aceasta, rușii au avut vreo 1.000 de cazaci și 70 de piese de artilerie.

Infanteria aliaților era formată din nucleul principal al Diviziilor 1 și a 4-a britanice și al Diviziei franceze a lui Bosquet ; în afară de aceasta, ea cuprindea și un număr oarecare de turci, care poate fi evaluat doar cu aproximație, pe baza datelor despre batalioanele turcești debarcate. La expediția din Crimeea au participat de la început 10 batalioane turcești și, după cum reiese din raportul de la 18 octombrie al lordului Raglan, au mai fost debarcate la Balaklava încă 6 batalioane. Și cum aceste unități nu făceau parte din armata asediatoare și nu au fost duse departe de Balaklava, înseamnă că toate trebuie să fi luat parte la bătălia de care am vorbit, deși după retragerea lor din redute ele nu mai sînt menționate în rapoarte și nici nu sînt considerate demne de așa ceva. În ansamblu, nu vom comite o eroare prea mare dacă vom evalua numărul englezilor la 6.500, al francezilor la 3.500 și al turcilor la cel puțin 6.000 de oameni. La aceștia trebuie să adăugăm pe cei vreo 1.000 de soldați din infanteria marină și de marinari englezi care se aflau în redutele de lângă Balaklava. Efectivul total al infanteriei era, deci, de 17.000, sau, dacă nu-i punem la socoteală pe turci, de 11.000. În ceea ce privește cavaleria, cele două brigăzi engleze numărau vreo 1.400 de oameni (în rapoartele engleze se dă numai cifra soldaților), vînătorii africani cel puțin 800, ceea ce înseamnă în total 2.200 de oameni. Date cu privire la efectivul artileriei nu se cunosc, dar ea era, în orice caz, inferioară ca număr celei rusești, deși cu mult superioară sub aspectul calității.

În concluzie, considerăm că în cazul de față aliații n-au fost cu nimic mai slabi decît rușii, că ei au avut avantajul de a se putea retrage pe poziții excelente și, printr-un atac combinat al cavaleriei și infanteriei, ar fi putut să obțină o victorie decisivă, nu ca aceea de la Alma, care a rămas fără nici un rezultat, ci o victorie care i-ar fi scutit de necesitatea de a da sîngeroasa bătălie de la 5 noiembrie. Acum însă ei nu s-au despăgubit nici pentru prejudiciile pe care le-au suferit ; datorită unui ciudat amestec de temeritate excesivă și prudență exagerată, de impetuositate deplasată și timiditate ne la locul ei, de elan care nu ține seama de regulile artei militare și savante subtilități care scapă din vedere momentul favorabil pentru acțiune, datorită ciudatei apucături de a face întotdeauna ceea ce nu trebuie și atunci cînd nu trebuie, care

caracterizează toate acțiunile lor, aliații au pierdut în mod categoric bătălia de la Balaklava.

Din informațiile cu privire la bătălia de la 5 noiembrie putem, deocamdată, să tragem doar concluzia că ea a constituit începutul crizei care, după aprecierea noastră, trebuia să se producă între 5 și 10 noiembrie. După cum am arătat mai demult și după cum afirmă acum și ziarul „Times” din Londra, de acum încolo totul depinde de aprovizionare și de întăriri.

Scris de F. Engels
la 16 noiembrie 1854

Publicat, ca articol de fond, în ziarul
„New York Daily Tribune” nr. 4.249
din 30 noiembrie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

Bătălia de la Inkerman ³⁰²

Această bătălie sîngeroasă a avut loc la 5 noiembrie, dar rapoartele comandanților aliați și relatările corespondenților principalelor ziare au sosit la Londra abia la 23 noiembrie. Ultimele două vapoare sosite în America ne-au adus descrieri foarte succinte ale bătăliei, însă nici una din ele nu era de ajuns de amănunțită pentru a ne permite să ne edificăm într-o măsură cît de cît satisfăcătoare asupra caracterului luptei. Dar poșta sosită azi cu vaporul „Pacific” ne dă posibilitatea să publicăm rapoartele cele mai complete asupra întregii bătălii, inclusiv rapoartele lui Raglan, Canrobert și Menșikov, precum și excelențele și strălucitele scrisori ale corespondenților speciali ai ziarelor „Times” și „Morning Herald” din Londra, care sînt deservite, amîndouă, de colaboratori dintre cei mai capabili, aflați la fața locului. Avînd la îndemîină toate aceste documente, precum și altele, ne propunem să facem o analiză a felului cum s-a desfășurat bătălia, pentru a da astfel posibilitate cititorilor noștri să-și formeze, în această chestiune, o părere obiectivă și bine întemeiată.

Ca și prusienii la Iena, trupele engleze, așezate cu fața spre Inkerman, au ocupat poziții pe un lanț de înălțimi care erau accesibile din față numai prin cîteva defileuri. Ca și prusienii, englezii n-au avut grijă să ocupe o înălțime de la extremitatea flancului lor stîng, spre care Menșikov, ca și Napoleon la Iena, și-a îndreptat o parte din armata lui, ocupînd acolo, înainte de revărsatul zorilor, o poziție situată în fața flancului inamic. Intenția vădită a rușilor era de a profita de această împrejurare pentru a se năpusti cu grosul armatei lor asupra flancului englezilor, de a-și desfășura trupele pe înălțimile astfel cucerite și de a nimici — sau, ca să folosim termenul tehnic, de „a zdrobi” — diviziile engleze una

cîte una, pe măsură ce vor încerca să facă manevra fatală, dar inevitabilă de schimbare a frontului. Napoleon și-a datorat acestei manevre strălucita sa victorie asupra unei armate care, deși greoaie, înceată și comandată într-un mod care lăsa mult de dorit, era totuși, pe vremea aceea, cea mai bună dintre vechile armate de pe continent. La reușita acestei lovituri îndrăznețe a contribuit rapiditatea manevrelor executate de trupe versate în noul mod de ducere a războiului, care și-a făcut apariția în cursul războiului american pentru independență și al războaielor revoluționare franceze și care a fost aplicat și de Napoleon. Aici, la Inkerman, Menșikov a încercat și el să ia prin surprindere, cu trupele sale lente și greoaie, niște trupe engleze și franceze active și capabile de mișcări rapide, și de aceea rezultatul a fost opus celui de la Iena.

Neglijența de care au dat dovadă englezii cînd și-au ocupat pozițiile este extrem de rușinoasă pentru comandamentul lor. Nu există nici o scuză pentru omisiunea de a ocupa colina de pe malul sudic al rîulețului Cernaia și nici pentru lipsa unor fortificații de campanie în fața acestei poziții importante, pentru a cărei atacare, cum prea bine știa comandamentul englez, rușii își concentrau cîteva mii de soldați. Așa cum am mai arătat, rușii au căutat imediat să profite de această neglijență, ocupînd colina de la extremitatea nordică a lanțului de înălțimi, și au început să bombardeze cu artileria grea de cîmp pozițiile engleze. Ziarele britanice afirmă că rușii aveau pe cîmpul de luptă tunuri de 24 și 32 de livre, dar asta nu dovedește altceva decît extrema lor ignoranță în materie de artilerie. Transportarea propriei lor artilerii de la Balaklava la tranșee ar fi trebuit să le arate că tunurile de 24 și 32 de livre nu pot fi folosite în cîmp deschis și cu atît mai puțin pentru un atac nocturn prin surprindere. În realitate, ceea ce numesc ele tunuri de 24 și 32 de livre erau niște obuziere, al căror calibru este asemănător cu acela al tunurilor de 24 și 32 de livre, dar care sînt de fapt niște tunuri ușoare de cîmp, cu nimic mai grele decît obuzierele de cîmp britanice. Obuzierele, care folosesc proiectile tubulare cu încărcătură mică și care își prelungesc bătaia mai ales prin mărirea unghiului de tragere, pot avea un calibru mai mare decît acela al tunurilor care folosesc ghiulele masive. Obuzierul de 24 de livre corespunde, ca greutate și eficacitate, tunului de 6 livre,

iar așa-zisele obuziere de 32 de livre (aproximativ 6 țoli) corespund tunurilor de 12 livre ; în armata rusă aceste obuziere sînt atașate la bateriile de tunuri cu astfel de calibre. Cele spuse aici arată cît de mult contribuie ignoranța și vanitatea națională la apariția legendelor despre eroi și despre gloria militară a unei națiuni.

Pînă aici totul îi favoriza pe ruși. Arta lor militară se dovedise cu mult superioară aceleia a lordului Raglan. Planul lor era excelent și pe cale de a fi executat cu pricepere. Ei reușiseră să ocupe un important punct de sprijin și să ocolească flancul inamicului. Imensa superioritate numerică a trupelor lor, care stăteau gata să atace linia întinsă și slabă a englezilor în punctul ei cel mai vulnerabil, părea să le asigure un succes hotărîtor. Dar rușii nu știau încă cu ce soldați le e dat să aibă de-a face. Deși luați prin surprindere, englezii operară cu tot calmul o schimbare de front, întorcîndu-se cu fața de la răsărit la nord, și întîmpinară coloanele de atac cu un foc ucigător. Și începu atunci o luptă cum nu s-a mai văzut în Europa încă din timpul bătăliei de la Albuera ³⁰³, cînd trupele engleze, prin dîrzenia și vitejia lor și cu prețul a trei sferturi din efectiv, au făcut să se decidă în favoarea lor soarta unei bătălii aproape pierdute din cauza îngîmfării stupide a comandantului. Este fapt stabilit că la Inkerman s-au dat mai multe atacuri la baionetă decît în tot cursul războiului din Peninsula iberică, unde s-au înfruntat, timp de șase ani, cele mai viteze armate ale timpului lor. De la orele 6,30 pînă la 9,30, circa 8.000 de englezi au rezistat asaltului unei armate rusești care, după cum declară și rușii, număra cel puțin 30.000 de oameni. Dîrzenia cu care ei au respins în repetate rînduri atacurile rușilor, care erau adeseori executate cu trupe proaspete, este mai presus de orice laude, și mă îndoiesc că există în Europa alte trupe, afară de cele mai bune batalioane ale armatei lui Radetzky, care să fi putut face acest lucru. Trebuie spus că această bravură a fost favorizată de avantajele naturale ale poziției lor, care dinspre front, adică dinspre răsărit, era apărată de înălțimi inaccesibile. Colina dinspre nord, ocupată de ruși, era și ea despărțită de aceste înălțimi prin cîteva rîpe, ale căror ramificații numeroase duceau spre poziția ocupată de englezi. De aceea orice coloană de atac a rușilor trebuia să treacă prin această porțiune de teren, extrem de expusă focului artileriei brita-

nice, și să înainteze în formație compactă pînă la crestele înălțimilor, care erau singurul loc unde ea se putea desfășura. Coloanele rușilor, slăbite de focul artileriei și — pe măsură ce se apropiau — de acela al pușcașilor, urcau spre creste și, înainte ca ele să se poată desfășura, erau din nou împinse la vale de salvele de foc și de atacurile la baionetă. În cursul acestei bătălii s-a constatat că de la distanță mică glonțul Minié posedă o imensă superioritate asupra glonțului de pușcă obișnuit : în timp ce acesta, prin lovitura lui, abia poate omorî un om, un glonț Minié omora nu arareori patru sau cinci oameni și provoca mari pierderi coloanelor rusești, considerabil eşalonate în adîncime.

Cînd s-au apropiat diviziile engleze, bătălia a devenit generală și a cuprins un front mai larg. Rușii, care nu izbuteau să înainteze prea mult, au atacat cu aripa lor stîngă frontul inițial al poziției engleze, în timp ce aripa lor dreaptă încerca să răzbată spre Sevastopol. Ei au reușit, în parte, să ocupe înălțimile englezilor, dar n-au fost în stare să-și formeze un dispozitiv de luptă în toată regula. Ei au încercat să încercuiască și să izoleze unul cîte unul detașamente mici ale trupelor engleze. Încleștarea a fost cumplită, și englezii, cu toate că s-au bătut admirabil, ar fi fost nimicîți în această luptă inegală, dacă n-ar fi intervenit divizia franceză a lui Bosquet. Zuavii și legiunea străină au atacat aripa stîngă a rușilor și au dat-o peste cap, iar după aceea au căpătat posibilitatea să pornească la atac și vînătorii africani, și astfel infanteria rusă a fost silită să se retragă. În felul acesta 14.000 de aliați, pierzînd o treime din efectivul lor, au învins 30.000 de ruși, și, totuși, toată lumea recunoaște că rușii, dacă luăm pe fiecare în parte, au luptat foarte bine și că arta lor militară, în măsura în care e vorba de planul de atac, s-a dovedit, după cum am văzut, net superioară aceleia a aliaților.

Dar de ce au fost ei totuși învinși ? Trebuie să spunem că cea mai mare parte din trupele care au luat parte la această bătălie erau formate din rămășițele înfrînte și demoralizate ale unităților care asediaseră Silistra și că, după fostul Corp de armată al lui Osten-Sacken, Corpul de armată al lui Darnenberg este azi, fără îndoială, cel mai slab din armata rusă. Dar nu acest fapt a avut rolul decisiv. Bătălia a fost pierdută nu numai datorită vitejiei englezilor, dar și, mai ales, datorită felului de luptă specific al rușilor. Avem de-a face aici cu o

victorie a metodei europene de ducere a războiului asupra celei rusești. Și în aceasta constă trăsătura caracteristică a bătăliei de care ne ocupăm.

Comandantul rus începe prin a elabora un foarte bun plan de atac, care e o imitație a uneia din cele mai celebre bătălii ale lui Napoleon (căci nici un general rus n-a avut vreodată o idee originală, nici măcar Suvorov, a cărui originalitate consta doar într-o înaintare directă). După aceea trece la executarea acestui plan în modul cel mai temeinic cu putință. El ocupă o poziție în flancul inamicului. Manevra strategică s-a terminat : încep mișcărilor tactice. Și iată că deodată modul științific de a duce războiul, care se bazează pe un studiu temeinic al războaielor din trecut și e un produs al civilizației apusene, este lăsat în părăsire, și pe primul plan își face loc barbaria fără mască. Această splendidă armată cu soldații ei bătrâni — din care mulți se află sub arme de 25 de ani — și cu modelul ei de instrucție de paradă se dovedește atît de greoaie, atît de incapabilă să se desfășoare în lanț de trăgători și să lupte în detașamente mici, încît ofițerii n-au altceva de făcut decît să arunce această masă grea, ca un singur tot, asupra dușmanului. Se renunță la orice idee de manevră tactică ; înainte, înainte, înainte ! — iată tot ce se poate face. Această masă densă de carne vie oferea, firește, prin însuși caracterul ei compact, cea mai bună țintă pe care și-o putea dori un artilerist ; și în timp ce lanțurile rare ale englezilor, ascunse după creasta dealului, erau ferite de foc, ghiulelele lor făceau ravagii în coloanele eșalonate în adîncime, omorînd la fiecare salvă 30-40 de oameni, iar dintre gloanțele lor de tip Minié, care cădeau ca grindina, aproape nici unul nu putea să nu nimerească o țintă de asemenea proporții. Simpla presiune a acestei mase grele ar fi fost suficientă pentru a rupe rîndurile aliaților. Dar aici rușii s-au lovit de un adversar obișnuit cu acest mod de a duce războiul. Englezii, în războaiele lor din India, au învățat să reziste presiunii unor mase dense, chiar superioare lor din punct de vedere numeric. Și cu toate că rușii se situează cu mult deasupra sikhilor și beludjilor, trupele engleze, obișnuite să bată forțe de 6 sau de 8 ori mai numeroase ale sikhilor sau beludjilor, au putut foarte bine să reziste presiunii unor forțe rusești de 3 ori mai numeroase ca ale lor din moment ce rușii au adoptat

tactica sikhilor. Cînd coloanele rusești au ajuns în vîrfurile dealului, rîndurile lor erau deja rărîte și destrămate de focul inamic și o nouă salvă, trasă de la 50 de iarzi, și un atac cu baioneta au fost suficiente pentru a-i împrăștia în dezordine. Mai tîrziu, cînd rușii au început să vină în număr mai mare, englezii — după exemplul soldaților lui Napoleon, care în timpul bătăliei de lîngă piramide au format careuri în mijlocul mamelucilor — au rezistat în mijlocul masei de ruși care îi înconjurau. Dîrzenia trupelor, care erau pătrunse de acea încredere în sine pe care numai soldații unei țări cu un înalt nivel de civilizație o pot avea, precum și superioritatea armamentului și a focului englezilor au avut un rol hotărîtor pentru rezultatul luptei. Ca țintași, soldații ruși se prezintă mai prost decît oricare alții, și ei înșiși au dovedit acest lucru aici, căci altfel ar fi trebuit să doboare pe toți englezii aflați pe cîmpul de luptă.

Acestea sînt deci particularitățile și semnificația bătăliei de la Inkerman. Ea a arătat că gloria infanteriei ruse a început să apună. Ea a arătat că, oricît de mult ar înainta Rusia pe drumul progresului, Occidentul în orice caz înaintază de două ori mai repede și că Rusia nu poate spera să iasă învingătoare într-un război cu țările occidentale nu numai în caz de egalitate a forțelor, dar chiar și atunci cînd are de partea ei asemenea avantaje ca acelea de la Inkerman. Dacă nu s-ar fi produs catastrofa cu vasele de transport aliate din Marea Neagră, această bătălie ar fi fost suficientă pentru a asigura aliaților o victorie categorică în Crimeea, cu condiția însă ca generalii englezi și francezi să nu comită greșeli prea grosolane. Nu dispunem încă de amănunte în legătură cu această mare catastrofă, de care am aflat numai dintr-o telegramă din Londra primită de agentul nostru din Liverpool chiar în momentul cînd vaporul „Pacific” se pregătea să ridice ancora. Nu știm încă dacă ultimele vase transportau trupe sau numai provizii și muniții, dar din tăcerea telegrafului putem trage concluzia că ele nu aveau trupe pe bord. Dar dacă în timpul acestei furtuni au pierit mari unități militare îmbarcate cu destinația Crimeea, atunci se poate spune, pe drept cuvînt, că forțele naturii au dat aliaților o lovitură mult mai puternică decît inamicul și că trupele lor de la Sevastopol pot fi nimicite de molime și de atacuri de hărțuire înainte de a li se putea trimite noi întăriri.

O altă primejdie, nu mai puțin serioasă, o constituie pentru aliați poziția adoptată de puterile germane. După cît se pare, acum, pentru prima dată, Austria manifestă într-adevăr tendința de a rupe relațiile cu puterile occidentale și de a se alia cu țarul, și exemplul ei va fi urmat de întreaga Germanie. În orice caz, nu începe îndoială că se apropie momentul cînd războiul va putea să capete proporții uriașe, înfricoșătoare și să cuprindă în flăcările lui întreaga Europă.

Scris de F. Engels
la 27 noiembrie 1854

Publicat, ca articol de fond, în ziarul
„New York Daily Tribune” nr. 4.261
din 14 decembrie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

Campania din Crimeea

De la înverșunata și sîngeroasa bătălie de la Inkerman, pe teatrul de luptă din Crimeea nu s-a mai produs nici un eveniment cît de cît important din punct de vedere militar; dar faptul că a venit iarna, iar Sevastopolul n-a fost încă luat, a schimbat întregul caracter al războiului, și acum este momentul să trecem în revistă evenimentele care s-au succedat de la debarcarea corpului expediționar și pînă astăzi, pentru a aprecia în ce împrejurări și cu ce perspective intră războiul în noua lui fază. Dar înainte de toate e necesar să adăugăm cîteva cuvinte la observațiile noastre anterioare în legătură cu ultima bătălie memorabilă. Relatările oficiale despre acest eveniment, care au apărut, toate, și în ziarul nostru, sînt din cale-afară de contradictorii și se disting printr-o totală lipsă de perspicacitate. Raportul lordului Raglan a fost, se vede, întocmit în mare grabă. Confundînd frontul armatei sale îndreptat spre rîulețul Cernaia cu cel îndreptat spre Sevastopol, Raglan, în acest raport al său, dă unuia și aceluiași flanc al poziției sale cînd denumirea de flancul drept, cînd pe cea de flancul stîng, astfel că pe baza acestui document este imposibil să-ți formezi o idee clară despre cele întîmplate. Raportul lui Canrobert este pe cît de scurt, pe atît de vag și de nebulos, și de aceea nu poate fi de nici un folos; cît despre așa-zisul raport al lui Menșikov, care a fost publicat de „Russkii invalid”³⁰⁴, oricine îl compară cu rapoartele precedente ale prințului Menșikov își dă imediat seama că a fost scris de altcineva. Nicolaie consideră, pesemne, că și așa a dat destulă libertate presei, și, fiindcă a văzut că, dacă spune adevărul, așa cum îi șade bine unui gentleman, nu-și ferește armata de înfrîngeri, el a ajuns la concluzia că poate foarte bine să revină la vechiul sistem al minciunilor. Prin voința

împăratului, desfășurarea obișnuită a evenimentelor capătă o interpretare arbitrară, și un atac al armatei sale împotriva asediatorilor, care s-a terminat printr-un eșec, se transformă astfel într-o ieșire victorioasă a unor asediați. Cauza este limpede: orice unitate care efectuează o ieșire trebuie în mod inevitabil să se întoarcă în interiorul fortificațiilor ei după ce obiectivul operației a fost atins; în felul acesta retragerea poate fi interpretată și prezentată ca un act firesc, în timp ce redarea întocmai a faptelor ar face ca rușinea înfrîngerii să nu mai poată fi ascunsă.

Trebuie să spunem că Nicolaie are toate motivele să ascundă poporului său împrejurările în care a avut loc această bătălie. De la bătălia de la Narva încoace, armele rusești n-au suferit niciodată o asemenea înfrîngere. Dar dacă ținem seama de marea deosebire dintre rușii de la Narva și cei de la Inkerman, dintre hoardele neinstruite de la 1700 și armata bine muștruluită din 1854, trebuie să recunoaștem că, prin comparație, Narva apare ca o pagină de glorie în istoria militară a Rusiei. Narva a fost prima înfrîngere serioasă a unei națiuni în plină ascensiune, pe care tăria de caracter a făcut-o să învețe chiar și din înfrîngeri cum să cîștige victorii. Inkerman ne apare aproape ca un simptom de decădere în cadrul dezvoltării de seră pe care a cunoscut-o Rusia începînd din timpul lui Petru cel Mare. Creșterea artificială și permanentele eforturi de a menține, cu un material barbar, o strălucită aparență de civilizație au dus țara la istovire și, după cît se pare, au contaminat-o cu un fel de oftică. În toate bătăliile acestui secol, de la Austerlitz și Eylau³⁰⁵ pînă la Silistra, rușii au dovedit că sînt soldați excelenți. Ori de cîte ori au suferit înfrîngeri, ele s-au dovedit a fi perfect explicabile; și chiar dacă aruncau o pată pe reputația unor generali, ele n-au pătat niciodată onoarea armatei. Acum, însă, situația este cu totul alta. Dacă la Balaklava a fost dovedită superioritatea cavaleriei aliaților, dacă asediul Sevastopolului, luat în ansamblu, demonstrează imensa superioritate a artileriei lor, despre infanteria rusă se poate spune că și-a păstrat pînă în ultima vreme buna ei reputație. La *Inkerman s-a lămurit și această chestiune*. Oricît ar părea de ciudat, infanteria rusă și-a pierdut reputația într-o bătălie în care fiecare infanterist rus luat în parte a luptat poate mai vietejește ca oricînd. Nemărginita mediocritate, care a fost caracteristica principală a tuturor operațiilor militare din

cursul acestui război, atît a celor întreprinse de ruși cît și a celor întreprinse de aliați, nu s-a manifestat nicăieri cu atîta claritate ca aici. Fiecare manevră și fiecare pas au dus la rezultate direct opuse celor urmărite. Se pune la cale un coup de main *, dar el se transformă într-o întregă campanie, ba chiar într-una de iarnă. Se dă o bătălie, dar rezultatele victoriei sînt efemere și le scapă printre degete învingătorilor în mai puțin de o săptămîină. Se pornește un atac cu artilerie grea de asediu împotriva unui oraș deschis, dar, înainte de aducerea parcului de asediu, acest oraș se transformă într-o tabără întărită de primul rang. Începe asediul, și, în momentul cînd se așteaptă încheierea lui cu succes, trebuie să se renunțe la el, pentru că își face apariția o armată de despresurare, care însă nu obține victoria, ci suferă o înfrîngere. O poziție întărită, care a fost ocupată în vederea luptei cu armata de despresurare, dar care are o întindere prea mică, devine pentru armata de despresurare un mijloc de a face din asediatori niște asediați! Trec astfel zece săptămîni, în care s-au depus eforturi, s-au dat lupte, s-au făcut săpături și au fost întocmite planuri și contraplanuri; vine iarna și găsește ambele armate, dar mai ales pe aceea a aliaților, cu totul nepregătite pentru acest anotimp; și toate astea n-au alt rezultat decît uriașele pierderi pe care le suferă ambele părți, în timp ce sfîrșitul campaniei rămîne tot atît de îndepărtat și de imprevizibil ca înainte.

Forțele aduse de aliați în Crimeea, începînd de la prima lor debarcare și pînă la 5 noiembrie, n-au trecut de 25.000 de englezi, 35.000 de francezi și 10.000—15.000 de turci, adică în total 70.000—75.000 de oameni. Cînd a început expediția, nu mai erau așteptate completări din Anglia și Franța; se aflau pe drum cîteva batalioane și escadroane, dar ele sînt cuprinse în cifrele menționate mai sus. Și dacă mai puteau să fie aduse, în scurt timp, niscui trupe în plus, ele puteau să fie numai turcești; dar nici comandantii aliați și nici trupele aliate n-au avut vreodată încredere în turci, în ciuda bravurii dovedite de ei la Cetate și la Silistra. Prin urmare, partea cu adevărat de nădejde a forțelor expediționare o formau cei 60.000 de francezi și englezi, și, în ultimă instanță, numai ei pot fi luați în considerare. Dar această armată era prea mică pentru o întregă campanie și prea mare pentru un coup de main. Ea nu

* — atac prin surprindere. — *Nota trad.*

putea fi imbarcată destul de repede ; cele cîteva luni cît au durat pregătirile au fost suficiente pentru a-i pune în gardă pe ruși ; și dacă prezența austriecilor constituia o garanție că Principatele dunărene și Bulgaria nu vor fi atacate de ruși, ea constituia în același timp o garanție că Basarabia și Odesa sînt ferite de *orice* primejdie senioasă ; căci poziția austriecilor era situată în flancul și în spatele ambelor acestor direcții de operații, așa că nici una dintre armate nu putea să înainteze fără să se expună loviturilor lor. Așadar, rușii, pe cît se pare, erau siguri că toate aceste pregătiri sînt îndreptate împotriva Sevastopolului ; în afară de acest oraș, numai Hersonul și Nikolaevul — aceste șantiere navale ale flotei ruse — erau amenințate de o primejdie cît de cît serioasă. De aceea era clar că în orice caz pregătirile rușilor în Crimeea vor urma pas cu pas pe acelea ale aliaților. Și așa a și fost pînă ce, în cele din urmă, proiectatul coup de main s-a transformat într-o campanie adevărată, dar care — după cum s-a văzut limpede chiar din felul cum a început — se desfășoară într-un mod cît se poate de defectuos.

Aliații au început să priceapă, pentru prima oară, care e adevărata situație abia în timpul bătăliei de la Alma, cînd n-au putut să-i împiedice pe ruși să se retragă în perfectă ordine de pe cîmpul de luptă, deși i-au atacat cu forțe mult superioare numericește ; planul inițial a fost dat peste cap, atacul prin surprindere a eșuat și s-a ivit necesitatea de a face pregătiri pentru noi eventualități. Au început atunci ezitățile, și zilele treceau fără rost ; în sfîrșit, s-a luat hotărîrea de a porni spre Balaklava, și avantajele unei puternice poziții defensive au căpătat prioritate față de posibilitatea de a pune grabnic stăpînire pe partea de nord a Sevastopolului, care domină orașul și care era, de aceea, un punct de importanță decisivă. În același timp Menșikov a făcut și el greșeli aproape tot atît de mari prin marșul său precipitat spre Sevastopol și prin contra-marșul, la fel de precipitat, spre Bahcisarai. A urmat apoi asediul. Au trecut 19 zile pînă ce bateriile primei paralele au putut să deschidă focul, și de atunci cele două părți au continuat să dețină poziții deopotrivă de favorabile. Asediul continua cu o încetineală extremă, fără ca prin aceasta să devină mai eficace. Munca grea în tranșee și străjile istovitoare aveau o influență nefastă asupra oamenilor, care și așa erau slăbiți de o climă cu care nu erau obișnuiți și de o epidemie

cumplită ; de aceea rîndurile aliaților se răreau cu o repeziciune de necrezut. Generalii lor, care se așteptau, în cel mai rău caz, la pierderile obișnuite, inevitabile într-o asemenea campanie, s-au lăsat descurajați de pierderile din cale-afară de mari. Cît despre serviciul sanitar și cel de intendență, mai ales la englezi, ele erau complet dezorganizate. De pe pozițiile lor, aliații puteau cuprinde cu ochii bogata vale a Baidarului, unde se găseau din abundență proviziile de care aveau mare trebuință, dar nu se încumetau să pornească într-acolo. Ei nu aveau nici o nădejde în sosirea grabnică a unor întăriri, iar rușii se apropiau din toate părțile. S-a dat apoi bătălia de la 25 octombrie. Rușii au ieșit învingători, și a treia parte din cavaleria aliaților a fost nimicită. După aceea a urmat bătălia de la 5 noiembrie, cînd rușii au fost respinși, dar aliații au suferit pierderi grele, pe care nu și le-ar mai fi putut permite pentru a doua oară. De atunci atît armata de despresurare a rușilor cît și cea asediatoare a aliaților dau dovadă de pasivitate. Asediul Sevastopolului — dacă, în general, se poate vorbi de așa ceva — se desfășoară pro forma*. Nimeni nu va putea spune că focul molîu și dezordonat pe care îl întrețin aliații de la 5 noiembrie încoace ar putea să pricinuiască vreo pagubă instalațiilor defensive ale orașului sau măcar să-i împiedice pe ruși să repare stricăciunile provocate anterior. Dacă asediul va fi reluat, totul va trebui, fără îndoială, să pornească de la început, cu singura deosebire că bateriile aliaților vor fi aduse, poate, cu cîteva sute de iarzi mai aproape de fortificații decît la începutul primului asediu, dacă, bineînțeles, focul din oraș împreună cu atacurile neconținute din spre Inkerman nu se vor dovedi superioare focului aliaților și nu vor distruge bateriile lor mai avansate.

Iată deci că acum, la începutul lunii decembrie, aliații se găsesc într-un ținut cu ierni reci, prost aprovizionați cu îmbrăcăminte și cu tot ce trebuie pentru a putea rezista în acest anotimp nefavorabil ; ei sînt slăbiți, în ciuda tuturor întăririlor primite și a celor care urmează să mai sosească, și au pierdut un mare număr de oameni ; sînt siliți să participe la o luptă ale cărei scopuri și metode nu intrau în intențiile lor și pentru care n-au fost de loc pregătiți ; n-au obținut nimic, dar absolut nimic, afară de conștiința superiorității individuale și tactice a soldaților lor asupra acelor ai adversarului. Întăririle pri-

* — în mod formal, de dragul aparențelor. — *Nota trad.*

mite pînă acum de ei se ridică, probabil, la 20.000 de oameni, mai ales francezi, și sînt așteptate să sosească noi completări ; dar dacă ne amintim de dificultățile și tergiversările de care a fost însoțită prima expediție a aliaților în Turcia, dacă ne amintim apoi că aproape toate vasele folosite pentru transportarea primei armate au fost reținute și că pentru trupele care urmează să fie trimise acum în Orient trebuie găsite vase noi, trebuie să deducem că un timp oarecare după sosirea celor 20.000 de oameni, despre care am vorbit mai sus, armata din Crimeea nu va mai primi alte completări. Prin urmare, forțele aliaților numără în prezent vreo 55.000—60.000 de oameni, dintre care o treime, pînă nu de mult, duceau încă o viață comodă în garnizoane și vor avea de trecut prin cumplite încercări înainte de a se obișnui cu lipsurile vieții de tabără sub cerul de iarnă al Crimeii. În realitate se prea poate ca, după catastrofa suferită de vasele de transport franceze și engleze în timpul groazniciei furtuni de la 14 noiembrie, aceste completări să se dovedească a fi mai degrabă o povară pentru armată decît un mijloc de sporire a forțelor ei. Totuși nu se poate spune că această catastrofă face parte din categoria cataclis-melor fatale, copleșitoare, care nu pot fi prevăzute și nici preîntîmpinate oricît de minuțios ar fi întocmite planurile. Furtuna de la 14 noiembrie a fost un fenomen foarte firesc în acest anotimp ; același lucru se poate spune și despre catastrofa pe care a suferit-o flota aliaților. Însăși data la care a fost pornită expediția din Crimeea, după trei luni de tergiversări obositoare și inexplicabile, îi prevestea furtuni și naufragii, pierderi de vase, de echipaje, soldați și provizii. Mai mult decît atît, organizatorilor acestei campanii neobișnuite li s-a atras atenția în repetate rînduri asupra accidentelor la care este permanent expusă, în acest anotimp, navigația pe Marea Neagră. Ei sînt deci răspunzători pentru tot, chiar și pentru catastrofa de la 14 noiembrie, care amintește trupelor aliate că le amenință soarta pe care a avut-o armata lui Napoleon în timpul campaniei sale împotriva Moscovei. Ziarul „Times” din Londra evaluează la 1.000 de oameni pierderile suferite de aliați la 14 noiembrie în diferite puncte ale Crimeii, „afară de cei care au încăput în mîinile cazacilor”. Același ziar relatează că

„splendidul vas «Prince», un vapor nou cu elice, cu un deplasament de 2.700 de tone, a pornit zilele trecute spre Balaklava, avînd pe

bord Regimentul 46, întregul echipament de iarnă pentru trupele asediatoare, printre care : 40.000 de mantale, costume de flanelă, rufărie, ciorapi și mănuși, carne de vită, carne de porc și alte provizii, inventar de spital pentru Skutari și o mare cantitate de ghiulele și obuze pentru continuarea asediului. Toate acestea au fost înghițite de valuri. S-a dus la fund și vasul «Resolute» cu 900 de tone de pulbere. Se pare deci că s-au prăpădit dintr-o dată toate cele necesare pentru a continua asediul și pentru a feri trupele de asprimea iernii ; și chiar dacă ne mulțumim doar cu păstrarea poziției noastre de pe înălțimile din fața Sevastopolului, tot este evident că nu vom putea face față celui mai aprig dușman al nostru — iarna care se apropie”.

Deși Crimeea este o parte aproape izolată a Imperiului rus și trupele trimise împotriva armatei aliaților n-au fost în stare s-o dea peste cap atunci când ea număra doar 35.000 de oameni, totuși nimeni nu s-ar încumeta să afirme că cei 60.000 de oameni, cât are astăzi această armată, sînt destul de tari pentru a ține piept tuturor trupelor pe care Rusia le poate arunca împotriva lor. Rușii au în Crimeea șase divizii de infanterie și o divizie de rezervă, adică vreo 100 de batalioane (afară de infanteria marină și de marinari, pe care nu i-am inclus în calcule pentru nici una din părți). Aceste 100 de batalioane, dintre care jumătate au făcut cumplita campanie de la Dunăre, care a durat 18 luni, nu pot avea mai mult de 50.000—60.000 de oameni; totalul trupelor de care dispun rușii aici — inclusiv cavaleria, artileria de cîmp și cazacii — depășește forțele aliaților doar cu 10.000—15.000 de oameni. Dar, dacă este adevărat că Corpul de armată al lui Liders, adică alte 49 de batalioane, cu un număr de 20.000—25.000 de soldați (căci și ele au lăsat o treime din efectivul lor la Dunăre), se află în marș spre Perekop, dacă în aceeași direcție se concentrează și alte rezerve provenite din noi formații, atunci rușii pot avea foarte curînd prilejul să dea o lovitură decisivă; și cum superioritatea morală, fizică și tactică poate compensa numai pînă la un anumit punct superioritatea numerică, atunci cînd calitatea comandamentului este aproximativ aceeași, înseamnă că rezultatul final al campaniei poate fi considerat ca foarte îndoielnic. Pe de altă parte, dacă o iarnă neobișnuit de aspră va duce la sistarea oricăror operații militare, este limpede că armatele aliaților nu vor putea să reziste.

Situația din Crimeea, așa cum reiese din această trecere în revistă, nu face decît să justifice îndoielile și neîncrederea cu care am primit știrea că Austria s-a alăturat puterilor occi-

dentale. Este limpede că împrejurările, care au fost descrise de noi în mod amănunțit, nu sînt de natură să determine cabinetul de la Viena să iasă din obișnuita sa nehotărîre ; pe de altă parte, situația precară a cabinetului englez și necesitatea urgentă de a masca imensul eșec din Orient prin apariția unor succese însemnate obținute în altă parte oferă motive suficiente pentru a exagera importanța unui acord modest, prezentîndu-l ca pe o mare alianță ofensivă și defensivă ³⁰⁶. S-ar putea să ne înșelăm în această privință ; dar cititorii noștri știu de ce sîntem de această părere, și timpul va arăta dacă mult lăudata trecere a Austriei de partea aliaților este o realitate sau un subterfugiu destinat în mod special să fie folosit cu prilejul apropiatei sesiuni parlamentare.

Scris de F. Engels
la 4 decembrie 1854

Publicat, ca articol de fond, în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 4.272
din 27 decembrie 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx și Friedrich Engels

Desfășurarea operațiilor militare

Soarele Austerlitzului a apus. În fața Sevastopolului urma să aibă loc o mare bătălie în cinstea aniversării lui 2 decembrie³⁰⁷; acest eveniment a fost anunțat în mod confidențial, și la Paris toți erau în așteptarea lui, dar dintr-un raport al generalului Canrobert din 3 decembrie reiese că

„ploaia cu găleata, drumurile deveniseră impracticabile, tranșeele erau pline cu apă, și operațiile de asediu, ca și toate celelalte lucrări, au fost întrerupte“.

Pînă acum rușii atacau, iar aliații se apărau, căci primii aveau superioritatea numerică la rîulețul Cernaia, în timp ce lîngă zidurile Sevastopolului situația era tocmai inversă. Cu alte cuvinte, rușii erau destul de puternici la Cernaia pentru a păstra inițiativa în mîinile lor, iar aliații nu, deși erau în stare să-și mențină pozițiile; pe de altă parte, la Sevastopol, aliații, care erau destul de puternici pentru a efectua un asediu, s-au trezit în fața unei garnizoane egale cu ei din punct de vedere numeric, așa că operațiile militare, deși n-au fost sistate de asediatori, n-au dat aproape nici un fel de rezultate vizibile. Raportul de forțe pare a fi pe cale de a se schimba, și în curînd aliații vor fi, probabil, destul de puternici pentru a-i da înapoi pe ruși de la Cernaia. În acest caz, rușii, care și-au pierdut pozițiile lor de dincolo de Inkerman, pot acționa în două feluri. Ei pot să facă un ocol și să se stabilească în tabăra apărută de tranșee de lîngă Fortul de nord, sau să se retragă cu grosul forțelor lor în interiorul țării, unde aliații nu-i pot urmări prea departe. Este puțin probabil ca aliații să poată strînge înainte de februarie forțele necesare pentru a încercui tabăra nordică sau pentru a urmări o armată în retragere dincolo de Bahcisarai. E îndoielnic ca ei să fie în stare

să dea o a doua bătălie împotriva unei armate care a ocupat poziții întărite undeva în regiunea Simferopol. Și într-un caz și în altul ei vor trebui să se întoarcă la Cernaia, și această alternare de înaintări și retrageri va continua, probabil, toată iarna, dacă, bineînțeles, Sevastopolul nu va cădea în urma unui asalt dinspre sud. Dar cum vaporul „Atlantic” nu ne-a adus decât foarte puține știri în legătură cu asediul, nu putem spune, în această privință, decât că acest lucru ni se pare puțin probabil. Și, într-adevăr, dintr-o informație cu data de 7 decembrie, publicată în ziarul „Moniteur” din Paris și reprodusă de ziarele londoneze, s-a aflat doar că armatele aliate au obținut deodată superioritatea și că, la numai două zile după potop, „au terminat aproape în întregime împresurarea orașului”. Această informație suspectă a fost, bineînțeles, ticluită cu scopul de a atenua impresia produsă de neîmplinirea profețiilor în legătură cu ziua de 2 decembrie.

Nu de mult am publicat o serie de date cu privire la efectivul total al armatei ruse și la amplasarea ei *. Am arătat atunci că, din acești aproape trei sferturi de milion de soldați, cel mult o treime desfășoară în prezent operații active și că cea mai mare parte din restul de două treimi sînt folosiți pentru a ține sub amenințare Austria. În ciuda întăririlor trimise în Crimeea, situația nu s-a schimbat prea mult de atunci; Corpul 4 armată, al lui Dannenberg, care a venit în ajutorul Sevastopolului, a fost luat din armata de la Dunăre, unde, mai înainte, primise unele completări. Singura schimbare esențială în poziția principalei armate din vest a Rusiei, cum putem denumi armata de circa 300.000 de oameni care se află concentrată la granița austriacă, constă într-o ușoară extindere a aripii ei stîngi spre Basarabia și spre cursul mijlociu al Nistrului; în această poziție ea poate, la nevoie, să absoarbă rămășițele armatei de la Dunăre, dacă acestea s-ar retrage din Basarabia. Este posibil, totuși, ca principala armată din vest să fi detașat cîteva divizii pentru Crimeea și mici întăriri pentru armata de la Dunăre, dar, în ansamblu, efectivul ei a rămas neschimbat; sosirea Diviziei 3 de gardă din Revel și a altor cîtorva rezerve a compensat, probabil, aceste descompletări.

Armata de la Dunăre însă poate fi considerată complet dezorganizată și redusă la situația unui simplu corp demonstrativ, care a fost adus în Basarabia pentru a menține cît mai mult timp aparența unei ocupații rusești. Prin plecarea lui Liprandi și, apoi, a lui Dannenberg, această armată a fost lip-

* Vezi volumul de față, pag. 564—568. — *Nota red.*

sită de întregul Corp 4 armată (Diviziile 10, 11 și 12) ; dacă din cele cinci divizii care au mai rămas (7, 8, 9, 14 și 15) scădem trupele necesare pentru ocuparea coastei și pentru serviciul de garnizoană la fortărețele de la Benderi și Izmail pînă la Herson și Nikolaev și dacă ținem seama de enormele pierderi suferite în cele două campanii de la Dunăre, se poate presupune că aceste cinci divizii nu vor putea pune la dispoziție, pentru operațiile lor militare, mai mult de 15.000 de oameni. Ele sînt amplasate în apropiere de coastă, și orice parte a coastei am lua, apărarea rusă, atît de puternică în interiorul continentului, este aici, pretutindeni, extrem de slabă. Trebuie apărate împotriva atacurilor flotei dușmane numeroase fortărețe și depozite, și prin aceasta se explică faptul că din cei 30.000 sau 35.000 de oameni, din care sînt formate aceste cinci divizii, nici jumătate nu sînt disponibili pentru luptă.

Destrămarea armatei de la Dunăre, ca și cele mai multe din marile măsuri strategice luate de Rusia (căci greșelile grosolane încep de obicei abia la *executarea* lor), este un pas cît se poate de nimerit. De cînd anglo-francezii s-au afundat pînă peste cap în Crimeea, rușii nu mai întîmpină nici un fel de forțe inamice la Dunăre. Armata lui Omer-pașa, care, în urma pierderilor suferite în cele două campanii, abia dacă numără 40.000 de oameni, n-a primit nici un fel de completări și este atît de dezorganizată, datorită activității desfășurate de diplomația vest-europeană, că abia ar fi în stare să împresoare Izmailul ; și cu atît mai puțin ar fi ea în stare să detașeze un corp care să asigure acoperirea acestui asediu sau să-i respingă pe ruși în cîmp deschis. În afară de aceasta, un atac împotriva Basarabiei, care cu cîteva luni în urmă ar fi constituit o diversiune foarte eficace, ar fi, în momentul de față, cu totul lipsit de obiect din punct de vedere militar, și de aceea armata lui Omer-pașa este trimisă acum în Crimeea. Prin urmare, singura forță care ar putea să-i amenințe pe ruși în sud-vest este armata austriacă, cu un efectiv de vreo 270.000 de oameni, care ocupă Galiția, Transilvania și Moldova. Această armată trebuie înainte de toate să fie ținută în șah, căci dacă ea ar intra în acțiune împotriva Rusiei, ar trebui abandonată Basarabia, și chiar întregul ținut pînă la Bug, și desfășurate operații care ar porni de la baza de acțiuni ofensive din regiunea fortărețelor poloneze, sau de la cea de acțiuni defensive din regiunea Kievului și a Niprului. În ambele cazuri, o armată staționată la Dunăre s-ar pomeni

izolată și ar fi nevoită să-și găsească o bază proprie undeva în stepele din sud, ceea ce nu este de loc ușor într-o regiune care poate hrăni mulți cai și multe oi, dar prea puțini oameni. Pe de altă parte, dacă Austria ar trece de partea Rusiei sau și-ar întoarce baionetele neutre spre Alpi și spre Rin, atunci am vedea armata din Polonia intrând în Germania ca rezervă a austriecilor, după ce ar trimite în prealabil un puternic corp de armată spre Dunăre, sau masive forțe ale austriecilor pornind spre Dunăre și încercând să întreprindă un marș asupra Constantinopolului. În ambele cazuri ar fi de prisos să se țină pe Dunăre o armată separată, cu un efectiv mai mare decât acela al unui simplu corp de armată cu misiune demonstrativă.

Despre o participare a Austriei la acest război putem vorbi, firește, numai într-un sens cu totul ipotetic. Mult trîmbișatul tratat de alianță pe care — după cît se vorbește — l-a încheiat Austria cu Franța și Anglia la 2 decembrie s-a dovedit a fi o simplă cursă întinsă parlamentului englez, așa cum i-am prevenit pe cititori de îndată ce s-a anunțat semnarea lui.

În mesajul tronului se vorbește despre acest tratat în termenii următori :

„Vă informez cu satisfacție că, împreună cu împăratul Franței, am încheiat cu împăratul Austriei un tratat de pe urma căruia mă aștept la mari avantaje pentru cauza comună“.

Aberdeen însă, presat de lordul Derby, a fost nevoit să declare :

„Noi propunem doar să se ia act că Camera a aflat cu satisfacție că maiestatea-sa a încheiat un tratat de pe urma căruia ea“ (mai bine zis, bătrînul Aberdeen) „speră să obțină importante avantaje“.

Acesta a fost maximul de satisfacție care s-a putut obține de la el. În Camera comunelor, d-l Disraeli l-a silit pe lordul John Russell să facă un pas mai departe și să recunoască deschis că mult lăudatul tratat de alianță nu este nici tratat și nici alianță. El a mărturisit că acest tratat nu angajează cu nimic Austria și că, în schimb, atrage puterile occidentale într-o alianță ofensivă și defensivă cu Austria, *dacă* ea dorește să declare război Rusiei, și le obligă totodată să propună Rusiei, încă înainte de sfîrșitul anului, condiții de pace pe baza faimoaselor patru puncte. La urma urmei, Austria ar putea atunci să se descotorosească de tratat „fără a-și călca cuvîntul dat“, anunțînd „în ultimul moment“ că nu este de acord

cu interpretarea dată celor patru puncte de către puterile occidentale. Rezultatul acestor explicații, date de lordul John Russell, în legătură cu faimosul tratat de la 2 decembrie a fost scăderea imediată a cursului efectelor, atât la Londra cât și la Paris.

Acum un an, guvernul de coaliție a afirmat că a tolerat masacrul de la Sinope pentru a putea ajunge la încheierea unei alianțe cu statele germane. Acum se încheie cu unul dintre aceste state un pseudotratat cu titlu de compensație nu pentru pierderea unei flote turcești, ci pentru prinderea unei armate engleze. În ultimele numere ale ziarelor germane ni se dau chiar asigurări că deschiderea parlamentului englez a fost un semnal pentru reparația fantomei conferinței de la Viena, care este gata să pună încă o dată în mișcare mașinăria ei greoaie.

Dar fiindcă Austria, după cum afirmă lordul John Russell, declară că este posibil ca ea să fie obligată să intre într-un război cu Rusia și fiindcă același lucru îl indică și dislocarea armatei ruse de-a lungul frontierei austriece, putem presupune pentru moment că Austria și restul Germaniei, în care am putea să includem și Prusia, intenționează să se alăture puterilor occidentale. În ce măsură este pregătită Rusia pentru o asemenea eventualitate ?

Dacă în 1812 armatele continentale trimise să lupte împotriva ei erau cu mult mai slabe decât acelea pe care ar putea să le vadă apărînd la granițele ei în cursul lunii aprilie sau al lunii mai și dacă atunci Anglia era aliat, și nu dușman, acum Rusia poate, în schimb, să se consoleze cu gîndul că, cu cît armatele care pătrund în interiorul ei sînt mai numeroase, cu atît sînt mai mari șansele ca ele să fie repede nimicite și că, pe de altă parte, ea are acum sub arme de trei ori mai multe trupe decât atunci.

Prin aceasta nu vrem de loc să spunem că „sfînta Rusie“ este invincibilă. Dimpotrivă, noi credem că și Austria singură ar putea foarte bine să se măsoare cu ea în ce privește resursele militare, iar Austria împreună cu Prusia, dacă este vorba de șansele pur militare, sînt perfect capabile să-i impună o pace rușinoasă. O populație de patruzeci de milioane de oameni, concentrată pe o suprafață ca aceea a Germaniei, va putea oricînd să facă față cu succes celor șaiszeci de milioane de supuși ruși, împrăștiați pe un teritoriu imens. Planul strategic al atacării Rusiei dinspre apus a fost elaborat cu cea mai mare precizie de Napoleon, și dacă împrejurări cu

caracter nestrategic nu l-ar fi silit să se abată de la acest plan, supremația și integritatea Rusiei ar fi fost serios amenințate în 1812. Planul acesta prevedea înaintarea spre Dvina și Nipru, organizarea unei linii de apărare în această regiune, construirea de fortificații, depozite și linii de comunicație, cucerirea fortărețelor rusești de la Dvina și amânarea marșului asupra Moscovei pînă în primăvara anului 1813. Într-un moment cînd anotimpul era foarte înaintat, el a fost nevoit să renunțe la acest plan din motive politice, din cauză că ofițerii săi protestau împotriva încartuirii pe timpul iernii în Lituania, și din cauză că avea o credință oarbă în propria sa invincibilitate. El a pornit spre Moscova, și rezultatul se cunoaște. Catastrofa a fost mult agravată de proasta organizare a intendenței franceze și de lipsa de îmbrăcăminte călduroasă pentru soldați. Dacă s-ar fi dat mai multă atenție acestor chestiuni, Napoleon, în retragerea sa, s-ar fi aflat la Vilno în fruntea unei armate de două ori mai numeroase decît aceea pe care putea să i-o opună Rusia. Greșelile lui ne sînt clare ; ele nu erau cîtuși de puțin inevitabile prin însăși natura lor. Faptul că el a ajuns pînă la Moscova, ca și marșul efectuat de Carol al XII-lea asupra Poltavei, constituie o dovadă că țara este accesibilă, deși acest acces este destul de dificil. Cît despre întreținerea unei armate victorioase în interiorul țării, trebuie spus că aici totul depinde de întinderea liniei de operații, de depărtarea la care se află bazele ei, precum și de gradul de siguranță al acestora. Linia de operații a lui Napoleon de la Rin pînă la Eylau și Friedland, dacă ținem seama că liniile lungi de operații micșorează capacitatea de acțiune a unei armate, ar fi egală cu o linie de operații care s-ar întinde de la Brest-Litovsk (în ipoteza că fortărețele din Polonia au fost luate în primul an) pînă la Moscova. Și în această ipoteză nu s-a ținut seama că baza imediată de operații ar fi mutată la Vitebsk, Moghilev și Smolensk ; fără asemenea acțiuni pregătitoare, un marș asupra Moscovei ar fi, fără îndoială, riscant.

Rusia are, incontestabil, o populație puțin densă, dar nu trebuie să uităm că provinciile centrale — care constituie însăși inima națiunii ruse și bastionul ei — au o populație egală cu aceea a Europei centrale. Cam aceeași este densitatea populației și în Polonia, adică în cele cinci gubernii care formează regatul Poloniei de sub stăpînire rusească. Partea cea mai populată a Rusiei — guberniile Moscova, Tula, Reazan, Nijni-Novgorod, Kaluga, Iaroslavl, Smolensk și altele —

constituie inima Velikorusiei și formează un tot compact ; ele sînt urmate la sud de guberniile maloruse, dens populate și ele : Kiev, Poltava, Cernigov, Voronej și altele. Sînt în total douăzeci și nouă de provincii sau gubernii de acest fel ; densitatea populației este aici de două ori mai mică decît în Germania. Populația este foarte rară numai în guberniile din răsărit și din nord, precum și în stepele din sud, iar, în parte, și în apus, în fostele gubernii poloneze — Minsk, Moghilev și Grodno —, din cauza mlaștinilor întinse dintre Bug (cel polonez) și Nistru. Dar o armată care înaintează și care are în spate șesurile bogate în grîne ale Poloniei, Volîniei și Podoliei, iar în față cîmpiile Rusiei centrale, care sînt totodată și teatrul ei de operații, n-are motive să-și facă griji cu hrana dacă își organizează într-un mod cît de cît satisfăcător aprovizionarea și învață, chiar de la ruși, cum să folosească mijloacele de transport locale. Cît despre distrugerea tuturor resurselor de către armata care se retrage, cum s-a întîmplat în 1812, ea este posibilă numai de-a lungul unei singure linii de operații și în imediata ei vecinătate ; dacă Napoleon, prin înaintarea sa pripită de la Smolensk, nu și-ar fi fixat pentru încheierea campaniei sale un termen extrem de scurt, ar fi găsit în jurul său resurse alimentare din belșug. Fiind însă grăbit, el nu putea să-și procure provizii suficiente din regiunea situată în imediata apropiere a liniei sale de marș, și se pare că pe atunci furajorii săi se temeau într-adevăr să pătrundă adînc în imensele păduri de conifere care despărțeau un sat de altul. O armată care va putea să detașeze puternice unități de cavalerie pentru procurarea de provizii și să folosească numeroasele care și căruțe existente în regiunea respectivă, va fi în stare să-și facă rost de toate produsele alimentare de care are nevoie ; și este îndoielnic ca Moscova să fie incendiată pentru a doua oară. Dar chiar și în acest caz n-ar putea fi împiedicată o retragere spre Smolensk, unde armata ar găsi o bază de operații bine pregătită, aprovizionată cu toate cele necesare.

Dar aici se cer examinate nu numai probleme militare. Un asemenea război trebuie dus la capăt prin acțiuni politice. S-ar putea ca declarația de război a Germaniei împotriva Rusiei să fie un semnal pentru restaurarea Poloniei de către Rusia însăși. Nicolaie nu ar renunța, desigur, la provinciile lituaniene și bielorusse ; dar regatul Poloniei, Galiția, Poznanul și, poate, Prusia occidentală și cea orientală ar putea forma un regat de proporții destul de respectabile. Dar cine ar putea

să spună cât va dăinui o Polonie astfel restaurată ? Un lucru este cert : în felul acesta s-ar pune capăt entuziasmului de paradă pentru cauza Poloniei, pe care l-a afișat, în ultimii patruzeci de ani, oricine a avut pretenția că e liberal și progresist. După aceea ar urma, bineînțeles, un apel al Rusiei către Ungaria ; și dacă maghiarii vor manifesta unele ezitări, nu trebuie să uităm că două treimi din populația Ungariei este formată din slavi și că aceștia văd în maghiari o aristocrație cîrmuitoare care a acaparat puterea. Pe de altă parte, Austria n-ar ezita, într-un asemenea caz, să restabilească vechea constituție ungară, pentru a șterge astfel Ungaria de pe harta Europei revoluționare.

Toate acestea arată destul de limpede ce perspective largi, din punct de vedere militar și politic, ar deschide aderarea Austriei la alianța occidentală și posibilitatea unui război al întregii Europe împotriva Rusiei. În ipoteza contrară s-ar putea ca în primăvară să vedem un milion și jumătate de soldați aliniați împotriva puterilor occidentale și o armată austro-prusiană mărșăluind spre granița Franței. Și atunci conducerea războiului va fi luată, fără doar și poate, din mâinile actualilor lui cîrmuitori.

Scris de K. Marx și F. Engels
la 14—15 decembrie 1854

Publicat, ca articol de fond, în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 4.276
din 1 ianuarie 1855

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

Forțele militare ale Austriei

Este curios că presa engleză, care în ultimele șase luni nu s-a ocupat de altceva decît de poziția Austriei, n-a găsit de cuviință să publice nici un fel de informații exacte cu privire la forțele militare reale pe care le va putea arunca în balanță Austria în momentul cînd va considera necesar să-și precizeze linia ei politică. Părerile ziarelor londoneze în problema: ce este de preferat, o alianță cu Austria sau o ruptură fățișă cu ea, sînt împărțite. Dar aceste ziare, reprezentante ale opiniei publice a unei națiuni care declară cu mîndrie că este cea mai practică din lume, n-au catadicsit niciodată să se ocupe de acele amănunte și cifre statistice pe care se întemeiază orice hotărîre judicios adoptată nu numai în comerț sau în economia politică, dar și în politica de stat. Într-adevăr, se creează impresia că presa britanică este condusă de oameni tot atît de incompetenți în domeniul lor de activitate ca și acei ofițeri britanici care își închipuie că, din moment ce și-au cumpărat un grad în armată, și-au îndeplinit întru totul datoria lor militară. Un ziar susține că trebuie menținută cu orice preț și în orice împrejurări alianța cu Austria, pentru că ea posedă o forță militară imensă. Un alt ziar declară că alianța cu Austria este mai mult decît inutilă, deoarece această țară își irosește întreaga ei energie pentru a ține în friu pe unguri, polonezi și italieni. Dar nici unul, nici celălalt nu și-a dat osteneala să afle care este forța militară reală a Austriei.

În 1849, armata austriacă, care pînă atunci avea un sistem de conducere greoi și extrem de învechit, a fost complet reorganizată. La această reorganizare au contribuit deopotrivă înfrîngerile din Ungaria și victoriile din Italia. Conducerea a fost eliberată de străvechile cătușe tradiționale. Armata acestei țări, în care de curînd fuseseră înăbușite o revoluție

în capitală și un război civil în provincie, a fost organizată pentru un război în toată regula. A fost înfăptuită cu succes împărțirea forțelor armate în brigăzi, divizii și corpuri de armată permanente, cum era pe timpul domniei lui Napoleon și cum este azi în armata activă a Rusiei. În timpul campaniei din Italia și al celei din Ungaria, cele 77 de regimente de infanterie, fără a pune la socoteală unitățile de pușcași și cele 40 de regimente de cavalerie, erau pînă-ntr-atît de dispersate, că nu numai batalioane ale aceluiași regiment, dar chiar și companii ale aceluiași batalion se aflau o parte în Ungaria, iar altă parte în Italia. Acum ele au fost reunite și grupate în unități permanente, pentru a face cu neputință orice asemenea dezorganizare și a asigura o conducere normală a trupelor. Potrivit acestui nou plan, forțele armate austriece, care se compun din 12 corpuri de armată și două corpuri de cavalerie, se împart în patru armate. Fiecare armată nu numai că este formată din unități ale celor trei arme, dar dispune de un personal administrativ cu desăvîrșire independent și e înzestrată cu mijloace materiale care îi dau posibilitatea să fie în permanență gata de acțiune. Armata I, compusă din Corpurile 1, 2 și 9 armată, este dislocată, de obicei, în provinciile germane ale imperiului ; Armata a II-a, compusă din Corpurile 5, 6, 7 și 8 de armată și din Corpul 2 cavalerie, și Armata a III-a, compusă din Corpurile 10, 11 și 12 armată și din Corpul 1 cavalerie, sînt staționate de obicei în provinciile ungare și slave ; cît despre Armata a IV-a, care e compusă numai din Corpul 4 armată, ea se află în Italia.

Fiecare corp de armată se compune din două sau trei divizii de infanterie, una sau două brigăzi de cavalerie, patru baterii de artilerie de rezervă și din subunitățile necesare de pontonieri, intențență și personal sanitar. Un corp de cavalerie e compus din două divizii, care echivalează cu patru brigăzi sau opt regimente de cavalerie, și dintr-un număr corespunzător de baterii de artilerie ușoară. O divizie de infanterie e compusă din două brigăzi, cu cîte cinci batalioane și o baterie de artilerie pedestră, și din două pînă la patru escaadroane de cavalerie.

Forțele armate astfel împărțite se compun în total, după cum am arătat mai sus, din 77 de regimente de infanterie — în care nu intră și unitățile de pușcași —, 40 de regimente de cavalerie și 14 regimente de artilerie de cîmp, fără a pune la socoteală artileria de garnizoană, unitățile de geniu, de pionieri etc. Infanteria se compune din 62 de regimente de linie,

14 regimente de infanterie de grăniceri, un regiment de 25 de batalioane de pușcași. Un regiment de linie este format din 5 batalioane de front și un batalion de rezervă și instrucție, sau din 28 de companii de front și 4 companii de rezervă și instrucție. O companie de front numără 220 de oameni, iar o companie de rezervă și instrucție 130. Prin urmare, un regiment de linie trebuie să numere în cele cinci batalioane de front ale sale 5.964 de oameni, iar în cele 62 de regimente, inclusiv unitățile de rezervă și instrucție, trebuie să aibă 369.800 de oameni. Infanteria de grăniceri se compune din 14 regimente cu câte două batalioane de front și un batalion de rezervă și instrucție, ceea ce echivalează cu 12 companii de front și 4 companii de rezervă și instrucție. O companie de front numără 242 de oameni, dintre care 22 de pușcași. Așadar, un regiment de grăniceri numără 3.850 de oameni, iar cele 14 regimente numără în total 55.200 de oameni. Pușcașii, sau vânătorii, alcătuiesc un regiment cu 7 batalioane, cu 32 de companii, printre care unele de rezervă și instrucție, și 25 de batalioane, cu 125 de companii, printre care și unele de rezervă și instrucție; fiecare companie fiind formată din 202 oameni, numărul total al pușcașilor este de 32.500. Efectivul total se ridică deci la 470.000 de oameni.

Cavaleria austriacă se compune din 16 regimente de cavalerie grea (8 de cuirasieri și 8 de dragoni) și 24 de regimente de cavalerie ușoară (12 de husari și 12 de ulani). La recrutarea soldaților de cavalerie au fost folosite cu succes particularitățile specifice ale diferitelor naționalități din care este alcătuit Imperiul austriac. Unitățile de cuirasieri și de dragoni sînt alcătuite aproape numai din germani și cehi; husarii sînt toți unguri, iar ulanii sînt polonezi. În cadrul infanteriei, o asemenea repartizare nu prezintă avantaje deosebite. Germanii și ungurii formează, de regulă, batalioanele de elită ale grenadierilor, în timp ce tirolezii (germani și italieni) și cei originari din Stiria formează batalioanele de pușcași; infanteria de grăniceri, în marea ei majoritate, este alcătuită din croați și sîrbi, care sînt la fel de potriviți și pentru infanteria ușoară.

Cavaleria grea are în fiecare regiment șase escadroane de front și unul de rezervă și instrucție, un escadron numărînd 194 de oameni. În fiecare regiment de cavalerie ușoară sînt opt escadroane de front și unul de rezervă și instrucție, fiecare escadron numărînd 227 de oameni. Efectivul total al

cavaleriei, fără subunitățile de rezervă și instrucție, este de 62.500 de oameni, iar împreună cu ele se ridică la 67.000.

Artileria este formată din 12 regimente de artilerie de câmp, un regiment de artilerie de coastă și un regiment de artificieri. Austriecii nu au artilerie călare. În unitățile de artilerie care la ei poartă denumirea de artilerie călare, servanții sînt transportați cu furgoanele. Fiecare regiment de artilerie de câmp are patru baterii de artilerie călare (cu tunuri de 6 livre) și șapte baterii de artilerie pedestră (patru cu tunuri de 6 livre și trei cu tunuri de 12 livre), fără a socoti companiile de rezervă. Fiecare baterie are opt tunuri. Regimentul de artilerie de coastă nu are baterii permanente; el se împarte în batalioane și companii și este folosit pentru serviciul de garnizoană la fortărețele de coastă. Regimentul de artificieri se compune din 18 baterii cu cîte 8 aruncătoare. Prin urmare, artileria austriacă numără în total 1.056 de tunuri și 144 de aruncătoare de artificii. În afară de aceasta, în cele opt batalioane ale artileriei de garnizoană se află circa 10.400 de oameni, iar în subunitățile tehnice 4.500. Efectivul trupelor de geniu se ridică la vreo 16.700 de oameni.

Pe lîngă aceste trupe combatante, de rezervă și de garnizoană, în Austria există și unități și subunități separate, care îndeplinesc o serie de servicii speciale; deși nu sînt folosite pentru serviciul militar de front, ele dau posibilitatea de a nu folosi soldații combatanți la executarea unor lucrări auxiliare, care nu rareori au făcut ca batalioanele să se transforme în companii, iar regimentele de cavalerie în simple escadroane. Există astfel trei batalioane sanitare și trupe de intendență, iar pe lîngă fiecare corp de armată se află un detașament de cavalerie, ai cărui soldați fac serviciul de curieri. Acest sistem a fost introdus de curînd și în armata engleză, în cadrul căreia s-a format corpul cavaleriei de stat-major. Efectivul total al unităților de front ale armatei austriece se ridică la vreo 476.000 de oameni, cu 1.140 de tunuri; împreună cu subunitățile de rezervă, cu trupele tehnice, cu statele-majore, cu garnizoanele și forțele de poliție (jandarmeria), efectivul armatei austriece se ridică la aproximativ 620.000 de oameni.

Soldatul austriac face serviciul militar timp de opt ani, după care rămîne doi ani în rezervă. În felul acesta există întotdeauna o rezervă disponibilă, din care, în caz de război, pot fi chemați sub arme aproape 120.000 de oameni. În regiunea Graniței militare, fiecare grănicer³⁰⁸ trebuie să presteze serviciu militar de la vîrsta de 20 de ani pînă la 50. În felul

acesta, efectivul infanteriei de grăniceri, ale cărei unități active numără 55.000 de oameni, poate fi sporit pînă la 150.000—200.000 de oameni. În cursul anului 1849 au fost sub arme cel puțin 150.000 de grăniceri. Dar în vremea aceea în regiunea Graniței militare au rămas atît de puțini bărbați, că toate muncile agricole au trebuit să le facă femeile.

Totalizînd datele prezentate pînă aici, a căror exactitate o garantăm, putem spune că organizarea ei militară îi permite Austriei să pornească la război cu o armată de 600.000 de oameni, dintre care cel mult 300.000 pot fi concentrați oriunde este nevoie ; totodată, poate fi chemată sub arme o rezervă de circa 200.000 de veterani, fără să fie nevoie de o recrutare extraordinară și fără a pricinui o pagubă prea mare forțelor de producție ale țării.

Structura armatei ruse a fost concepută în așa fel, încît să permită încorporarea în rîndurile ei a unor mase mult mai mari de oameni. Populația Rusiei este de 60.000.000, față de 40.000.000 cît are Austria ; și totuși, după cum am văzut, Austria își poate spori armata ei pînă la 800.000 de oameni și chiar mai mulți, prin simpla chemare sub arme a rezervei, în timp ce Rusia, pentru a atinge același efectiv, a fost nevoită nu numai să mobilizeze toate rezervele, dar și să recruteze trupe noi, echivalente cu patru contingente normale.

Scris de F. Engels
la 21 decembrie 1854

Publicat, ca articol de fond, în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 4.281
din 8 ianuarie 1855

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Privire retrospectivă
asupra campaniei din Crimeea ³⁰⁹

I

Londra, 29 decembrie

„Întîlnirea dintre contele Buol, d-1 de Bourqueney și prințul Gorceakov în casa contelui Westmorland, ambasadorul Angliei la Viena, nu a avut alt scop decît să furnizeze țarului Rusiei informația pe care acesta *dorea* s-o aibă cu privire la semnificația Triplei Alianțe încheiate la 2 decembrie și la condițiile în care cele trei mari puteri sînt dispuse să înceapă tratativele de pace pe baza celor patru puncte. Prințul Gorceakov a transmis fără zăbavă la Petersburg informațiile primite. În cîteva zile țarul va trebui să accepte sau să respingă condițiile preliminare. Noul an va marca o cotitură hotărîtoare“.

Așa scrie „Morning Post“, moniteur *-ul particular al lordului Palmerston, iar ziarul torylor, „Press“, scrie :

„Tratativele de la Viena sînt menite să pună la îndemîna Austriei un nou pretext pentru a amîna răspunsul definitiv pe care trebuie să-l dea puterilor occidentale în legătură cu termenul stabilit în tratatul din 2 decembrie“.

Hotărîtor este, poate, faptul că, în timp ce politicienii, în articolele lor de fond din presa cotidiană și săptămînală, comentează cu multă erudiție politică noua conferință de la Viena ³¹⁰, oamenii de afaceri, în articolele despre bursă apărute în coloanele acelorași ziare o consideră pur și simplu o „farsă“. Așa procedează, bunăoară, cronicarul financiar, autorul lui money article **, apărut azi în „Morning Post“. În realitate, evenimentul de la Viena a prezentat atît de puțin interes pentru bursa de la Londra, încît știrea despre acest eveniment nu i-a determinat nici pe „urșii“ și „buldogii“ și nici

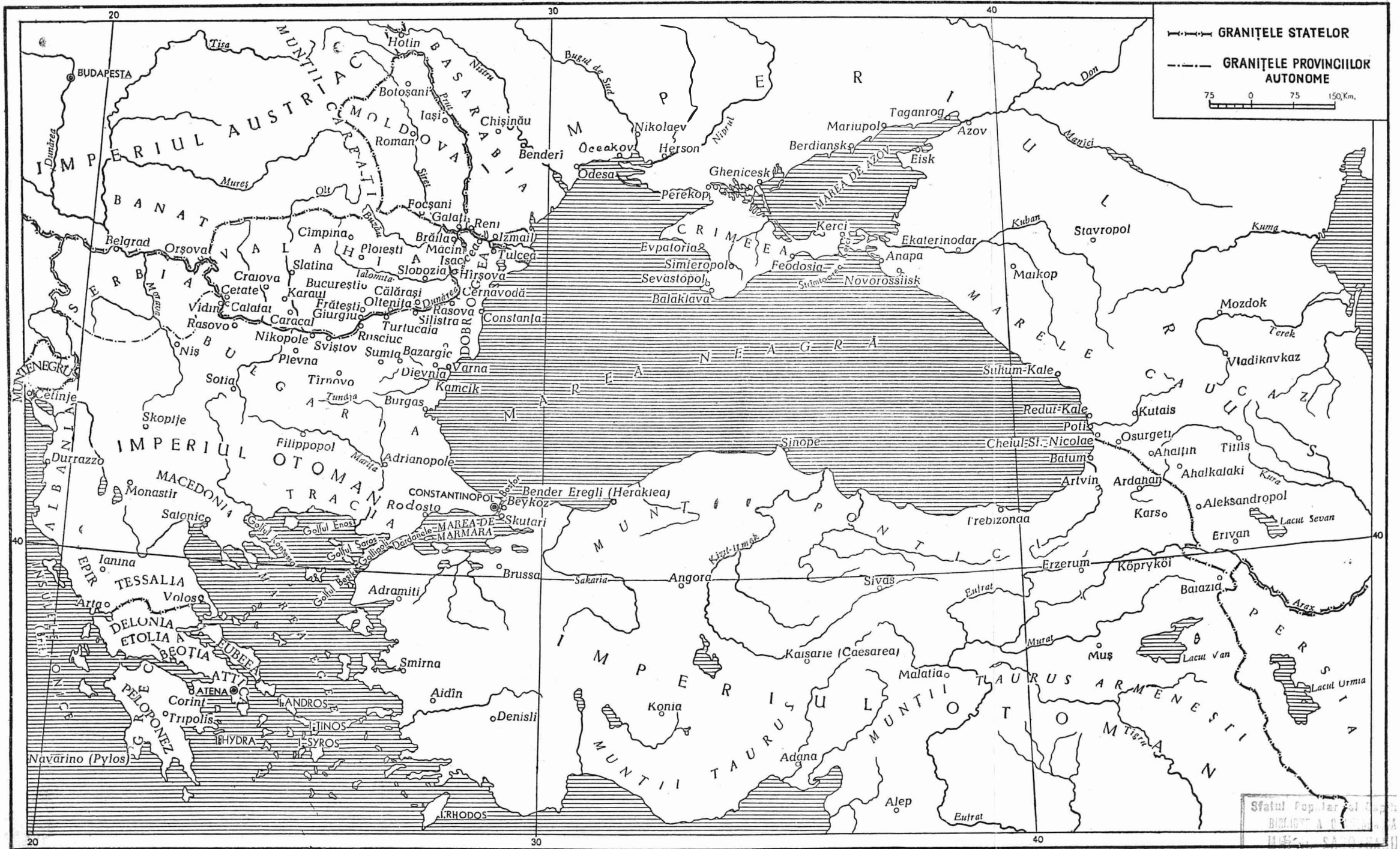
* — buletinul. — *Nota trad.*

** — articol cu privire la piața de bani. — *Nota trad.*

pe pesimiștii și optimiștii de la stock exchange* să încheie fie și cele mai neînsemnate tranzacții. Micile oscilații înregistrate în ultimele 3 zile în cursul efectelor de stat nu pot fi puse pe seama diplomației de la Viena, ci pe seama bugetului de la Paris. Se presupune că la noul împrumut de 500.000.000 de franci lansat la Paris participă și capitaliști englezi, care vor provoca astfel o restrângere a pieței de bani, a cărei stare este oricum îngrijorătoare din cauza repercusiunii crizei din America de Nord (*de mai mari proporții decât cea din 1837*), a ultimelor știri sosite din Indiile orientale, din care rezultă că afacerile merg prost, a urcării prețului cerealelor și a câtorva falimente neașteptat de mari la Londra și Liverpool. Dacă împăratul Rusiei nu-și face iluzii de pace, în orice caz guvernul englez nutrește asemenea iluzii. În marele război din secolul trecut împotriva Franței, poporul englez a fost tîrît de oligarhia sa. Actualul război împotriva Rusiei, oligarhia engleză l-a pornit împinsă de popor. Toate acțiunile ei diplomatice, militare și financiare denotă cît îi este de lehamite să ducă acest război care i-a fost impus. Chiar și ultima măsură luată de guvern — bill-ul cu privire la crearea unei legiuni străine³¹¹ — urmărea în primul rînd să le „*facă odios*” englezilor războiul. Despre o epuizare a izvoarelor de recrutare nu poate fi vorba într-o țară din care emigrează anual peste 100.000 de bărbați valizi, fără ca această emigrare să aibă alt efect decît o influențare temporară asupra nivelului salariului. Tot atît de puțin poate fi vorba de o recrutare excepțională urgentă de trupe auxiliare, întrucît măsura guvernului nu a fost luată nici în vederea unui ajutor urgent și nici a unui ajutor excepțional. Bill-ul³¹² cu privire la miliție, votat în mai, a dat posibilitate guvernului să recruteze numai în Anglia și Țara Galilor 80.000 de milițieni, și experiența a dovedit că din toate regimentele chemate în primăvară sub arme, mai bine de o pătrime din voluntari au trecut în serviciul activ; totuși, pînă la începutul lunii decembrie guvernul n-a format decît 18 regimente de milițieni (aproximativ 13.500 de oameni). Se știe că englezii au protestat întotdeauna — și în timpul lui Carol I, și al lui William al III-lea, și al primilor George, și, în sfîrșit, în timpul marelui război antiacobin — împotriva introducerii în Marea Britanie a unor mercenari străini. Este însă cu totul nou și nemaiauzit în istoria Angliei

* — bursă. — *Nota trad.*

ca folosirea unor mercenari străini în afara teritoriului englez să stîrnească o asemenea furtună de indignare. Tocmai acest fapt dovedește *caracterul complet diferit* al actualului război în comparație cu războaiele anterioare duse de Anglia în timpurile moderne. De aceea aristocrația guvernantă invocă în mod intenționat spectrul trecutului, practica vechilor ei recrutori, care cumpărau soldați pe piața *cea mai ieftină*. Ea face acest lucru — cum a mărturisit Sidney Herbert în Camera comunelor — fără a fi cît de cît convinsă de *reușita* măsurii propuse, prin urmare nu cu scopul de a duce război, ci de a pregăti pacea. Pentru a crea o armată *engleză* potrivit nevoilor, în momentul de față guvernul ar trebui să mărească solda soldaților, să desființeze pedepsele corporale, să ofere chiar și simplului soldat perspectiva avansării în grad, pe scurt, să democratizeze armata și s-o transforme dintr-o proprietate a sa într-o proprietate a națiunii.

„Pînă acum — scrie astăzi „Times“ —, în timp de război, ca și în timp de pace, armata nu era decît un organ al guvernului în vederea avansării în grad a aristocrației și sprijinirii guvernului aflat la putere“.

Și aici ajungem la punctul hotărîtor. *Un război împotriva Rusiei* înseamnă pentru aristocrația engleză *pierderea monopolului ei de a governa țara*. Obligată din 1830 să ducă o politică internă exclusiv în interesul burgheziei industriale și comerciale, aristocrația engleză a păstrat totuși toate posturile guvernamentale, pentru că deținea monopolul politicii *externe* și al armatei. Dar acest monopol putea fi păstrat numai atîta timp cît un război popular — și un asemenea război nu era posibil *decît împotriva Rusiei* — nu făcea din politica externă o cauză a poporului. Întreaga diplomatie engleză între 1830 și 1854 se reduce, așadar, la un singur principiu: evitarea cu *orice* preț a războiului împotriva Rusiei. Așa se explică necontenitele concesiilor făcute în ultimii 24 de ani Rusiei în Turcia, în Persia, în Afganistan, în Danemarca și în orice punct de pe glob. Cît de just a calculat aristocrația o dovedesc actualele evenimente. Abia a izbucnit războiul împotriva Rusiei, că ziarul „Times“ s-a și grăbit să declare :

„Aristocrația este incapabilă să ducă războaiele noastre. Mașina oligarhică de stat se află într-o contradicție flagrantă cu mecanismul nostru social“.

II

Londra, 1 ianuarie

„Toate departamentele administrației noastre militare s-au năruit sub povara actualului război“.

Așa scrie „Times“ de astăzi. Într-adevăr, analizînd organizarea administrației militare sau a oricărui alt organ de conducere din Anglia, ai zice că s-a urmărit ilustrarea așa-numitului principiu al echilibrului constituțional al puterilor. Diferitele autorități sînt de așa manieră legate între ele, încît se paralizează complet unele pe altele, întregul mecanism fiind astfel condamnat la inactivitate. De aceea, în cursul actualului război s-a putut întîmpla ca răniții să se afle la Balaklava, medicii militari la Constantinopol, iar medicamentele la Skutari. Iată de ce se revoltă armata din Crimeea împotriva sistemului care o sacrifică, căci ce altceva decît revoltă înseamnă dacă toate gradele militare — de la colonel pînă la soldat — încalcă disciplina, adresează în fiecare săptămînă mii de scrisori ziarelor londoneze și fac sus și tare apel la opinia publică împotriva comandanților lor? Este totuși nedrept a-l face răspunzător pe lordul Raglan de starea de lucruri generată de sistemul existent. El poartă răspunderea, dar pentru conducerea militară.

Dacă aruncăm o privire retrospectivă asupra campaniei din Crimeea, constatăm că lordul Raglan a comis prima sa greșeală în bătălia de la Alma, unde a dispus să fie învăluit flancul stîng, care se sprijinea pe mare, și nu flancul drept al armatei ruse. Prin învăluirea flancului drept, o parte din armata rusă ar fi fost împinsă spre mare, iar cealaltă parte spre Fortul de nord, în timp ce acum sînt efectiv respinși spre Simferopol, adică pe linia de retragere cea mai avantajoasă pentru ei. Dacă în bătălia de la Alma aliații au încercat în mod cu totul inutil să ia taurul de coarne, atunci cînd au fost favorizați de împrejurări ei au ezitat plini de teamă. Faimosul „marș de flanc asupra Balaklavei“ n-a fost altceva decît renunțarea de a ataca fortul dinspre partea de nord. Dar tocmai această parte comandă toate operațiile, tocmai ea este punctul decisiv; Fortul de nord este cheia spre Sevastopol. Aliații au renunțat, așadar, la o ofensivă mai îndrăzneată și de aceea cu mai multe șanse de succes, pentru a-și asigura o poziție defensivă solidă.

Este aceeași greșeală pe care a comis-o Omer-pașa când și-a întărit pozițiile la Calafat, în loc să pornească de la Oltenița spre București și să străpungă linia atât de lungă a inamicului. A urmat apoi asediul Sevastopolului, care dovedește în orice caz că, din cauza păcii îndelungate, arta militară a pierdut tot atât cât au câștigat, datorită dezvoltării industriei, mijloacele de ducere a războiului. În nici unul din războaiele anterioare simplele întărituri de pământ n-au jucat un rol atât de mare. Rușii au recurs mai întâi la Oltenița la vechiul sistem de a le supune unui bombardament de câteva ore și de a trece apoi la asalt. Dar fără succes. La Calafat întăriturile de pământ i-au ținut în loc, i-au paralizat pe ruși, care n-au cutezat să le atace. La Silistra o întăritură de pământ pe jumătate distrusă a zădărnicit toate eforturile armatei ruse, iar acum, la Sevastopol, o linie de întărituri de pământ a fost onorată cu canonada unor baterii de asediu mai numeroase și a unor tunuri de artilerie mai grele decât au fost folosite vreodată împotriva celei mai perfecte fortărețe. Dar înainte ca tunurile de asediu să fi fost amplasate, orașul deschis se și transformase într-o tabără întărită de prim rang. Se știe că la 25 octombrie, în bătălia de la Balaklava, cavaleria engleză a fost sacrificată fără nici un rost și contrar tuturor regulilor de artă militară stabilite. Ajungem, în sfârșit, la bătălia de la Inkerman, cel mai de seamă eveniment militar din această campanie. Ca și prusienii la Iena, trupele britanice au fost dispuse în fața Inkerman-ului pe un șir de coline, accesibile din front doar prin câteva defileuri. Ca și prusienii, englezii au neglijat să ocupe o înălțime la extremitatea flancului lor stîng, dînd astfel posibilitate lui Menșikov să trimită, ca și Napoleon la Iena ³¹³, o parte a armatei într-acolo și să se instaleze astfel temeinic, înainte de revărsatul zorilor, în flancul inamic. Rușii, care, în general, nu țin să fie originali, au copiat planul de operații al lui Napoleon, dar de îndată ce mișcarea strategică a fost înfăptuită și trebuiau să înceapă operațiile tactice, ei au lepădat masca civilizației occidentale și a ieșit la iveală tătarul. Această strălucită armată rusă formată din vechi ostași — mulți dintre ei cu o vechime de peste 25 de ani în armată —, acest model de soldați de paradă s-a dovedit a fi atât de neîndemînică, de greoaie, de incapabilă să lupte în linie de trăgători și în detașamente mici, încît ofițerilor ei nu le-a rămas altceva de făcut decât să arunce dintr-o dată toată masa compactă a armatei asupra inamicului. Ar fi fost de ajuns simpla presiune a acestei mase pentru a străpunge rîn-

durile rare ale englezilor ; totuși, pe de o parte, coloanele masive de carne de tun au creat condiții pentru acțiunea ucigătoare a puștilor și tunurilor engleze și, pe de altă parte, când rușii, în număr covârșitor, au trecut la atacul cu baioneta, englezii i-au întâmpinat cu aceeași superioritate cu care careurile lui Napoleon i-au întâmpinat pe mameluci în lupta de la piramide. 14.000 de aliați au bătut, după ce au pierdut o treime din efectiv, 30.000 de ruși, deși este îndeobște cunoscut că rușii, luați individual, luptă vitejește și că planul lor de atac era superior celui al aliaților. Încă niciodată de la bătălia de la Narva armatele ruse nu au suferit un asemenea dezastru. Și dacă ținem seama de enorma deosebire dintre rușii de la Narva și rușii de la Inkerman, dintre hoardele semibarbare de la 1700 și armata bine instruită de la 1854, atunci bătălia de la Narva apare strălucită în comparație cu cea de la Inkerman. Narva a fost prima înfringere serioasă suferită de o națiune în ascensiune și care a știut să transforme chiar și înfrîngerile în instrumente ale victoriei. Inkerman apare ca un simptom aproape sigur al declinului acelei dezvoltări de seră pe care a cunoscut-o Rusia de la Petru cel Mare încoace. Creșterea, artificial accelerată, și eforturile uriașe de a menține într-o țară cu un nivel semibarbar aparența unei civilizații strălucite pare a fi sleit această națiune, sortind-o unui fel de ftizii. Pentru infanteria rusă bătălia de la Inkerman reprezintă ceea ce a reprezentat bătălia de la Rocroi³¹⁴ pentru infanteria spaniolă.

Scris de K. Marx la 29 decembrie
1854 și 1 ianuarie 1855

Publicat în „Neue Oder-Zeitung“
nr. 1 și 5 din 2 și 4 ianuarie 1855

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

Karl Marx

Presă și sistemul militar

Londra, 3 ianuarie

„Împăratul Rusiei — relatează un corespondent al ziarului „Times” din tabăra de la Sevastopol — cică s-ar fi oferit să expedieze înapoi în Anglia pe *un singur* vas de război pe toți cei ce vor mai rămîne în viață din armata noastră pînă la începutul lunii mai”.

Urmează apoi descrierea sugestivă a mortalității, mizeriei, dezordinii și descompunerii care fac ravagii în tabăra engleză. Situația armatei constituie acum aproape unica temă a arti-colelor de fond din cotidienele londoneze.

„Armata britanică — scrie „Times” — nici nu este o armată în sensul militar al cuvîntului. Ea este o gloată de viteji, nimic altceva decît o simplă gloată, ba chiar mai rău, deoarece este comandată de oameni care n-ar trebui s-o comande, din care cauză este lipsită de capacitatea ei naturală de luptă... Comanda armatei britanice în fața Sevastopolului are un caracter pur nominal, ba mai mult, ofițeri eminenți afirmă că armata ar putea fi comandată cu tot atîta succes de subofițerii ei ca de cei care se socotesc comandanții ei. Recunoaștem că nu este prea ușor să arunci peste bord oameni curajoși și loiali, cu vechime în slujbă și care s-au acoperit de glorie”.

Dar à la guerre comme à la guerre *.

„Dacă vreun guvern a avut vreodată posibilitatea să ia asemenea măsuri violente, apoi acela este actualul guvern”.

Pentru ce ?

„Pentru că el s-a împotrivit cu atîta îndîrjire să declare război”. De aceea „guvernul are toate atuurile în mînă și nu este cazul să se simtă reținut de nici un fel de considerente privind cutare sau cutare persoană”.

Bine rați, leule ! Intrucît actualul guvern duce războiul cu Rusia împotriva voinței sale, greșelile în modul de a duce

* — la război ca la război. — *Nota trad.*

războiul nu-i pot fi puse lui în sarcină, ci numai generalului comandant, iar publicul trebuie să înțeleagă că nu guvernul îl împiedică pe lordul Raglan, ci lordul Raglan împiedică guvernul.

În timp ce „Times” îl atacă în felul acesta pe lordul Raglan pentru a acoperi guvernul, „Morning Chronicle”, ziarul peeliștilor, își îndreaptă atacurile împotriva ziarului „Times”, chipurile, pentru a-l apăra pe lordul Raglan, de fapt însă pentru a accepta cu recunoștință și a exploata certificatul de nevinovăție dat de „Times” guvernului și totodată pentru a crea o diversiune, înscenînd o luptă între două organe guvernamentale.

„Deprimarea — scrie onorabilul „Chronicle” — de care a fost cuprinsă în ultimele zile opinia publică trebuie atribuită, o spunem cu tot regretul, exclusiv influenței ziarului «Times». Evenimentele sînt prezentate în culori sumbre, calamitățile sînt exagerate, binemeritata reputație a generalilor noștri este terfelită, se dă uitării mărinimia proverbială a englezilor față de cei absenți și toate acestea numai cu scopul de a face senzație, de a produce efect! Ura și veninul acestor atacuri se revarsă mai ales asupra capului feldmareșalului Raglan... La starea de mizerie în care se află armata din Crimea de la începutul lunii decembrie, deși ultimele rapoarte sînt ceva mai îmbucurătoare, a contribuit în primul rînd groaznicul asalt din 14 noiembrie”.

Și guvernul este atît de mărinimos, încît nu-l face răspunzător pe lordul Raglan pentru asaltul din 14 noiembrie. Nu rămîne, așadar, altă scăpare decît goana după efect a ziarului „Times”.

Să ne întoarcem acum la acea parte a presei londoneze care reprezintă anumite interese *particulare în cadrul* guvernului, adică la „Daily News” și la „Morning Post”, primul — de cîtva timp ziarul secret, iar al doilea — de ani de zile ziarul oficial al lui *Palmerston*.

„Sistemul nostru administrativ — spune „Daily News” — s-a schimbat atît de puțin, de parcă s-ar afla încă în epoca mezilor și perșilor. Orice criză neprevăzută l-ar face să se prăbușească. Chiar și în momente de cumplite jertfe, cînd sînt sacrificate vieți și omenești și avuții, rareori el se schimbă în așa măsură încît să poată face față pe viitor unor catastrofe similare... Așa s-a întîmplat și cu departamentul războiului. Cîte speranțe n-a trezit numirea de curînd a unui ministru prim al războiului! Dar nici urmă de îmbunătățire nu s-a văzut. Trebuie oare să-l învinovățim pentru aceasta pe ducele de Newcastle sau, mai curînd, să rețurgem la reformarea a însuși sistemului paralizant care lasă funcțiile de stat în mîinile aristocrației muribunde? Oricare ar fi meritele ducelui de Newcastle, el nu este acel *Hercule oficial* capabil să pună capăt acestui sistem. Poporul englez nu va ceda însă pîmă nu se va înfăptui ceea ce ducele este incapabil să înfăptuiască”.

Ziarul „Daily News” este încă novice în rolul său de organ ministerial. În plus el trebuie să țină seama de publicul său burghez. Se observă totuși de la prima vedere că substratul articolului îl constituie nevoia de un „Hercule oficial”. Dar cine este acest Hercule oficial ? Și cum se poate ajunge la el ? Răspunsul la această întrebare îl dă „Morning Post”, care scrie :

„A începe cu atacuri împotriva lordului Raglan înseamnă, fără îndoială, a porni de la un capăt greșit. Lordul Raglan este *mai presus* de atacurile ziarului «Times»... Cu toate acestea, nu începe îndoială că există lipsuri în activitatea dusă de guvern în interiorul țării... Luați, de pildă, departamentul războiului. Urmează oare să fie și de acum încolo condus în spiritul și după exemplul ultimelor nouă luni ? Gândiți-vă că armata aflată dincolo de granițele țării depinde cu totul de administrația din țară... De aceea este deosebit de important ca șeful acestui departament să fie un adevărat stăpîn și să acționeze ca atare... Se spune că piedica o constituie *vechiul sistem*. Un adevărat stăpîn ar fi zdrobit însă de mult, pe propria sa răspundere, acest sistem... În realitate, secretul constă în aceea că șeful actualului guvern stingherește, asemenea unei greutate de plumb, orice efort al diferitelor departamente. Bătăia leneșă a pulsului lui *Aberdeen* se transmite tuturor organelor administrative, imprimînd întregului sistem ritmul său... Răsturnați întregul sistem și puneți-i pe umeri un cap adevărat și puternic”.

Cu alte cuvinte : faceți-l pe Palmerston prim-ministru. El este acel *Hercule oficial* la care visează „Daily News”, același Palmerston pe care, la propunerea prințesei ruse Liven, lordul Melbourne l-a numit în 1830 ministru de externe ; același care, în timpul războiului afgan³¹⁵, a jertfit în chip atît de enigmatic o armată britanică, încît sir Robert Peel l-a amenințat pe față într-o ședință a parlamentului cu „dezvăluiri” dacă va continua să-l scoată din sărite cu lăudăroșeniile lui ; același Palmerston care a știut să manevreze cu atîta îndemînare alianța ofensivă *împotriva Rusiei*, propusă în 1839 de Franța, alianță, după toate aparențele, aproape gata perfectată, încît într-o bună zi a anului 1840 ea s-a transformat într-o alianță anglo-rusă *împotriva Franței*³¹⁶. Cu toate că Palmerston este membrul *cel mai influent* al actualului guvern și în toate cercurile parlamentare el se manifestă, și *trebuie* să se manifeste, ca un campion al acestuia, el uzează în permanență în presă de toate artificiile diplomatice pentru a sugera un serios dezacord între el și Aberdeen și a-și salva astfel popularitatea în cazul unui eșec al guvernului de coaliție. Totodată, opoziția este împiedicată să facă vreun pas decisiv și

este ținută într-o tensiune inutilă în legătură cu disensiunile din sînul guvernului. Așa, de pildă, „Morning Herald”, ziarul torylor, cade astăzi pentru a suta oară în capcană, declarînd coaliția definitiv eșuată și comentînd pe larg indignarea patriotică a lui Palmerston și Russell împotriva lui Aberdeen, Newcastle și Gladstone. Ad vocem * *Gladstone*, mai menționăm că, după cum rezultă dintr-un articol de fond apărut astăzi în ziarul „Chronicle” cu privire la împrumutul francez, Gladstone nu are de gînd să recurgă la împrumuturi, ci este hotărît să ducă războiul cu ajutorul impunerii directe, adică forma de impunere cea mai nepopulară, mai apăsătoare și mai neeconomică.

Scris de K. Marx la 3 ianuarie 1855

Publicat în „Neue Oder-Zeitung” nr. 9
din 6 ianuarie 1855

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

---

* — Cîț privește pe. — *Nota trad.*

Friedrich Engels

Catastrofa britanică din Crimeea

De cînd ziarul „Times” din Londra a publicat vehementele sale articole de fond, întregul public britanic pare cuprins de o vie agitație și de o adîncă îngrijorare, provocată de situația trupelor din Crimeea. Într-adevăr, acum nu se mai poate contesta sau ascunde faptul că, din cauza nemaipomenitei incompetențe de care dă dovadă conducerea tuturor serviciilor administrației militare, armata engleză se apropie repede de o totală descompunere. Constrînși să înfrunte toate greutățile pe care le aduce cu sine o campanie de iarnă, să îndure frigul și umezeala, să facă față fără întrerupere îndatoririlor istovitoare ale serviciului în tabără, lipsiți de echipament și de alimente, de corturi și de adăposturi, aceiași veterani care au știut să înfrunte și soarele arzător al Indiei și atacurile furibunde ale beludjilor și afganilor mor în fiecare zi cu sutele, iar întăririle, pe măsură ce sosesc, sînt înghițite de molime ucigătoare. La întrebarea : cine este, totuși, răspunzător de această stare de lucruri, răspunsul pe care-l dau cei mai mulți azi în Anglia este că vina o poartă lordul Raglan. Dar această învinuire e lipsită de temeii. Nu ne enumerăm printre admiratorii modului în care înțelege nobilul lord să conducă operațiile militare și am criticat fără rezervă greșelile lui grosolane, dar din respect pentru adevăr trebuie să spunem că nu aceste greșeli au dus la grozavele calamități care fac să piară soldații în Crimeea, ci defectele întregului sistem de conducere a forțelor armate britanice.

Armata britanică are un comandant suprem, personaj de care se dispensează aproape toate celelalte armate civilizate. Dar ar fi greșit să se creadă că acest comandant suprem comandă într-adevăr ceva. Dacă infanteria și cavaleria îi sînt subordonate într-o oarecare măsură, în schimb artileria, trupele de geniu, pionierii și unitățile de artificieri se află cu

totul în afara sferei sale de competență. Pantalonii, vestoanele și ciorapii sînt, într-o anumită măsură, de domeniul lui, în schimb mantalele scapă de sub autoritatea lui. El poate să-l încarce pe fiecare infanterist cu două cartușiere, dar nu poate să-i procure măcar o pușcă. El poate să trimită pe toți subalternii săi în fața Curții marțiale și să dea ordin să fie snopiți în bătaie. Dar nu le poate da ordin să facă măcar un pas. Deplasările trupelor nu sînt de competența sa, iar hrana lor nu-l privește cîtuși de puțin.

Mai este apoi și „marele maistru al artileriei”. Acest post este o jalnică rămășiță din vremurile cînd știința era considerată ca o treabă neostășească și cînd toate armele speciale — artileria și trupele de geniu — nu se compuneau din soldați, ci din oameni cu profesiune nedefinită — pe jumătate oameni de știință și pe jumătate meșteșugari —, care erau reuniți într-o breaslă sau corporație aparte, sub conducerea unui asemenea „mare maistru”. Acest șef suprem al artileriei are în subordine nu numai artileria și trupele de geniu, dar și mantalele și armele unităților de pușcași ale armatei. De aceea el este implicat în toate operațiile militare, de orice natură ar fi ele.

Urmează apoi secretarul departamentului războiului. Dacă importanța primelor două personaje era egală cu zero, apoi a acestuia este și mai mică. Secretarul departamentului războiului nu poate da ordine nici uneia din unitățile armatei, dar poate să împiedice orice acțiune întreprinsă de vreuna din unități. Și fiindcă el este acela care hotărăște în materie de finanțe militare și orice acțiune militară costă bani, refuzul lui de a aloca fonduri echivalează cu un veto absolut pentru orice operație. Dar chiar dacă este dispus să aloce fonduri, importanța lui rămîne tot egală cu zero, fiindcă el nu poate să asigure hrana armatei; treaba asta iese din sfera lui de competență. La toate acestea trebuie să adăugăm că intendența, care hrănește de fapt armata și, la nevoie, trebuie să-i asigure mijloace de transport în cazurile de deplasare, este pusă sub controlul trezoreriei. În felul acesta, primul-ministru, care este și prim-lord al trezoreriei, are posibilitatea să exercite o influență directă asupra oricărei operații militare și s-o grăbească, s-o întîrzie sau s-o oprească de tot, după cum crede de cuviință. Toată lumea știe că intendența este o parte a armatei aproape mai importantă decît soldații înșiși; și tocmai pentru acest motiv înțelepciunea colectivă a Marii Britanii a găsit cu cale să facă în așa fel ca intendența să fie cu totul

independentă de armată și s-o pună sub controlul unui departament cu totul independent de ea. În sfârșit, deplasările armatei, care în trecut țineau de competența ministrului coloniilor, au fost puse acum sub ordinele ministrului de război, al cărui post a fost creat de curînd. El hotărăște cum să fie dislocate trupele din Anglia pînă în China și din India pînă în Canada. Dar, după cum am văzut, puterea lui, privită în sine, este tot atît de redusă ca și a oricăruia dintre cei patru șefi militari de care am vorbit ; pentru cea mai mică mișcare este necesar să se ajungă la o coordonare a acțiunilor celor cinci șefi.

Actualul război a început sub auspiciile acestui sistem minunat. Trupele engleze, care acasă erau bine hrănite și bine aprovizionate datorită celor 40 de ani de pace, au pornit voioase în această campanie, convinse fiind că, orice ar face inamicul, Anglia nu va lăsa ca vitejii ei fii să ducă lipsă de ceva. Dar abia au debarcat la Gallipoli, primul lor loc de staționare, că — printr-o comparație cu armata franceză — și-au dat seama de nivelul ridicol de scăzut al întregii pregătiri a englezilor și de jalnica neputință a tuturor oficialităților engleze. Și cu toate că acolo ele puteau să se aprovizioneze destul de ușor cu tot ce le trebuia, cu toate că se dăduseră din timp dispozițiile necesare și efectivul trupelor trimise era destul de redus, toate au mers cît se poate de prost. Toți arătau peste măsură de ocupați, și nimeni nu voia să-și asume obligații pe care nu le avusese în Anglia în timp de pace ; așa se explică faptul că nu s-a găsit nimeni care să facă față sarcinilor care izvorau din însuși mersul războiului. De aceea încărcături întregi de provizii au fost lăsate să putrezească pe țarm, acolo unde fuseseră descărcate întîia oară de pe vase, iar o parte din trupe au trebuit să fie trimise la Skutari din lipsă de locuințe pentru încartiruirea lor. S-au ivit simptome neîndoielnice de haos și de dezordine, dar, fiindcă războiul abia începuse, era de așteptat ca, pe măsura experienței căpătate, lucrurile să se îndrepte.

Trupele au plecat la Varna. Ele s-au depărtat și mai mult de Anglia, efectivul lor a crescut, iar o dată cu el au crescut și neorînduielele în conducere. Acțiunile de sine stătătoare ale celor cinci direcții din care se compune conducerea militară și care în Anglia sînt fiecare răspunzătoare față de un alt ministru au dus aici, pentru prima dată, la neînțelegeri fătîșe și vizibile. Trupele din taberele de campanie duceau lipsă acută de toate, în timp ce garnizoana de la Varna avea tot ce poftea. Intendența, lucrînd cu mare încetineală, a mobilizat mijloace

de transport locale, dar, fiindcă comandantul-șef n-a dat ordin ca transporturile să fie puse sub escortă, căruțașii bulgari s-au împrăștiat care încotro aproape de îndată ce au fost adunați laolaltă. La Constantinopol a luat ființă un depozit central — un fel de bază principală de operații —, dar asta n-a dus la altceva decît la ivirea unei noi și interminabile surse de dificultăți, tergiversări și contestări de competență, de diferende între armată, departamentul artileriei și înzestrării tehnice, vistierie, intendență și ministerul de război. Dacă trebuia făcut ceva, fiecare căuta să se descotorosească și să lase toată treaba pe seama altuia. Toți căutau să se sustragă de la orice răspundere. Urmarea a fost că totul mergea prost și că nu se făcea nimic serios. Repulsia provocată de asemenea metode și conștiința că această inactivitate duce armata la descompunere au avut, probabil, un anumit rol în hotărîrea luată de lordul Raglan de a risca expediția în Crimeea.

Această expediție a fost o încununare a întregului sistem militar al lui John Bull. Tocmai acolo, în Crimeea, acest sistem s-a manifestat în toată splendoarea lui. Cît timp armata s-a aflat într-adevăr pe picior de pace, așa cum a fost cazul la Gallipoli, Skutari și Varna, era greu de așteptat ca dezordinea, confuzia și panica să se manifeste în toată amploarea lor. Dar acum, în fața dușmanului, în timpul unui asediu adevărat, situația se prezenta cu totul altfel. Rezistența rușilor a oferit slujbașilor britanici un vast cîmp de manifestare a tuturor calităților lor de oameni de acțiune. Și trebuie să recunoaștem că niciodată pînă acum eforturile îndreptate spre distrugerea unei armate nu s-au dovedit atît de eficace ca cele depuse de acești domni. Din cei peste 60.000 de oameni care au fost trimiși în Orient cu începere din luna februarie a anului trecut, în momentul de față nu mai sînt apti de luptă decît cel mult 17.000 ; dintre aceștia mor zilnic 60—80 de oameni, 200—250 sînt scoși din luptă pentru motive de boală, iar dintre cei care se îmbolnăvesc prea puțini se mai întorc în rîndurile armatei. Din cei 43.000 care au murit ori s-au îmbolnăvit, nici 7.000 n-au fost scoși din luptă prin acțiunea directă a inamicului !

Cînd s-a aflat pentru prima dată în Anglia că armata din Crimeea duce lipsă de hrană, de îmbrăcăminte, de adăposturi, de toate cele necesare, că nu există nici medicamente, nici materiale pentru operații chirurgicale, că bolnavii și răniții trebuie să zacă pe pămînt rece și umed, expuși intemperiei sau să plece pe vase supraîncărcate, ancorate într-o radă exterioră, fără nici o îngrijire și fără cele mai elementare instru-

mentare medicale ; cînd s-a aflat că oamenii mor cu sutele pentru că sînt lipsiți de strictul necesar, toată lumea a crezut că guvernul nu se îngrijește de cuvenita aprovizionare a armatei de operații. N-a trecut însă mult, și s-a văzut că, dacă așa stăteau întrucîtva lucrurile la început, acum ele se prezintă cu totul altfel. S-au trimis toate cele de trebuință, și încă din belșug, dar, din nefericire, nimic n-a ajuns acolo unde era nevoie. Medicamentele erau la Varna, în timp ce bolnavii și răniții se aflau în Crimeea sau la Skutari ; echipamentul și proviziile au fost aduse pînă la coastele Crimeii, dar n-avea cine să le descarce ; ceea ce, întîmplător, s-a putut descărca a fost lăsat să putrezească pe țârm. Necesitatea de a asigura o colaborare cu flota a adus noi elemente de disensiune în raporturile, și așa destul de încordate, dintre organele conducătoare ale departamentelor, ale căror dezbinări trebuiau să asigure triumful armatei britanice. Incapacitatea, camuflată cu ajutorul unor regulamente bune doar pentru timp de pace, era atotstăpîitoare ; într-unul din cele mai bogate ținuturi ale Europei, la ale cărui țârmuri ferite erau ancorate sute de vase de transport încărcate cu provizii, soldații englezi primeau jumătăți de rații ; în timp ce în jurul lor erau nenumărate cirezi de vite, ei sufereau de scorbut, deoarece se hrăneau numai cu carne sărată ; în timp ce pe vase se găseau lemne și cărbuni din belșug, pe țârm era atît de puțin combustibil, încît soldații erau nevoiți să-și mănince rațiile *în stare crudă* și nu puteau să-și usuce hainele udate de ploaie. E greu de crezut, dar cafeaua se dădea nu numai nerîșnită, dar și neprăjită. Rezerve de alimente, băuturi, îmbrăcăminte, corturi, muniții se găseau cu tonele și cu sutele de tone pe bordul vaselor, ale căror catarge aproape atingeau țârmul stîncos pe care era așezată tabăra, și totuși trupele engleze, aidoma lui Tantal, nu puteau să obțină nimic din toate acestea. Toți simțeau că e ceva în neregulă la mijloc, toți umblau de colo pînă colo blestemînd și învinuind pe alții de neglijență în serviciu, dar nimeni — ca să folosim o vorbă din popor „nu știa să dea de rost” ; căci fiecare avea propriile lui instrucțiuni, elaborate în mod special pentru el și aprobate de autoritățile respective, și în ele se arăta tocmai că ceea ce trebuia făcut în acel moment nu făcea parte din sfera obligațiilor *lui* și că nu era în căderea *lui* să îndrepte lucrurile.

La toate acestea se adăugă și faptul că vremea a devenit din ce în ce mai umedă și mai rece, iar ploile torențiale care au început să cadă au transformat întregul Chersones

Heraclian într-o mlaștină nesfîrșită, în care apa și noroiul ajung pînă la genunchi și chiar mai sus ; gîndiți-vă la soldații care își petrec cel puțin două nopți din patru în tranșee, iar în celelalte două dorm pur și simplu în noroi, uzi și murdari, fără a avea măcar o scîndură sub ei, și avînd cel mult un cort drept adăpost ; închipuți-vă neconținutele alarme, care, adăugîndu-se la toate celelalte, făceau cu neputință o odihnă cumsecade și un somn normal ; crampele, diareele și celelalte boli cauzate de umezeala permanentă și de frig ; împrăștierea în întreaga tabără a personalului sanitar, care și așa era destul de redus ; corturile de spital, în care 3.000 de bolnavi zac pe pămîntul ud și aproape sub cerul liber, — închipuți-vă toate acestea, și vă veți da lesne seama că armata engleză din Crimeea se află într-o stare de completă dezorganizare, redusă, după cum scrie ziarul „Times” din Londra, la „o gloată de viteji”, și că s-ar putea prea bine ca soldații să primească cu un sentiment de ușurare glonțul rusesc menit să-i izbăvească de toate aceste chinuri.

Dar ce se poate face în acest caz ? Ei bine, dacă nu vreți să așteptați pînă ce — în urma unei jumătăți de duzină de acte ale parlamentului, alcătuite după cuvenita chibzuință de către juriștii coroanei, discutate, îmbunătățite prin diverse amendamente, votate și înscrise în codul de legi — toate chestiunile care privesc conducerea armatei vor fi concentrate în mîinile unui adevărat ministru de război și vor aștepta pînă ce acest nou ministru de război, presupunînd că el va fi omul potrivit, își va reorganiza departamentul și va da noi instrucțiuni ; cu alte cuvinte, dacă nu vreți să așteptați pînă ce nu va mai rămîne nici urmă din armata britanică din Crimeea, atunci nu există decît o singură ieșire. Și anume comandantul-șef al corpului expediționar să-și asume, din proprie inițiativă și pe proprie răspundere, puteri dictatoriale asupra tuturor direcțiilor conducerii militare, care rivalizează și se dușmănesc între ele, puteri pe care le deține orice alt comandant-șef și fără de care el va duce în mod inevitabil întreaga acțiune la un eșec total. În felul acesta, situația ar putea fi curînd îndreptată. Dar unde poate fi găsit generalul englez care să fie dispus să acționeze după exemplul vechilor romani și care, cînd va fi chemat în fața judecății, să spună în apărarea sa, ca un adevărat roman : „Da, recunosc că sînt vinovat că mi-am salvat țara” ?

În încheiere, trebuie să ne punem întrebarea : cine a inventat și a menținut acest minunat sistem de conducere militară ?

Nimeni altul decît răposatul duce de Wellington *. El ținea la fiecare din amănuntele acestui sistem ca și cum ar fi avut personal tot interesul să creeze cît mai multe dificultăți succesorilor săi, în care vedea pe viitorii săi rivali în glorie militară. Wellington, care se distingea prin judecata sa sănătoasă, dar care era cu desăvîrșire lipsit de talent militar, resimțea cu atît mai dureros propria sa mediocritate în acest domeniu, cu cît era nu numai contemporanul strălucitului geniu al lui Napoleon, dar și adversarul lui pe cîmpul de luptă. De aceea Wellington era stăpînit de o puternică invidie față de succesele altora. Sînt bine cunoscute jосniciile la care recurgea el pentru a micșora meritele subalternilor și ale aliaților săi ; el nu i-a iertat niciodată lui Blücher că l-a salvat la Waterloo. Wellington știa prea bine că, dacă fratele său n-ar fi fost ministru în timpul războiului din Spania, el n-ar fi reușit niciodată să ducă la bun sfîrșit acest război. Nu cumva se temea că gloria lui va fi umbrită de viitoare succese militare, și nu din cauza acestei temeri a menținut el intactă această mașină militară, care era atît de bine adaptată pentru a lega mîinile generalilor și a duce la pieirea unor armate ?

Scris de F. Engels
la 4 ianuarie 1855

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Publicat, ca articol de fond, în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 4.293
din 22 ianuarie 1855

Tradus din limba engleză

* În textul articolului de față, care a fost refăcut de K. Marx pentru „Neue Oder-Zeitung“ și publicat în acest ziar la 8 și 9 ianuarie 1855, se află și următorul pasaj, care lipsește din textul englez : „*Originea acestui sistem trebuie căutată, după cît se pare, în măsurile constituționale de prevedere împotriva armatei permanente. În locul unei diviziuni a îndatoririlor, care ar da armatei un maximum de elasticitate, avem aici o diviziune a puterilor, care reduce la minimum capacitatea ei de manevrare. Dar menținerea acestui sistem nu s-a datorat cîtuși de puțin unor considerente parlamentare sau constituționale, ci faptului că, o dată cu o reformă a conducerii militare care ar răspunde cerințelor timpurilor moderne, ar fi lichidată, cel puțin în acest domeniu, influența oligarhiei. La sesiunea precedentă a parlamentului, ministrii n-au vrut să admită nici un fel de inovații, în afară de separarea ministerului de război de ministerul coloniilor. Wellington a sprijinit cu toată dîrzenia acest sistem din 1815 și pînă la moartea sa, cu toate că știa foarte bine că, în condițiile acestui sistem, el n-ar fi dus niciodată la bun sfîrșit războiul din Peninsula iberică, dacă, în tîmplător, fratele său, marchizul Wellesley, n-ar fi fost pe atunci ministru. În 1832 și 1836, în fața comitetelor create de parlament în vederea introducerii unei reforme a vechiului sistem, Wellington a apărut fără rezerve vechile orînduiri. Nu cumva s-a temut să nu netezească succesorilor săi calea spre glorie ?*” — *Nota red.*

Karl Marx

Criza comercială și industrială

I

Londra, 8 ianuarie. Cluburile și ziarele londoneze, tot flecărind pline de importanță despre „criza ministerială”, nu au timp să constate un fapt cu mult mai important, și anume că în Anglia a izbucnit din nou o mare criză industrială și comercială, care, prin proporțiile ei, este și mai nimicitoare decât crizele din 1847 și 1836. Dacă falimentele înregistrate sporadic de 3 luni încoace și care în ultimul timp au sporit ca număr și importanță, n-au putut duce la recunoașterea acestui fapt, acum, în sfârșit, în urma publicării dărilor de seamă comerciale anuale și a buletinelor statistice întocmite de Board of Trade * cu privire la exportul și importul din ultimele 11 luni, existența crizei nu mai poate fi tăgăduită. Din aceste buletine reiese că, în comparație cu cele 11 luni respective ale anului 1853, exportul a scăzut cu 1.710.677 l.st. și, dacă se compară numai ultima lună — 5 noiembrie—5 decembrie — a ambilor ani, cu 1.856.988 l.st. Din tabelele cu privire la export extragem următoarele date, din care reiese că în unele dintre cele mai importante ramuri industriale s-a înregistrat o scădere a exportului :

	1853 (In l. st.)	1854 (In l. st.)
Țesături de bumbac	23.757.155	22.877.050
Fire de bumbac	6.322.639	6.055.640
Țesături de in	4.379.732	3.735.221
Fire de in	1.069.812	852.763
Țesături de lână	9.470.413	8.566.723
Țesături de mătase	1.492.785	1.144.506
Export de mașini	1.368.027	1.271.503

În dările de seamă cu privire la comerț se face, firește, încercarea de a pune pe seama războiului criza din 1854, la fel

* — ministerul comerțului din Anglia. — *Nota trad.*

cum revoluția din 1848 a fost învinuită de criza izbucnită încă în 1847. De astă dată însă, chiar și ziarul londonez „Economist”, care din principiu găsește întotdeauna explicația crizelor în condiții întâmplătoare și fără nici o legătură cu comerțul și industria, este nevoit să admită că falimentele și restrângerea activității comerciale înregistrate în 1854 marchează începutul unei reacții firești împotriva „prosperității febrile” din 1853. Cu alte cuvinte, ciclul economic a ajuns din nou la acel punct în care supraproducția și speculația excesivă se transformă în criză. Cea mai bună dovadă o constituie *Statele Unite ale Americii de Nord*, care au fost atinse de războiul din Orient numai în măsura în care acesta a dat un avânt nemaipomenit construcției de vapoare și comerțului cu vapoare și le-a asigurat desfacerea unor materii prime care înainte erau furnizate aproape exclusiv de Rusia. În Statele Unite, criza durează de peste patru luni și continuă încă să crească, deși, din 4.208 bănci, 109, adică aproximativ $2\frac{1}{2}\%$, au și dat faliment, iar în statele industriale din est stagnarea industriei, îmbinată cu o scădere a salariului, a luat asemenea proporții, încît luna trecută mai bine de 4.000 de emigranți europeni „au reemigrat” înapoi în Europa. Criza din 1836 din Anglia a fost urmată de criza din 1837 din America. De astă dată evenimentele se desfășoară în sens invers. Inițiativa falimentelor a pornit din America. Statele Unite și Australia sînt inundate în aceeași măsură de mărfuri engleze. Ce importanță are acest lucru pentru comerțul englez ne putem da seama din următoarele date: în 1853 Marea Britanie a exportat mărfuri în valoare de aproximativ 100.000.000 l.st., din care de 25.000.000 în Statele Unite și de 15.000.000 în Australia. Indiile orientale erau cea mai importantă piață de desfacere după Statele Unite și Australia. Dar încă prin 1852 piața Indiilor orientale era atît de suprasaturată de mărfuri, încît numai o extindere nouă a comerțului prin Penjab și Sind spre Buhara, Afganistan și Belucistan și de aici, pe de o parte, spre Asia centrală și, pe de altă parte, spre Persia a putut cu greu menține exportul la vechiul nivel de 8.000.000 l.st. În prezent, toate canalele de desfacere sînt și acolo atît de înfundate, încît nu de mult mărfuri din Hindustan au fost transportate în Australia, „aducîndu-se astfel bufnițe la Atena”³¹⁷. Singura piață aprovizionată cu mărfuri cîtăva vreme „cu precauție” din pricina războiului din Orient, a fost piața *Levantului*. Dar în City nu mai este pentru nimeni un secret că, de cînd criza din Statele Unite și stagnarea din Australia i-au silit pe comer-

cianți să caute cu înfrigurare piețe care să nu fie încă supra-saturate de mărfuri, Constantinopolul, devenit locul de depozitare a tuturor mărfurilor neplasate, trebuie și el considerat acum „închis”. Și ultimele frământări din Spania au fost folosite pentru a introduce acolo, cu ajutorul comerțului de contrabandă, atâtea mărfuri englezești câte putea absorbi. O ultimă încercare de acest fel se face în momentul de față în statele din sudul Americii, deși capacitatea redusă de consum a acestora nu mai trebuie demonstrată.

Avînd în vedere importanța hotărîtoare a crizei din Anglia pentru situația socială și politică din întreaga lume, va fi necesar să revenim mai pe larg și mai amănunțit asupra istoriei comerțului englez din 1854.

II

Londra, 9 ianuarie. Drept indiciu al creșterii comerțului englez și a industriei engleze în perioada 1849—1853 pot servi următoarele date. În 1846 încărcătura vaselor care au ieșit și au intrat în porturile britanice a fost de 9.499.000 de tone, în 1850 această încărcătură a crescut la 12.020.000 de tone, iar în 1853 la nu mai puțin de 15.381.000 de tone, adică exact de două ori încărcătura din 1843. În 1846, valoarea exportului de produse britanice industriale și de materii prime a fost de 57.786.000 l.st., în 1850 de 71.367.000 l.st. și în 1853 de peste 98.000.000 l.st., adică mai mult decît dublul valorii exportului global din 1842. Ce rol joacă Statele Unite ale Americii de Nord și Australia în această creștere a exportului? În 1842 valoarea exportului britanic în Australia se ridica la mai puțin de 1.000.000 l.st., în 1850 el a atins aproape 3.000.000, iar în 1853 chiar 14.513.000 l.st. În 1842 s-au exportat în Statele Unite mărfuri în valoare de 3.582.000 l.st.; în 1850 de aproape 15.000.000 și în 1853 mărfuri de nu mai puțin de 23.658.000 l.st.

Din aceste cifre reiese, pe de o parte, că anul 1854 reprezintă un punct de cotitură în istoria comerțului modern, ca și anii 1825, 1836 și 1847; pe de altă parte reiese că criza din Statele Unite nu constituie decît un moment al crizei din Anglia și, în sfîrșit, că războiul din 1854 — pe care „Patrie”, *Journal de l'Empire**, îl numește foarte just „une guerre pacifique”** — n-a influențat nicidecum această calamitate so-

* — ziarul imperiului. — *Nota trad.*

** — război pașnic. — *Nota trad.*

cială, sau, dacă cumva a influențat-o, atunci cel mult în sensul că a stăvilit-o, a frânat-o. Unor ramuri industriale, ca, de pildă, industria pielăriei, a fierului, a lînii, precum și construcția de vapoare, cererea determinată de război le-a dat de-a dreptul un impuls. Spaima provocată după 40 de ani de pace de declararea războiului a paralizat pentru un moment amploarea speculațiilor. Împrumuturile contractate de diferite state europene în vederea războiului au menținut dobînda la un nivel care constituia o frînă pentru dezvoltarea excesivă a industriei, împiedicînd astfel izbucnirea crizei. Dar n-a crescut oare, susține Asociația păcii³¹⁸, prețul cerealelor din pricina războiului? Nu înseamnă oare această creștere a prețului cerealelor o descreștere a domestic trade-ului *, adică o scădere, în Anglia, a consumului de produse industriale? Și nu reprezintă această îngustare a pieței interne elementul principal al crizei? Înainte de toate trebuie să amintim că în 1853, anul celei mai mari prosperități a Angliei, prețul cerealelor era ridicat și că în 1854 el era, în medie, mai scăzut decît în 1853; prin urmare, nici prosperitatea din 1853 și nici simptomele crizei din 1854 nu pot fi explicate prin nivelul prețului cerealelor. Să lăsăm însă deoparte influența prețului cerealelor asupra industriei; care a fost oare influența războiului asupra prețului cerealelor? Cu alte cuvinte: poate fi explicată creșterea prețului cerealelor prin scăderea importului din Rusia? Din cantitatea totală de grâu și de făină importată în Marea Britanie, Rusia livrează aproximativ 14%, și întrucît importul total nu satisface decît aproximativ 20% din consumul național, reiese că importul din Rusia reprezintă aproximativ 2 $\frac{1}{2}$ % din acest consum.

Ultimul raport oficial cu privire la importul comparativ de cereale și făină din diferite țări în Marea Britanie, publicat la începutul lunii noiembrie 1854, cuprinde un tabel comparativ pe primele nouă luni ale anilor 1853 și 1854. Potrivit acestui raport, întregul import de grâu al Marii Britanii pe anul 1853 a fost de 3.770.921 de cuarteri, dintre care 773.507 cuarteri importați din Rusia și 209.000 de cuarteri importați din Moldova și din Valahia. Întregul import de făină s-a ridicat la 3.800.764 de chintale, dintre care 64 de chintale proveneau din Rusia, iar din Principatele dunărene nimic. În anul de război 1854, Marea Britanie a primit din Rusia 505.000 de cuarteri de grâu și din Moldova și Valahia 118.000 de cuarteri. Nimeni nu va putea susține că această descreștere a importului (compensată, de

* — comerțului intern. — Nota trad.

altfel, printr-un import mai mare de făină din alte țări) a făcut să se urce prețul cerealelor în 1854, an cu o recoltă excepțională, aproximativ la nivelul prețurilor anilor 1852 și 1853, în care recolta a fost proastă. Dimpotrivă, chiar și încetarea oricărui import de cereale rusești nu ar fi avut un asemenea efect. Descreșterea importului din *Principatele dunărene* rămîne o enigmă, deși din punct de vedere economic nu prezintă nici o importanță. Această enigmă poate fi ușor dezlegată. Dacă aliații au blocat doar *nominal* porturile rusești la Marea Neagră, ei au blocat în schimb în *mod real* Bosforul și apoi gurile Dunării; în loc să blocheze Rusia, ei au blocat Turcia și Principatele dunărene. Cine nu știe că cruciadele Rusiei împotriva Semilunii din 1812, 1828³¹⁹, 1848 (aceasta din urmă sub pretextul reprimării unor răzmerițe la Iași și la București) și 1854 au fost provocate, în parte, de concurența comercială pe care regiunile din sudul Rusiei o făceau Principatelor dunărene, precum și Bosniei, Serbiei și Bulgariei, care făceau comerț pe Dunăre! De cîtă *genialitate* a dat, prin urmare, dovadă guvernul englez cînd, în dorința de a pedepsi Rusia, a permis Odesei și Taganrogului să facă comerț, suprimînd în schimb și blocînd comerțul *concurenților Rusiei* pe Dunăre, lipsind astfel Anglia de sursele ei de aprovizionare!

III

Londra, 16 ianuarie. Ziarul londonez „Economist” scrie în legătură cu actuala criză comercială și industrială :

„Oricît ar fi scăzut exportul de alte mărfuri, exportul de mașini nu a avut de suferit. În comparație cu anul 1853, în 1854 valoarea mașinilor exportate nu numai că nu a scăzut, dar chiar a crescut. Așadar, în prezent alte țări folosesc mașinile noastre. În această privință noi nu mai avem un avantaj asupra lor. Franța, Germania, Belgia, Olanda, Elveția și Statele Unite sînt acum mari țări industriale, și unele dintre ele ne sînt chiar superioare. Trebuie să ne luăm la întrecere cu ele, și nu putem face acest lucru cu succes dacă ne legăm mîinile. Toată lumea s-a convins acum din experiență că restricțiile introduse în favoarea marilor proprietari funciari le-au adus chiar lor prejudicii, că restricțiile introduse în favoarea fabricanților s-au întors chiar împotriva lor; cu timpul, și muncitorii de fabrică vor descoperi că restricțiile legale introduse în interesul lor nu pot decît să le dăuneze. Să sperăm totuși că ei își vor da seama de acest lucru înainte ca țările sus-menționate să fi făcut asemenea progrese încît să poată

înălătura Anglia nu numai de pe piața ei internă, ci și de pe piețele altor state, aducându-i pe muncitorii noștri de fabrică în cea mai neagră mizerie“.

D-I *Wilson*, editorul revistei „*Economist*” și factotum în ministerul de finanțe al miruitalui și onctuosului Gladstone, întrunește în una și aceeași persoană pe apostolul libertății și pe carierist; acest om neagă într-o coloană a ziarului său necesitatea statului în general și într-alta demonstrează, în particular, că guvernul de coaliție este absolut indispensabil. D-I *Wilson*, așadar, își începe predica cu o denaturare intenționată a faptelor. În tabelele cu privire la exportul din 1854, exportul de mașini este trecut în două rubrici. Din prima rubrică cu privire la locomotive de cale ferată reiese că în 1853 exportul a însumat 443.254 l.st., în 1854 însă 525.702 l.st., ceea ce reprezintă, într-adevăr, un spor de 82.488 l.st. În schimb, a doua rubrică, în care sînt trecute mașini folosite în fabrici și, în general, toate tipurile de mașini în afară de locomotive, indică pentru 1853 suma de 1.368.027 l.st., față de 1.271.503 l.st. în 1854, ceea ce înseamnă că exportul a scăzut cu 96.524 l.st. Adunînd ambele rubrici, rezultă, așadar, că exportul a scăzut cu 14.076 l.st. Acest amănunt îi caracterizează pe domnii din școala manchesteriană³²⁰. Ei consideră că momentul de față este indicat pentru a anula actuala „restricție” în interesul muncitorilor de fabrică, și anume limitarea prin lege a timpului de muncă pentru femei, pentru tineri sub 18 ani și pentru copii sub 12 ani. În vederea atingerii unui scop atît de înalt se puteau, desigur, falsifica cîteva cifre. Dar, potrivit datelor apărute în „*Manchester Examiner*”³²¹, ziarul special al quakerului Bright, și potrivit datelor apărute în toate buletinele comerciale din districtele industriale, piețele externe — obișnuitul canal de desfacere a surplusului nostru de produse — gem sub povara supraproducției și a speculației noastre excesive.

Dacă, în pofida apariției a două noi piețe de aur — Australia și California —, în pofida telegrafului electric, care a transformat întreaga Europă într-o mare bursă comercială, în pofida căilor ferate și a vapoarelor, care au sporit într-o măsură inimaginabilă căile de comunicație și, prin urmare, schimbul, s-a ajuns la o asemenea suprasaturare cu mărfuri a pieței mondiale, se naște întrebarea: cît ar mai fi întîrziat izbucnirea crizei dacă li se permitea fabricanților să introducă în locul zilei de muncă de 11 ore ziua de muncă de 18 ore? Socoteala este prea simplă pentru a ne bate capul cu ea. Aceasta ar fi dus nu numai la o izbucnire corespunzător mai rapidă a crizei,

dar o întreagă generație de muncitori ar fi pierdut 50% din forța lor fizică, din dezvoltarea lor spirituală și din vitalitatea lor. Aceeași școală manchesteriană care la obiecțiile noastre probabil va răspunde :

Chinul oare-n clești ne stringe,
Bucuria s-o sporească ? *

face să răsune Anglia de vaiete sentimentale în legătură cu jertfele omenești pe care le implică războiul împotriva Rusiei, ca în genere orice război ! Peste câteva zile îl vom auzi pe d-l Cobden protestînd la Leeds împotriva faptului că creștinii se măcelăresc între ei. Peste câteva săptămîni îl vom auzi protestînd în parlament împotriva „restricțiilor” care împiedică să fie secerate prea rapid viețile copiilor în fabrici. Oare consideră el că singura faptă eroică îndreptățită este aceea a lui Irod ?

Sîntem de acord cu școala manchesteriană că limitarea prin lege a timpului de muncă nu este indiciul unui nivel ridicat al dezvoltării sociale. Sîntem însă de părere că nu în legi se află rădăcina răului, ci în condițiile care le fac necesare.

IV

Londra, 22 ianuarie. În legătură cu criza comercială și industrială trebuie să reamintim că în 1825 lordul trezorier Robinson a deschis parlamentul cu un discurs ditirambic despre avîntul fără precedent al comerțului și al industriei. Cîteva săptămîni mai tîrziu, Banca Angliei era pe punctul de a-și suspenda plățile în numerar. De atunci Robinson poartă porecla de „Robinson prosperity”, care i-a fost dată de Cobbett. Întrucît în Anglia precedentele istorice sînt foarte apreciate, nu se putea ca „Robinson prosperity” să nu aibă urmași. Mesajul tronului cu care a fost deschisă ultima sesiune extraordinară a parlamentului a felicitat țara pentru neobișnuita prosperitate a agriculturii, industriei și comerțului. Totuși dispăruseră pînă și *aparențele* care l-ar fi putut orbi cît de cît pe Robinson. Se pare că felicitările guvernului fac parte din ceremonialul de rigoare cu care se anunță în Anglia zguduirile pieței mondiale. Dar mai ciudată decît discursurile miniștrilor este, în acest moment, tăcerea presei. Crede ea cumva că va

* Goethe : „Către Zuleica”. — Nota red.

putea „să ignoreze” criza comercială, așa cum coteriile literare de la Paris „sugrumă” cărțile indezirabile printr-un complot al tăcerii ? Despre criză vorbesc însă listele prețurilor, listele falimentelor publicate în „Gazette” și scrisorile „oamenilor de afaceri”. În curînd vor vorbi și ziarele. Săptămîna trecută, în City și-au încetat plățile foarte multe firme comerciale, printre care cele mai importante sînt : Lonergan & Co., care fac comerț cu Spania și cu Indiile occidentale, Rogers Lowery & Co., care lucrează cu Manchesterul și cu districtele industriale învecinate, Kotherington & Co., care fac comerț cu America, în sfîrșit frații Aubertius, o firmă veche și solidă. Pasivul acestor firme se urcă, în medie, la 100.000—150.000 l.st. În săptămîna aceasta se așteaptă ca cel puțin șapte mari firme importante din City să-și înceteze plățile.

Dintr-o scrisoare de afaceri din Birmingham din 20 ianuarie extragem următoarele date cu privire la starea industriei din Staffordshire de sud :

„Cu excepția întreprinderilor metalurgice care execută material de război comandat de guvern, puține întreprinderi metalurgice au comenzi, iar cele care au comenzi sînt nevoite să accepte prețuri extrem de reduse. Cu 8 l.st. și 10 șilingi poți cumpăra acum 1 tonă de oțel-balot, care pe la mijlocul verii se vindea cu 12 l.st.; dar și la acest preț scăzut cu greu se găsesc cumpărători, din care cauză producția trebuie restrînsă. Puține ramuri importante ale economiei Statelor Unite ale Americii de Nord au suferit atît de mult de pe urma crizei comerciale ca industria metalurgică. Aproape toate marile uzine metalurgice din Statele Unite, în care s-au investit sume enorme, i-au azvirlit pe muncitori în stradă, fără să existe perspective că vor fi curînd primiți înapoi. Consumul de fier al Americii trebuie de aceea considerat ca fiind aproape pe de-a-ntregul suspendat, și nu ne putem aștepta la noi comenzi de acolo. Sîmbăta trecută, mulți muncitori din fabricile de cositor” (din Birmingham) „au fost concediați și încă și mai mulți vor avea deseară aceeași soartă” (20 ianuarie). „Turnătorii și alămarii nu se află într-o situație mai bună, deoarece în majoritatea întreprinderilor mari de aici s-a introdus ziua de lucru incompletă. — În ceea ce privește articolele de lux se dau foarte puține comenzi, și comis-voiajorii din această ramură, care se deplasează în căutare de comenzi pentru la primăvară, trimit rapoarte foarte depri-mante. — Situația pieței de bani continuă să perturbeze toate ramurile comerciale. Băncile urcă nivelul dobînzii, ceea ce are efecte cît se poate de dăunătoare, și în momentul de față o singură afacere merge bine, anume cămătăria. Micile instituții de credit sînt asaltate de cereri și scontarea polițelor este foarte mănoasă”.

Scris de K. Marx
între 8 și 22 ianuarie 1855

Publicat în „Neue Oder-Zeitung”
nr. 17, 19, 33 și 41 din 11, 12,
20 și 25 ianuarie 1855

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

Karl Marx

* Cele patru puncte

I

Londra, 9 ianuarie. Telegrama din Viena care a vestit că Rusia acceptă cele patru puncte³²² a provocat, pe de o parte, o urcare a cursului rentelor consolidate la bursa locală — la un moment cursul lor s-a urcat cu $2\frac{1}{2}\%$ față de cel de sâmbătă —, iar pe de altă parte a stîrnit o adevărată panică printre furnizorii de seu, ulei și cereale, pentru care o încheiere grabnică a păcii ar da semnalul unor falimente de mari proporții. Astăzi s-a potolit agitația cercurilor din City, care privesc aproape fără excepție tratativele în legătură cu cele patru puncte drept o a doua ediție a tratativelor cu privire la „Nota de la Viena”³²³. Ziarul „Morning Chronicle”, întru totul devotat guvernului, este de părere că ar fi *prematur* să se susțină că Rusia a acceptat cu adevărat garanțiile pretinse de ea. Rusia s-a declarat gata să ducă tratative pe baza actuală, așa cum o înțeleg cele trei puteri. „Times” crede că poate sărbători o victorie a politicii apusene și declară cu această ocazie :

„Respingem categoric presupunerea că actualul război ar duce la o așa-zisă revizuire a hărții Europei, ca rezultat al unor cuceriri sau revoluții care, cel puțin în ceea ce privește țara noastră, nu prezintă nici un interes”.

„Aliații — spune „Morning Post” — au făcut destul pentru a se putea retrage în mod onorabil de pe teatrul de război, dacă condițiile puse de ei vor fi acceptate”.

Ziarul „Daily News” este de părere că Rusia, reluînd tratativele, își propune să întărească încrederea Prusiei în moderația sa, să ațîțe vrajba dintre statele germane și să zdruncine relațiile dintre puterile occidentale și Austria. Important în cele patru puncte, crede ziarul, este numai articolul suplimentar, potrivit căruia tratatul din 13 iulie 1841 cu privire la Dardanele³²⁴ ar trebui revizuit „în sensul unei limitări a forțelor maritime ale Rusiei în Marea Neagră” ; în City circulă

zvonul că guvernul ar fi dispus să renunțe la acest articol. În sfârșit, „Morning Advertiser” declară că ultimul pas Rusia l-a făcut în înțelegere cu Austria, pentru a-i da acesteia posibilitatea să scape de obligațiile ei față de puterile occidentale. Dintr-o telegramă sosită chiar acum reiese că tratativele nu trebuie să întrerupă operațiile de război.

II

Londra, 12 ianuarie. Zvonul că Rusia a acceptat fără condiții cele „patru puncte” — și anume cele „patru” puncte în interpretarea celor „trei” puteri — s-a dovedit acum a fi un simplu „hoax” * al ziarelor „Morning Post” și „Times”. Inclina-mă cu atât mai mult să credem că este vorba de un „hoax”, cu cât știm din depeșele secrete ale lui Pozzo-di-Borgo ³²⁵, depeșe devenite cunoscute în urma insurecției de la Varșovia, că acest maestru al diplomației emite următorul principiu :

„ori de cîte ori se iscă vreun conflict, Rusia trebuie să facă în așa fel încît marile puteri europene să-i impună propriile ei condiții”.

Și într-adevăr vedem că cele „patru” puncte nu sînt decît „patru” teze ruse. Dacă deocamdată Rusia nu le acceptă, explicația o găsim la același maestru al diplomației Pozzo-di-Borgo. Rusia, arată el, ar putea face Occidentului asemenea concesiile aparente numai dintr-o tabără militară victorioasă. Acest lucru este necesar pentru păstrarea „prestigiului” pe care se bazează puterea ei. Pînă acum Rusia a reușit, ce-i drept, să aibă o „tabără militară”, dar nu și o „victorie”. Dacă Silistra ar fi căzut, cele „patru puncte” ar fi fost de mult puse pe tapet. După părerea ziarelor „Times” și „Morning Post”, cele „patru puncte” în interpretarea celor „trei puteri” au fost acceptate ca bază a tratativelor, ele urmînd să servească ca un minimum de la care să se pornească. Reiese acum că prințul Gorceakov le privește ca un maximum problematic, pentru care, dimpotrivă, urmează să se mai stea la tocmeală, sau în general le consideră menite să slujească drept pretext pentru o a doua „conferință de la Viena”. „Morning Post” ne încredințează astăzi într-un leader **, scris într-un stil grandilocvent de oracol diplomatic, că întrevederile de la Viena ale diplomaților, con-

* — mistificare. — Nota trad.

** — articol de fond. — Nota trad.

vocate din cînd în cînd, nu constituie decît preliminarile adevăratei conferințe, care se va întruni abia la 1 februarie și care, fără îndoială, va constitui o surpriză, mai mică sau mai mare, pentru toată lumea.

Ieri a fost afișată în clădirea lui Lloyd următoarea înștiințare a amiralității :

„Potrivit ultimului paragraf al scrisorii mele din 8 noiembrie“ (1854), „prin care comunicăm că amirali francezi și englezi de pe Marea Neagră au primit ordin de la respectivele lor guverne să extindă blocada de la gurile Dunării asupra tuturor porturilor de la Marea Neagră și de la Marea de Azov aflate încă în miinile dușmanului, am fost însărcinat de lordul amiralității să vă comunic, pentru a fi încunostințate cercurile comerciale, că guvernele Angliei și Franței au hotărît instituirea sus-menționatei blocade cu începere de la 1 februarie“ (1855), „urmînd ca în «London Gazette» să apară o informație specială cu privire la blocarea acestor porturi de îndată ce ea va intra în vigoare. — Semnat : W.A.B. *Hamilton*“.

Prin urmare, aici se mărturisește deschis că pînă în prezent flotele aliate și-au blocat numai propriii lor aliați de la gurile Dunării, dar n-au blocat nici porturile ruse de la Marea Neagră și nici cele de la Marea de Azov. Cu toate acestea, guvernul a declarat în repetate rînduri în parlament — în aprilie, în august și în octombrie — că a dat „cele mai stricte dispoziții“ cu privire la blocarea porturilor și coastelor Rusiei. Încă la 21 decembrie, lordul Granville a declarat, în numele guvernului, în Camera lorzilor :

„Odesa este blocată de cinci vase de război, care patrulează în permanență la intrarea în port și de la care guvernul primește regulat rapoarte“.

Într-o scrisoare adresată unui cotidian, un cunoscut pamfletist englez rezumă astfel urmările măsurilor de instituire a blocadei, luate sau mai bine zis neluate de coaliție :

„1) Guvernul englez furnizează din Anglia dușmanului Angliei mijloace bănești în vederea continuării războiului împotriva Angliei. 2) Dunărea este blocată pentru a sărăci Principatele dunărene și a ne priva pe noi înșine de importul de cereale. 3) Odesa, Taganrog, Kerci și alte puncte rămîn neatînse, trupele ruse din Crimeea avînd astfel posibilitatea să primească întăriri, muniții și alimente. 4) Această blocadă fictivă ruinează pe propriii noștri negustori, îmbogățindu-i în schimb pe negustorii greci, ruși și austrieci“.

„Times“ profită și el de comunicarea d-lui Hamilton pentru a ataca cu vehemență „diplomația blocadelor“ adoptată de guvern. Este o caracteristică a glasului de tunet din Printing-

house-square³²⁶ că tunetele lui se aud întotdeauna post factum *. De la 26 martie 1854 și pînă astăzi, „Times” a apărut „diplomația blocadelor”. Acum, cînd zarva pe care o face nu mai vine în contradicție cu nici o măsură a guvernului, aducîndu-i în schimb popularitate, el devine subit clarvăzător.

Ministrul marinei, sau, cum i se spune aici, primul lord al amiralității, sir *James Graham*, este îndeajuns de cunoscut pe continent ca urmare a acelei fapte eroice din cabinetul negru care i-a dus pe frații Bandiera pe eșafod³²⁷. Mai puțin cunoscut pare a fi faptul că în 1844, cînd țarul Nicolaie a debarcat pe coasta engleză, același sir Graham nu a îndrăznit să strîngă mîna imperială ce i-a fost întinsă, încumetîndu-se doar să o sărute. (Vezi „Portfolio”, seria a 2-a, 1844).

III

Lonara, 15 ianuarie. În problema importanței celor „patru puncte” :

„Pînă la 1 februarie” (pînă la 5 sau 6 februarie, spune corespondentul din Viena al ziarului „Times”), „pe tărîm diplomatic nu poate interveni nimic nou. Intre timp țarul are la dispoziție o lună întreagă în cuprinsul căreia are latitudinea să-și deplaseze oriunde dorește forțele sale de luptă. Luna pe care Rusia a cîștigat-o prin acceptarea celor patru puncte poate fi prelungită pînă la două luni, dacă pentru fiecare punct au loc, probabil potrivit instrucțiunilor primite de ambasadorul rus, dezbateri amănunțite; și în acest timp nu este de loc exclus că se vor face încercări susținute de a satisface Austria propunîndu-i condiții absolut inadmisibile pentru Franța și Anglia. A dez-bina cele trei puteri — iată țelul urmărit”.

Așa scrie „Morning Post”.

Mai important decît toate aceste prezumții ale presei britanice în legătură cu intențiile ascunse ale Rusiei este faptul că ziarele engleze (cu excepția, se înțelege, a ziarelor guvernamentale) recunosc deschis că baza tratativelor — cele patru puncte — nu merită să fie luată în discuție.

„Cînd a început lupta — scrie „Sunday Times”³²⁸ —, toată lumea trebuia convinsă că este vorba de înfrîngerea imperiului rus sau, cel puțin, de dobîndirea unor garanții materiale care să asigure pacea în Europa. În cazul cînd pacea ar fi încheiată pe baza așa-ziselor *patru puncte*, înseamnă că pentru atingerea atît a primului cît și a ultimului

* — cu întîrziere. — *Nota trad.*

scop nu s-a realizat nimic și nu se va realiza nimic. Dacă aici se poate vorbi de o victorie, apoi aceasta nu este o victorie decât pentru Rusia“.

„Guvernul tuturor incapacităților“ — se spune în „Leader“³²⁹ — s-a împotmolit în cele patru puncte; el merită să intre în istorie ca guvernul celor patru puncte. Dar să isprăvim cu această comedie plictisitoare a unui război fără țel! O pace pe baza celor patru puncte poate fi încheiată numai din teamă ca în iureșul războiului popoarele înseși să nu cîștige prea multă influență și, poate, pentru a-i împiedica pe englezi să redobîndească drepturile cucerite de Cromwell pentru ei. Chiar și numai aceasta ar putea fi un motiv de a cîrpi vechea conspirație cu Rusia și de a-i permite din nou acesteia ca, sub pretextul tratatelor de pace, să pornească iarăși agresiunile ei împotriva Europei“.

Ziarul „Examiner“³³⁰, care ocupă, incontestabil, primul loc printre săptămînalele burgheze, publică un articol amănunțit despre „baza“ tratatelor de pace, din care redăm, pe scurt, esențialul :

„Dacă acele concesii — se spune printre altele în acest articol — care derivă din cele patru puncte chiar și atunci cînd sînt interpretate în modul cel mai circumspect și șicanator sînt considerate ca echivalînd cu cheltuielile uriașe făcute de Anglia în această luptă și cu singele vărsat de ea, înseamnă că, pornind războiul, țarul Rusiei s-a dovedit un mare om de stat. Nici măcar despăgubiri nu urmează să plătească Rusia pentru sumele enorme pe care ni le-a extorcat an de an prin încălcarea tratatului de la Viena... Gurile Dunării, pe care Rusia, potrivit unei corespondențe oficiale publicate recent, a căutat prin toate mijloacele să le închidă comerțului englez, urmează să rămînă în mîinile ei. Punctul cu privire la navigația liberă pe Dunăre coincide în practică cu statu-quo, întrucît Rusia nu a negat niciodată că prevederile tratatului de la Viena referitoare la navigația fluvială privesc și Dunărea. Anularea tratatelor de la Kainargi și Adrianopole nu schimbă cu nimic lucrurile, deoarece toată lumea e de acord că aceste tratate nu îndreptățesc de fel pretențiile pe care Rusia le are față de Turcia. Dacă, pe de altă parte, ținem seama de faptul că Rusia urmează să fie una din cele 5 puteri care urmează să dețină protectoratul asupra Principatelor dunărene și asupra supușilor creștini ai sultanului, credem că avantajele scontate de pe urma acestei schimbări sînt absolut iluzorii, deoarece ea are neîndoios marele dezavantaj de a da un caracter *legal* mașinațiilor Rusiei în vederea *împărțirii Turciei*. Ni se va reaminti, desigur, că cele patru puncte stipulează, printre altele, și revizuirea tratatului din 1841, și anume o revizuire în interesul unui echilibru al puterilor europene. Formularea este destul de vagă și enigmatică, și, în plus, după toate cele ce s-au petrecut în ultimul timp, nu sîntem de loc convinși că schimbarea proiectată nu primejduiește într-o măsură incomparabil mai mare independența aliatului nostru“ (Turcia) „decît supremația dușmanului nostru ... Noi am fi respins ca absolut neverosimilă posibilitatea ca o asemenea «bază» să fie, așa cum se pare, discutată, în prezent la Viena, dacă lordul John Russell, în răspunsul său la discursul lui Cobden, nu ar fi declarat solemn în parlament că guvernul nu dorește nicidecum să răpească Rusiei vreunul din teritoriile ei“.

E drept că ultimul punct este cel hotărîtor, întrucît, de pildă, pînă și libertatea navigației pe Dunăre ar putea fi asigurată numai în cazul cînd Rusiei i s-ar răpi „teritoriul” de la gurile Dunării, pe care a pus stăpînire în parte prin tratatul de la Adrianopole și prin încălcarea tratatului de la Londra din 1827, în parte prin ucazul din februarie 1836 și prin încălcarea tratatului de la Adrianopole³³¹. Punctul pe care „Examiner” îl trece sub tăcere se referă la tratatul din 1841 cu privire la Dardanele. Acest tratat se deosebește de tratatul încheiat de lordul Palmerston în 1840 numai prin aceea că *Franța* s-a alăturat ca parte contractantă. Conținutul este identic. Acum cîteva luni lordul Palmerston încă mai proclama tratatul din 1840, deci și tratatul din 1841 cu privire la Dardanele, drept o victorie a Angliei asupra Rusiei, iar pe sine însuși drept *autor* al acestui tratat. Atunci cum se poate ca *anularea* unui tratat, care reprezenta o victorie a Angliei asupra Rusiei, să însemne deodată o înfrîngere a Rusiei de către aceeași Anglie? Sau, dacă pe atunci Anglia a fost indusă în eroare de propriii ei miniștri și a crezut că acționează *împotriva* Rusiei, în timp ce acționa *în favoarea* acesteia, de ce să nu se considere că și acum se întîmplă același lucru? În cursul ultimei ședințe extraordinare a parlamentului, Disraeli a exclamat: „Să se termine cu cele patru puncte!” Din extrasele de mai sus rezultă că el a găsit ecou în presa liberală. Uimirea provocată de faptul că Rusia a acceptat cu sau fără rezerve cele patru puncte începe să facă loc uimirii că Anglia le-a propus.

Scris de K. Marx
între 9 și 15 ianuarie 1855

Publicat în „Neue Oder-Zeitung” nr. 20,
23 și 29 din 13, 15 și 18 ianuarie 1855

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

Karl Marx

Criza comercială-industrială din Anglia

Criza comercială-industrială din Anglia, ale cărei prime semne prevestitoare au fost încă de mult înregistrate în coloanele ziarului nostru, a devenit acum o realitate despre care ne vorbesc în mod deschis cele mai autorizate izvoare din acest domeniu : rapoartele anuale ale camerelor de comerț britanice și ale celor mai mari firme comerciale din regat ; acest lucru îl dovedesc și numeroasele falimente, trecerea unor fabrici la săptămîna de lucru incompletă și tabelele care indică o reducere a exportului. Potrivit ultimului „Raport cu privire la situația comerțului și a navigației”, care are un caracter oficial, valoarea declarată a articolelor de export enumerate în luna care s-a încheiat la 5 decembrie a fost următoarea :

1852	1853	1854
(în l.st.)	(în l.st.)	(în l.st.)
6.033.030	7.628.760	5.771.772

În 1854 s-a înregistrat o scădere de 261.258 l.st. față de 1852 și de 1.856.988 l.st. față de 1853.

Nu este de mirare că teoreticienii oficiali ai liber-schimbismului englez încearcă din răspuțeri să demonstreze că actuala criză nu este rezultatul funcționării normale a sistemului existent în Anglia și că ea nu are nimic comun cu crizele care, cam de la începutul secolului al XVIII-lea, se produc la anumite intervale de timp, ci, dimpotrivă, a fost provocată de cauze întâmplătoare și excepționale. Potrivit dogmelor școlii liber-schimbiste, nici nu poate fi vorba de crize comerciale-industriale după ce legile cerealelor au fost abolite și organele legislative engleze au adoptat principiile libertății comerțului. Iată însă că acum liber-schimbistii se lovesc nu numai de pre-

țuri ridicate la cereale în condițiile unei recolte îmbelșugate, dar și de o criză comercială-industrială. Și aceasta într-un moment cînd la piețele mondiale existente s-au adăugat California și Australia, care își revarsă torențele lor de aur ; cînd telegraful electric a transformat întreaga Europă într-o singură bursă de efecte, iar căile ferate și vapoarele au făcut să sporească însutit mijloacele de comunicație și de schimb. Dacă panaceul liber-schimbist ar fi trebuit să fie pus la încercare, ar fi fost greu de găsit pentru aceasta împrejurări mai favorabile decît cele consemnate de istoria industriei și a comerțului în perioada dintre 1849 și 1854.

Liber-schimbistii nu și-au ținut promisiunile, și acum, bineînțeles, încearcă să folosească drept țap ispășitor războiul, așa cum în 1848 au folosit în acest scop revoluția. Cu toate acestea, ei nu pot contesta că, într-o anumită măsură, conflictul din Orient a amînat izbucnirea crizei, frînînd nestăvilitul spirit de afaceri și canalizînd o parte din surplusul de capital spre împrumuturile încheiate în ultima vreme de majoritatea puterilor europene ; că unele ramuri industriale, ca de exemplu siderurgia, industria pielii și industria lînii, au găsit un anumit sprijin în cererea extraordinară de care se bucură produsele lor, cerere provocată de război ; și, în sfîrșit, că alte ramuri industriale, cum sînt construcțiile navale, producția de coloranți etc., în care așteptările exagerate în legătură cu urmările declarării războiului au dat naștere unor speculații foarte puternice de ambele părți ale Oceanului Atlantic, au servit în parte drept supapă pentru tendința generală — care începuse deja să se facă simțită — de dezvoltare excesivă a activității comerciale-industriale. Dar argumentul principal al liber-schimbistilor se reduce la constatarea că războiul a provocat o urcare de prețuri la toate felurile de cereale și că tocmai aceste prețuri ridicate au dat naștere crizei.

În legătură cu aceasta, e cazul să amintim că prețurile la cereale au fost în medie mai ridicate în 1853 decît în 1854. Și dacă aceste prețuri ridicate nu pot constitui o explicație pentru prosperitatea fără precedent din 1853, tot atît de puțin pot ele constitui o explicație pentru criza din 1854. Anul 1836 a fost marcat de o criză comercială-industrială, cu toate că în acel an cerealele s-au vîndut la prețuri reduse ; 1824 a fost, ca și 1853, un an de prosperitate excepțională, deși toate produsele alimentare s-au vîndut la prețuri ridicate. Adevărul este că, deși prețurile ridicate la cereale, ducînd la o restrîngere a pieței interne, pot constitui o piedică pentru prosperitatea industriei și a comerțului. conjunctura pieței interne a unei țări

ca Marea Britanie nu poate fi niciodată factorul hotărîtor atîta timp cît toate piețele externe nu au fost deja supraaglomerate de mărfuri. Prin urmare, într-o asemenea țară, prețurile ridicate la cereale sînt de natură să agraveze și să prelungească criza, dar nu pot s-o provoace. De altfel nu trebuie să uităm că, potrivit doctrinei ortodoxe a școlii manchesteriene, prețurile ridicate la cereale, atunci cînd sînt provocate de mersul firesc al lucrurilor și nu sînt o urmare a măsurilor protecționiste, a legilor prohibitive și a scării mobile, își pierd cu desăvîrșire influența lor nefastă și pot avea chiar o influență favorabilă, aducînd avantaje fermierilor. Fiindcă nu se poate contesta că recoltele proaste din anii 1852 și 1853 au fost fenomene naturale, liber-schimbîștii se referă la anul 1854 și afirmă că războiul din Orient, exercitînd aceeași acțiune ca o taxă vamală protecționistă, a provocat o urcare a prețurilor în ciuda recoltei îmbelșugate. Să lăsăm deci la o parte problema influenței generale pe care o au prețurile grînelor asupra industriei și să examinăm problema influenței exercitate asupra acestor prețuri de actualul război.

Importul de grîu și de făină din Rusia reprezintă **aproximativ 14%** din întregul import de cereale al Regatului Unit, și fiindcă întregul import de cereale nu acoperă decît **aproximativ 20%** din consumul țării înseamnă că Rusia furnizează Angliei doar ceva mai mult de $2\frac{1}{2}\%$ din acest consum. Potrivit ultimelor dări de seamă oficiale, care se referă doar la primele nouă luni ale anului 1853, întregul import de grîu al Marii Britanii a fost de 3.770.921 de cuarteri, dintre care 773.507 proveneau din Rusia iar 209.000 din Valahia și din Moldova. Întregul import de făină a fost de 3.800.746 de chintale*, dintre care 64 proveneau din Rusia și nici unul din Principatele dunărene. Așa stăteau lucrurile înainte de izbucnirea războiului.

În lunile respective ale anului 1854, cantitatea de grîu importată direct din porturile rusești a fost de 505.000 de cuarteri, față de 773.507 în 1853, iar cea importată din Principatele dunărene de 118.000 de cuarteri, față de 209.000, reducîndu-se deci cu 359.507 cuarteri. Dacă se ia în considerare că în 1854 s-a obținut o recoltă îmbelșugată, iar în 1853 una foarte slabă, nimeni nu va afirma că o asemenea reducere a putut să exercite o influență cît de cît sensibilă asupra prețurilor. Dimpotrivă, din dările de seamă oficiale asupra vînzărilor săptămînale de grîu din recolta proprie pe piața en-

* — chintalul englezesc este egal cu 50,8 kg. — *Nota red.*

gleză — și aceste dări de seamă cuprind doar o mică parte din totalul vânzărilor efectuate în țară — reiese că în octombrie și în noiembrie 1854 s-au vândut 1.109.148 de cuarteri, față de 758.061 în lunile respective ale anului 1853, ceea ce compensează cu prisosință acea scădere a importului despre care se spune că a fost provocată de războiul cu Rusia. Se poate remarca totodată că dacă, din mila cabinetului englez, în hambarele Principatelor dunărene nu ar fi putrezit mari rezerve de grâu turcesc ca urmare a faptului că, din prostie sau datorită unei trădări, aliații au blocat brațul Sulina din Delta Dunării și au lipsit astfel Anglia de posibilitatea de a se aproviziona, războiul cu Rusia n-ar fi provocat reducerea importului de grâu nici măcar în proporțiile cu totul neînsemnate pe care le cunoaștem. Și cum aproape două treimi din cantitatea totală de făină importată care intră în portul Londra este adusă din Statele Unite, trebuie să recunoaștem că livrările, cu totul insuficiente, făcute de America în ultimul trimestru al anului 1854 au influențat asupra comerțului cu mărfuri alimentare într-o măsură mult mai mare decât războiul cu Rusia.

Dacă ni se va pune întrebarea : de ce în Marea Britanie, în ciuda recoltei îmbelșugate, prețurile la cereale se mențin totuși ridicate, vom aminti că, așa cum s-a arătat în repetate rânduri în cursul anului 1853 în coloanele ziarului „Tribune”³³², confuziile liber-schimbiste au dus la grave întrepreri și erori în comerțul englez cu cereale, la reducerea prețurilor în lunile de vară sub nivelul lor normal, când știut este că numai o urcare a lor ar fi putut să asigure crearea stocurilor necesare și comenzi suficiente pentru viitoarele livrări de cereale. Așa s-a ajuns ca în iulie, august, septembrie și octombrie 1854 importul să fie de numai 750.000 de cuarteri, față de 2.132.000 în lunile respective ale anului 1853. În afară de aceasta, nu încapе îndoială că, în urma abolirii legilor cerealelor, în Anglia au fost transformate în pășuni întinderi atît de vaste de pămînt arabil, că în asemenea condiții chiar o recoltă îmbelșugată ar putea să se dovedească a fi relativ insuficientă.

„Așadar — se arată într-un raport al camerei de comerț din Hull — Regatul Unit pășește în anul 1855 cu stocuri foarte reduse de grâu importat, în timp ce prețurile sînt aproape tot atît de ridicate ca la începutul anului 1854, și pînă la primăvară țara va trebui să se mulțumească aproape numai cu livrările fermierilor săi”.

Cauza crizei comerciale-industriale engleze din 1854, care, probabil, nu-și va atinge adevăratele ei proporții înainte de primăvara acestui an, este cuprinsă în următoarele câteva cifre: valoarea exportului de materii prime și produse finite din Anglia, care în 1846 se cifra la 57.786.000 l. st., s-a ridicat în 1853 la imensa sumă de 98.000.000 l. st. Din aceste 98.000.000 l. st., Australia, care în 1842 a cumpărat mărfuri în valoare de mai puțin de 1.000.000, iar în 1850 de vreo 3.000.000, a absorbit în 1853 mărfuri în valoare de aproape 15.000.000; Statele Unite, care în 1842 au consumat mărfuri englezești în valoare de numai 3.582.000 l. st., iar în 1850 de aproape 15.000.000 l. st., au cumpărat în 1853 mărfuri pentru imensa sumă de 24.000.000 l. st. Despre inevitabila influență opusă pe care au exercitat-o asupra comerțului englez criza americană și saturarea pînă la refuz a pieței australiene, nu e cazul să mai vorbim. În 1837 criza americană a urmat imediat după cea engleză din 1836, în timp ce acum criza engleză urmează după cea americană; dar și într-un caz și în celălalt criza este o consecință inevitabilă a aceleiași cauze: funcționarea sistemului industrial existent în Anglia, care duce în mod inevitabil la supraproducție în această țară și la speculații excesive în toate celelalte țări. Piața australiană și cea nord-americană nu constituie cîtuși de puțin o excepție; fiind, în egală măsură, dependente de Anglia, ele nu sînt decît expresia cea mai grăitoare a situației generale a piețelor din întreaga lume.

„Ne aflăm în fața unui fenomen de suprasaturație a piețelor externe și, cu unele excepții, de micșorare a veniturilor“, se arată într-o dare de seamă din Manchester referitoare la industria bumbacului. „Cele mai multe dintre piețele externe care absorbeau de obicei surplusurile producției industriei noastre — se spune într-o altă dare de seamă, în care e vorba de industria mătăsii — suferă acum grelele consecințe ale suprasaturației de mărfuri“. „Producția a fost lărgită în proporții extraordinare — se arată într-un raport cu privire la industria de prelucrare a lînii pieptănate din Bradford — și un timp oarecare mărfurile au avut căutare pe piețele externe. Au fost încheiate numeroase tranzacții riscante, care au fost urmate de o trimitere nechibzuită de mărfuri în străinătate, ceea ce, bineînțeles, a dus în majoritatea cazurilor la rezultate dintre cele mai nesatisfăcătoare“.

În rapoartele publicate de marile firme comerciale și aduse aici de vaporul „Pacific“ se găsesc multe asemenea pasaje pe care le-am putea cita.

Revoluția din Spania și intensificarea contrabandei în această regiune, care a urmat după izbucnirea ei, au creat o piață excepțional de avantajoasă pentru produsele agricole engleze. Datorită temerilor provocate de războiul oriental, piața Orientului apropiat a fost, vreme destul de îndelungată, singura care era încă nesaturată, dar, după cât am aflat, Lancashire a început, cu vreo trei luni în urmă, să recupereze în această regiune timpul pierdut, iar acum dispunem de informații care arată că și la Constantinopol s-au acumulat cantități imense de articole de bumbac, lână, fierărie, cuțitărie și alte mărfuri englezești. Singura țară în care evenimentele politice au exercitat o influență vizibilă asupra desfășurării crizei comerciale pare a fi China.

„Speranțele puse în creșterea treptată a exportului nostru în China — scrie o firmă din Manchester — s-au spulberat aproape definitiv, și răscoala care are loc acum în această țară și care la început părea că e favorabilă schimburilor externe pare acum sortită să ruineze țara și să ducă la dezorganizarea totală a comerțului. Exportul în China, în care se puneau mari speranțe, a încetat aproape cu desăvârșire”.

Cititorii noștri își aduc, poate, aminte că, atunci când revoluția chineză³³³ a început să ia o amploare mai mare, noi am prezis consecințele dezastruoase de care se plîng acum firmele exportatoare engleze.

Negînd existența oricărei legături între război și criza comercială-industrială, ale cărei simptome au început să apară într-o vreme cînd nimeni nu se gîndea încă la război, noi ne dăm, firește, seama că el poate să agraveze în chip primejdios greaua încercare prin care trebuie să treacă Marea Britanie. Continuarea războiului înseamnă sporirea impozitelor, care nu este în nici un caz un leac împotriva reducerii veniturilor.

Scris de K. Marx
la 11 ianuarie 1855

Publicat, ca articol de fond, în ziarul
„New York Daily Tribune” nr. 4.294
din 26 ianuarie 1855

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Berarii și respectarea repausului duminical. —
Clanricarde

Londra, 19 ianuarie. În coloanele ziarului „Morning Advertiser” se duc în momentul de față discuții aprinse în jurul problemei dacă guvernul de coaliție este pe drept acuzat de „stupiditate”. Convins de existența unei înțelegeri secrete între guvern și Rusia, Urquhart apără cu succes guvernul împotriva acuzației de incapacitate.

„Morning Advertiser” este un fenomen original în presa londoneză. Ziarul, proprietate a „Societății de ajutor reciproc a cârciumarilor cu brevet”, care l-a înființat în scopuri filantropice, și anume pentru ajutorarea orfanilor, veteranilor și faliților, este, după „Times”, incontestabil cel mai răspândit cotidian londonez. Aceasta nu se datorează, desigur, meritelor redacției conduse de un oarecare *Grant*, fost stenograf. Acest *Grant* s-a căsătorit cu fiica celui mai de vază membru al „Societății de ajutor reciproc”, pe nume *Homer*, marele *Homer*, cum îl numesc berarii asociați, iar marele *Homer* l-a făcut pe micul său ginere redactor-șef al ziarului „Morning Advertiser”. Întrucât societatea avea posibilitatea să difuzeze ziarul „Advertiser” în fiecare cârciumă și chiar în multe parlours *, baza materială pentru propășirea lui era asigurată. Influența lui trebuie însă atribuită faptului că el nu se ocupă cu redactarea propriu-zisă a articolelor, ci este mai degrabă un fel de club pentru discuții, în care fiecare cititor își spune cuvântul. „Morning Advertiser”, care nu este admis în adunările reprezentanților presei londoneze „respectabile”, nefiind considerat demn, se răzbună pe confrății lui deschizându-și din când în când coloanele nu numai publicului, ci și unor scriitori mai de seamă care nu s-au vîndut nici unui partid.

* — saloane. — *Nota trad.*

De la „Morning Advertiser“ la bere și la ultimele *legi cu privire la bere* ale d-lui Wilson Patten nu e decît un pas. Recentă lovitură de stat a partidului clerical a prilejuit multe glume, dovedind că și în a doua jumătate a secolului al XIX-lea tipurile shakespeariene sînt în floare. Latura serioasă o prezintă însă *nedumerirea* maselor populare provocată de încercarea bisericii de a se amesteca în viața civilă și de a o reglementa. Masele s-au îndepărtat în asemenea măsură de biserică, încît imixtiunile acesteia sînt privite doar ca niște practical jokes *, pe care le respingi de îndată ce te stînjesc. Partidul clerical, nedîndu-și seama de situația sa, a avut curajul să țină aseară la Nottingham un miting public, în cadrul căruia a propus să se trimită parlamentului o petiție în care să se ceară închiderea tuturor circiumilor nu numai în timpul orelor fixate recent de Wilson Patten, ci în tot cursul zilei de duminică. A asistat un număr considerabil de muncitori și, după dezbateri furtunoase, s-a adoptat, cu o mare majoritate, următorul amendament prezentat de un muncitor de fabrică, pe nume Hatton :

„Să se trimită parlamentului o petiție în care să se ceară închiderea tuturor bisericilor și capelelor în zilele de duminică“.

Se spune că, imediat după redeschiderea parlamentului, lordul Lyndhurst va ține un discurs în Camera lorzilor în care va expune toate capetele de acuzare împotriva guvernului. În sesiunea 1853—1854, marchizul de Clanricarde a fost, după cum se știe, așa-zisul cap al opoziției antiruse din rîndul parilor. Scrisorile pe care el și fiul său, lordul Dunkellin, le-au adresat cu prilejul eliberării acestuia din captivitatea rusă țarului Nicolaie nu-i mai permit, desigur, să joace în continuare acest rol. În legătură cu scrisoarea lui Dunkellin, cunoscutul umorist Douglas Jerrold face următoarea remarcă în „Lloyd's Paper“ :

„Lordul Dunkellin îl declară pe Nicolaie un om cu adevărat mare pentru motivul uluitor că l-a pus în libertate pe lordul Dunkellin ! Il consider mare pentru că a reușit să mă supună pînă și pe mine, spune uriașa despre Tom Thumb **, dar aici piticul îl proclamă pe țar un om mare“.

* — glume grosolane. — *Nota trad.*

** — Prichindel. — *Nota red.*

Cine cunoaște Cărțile albastre, publicate în 1841 în legătură cu problema turco-egipteană³³⁴, și a aflat din ele ce loc a ocupat marchizul Clanricarde ca ambasador la Curtea din Petersburg știe de asemenea că tiradele antiruse rostite de el în Camera lorzilor fac întru totul parte din categoria manifestărilor opoziționiste, la care se dedă din principiu orice whig adevărat atunci când dumnezeu nu-i dă o funcție oficială.

Scris de K. Marx la 19 ianuarie 1855
Publicat în „Neue Oder-Zeitung“ nr. 35
din 22 ianuarie 1855.

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba germană

Karl Marx și Friedrich Engels

Cu privire la critica asediului Sevastopolului

Londra, 19 ianuarie. Sir Howard Douglas a scos o nouă ediție a celebrei sale lucrări „Artileria navală”³³⁵, completînd-o cu un supliment critic cu privire la evenimentele din cursul ultimului război. Pe baza ultimelor date și a unui material oficial accesibil numai lui, el demonstrează, printre altele, că flota singură nu poate lupta cu succes împotriva unor forturi cazematate, dacă acestea sînt construite după toate regulile și apărate cum trebuie; că bombele nu sînt de nici un folos împotriva unor ziduri solide; în sfîrșit, că în bastioane și forturi cazematate, ca cele de la Bomarsund și Sevastopol, se pot face breșe numai trăgînd cu tunuri de asediu grele, de cel puțin 32 de livre, și anume după procedeul vechi, pe cînd prin trageri de la bordul unei nave, din pricina greutateilor pe care le prezintă ochirea, nu se poate face o breșă fără a condamna vasul la o distrugere sigură. În ceea ce privește campania din Crimeea în special, Douglas, cu toată atitudinea sa pîrtinitoare față de comandanții din Crimeea și rezerva protocolară impusă de poziția sa oficială, ajunge la concluzia că în cele din urmă expediția din Crimeea se va dovedi o greșeală. Dar n-a comunicat oare Jupiter „Times” senzaționala noutate că după o canonadă de 40 de ore Sevastopolul va fi luat cu asalt?

„Această informație ziarul o deține dintr-o sursă sigură, și numai pentru a nu le da de știre rușilor, el nu relatează toate amănunțele cu privire la un eveniment care va avea loc chiar zilele acestea (vezi „Times” din 26—31 decembrie). Nu încapă îndoială că Sevastopolul va cădea în cîteva zile”.

Iată cum stau lucrurile în realitate. Se știe că „Times” s-a opus cu vehemență billului cu privire la legiunea străină, din cauză că a luat cunoștință de această măsură o dată cu restul publicului, cu profanii. Atunci ziarul a început să murmure,

să cîrtească și să sîciie guvernul. Pentru a-i astupa gura, guvernul a fost atît de laș să-i arunce ca pe o pomană o știre, și anume asaltul asupra Sevastopolului, transformînd astfel un plan pe care generalii aveau intenția să-l pună în aplicare în anumite cazuri și în anumite condiții într-un plan de campanie definitiv. Nu e de mirare că ziarele franceze — de asemenea organe semioficiale — au publicat știri asemănătoare, întrucît era în ajunul lansării împrumutului de 500.000.000 ³³⁶. Și la fel de explicabil este faptul că „Times” a căzut în cursă. El dă crezare oricărei știri primite cu 24 de ore înaintea altor ziare.

Situația din Crimeea nu s-a îmbunătățit prea mult. În timp ce pierderile francezilor cauzate de boli sînt relativ mici, în timp ce cavaleria lor are un număr suficient de cai și infanteria este puternică și aptă de luptă, englezii continuă zilnic să interneze 150 de oameni în spital și să aibă 40—50 de morți. Artileria lor n-are cai și cavaleria și-a cedat caii pentru a asigura transportul tunurilor grele de la Balaklava, din care cauză caii au ajuns într-o stare jalnică. Deoarece vremea se schimbă la fiecare două-trei zile, ploile alternînd cu îngheț slab, noroaiile n-apucă să se zbicească. Faptul că aproape toate mijloacele de transport sînt folosite pentru aprovizionarea armatei, care continuă să rămînă nevoia cea mai imperioasă, face ca nici tunurile, nici muniția să nu mai poată fi transportate pe pozițiile de tragere. Între timp tranșeele s-au apropiat de întăriturile inamice; s-a construit o a treia paralelă care nu poate fi echipată cu tunuri deși trebuie apărată împotriva ieșirilor inamicului. Este greu de precizat la ce distanță se află tranșeele cele mai apropiate de obiectivele de atac, întrucît știrile se contrazic și, firește, nu au un caracter oficial. După unele știri, ele s-ar afla la o distanță de 140 sau 150 de iarzi, în timp ce, potrivit unui comunicat francez, cel mai apropiat punct s-ar mai afla la o distanță de 240 de iarzi. Pentru moment bateriile franceze, care în prezent sînt instalate și gata de luptă, trebuie să aștepte, deoarece canonada dezorganizată și absolut inutilă din noiembrie a epuizat rezervele de muniții, iar repetarea unui asemenea bombardament dezorganizat ar fi o absurditate. În aceste condiții rușii au avut și au suficient timp nu numai pentru a repara toate distrugerile provocate de atacurile anterioare, ci și pentru a construi noi întărituri, — și ei fac acest lucru cu atîta zel, încît în prezent Sevastopolul este mai întărit ca oricînd. Acum, cînd trupele au ocupat rînd pe rînd diferitele linii

de apărare și când, îndărătul ultimei linii de centură, marile edificii de piatră ale orașului au fost transformate în redute, un *asalt* decisiv este foarte puțin probabil. În orice caz, dacă operațiile de asediu vor fi reluate, totul va trebui luat de la capăt, — cu singura deosebire că bateriile s-au apropiat considerabil de oraș și, prin urmare, pot acționa mult mai eficace. Dar cu ce preț a fost dobândit acest avantaj! Tocmai efortul de a asigura paza unor tranșee atât de întinse a pricinuit majoritatea cazurilor de boală din armata britanică prin faptul că soldaților le rămânea foarte puțin timp pentru dormit. Pe lângă aceasta, rușii executau ieșiri destul de des, și chiar dacă ieșirile lor nu erau întotdeauna încununate de succes, ele reușeau să sleiască un dușman deja istovit.

Între timp la Evpatoria continuă să sosească trupe turcești care urmează să opereze împotriva Simferopolului și să țină sub observație partea de nord a Sevastopolului. Această operație care-i desparte cu totul pe turci de armatele anglo-franceze, formându-se astfel două armate complet izolate una de alta, constituie o nouă greșeală strategică, care va da posibilitate rușilor să înfrângă pe fiecare din cele două armate în parte. Dar această greșeală era inevitabilă. Ar fi fost o greșeală și mai mare de a îngrămădi atât de multe trupe pe mica peninsulă Chersonesul Heraclian.

Iată urmările faimosului „marș de flanc de la Balaklava“*.

Scris de K. Marx și F. Engels
la 19 ianuarie 1855

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Publicat în „Neue Oder-Zeitung“ nr. 37
din 23 ianuarie 1855

Tradus din limba germană

---

* În textul englez al acestui articol, publicat în „New York Daily Tribune“ din 3 februarie 1855, această idee este formulată mai amănunțit: „Vedem, așadar, cum urmările faimosului marș de flanc de la Balaklava scot la iveală noi și noi greșeli. Este foarte posibil ca turcii să sufere o înfrângere serioasă; să nu se uite însă că ei nu mai au armata care a luptat la Calafat și Silistra. Dezorganizarea, neglijarea îndatoririlor, lipsa totală de echipament au demoralizat complet această armată, și Turcia nu are altă armată cu care s-o poată înlocui. În aceste condiții nu mai există nici o șansă ca tratativele de pace să fie întrerupte de căderea Sevastopolului. Niciodată încă în perioada care s-a scurs din momentul debarcării aliaților acest eveniment n-a fost mai puțin probabil decât acum. Se poate spune fără exagerare că în toată istoria războaielor nu există o campanie mai nereușită decât cea din Crimeea“. — *Nota red.*

Karl Marx

Adevăratul scop al tratativelor de la Viena. — Polemica împotriva Prusiei. — O răzvrătire cu bulgări de zăpadă

Londra, 23 ianuarie. Puterile occidentale au declarat că tratativele de la Viena nu vor întrerupe nici un moment operațiile de război. Ce *avantaje militare nemijlocite* putea, așadar, obține Rusia prin tratative fictive? La această întrebare pusă de ziarul „Sun”³³⁷ se poate da un răspuns foarte precis. Inițial garnizoana din Crimeea era formată din Corpul 6 de armată și o parte din Corpul 5 de armată (ruse). Corpul 4 de armată a sosit cu câteva zile înainte de bătălia de la Balaklava; în prezent, în peninsulă se află și Corpul 3; Divizia 8 a sosit la 18 decembrie la Bahcisarai; Diviziile 1 și 8 împreună cu Divizia 1 dragoni și cu aproximativ 240 de tunuri și 4 regimente de cazaci s-au instalat la Perekop. Divizia de cavalerie ușoară, care face parte din Corpul 3 de armată, a fost împinsă spre Evpatoria, pe care o ține sub observație. Prin urmare, aproximativ jumătate din armata rusă *de operații* (fără a pune la socoteală rezervele) se află în Crimeea sau în garnizoanele Odesa, Herson și Nikolaev, iar o parte din Corpul 2 de armată (Paniutin) urmează să vină pentru a o sprijini. Nu se poate, firește, aprecia adevăratul efectiv al acestor 12 divizii de infanterie și 6 divizii de cavalerie după pierderile pe care le-au suferit într-o campanie nereușită și în urma nesfârșitelor marșuri, întrucât nu se știe dacă pierderile au fost compensate prin noi întăriri. În orice caz trebuie să se afle acolo cel puțin 100.000 de oameni apti pentru luptă, fără a mai socoti infanteria marină și marinarii care se pot afla la Sevastopol. Această mare concentrare de trupe în Crimeea, care reprezintă cel puțin un sfert din totalul forțelor militare ruse, arată cât de important este pentru țarul Nicolaie să antreneze Austria. În noi tratative, pînă cînd se vor completa pierderile suferite de armata sa din Volinia și Podolia în cursul recentelor operații.

Publicarea ultimelor comunicate prusiene, austriece și franceze în ajunul sesiunii ordinare a parlamentului este folosită

la fel cum a fost folosit tratatul din 2 decembrie în ajunul sesiunii extraordinare a parlamentului³⁹⁶. Ziarelor guvernamentale le convine de minune să scape de atacurile împotriva felului cum duce Anglia războiul prin atacuri la adresa diplomației prusiene. „Globe” și „Morning Chronicle”, cele mai devotate ziare guvernamentale, au adoptat un ton extrem de violent în polemica împotriva Prusiei.

„Răzvrătirea cu bulgări de zăpadă”, care a avut loc duminica trecută, dovedește din nou că pretențiile sîcîitoare ale partidului clerical și legea cu privire la respectarea mai strictă a repausului duminical, trecută prin contrabandă prin parlament, nu fac decât să provoace poporul englez la manifestări de o spontaneitate ștregărească. Duminica trecută, în timpul slujbei religioase de dimineață, pe Trafalgar Square, în apropierea bisericii St. Martin, s-au adunat aproape 1.500 de oameni care s-au distrat bombardînd cu bulgări de zăpadă omnibusele, trăsurile și trecătorii. Din cauza gălăgiei din fața bisericii, slujba religioasă a trebuit să fie suspendată. Poliția, intervenind, a devenit deîndată obiectul principal al atacului și timp de cîteva minute constablierii nu mai vedeau nici în dreapta, nici în stînga din cauza zăpezii îngrămădite pe umerii, pe chipiile lor etc. Soldații, care căutau să iasă din biserică pentru a se îndrepta spre cazărmile lor, au fost siliți să se retragă imediat, iar calmul lor englezesc a fost pus la grea încercare. A fost nevoie să se trimită pe cîmpul de bătaie încă vreo 100 de constablieri. În cele din urmă poliția a făcut uz de bastoanele ei, astfel că s-a ajuns la o luptă îndîrjită. Patru dintre conducătorii principali au fost arestați și tîrîți la postul de poliție, în ciuda repetatelor încercări din Chando-street și Russell-street de a-i smulge din mîinile apărătorilor ordinii. Ieri acești oameni au fost aduși în fața magistratului de la tribunalul poliției din Bow-street. Epitropii bisericii St. Martin au venit și ei pentru a depune mărturie împotriva acuzațiilor. Toți eroii implicați au fost condamnați la o amendă de 40 de șilingi sau 14 zile închisoare, și cu aceasta s-a încheiat povestea „răzvrătirii cu bulgări de zăpadă”. În orice caz, ea dezmințe afirmația prințului de Ligne, care în timpul răscoalei din Țările de Jos a refuzat să-i dea ajutor lui Iosif al II-lea, pretextînd că este iarnă, iar zăpada și răscoala se exclud una pe alta.

Scriș de K. Marx la 23 ianuarie 1855
Publicat în „Neue Oder-Zeitung” nr. 43
din 26 ianuarie 1855

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba germană

DIN MANUSCRISELE NEPUBLICATE
ALE LUI
K. M A R X
și
F. E N G E L S

Karl Marx

Fragment nepublicat din seria de articole
„Spania revoluționară”³³⁹

... [să readucă sub] steagul revoluției armata lui Ballesteros, care, după capitularea comandantului ei, a continuat să rămână concentrată la Priego, la 10 leghe spre nord de Malaga.

În timpul acestei a doua expediții a sa din Cádiz³⁴⁰, el * a fost luat prizonier de un soldat din unitatea generalului Molitor; apoi a fost dat pe mâna bandei apostolice și trimis la Madrid, unde a fost executat la 7 noiembrie, cu patru zile înainte de întoarcerea lui Ferdinand în capitală.

„Non por suo culpa caja Riego,
Por traicion
D'un vil Borbon”

(„Nu din vina lui a căzut Riego, ci a fost trădat de un mișel de Bourbon”).

Cînd a sosit la Madrid, Ferdinand a fost vizitat și salutat de ofițerii din bandele „armatei credinței”³⁴¹; după plecarea lor, el a exclamat adresîndu-se curtenilor săi: „Sînt aceiași ciîni, numai zgărzile sînt altele”.

Numărul călugărilor, care în 1822 fusese de 16.310, a ajuns pînă în 1830 la 61.727, ceea ce înseamnă că în 8 ani a crescut cu 45.417 **. Din ziarul „Gaceta” din Madrid aflăm că într-o singură lună, de la 24 august la 24 septembrie 1824, au fost împușcate, spînzurate sau tăiate 1.200 de persoane, și asta într-o vreme cînd decretul barbar împotriva comuneros-ilor³⁴², francmasonilor etc. nu fusese încă dat publicității. Universitatea din Sevilla a fost închisă pentru mulți ani, dar în locul ei a fost deschisă o școală de stat pentru luptele cu tauri.

* — Riego. — *Nota red.*

** — În continuare, în manuscris sînt șterse cuvintele „cerșetori de profesie”. — *Nota red.*

Frederic cel Mare, stînd odată de vorbă cu ministrul său de război, l-a întrebat care dintre țările europene este, după părerea lui, cel mai greu de ruinat? Văzînd că ministrul său este oarecum în încurcătură, a răspuns tot el :

„Spania, căci de ani de zile guvernul spaniol se străduiește s-o ruineze și tot degeaba“.

S-ar zice că Frederic cel Mare a prevăzut domnia lui Ferdinand al VII-lea.

Infringerea revoluției din 1820—1823 este ușor de explicat. Aceasta a fost o revoluție burgheză, mai exact, o revoluție orășenească, în care populația de la sate, ignorantă, înapoiată, credincioasă pompoaselor ceremonii bisericești, rămînea un observator pasiv al luptei dintre partide, al cărei sens poate că nici nu-l înțelegea. În puținele provincii în care populația de la sate, ca o excepție, a luat parte activă la luptă, ea s-a situat de cele mai multe ori de partea contrarevoluției, fapt care este foarte de înțeles pentru Spania, „această magazie de obiceiuri străvechi, unde este depozitat tot ceea ce în alte părți a fost de mult depășit și dat uitării“, țară în care în timpul războiului pentru independență puteau fi văzuți țărani purtînd pînteni din arsenalul Alhambrei și înarmați cu halebarde și suliițe, lucrate cu multă măiestrie în vechime, folosite încă în războaiele din secolul al XV-lea. În afară de aceasta, o trăsătură caracteristică a Spaniei era aceea că fiecare țaran care avea deasupra ușii colibeii sale sărăcicioase o emblemă de nobil tăiată în piatră se considera într-adevăr nobil, și, din această cauză, populația de la sate în general, deși jefuită și săracă lipită pămîntului, nu încerca niciodată simțămîntul de adîncă înjosire care împingea la deznădejde pe țărani din toate celelalte țări ale Europei feudale. Doi oameni care au avut un rol foarte important în timpul revoluției — generalul Morillo și San Miguel — au recunoscut că partidul revoluționar nu a știut să lege interesele țărănimii cu mișcarea de la orașe. Morillo, care în nici un caz nu poate fi bănuit de simpatii față de revoluție, îi scria din Galicia ducelui d'Angoulême :

„Dacă cortesurile ar fi adoptat legea cu privire la drepturile senioriale și i-ar fi deposedat pe granzi de proprietățile lor funciare în favoarea gloatei, alteța-voastră s-ar fi ciocnit de armate numeroase și de temut, animate de sentimente patriotice, care s-ar fi organizat în mod spontan, așa cum s-a întîmplat în Franța în împrejurări similare“.

Pe de altă parte, San Miguel (vezi lucrarea lui „Războiul civil din Spania“, Madrid, 1836³⁴³) spune :

„Cea mai mare greșeală a liberalilor a fost aceea că ei nu au ținut seama de indiferența și chiar de ostilitatea mării majorități a poporului față de noile legi. Numeroasele decrete emise de cortesuri în vederea îmbunătățirii situației materiale a poporului nu puteau să dea rezultate atât de repede cum o cereau împrejurările. Nici reducerea la jumătate a zeciuiei percepute de biserică, nici vânzarea moșilor mănăstirești nu au contribuit la îmbunătățirea situației materiale a păturilor de jos ale populației agricole. Dimpotrivă, această din urmă măsură, prin faptul că lua pământul din mâna călugărilor îngăduitori și-l dădea pe mâna unor capitaliști calculați, a dus la o înrăutățire a situației vechilor arendași, deoarece a făcut să crească prețul de arendare a pământului; astfel, din pricină că au fost lezate unele interese materiale ale acestor clase numeroase, prejudecățile ei, jignite prin instrăinarea bunurilor bisericesti, s-au accentuat și mai mult“.

De aceea, orășenii revoluționari, rupându-se în felul acesta de principala masă a poporului, au început vrînd-nevrînd să depindă de armată și de conducătorii acesteia în lupta lor împotriva granzilor, a clerului de la țară, a călugărilor și a regelui, reprezentantul tuturor acestor elemente perimate ale societății. Chiar poziția *ca atare*, acaparată în felul acesta de armată în lagărul revoluționar, împreună cu izolarea armatei de mase au făcut ca armata să devină un instrument primejdios pentru cei care îl mînuiau, dar inofensiv pentru dușmanul în care trebuia să lovească. În sfîrșit, păturile de sus ale burgheziei, așa-numiții moderados, au pierdut curînd interesul pentru revoluție, iar apoi chiar au trădat-o, legănîndu-se cu speranța că își vor putea instaura puterea cu ajutorul unei intervenții franceze și că, în felul acesta, se vor putea bucura fără să facă nici un efort de roadele unei noi societăți, pe care nu ar fi nevoiți să le împartă cu plebeii.

Rezultatele pozitive ale revoluției din 1820—1823 nu se reduc numai la marea frămîntare care a contribuit la lărgirea orizontului unor însemnate pături ale populației și le-a imprimat noi trăsături caracteristice. Chiar și a doua restaurație³⁴⁴, în timpul căreia elementele perimate ale societății au luat asemenea forme încît au devenit de-a dreptul de nesuportat și incompatibile cu existența Spaniei ca națiune, a fost tot un produs al revoluției. Principalul ei rezultat a fost că a dus la o asemenea ascuțire a antagonismului, încît a exclus posibilitatea oricărui compromis și a făcut ca un război necruțător să fie inevitabil. După cum spune însuși lordul Liverpool, nicidec o schimbare politică importantă nu a fost înfăptuită mai puțin violent și cu mai puțină vărsare de sînge decît revoluția spaniolă din 1820—1823. De aceea, cînd vedem că războiul civil din 1833—1843³⁴⁵ a trecut prin foc și sabie elemen-

tele perimate * ale societății spaniole și s-a compromis prin acte de canibalism, cruzimea feroce a acestei epoci trebuie s-o atribuim nu vreunor particularități ale națiunii spaniole, ci aceleiași forțe a împrejurărilor care a dus în Franța la domnia terorii. În timp ce francezii au centralizat și, în felul acesta, au scurtat durata domniei terorii, spaniolii, credincioși tradițiilor lor, au descentralizat-o și prin aceasta au prelungit-o. Dat fiind tradițiile spaniole, este puțin probabil că partidul revoluționar ar fi obținut victoria dacă ar fi răsturnat tronul. La spanioli, pentru a învinge, chiar și revoluția trebuia să apară în calitate de pretendent la tron. Lupta dintre cele două sisteme sociale trebuia să ia forma unei lupte între interese dinastice opuse. Spania secolului al XIX-lea și-a făcut revoluția cu ușurință, atunci când a putut să-i dea forma războaielor civile din secolul al XIV-lea. Chiar Ferdinand al VII-lea a fost acela care a dat revoluției un steag monarhic, numele Isabellei, în timp ce contrarevoluției i l-a lăsat pe fratele său, don Carlos, acest Don Quijote al sfintei inchiziții. Ferdinand al VII-lea și-a rămas pînă la capăt credincios sie însuși. Dacă toată viața i-a dus pe liberali cu promisiuni false, cum ar fi putut el oare să-și refuze plăcerea de a-i înșela pe servile pe patul său de moarte ³⁴⁶ ? În materie de religie el a fost totdeauna un sceptic ! El nu putea să creadă că cineva, fie el chiar și sfântul duh, ar putea fi atît de prost încît să spună adevărul.

Scris de K. Marx
la 21 noiembrie 1854

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba engleză

---

* În continuare sînt șterse cuvintele : „puterea feudalilor și a călugărilor”. — *Nota red.*

Friedrich Engels

Fortăreața Kronstadt ³⁴⁷

De cînd sir Charles Napier a plecat în Marea Baltică, după ce a primit din partea primului lord al amiralității „autorizația necondiționată de a declara războiul”, partea mai optimistă a publicului englez nu a încetat să speră că în curînd va sosi vestea despre bombardarea Kronstadtului, cucerirea căilor de acces spre Petersburg și poate (cine știe ?) chiar și vestea că drapelul britanic a fost arborat în vîrfurile strălucitor al turnului Amiralității ruse.

Aceste speranțe sînt întemeiate pe o idee foarte justă, aceea că Kronstadtul este cheia succesului oricărui atac împotriva Rusiei efectuat dinspre mare în regiunea Balticii. Puneți mîna pe Kronstadt, și Petersburgul se află la picioarele voastre, flota rusă încetează să existe, iar Rusia este redusă la ceea ce era înainte de Petru cel Mare. Dacă Anglia, *dispunînd* în regiunea Mării Baltice de forțele necesare pentru săvîrșirea unei asemenea fapte de arme, le va risipi, în măsură mai mare decît este absolut necesar, în atacuri împotriva unor puncte de importanță secundară, va face o greșeală cît se poate de gravă, ale cărei urmări funeste se vor face simțite în următoarele două-trei campanii. Dar dacă noi sîntem conștienți de importanța hotărîtoare a Kronstadtului, și rușii sînt conștienți de acest lucru și au acționat în consecință. Această cheie pentru a pătrunde în Rusia a fost împrejmuită cu un blindaj dublu și triplu, înșesat cu aproape 1.000 de tunuri.

Toată lumea știe că Kronstadtul ocupă colțul de sud-est al unei mici insule, lungă de vreo 5 mile ; această insulă închide intrarea în partea care se îngustează a golfului Finic și este situată la circa 16 mile de gura Nevei. De ambele părți ale insulei marea este aproape peste tot foarte puțin adîncă, și nu există decît două canale navigabile pentru vasele maritime. Unul, care trece pe la nord de insulă, la 2—3 mile de țărmlul

ei nordic, și are o adâncime de cel puțin 4 stînjeni marini * ; la 4 mile de extremitatea răsăriteană a insulei el face o cotitură, apropiindu-se de ea pînă la o distanță de 1.400 de iarzi, dar pierde totodată un stînjen marin în adâncime. Prin urmare, întreaga coastă de nord-est a insulei este în afara bății tunurilor oricărei nave de război care ar folosi acest canal navigabil, excepție făcînd numai extremitatea apuseană și cea răsăriteană a insulei. De aceea numai aceste extremități sînt fortificate, prima prin forturile Ekaterina, Aleksandr și Mihail, a doua prin înseși zidurile de cetate ale orașului și prin două baterii ridicate pe o limbă de nisip la vreo 1.000 de iarzi în fața acestui zid ; dar, după cum se spune, cea mai mare dintre aceste baterii nu este decît o ruină. La nivelul coastei de nord a insulei, între construcțiile de apărare din răsărit și cele din apus, la o milă bună de țarm, este construită pe un banc de nisip încă o baterie, care rămîne însă în afara bății tunurilor de pe vasele din canalul navigabil de 4 stînjeni.

Așadar, acest canal navigabil de la nord, dat fiind că se află la o mare depărtare de construcțiile de apărare, că prezintă mari dificultăți pentru navigație și că în partea sud-estică adâncimea lui este simțitor micșorată, trebuie considerat ca nepotrivit pentru un atac serios împotriva Kronstadtului. În cazul cînd o anumită fărîmîtare a forțelor nu ar avea consecințe dezastruoase, el poate fi folosit pentru a trimite cîteva dintre vasele mai ușoare de partea cealaltă a insulei, unde, după ce ar reduce la tăcere bateria răsăriteană, care nu e prea puternică, ar putea ocupa o poziție avantajoasă în vederea bombardării orașului Kronstadt, în care se află nu numai principalele depozite de intendență și șantiere navale ale flotei de război a Rusiei din regiunea Mării Baltice, dar și mult lemn de construcție aparținînd unor persoane particulare ; de aceea orașul este plin de materiale ușor inflamabile, și deci cîteva proiectile bine țintite pot provoca un incendiu uriaș, care să distrugă într-o singură noapte depozitele de materiale acumulate în decurs de ani de zile, ale flotei de război. Există oare o posibilitate reală de a ocupa o asemenea poziție cu un număr suficient de nave de război ușoare ? Acest lucru se poate aprecia numai pe baza unui examen temeinic al situației la fața locului, îmbinat cu noi măsurători ale adîncimii. Merită oare să se pornească la o asemenea acțiune ? Aceasta va depinde de raportul de forțe. Aici trebuie să ne mărginim la

* Un stînjen marin = 182 cm. — *Nota trad.*

concluziile care se pot trage chiar de la distanță, confruntînd informațiile cele mai demne de încredere de care dispunem.

Așadar, principala linie de atac rămîne canalul navigabil din sud, care duce la Rada mare și la Rada mică, cărora li se spune și strîmtorile. Aici canalul navigabil de 4 stînjani, larg de cîteva mile la extremitatea de nord-vest a insulei, se îngustează brusc pînă la o milă la o distanță de două mile de portul interior și formează apoi un unghi foarte ascuțit, al cărui vîrf se află în fața Portului de război. În acest loc canalul navigabil este tăiat de o limbă îngustă de nisip, care leagă bancul de nisip de la Oranienbaum de insulă și care reduce adîncimea maximă a canalului la 3,5 stînjani marini. Rușii au păstrat cu grijă această pavază naturală a Portului lor de război, deși pentru înlăturarea ei ar fi fost suficientă o simplă lucrare de dragaj. Prin urmare, acest canal navigabil de 4 stînjani, a cărui parte centrală nu are nicăieri o adîncime mai mică de 4,5 stînjani marini și prin care pot trece și cele mai mari vase de război, este principala cale de acces spre Kronstadt, iar lupta hotărîtoare trebuie să aibă loc în dreptul vîrfului unghiului ascuțit, acolo unde pe o lungime de 1,5 mile canalul nu este mai larg de 400 de iarzi.

Acest canal navigabil este protejat de fortificațiile cele mai felurite — de la construcțiile antediluviene de pe vremea lui Petru cel Mare pînă la cele mai moderne și impunătoare construcții cu două-trei rînduri suprapuse de tunuri. Este demn de remarcat că punctele cele mai importante sînt apărate de fortificații învechite și care pe deasupra prezintă lipsuri importante : *acesta este punctul vulnerabil al Kronstadtului*. Aceste vechi fortificații constau din mici bastioane, tunurile sînt instalate în spatele unor parapete descoperite, în timp ce tunuri închise în cazemate sînt puține la număr sau lipsesc cu desăvîrșire ; bastioanele sînt extrem de mici și înguste, și de aceea numărul tunurilor instalate aici este și el foarte mic în raport cu lărgimea frontului lor. În afară de aceasta trebuie să relevăm că jumătate din aceste tunuri sînt îndreptate mai ales înspre locurile puțin adînci, de unde se poate aștepta cel mult un atac cu canoniere. Dar pentru astfel de întărituri chiar și canonierele prezintă un pericol.

Spre deosebire de acestea, fortificațiile moderne sînt construite în conformitate cu principiile proclamate pentru prima oară de *Montalembert*, principii care, într-o formă mai mult sau mai puțin modificată, au fost unanim recunoscute și sînt aplicate îndeosebi la construcțiile de apărare a coastelor și a

porturilor. În afară de Kronstadt, se mai pot cita ca exemple de aplicare pe scară largă a lor în acest scop Cherbourg și Sevastopol. Aceste construcții se caracterizează prin două sau trei rânduri suprapuse de tunuri, tunurile din rândul de jos fiind instalate în cazemate — într-un fel de mici încăperi boltite, în care tunurile și servanții sînt foarte bine feriți de focul inamicului. Numai tunurile din rândul de sus sînt instalate în spatele unor parapete neacoperite, dar, fiind așezate la mai mare înălțime decît puntea superioară a celor mai mari nave cu trei punți, ele sînt bine apărate contra ghiulelelor. Primul atac va arăta dacă aceste forturi sînt destul de solide pentru a rezista zguduirilor produse de tirul propriilor lor tunuri și tirului distrugător al tunurilor inamicului ; dacă rezultatul va fi pozitiv, ele vor constitui o grea încercare pentru atacanți.

Putem considera că în regiunea canalului navigabil de la Kronstadt trec trei linii de fortificații.

Prima linie, sau linia exterioară, în formă de semicerc, acoperă gura Radei mari, sau partea canalului navigabil de 4 stînjeni, care are o lățime de o milă pînă la o jumătate de milă. Aripa dreaptă sau de nord a acestei poziții o formează *fortul Petru* — o redută neînsemnată cu spatele descoperit, situată pe insulă aproximativ la 1.400 de iarzi de canalul navigabil adînc ; o *baterie de mortiere*, instalată tot pe insulă la jumătate de milă mai spre răsărit și care poate fi socotită aproape inutilă, și *fortul Konstantin* — o redută puternică, închisă la spate, construită pe o limbă de nisip la o distanță de 1.000 de iarzi de marginea canalului navigabil, drept în fața bateriei de mortiere. Acesta este un fort de construcție modernă, prevăzut cu 50 de tunuri așezate în două rânduri suprapuse. Menirea sa este să acopere căile de acces exterioare ; el poate crea multe greutatea unei flote dispuse în ordine de bătaie ; dar, o dată acest fort depășit, jumătate din tunurile sale devin inutile.

În centrul primei linii se află *fortul Aleksandr* (altul decît cel situat la extremitatea nordică a insulei și care a fost amintit mai sus) ; acest fort este o construcție semicirculară cu temelia la 3 stînjeni marini sub apă, la 400 de iarzi distanță de locul unde canalul navigabil se îngustează pînă la o jumătate de milă. De aceea, în bătaia tunurilor acestui fort se află întregul canal navigabil de la un capăt la altul, și, deși pe planuri și pe hărți apare mic, el este prevăzut cu nu mai puțin de 72 de tunuri așezate în trei rânduri suprapuse. Dacă acest fort în formă de turn este construit destul de solid și dacă ven-

tilația cazematelor sale este destul de bună pentru ca fumul să fie eliminat, va fi nevoie de cel puțin două nave cu trei punți pentru a-i veni de hac.

În spatele acestui fort se găsește vechea *Citadelă* — o reșută a cărei lipsă de însemnătate este vădită chiar de existența noului fort, ce acoperă jumătate din sectorul bătut de tunurile ei.

În sfârșit, aripa stîngă sau de sud o formează *fortul* și *bateria Risbank*, situate la sud de intrarea în Rada mare. Acest fort, construit în secolul trecut, a fost supus unei modernizări, în urma căreia o parte din tunurile sale sînt așezate acum în două rînduri suprapuse, iar numărul total al tunurilor a fost mărit la 50. Cu toate acestea, el ocupă o suprafață mult mai mare decît forturile moderne, iar frontul său dinspre radă are în lățime circa 300 de iarzi și pe deasupra este expus tirului de anfiladă, parțial dinspre canalul navigabil și integral de pe o poziție pe care la o jumătate de milă mai spre apus o pot ocupa nave cu pescaj mai mic, în ape cu o adîncime de 3—3,5 stînji marini. Pentru a compensa acest neajuns, cu 600 de iarzi mai în spate a fost construită *bateria Risbank*, dar poziția acesteia nu prea corespunde scopului urmărit. Fortul Risbank este situat exact la o milă mai spre sud de *fortul Aleksandr*, și amîndouă aceste forturi acoperă cu focul lor încrucișat intrarea în Rada mare.

Această primă linie de fortificații ca atare nu ar fi chiar atît de greu de străpuns dacă nu ar fi sprijinită de focul liniei a doua, așezată în spatele celei dintîi. Linia a doua apără toată Rada mare, precum și intrarea în Rada mică. Ea este alcătuită din două întărituri așezate pe flancuri: *fortul Petru I* (un fort vechi, prost construit, un fel de cronwerk situat la jumătate de milă spre est de fortul Aleksandr și avînd pe un front de 250 de iarzi numai 24 de tunuri), *Kronșlot* (o întăritură învechită de tip bastion, avînd cinci fronturi, dintre care două sînt îndreptate spre ape puțin adînci și deci sînt inutile; deși cea mai lungă diagonală a sa măsoară 400 de iarzi, nu are mai mult de 36 de tunuri) și, în sfârșit, în centru, zidul apusean fortificat al *Portului comercial*. Acest zid depășește limitele insulei Kronstadt propriu-zise și ajunge pînă la canalul navigabil, care are aici o lărgime de numai 300 de iarzi și cu care formează un unghi drept. Zidul este prevăzut cu 70 de tunuri și 12 mortiere, dintre care o parte, după cît se pare, au fost demontate și de aceea nu pot stingheri prea mult navele. Împreună cu principalele fronturi ale fortului Petru I și cu cele

două fronturi ale Kronstadtului, tunurile de pe acest zid apără într-un mod cît se poate de eficace, prin focul lor încrucișat, partea interioară a Radei mari ; date fiind focul din prima linie și îngustimea canalului navigabil, pentru orice alte vase în afară de vapoarele cu elice va fi probabil extrem de greu să ocupe o poziție avantajoasă cu forțe suficiente.

Linia a treia, care apără nemijlocit Rada mică sau interioară, este formată în partea de sud a canalului navigabil dintr-un al treilea front (de nord-est) al Kronslotului, iar în partea de nord-est din zidurile întărite ale Portului comercial, Portului mijlociu și Portului militar. Acesta din urmă, care formează un unghi obtuz cu capătul răsăritean al Portului mijlociu, poate ține sub foc de anfiladă întreaga Radă mică, iar zidul dinspre sud al Portului comercial și cel al Portului mijlociu o apără printr-un foc frontal. Ambele ziduri sînt flancate de cîteva bastioane, porți fortificate și alte puncte întărite. Întrucît aici lărgimea canalului navigabil nu depășește nicăieri 250 de iarzi, lupta ar fi extrem de sîngeroasă, dar nu încape nici o îndoială că Kronstadtul ar fi nevoit să capituleze înainte ca navele să poată pătrunde atît de departe.

Întăritura centrală a acestei a treia linii și singura care ar putea aduce vreodată un folos practic este *fortul Menșikov*, primul bastion dinspre vest de pe zidul de sud al Portului comercial. Acest bastion a fost reconstruit și transformat într-un turn de proporții impunătoare, care are 44 de tunuri așezate în patru rînduri (suprapuse) ; jumătate din aceste tunuri acoperă cu foc de anfiladă cea mai mare parte a Radei mici și a Radei mari, iar cealaltă jumătate, din cauza orientării ambrazurilor, nu este aproape de nici un folos. Întrebarea este dacă nu cumva cele patru rînduri de tunuri nu se vor dovedi a fi o greutate prea mare pentru fundamentul nu tocmai solid al acestui edificiu.

Trebuie de asemenea să adăugăm că dinspre uscat Kronstadtul este apărat de fronturi regulate de bastioane, a căror străpungere ar necesita un asediu în toată regula ; or, dat fiind terenul mlăștinos al micii insule și avînd în vedere că singura bază de operații ar fi flota, un astfel de asediu prezintă mari greutăți. Kronstadtul poate fi luat numai dinspre mare.

Se înțelege că nu am putut descrie fortificațiile permanente decît pe baza ultimelor ridicări topografice și rapoarte militare. Se poate că în ultimii cîțiva ani să fi intervenit unele modificări, dar nu cred că prea importante.

Să recapitulăm. Soarta oricărui atac împotriva Kronstadtului va trebui să se decidă în Rada mare, și în acest sector singurele fortificații care pot respinge cu succes atacul flotei sînt forturile Aleksandr, Petru I, Risbank, cele două fronturi ale Kronșlotului, zidul de vest al portului și fortul Menșikov. Toate la un loc pot deschide focul asupra atacatorilor simultan din 350 de tunuri, din care cele mai multe sînt bine apărate de ziduri și bolți și trag prin ambrazuri înguste. Celelalte baterii fie că sînt îndreptate împotriva altor puncte de atac, fie că nu prezintă importanță, fie că nu vor putea atinge obiectivele dorite, acestea fiind în afara razei lor de acțiune.

Se pune întrebarea : se va putea oare aduce prin acest canal navigabil îngust și întortocheat un număr suficient de nave ca să poată face față atît frontului de nord cît și frontului de sud al apărării și să le reducă la tăcere dacă aceste nave vor fi expuse ele înseși unui foc din flancuri venind dinspre zidurile portului, din fortul Menșikov și din Kronșlot ? Poate că specialiștii navali vor răspunde la această întrebare, dacă nu cumva vor prefera să aștepte ca răspunsul să-l dea viața însăși. Bazîndu-ne pe modestele noastre cunoștințe de tactică navală, am spune că avem de-a face aici cu un caz în care superioritatea vaselor de linie cu elice poate da rezultate ce ar părea de neatins pentru vase cu pînze și vapoare cu roată.

Repetăm : partea cea mai vulnerabilă a Kronstadtului o constituie forturile cu o construcție învechită. Ele ocupă pozițiile cele mai favorabile și cea mai mare parte a spațiului existent, iar eficacitatea focului lor este departe de a fi cea necesară. Dacă fortul Risbank a fost modernizat, în schimb fortul Petru I și Kronșlotul au rămas la un nivel extrem de scăzut. Ele ar putea fi reduse la tăcere și, poate, chiar ocupate relativ cu ușurință, și în acest caz ar putea fi folosite pentru bombardarea orașului. Dar chiar din momentul cînd navele vor fi pătruns pînă la nivelul forturilor Aleksandr și Risbank, ele își vor putea îndrepta focul împotriva orașului, pricinuindu-i pagube imense, în cazul cînd forturile nu le vor da prea mult de furcă.

Scris de F. Engels
la sfîrșitul lunii martie 1854

Se publică pentru prima oară

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba engleză

A n e x e

Burghezia engleză ³⁴⁸

Ca urmare a creșterii influenței elementelor burgheze în Anglia, este firesc să presupunem că încetul cu încetul și vechea lor situație în raport cu aristocrația se va schimba potrivit noilor condiții și că relațiile care există în prezent între cele două clase vor deveni de fapt inacceptabile. Această presupunere este confirmată de unele fapte demne de atenție referitoare la ultimii cinci ani. Cu vreo cinci ani în urmă, bogatul bancher Jones Lloyd a fost făcut pair cu titlul de lord Overstone. El și-a folosit o parte din imensa lui avere pentru a cumpăra o moșie în comitatul Northampton. Aristocrația, credincioasă politiciii sale dintotdeauna, a hotărât să-l primească în rândurile ei nu pentru că era milionar, ci pentru că era mare proprietar funciar. Dar ce condiții i s-au pus lui Jones Lloyd? I s-a cerut să rupă orice legături cu afacerile bancare și cu comerțul. Și Jones Lloyd a acceptat. Așadar, este evident că aristocrația nu și-a schimbat cîtuși de puțin concepțiile ei tradiționale cu privire la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească cineva pentru a deveni pair. Dar oare toți membrii *marii burghezii* vor fi la fel de concesivi ca Jones Lloyd? Probabil că nu toți. Mai mult, cunoaștem un caz cînd un înalt demnitar a refuzat toată viața titlul de pair și a interzis și fiilor lui să-l accepte după ce va muri el. Ne referim la exemplul de neuitat al răposatului sir Robert Peel. Fiul și nepotul unor industriași și proprietari de fabrici din Lancashire, în ultimii ani ai vieții lui a aspirat la rolul de conducător al mării burghezii și, cu toate că de mult ar fi putut deveni pair, a preferat să rămînă primul printre membrii Camerei comunelor, întrucît n-a vrut să se retragă din viața publică ocupînd un loc în Camera lorzilor. Viața sa este o dovadă grăitoare că centrul de greutate al puterii politice se află undeva în sînul clasei burgheze. Ce exemplu de revoluționarism și ce prece-

dent constituie — dacă o privim prin prisma evenimentelor din 1848, încă vii în amintirea poporului — acea clauză a testamentului lui Robert Peel, care interzice copiilor lui să accepte titlul de pair dacă vreodată le va fi oferit drept recompensă pentru meritele de om politic ale tatălui lor ! Pe patul de moarte, el s-a răzbunat cumplit pe aristocrația ereditară pentru toate ironiile la adresa obîrșiei sale plebeiene cu care l-au tratat și din pricina căroră sufletul lui sensibil a avut atît de mult de suferit încă de cînd, băiat fiind, a venit la Harrow. Lordul John Russell a urmat și el exemplul lui sir Robert Peel. Deși era fiul și fratele unor duci de Bradford și ar fi putut de mult să devină pair, a refuzat. În ultimul timp, această hotărîre a sa a fost supusă la o grea încercare. Funcția de președinte al Consiliului privat este aproape întotdeauna ocupată de un pair, și cînd, la ultima remaniere a cabinetului, Russell a acceptat acest post, toată lumea a fost convinsă că va primi titlul de pair. Dar nu ! El a preferat să rămînă membru al Camerei comunelor, a renunțat la noul post, s-a adresat alegătorilor din orașul Londra și a fost reales în unanimitate în Camera comunelor. Cînd a început să circule zvonul că sir William Molesworth va fi ridicat la rangul de membru al Camerei lorzilor, el a considerat aceasta ca o jignire care i se aduce în calitatea lui de om politic și a publicat o dezmințire categorică, declarînd că nu intenționează nicidecum să accepte titlul de pair.

Toate acestea s-au referit la titlul de pair. S-ar părea însă că titlul de cavaler, întrucît nu implică o participare la exercitarea puterii politice, a fost introdus pentru a da o satisfacție parveniților din rîndurile burgheziei. Astfel se poate explica ridicarea la acest rang a lui sir Joseph Paxton, grădinarul-șef al ducelui de Devonshire, și a antreprenorului sir John Fox. Dar poate oare titlul de cavaler să satisfacă în toate cazurile simțul demnității de care e stăpînită burghezia ? Se pare că nu. Inginerul Stephenson a refuzat cu dispreț acest titlu amăgitor, și exemplul său a fost urmat foarte curînd de antreprenorul de cale ferată Dargan, care a considerat, desigur, că, acceptînd acest titlu, ar fi pus într-o situație falsă. Degeaba îl vizitează regina în vila lui somptuoasă — cinste rezervată în trecut numai celei mai înalte aristocrații. Modestul burghez refuză să se plece în fața maiestății regale, și regina Victoria, luînd brațul recalitrantului cetățean, își ia libertatea de a declara că în prezent feudalismul are nevoie de sprijinul conducătorilor industriali ai epocii.

Dar dacă burghezia smulge încetul cu încetul puterea din mâinile aristocrației, se impune în mod firesc întrebarea : cum își va folosi ea influența proaspăt câștigată ? Această chestiune trebuie examinată nu dintr-un punct de vedere de clasă, ci de pe poziții larg umanitare. Principala problemă care se pune în legătură cu aceasta este următoarea : în ce măsură se va răsfrînge această schimbare asupra soartei și condițiilor sociale ale milioanele de oameni ai muncii din Anglia ?

Unii politicieni care fac parte din așa-numita școală liberală au vorbit mult despre „unirea burgheziei cu clasa muncitoare”, dar aceasta este o idee absurdă, o himeră. O prăpastie adîncă îi desparte pe patroni de muncitori, pe stăpîni de slugi.

În ceea ce privește servitorii, este grăitoare ultima sentință a lui Talford :

„Cît de trist este — spune el — cînd te gîndești că alături de noi trăiesc bărbați și femei care se îngrijesc de confortul și de nevoile noastre, care locuiesc în casele noastre și ale căror *sentimente și caractere* ne sînt tot atît de puțin cunoscute ca și cînd ar fi *locuitori ai unei alte planete*”.

Și ca să nu se producă nici un fel de confuzie în legătură cu „locuitorii celor două planete”, doamnele din burghezie, uitînd că nu e prea mult timp de cînd ele însele aparțineau stării de jos, își silesc slugile-femei să poarte „bonete”, care să sublinieze originea lor de jos, și nu permit decît arareori servitoarelor să se îmbrace frumos, de teamă să nu se șteargă semnele distinctive ale proprietarilor, nu ai *pămîntului*, ci ai *banilor*.

Cît privește pe zilerii de tot felul, relațiile dintre ei și patroni sînt următoarele : toată lumea știe cu cîtă înverșunare s-au opus patronii la introducerea billului cu privire la ziua de muncă de zece ore. Toryi, înfuriați de pagubele pe care le-au avut de suferit de pe urma recentei aboliri a „legilor cerealelor”, au ajutat clasei muncitoare să obțină adoptarea acestui bill ; dar, după ce a fost promulgat, prevederile lui au început să fie eludate prin tot soiul de șiretlicuri, prin tertipuri mărunte și înșelăciuni ascunse, după cum reiese din rapoartele inspectorilor districtuali. În parlament, reprezentanții burgheziei înțîmpinau orice nouă încercare de a crea celor ce muncesc condiții mai omenești de existență, zbierînd că asta înseamnă comunism. D-l Cobden a procedat în felul acesta în repetate rînduri. În ateliere, de mulți ani patronii n-au alt scop decît să prelungească ziua de muncă mult peste ceea ce poate su-

porta un om și să reducă câștigul muncitorului calificat la nivelul aceluia al muncitorului necalificat printr-o aplicare fără scrupule a sistemului contractelor și prin ațîțarea unor muncitori împotriva altora. Acest sistem i-a făcut pînă la urmă pe membrii Asociației mecanicilor uniți să se revolte. Brutalitatea limbajului folosit de patroni, devenită un fenomen curent în vremea aceea, arată cît de puțin ne putem aștepta la sentimente omenești din partea lor. Ignoranța lor crasă a ieșit apoi la iveală și din faptul că Asociația patronilor a angajat un scriitorăș de mîna a treia, cu numele de Sidney Smith, pe care l-a însărcinat să-i apere în presă pe membrii săi și să ducă în coloanele ei un război împotriva muncitorilor răsculați. Stilul acestui scrib plătit corespundea întru totul sarcinii pe care o avea de îndeplinit ; cînd bătălia a luat sfîrșit, patronii, care nu mai aveau nevoie nici de opere literare, nici de presă, i-au făcut vînt năimitului lor. Dacă burghezia nu-și propune un program de studiu al disciplinelor clasice, asta nu înseamnă că ea ar studia știința sau literatura modernă. Registrul de contabilitate, biroul, afacerile acestea constituie, după părerea ei, o instrucțiune suficientă. Și deși pentru instruirea domnișoarelor burgheze se cheltuiesc sume mari, ele nu se aleg decît cu frînturi de „educație de salon” ; dar despre o adevărată educare a minții și despre îmbogățirea intelectului lor cu cunoștințe nici vorbă nu poate fi.

Strălucita pleiadă de romancieri englezi din zilele noastre, care în cărțile lor au dezvăluit lumii într-o formă plastică și plină de elocință mai multe adevăruri politice și sociale decît toți politicienii, publiciștii și moralistii de profesie luați la un loc, au caracterizat toate păturile burgheziei, începînd cu „prea nobilul” rentier și acționar, care consideră că e vulgar să ai vreo ocupație, și terminînd cu micul negustoraș și cu copistul dintr-un birou de avocatură. Cum i-au înfățișat Dickens și Thackeray, d-ra Brontë și d-na Gaskell ? Ca pe niște oameni prezumțioși și fățarnici, tiranici și ignoranți ; iar lumea civilizată a confirmat acest verdict printr-o epigramă ucișătoare : „Sînt servili față de cei situați pe o treaptă socială superioară lor și despotici față de cei situați pe o treaptă inferioară lor”.

Rigiditatea și îngustimea sferei în care se mișcă ei se explică în anumită măsură prin sistemul social a cărei parte o constituie. Așa cum asupra nobilimii ruse se exercită, pe de o parte, asupra de sus a țarului, iar pe de altă parte teama de masele înrobite, aflate sub călcîiul ei, așa și burghezia

engleză este strînsă ca într-un clește între aristocrație, pe de o parte, și clasa muncitoare, pe de altă parte. De cînd s-a încheiat pacea din 1815, de fiecare dată cînd burghezia voia să se ridice împotriva aristocrației, ea căuta să convingă clasa muncitoare că toate nenorocirile i se trag de pe urma cutărui sau cutărui monopol sau privilegiu al aristocrației. Așa a convins burghezia în 1832 clasa muncitoare s-o ajute să obțină billul cu privire la reformă, iar după ce l-a obținut *pentru sine*, refuză mereu clasei muncitoare un bill asemănător pentru ea ; ba mai mult, în 1848, înarmîndu-se cu bastoane ca acelea folosite de constableri speciali, burghezia s-a ridicat împotriva clasei muncitoare. Apoi ca panaceu universal împotriva tuturor suferințelor clasei muncitoare a fost proclamată anulara legilor cerealelor. Ea a reușit să obțină acest lucru în lupta împotriva aristocrației, dar „vremurile bune” încă nu au sosit, și anul trecut, parcă pentru a înlătura ultima posibilitate de a se repeta această politică în viitor, aristocrația a fost nevoită să consimtă la introducerea unui impozit pe succesiunile de bunuri imobiliare, impozit de care aristocrația se scutise singură, în chip egoist, în 1793, aruncîndu-l asupra succesiunilor de bunuri mobiliare. O dată cu această ultimă rămășiță de privilegiu al aristocrației a dispărut și ultima posibilitate de a înșela clasa muncitoare, încredințînd-o că singura vinovată de situația ei grea este legislația aristocrației. Clasa muncitoare a deschis acum larg ochii și ea începe să spună : „Petersburgul nostru este la Preston !” Într-adevăr, în ultimele opt luni orașul acesta a fost scena unor evenimente ciudate : o armată permanentă de 14.000 de bărbați și femei, care se bucura de sprijinul material al trade-unionurilor și al muncitorilor industriali din toate colțurile Regatului Unit, a pornit împotriva capitaliștilor o mare bătălie socială pentru putere, iar capitaliștii din Preston, la rîndul lor, prîmesc ajutor din partea capitaliștilor din Lancashire.

Oricare ar fi noile forme pe care le va lua pe viitor această luptă socială, ceea ce vedem în prezent nu este decît începutul ei. După cum se pare, îi este dat să devină o luptă pe scară națională și să treacă prin faze pe care nu le-a mai cunoscut istoria. Căci trebuie să avem în vedere că, deși clasa muncitoare mai poate suferi unele înfrîngerii temporare, au început să acționeze importante legi sociale și economice care îi vor asigura victoria finală. Aceeași dezvoltare a industriei care a determinat burghezia să se ridice împotriva aristocrației împinge în prezent clasa muncitoare — și în parte la aceasta

contribuie și va contribui emigrarea — să se ridice împotriva burgheziei. Și așa cum burghezia dă lovitură după lovitură aristocrației, așa va primi și ea lovituri din partea clasei muncitoare. Faptul că burghezia a înțeles instinctiv acest lucru a și dus la frînarea acțiunilor ei împotriva aristocrației. Recentele acțiuni politice ale clasei muncitoare au învățat burghezia să urască mișcările politice deschise și să se teamă de ele. Ca să folosim jargonul ei : „oamenii bine nu participă la aceste mișcări, sir”. Păturile de sus ale burgheziei imită ca niște maimuțe modul de viață al aristocrației și caută să intre în legături de rudenie cu ea. Ca urmare, în Anglia feudalismul nu va pieri, ci se va menține sub acoperământul burgheziei, care a și început să intre în putrefacție. Cinstea de a cuceri victoria definitivă asupra feudalismului va reveni clasei muncitoare. Când va sosi momentul, pe arena luptei politice trei clase puternice, opuse una alteia, se vor înfrunța fățiș : una din ele va reprezenta proprietatea funciară, a doua — banii, a treia — munca. Și așa cum cea de-a doua o înfringe pe cea dintâi, ea va trebui, la rîndul ei, să cedeze locul succesorului ei pe arena luptei politice și sociale.

Publicat, ca articol de fond, în ziarul
„New York Daily Tribune” nr. 4.145
din 1 august 1854

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Adnotări

Date din viața și activitatea lui
Karl Marx și Friedrich Engels

Indici

Adnotări

1 Articolul „Războiul european“ a fost scris de F. Engels cu prilejul intrării flotei franco-engleze în Marea Neagră în noaptea de 3 spre 4 ianuarie 1854. Acest eveniment a fost precedat, în octombrie 1853, de declarația de război a Turciei împotriva Rusiei după ocuparea Principatelor dunărene de trupele rusești (iunie 1853); prima bătălie mai însemnată între trupele rusești și cele turcești a avut loc la Oltenița, la 4 noiembrie (23 octombrie) 1853 (vezi adnotarea 31); după aceea a urmat nimicirea escadrei turcești de către vasele rusești în lupta navală de la Sinope, la 30 (18) noiembrie 1853. Apariția flotei franco-engleze în Marea Neagră a însemnat de fapt începutul operațiilor militare ale Franței și Angliei împotriva Rusiei.

Articolul „Războiul european“ este una dintre numeroasele cronici militare scrise de Engels, la rugămintea lui Marx, pentru ziarul american „New York Daily Tribune“, care a apărut din 1841 până în 1924. Acest cotidian, fondat de cunoscutul ziarist Horace Greeley, a fost, până la mijlocul deceniului al 6-lea al secolului trecut, organul aripii de stînga a whigilor americani, apoi a devenit organ al partidului republican. În primele două decenii de apariție, ziarul s-a situat pe poziții progresiste și a dus luptă împotriva sclavagismului. A avut printre colaboratorii săi o serie de scriitori și ziariști americani de seamă; pe la sfîrșitul deceniului al 5-lea, unul dintre redactorii lui a fost Charles Dana, care se afla sub influența ideilor socialismului utopic. Colaborarea lui Marx la „New York Daily Tribune“ a început în august 1851 și a continuat timp de peste 10 ani, pînă în martie 1862; un mare număr de articole apărute în acest ziar au fost scrise de Engels, la rugămintea lui Marx. În articolele lor din „New York Daily Tribune“, Marx și Engels s-au ocupat de cele mai importante probleme care priveau politica internă și internațională, mișcarea muncitorească, dezvoltarea economică a țărilor europene, expansiunea colonială, mișcarea de eliberare națională din țările asuprite și dependente etc. În perioada de reacțiune care a început atunci în Europa, Marx și Engels au folosit acest ziar american, care se bucura de o largă răspîndire, pentru a dezvălui, pe bază de fapte concrete, racilele societății capitaliste, contradicțiile ireductibile care-i sînt inerente, precum și pentru a arăta caracterul mărginit al democrației burgheze.

Intr-o serie de cazuri, redacția acestui ziar a procedat în mod arbitrar cu articolele trimise de Marx, publicându-le pe unele din ele fără semnătura autorului, ca articole de fond, și făcând intervenții în textul lor. Totodată, cele mai interesante și mai importante articole apăreau fără semnătură. Marx a protestat în repetate rânduri împotriva acestor procedee ale redacției. La sfârșitul lunii martie 1854, Marx a propus în mod categoric redacției să publice ca articole de fond numai cronicile militare, sau să publice fără semnătură toate materialele primite de la el. Redacția ziarului „Tribune“ a început să folosească în mod sistematic ca articole de fond cronicile militare, care erau scrise mai cu seamă de Engels. În toamna anului 1854, aproape toate articolele trimise de Marx au apărut fără semnătură, iar multe dintre ele ca articole de fond.

Începînd din toamna anului 1857, ca urmare a crizei economice din S.U.A., care s-a răsfrînt și asupra situației financiare a ziarului, redacția i-a propus lui Marx să reducă numărul corespondențelor. Colaborarea lui Marx la „New York Daily Tribune“ a încetat definitiv la începutul războiului civil din S.U.A.; ruperea legăturilor dintre el și acest ziar s-a datorat în mare parte faptului că în redacție se întăriseră pozițiile adepților unui compromis cu statele sclavagiste și că ziarul părăsise pozițiile sale progresiste. — 3

- 2 Marx se referă la politica guvernului francez, care, în timpul campaniilor din 1796—1799 în Italia ale lui Napoleon Bonaparte, a căutat să se folosească de mișcarea de eliberare națională și republicană a poporului italian împotriva jugului austriac pentru a crea o serie de state italiene dependente, de fapt, de Franța; câteva regiuni italiene au fost direct alipite la Franța. — 4

- 3 Este vorba de desființarea Republicii romane și de restabilirea puterii laice a papei în iulie 1849, ca o consecință a intervenției întreprinse de Franța în urma unei hotărîri a guvernului lui Ludovic Bonaparte.

Ludovic Bonaparte urmărea să asigure tronul regatului napolitan lui Napoleon-Lucien-Charles Murat, fiul lui Joachim Murat, mareșal al lui Napoleon și fost rege al Neapolelui în anii 1808—1815. — 4

- 4 În timpul războiului pentru dreptul de succesiune la tronul Bavariei (1778—1779), care a avut loc între Austria și Prusia, aceasta din urmă, biziindu-se pe sprijinul guvernului țarist, a evitat tot timpul să dea bătălii decisive. Acest fapt a contribuit la întărirea pozițiilor Rusiei, care a avut un rol de arbitru la încheierea păcii și a căpătat dreptul de a se amesteca în treburile interne ale Confederației germane. Alianța defensivă încheiată după aceea (în 1780) între Rusia și Austria a dat o puternică lovitură tuturor planurilor Prusiei.

În 1800, în timpul războiului franco-austriac, Prusia a vrut să-și asume rolul de arbitru, dar această încercare a avut drept rezultat propria ei izolare.

În 1805, în timpul războiului dintre a treia coaliție (Austria, Anglia și Rusia) și Franța napoleoniană, Prusia, așteptînd desfășurarea evenimentelor, s-a situat pe o poziție de neutralitate. După zdrobirea coaliției a fost și ea zdrobită, în 1806, de trupele napoleoniene. — 5

- 5 *Strecoară țințari și inghit cămile* — proverb englez, luat din Biblie, care vizează pe cei ce dau atenție lucrurilor mărunte și nesocotesc pe cele importante. — 5
- 6 *Tunurile Paixhans* — tunuri folosite de către flotă, care au fost inventate în 1822 de generalul francez Paixhans; ele trăgeau cu bombe explozive. — 6
- 7 Zdrobirea armatei prusiene la Iena, în ziua de 14 octombrie 1806, a adus cu sine capitularea Prusiei în fața Franței napoleoniene și a arătat întreaga putreziciune social-politică a orînduirii feudale a monarhiei Hohenzollernilor. — 7
- 8 După înfrîngerea revoluției ungare din 1848—1849, Kossuth și aderenții lui au ascuns în regiunea Orșovei emblemele puterii regelui Ștefan, între altele și coroana lui, pe care împărații austrieci și-o puneau pe cap la înscăunarea lor ca regi ai Ungariei. La 8 septembrie 1853, guvernul austriac a descoperit ascunzătoarea, ceea ce a dat naștere la o mulțime de zvonuri în legătură cu divulgarea secretului. La 19 octombrie 1853, redacția ziarului „New York Daily Tribune”, luînd drept bune cele spuse de corespondentul său de la Londra, A. Pulski, a învinuit, pe nedrept, de acest lucru pe revoluționarul ungar B. Szemere. — 9
- 9 *Cabinetul tuturor talentelor* — denumire ironică dată guvernului de coaliție al lui Aberdeen (1852—1855), din care făceau parte reprezentanți ai whigilor și peeliștilor. Existența acestui guvern — în condiții cînd în Camera comunelor partidul de la putere era contrabalansat numericeste de partidul tory, aflat în opoziție — depindea de sprijinul așa-zisei „brigăzi irlandeze”, adică de sprijinul fracțiunii irlandeze din parlamentul englez, care număra peste 60 de deputați. La formarea guvernului său, Aberdeen oferise posturi ministeriale la trei deputați irlandezi, fapt care a provocat o sciziune în sînul brigăzii irlandeze (vezi adnotarea 116). — 10
- 10 Între 6 și 9 ianuarie 1854, în cîteva orașe din Devonshire au izbucnit tulburări în legătură cu aprovizionarea cu alimente; ele au fost provocate de o ridicare simțitoare a prețurilor la piine. În zilele următoare, tulburările s-au extins aproape în întregul comitat. La ele au luat parte mai ales femeii și copii, care au devastat magazinele alimentare. Aceste acțiuni au fost înăbușite cu forța armată. — 10
- 11 „*La Patrie*” — cotidian francez fondat în 1841; în 1850 el exprima interesele monarhiștilor uniți, grupați în așa-zisul partid al ordinii; după lovitura de stat de la 2 decembrie 1851 a devenit ziar bonapartist. — 10
- 12 Este vorba de o notă a Angliei, Franței, Austriei și Prusiei care a fost semnată la 12 decembrie 1853 de către ambasadorii acestor patru puteri la Constantinopol și prezentată Turciei la 15 decembrie 1853. Cele patru puteri ofereau guvernului turc serviciile lor de mediatore pentru restabilirea păcii între Rusia și Turcia și propuneau ca bază de tratative următoarele puncte mai impor-

tante : evacuarea de către Rusia a Principatelor dunărene, repunerea în vigoare a tratatelor anterioare dintre Rusia și Turcia și garantarea prin firmane a drepturilor speciale acordate creștinilor din Turcia. — 10

- 13 Este vorba de convenția de la Londra din 13 iulie 1841 cu privire la strimtorile Mării Negre, care a fost semnată de Rusia, Anglia, Franța, Austria și Prusia, de o parte, și de Turcia, de altă parte. Prin această convenție se stabilea că Bosforul și Dardanelele vor fi închise în timp de pace pentru vasele de război ale tuturor statelor. Această convenție anula tratatul de la Unkiar-Skelessi din 1833, care era favorabil Rusiei. — 11
- 14 „*The Times*” — cel mai mare cotidian englez de orientare conservatoare ; a fost fondat la Londra în 1785. — 11
- 15 „*The Standard*” — cotidian englez de orientare conservatoare ; a fost fondat la Londra în 1827. — 12
- 16 „*The Morning Chronicle*” — cotidian burghez englez care a apărut la Londra din 1770 pînă în 1862 ; organ al whigilor ; la începutul deceniului al 6-lea al secolului trecut a devenit organ al peeliștilor, iar apoi al conservatorilor. — 12
- 17 „*The Daily News*” — cotidian liberal englez, organ al burgheziei industriale ; a apărut, sub această denumire, la Londra din 1846 pînă în 1930. — 12
- 18 „*The Press*” — săptămînal englez, organ al torylor ; a apărut la Londra din 1853 pînă în 1866. — 12
- 19 Este vorba de un articol secret din tratatul ruso-turc de prietenie și apărare reciprocă, încheiat la Unkiar-Skelessi la 8 iulie (26 iunie) 1833 ; potrivit prevederilor acestui articol, Turcia era de fapt obligată, la cererea Rusiei, să nu permită intrarea vaselor de război străine în Marea Neagră. — 12
- 20 „*Neue Preussische Zeitung*” — cotidian ultrareacționar german, care a început să apară la Berlin din iunie 1848 ; a fost organul camarilei contrarevoluționare de la curte și al iuncherilor prusaci. Acest ziar este cunoscut și sub denumirea de „*Kreuz-Zeitung*”, deoarece avea pe frontispiciul lui o cruce. — 12
- 21 Încă din primii ani ai deceniului al 4-lea al secolului trecut, publicistul și fostul diplomat englez David Urquhart a început să publice în revista sa „*Portfolio*” (vezi adnotarea 40), sub formă de broșuri, o serie de documente care se refereau la diplomația secretă a puterilor europene ; printre acestea erau și unele care demascău activitatea diplomatică a lui Palmerston, conducătorul de fapt al politicii externe a Angliei în decursul unei perioade îndelungate.
- În seria articolelor sale de demascare intitulate „*Lordul Palmerston*” (vezi *K. Marx și F. Engels*, Opere, vol. 9, Editura politică, 1959, pag. 365—435), Marx, care ducea o luptă neobosită pentru

demascarea diplomației secrete a claselor guvernante, a folosit, pe lângă alte izvoare, și documentele publicate de Urquhart. Pe de altă parte, unele dintre articolele lui Marx despre Palmerston au fost retipărite de Urquhart în fascicule. În același timp, Marx a criticat cu asprime pe Urquhart și a respins cu hotărâre afirmațiile calomnioase ale presei burgheze, care-l calificau pe Marx drept un adept al lui Urquhart. Marx a subliniat în permanență deosebirea principială dintre poziția sa și aceea a lui Urquhart. În timp ce acesta pleda pentru menținerea și consolidarea Imperiului feudal turcesc, Marx și Engels erau pentru rezolvarea pe cale revoluționară a așa-zisei probleme orientale și considerau că e necesar să se acorde independența națională popoarelor slave și altor popoare care se aflau sub jugul turcesc. Într-o serie de articole cuprinse în volumul de față (pag. 283 și urm.), Marx îl caracterizează pe Urquhart însuși drept un reacționar care se teme, mai mult ca de orice, de revoluție, drept un ins cu concepții radical diferite de celea ale partidului proletar, singurul partid capabil să înlăture putreda temelie parlamentară a cîrmuirii oligarhice din Anglia. — 13

- 22 Este vorba de demisia, pentru scurt timp, a lui Palmerston din postul de ministru de interne (16—24 decembrie 1853). Palmerston a recurs la acest procedeu demagogic în speranța că va reveni la putere în calitate de șef al guvernului (vezi articolul lui Marx „Demisia lui Palmerston“ în *K. Marx și F. Engels*, Opere, vol. 9, Editura politică, 1959, pag. 576—579). — 19
- 23 Articolul „Războiul din Orient“ a fost scris de Marx în mod special pentru ziarul „Zuid Afrikaan“, care apărea la Kaapstadt (Capetown) în limbile engleză și olandeză. Propunerea de a colabora la acest ziar i-a fost făcută lui Marx în decembrie 1853, prin cumnatul său J. C. Juta. Din cele trei articole trimise de el n-a fost publicat decât unul. — 20
- 24 Știrea despre scufundarea de către turci a vasului de linie rusesc „Rostislav“ a apărut în ziarul „Times“ cu data de 9 ianuarie 1854. În documentele oficiale rusești („Raportul lui P. S. Nahimov către A. S. Menșikov în legătură cu bătălia navală de la Sinope“ și „Dare de seamă cu privire la avariile suferite de navele escadrei de sub conducerea lui P. S. Nahimov în lupta de la Sinope“) se arată că după bătălia navală de la Sinope „Rostislav“ a sosit cu bine în rada portului Sevastopol, unde a fost dat la reparație. — 23
- 25 Este vorba de una dintre încercările făcute în 1850, după moartea lui Ludovic-Filip, de a ajunge la o fuziune între legitimiști — adepții vechii ramuri a dinastiei franceze a Bourbonilor — și adepții ramurii, mai tinere, a orléaniștilor. La sfîrșitul anului 1853 a avut loc o întrevedere între contele Chambord, legitimist, pretendent la tronul francez, și ducele de Nemours, reprezentantul orléaniștilor, iar la începutul anului 1854 Chambord a făcut o vizită văduvei lui Ludovic-Filip. — 27
- 26 „*L'Entente cordiale*“ („antanta cordială“) — expresie folosită în secolul al XIX-lea prin care era denumită apropierea intervenită

între Franța și Anglia după revoluția din iulie 1830. În ciuda acestei „entente cordiale”, atât în deceniul al 4-lea cât și în perioada care a urmat s-a ajuns, în repetate rânduri, la o ascuțire a contradicțiilor franco-engleze într-o serie de probleme internaționale, printre care și problema orientală. — 27

- 27 Este vorba de protocolul semnat la 5 decembrie 1853, la Conferința de la Viena, de către reprezentanții Angliei, Franței și Prusiei și de ministrul de externe al Austriei, von Buol. În acest protocol, ca și în notele care i-au urmat, cele patru puteri își ofereau oficiile lor de mediatoare în aplanarea conflictului dintre Rusia și Turcia. În scrisoarea menționată de Marx, pe care ambasadorul francez și cel englez la Constantinopol au adresat-o la 12 decembrie 1853 lui Reșid-pașa, ministrul de externe al Turciei, se preciza că prezența flotei franceze și a celei engleze în Bosfor nu este altceva decât o dovadă a intențiilor amicale ale guvernelor Franței și Angliei față de Turcia și că, în cazul când guvernul țarist va încerca să debarce trupele sale pe teritoriul Turciei, flotele acestor puteri vor intra în acțiune pentru a apăra Imperiul otoman. — 27
- 28 Prin *tratatul de pace de la Kuciuk-Kainargi* (1774), Rusia căpăta o porțiune din litoralul nordic al Mării Negre cuprinsă între Bugul de sud și Nipru, împreună cu cetatea Kinburn, precum și Azovul, Kercicul și Enikale, și obținea, totodată, recunoașterea independenței Crimeii. Vaselul comercial ale Rusiei li se acorda dreptul de liberă trecere prin Bosfor și Dardanele. Potrivit prevederilor acestui tratat, sultanul era obligat să acorde o serie de privilegii bisericii ortodoxe; printre altele, în articolul 14 era prevăzută construirea unei biserici ortodoxe la Constantinopol. Prin *tratatul de pace de la Adrianopole* (1829), Rusia căpăta gurile Dunării cu insulele respective, precum și o parte considerabilă din litoralul de est al Mării Negre, situată la sud de vărsarea Kubanului în mare. Prin acest tratat, Turcia se obliga să recunoască autonomia Moldovei și a Valahiei, acordându-le dreptul de a-și alege singure domnitorii. Garanția acestei autonomii revenea Rusiei, ceea ce echivala cu instituirea protectoratului țarului asupra principatelor. Guvernul Turciei se obliga, totodată, să recunoască Grecia ca stat independent și să sancționeze printr-un firman autonomia Serbiei. Prin *tratatul de la Unkiar-Skelessi* (1833), Rusia și Turcia se obligau să se ajute între ele în caz de război cu vreun alt stat. În legătură cu articolul secret al convenției, vezi adnotarea 19. — 28
- 29 „*Augsburger Zeitung*” — așa se numea cotidianul reacționar german „*Allgemeine Zeitung*”, fondat în 1798; din 1810 pînă în 1882, acest ziar a apărut la Augsburg. — 33
- 30 *Landwehr* — acea parte din forțele armate ale Prusiei care cuprindea persoanele supuse obligațiilor serviciului militar și aparținând vechilor contingente care-și făcuseră stagiul în armata regulată și în rezervă. Potrivit legilor prusiene, chemarea sub drapel a landwehrului era posibilă numai în caz de război. — 37
- 31 La 1 noiembrie (20 octombrie) 1853, trupele turcești au părăsit Turtucaia (situată pe malul drept al Dunării) și au trecut pe una

- din insule, de unde amenințau postul de carantină de la Oltenița, care era ocupat de trupele rusești. Apoi, profitând de pasivitatea generalului Dannenberg, care comanda corpul de armată rus de la Dunăre, ele au trecut de pe insulă pe malul sting al acestui fluviu, unde au ocupat postul de carantină de la Oltenița și au făcut un puternic cap de pod, care era acoperit de focul bateriilor instalate pe insulă și pe malul drept al fluviului. Încercările întreprinse de trupele rusești la 4 noiembrie (23 octombrie) de a alunga pe turci de pe pozițiile ocupate de ei s-au soldat cu un eşec. — 39
- 32 Este vorba de nota celor patru puteri care a fost înminată Turciei la 15 decembrie 1853 (vezi adnotarea 12). În nota ei de răspuns de la 31 decembrie 1853, Turcia a făcut cunoscute condițiile pe baza cărora era dispusă să ducă tratative de pace prin intermediul Angliei, Austriei, Franței și Prusiei: 1) menținerea și garantarea integrității teritoriului ei; 2) evacuarea Principatelor dunărene; 3) reînnoirea și respectarea tratatului din 1841 și 4) respectarea suveranității sultanului. Aceste condiții au fost aprobate de noua conferință a ambasadurilor, care a avut loc la Viena la 13 ianuarie 1854, și au fost apoi comunicate guvernului țarist. — 41
- 33 Este vorba de cererile prezentate Turciei, în numele guvernului țarist, de către Menșikov pe când se afla la Constantinopol în calitate de ambasador extraordinar (28 februarie — 21 mai 1853). Țarul cerea să i se recunoască dreptul de ocrotire a tuturor supușilor ortodocși din Turcia și voia ca această recunoaștere să capete formă legală prin cuvenitul tratat politic extern (sened). — 42
- 34 „*The Spectator*” — săptăminal englez de orientare liberală, a apărut la Londra cu începere din 1828. — 43
- 35 Pentru caracterizarea campaniei îndreptate împotriva lui Albert, prințul consort, Marx folosește materialul publicat la 21 ianuarie 1854 de „*The People's Paper*”, organul săptăminal al cartiștilor. „*The People's Paper*” a fost fondat în mai 1852, la Londra, de către E. Jones, unul dintre conducătorii cartismului revoluționar, prieten al lui Marx și Engels. Din octombrie 1852 și pînă în decembrie 1856, ziarul a avut printre colaboratorii săi pe Marx și Engels, care dădeau ajutor și la redactarea lui. În afară de articolele scrise de Marx și Engels în mod special pentru el, ziarul reproducea principalele articole publicate de ei în „*New York Daily Tribune*”. În această perioadă, „*The People's Paper*” a apărut în mod consecvent interesele clasei muncitoare și a propagat ideile socialismului. Aproximarea lui Jones de radicalii burghezi a dus la încetarea colaborării lui Marx și Engels la „*People's Paper*” și a provocat o rupere temporară a relațiilor lor cu Jones. În iunie 1858 ziarul a încăput în miinile unor oameni de afaceri burghezi. — 44
- 36 „*The Morning Advertiser*” — cotidian englez, fondat la Londra în 1794; în deceniul al 6-lea al secolului trecut a devenit organ al burgheziei radicale. — 45
- 37 Este vorba de declarația făcută de Suedia și Danemarca (în decembrie 1853) că vor păstra neutralitatea în caz de izbucnire a ostilităților în Marea Baltică. — 48

- 38 *Școala manchesteriană* — curent economic englez care exprima interesele burgheziei industriale. Adepții acestui curent, liber-schimbistii, militau pentru libertatea comerțului și pentru neamestecul statului în viața economică. Centrul de agitație al liber-schimbistilor era la Manchester, unde în fruntea acestei mișcări se aflau doi fabricanți de textile, Cobden și Bright, care în 1838 au organizat Liga împotriva legilor cerealelor. În anii 1840—1860, liber-schimbistii din Anglia formau o grupare politică aparte, care mai târziu a intrat în partidul liberal. — 48
- 39 Este vorba de ucazul dat de guvernul țarist la 2 martie (19 februarie) 1836 în legătură cu înființarea, pe brațul Sulinei, a unui post de carantină rus, care avea de fapt rolul unei vămi de control asupra mersului vapoarelor pe această porțiune a Dunării. — 49
- 40 „*Portfolio*” — denumire prescurtată a culegerii de documente și materiale diplomatice publicate de D. Urquhart la Londra. Seria „The Portfolio; or a Collection of State Papers” („Portofoliul sau o Colecție de documente oficiale”) a apărut în anii 1835—1837, iar o altă serie în anii 1843—1845, sub denumirea „The Portfolio. Diplomatic Review” („Portofoliul. Cronică diplomatică”). — 49
- 41 A. Somerville. „Cobdenic Policy the Internal Enemy of England. The Peace society, its combativeness. Mr. Cobden, His secretiveness. Also, a Narrative of Historical Incidents” („Politica lui Cobden, dușmanul intern al Angliei. Asociația păcii și combativitatea ei. D-l Cobden și firea lui ascunsă. În plus, relatarea unor episoade istorice”), Londra, 1854, pag. 36. — 49
- 42 Este vorba de pamfletul anonim al lui Cobden „Russia. By a Manchester manufacturer; author of «England, Ireland, and America»” („Rusia. De un fabricant din Manchester. Autorul cărții «Anglia, Irlanda și America»”), Edinburgh, 1836. — 50
- 43 *Liga împotriva legilor cerealelor* a fost înființată în 1838 de Cobden și Bright, fabricanți din Manchester. Militând pentru libertatea deplină a comerțului, Liga urmărea să obțină abrogarea legilor cerealelor pentru a face posibilă scăderea salariilor muncitorilor și a slăbi pozițiile economice și politice ale aristocrației funciare. După abrogarea legilor cerealelor, în 1846, Liga și-a încetat existența. — 51
- 44 Potrivit unei tradiții existente în Anglia, din cei vreo 100 de pairi irlandezi (moșieri englezi care au primit pământ în Irlanda înainte de unirea din 1801), 26 erau aleși în Camera lorzilor, iar ceilalți puteau fi aleși în Camera comunelor. — 51
- 45 „*The Economist*” — revistă săptămînală engleză pentru probleme economice și politice, fondată la Londra în 1843; organ al marii burghezii industriale. — 51
- 46 „*Moniteur*” — denumire prescurtată a cotidianului francez „Le Moniteur universel”, organ oficial al guvernului; a apărut la Paris cu începere din 1789. — 53

- 47 Pe la sfârșitul lunii ianuarie și începutul lunii februarie 1854, A. F. Orlov, din ordinul lui Nicolaie I, a dus la Viena tratative cu împăratul austriac Franț-Iosif. Misiunea lui Orlov consta în a asigura o neutralitate amicală din partea Austriei în războiul din Crimeea, în schimbul căreia Rusia garanta inviolabilitatea posesiunilor austriece și se angaja să convingă Prusia și întreaga Confederație germană să se ralieze la această garanție. În afară de aceasta, țarul propunea Austriei un protectorat comun asupra statelor care s-ar forma în Balcani în cazul destrămării Turciei. Din cauza contradicțiilor existente între Rusia și Austria în problema orientală, misiunea lui Orlov n-a fost încununată de succes. — 55
- 48 Este vorba de tratativele purtate din mai și pînă în iulie 1833, la Constantinopol, de către A. F. Orlov în calitate de ambasador extraordinar și de comandant suprem al forțelor rusești venite să dea ajutor lui Mahmud al II-lea, sultanul Turciei, în lupta împotriva lui Muhammed-Ali, pașă al Egiptului, care se răzvrătise împotriva lui. În urma acestor tratative a fost semnat, la 8 iulie (26 iunie) 1833, tratatul de la Unkiar-Skelessi (vezi adnotarea 28). Succesul diplomatic al Rusiei a înăsprit contradicțiile anglo-ruse. — 55
- 49 Marx se referă la articolul său apărut în „New York Daily Tribune” cu data de 22 iunie 1853 (vezi K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 9, Editura politică, 1959, pag. 125—134). — 56
- 50 Este vorba de noua lege fundamentală a regatului danez, care a fost dezbătută la începutul anului 1854 și publicată în iulie 1854 (vezi volumul de față, pag. 413). Această lege întărea susținerea față de coroana daneză a părților componente ale regatului (Danemarca propriu-zisă, Schleswig, Holstein și Lauenburg), în dauna autonomiei lor. Ea a întâmpinat o puternică opoziție, iar în 1863, o dată cu adoptarea unei noi constituții, a fost abrogată. — 59
- 51 *Cărțile albastre* — denumire generică dată publicațiilor care cuprind materiale ale parlamentului englez și documente diplomatice ale ministerului de externe. Cărțile albastre, a căror denumire vine de la coperta lor albastră, au început să fie editate în Anglia încă din secolul al XVII-lea. Ele reprezintă principalul izvor oficial al istoriei economice și diplomatice a acestei țări.
- În cazul de față, Marx se referă la ediția : „Correspondence respecting the Rights and Privileges of the Latin and Greek Churches in Turkey”. Presented to both Houses of Parliament by Command of Her Majesty („Corespondență în legătură cu drepturile și privilegiile bisericilor catolică și ortodoxă din Turcia”. Prezentată ambelor Camere din ordinul maiestății-sale), Londra, 1854. — 60
- 52 În 1839 au fost prezentate parlamentului dările de seamă asupra tratatelor dintre Burnes, împuternicitul englez la Kabul, și Dost-Muhammed, emirul Afganistanului, pe baza cărora, în 1838, guvernul englez, la cererea lui Palmerston, a declarat război Afganistanului. După cum s-a lămurit ulterior, din colecția de docu-

mente au fost sustrate filele cele mai importante, ceea ce a permis ca politica lui Dost-Muhammed să fie înfățișată ca vădit vrăjmașă Angliei. — 60

- 53 În 1839 a început războiul turco-egiptean, care la începutul deceniului al 5-lea a dus la agravarea problemei orientale și la ascuțirea contradicțiilor dintre marile puteri. În 1839, trupele sultanului au intrat în Siria, pe care o cucerise în anii 1831—1833 Muhammed-Ali, cirmuitorul Egiptului, dar au fost bătute. La insistențele puterilor occidentale, care se temeau de o intervenție separată a Rusiei în conflictul turco-egiptean, la 27 iulie 1839 a fost adresată sultanului o notă colectivă în care se oferea Porții ajutorul tuturor marilor puteri. Dar lupta dintre Anglia și Franța pentru sfere de influență în Orientul apropiat — în cazul de față în Egipt — a făcut ca convenția de la Londra din 15 iulie 1840 cu privire la măsurile de ajutorare militară a sultanului să fie semnată de Anglia, Rusia, Austria și Prusia, fără participarea Franței, care, mizînd de fapt pe Muhammed-Ali, a fost curînd nevoită să cedeze, lăsîndu-l pe acesta în voia soartei. — 61
- 54 Este vorba de naufragiul vasului „Tayleur“, care se afla în drum spre Melbourne ; această catastrofă s-a produs la 21 ianuarie 1854, lângă insula Lambay (în apropiere de Dublin) ; după cum au arătat cercetările, echipajul vasului era alcătuit din marinari recrutați la întîmplare, cu o slabă calificare. — 65
- 55 *Downing street* — stradă din centrul Londrei, unde se află reședința oficială a guvernului.
- Brigada irlandeză* — fracțiunea deputaților irlandezi din parlamentul Marii Britanii. În anii 1830—1860, o mare parte dintre membrii ei erau reprezentanți ai aripii conciliatoare, de dreapta, a mișcării naționale, aripă care exprima interesele virfurilor burgheziei irlandeze, ale landlorzilor și ale cercurilor clericale catolice. În același timp făceau parte din rîndurile ei și unii fruntași liberali irlandezi, care se sprijineau pe arendașii înstăriți. În condițiile echilibrului care se stabilise între tory și whigi, brigada irlandeză, alături de manchesterieni, avea posibilitatea să schimbe raportul de forțe în parlament, să influențeze asupra desfășurării luptei parlamentare și să decidă uneori soarta guvernului. — 65
- 56 Este vorba de convenția semnată în februarie 1835 de O'Connell, liderul mișcării burghezo-naționale irlandeze și conducătorul brigăzii irlandeze în parlament, de o parte, și liderii partidului whig, de altă parte. Datorită faptului că negocierile au avut loc la locuința din Londra a lordului Litchfield, această înțelegere a fost numită convenția de la Litchfieldhouse. — 66
- 57 „Societatea artelor și înșelătorilor“ — denumire dată de Marx Societății artelor și meseriilor, organizație burghezo-iluministă cu caracter filantropic, înființată în 1754 ; în deceniul al 6-lea al secolului trecut, în fruntea ei se afla prințul Albert. Această organizație susținea în mod demagogic că scopul ei este „încurajarea artelor, meseriilor și comerțului“, precum și răsplătirea acelor care contribuie „la acordarea de lucru săracilor, la lărgirea comerțului, im-

- bogățirea țării etc.“. În 1853, Societatea artelor și meseriilor, vrînd să împiedice dezvoltarea mișcării greviste de masă în Anglia și pregătirea Parlamentului muncitoresc de către cartiști (vezi adnotarea 92), a încercat să joace rolul de arbitru între muncitori și patroni. În ianuarie 1854 a avut loc adunarea Societății, la care au participat aproape 200 de oameni aparținînd celor mai diferite curente. E. Jones a încercat să propună o rezoluție prin care se recunoștea muncitorilor dreptul la grevă și se condamna lock-outul, dar lui Jones nu i s-a dat dreptul să vorbească. După aceea el și tovarășii lui au părăsit sala. Adunarea s-a transformat în discuții sterile pe tema lock-outului, a grevelor, a nivelului salariilor etc. — 66
- 58 Este vorba de așa-zisa Comisie de la Luxembourg — Comisia guvernamentală pentru problemele muncitorești, care se întrunea la palatul Luxembourg sub președinția lui Louis Blanc. Ea a fost instituită, la 28 februarie 1848, de guvernul provizoriu al Franței, sub presiunea muncitorilor, care cereau înființarea unui minister al muncii. Activitatea practică a acestei comisii, care era alcătuită din reprezentanți ai muncitorilor și patronilor, se reducea la arbitrajul în conflictele de muncă, care adeseori, din cauza tacticii de conciliere practicate de Louis Blanc, erau rezolvate în folosul patronilor. După acțiunea întreprinsă de masele populare la 15 mai 1848, guvernul a lichidat, la 16 mai 1848, Comisia de la Luxembourg. — 66
- 59 Cererea de extrădare a revoluționarilor unguri și polonezi, care după înăbușirea revoluției din 1848—1849 se refugiaseră în Turcia, a fost prezentată guvernului turc, în 1849, de către guvernele Austriei și Rusiei. Sub presiunea Angliei și Franței (în decembrie 1849, o escadră engleză a intrat în Dardanele), care se temeau de o întărire a influenței rusești în Turcia, această cerere a fost atunci retrasă. — 67
- 60 *Capitulațiile* (de la cuvîntul latin capitulare — a cădea de acord) — documente prin care se acordau avantaje comerciale și privilegii suverșilor statelor europene în țările din Orient, inclusiv Turcia (vezi articolul lui K. Marx „Declaraarea războiului. — În legătură cu istoricul apariției problemei orientale“, volumul de față, pag. 180—181). — 69
- 61 Marx folosește aici în mod ironic titlul dat de papă lui Ferdinand, regele Aragonului (1479—1516), pentru izgonirea maurilor din Spania, și folosit apoi, în mod obișnuit, de papii de la Roma cînd se adresaau regilor Spaniei. — 69
- 62 Este vorba de cartea: L. F. Simpson. „The Eastern Question: a Connected Narrative of Events from the Missions of Count Leiningen and Prince Menschikoff to Constantinople, to the present Day“ („Problema orientală: o expunere judicioasă asupra evenimentelor petrecute de la venirea misiunilor contelui Leiningen și a prințului Menșikov la Constantinopol pînă în zilele noastre“), Londra, 1854. Mai departe Marx citează niște materiale care se referă la conflictul austro-turc în legătură cu Muntenegru și care figurează la pag. 3—6 și 8—10 ale aceleiași cărți. — 70

- 63 Este vorba de răscoala din Grecia care a început în primăvara anului 1821. Ea a fost pregătită de eterii — societăți secrete ale patrioților greci. Semnalul pentru începerea răscoalei a fost dat prin trecerea Prutului, în martie 1821, de către un detașament comandat de Alexandru Ipsilanti — ofițer grec în slujba Rusiei care conducea la Odesa una dintre aceste eterii — cu scopul de a pătrunde în Grecia trecând prin Principatele dunărene. Expediția detașamentului lui Ipsilanti a eșuat, dar ea a constituit un impuls pentru izbucnirea unei răscoale de masă, care a cuprins în scurt timp întreaga țară. În ianuarie 1822, Adunarea națională, convocată la Epidaurus, a proclamat independența Greciei și a adoptat o constituție. Sultanul Turciei, nefiind în stare să înfrângă cu forțe proprii pe răsculații greci, a chemat în ajutor pe vasalul său Muhammad-Ali, cîrmuitorul Egiptului, ale cărui trupe, sub comanda lui Ibrahim-pașa, au pătruns în Moreea (Peloponez), dezlănțuind pretutindeni represiuni sălbatice împotriva populației grecești. La începutul răscoalei, puterile Sfintei Alianțe, și în special Rusia țaristă, au adoptat față de ea o atitudine categoric negativă. Dar marea simpatie pe care a trezit-o pretutindeni lupta grecilor și, mai ales, posibilitatea de a folosi această luptă pentru consolidarea influenței lor în sudul Peninsulei balcanice au determinat Anglia, Rusia țaristă și Franța să recunoască Greciei calitatea de parte beligerantă și să-i acorde ajutor militar. O însemnătate hotărîtoare pentru cucerirea independenței de către Grecia a avut victoria Rusiei în războiul ruso-turc din 1828—1829, în urma căreia Turcia a fost nevoită să recunoască Grecia ca stat independent. Dar cercurile guvernante ale puterilor europene i-au impus poporului grec un regim monarhist reacționar. — 71
- 64 Este vorba de scrisoarea trimisă de Napoleon al III-lea împăratului Nicolaie la 29 ianuarie 1854 și publicată la 14 februarie în „Moniteur universel”; ea a fost reprodușă de „New York Daily Tribune” cu data de 6 martie 1854. — 75
- 65 *Prima notă de la Viena* — denumire dată de Engels proiectului acordului de compromis dintre Rusia și Turcia, care a fost elaborat de von Buol, ministrul de externe al Austriei, și adoptat la conferința de la Viena a ambasadorilor Franței, Angliei și Prusiei, care a avut loc la sfîrșitul lunii iulie 1853. În această notă se prevedea că sultanul se obligă să respecte tratatele de la Kuciuk-Kainargi (1774) și Adrianopole (1829) și să mențină intacte drepturile și privilegiile bisericii ortodoxe în Imperiul otoman. Potrivit hotărîrii adoptate de conferință, nota urma să fie trimisă mai întîi țarului și, după aceea, dacă el o va primi favorabil, să fie trimisă sultanului. Nicolaie I a aprobat conținutul notei, rezervîndu-și totodată dreptul de a o interpreta cum va crede de cuviință, dar sultanul turc a declarat că refuză s-o accepte dacă nu se vor introduce în textul ei o serie de modificări și rezerve, pe care guvernul țarist le-a declarat inacceptabile. — 76
- 66 Engels se referă la războiul dus de Anglia împotriva Franței, care a durat din 1793 pînă în 1815. — 77
- 67 Mai departe urmează alineatul final, adăugat de redacția ziarului „New York Daily Tribune”: „În alt loc corespondentul nostru de

- la Londra dă de înțeles că nu poate să creadă într-o asemenea trădare, dar faptele sînt încăpăținate și pînă la urmă mintea trebuie să le recunoască. După ce puterile apusene au întreprins acțiuni atît de desperate pentru a evita războiul, e greu de crezut că ele s-ar putea opri aici". În cazul de față, prin corespondentul de la Londra redacția subînțelegea pe A. Pulski. — 79
- 68 Știrile publicate de Marx în articolul de față au fost comunicate de F. Lassalle într-o scrisoare cu data de 10 februarie 1854. Marx socotea că, făcînd cunoscute planurile guvernului prusian și, mai ales, intențiile lui de a aresta pe democrați, va putea să împiedice realizarea lor. — 80
- 69 În articolul de față și în cele următoare, consacrate unei analize a dezbaterilor din parlamentul englez în legătură cu războiul, Marx s-a folosit de dările de seamă stenografice ale ziarului „Times“, care conțineau uneori inexactități de fond și greșeli de tipar. Pentru analiza dezbaterilor parlamentare pe anii precedenți, Marx a folosit în mare parte „Dezbaterile parlamentare“ editate de Hansard la Londra (Hansard's Parliamentary Debates). — 83
- 70 Potrivit procedurii adoptate de parlamentul englez, la discutarea unor probleme importante, Camera comunelor se declară întrunită în ședință plenară în calitate de comitet (Committee of the whole House), ceea ce echivalează cu o ședință închisă; la asemenea ședințe, atribuțiile președintelui (Chairman of the Committees) sînt îndeplinite de una din persoanele trecute pe lista de președinți, care este desemnată în acest scop de șpicherul Camerei comunelor. La dezbatererea unor probleme importante în legătură cu acoperirea cheltuielilor statului, Camera comunelor se declară întrunită în calitate de comitet pentru căutarea de mijloace (Committee of Ways and Means). — 83
- 71 În 1844, Graham, ministrul de interne al Marii Britanii, pentru a face pe placul guvernului austriac, a dat dispoziție Departamentului poștelor din Anglia să pună la dispoziția poliției scrisorile emigranților revoluționari italieni, pentru a fi perlustrate. Printre altele au fost deschise și scrisorile adresate lui Mazzini de către frații Bandiera, în care aceștia expuneau planul expediției lor în Calabria. Cînd s-a pornit această expediție, membrii ei au fost arestați, iar frații Bandiera împușcați. — 85
- 72 În mai 1851 a sosit la Constantinopol ambasadorul francez Lavalette, care a înmînat sultanului o scrisoare prin care Ludovic Bonaparte, președintele Republicii Franceze, cerea să fie respectate toate drepturile și privilegiile bisericii catolice la Ierusalim. Prin firmanul de la 9 februarie 1852, sultanul recunoștea drepturile Franței, care fuseseră fixate anterior printr-o serie de tratate franco-turce. Dar astfel de privilegii voia să dobîndească și diplomația rusă pentru biserica ortodoxă; lupta pentru rezolvarea acestei probleme, care era de fapt o luptă pentru precumpănirea influenței ruse sau franceze în Orient, a avut ca rezultat o înăsprire pronunțată a relațiilor franco-ruse, care a fost ulterior una dintre cauzele războiului din Crimeea. — 86

- 73 La Navarino (astăzi Pylos, oraș și port în Grecia) s-a dat, la 20 octombrie 1827, o bătălie între flota turco-egipteană și escadrele unite ale Angliei, Franței și Rusiei, de sub comanda amiralului englez E. Codrington, care fuseseră trimise în apele grecești de către puterile europene în vederea unei mediații armate în războiul dintre Turcia și răsculații greci. Bătălia, care a început după ce comandamentul turc a refuzat să înceteze represiunile împotriva populației grecești, s-a soldat cu nimicirea completă a flotei turco-egiptene și a grăbit începerea războiului ruso-turc din 1828—1829, care s-a încheiat cu victoria Rusiei. În bătălia de la Navarino a avut un rol remarcabil escadra rusă, și în special vasul amiral „Azov“, de sub comanda lui M. P. Lazarev. — 90
- 74 „*The Morning Post*“ — ziar conservator englez; a apărut la Londra din 1772 pînă în 1937. Pe la mijlocul secolului al XIX-lea a fost organul elementelor de dreapta din partidul whigilor, care se grupaseră în jurul lui Palmerston. — 100
- 75 Este vorba de o depeșă pe care Pozzo-di-Borgo, ambasadorul Rusiei în Franța, a trimis-o cancelarului rus, contele Nesselrode, la 16 (4) octombrie 1825. Depeșa nu era altceva decît un răspuns la circulara scrisă de Nesselrode, din ordinul lui Alexandru I, la 18 (6) august 1825, și în care li se cerea ambasadorilor ruși din străinătate să-și spună părerea despre esența politicii duse de puterile apuse față de Rusia în problema orientală și despre linia de conduită pe care trebuie s-o urmeze diplomația rusă. În depeșa sa, Pozzo-di-Borgo, bazîndu-se pe analiza poziției pe care se situau diferitele state în problema orientală, își exprima părerea că Rusia trebuie să treacă la operații militare directe împotriva Turciei. Depeșa a fost publicată în „*Recueil des documents relatifs à la Russie pour la plupart secrets et inédits utiles à consulter dans la crise actuelle*“ („Culegere de documente în legătură cu Rusia, în cea mai mare parte secrete, și care pot fi consultate cu folos în criza actuală“), Paris, 1854. Primul număr al acestei publicații a apărut la Paris în iulie 1853, sub titlul „*Recueil des documents pour la plupart secrets et inédits et d'autres pièces historiques utiles à consulter dans la crise actuelle*“ („Culegere de documente, în cea mai mare parte secrete și inedite, și de alte documente istorice, care pot fi consultate cu folos în legătură cu criza actuală“) (juillet 1853). — 101
- 76 Vezi Karamzin. „*Istoria statului rus*“, vol. XI, Petersburg, 1835, cap. I, pag. 23. — 101
- 77 Prin sfînta alianță împotriva Franței, Marx subînțelege izolarea Franței, realizată de diplomația engleză în 1840 (vezi adnotația 53).
- Tratatul cu privire la Dardanele* — vezi adnotarea 13. — 103
- 78 Este vorba de răscoala populației grecești care a început în ianuarie 1854 și a cuprins o serie de regiuni grecești care făceau parte din Imperiul turcesc. Răsculații au căutat să se reunească cu Grecia, care a trimis trupe în regiunile răsculate. Guvernul turc, bîzîndu-se pe sprijinul Angliei și Franței, a înăbușit răscoala în iunie 1854. — 105

- 79 În timpul războiului austro-turc din 1788—1790, trupele austriece au ocupat Serbia (1789). Sub presiunea Angliei și Prusiei, Austria a încheiat, în 1791, cu Turcia tratatul de pace de la Șiștov (Sviștov), prin care se obliga să părăsească toate regiunile cotropite de ea. — 106
- 80 *Nervus belli* — forma prescurtată a dictonului roman : pecunia est nervus belli — banii sînt nervul războiului. — 108
- 81 Este vorba de Sociéte générale du Crédit Mobilier — mare bancă pe acțiuni franceză, fondată în 1852 de frații Pereira. Banca era în strînsă legătură cu guvernul lui Napoleon al III-lea, sub protecția căruia se îndeletnicea cu operații speculative ; în 1867 a dat faliment, iar în 1871 a fost lichidată. — 108
- 82 În februarie 1846, în ținuturile poloneze se pregătea o răscoală pentru eliberarea națională a Poloniei. Principalii ei inițiatori erau democrații revoluționari polonezi. Totuși, în urma trădării comise de elemente sleahstiste și a arestării conducătorilor mișcării de către poliția prusiană, răscoala generală a fost zădărnicită și nu s-au înregistrat decît unele izbucniri revoluționare răslețe. Numai în Republica Cracovia, care din 1815 era supusă controlului comun al Austriei, Rusiei și Prusiei, răsculații au reușit să obțină victoria, la 22 februarie, și să formeze un guvern național, care a lansat manifestul de desființare a servituților feudale. Totodată a avut loc și o răscoală a țăranilor ucraineni din Galiția. Răscoala de la Cracovia a fost înăbușită în martie 1846, după ce guvernul austriac a înăbușit mișcarea țăranilor galițieni. În noiembrie 1846, Austria, Prusia și Rusia au semnat un acord prin care Cracovia era anexată la Imperiul austriac. — 112
- 83 Potrivit prevederilor tratatului de pace încheiat la 6 august 1849 între Austria și regatul Sardiniei (Piemontul), Piemontul trebuia să plătească Austriei o contribuție de 75.000.000 de florini.
În 1853 guvernul austriac a confiscat averile emigranților din Lombardia și Veneția care au participat la revoluția din 1848—1849. — 113
- 84 *Granița militară* — denumire dată în secolele XVI—XIX regiunilor din sudul Imperiului austriac (Slovenia, Croația, Slavonia și Banatul), ai căror locuitori — grănicerii — erau obligați să facă serviciu militar la graniță, primind în schimb dreptul de folosință asupra unui lot de pămînt. — 114
- 85 În 1789, în Țările de Jos ale Austriei (Belgia) a izbucnit o răscoală națională împotriva stăpînirii austriece, cunoscută sub numele de revoluția din Brabant. Răscoala a fost înăbușită de armata austriacă în 1791. — 114
- 86 Vezi adnotarea 26. — 116
- 87 Chateaubriand. „Congrès de Véronne. Guerre d'Espagne. Négociations. Colonies espagnoles”. Vol. I-II, Bruxelles, 1838. — 121

- 88 Este vorba de tratatul încheiat în aprilie 1834 între Anglia, Franța, Spania și Portugalia (așa-zisa cvadruplă alianță). Acest tratat, care formal era îndreptat împotriva „puterilor nordice” absolutiste (Rusia, Austria și Prusia), permitea în realitate Angliei ca, sub pretext că acordă un ajutor militar guvernului spaniol și celui portughez în lupta împotriva pretendenților la tron — don Miguel în Portugalia și don Carlos în Spania —, să-și întărească pozițiile ei în aceste două țări. Aceasta a fost cauza înrăutățirii relațiilor dintre Franța și Anglia. — 121
- 89 Este vorba de căsătoria, în 1846, a reginei Isabella a II-a a Spaniei cu don Francisco de Assisi și a infantei Luisa-Fernanda cu ducele de Montpensier, fiul lui Ludovic-Filip, regele Franței. Isabella nu avea moștenitori direcți, așa că ducele de Montpensier devenea unul dintre primii pretendenți la tronul Spaniei. Această victorie a diplomației franceze a stîrnit o vie nemulțumire în Anglia, țară care a sprijinit opoziția burgheză din Franța împotriva guvernului lui Ludovic-Filip. — 121
- 90 În 1838, în urma refuzului emirului afgan Dost-Muhammed de a încheia un tratat cu Anglia împotriva Iranului și Rusiei, Anglia, neputînd să transforme Afganistanul într-un instrument al politicii ei, a hotărît să răstoarne, printr-o intervenție militară, pe Dost-Muhammed și să aducă la tron pe protejatul ei, șahul Șudja. Trupele engleze au năvălit în Afganistan, au cotoplit și au pustiit aproape întreaga țară și au făcut prizonier pe Dost-Muhammed; totuși stăpînirea englezilor n-a fost de lungă durată. În urma răscoalei populare din noiembrie 1841, trupele engleze au fost zdrobite și nimicite. În 1842 englezii au încercat încă o dată să cucerească Afganistanul, dar această încercare s-a terminat și ea printr-un eșec total. — 122
- 91 În 1851, în China a căpătat amploare mișcarea de eliberare anti-feudală, care a luat caracterul unui mare război țărănesc. În cursul acestui război, răsculații au întemeiat „Statul ceresc al mării prosperității” („Taipin tian-go”), de unde vine și denumirea de mișcarea taipină pe care a căpătat-o întreaga mișcare. Taipinii nimiceau pe feudalii manciurieni care dominau în China, desființau birurile, lichidau marea proprietate feudală. Mișcarea a căpătat și o nuanță religioasă — caracteristică pentru o mișcare țărănească, mai ales în Orient —, dînd astfel o lovitură preoțimii și mănăstirilor budiste, care erau reazemul dinastiei manciuriene. Revoluția taipină, care a pus bazele unei largi lupte a poporului chinez împotriva orinduirii feudale și cotoplitorilor străini, n-a fost însă în stare să lichideze modul de producție feudal existent în China. În statul taipin s-a format o pătură feudală proprie, care căuta să ajungă la un compromis cu clasele stăpînitoare, fapt care a constituit una dintre cauzele decăderii acestei mișcări. Principala lovitură i-a fost dată revoluției de intervenția fățișă a Angliei, S.U.A. și Franței, ale căror forțe armate, împreună cu trupele feudalilor chinezi, au înăbușit în 1864 răscoala taipină. — 122

92 Avîntul pe care l-a luat, în 1853, mișcarea grevistă de masă a proletariatului englez a determinat pe un grup de cartiști, în frunte cu Jones, să lanseze ideea creării unei largi organizații muncitorești, „Mișcarea de masă”, care trebuia să unească trade-unionurile și pe muncitorii neorganizați, cu scopul, în primul rînd, de a coordona grevele din diferite regiuni ale țării. Organizația trebuia să fie condusă de un Parlament al muncitorilor, convocat periodic și alcătuit din delegați aleși la mitingurile muncitorilor neorganizați și la adunările trade-unionurilor care au aderat la „Mișcarea de masă”. Parlamentul muncitorilor a fost convocat la Manchester la 6 martie 1854 și și-a desfășurat lucrările pînă la 18 martie 1854. El a dezbătut și a adoptat programul „Mișcării de masă” și a alcătuit un Comitet executiv, compus din 5 membri. Marx, care a fost ales delegat de onoare al Parlamentului, a trimis acestuia o scrisoare (vezi volumul de față, pag. 122—123), căreia i s-a dat citire la 10 martie. În această scrisoare, Marx a preconizat ca o sarcină primordială a mișcării muncitorești engleze crearea unui partid politic proletar de masă, de sine stătător. Marx acorda o mare importanță convocării Parlamentului muncitorilor, în care vedea o încercare de a scoate mișcarea muncitorească din Anglia din cadrul îngust al trade-unionismului, un pas spre îmbinarea luptei economice cu cea politică.

Dar încercarea de a organiza o „Mișcare de masă” nu a reușit, întrucît majoritatea liderilor trade-unionurilor, care aveau o atitudine negativă față de lupta politică, n-au sprijinit ideea creării unei organizații muncitorești de masă unite. Descreșterea mișcării greviste în vara anului 1854 a avut de asemenea o influență negativă asupra participării maselor largi muncitorești la această mișcare. După martie 1854, Parlamentul muncitorilor nu s-a mai întrunit niciodată. — 124

93 Vezi adnotarea 58. — 124

94 *Asociația națională cartistă* a fost întemeiată în iulie 1840. Această asociație a fost primul partid muncitoresc de masă din istoria mișcării muncitorești; în anii de avînt ai mișcării cartiste număra pînă la 40.000 de membri. Activitatea Asociației reflecta lipsa de unitate ideologică și tactică din rîndurile ei și ideologia mic-burgheză a majorității liderilor cartismului. După ce, în 1848, cartiștii au fost înfrinți, reprezentanții înaintați ai cartismului revoluționar, care se simțeau atrași spre comunismul științific, și în primul rînd E. Jones, au încercat, pe la începutul deceniului al 6-lea, să reorganizeze mișcarea cartistă pe baze socialiste. Această încercare și-a găsit expresia în programul adoptat de convenția cartistă din 1851. În a doua jumătate a deceniului al 6-lea, o dată cu victoria vremelnică a oportunistului în mișcarea muncitorească engleză și cu declinul cartismului, Asociația și-a încetat de fapt activitatea. — 125

95 Este vorba de manifestul lansat de Nicolaie I la 21 (9) februarie 1854, cu prilejul ruperii relațiilor diplomatice cu Franța și Anglia; în scrisoarea sa de la 9 februarie (28 ianuarie) 1854 adresată lui Napoleon al III-lea, Nicolaie I declara că nu acceptă nici un compromis în problema orientală. — 127

- 96 *Compania Mărilor Sudului* a fost fondată în Anglia prin 1712, sub pretextul de a înlesni comerțul cu America de Sud și cu insulele din Oceanul Pacific; adevăratul ei scop era însă specula cu titlurile de stat. Compania a obținut din partea guvernului o serie de privilegii și drepturi de monopol, printre care și pe acela de a emite hirtii de valoare în numele statului, și a desfășurat o vastă activitate speculativă care s-a soldat în 1720 cu falimentul ei. Acest faliment a dus la crearea unei mari datorii publice, din care Gladstone a încercat, în 1853, să lichideze o parte prin cumpărarea acțiunilor devalorizate ale acestei companii. — 131
- 97 *Războiul grecilor pentru independență* — vezi adnotarea 63. — 139
- 98 Articolul lui F. Engels „Retragerea rușilor de la Calafat” face parte din articolele lui Marx și Engels care au fost publicate concomitent în două organe de presă. Ca și în alte cazuri analoge, lipsind manuscrisul, a fost luat ca bază pentru traducere cel mai complet și mai autentic dintre textele tipărite, iar cele mai de seamă variante au fost tipărite în josul paginii. În cazul de față, articolul se tipărește după textul apărut în „People's Paper”, organul de presă al cartștilor. — 142
- 99 Lagărul fortificat de la Bunzelwitz (sau de la Werben) a fost construit din ordinul lui Frederic al II-lea, regele Prusiei, în 1761, în timpul războiului de șapte ani.
Fortificațiile de la Torres Vedras (în Portugalia, între riul Tajo și țărmul Atlanticului) au fost construite în 1810, din ordinul lui Wellington, pentru apărarea Lisabonei de atacul trupelor franceze.
Fortificațiile construite de trupele arhiducelui Carol al Austriei în timpul războiului coaliției a treia (1805) împotriva Franței napoleoniene se aflau nu departe de Verona.
În toate aceste trei cazuri, pozițiile întărite n-au fost cucerite de inamic. — 144
- 100 Este vorba de corespondența secretă purtată de lordul Seymour, ministrul plenipotențiar al Angliei la Petersburg, cu ministrul de externe al Angliei în legătură cu convorbirile dintre Seymour și Nicolaie I în chestiunea turcă, care au avut loc la începutul anului 1853. Desfășurarea acestor convorbiri și poziția dubioasă adoptată de guvernul englez sînt minuțios analizate de Marx în articolul de față și în articolul imediat următor: „Corespondența diplomatică secretă” (vezi volumul de față, pag. 160—176). — 148
- 101 „*Journal de Saint-Petersbourg*” — organ al ministerului de externe al Rusiei; a apărut în limba franceză, sub această denumire, din 1825 pînă în 1914, la Petersburg.
Este vorba de un articol apărut în „*Journal de Saint-Petersbourg*” de la 2 martie (18 februarie) 1854, în legătură cu discursul rostit de John Russell la 17 februarie 1854 în Camera comunelor (vezi volumul de față, pag. 85—86). Articolul făcea aluzie la existența unei înțelegeri, în problema turcă, între guvernul țarist și guvernul Angliei, și, pentru adevărarea celor spuse, se referea la corespondența secretă din 1853 și la memorandumul din 1844. — 148

- 102 Marx se referă la urmărirea lui sistematică de către agenții guvernului prusian. Unul dintre organizatorii acestei urmăriri în deceniul al 6-lea al secolului trecut a fost Bunsen, ambasadorul Prusiei la Londra, care se bucura de un anumit sprijin din partea autorităților engleze. În corespondența dintre Marx și Engels se menționează adeseori că scrisorile lor sînt perlustrate. — 159
- 103 Data cînd a fost scris acest articol a fost stabilită după carnetul de însemnări al lui Marx. În „New York Daily Tribune”, articolul a fost datat, din greșeală, „vineri 24 martie 1854”. — 177
- 104 Potrivit prevederilor unor legi care datau din 1662, în Anglia pauperii care se adresau unei epitropii pentru asistența săracilor, în oricare dintre parohii, puteau fi trimiși cu forța la domiciliu pe baza unei hotărîri judecătorești. La 10 februarie 1854 a fost depus un proiect de lege în Camera comunelor prin care în Anglia și în Wales era interzisă orice strămutare forțată a săracilor. — 178
- 105 La 12 martie 1854 a fost încheiat, la Constantinopol, un tratat între Franța, Anglia și Turcia, prin care aliații se obligau să acorde Turciei ajutor militar cu forțe maritime și terestre, iar Turcia se obliga să nu înceapă tratative de pace cu Rusia și să nu încheie pace fără consimțămîntul Angliei și Franței. — 178
- 106 *Ulemalele* sînt, în țările musulmane din Orientul apropiat și mijlociu, tagma superioară a teologilor și legiuitorilor, care concentra în mîinile ei procedura judiciară și conducerea tuturor instituțiilor și școlilor religioase; ulemalele se bucurau de o mare influență în viața politică a Imperiului otoman.
Fetva — hotărîre, în țările Orientului, prin care înaltul prelat musulman recunoștea că o măsură sau acțiune este permisă de coran și de șariat. — 178
- 107 *Statele berbere* — denumire dată, în literatura secolului al XIX-lea, statelor situate în Africa de nord, de-a lungul Mării Mediterane (Algeria, Tunisul, Marocul etc.). — 179
- 108 C. Famin. „Histoire de la rivalité et du protectorat des églises chrétiennes en Orient” („Istoria rivalității bisericilor creștine din Orient și a protectoratului asupra lor”), Paris, 1853, pag. 13; mai departe urmează citate de la pag. 15, 49, 50 și 54—55. — 179
- 109 „Capitulations, ou Traités anciens et nouveaux entre la cour de France et la Porte ottomane, renouvelés et augmentés l’an de J.C. 1740, et de l’hégire 1153; traduits à Constantinople par le sieur Deval, secrétaire-interprète du roi et son premier drogman à la cour ottomane, 1761”. — 181
- 110 În prefața sa la tragedia „Sémiramis” (1748), intitulată „Reflecții asupra tragediei antice și contemporane”, Voltaire scrie despre tragedia „Hamlet” a lui Shakespeare: „Îți vine să crezi că această operă este produsul fanteziei unui sălbatic beat. Dar printre aceste grosolane încălcări de formă, care fac ca și azi teatrul englez să fie atît de absurd și de barbar, găsești în «Hamlet», alături de alte

- ciudățenii și mai mari, idei sublime demne de cel mai mare geniu". — 186
- 111 *Pantalone* — unul dintre personajele comediei populare italiene cu măști, care înfățișa pe negustorul venețian, un bătrîn bogat, avar și prost. — 186
- 112 *Cutia Pandorei* — cutie a relexor și a discordiilor ; imagine literară avînd la bază vechiul mit grecesc al Pandorei, care a deschis, din curiozitate, o cutie în care erau închise toate nenorocirile posibile și le-a dat drumul afară. — 189
- 113 *Downing street* — vezi adnotarea 55. — 190
- 114 Este vorba de articolul de fond al ziarului „Times” din 3 aprilie 1854, în care redacția, criticînd cu asprime discursul rostit de Layard în Camera comunelor, pune sub semnul îndoielii și activitatea lui de arheolog-asirolog. Cele mai importante lucrări ale lui Layard în domeniul arheologiei sînt „Nineveh and its Remains” („Ruinele Ninivei”), apărută la Londra în 1848—1849 și „Nineveh and Babylon” („Ninive și Babilonul”), apărută la Londra în 1853. — 191
- 115 O amănunțită analiză a politicii externe a lui Palmerston a fost făcută de Marx în pamfletul „Lordul Palmerston”, scris în octombrie-începutul lui decembrie 1853 (vezi *K. Marx și F. Engels*, Opere, vol. 9, Editura politică, 1959, pag. 365—435). — 196
- 116 La formarea guvernului de coaliție, în decembrie 1852, primul-ministru Aberdeen a acordat posturi ministeriale la trei membri ai brigăzii irlandeze : Keogh, Sadleir și Monsell ; acest fapt a stîrnit un vehement protest din partea mai multor deputați irlandezi și a provocat o sciziune în sinul brigăzii. În spatele deputaților irlandezi care sprijineau guvernul se aflau înaltul cler catolic, burghezia irlandeză și landlorzii, care se temeau de un avînt al mișcării de eliberare națională în Irlanda. Cealaltă parte a brigăzii, în frunte cu Duffy, se sprijinea pe pătura arendașilor irlandezi înstăriți, care căutau să obțină din partea guvernului o nouă lege a arenzilor în Irlanda. — 199
- 117 Știrea inexactă despre evacuarea insulelor Aland de către ruși a fost publicată în ziarul „Times” din 7 aprilie 1854. — 200
- 118 Este vorba de o serie de conferințe organizate la Viena, în anii 1853—1854, de reprezentanții Angliei, Franței și Prusiei (ambasadorii acestor puteri la Viena) și von Buol, ministrul de externe al Austriei. Prima conferință, convocată în iulie 1853, la care a fost invitat și ambasadorul Rusiei, dar la care el a refuzat să participe, a avut drept scop oficial realizarea unei mediații între Rusia și Turcia în legătură cu ascuțirea relațiilor dintre ele. La aceste conferințe, care au fost convocate în mai multe rînduri, au fost, treptat, puse în concordanță și elaborate cererile care urmau să fie adresate Rusiei și Turciei de către cele patru puteri ; aceste cereri

au stat apoi la baza lucrărilor Conferinței de la Viena din 1855 și a tratatului de pace de la Paris din 1856, care a pus capăt războiului din Crimeea. — 204

- 119 La începutul anului 1853, guvernul austriac a expulzat din Lombardia peste 5.000 de locuitori originari din cantonul elvețian Tessin. Această măsură a fost luată de el pe motiv că insurecția de la Milano din 1853 a fost pregătită de emigranții revoluționari italieni, care își aveau domiciliul în Tessin. Abia în martie 1855, după lungi tratative diplomatice, guvernul austriac le-a dat voie să se întoarcă din nou în Lombardia. — 211
- 120 Prin partidul constituțional italian, Marx subînțelege partidul liberal (așa-ziii moderatti), de sub conducerea lui Cavour ; acest partid reprezenta interesele marii burghezii monarhiste liberale și ale nobilimii îmburghezite, care urmăreau să realizeze unirea de sus a Italiei, sub egida dinastiei de Savoia ; temîndu-se de mișcarea revoluționară a maselor muncitoare, ea și-a elaborat o tactică bazată pe folosirea unei situații internaționale favorabile și pe ajutorul primit din partea altor state. În anii 1853—1854, acest partid a militat pentru participarea Piemontului la războiul din Crimeea, de partea Angliei și a Franței, sperînd să-și asigure astfel sprijinul acestor puteri în lupta lui pentru eliberarea Italiei. Piemontul a intrat în război în 1855.
Ziarul „Unione” din Turin era organul aripii stîngi a acestui partid. — 213
- 121 Este vorba de articolul de fond al ziarului „Times” cu data de 19 aprilie 1854, în care era criticată lipsa de fermitate a guvernului în chestiunile legate de ducerea războiului. — 217
- 122 „Lloyd” — denumire prescurtată a săptămînalului liberal englez „Lloyd's Weekly London Newspaper”, care a apărut sub această denumire din 1843 pînă în 1918. — 219
- 123 Tratatul dintre Austria și Prusia a fost semnat la 20 aprilie 1854, la Berlin. — 220
- 124 Este vorba de protocolul conferinței ordinare de la Viena, care a fost semnat, la 9 aprilie 1854, de reprezentanții Angliei, Franței, Prusiei și Austriei. Puterile semnatare ale acestui protocol se obligau să nu recurgă la acțiuni separate pentru reglementarea conflictului dintre Rusia și Turcia. Au fost propuse următoarele puncte ca bază pentru un viitor acord : să fie respectată integritatea Imperiului turcesc ; să fie evacuate trupele rusești din Principatele dunărene ; să se acorde supușilor creștini ai sultanului libertăți religioase și civile compatibile cu independența și suveranitatea sultanului ; să se găsească garanțiile menite să asigure echilibrul european cu prilejul reglementării relațiilor politice ale Turciei. — 223
- 125 După cum se vede din carnetul lui de însemnări, la 2 și 5 mai 1854 Marx a trimis ziarului „New York Daily Tribune” două articole. Redacția ziarului însă a contopit aceste articole într-unul singur,

- pe care l-a publicat la 16 mai 1854 sub semnătura lui Marx. În volumul de față, acest articol este reprodus în forma în care a fost publicat în ziar. O parte din materialul trimis de Marx despre politica prusiană a fost folosit de redacție, într-o formă foarte denaturată, în articolul său de fond publicat la 19 mai 1854. — 226
- 126 „*L'Indépendance belge*” — cotidian burghez, fondat la Bruxelles în 1831; organ al liberalilor. — 227
- 127 „*Die Presse*” — cotidian burghez austriac de orientare liberală; a apărut la Viena din 1848 pînă în 1894; în anii 1861—1862, cînd se situa pe poziții antibonapartiste, a publicat articole și corespondențe ale lui Marx. — 231
- 128 „*Agramer Zeitung*” — cotidian care a apărut la Agram (Zagreb) cu începere din 1826; oficios al guvernului austriac. — 231
- 129 Este vorba de lupta de eliberare națională dusă de poporul german împotriva stăpînirii franceze după zdrobirea trupelor lui Napoleon în Rusia. În timpul acestei lupte, clasele dominante și dinastiile conducătoare au căutat să înteească starea de spirit șovină și să folosească lupta poporului pentru consolidarea rinduielilor feudale reacționare din Germania. — 232
- 130 *Treubund* — organizație șovină reacționară, înființată de monarhiștii prusieni la Berlin la sfîrșitul anului 1848. — 232
- 131 Marx se referă la seria de articole scrise de el în primăvara anului 1853 în legătură cu bugetul lui Gladstone (vezi *K. Marx* și *F. Engels*, Opere, vol. 9, Editura politică, 1959, pag. 46—89). — 235
- 132 Este vorba de acordul semnat la 19 (7) mai 1815, la Londra, între reprezentanții Rusiei, Angliei și Țărilor de Jos cu privire la restituirea cheltuielilor de război făcute de Rusia cu prilejul alungării trupelor lui Napoleon din provinciile olandeze și belgiene. Prin acest acord, guvernele Angliei și Țărilor de Jos se obligau să plătească drept compensație o parte din datoria contractată de Rusia la bancherii olandezi Hoppe & Co. (cîte 25.000.000 de guldeni olandezi) și dobînzile cuvenite pentru această datorie care rămîneau neplătite pînă la 1 ianuarie 1816. Într-un articol special din acest acord se stipula că plata datoriei încetează în caz că provinciile belgiene se vor desprinde de Țările de Jos. După revoluția din 1830 și formarea statului belgian independent, guvernul Țărilor de Jos a sistat plățile. Dar Palmerston, în numele guvernului englez, a semnat la 16 (4) noiembrie 1831 un nou acord cu Rusia, prin care se confirmau obligațiile financiare anterioare ale Angliei. — 241
- 133 În realitate, aici s-a comis o eroare: generalul D. E. Osten-Saken a comandat Corpul 3 armată de la Dunăre, iar după aceea (din decembrie 1853) tot el a comandat și trupele care au apărat litoralul mării de la Bug pînă la Dunăre; statul său major se afla la Odesa. — 242

- 134 *Bătălia de la Eckernförde* de la 5 aprilie 1849 — una dintre operațiile războiului pentru Schleswig-Holstein, care a avut loc între Danemarca și Prusia în anii 1848—1850. — 244
- 135 Articolele lui Marx în legătură cu curățirea moșiilor din Scoția și Irlanda au fost incluse în *K. Marx și F. Engels*, Opere, vol. 8, Editura politică, 1960, pag. 532—539, și vol. 9, Editura politică, 1959, pag. 165—171.
Mai departe Marx prezintă o serie de fapte concrete publicate de E. Jones în articolul de fond din 13 mai 1854 al ziarului „People's Paper”. — 248
- 136 Este vorba de una dintre cele mai mari greve ale muncitorilor englezi din deceniul al 6-lea al secolului trecut. În august 1853 au declarat grevă țesătorii și filatorii de la fabricile de bumbac din Preston și din împrejurimi, care au cerut sporirea salariului cu 10%; ei au fost sprijiniți de muncitorii din alte profesii. Ca răspuns la această grevă, în septembrie 1853 Asociația patronilor a declarat lock-out. Dintre cei 30.000 de muncitori din Preston, vreo 25.000 nu lucrau. O trăsătură caracteristică a mișcării greviste din 1853 a fost ajutorul dat greviștilor de către muncitorii din alte orașe, datorită cărui fapt muncitorii din Preston au putut să reziste peste 36 de săptămâni. Lock-outul a fost ridicat în februarie 1854, dar greva a continuat. Pentru zădărnicierea ei, Asociația patronilor a început să aducă la Preston muncitori din Irlanda și de la casele de muncă din Anglia. În martie 1854 au fost arestați conducătorii grevei. Pe măsura secătuirii fondurilor bănești, muncitorii erau nevoiți să se întoarcă la lucru. În mai greva a încetat. În legătură cu începutul grevei de la Preston, vezi *K. Marx și F. Engels*, Opere, vol. 9, Editura politică, 1959. — 251
- 137 Articolul de față, care a apărut în „People's Paper”, a fost publicat și în „New York Daily Tribune” sub titlul „Operațiile militare din Marea Baltică și din Marea Neagră. Sistemul franco-englez de ducere a războiului”.
În „People's Paper”, textul articolului a fost precedat de următoarele rânduri din partea redacției: „Pentru a face loc articolului de mai jos, scris cu atât talent de un cunoscut om politic european care se află în momentul de față în Anglia, am fost nevoiți să renunțăm la obișnuita cronică a evenimentelor”. — 253
- 138 Este vorba de rapoartele de la 1 și 5 mai 1854 ale amiralului Hamelin către guvernul francez în legătură cu acțiunile efectuate de escadrele aliate în Marea Neagră după bombardarea Odesei; aceste rapoarte au fost publicate, într-o formă prescurtată, în „Moniteur universel” din 21 mai 1854. — 256
- 139 Este vorba de marea concentrare și de manevrele militare care s-au desfășurat între 21 iunie și 20 august 1853 în apropierea orașului Chobham, situat nu departe de Londra, în vederea apropiatului război împotriva Rusiei. — 264
- 140 *Radicalii din Mayfair* — poreclă dată grupului de pseudoradicali (Molesworth, Bernal Osborne și alții), care reprezentau în realitate partea aristocrației engleze care cocheta cu cercurile democratice.

- Expresia „din Mayfair“ vine de la unul dintre cartierele elegante ale Londrei în care sînt situate vilele aristocraților. — 267
- 141 Este vorba de protocolul conferinței ordinare a reprezentanților Angliei, Franței, Austriei și Prusiei care a avut loc la Viena la 23 mai 1854. — 269
- 142 „*The Morning Herald*” — cotidian englez de orientare conservatoare ; a apărut la Londra din 1780 pînă în 1869. — 275
- 143 „*The Globe*” — denumire prescurtată a ziarului de seară englez „*The Globe and Traveller*”, care a apărut la Londra din 1803 ; organ al whigilor, iar în perioadele cînd ei erau la putere, ziar guvernamental ; în 1866 a devenit organ al conservatorilor. — 277
- 144 „*The Manchester Guardian*” — ziar burghez englez, organ al adeptilor libertății comerțului (free-traders), ulterior organ al partidului liberal ; a fost fondat la Manchester în 1821. — 281
- 145 Este vorba de zdrobirea armatei turcești lângă Viena, la 12 septembrie 1683, de către trupele austro-germane-poloneze, în care rolul hotărîtor l-au avut trupele poloneze de sub comanda lui Jan Sobieski. Această bătălie a oprit înaintarea turcilor în Europa centrală. — 282
- 146 J. Hammer. „*Geschichte des Osmanischen Reiches, grossentheils aus bisher unbenützten Handschriften und Archiven*”. Bd. 1-10, Pest, 1827—1832. — 282
- 147 *Peeliștii* — grupul torylor moderați care s-au unit în jurul lui R. Peel și au sprijinit politica lui de concesiî în favoarea burgheziei comerciale-industriale, în domeniul politicii economice, și care au menținut totodată dominația politică a marilor latifundiari și a oamenilor de finanțe. În 1846, Peel, făcînd pe placul burgheziei industriale, a obținut abrogarea legilor cerealelor, fapt care a stîrnit profunde nemulțumiri în rîndurile torylor protecționiști și a dus la sciziunea partidului tory și la izolarea grupului peelist. După moartea lui Peel (1850), adeptii lui au reprezentat o grupare politică lipsită de un program bine definit. Ei au făcut parte din guvernul de coaliție al lui Aberdeen (1852—1855) ; pe la sfîrșitul deceniului al 6-lea—începutul deceniului al 7-lea au intrat în partidul liberal. — 283
- 148 În carnetul de însemnări al lui Marx se menționează că la 6 iunie 1854 a fost trimis redacției ziarului „*New York Daily Tribune*” un articol despre Saint-Arnaud. Articolul n-a apărut. — 285
- 149 Este vorba de revoluția burgheză din iulie 1830 din Franța. — 285
- 150 „*Ajută-te singur și cerul te va ajuta*” — denumire a organizației politice de orientare liberală-moderată care a fost fondată în Franța în 1827, cu participarea a o serie de viitori oameni politici ai Monarhiei din iulie (Guizot, Barrot, Lafayette și alții) ; din această organizație făcea parte și grupul republicanilor burghezi (Flocon, Godefroy Cavaignac și alții).

Societatea lui 10 decembrie — organizație bonapartistă secretă, înființată în 1849; era alcătuită mai cu seamă din elemente declasate. O caracterizare amănunțită a acestei organizații a fost dată de Marx în lucrarea sa „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” (vezi *K. Marx și F. Engels*, Opere, vol. 8, Editura politică, 1960, pag. 168—171). — 286

- 151 Este vorba de lovitura de stat din 2 decembrie 1851 a lui Ludovic Bonaparte. — 288
- 152 Moltke. „Der russisch-türkische Feldzug in der europäischen Türkei 1828 und 1829” („Campania ruso-turcă din Turcia europeană în 1828 și 1829”), Berlin, 1845, pag. 206. — 297
- 153 *Başbuzuci* — denumire dată în secolele XVIII—XIX, trupelor neregulate din armata turcă, care se caracterizau prin lipsă de disciplină, cruzime și pornire spre jaf. — 299
- 154 Articolul de față a fost scris de F. Engels la 14 iunie 1854, la rugămintea lui Marx, care i-a făcut unele adăugiri și la 16 iunie l-a trimis ziarului „New York Daily Tribune”. Redacția l-a publicat ca articol de fond, adăugându-i următorul pasaj introductiv: „Coroșondența din Europa, ca și mulțimea de ziare primite de noi ieri o dată cu sosirea vaporului «America», confirmă pe de-a-ntregul știrea despre izgonirea rușilor din tranșeele lor din fața Silistrei și despre retragerea lor din Valahia pe linia Siretului. Am aflat că austriecii vor intra, fără îndoială, în Valahia, evacuată, potrivit prevederilor tratatului încheiat la Constantinopol, pe ziua de 14 ale lunii trecute. Tratatul, care în condițiile actuale prezintă o importanță destul de mare pentru țară, a fost încheiat, după cum ni s-a comunicat, potrivit indicațiilor directe date de prințul Metternich, care este din nou adevăratul conducător al politicii externe a Habsburgilor”.
- Din carnetul de însemnări al lui Marx se vede că el a inclus în acest articol și datele referitoare la Saint-Arnaud cu care a terminat caracterizarea făcută acestui fruntaș bonapartist în articolul de la 9 iunie 1854 (vezi volumul de față, pag. 285—288). Redacția ziarului a suprimat această parte a articolului. — 303
- 155 Este vorba de participarea trupelor Rusiei țariste la înăbușirea revoluției ungare din 1849. — 305
- 156 „*Wiener Medizinische Wochenschrift*” — revistă care a apărut la Viena cu începere din 1851. Marx se referă, probabil, la o serie de corespondențe din Valahia și la o corespondență din Dobrogea, apărute fără semnătură în această revistă în prima jumătate a anului 1854. — 306
- 157 Este vorba de discursul rostit de Aberdeen ca răspuns la cuvîntarea ținută de Lyndhurst la 19 iunie 1854, cu prilejul dezbaterii problemei orientale în Camera lorzilor. Lyndhurst, reprezentantul opoziției tory, criticase cu asprime politica externă a guvernului țarist față de Turcia și învinuise guvernul de coaliție că nu poartă război cu destulă hotărîre. Aberdeen, în discursul său, a apărat politica țarismului. — 316

- 158 Pasajele din depeșa trimisă la 13 (1) iunie 1829 de prințul Liven, ambasadorul Rusiei în Anglia, și de contele Matushevici conțelul Nesselrode sînt citate de Marx după textul apărut în revista „Port-folio” nr. 1, 1843, pag. 17—19, 21. — 318
- 159 *Cvadrupla alianță* — vezi adnotarea 88. — 322
- 160 Este vorba de revolta militară (pronunciamento) care a izbucnit la Madrid la 28 iunie 1854. Din primăvara anului 1854 începuse să crească în Spania nemulțumirea populară din cauza grelei situații economice din țară și a samavolniciei forțelor reacționare. Nemulțumirea maselor a crescut mai cu seamă după dizolvarea cortesurilor, care au încercat să se opună decretului adoptat de guvern prin care se cerea plata impozitelor cu 6 luni înainte. Conducătorii acestui pronunciamento, generalii O'Donnell și Dulce, care, călăuziți de scopuri personale, voiau să răstoarne dictatura lui San Luiz, au încercat să profite de această nemulțumire a maselor și au fost nevoiți să promită unele reforme burgheze în domeniul stabilirii impozitelor. Ei au promis de asemenea înlăturarea camarilei, convocarea cortesurilor, înființarea miliției naționale și alte reforme. Atragerea în luptă a maselor populare a dus la revoluția burgheză din anii 1854—1856, în cursul căreia, în 1854, la cirna statului a venit iarăși partidul progresiștilor, în frunte cu Espartero. Dar, speriată de activitatea maselor largi populare, burghezia a trecut de partea contrarevoluției și în 1856 cercurile ultrareacționare au pus din nou mîna pe putere. — 324
- 161 Marx se referă, probabil, la insurecția care s-a produs în unitățile militare ale garnizoanei Saragosa în februarie 1854. — 324
- 162 „*Faimoasa luptă de la Bronnzell*” — denumire ironică dată de Marx micii ciocniri care a avut loc între avangarda prusiană și cea austriacă la 8 noiembrie 1850. Prusia și Austria, care luptau pentru dobîndirea hegemoniei în Germania, își contestau una alteia dreptul de amestec în treburile interne ale Kurhessenului în vederea înăbușirii răscoalei care izbucnise acolo; datorită faptului că Austria a primit sprijin diplomatic din partea guvernului țarist, Prusia a fost nevoită să cedeze. — 326
- 163 *Nota de la Viena* — vezi adnotarea 65. — 327
- 164 Potrivit prevederilor unuia dintre articolele tratatului de la Adrianopole, încheiat între Rusia și Turcia (1829), Moldova și Valahia erau ocupate de trupele rusești pînă la achitarea contribuțiilor de către Turcia (ocupația s-a prelungit pînă în 1834). Turcia se obliga să recunoască autonomia Principatelor dunărene, acordîndu-le dreptul de a-și alege în deplină libertate domnitorii. În 1831 adunarea boierilor și a clerului din Moldova și Valahia, pe baza proiectului alcătuit de guvernul țarist, a adoptat Regulamentul organic, potrivit căruia în fiecare Principat puterea legiuitoare era acordată unei adunări alese de marii moșieri, iar puterea executivă era încredințată unor domnitori aleși pe viață de reprezentanții moșierimii, ai clerului și ai orașelor. Erau menținute rînduielile feudale de pînă atunci, printre care și claca, iar puterea politică era con-

centrată în mîinile marilor moşieri iobăgişti. În acelaşi timp Regulamentul introducea o serie de reforme burgheze: înlăturarea vămilor interne, libertatea comerţului, separarea justiţiei de administraţie, libertatea pentru ţăran de a trece de la un stăpîn la altul şi desfiinţarea torturilor. În timpul revoluţiei din 1848, Regulamentul organic a fost abrogat. — 330

- 165 *Convenţia de la Balta-Liman* a fost încheiată între Rusia şi Turcia la 1 mai (19 aprilie) 1849, în legătură cu staţionarea trupelor lor în Moldova şi Valahia, unde au fost trimise cu scopul de a înăbuşi mişcarea revoluţionară. Potrivit acestei convenţii, regimul de ocupaţie urma să fie menţinut pînă la înlăturarea definitivă a pericolului revoluţionar (trupele străine au fost evacuate din Principate abia în 1851); totodată era vremelnic introdus principiul numirii domnitorilor de către sultan, cu consimţămîntul ţarului, şi se prevedeau o serie de măsuri din partea Rusiei şi a Turciei, printre care şi o nouă ocupaţie militară în cazul izbucnirii unei noi revoluţii. În Principate era introdus din nou Regulamentul organic (vezi adnotarea 164). — 331
- 166 După cum se vede din scrisoarea trimisă de Marx lui Engels la 7 iulie 1854, articolul „Războiul de la Dunăre” (notat în carnetul de însemnări al lui Marx ca „Asediul Silistrei. Sfîrşit”) a fost reţinut de Marx şi expedit abia la 11 iulie 1854. — 333
- 167 Relatarea în legătură cu „Asediul Silistrei” făcută la 2 iunie 1854 de Charles Nasmyth, corespondentul lui „Times”, a fost publicată la 3 iulie. — 334
- 168 „*Gaceta*” — denumire prescurtată a ziarului spaniol „*Gaceta de Madrid*”, fondat în 1661; a fost organul oficial al guvernului. — 339
- 169 Partidul burghez liberal al progresiştilor a luat fiinţă în deceniul al 4-lea al secolului trecut; progresiştilor se sprijineau pe burghezia mijlocie şi mică de la oraşe, pe intelectuali şi pe o parte din ofiţeri. Revendicarea lor principală era monarhia cu drepturi limitate. În 1854, cînd a început revoluţia burgheză (1854—1856), progresiştilor, în frunte cu Espartero, au pus mîna pe putere. În cursul revoluţiei, speriaţi de amploarea pe care o căpăta mişcarea populară de masă, ei au început să facă concesii contrarevoluţiei, netezind astfel drumul pentru instaurarea unui regim reacţionar în Spania. — 342
- 170 Este vorba de decretul emis de guvernul spaniol (în mai 1854), care prevedea plata pe 6 luni înainte a impozitului funciar şi industrial. — 343
- 171 „*Kölnische Zeitung*” — cotidian german, care, sub titlul de mai sus, a apărut la Colonia cu începere din 1802; în perioada revoluţiei din 1848—1849 şi a reacţiunii care a urmat, acest ziar a oglindit politica laşă şi trădătoare a burgheziei liberale prusiene; el a dus o luptă înverşunată împotriva „Noii gazete renane”. — 343

- 172 Este vorba de depeșa trimisă la 12 iunie 1854 de către Manteuffel, prim-ministru și ministru de externe al Prusiei, baronului Werther, ministrul plenipotențiar la Petersburg. — 343
- 173 „*Spenersche Zeitung*” — denumire dată, după proprietarul său, ziarului „*Berlinische Nachrichten von Staats- und gelehrten Sachen*”, care a apărut la Berlin din 1740 până în 1874. A avut o orientare monarhist-constituțională. — 345
- 174 „*Le Siècle*” — cotidian francez, care a apărut la Paris din 1836 până în 1939. În deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea, el oglindea părerile acelei părți din mica burghezie ale cărei revendicări se limitau la o reformă constituțională moderată; în deceniul al 6-lea a devenit un ziar republican moderat. — 346
- 175 La 18 iunie 1837, în perioada revoluției burgheze spaniole din anii 1834—1843, a fost adoptată o nouă constituție, care reprezenta un compromis între o parte din liberalii burghezi și nobilimea liberală. Constituția din 1837 acorda cortesurilor dreptul de a se întruni din proprie inițiativă, dar în același timp continua să lase regelui dreptul de veto și dreptul de a dizolva cortesurile. Censul de avere pentru Camera inferioară era micșorat, deputații erau aleși prin vot direct; senatul era numit de rege, dintre persoanele care figurau pe o listă specială care-i era prezentată de către colegiile electorale. Constituția recunoștea drept religie de stat în Spania religia catolică. Constituția din 1837 a rămas în vigoare până în 1845. — 351
- 176 Este vorba de depeșa din 29 (17) iunie 1854 trimisă de contele Nesselrode prințului Gorceakov, reprezentantul Rusiei la Viena; ea conținea răspunsul guvernului rus la cererea categorică a Austriei de a evacua Principatele dunărene, care urmau să fie ocupate de trupele austriece în virtutea acordului încheiat între Austria și Turcia la 14 iunie 1854. Marx folosește o informație în legătură cu această depeșă care a apărut în „*Indépendance belge*” cu data de 12 iulie 1854 și care până atunci nu fusese publicată în întregime. — 351
- 177 Este vorba de acordul încheiat de Austria și Prusia la 20 aprilie 1854. O analiză minuțioasă a acestui acord găsim în articolul lui Marx „*Răscoala din Grecia. — Emigrația poloneză. — Tratatul dintre Austria și Prusia. — Documente referitoare la înarmarea Rusiei*” (vezi volumul de față, pag. 219—225). — 352
- 178 „*Oesterreichische Correspondenz*” („*Corespondență austriacă*”) — ziar litografiat, semioficios al guvernului austriac; a apărut la Viena, sub titlul de mai sus, în anii 1850—1863. — 353
- 179 Este vorba de un „*Memorandum adresat de guvernul sîrb Înaltei Porți în legătură cu ocuparea acestui principat de către trupele austriece*”; el poartă data de 17 (5) aprilie 1854. Chestiunea acestui memorandum a fost ridicată în Camera comunelor la 20 iunie 1854, iar interpelarea scrisă prin care se cerea publicarea acestui document a fost depusă la 22 iunie 1854. — 353

- 180 *Confederația germană* a fost constituită în urma unei hotărâri adoptate de Congresul de la Viena din 1815. În afară de statele germane au intrat în această confederație ducatele Holstein, care aparțineau coroanei daneze, și Luxemburg, care era o posesiune a regelui Țărilor de Jos. Regele Danemaricii, în calitate de duce de Holstein, și regele Țărilor de Jos, în calitate de mare duce de Luxemburg, făceau parte din Bundestagul Confederației germane. — 355
- 181 Sfirșitul acestui articol, consacrat chestiunii Peitman, precum și pasajele respective din articolele lui Marx, aflate la paginile 364 și 391 din volumul de față, se publică pentru prima oară în limba rusă. — 355
- 182 Marx se referă la reprezentanții a o serie de state germane (Bavaria, Saxonia, Hanovra, Württemberg, Baden, Kurhessen, Hessen-Darmstadt și Nassau), care în mai-iunie 1854 s-au întrunit într-o conferință în orașul Bamberg, în cadrul căreia s-a adoptat hotărârea de a adera la tratatul austro-prusian din 20 aprilie 1854 (vezi volumul de față, pag. 220—221). — 358
- 183 „*The Observer*” — săptăminal englez de orientare conservatoare; apare la Londra cu începere din 1791. — 358
- 184 „*Journal des Débats*” — denumire prescurtată a cotidianului burghez francez „*Journal des Débats politiques et littéraires*”, fondat la Paris în 1789. În perioada monarhiei din iulie a fost un ziar guvernamental, organ al burgheziei orléaniste. În timpul revoluției din 1848 a exprimat vederile burgheziei contrarevoluționare, ale așa-zisului partid al ordinii. După lovitura de stat din 1851 a fost organul opoziției orléaniste moderate. — 360
- 185 *Whitehall* — cartier din Londra în care își au sediul o serie de instituții guvernamentale. — 364
- 186 *Squeers* — personaj din romanul lui Dickens „*Viața și aventurile lui Nicholas Nickleby*”, tipul ignorantului ipocrit, crud și lacom. — 364
- 187 Pronunciamento-ul din 1843 — rebeliune militară contrarevoluționară organizată în cursul lunii mai de generalii Narvaez, Concha și alții împotriva dictaturii lui Espartero, liderul partidului progresist. Ei erau sprijiniți de o parte din progresiști, care erau nemulțumiți de politica dictatorului. La 30 iunie 1843 Espartero a fugit din Spania; după aceea a devenit dictator unul dintre liderii partidului moderados, Narvaez, care se sprijinea pe marii proprietari funciari. În țară a fost instaurată, pentru o perioadă îndelungată, dominația reacțiunii, care a dăinuit pînă la revoluția din 1854—1856. — 366
- 188 Războiul din Peninsula iberică, sau Războiul spaniol — denumire dată războiului dintre Anglia și Franța, care a avut loc pe teritoriul Spaniei și Portugaliei în anii 1808—1814. În același timp, pe întreg teritoriul peninsulei s-a desfășurat un război de independen-

dență, dus de popoarele din Spania și Portugalia împotriva ocupației franceze. — 366

- 189 Marx se referă la adoptarea Constituției de la Cádiz din 1812 (vezi adnotarea 191).

Anul 1822 a fost punctul culminant în desfășurarea revoluției burgheze din 1820—1823. În condițiile de ascuțire a luptei de clasă care s-au creat după zdrobirea complotului monarhist din vara anului 1822, au venit la putere reprezentanții aripii stîngi a mișcării revoluționare, exaltados (entuziaștii), care îl aveau printre fruntașii lor și pe Riego. Venirea la putere a acestor exaltados, care erau sprijiniți de partea democrată a ofițerimii, de burghezia mijlocie și mică de la orașe, de meseriași și de muncitori, era o dovadă că revoluția capătă o amploare tot mai mare. În legătură cu rolul jucat de armata revoluționară, vezi seria de articole „Spania revoluționară”, scrise de Marx (volumul de față, pag. 451—509). — 366

- 190 *Carliștii* — grupare reacționară, absolutistă clericală din Spania, care sprijinea pe don Carlos, pretendent la tron și fratele lui Ferdinand al VII-lea. Cu ajutorul militarilor și al clerului catolic și cu sprijinul țărănimii înapoiate din unele regiuni ale țării, carliștii au dezlănțuit în anii 1833—1840 un război civil, care s-a transformat de fapt într-o luptă între elementele catolice feudale și cele burgheze liberale și a dus la o a treia revoluție burgheză. În anii 1872—1876, carliștii, vrînd să aducă pe tronul spaniol pe un descendent al lui don Carlos, au dezlănțuit din nou războiul; și acest război s-a terminat tot cu înfrîngerea lor. — 367

- 191 *Constituția din 1812* (Constituția de la Cádiz) a fost adoptată de cortesurile întrunite în anii 1810—1813. Ea limita drepturile monarhiei, proclama națiunea drept purtătoare a puterii supreme și transmitea funcțiile legiuitoare cortesurilor unicamerale, alese pe bază de vot universal. Cortesurilor li se acordau drepturi largi în domeniul politicii externe și interne. Constituția introducea auto-administrația locală, impozitul progresiv și serviciul militar obligatoriu. În fiecare provincie era creată o miliție națională locală; era reorganizat întregul sistem judiciar. Procedînd la o democratizare a vieții interne în Spania, constituția menținea, în același timp, stăpînirea Spaniei asupra coloniilor. În 1814, o dată cu victoria reacțiunii, Constituția de la Cádiz a fost abolită. În prima jumătate a secolului al XIX-lea, Constituția din 1812 a fost stindardul mișcării liberale constituționale dintr-o serie de țări europene. — 367

- 192 Știrile în legătură cu evenimentele de la Barcelona au apărut la 19 iulie 1854 în ziarul francez „Moniteur universel”, care era organul oficial al guvernului lui Napoleon al III-lea. — 369

- 193 În martie 1848, guvernul provizoriu al Republicii franceze, în care rolul conducător îl avea partidul republicanilor moderați burghezi grupați în jurul ziarului „Le National”, a organizat la Paris niște ateliere naționale, încercînd astfel să facă din muncitorii lor un sprijin în lupta împotriva proletariatului revoluționar. Această încercare de a dezbina clasa muncitoare n-a reușit, și muncitorii de

la atelierele naționale au constituit simbul principal al participanților la insurecția din iunie 1848. — 370

- 194 La 12 mai 1854, fregata cu aburi engleză „Tigrul”, făcând o recunoaștere a litoralului Mării Negre, s-a lovit de o stîncă submarină în apropiere de Odesa; ea a fost supusă unui tir de artilerie care i-a provocat avarii serioase; echipajul a fost nevoit să se predea, iar vasul a ars. — 386
- 195 Vezi articolele lui Marx și Engels publicate în ediția de față a *Operele*, vol. 5 și 6. — 390
- 196 Aluzie la poziția adoptată de Palmerston în conflictul anglo-grec din 1850 în legătură cu soarta negustorului Pacifico, cetățean englez de origine portugheză. Casa din Atena a lui Pacifico a fost incendiată, ceea ce i-a dat pretext lui Palmerston, care era pe atunci ministru de externe, să trimită flota engleză în apele grecești și să prezinte guvernului grec un ultimatum conceput în termenii cei mai drastici. În agresivul discurs rostit de el în parlament, Palmerston a justificat măsurile sale prin necesitatea de a menține intact prestigiul supușilor englezi, pe care-i compara cu cetățenii Romei antice. Expresia „civis romanus sum” („sînt cetățean roman”), folosită de Palmerston cu acest prilej, servea drept formulă pentru precizarea privilegiilor și a înaltei poziții pe care o asigura cetățenia romană. — 391
- 197 Este vorba de războaiele de cotropire purtate de colonialiștii francezi în Algeria, în deceniile al 4-lea și al 5-lea ale secolului trecut, cu scopul de a supune această țară. Invasia francezilor în Algeria a provocat o îndelungată și dîră rezistență din partea populației arabe. Din partea francezilor, războiul a fost purtat cu o cruzime nemaipomenită. În 1847 cucerirea Algeriei a fost, în linii mari, terminată, dar lupta poporului algerian pentru independența sa n-a încetat. — 396
- 198 *Sikhii* — sectă religioasă apărută în secolul al XVI-lea pe teritoriul Pendjabului (India de nord). Învățătura sikhilor despre egalitatea oamenilor a devenit ideologia luptei desfășurate de țărani, încă de la sfîrșitul secolului al XVII-lea, împotriva feudalilor indieni și cotropitorilor afgani. Ulterior s-a desprins chiar din rîndurile sikhilor o pătură feudală, ai cărei reprezentanți stăteau în fruntea statului sikhilor, care cuprindea la începutul secolului al XIX-lea întregul Pendjab și o serie de regiuni vecine. În anii 1845—1846 și 1848—1849, Anglia a purtat sîngeroase războaie de cotropire împotriva sikhilor; ele s-au terminat cu intronarea dominației engleze în Pendjab, fapt care a desăvîrșit transformarea întregii Indii într-o colonie engleză.
- Începînd din 1811, cu unele întreruperi, Anglia a purtat în Țara Capului așa-zisele „războaie cafre” („cafri” — denumire generică folosită în secolul al XIX-lea pentru triburile din Africa de sud-est), cu caracter cotropitor, împotriva triburilor kosa. Prin tratatul de pace din 1853, triburile kosa au fost nevoite să cedeze colonialiștilor englezi o parte din pămînturile lor. — 396

- 199 Este vorba de mișcările apărute în 1847 în Elveția și Italia și care au fost vestitoarele revoluțiilor europene din anii 1848—1849. Vezi articolul lui F. Engels „Mișcările din 1847” (*K. Marx și F. Engels, Opere*, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 501—510). — 398
- 200 Este vorba de eroica insurecție de la 23—26 iunie 1848 a proletariatului parizian, care a fost înăbușită cu cruzime de burghezia franceză. Înfrângerea insurecției din iunie a fost semnalul pentru ofensiva contrarevoluției în țările europene. — 398
- 201 „Espanero. Historia de Su vida Militar y Política y de los grandes Sucesos contemporáneos” („Istoria activității sale militare și politice și a marilor succese obținute de el în vremea noastră”), lucrare în 4 volume, scrisă de istoricul burghez liberal José Secundo Flores; a apărut la Madrid în 1843. Marx s-a folosit de ediția a doua a acestei lucrări, ale cărei volume 1 și 2 au apărut în 1844, iar 3 și 4 în 1845. — 400
- 202 Bătălia din cîmpia Ayacucho (Peru) — una dintre cele mai mari lupte din războiul pentru independență al coloniilor spaniole din America (1810—1826) — a avut loc la 9 decembrie 1824. În această bătălie, unitățile armate ale Columbiei și Perului au nimicit aproape complet armata spaniolă. Această luptă a avut ca urmare independența Republicii Bolivia și asigurarea independenței Americii de Sud. — 400
- 203 La 31 august 1839, între comandantul suprem al forțelor militare ale carliștilor, generalul Maroto, și Espartero, care comanda trupele regale, a fost semnată, la Vergara, o înțelegere prin care se punea capăt războiului civil din Spania. Unitățile militare ale carliștilor au fost dizolvate și, la 14 septembrie 1839, don Carlos a emigrat în Franța. Încercarea generalului carlist Cabrera de a continua lupta a dus, în iulie 1840, la zdrobirea totală a carliștilor. — 400
- 204 Marx se referă, probabil, la cartea lui Marliani „Historia politica de la España moderna” („Istoria politică a Spaniei moderne”), care a apărut în 1840 la Barcelona. — 400
- 205 Acest citat este luat de Marx din cartea lui Hughes „Revelations of Spain in 1845. By an English resident” („Adevărul despre Spania în 1845. De un englez care a trăit permanent în această țară”), Londra, 1845, vol. I, pag. 14. Mai departe Marx dă un citat din aceeași carte, de la pag. 15—16. — 400
- 206 *Moderados* — partidul adepților monarhiei constituționale, care reprezenta interesele marii burghezii și ale nobilimii liberale; a luat ființă la începutul revoluției burgheze din 1820—1823. În deceniile al 5-lea și al 6-lea, unul dintre liderii acestui partid a fost generalul Narvaez, organizatorul rebeliunii militare contrarevoluționare din 1843 (vezi adnotarea 187) și după aceea dictatorul de fapt al Spaniei. În timpul celei de-a patra revoluții burgheze (1854—1856), moderados au luat atitudine împotriva oricăror transformări burgheze și au ajuns la înțelegere cu forțele cele mai reacționare. — 401

- 207 *Aldermanii* — membrii consiliilor municipale ale orașelor sau comitatelor din Anglia.
Mansion House — clădire din Londra, reședința primarului acestui oraș. — 403
- 208 M. A. Principe, R. Giron, R. Satorres, A. Ribot. „Espantero: su pasado, su presente, su porvenir“, Madrid, 1848. — 404
- 209 Este vorba de procesul de divorț dintre regele George al IV-lea al Angliei și regina Carolina, care era acuzată de infidelitate conjugală; procesul a avut loc în 1820. — 405
- 210 Mai departe urmează o frază care aparține redacției ziarului „New York Daily Tribune“: „Să judece și cititorii noștri dacă se pot aștepta la rezultate pozitive de la revoluția spaniolă“. Că aceste cuvinte au fost adăugate de redacție se vede din cele comunicate de Marx lui Engels în scrisoarea sa din 10 noiembrie 1854. — 406
- 211 Articolul de față este, de fapt, o cronică militară, scrisă de Engels la rugămintea lui Marx, și reprezintă o parte dintr-un lung articol trimis de Marx la New York la 8 august 1854. Dar redacția ziarului „New York Daily Tribune“ a publicat această cronică militară ca editorial pe ziua de 21 august, iar cealaltă parte a articolului a fost tipărită în același număr al ziarului sub semnătura lui K. Marx (vezi volumul de față, pag. 410—417). În ediția de față, ambele articole sînt tipărite în forma în care au apărut în ziar. — 407
- 212 Este vorba de guvernul ultrareacționar alcătuit în octombrie 1847 și în fruntea căruia se afla Narvaez, liderul partidului moderados și dictatorul de fapt al Spaniei. — 412
- 213 Acest citat a fost luat de Marx din cuvîntarea lui Ernest Jones apărută în „The People's Paper“ din 5 august 1854. — 416
- 214 Acordul austro-turc prin care Austria căpăta dreptul de a ocupa în timpul războiului Moldova și Valahia după evacuarea lor de către trupele rusești a fost semnat la 14 iunie 1854. — 419
- 215 „Războiul cartofilor“ — denumire ironică dată războiului dintre Austria și Prusia pentru succesiune la tronul Bavariei (1778—1779); în timpul acestui război, aproape toate operațiile militare s-au redus la manevre menite să lipsească pe adversar de rezervele lui alimentare.
Vorbind despre „războiul cartofilor“, Marx se referă, în cazul de față, la conflictul dintre Austria și Prusia, care a izbucnit în toamna anului 1850 și care avea drept cauză lupta lor pentru hegemonie în Germania (vezi adnotarea 162). — 420
- 216 Este vorba de acțiunile întreprinse în Marea Neagră de nava de război rusească „Vladimir“. La începutul lunii august 1854, „Vladimir“, pornind într-o cursă din Sevastopol în direcția Bosfor, a atacat vaporul englez „Ciclop“, a scufundat cîteva nave turcești și, fără a întîmpina vreo rezistență din partea flotei anglo-franceze, s-a întors la Sevastopol fără avarii. — 422

- 217 *Declarația cu privire la neutralitatea armată*, făcută de Ecaterina a II-a la 11 martie (28 februarie) 1780, era îndreptată împotriva Angliei în perioada războiului american pentru independență (1775—1783). În această declarație se proclama dreptul navelor neutre aflate pe mare de a se apăra cu armele împotriva oricăror atacuri ale puterilor beligerante, dreptul țărilor neutre de a face comerț liber cu puterile beligerante, principiul intangibilității proprietății adversarului dacă ea se afla sub un pavilion neutru și valabilitatea blocadei numai în cazul cînd intrarea în portul blocat era în mod efectiv închisă de către forțele militare maritime. Această declarație a stat la baza convenției încheiate de Rusia și de o serie de alte state. La această declarație au aderat, în anii 1780—1783, Danemarca, Suedia, Olanda, Prusia, Austria, Portugalia și Regatul celor două Sicilii. — 423
- 218 „*Le Charivari*” — revistă satirică franceză, de orientare burgheză republicană, care a apărut la Paris cu începere din 1832; în perioada monarhiei din iulie s-a dedat la atacuri înțepătoare împotriva guvernului; în 1848 a trecut în lagărul contrarevoluției. — 423
- 219 În 1845 cortesurile au adoptat legea cu privire la revizuirea constituției din 1837 (vezi adnotarea 175); după noua lege se mărea considerabil censul electoral, puterea regală căpăta dreptul nelimitat de a-i numi pe senatori, era anulat dreptul cortesurilor de a se întruni fără permisiunea specială a monarhului, iar sfera problemelor care urmau să fie dezbătute de ele trebuia să fie fixată de către coroană. — 424
- 220 Concordatul dintre papa Pius al IX-lea și Isabella a II-a, regina Spaniei, a fost încheiat la 16 martie 1851 și aprobat de cortesuri în octombrie 1851. Prin acest tratat, coroana spaniolă se obliga să plătească lefuri clerului catolic din vistieria statului, să pună capăt confiscării pămînturilor bisericesti și să înapoieze mănăstirilor pămînturile care le fuseseră confiscate în timpul celei de-a treia revoluții burgheze (1834—1843) și care nu fuseseră încă vindute. — 424
- 221 Așa-zisa „conspirație a revoluționarilor de la Berlin” a fost o provocare a poliției (vezi K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 9, Editura politică, 1959, pag. 29—32). — 425
- 222 *Procesul comuniștilor de la Colonia* (4 octombrie — 12 noiembrie 1852) — proces cu caracter provocator, înscenat de guvernul prusian. În fața Curții cu juri au compărut 11 membri ai organizației comuniste internaționale Liga comuniștilor (1847—1852), învinuiți de „complot cu caracter de înaltă trădare”. Ca probe împotriva acuzațiilor figurau „registru autentice cuprinzînd procesele-verbale” ale ședințelor Organului central — registru confecționat de agenții poliției prusiene —, și alte acte false, precum și o serie de documente sustrase de către poliție de la fracțiunea aventuristă Willich-Schapper, care fusese exclusă din Liga comuniștilor. Pe baza documentelor false și a mărturiilor mincinoase, șapte dintre acuzați au fost condamnați la detențiune în fortăreață pe termen de 3 pînă la 6 ani. Acțiunile provocatoare ale organizatorilor acestui proces și metodele mîrșave folosite de statul polițist prusian

- împotriva mișcării muncitorești internaționale au fost complet demascate de Marx și Engels (vezi articolul lui Engels „Recentul proces de la Colonia” și pamfletul lui Marx „Dezvăluiri asupra procesului comunistilor de la Colonia”, în *K. Marx și F. Engels, Opere*, vol. 8, Editura politică, 1960, pag. 422—428 și 429—501). — 425
- 223 *Nota de la Viena* — vezi adnotarea 65. — 427
- 224 Este vorba de convenția de la Londra din 13 iulie 1841 (vezi adnotarea 13). — 427
- 225 Aluzie la proiectul de căsătorie din 1845 a prințului Leopold de Saxa-Coburg-Gotha — vărul prințului Albert, soțul reginei Angliei — cu Isabella a II-a, regina Spaniei, fapt care ar fi dus la întărirea pozițiilor Angliei în Peninsula iberică. Palmerston, care devenise în 1846 ministru de externe, sprijinea în mod activ acest plan. Proiectul nu s-a realizat (vezi adnotarea 89). — 428
- 226 Chateaubriand. „Congrès de Vérone. Guerre d'Espagne. Négociations. Colonies espagnoles”, Bruxelles, 1838, vol. I, pag. 112, 119—120, 132—133; vol. II, pag. 220—221, 225. — 428
- 227 Este vorba de cunoscutul mesaj al lui James Monroe, președintele S.U.A., adresat la 2 decembrie 1823 Congresului american; în acest mesaj se proclama așa-zisa doctrină Monroe, care era îndreptată împotriva oricărui atentat al puterilor europene la integritatea teritoriilor țărilor americane. Ulterior, doctrina Monroe a fost folosită de expansioniștii americani pentru statornicirea hegemoniei S.U.A. asupra continentului american. — 428
- 228 Marliani. „Historia politica de la España moderna”, Barcelona, 1840. — 429
- 229 Liber-schimbistii, printre ai căror lideri se număra și Cobden, cereau, în interesul burgheziei industriale din Anglia, să fie reduse toate cheltuielile neproductive prevăzute pentru administrarea statului. Printre cheltuielile de acest fel figurau, după părerea lor, și cele legate de cucerirea coloniilor și de administrarea lor. Cobden și alții considerau că Anglia, care era cea mai dezvoltată putere industrială, era în stare să cucerească orice piețe prin eliminarea concurenților, cu ajutorul mărfurilor ei mult mai ieftine. — 430
- 230 Potrivit prevederilor cap. IV al Constituției din 1812, populația din coloniile spaniole, cu excepția negrilor, primea cetățenia spaniolă și drepturi politice egale cu populația din Spania propriu-zisă, printre care și pe acela de a-și alege reprezentanți în cortesuri. Instituind astfel un simulacru de egalitate de drepturi între colonii și metropolă, liberalii spanioli, care au întocmit constituția, au încercat să împiedice desfășurarea războiului de independență, în care erau angajate pe vremea aceea coloniile spaniole din America. — 430
- 231 „Punch” — denumire prescurtată dată revistei „Punch, or the London Charivari”, publicație umoristică săptămînală engleză, de

nuanță burghezo-liberală, care apare la Londra cu începere din 1841. — 431

- 232 *Clubul unional* — una dintre cele mai democratice organizații apărute la începutul revoluției burgheze din 1854—1856 din Spania. Din ea făceau parte republicanii și o serie de reprezentanți ai socialismului utopic : Figueras, Py-y-Margal, Orense și alții. Organizația aceasta avea ca principale revendicări : votul universal, libertatea conștiinței, a presei, a întrunirilor, a petițiilor, desființarea impozitelor indirecte și a pedepsei cu moartea, precum și înarmarea generală a poporului. În același timp, programul ei ignora cu desăvîrșire problema agrară. O dată cu instaurarea regimului reacționar la sfîrșitul anului 1854, clubul a fost închis (vezi volumul de față, pag. 511) — 433
- 233 O dată cu cluburile democratice, în timpul revoluției burgheze din 1820—1823, în Spania au apărut o mulțime de societăți secrete, care grupau laolaltă burghezime orășenească, ofițerime și reprezentanți ai păturilor de jos de la orașe. Aceste societăți, care erau organizate pe bază de strictă conspirativitate, cu ramificații în diferite regiuni ale țării, exercitau o influență însemnată asupra politicii guvernului și a cortesurilor ; ele aveau printre militanții lor cei mai de seamă pe Riego, San Miguel, Alpuente și alții. — 436
- 234 *Coburg-Braganza* — dinastie regală care a domnit în Portugalia.
Partidul unionist — denumire dată adeptilor instituirii unei monarhii unice în Peninsula iberică. — 436
- 235 Cînd a scris articolele despre cucerirea fortăreței Bomarsund, Engels nu dispunea, după cum menționează personal, decît de puține știri în legătură cu mersul acestei operații și de o descriere cu totul incompletă a acestei fortărețe ruse de pe insulele Aland. Din această cauză, o serie de împrejurări legate de cucerirea fortăreței nu și-au găsit oglindirea în articolele lui.
Cu toate că construcția fortăreței nu fusese încă terminată (nu fuseseră executate decît o cincime din lucrările proiectate) și cu toate că superioritatea dușmanului, în forță vie și în artilerie, era de aproape 10 ori mai mare, asediul fortăreței a durat aproape o lună. Timp de 6 zile, garnizoana fortăreței a respins toate atacurile înverșunate îndreptate împotriva ei și nu s-a predat decît la ordinul comandamentului, provocînd astfel pierderi enorme trupeilor asediatoare franco-engleze. Operațiile îndreptate împotriva acestei fortărețe constituie o dovadă că cercurile militare engleze au renunțat la planul de a ataca direct Kronstadtul. Cucerirea Bomarsundului la 16 (4) august 1854 a fost un succes tactic temporar, fără o influență serioasă asupra mersului operațiilor militare din Marea Baltică, care, în general, n-au dus la nici un rezultat.
Acest articol și cel următor au fost publicate în „New York Daily Tribune” cu același titlu. Subtitlurile au fost puse de Institutul de marxism-leninism. — 440
- 236 Vauban. „*Traité de l'attaque des places*”. Cartea aceasta a fost publicată la Paris în 1739, ca primă parte a lucrării în două volume „*Traité de l'attaque et de la défense des places*”. — 444

- 237 Douglas. „A Treatise on naval gunnery“ (Tratat de artilerie navală); prima ediție a apărut la Londra în 1820. — 447
- 238 Articolele din seria „Spania revoluționară“ au fost scrise de Marx pentru „New York Daily Tribune“ în august-decembrie 1854. Ur-mărind toate simptomele mișcării revoluționare din Europa, Marx acorda o mare atenție evenimentelor care se desfășurau în vara anului 1854 în Spania. El considera că lupta revoluționară din această țară poate să servească drept imbold pentru dezvoltarea mișcării revoluționare și în alte țări europene. Pentru a-și da mai bine seama de caracterul specific și de particularitățile noii revoluții spaniole, Marx a studiat în mod amănunțit istoria revoluțiilor spaniole din prima jumătate a secolului al XIX-lea; s-au păstrat cinci caiete de-ale lui cu extrase din lucrările unor autori englezi, francezi și spanioli. Din carnetul lui de însemnări se vede că a trimis la „New York Daily Tribune“ 11 articole, care cuprindeau perioada întii (1808—1814), a doua (1820—1823) și a treia (1834—1843) a revoluțiilor burgheze din Spania. Dintre aceste articole n-au fost publicate în „New York Daily Tribune“ decât primele opt (până la 1820). Celelalte trei, consacrate evenimentelor din anii 1820—1822 și 1833, au rămas nepublicate. Din articolele nepublicate nu s-a păstrat decât un fragment de manuscris în legătură cu cauzele înfrîngerii celei de-a doua revoluții burgheze; acest fragment se tipărește în volumul de față, la pag. 669—672. — 451
- 239 Războiul Sfintei ligi (1520—1522) — răscoala orașelor (comuneros) din Castilia împotriva absolutismului lui Carol I. Răscoala a avut mai întâi caracterul unei lupte pentru menținerea privilegiilor feudale ale orașelor, dar începînd din 1521, o dată cu atragerea în această mișcare a păturilor de jos orășenești și a unei părți din țărănime, ea a căpătat un caracter antifeudal. În iulie 1520 a fost constituită la Avila Sfînta ligă (juntă) a orașelor răscolate; în septembrie Liga a fost silită să-și mute sediul la Tortesilas, iar în noiembrie la Valladolid, unde au fost convocate cortesurile, la care au participat reprezentanții a 10 orașe. — 454.
- 240 Pe coperta interioară a unuia dintre caietele sale cu extrase referitoare la Spania, Marx și-a notat o parte din lucrările consultate. Dăm, în cele ce urmează, descifrarea acestor notițe atît în limba originalului cît și în traducere :
- (Campomanes. Jovellanos)
- London. 1854. May. June. July.*
- 1) Parish (H.H.). Diplomatic History of the Monarchy of Greece. London, 1838.
  - 2) Thierry (A.). Essai sur l'histoire de la formation et du progrès du Tiers Etat. 2nd ed. 2 vol. Paris, 1853.
  - 3) *Una Plumada sobre la Indole y Tendencia de la Revolucion en España.* Madrid, 1846.
  - 4) *Révolution d'Espagne. Examen critique.* 1820—36. Paris, 1836.
  - 5) *The Crisis of Spain.* 2nd edit. London, 1823.
  - 6) *Revelations on Spain in 1845.* 2 vol. London, 1845.

- 7) *Señor de Marliani*. Historia Politica de la España Moderna. Barcelona. 1849.
 8) *Principe. Espartero, su Passado etc.* Madrid, 1848.
 (Campomanes. Jovellanos)

Londra, 1854. Mai, iunie, iulie.

- 1) *Parish* (H.H.). Istoria diplomatică a monarhiei din Grecia. Londra, 1838.
  - 2) *Thierry* (A.). Eseu asupra istoriei formării și dezvoltării stării a treia. Ediția a 2-a, în 2 volume, Paris, 1853.
  - 3) *Insemnări în legătură cu caracterul și tendința revoluției din Spania*. Madrid, 1846.
  - 4) *Revoluția din Spania*. O analiză critică. 1820—36. Paris, 1836.
  - 5) *Criza spaniolă*. Ediția a 2-a. Londra, 1823.
  - 6) *Adevărul despre Spania din 1845*. 2 vol. Londra, 1845.
  - 7) *Domnul de Marliani*. Istoria politică a Spaniei moderne. Barcelona, 1849.
  - 8) *Principe. Espartero, trecutul lui etc.* Madrid, 1848. — 455
- 241 *Ayuntamientos* — organe de administrare locală din Spania, care au jucat un mare rol politic în perioada reconquistei — a luptei pentru eliberarea Spaniei de sub dominația arabă (secolele VIII-XV). După înăbușirea răscoalei pornite de comuneros în secolul al XVI-lea (vezi adnotarea 239), aceste ayuntamientos au fost, în linii generale, lichidate. Restabilirea lor a fost una dintre revendicările democratice formulate în timpul revoluțiilor burgheze de la începutul secolului al XIX-lea. Ele au fost restabilite în mod temporar de Constituția din 1812 și de cortesuri în 1820. — 457
- 242 Este vorba de cortesurile din Castilia, care s-au întrunit în ianuarie-februarie 1518 la Valladolid și care trebuiau să confirme pe Carol ca rege al Castiliei, să depună jurământ de credință față de el și să primească, la rândul lor, jurământ din partea lui că va respecta fueros (vezi adnotarea 267).
- Marx a comis aici o inadverență: cortesurile s-au întrunit înainte de alegerea lui Carol ca împărat (1519) și de plecarea lui în Germania pentru a se încorona (1520). — 458
- 243 *Sfinta frăție*, sau *sfinta hermandadă* — uniune de orașe spaniole, creată la sfârșitul secolului al XV-lea de către puterea regală, care căuta să se folosească de burghezie în lupta dusă de ea împotriva marilor seniori feudali în interesul absolutismului. Cu începere de la jumătatea secolului al XVI-lea, forțele armate ale sfintei hermandade au îndeplinit funcții polițienesti. — 458
- 244 Constituția elaborată de Napoleon I pentru Spania a fost adoptată la o consfătuire a reprezentanților nobilimii spaniole, care a avut loc în iulie 1808 în orașul francez Bayonne (cortesurile de la Bayonne). Potrivit constituției, regele (Joseph Bonaparte) căpăta puteri aproape nelimitate. El numea pe reprezentanții nobilimii spaniole în senatul nou instituit și aproape jumătate din deputații cortesurilor. Se introducea prin constituție procedura judiciară publică, erau interzise torturile și se desființau vămile interne. Religia catolică era recunoscută drept singura religie de stat.

- Adoptarea Constituției de la Bayonne, care consfințea domnia Bonapartilor în Spania, a provocat o înțepire a luptei de eliberare a poporului spaniol împotriva ocupației franceze și a făcut ca revoluția burgheză (1808—1814) să capete o amploare tot mai mare. În cursul acestei revoluții, cortesurile revoluționare din Cádiz au adoptat, în 1812, constituția burghezo-liberală (vezi adnotarea 191). — 461
- 245 Mai departe urmează o frază adăugată de redacția ziarului „New York Daily Tribune” : „Să sperăm că noile pagini pe care le înscrie în letopisețul său poporul spaniol vor fi demne de el și vor aduce roade bune atât pentru el cât și pentru lumea întreagă” (vezi scrisoarea lui K. Marx către F. Engels din 10 noiembrie 1854). — 462
- 246 „Mémoires et correspondance politique et militaire du roi Joseph” („Memoriile și corespondența politică și militară a regelui Joseph”), Paris, 1853—1854. Cuprinsul pretinsului tratat secret încheiat la Tilsit între Alexandru I și Napoleon I este publicat în vol. 4, pag. 246—247, după textul apărut la 25 august 1812 în „Gaceta” din Madrid.
- Nici tratatul de la Tilsit, încheiat între Rusia și Franța la 7 iulie (25 iunie) 1807, nici convențiile secrete care completează acest tratat nu cuprind asemenea clauze. — 463
- 247 Este vorba de participarea Spaniei la războiul primei coaliții împotriva Franței republicane (1793—1795). După ce au obținut unele succese în 1793 trupele spaniole au suferit o înfrângere totală și Spania a fost nevoită să încheie, în iulie 1795, pace separată cu Franța. — 464
- 248 R. Southey. „History of the Peninsular War” („Istoria războiului din Peninsula iberică”), 3 vol., Londra, 1823—1832. Această frază este luată de Marx din vol. 1, pag. 301. — 465
- 249 Carnicero. „Napoleón o El verdadero D. Quixote de la Europa, o sean Comentarios critico-patriotico-burlescos a varios decretos de Napoleón y su hermano José, distribuidos en dos partes y cincuenta capitulos y escritos por un español amante de su patria” („Napoleon, sau adevăratul Don Quijote al Europei, sau comentarii critice-patriotice-satirice pe marginea diferitelor decrete ale lui Napoleon și ale fratelui său Joseph, alcătuite din două părți și cincizeci de capitole, care au fost scrise de un spaniol ce-și iubește patria”). V. 1—6, Madrid, 1813; „Historia razonada de los principales sucesos de la gloriosa revolución de España” („O analiză a istoriei principalelor evenimente ale glorioasei revoluții spaniole”). V. 1—4, Madrid, 1814—1815; „La Inquisición justamente restablecida e impugnación de la obra «Anales de la Inquisición en España» por Llorente” („Restabilirea legală a inchiziției și respingerea aserțiunilor din «Cronica inchiziției din Spania» de Llorente”). V. 1—2, Madrid, 1816. — 466
- 250 Este vorba de raportul întocmit de Jovellanos : „Informe de la sociedad economica de esta corte al real y supremo Consejo de Castilla en el expediente de ley agraria” („Memorandumul socie-

- tății economice din Madrid către Înalțul Consiliu regal al Castiliei în legătură cu legea agrară”), editat pentru prima oară la Madrid în 1795. Marx s-a folosit de vol. 7 din ediția în 8 volume a Operelelor lui Jovellanos, publicată la Barcelona în 1839—1840. — 466
- 251 Sismondi. „De la Littérature du Midi de l'Europe“ („Despre literatura din sudul Europei“), vol. 4, Paris-Strasbourg, 1813, pag. 258—259. — 468
- 252 Răscoala populară din Bilbao împotriva ocupanților francezi a avut loc în august 1808. Răscoala a fost înăbușită cu cruzime de către generalul Merlin, ale cărui trupe au luat cu asalt orașul. — 470
- 253 Între 27 septembrie și 14 octombrie 1808 au avut loc, la Erfurt, întrevederile dintre Napoleon și Alexandru I. La festivitățile care au însoțit tratativele au participat și regii Bavariei, Saxoniei, Württembergului și o serie de alți monarhi germani care se prosternau în fața lui Napoleon. — 471
- 254 Marx se referă la o adunare reprezentativă de tipul Convenției naționale din Franța, care a luat ființă în perioada revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în urma răscoalei populare de la 10 august 1792. Convenția națională era aleasă de toată populația masculină a țării (cu excepția servitorilor) și număra 750 de deputați. În perioada dictaturii iacobine (2 iunie 1793—27 iulie 1794), Convenția, sprijinită de masele populare, a lichidat relațiile feudale existente în Franța și a luptat cu hotărâre împotriva contrarevoluției interne și externe, aplicând o politică de teroare revoluționară. După lovitura contrarevoluționară de la 27 iulie 1794, Convenția s-a transformat într-un instrument al contrarevoluției burgheze; în octombrie 1795 ea a fost dizolvată. — 471
- 255 Aceste cuvinte, atribuite lui Bacon, sînt citate de istoricul spaniol Toreno în cartea sa „Historia del levantamiento, guerra y revolucion de España“ („Istoria răscoalei, a războiului și a revoluției din Spania“), vol. I, Paris, 1838, pag. 278. — 472
- 256 Iezuiții au fost izgoniți din Spania în 1767; această hotărâre a fost luată în urma propunerii făcute de Floridablanca, procurorul Consiliului regal din Spania. — 473
- 257 Acest citat este luat de Marx din cartea călugărului Benito Soledad „Memorial historico y politico, que descubre las ideas del Christianissimo Luis XIV, para librar a España de los infortunios, que experimenta por medio de su legitimo Rey Don Carlos III“ („Memorial istoric și politic care dezvăluie ideile prea creștinului Ludovic al XIV-lea cu scopul de a feri Spania de suferințele pe care le îndură din pricina regelui ei legitim Carol al III-lea“), editată la Viena în 1703. — 476
- 258 Marx se referă la secțiunea respectivă din codul de legi, alcătuit în Spania în secolul al XIII-lea și subîmpărțit în 7 părți (las Partidas); începînd din secolul al XIV-lea, codul de legi a purtat denumirea de „Partide“. — 477

- 259 Toreno. „Historia del levantamiento, guerra y revolucion de España“, Paris, 1838, vol. I, pag. 374. — 478
- 260 Acest citat este luat de Marx din apelul de la 28 octombrie 1809 al Juntei centrale către poporul spaniol. — 480
- 261 *Comité de salut public* (Comitetul salvării publice) — organul central al guvernului revoluționar din Republica franceză, instituit în aprilie 1793. În perioada dictaturii iacobine (2 iunie 1793—27 iulie 1794), Comitetul a jucat un rol deosebit de important în lupta cu contrarevoluția internă și externă și în rezolvarea pe cale plebeiană a sarcinilor revoluției burgheze; după lovitura de stat contrarevoluționară de la 9 termidor, Comitetul și-a pierdut însemnătatea sa ca organ de conducere și în octombrie 1795 a fost dizolvat. — 480
- 262 Pradt. „Mémoires historiques sur la révolution d'Espagne“ („Memorii cu privire la istoria revoluției din Spania“), Paris, 1816, pag. 224. Citatele care urmează sînt luate din pag. 202—203 ale acestei cărți. — 481
- 263 În valea Cavadonga (în munții Asturiei), trupele spaniole au pricinuit în 718 o înfringere arabilor. Această victorie a contribuit la apariția, în regiunile muntoase din Asturia, a unui mic stat independent, care a devenit unul dintre bastioanele de luptă împotriva cuceritorilor arabi.
În Sobrarbe, un mic teritoriu situat în munți, la nord de Aragon, s-a format, ceva mai tîrziu decît în Asturia, încă o regiune de rezistență împotriva cuceritorilor arabi. — 487
- 264 *Mita* — trimiterea forțată a indigenilor la muncă în minele de aur și de argint din coloniile spaniole din America de Sud.
Repartimiento — redistribuire periodică, prin tragere la sorți, a pămîntului comunal; desființarea acestor repartimientos prin decretul de la 4 ianuarie 1813 a transformat pămînturile comunale în proprietate privată. — 492
- 265 *Constituția din 1791*, adoptată de Adunarea constituantă burgheză, instaura monarhia constituțională în Franța și asigura interesele marii burghezii și ale nobilimii liberale. Constituția trecea în mîinile regelui întreaga putere executivă și îi acorda dreptul de veto; prin împărțirea cetățenilor în activi și pasivi, ea priva în fond de drepturi politice majoritatea populației. Această constituție a fost desființată de revoluția populară de la 10 august 1792, care a dus la răsturnarea puterii regale. — 492
- 266 Pradt. „De la révolution actuelle de l'Espagne, et de ses suites“ („Despre revoluția actuală din Spania și despre urmările ei“), Paris-Rouen, 1820, pag. 177—178. — 493
- 267 *Fueros* — acte oficiale prin care în Spania medievală se fixau drepturile speciale și privilegiile acordate orașelor și comunelor în domeniul autoadministrării, jurisdicției, impunerii fiscale, serviciului militar etc. Aceste fueros îngrădeau samavolnicile feudale,

dar în același timp contribuiau la dezvoltarea particularismului local. — 493

- 268 Este vorba de articolul 35 din Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului — introducere la constituția iacobină din 1793 —, care a fost adoptată în aprilie 1793. Acest articol glăsuiește : „Cînd guvernul încalcă drepturile poporului, răscoala este un drept sacrosanct și o datorie imperioasă a întregului popor și a fiecăreia dintre părțile sale“. — 493
- 269 *Serviles* (slugarnicii) — poreclă dată grupării reacționare, absolutiste, clericale din Spania, care în timpul primei revoluții burgheze (1808—1814) s-a împotrivit introducerii oricăror reforme burgheze și a luat apărarea monarhiei absolute ; mai târziu, serviles au format camarila de la curtea lui Ferdinand al VII-lea, iar în ultimii ani ai vieții acestuia și-au legat interesele lor de acelea ale lui don Carlos, fratele lui.
Liberalii, care reprezentau interesele burghezii și ale nobilimii liberale spaniole, și-au luat ca program Constituția din 1812 (vezi adnotarea 191).
 „*Americanii*“ — denumire dată unui mic grup care reprezenta în cortesuri pe spaniolii care trăiau în coloniile spaniole din America latină. „*Americanii*“ sprijineau în cortesuri cînd pe serviles, cînd pe liberali, fără a avea vreun rol cit de cit însemnat. — 498
- 270 *Conciliul de la Tridente* al bisericii catolice s-a ținut în orașele Tridente (Triente) și Bologna în anii 1545—1563. El a condamnat protestantismul și a adoptat o serie de hotărîri care priveau biserica catolică ; între altele, a proclamat că puterea papei e mai presus de aceea a conciliilor și a întărit autoritatea episcopilor. Hotărîrile conciliului au devenit program pentru adepții reacțiunii catolice feudale, care combăteau mișcarea pentru reformă. — 498
- 271 *Lazzaroni* — poreclă dată în Italia elementelor declasate, lumpen-proletare ; de lazzaroni s-au folosit în nenumărate rînduri cercurile monarhiste reacționare în lupta lor împotriva mișcării liberale și democratice. — 500
- 272 E. San Miguel. „De la guerra civil en España“ („Despre războiul civil din Spania“), Madrid, 1836. — 505
- 273 În mai 1814, după întoarcerea lui Ferdinand al VII-lea, în Spania a fost instaurată domnia reacțiunii, care a anulat toate cuceririle revoluției burgheze din 1808—1814 ; militanții revoluționari au fost aruncați în închisori, iar o parte dintre ei executați.
 La 1 martie 1822, în cursul revoluției burgheze din 1820—1823, s-a deschis sesiunea cortesurilor alese pe baza Constituției din 1812 ; în cadrul lor, majoritatea o formau reprezentanții exaltados (vezi adnotarea 189). — 507
- 274 La 20 (8) iulie 1812, la Velikie Luki, între guvernul rus și reprezentanții cortesurilor de la Cádiz s-a încheiat un tratat cu privire la stabilirea unor raporturi de prietenie și alianță între Rusia și

- Spania în războiul împotriva Franței napoleoniene, precum și cu privire la reluarea și dezvoltarea relațiilor comerciale între cele două țări. Semnând acest tratat, Rusia recunoștea în mod implicit legalitatea cortesurilor din Cádiz și a constituției elaborate de ele. — 507
- 275 Este vorba de autorul cărții anonime „Examen critique des révolutions d'Espagne de 1820 à 1823 et de 1836” („O analiză critică a revoluțiilor din Spania de la 1820—1823 și 1836”), care a apărut, în 2 volume, la Paris, în 1837. — 508
- 276 Vezi adnotarea 227. — 508
- 277 Acest citat este luat din volumul I al lucrării: Martignac, „Essai historique sur la révolution d'Espagne et sur l'intervention de 1823” („Eseu istoric asupra revoluției din Spania și asupra intervenției din 1823”), Paris, 1832. Cartea „Spania și revoluția ei” a fost scrisă de Marliani. — 509
- 278 Titlul acestui articol este reprodus după „New York Daily Tribune”. În carnetul de însemnări al lui Marx, acest articol figurează sub titlul „Revoluția spaniolă”. — 510
- 279 Acest citat este luat de Marx din cartea lui Hughes (vezi adnotarea 205). — 513
- 280 Confiscarea averilor casei de Orléans a fost decretată de Ludovic Bonaparte la 22 ianuarie 1852. — 518
- 281 Epoca Filipilor — denumire dată de Marx domniei regilor spanioli Filip al II-lea (1556—1598), Filip al III-lea (1598—1621) și Filip al IV-lea (1621—1665). — 520
- 282 Aceste date statistice sînt luate din revista „Economist” nr. 576 din 9 septembrie 1854. — 528
- 283 Este vorba de reforma tarifară care a fost introdusă în 1842 în Anglia, în interesul burgheziei industriale; prin această reformă au fost reduse taxele vamale de import la cereale și la o serie de alte mărfuri de import. — 530
- 284 La 16 iunie 1815 a avut loc la Ligny (Belgia) bătălia dintre armata lui Napoleon și trupele prusiene de sub comanda feldmareșalului Blücher. Cu toată înfringerea suferită de prusieni, Blücher a reușit să scape cu armata sa de trupele care-l urmăreau și să facă joncțiunea cu trupele anglo-olandeze, care, la Waterloo, se aflau angajate într-o crîncenă bătălie cu grosul forțelor armatei franceze. Succesul bătăliei, care la început înclina de partea francezilor, a fost hotărît de apariția trupelor prusiene. — 536
- 285 În noaptea de 1 spre 2 decembrie 1851, un batalion din regimentul de sub comanda lui Espinasse a fost însărcinat cu paza Adunării naționale; la 2 decembrie, Espinasse, cumpărat de bonapartiști, a ocupat cu trupele sale clădirea în care își ținea ședințele Adunarea, contribuind astfel la lovitura de stat a lui Ludovic Bonaparte. — 536

- 286 În original Lower Empire — denumire folosită, în literatura istorică, pentru Imperiul bizantin, precum și pentru Imperiul roman de mai târziu ; ea a devenit nume comun pentru statele aflate într-un stadiu de decadență și descompunere. — 537
- 287 Este vorba de încercarea întreprinsă de Ludovic Bonaparte la 6 august 1840 de a da o lovitură de stat. Căutînd să profite de o oarecare înviorare a stării de spirit bonapartistă în Franța, el a debarcat cu un grup de complotiști la Boulogne și a încercat să provoace o rebeliune printre trupele din garnizoana locală. Această încercare s-a terminat printr-un eșec total. Bonaparte a fost condamnat la închisoare pe viață, dar în 1846 a fugit în Anglia. — 538
- 288 Este vorba de expediția întreprinsă de flota engleză la gurile fluviului Escaut, în 1809, în timpul războiului celei de-a cincea coaliții împotriva Franței napoleoniene. Englezii au ocupat insula Walcheren, dar n-au reușit să-și desfășoare operațiile lor militare, și, pierzînd din cauza foametei și a bolilor vreo 10.000 din cei peste 40.000 de soldați debarcați de ei, au fost nevoiți, în cele din urmă, să părăsească insula. — 541
- 289 *Rodomonte* — unul dintre eroii poemului lui Ariosto „Orlando furioso”, care se distingea prin născocirile lui laudăroase. — 546
- 290 În același număr al ziarului a fost publicată o informație în legătură cu discursul rostit de Napoleon al III-lea în fața trupelor. Acest pasaj constituie o dovadă de intervenția operată de redacția ziarului „New York Daily Tribune” în textul articolului scris de Engels. — 547
- 291 Este vorba de protocolul cu privire la integritatea monarhiei daneze, care a fost semnat la Londra, la 8 mai 1852, de către reprezentanții Rusiei, Austriei, Angliei, Franței, Prusiei și Suediei împreună cu reprezentanții Danemaricii. La baza acestui acord a stat protocolul adoptat la 4 iulie 1850 de către sus-menționații participanți la Conferința de la Londra (cu excepția Prusiei), prin care se statornicea principiul indivizibilității posesiunilor coroanei daneze, inclusiv ducatele Schleswig și Holstein. În protocolul de la Londra, împăratul Rusiei (în calitate sa de descendent al lui Karl-Peter-Ulrich, duce de Holstein-Gottorp, care a domnit în Rusia sub numele de Petru al III-lea) a fost menționat drept unul dintre pretendenții legitimi la tronul danez care au renunțat la drepturile lor în favoarea ducelui Christian de Glücksburg, proclamat în consecință moștenitor al regelui Frederic al VII-lea. Prin aceasta s-a creat un precedent pentru pretențiile țarilor ruși la tronul Danemaricii în cazul stingerii dinastiei von Glücksburg. — 554
- 292 Este vorba de ordinul dat de Napoleon al III-lea la 3 octombrie 1854, prin care A. Barbès, democrat mic-burghez francez, condamnat la închisoare pe viață pentru că la 15 mai 1848 participase la acțiunile revoluționare ale maselor populare din Paris (din 1850 el se afla într-o închisoare de pe insula Belle-Île), era eliberat din închisoare fără nici o condiție. Motivul acestui ordin a fost o scrisoare particulară a lui Barbès, cu data de 18 septembrie 1854, care fusese interceptată de autorități ; în această scrisoare, el

saluta războiul cu Rusia și, „în numele civilizației“, ura succes trupelor franceze. Textul ordinului și un extras din scrisoare au fost publicate în „Moniteur universel“ cu data de 5 octombrie 1854. După eliberarea sa, Barbès a adresat, la 11 octombrie 1854, o scrisoare redacției ziarului „Moniteur“, în care, recunoscând autenticitatea scrisorii sale, declara că „măreția Franței a fost întotdeauna religia lui“, dar că el a fost întotdeauna și a rămas un dușman al regimului bonapartist. Scrisoarea a fost publicată de presa democratică, inclusiv săptămînalul „L'Homme. Journal de la démocratie universelle“ cu data 18 octombrie 1854, care din 1853 pînă în 1855 a fost editat de către emigranții mic-burghezi pe insula Jersey, iar apoi la Londra. Curînd după aceea, Barbès a emigrat din Franța și s-a retras din viața politică. — 556

- 293 „Mistificarea de la Sevastopol. — Privire generală“ reprezintă o parte din articolul scris de Marx și Engels la 5—6 octombrie 1854 ; cealaltă parte a fost publicată în același număr al ziarului „New York Daily Tribune“ ca articol de fond (vezi volumul de față, pag. 548—552). Articolul „Mistificarea de la Sevastopol. — Privire generală“ a fost publicat fără semnătură, deoarece din septembrie 1854 redacția ziarului a început să tipărească toate articolele lui Marx fără semnătură, fapt despre care Marx i-a scris lui Engels la 29 septembrie 1854.

Pasajul de încheiere al acestui articol, care a fost adăugat de redacție, suna astfel : „Știrile despre o flotă americană compusă din două fregate, trei corvete și două nave cu aburi care au intrat în golful Samana cu scopul de a obține concesiile pentru Statele Unite și aceea despre o altă flotă care a pornit de la New York și se îndreaptă spre Greatown au fost primite din Jamaica și publicate în ziarul «Times», care apare la Londra. Două sute de deținuți ruși, ofițeri și soldați, cu soțiile și copiii lor au fost trimiși într-una din închisorile din Devonshire. Soldații din infanteria marină, fie că se află pe mare sau pe uscat, au acum dreptul să poarte mustați. Regina și curtea ei se află la Balmoral, în munții Scoției. Un trimis special a sosit acolo pe ziua de 4 octombrie și a adus știrea telegrafică despre căderea Sevastopolului, care a produs o mare senzație la curtea regală. Armamentul pentru două mii de soldați, care a fost luat la Bomarsund, a fost predat la arsenalul din Tower“. — 556

- 294 *Legiunea britanică din Spania* — așa se numea detașamentul recrutat în Anglia pentru a da ajutor guvernului Mariei-Cristina în timpul războiului carlist (vezi adnotarea 190). Acest detașament, care număra aproape 10.000 de oameni și se afla sub comanda generalului Evans, a participat la operațiile militare din anii 1835—1837. — 558

- 295 Este vorba de bătălia dată de armata piemonteză împotriva trupelor austriece din nordul Italiei în timpul revoluției din 1848—1849. — 559

- 296 Bătălia de la Lützen (Saxonia), dintre trupele lui Napoleon I și cele ruso-prusiene, a avut loc la 2 mai (20 aprilie) 1813, iar bătălia

dintre armatele aliaților și cele ale francezilor — lângă orașul Bautzen (Saxonia), la 20—21 (8—9) mai al aceluiași an; în ambele bătălii, Napoleon, cu prețul unor mari pierderi, a reușit să forțeze trupele ruso-prusiene să se retragă; și într-un caz și în celălalt retragerea s-a desfășurat în perfectă ordine

Bătălia de la râul Katzbach, dintre armata franceză și trupele ruso-prusiene, a avut loc la 26 (14) august 1813. Printr-o manevră reușită, Blücher a izbutit să provoace o cruntă înfrângere trupelor franceze. — 562

297 Folosind aici porecele ironice date burghezului englez și țăranului francez, Engels se referă la păturile cu stare de spirit filistină din Anglia și Franța. — 564

298 *Lancaster* — denumire dată, după inventatorul lor, tunurilor engleze de 8 țoli care au un canal cu ghinturi elicoidale și profil eliptic. Aceste tunuri au fost folosite pentru prima oară de englezi în timpul războiului din Crimeea; ulterior ele n-au căpătat o largă răspîndire. — 572

299 Începutul acestui articol, ca și al altor citorva, poartă urmele intervenției directe operate de redacția ziarului „New York Daily Tribune”, care căuta să atribuie articolelor pe teme militare, scrise de Engels și publicate ca editoriale în acest ziar, caracterul unor articole scrise în S.U.A. Acest fapt a fost semnalat încă mai de mult de Marx, care la 22 aprilie 1854 îi scria lui Engels: „Pentru redacție a devenit o practică «constituțională» să-și facă reclamă cu articolele tale militare”. — 575

300 Aici sînt enumerate cîteva exemple de bătălii dintre cele mai înverșunate, în care trupele rusești au dat dovadă de mult curaj și de o deosebită dîrzenie.

Bătălia de la Zorndorf, care a avut loc la 25 (14) august 1758 între armata rusă și cea prusiană, a fost una dintre cele mai mari din timpul Războiului de 7 ani (1756—1763). Numeroasele atacuri ale trupelor prusiene au fost zdrobite de dîrzenia armatei ruse, care prin contraatacurile sale și prin acțiunile artileriei sale a pricinuit pierderi serioase inamicului.

Bătălia de la Preussisch-Eylau (Prusia orientală), care a avut loc la 7—8 februarie (26—27 ianuarie) 1807 între trupele franceze și cele ruse, a fost una dintre cele mai sîngeroase din cursul războiului celei de-a patra coaliții împotriva Franței. Cu toate pierderile sale enorme, Napoleon n-a putut să obțină un succes hotărîtor.

Bătălia de la Borodino, care a avut loc la 7 septembrie (26 august) 1812, a fost cea mai mare din cursul războiului pentru apărarea patriei din 1812; trupele rusești au dat dovadă de o înaltă măiestrie și au pricinuit pierderi grele armatei franceze; rezultatul acestei bătălii a făcut ca în mersul războiului să se producă o cotitură în favoarea Rusiei și a dus la înfrîngerea armatei napoleoniene, cu toată evacuarea silită, dar oportună în acele condiții, a Moscovei de către armata rusă. — 577

301 Acest articol a apărut în „New York Daily Tribune” sub titlul „Războiul din răsărit”.

Primul pasaj poartă urme ale intervenției operate de redacția ziarului. — 584

- 302 Primul pasaj și sfîrșitul acestui articol poartă urmele intervenției operate de redacția ziarului. — 593
- 303 *Bătălia de la Albuera* (Spania) s-a dat, la 16 mai 1811, între armata engleză de sub comanda lui Beresford, care asedia fortăreața Badajós, ocupată de francezi, și trupele franceze de sub comanda mareșalului Soult, care veniseră să despresoare fortăreața. Această luptă s-a terminat prin înfrîngerea trupelor napoleoniene. — 595
- 304 „*Russkii invalid*” — organ al ministerului de război, a apărut din 1813 pînă în 1917, la Petersburg; începînd din 1816 a apărut zilnic. — 600
- 305 Bătălia de la Austerlitz, care a avut loc la 2 decembrie (20 noiembrie) 1805 între trupele ruse și cele austriece (a treia coaliție), de o parte, și cele franceze, de altă parte, s-a terminat prin victoria lui Napoleon I.
Pentru bătălia de la Preussisch-Eylau, vezi adnotarea 300. — 601
- 306 După cum se vede din carnetul de însemnări al lui Marx, la sfîrșitul acestui articol se afla un capitol consacrat tratatului cu privire la alianța dintre Anglia, Franța și Austria, care a fost încheiat la 2 decembrie 1854. Prin acest tratat, puterile se angajau să nu înceapă tratative separate cu Rusia și să nu permită ocuparea Principatelor dunărene de către trupele ruse. Drept bază pentru tratativele cu Rusia trebuiau să servească cele patru puncte cunoscute (vezi volumul de față, pag. 646—651). — 607
- 307 La 2 decembrie 1854 se împlineau trei ani de la lovitura de stat a lui Ludovic Bonaparte și doi ani de la proclamarea lui ca împărat. Ludovic Bonaparte a făcut în așa fel ca aceste evenimente să coincidă cu aniversarea proclamării lui Napoleon Bonaparte ca împărat al Franței (2 decembrie 1804) și cu aniversarea bătăliei de la Austerlitz (2 decembrie 1805). — 608
- 308 În legătură cu *grănicerii*, vezi adnotarea 84. — 619
- 309 Cu acest articol începe colaborarea lui K. Marx la cotidianul burghez democratic german „*Neue Oder-Zeitung*”, care a apărut sub acest titlu la Breslau (Wroclaw) din 1849 pînă în 1855.
Fondat în martie 1849, în urma sciziunii din cadrul redacției ziarului catolic de opoziție „*Allgemeine Oder-Zeitung*”, care a apărut cu începere din 1846, „*Neue Oder-Zeitung*” a avut o orientare burghezo-democratică. În deceniul al 6-lea, el era socotit ziarul cel mai radical din Germania, din care cauză avea de suferit persecuții din partea organelor guvernamentale.
La începutul deceniului al 6-lea, în fruntea redacției se aflau democrații burghezi Elsner, Temme și Stein; cu începere din ianuarie 1855, Moritz Elsner a devenit unul dintre redactorii lui „*Neue Oder-Zeitung*”, ajungînd în septembrie al aceluiași an redactor-șef al acestui ziar; editorul ziarului a fost Max Friedländer, un publicist german, văr cu F. Lassalle, prin intermediul căruia Marx a fost solicitat să colaboreze la acest ziar. În 1855 Marx a colaborat la „*Neue Oder-Zeitung*” în calitate de corespondent la Londra, trimițînd două-trei corespondențe pe săptămînă. Intrucît presa mun-

citorească lipsea aproape cu desăvîrșire în anii reacțiunii, Marx și Engels socoteau important să folosească presa burgheză-democratică pentru lupta împotriva forțelor reacționare; colaborarea la „Neue Oder-Zeitung” i-a dat lui Marx posibilitatea să întrețină legături cu Germania, să facă cunoscute cititorilor germani cele mai importante probleme de politică internațională și internă, cele mai mișcătoare probleme ale mișcării muncitorești și democratice, ale dezvoltării economice a țărilor capitaliste, în primul rînd a Angliei și Franței. În legătură cu războiul din Crimeea, Marx trimitea în mod regulat lui „Neue Oder-Zeitung” articole cu privire la desfășurarea operațiilor militare; pentru a lămuri mersul războiului, el folosea uneori în întregime cronicile militare scrise de Engels pentru „New York Daily Tribune”, traducîndu-le în limba germană; citeodată Marx trimitea lui „Neue Oder-Zeitung” o expunere prescurtată a articolelor lui Engels, introducînd uneori în aceste articole unele schimbări și completări.

Volumul de față cuprinde 20 de articole ale lui Marx și un articol al lui Engels publicate în „Neue Oder-Zeitung”; cea mai mare parte a articolelor apărute în acest ziar sînt publicate în volumul al 11-lea al ediției de față.

Articolul de față a fost publicat în „Neue Oder-Zeitung” sub titlul „Rückblicke” („Privire retrospectivă”). — 621

- 310 Este vorba de conferința reprezentanților Angliei, Franței, Austriei și Rusiei convocată după ce țarul a acceptat cele patru puncte ce-i fuseseră propuse (vezi adnotarea 322); conferința s-a deschis la Viena în decembrie 1854 și s-a prelungit pînă în ianuarie 1855. Tratatul a eșuat, deoarece țarul a refuzat să accepte cererea puterilor apusene, formulată la conferință, cu privire la reducerea forțelor militare maritime ale Rusiei în Marea Neagră. — 621
- 311 Bill-ul cu privire la înrolarea în armată a străinilor, care prevedea formarea unei legiuni de 15.000 de oameni, a fost prezentat parlamentului de ministrul de război Newcastle la 12 decembrie 1854 cu scopul de a completa armata engleză din Crimeea. Bill-ul a fost adoptat de parlament la 22 decembrie și apoi sancționat de regină. Totuși nu s-a reușit să se creeze o legiune străină, deoarece în țară s-au ridicat proteste împotriva folosirii de trupe mercenare străine în război. — 622
- 312 Bill-ul cu privire la prelungirea termenului de serviciu în miliție pînă la sfîrșitul războiului a fost adoptat de parlament în mai 1854. Miliția reprezenta în Anglia o formație militară voluntară, care se recruta pe comitate pe un termen de 6 ani. În 1907 miliția a fost reorganizată și s-a transformat într-o unitate a armatei regulate. — 622
- 313 *Bătălia de la Iena* dintre trupele prusiene și cele franceze a avut loc la 14 octombrie 1806 și s-a încheiat cu zdrobirea trupelor prusiene. — 625
- 314 În *bătălia de la Rocroi* (fortăreața franceză la granița cu Belgia) au fost complet zdrobite, la 19 mai 1643, în timpul războiului de treizeci de ani (1618—1648), trupele spaniole care asediau fortăreața. Înfrîngerea infanteriei spaniole, socotită pînă atunci invincibilă, a produs o cotitură în mersul războiului. — 626

- 315 Vezi adnotările 52 și 90. — 629
- 316 Este vorba de Convenția de la Londra din 15 iulie 1840 care prevedea să se acorde ajutor sultanului Turciei împotriva pașei Muhammed-Ali, cîrmuitorul Egiptului (vezi adnotarea 53), convenție semnată de Anglia, Rusia, Austria și Prusia. Convenția a fost încheiată fără participarea Franței, care-l sprijinea pe Muhammed-Ali, fapt care a silit-o, amenințată fiind de formarea unei coaliții antifranceze, să renunțe la sprijinirea cîrmuitorului Egiptului. — 629
- 317 „*Se aduc bufnițe la Atena*” — proverb grec care corespunde proverbului românesc: „a vinde castraveți grădinarului”. La Atena și în împrejurimi existau foarte multe bufnițe. — 639
- 318 *Asociația păcii* — organizație burgheză pacifistă, întemeiată la Londra, în 1816, de secta religioasă a quakerilor. Ea se bucura de sprijinul activ al liber-schimbistilor, care socoteau că, în condiții de pace și datorită libertății comerțului, Anglia va putea să-și valorifice mai bine superioritatea în domeniul industrial și să-și asigure dominația economică și politică. — 641
- 319 Este vorba de războaiele ruso-turce din 1806—1812 și 1828—1829. — 642
- 320 *Școala manchesteriană* — vezi adnotarea 38. — 643
- 321 Marx se referă la ziarul liberal englez „*Examiner and Times*”, care apărea la Manchester. Ziarul a fost fondat în 1848 în urma fuziunii ziarelor „*Manchester Times*” și „*Manchester Examiner*”. În deceniile al 5-lea și al 6-lea, ziarul i-a sprijinit pe liber-schimbști; a apărut sub diferite denumiri pînă în 1894. — 643
- 322 Este vorba de revendicările formulate de puterile occidentale față de Rusia în nota de la 8 august 1854 ca condiții preliminare pentru începerea tratatelor de pace. Rusia trebuia să renunțe la protectoratul asupra Moldovei, Munteniei și Serbiei, care urma să fie înlocuit printr-o garanție general-europeană; să lase navigația liberă pe Dunăre; să consimtă la revizuirea convenției de la Londra din 1841 cu privire la strîmtori și să renunțe la protectoratul asupra supușilor creștini din Turcia. Guvernul țarist, care inițial respinsese aceste patru puncte, în noiembrie 1854 a fost silit să consimtă ca aceste patru puncte să stea la baza viitoarelor tratative de pace. — 646
- 323 Vezi adnotarea 65. — 646
- 324 Vezi adnotarea 13. — 646
- 325 În timpul insurecției din Polonia din 1830—1831, revoluționarii polonezi au reușit să pună mîna la Varșovia pe arhiva marelui prinț Constantin, în care se aflau o serie de documente secrete ale diplomației țariste. O parte dintre ele au fost publicate în „*Portfolio*” în 1835—1836, o parte în cartea „*Recueil de documents relatifs à la Russie pour la plupart secrets et inédits utiles à consulter dans la crise actuelle*”, apărută la Paris în 1854. Depeșa lui Pozzo-di-Borgo

- din 16 (4) octombrie 1825 este publicată în această carte la pag. 4—47. — 647
- 326 *Printing-house-square* — piață din Londra unde își are sediul redacția centrală a ziarului „Times”. — 649
- 327 Vezi adnotarea 71. — 649
- 328 „*The Sunday Times*” — săptămînal englez, apare la Londra din 1822 ; în deceniul al 6-lea al secolului trecut a fost unul dintre organele de presă ale whigilor. — 649
- 329 „*The Leader*” — săptămînal burghez englez de orientare liberală ; a fost fondat la Londra în 1850. — 650
- 330 „*The Examiner*” — săptămînal englez de orientare burghezo-liberală ; a apărut la Londra din 1808 pînă în 1881. — 650
- 331 În conformitate cu articolul V din convenția de la Londra, semnată de Rusia, Anglia și Franța la 6 iulie 1827 în legătură cu războiul de eliberare națională a poporului grec de sub jugul turc, puterile contractante se obligau să nu urmărească anexiuni, o influență exclusivă sau avantaje comerciale de care să nu se bucure totodată și celelalte două puteri.
- Potrivit tratatului de la Adrianopole din 1829, care a pus capăt războiului ruso-turc din 1828—1829, Rusiei i-au revenit insulele de la gurile Dunării ; prin același tratat se garanta libertatea navigației pe Dunăre a vapoarelor aparținînd tuturor puterilor.
- La 2 martie (19 februarie) 1836, printr-un ucuz al guvernului țarist, a fost instalat pe brațul Sulina un post de carantină care funcționa de fapt în calitate de vamă. — 651
- 332 Este vorba de articolele lui K. Marx „Evenimentele politice. — Lipsa de pîine din Europa”, „Puterile occidentale și Turcia. — Simptomele crizei economice”, „Războiul. — Grevele. — Scumpetea”, publicate în „*New York Daily Tribune*” în septembrie-noiembrie 1853 (vezi ediția de față, vol. 9, Editura politică, 1959, pag. 323—331, 341—351, 464—472). — 655
- 333 Vezi adnotarea 91. — 657
- 334 Vezi adnotarea 53. — 660
- 335 Douglas. „*A Treatise on Naval Gunnery*”, Londra, 1855. — 661
- 336 Este vorba de hotărîrea adoptată de Corpul legislativ francez la 30 decembrie 1854 de a lansa un împrumut intern de 500.000.000 de franci pentru acoperirea cheltuielilor de război. — 662
- 337 „*The Sun*” — cotidian englez burghezo-liberal, a apărut la Londra din 1798 pînă în 1876. — 664
- 338 Vezi adnotarea 306. — 665

- 339 Din carnetul de însemnări al lui Marx se vede că el a expedit la 14, 21 noiembrie și 8 decembrie la „New York Daily Tribune” trei articole din seria „Spania revoluționară”, intitulate „Spania 1820 — iulie 1822”, „Spania. Intervenția” și „Spania, 1833”. Nici unul dintre aceste articole n-au apărut. Fragmentul publicat reprezentă o parte din articolul expedit la 21 noiembrie 1854. — 669
- 340 *A doua expediție din Cádiz* — denumire dată de Marx campaniei lui Riego din 1823. În august 1823, Riego, plecând din orașul Cádiz, care era asediat de francezi, a ajuns la Malaga, iar de aici a încercat să străbată pînă în Catalonia, unde pe vremea aceea generalul Mina ducea o luptă înverșunată împotriva intervenționiștilor. Încercarea lui Riego de a atrage de partea sa armata lui Ballesteros, care încetase rezistența, n-a reușit, și atunci el, în fruntea unui mic detașament, a încercat să-și croiască drum spre Cartagena. Lingă Xeres detașamentele lui au fost zdrobite de o armată franceză cu mult mai puternică; la 15 septembrie Riego a fost făcut prizonier și predat francezilor.
Prima expediție din Cádiz a fost campania lui Riego din 1820, care a însemnat începutul revoluției (vezi volumul de față, pag. 505—506). — 669
- 341 „Armata credinței” — așa se numeau detașamentele organizate de gruparea catolică absolutistă a apostolicilor, care în 1822 au provocat o răscoală împotriva guvernului revoluționar în Catalonia, Navarra și Biscaia; în timpul intervenției franceze din 1823, „armata credinței” a luptat alături de intervenționiști. — 669
- 342 *Comuneros* se numeau membrii societății politice secrete Confederația comuneros-ilor spanioli, întemeiată în timpul revoluției burgheze din 1820—1823. Ei reprezentau interesele păturilor celor mai democratice ale populației orășenești: meșteșugari, muncitori, o parte din intelectuali, o parte din ofițeri, mica burghezii de la orașe. Numărul lor se ridica la 70.000. Comuneros erau partizanii luptei celei mai hotărâte împotriva contrarevoluției. După înăbușirea revoluției, ei au fost supuși la cea mai aprigă prigoană, din care cauză și-au încetat activitatea. — 669
- 343 E. San Miguel. „De la guerra civil en España”, Madrid, 1836. — 670
- 344 Este vorba de reintronarea regimului absolutist al lui Ferdinand al VII-lea în Spania, în urma înăbușirii revoluției din 1820—1823. Prima restaurare a puterii lui Ferdinand al VII-lea a avut loc în 1814, după înfringerea lui Napoleon I. — 671
- 345 Este vorba de războiul carlist din 1833—1840 și de revoluția burgheză spaniolă din 1834—1843. — 671
- 346 În septembrie 1832, Ferdinand al VII-lea, care era grav bolnav, a abrogat decretul din 1830, care prevedea că tronul Spaniei trebuie să fie ocupat de fiica lui minoră, Isabella; după ce s-a însămănțat însă a restabilit drepturile ei la tron, astfel că servile (vezi adnotarea 269), care sprijineau pe fratele ei don Carlos, s-au văzut înșelați în așteptările lor. — 672

347 Manuscrisul „Fortăreața Kronstadt“, care se publică pentru prima oară în volumul de față, este unul dintre articolele militare proiectate de Engels pentru ziarul „The Daily News“, care apărea la Londra și căruia el, în martie 1854, i-a propus colaborarea sa. Nădăjduind să devină corespondent al ziarului, Engels își făcea socoteala că în felul acesta ar putea să se dispenseze de serviciul său de la biroul comercial din Manchester și să se mute la Londra, aproape de Marx. Manuscrisul n-a fost tipărit, așa că, încă de la sfârșitul lunii aprilie, Engels îi comunica lui Marx că „din povestea cu «Daily News» nu s-a ales nimic“ (vezi scrisoarea din 30 martie 1854 a lui Engels către redactorul lui „Daily News“, precum și pe cea adresată lui Marx la 20 aprilie 1854).

Părerile lui Engels într-o serie de probleme ca însemnătatea strategică a Kronstadtului pentru Rusia, posibilitățile de folosire a flotei cu elice la atacul fortărețelor etc. prezintă un mare interes din punct de vedere teoretic militar. În unele cazuri, datele cifrice despre armarea cu artilerie a fortăreței Kronstadt, prezentate de Engels în acest articol, sînt în contradicere cu datele comandamentului rus, ceea ce se explică prin lipsa unor informații complete, fapt subliniat și de Engels. — 673

348 Articolul „Burghezia engleză“, care, pe cît se pare, a fost trimis de Marx la New York pe ziua de 31 martie 1854, se tipărește în anexele la acest volum, întrucît i s-au adus modificări radicale de către redacția ziarului „New York Daily Tribune“, care l-a publicat ca articol de fond. Prima parte a articolului este în mod vădit denaturată și conține o serie de afirmații care sînt în contradicere cu părerile lui Marx. Printre ele se află și aceea că politica burgheziei nu trebuie examinată de pe poziții de clasă, ci dintr-un punct de vedere general uman. Pe de altă parte, în acest articol sînt o serie de idei și teze importante care aparțin, fără îndoială, lui Marx. E vorba, în primul rînd, de caracterizarea scriitorilor realiști englezi și de capitolul consacrat greveii de la Preston din 1853—1854, de care amintește într-o serie de articole ale sale (vezi vol. 9 al Operelelor lui K. Marx și F. Engels, precum și volumul de față, pag. 251). — 683

Date din viața și activitatea lui Karl Marx și Friedrich Engels

(ianuarie 1854 — ianuarie 1855)

1854

*Ianuarie-
decembrie*

Marx își continuă cercetările sale în domeniul economiei politice, culege în mod sistematic date statistice și de altă natură cu privire la situația economică concretă și folosește o parte din ele în articolele pe care le scrie pentru „New York Daily Tribune“.

Engels se ocupă în mod asiduu de problemele teoriei artei militare și analiza concretă a evenimentelor militare, asupra cărora face în mod regulat expuneri în cronicile sale militare scrise, la rugămintea lui Marx, pentru „New York Daily Tribune“.

1 ianuarie

Engels, care a fost pentru câteva zile în vizită la Marx, la Londra, se întoarce la Manchester.

2 ianuarie

Marx primește de la Ch. Dana, redactor al ziarului „New York Daily Tribune“, o scrisoare cu data de 18 decembrie 1853 prin care îi face cunoscut că articolul „Războiul pe Dunăre“, trimis de el, ca și cronicile sale militare anterioare, a fost tipărit fără semnătură, ca articol de fond.

5 ianuarie

Marx îi comunică lui Engels că cronicile militare scrise de el, la rugămintea lui Marx, pentru „New York Daily Tribune“ au făcut senzație în America și că ele sînt atribuite cunoscutului general Scott.

8 ianuarie

Cu prilejul intrării escadrei engleze și a celei franceze în Marea Neagră, Engels scrie un articol în care analizează perspectivele de viitor ale războiului și posibilitatea ca el să fie însoțit de o revoluție în Europa. Articolul apare ca editorial în „New York Daily Tribune“ din 2 februarie sub titlul „Războiul european“. La 3—4 februarie el e publicat în traducere germană în „Die Reform“, organul asociației muncitorilor germani din America (Asociația muncitorilor din America), care apare la New York.

10 ianuarie

Marx primește din partea lui Tucker, un editor din Londra, propunerea de a scoate o a doua ediție a pam-

- fletului „Palmerston și Rusia“, întrucît prima ediție este complet epuizată. Marx acceptă propunerea.
- Marx trimite lui Engels o scrisoare de la un fost membru al Ligii comuniștilor, A. Cluss, corespondent al ziarului „Reform“. Întreținînd corespondență regulată cu Cluss, Marx îl ajută cu sfaturi în activitatea lui de răspindire a ideilor comunismului științific în America. Marx primește în permanență informații de la Cluss în legătură cu emigranții mic-burghezi germani din America.
- 14 ianuarie** La propunerea lui J. C. Juta, o rudă de-a lui, Marx scrie articolul „Războiul din Orient“ pentru ziarul „Zuid Afrikaan“, care apare la Kaapstadt (Capetown). Articolul apare în numărul din 6 martie al acestui ziar; alte două articole, trimise de Marx la 14 februarie și 14 martie, n-au mai fost publicate.
- Jumătatea lunii ianuarie** La New York apare pamfletul „Cavalerul nobilei conștiințe“, în care Marx, pornind de la exemplul lui Willich, demască sectarismul, frazeologia și demagogia jocului de-a revoluția, care caracterizează pe liderii emigranților mic-burghezi. Pamfletul este editat de un emigrant german în S.U.A., J. Weydemeyer, fost membru al Ligii comuniștilor.
- 18 ianuarie** Marx îi împărtășește lui Engels părerea sa despre bătălia de la Cetate și-l roagă să scrie un articol pe această temă pentru „New York Daily Tribune“.
- 19 ianuarie** Engels scrie articolul „Ultima bătălie pe teatrul de operații din Europa“, consacrat bătăliei de la Cetate. Articolul apare în numărul din 8 februarie al ziarului „New York Daily Tribune“ ca articol de fond.
- 20 ianuarie** Marx scrie articolul „Operațiile militare din Orient. — Situația financiară a Austriei și a Franței. — Fortificarea Constantinopolului“. Articolul apare în „New York Daily Tribune“ din 8 februarie.
- A două jumătate a lunii ianuarie** Marx duce tratative în legătură cu editarea unui nou pamflet despre Palmerston, alcătuit din articolele sale apărute în „New York Daily Tribune“.
- 27 ianuarie** Marx și Engels scriu articolul „Fortificarea Constantinopolului. — Neutralitatea Danemaricii. — Compoziția parlamentului englez. — Recolta proastă din Europa“. În capitolul despre compoziția parlamentului englez, Marx arată că sistemul electoral existent în Anglia asigură dominația oligarhiei aristocrate. Articolul apare în „New York Daily Tribune“ din 16 februarie.
- Marx primește din America 100 de exemplare din pamfletul său „Cavalerul nobilei conștiințe“.

- Inceputul lunii februarie* Apare ediția a doua a pamfletului lui Marx „Palmerston și Rusia”. Tot acum apare în aceeași editură și un alt pamflet, intitulat „Palmerston și tratatul de la Unkiar-Skelessi”, care este o reeditare a articolelor lui Marx publicate la sfârșitul anului 1853 de „The People's Paper”, organul cartiștilor.
- Inceputul lunii februarie — 10 februarie* Marx studiază documentele cu privire la problema orientală, publicate în Cărțile albastre, și scrie articolul „Diplomația rusă. — Cartea albastră în legătură cu problema orientală. — Muntenegru”, care apare în „New York Daily Tribune” din 27 februarie.
- 3 februarie* Marx scrie articolul „Misiunea contelui Orlov. — Finanțele de război ale Rusiei”, care apare în „New York Daily Tribune” din 20 februarie.
- 6 februarie — 7 martie* Marx urmărește discursurile rostite în parlamentul englez în legătură cu problema orientală și cu bugetul de război și scrie, cu acest prilej, o serie de articole în care demască politica oligarhiei guvernante din Anglia. Articolele apar în numerele din 21 februarie, 9, 13 și 24 martie ale ziarului „New York Daily Tribune”.
- 7 februarie* Marx, care a urmărit cu atenție munca de pregătire a convocării Parlamentului muncitorilor, desfășurată de Jones și de alți revoluționari cartiști, demască, într-un articol al său destinat ziarului „New York Daily Tribune”, încercarea radicalilor burgezi de a zădărnici convocarea acestei conferințe a delegaților muncitorilor. Articolul apare la 21 februarie.
- 9 februarie* Marx trimite lui Engels câteva exemplare din „Cavalerul nobilei conștiințe” și din pamfletul „Palmerston și Rusia” cu rugămintea de a da câte un exemplar lui W. Wolf și E. Dronke, cu care Marx și Engels întrețin legături permanente, ca și cu alți foști membri ai Ligii comuniștilor.
- 13 februarie* Engels scrie articolul „Problema războiului în Europa”, care apare la 6 mai, ca articol de fond, în „New York Daily Tribune”.
- Aprox. 17 februarie* Aflind de la F. Lassalle că guvernul prusian intenționează să facă arestări în masă printre militanții democrați, Marx se hotărăște să dea în vileag aceste planuri pentru a împiedica astfel realizarea lor; el face acest lucru în articolul „Declarația guvernului prusian. — Planurile lui Bonaparte. — Politica Prusiei”, care apare în „New York Daily Tribune” din 9 martie ca articol de fond.

Sfârșitul lunii
februarie —
martie

Dînd curs intenției sale de a scrie pentru ziarul liberal londonez „The Daily News”, o serie de articole cu privire la forțele militare ale Rusiei, Engels începe să lucreze la articolul său „Fortăreața Kronstadt”. El scontează să devină corespondent permanent al rubricii militare a acestui ziar și speră că această colaborare îi va permite să scape de munca de funcționar la Casa de Comerț „Ermen și Engels” din Manchester și să se mute la Londra, aproape de Marx.

Marx și Engels ajută publicistului democrat german H. Heise, redactorul gazetei satirice „Hornisse” („Viespea”), care a apărut la Kassel în anii 1848—1850, să se stabilească la Manchester.

3 martie

Marx scrie un articol despre starea financiară a Austriei. Acest articol, intitulat „Falimentul Austriei”, apare în „New York Daily Tribune” din 22 martie ca articol de fond.

Marx trimite la „New York Daily Tribune” articolul său „Planurile militare ale Franței și Angliei. — Răscoala grecilor. — Spania. — China”. Articolul apare la 18 martie.

6 martie

La prima ședință a Parlamentului muncitorilor, care s-a deschis la Manchester, este adoptată în unanimitate hotărîrea de a-l invita la ședințe pe doctorul Marx ca delegat de onoare.

7 și 10
martie

Marx, în articolele sale scrise pentru „New York Daily Tribune”, face o expunere asupra activității Parlamentului muncitorilor. Articolele sale „Deschiderea Parlamentului muncitorilor. — Bugetul de război al Angliei” și „Parlamentul muncitorilor” apar în acest ziar la 24 și 29 martie.

9 martie

Ca răspuns la invitația de a participa ca delegat de onoare la ședințele Parlamentului muncitorilor, care s-a întrunit la Manchester, Marx trimite o scrisoare de salut, în care formulează sarcina pe care o au muncitorii englezi de a înființa un partid politic de masă de sine stătător al clasei muncitoare. Scrisoarea adresată de Marx Parlamentului muncitorilor și citită în ședința de la 10 martie apare în „People's Paper” din 18 martie.

10 martie

Engels primește de la Jones invitația de a trece pe la el ca să ia cunoștință de conținutul scrisorii adresate de Marx Parlamentului muncitorilor.

13 martie

Engels scrie articolul „Retragerea rușilor de la Calafat”, care apare în „New York Daily Tribune” din 30 martie ca articol de fond. Marx, care continuă să-l ajute pe E. Jones la editarea și redactarea ziaru-

lui „People's Paper“, îi trimite și acest articol, care este publicat în numărul din 18 martie.

- 21-24 martie** Luînd cunoștință de corespondența secretă purtată în 1853 între ambasadorul englez la Petersburg și ministrul de externe al Angliei și apărută în Cărțile albastre, Marx scrie articolele „Documentele în legătură cu împărțirea Turciei“ și „Corespondența diplomatică secretă“, care sînt publicate de „New York Daily Tribune“ la 5 și 11 aprilie.
- 23 martie** Într-o scrisoare adresată lui Marx, Engels critică părerile lui Lassalle despre felul cum este dus războiul din Crimeea, care au fost exprimate de acesta într-o scrisoare trimisă lui Marx.
- 27 martie** Într-o scrisoare adresată lui Dana, Marx protestează împotriva atitudinii samavolnice pe care o manifestă redacția ziarului „New York Daily Tribune“ față de articolele lui. El se pronunță categoric împotriva folosirii articolelor lui, cu excepția celor militare, ca articole de fond și propune ca, în cazul cînd nu se ține seama de această obiecție, toate articolele lui să fie tipărite fără semnătură, fiindcă nu vrea ca numele lui să figureze numai sub articole de mică importanță.
- 28 martie** Marx scrie articolul „Declararea războiului. — În legătură cu istoricul apariției problemei orientale“, pentru care folosește documente oficiale și cartea „Istoria rivalității bisericilor creștine din Orient și a protectoratului asupra lor“ a lui Famin. Articolul apare în „New York Daily Tribune“ din 15 aprilie.
- 30 martie** Engels trimite ziarului „Daily News“ articolul „Fortăreața Kronstadt“. Redacția ziarului, aflînd despre activitatea revoluționară și convingerile comuniste ale lui Engels, nu acceptă oferta lui de colaborare. Articolul rămîne nepublicat.
- Sfîrșitul lunii martie-începutul lunii aprilie** Studiind problema orientală, Marx citește și cartea „Istoria Imperiului otoman“ de Hammer.
- 4 aprilie** Marx scrie articolul „Dezbaterile parlamentare asupra războiului“, în care se ocupă îndeaproape de tratativele secrete pentru împărțirea Turciei care au avut loc în 1844 între țar și diplomații englezi. Articolul apare în „New York Daily Tribune“ din 17 aprilie și, în traducere germană, în „Reform“ din 20—22 aprilie.
- 6 aprilie-1 iunie** În polemica sa cu Lassalle pe tema caracterului războiului din Crimeea, Marx dovedește că clasele guvernante din Anglia, temîndu-se de o întefîire a miș-

cării revoluționare în Europa, nu vor să se ajungă la prăbușirea militară a țarismului și de aceea nu sînt în stare să ducă război împotriva lui cu toată consecvența și energia.

- 7 aprilie** Marx scrie articolul „Rusia și puterile germane. — Prețurile cerealelor”, în care își exprimă părerea că intrarea Austriei și Prusiei în război ar imprima acestuia un caracter general european și ar putea să apropie izbucnirea crizei revoluționare în Europa. Articolul apare în „New York Daily Tribune” din 21 aprilie.
- 13 aprilie** Engels scrie articolul „Situația armatelor în Turcia”, care apare în „New York Daily Tribune” din 28 aprilie ca articol de fond.
- 18 aprilie** Marx scrie articolul „Nota lui Reșid-pașa. — Un ziar italian despre problema orientală”, în care arată că popoarele german, ungar și italian sînt deosebit de interesate în justa rezolvare a problemei orientale; el afirmă că nici un popor nu-și poate cuceri libertatea sacrificînd independența altui popor. Articolul apare în „New York Daily Tribune” din 2 mai.
- 20 aprilie** După ce redacția ziarului „Daily News” a refuzat să-i publice articolele militare, Engels îi comunică lui Marx că are de gînd să trimită lui „The Times”, cel mai mare ziar londonez, articolele în legătură cu forțele militare ale Rusiei. În „Times” n-au apărut aceste articole.
- 28 aprilie** Marx scrie articolul „Răscoala din Grecia. — Emigrația poloneză. — Tratatul dintre Austria și Prusia. — Documente referitoare la înarmarea Rusiei”. Acest articol, în care sînt citate o serie de documente oficiale ruse și care caracterizează orînduirea feudală birocratică a Rusiei țariste, apare în „New York Daily Tribune” din 15 mai.
- Sfîrșitul lunii aprilie** Engels îi ajută lui Heise să scrie un articol în care critică planurile militare aventuriste ale lui A. Schimmelpfennig, care a participat la răscoala din Baden-Palatinat din 1849 și care întreține legături cu grupul scizionist din America al lui Willich. Acest articol, scris pentru ziarul „Reform” din New York, rămîne nepublicat din cauză că ziarul și-a încetat apariția.
- Sfîrșitul lunii aprilie-mai** Marx învață limba spaniolă, citește în original pe Calderon, pe „Don Quijote” al lui Cervantes și alte cărți.
- Mai-începutul lunii iunie** Marx citește culegerea de documente în legătură cu revoluția din 1848—1849 în Italia, apărute în „Arhiva evenimentelor petrecute în Italia în cei trei ani de la

urcarea lui Pius al IX-lea pe scaunul papal și pînă la capitularea Veneției"; el consideră că această publicație, care cuprinde tot felul de documente, precum și scrisorile interceptate, reprezintă un material de cea mai mare valoare pentru studierea revoluției italiene.

*Inceputul
lunii mai*

În legătură cu răscoala populației grecești din regiunile Tesalia și Epir, care făceau parte din imperiul turcesc, Marx studiază istoria formării statului independent grec la sfîrșitul deceniului al 3-lea și începutul deceniului al 4-lea al secolului trecut, citește și conspectează „Istoria diplomatică a monarhiei grecești de după 1830” a lui Parish.

2 și 5 mai

Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” două articole în legătură cu evenimentele curente. Redacția ziarului contopește aceste articole într-unul singur. Articolul „Bombardarea Odesei. — Grecia. — Proclamația cneazului Danilo al Muntenegrului. — Discursul lui Manteuffel”, care cuprinde o critică acerbă a politicii prusiene în problema orientală și a prusacismului în general, apare la 16 mai. Redacția folosește o parte din material, într-o formă foarte denaturată, pentru articolul de fond publicat de ea la 19 mai sub titlul „Politica Prusiei”.

9 mai

Marx scrie articolul „Finanțele britanice”, în care demască caracterul demagogic al măsurilor financiare luate de Gladstone. Acest articol, publicat la 23 mai în „New York Daily Tribune”, produce o vie impresie la New York și este reprodus la 25 mai de ziarul „The New York Times”.

Aprox. 10 mai

Marx primește o scrisoare din partea lui Cluss, care îi face cunoscut că emigranții germani stabiliți în America vor să scoată la Londra un ziar în limba engleză și au de gînd să-i propună lui Marx să facă parte din redacție; acest proiect rămîne neîmplinit.

*Aprox. 10 mai-
sfîrșitul lunii mai*

Marx este grav bolnav. Din această cauză cea mai mare parte din articolele pentru „New York Daily Tribune” sînt scrise de Engels.

Aprox. 12 mai

Marx primește știrea din partea lui Cluss că la 26 aprilie ziarul „Reform” și-a încetat apariția din lipsă de mijloace.

22 mai

Engels scrie cronică militară curentă, care este publicată sub titlul „Războiul” în „People's Paper” din 17 mai, precum și în „New York Daily Tribune” din 9 iunie ca articol de fond.

- 24 mai** Într-un articol scris pentru „New York Daily Tribune“, Engels face o critică amănunțită a sistemului militar învechit al Angliei. Acest articol, intitulat „Starea actuală a armatei engleze, tactica ei, echipamentul, intendența etc.“, apare la 10 iunie sub semnătura lui Marx.
- 30 mai** Marx scrie articolul „Tratatul dintre Austria și Prusia. — Dezbaterile parlamentare de la 29 mai“. Acest articol, în care Marx arată că diplomația engleză caută să-și asigure neutralitatea Austriei și a Prusiei pentru a menține localizarea războiului din Crimeea, apare în „New York Daily Tribune“ din 12 iunie.
- Sfârșitul lunii mai** Datorită faptului că poliția îi urmărește corespondența, Marx este nevoit să se servească de adrese convenționale; el primește două asemenea adrese de care se poate folosi pentru corespondența sa cu Germania.
- Iunie-iulie** În așteptarea unor evenimente revoluționare în Spania, Marx începe să studieze istoria acestei țări. El citește scrierile lui Flórez, Principe, Marliani, Hughes și ale altor autori și face numeroase extrase.
- Iunie-noiembrie** Engels studiază istoria războiului revoluționar ungar din 1848—1849, întrucît intenționează să scrie, în cursul iernii, o carte cu această temă.
- Aprox. 3 iunie-aprox. 21 iunie** Soția lui Marx este bolnavă, și Marx nu are bani să plătească onorariul medicului. Engels, ca de obicei, vine în ajutorul prietenului său.
- 6 iunie** Marx trimite ziarului „New York Daily Tribune“ un articol în care începe să-l demaște pe Saint-Arnaud, unul dintre reprezentanții clicii bonapartiste și comandant suprem al armatei franceze. Articolul nu e publicat.
- 9 iunie** În articolul său „Reorganizarea Departamentului de război al Angliei. — Cererile Austriei. — Situația economică a Angliei. — Saint-Arnaud“, scris pentru „New York Daily Tribune“, Marx arată că, întrucît clasele guvernante din Anglia și Franța, căutînd să păstreze rînduielele reacționare statornicite în Europa de Congresul de la Viena, se tem de o prăbușire totală a țarismului, războiul aliaților împotriva Rusiei nu trebuie considerat ca un război între libertate și despotism. Criticînd poziția adoptată de publicistul englez D. Urquhart, Marx subliniază că singurul partid în stare să lichideze putredul sistem de guvernămînt din Anglia este acela al proletariatului. Articolul apare la 24 iunie.

- 10 iunie Engels scrie un articol în legătură cu asedierea de către ruși a cetății turcești Silistra. Acest articol, care cuprinde un bogat material istoric-militar, apare sub titlul „Asediul Silistrei” în „New York Daily Tribune” din 26 iunie.
- 16 iunie Marx completează articolul „Situția pe teatrul de operații militare ruso-turc”, scris de Engels pentru „New York Daily Tribune”, și-l trimite la New York. Articolul apare la 8 iulie.
- 23 iunie Marx folosește într-un articol pentru „New York Daily Tribune” materialul care i-a fost trimis de Engels. Articolul, intitulat „Retragerea trupelor ruse”, apare în acest ziar la 10 iulie.
- 27 iunie Marx scrie articolul „Războiul. — Dezbaterile parlamentare”. Acest articol, care cuprinde o demascare a diplomației secrete engleze, apare în „New York Daily Tribune” din 10 iulie.
- 6 iulie Engels scrie cronică militară curentă pentru „New York Daily Tribune”. Articolul cu titlul „Războiul de la Dunăre” apare ca editorial la 25 iulie.
- 7 iulie Marx, care a urmărit cu atenție evenimentele din Spania, scrie articolul „Amănunte în legătură cu insurecția de la Madrid. — Cererile Austriei și ale Prusiei. — Un nou împrumut în Austria. — Valahia”, în care, o dată cu elucidarea altor probleme, menționează că insurecția militară care a început în Spania într-un moment de creștere a nemulțumirii maselor populare poate să se transforme într-o război generală. Articolul apare în „New York Daily Tribune” din 21 iulie.
- 14 iulie Marx scrie articolul „Agitație în Italia. — Evenimentele din Spania. — Poziția statelor germane. — Judecătoria englezi”. Articolul apare în „New York Daily Tribune” din 28 iulie.
- 20 iulie Engels, după spusele lui Dronke, îi comunică lui Marx, într-o scrisoare, unele știri despre Naut, Daniels, Becker și alți foști membri ai Ligii comunistilor.
- A doua jumătate a lunii iulie Marx citește cartea — apărută în 1853 — „Istoria formării și dezvoltării stării a treia” a istoricului burghez A. Thierry, ale cărui lucrări de pînă acum îi erau cunoscute, și face numeroase extrase; în scrisoarea sa către Engels din 27 iulie el face o analiză critică a acestei lucrări, al cărei autor a știut, printre primii, să sesizeze în procesul istoric existența luptei de clasă, dar n-a tras din această constatare concluziile teoretice necesare.

- 21 iulie** Marx scrie articolul „Revoluția spaniolă. — Turcia și Grecia”, în care arată că mișcarea revoluționară care a început în Spania depășește cadrul unei simple rebeliuni militare și că, datorită participării maselor populare, ea capătă un caracter democratic. Articolul apare în „New York Daily Tribune” din 4 august.
- 24-25 iulie** Marx asistă la ședințele parlamentului englez, în care au loc dezbateri în legătură cu războiul; el descrie impresiile sale în articolele „Dezbaterile parlamentare în legătură cu războiul” și „Politica Austriei. — Dezbaterile din Camera comunelor în legătură cu războiul”; aceste articole apar în „New York Daily Tribune” din 7 și 9 august.
- 27 iulie** Marx îi comunică lui Engels că Tucker i-a propus să publice în ediții separate o serie de articole apărute în „New York Daily Tribune”. Marx intenționează să scrie, împreună cu Engels, un pamflet despre diplomația și acțiunile militare ale englezilor începînd de la declararea războiului, și să propună lui Tucker să retipărească articolul „Correspondența diplomatică secretă” și pamfletul despre Palmerston. Marx îl roagă pe Engels să-și spună părerea în această privință.
- 29 iulie-1 august** Marx și Engels scriu articolul „Un război plictisitor”, în care arată că evenimentele revoluționare din Spania pot să constituie începutul unei noi ere revoluționare în Europa. Articolul apare în „New York Daily Tribune” din 17 august.
- August-începutul lunii decembrie** Marx continuă să se documenteze la British Museum în legătură cu istoria Spaniei. El citește o mulțime de cărți în limbile engleză, franceză și spaniolă și face extrase amănunțite din lucrările lui Toreno, Pradt, Jovellanos și ale altor autori.
- 4 august** Marx scrie articolul „Espartero”, pentru care folosește materialele studiate de el cu privire la biografia liderului partidului progresiștilor din Spania. Acest articol, care-l demască pe Espartero ca pe un om incapabil să conducă lupta de eliberare a maselor populare, apare în „New York Daily Tribune” din 19 august ca articol de fond.
- 8 august** Acordînd o mare importanță inițierii muncitorilor americani în experiența luptei duse de cartismul revoluționar, Marx, într-un articol pentru „New York Daily Tribune”, prezintă o serie de fapte în legătură cu turneul agitatoric întreprins de Jones în Anglia în vara anului 1854. Articolul apare la 21 august.

- 25 august-
8 decembrie Marx scrie o serie de articole intitulate „Spania revoluționară”. Din cele unsprezece articole scrise de el, numai opt au fost publicate de „New York Daily Tribune” (la 9 și 25 septembrie, la 20, 27 și 30 octombrie, la 24 noiembrie și la 1 și 2 decembrie). Aceste articole aruncă lumină asupra istoriei evenimentelor revoluționare care au avut loc în Spania în anii 1808—1814 și 1820. Ultimele trei articole, consacrate evenimentelor din 1820—1823 și 1833, n-au fost publicate.
- 8-13 septembrie Marx primește două scrisori de la Ernest Jones, care îi face cunoscută situația grea în care se află „People’s Paper” și-l roagă să-i acorde tot ajutorul posibil.
- 13 septembrie Marx îl informează pe Engels despre situația materială grea în care se află Pieper și Steffen, emigranți comuniști germani, cu care întreține sistematic legături.
- 15 septembrie Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” articolul „Acțiunile flotei aliate. — Situația din Principatele dunărene. — Spania. — Comerțul exterior al Angliei”, în care, pe lângă alte probleme, explică, pe baza materialelor statistice adunate de el, dinamica comerțului exterior al Angliei. Articolul apare la 2 octombrie.
- 18 septembrie În legătură cu începutul ofensivei franco-engleze de la Sevastopol, Engels scrie un articol în care face o analiză critică a operațiilor militare ale aliaților. Acest articol, care are ca titlu „Atacul împotriva Sevastopolului”, apare în „New York Daily Tribune” din 14 octombrie ca articol de fond.
- Nu mai tirziu
de 29 septembrie Redacția ziarului „New York Daily Tribune” îi comunică lui Marx că, din cauza greutăților materiale, este nevoită să-i reducă onorariul la jumătate și-l roagă să-i trimită numai un articol pe săptămână; totodată îi face cunoscut că aceste articole vor fi tipărite fără semnătură.
- 2 octombrie Engels scrie articolul „Știrile din Crimeea”, în care supune unei minuțioase analize știrea, de curînd primită, despre căderea Sevastopolului și pune la îndoială exactitatea ei. Articolul apare în „New York Daily Tribune” din 17 octombrie.
- 5-6 octombrie În legătură cu caracterul îndoielnic al știrii despre căderea Sevastopolului, Marx și Engels scriu un articol în care demască manevrele guvernelor francez și englez, care se folosesc de zvonuri false în scopuri demagogice. În același articol, Marx și Engels critică poziția șovinistă pe care s-a situat Barbès, democratul

mic-burghez, și arată că adevăratul conducător al Franței revoluționare este A. Blanqui. Redacția ziarului „New York Daily Tribune” scindează acest articol în două părți, dintre care prima apare la 21 octombrie, sub titlul „Mistificarea de la Sevastopol”, ca articol de fond, iar a doua, în același număr și fără semnătură, sub titlul „Mistificarea de la Sevastopol. — Privire generală”.

9-30 octombrie Engels scrie articolele „Bătălia de la Alma”, „Forțele militare ale Rusiei” și „Asediul Sevastopolului”, care apar la 26 și 31 octombrie și la 15 noiembrie în „New York Daily Tribune” ca articole de fond. Ele provoacă o puternică impresie la New York.

După 29 octombrie Marx primește invitație să participe la activitatea comitetului antibonapartist organizat de cartiștii londonezi cu prilejul proiectatei vizite a lui Napoleon al III-lea în Anglia. La propunerea lui Jones, Marx este ales membru de onoare și al acestui comitet alături de fruntași ai mișcării burghezo-democratice ca Mazzini, V. Hugo, Louis Blanc etc. Marx răspunde printr-un refuz; el îi arată lui Jones că o asemenea acțiune ar avea un efect cu mult mai mare dacă ar avea un caracter pur englez; împărtășind părerea lui Marx, Jones se călăuzește după acest criteriu în activitatea sa ulterioară în cadrul comitetului.

9 noiembrie-4 decembrie La rugămintea lui Marx, Engels continuă să scrie în mod regulat cronici militare pentru „New York Daily Tribune” în legătură cu mersul operațiilor la Sevastopol. Articolele lui: „Campania din Crimeea”, „Bătălia de la Balaklava”, „Bătălia de la Inkerman” și „Campania din Crimeea” apar la 27 și 30 noiembrie, 14 și 27 decembrie.

22 noiembrie Marx îi comunică lui Engels despre încercările făcute de Blind și de alți conducători ai emigranților mic-burhezi de la Londra de a organiza, împreună cu reprezentanții tuturor fracțiunilor emigranților germani, printre care și Marx, o serie de mitinguri de protest împotriva Rusiei și poziției adoptate de monarhii germani față de războiul din Crimeea. Neimpărtășind poziția pe care s-au situat liderii democrației mic-burheze față de acest război, Marx refuză să participe la asemenea manifestări și se gîndește să organizeze, la nevoie, un contramiting, la care să participe și cartiștii englezi.

Decembrie 1854-ianuarie 1855 Marx își recitește caietele sale de economie politică scrise în anii precedenți „dacă nu pentru a le prelucra, cel puțin pentru a stăpîni materialul și a-l avea

gata de prelucrare". El își întocmește un scurt con-
spect, pe care-l intitulează „Banii, creditul și crizele“,
făcînd după fiecare formulare o trimitere la respec-
tivul caiet de extrase din diferiți autori (Gilbert,
Thornton, Tooke, Hubbard, J. S. Mill, Fullarton etc.),
indicînd autorul, titlul lucrării și paginile respective
din caietul său. Acest material a fost folosit de el ul-
terior în lucrarea sa „Grundrisse der Kritik der Po-
litischen Ökonomie“ și în volumul al III-lea al „Ca-
pitalului“.

Engels studiază o serie de cărți și materiale în le-
gătură cu istoria Rusiei și a popoarelor slave, tipărite
în limbile germană, rusă etc. El citește cărțile lui
Haxthausen, Herțen („De pe alt țărm“, „Rusia și lu-
mea veche“, „Amintiri și cugetări“) și pe acelea ale lui
Paton, Ranke, Șafařík, Maceiovski, Engel și alții.

- Începutul lunii
decembrie** Engels are un schimb de scrisori cu Dronke în legă-
tură cu livrarea a 65—70 de exemplare din ultimul
număr, tipărit în roșu, al „Noii gazete renane“, care
au fost primite din Germania de la Naut, fost mem-
bru al Ligii comuniștilor.
- Aprox. 2 decem-
brie** Marx primește, prin Lassalle, propunerea de a cola-
bora la „Neue Oder-Zeitung“, publicație burgheză
democrată, care apare la Breslau (Wrocław) și care
are printre colaboratorii ei pe burghezii democrați
M. Friedländer și M. Elsner.
- 15 decembrie** Marx completează un articol trimis de Engels în care
se subliniază încă o dată ideea că intrarea în război
a Austriei și Prusiei ar putea să contribuie la în-
ceputul revoluției în Europa. Acest articol, care are
ca titlu „Desfășurarea operațiilor militare“, apare în
„New York Daily Tribune“ din 1 ianuarie 1855.
- 20 decembrie** Marx îi comunică lui Elsner că acceptă să colaboreze
la „Neue Oder-Zeitung“.
- 21 decembrie** Engels scrie articolul „Forțele militare ale Austriei“,
care apare ca articol de fond în „New York Daily
Tribune“ din 8 ianuarie 1855.
- Aprox. 22 decem-
brie 1854-
începutul lunii
ianuarie 1855** Engels se află în vizită la Marx, la Londra.
- 29 decembrie
1854-1 ianua-
rie 1855** Marx scrie două articole cu titlul general „Privire
retrospectivă asupra campaniei din Crimeea“ („Rück-
blicke“), cu care își începe colaborarea la „Neue Oder-
Zeitung“. Articolele apar la 2 și 4 ianuarie 1855.

1855

- Ianuarie-
începutul lunii
februarie* Marx continuă să recitească caietele sale de economie politică. El întocmește un indice la aceste caiete, care conțin extrase din revista „Economist” pe o perioadă de câțiva ani, precum și din lucrările lui D’Avenant, Alison, Petty, Boisguillebert, Locke, Stuart și alții, mai cu seamă în problemele rentei funciare și ale teoriei suprapopulației.
- 4 ianuarie* La întoarcerea sa la Manchester, Engels scrie un articol în care face o critică acerbă întregului sistem militar englez. Acest articol, intitulat „Catastrofa britanică din Crimeea”, apare ca editorial în „New York Daily Tribune” din 22 ianuarie.
- 5-6 ianuarie* Marx traduce în limba germană, pentru „Neue Oder-Zeitung”, articolul lui Engels „Catastrofa britanică din Crimeea”, în care face unele schimbări. Articolul apare în numerele din 8 și 9 ianuarie ale acestui ziar.
- 8-22 ianuarie* Marx publică în „Neue Oder-Zeitung”, sub titlul „Criza comercială și industrială”, o serie de articole, în care, pe baza unei analize a comerțului englez, ajunge la concluzia că ciclul economic a atins din nou acel punct în care „supraproducția și specula excesivă se transformă în criză”. Articolele apar la 11, 12, 20 și 25 ianuarie. Marx trimite un articol cu aceeași temă ziarului „New York Daily Tribune”, în care apare la 26 ianuarie.
- 9-23 ianuarie* Marx continuă să trimită în mod regulat ziarului „Neue Oder-Zeitung” articole în legătură cu treburile interne ale Angliei, precum și cronici militare, în care folosește materiale din articolele trimise de Engels la „New York Daily Tribune”; articolele apar la 13, 15, 18, 22, 23 și 26 ianuarie.
- 16 ianuarie* S-a născut Eleanor, fiica lui Marx.
- 23 ianuarie* Intr-o scrisoare adresată lui Lassalle, Marx dă răspuns la o serie de probleme economice, ocupându-se, între altele, de influența exercitată de desființarea taxelor la cereale asupra prețului produselor industriale și asupra mărimii salariului. Marx îi promite că la prima ocazie va culege din caietele sale economice date cifrice exacte în legătură cu problemele care îl interesează; deocamdată se mărginește să-i comunice unele date generale.

Indice de nume

A

- Abbas-paşa* (1813—1854) — paşă egiptean (1849—1854). — 23.
- Abdi-paşa* (n. 1801) — general turc; în 1853 comandant de armată în Caucaz. — 25, 33.
- Abdul-Medjid* (1823—1861) — sultan al Turciei (1839—1861). — 11, 29, 72, 120, 160, 161, 168, 175, 178, 269, 285, 330, 382.
- Aberdeen, George Gordon*, conte (1784—1860) — bărbat de stat englez, tory; din 1850 lider al peeliştilor; ministru de externe (1828—1830, 1841—1846) şi prim-ministru în guvernul de coaliţie (1852—1855). — 3, 7, 10, 48, 95, 146, 148, 150, 151, 177, 186—189, 192, 197, 255, 314, 315—323, 373, 374, 376, 389, 403, 611, 629, 630.
- Adrian din Utrecht* (1459—1523) — preceptor al lui Carol I, regele Spaniei; din 1517 cardinal; din 1518 mare inchişitor; în 1520—1521 cirmuitor al Spaniei; din 1522 papă, sub numele de Adrian al VI-lea. — 454.
- Ahmed I* (1589—1617) — sultan al Turciei (1603—1617). — 181.
- Ahmed-paşa* — general turc; la sfîrşitul anului 1853, comandant de armată în Caucaz. — 25, 33.
- Albert* (1819—1861) — prinţ de Saxa-Coburg-Gotha, soţul reginei Victoria a Angliei. — 29—30, 43—45, 55, 365, 391.
- Alcock, Thomas* (n. 1801) — om politic englez, la începutul activităţii sale whig, apoi liberal, membru al parlamentului. — 378.
- Alexandru I* (1777—1825) — împărat al Rusiei (1801—1825). — 58.
- Alexandru al II-lea* (1818—1881) — împărat al Rusiei (1855—1881). — 163.
- Alexandru Karagheorghevici* (1806—1885) — domnitor al Serbiei (1842—1858). — 35, 426.
- Amelia* — vezi *Maria-Amelia*.
- Ametller y de Cabrer Narciso* (m. 1877) — colonel spaniol, în 1843—1844 unul dintre conducătorii insurecţiei republicanilor şi progresiştilor din Catalonia, în anii 1854—1856 a participat la revoluţia burgheză din Spania. — 528.
- Angoulême, Louis-Antoine*, duce de (1775—1844) — fiul regelui Carol al X-lea al Franţei; în 1823 a comandat trupele franceze care au înăbuşit revoluţia

- burgheză din Spania. — 508, 670.
- Annesley, William Richard* (1830—1874) — aristocrat englez, tory, membru al parlamentului. — 51.
- Anrep-Elmpt, Iosif Romanovici, conte* (1798—1860) — general rus; în 1853 — începutul anului 1854, comandant al unor unități ale armatei de la Dunăre. — 34.
- Antonio Pasquale Bourbon* (1755—1817) — fiul regelui Carol al III-lea al Spaniei, președinte al Juntei superioare din Madrid, care a fost instituită de Ferdinand al VII-lea în aprilie 1808. — 467.
- Arco Agüero, Felipe* — ofițer spaniol, a participat la revoluția burgheză din anii 1820—1823; unul dintre conducătorii exaltații. — 503.
- Ardant, Paul-Joseph* (1800—1858) — colonel francez, din 1855 general, inginer militar; în 1854 a fost trimis cu o misiune militară în Turcia. — 64.
- Argüelles, Agustin* (1776—1844) — bărbat de stat spaniol, liberal, participant de seamă la revoluțiile burgheze din 1808—1814 și 1820—1823, ministru de interne (1820—1821), deputat al cortesurilor (1822—1823). — 507.
- Ariosto, Lodovico* (1474—1533) — mare poet italian din epoca Renașterii, autorul poemului „Orlando furioso”. — 546.
- Arnim, Heinrich Friedrich, conte* (1791—1859) — diplomat prusian, ministru de externe (1849) în cabinetul reacționar al lui Brandenburg; ministru plenipotențiar la Viena (1845—1848, 1851—1858). — 358.
- Ashley, Anthony Cooper*, din 1851 conte de *Shaftesbury* (1801—1885) — om politic englez, în deceniul al 5-lea a condus grupul parlamentar al torylor-filantropi; din 1847, whig. — 140.
- Azis-pașa* — guvernator militar turc al Belgradului în anii 1854—1857. — 354.

B

Bacon, Francis, baron de Verulam (1561—1626) — celebru filozof englez, întemeietorul materialismului englez; naturalist, istoric. — 472.

Baillie, Henry James (n. 1804) — membru al parlamentului englez, tory. — 60.

Balboa, Vasco Nuñez (1475—1517) — navigator și conchistador spaniol, a fost primul european care a traversat istmul de Panama și a ajuns la țărmlul Oceanului Pacific. — 459.

Ballesteros, Francisco Lopez (1770—1833) — general și om politic spaniol, a participat la războiul pentru independență (1808—1814); în perioada reacțiunii, ministru de război (1815); a participat la revoluția burgheză din 1820—1823. — 669.

Bandiera, frații, Attilio (1810—1844) și *Emilio* (1819—1844) — militanți ai mișcării de eliberare națională din Italia, ofițeri în flota austriacă, membri ai societății „Tinăra Italie”, executați pentru încercarea de a organiza o răscoală în Calabria (1844). — 85, 649.

Bankes, George (1788—1856) — jurist și om politic englez, tory, membru al parlamentului, funcționar la ministerul de finanțe. — 378.

- Baraguay d'Hilliers*, Achille (1795—1878) — general francez, din 1854 mareșal; bonapartist; ambasador la Constantinopol (1853—1854); în 1854 comandant al corpului expediționar francez din Marea Baltică. — 10, 28, 63—64, 73, 76, 105, 120, 215, 347, 361, 524.
- Barbès*, Armand (1809—1870) — revoluționar francez, democrat mic burghez; unul dintre conducătorii societăților revoluționare secrete din perioada monarhiei din iulie; militant activ al revoluției din 1848, deputat al Adunării constituante, condamnat la închisoare pe viață pentru participare la evenimentele din 15 mai 1848; amnistiat în 1854; după amnistie a emigrat și curînd după aceea s-a retras din viața politică. — 556.
- Baraiban* — ofițer spaniol, a participat la revoluția burgheză din 1854—1856. — 370.
- Barastequi* — ofițer spaniol, adept al lui Espartero. — 369.
- Barrington*, William Keppel (n. 1793) — aristocrat englez, membru al parlamentului. — 51.
- Barrot*, Odilon (1791—1873) — om politic burghez francez, înainte de februarie 1848 șef al opoziției dinastice liberale; în decembrie 1848 — octombrie 1849 șef al unui guvern care se sprijinea pe blocul contrarevoluționar al fracțiunilor monarhiste. — 69.
- Batthyány*, Kasimir, conte (1807—1854) — om politic ungar, reprezentant al cercurilor liberale ale nobilimii ungare, a participat la revoluția din 1848—1849 din Ungaria; ministru de externe în guvernul revoluționar; după înfrîngerea revoluției a emigrat în Turcia, apoi în Franța. — 9.
- Beaumont*, Miles Thomas Stapleton, baron (1805—1854) — aristocrat englez, membru al Camerei lorzilor, liberal. — 321.
- Bedeau*, Marie-Alphonse (1804—1863) — general și om politic francez, republican burghez, moderat; în deceniile al 4-lea și al 5-lea a participat la cucerirea Algeriei; în perioada celei de-a doua Republici a fost vicepreședinte al Adunării constituante și al Adunării legislative; după lovitura de stat de la 2 decembrie 1851 a fost expulzat din Franța. — 287, 288, 537.
- Berg* — diplomat rus, prim-secretar al ambasadei din Londra (aprox. 1842—1854). — 62.
- Berkeley*, Maurice Frederick Fitzharding (1788—1867) — amiral și om politic englez, whig, membru al parlamentului, lord al amiralității (1833—1839 și 1846—1857). — 385, 388—389.
- Berlepsch*, Maria Josepha Gertruda (m. 1723) — domnișoară de onoare a reginei Maria-Anna de Neuburg a Spaniei; după izbucnirea revoluției populare din 1699 a fost expulzată din Spania. — 454.
- Bernal Osborne*, Ralph (1808—1882) — om politic englez, liberal (făcea parte din grupul așazișilor radicali din Mayfair), membru al parlamentului, secretar al amiralității (1852—1858). — 267, 268.
- Bernstorff*, Albrecht, conte (1809—1873) — diplomat prusian, ministru plenipotențiar la Londra (1854—1861), ministru de externe (1861—1862), ambasador la Londra (1862—1873). — 215.
- Berry*, Marie-Caroline-Ferdinande-Louise, ducesă de (1798—1870)

- mama contelui Chambord, pretendent legitimist la tronul Franței; în 1832 a încercat să provoace o răscoală în Vendéea, cu scopul de a răsturna pe Ludovic-Filip. — 286.
- Bessières, Jean-Baptiste** (1768 — 1813) — mareșal francez, a participat la campaniile lui Napoleon I; în anii 1808 și 1811 a luat parte la războiul din Spania. — 470.
- Bibescu** — vezi *Știrbei*.
- Biddulph, Michael Anthony** (1823 —1904) — ofițer englez, ulterior general, a participat la războiul din Crimeea; autor al unei lucrări despre asediul Sevastopolului apărute în 1854. — 573.
- Bille-Brahe, Henri**, conte (n. 1798) — diplomat danez; în deceniul al 6-lea a fost ministru plenipotențiar la Viena. — 358.
- Blackett, John Fenurik Burgoyne** (1821—1856) — membru al parlamentului englez. — 269.
- Blackwood, Henry Stevenson** (n. 1819) — curier diplomatic englez. — 177.
- Blake, Joaquin** (1759—1827) — general și om politic spaniol, a participat la războiul pentru independență (1808—1814); în 1810 a fost numit președinte al consiliului de regență; după întoarcerea, în 1814, a lui Ferdinand al VII-lea s-a pronunțat împotriva regimului absolutist. — 486.
- Blanc, Louis** (1811—1882) — socialist mic-burghez francez, istoric; în 1848 membru al guvernului provizoriu și președinte al Comisiei de la Luxembourg, s-a situat pe o poziție conciliatoare față de burghezie; în august 1848 a emigrat în Anglia; unul dintre conducătorii emigranților mic-burghezi de la Londra. — 66, 124.
- Blanqui, Auguste** (Louis-Auguste) (1805—1881) — revoluționar francez, comunist utopist, organizator al unei serii de societăți secrete și de comploturi; a participat activ la revoluțiile din 1830 și 1848; unul dintre cei mai de seamă conducători ai mișcării proletare din Franța; a fost condamnat în repetate rânduri la închisoare. — 556.
- Blaser y San Martin, Anselmo de Siga** (1813—1872) — general spaniol, reacționar, ministru de război în guvernul Sartorius (1853—1854). — 339, 340, 350, 370.
- Bligh, James** — unul dintre militanții activi ai mișcării caritiste din deceniul al 6-lea. — 124, 138.
- Bliicher, Gebhard Leberecht** (1742 —1819) — general-feldmareșal prusian, a participat la războaiele împotriva lui Napoleon I. — 262, 562, 590, 637.
- Bonaparte, Ludovic** — vezi *Napoleon al III-lea*.
- Bonaparte, Joseph** (1768—1844) — fratele mai mare al lui Napoleon I; rege al Spaniei (1808—1813). — 121, 461—465, 468, 470, 473, 484, 502.
- Bonaparte, Napoléon-Joseph-Charles-Paul** (1822—1891) — vărul lui Napoleon al III-lea; în 1854 a comandat o divizie în Crimeea. — 558, 559.
- Bosquet, Pierre, Joseph-François** (1816—1861) — general francez, din 1856 mareșal; din deceniul al 4-lea pînă în al 6-lea a participat la cucerirea Algeriei; în 1854 a comandat o divizie, apoi

- un corp de armată în Crimeea (1854—1855). — 558—561, 585, 586, 588, 590, 596.
- Bourbon** — dinastie regală în Franța (1589—1792, 1814—1815 și 1815—1830) și în Spania (1700—1868 și 1874—1931). — 30, 43, 286, 459, 487.
- Brady, John** (n. 1812) — medic englez, membru al parlamentului. — 52.
- Bravo Murillo, Juan** (1803—1870) — bărbat de stat spaniol, făcea parte din partidul moderados; șef al guvernului (1851—1852). — 513.
- Brătianu, Ion** (1821—1891) — om politic român, membru al guvernului provizoriu în timpul revoluției din 1848 din Muntenia; după înfringerea revoluției a emigrat la Paris; începând din 1866 a fost unul dintre conducătorii partidului național liberal din România; prim-ministru (1876—1888). — 331.
- Brenier, Anatole**, baron (1807—1885) — diplomat francez, ministru de externe (1851), ministru plenipotențiar la Neapole (1855—1856 și 1859—1860), din 1861 senator. — 80.
- Bright, John** (1811—1889) — fabricant englez, om politic burghez, unul dintre liderii liber-schimbistilor și fondator al Ligii împotriva legilor cerealelor; de la începutul deceniului al 7-lea, lider al aripii stîngi a partidului liberal; a ocupat o serie de posturi ministeriale în guvernele liberale. — 43, 49, 86, 196, 272, 273, 450, 643.
- Brontë, Charlotte** (1816—1855) — scriitoare engleză, reprezentantă a curentului realist. — 686.
- Brown, George** (1790—1865) — general englez, în 1854—1855 a comandat o divizie în Crimeea. — 421, 558, 559.
- Brougham, Henry Peter**, baron (1778—1868) — jurist și literat englez, în deceniile al 3-lea și al 4-lea fruntaș marcant al partidului whig; lord-cancelar (1830—1834); începând din deceniul al 6-lea n-a mai jucat un rol important în viața politică. — 30, 187, 323.
- Bruat, Armand-Joseph** (1796 — 1855) — amiral francez, în 1854 comandant de escadră, în 1855 comandant suprem al flotei din Marea Neagră. — 68, 421.
- Bruck, Karl Ludwig**, baron (1798 — 1860) — bărbat de stat și diplomat austriac, mare industriaș; ministru al comerțului, industriei și lucrărilor publice (1848—1851); ministru plenipotențiar la Constantinopol (1853—1855); ministru de finanțe (1855—1860). — 215, 382.
- Brunnov, Filip Ivanovici**, baron (1797—1875) — diplomat rus, ministru plenipotențiar (1840—1854, 1858—1860), apoi ambasador (1860—1874) la Londra. — 27, 42, 75, 155, 189, 352.
- Brutus** (Marcus Junius Brutus) (aprox. 85—42 î.e.n.) — om politic roman, unul dintre inițiatorii conspirației republicane aristocratice împotriva lui Iulius Caesar. — 45.
- Buceta** — colonel spaniol, liberal moderat, a participat la revoluția burgheză din 1854—1856. — 363, 370.
- Buchanan, Andrew** (1807—1882) — diplomat englez, în 1853—1858 ministru plenipotențiar la Copenhaga. — 48.

- Budberg, Aleksandr Ivanovici** (1798—1876) — general rus; în 1853—1854 comisar extraordinar în Principatele dunărene. — 327, 348, 382, 411, 525.
- Bugeaud de la Piconnerie, Thomas-Robert** (1784—1849) — general francez, din 1843 mareșal; orléanist, membru al Camerei deputaților în perioada monarhiei din iulie; în 1848—1849 comandant suprem al armatei din Alpi, deputat al Adunării legislative. — 286.
- Bulwer-Lytton, Edward George Lytton** (1803—1873) — scriitor și om politic englez, la începutul activității sale a fost whig, iar din 1852 tory, membru al parlamentului. — 52.
- Bunsen, Christian Karl Josias, baron** (1791—1860) — diplomat prusian, publicist și teolog, ambasador la Londra (1842—1854). — 159, 215.
- Buol-Schauenstein, Karl Ferdinand, conte** (1797—1865) — bărbat de stat și diplomat austriac, ministru plenipotențiar la Petersburg (1848—1850), apoi la Londra (1851—1852), prim-ministru și ministru de externe (1852—1859). — 30, 170, 351, 358, 426.
- Burgoyne, John Fox** (1782—1871) — general englez, inginer militar, din 1868 feldmareșal; în 1854—1855 consilier militar și șef al unităților de geniu din Crimeea. — 64.
- Butler, James Armour** (1827—1854) — ofițer englez, unul dintre organizatorii apărării Silis-trei în 1854. — 388, 393.
- Butt, Isaac** (1813—1879) — avocat și om politic irlandez, liberal, membru al parlamentului; în deceniul al 8-lea, unul dintre organizatorii mișcării pentru autonomia Irlandei (Home-rule). — 65, 91, 391.

C

Cabrera y Griño, Ramon, conte de Morella (1806—1877) — general spaniol, reacționar, unul dintre conducătorii carliștilor. — 400.

Calderon de la Barca, Pedro (1600—1681) — dramaturg spaniol de seamă. — 474.

Calvo de Rozas, Lorenzo — om politic spaniol, reprezentant al părții democratice a burgheziei, a participat la revoluțiile burgheze din 1808—1814 și 1820—1823; unul dintre organizatorii apărării eroice a Saragosei în 1808; membru al Juntei centrale și unul dintre inițiatorii convocării cortesurilor din Cádiz. — 474.

Cambridge, George William Frederick Charles, duce (1819—1904) — general englez; în 1854 a comandat o divizie în Crimeea; comandant suprem al armatei engleze (1856—1895). — 558, 559, 588.

Campomanes, Pedro Rodrigues, conte (1723—1803) — bărbat de stat spaniol, istoric, filolog și economist, adept al absolutismului luminat, ministru de finanțe (1762—1791). — 495.

Cañedo, Alonso — preot spaniol, ultrareacționar, deputat al cortesurilor din Cádiz (1810—1813). — 498.

Canning, George (1770—1827) — bărbat de stat și diplomat englez, unul dintre liderii torylor; ministru de externe (1807—1809, 1822—1827), prim-ministru (1827). — 155, 319.

- Canrobert*, François-Certain (1809—1895) — general francez, din 1856 mareșal, bonapartist; în deceniul al 4-lea și al 5-lea a participat la cucerirea Algeriei; unul dintre participanții activi la lovitură de stat de la 2 decembrie 1851; comandant suprem al armatei din Crimeea (septembrie 1854 — mai 1855). — 421, 593, 600, 608.
- Capo d'Istria*, Ioann, conte (1776—1831) — bărbat de stat grec; în 1809—1822 s-a aflat în serviciul Rusiei; a fost subsecretar de stat la ministerul de externe al Rusiei (1815—1822); în 1827 a fost ales președinte al Greciei (1827—1831). — 521.
- Caradoc*, John Hobart, baron *Howden* (1799—1873) — diplomat englez, ministru plenipotențiar la Madrid (1850—1858). — 370, 429.
- Cardigan*, James Thomas *Brudenell*, conte (1797—1868) — general englez, în 1854 a comandat o brigadă de cavalerie în Crimeea. — 536, 588.
- Cardwell*, Edward (1813—1886) — bărbat de stat englez, unul dintre liderii peeliști, ulterior liberal; ministru al comerțului (1852—1855); secretar general pentru afacerile Irlandei (1859—1861), ministru al coloniilor (1864—1866) și ministru de război (1868—1874). — 241.
- Carlos*, don (1788—1855) — fratele lui Ferdinand al VII-lea; pretendent la tronul Spaniei; s-a aflat în fruntea partidului clerical feudal reacționar, care a declanșat războiul civil în Spania (1833—1840). — 508, 672.
- Carnicero*, José Clemente — scriitor spaniol de la începutul secolului al XIX-lea, autor al unei serii de lucrări despre istoria Spaniei. — 466.
- Carlos I* (1500—1558) — rege al Spaniei (1516—1556) și împărat al așa-numitului Sfânt Imperiu Roman sub numele de Carol al V-lea (1519—1556). — 454, 457—459, 466, 494.
- Carlos al II-lea* (1661—1700)—rege al Spaniei (1665—1700). — 453.
- Carlos al III-lea* (1716—1788) — rege al Spaniei (1759—1788). — 472, 502.
- Carlos al IV-lea* (1748—1819) — rege al Spaniei (1788—1808). — 454, 461, 472, 507.
- Caro*, Jose Ventura (1742—1809)—general spaniol, a participat la războiul pentru independență (1808—1814). — 479.
- Carol I* (1600—1649) — rege al Angliei (1625—1649), executat în timpul revoluției burgheze engleze din secolul al XVII-lea. — 622.
- Carol al VI-lea* (1685—1740) — împărat al așa-numitului Sfânt Imperiu Roman (1711—1740). — 114.
- Carol al X-lea* (1757—1836) — rege al Franței (1824—1830) — 320, 429.
- Carol al XII-lea* (1682—1718) — rege al Suediei (1697—1718). — 613.
- Carolina* (1768—1821) — regină a Angliei (1820—1821), soția lui George al IV-lea. — 405.
- Carrasco*, Agustin — economist spaniol din prima jumătate a secolului al XIX-lea. — 431.
- Castaños y Aragoni*, Francisco Xavier (1758—1852) — general spaniol, a participat la războiul pentru independență (1808—1814); comandant al trupelor spaniole în bătălia de la Bailen. — 468, 470, 486.

- Castelbajac**, Barthélemy-Dominique-Jacques-Armand, marchiz (1787—1864) — general francez, legitimist; în 1850—1854, ministru plenipotențiar la Petersburg; din 1856, senator al celui de-al II-lea Imperiu. — 43, 75.
- Castro** — vezi *Perez de Castro*, Evaristo.
- Cathcart**, George (1794—1854) — general englez; în 1854 a comandat o divizie în Crimeea. — 558, 577, 588.
- Cavaignac**, Louis-Eugène (1802—1857) — general și om politic francez, republican burghez moderat; în deceniul al 4-lea și al 5-lea a participat la cucerirea Algeriei; începând din mai 1848 a fost ministru de război al Franței; a înăbușit cu o cruzime nemaipomenită insurecția din iunie a muncitorilor parizieni; șef al puterii executive (iunie-decembrie 1848). — 537.
- Cavour**, Camillo Benso, conte (1810—1861) — bărbat de stat italian, ideolog și lider al burgheziei monarhiste liberale și al guvernului din Sardinia (1852—1859 și 1860—1861), a dus o politică de unire de sus a Italiei sub conducerea dinastiei de Savoia, politică bazată pe sprijinul lui Napoleon al III-lea; în 1861 a condus primul guvern al Italiei. — 80.
- Ceodaeu**, Mihail Ivanovici (m. 1859) — general rus, a participat la războiul din 1812; în timpul războiului din Crimeea a comandat un corp de armată și rezerve de infanterie. — 143, 146, 147.
- Cervantes de Saavedra**, Miguel (1547—1616) — mare scriitor realist spaniol. — 404, 484, 519, 672.
- Cezar** (Caius Iulius Caesar) (aprox. 100—44 î.e.n.) — celebru comandant de oști și bărbat de stat roman. — 367.
- Chambord**, Henri-Charles, conte (1820—1883) — ultimul reprezentant al ramurii principale a Bourbonilor; nepotul lui Carol al X-lea; pretendent la tronul Franței sub numele de Henric al V-lea. — 30.
- Changarnier**, Nicolas-Anne-Théodule (1793—1877) — general și om politic burghez francez, monarhist; în deceniul al 4-lea și al 5-lea a participat la cucerirea Algeriei; în perioada celei de-a doua Republici a fost deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă; după lovitura de stat de la 2 decembrie 1851 a fost expulzat din Franța. — 537.
- Charras**, Jean-Baptiste-Adolphe (1810—1865) — personalitate militară și om politic francez, republican burghez moderat; a luat parte la înăbușirea insurecției din iunie 1848 a muncitorilor parizieni; în perioada celei de-a doua Republici a fost deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă; a luat atitudine împotriva lui Ludovic Bonaparte; după lovitura de stat de la 2 decembrie 1851 a fost expulzat din Franța. — 412.
- Chateaubriand**, François-René, viconte de (1768—1848) — cunoscut scriitor francez, bărbat de stat reacționar și diplomat, ministru de externe (1822—1824), reprezentant al Franței la Congresul de la Verona (1822). — 121, 428.
- Cincinnat** (Lucius Quintus Cincinnatus) (secolul al V-lea î.e.n.) — patrician roman, consul (460 î.e.n.), dictator (458 și 439 î.e.n.); potrivit legendei, a dus

- o viață simplă și și-a lucrat singur ogorul. — 403.
- Clanricarde, Ulick John de Burgh**, marchiz (1802—1874) — om politic și diplomat englez, whig; ambasador la Petersburg (1838—1841). — 11, 61, 317, 321, 322—323, 375, 659, 660.
- Clarendon, George William Frederick Villiers**, conte (1800—1870) — bărbat de stat englez, whig, mai târziu liberal; lord-protector al Irlandei (1847—1852); a înăbușit cu cruzime rășcoala irlandeză din 1848; ministru de externe (1853—1858, 1865—1866 și 1868—1870). — 61, 62, 86, 87, 93—96, 105, 119, 120, 160, 164, 171—175, 186, 187, 191, 198, 323, 363—364, 375, 418, 419, 427.
- Cobbett, William** (1762—1835) — om politic și publicist englez, reprezentant marcant al radicalismului mic-burghez, a luptat pentru democratizarea regimului politic din Anglia. — 187, 274, 644.
- Cobden, Richard** (1804—1865) — fabricant englez, om politic burghez, unul dintre liderii liberșchimbistilor și întemeietorii Ligii împotriva legilor cerealelor; membru al parlamentului. — 43, 49—51, 85—89, 91, 196, 378, 430, 644.
- Coburg** — familie princiară din Germania, din care au făcut parte sau de care au fost legate dinastiile domnitoare din Belgia, Portugalia, Anglia și dintr-o serie de alte țări din Europa. — 30, 122, 391.
- Collado, José Manuel** — om politic spaniol, bancher, a făcut parte din partidul progresiștilor; ministru de finanțe (1854—1856). — 342, 428, 512.
- Concha, José Gutierrez de la** (1809—1895) — general spaniol, reacționar, guvernator militar al Cubei (1850—1852, 1854—1859); a înăbușit cu cruzime mișcarea de eliberare națională cubană; șef al guvernului (1868). — 430.
- Concha, Manuel Gutierrez de la** (1808—1874) — general spaniol, a făcut parte din partidul moderados; în 1854 a fost președinte al juntei militare; unul dintre organizatorii înăbușirii revoluției burgheze din 1854—1856. — 402, 436, 520.
- Constantin Nikolaevici** (1827—1892) — mare duce rus, al doilea fiu al lui Nicolaie I; general-amiral; a stat în fruntea departamentului marinei (1853—1881) și a flotei (1855—1881). — 299.
- Coronini-Cronberg, Johann Baptist**, conte (1794—1880) — general austriac, în 1854 a comandat un corp de armată în Principatele dunărene. — 325, 358.
- Corradi, Fernando** (m. 1855) — om politic și ziarist spaniol, redactor-șef al ziarului „Clamor Público”. — 511.
- Cortez, Ernan (Fernando)** (1485—1547) — conquistador spaniol, cuceritor al statului aztecilor (Mexic) (1519—1521). — 459.
- Cowell, George** — muncitor englez, militant al mișcării carliste, unul dintre conducătorii grevei de la Preston din anii 1853—1854. — 251.
- Cowley, Henry Richard Charles Wellesley**, baron (1804—1884) — diplomat englez, ambasador la Paris (1852—1867). — 93, 95.
- Cristina** — vezi *Maria-Cristina*.
- Cuesta** — vezi *Garcia de la Cuesta*, Gregorio.
- Czartoryski, Adam Georg**, prinț

(1770—1861) — magnat polonez ; la începutul secolului al XIX-lea, prieten intim al lui Alexandru I; ministru de externe al Rusiei (1804—1806) ; în timpul răscoalei poloneze din 1830—1831, șef al guvernului provizoriu ; după înăbușirea răscoalei a emigrat la Paris, unde s-a situat în fruntea emigranților monarhiști-conservatori-polonezi. — 98, 220.

D

Danilo Negoș (1826—1860) — cneaz muntenegrean (1852—1860). — 231, 232.

Dannenberg, Petr Andreevici (1792—1872) — general rus, în 1853—1854 a comandat un corp de armată la Dunăre și în Crimeea. — 143, 596, 609.

Delmas — emigrant francez în Spania. — 423.

Derby, Edward George Geoffrey Smith *Stanley*, din 1851 conte (1799—1869) — bărbat de stat englez, lider al torylor, mai târziu unul dintre liderii partidului conservator ; ministru al coloniilor (1833—1834, 1841—1844), prim-ministru (1852, 1858—1859 și 1866—1868). — 22, 65, 71, 178, 186, 188—191, 273, 611.

Derjavin, Gavril Romanovici (1743—1816) — remarcabil poet rus, reprezentant al clasicismului. — 333.

Diaz Porlier, Juan (1788—1815) — general spaniol, liberal, a comandat detașamente de guerilleros în timpul războiului pentru independență (1808—1814) ; executat pentru încercarea de a dezlănțui o răscoală împotriva regimului absolutist al lui Ferdinand al VII-lea. — 486, 502, 509.

Dibici, Ivan Ivanovici, conte (1785—1831) — general-feldmareșal rus, comandant suprem în războiul ruso-turc din 1828—1829 ; comandant-șef al armatei care a înăbușit răscoala poloneză din 1830—1831. — 165, 293, 295, 322.

Dickens, Charles (1812—1870) — mare scriitor realist englez. — 364, 686.

Disraeli, Benjamin, din 1871 conte de *Beaconsfield* (1804—1881) — bărbat de stat și scriitor englez, unul dintre liderii torylor, iar apoi lider al partidului conservator ; ministru de finanțe (1852, 1858—1859 și 1866—1868) și prim-ministru (1868 și 1874—1880). — 42, 51, 85, 91—94, 96—98, 130, 131, 192, 197, 234, 272, 273, 323, 364, 373, 378—379, 384, 389, 549, 611, 651.

Dohna, Karl Friedrich Emil, conte (1784—1859) — general prusian, a participat la războaiele împotriva lui Napoleon I ; în anii 1812—1815 a servit în armata rusă ; în anii 1842—1854 a comandat corpul de armată prusian de la Königsberg. — 232.

Dost-Muhammed (1793—1863) — emir al Afganistanului (1826—1839 și 1842—1863). — 122.

Dotézac, Adolphe (1808—1889) — diplomat francez, ministru plenipotențiar la Copenhaga (1848—1849). — 48.

Douglas, Howard (1776—1861) — general și scriitor militar englez, autorul unor lucrări despre artilerie și fortificații. — 447, 661.

Drouyn de Lhuys, Edouard (1805—1881) — diplomat și om politic francez ; în deceniul al 5-lea monarhist-orléanist moderat, iar după 1851 bonapartist ; ministru

- de externe (1848—1849, 1851, 1852—1855, 1862—1866). — 7, 10, 12, 27, 427.
- Druey*, Henri (1799—1855) — bărbat de stat elvețian, radical, membru al Consiliului federal (1848—1854); în 1850 președinte al Confederației elvețiene. — 517.
- Drummond*, Henry (1786—1860) — om politic englez, tory, membru al parlamentului, membru al Comisiei pentru cercetarea situației armatei engleze din Crimeea (1855). — 89, 90.
- Ducos*, Théodore (1801—1855) — om politic francez, monarhist moderat; în perioada celei de-a doua Republici a trecut de partea bonapartiștilor; ministru al marinei (1851—1855). — 254.
- Dufour*, Guillaume-Henri (1787—1875) — general elvețian, om politic burghez, în 1847 a condus armata federală care a zdrobit trupele Sonderbundului; autor al unei serii de lucrări despre fortificație, artilerie și tactică. — 544.
- Duhamel*, Aleksandr Osipovici (1801—1880) — general rus, în 1848 a fost trimis cu o misiune specială în Principatele dunărene. — 331.
- Dulce y Garay*, Domingo, marchiz (1808—1869) — general spaniol, a aderat la partidul moderados; a condus insurecția militară de la Madrid din 1854, care a însemnat începutul revoluției burgheze din 1854—1856. — 324, 339, 351, 362, 428, 430, 436, 520.
- Duncombe*, Thomas Slingsby (1796—1861) — om politic englez, radical burghez, în deceniul al 5-lea a participat la mișcarea
- cartistă; membru al parlamentului. — 252.
- Dundas*, James Whitley Deans (1785—1862) — amiral englez, din 1852 pînă în ianuarie 1855 comandant suprem al flotei engleze din Marea Mediterană care a participat la războiul din Crimeea. — 3, 91, 105, 243, 245, 308, 422, 580.
- Dunkellin*, Ulick Canning, baron (n. 1827) — ofițer englez, a participat la războiul din Crimeea; ulterior membru al parlamentului. — 659.
- Dupont de l'Etang*, Pierre-Antoine (1765—1840) — general francez; în 1808, în timpul războiului din Spania, a capitulat, lângă Bailen, cu divizia comandată de el. — 468.

E

- Ecaterina a II-a* (1729—1796) — împărăteasă a Rusiei (1762—1796). — 57, 119, 153, 333.
- Echagüe*, Rafael (1815—1887) — ofițer spaniol, a participat la revoluția burgheză din 1854—1856; a făcut parte din partidul moderados. — 339, 430.
- Elena Pavlovna* (1806—1873) — mare ducesă rusă, soția marelui duce Mihail Pavlovici, fratele lui Nicolaie I. — 151.
- Elio*, Francisco Xavier (1767—1822) — general și om politic reacționar spaniol, a participat la războiul pentru independență (1808—1814); în 1814 a contribuit la instaurarea regimului absolutist al lui Ferdinand al VII-lea; în timpul revoluției burgheze din 1820—1823 a fost executat ca unul dintre organizatorii rebeliunii reacționare. — 486, 502.

- Ellenborough, Edward Law*, conte (1790—1871) — bărbat de stat englez, tory, guvernator general al Indiei (1842—1844), prim-lord al amiralității (ministru al marinei) (1846), președinte al Consiliului de control pentru afacerile Indiei (1858). — 374.
- Empecinado, Martin Juan* (1775—1825) — țăran spaniol, care a devenit conducător de guerilleros în timpul războiului pentru independență (1808—1814), a primit din partea cortesurilor gradul de general, a participat activ la revoluția burgheză din 1820—1823; a fost executat pentru încercarea de răscoală împotriva regimului reacționar al lui Ferdinand al VII-lea. — 486.
- England, Richard* (1793—1883) — general englez, în 1854—1855 a comandat o divizie în Crimeea. — 558.
- Eroles, Joaquin Ibañez*, baron (1785—1825) — general spaniol, a comandat detașamentele de guerilleros în timpul războiului pentru independență (1808—1814); unul dintre conducătorii mișcării regaliste în timpul revoluției burgheze din 1820—1823. — 486.
- Espartero, Baldomero* (1793—1879) — general și om politic spaniol, lider al partidului progresist, regent al Spaniei (1841—1843), șef al guvernului (1854—1856). — 362, 367, 368, 370, 399—406, 412, 423, 430, 431, 433, 510—512, 520, 554.
- Espinasse, Charles-Marie-Esprit* (1815—1859) — general francez, bonapartist; în deceniul al 4-lea și al 5-lea a participat la cucerirea Algeriei; unul dintre participanții activi la lovitura de stat de la 2 decembrie 1851; a luat parte la războiul din Crimeea. — 536, 537.
- Esterházy von Galanta, Valentin Ladislav*, conte (1814—1858) — diplomat austriac; în 1854—1858 ministru plenipotențiar în Rusia. — 229.
- Evans, George de Lacy* (1787—1870) — ofițer englez, din 1846 general; om politic liberal; membru al parlamentului; în 1854 a comandat o divizie în Crimeea. — 558.

F

Fallmerayer, Jakob Philipp (1790—1861) — istoric și explorator german. — 141.

Falloux, Alfred (1811—1886) — om politic și scriitor francez, legitimist și clerical; în 1848 a fost inițiatorul dizolvării atelierelor naționale și inspiratorul înăbușirii insurecției din iunie de la Paris; ministru al instrucțiunii publice (1848—1849). — 69.

Ferdinand I (1793—1875) — împărat al Austriei (1835—1848). — 114.

Ferdinand al II-lea (1810—1859) — rege al Neapolelui (1830—1859), poreclit regele-bombă, pentru că a bombardat Messina în 1848. — 349, 412, 428, 549.

Ferdinand al IV-lea (1285—1312) — rege al Castiliei și Leonului (1295—1312). — 493.

Ferdinand al V-lea, Catholicul (1452—1516) — rege (1474—1504) și cîrmuitor (1507—1516) al Castiliei; rege al Aragonului sub numele de Ferdinand al II-lea (1479—1516). — 457—459.

Ferdinand al VII-lea (1784—1833) — rege al Spaniei (1808 și 1814—1833). — 404, 434, 454, 461, 464, 465, 467, 480, 486, 487, 492, 499, 502—509, 669, 670, 672.

- Fiéron**, Jacques-Amedée-Philippe (n. 1796) — general francez, a participat la războiul din Crimeea. — 347.
- Filder** — general englez, în 1854—1855 șeful aprovizionării armatei din Crimeea. — 385.
- Filip a II-lea** (1527—1598) — rege al Spaniei (1556—1598). — 476.
- Filip al IV-lea** (1605—1665) — rege al Spaniei (1621—1665). — 454.
- Filip al V-lea** (1683—1746) — rege al Spaniei (1700—1746). — 476.
- Finlen**, James — militant de seamă al mișcării cartiste; în 1852—1858 membru al Comitetului executiv al Asociației naționale cartiste. — 125, 138.
- Fitzherbert**, Alleyne, baron Saint-Helens (1753—1839) — diplomat englez, în 1783—1787 ministru plenipotențiar la Petersburg. — 90.
- Fitzwilliam**, Charles William, conte (1786—1857) — militant parlamentar englez, whig. — 374.
- Flemming**, conte — diplomat prusian, secretar al ambasadei de la Viena (1854—aprox. 1859). — 358.
- Florez**, José Segundo de (n. 1789) — istoric burghezo-liberal și publicist spaniol, autorul cărții „Istoria lui Espartero” (1843). — 400.
- Floridablanca**, José Moñino, conte (1728—1808) — bărbat de stat și diplomat spaniol, adept al absolutismului luminat, ministru (1777—1792); a introdus o serie de reforme cu caracter progresist; a luat atitudine împotriva revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea; în 1808 președinte al Juntei centrale; a încercat să împiedice dezvoltarea revoluției burgheze din 1808—1814. — 472, 473, 478, 495.
- Forey**, Élie-Frédéric (1804—1872) — general francez, ulterior mareșal; în deceniul al 4-lea și al 5-lea a participat la cucerirea Algeriei; bonapartist, unul dintre participanții activi la lovitura de stat de la 2 decembrie 1851; în anii 1854—1855, comandant al unor unități de trupe în Crimeea. — 247, 559.
- Fox**, William Johnson (1786—1864) — om politic englez, predicator și publicist, liber-schimbist, ulterior a făcut parte din partidul liberal; membru al parlamentului. — 52.
- Francisc I** (1494—1547) — rege al Franței (1515—1547). — 181, 371.
- Francisco de Assisi**, Maria Fernando (1822—1902) — soțul Isabellei a II-a, regina Spaniei. — 512, 554.
- Franz I** (1768—1835) — împărat al Austriei (1804—1835), împărat al așa-numitului Sfânt Imperiu Roman sub numele de Franz al II-lea (1792—1806). — 113, 114.
- Franț-Iosif I** (1830—1916) — împărat al Austriei (1848—1916). — 72, 109, 114, 284, 310, 395, 428, 553, 555.
- Frederic al II-lea** (1712—1786) — rege al Prusiei (1740—1786). — 119, 144, 371, 472, 670.
- Frederic al VII-lea** (1808—1863) — rege al Danemaricii (1848—1863). — 56, 423, 439, 554.
- Frederic Wilhelm al IV-lea** (1795—1861) — rege al Prusiei (1840

—1861). — 56, 81, 158, 199, 203, 284, 378.

Fuad-efendi (1814—1869) — bărbat de stat turc; în 1848 comisar al guvernului în Principatele dunărene, unul dintre organizatorii singeroasei înăbușiri a mișcării de eliberare națională; în deceniul al 6-lea și al 7-lea a ocupat în repetate rânduri postul de mare vizir și de ministru de externe. — 330, 332.

G

Galway, George Eduard Arundell, viconte (1805—1876) — aristocrat englez, tory, membru al parlamentului. — 51.

Garcia de la Cuesta, Gregorio (1741—1811) — general spaniol, a participat la războiul pentru independență (1808—1814). — 471, 486.

Garrigò, Antonio Maria — ofițer spaniol, a participat la revoluția burgheză din 1854—1856. — 518.

Gaskell, Elizabeth (1810—1865) — scriitoare engleză, în cele mai bune din operele sale s-a manifestat ca reprezentantă a curentului realist. — 686.

George al IV-lea (1762—1830) — rege al Angliei (1820—1830). — 261, 428.

Gheiden, Loghin Petrovici (1772—1850) — amiral al flotei ruse, comandant de escadră în bătaia navală de la Navarino din 1827; în timpul războiului ruso-turc din 1828—1829 a fost comandant suprem al flotei ruse din Marea Mediterană. — 317.

Gheorghi Petrovici — voevod muntenegrean, rudă a lui Danilo Negoș. — 232.

Ghica, Grigore Alexandru (1807—1857) — domnitor al Moldovei (1849—1856). — 382, 383.

Gladstone, William Ewart (1809—1898) — bărbat de stat englez, tory, apoi peelist; în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, lider al partidului liberal; ministru de finanțe (1852—1855 și 1859—1866) și prim-ministru (1868—1874, 1880—1885, 1886, 1892—1894). — 51, 97, 127—131, 199, 234—237, 240, 528, 630, 643.

Godefroy de Bouillon (aprox. 1060—1100) — duce al Lotharingiei de Jos (1089—1100), unul dintre conducătorii primei cruciade (1096—1099). — 89.

Godoy, Manuel (1767—1851) — ministru al regelui Carol al IV-lea al Spaniei, de fapt cîrmuitorul Spaniei (1792—1798 și 1801—1808); începînd din 1795 a purtat titlul de „prinț al păcii”; a contribuit la ocuparea Spaniei de către francezi, în 1808 a fost răsturnat în urma unei răscoale populare. — 454, 461, 465, 472, 473, 494, 514.

Goethe, Johann Wolfgang (1749—1832) — mare scriitor și gînditor german. — 644.

Gonzales Bravo, Luiz (1811—1871) — om politic spaniol, unul dintre liderii partidului moderados, șef al guvernului (1843 și 1868), ministru de interne (1866—1868); în 1868 a trecut de partea carliștilor. — 405, 431, 513.

Gorceakov, Aleksandr Mihailovici, prinț (1798—1883) — bărbat de stat și diplomat rus, ambasador la Viena (1854—1856), ministru de externe (1856—1882). — 343, 351, 352, 358, 426, 647.

Gorceakov, Mihail Dmitrievici, prinț (1793—1861) — general rus,

- comandant al armatei de la Dunăre (1853—1854), comandant suprem al Armatei de sud (din septembrie 1854 pînă în februarie 1855), apoi al armatei din Crimeea (februarie—decembrie 1855); guvernator general al Regatului Poloniei (1856—1861). — 39, 42, 143, 144, 146—147, 303, 349, 382, 410.
- Grach**, Friedrich (1812 — aprox. 1856) — ofițer prusian, care din 1841 s-a aflat în serviciul Turciei; în 1854 a fost unul dintre conducătorii apărării Silistrei. — 296, 297.
- Graham**, James Robert George (1792—1861) — bărbat de stat englez, la începutul activității sale a fost whig, apoi peelist; ministru de interne (1841—1846); ministru al marinei (1830—1834, 1852—1855). — 65, 84, 92, 97, 99, 104, 120, 197, 281, 426, 649.
- Grant**, James (1802—1879) — ziarist și scriitor radical englez, redactor al ziarului „Morning Advertiser” (1850—1871). — 658.
- Granville**, George Leveson-Gower, conte (1815—1891) — bărbat de stat englez, whig, ulterior unul dintre liderii partidului liberal; ministru de externe (1851—1852, 1870—1874 și 1880—1885), ministru al coloniilor (1868—1870, 1886); în 1852—1854 președinte al Consiliului privat. — 188, 189, 648.
- Grey**, George (1799—1882) — bărbat de stat englez, whig, ministru de interne (1846—1852, 1855—1858 și 1861—1866) și ministru al coloniilor (1854—1855). — 187, 283.
- Gribbe** — general rus; a participat la războiul din Crimeea. — 586.
- Grimshaw**, Mortimer (n. aprox. 1827) — militant al mișcării car-tiste, unul dintre conducătorii grevei din Preston (1853—1854). — 251.
- Guriev**, Dmitri Aleksandrovici, conte (1751—1825) — bărbat de stat rus, ministru de finanțe (1810—1823). — 57.

H

Habsburg — dinastie de împărați ai așa-zisului Sfînt Imperiu Roman din 1273 (cu unele întreruperi) pînă la 1806, de regi ai Spaniei (1516—1700), de împărați ai Austriei (1804—1867) și de împărați ai Austro-Ungariei (1867—1918). — 313, 314, 359.

Halil-pașa (m. 1856) — personalitate militară și bărbat de stat turc, a ocupat în repetate rînduri posturi ministeriale; în 1854—1855 a fost capudan-pașa (ministru al marinei). — 29.

Hamelin, François-Alphonse (1796—1864) — amiral francez, în 1853—1854 comandant suprem al flotelor din Marea Mediterană și Marea Neagră, apoi ministru al marinei (1855—1860). — 3, 95, 104, 226, 243, 245, 256, 279, 557.

Hamilton — vezi *Seymour*, George Hamilton.

Hammer-Purgstall, Joseph (1774—1856) — istoric orientalist bur-ghez austriac, autorul unor lucrări despre istoria Turciei; din 1796 pînă în 1835 a fost în serviciul diplomatic în legătură cu Orientul apropiat. — 282.

Hardinge, Henry, viconte (1785—1856) — general și bărbat de stat englez, tory, din 1855 feld-mareșal; secretar de stat la de-

- partamentul războiului (1828—1830 și 1841—1844), guvernator general al Indiei (1844—1847), comandant suprem al armatei engleze (1852—1856). — 9.
- Hardwicke*, Charles Philip Yorke, conte (1799—1873) — amiral englez, om politic, tory. — 187, 374.
- Haynau*, Julius Jakob (1786—1853) — feldmareșal austriac, a înăbușit cu cruzime mișcarea revoluționară din Italia și Ungaria în anii 1848—1849. — 527.
- Heeckeren*, Jakob, baron — diplomat olandez, în deceniul al 4-lea ministru plenipotențiar la Petersburg; din 1842 pînă în 1876 ambasador la Viena. — 358.
- Hegel*, Georg Wilhelm Friedrich (1770—1831) — unul dintre cei mai mari reprezentanți ai filozofiei clasice germane; idealist obiectiv; a elaborat în modul cel mai multilateral dialectica idealistă. — 538.
- Henley*, Joseph Worner (1793—1884) — bărbat de stat englez, tory, ministru al comerțului (1852 și 1858—1859). — 391.
- Henric al IV-lea* (1425—1474) — rege al Castiliei (1454—1465 și 1468—1474). — 453, 454.
- Henric al IV-lea* (1553—1610) — rege al Franței (1589—1610). — 181.
- Hentze*, A. — ofițer german, membru al Ligii comuniștilor; după sciziunea, în 1850, a Ligii, a făcut parte din fracțiunea sectară —aventuristă a lui Willich — Schapper; martor al acuzării în procesul comuniștilor de la Colonia (1852). — 425.
- Herbert*, Sidney (1810—1861) — bărbat de stat englez, la începutul activității sale tory, apoi peelist; secretar de stat la departamentul războiului (1845—1846 și 1852—1855) și ministru de război (1859—1860). — 91—92, 385—389, 623.
- Herreros*, Manuel Garcia — om politic spaniol, liberal. deputat în cortesurile din Cádiz, ministru de justiție (1808—1814 și 1820). — 507.
- Hess*, Heinrich, baron (1788—1870) — general austriac, apoi feldmareșal, a participat activ la înăbușirea revoluției din Italia din anii 1848—1849; în 1854—1855 a fost comandant-șef al trupelor din Ungaria, Galiția și Principatele dunărene. — 201, 344, 527.
- Hildyard*, Robert Charles — militant parlamentar englez, tory. — 389.
- Hobbes*, Thomas (1588—1679) — filozof englez de seamă, reprezentant al materialismului mecanicist; concepțiile lui social-politice s-au caracterizat prin tendințe net antidemocratice. — 52, 266.
- Horsfall*, Thomas Berry (n. 1805) — mare proprietar de mine englez, tory, membru al parlamentului. — 88, 89, 100.
- Hotham*, Beaumont, baron (1794—1870) — general englez, tory, apoi conservator; membru al parlamentului. — 51.
- Howden* — vezi *Caradoc*, John Hobart, baron *Howden*.
- Hughes*, T. M. — scriitor englez din prima jumătate a secolului al XIX-lea; timp de mai mulți ani a trăit în Spania. — 400, 402, 514.

Hume, Joseph (1777—1855) — om politic englez, unul dintre liderii radicalilor burghezi, membru al parlamentului. — 98, 99, 378.

Hun-Siu-țiuian (1814—1864) — unul dintre conducătorii și ideologii războiului revoluționar fărănesc din China (1851—1864); învățător la țară; în 1851 a fost în fruntea statului taipinian, primind titlul de Tian-ban (Împăratul cerului). — 122.

Husein-pașa — general turc, unul dintre conducătorii apărării Silistrei în 1854. — 336.

I

Infantado, Pedro Alcantara de Toledo, duce (1773—1841) — general și om politic reacționar spaniol; în 1823 a fost președinte al Consiliului de regență, iar în 1824 șef al guvernului. — 464.

Iosif al II-lea (1741—1790) — împărat al așa-numitului Sfânt Imperiu Roman (1765—1790). — 114, 472, 665.

Isabella I (1451—1504) — regină a Castiliei (1474—1504). — 457.

Isabella a II-a (1830—1904) — regină a Spaniei (1833—1868). — 121, 339, 342, 351, 366, 367, 403—406, 429, 430, 431, 433, 510—512, 554, 672.

Iskander-bey (Alexandru Ilinski) (1810—1861) — general turc, de origine poloneză; în deceniul al 4-lea și al 5-lea a servit în armatele Spaniei, Portugaliei, Persiei și Franței; a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Ungaria; după înfrângerea revoluției a emigrat în Turcia,

unde a obținut cetățenia turcă; a comandat unități ale armatei turcești la Dunăre (1853—1854), în Crimeea (1855) și în Caucaz (1855—1856). — 420.

Ismail-pașa (1805—1861) — general turc, de origine cercheză; în 1853—1854 comandant al unor unități la Dunăre. — 144.

Ismail-pașa (Georg Kmety) (1810—1865) — general turc, de origine maghiară; a participat la revoluția din 1848—1849 din Ungaria; după înfrângerea revoluției a emigrat în Turcia, unde a obținut cetățenia turcă; a comandat unități ale armatei turcești la Dunăre (1853—1854), iar după aceea în Caucaz (1854—1855). — 56.

Isturiz, Francisco Xavier (1790—1871) — om politic spaniol, liberal, a participat la războiul pentru independență (1808—1814) și la revoluția burgheză din 1820—1823; șef al guvernului (1836, 1846 și 1858), ambasador la Londra (1848 și 1858). — 363.

Izet-pașa — guvernator militar turc al Belgradului în anii 1853—1854. — 354, 426.

J

Jerrold, Douglas William (1803—1857) — scriitor umorist și dramaturg burghez englez. — 659.

Jocelyn, Robert, viconte (1816—1854) — ofițer englez, membru al parlamentului. — 85.

Jones, Ernest Charles (1819—1869) — militant de seamă al mișcării muncitorești engleze, poet și publicist proletar, unul dintre conducătorii cartismului revoluționar; redactor la „Northern

- Star“; redactorul responsabil al ziarelor „Notes to the People“ și „People's Paper“; prieten al lui Marx și Engels. — 66, 124, 125, 138, 414—416.
- Jones, Harry David* (1791—1866) — general englez, inginer militar; în 1810—1813 a participat la războiul din Spania; în 1854 a comandat unități expediționare în Marea Baltică, iar în 1855 trupe de geniu în Crimeea. — 442, 449, 524.
- Jovellanos y Ramirez, Gaspar* (1744—1811) — bărbat de stat spaniol, scriitor, jurist și economist, adept al iluminiștilor francezi din secolul al XVIII-lea; a combătut regimul feudal-clerical din Spania; ministru de justiție (1797—1798); în 1808—1810 a condus minoritatea de stînga a Juntei centrale. — 466, 472, 473, 478, 495.
- Juan al II-lea* (1405—1454) — rege al Castiliei și al Leonului (1406—1454). — 453.
- Julian* — vezi *Sanchez, Julian*.
- K**
- Kalergis, Demetrios* (1803—1867) — general și om politic grec, a participat la lupta de eliberare a poporului grec împotriva jugului turcesc (1821—1829); ministru de război (1854—1855). — 521.
- Kalik, Anton* (n. 1818) — colonel austriac; în vara anului 1854 a fost trimis cu o misiune specială în Principatele dunărene. — 426.
- Karamzin, Nikolai Mihailovici* (1766—1826) — istoric și scriitor rus de seamă, istoriograf oficial al lui Alexandru I. — 101.
- Karl-Ludwig-Johann* (1771—1847) — arhiduce austriac, feldmareșal, comandant suprem în războaiele cu Franța (1796, 1799, 1805 și 1809), ministru de război (1805—1809). — 144.
- Kellner von Kollenstein, Friedrich*, baron (n. 1802) — general austriac, din 1849 aghiotant al împăratului Franț-Iosif I. — 72.
- Kiselev, Nikolai Dmitrievici* (1800—1869) — diplomat rus, în 1851—1854 ministru plenipotențiar la Paris. — 27, 62, 75, 227.
- Knight, Frederick Winn* (n. 1812) — om politic englez, membru al parlamentului. — 378.
- Kock, Paul de* (aprox. 1794—1871) — scriitor burghez francez, autor de romane amuzante, frivole. — 168.
- Kornilov, Vladimir Alekseevici* (1806—1854) — conducător de seamă al marinei militare ruse, amiral, șeful statului-major al flotei din Marea Neagră (1849—1853), unul dintre inspiratorii și organizatorii apărării eroice a Sevastopolului. — 23.
- Kossuth, Lajos* (Ludwig) (1802—1894) — conducător al mișcării de eliberare națională din Ungaria; în timpul revoluției din 1848—1849, s-a situat în fruntea elementelor burghezo-democratice; șef al guvernului revoluționar ungar; după înfringerea revoluției a emigrat din Ungaria. — 9, 98, 220, 282, 283.
- Kovalevski, Egor Petrovici* (1811—1868) — ofițer rus, explorator, scriitor și diplomat; în 1853 a

fost comisar în Muntenegru, iar apoi a slujit în statele-majore ale armatelor de la Dunăre (1853—1854) și din Crimeea (1854). — 232.

Krusenştern, Nikolai Ivanovici — general rus; în timpul războiului din Crimeea a fost guvernator militar al Odesei. — 525.

Kurakin, Aleksandr Borisovici, prinț (1752—1818) — diplomat rus, vicecancelar (1796—1798 și 1801—1802), în 1807 a participat la semnarea tratatului de la Tilsit dintre Rusia și Franța; ambasador la Paris (1808—1812). — 463.

L

Labazora — participant la războiul pentru independența Spaniei (1808—1814); membru al Juntei centrale. — 479.

La Bisbal, Enrique José O'Donnell, conte (1769—1834) — general spaniol, a participat la războiul pentru independență (1808—1814); s-a remarcat printr-o totală lipsă de principii; în perioada de reacțiune (1814—1820), când a întreținut legături cu cercurile liberale, a trădat guvernului pe revoluționari; în 1820, fiind trimis să înăbușe insurecția condusă de Riego, a trecut de partea revoluționarilor și a încercat să folosească insurecția în scopuri personale. — 486, 503—504, 506.

Lacy, Luiz de (1775—1817) — general spaniol, participant de seamă la războiul pentru independență (1808—1814), a fost împușcat după încercarea de a porni o răscoală în Catalonia împotriva regimului absolutist al lui Ferdinand al VII-lea. — 486, 502, 509.

Lafayette, Marie-Joseph-Paul (1757—1834) — general francez, unul dintre conducătorii marii burghezii în perioada revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și a revoluției burgheze din iulie 1830. — 503.

Lally-Tollendal, Trophime-Gérard (1751—1830) — om politic francez, în perioada revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea a făcut parte din grupul regaliștilor moderați, reprezentanți ai marii burghezii și ai nobilimii îmburghezite. — 473.

La Marmora, Alfonso Ferrero (1804—1878) — general și bărbat de stat italian, ministru de război al Piemontului (1848, 1849—1855, 1856—1859), în 1855 a comandat în Crimeea corpul de armată sard; ulterior a fost prim-ministru. — 349.

Lamoricière, Christophe-Louis-Léon (1806—1865) — general și om politic francez, republican burghez, moderat; în deceniul al 4-lea și al 5-lea a participat la cucerirea Algeriei, în 1848 a contribuit în mod activ la înăbușirea insurecției din iunie; apoi a fost ministru de război în guvernul Cavaignac (iunie-decembrie); s-a aflat în opoziție față de guvernul lui Ludovic Bonaparte; după lovitura de stat de la 2 decembrie 1851 a fost expulzat. — 537.

Lansdowne, Henry Petty-Fitzmaurice, marchiz (1780—1831) — bărbat de stat englez, whig; cancelar al trezoreriei (ministru de finanțe) (1806—1807), președinte al Consiliului privat (1830—1841, 1846—1852), ministru fără portofoliu (1852—1863). — 187.

- Lara**, Juan — general spaniol, ministru de război (1851—1853), în 1854 comandant al districtului militar Noua Castilie. — 339, 340, 370.
- La Rochejaquelein**, Henri-Auguste-George, marchiz (1805—1867) — om politic francez, membru al Camerei pairilor, unul dintre conducătorii partidului legitimist; în perioada celei de-a doua republici a fost deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă; ulterior, sub cel de-al doilea Imperiu, a fost senator. — 42.
- Lavalette (La Valette)**, Charles-Jean-Marie-Félix (1806—1881) — bărbat de stat francez, bonapartist; în 1851—1853 ambasador la Constantinopol, ministru de interne (1865—1867), ministru de externe (1868—1869). — 85.
- Layard**, Austin Henry (1817—1894) — arheolog și om politic englez, burghez radical, ulterior liberal, membru al parlamentului. — 83, 84, 178, 191—192, 193, 316, 379.
- Lefebvre**, Pierre-François-Joseph (1755—1820) — mareșal francez, a participat la campaniile lui Napoleon I și, în 1808, la războiul din Spania. — 469.
- Leiningen-Westerburg**, Christian Frantz, conte (1812—1856) — general austriac, în 1853 a fost trimis cu o misiune specială la Constantinopol. — 72, 73.
- Leopold al II-lea** (1747—1792) — împărat al așa-numitului Sfânt Imperiu Roman (1790—1792). — 114.
- Leopold al II-lea** (1797—1870) — mare duce de Toscana (1824—1859). — 549.
- Liders**, Aleksandr Nikolaevici (1790—1874) — general rus; în 1853—1854 a comandat un corp de armată la Dunăre, în 1855 armata din Sud, iar la începutul lui 1856 a fost comandant-șef al armatei din Crimeea. — 143, 303, 325, 349, 606.
- Ligne**, Charles Joseph, prinț de (1735—1814) — general austriac, diplomat și scriitor, din 1809 feldmareșal. — 665.
- Linage**, Francisco (1795—1847) — general spaniol, a făcut parte din partidul progresist; prieten intim, iar din 1835 secretar al lui Espartero; în 1843, inspector al infanteriei și al miliției; după răsturnarea dictaturii lui Espartero a emigrat împreună cu el în Anglia. — 401.
- Liprandi**, Pavel Petrovici (1796—1864) — general rus; în 1853—1854 a comandat o divizie la Dunăre, iar în 1854—1855 în Crimeea. — 325, 576, 583, 586, 588, 590, 609.
- Liven**, Christofor Andreevici, prinț (1774—1839) — diplomat rus, ministru plenipotențiar la Berlin (1810—1812), ambasador la Londra (1812—1834). — 317.
- Liven**, Daria (Dorothea) Cristoforovna, prințesă, (1785—1857) — soția diplomatului rus Ch. A. Liven; a jucat un rol de seamă în viața diplomatică europeană, în calitate de amfitrionă de sa-loane politice la Londra și la Paris. — 629.
- Liverpool**, Robert Banks Jenkinson, conte (1770—1828) — bărbat de stat englez, unul dintre liderii torylor; a ocupat o serie de posturi ministeriale; prim-ministru (1812—1827). — 671.

- Lopez**, Baños — ofițer spaniol, a participat la războiul pentru independență (1808—1814) și la revoluția burgheză (1820—1823); unul dintre conducătorii aripii democratice a burgheziei spaniole; ministru de război în 1820. — 503.
- Lopez**, Joaquin Maria (1798—1855) — jurist spaniol, literat și om politic, unul dintre liderii partidului progresist; șef al guvernului în 1843. — 401, 404.
- Lozano de Torres**, Juan Esteban — om politic spaniol, reacționar; în 1817—1819 ministru de justiție. — 480.
- Lucan**, George Charles *Bengham*, conte (1800—1888) — general englez, tory, în 1854 — începutul lui 1855 a comandat o divizie de cavalerie în Crimeea. — 558, 589.
- Ludovic al XI-lea** (1423—1483) — rege al Franței (1461—1483). — 454.
- Ludovic al XIV-lea** (1638—1715) — rege al Franței (1643—1715). — 181.
- Ludovic-Filip** (1773—1850) — duce de Orléans, rege al Franței (1830—1848). — 103, 106, 116, 121, 186, 286, 401, 403, 431.
- Ludovic-Napoleon** — vezi *Napoleon al III-lea*.
- Lujan**, Francisco (1798—1867) — general spaniol, scriitor și om de știință, unul dintre fondatorii Academiei de științe din Spania; din 1836, deputat al cortsurilor; a aderat la partidul moderados; ministru al dezvoltării economiei publice (1854, 1856 și 1863). — 411.
- Luna**, Alvaro (1388—1453) — ministru al lui Juan al II-lea, regele Castiliei și Leonului. — 453.
- Lyndhurst**, John Singleton *Copley*, baron (1772—1863) — bărbat de stat englez, jurist celebru, tory; lord-cancelar (1827—1830, 1834—1835 și 1841—1846). — 316, 319, 659.
- Lyons**, Edmund (1790—1858) — amiral englez, ministru plenipotențiar la Atena (1835—1849); în 1854 adjunct al comandantului-șef; în 1855 comandant-șef al flotei din Marea Neagră. — 116, 257, 361, 550, 580.

M

Macaulay, Thomas (1800—1859) — istoric burghez și om politic englez, whig, membru al parlamentului. — 51.

Mackinnon, William Alexander (1789—1870) — om politic englez, la începutul activității sale tory, ulterior liberal, membru al parlamentului. — 52.

MacGregor, John (1797—1857) — statistician și istoric englez, liber-schimbist, membru al parlamentului, fondatorul și unul dintre directorii Băncii regale britanice (1849—1856). — 11.

Madvig, Johann Nikolai (1804—1886) — filolog și bărbat de stat danez, membru al rigsdagului (1849—1874) și președinte al rigsradului (consiliului de stat) (1856—1863). — 439.

Magheru, Gheorghe (1804—1880) — general român, revoluționar burghez, în 1848 membru al guvernului provizoriu și comandant al trupelor revoluționare din Muntenia. — 332.

Malmesbury, James Howard *Harris*, conte (1807—1889) — bărbat de stat englez, tory, ulterior mi-

- litant de seamă al partidului conservator ; ministru de externe (1852, 1858—1859), lord al sigiliului (1866—1868, 1874—1876). — 71, 72, 187—189.
- Manners, John James Robert** (1818—1906) — bărbat de stat englez, tory, iar apoi conservator ; în deceniul al 5-lea a făcut parte din grupul „Tinăra Anglie“ ; membru al parlamentului, a ocupat în repetate rânduri posturi ministeriale în guvernele conservatoare. — 87, 89.
- Mansbach, Karl** (1790—1867) — general și diplomat suedez, ministru plenipotențiar la Viena (1852—1855). — 358.
- Manteuffel, Otto Theodor, baron** (1805—1882) — bărbat de stat prusian, reprezentant al birocrației nobiliare ; ministru de interne (1848—1850) ; prim-ministru și ministru de externe (1850—1858). — 81, 159, 202, 204, 221, 223, 232, 233.
- Marchesi y Oleaga, José Maria** (1801—1879) — general spaniol, a făcut parte din partidul moderados ; comandant al circumscripției militare Catalonia (1853—1854), ministru de război (1864). — 369.
- Maria-Amelia** (1782—1866) — regină a Franței (1830—1848), soția lui Ludovic-Filip. — 371.
- Maria-Anna Neuburg** (1667—1740) — regină a Spaniei (1689—1700), soția lui Carol al II-lea. — 454.
- Maria-Cristina** (1806—1878) — regină a Spaniei (1829—1833), soția lui Ferdinand al VII-lea ; regentă (1833—1840). — 342, 362, 366, 369, 401, 404, 411, 424, 431, 511, 513, 514, 518, 519.
- Maria-Luisa de Parma** (1751—1819) — regină a Spaniei (1788—1808), soția lui Carol al IV-lea. — 454, 461.
- Maria-Tereza** (1717—1780) — arhiducesă austriacă (1740—1780), împărăteasă a așa-numitului Sfânt Imperiu Roman (1745—1780). — 110, 111.
- Marliani, Manuel** (m. 1873) — om politic și istoric, pînă în 1859 a trăit în Spania, apoi a emigrat în Italia. — 400, 429.
- Marmont, Auguste-Frédéric-Louis de** (1774—1852) — mareșal francez, a participat la campaniile lui Napoleon I ; în aprilie 1814 a trecut de partea Bourbonilor ; în timpul revoluției din iulie 1830 a comandat trupele lui Carol al X-lea. — 118.
- Maroto, Rafael** (1783—1847) — general spaniol, reacționar, comandant suprem al trupelor carliste (1838—1840). — 400.
- Martignac, Jean-Baptiste, Silvere Gay de** (1778—1832) — avocat și om politic reacționar francez, regalist, în 1823 a participat la înăbușirea revoluției burgheze din Spania ; în 1828—1829 ministru de interne, în realitate șeful guvernului. — 508, 509.
- Martinez de la Rosa, Berdejo Gomez y Arroyo** (1787—1862) — scriitor și om politic spaniol, participant activ la revoluțiile burgheze din 1808—1814 și 1820—1823 ; unul dintre liderii partidului moderados, șef al guvernului (1834—1835), ministru de interne (1844—1846). — 363.
- Marx, Karl** (1818—1883) (date biografice). — 12, 42, 55, 60, 69, 80, 98, 124, 126, 132, 133, 159, 200, 390, 426, 517.

- Matușevici, Andrei**, conte (1796—1842) — diplomat rus, a participat la Congresele de la Tropău (1820) și Verona (1822), și la Conferința de la Londra din 1830. — 317.
- Mazarin, Jules** (Mazarini Giulio Raimondo) (1602—1661) — bărbat de stat francez, cardinal, din 1643 ministru, cirmuitorul de fapt al Franței pînă la majoratul lui Ludovic al XIV-lea. — 184.
- Mazarredo, Manuel** (1807—1857) — general spaniol, reacționar, ministru de război (1847), în 1854 comandant al circumscripției militare Țara Bascilor. — 368.
- Mazzini, Giuseppe** (1805—1872) — revoluționar italian, democrat burghez, unul dintre conducătorii mișcării de eliberare națională din Italia; în 1849 șef al guvernului provizoriu al Republicii romane; în 1850 unul dintre organizatorii Comitetului central al democrației europene, cu sediul la Londra. — 220, 517.
- Mecklenburg-Strelitz, Georg**, prinț (1824—1876) — nobil german, general în armata rusă. — 199.
- Mahomed al II-lea** (1430—1481) — sultan al Turciei (1451—1481). — 106, 328.
- Mahomed al IV-lea** (aprox. 1641 — aprox. 1692) — sultan al Turciei (1648—1687). — 181.
- Mehmed-Ali-pașa** (1807—1868) — militar și bărbat de stat turc, din 1852 pînă în mai 1853 mare vizir, iar apoi ministru de război (1853—1854). — 105.
- Mehmed-pașa** (aprox. 1810—1871) — militar și bărbat de stat turc, la începutul anului 1854 capudan-pașa (ministru al marinei), iar ulterior mare vizir. — 105.
- Maiendorf, Petr Kazimirovici**, baron (1796—1863) — diplomat rus, în 1850—1854 ministru plenipotențiar la Viena. — 30.
- Mekenzi, Foma Fomici** (m. 1786) — amiral rus, în 1783—1786 a comandat o escadră a flotei din Marea Neagră; fondatorul Sevastopolului; de origine scoțian. — 578.
- Melbourne William Lamb**, viconte (1779—1848) — bărbat de stat englez, whig, ministru de interne (1830—1834), prim-ministru (1834 și 1835—1841). — 65, 629.
- Melgar, Juan Tomas Cabrera**, conte (1652—1705) — ministru al lui Carol al II-lea, regele Spaniei (1693—1699); după răscoala populară din 1699 a fost expulzat din Spania. — 454.
- Menșikov, Aleksandr Sergheevici**, prinț (1787—1869) — conducător militar și bărbat de stat rus; în 1853, ambasador extraordinar la Constantinopol; comandant-șef al forțelor militare terestre și maritime din Crimeea (1853—februarie 1855). — 23, 42, 73, 87, 94—96, 163, 168, 171, 175, 176, 540, 542, 543, 546, 551, 554, 559—563, 571, 575—579, 583, 593, 594, 600, 603, 625.
- Merlin, Christophe-Antoine** (1771—1852) — general al armatei franceze de ocupație din Spania în anii 1808—1813. — 470.
- Metaxas, Andreas**, conte (aprox. 1786—1860) — bărbat de stat și diplomat grec, prim-ministru (1843—1844), ambasador la Constantinopol (1850—1854). — 210, 215, 216.
- Metternich, Klemens**, prinț (1773—1859) — bărbat de stat și diplomat austriac, dușman înverșu-

- nat al mișcării democratice și revoluționare; ministru de externe (1809—1821) și cancelar (1821—1848); unul dintre organizatorii Sfintei Alianțe, cu caracter reacționar. — 35, 315, 321.
- Meza**, Christian Iulius (1792—1865) — general danez, în 1849—1856 comandant al unei brigăzi de artilerie. — 623.
- Miall**, Edward (1809—1881) — publicist și predicator dissenter englez, radical burghez; în deceniul al 5-lea a cochetat cu mișcarea cartistă, a participat activ la lupta împotriva bisericii anglicane; membru al parlamentului. — 52.
- Michell**, William — medic englez, membru al parlamentului. — 52.
- Mihail Nikolaevici** (1832—1909) — mare duce rus, al patrulea fiu al lui Nicolaie I. — 167.
- Mihail Obrenovici** (1823—1868) — domnitor al Serbiei (1839—1840 și 1860—1868). — 26, 35.
- Milnes**, Richard *Monckton* (1809—1885) — scriitor și om politic englez, la începutul activității sale a fost tory, iar în a doua jumătate a secolului al XIX-lea — liberal; membru al parlamentului. — 52, 140, 271.
- Miloș Obrenovici** (1780—1860) — domnitor al Serbiei (1817—1839 și 1858—1860); întemeietorul dinastiei Obrenovici. — 26, 35.
- Mina** (Espos y Mina), Francisco (1781—1836) — general spaniol, unul dintre conducătorii de guerilleros în timpul războiului pentru independență (1808—1814); participant activ la revoluția burgheză din 1820—1823; în 1833—1836 a luat parte la războiul împotriva carliștilor. — 486.
- Mina**, Francisco Xavier (1789—1817) — revoluționar burghez spaniol, unul dintre conducătorii de guerilleros în perioada războiului pentru independență (1808—1814); după încercarea nereușită, din 1814 de a dezlănțui răscoala împotriva absolutismului, a plecat în America, unde a căzut în lupta pentru independența Mexicului. — 484, 486, 508.
- Minié**, Claude-Étienne (1804—1879) — ofițer francez, inventatorul unui nou model de pușcă. — 265, 267, 581, 596—597.
- Minih**, Burckhard Cristophe (Cristofor Antonovici) (1683—1767) — general-feldmareșal rus, inginer de fortificații, comandant-șef al trupelor în războiul ruso-turc din 1735—1739; de origine germană. — 397.
- Molesworth**, William (1810—1855) — bărbat de stat englez, liberal (a făcut parte din grupul așa-zisilor radicali din Mayfair), membru al parlamentului; șef al departamentului lucrărilor publice (1853—1855) și ministru al coloniilor (1855). — 51, 257.
- Molitor**, Gabriel-Jean-Joseph (1770—1849) — general francez; în 1823, în timpul intervenției din Spania, a comandat un corp de armată. — 669.
- Moltke**, Helmuth Karl Bernhard (1800—1891) — ofițer prusian, ulterior general-feldmareșal, personalitate militară și scriitor cu concepții reacționare; unul dintre ideologii militarismului și șovinismului prusian; în anii 1835—1839 a servit în armata turcă; șef al marelui stat-major prusian (1857—1871) și imperial (1871—1888). — 297.

- Mon, Alexandro** (1801—1882) — om politic spaniol, liberal, ministru de finanțe (1837, 1844—1846), șef al guvernului (1864). — 342, 431.
- Monck, Charles Stanley**, viconte (1819—1894) — om politic englez, liberal, lord al trezoreriei (1855—1858), guvernator al Canadei (1861—1866 și 1867—1868). — 51.
- Monroe, James** (1758—1831) — bărbat de stat american, președinte al S.U.A. (1817—1825), membru al partidului republican. — 428, 508.
- Montalembert, Charles** (1810—1870) — om politic și publicist francez, în perioada celei de-a doua Republici, deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă, orléanist, șef al partidului catolic. — 407, 441—442, 540, 675.
- Montalembert, Marc-René** (1714—1800) — general francez, inginer militar, a elaborat un nou sistem de fortificații, care și-a găsit o largă aplicare în secolul al XIX-lea. — 69.
- Montemolin, Carlos Luiz Maria** (1818—1861) — infante spaniol, fiul cel mai mare al lui Don Carlos; în deceniul al 6-lea, pretendent la tronul Spaniei, sub numele de Carol al VI-lea. — 363.
- Montesquieu, Charles** (1689—1755) — remarcabil sociolog burghez francez, economist și scriitor, reprezentant al iluminismului burghez din secolul al XVIII-lea, teoretician al monarhiei constituționale. — 473.
- Montijo, Eugenio Palafox y Portocarrero**, conte — aventurier spaniol. — 486.
- Montpensier, Antoine-Marie-Philippe-Louis**, duce (1824—1890) — fiul lui Ludovic-Filip, regele Franței și soțul infantei spaniole Maria-Luiza-Fernanda; în 1868—1869 pretendent la tronul Spaniei. — 121.
- Moore, George Henry** (1811—1870) — om politic irlandez, unul dintre liderii mișcării pentru apărarea drepturilor arendașilor; membru al parlamentului. — 198.
- Moreno, Antonio Guilermo** — bancher și om politic spaniol. — 342.
- Morillo, Pablo** (1778—1837) — general spaniol, a participat la războiul pentru independență (1808—1814); în 1815—1820 a comandat trupele spaniole trimise să înăbușe războiul de eliberare națională al coloniilor spaniole din America de Sud; în timpul revoluției burgheze din 1820—1823 a trecut de partea contra-revoluției. — 400, 670.
- Morla, Tomas** (1752—1820) — general spaniol, membru al Juntei supreme, în 1808 a trecut de partea ocupanților francezi; ministru al războiului și al marinei în guvernul Joseph Bonaparte. — 486.
- Mounier, Jacques-Joseph** (1758—1806) — om politic francez, în perioada revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea a făcut parte din gruparea regalistilor moderați, reprezentanți ai marii burghezii și ai nobilimii îmburghezite. — 473.
- Muñoz, Agustín Fernando**, duce de Riansares (aprox. 1808—1873) — sergent în garda regală; soțul Mariei-Cristina, regenta Spaniei. — 514, 518.
- Muñoz Benavente, José** (Puceta) (1820—1856) — toreador spaniol,

- participant activ la revoluția burgheză din 1854—1856, unul dintre conducătorii maselor populare din Madrid; a căzut în luptă de baricade. — 423, 430.
- Muñoz-Torrero**, Diego (1761—1829) — preot spaniol, rector al Universității din Salamanca, unul dintre deputații cei mai radicali ai cortesurilor de la Cádiz (1810—1813); a participat la revoluția burgheză din 1820—1823. — 498.
- Muntz**, George Frederic (1794—1857) — om politic englez, radical burghez, membru al parlamentului. — 267.
- Murat**, Joachim (1767—1815) — mareșal francez, a participat la campaniile lui Napoleon I; în 1808, comandant-șef al trupelor franceze din Spania; rege al Neapolelui (1808—1815). — 412, 461.
- Murat**, Napoléon-Lucien-Charles, prinț (1803—1878) — om politic francez din perioada celei de-a doua Republici și a celui de-al doilea Imperiu; fiul celui precedent, vărul lui Napoleon al III-lea. — 4, 412.
- Mure**, William (1799—1860) — filolog și istoric englez, elenist; tory, membru al parlamentului. — 52.
- Musa-pașa** (aprox. 1810—1854) — general turc; în 1853—1854 a comandat trupele de la Silistra. — 299, 334.
- N
- Nadaud**, Martin (1815—1898) — muncitor francez, zidar, publicist, adept al lui Proudhon; în 1849—1851 deputat în Adunarea legislativă; a aderat la partidul Montagnei; după lovitura de stat de la 2 decembrie 1851 a fost expulzat din Franța; pînă în 1859 a stat ca emigrant în Anglia. — 124.
- Napier**, Charles (1786—1860) — amiral englez, a participat la războaiele din Portugalia (1810 și 1834) și din Siria (1840); în 1854 a fost comandant al flotei din Marea Baltică. — 63, 77, 116, 253—255, 308, 347, 348, 355, 389, 448, 449, 549.
- Napoleon I Bonaparte** (1769—1821) — împărat al Franței (1804—1814 și 1815). — 106, 173, 182, 256, 261, 266, 269, 271, 282, 454, 461—465, 467, 469—471, 474, 476, 482, 484, 496, 500, 545—547, 567, 568, 570, 593, 594, 597, 598, 605, 612—614, 617, 625, 626, 637.
- Napoleon al III-lea** (Ludovic-Napoleon Bonaparte) (1808—1873) — nepotul lui Napoleon I, președintele celei de-a doua Republici (1848—1851), împărat al Franței (1852—1870). — 4, 5, 20, 36, 43, 45, 58, 69, 80—82, 85, 90, 103, 106, 116, 121, 125—127, 159, 177, 259—260, 266, 271, 283, 285, 355, 362, 363, 371, 387, 391, 412, 518, 537, 545—547, 549, 553, 556, 572.
- Napoleon**, prinț — vezi *Bonaparte*, Napoléon-Joseph-Charles-Paul.
- Narvaez**, Ramon Maria (1800—1868) — general și bărbat de stat reacționar spaniol, lider al partidului moderados, șef al guvernului (1844—1846, 1847—1851, 1856—1857, 1864—1865 și 1866—1868), a înăbușit cu cruzime acțiunea revoluționară a maselor. — 342, 362, 367, 400—402, 404, 411, 412, 430, 431.
- Nasmyth**, Charles (1826—1861) — ofițer englez, corespondentul militar al lui „Times” pe lângă statul-major de la Dunăre al lui Omer-pașa. — 298, 334, 335, 388, 393.

- Nasr-ed-din** (1831—1896) — șah al Iranului (1848—1896). — 10.
- Navarro** (m. 1817) — revoluționar spaniol, executat pentru că a încercat să proclame, la Valencia, constituția din 1812. — 509.
- Nemours, Louis-Charles-Philippe-Rafaël**, duce (1814—1896) — al doilea fiu al lui Ludovic-Filip, regele Franței. — 30.
- Nesselrode, Karl Vasilievici**, conte (1780—1862) — bărbat de stat și diplomat rus, cancelar (1816—1856). — 48, 92—96, 101, 148, 152, 168, 169, 188, 201, 222, 229, 427.
- Newcastle, Henry Pelham Fiennes Pelham Clinton**, duce (1811—1864) — bărbat de stat englez, peelist, ministru al războiului și al coloniilor (1852—1854), ministru de război (1854—1855) și ministru al coloniilor (1859—1864). — 275, 283, 316, 363, 364, 551, 630.
- Ney, Michel** (1769—1815) — mareșal francez, a participat la campaniile lui Napoleon I; în 1808—1811 a luat parte la războiul din Spania. — 479.
- Nicolaie I** (1796—1855) — împărat al Rusiei (1825—1855). — 3, 4, 11—12, 20, 22, 23, 28, 34, 37, 42, 43, 48, 50, 51, 55, 56, 58, 61, 62, 64, 67—70, 75—77, 85, 86—89, 93, 106, 116, 118, 121—122, 127, 148, 150, 151—155, 158—173, 175—177, 186, 188—190, 195, 201, 202, 217, 228—230, 241, 242, 258, 279, 304, 305, 310—313, 315, 333, 343, 348, 361, 363, 376, 378, 383, 412, 419, 428, 448, 449, 524, 555, 567, 600, 601, 614, 622, 649, 659, 664.
- Norfolk, Henry Charles Hayward**, duce (1791—1856) — aristocrat englez, whig. — 10.
- Notaras, Luca** (m. 1453) — remarcabil bărbat de stat bizantin, șef al flotei, conducător al partidului anticatolic; după căderea Constantinopolului a fost ucis din ordinul sultanului Mahomed al II-lea. — 106.

O

Obrenovici — dinastie princiară (1817—1842 și 1858—1882) și apoi regală (1882—1903), în Serbia. — 26, 35.

Obrucev, Aleksandr Afanasievici — general rus. — 25, 33.

O'Connell, Daniel (1775—1847) — avocat și om politic burghez irlandez, lider al aripii drepte liberale a mișcării de eliberare națională. — 66.

O'Daly, Pedro — ofițer spaniol, a participat la războiul pentru independență (1808—1814) și la revoluția burgheză din 1820—1823. — 503.

O'Donnell, Leopoldo (1809—1867) — general și om politic reacționar spaniol, unul dintre liderii partidului moderados; în 1854 a încercat să profite de criza revoluționară din țară pentru a instaura dictatura militară; în calitate de ministru de război a condus acțiunea de înăbușire a revoluției burgheze din 1854—1856; șef al guvernului reacționar (1856, 1858—1863 și 1865—1866). — 324, 339, 351, 362, 363, 367, 370, 402, 411, 423, 428, 514, 520.

Oliveira, Benjamin — membru al parlamentului englez. — 52.

Olozaga, Salustiano de (1805—1873) — bărbat de stat și diplomat spaniol, unul dintre conducătorii partidului progresist, șef al guvernului (1843), ministru pleni-

- potențiar la Paris (1840—1843 și 1854); a participat la revoluția burgheză din 1854—1856. — 401, 404—405, 431.
- Oltra** — ofițer spaniol, a participat la revoluția burgheză din 1820—1823. — 505.
- Omer-pașa (Mihail Latas)** (1806—1871) — general turc de origine croată; în deceniul al 3-lea a servit în armata austriacă; la începutul deceniului al 4-lea a căpătat cetățenia turcă; a comandat trupele turcești în Muntenia (1848—1849) și în Muntenegru (1853); comandant-șef al trupelor de la Dunăre (1853—1854), din Crimeea (1855) și din Caucaz (1855—1856). — 3, 34, 39, 56, 70, 78, 79, 142, 144—145, 146, 207—209, 275, 277, 293, 299, 304, 311, 332, 337, 359, 360, 381, 387, 394, 395, 410, 421, 426—427, 527, 545, 548, 551, 553, 610, 625.
- Orléans** — dinastie regală în Franța (1830—1848). — 30, 121—122, 518.
- Orlov, Aleksei Fedorovici**, conte, după 1856 prinț (1786—1861) — personalitate militară și bărbat de stat rus, diplomat; a încheiat tratatele de pace de la Adrianopole (1829) și Unkiar-Skelessi (1833) cu Turcia, a condus delegația rusă la Congresul de la Paris (1856). — 55, 63, 67, 68, 200.
- Orlov, Nikolai Alekseevici**, conte (1827—1885) — colonel rus, în 1854 a participat la asaltul împotriva Silistrei; ulterior a fost general și diplomat; a fost în repetate rânduri reprezentant al Rusiei într-o serie de țări europene. — 300, 303.
- Oropesa, Emmanuel Joaquin**, conte (1642—aprox. 1707) — ministru al lui Carlos al II-lea, regele Spaniei (1685—1691 și 1698—1699); după răscoala populară din 1699 a fost expulzat din Spania. — 454.
- Orozco** — ofițer spaniol, a participat la revoluția burgheză spaniolă din 1854—1856. — 351.
- Orsted, Anders Sandoë** (1778—1860) — jurist și bărbat de stat danez; în 1853—1854 prim-ministru. — 48.
- Oskar I** (1799—1859) — rege al Suediei și al Norvegiei (1844—1859). — 199, 423, 438, 450.
- Osten-Sacken, Dmitri Erofeevici** (1789—1881) — general rus, în perioada războiului din Crimeea a comandat un corp de armată în sudul Rusiei (1853—1854); șef al garnizoanei Sevastopol (sfârșitul lui 1854—1855). — 39, 143, 242, 243, 596.
- O'Sullivan de Grass, Alphonse-Albert-Henri**, conte (1798—1866) — diplomat belgian, în 1837—1866 reprezentant plenipotențiar la Viena. — 358.
- Othon I** (1815—1867) — prinț al Bavariei, apoi rege al Greciei (1832—1862). — 103, 120, 210, 347, 358.
- Otway, Arthur John** (1822—1912) — parlamentar englez; în deceniul al 6-lea, tory. — 355, 364, 391.
- Owen, Robert** (1771—1858) — socialist utopist englez de seamă. — 66.
- Ozerov** — diplomat rus, în 1853 însărcinat cu afaceri ad-interim la Constantinopol. — 72.

P

- Pacheco*, Juan, marchiz de Villena (1419—1474) — ministru al lui Henric al IV-lea, regele Castiliei. — 453.
- Pacheco y Gutierrez Calderon*, Joaquin Francisco (1808—1865) — jurist, scriitor și om politic spaniol, a făcut parte din partidul moderados; a participat la revoluția burgheză din 1854—1856, ministru de externe (1854). — 411.
- Padilla*, Juan (aprox. 1490—1521) — nobil spaniol, unul dintre conducătorii răscoalei orașelor castiliene din 1520—1522 (răscoala comuneros); după înfrângerea de la Villalare a fost executat. — 458.
- Paikos*, A. — bărbat de stat grec, în 1851—1854 ministru de externe. — 231.
- Paine*, Thomas (1737—1809) — publicist radical englez, republican, a participat la războiul pentru independență al S.U.A. și la revoluția burgheză franceză de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. — 391.
- Paixhans*, Henri-Joseph (1783—1854) — general francez, inginer militar și inventator; autor al unor cărți de artilerie. — 6, 388.
- Pakington*, John Somerset (1799—1880) — bărbat de stat englez, tory, ulterior conservator; ministru al războiului și al coloniilor (1852), ministru al marinei (1858—1859 și 1866—1867) și ministru de război (1867—1868). — 364.
- Palafox y Melci*, Francisco (n. 1774) — om politic spaniol, a participat la războiul pentru independență (1808—1814); membru al Juntei centrale (1808—1809), din care a fost exclus pentru că s-a pronunțat împotriva convocării cortesurilor și pentru că a încercat să instituie regeța în Spania. — 486.
- Palafox y Melci*, José (1776—1847) — general spaniol, a participat la războiul pentru independență (1808—1814); a condus apărarea Saragosei în anii 1808—1809. — 469.
- Palmerston*, Henry John Temple, viconte (1784—1865) — bărbat de stat englez; la începutul activității sale a fost tory, iar din 1830 unul dintre liderii whigilor; s-a sprijinit pe elementele de dreapta ale acestui partid; ministru de externe (1830—1834, 1835—1841, și 1846—1851), ministru de interne (1852—1855) și prim-ministru (1855—1858 și 1859—1865). — 4, 17, 19, 43—45, 51, 60—62, 97—100, 120, 122, 127, 178, 189, 192, 196, 197, 241, 255, 275, 283, 317, 318, 321, 323, 331, 363, 364, 379—381, 391, 392, 403, 428, 521, 550, 554, 628—630, 651.
- Paniutin*, Fedor Sergheevici (1790—1865) — general rus, la începutul războiului din Crimeea a comandat un corp de armată, iar în 1855—1856 armata de rezervă din sud-vestul Rusiei. — 325, 337, 664.
- Parque-Castrillo*, Diego Cañas y Portocarrero, duce (1755—1832) — general spaniol, a participat la războiul pentru independență (1808—1814) și la revoluția burgheză din 1820—1823; în 1820 a fost președinte al cortesurilor. — 464.
- Paskevici*, Ivan Fedorovici, prinț (1782—1856) — general-feldmareșal rus, din vara anului 1831 comandant-șef al trupelor ruse care au înăbușit răscoala polo-

- neză din 1830—1831; din 1832 guvernator general al Regatului Poloniei, iar în 1849 comandant-șef al armatei ruse care a participat la înăbușirea revoluției din Ungaria; în 1854 comandant-șef al trupelor de la granița de vest și cea de sud a Rusiei, iar în mai și iunie comandant al trupelor de la Dunăre. — 57, 220, 300, 301, 303, 312, 325, 335, 348, 397.
- Pastor Diaz**, Nicomedes (1811—1863) — om politic și literat spaniol; a făcut parte din partidul moderados; senator; ambasador la Torino (1854). — 431.
- Pedro al V-lea** (1837—1861) — rege al Portugaliei (1853—1861). — 362.
- Peel**, Robert (1788—1850) — bărbat de stat englez, lider al torylor moderați, cunoscuti sub numele de peeliști; ministru de interne (1822—1827 și 1828—1830) și prim-ministru (1834—1835 și 1841—1846); cu sprijinul liberalilor a obținut abrogarea legilor cerealelor (1846). — 65, 84, 150, 189, 629.
- Peitman** — pedagog german. — 356, 357, 364, 391.
- Pelham**, Frederick Thomas (1808—1861) — ofițer de marină englez; din 1858 vice-amiral. — 447.
- Pélisier**, Jean-Jacques (1794—1864) — general francez, din 1855 mareșal; în perioada 1830—1860 a luat parte la cucerirea Algeriei; comandant-șef al armatei din Crimeea (mai 1855—iulie 1856). — 64.
- Perez de Castro**, Evaristo (1778—1848) — om politic spaniol, liberal, deputat al cortesurilor din Cádiz (1810—1813); a participat la revoluția burgheză din 1820—1823; șef al guvernului (1838—1840). — 507.
- Persigny**, Jean-Gilbert-Victor, conte (1808—1872) — bărbat de stat francez, bonapartist, deputat în Adunarea legislativă (1849—1851), unul dintre organizatorii loviturii de stat de la 2 decembrie 1851, ministru de interne (1852—1854 și 1860—1863). — 36.
- Petru I** (1672—1725) — țar al Rusiei, din 1682; împărat al întregii Rusii, din 1721. — 601, 626, 673, 675.
- Pezuela y Ceballos**, Juan (1809—1906) — general și scriitor militar spaniol, a făcut parte din partidul moderados; ministru al marinei (1846); din 1867, senator. — 402.
- Pidal**, Pedro José (1800—1865) — om politic reacționar spaniol, a făcut parte din partidul moderados; președinte al cortesurilor (1843); ministru de interne (1844—1848); ministru de externe (1848—1851). — 342.
- Pius al IX-lea** (1792—1878) — papă (1846—1878). — 69, 186.
- Pizarro**, Francisco (aprox. 1475—1541) — conchistador spaniol, cuceritorul statului incașilor (Peru) în deceniul al 4-lea al secolului al XVI-lea. — 459.
- Pombal**, Sebastian José, marchiz (1699—1782) — bărbat de stat portughez, adept al absolutismului luminat, cîrmuitorul de fapt al Portugaliei (1756—1777). — 472.
- Pompei** (Cneius Pompeius Magnus) (106—48 î.e.n.) — comandant de oști și bărbat de stat roman. — 367.

- Ponsonby, John**, viconte (aprox. 1770—1855) — diplomat englez, ministru plenipotențiar la Neapole (1832), ambasador la Constantinopol (1832—1841) și la Viena (1846—1850). — 178.
- Popovič, Timofei** (1795—1867) — general austriac; în timpul ocupației austriece din 1854 în Principatele dunărene, guvernator militar al Bucureștiului. — 527.
- Porlier** — vezi Diaz Porlier, Juan.
- Pozzo-di-Borgo, Karl Osipovici**, conte (1764—1842) — diplomat rus, de origine corsicană; din 1814 până în 1821 ministru plenipotențiar; din 1821 până în 1835 ambasador la Paris, apoi la Londra (1835—1839). — 101, 153, 647.
- Pradt, Dominique Dufour de** (1759—1837) — preot, diplomat, publicist și istoric francez. — 481, 485, 492.
- Prim y Prats, Juan** (1814—1870) — general și om politic spaniol, unul dintre fruntașii partidului progresist, a participat la revoluțiile burgheze din 1834—1843 și 1854—1856; în 1843—1844 a înăbușit cu cruzime răscoala republicanilor și a aripii stîngi a progresiștilor din Catalonia. — 528.
- Principe y Vidaud, Miguel Agustín** (1811—1866) — scriitor spaniol, autorul unei serii de lucrări de istorie a Spaniei și de literatură spaniolă; a făcut parte din partidul progresist. — 491.
- Pritchett, Robert Taylor** (1828—1907) — meșter armurier englez; a perfecționat pușca Minié. — 265.
- Prusia**, principe de — vezi Wilhelm I.
- Puceta** — vezi Muñoz Benavente, José.
- Pujol, Louis** — publicist francez, blanquist, a participat la insurjecția din iunie 1848 din Franța și la evenimentele revoluționare din Spania din 1854. — 423.

Q

Quintana, Manuel José (1772—1857) — poet și om politic spaniol, adept al iluminiștilor francezi din secolul al XVIII-lea, a participat la revoluțiile burgheze din 1808—1814 și 1820—1823; în 1808—1810 secretar al Juntei centrale. — 474, 483.

Quiroga, Antonio (1784—1841) — ofițer spaniol, liberal, a participat la războiul pentru independență (1808—1814) și la revoluția burgheză din 1820—1823. — 503—505.

R

Radetzky, Joseph, conte (1766—1858) — feldmareșal austriac; începînd din 1831, a comandat trupele austriece din Italia de nord; în 1848—1849 a înăbușit cu cruzime mișcarea revoluționară și de eliberare națională din Italia; în 1850—1856 a fost guvernator-general al Regatului lombardo-venețian. — 208, 349, 595.

Raglan, Fitzroy James Henry Somerset, baron (1788—1855) — general englez, din 1854 feldmareșal; a participat, ca ofițer de stat-major al lui Wellington, la războiul împotriva lui Napoleon I (1808—1814 și 1815); secretar militar al cancelariei comandantului-șef (1827—1852); șef al departamentului artileriei (1852—1854), comandant suprem al armatei din Crimeea (1854—

- 1855). — 275, 304, 306, 385, 395, 396, 421, 536, 538—539, 542, 551, 569, 571—573, 578, 581, 584, 590, 591, 593, 595, 600, 624, 628, 631, 634.
- Redcliffe** — vezi *Stratford de Redcliffe*, Stratford.
- Reşid-paşa** (1802—1858) — bărbat de stat turc; a ocupat în repetate rânduri postul de mare vizir şi de ministru de externe. — 28, 29, 105, 210—211, 220, 346, 348, 381—383.
- Reventlow-Criminil**, Heinrich, conte (1798—1869) — bărbat de stat şi diplomat danez, ministru de externe (1842—1848), ministru pentru problemele Holsteinului (1852—1854). — 27.
- Richard**, Vicente (m. 1816) — revoluţionar burghez spaniol, executat după tentativa neizbutită de răscoală împotriva regimului absolutist al lui Ferdinand al VII-lea. — 509.
- Riego y Nuñez**, Rafael de (1785—1823) — ofiţer spaniol, a participat la războiul pentru independenţă (1808—1814); unul dintre cei mai de seamă conducători ai revoluţiei burgheze din 1820—1823. — 486, 504—506, 669.
- Riza-paşa** (1809—1859) — general şi bărbat de stat turc, în deceniul al 5-lea şi al 6-lea a ocupat în repetate rânduri postul de seraschier (ministru de război). — 29, 105.
- Robinson**, Abraham — unul dintre militanţii mişcării cartiste în deceniul al 6-lea. — 138.
- Robinson**, Frederick John, viconte *Goderich* (1782—1859) — bărbat de stat englez, tory; în 1823—1827 cancelar al trezoreriei (ministru de finanţe), iar în 1827—1828 prim-ministru. — 644.
- Roebuck**, John Arthur (1801—1879) — om politic şi publicist englez, radical burghez, membru al parlamentului; în 1855, preşedinte al Comisiei pentru cercetarea situaţiei armatei engleze din Crimeea. — 30, 85.
- Romana**, Pedro *Caro-y-Sureda*, marchiz *de la* (1761—1811) — general spaniol, a participat la războiul pentru independenţă (1808—1814); comisar al Juntei centrale din Asturia. — 469, 478, 479, 486.
- Rose**, Hugh Henry (1801—1885) — ofiţer englez, din 1854 general, apoi feldmareşal; însărcinat cu afaceri la Constantinopol (1852—1853); în timpul războiului din Crimeea, reprezentant pe lângă statul-major al armatei franceze din Crimeea; unul dintre înăbuşătorii răscoalei de eliberare naţională din India (1857—1859). — 95, 235, 240.
- Rulhières**, Joseph-Marcelin (1787—1862) — general şi om politic francez; a participat la campaniile lui Napoleon I; în deceniul al 4-lea a participat la cucerirea Algeriei; în 1848—1849 membru al Adunării constituante şi al Adunării legislative şi ministru de război; după lovitura de stat de la 2 decembrie 1851 a fost pus în retragere. — 288.
- Russell**, John (1792—1878) — bărbat de stat englez, lider al whigilor, prim-ministru (1846—1852 şi 1865—1866), ministru de externe (1852—1853 şi 1859—1865), preşedinte al Consiliului privat (1854—1855). — 42, 52, 62, 73, 85, 92, 94, 97, 102, 104, 120, 126, 151, 153, 155, 160—165, 168—171, 177, 191, 198, 241, 269—273, 283, 315, 316, 323, 364, 373, 376—379, 384, 385, 388, 390, 549, 612, 630.

Ryos y Rosas, Antonio (1812—1873) — om politic spaniol, a făcut parte din partidul moderados; deputat al cortesurilor; ministru de interne (1856). — 431.

S

Sadleir, John (1814—1856) — om politic și bancher irlandez, unul dintre liderii fracțiunii irlandeze în parlament; în 1853 adjunct al ministrului de finanțe. — 10.

Saffi, Aurelio (1819—1890) — revoluționar și scriitor italian, militant al mișcării de eliberare națională; tovarăș de luptă al lui Mazzini; a participat la revoluția din 1848—1849 din Italia; în 1851 a emigrat în Anglia; cu începere din 1872 a condus partidul republican din Italia. — 487.

Sagasti, Manuel — general spaniol, a sprijinit dictatura lui Espartero; guvernator al Madridului (1843 și 1854—1855). — 436, 511—512.

Said-pașa — general turc, în 1854 a comandat unități militare la Dunăre. — 360.

Saint-Arnaud, Armand-Jacques *Leroy de* (1801—1854) — mareșal francez, bonapartist; în deceniul al 4-lea și al 5-lea a participat la luptele pentru cucerirea Algeriei; unul dintre organizatorii loviturii de stat de la 2 decembrie 1851; ministru de război (1851—1854); în 1854 comandant-șef al armatei din Crimeea. — 77, 259, 266, 275, 285—288, 304, 308, 349, 395, 396, 421, 536—538, 542, 543, 545, 551, 561, 578.

Saint-Helens — vezi *Fitzherbert*, Alleyne, baron *Saint-Helens*.

Salamanca y Mayol, José (1811—1883) — om politic spaniol, bancher, a făcut parte din partidul moderados; ministru de finanțe (1847). — 436.

Salazar, José Alende (1802—1893) — general spaniol, a aderat la partidul progresist; ministru al marinei (1853—1854). — 412.

Sami-pașa — bărbat de stat turc, în 1852—1854 guvernator general al Vidinului. — 337.

San-Fernando, Joaquin José *Melgarejo*, duce (m. 1835) — om politic reacționar spaniol; șef al guvernului (1819). — 504, 508.

San-Luiz — vezi *Sartorius*, Luiz. José, conte *San-Luiz*.

San Miguel y Valledor, Evaristo (1785—1862) — general, scriitor și om politic spaniol, a participat la războiul pentru independență (1808—1814) și la revoluția burgheză din 1820—1823; șef al guvernului liberal (1822); ulterior a aderat la partidul moderados; ministru de război (1840—1842). — 343, 503—505, 510, 520, 670.

San Román — general spaniol, în 1853—1854 adjunct al ministrului de război. — 350.

Sanchez, Julian — unul dintre conducătorii de guerilleros în perioada războiului pentru independență (1808—1814) — 484.

Santa-Coloma, Dalmacio *Keralt*, conte (m. 1640) — bărbat de stat spaniol, vicerege al Cataloniei, ucis în timpul răscoalei populare din Barcelona. — 453.

Santa Cruz y Pacheco, Francisco, marchiz (aprox. 1802—1883) —

- om politic spaniol, ministru de interne (1854—1856) și ministru de finanțe (1856). — 405, 411, 433, 511.
- Sartorius**, Fernando Luiz José, conte *San-Luiz* (1820—1871) — bărbat de stat și publicist reacționar spaniol, unul dintre liderii partidului moderados, ministru de interne (1847—1851), șef al guvernului (1853—1854). — 339, 342, 366, 370, 403, 411, 436—437, 454, 511—514, 519.
- Scarlett**, James York (1799—1871) — general englez, în 1854 și la începutul lui 1855 a comandat o brigadă de cavalerie, iar apoi toată cavaleria în Crimeea (1855—1856). — 589.
- Schlick**, Franz Heinrich, conte (1789—1862) — general austriac, a participat la înăbușirea revoluției din 1848—1849 din Ungaria; în 1854—1859 a comandat trupele din Galiția și Bucovina. — 37.
- Sébastieni**, Horace, conte (1772—1851) — mareșal francez, diplomat; ministru de externe (1830—1832), ambasador la Constantinopol (1806—1807) și la Londra (1835—1840). — 546.
- Selim-pașa** — general turc, în 1853—1854 a comandat un corp de armată în Caucaz. — 309.
- Selim-pașa (Zedlinski)** — general turc, de origine poloneză; în 1853—1854 a comandat unități militare turcești la Dunăre. — 34, 56.
- Selvan** (m. 1854) — general rus, în 1854 a comandat unități militare lângă Silistra. — 300.
- Serrano y Dominguez**, Francisco (1810—1885) — general și bărbat de stat spaniol, ministru de război (1843), a participat la lovitură de stat din 1856; șef al guvernului (1868—1869, 1871, 1874), ministru de externe (1862—1863), regent (1869—1871). — 350, 367, 370, 430.
- Seoane**, Antonio — general spaniol, a sprijinit dictatura lui Espartero; după 1843 a trecut de partea partidului moderados; a participat la revoluția burgheză din 1854—1856. — 402.
- Sevillano**, Sijora Juan, marchiz *de Fuentes de Duero* — om politic spaniol, ministru de finanțe (1854). — 342.
- Seymour**, George Hamilton (1797—1880) — diplomat englez, în 1851—1854 ministru plenipotențiar la Petersburg. — 23, 62, 75, 93—95, 120, 151—156, 160—171, 174, 176, 229, 235, 648.
- Shaftesbury** — vezi *Ashley*, Anthony Cooper.
- Shakespeare**, William (1564—1616) — mare scriitor englez. — 98, 186, 267, 359, 659.
- Shaw**, John — unul dintre militanții mișcării cartiste din deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea; membru al Comitetului executiv al Asociației naționale cartiste. — 125.
- Sheridan**, Richard Brinsley (1751—1816) — dramaturg și om politic englez, reprezentant al aripii radicale a partidului whig. — 405.
- Sian-fîn** (aprox. 1831—1861) — împărat al Chinei (1850—1861). — 122.
- Simpson**, Leonard Francis — scriitor englez de la jumătatea secolului al XIX-lea. — 70, 73.

- Sismondi**, Jean-Charles-Léonard *Simonde de* (1773—1842) — economist elvețian, critic mic-burghez al capitalismului. — 468.
- Sobieski**, Jan (1624—1696) — rege al Poloniei (1674—1696); în 1683, în fruntea trupelor poloneze și austro-germane a repurtat o victorie împotriva armatei turcești lângă Viena. — 282.
- Soimonov**, Fedor Ivanovici (1800—1854) — general rus, în perioada războiului din Crimeea a comandat unități militare la Dunăre și în Crimeea; a murit în lupta de la Inkerman. — 410.
- Sola**, Juan Maria (m. 1819) — ofițer spaniol, revoluționar burghez, executat pentru că a participat la răscoala din Valencia împotriva regimului absolutist al lui Ferdinand al VII-lea. — 509.
- Soledad**, Benito — călugăr spaniol, adept al absolutismului luminat. — 476.
- Soliman cel Mare** — vezi *Soliman I Kanuni*.
- Soliman I Kanuni** (1494—1566) — sultan al Turciei (1520—1566). — 181.
- Soliman-pașa** — general turc, în 1854 a comandat unitățile de trupe neregulate de la Dunăre. — 330.
- Somerville**, Alexander (1811—1885) — ziarist englez, radical burghez. — 51
- Soulé**, Pierre (1801—1870) — avocat și om politic american, ambasador la Madrid (1853—1854), a obținut de la guvernul spaniol concesiile în Cuba pentru Statele Unite ale Americii. — 430.
- Soult**, Nicolas-Jean (1769—1851) — mareșal și bărbat de stat francez, în 1808—1814 a comandat trupele franceze în Spania; în timpul Monarhiei din iulie a fost ministru de război (1830—1834, 1840—1845), ministru de externe (1839—1840) și prim-ministru (1832—1834, 1839—1840 și 1840—1847). — 478.
- Southey**, Robert (1774—1843) — poet și scriitor englez, tory. — 465.
- Stanley** — vezi *Derby*, Edward George Geoffrey Smith.
- Stephenson**, Robert (1803—1859) — inginer și om politic englez, tory, membru al parlamentului. — 52.
- Stirling**, William (1818—1878) — istoric englez și specialist în domeniul artelor, tory moderat, membru al parlamentului, autor al unei lucrări de istoria artei spaniole. — 51.
- Stratford de Redcliffe**, Stratford Canning, viconte (1786—1880) — diplomat englez, ministru plenipotențiar la Constantinopol (1810—1812, 1825—1828, 1841—1858). — 11, 28, 37, 63, 64, 69, 73, 86, 94—96, 105, 116, 120, 142, 160, 174, 199, 211, 212, 215, 220, 332, 361, 419, 521, 550, 554.
- Stuart**, lord Dudley Coots (1803—1854) — om politic englez, whig, membru al parlamentului; a întreținut legături cu cercurile poloneze ale emigranților monarhiști conservatori. — 64, 73, 85, 331, 379, 380, 385, 388.
- Suchet**, Louis Gabriel (1770—1826) — mareșal francez, a participat la războiul din Spania (1808—1814); în 1812—1813 guvernator militar francez al Valenciei. — 480.

- Suvorov, Aleksandr Vasilievici** (1730—1800) — mare comandant de oști rus. — 299—302, 397, 597.
- Szemere, Bertalan** (1812—1869) — om politic și publicist ungar; ministru de interne (1848) și șef al guvernului revoluționar (1849); după înfringerea revoluției a emigrat din Ungaria — 9.

§

- Șamil** (aprox. 1798—1871) — conducător al luptei duse de muntenii din Daghestan și Cecenia împotriva colonizatorilor țariști din deceniile al 4-lea, al 5-lea și al 6-lea ale secolului trecut; unul dintre ideologii miuridismului reacționar, folosit de sultanii Turciei în scopuri cotoptoare. — 257, 312, 372, 525.
- Șilder, Karl Andreevici** (1785—1854) — general rus, remarcabil inginer militar și inventator; în războaiele din 1828—1829 și 1854 cu Turcia, a condus lucrările de asediu ale trupelor ruse de la Dunăre. — 77, 146, 295, 301—303, 335, 397.
- Știrbei, Barbu Dimitrie Bibescu**, principe (1799—1869) — domn al Munteniei (1849—1853 și 1854—1856). — 346, 382, 383.

T

- Talleyrand—Périgord, Charles-Maurice**, prinț (1754—1838) — celebru diplomat francez, ministru de externe (1797—1799, 1799—1807, 1814—1815), reprezentant al Franței la Congresul de la Viena (1814—1815), ambasador la Londra (1830—1834); s-a distins printr-o totală lipsă de principialitate în politică și printr-o extremă cupiditate. — 322, 463.
- Tatișcev, Dmitri Pavlovici** (1767—1845) — diplomat rus, ministru plenipotențiar la Madrid (1815—1821), reprezentant al Rusiei la Congresul de la Verona (1822); ambasador la Viena (1826—1841). — 508, 509.
- Thackeray, William Makepeace** (1811—1863) — remarcabil scriitor realist englez. — 686.
- Thiers, Adolphe** (1797—1877) — istoric și bărbat de stat burghez francez; ministru de interne (1832—1834), prim-ministru (1836—1840), președinte al Republicii (1871—1873) și călău al Comunei din Paris. — 286.
- Tian-van** — vezi *Hun-Siu-țuan*.
- Tillisch, Frederick Ferdinand** (1801—1889) — bărbat de stat reacționar danez, monarhist, ministru de interne (1851—1852, 1854, 1864—1865). — 423.
- Timur** (Tamerlan) (1336—1405) — comandant de oști și cotoptor din Asia centrală, întemeietor al unui vast stat în Orient. — 48, 303.
- Tirteu** (sec. 7—6 î.e.n.) — poet din Grecia antică. — 279.
- Toreno, José Maria Queipo de Llano Ruiz de Saravia**, conte (1786—1843) — om politic burghez-liberal și istoric spaniol; a participat la revoluțiile burgheze din 1808—1814 și 1820—1823, deputat în cortesurile de la Cádiz, ministru de finanțe și prim-ministru (1834—1835); în 1814—1820, 1823—1833 și din 1835 a trăit în emigrație. — 478.
- Türr, István** (1825—1908) — ofițer ungar, a participat la mișcarea de eliberare națională italiană și la revoluția din 1848—1849 din Germania; în cadrul ar-

matei turcești și al celei engleze a participat la războiul din Crimeea. — 517.

U

Ugarte y Larrizabal, Antonio (1780 — aprox. 1833) — om politic spaniol, reacționar, șeful camarilei de la curtea lui Ferdinand al VII-lea. — 508.

Ungern-Sternberg, Ernst Wilhelm, baron — diplomat rus, în deceniul al 6-lea ministru plenipotențiar la Copenhaga. — 48.

Urquijo, Mariano Luiz (1768—1817) — scriitor și om politic spaniol, monarhist; în timpul ocupației franceze (1808—1814) a trecut de partea francezilor; șef al guvernului regelui Joseph Bonaparte; în 1813 a emigrat în Franța. — 471.

Urquhart, David (1805—1877) — diplomat englez, publicist și om politic reacționar, turcofil; în deceniul al 4-lea a îndeplinit însărcinări diplomatice în Turcia; în 1847—1852 membru al parlamentului, tory. — 13, 19, 61, 68—70, 178, 275, 283, 383, 420, 554, 658.

Urquhart, William Pollard (1814—1871) — economist și om politic liberal englez, membru al parlamentului. — 51.

Ușakov, Aleksandr Kleonakovič (1803—1877) — general rus, în 1854 a comandat unități de trupe la Dunăre, iar în 1855 o divizie în Crimeea. — 349.

V

Van-Halen, Antonio, conte de *Peracampos* (m. 1858) — general spaniol, a făcut parte din partidul progresist; a participat la

războiul pentru independență (1808—1814) și la revoluțiile burgheze din 1820—1823 și 1834—1843; în 1843—1847 s-a aflat în emigrație împreună cu Espartero. — 402.

Vasconcellos, Miguel (m. 1640) — ministrul Margaretei de Savoia, cirmuitoarea spaniolă a Portugaliei; a fost ucis în timpul răscoalei populare împotriva dominației spaniole. — 453.

Vauban, Sebastian le Prêtre (1633—1707) — mareșal francez, inginer militar, autor al unei serii de lucrări despre fortificații și asediu. — 442, 580.

Vedel, Dominique-Honoré-Marie-Antoine (1771—1848) — general francez; în 1808, în timpul războiului din Spania, a capitulat cu divizia sa lângă Bailen. — 468.

Victor-Emmanuel al II-lea (1820—1878) — rege al Piemontului (1849—1861) și al Italiei (1861—1878). — 80.

Victoria (1819—1901) — regină a Angliei (1837—1901). — 30, 44, 46, 55, 170, 177, 186, 196, 261, 285, 365, 371, 373, 391, 403, 553, 611.

Vidal, Joaquin (m. 1819) — ofițer spaniol, liberal, în 1819 s-a aflat în fruntea răscoalei din Valencia împotriva regimului absolutist al lui Ferdinand al VII-lea. — 509.

Villacampa, Pedro (1776—1845) — general spaniol, a comandat un detașament de guerilleros în timpul războiului pentru independență (1808—1814); a participat la revoluția burgheză din 1820—1823; ulterior a ocupat posturi de comandă în armată; a fost și senator. — 486.

- Villel**, aristocrat spaniol, membru al Juntei centrale (1808). — 480.
- Villena** — vezi Pacheco, Juan, marchiz de *Villena*.
- Virgiliu** (Publius Virgilius Maro) (70—19 î.e.n.) — celebru poet roman. — 450.
- Viriatuș** (m. 139 î.e.n.) — conducătorul răscoalei triburilor din Spania antică împotriva dominației romane în anii 150—139 î.e.n. — 435.
- Vista Hermosa**, Angel Garcia Loigorri, conte (m. 1887) — general spaniol, în 1854 a comandat unitățile militare guvernamentale care au încercat să înăbușe revoluția din Spania; fiind înfrint, a fugit în străinătate. — 350.
- Vlad al V-lea** — domn al Țării Românești. (În realitate este vorba de Vlad al III-lea (1456—1462 și 1474—1476), rămas în istorie sub numele de Vlad Țepeș. — *Nota trad.*) — 328.
- Voltaire**, François-Marie (adevăratul nume de familie: *Arouet*) (1694—1778) — filozof deist francez, scriitor satiric, istoric, reprezentant de seamă al iluminismului burghez din secolul al XVIII-lea; a luptat împotriva absolutismului și catolicismului. — 186.
- Voronțov**, Mihail Semenovici, prinț (1782—1856) — bărbat de stat rus, general, în 1844—1854 comandant-șef al trupelor din Caucaz și guvernator general al Caucazului. — 309, 311, 312, 315, 385, 386, 390.
- W**
- Walewski**, Alexandre-Florian-Joseph Colonna, conte (1810—1868) — diplomat și bărbat de stat francez, fiul lui Napoleon I și al contesei poloneze Walewska; a participat la răscoala poloneză din 1830—1831; după înfringerea răscoalei a emigrat în Franța; ministru de externe (1855—1860); a fost președinte al Congresului de la Paris (1856). — 164.
- Walsh**, John Benn *Ormatwate* (1798—1881) — om politic și publicist englez, tory, apoi conservator; membru al parlamentului. — 103.
- Wellesley**, Richard Cowley, marchiz (1760—1842) — bărbat de stat englez, guvernator general al Indiei (1797—1805), ambasador în Spania (1809), ministru de externe (1809—1812), lord-protector al Irlandei (1821—1828 și 1833—1834), în care calitate a înăbușit cu cruzime mișcarea de eliberare națională din această țară. — 482, 637.
- Wellington**, Arthur *Wellesley*, duce (1769—1852) — comandant de oști și bărbat de stat englez, tory; în 1808—1814 și 1815 a comandat trupele în războaiele împotriva lui Napoleon I; șef al departamentului artileriei (1818—1827), comandant suprem (1827—1828, 1842—1852), prim-ministru (1828—1830), ministru de externe (1834—1835). — 150, 154, 188, 189, 261, 263, 266, 269, 317, 319, 385, 396, 403, 480, 482, 539, 637.
- Wendtland** — secretar personal al lui Othon I, regele Greciei, în 1854. — 358.
- William al IV-lea** (1765—1837) — rege al Angliei (1830—1837). — 44, 65.
- Wilhelm I** (1797—1888) — principe de Prusia, rege al Prusiei (1861

—1888), împărat al Germaniei (1871—1888). — 81.

Wilhelm al III-lea (1817—1890) — rege al Țărilor de Jos (1849—1890). — 58.

Wilhelm al III-lea de Orania (1650—1702) — stathuder al Țărilor de Jos (1672—1702), rege al Angliei (1689—1702). — 622.

Williams, James — unul dintre militanții mișcării cartiste în deceniul al 6-lea. — 124, 138.

Wilson, James (1805—1860) — economist burghez și om politic englez, liber-schimbist, fondator și redactor al revistei „Economist”; în 1853—1858 secretar al ministerului de finanțe. — 51, 391, 528, 643.

Wilson-Patten, John (1802—1892) — om politic englez, tory, ulterior conservator; membru al parlamentului. — 659.

Wysocki, Josef (1809—1873) — om politic polonez, general și scriitor militar, a participat la războaiele din 1830—1831 și 1863—1864 din Polonia și la revoluția din 1848—1849 în Ungaria, după înfrângerea căroră a trăit în emigrație în Franța; în timpul

războiului din Crimeea a încercat să organizeze o legiune poloneză care să participe la războiul împotriva Rusiei. — 220.

Z

Zabala y de la Puente, Juan (1804—1879) — general spaniol, a făcut parte din partidul moderados; a participat la revoluția burgheză din 1854—1856. — 368, 370.

Zamojski, Wladislaw, conte — magnat polonez, a participat la răscoala din 1830—1831; după înăbușirea răscoalei a fost unul dintre conducătorii emigrației monarhiste-conservatoare poloneze de la Paris; în timpul războiului din Crimeea a încercat să organizeze o legiune poloneză care să participe la războiul împotriva Rusiei. — 220.

Zurbano, Martin (1788—1844) — general spaniol, revoluționar burghez, unul dintre conducătorii de guerilleros în perioada războiului pentru independență (1808—1814); executat pentru tentativa de a proclama constituția din 1837. — 402.

Indice de publicații periodice

- „Aftonbladet“ (Stockholm). — 525.
 „Agramer Zeitung“ (Agram, astăzi Zagreb). — 231.
 „Allgemeine Zeitung“ (Augsburg). — 33, 70, 71, 229, 524.
 „L'Assemblée nationale“ (Paris). — 433.
 „Augsburger Zeitung“ — vezi „Allgemeine Zeitung“.
 „Berlinische Nachrichten von Staats- und gelehrten Sachen“. — 345.
 „Boletin del pueblo“ (Madrid). — 432.
 „El Catolico“ (Madrid). — 432.
 „Le Charivari“ (Paris). — 423.
 „Chronicle“ — vezi „The Morning Chronicle“.
 „Clamor de las Barricades“ (Madrid). — 510.
 „El Clamor Público“ (Madrid). — 342, 431, 432, 511.
 „Le Constitutionnel“ (Paris). — 524.
 „Correspondenz“ — vezi „Preussische Litographische Correspondenz“.
 „Il Corriere Italiano“ (Viena). — 325.
 „Las Cortes“ (Madrid). — 510.
 „The Daily News“ (Londra). — 12, 37, 199, 275, 527, 628, 629, 646.
 „El Diario español“ (Madrid). — 342, 432.
 „The Dublin Evening Mail“. — 9.
 „Düsseldorfer Zeitung“. — 423.
 „El Eco de la revolución“ (Madrid). — 432.
 „The Economist“ (Londra). — 51, 391, 527, 530, 555, 639, 642, 643.
 „Englishman, a Weekly political and industrial journal“ (Londra). — 48.
 „La Época“ (Madrid). — 342, 432, 528.
 „La España“ (Madrid). — 342, 432, 519.
 „El Esparterista“ (Madrid). — 432.
 „Espectador“ (Madrid). — 432.
 „La Esperanza“ (Madrid). — 432.
 „La Europa“ (Madrid). — 432.
 „The Examiner“ (Londra). — 650, 651.
 „Examiner and Times“ (Manchester). — 643.
 „Frankfurter Journal“. — 554.
 „Frankfurter Postzeitung“. — 344.
 „Gaceta de Madrid“. — 339, 340, 350, 363, 369, 370, 433, 463, 483, 506, 512, 520, 669.
 „Gazette“ — vezi „The London Gazette“.
 „Gazetta Ufficiale di Milano“. — 56, 517.
 „Gazette du Midi“ (Marsilia). — 421.
 „The Globe and Traveller“ (Londra). — 277, 278, 283, 345, 391, 665.

- „El Guardia Nacional“ (Madrid). — 432.
„El Guirigay“ (Madrid). — 431.
„Hamburger Correspondent“ — vezi „Staats und Gelehrte Zeitung des Hamburgischen unparteiischen Correspondenten“.
„Hannoversche Zeitung“. — 220.
„Herald“ — vezi „The Morning Herald“.
„El Heraldo“ (Madrid). — 432.
„La Iberia“ (Madrid). — 432.
„L'Indépendance belge“ (Bruxelles). — 227, 340, 342, 351, 352, 412, 519.
„La Independencia“ (Madrid). — 432.
„Journal de Constantinople“. — 211, 521.
„Journal de Progrès“ (Lisabona). — 436.
„Journal de Saint-Petersbourg“. — 148, 170, 176, 223, 228, 279.
„Journal des Débats politiques et littéraires“ (Paris). — 360, 362, 433, 518.
„Kölnische Zeitung“. — 343, 425, 519.
„The Leader“ (Londra). — 650.
„El Liberal“ (Madrid). — 432.
„Lloyd“ — vezi „Wiener Lloyd“.
„Lloyd's Weekly London Newspaper“. — 219, 659.
„The London Gazette“. — 177, 549—550, 645.
„Manchester Examiner“ — vezi „Examiner and Times“.
„The Manchester Guardian“. — 281.
„The Mark Lane Express, Agricultural Journal“ (Londra). — 218, 280, 285.
„Mensajero“ (Madrid). — 432.
„Messenger de Bayonne“. — 340, 351, 363, 435.
„El Miliciano“ (Madrid). — 432.
„Le Moniteur de l'Armée“ (Paris). — 410.
„Le Moniteur universel“ (Paris). — 53, 58—59, 103, 219, 226, 270, 277, 287, 325, 341, 352, 360, 371, 391, 418, 426, 450, 513, 523, 524, 545, 556, 609.
„The Morning Advertiser“ (Londra). — 45, 61, 127, 240, 279, 316, 356, 365, 647, 658, 659.
„The Morning Chronicle“ (Londra). — 12, 271, 275, 277, 279, 284, 304, 324, 325, 350, 352, 358, 411, 628, 630, 646, 665.
„The Morning Herald“ (Londra). — 275, 281, 316, 364, 422, 593, 630.
„The Morning Post“ (Londra). — 100, 199, 217, 283, 284, 383, 621, 628, 629, 646—649.
„La Nación“ (Madrid). — 342, 432.
„Le National“ (Paris). — 370.
„Neue Oder-Zeitung“ (Breslau, astăzi Wrocław). — 626, 630, 645, 651, 660, 663, 665.
„Neue Preussische Zeitung“ (Berlin). — 12, 22, 359, 429.
„Neue Rheinische Zeitung. Organ der Demokratie“ (Colonia). — 390.
„New York Daily Tribune“. — 8, 19, 37, 41, 46, 54, 59, 66, 74, 79, 82, 97, 107, 115, 123, 131, 138, 141, 147, 159, 176, 185, 197, 205, 209, 214, 218, 225, 233, 241, 246, 252, 255, 259, 260, 268, 274, 281, 288, 302, 309, 314, 323, 332, 338, 347, 357, 365, 372, 380, 392, 398, 405, 409, 417, 424, 432, 439, 445, 450, 451, 516, 522, 531, 532, 541, 547, 548, 552, 556, 563, 568, 574, 579, 583, 592, 599, 607, 615, 620, 637, 655, 657, 663, 688.
„The Northern Ensign“ (Wigtown, Scoția). — 248, 249.
„Nouvelliste de Marseilles“. — 230.
„Las Novedades“ (Madrid). — 432.
„The Observer“ (Londra). — 358.
„Oesterreichisch Kaiserliche Wiener Zeitung“. — 63, 108.
„Oesterreichische Correspondenz“ (Viena). — 353, 358.

- „Oesterreichischer Soldatenfreund“ (Viena). — 9, 344.
 „Oesterreichische militärische Zeitschrift“ (Viena). — 484.
 „Ost-Deutsche Post“ (Viena). — 325.
 „La Patrie“ (Paris). — 10, 37, 640.
 „The People's Paper“ (Londra). — 133, 147, 260.
 „The Portfolio“ (Londra). — 49, 649.
 „The Press“ (Londra). — 12, 42, 46, 187, 197, 621.
 „Die Presse“ (Viena). — 231, 325, 422.
 „La Presse“ (Paris). — 525.
 „Preussische Correspondenz“ — vezi „Preussische Lithographische Correspondenz“.
 „Preussische Lithographische Correspondenz“ (Berlin). — 37, 215.
 „Punch, or the London Charivari“. — 431.
 „Russkii invalid“ (S.-Petersburg). — 600.
 „Le Siècle“ (Paris). — 346, 438.
 „Soldatenfreund“ — vezi „Oesterreichischer Soldatenfreund“.
 „The Spectator“ (Londra). — 43.
 „Spenerische Zeitung“ — vezi „Berlinische Nachrichten von Staats- und gelehrten Sachen“.
 „Staats und Gelehrte Zeitung des Hamburgischen unparteiischen Correspondenten“. — 178, 361.
 „The Standard“ (Londra). — 12.
 „The Sun“ (Londra). — 664.
 „Sunday Times“ (Londra). — 649.
 „The Times“ (Londra) — 11, 22, 55, 63, 67, 68, 77, 106, 118, 120, 146, 155, 165, 178, 191, 192, 198, 217, 230, 269—271, 275—279, 280, 282, 284, 298, 308, 315, 358, 362, 372, 390, 393, 407, 418, 420, 422, 426—428, 430, 433—435, 440, 511, 545, 549, 569, 584, 592, 593, 605, 623, 624, 627, 628, 631, 636, 646—649, 658, 661, 662.
 „Tribune“ — vezi „New York Daily Tribune“.
 „El Tribuno“ (Madrid). — 424, 432.
 „Ultimas Barricades“ (Madrid). — 510.
 „La Union“ (Madrid). — 432.
 „Unione“ (Turin). — 212, 384.
 „L'Univers religieux, philosophique, politique, scientifique et littéraire“ (Paris). — 69.
 „Wiener Lloyd“. — 344, 345.
 „Wiener medizinische Wochenschrift“ (Viena). — 306.
 „Wiener Zeitung“ — vezi „Oesterreichisch Kaiserliche Wiener Zeitung“.
 „De Zuid-Afrikaan“ („The Zuid Afrikaan“) (Cape Town). — 31.

Indice de numiri geografice *

A

- Abo** (Turku) — 524.
Abruzzi, munți — 350.
Acarnania, provincie în Grecia — 119.
Adige, fluviu în Italia — 208.
Adramiti (Edremit) — 316.
Adrianopole (turc: Edirne) — 28, 117, 146, 276, 296, 307, 318—322, 329, 374, 651.
Adrianopole, cîmpia de la — 165.
Ahalțih (Ahalțihe) — 24, 32.
Aidin, în Turcia — 522.
Aladin — 538.
Aland, insulele — 200, 407, 440, 441, 449, 450, 546.
Albacete — 402.
Albania — 105, 117, 119, 167, 216, 232.
Albuera — 595.
Alcalá-de-Henares — 324.
Aleksandropol (Leninakan) — 24, 32.
Alessandria — 349.
Alger — 64, 68.
Algeria — 396.
Algesiras — 505, 513.
Alicante — 367.
Alma, riu — 542—546, 548, 549, 551, 553, 554, 557, 558, 563, 564, 569, 578, 579, 581, 585, 590, 591, 603, 624.
Alma, sat în Crimeea — 558, 559.
Almadéu — 512.
Alpi, munți — 8, 301, 511.
- Alpii Transilvaniei** (Carpații sudici) — 349.
Alura — 351, 363.
Amsterdam — 305, 324.
Anapa — 257, 361, 387, 407, 421, 551, 562.
Anatolia — 167, 521.
Andaluzia — 350, 363, 367, 370, 412, 464, 505.
Andros, insulă — 216.
Arab-Tabia, fort — 296—302, 334—337, 442, 536.
Aragón — 363, 368, 402, 435, 457, 493.
Aranjuez — 342, 436, 471, 499, 528.
Arcos (Arcos-de-la-Frontera) — 505.
Ardahan, localitate în Caucaz — 24, 32.
Arequipa, în Bolivia — 400.
Argeș, riu, afluent al Dunării — 410.
Arhanghelsk — 281.
Armenia — 24, 32.
Arras — 64.
Arta — 119, 210.
Arundel — 52.
Astrahan — 566.
Asturia — 461, 464, 478, 479, 484, 495, 518.
Atena — 120, 210, 247, 271, 521, 556.
Atlantic, ocean — 6, 653.
Atlas, munți — 560.
Aussee — 109.
Austerlitz (Slavkov) — 601, 608.

* Între paranteze sînt arătate actualele denumiri de pe hărțile geografice. — Nota red.

- Avila* — 458.
Ayacucho — 400.
Aylesbury — 51.
- B**
- Babadag*, în România — 422.
Bacup — 414.
Badajóz — 443.
Baden — 81.
Bagdad — 36.
Bahcisarai — 562, 578, 583, 585, 586, 603, 608, 664.
Baiazid (Dogubaiazit) — 522.
Baidar, vale — 571, 604.
Bailén — 468—470.
Balaklava — 569, 572, 576, 578, 585, 586, 591, 592, 601, 603, 624, 625, 662—664.
Balaklava, golf — 550.
Balcani, munți — 61, 90, 207—209, 259, 270, 277, 290, 293, 304, 322.
Balcic, în Bulgaria — 396, 421.
Baleare, insule — 368, 497, 554.
Balta-Liman — 331.
Bamberg — 358.
Banat — 37.
Barcelona — 368, 369, 400, 403, 432, 435, 464, 506.
Barceloneta, suburbie a Barcelonei — 369.
Basarabia — 143, 147, 294, 319, 325, 338, 420, 525, 551, 603, 609, 610.
Basel — 517.
Batum (Batumi) — 20, 34, 64.
Bautzen, în Saxonia — 562.
Bayonne — 368, 461, 464, 511, 513.
Bazargic (Dobrici, Tolbuhin) — 207, 208.
Belbek — 550.
Belgrad — 26, 35, 200, 215, 353, 383, 426.
Belle-Ile, insulă în golful Biscaya — 556.
Beltul Mare, strâmtoare — 27, 255, 524.
Belucistan — 639.
Benderi — 610.
Berkshire — 51, 52.
Berlin — 37, 63, 158, 199—202, 324, 345, 359, 425.
Berna — 517.
Besik (Beşik), golf în Marea Egee — 86.
Beykoz — 3, 63, 64, 198.
Bilbao — 470.
Birmingham — 281, 283, 284, 645.
Biscaya, golf — 368, 495.
Bistrița — 444.
Blaye — 286.
Bodmin — 52.
Bomarsund — 349, 389, 407, 408, 438, 440—450, 524, 540, 581, 661.
Bordeaux — 350.
Bornholm — 37.
Bornos — 504.
Borodino — 577.
Bosfor, strâmtoare — 47, 97, 104, 117, 118, 198, 307, 523, 535, 546, 642.
Bosnia — 117, 119, 167, 642.
Botoșani — 325.
Boulogne — 355, 538, 547, 549, 553, 572.
Brăila — 143, 145, 146, 293, 325, 349, 525.
Brest, în Franța — 68, 76, 255.
Brest-Litovsk (Brest) — 567, 613.
Brestovac — 426.
Bronnzell — 326.
Bruzelles — 62, 351.
Buckinghamshire — 51, 52.
Bucovina — 337.
București — 38—40, 65, 78, 79, 117, 206, 220, 293, 294, 305, 306, 315, 325, 330, 332, 349, 359, 360, 410, 421, 426, 527, 545, 548—551, 553, 554, 625, 642.
Bugul de Sud, fluviu — 143, 566, 610.
Bugul de Vest, râu — 614.
Buhara — 122, 639.
Bulgar, podișul — 296.
Bulgaria — 117, 167, 230, 270, 276—278, 305, 382, 395, 397, 535, 537, 603, 642.
Bunzelwitz (Legnitzke-Pole), în Silezia — 144.
Burgos — 368, 468, 471.
Burliuk — 558, 559.
Buzău, râu, afluent al Dunării — 337, 418.
- C**
- Cádiz* — 402, 428, 465, 471, 480, 487, 494—495, 497, 500, 503—505, 669.

- Calafat* — 25, 34, 35, 38—40, 42, 65, 77—79, 142—147, 168, 206, 209, 219, 307, 393, 395, 570, 625, 663.
Calais — 348, 363, 371.
California — 643, 653.
Calne — 52.
Canalul Minecii — 6, 37, 308.
Canare, insule — 471.
Caracal — 311.
Carasu, rîu — 207, 294.
Carlet — 351.
Carpați, munți — 332, 382.
Cartagena — 368, 465.
Casale, fortăreață în Italia — 349.
Castiglione, localitate în Italia — 559.
Castilia — 339, 368, 457—459, 464, 466, 471, 472, 476, 493, 494.
Catalonia — 363, 368, 369, 412, 435, 454, 497, 528.
Cattaro (Kotor), în Muntenegru — 72.
Caucaz — 5, 25, 33, 308, 319, 551, 566, 568.
Cavadonga, munți în Spania — 487.
Cayenne — 106.
Călărași — 206, 290, 293, 298, 394.
Călugăreni — 410.
Cerkasia — 257, 259.
Cernaia, rîu — 543, 571, 578—579, 585, 586, 590, 594, 600, 608, 609.
Cernaia, munte în Crimeea — 571.
Cernavodă — 206, 207, 290.
Cernigov, gubernie — 614.
Cernoviți (Cernovți) — 344.
Cetate — 34, 38, 40, 77, 144, 168, 300, 311, 359.
Charcas, în Bolivia — 400.
Cherbourg — 676.
Chersones, cap — 550.
Chersonesul Heraclian — 585, 635—636, 663.
Chersonesul Tracic (peninsula Gallipoli) — 118, 258, 532.
Chester — 52.
Chichester — 52.
Chișinău — 7.
Chobham, lângă Londra — 264.
Cisengel, bastion lângă Silistra — 298.
Ciudad-Real — 350, 362.
Ciudad-Rodrigo — 443, 465, 484.
Cimpina — 325.
Cochabamba, în Bolivia — 400.
Codogno — 349.
Colonia — 426.
Compiègne — 461.
Constantin, cap — 409.
Constantinopol (Istanbul) — 3, 10, 12, 26—29, 37, 41, 47, 55, 63, 64, 68, 69, 72, 73, 88, 93, 94—95, 98, 104—106, 116, 117, 119, 142, 147, 154, 161, 163, 167, 168, 174, 179, 184, 188, 198, 209, 212, 215—217, 219, 220, 227, 229—230, 259, 275, 307—308, 320, 322, 330, 332, 348, 353, 354, 360, 361, 381, 385, 395, 419, 421, 426, 431, 513, 523, 524, 535, 538, 545, 546, 550, 551, 553, 572, 611, 624, 634, 640, 657.
Constanța — 206, 207, 290, 305, 421, 537.
Copenhaga — 26, 48, 63, 413, 423, 439, 524.
Córdoba — 505.
Cornul de Aur, golf — 47.
Cracovia — 112, 241, 348.
Craiova — 26, 34, 65, 144.
Creditton — 10.
Creta, insulă — 167.
Crimeea — 5, 21, 118, 257, 308, 312, 315, 338, 378, 379, 420, 421, 536, 537—539, 542, 548—551, 555, 564, 566, 568, 569, 571, 576—578, 598, 600, 602—606, 609, 610, 631, 634—636, 661, 662, 664.
Croația — 117, 167.
Cuba, insulă — 424, 430.
Cuenca — 363, 370.
- D
- Danzig (Gdańsk)* — 280, 337, 438, 567.
Dardanele, strîmtoare — 47, 103, 117, 317, 427, 532, 535, 646, 651.
Darial, trecătoare în Munții Caucaz — 309.
Darien, golf în America centrală — 459.
Delonia, provincie în Grecia — 119.
Denizli, în Turcia — 522.
Despeñaperros — 363.
Devonshire — 10.

- Dievnia** — 385, 537.
Dievnenska, riu — 293, 536.
Dobrogea — 198, 206, 207, 209, 219, 290, 293, 294, 299, 306, 325, 327, 348, 349, 387, 394, 395, 422, 536, 537, 551.
Don, fluviu — 397.
Doon, în Scoția — 248.
Dublin — 45.
Dunărea, fluviu — 7, 25, 35, 38—41, 42, 49, 56, 77—79, 89, 120, 142—145, 146, 206—209, 241, 254, 270, 276, 290, 293—296, 298—299, 301, 305—306, 332, 333, 334, 336, 337, 349, 360, 374, 381, 385, 387, 393—396, 420, 427, 523, 525, 532, 536, 564, 606, 610, 611, 642, 648, 651, 655.
Dvina, fluviu — 613.
- E**
- Ebru, fluviu** — 470.
Eckernförde — 244.
Edinburg — 51.
Egipt — 167, 296.
Egripo (Chalkida) — 119.
Enikale — vezi *Kerci*.
Enos — 117, 118; 121, 532.
Enos, golf — 317.
Epir — 106, 140, 231.
Erfurt — 471.
Erzerum (Erzurum) — 36.
Estremadura — 349.
Etolia, provincie în Grecia — 119.
Eubeea, insulă — 119, 214.
Evpatoria — 539, 663, 664.
Eylau — vezi *Preussisch-Eylau*.
- F**
- Ferrara** — 383.
Figueras — 464, 528.
Filipine, insule — 405, 512.
Finic, golf — 253, 524, 673.
Finlanda — 6, 8, 21, 27, 253, 256, 299, 308, 319, 439, 566, 568.
Focșani — 293, 349, 382, 410.
Fontainebleau — 454, 461.
Fortul vechi — 539, 543, 546, 550, 576.
Frankfurt pe Main — 110, 324.
Frătești — 360, 372.
Fredericia, în Danemarca — 290.
Friedland (Pravdinsk) — 613.
Fünen, insulă — 464, 469.
- G**
- Gaeta** — 350.
Galați — 146, 293, 411, 422.
Galicia — 430, 464, 478, 479, 484, 497, 506, 670.
Galiția — 102, 112, 270, 337, 418, 535, 610, 614.
Gallipoli — 216, 257, 266, 275, 276, 307, 532, 538, 633, 634.
Gatcina — 42.
Geneva — 517.
Genua — 383.
Gerona — 368.
Gibraltar — 308.
Giurgiu — 42, 290, 294, 315, 325, 349, 359, 360, 395, 420.
Glasgow — 51, 249, 250, 350.
Glina, cătun lângă București — 410.
Gmunden, în Austria — 109.
Golful Mare — 408, 409, 543, 550.
Granada — 368, 457, 465, 470, 500.
Granatula — 404.
Grimsby, localitate în Scoția — 51.
Grodno, gubernie — 614.
Gruzia — 309.
Guadiana, fluviu — 350.
Guastalla, în Italia — 80.
Guipúzcoa — 369.
Gustavsvärn — 253, 524.
- H**
- Halifax, în Anglia** — 414.
Halifax, în Canada — 546, 562.
Hamburg — 324, 438, 449, 524.
Hangö-Udd — 253, 524.
Hardfordshire — 52.
Havana — 512.
Helsingfors (Helsinki) — 407.
Herson — 118, 420, 603, 610, 664.
Herțegovina — 117, 167, 232.
Hessen — 81.
Himalaia, munți — 122.
Hindustan — 639.
Hiva — 58, 122.
Hîrșova — 38, 40, 78, 207, 294, 394.
Hotin — 7, 566.
Huete — 370.
Hydra, insulă — 216.

I

- Ialomița*, râu, afluent al Dunării — 294, 349, 410.
Ianina — 119.
Iaroslavl, gubernie — 613.
Iași — 220, 325, 330, 335, 642.
Iberică, peninsulă — 266, 343, 366, 401, 429, 457, 481, 508, 595, 637.
Iena — 7, 63, 593, 594, 625.
Ierusalim — 11, 94, 182—185.
Ilussa, provincie în Grecia — 119.
India — 26, 262, 265, 631, 633.
Indiile orientale — 622, 639.
Indiile occidentale — 645.
Indul, fluviu — 266, 396.
Inkerman — 571, 593—595, 598—601, 608, 625, 626.
Ionice, insule — 106, 139.
Iosafat, fluviu — 185.
Irlanda — 52, 53, 66, 68, 128, 240, 241, 247.
Isaceea — 325.
Istanbul — vezi Constantinopol.
Iutlanda, peninsulă — 290.
Ivangorod — 567.
Izmail — 293, 610.

J

- Jaén* — 368, 370, 465, 554.
Játiva — 351.
Jerez (Jerez de la Frontera) — 504.
Jilava — 410.
Jiu, râu, afluent al Dunării — 34.

K

- Kabul* — 122.
Kacea, râu — 543.
Kaffa (Feodosia) — 64, 118.
Kaluga — 590.
Kaluga, gubernie — 613.
Kamcik, râu în Bulgaria — 293.
Kameneț — 325.
Karantinnaiia, golf — 573.
Karlskrona, în Suedia — 423.
Kars — 24, 32, 33, 309, 522.
Kathi, localitate în Crimeea — 578.
Kattogat, strâmtoare — 308.
Katzbach (Kaczawa), râu în Silezia — 562, 590.
Kerci — 118, 562.
Kerci, strâmtoare — 64.

- Kiev* — 610.
Kiev, gubernie — 614.
Knoydart, localitate în Scoția — 248.
Kolberg (Kolobrzeg) — 337, 438.
Komarî, localitate în Crimeea — 586.
Kontessa, golf (Orphani) — 119.
Königsberg (Kaliningrad) — 232, 438.
Korabelnaia, golf — 573.
Kronstadt — 6, 22, 102, 308, 314, 347, 348, 355, 389, 407, 549, 673—679.
Krușevač — 200.
Kuciuk-Kainargi — 28, 93, 182.
Kurdistan — 24, 303.

L

- La Carolina* — 363, 465.
La Coruña — 469, 479, 509.
La Mancha — 362, 370, 404, 506.
Lancashire, comitat în Anglia — 46, 52, 657, 687.
Langreo — 518.
La Paz, în Bolivia — 400.
Las Cabezas de San Juan — 504.
Lebrija — 504.
Leeds — 125, 644.
Leganes — 367.
Legnago, în Italia — 208.
Leicestershire, comitat în Anglia — 52.
Leitrim — 52.
León, insulă — 368, 428, 481, 486, 487, 497, 504, 505, 509.
Lérida — 368, 435.
Ligny, în Belgia — 536.
Lincolnshire, comitat în Anglia — 52.
Lisabona — 431, 453, 511.
Liverpool — 100, 546, 598, 622.
Livorno — 549.
Logroño — 404, 554.
Lombardia — 113, 115, 349, 384.
Londra — 30, 57, 62, 75, 80, 98, 105, 106, 110, 124, 125, 132, 133, 135, 139, 146, 149, 150, 159, 164, 171, 192, 275, 285, 286, 314, 317, 324, 355, 358, 359, 363, 386, 403, 535, 545, 549, 593, 598, 612, 622, 651.
Lützen, în Saxonia — 562.
Lyón — 362.

M

- Macedonia* — 105, 167.
Madrid — 122, 324, 339—342, 350, 362, 366—370, 402, 403, 405, 411, 412, 429—432, 436, 437, 454, 461, 464, 465, 467, 468, 470—473, 477, 486, 495, 499, 500, 503, 505, 506, 507, 509, 510, 511, 514, 518, 520, 528, 669.
Malaga — 436, 505, 554.
Mallorca, insulă — 509.
Malta, insulă — 64, 77.
Malton — 52.
Manchester — 8, 45—46, 48, 66, 124, 133, 135, 280, 284, 324, 645.
Manciuria — 122.
Mantua — 348.
Manzanares — 361, 424.
Marea Albă — 371, 387, 422, 565, 566.
Marea de Azov — 5, 21, 118, 371, 648.
Marea Baltică — 5—8, 21, 48, 101, 187, 254, 255—256, 259, 308, 347, 349, 355, 361, 374, 375, 386, 388, 389, 412, 525, 549, 565—567, 673, 674.
Marea Caspică — 308, 565.
Marea de Marmara — 47, 117.
Marea Mediterană — 101, 317.
Marea Neagră — 3—7, 12, 20, 21, 24, 27—28, 34, 35, 37, 79, 90—91, 97, 104—105, 116—118, 197, 207, 209, 254, 256, 290, 305, 308—309, 311, 312, 347, 371, 374, 375, 387, 407, 421, 422, 523, 565, 605, 642, 646, 648.
Marea Nordului — 48.
Marița, fluviu — 117.
Marsilia — 347, 348, 360.
Masteșak, provincie în Turcia — 522.
Măcin — 25, 42, 325, 394, 525.
Mehadia — 200.
Mehedinți — 346.
Memel (Klaipeda) — 438.
Metz — 64, 81, 82.
Middlesex — 52.
Minsk, gubernie — 614.
Mocina — 410.
Modena — 80, 383.
Modlin (Novo-Gheorghievsk) — 567.
Moghilev — 613.
Moghilev, gubernie — 614.
Moldova — 7, 11, 50, 56, 71, 77, 86, 88, 96, 101, 117, 119, 143, 167, 170, 175, 188, 242, 270, 276—278, 305, 310—313, 319, 322, 325—332, 337, 338, 346, 348, 351, 358, 359, 374, 377, 381—383, 387, 388, 395, 418—421, 426, 427, 521—522, 525, 527, 536, 603, 610, 641, 642, 654, 655.
Montecassino, localitate în Italia — 349.
Moscova — 76, 143, 568, 590, 613—614.
Moscova, gubernie — 613.
Muntenegru — 70, 71, 119, 151, 168, 175.
Murcia — 368, 497.
- N
- Nantes* — 286.
Narva — 601, 626.
Navarino (Pylos) — 90, 210.
Navarra — 368, 484, 493—495, 508.
Neapole — 81, 349, 363, 549.
Negropont — vezi Eubeea.
Nepal — 123.
Neva, fluviu — 673.
Newcastle-under-Lyme — 52.
Newry, în Irlanda — 13.
New York — 546.
Niemen, fluviu — 470.
Nijni-Novgorod, gubernie — 613.
Nikolaev — 603, 610, 664.
Nikopole, în Bulgaria — 143.
Nikșici, în Muntenegru — 232.
Nipru, fluviu — 609, 613.
Nistru, fluviu — 207, 337, 397, 536, 566, 609, 614.
Niș, în Serbia — 200.
Northallerton — 52.
Nottingham — 659.
- O
- Ocaña* — 483, 506.
Oceakov — 444.
Oder, fluviu — 470.
Odesa — 5—7, 21, 23, 24, 33, 34, 47, 118, 143, 146—147, 198, 226—228, 234, 242, 243, 245, 247, 253, 259, 279, 348, 376, 386, 525, 603, 642, 664.
Oldham — 52.

- Olmütz* (Olomouc) — 63.
Olt, riu, afluent al Dunării — 34, 359, 382.
Oltenița — 3, 38—40, 78, 97, 145, 168, 206, 207, 294, 311, 359, 360, 393, 410, 551, 570, 587, 625.
Omega, riu — 422.
Orșova — 325.
Osurgeti — 309.
Oviedo — 467, 479, 518.
Owen, în Scoția — 251.
Oxford — 51.

P

- Palermo* — 287.
Pamplona — 368, 464, 500, 506, 509.
Paris — 8, 9—10, 37, 59, 62, 69, 75, 80, 93, 94, 105, 124, 126, 139, 159, 259, 286—288, 350, 358, 370, 401, 422, 431, 508, 535, 539, 552, 608, 612, 645.
Parma — 80, 383.
Parthenay — 286.
Pavia — 517.
Penjab (Punjab) — 639.
Perekop — 118, 444, 551, 562, 606, 664.
Perthshire — 51.
Pesta, capitala Ungariei, partea Budapestei contemporane, situată pe malul stîng al Dunării — 8.
Petersburg (Leningrad) — 6, 8, 21—22, 23, 35, 37, 61, 67, 68, 75, 101—102, 104, 149, 151, 155, 163, 164, 171, 188, 189, 192, 203, 232, 312, 315, 321, 377, 438, 524, 554, 555, 566, 568, 673.
Piacenza — 80.
Piero Corril — 518.
Pind, munți în Balcani — 139.
Pirinei, munți — 466.
Piscurile Heracliene, în Crimeea — 585, 586, 588.
Ploiești — 325.
Podolia — 325, 337, 566, 614.
Poltava — 613.
Poltava, gubernie — 614.
Pontefract — 52.
Portsmouth — 51.
Potosi, în Bolivia — 400.
Poznan — 270, 614.
Pozo-Blanco — 363.

Q

- Quebec*, în Canada — 217.

R

- Rasova* — 295.
Razgrad — 207, 335.
Reazan, gubernie — 613.
Redut-Kale, fortificație de coastă în Caucaz — 257.
Renfrewshire, comitat în Scoția — 52.
Retford — 51.
Reus — 363.
Revel (Tallin) — 567, 609.
Rîga — 6, 438.
Rîn, fluviu — 8, 611, 613.
Rochdale, district în Anglia — 52.
Rocroi, în Franța — 626.
Rodos, insulă — 521.
Rodosio (Tekirdag) — 117, 118, 121.
Roma — 8.
Roman — 325.
Ronda — 505.
Rostock — 280.
Rumelia — 117, 119.
Rusciuc (Russe) — 38, 78, 207, 208, 293, 307, 360, 372, 394, 395, 420, 551.
Rye — 52.

S

- Sahara*, deșert — 537.
Saint-Maurice — 348.
Saint-Omer, în Franța — 255.
Salamanca — 500.
Salonic, golf — 119.
San, riu — 337.

- Sanlucar* (Sanlucar-de-Barrameda) — 465.
San Sebastian — 368, 443, 464.
Saragosa — 324, 368, 369, 435, 453, 469, 474, 506, 513, 520.
Sardinia, insulă — 349.
Saros, golf — 317.
Savoia — 81, 349.
Schleswig — 48, 244.
Scotia — 52—53, 128, 240, 247.
Serbia — 7, 26, 35, 38, 106, 119, 139, 167, 206, 215, 353, 354—355, 383, 426, 427, 642.
Sevastopol — 3—7, 20, 21, 23, 25, 33, 34, 47, 102, 104—105, 118, 198, 227, 245, 247, 256—257, 259, 289, 308, 312, 314, 315, 347, 348, 376, 378, 379, 384, 386—388, 396, 407, 409, 421, 445, 532, 539, 542—551, 553, 554, 561—564, 568—585, 596, 598—601, 603, 604, 608, 609, 624, 625, 627, 661—664, 676.
 — *Fortul Aleksandr* — 580.
 — *Fortul Karantinnii* — 573, 580, 582.
 — *Fortul Konstantin* — 546, 580.
 — *partea de nord* — 550, 603, 663.
 — *Fortificația de nord sau Fortul de nord* — 540, 543, 570, 608, 624.
 — *bateria Telegrafnaia* — 580.
 — *partea de sud* — 409, 583.
Sevastopol, golf — vezi *Golful Mare*.
Sevilla — 368, 370, 400, 402, 467, 468, 470, 471, 478, 481, 486, 499, 528, 669.
Sf. Elena (insulă) — 173.
Sf. Nicolaie, chei și fort (*Şefkatil*), azi *Kobuleti* — 24, 32, 104, 309, 444.
Sheerness — 77.
Sheffield — 282.
Sibiu — 372.
Sicilia, insulă — 349.
Siero — 518.
Sierra-Morena, munți — 363, 505.
Siliștra — 40, 206—208, 276, 277—278, 284, 289, 290, 293—312, 315, 322, 325, 333—337, 359, 387, 393, 394, 396, 419, 444, 535, 536, 540, 546, 551, 570, 587, 596, 601, 602, 625, 647, 663.
Simferopol — 554, 578, 609, 624, 663.
Sind, regiune în Pakistan — 639.
Sinope — 10—12, 22, 23, 28, 33, 43, 64, 84, 88, 97, 104, 257, 379, 387.
Siret, afluent al Dunării — 146—147, 293, 304, 305, 311, 333, 381, 394.
Siria — 183.
Skutari — 117, 257, 275, 308, 538.
Slatina — 410.
Sligo — 199.
Slobozia — 325.
Smirna (Izmir) — 212, 317.
Smolensk — 613, 614.
Smolensk, gubernie — 613.
Sobrarbe, regiune muntoasă în Spania — 487, 493.
Sofia — 39, 200.
Sora, în Italia — 350.
Southampton — 355.
Southwark — 51.
Staffordshire, comitat în Anglia — 53, 645.
Stallein, în Austria — 109.
Stettin (Szczecin) — 280.
Stiria — 618.
Stockholm — 26, 199, 438.
Stockport — 124.
Strasburg — 64, 81, 82.
Strathcarron, în Scoția — 250.
Suaso — 504.
Suhum-Kale — 257.
Sulina, braț al Dunării — 349, 360, 422, 655.
Sund (Eresun), strâmtoare — 27, 48, 425.
Sussex — 52.
Sveaborg (Suomenlinna) — 308, 549.
Swinemünde (Swinoujście) — 438.
Syros, insulă în Marea Egee — 216.

§

- Şefkatil* — vezi *Sf. Nicolaie*, fort.
Şerpilor, insulă — 523.
Şiblak, insulă pe Dunăre — 298.
Şiștov (Svištov) — 72.
Şumla (Kolarovgrad) — 39, 78, 208, 209, 290, 292, 294, 299, 306, 307, 322, 336, 360.

T

- Taganrog* — 642.
Tamisa, fluviu în Anglia — 63, 77.
Tarragona — 368.
Teheran — 10, 26, 36.
Tembleque — 350, 351.
Terapia (Tarabia) — 523.
Teruel — 402.
Tessalia — 105, 117, 139, 140, 167, 216, 231.
Tibet — 122.
Tiflis (Tbilisi) — 24, 32, 309, 311, 525.
Tilsit (Sovetsk) — 463.
Timiș, trecătoare (Predeal), Alpii Transilvaniei — 349.
Tinos, insulă în Marea Egee — 216.
Tir (Sur), în Turcia — 522.
Tiverton — 51.
Tirgoviște — 206.
Toledo — 350.
Tolosa — 368.
Torrejón (del Rei) — 370, 402.
Torrelobaton — 458.
Torres Vedras, în Portugalia — 144.
Torino — 80, 431.
Tortesillas (Tortales de Esgeba) — 458.
Tortosa — 435.
Toscana — 350.
Toulon — 64, 76.
Tracia — 167.
Transilvania — 56, 114, 146, 259, 418, 535, 610.
Trebizonda (Trabzon) — 10, 104.
Treviso — 517.
Triest — 517.
Trikkala — 216.
Tula, gubernie — 613.
Tulcea — 422.
Tunis — 167.
Turnu-Roșu, trecătoare — 325.
Turtucaia (Tutrakan) — 207, 299.

U

- Ulster* — 13.
Ungaria — 4, 8, 56, 102, 112—115, 200, 203, 213, 270, 282, 361, 378, 422, 615, 617.
Unkiar-Skelessi — 28, 55, 320.

- Urești*, localitate în România — 410.
Urziceni — 410.
Utrera — 504.

V

- Valahia* — 7, 11, 26, 38, 40, 50, 56, 64, 71, 77, 86, 88, 96, 102, 117, 119, 139, 142, 143, 145, 167, 170, 175, 186, 206, 219, 242, 270, 276—278, 293, 294, 296, 302—304, 309—312, 318, 321, 325—332, 343, 346—347, 351, 352, 355, 358, 359, 374, 377, 381—383, 385, 387, 388, 395, 411, 418—421, 426, 427, 430, 521—522, 525, 527, 532, 536, 551, 641, 642, 654, 655.
Valencia — 351, 363, 367, 402, 412, 435, 464, 465, 479, 486, 497, 499, 502, 506, 509, 513.
Valladolid — 368, 457, 465.
Valul lui Traian — 207, 209, 294, 325.
Vandeea — 286.
Varna — 197, 208, 209, 216, 258, 275, 276, 290, 299, 304, 307, 355, 360, 372, 376, 385, 390, 394, 396, 407, 421, 445, 522, 535—537, 540, 545, 550, 561, 562, 572, 633—635.
Varșovia — 8, 56, 77, 422, 444, 566, 567.
Velikie Luki — 507.
Ventas-del-Espiritu-Santo, localitate lângă Madrid — 341.
Verona — 144, 208, 349, 428, 429, 487, 559.
Vicalvaro — 340, 510.
Victoria, în Australia — 199.
Vidin — 39, 40, 117, 143—144, 200.
Viena — 5, 21, 27, 35—37, 56, 61, 63, 68, 70, 73, 104, 108, 109, 170, 173, 202, 219, 241, 283, 312, 323, 343, 354, 358—361, 382, 513, 646, 647.
Villalar (Libros) — 458.
Vilno (Vilnius) — 613.
Vistula, fluviu — 566, 567.
Vitebsk — 613.
Vitoria — 368.
Vladikavkaz (Ordjonikidze) — 25, 33.
Volinia (regiunea Volinia) — 337, 566, 567, 614.

Volta, în Italia — 349.
Voronej, gubernie — 614.

W

Walcheren, insulă — 541.
Wales — 53, 217.
Waterloo — 173, 262, 536, 545, 552,
637.
Westbury — 51.
Westmeath — 52.

Whitby — 52.
Württemberg — 81.

Y

Yorkshire, comitat în Anglia
— 51.

Z

Zabliak — 70, 232.
Zorndorf — 577.
Zürich — 517.

Cuprins*

	<u>Pag.</u>
Prefață	V—XXIV
F. ENGELS. Războiul european	3—8
K. MARX. *Puterile occidentale și Turcia	9—19
K. MARX. *Războiul din Orient	20—31
K. MARX. *Operațiile militare din Orient. — Situația financiară a Austriei și a Franței. — Fortificarea Constantinopolului	32—37
F. ENGELS. Ultima bătălie pe teatrul de operații din Europa	38—41
K. MARX. *Ideile țarului. — Prințul Albert	42—46
K. MARX și F. ENGELS. *Fortificarea Constantinopolului. — Neutralitatea Danemaricii. — Compoziția parlamentului englez. — Recolta proastă din Europa	47—54
K. MARX. *Misiunea contelui Orlov. — Finanțele de război ale Rusiei	55—59

* Articolele al căror titlu a fost dat de Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S. sînt însemnate cu un asterisc.
— *Nota red.*

K. MARX. *Cărțile albastre. — Dezbaterile parlamentare de la 6 februarie. — Misiunea contelei Orlov. — Operațiile flotei aliate. — Brigada irlandeză. — În legătură cu convocarea Parlamentului muncitorilor	60—66
K. MARX. *Diplomația rusă. — Cartea albastră în legătură cu problema orientală. — Munte-negrul	67—74
F. ENGELS. Problema războiului în Europa	75—79
K. MARX. *Declarația guvernului prusian. — Planurile lui Bonaparte. — Politica Prusiei	80—82
K. MARX. Dezbaterile parlamentare	83—97
K. MARX. *Dezbaterile parlamentare de la 22 februarie. — Telegrama lui Pozzo-di-Borgo. — Politica puterilor occidentale	98—107
K. MARX. Falimentul Austriei	108—115
K. MARX. *Planurile militare ale Franței și Angliei. — Răscoala grecilor. — Spania. — China	116—123
K. MARX. *Deschiderea parlamentului muncitorilor. — Bugetul de război al Angliei	124—131
K. MARX. Scrisoare către Parlamentul muncitorilor	132—133
K. MARX. Parlamentul muncitorilor	134—138
K. MARX. Răscoala din Grecia	139—141
F. ENGELS. Retragera rușilor de la Calafat	142—147
K. MARX. Documentele în legătură cu împărțirea Turciei	148—159
K. MARX. Corespondența diplomatică secretă	160—176
K. MARX. *Declarația războiului. — În legătură cu istoricul apariției problemei orientale	177—185
K. MARX. Dezbaterile parlamentare asupra războiului	186—197

K. MARX. *Rusia și puterile germane. — Prețurile cerealelor	198—205
F. ENGELS. Situația armatelor în Turcia	206—209
K. MARX. *Nota lui Reșid-pașa. — Un ziar italian despre problema orientală	210—214
K. MARX. *Grecia și Turcia. — Turcia și puterile occidentale. — Restrângerea comerțului de cereale în Anglia	215—218
K. MARX. *Răscoala din Grecia. — Emigrația poloneză. — Tratatul dintre Austria și Prusia. — Documente referitoare la înarmarea Rusiei	219—225
K. MARX. *Bombardarea Odesei. — Grecia. — Proclamația cneazului Danilo al Muntenegrului. — Discursul lui Manteuffel	226—233
K. MARX. Finanțele britanice	234—241
F. ENGELS. O faimoasă victorie	242—246
K. MARX. *Atacul împotriva Sevastopolului. — Curățirea moșiilor în Scoția	247—252
F. ENGELS. Războiul	253—260
F. ENGELS. Starea actuală a armatei engleze, tactica ei, echipamentul, intendența etc.	261—268
K. MARX. *Tratatul dintre Austria și Prusia. — Dezbaterile parlamentare de la 29 mai	269—274
K. MARX. *Înființarea unui minister special al războiului în Anglia. — Operațiile militare de la Dunăre. — Situația economică	275—281
K. MARX. *Reorganizarea departamentului de război al Angliei. — Cererile Austriei. — Situația economică a Angliei. — Saint-Arnaud	282—288
F. ENGELS. Asediul Silistrei	289—302
K. MARX și F. ENGELS. Situația pe teatrul de operații militare ruso-turc	303—309

K. MARX și F. ENGELS. Retragerea trupelor ruse .	310—314
K. MARX. Războiul. — Dezbaterile parlamentare .	315—323
K. MARX. *Insurecția de la Madrid. — Tratatul austro-turc. — Moldova și Valahia	324—332
F. ENGELS. Războiul de la Dunăre	333—338
K. MARX. *Amănunte în legătură cu insurecția de la Madrid. — Cererile Austriei și ale Prusiei. — Un nou împrumut în Austria. — Valahia .	339—347
K. MARX. *Agitație în Italia. — Evenimentele din Spania. — Poziția statelor germane. — Judecătoria englezi	348—357
K. MARX. *Conferința de la Viena. — Împrumutul austriac. — Proclamațiile lui Dulce și O'Donnell. — Criza de guvern din Anglia	358—365
K. MARX. Revoluția spaniolă. — Turcia și Grecia .	366—372
K. MARX. Dezbaterile parlamentare în legătură cu războiul	373—380
K. MARX. *Politica Austriei. — Dezbaterile din Camera comunelor în legătură cu războiul .	381—392
K. MARX și F. ENGELS. Un război plictisitor . .	393—398
K. MARX. Espartero	399—406
F. ENGELS. Atacul împotriva fortărețelor rusești .	407—409
K. MARX. *Evacuarea Principatelor dunărene. — Evenimentele din Spania. — Noua constituție daneză. — Cartiștii	410—417
K. MARX. *Evacuarea Moldovei și a Valahiei. — Polonia. — Cererile poporului spaniol . . .	418—424
K. MARX. *Problema orientală. — Revoluția din Spania. — Presa din Madrid	425—432
K. MARX. *Revoluția din Spania. — Bomarsund .	433—439

F. ENGELS. Cucerirea Bomarsundului (Primul articol)	440—445
F. ENGELS. Cucerirea Bomarsundului (Al doilea articol)	446—450
K. MARX. Spania revoluționară	451—509
I	453
II	463
III	470
IV	476
V	482
VI	487
VII	497
VIII	503
K. MARX. Reacțiunea din Spania	510—516
K. MARX. *Zvonuri despre arestarea lui Mazzini. — Imprumutul forțat din Austria. — Spania. — Situația din Valahia	517—522
K. MARX. *Acțiunile flotei aliate. — Situația din Principatele dunărene. — Spania. — Comerțul exterior al Angliei	523—531
F. ENGELS. Atacul împotriva Sevastopolului	532—541
F. ENGELS. Știrile din Crimeea	542—547
K. MARX și F. ENGELS. Mistificarea de la Sevas- topol	548—552
K. MARX și F. ENGELS. Mistificarea de la Sevas- topol. — Privire generală	553—556
F. ENGELS. Bătălia de la Alma	557—563
F. ENGELS. Forțele militare ale Rusiei	564—568
F. ENGELS. Asediul Sevastopolului	569—574
F. ENGELS. Campania din Crimeea	575—583
F. ENGELS. Bătălia de la Balaclava	584—592
F. ENGELS. Bătălia de la Inkerman	593—599

F. ENGELS. Campania din Crimeea	600—607
K. MARX și F. ENGELS. Desfășurarea operațiilor militare	608—615
F. ENGELS. Forțele militare ale Austriei	616—620
K. MARX. Privire retrospectivă asupra campaniei din Crimeea	621—626
K. MARX. Presa și sistemul militar	627—630
F. ENGELS. Catastrofa britanică din Crimeea	631—637
K. MARX. Criza comercială și industrială	638—645
K. MARX. *Cele patru puncte	646—651
K. MARX. Criza comercială-industrială din Anglia	652—657
K. MARX. Berarii și respectarea repausului du- minical. — Clanricarde	658—660
K. MARX și F. ENGELS. Cu privire la critica ase- diului Sevastopolului	661—663
K. MARX. Adevăratul scop al tratativelor de la Viena. — Polemica împotriva Prusiei. — O răz- vrătire cu bulgări de zăpadă	664—665

*DIN MANUSCRISELE NEPUBLICATE
ALE LUI K. MARX și F. ENGELS*

K. MARX. Fragment nepublicat din seria de arti- cole „Spania revoluționară”	669—672
F. ENGELS. Fortăreața Kronstadt	673—679

A N E X E

Burghezia engleză	683—688
<i>Adnotări</i>	691—742
<i>Date din viața și activitatea lui K. Marx și F. Engels</i>	743—756
<i>Indice de nume</i>	757—795
<i>Indice de publicații periodice</i>	796—798
<i>Indice de numiri geografice</i>	799—808

I L U S T R A Ț I I

Un fragment dintr-o pagină a ziarului „People's Paper“ în care a apărut scrisoarea adresată de K. Marx Parlamentului muncitorilor	132—133
Schema dispozitivului trupelor în timpul asediului Silistrei și al bătăliei de la Inkerman	291
Prima pagină a unuia din caietele lui Marx cu extrase din istoria Spaniei	455
O pagină dintr-un manuscris nepublicat al lui K. Marx din seria de articole „Spania revoluționară“	484—485
Teatrul de război din Crimeea în anul 1854	533
O pagină din materialele pregătitoare ale lui F. Engels pentru articolul său „Forțele militare ale Rusiei“	568—569
Războiul Crimeii (1853—1856). Teatrele de război de la Dunăre, din Crimeea și Caucaz	622—623

*Dat la cules 9.01.1961. Bun de tipar 3.03.1961. Tiraj
12.270. Hirtie velină de 65 gr/m². Coli editoriale 50,22.
Coli de tipar 52,50. 4 planșe tipo. A. 001453/1960.
C.Z. pentru biblioteci 3C1=R.*

**Intreprinderea poligrafică Combinatul poligrafic
Casa Scintei „I. V. Stalin”, Piața Scintei,
București, R.P.R., comanda nr. 4365/10.048.**

